DN. CASP. BAETIAE BAETIENSIS ET IN SENATV GRANATENSI ADVOCATI,

DOCTORIS PRÆTER OMNEM ALEAM acutißimi, oculatißimi, ac subtilißimi;

OPERA OMNIA.

I. *De non meliorandis ratione dotis, filiabus,*
II. *De Inope Debitore Creditori addicendo,*
III. *De Decima Tutori, ratione tutelaris administrationis, Hispanico Iure præstanda,*

Partim { Patrum filias elocantium, Creditorum ac Debitorum, Tutorum ac Pupillorum: præsertim vero, bene ac male gestæ tutelæ: } *nomine,*

GERMANIS, HISPANIS, ITALIS, GALLIS, &c. necessaria ac perutilia:

Iam tertium post bis Auctoris iteratam editionem a
Dn. FERDINANDO DE CASTRO, LICENTIATO AC ADVOCATO REG. HISPAN.

FRANCOFVRTVM,
Collegio Musarum Paltheniano impressum in missa.
MDCIX.

Illustri ac Generoso

COMITI,

DN. ERNESTO,

DOMINO

SCHAVVENBVRGI

&

STERNBERGAE, &c:

Suo Mecœnati ac Patrono,

S. P.

OPERIBVS Baezii, Illustris ac Generose Comes, a me per æstatem hūc, relectis, emaculatis, excusis, suoq; verborum Elencho donatis, mihi Patronum solicitius quærenti, velut de cœlo delapsus, quod aiunt, primus in casses, primo sub aspectu propitius incidisti. Cui nobile hoc emporium cū lectissimo comitatu ac equitatu ingredienti, quid dicerem aliud, nisi quod Psittacus aduentanti Augusto, meum χαῖρε, meam salutem, ac aduentus sui felicem prosperitatem. Salue itaq; Generose Comes, & vale longum diuque, nec non mei, meorumque studiorum ac laborum, velut Augustus Psittaci, acerrimus esto propugnator ac defensor. Vale diuinum caput, viue ac χαῖρε εἰς εὐτυχίαν.

A Tua Generos. Domin.

Cliente

Zacharia Palthenio D.

AD PRÆSTANTISSIMVM, ET INTEGERRIMVM DOMINVM LICENTIATVM PAVLVM DE LAguna, in Supremo Iustitiæ, Sanctæque ac Generalis Inquisitionis, ac Regii patrimonii Senatorem dignissimum:

MELCHIOR BAEZIA.

FLORVERVNT bonarum artium disciplinæ (incorrupte Iudex) sub tutela optimorum Principum, quorum gratia & beneuolentia semper effectum est, vnumquemq; virum adeo laboriose insudasse, atq; inuigilasse, vt vires supra modum infirmaret, atq; deficeret. Excelluit Plato, studio Dionysii, Alexandriæ Philosophiæ Principis: Flaccusq; Mæcenatis: & vetustissimis illis Philosophis qui tot retro seculis florentes adolescentiam disciplinis instituerunt, & acutissimi ingenii acie, obtrusas naturæ caussas scrutati sunt. Plurimum tribuerunt Principes Ægyptiorum, Prophetis: Persarum, Magis: Assyriorum, Chaldæis: Indorum, Gypnosophistis: Batrianorum, Samaneis: Gallorum, Druydis: Scytharum, Anacharsi: Salmoxi, Thracum: Prætereaq; Poetæ (in quorum figmentis, & arcana naturæ, & mores hominum delitescunt) Mercurium (quem eloquentiæ Deum coluere) diuum nuntium & interpretem confinxerunt: eam tali commento veritatem recondentes, sapientes viros facundia, & doctrinæ copia, fauorem procerum, nunquam non fuisse promeritos atq; nactos. In pulcra re hac animum exercenti, emissuruso; in publicum hac secunda editione, Casparis Baeziæ fratris mei opera, quæ adhuc exstant, tu vnus ante omnes occurristi, fortunæ eximiis dotibus ornatus, cui hasce vigilias dicarem: tum propter generis antiquam nobilitatem, præexcellentis iudicii vim, tum quoniam publico omnium iudicio, nemo te Christiana probitate exspectatior, nemo doctrina admirabilior, nemo generosis moribus ornatior, hac ætate nostra conspectus sit, vere enim virtutis grauis exornator, istius dignitatis verum fructum existimas. Esto semper istius animi (clarissime

Sena-

Senator) macte virtute: sic itur ad Astra. *Erit tibi hoc apud posteros, & apud omnes cogniti orbis gentes maxime gloriosum. Auctoratas propterea tres illas Rerumpublicarum species, Regnum, Aristocratiam, Politiamq́, vel ex hoc fateri iam conuenit, quod rem etiam literariam, qua Regnorum bases fulciuntur, Reges instituuntur, Monarchia sustentantur, Optimatum status fouetur, Censu potestas intenditur, tuis studiis ac literis plurimum foues, moribus illustras, auctoritate sustines, studiorum candidatos non solũ pramiis exhortaris, sed liberalitate demereris, humanitate allicis, auctoritate foues, splendoreq́ ornas, & illustras. Illud vero praclare feceris, si opuscula hac, ab alumno tuo, quem sub tua protectione foues, Licentiato Fernandez de Castro, suo candori & integritati restituta, ingenueq́ tibi dicata, alacriter & generose, (vt spero) susceperis. Non dubito quin id sis facturus: cum virtute animi, vita innocentia, & Christiana integritatis laude, vniuersos nostra atatis viros, merito omnium consensu, gloria plenus antecellas. Ea igitur animi magnitudine & humanitate accipias, qua tuorum negotia & res suscipere, & feliciter tractare soles: qua sia natura (vt, in Lalio, Marcus Cicero scribit) hac proficiscitur, & totum in animorum consensu, pari amore mutuaq́ voluntatis similitudine, collocatum est, qua ratione potest effici, vt amor in quo nihil fictum, nihil simulatum, nihil technis inuolutum esse potest, ab vtilitate, qua persape etiam percipitur ab his, qui simulatione amoris coluntur, emanare possit: secundum Philosophorum sententiam dictans*: Sensum solam similitudinem, quæ in hominibus est vsu aliquo cognita, efficere, vt inter quos id acciderit, amor exoriatur incredibilis. *Accesserat nondum frater meus carus ad trigesimum atatis annum, qua atas laborum omnium est tolerantissima. Erat autem (prater atatem) peculiari quadam natura dote, literarii laboris & appetens, & patiens: quod nesciebat discebat auide, qua sciebat, docebat libenter & candide: in omni, qua nunc in scholis traditur Aristotelica Philosophia, eo progressus, vt cum summatibus etiam congredi posset, magnam insuper Theologica rei partem assecutus: in Geographia, in Historiis absolutus, in Iureconsultorũ libris diligentissime versatus (testes sunt libri quos edidit) deniq́, nullum est genus literarum in quo ille non fuerit diligentissime versatus: moribus alacribus ac festiuis ac prorsus omnium horarum homo, ingenium integritati natum. Itaq́, vt hac nostra, vnde orta est, reuertatur oratio, permulta etiam adsunt, qua capitalibus caussis conueniunt (qua etiam taceo) vt hac opera tuo nomine insigniretur. Exiguum inquies: fateor? Sed velim exspectes, & respicias animum, non rem: qua si perpendatur, nulla maior videbitur: gratissimumque dices. Interim, vt me in intimum tuorum familiarium numerum adscribere ne graueris, hos labores aneis*

caracteribus imprimendos curauimus, vt doctißimi quiq; viri, abs te susceptos, carius legant. Deum vero Optim. Maxim. obsecro & obtestor, vt fauste, feliciter, & prospere, peracto huius periculosæ nauigationis humanæ cursu, in tutißimum illum, summæ & sempiternæ felicitatis, portum accipiat. Vale, vnica Iuris Iustitiæq; mea spes.

LICENTIATI FERNANDEZ DE CASTRO, CARMEN AD AVCTOREM.

Floriferos referant festina poemata compos,
Frugiferum reddunt scripta serena solum.
Laudantur varijs redolentia floribus arua:
Sed mage qui fructus gignit amœnus ager.
Docte, tuis, CASPAR, scriptis innascitur amnis
Copia Pomonæ, Choridos atq; Deæ.
Mille quibus veterum repleta volumina portus
Hic liber omnigenos, vt nouus hortus habet.
Extulit in Cœlum Alcidem, non immemor ætas,
Thuraq; cum precibus vittaq; sæpe dedit.
Et quantum Alcides nodosa stipite, tantum
Præstitit hic, clari viribus ingenij.
Ingenium tibi deficiet, si dicere laudes
Forte viri immensas, longius ausus eris.

A. LOISII BARAHONE DE SOTO, LVCINENSIS, IN CASPARIS BAEZII, IVRISCONSVLTI CLARISSIMI, TVMVLVM,

Epitaphium, Toscana cancione conditum, quod vulgo dicitur,

SONETO.

Ecce membra, que spiritu diuino,
Perspicaci iudicio, alta memoria,
Viguere quondam, iacent sine gloria:
Sarcophago maiori aruatu digno.
Hoc tegitur Baezius, Cæsareo,
Pontificioq; iure, & Oratoria,
Magnus, & magnus in Hispana historia,
Magnus sermone Betico, & Latino.
Vos Musæ, vosq; Charites, vos Diuæ
Lauricolæ, quæ tempore viuenti
Virtutum filia redemistis lauro,
Estote modo numine præsenti,
Tuq; Elibertis bonos laude viue,
Qua in tumulo est præstãtius ostro & auro.

IN GASPARIS BAETII IVRISCONSVLTI CLARISSIMI LAVDEM, D. IOANNIS de Arenas Theologi, Epicedion.

HAEc quicunq; vides aucthoris scripta diserti,
Perlege diminuus candide lector opus.
Debita namq; inope monstrat sine pondere numinis
Soluere, dum cedat quęis caret ipse bonis.
Et vacuis pendit loculis sua debita egenus,
De nihilo exsoluens æra aliena suo.
Pauperibus ditem miseris hunc carpe thesaurum.
Carcere ne & vinclis creditor augat eos.
Commoda præterea liber hic dat plura legenti,
Consultis iuris, Iudicibusque simul.
Namq; Fori legem, celebri de iure notatam,
Doctor mirificis explicat iste modis.
Insuper implicitos sensus exponit aperte,
Pars prior hac fuerat, mors negat huic comitem.
Condiderat primum memoranda volumina Doctor,
Egregius sapiens, religione pius.
O fœlix tanto talique Baetia alumno:
Fœlices talem qui genuere patres.
AEternum peperit nomen famamq; perennem,
Et generi, & patriæ patribus, & soboli.
Plurima doctrinæ nobis monumẽta reliquit:
Ingenii eximii pignora certa sui.
Transtulit historias Pauli cui nomen Iouii,
Sermonem in nostrum dulciter e Latio.
Quæ à priscis Iouius seclis ad tempora nostra
Tradidit, interpres noster, & auctor habet.
Eiusdem bello illustrium noua gesta virorum,
Fœlici eloquio transtulit Elogia.
Plura reliquisset sancti documenta laboris.
Mors immature ni rapuisset eum.
Viueret (o vtinam) longe his maiora dedisset,
Doctrina insignis commoda terricolis.
Eripuit festina, virum maiora parantem,
Parca ferox vitæ dulcia fila scidit.
Cur mors dira virum properasti excerpere tantum?
Inuida cur mundo lumina clara rapis?
Theologus, atque Sophos, vtroque Iure peritus,
Virtutis specimen, splendor & artis erat.
Terrasque, tractusque maris, motusque polorum,
Concentus omnes nouerat, & numeros.
Omnia quæ deceant sapientem, certius illa
Nôrat, quam dignos vnguiculosque suos.
Quid memorem pietate Dei tam pectora plena,
Vt dicas totus religiosus erat.
Est tamen ante diem fato præreptus acerbo,
Gloria non moritur, fama decusque manent.
Dumque legent docti doctissima scripta, minore
Auctoris tanti gloria perpes erit.
Denique doctrina, meritis virtutibus auctis,
Cessit ab humanis rebus ad æthereas.

INDEX CAPITVM TRACTA-TVS, DE NON MELIORANDIS.

XX. An filia meliorari possit dotis ratione in testamento, & generaliter extra contractum inter viuos an meliorari possit.

XXI. An melioratio facta dotis ratione, valeat, si fiat ante nuptias, & an saltem rata maneat, si matrimonium non sequatur, vel contractum detegatur inualidum.

XXII. An pater supra summam hic præfinitam, possit dotis nomine promittere, se vocaturum primo loco filiam ad successionem primogenii a se instituendi, primo tamquam loco post filium masculũ in quo primogenium instituit. Item, an censeatur meliorata filia, de cuius legitima pater dotis ratione iubet, vt non deducatur portio ad maioratum.

XXIII. An pater possit dotis nomine meliorare filiam, si habeat ex liberalitate Regia rem, in qua eam meliorat: & quid si ratione dotis ei renunciat Comitatum vel Ducatum, an si excedatur legitima, resecanda sit dotis præstatio.

XXIV. An supra legitimam pater possit remittere genero ius quæsitum vel quærendum, & quid si non sit liquidum.

XXV. An melioratio dotis ratione valeat, si ita fiat, vt incertum sit, an ad filiam dotatam, an vero ad cæteros filios pertinere debeat: & an computandum sit, quod filiæ vel genero præstatur in pœnam, vel interesse dotis non solutæ.

XXVI. An censeatur meliorata filia, cui, præter summam hic præfinitam, datur in dotem ius patronatus, vel officium aliquod marito, puta tabellionatus, vel decurionatus, & an saltem liceat patri meliorare filiam, ex fructibus rerum suarum.

XXVII. An melioratio dotis ratione facta, valeat, si summa excedens legitimam, sit modica.

XXVIII. An cum tractatur de computanda substantia paterna, vt videatur an dos contineat meliorationem, deducenda sint, quæ pater debet.

XXIX. An meliorans filiam dotis ratione peccet mortaliter, & an melioratio confirmetur iuramento, & an ipsa filia possidens dotem, tuta sit in conscientia.

XXX. Quod non admittitur fraus aduersus hanc legem, & quot modis possit excogitari.

XXXI. Quod tempus sit inspiciendum, vt intelligatur, an filia sit meliorata, & vt melioratio vel corruat vel valeat: & quid, si data dote pater diues egestate premitur, an diminutis facultatibus patris, diminuatur dos.

XXXII. An melioratio dotis ratione facta, reuocari possit constante matrimonio, & an si reuocetur, maritus possit denegare solutionem arrharum.

XXXIII. An meliorata dotis ratione, teneatur restituere rem cum fructibus, & quatenus reuocetur dos immodica, an in totum, an vero pro parte qua excedit.

XXXIV. An pater qui dotis ratione meliorauit filiam possit factum proprium improbare: & an filii viuo patre possint impugnare & rescindere meliorationem: & an cursus longi vel longissimi temporis impediat, ne melioratio possit improbari.

XXXV. An fideiussor obligans se cum patre, teneatur pro melioratione, dotis ratione facta, & quid in correo, simul & principaliter obligato cum patre.

XXXVI. Quid significent verba huius legis: Lo que mas diere lo aya perdido. Et si petatur executio ex contractu dotis, an gener debeat probare, non oriri meliorationem ex constitutione dotis, ac denique in huiusmodi tractatu cui incumbat onus probandi.

XXXVII. An hæc lex obseruari debeat, etiamsi in contrarium adsit rescriptum principis.

INDEX CAPITVM TRACTATVS, DE INOPE DEBITORE.

INDEX

INDEX CAPITVM TRACTATVS DE DECIMA TVTORVM.

fructus, quos pupillus grauatus est dare, vel minori pretio vendere: & quid si minori aliquid detur pro fructibus, quos grauatus est praestare, an illud possit tutor decimare.

XXVIII. An tutor deducat decimam ex fructibus maturis tempore, quo tutela incipit, & quid in fructibus collectis finita tutela, sed maturis ante, & quid in redditibus debitis durante tutela, sed solutis finita tutela.

XXIX. An cum tutor petit decimam, sint prius deducenda expensae factae circa fructus, & an tutor teneatur pro sua parte soluere onera imposita fructibus pupillaribus.

XXX. Si res pupillaris bis in anno fructificet, an tutor bis decimam deducat, & an decimet fructus ad minorem pertinentes ex bonis Castrensibus, vel ex reditu ad vitam. & an lex Regia praefiniens famulo tempus, vt petat salarium, comprehendat tutorem.

XXXI. An tutor collectis fructibus finita tutela possit denuntiare minori, ne se inscio fructus colligat, & exportet, & an retinere possit res pupilli ratione decimae.

XXXII. An decima sit necessario soluenda tutori ex ipsismet fructibus, an vero sufficiat soluere aestimationem, & an omnes fructus particulatim decimare possit, & quid si tutor moriatur ante fructus collectos, an heredes eius decimam petere possint.

XXXIII. Quae actio competat tutori pro decima, & a quo die incipiat eam lucrari, & an tutor succedat pupillo deficientibus agnatis, & excludat fiscum: praesertim apud nos, qui decimam tutori damus.

XXXIV. An tutor possit decimare non solum fructus, quos pupillus habet in Hispania, vbi haec lex seruatur, verum etiam quos habet in Italia, vbi haec lex non seruatur, sed ius commune.

ENAR-

ENARRATIO ET DECLARATIO IN CAROLI QVINTI IMPERATORIS AVGVSTI, HISPANIÆ REGIS,

Illustrem Constitutionem, in Madritensi Conuentu editam, anno a partu Virginis 1534. quæ habetur hodie in noua recollectione l. 1. tit. 2. lib. 5. quæ de non meliorandis filiabus, dotis ratione, loquitur.

Ante omnia ipsa legis Verba visum est hic annectere, vt si quid Lector desideret, habeat vnde facile petat.

L. 1. titul. 6. lib. 5. Recopil.

ATTENTA la desorden y daños que somos informados que se han recrecido y recrecen de las dotes excessiuas que se prometen, auemos mandado a los del nuestro Consejo, que viessen y platicassen sobre ello, y assi mismo lo communicassen con nuestras audiencias, y con los procuradores de Cortes, y otras personas de esperiencia. Y auiendo visto los pareceres y acuerdos que sobre ello ha auido: mandamos, que de aqui adelante, en el dar, y prometer de las dichas dotes se tenga, y guarde la manera, y orden siguiente. Que qualquier cauallero, o persona, que tuuiere dozientas mil marauedis, y dende arriba hasta quinientas mil marauedis de renta, pueda dar en dote a cada una de sus hijas legitimas hasta un quento de marauedis, y no mas. Y que el que tuuiere menos de las dichas dozientas mil marauedis de renta, no pueda dar ni de en dote arriba de seyscientas mil marauedis: y que el que passare de las dichas quinientas mil marauedis hasta un quento y quatrocientas mil marauedis de renta, pueda dar hasta un quento y medio de marauedis: y que el que tuuiere quento y medio de renta, y dende arriba, pueda dar en dote a cada una de las hijas legitimas que tuuiere la renta de un año, y no mas, con que no pueda exceder de doze quentos de marauedis: no embargante que la dicha su renta de un año sea mas de los dichos doze quentos en qualquier cantidad.

Y mandamos, que ninguno pueda dar ni prometer por via de dote ni casamiẽto de hija, tercio ni quinto de sus bienes, ni se entienda ser mejorada tacita ni espressamente, por ninguna manera de contracto entre biuos, so pena, que todo lo que demas de lo aqui contenido diere y prometiere (segun dicho es) lo aya perdido y pierda. Y por que los que se desposan, o casan, suelen dar al tiempo que se desposan, o casan a sus esposas y mugeres, joyas y vestidos excessiuos. Y es cosa necessaria que assi mesmo se ordene, y modere: mandamos, que de aqui adelãte ninguno, ni algunos destos nuestros Reynos, que se desposaren, o casaren lo pueda dar, ni de a su esposa y muger en los dichos vestidos y joyas, ni en otra cosa alguna, mas de lo que montare la octaua parte de la dote que con ella recibiere. Y porque en esto cessen todas fraudes, mandamos, que todos los contratos, pactos, y promissiones que se hizieren en fraude de lo susodicho, sean en si ningunos, y de ningun valor y efeto.

SVMMARIA.

1 *Iure ciuili parem pater filiæ dotem, legitimæ assignare debebat. Contrarium, nu. 11. & 16.*

2 *Filia vltra legitimam dotari debet, si aliter commode iuxta dignitatem suam nubere non potest.*
Pater non dicitur congrue dotasse filiam, nisi dotem dederit, parem legitimæ vel superiorem, si aliter nubere, &c. Contrar. nu. 3.

3 *Pater cogi non potest dotem dare vltra legitimam. Contrar. nu. 2. componitur dist. nu. 5.*

6 *Nulla est lex prascribens filia dotem necessario dandam vsq; ad legitimam.*
7 *Dos dicitur congrua arbitrio iudicis.*
8 *Intellectus l. quoniam nouella. C. de inoffi. test.*
9 *Filia non debetur dos vsq; ad legitimam, & nu. 11.*
Mulier non cogitur omnes facultates suas in dotem dare viro.
Legitima filia est id totum, quod viuo patre habere potest. Contrarium nu. 17.
10 *Dotem non esse par legitima, intelligendum est, quando filia exclusa statuto exstantibus masculis, petit dotem sibi dari mortuo patre, & num. 12. 16. & 21.*
11 *Pater dotans filiam non tenetur integram legitimam dare in dotem.*
13 *Filia aduersus tenuitatem dotis reclamare nō potest, si dos sit congrua.*
14 *Lex vel statutum potest minuere vel tollere in totum dotem remissiue.*
15 *Intellectus Auth. res qua. C. commu. de lega.*
17 *Iure regio nostro omnes facultates patris demto quinto est legitima filiorum, & nu. 20.*
18 *Sententia Fulg. & Ias. in Auth. res quæ. cōprobatur.*
19 *Quinta bonorum pars pater iure regio extraneis dare potest.*
22 *Minor dare dotem debet cum decreto iudicis, & quantum.*
23 *Mulier si secundo nubat quota prabere potest in dotē. Et quid si pater filia plus legitima reliquerit cum onere fideicommissi in quota possit se dotare.*
24 *Iure ciuili quantū posset pater dare in dotem, si vellet immensam liberalitatem in filiam dotis nomine conferre.*
25 *Pater dotem maiorem vni filia quam alteri dare potest.*
26 *In dubio dos data a patre prasumitur congrua.*
27 *Iure regio ante istam legem quotam partem in dotem pater poterat filia dare.*
28 *Intellectus l. 22. Taur. qua hodie habetur l. 6. tit. 5. lib. 5. noua recollect.*
29 *Qua in re hac lex corrigat ius Ciuile, & Regium.*
30 *Inspecta huius legis decisione pater non potest dare filiam dotem integram legitimam, sed inspectis annuis redditibus, dare potest quantitatem hic prafinitam.*
31 *Neq; tacite, neq; expresse, neq; ipsa legitima, si excedatur summa hic prafinita.*
32 *Hac constitutio modum statuit liberalitatis paterna, vt eam transgredi non possit, non tamen cogit, vt vsq; ad summam hic prafinitā det pater in dotem.*
33 *Iudex adhibita in consilium prudentia stimato facultatibus, & redditibus, numero liberorum, & gentis dignitate, dotem moderatur.*
34 *Auctores qui huius constitutionis meminere.*

Capvt I.

Quantum de iure regio & ciuili, pater filia posset dare in dotem, ante condetam istam legem, & vsq; ad quam summam, cogi posset. Hodie autem, quantum dare possit, & debeat, & quot in rebus hac lex corrigat ius commune, & Regium.

Antea quam ad vlteriora progrediamur, ipsa petentium, & supplicantium verba annectere licet, quæ Principi ansam præbuit legis condendæ, quæ talia sunt.

PETICION CIENTO Y VNA, DADA en las cortes de Madrid, el anno de mil y quinientos y treinta y quatro sobre las dotes.

OTrosi, suplicamos a V. M. que las dotes que en estos Reynos se dieren, no puedan ser mas de la legitima que le vendria a la dotada, si entonces se partiessen los bienes del dotador: y que si de hecho mas se mandare, o recibiere, publico o secreto, directe, o indirecte, por el mismo caso passe el derecho de la demasia a los herederos: esto sin perjuyzio de lo capitulado y contratado hasta agora.

DE Iure Ciuili pater filiæ dotem legitimæ parem assignare debebat (vt aliquorum opinio est) quod si non dabat, iure agebatur: 1
ita docuerunt, Alexan. cons. 83. incip. viso statuto, nu. 2. lib. 4. Salyc. in Auth. res que, n. 2. & ibi Ias. n. 28. C. com. de leg. & ibi Fulg. Alex. cons. 69. incip. super primo dubio in 2. li. & cons. 7. n. 5. vers. nam videtur, lib. 2. Bal. cons. 323. lib. 3. n. 3. & in d. Auth. res qua, n. 17. C. commu. de leg Barthol. Soc. in l. heredes mei, §. cum ita, nu. 32. vers. item quod filia, ff. ad Treb. Curt. senior cōs. 16. col. 11. vers. & ideo nisi as consulus, & col. antepen. ad finem, & col. pen. Dec. cons. 379. nu. 13. vbi dicit hanc cōmunem a qua in iudicando, & consulendo non est recedendum. *Ias. cons. 69. n. 10. lib. 1. Dec cons. 26. nu. 4. Iserna in constitutione regni Sicil. incip. In aliquibus. glos. verb. in aliquibus, vers. scias quod quando mulier. Salyc. in l. sancimus, n. 5 vers. quinimo, C. de imp. Corn. cons. 162. nu. 12. & 91. n. 2. & 8. vol. 2. cons. 158. n. 3. vol. 4. & cons. 245. n. 2. vol 3. Dec. cons. 180. n. 2.* vbi dicit hanc cōmunem. *Afflict. in const. Sicilia. rubr. 23. tit. de successione, n. 51. Curt. senior cons. 73 col. 32 vers. 8. principaliter Ioan Lupus in c. per vestras. 3. notab. § 22. incip in constituenda, num. 1. vers. & adeo verum est. Corn. cons 40. n. 17. & cons. 100. n. 4. & 5. & cons. 190. n. 12. vers. circa secundū caput, lib. 3. Paris. cons. 93 n. 14 & 15. lib 3. Belon. cons 83. n 10. Bertran. cons. 165 lib. 3. Boer. decis. 3 n. 11. & 12. Cassaneus in consuet. Burgun. rubr. 7. in verb. ne retorne point a la succession. §. 12. n 5. Bal cons 198. incip. punctus, si ex forma statuti, n. 2. & cons 199. n. 4. lib 5. Decis. Delfinalis noua 346. nu. 36. Ias. in Auth. nouissima, n. 73. C. de inoffic. testamen. Paris. consil. 28. numer. 83. libr 3.* vbi dicit hanc communem, *& num. 71. & cons. 16. num. 77. & 78. libr. 2. Aymon cons. 236. numer. 3. lib. 2. Ias. in l. voluntatis, C. de fideicommis. & consil. 11. numer. 14. libr. 1. Deci. consil. 611. numer. 7.* vbi dicit hanc communem, *Afflict. decision. 160. & ibi Cesar Vrsilius Rube. consil. 163. numer. 3. Curtius senior, consil. 39. colum. 2. vers. nam videmus, Raphael Comensis consil. 46. colum. vltima, Fulgos. consil. 32. numer. 1. versic. si tamen ipsa dimidia. Iason. in rubr. ff solut. matr mon. numer. 59. Cod. de inoffic. testamen. Curtius iunior consil. 17. numer. 15 Curtius senior, consil. 44. colum. 12. vers ex præmissis, pag. 2.*

Allegant Authen. *res qua, C. commun. de leg. & Authen. de restitutione, & ea qua parit, §. quamobrem, coll. 4.* Deinde, quod filia censetur creditrix vsque ad legitimam, *l. Papinianus, §. si quis impubes, ff. de inoffic. testament. Alexand. l. a filia. ff ad Treb. & idem Alexand. consil. 83. colum. 2. libr 4. & consil. 69. volum. 1. libr. 1. & reliqui omnes supertus citati.* Adducunt etiam, quod legitima iure natura debetur, *l. scripto. ff. unde liberi*, & quod legitima censetur minuscula portio, *l. si quis in suo, C. de inoffic. testam.* Vnde durum non est, patrem minusculam portionem cogi

2 cogi filiæ in dotem dare. Quinimo † filiam vltra legitimam dotari debere (si aliter commode iuxta dignitatem nubere non possit) probat Authent. res quæ, C. commun. de legat. ibi: Si a si liberis legitima non sufficit ad dotis obligationem, permittitur res prædicta in eam caussam alienare, vel obligare, pro modo honestati personarum cõgruo. Idem probatur expressius, in Authent. de restitutione, & ea quæ parit. §. quamobrem, & ita nominatim docuerunt, Salyc. Fulgos. Bald. & Paul. num. 5. col. 2. in Authent. res quæ, Cod. commun. de lega. Alexand. cons. 69 super primo dubio, col. 1. lib. 1. & cons. 83. viso statuto, num. 3. lib. 4. & consil. 7. num. 5. vers. nam videtur, lib. 2. Baldus in Authentic. res quæ, colum. 1. & notat Alexander in dict. consil. 7. nume. 5. vers. nam videtur, lib. 2. quod potest dari tota substantia patris, quod inferius explicabo. Rursus quod filia vltra legitimam dotari debeat, si aliter pro dignitate nubere non possit, docuerunt, Afflict. in constit. Regni Siciliæ. incipit in aliquibus, rubr. 23. nu. 51. Soc. in dict. l. heredes mei, §. cum ita, num. 32. vers. item filia. ff. ad Trebel. Curt. senior cons. 16. num. 11. vers. & ideo alias consului Dec. consil. 180. num. 2. Neque pater diceretur congrue dotasse, nisi dotem dederit parem legitimæ, vel superiorem, si aliter commode iuxta dignitatem locari non possit, & relatio aliter facta Principi censetur sorreptitia, auctore Curtio seniore, cons. 73. col. 32. vers. 8. principaliter. Et nominatim quod iudex possit cogere patrem dotare filiam vltra legitimam, scripsit Ioann. Lupus, in capit. per vestras, 3 notab. §. 22. incip. in constituenda, num. 1. & 3. vbi dicit, vt iudex non curet dotem metiri cum legitima, sed vt excedat, si dignitas generi, & soceri, & filiæ, & facultatum quantitas, id exigant, si aliter filia maritum non inuenerit, citat Leonardum in Repetit. l. Gallus, §. & quid si tantum, col. 67. & idem docet Dec. consil. 26. n. 4. Socin. consil. 57. num. 28. lib. 4. Corn. cons. 290. colu. 14. versic. nec obstat si quis diceret, libr. 3. vbi addit, nullum Doctorem scripsisse quod non possit excedere legitimam, idem consil. 1. lib. 4. versic. valet quod dos, litera M. & est magis communis, auctore Bellon. cons. 83. num. 10. Cassan. in consuetud. Burgund. dict. rubr. 7. §. 12. num. 22. Afflict. decis. 10c. (sed loquitur de virgine, cui dicit esse æquum dari vltra legitimam.) Iacob. de Belomsom Auth. de restitutione & ea quæ parit, §. quamobrem. quæst. 11. Curt. Senior cons. 39. col. 2. vers. nam videmus. Fulgos. cons. 32. col. 2. vers. si tamen ipsa dimidia. Et quod legitima non sit meta dotis, notat gloss. 4. in l. 5. titul. 7. §. 6. & in l. 8. titul. 4.
3 part. 5. in verbo, a otro. Fuerunt † tamen alii magnæ auctoritatis viri, qui aliter sentientes docent, patrem non cogendum filiæ dare dotem parem legitimæ, ita nominatim Dec. cons. 277. col. 2. vers. sed tamen his & similibus. Non enim legitimam debet vsque ad mortem, & viuentis non datur hereditas, iuxta iura vulgaria. Et a communi opinione, quod filiæ sit dos danda par legitimæ, recessit prudenter Socin. cons. 288. lib 2. num. 15. vers. circa primum, ibi, Sed cum reuerentia, qui citat Bart. in l. Titio centum, §. Titio genero, num. 6. ff de conditio. & demonstrat. Et hoc est verius, auctore Dec. cons. 180. col. 2. & cons. 379. col. pen. sed addit, quod de æquitate bonus vir non arbitrabitur minus legitima. Idem a communi discedit cons. 26. num. 4. Corn. cons. 290. incip. ardua plurimum, lib. 3. col. 13. vers. circa secundum caput. qui citat Paul. cons. 180. Corn. cons. 1 lib. 4. vers. valet, quod dos, litera M. vbi notat, non oportere dotem parẽ esse legitimæ, si id mos regionis admittat. Idem docet Raphael. Comens. cons. 46. colum. vlt. Dec. dict. consil. 277. col. 2. Corn. cons. 115. lib. 3. col. pen. vers. non ergo obstat, vbi dicit, non probari iure filiam dotandã vsque ad legitimam, & id videtur sensisse d. gloss. 4. in l. 5. titul. 7. §. 6. dum inquit, legitimam non esse metam dotis, Bellon. cons. 83. num. 10. Curt. iunior, in Authent. res quæ, n. 10. & 11. C. commun. de leg. Soc. cons. 57. num. 25. lib. 4.

Rursus † sunt, qui dicant, patrem non posse cogi filiæ dare dotem vltra legitimam, quod aduersatur dictis numer. 2. supra, ita Fulgos. in Auth. res quæ. C. commun. de leg. & ibi Ias. num. 28. Afflict. in constit. Sicil. libr. 3. rubrica 23. titul. de successión. filio. numer. 52. vbi dicunt, patrem cogi dare magnam dotem filiæ, dummodo non excedat legitimam. 4

Mihi † res distinctione componenda videtur, 5 difficultas enim oritur ex eo, quod Doctores generaliter scribunt, dotem debere esse parem legitimæ. Ergo aut pater viuens dotat, & locat matrimonio filiam exercens officium paternum, vel petitur ab eo, vt eam dotet, & certe non tenetur dotare eã, vsque ad legitimam: quia legitima non debetur vsque ad mortem, & ita nullus iudex compellet eũ præcise, & generaliter dare dotem parem legitimæ, Et ita nominatim probatur in l. cognominus, §. sed ne videamur, ibi, in omni casu, C. de hereticis. Aretin. consil. 17. colum. penult. scribit. Dec. cons. 277. col. 2. vers. sed tamen his, & similibus. & cons. 26. numer. 2. Doctissimus Antonius Padilla, in Auth res quæ, num. 21. Cod. commun. de leg. sentit Alciatus de præsumpt. regul. 1. præsumpt. 26. num. 50. Alioqui, si quis habeat filias quatuor, & eius facultates valeant quatuor, vel duo aureorum millia, breui ad peram & baculum redigetur, si inuitus, & nolens cogatur omnes filias dotare vsque ad legitimam, præsertim iure regio, quo cauetur, omnes facultates patris, esse filiorum legitimam, excepta quinta parte, vt inferius dicam. De- 6 inde † nulla est lex præscribens filiæ dotem necessario dandam vsque ad legitimam, quod Corn. scribit cons. 115. lib. 3. col. pen. vers. non ergo obstat. Sed † do- 7 tem congruam, & dos congrua, dicitur arbitrio iudicis, vt per Bart. in Authent. res quæ, in 1. quæst. Cod. commun. de leg. cuius opinio est communis, secundũ Curt. iun. ibi. nu. 10 Rursus hoc videtur probari in l. quoniam Nouella. C. de inoffi. testam. vbi dos imputatur in portionem supplementi legitimæ, ergo dos non fuerat par legitimæ, & in illam legem in hoc citat Socin. cons. 288. num. 16. lib. 2. Sed † certe illa lex 8 hoc efficaciter non probat, potuit enim dos esse de facto minor legitima, in casu illius legis, non tamen apparet, quod filia cõquesta fuerit de tenuitate dotis, & quod sibi non profuerit. Præterea omnia iura quæ tractant de quantitate dotis, non parificant eam cum legitima, ita vt legitima regula sit quam omittere non liceat, sed dicunt, considerandum numerum liberorum, facultatum paternarũ valorem, generi & filiæ, & patris dignitatem, l. si filia pater ff. de leg. 3. l. quæro, ff. de iure dot. l. cum post. §. gener, vers. dotis, ff. de iure dot. Bart. in d. l. si filia, & in d. l. quæro, text. in Auth. res quæ, C. commun. de leg. ibi, pro dignitat. Aretin. cons. 17. col. pen. Paris. consil. 81. n. 49. vers. nec dicatur, lib. 2. Vbi dicit, inspiciendum regionis morem, idem cons. 63. num. 51. Aym. consil.

236.num.3. verſ. niſi aliter, Bartol. in Authent. res que, Cod. commun. de leg. Alber. in l. cognomento, C. de hæret. Belon. conſ. 83. num. 12. Nouel. de dote, par. 6 priuil. 8. colum. 2. Rurſus, in concil. Arelatenſi hæc verba legimus: *Nullum ſine dote fiat coniugium, dos autē ſecundum poſſibilitatem fit.* Quod legimus in cap. nullum, 30. quæſt. 5. Scribit Boſquus, de nuptiis, lib. 6. num. 3. Et regionis morem inſpiciendum, ſcribit Raphael Comenſ. conſil. 46. colum. fin. Ideo relinqui arbitrio boni viri. Socin conſ. 14. n. 15. li. 1. Idem præſcribitur in l. 5. tit. 7. §. 6. cuius verba ſunt: *O ſi quando el padre quiſieſſe caſar ſu hija, e la dotaſſe ſegun la requeza que el oneſſe, e ſegun que pertenecieſſe a ella, e a aquel con quiē la quería caſar.* Et ibi d. gloſſ. 4. notat, legitimam non eſſe metam dotis. Item gloſſ. in l. 8. tit. 4. part. 5. in verbo, u otro dicit, conſiderādas vires patrimonii, numerum liberorum, dignitatem patris & generi. Alibi tamen gloſſ. l. 8. titul. 11. part. 4. dicit, legitimam eſſe metam dotis in verbo dotar. Sic Anchar. conſil. 21. verſic. etſi quæratur quanta erit dos, col. penult. ſcribit, patrem ex facultatibus numerum liberorum, dignitate ſua, & generi cogendum dare dotem. Loquitur enim, quando pater ipſe viuens dotem conſtituit. Certe ſi legitima neceſſario danda, breuius ſeſe iura, & Doctores extricaſſent. dicēdo, debet dotari vſque ad legitimam, nulla tamen lex hoc dicit.

9 Rurſus, † dotem non deberi filiæ vſque ad legitimam, probatur, quoniam in bonis patris, filiæ nil debetur vltra legitimam, leg. parentibus, Codic. de inoffic. teſtam. l. ſi quis in ſuo, Cod. eodem titul. & illud ad ſummum poteſt quodammodo exiſtimare, ſe iā habere, etiam viuo patre, videmus tamen tutorem filiæ meæ impuberis, non teneri ei dare in dotem, totum quod illi reliqui, etiamſi nubat ei, cui ego iuſſi, ſed iuxta facultates, & dignitatem mariti dotem æſtimari debere. Ita lego in l. cum poſt, §. Gener, verſ. dotis, ff. de iure dot. ibi. *Dotis enim quantitas, pro modo facultatum, & dignitate natalium, recte per tutorem conſtitui poteſt.* Non ergo tutor dat vniuerſas facultates, *ſed pro modo facultatum*, & paulo poſt inquit text. *Nuptiis ex voluntate patris puellæ, cum filio tutoris iure contractis, det pro modo facultatum, & dignitate natalium, recte conſtitui poteſt*, l. 9. tit. 11. par. 4. Et probatur melius in l. quæro, ff. de iure dotium, & l. tam demens, C. de epiſcop. audi. Et quod mulier non cogatur omnes facultates ſuas dare in dotem, probatur in leg. 1. Cod. ſi aduerſ. dotem, l. ſi ex cauſſa, § in dotis, ff. de minori. Nouell. de dote, 6. par. priu. 42. glo. & Bal. in l. mulier bona, ff. de iure dot. Bart. quæſtio. 7. incip. mulier habens, Dec. conſ. 521. Mayn. in l. in ambiguis num. 163. ff. de reg. iur. Couar. ſuper 4. part. cap. 5. nu. 5. Quinimo, etiamſi habeat dotem, & nubat, non videtur illam dare, Bart. in d. diſputatione, Bald. in l. nulla, Cod. de iur. dot. Raphael in l. mulier bona, ff. eod. titul. Carn. conſ. 282. col. 4. litera L. lib. 1. Et ſi minor ſit, & læſa reſtituitur, ſi forte omnia ſua dedit in dotem, & ſi ſit maior, & dolo circumuenta, reſcinditur dotis datio, ex l. 2. Cod. de reſcind. vendit. quod intellige, vt per DD. in locis ſupra citatis. Ergo ſi filia, domina effecta per mortem patris, non cogitur omnia ſua dare in dotem, & ſi dederit ſæpe reſcinditur; cur pater qui proprias facultates poſſidet, cogetur omnia ad filiam pertinentia, ratione legitimę in dotem dare viuens & valens? Cur non fruetur forſan magno labore partis? Cur propriis ſpoliabitur? cum filia ipſa dotis præſtationem, ſi vniuerſum patrimonium abſorbeat, reſcindat. Legitima autem eſt: totum quod filia viuo patre habere poteſt, & id quidem ſpe, neque enim domina eſt viuente patre, vt per DD. in l. 3. Cod. de iure & fact. ignor. l. 1. §. ſi impuberi. ff de collat. bono. Paul. in Authent. ſi qua mulier. colum. fin. Cod de ſacroſanct. eccleſ. Abb. conſ. 43. Alexand. l. quia poterat, colum. penult. ff ad Treb. Decius in l fin. num. 15. C. de pact. & notatur in l. in ſuis, ff. de liber. & poſthum. ibi: *Qui etiam viuo patre quodammodo domini exiſtimabantur.* Cum ergo non det ſua, cur violenter rapiet aliena? hoc eſt, paterna. Rurſus ſi legitima eſt meta certa, & cōgrua dotis, vt ſupra num. 2. cur Auth. res quæ, permittit filiam dotare ſeipſam vltra legitimam? Non ergo punctus eſt in legitima, poteſt enim dos minor legitima eſſe congruentiſſima, & ad dignitatem, & ad victum, vt inquit Aretin. in l. qui ſuperſtitis, colu. 3. verſic ſed ad iſtud argumentum, ff de acquir. heredit. & not. DD. citati, ſupra num. 3. Quod vt ſit dilucidius, exemplum proponam, *Mercator duas habet filias, & facultates eius valent, quinquaginta coronatorum millia, & eſt genere, vel infimo, vel mediocri, nonne ſufficiet, ſi filiæ in dotem det aureorum tria millia, vel quatuor, quibus & maritum inueniet honeſtum, & victum, & dignitatem, tueri poterit, & ſibi parem, forſan diuitem nanciſcetur.* An hic æquum eſt, patrem ſolidam legitimam cogi dare, hoc eſt, dimidium iure regio? Eſt longe iniquiſſimum, vt per Curt. in Authent. res quæ, num. 11. Cod. commun. de lega. Præterea legitima nonnunquam incongrua, dos erit, vt patet in Authent. res quæ, & docent exempla quotidiana. Certe plures eruditi, dotem aureorum mille ſcripſerunt, re, & nomine magnam eſſe, etiam Comiti, vt Bald. conſ. 255. lib. 2. & 123. lib 1. Decius conſil. 26. num. 3. Fulgoſ. conſ. 22. colum. 2. Iaſ. conſil. 135. lib. 4. num. 6. Caſſa. in conſuetudin. Burgund. rubric. 4. num. 7. & rubric. 7. §. 12. num. 7. Boer. in conſuetudini. Bituricenſ. tit. de conſue matrimonio, §. 5. Et dos non eſt parua, ſi ad victum, & veſtitum ſufficit, Corſetus de minimis, parte prima, num. 19 Et Nouel. de dote, 6. part. priuil. 17. num. 5. verſ. & ex prædictis poteſt concludi, vbi ſcripſit, congruitatem dotis ęſtimari debere, ex ſufficientia alimentorū, ita refert Caſſ. rubr. 7. §. 12. num. 22. & Bald. in Authent. præterea, C. vnde vir & vxor, ſcribit, congruam eſſe dotem, ſi poteſt victum, & veſtitum ſuppeditare, iuxta conditionem, quod probat Socin. conſ. 288. num. 22. libr. 2. & conſ. 100. num. 11. lib. 3. Quanquam alias, dos magna, vel parua dicitur arbitrio iudicis. ſecundum Bald. in Authent. præterea, Cod. vnde vir & vxor. Bar. in l. ſi conſtante, num. 48. ff. ſolut. matrimon. & in Authent. quod locum, num. 2. C. de collatio. Quanquam in alio ſenſu explicet quæ ſit magna dos, Alciat. Parergon. lib. 4. cap. 8. Ergo pater non eſt cogendus legitimam filiæ in dotem dare, ſed iudex pro modo facultatum, numero liberorum, & dignitate generi, & ſoceri, & nuptę rem prudenter & Chriſtiana grauitate ęſtimabit, nihil dās faſtui, nihil vanitati, ſed omnia ad Chriſtianam frugalitatem & moderationē referēs, memor eius prudentiſſimi dicti, *ſæpe in coniugibus fit noxia, ſi nimia eſt dos.* Et eius: *Veniunt a dote ſagitta.* Moderata n. dos, omnib. ſacris viris, omnibus Philoſophis, & prudētibus placuit, vt inferius ca. 2. dicam, neq; temere inuenias quicq̃ magis vtile ad cōiugii felicitatē, quā dotem magnam ſpreuiſſe. Eſt n. dos, mulieris telū, & viri frenū, vnde Ariſtot.

vir

vir summus *lib. 2. Politico. c. 9. Expedit* (inquit) *dotem aut nullam aut paruam esse: vide cap. 2. infra.*

Si tamen legitima parua faceret, cum his, quæ requiruntur arbitrio boni viri, expensis supradictis, tunc pater legitimam præstare cogetur, nõ quod legitimam debeat, sed quod debet id, quod vir bonus arbitratur (scil. iudex) & arbitratur summam parem legitimæ vel alimentis, quo casu licet excedere legitimam, *vt infra dicam.*

10 Finem † faciam, si lectorẽ monuero, Dd. a me citatos *supra n. 3. vers. fuerunt tamen,* ad hoc, quod dos non debet esse par legitimæ, loqui, quando filia exclusa a statuto stantib. masculis petit dotem sibi dari, mortuo patre, tũc enim cum sit exclusa a statuto, non mirum, si dicunt ei nõ dari integram legitimã, cum iuxta cõmunem sententiam, videatur exclusa a legitima, *vt ĩ dicam. secund. Corn. cons. 100. col. 2. lib 3. Dec. consil. 26. colu. 2.* Solus Dec. *d. consil. 277. col. 2.* loquitur nominatim in nostro casu, & Ancharra. *cons. 21.* & definiunt, non respiciendam legitimam, neque quenquam legi, qui doceat patrem posse cogi, dare integram legitimam cum viuit, præter Bald. *cons 323. lib. 3.* & Ioannem Lupum *in dict. c. per vestras, 3. notab. § 22. numer. 2. & 3.* a quo plane dissentio, nam omnes Doctores, quos citat, loquuntur, quando filia exclusa a statuto, a successione patris, petit a fratribus, mortuo patre, vt sibi dotem assignent, *vt Soc. cons. 57. nu. 28. lib. 4. vers. benefacit.* Hic autem est casus valde diuersus ab eo, de quo tractamus, *vt per Deci. cons. 277. col. 2. num 2. & num. 1. vers. 2. etiam respondet. potest,* vbi ad hoc citat Bald. & Paul. *in Authen. res que, C. commun. de lega.* vbi vide Paul. *num. 9.* nam dos potest esse congrua, etiam si sit minor legitima, *vt inquit Aretin. in l. qui superstitis, col. 1. vers. sed ad istud argumentum. ff. de acquir. hered.* & Baldum *dicto cons. 323. libr. 3. reprobat. Soc. in d. consil.*
11 *288. libr. 2. num. 15. & dicam infra.* † Pro hac sententia, quod pater, qui dotat filiam, nõ teneatur integram legitimam dotis nomine dare, facit, quod pater magnopere diligit filiam, neq; quisq; ã melior amicus patre: *l. fin. C. de cura furio.* Quare si pater det dotem, non est audienda filia, allegans tenuem dotem sibi datam, *auctore Decio cons. 26. col. 2. Curt. senior. cons. 27. col. antepe. glos. 4. d. 8. tit. 4. part. 5. col. 2. ad finem. Iason. consil. 133. num. & numer. 17. col. 11. lib. 4. Paris. cons. 107. num. 50. lib. 1. Paul. cons. 403. libr. 2. & 421. col. 3. libr. 2. Alexan. cons. 133. num. 4 libr. 4. Alciat. de præsumptio regul. 1. præsum. 2 nu. 8. Socin. d. cons 282. num. 21. libr. 2. Cassan. in consuetud. nibus Burgundiæ, rubr. 7. § 12. vers. aut vero. Molin. ad Alexan. cons. 29. lit. D. lib. 3. Afflict. in constitutione Siciliæ incip. in aliquib. num 73. Deci. cons 611. num. 7. & consil. 180 col. pen. & cons 277. col. 2.* Vbi dicit, quod si pater dotat, non est inspiciendum patrimonium, nã præsumitur congrua dos, *Ias. cons. 231. num. 4. lib. 2. Curtius iunior in Auth. res que, num. 11. C. commun. de lega.* quem consule.

12 Hoc argumentum † protuli ad persuadendum, non ad conuincendum, nã fere omnes isti loquuntur de dote data filiæ, quæ a successione patris excluditur per statutum, stãtib. masculis: nam cũ tali filiæ non debeatur legitima, iuxta cõmunem sententiam Doctorũ, quos refert Corn. *cons. 100. col. 2. lib. 3. Dec. cons. 26. Alexan. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthu.* dos ex æquitate debetur, & quamuis hæc æquitas efficax sit (nam omnes fatentur talem filiam dotari debere) tamen dos sapit liberalitatem, misericordia concessam, ideo Dd. facile circumcidunt illam, & quanquam dicant, quod illa ex æquitate debet esse par legitimæ, loquuntur de legitima pertinente ad filiam, de iure cõmuni, quæ est minuscula portio, *vt in l. si quis in suo. C. de inoffic. testa.* Ideo Dd. videntes talem dotem ex misericordia deberi, facile dixerunt, quod si pater dotat filiam, non potest ipsa conqueri de tenuitate dotis.

Deinde, non puto verum, † filiam a patre dota- 13
tam, non posse conqueri de tenuitate dotis, quamuis id amori paterno tribuam, vt in dubio credam, dotem a patre datam esse congruam. Et quod non sit verum, filiam non posse reclamare aduersus tenuitatem dotis, docet Soc. *cons. 57. nu. 28. vers. sed ad hoc responde, li. 4.* qui citat Bald. *in l. fin. C. de dotis promissione, nu. 4.* qui docet, filiam a patre dotatam posse petere supplementum dotis, & opinionem Baldi sequuntur Dd. *secundum Soc. ib. Curt. iunior. in Auth. res que, n. 11. C. commu. de lega. Ias. cons. 33. n. 17. col. 11. vers. non obstat etiam dum dicebatur, quod domina Socina, lib. 4. Dec. cons. 180. col. 2. vers. & stante, cum aliis quos ibi congessi, cap 5. vers postremo facit, quod filia incongrue.* Hanc opinionem existimo esse verissimam, tantum credo efficaciter, dotem a patre datam congruam fuisse, & hoc est quod sensit Dec. *in dict. cons. 277. colum. 2. Afflict. in constitut. Siciliæ incip. in aliquibus. numer 73.* Quod confirmatur, quoniam Doctores vbique consentiunt, quod si appareret dolum patris in tali dotis constitutione intercessisse, (puta quia excessus dotis esset manifestus) certe dotatio patris potest impugnari, *auctore Alexan. cons. 33. num 4. libr. 4. Iason. in l. voluntas. C. de fideicommiss. Curtio iunior. consil. 10. numer. 6. Decio cons. 26. Curtio Senior. consil. 27. colu. penult. ad finem. Iason. consil. 231. num. 4. libr. 2. Roderico in repetitione leg. quoniam in, in secunda limitatione legis regiæ, versicul. ex quibus infertur ad quæstionem quotidianam. C. de inoffi. testamen.* Sic etiam, si dos sit nimis tenuis, filia dotata a patre conqueri posset, *vt notat Curt. iunior in Authen. res que, numer. 11. C. commun. de lega. Socin. consil. 100. libr. 3. num. 11. Iason. d. cons. 133. num. 17. column. 11. lib. 4. Decius dicto consil. 180. column. 2.* Quinimo etiamsi statutum dicat, vt filia sit cõtenta dote data a patre, nihilominus posset reclamare, & refectionem dotis petere, *auctore Cassan. in consuet. Burgun. rubrica 7. §. 12. num. 12.* Quanquam hoc vltimo casu, (scilicet quando statutum dicit, quod debeat esse contenta dote data a patre) plures tenent, quod filia non potest petere dotem suppleri, *ita enim docuit Alexan. cons. 121. libr. 6. Corn. consil. 290. lib. 3. column. 14. Curt. Senior consil. 17. colum penult. ad finem, & colum. 14. versic. venio ad quartum. Alexan. cons. 83. nu. 3. lib. 4. Corn. cons. 197. col. 3. lib. 1. Soc. cons. 288. nu. 18. lib. 2. Bal. in l. fin. num. 4. C. de dotis promissione. Aymon consil. 11. num. 14 libr. 1. Alexand. l. cum ex filio, num. 7. ff. de leg. 1. Segura. in l. coheredi, § cum filia, fol. 22. versic. facit ad illud. ff. de vulgar. & pupillu.* † Cum his ego quoque sen- 14
tio (vt scilicet) si statutum dicat, quod filia sit contenta dote data a patre, non possit petere supplementum dotis a patre datæ, potest enim lex vel statutum minuere dotem (*vt dicam capite 2.*) imo & tollere in totum, quod nouissime docuit vir doctissimus Ferdinandus Vasquius, *in tractatu de resolutione vltimarum voluntatum, §. 20. numer. 291.* (de quare infra capite 2. disseremus.) Interim tamen,

censeo, mentem statuti spectandam, quid enim si nititur in fiducia; quam lex habet de patre? certe tunc si dos non sufficeret ad alimenta, supplementum dotis peti potest, *auctore Socin. cons. 100. num 11. col. 4. lib. 3 & argumento eorum quæ supra dixi versic. deinde non puto, num. 13.* Si tamen lex diserte & manifeste vellet, vt dos esset solum illa quæ a patre datur, (quæcunque sit) tunc etiam si dos non sufficiat ad alimenta, tolerabitur, si lex se fundet in caussa iusta, & non sit irrationabilis, hoc est, impia & iniqua, *vt infra dico.* Illud tamen notandum, quod inter ea quæ iudex inspicere debet, vt intelligat, an dos sit congrua vel non, est mos regionis, nam quæ hic parua dos est: alibi magna est, & econtra. Et si moris est, dari dotem legitima minorem, seruandus est, etiam apud eos, apud quos, ex statuto, legitima est danda in dotem: rursus si consuetudo induxerit summam certã, inter certũ genus hominũ vel familiarũ primæ vel secũdæ classis, est quidẽ id respiciendũ, dum tamẽ eã (si id prudentia suadeat) excedere possit. Quid enim si sit praua consuetudo, superbiæ vel vanitatis filia? Primum scilicet quod debet inspici regionis mos, docet Bald. *in consil. incip. antiquum statutum, quem citat & sequitur Ioann. Lupus in cap. per vestras. 3. notab. §. 22. incip. in constituenda num. 2. Deci. cons. 26. num. 4. col pen. vers. non obstat. Parisius cons. 81. num. 49. vers. nec dicatur, lib. 2.* Mos tamen regionis tempore mutatur, ideo probatio vnius tẽporis non sufficit ad aliud, *Socin. cons. 57 num. 26. libr. 4.* Item inspicienda consuetudo familiæ, & quomodo dotauerit alias filias, *arg. l. Imperatores, ff de contrah. emtio. Ioan. Lupus vbi proxime. Cassan. in consuetudin. Burg. rubr. 7. §. 12. num. 22. Aym. consil. 236. num. 3. vers. nisi aliter. Raph. Cumanus. cons. 46. colum. final. Deci. cons. 277. num. 1. colu. 2. Corn. consil. 115. col. pen. vers. non ergo obstat, lib. 3. Soc. & Ripa num. 93. in l. 1 ff solu. matrim.*

15 Non obstat † Auth. *res quæ*, vbi filia ad dotem accipit legitimam, quoniam (*vt ex textu apparet*) pater iam erat mortuus, & filia successerat, ita Decius intelligit communem *d. cons. 277. num. 2. vers. sed tamen. & vers. tamen ista conclusio.* Item ibi accipit, nõ contra voluntatem patris, sed ex præsumta voluntate, *vt per Paul. ibi. nu. 10. Crotus in rep. l. filiusfamilias, §. divi. num. 59. de legat. 1.* Et quamuis grauata fuerit restituere, grauamen in legitima non valuit, *ita Socin. cons. 288. num. 15. vers. Sed cum reuerentia, li. 2. Curtius iunior, in d. Auth. res quæ, num. 9.* & sic non est mirum, si legitimam in qua successerat, det in dotem. Item non obstat quod vulgo dicitur, dos succedit loco legitimæ, *secund. Cyn. in l. sancimus. Cod. de nupt.* non enim inde sequitur, quod pater teneatur eam dare in vita, imo contrarium probatur, & qualiter id intelligatur, dicam suo loco.

16 Nõ obstat † etiam communis opinio DD. quos citaui *supra num. 1.* scilicet, quod dos debet esse par legitimæ, quoniam ibi loquuntur quando pater iam erat mortuus, & filia a statuto exclusa petebat a fratribus vel transuersalibus masculis, vt dotẽ sibi constituerent, *vt probaui supra num. 10.* tunc enim ad mitigandum rigorem exclusionis, est communiter receptum, quod dos debet esse par legitimæ, & inter hos duos casus, (scilicet quando filia non exclusa, petit a patre viuente, vt sibi det dotem, & exerceat paternum officium dotandi) multum differt a secundo casu, scilicet, quãdo pater iam decessit obierat, vel non obierat, sed filia exclusa petit a patre vel a fratribus dotem, tunc enim satis æquum videtur, vt sibi detur legitima, ea scilicet, quæ competit de iure communi, *iuxta tex. in Auth. Nouissima, C. de inoffic. testam.* scilicet, vt si quatuor sint filii vel pauciores, diuidatur inter eos tertia pars, quod si plures fuerint, diuidant inter se pro legitima dimidium paternæ substantiæ: Et esse inter hos duos casus maximam differentiam, scribit Dec. *d. cons. 277. colum. 2. vers. sed tamen his & similibus*, vbi rem affirmat, tanquam manifestissimam, & sentit Alciat. *de præsumt. regula 1 præsumt. 26. numer. 50* Illud tamen nõ omiserim, opinionem eorum qui dicunt: filiæ a statuto exclusæ, non deberi necessario dotem parem legitimæ, esse veriorem, & practicandam, vbicunq; dos minor legitima, est sufficiens & congrua, vt honeste nubat, tanta enim posset esse legitima, vt excedat quod necesse est, vt honeste nubat, & illam opulentiam statutum voluit deferre ad filios, tanquam ad conseruatores familiæ, & splendoris paternæ domus, & tunc certe legitimam non dabo, *vt prudenter notat Socin, d. cons. 288. num. 15 ad finem, lib. 2. Curt. iunior. in Auth. res quæ. col 3. C. commun. de legat.* Hinc infero, quod si in Hispania esset statutũ, quod stantibus masculis fœminæ non succedant, vel si institutor primogenii cum facultate Regia ad disponendum libere, grauaret filium, vt dotaret sororem, certe talis soror exclusa per institutionem primogenii, non posset petere dotem parem legiti-
mæ. Moueor, † quoniam iure regio omnes faculta- 17
tes patris sunt legitima filiorum, excepta quinta parte, *l. 9. tit 5 lib 3 for. l. 1. tit. 6. eod. libro. Rodericus, in l. quoniam in prioribus, 2. limitat. num. 3. C. de inoffic. testam. Segura, in l. vnum ex familia. fol. 48. ff. de leg. 2.* Et ita, si filia consequi posset legitimam ratione dotis, acciperet dimidium paternarum facultatum, exstante illa, & fratre solum, & sic institutio primogenii subuerteretur, & esset verbis, & non rebus legẽ imponere, *vt in specie dicit Socin. dict. cons. 288. num 19. lib. 2.* Deinde negari non potest, illud apud omnes esse communi opinione receptum, talem filiam exclusam a statuto, excludi a legitima, *ita Corne. cons. 100. col. 2. libr. 3.* vbi dicit hanc esse communem sententiam, *Dec. cons. 26 col. 2.* citat Paul. *in cons. 113. incip. domina Cornelia. Alex in l. gallus. §. & quid si tantum, ff. de liber. & posthum.* Cum ergo sit exclusa a legitima, non est quod petat dotem parem legitimæ. Sed obiiciet aliquis, quomodo DD communiter dicũt, filiæ huic dari dotem parem legitimæ. Respondeo, loquuntur de legitima competẽte de iure communi, & mouentur ex eo, quod est minuscula portio (scilicet quarta eius quod filia habitura esset ab intestato) *vt in l. si quis in suo, C. de inoffic. testam* & adhuc parua portio est, stante d. Auth. *Nouissima, C. de inoffic. testam.* quæ legitimam auxit. Et quod hæc ratio illos mouerit, patet ex Alex. *cons. 83. incip. viso statuto, colum. 2. libr. 4 & cons. 69. super primo dubio, col. 1. libr. 1. & consil. 7. colum. 2. libr. 5. Decius cons. 180. num. 2. Curtius senior, consil. 16. colum. 11. vers. & ideo alias consului, & reliquos omnes supra citat. n. 1.* Quod si legitima filiæ apud eos tanta esset, vti apud nos, procul dubio aliter iudicarent, vt ex eorum mente & verbis apparet. Deinde verior est opinio dicentiũ; dotem etiam de iure communi hoc casu non debere esse parem legitimæ, *vt supr. dixi, n. 3 & n. 16. vers. non obstat, etiam communis opinio.* Deinde Soc. *consil. 288. nu*

185. n. 15 ad finem lib. 2. dicit quid si legitima est maior quam here ditas alterius hominis locupletis, certe tunc exclusæ non danda dos par legitimæ.

18 Ex his † apparet, verissimum esse, quod Fulgos. & Ias. *nu. 28* scripserunt in Auth. *res quæ*, scilicet quod pater non potest cogi dotare vltra legitimam, licet possit cogi dare magnam dotem. Cum enim neque legitimam dare cogi possit, multo minus cogetur dare vltra legitimam, magna autem dos dicetur arbitrio iudicis, iuxta subiectam materiam, *vt 3. dixi*, Nam dos mille aureorum, dicitur magna dos, *de qua re supra dixi n. 9. vers. quod vt sit diluccidius.* Neq; obstat communis traditio, quod si legitima non sufficit, vt filia maritum inueniat, & commode nubat, est dotanda vltra legitimam, *vt per Salyc. Fulg. & Ias. in Authen. res qua, per text ibi. C. commun. de leg. Alexand. cons. 69. col. 1. lib. 1. Socin. in l. heredes mei, §. cum ita, num. 32. ff de condit. & demonstrat. cum aliis citatis supra nu. 2.* quoniam omnes illi loquuntur, quando filia nubit mortuo patre, & excluditur per fratres vel transuersales qui occupant vniuersas facultates paternas ex statuto. Item ex tex. *in Authen. res qua*, loquitur, quãdo filia seipsam dotat mortuo patre, non tamen inde sequitur, quod patrem viuum possidentem res suas possit inuitum & repugnãtem cogere dotare vltra legitimam, sed arbitrio boni viri iuxta regionis morem, numerum liberorum, modum facultatum, & gentis dignitatem. Hæc autem opinio magis indubitata est de iure nostro Regio, tum quia legitima filiæ est maior, tũ quoniã cum omnes paternæ facultates censeantur legitima filiorum, ex æquo inter eos diuidendæ, nisi pater melio-
19 rauerit aliquem ex filiis in tertia parte (quod † licet) *vt in l. 17. & 39. Taur. l. 1. tit. 6 lib. 5. Recollect. Nou.* & nisi in quinta parte, quam pater etiam extraneis dare vel legare potest. Itaque si non meliorauerit aliquem ex filiis, omnia bona excepta quinta parte sunt inter filios diuidenda, *l. 9. tit. 5. lib. 3. Fori. l. 1. tit. 6. l. 7. tit. 12. eod. lib. Ioan. Lup. cap per vestras, 3. notab. § 22. Roder. l. quoniam, C. de inoffic. testam. in princip. declarat legem Regiam Segura in l. vnum ex familia, fol. 48. vers. 2. facit, ff. de leg 2. Couarr. variar. resol. lib. 1. c. 19 10. col. 1. & 2.* Ex quo sequitur, quod si patrem nolentem dotare filiam vltra legitimam, iudex cogeret, vt vltra legitimam dotaret; quod faceret præiudicium legitimæ ceterorum liberorum, quorum portio est æqualis cum portione filiæ, ex æquo diuidenda in omnibus bonis, nisi pater meliorauerit. Hoc autem (scilicet præiudicare legitimæ ceterorum filiorum ratione dotis) est de iure prohibitum, & dos dicitur inofficiosa, quod Paul. notat *in l. vna, C. de inoffic. dotib. nu. 5. & ibi Faber & ceteri idem sentiunt, Corn. cons. 100 colum 1. lib. 3. Bald. in l. si emancipati, in fine, C de collat Ias. consil 174. col. 6. lib. 4. Bartol. Bald Odofred. & Placent. in l 1. C. de inoffic. dot Affl. Decis. 86. Cassan. consuetud. Burgun. rubr. 7. § 12. num. 21. de qua re dicam infra.* Neque obstat, si quis obiiciat, quod ante conditam istam legem, dos de iure Regio non erat Inofficiosa, etiamsi filia esset meliorata dotis ratione in tertia & quinta parte bonorum, & etiamsi vltra ea haberet dotis nomine legitimam; *vt in l. 29. Taur. scribit Ioan. Lup. in cap per vestras, 3. notab § 22. in constituenda, num. 11. & 14. de donationib. inter vir. & vxor. Segura in l. cohæredi. §. cum filia, fol 12. vers si. visio, gloss. in l 8. tit. 4. part. 5. Bernard. Diaz in regul. 213. fallent. 4. Gomezius Arium in l. 29. Taur. num. 5.* quoniam illud verum, quando pater filiam meliorat tacite, vel expresse, si enim meliorat in tertia, & quinta parte bonorum, iam illæ partes non pertinent ad ceteros liberos, neque de eis debent deducere legitimam, cum patri liberum esset meliorare. Itaque tunc non est quod ceteri filii conquerantur se læsos in legitima, cum in tertia, & quinta parte non debeant habere legitimam: Noster autem casus, est diuersus, scilicet, quod pater non meliorat, sed iudex vult illum cogere, vt excedat legitimam, quo casu cũ pater nõ meliorauerit, & sic tertia & quinta pars sint in eius bonis & per consequẽs debeantur æqualiter omnibus filiis, ratione legitimæ cum ceteris bonis, certe iudex cogendo patrem, vt excedat legitimam, facit præiudicium legitimæ aliorum, quod nullo iure admittitũ? Neq; obstat si q̃s dicat, factũ iudici, cẽset factũ patris, & sicut pater dotãs filiã vltra legitimã videbatur tacite eam meliorare, etiamsi id non diceret, *vt in l. 26. Tauri notat Ioannes Lupus dict. capitul. per vestras, § 26. num. 13. colum. penultim.* ita etiam quando iudex dotat. Hoc argumentum nulli prudenti placebit, iudex enim non dotat, sed iubet dotare, item tacita melioratio, (*de qua in l. 26.*) oritur ex tacita voluntate dantis, hic autem repugnat? & tertia & quinta pars pertinent ad filios ratione legitimæ, & iudex non debet esse auctor iniquitatis, neque a quoquam auferre ius suum, cum solus pater possit minuere legitimam filiorum meliorando vnum ex eis in tertia, vel legando, vel donando quintam, quod si non facit, certe tempore quo iudex iubet, tertia & quinta pars sunt legitima filiorum. Non sic est de iure communi, & ideo res non est ita manifesta, nam de iure communi, legitima est quarta eius quod debetur ab intestato, *l. parentibus, C. de inoffic. testament. & iure Authenticorum*: si quatuor sint filii vel pauciores legitima est tertias & si plures sint, semis ad eos pertinet, hoc est, dimidium paternæ substantiæ, de quo vide Cornei *consil. 197. colum 2. lib. 1. Salycet. in Authent. nouissima, quæst. 10. & column. penult. C. de inoffic testam. & in l. 1. colum. penult. C. de noxal. action. Bald. cons. 407. libr. 2. Corn. cons. 290. col. 10. vers. nec prædictis obstat illud argumentum, lib. 3.* vbi loquitur de dote. Ideo cum pater non cogatur eis relinquere vltra has portiones, & residuum cui vellet dare, libere posset, *secundum Abb. cons. 111. ad finem, libr. 2. Aymon. cons. 142. col. 2. Soc. cons. 127. num. 24 lib. 3. Dec. cons. 254. num. 2.* certe filii non possunt dicere se lædi in legitima, etiamsi pater filiæ det dotem vltra legitimam, & sic non reuocant nisi pro ea portione *l. 2. l. si totas, C. de inoffic. donat.* At iure Regio, omnes paternæ facultates debentur necessario filiis, iure legitimæ: (si pater non melioret aliquem ex eis in tertia) & sic nulla sunt bona ex quibus detur filiæ vltra legitimam, nisi ex legitimis ceterorum fratrum, at de iure communi excepta tertia, vel dimidia parte, reliqua omnia non sunt legitima necessario filiis relinquẽda. Neq; obstat si quis dicat, etiam de iure communi, si pater nõ legat vel prælegat filiis vel extraneis, hereditas æqualiter diuiditur inter filios, *vt in l. inter filios, C. de famil. hercisc.* sed illud gratia potius est patris, quam necessitas, nam præter tertiam vel dimidiam partem bonorũ, cetera non debet filiis. & cui vellet legare posset. Apud nos autẽ vniuersæ facultates patris debentur filiis iure legitimæ, excepta quinta parte. Et ita intelligenda sunt, quæ scripsit Ioa. Lup. *c. per vestras,*

3. notab. §. 22. in constituenda, num. 4. vers. & quod plus est, & num. 6. Vbi dicit, mortuo patre, filios posse reuocare dotem in eo, quod excessit legitimam filiæ, nam si loquitur de tempore, quando iudex viuo patre assignauit dotem filiæ, recte loquitur, nam iudex inuitum patrem non potest cogere dotare vltra legitimam, & si cogat, reuocabitur a iudice superiori, & ipse pater rescindere poterit, iuris æquitatem implorando. Si tamen loquitur de tempore, quando ipse pater dotat, certe poterat olim etiam de iure communi dotare filiam vltra legitimam suam, dum tamen non excederet ita, vt ceteris filiis nõ esset saluum debitum bonorum subsidium? iuxta Authen. nouissimã, *& l. parentibus, C. de inoffic. testam. & d. l. 2. & l. si totas C. de inoffic. donat. & in Authen. unde si parens, C. de inoffic. testam. & ibi notant omnes Dd. & dicam infra.* Itaque, si Ioan. Lupus intellexit de tempore, quãdo ipse pater dotat, certe lapsus est. sed potius videtur ibi loqui de tempore, quando iudex dotat, *vt patet num. 3.* licet postea *nu. 10.* videatur loqui, siue iudex assignauerit, siue pater, quanquam ibi apertius loquitur de dote excedente in præiudicium aliorum filiorum. Dum tamen postea *num. 11.* dicit, dotem immensam esse, quando pater dat filiæ vltra tertiam & quintam partem (præter legitimam) recte loquitur, ante istam legem, intelligendus tamen est ibi de tempore, quando pater ipse dotat & meliorat, re, vel verbo, non tamen de tempore, quando iudex, inuito patre, assignat dotem, vel cogit patrem assignare vltra legitimam filiæ, ita vt resultet melioratio in tertia, & diminutio legitimæ ceterorum filiorum, nam tunc vbi primum exceditur legitima filiæ, (æqualiter facta computatione cum ceteris) iudex dat dotem inofficiosam in præiudicium ceterorum filiorum, quibus omnia bona patris debentur iure legitimæ, excepta quinta parte, ideo nõ va-

20 let. Hæc tot verbis † inculcare visum est, quoniam ipse studiorum (vt videtur amantissimus) Ioannes Lupus *in d. 3 notab. §. 22. num. 1. & 2.* loquitur de iudice constituente dotem, ibi, *secundo debebit iudex*, &c & paulo inferius inquit, non curando, an dos commensuretur cum legitima vel non. Quæ verba caute sunt interpretanda, quia postea videtur dicere filios posse reuocare, quod excedit legitimam. Sed occurret aliquis dicens, quintæ pars non est legitima filiorum, sed ad libitum pater eam dat in pios vsus vel profanos, certe in hac portione iudex iubere potest patrem dotare filiam vltra legitimam suam, cum enim cessat præiudicium ceterorum filiorum. Sed huic ego respondebo, quintam ita iure nostro Regio esse patris, vt notis, & ignotis eam dare possit filiis inuitis, itaque filii in ea nullum ius habent, *vt in l. 9. tit. 5. lib. 3. for. 1. l. 8. tit. 6. l. 7. tit. 12. eo. lib. Notant Roder. Ioan. Lupus. & ceteri in locis supra citatis.* Cum ergo, quoad quintam, pater liber sit, nec filii ius aliquod habeant, quo cogere possint patrem, quo iure iudex illum cogere poterit eam portionem vel eius particulam dare filiæ vltra legitimam? Deinde cum verisimile sit patrem eleemosynis, & pia munificentia velle redimere peccata sua, *& facere sibi amicos de mammona iniquitatis* (iuxta verba Christi) cur commoda filiorum (quibus quoad quintam partem nihil debet) præponet saluti animæ suæ? cur inuitus donabit? cur inuitus liberalitatem exercebit? Sed rursus occurret alius, dicens: dota filiam vltra legitimam, quoniam si non vis filiam meliorare, ipsa cõferet fratribus quod supra legitimam acceperit? & sic eis non facis præiudicium, in tertia parte, *l. 29. Taur.* Sed quorsum hæc nugamenta audiet iudex, si enim pater meliorare non vult, neque aliorum filiorum legitimam minuere, (quoniam lex prohibet, nisi per viam meliorationis) quid oportet dare quod lex iubet vt non detur? quorsum det, quod gener restituere debet? *vt per Paul. in l. vna, num. 5. C. de inoffic. dotib. & ibi Faber. Corn. cons. 120. col. 1. libr. 3. Ias. cons. 74. col. 6. lib. 4. Mol. in tractatu de donationibus factis in contractu matrimonii, num. 48. & in tractatu de inofficiosis donationibus num. 33.* præsertim quod filia abstinere possit ab hereditate paterna, vt non teneatur conferre, *l. 29. Taur.*

De his iam satis. Præsertim cum ex hac lege, omnis melioratio dotis ratione sit prohibita, ita vt parens, etiamsi velit, nõ possit vllo modo filiam meliorare. Non tamen est prætermittendum, errasse Curtium Seniorem, dum *cons. 71. col. 37. vers. octauo* principaliter scribit, relationem a patre factam principi, quod competenter dotauerit filias, falsam esse, si eis minus legitima in dotem dedit. & quod rescriptum huius relationis virtute impetratum, est surrepititium, nam, vt ex superioribus apparet, dos dicitur competens, etiam si sit minor legitima.

21 Quoniam vero † supra dixi, dissensionẽ quæ prima facie videtur esse inter Doctores, distinctione componendam esse, & quod si pater dotat in vita sua volens vel nolens, non tenetur filiæ dare in dotem integram legitimam generaliter, restat secundus casus de tempore, quando filia dotatur mortuo patre, & tunc iam dixi *supra num. 16. vers. non obstat, etiam communis opinio*, quod eo casu loquuntur omnes Dd. citati, *num. 1.* qui dicunt, dotem debere esse parem legitimæ, sed loquuntur, quando filia ex statuto excluditur, stantibus masculis, & quid eo casu sentiam iam exposui. Restat casus, quando nõ est tale statutum, & filia dotatur mortuo patre, & tunc pater non viuat, non est quod tractemus quantum pater possit dare de iure communi, sed tunc filia seipsam dotat, & si maior est, omnia sua dare potest in dotem, *l. nulla, C. de iure dot. ib. Bald. Nouel. de dote priuileg. 42. & 43. Salic. in l. nulla, C. de iure dot.* 12 Si † tamen sit minor, dotem dare debet cum decreto, & quantum possit dare, vide Salicet. Bald. & Dd. *in l. 1. C. si aduers. dotem, Nouel. de dote priuileg. 41. Gozadin. cons. 33. nu. 21. l. si ex caussa §. si dotis. ff. de minori.* Et quid si nubat indigno, *vide Ioann. Lup. in c. per vestras. § 7. in rep. tertium quod habet concurrere, num. 7. de don. inter vir. & vxor.* 23 Quid tamen † si secundo nubat, quantum in dotem dare possit. vide *l. hac edictali, C. de secund. nupt. & ibi Bald. & Dec. Aymon cons. 122. col. 1. & 2. Ancharran cons. 101 col. 1. & 2. Corn. cons. 35. lib. 2. & cons. 309. lib. 3. dicam infra cap. 16 de dote secundo nubentis.* Quid autem si pater filiæ plus legitima reliquerit, cum onere fideicommissi, in quantum possit se dotare, an scilicet supra legitimam? est casus in Authen. *res quæ, C. comm. de leg. & ibi Bar. Bald. Paul. Salic. Alex. & Ias. Paul. in l. cum virum, nu. 5. C. de fideicommiss. & dicam infra suo loco.*

14 Hactenus de dote, † quam iure ciuili & Regio pater rogi poterat dare, ante conditam istam legem. Nunc tractemus, quantum possit olim dare, si vellet immensam liberalitatem in filiam dotis nomine conferre? Et de iure ciuili dare poterat quamcunque summam, dummodo non occuparet portionem filius de-

liis debitam. si enim filiis salua esset portio debita, ex Authent. nouissima, C. de inoffic. testam. reliqua pater in dotem dare poterat, *ita Paul in l. vna, nu. 5. C. de inoffic. dot. & ibi sentiunt Faber, Plac. Bart. Bald. & Corn. cons. 100. col. 1. lib. 3. Cas. in consuet. Burg. rub. 7 §. 12. n 21. Jas. con. 174. col. 6. lib. 4. Odof. in d. l. 1. C. de inoffic. dotib. Molin. in tract. de donat. factis in contractu matrimon n 48. & in tract. de inoffic. donat. num. 35. Afflict. decision. 86.* Et probatur *in Authent. vnde si parens, & in l. parentibus. C. de inoffic. testam. & in l. si liqueat, & in l. si totas. C. de inoffic. donat. Jas. in dict. Authent. vnde si parens, num. 16. C. de inoffic. testam.* Et generaliter poterat meliorare, quem volebat, dummodo ceteris relinqueret legitimam, *Bart. & Jas. in dict. l. parentibus, C. de inoffic testam. l. quapater, l. si vni, l. ex parte, §. antestatus, ff. famil. herciscund. l. quoties, C. eod. l. hac edictali. C. de secund. nupt. l. filii patrus, C. famil. herciscund. Socin. consil. 117. colum 2. numer. 24. libr. 3. Corn. cons. 228. col. 2. & cons. 272. col. 7. lib. 4. Dec. consil. 254. num 2. Paris. cons. 34. nu. 26. lib. 2. & cons. 107. num. 46. lib. 1. Dec. cons. 246. col. 1. ad fin. Bald. cons. 356. lib. 5. Abb. cons 111. col. fin. lib. 2. Aym. cons. 142. col. 2. versic.*
25 *circa primum.* Item † poterat dare maiorem dotem vni filiæ, quam alteri, *Bald. cons 328. num 3. lib. 3. Alexand. cons. 20. col. 2. libr. 3. Nouel. de priuil. dotis, 6. part. chort. 10. Afflict. constitutione in aliquibus, nu. 73. Paul. cons. 73. Licet ista Domina Lisia.* Rursus Bald. *in consil. 323. lib. 3. inc. materia dubitatur*, notat, quod habens multas filias, eum modum seruabit in distributione dotis, quem seruat in distributione legitimæ: Quod ciuiliter intellectum, verum est, scilicet, quod sicut potest vnam meliorare distribuendo legitimam, ita etiam constituendo ei dotem. Si tamē intellexit (*vt reuera fecit*) teneri constituere dotem parem legitimæ, sicut quando moriens distribuit inter filios legitimam, vnicuiq; assignādo, errat, & illum hoc nomine accusat Soc. *cons. 258. n. 15. lib. 2. & dixi supra.* Si tamen filia esset exclusa per statutum, tunc si dos excederet summam congruam, vel si excederet legitimam filiæ competentem (*vel quod verius est*, si excederet necessarium, vt honeste nuberet. filii possunt
26 reuocare excessum: licet in dubio, † dos data a patre præsumatur congrua, *ita Alex. cons. 33. nu. 4. lib. 4. Jas. in l. voluntatis, C. de fideicomm. Curt. iunior cons. 20. num. Dec. cons. 26. Curt. sen. cons. 27. col. penult. ad fin.* De qua re iam supra dixi, *vers. ego cum Socino, & vers. illud tamen non omiserim.* Illud tamen notādum, quod pater in dubio videtur dare filiæ secundæ, tantum, quantum dedit primæ, ratione æqualitatis seruandæ, *secund. Soc. & Rip num 39 l. 1. ff. solut. matrim. Lup. cap per vest. as § 14. num. 7 fol. 91. col. 2. de donat. inter vir. & vxor.*

27 Iure autem † Regio, ante istam legem, pater poterat in dotem dare filiæ legitimam, & insuper tertiam, & quintam bonorum partem, etiamsi alios filios haberet, neque ex hoc dos dicebatur inofficiosa, *textus est in l. 29. Tauri. Scribit Lupus, cap per vestras, §. 22. in constituenda num 11. & numer. 14. Segura in l. coheredi. §. cum filia, fol. 12. versic. viso ff. de vulg. Gomez in d. l. 27. Tauri, numer. 5. gloss. in l. 8. titul. 4. part. 5 in verb. A otro. text in l. 17. Tauri, Bernardus Diaz regula 213 fallent. 4. gloss. l. 3. titul. 13. part. 6. verbo, No queria.* A iure autem licebat tertiam matrimonii ratione dare, vt licet alioquin melioratio in tertia posset reuocari, etiamsi facta esset per donationem inter viuos filio, vel filiæ emancipatis, *vt in l. 17. Taur.* hoc tamen non admittebatur, si melioratio facta fuisset matrimonii ratione, ita definitur *in dict. l. 17. Tauri.* Imo etiamsi solum promisisset meliorare matrimonii ratione, promissio efficax erat, & omnino implenda, *vt in l. vigesim. secund. Tauri.* Quanquam autem in filia, hoc correctum sit per hanc legem (ne scilicet meliorari possit matrimonii ratione) tamē in filio masculo, illæ leges seruandæ sunt, *vt infra dicam.* Adeo vt melioratio ratione matrimonii irreuocabilis sit, non solum in tertia (de qua loquitur *dict. l. decim septim.*) sed etiam in quinta (*si etiam in en filius melioratus sit*) Quod apud nos in dubium reuocari video, quoniam *dict. l. 17.* solum loquitur de melioratione in tertia, & cum non loquatur de melioratione in quinta: contendunt nonnulli non recedendum a verbis legis. Sed certe indignum † est hæc studiosis facessere nego- 28
tium. Primo quoniam *l. 22. Taur.* (quæ solum loquitur de promissione meliorandi, per viam matrimonii) eam promissionem efficacem, & irreuocabilem esse decernit, etiam in quinta, si de ea mentio facta sit, ibi: *Si prometio el padre, o la madre, de mejorar a alguno de sus hijos, o descendientes en el dicho tercio y quinto por via de casamiento, que en tal caso estan obligados a lo cumplir, y hazer: y sino lo hizieren, que passados los dias de su vida, la dicha mejora, y mejorias de tercio y quinto, sean auidas por fechas.* Cum ergo promissio meliorādi in quinta, efficax sit, & irreuocabilis, si fiat matrimonii ratione, multo magis erit irreuocabilis ipsa melioratio eo nomine facta, & cum tertia (quæ est legitima quoad filios) reuocari non possit, cur reuocabitur quinta, quæ extraneis, & ignotis dari, & legari potest? Iure autem, leges nostræ Regiæ tantum tribuunt meliorationi factæ ratione matrimonii, nam etiam de iure communi contractus minus efficaces, vim & spiritum sortiuntur, si matrimonii ratione fiant, *vt prudenter scripsit Guido, decision 145. Jas. l. ex hoc iure, numer. 66. ff. de iustit. & iur. Segura in l. vnum ex familia, §. sed si fundum, colum. 30. versic. posset dari. ff. de legat 2 Decius consil. 414. Quanquam nescio quid senserit Lupus in capitul per vestras, §. 22. in constituenda, prope finem, de donation. inter virum & vxor.* Scripsit enim patrem, meliorationem ex matrimonio factam, posse reuocare, quod est aduersus leges Regias.

His præmissis, † videamus, qua in re hæc lex cor- 29
rigat ius ciuile & Regium. Et certe, quamuis pater olim posset filiam dotis nomine meliorare, in tertia & quinta bonorum parte, (vltra legitimam sibi debitam) hodie non potest, vt probatur ibi: *Mandamos que ninguno pueda dar ni prometer por via de dote ni casamiento, terc o ni quinto de sus bienes, ni se entienda ser mejorada tacita, ni espressamente.* Ecce neque tacita, neque expressa melioratio dotis ratione admittitur. Tacitam autem meliorationem lex appellat, eam, quæ re fit, non verbis. Nam si quis filiæ vltra legitimam in dotem daret, quod legitimam excedebat, censebatur melioratio, *vt in l. 26. Tauri.* Nam opus sufficit, vt quis videatur per legare, *l. vxorem. & ibi Bart ff. de leg 3. Joan. Lup. in cap. per vestras, §. 22. in constituenda, n. 12. & 13 de donation. inter vir. & vxor. Segura en l. vnum ex familia, §. sed si fundum, fol. 5. quod est 48. suorum operum, ver. tertio quod non solum pater. ff. de leg. 2. C. sfonta, in d. l. 26.*

30 Quinimo † hodie, ex dispositione huius legis, pater non potest semper dare filiæ in dotem integram legitimam, imo vnusquisq; inspectis annuis redditibus, ad summum dare potest quantitatē hic præfinitam, non amplius, non autem integrā legitimam, vt ex tenore legis patet, quæ breuior esse potuisset, si legislator solum sensisset, patrem posse dare in dotem legitimam, non autem meliorare. Hæc enim tribus verbis significare potuit. Quod autem hæc sit mens legis, probatur ibi: *El que tuuiere quento y medio de renta, y dende arriba, pueda dar en dote a cada vna de sus hijas, la renta de vn anno, y no mas: con que no pueda exceder de doze quentos, no embargante que la dicha su renta sea mas de los dichos doze quentos en qualquier cantidad.* Nota hæc verba vltima, ex quibus infertur, quod habens redditus, quantumuis amplissimos, hoc est, *mas de doze quentos en qualquier cantidad*, non potest filiæ in dotem dare, *mas que doze quentos*, quæ summam efficiunt duorum, & triginta aureorum millium, paulo plus vel minus. Ergo si quis habeat octuaginta aureorum millia ex redditibus annuis (habet enim Hispania nonnullos huiusmodi opes possidentes) certe facultates huius plus valent, quam centum auri Myriades. Summa est incredibilis, & immensa vix æstimare potest.

Finge hunc duas habere filias, supputa quantum ratione legitimæ vnicuiq; debeatur, diuisis æqualiter paternis facultatibus. Non dubitabis (*vt existimo*) legitimam cuiusq; octingentis aureorum millibus æstimare. Tamen lex prohibet dotis nomine filiæ dare, vltra duo & triginta aureorū millia, quantumuis annui redditus maximi, & opulētissimi sint. Quinimo in hoc exemplo, non solum non licet in dotem dare medietatem facultatum, (*quæ est iure Regio legitima filiæ æqualiter diuisis portionibus*) verum neque dimidium annuorum redditũm. Non enim habens octoginta, vel septuaginta aureorum millia ex annuis redditibus, potest vni ex duabus filiabus, dare in dotem quadraginta aureorum millia, vt ex verbis legis manifeste deducitur. Tantum ergo abest, vt filiæ generaliter integra legitima dari possit, vt nonnumquam neque dimidium annuorum redditunm (*quæ multo minoris sunt quam ipsa legitima*) dari possit, si excedatur summa hic præscripta. Si tamen aliquis eos haberet redditus, vt seruata summa hic præscripta, legitima, & sum̄a hic præfinita paria sint, & tunc non dubitandum, legitimam solidam, & integram dari posse, nō quod summa æquiualet legitimæ, sed quia non transgredimur decretum huius legis, neque summam in ea præfinitam. Rursus nota, quod si pater daret dotem, & diceret, ne filia afferret in collationem, certe si ex hoc resultet melioratio, non seruandum, & in hoc casu est correcta Authentic. *ex testamento, C. de collationib. & l. 3. titul. 15. part. 6.* & dicam latius infra.

31 Ergo hodie † dotis ratione pater non potest dare filiæ legitimam, tacite neque expresse. Quinimo neque ipsam legitimam, si excedatur summa hic præscripta. Rursus nullus iudex coget patrem dotare vltra modum hic præfixum, & neque volens, neque inuitus transgredi poterit legis decretum. Nam iudex est legum custos. Poterit tamen pater non excedendo præfinitionem, vberius dotare vnam filiam quam aliam, non enim hæc est melioratio, vt infra dicam capite vndecimo ad finem. ¶ Meminisse tamen oportet, quod hæc lex non præscribit summam quam pater necessario tenetur dare, sed modum statuit vsque ad quem potest dare, ita vt vltra transgredi non liceat. Ergo si pater cogendus sit dotare, non consulemus hanc legem, vt videamus quantum cogendus sit dare, sed vltra quam summam non possit dare. Nam hæc lex † modum statuit liberalitati paternæ, vt eam transgredi non possit; non tamen cogit, vt vsque ad eam summam det. Vt patet ibi: *Pueda dar hasta vn quento y no mas.* Et ibi: *No pueda dar arriba de seyscientas mil marauedis* & ibi, *pueda dar hasta vn quento y medio de marauedis*, & rursus ibi, *pueda dar la renta de vn anno, y no mas, con que no pueda exceder, &c.* 32

Fateor tamen † quod cum hæc lex a prudentibus condita sit, iudex qui statuere vult dotem, consulere poterit hanc legem, non, vt patrem cogat dare, quod hic ei permittitur dare, (neque enim præfinitio huius legis admittenda, si resultat melioratio, vt infra dicam) neque inuitus id facere debeo quod volens possum. Sed vt adhibita in cōsiliū prudentia, æstimatis facultatibus & redditibus, numero liberorum, & gentis dignitate, solerter & accurate statuat, illud expendens, legem hanc vtilissimum indicasse, sumtus resecare, dotem moderari, & rursus mediocritatem in omnib. rebus esse optimam, nihilque magis accedere ad disciplinam Christianam, quam frugalitatem, quam modestiam, opulētiæ superbiæ matri inimicam. Rurlus, vt sibi quid sit factu optimum aliqualiter persuadeat, expendet summas hic præfinitas, quas peculiariter recensere operæpretium non duxi, cum supra omnia verba legis, ne demta quidem syllaba præfixerim. 33

Iam igitur † deinceps cessabit iudicum arbitriū, quoad cogendum patrem excedere summam hic præscriptam. Nam præfinitio legis seruanda est, vt *dicam cap. seq. notat Curt. senior cons. 27. vers. venio ad quartum, col. 14.* huius autem nostræ legis meminit *glos. in l. 8. tit. 4. part. 5.* vbi dicit, hodie hanc legem videndam. Meminit etiam Couar. *in Epitom. super 4. 2. part. §. 7. num. 3. Auend. de mandatis Regum. c. 14.* & Antonius Padil. generosis moribus, & literis illustrem nominis famam adeptus, *in rep. Auth. res quæ, nu. 24. C. com. de leg. Oros. in l. omnes populi, nu. 147. ff. de iust. & iur.* 34

SVMMARIA.

1 *An hæc lex præfiniens summam dotibus sit valida, & n. 6. validis argumentis probat, n. 8. 14. & 16.*
   Statutum tollens liberā contrahendi matrimonii facultatem non valet, neq; circa accessoria eius.
2 *Assignatur ratio quare hæc lex sit condita.*
3 *Lex ciuilis licet non possit disponere circa matrimonia, potest tamen circa dotes.*
4 *Statutum, vt tales non possint contrahere nisi cum talis, licet non valeat, quoad impediendum valorem matrimonii, valet tamen quoad patriam potestatem, & ius successionis,* & inibi.
   Refelluntur Hyppoliti argum. sing. 589. & generalis huius legis ratio, & caussa assignatur.
5 *Hæc lex matrimonia auget, & alit coniugia.*
7 *Lex ciuilis auferens fœminis contrahentibus lucrum, quod ex lege defertur.*
8 *Pœna imposita fœminis secundo nubentibus, iure ciuili sublata sunt.*

9. Statu-

9 *Statutum tollens omnino dotem, & iubens ne pater teneatur filiam dotare, valet.*
Valet etiam matrimonium absq; dote.
10 *Statutum, vt Princeps possit præscribere dotis summam, valet, neque esse contra substantiam matrimonii probatur.*
11 *Statutum, vel lex præscribens ne quis possit (etiã ad salutem animæ) legare vsq; ad quintam bonorum partem in præiudicium liberorum valet.*
12 *Intellectus Authen. vnde si parent. C. de inoffic. test.*
13 *Mulier secundo nubens omnia sua in dotem dare potest, dummodo non apponatur pactum, vt eam maritus lucretur tanquam præiudiciale filiis primi matrimonii.*
14 *Filio naturali pater vltra quintam bonorum partem legare non potest.*
15 *Legitimã filiorum iure naturæ debita, etsi lege in totum tolli non possit. potest tamen limitari.*
17 *Maritus & vxor olim se inuicem emebant.*
18 *Veneti neminem, vel ditissimum, vel nobilissimum ciuem, vltra sex millia aureorum nummum filiæ in dotem dare patiuntur.*
19 *An hæc lex iusta sit, & nu. 20.*
21 *Dos parua præstat vxorem morigeram, & marito obedientem.*
22 *Masculus conseruat familiam.*
Fœmina interitus & finis est familia.
23 *Decisio huius legis tam fratribus masculis quam fœminis indistincte competit, & in eorum vtilitatem condita est, & n. 29 contra Hugonem Cels.*
24 *Mala quæ resultant ex ampla, & superflua dote.*
25 *Pater etiam inuitus cogitur dotare filiam, & nu. seq.*
27 *Insaniunt q supra rei familiaris modũ, dotant filias.*
28 *Romanorum ciuium ea erat parsimonia, vt cœna & victus essent publica lege præscripti.*
30 *Ornamentis mulierum, etiam hæc lex modũ statuit.*
31 *Mulieribus se ornare non prohiberi, auctoritate sacræ scripturæ probatur.*
32 *Pater non cogitur dare masculis (saltem de consuetudine) donationem propter nuptias.*
33 *Dos succedit loco alimentorum.*
34 *Dos congrua iudicatur ex personæ qualitate.*
35 *In dotandis filiabus inspiciendæ sunt qualitates patris*
36 *Leges semper curant, ne sit inter filios inæqualitas.*
37 *Dos congrua iudicatur etiam in Comite mille aurei.*
38 *Non tantum meliorationem, sed etiam meliorationis promissionem. hac lege prospectum est.*
39 *Statutum excludens fœminas stantibus masculis, plausibile, & fauore dignum videtur: præsertim si dos ei relinquatur.*

CAP. II. *An dispositio huius legis valida sit, & an iusta, & æqua, & qua ratione prodita fuerit.*

1 SEd an † hæc lex, præfiniens summam dotis, valida sit. Hãc rem ambiguam reddit apud quosdam, Hyppolitus, qui *singular. 589. incip. Alias de anno*, scribit, statutum Bononiense, præfiniens metam dotis, cum pœna esse inualidum, & quod miratur rectores eius inclytæ ciuitatis, tale statutum edidisse. Mouetur, quoniam matrimonia debeot esse libera, *cap gemma, de sponsal.* & statutum tollens liberam facultatem contrahẽdi matrimonium non valet, *secund Ioan. Andr. in cap. statutum, de hæretic. in 6. in Nouella. Alexand. consil. 97. principalis dubitatio, lib. 1. & consil. 1. lib. 5. & consil. 209. lib. 5.* & quod cum non valeat statutum super matrimonio, etiam non valet circa accessoria ipsius matrimonii, scilicet circa dotem: *auctore Ancharran. consil. 20. incip. pro solutione dubiorum. Socin. cons. 86. præsens consultatio. col. penult. lib. 4. Alexand. cons. 97. lib. 1. colum. 4. & 6.* Hæc sunt Hyppoliti fundamenta, quem tanquam huius sententiæ auctorem, citat & accusat Didacus Couarruuius vir vtiq; doctissimus, sed vna præsertim ingenii castitate mirabilis in *epitome super 4. 2. part §. 7. n. 3.*

Equidem † nefas esse duco, de huius legis valore 2 dubitare, quod vt probem, eius rationem subiiciam, & prudentissimam esse magnorum virorum auctoritate probabo. Quod autem valeat probo primo auctoritate Bernardi Diaz *in regul. 213. fallentia 4. ad finem*, vbi præter alia, acriter inuehitur in patres, qui spiritu stulitiæ, filiam dotis nomine meliorant, vt potenti vel nobili nubat, & expilant ceterarum facultates. Rursus probo ex Didaco Couarr. *in dict. epitome super 4. in 2. part §. 7. num. 3.* qui loquitur in specie. Gregorius Lopez *in l. 8. tit. 4. part. 5.* Et leges restringentes dotium summam probat Socin. *cons. 57. lib. 1.* & vir eruditionis excussæ Molineus *in tractatu de donationibus factis in contractu matrimonii, num. 10.* Rursus Auendan. *de exsequendis mandatis, capit. 14.* dicit legem hanc valere & seruari, *ita num. 6 ad finem, & in principio eius cap.* Et e republica esse vt seruetur, scribit doctissimus Antonius Padilla, *in rep. Authen. res quæ, numer. 24. C. comm. de legat.* Eiusque meminit Oroscius elegantis ingenii laude clarissimus *in l. omnes populi, numer. 147 ff. de iustit. & iur.* Deinde Veneti, prudentiæ auctoritate, in toto orbe nobiles, & clari, dotium præstationem ad certam summam redegere, quod Guilielmus Postelus memoriæ prodit, *lib. 33. de magistratibus Atheniensium.* Idem videntur Bononienses fecisse, *vt Hyppolitus refert.* Et hoc † quidem iure fieri potest, lex 3 enim ciuilis, si non circa matrimonia, certe circa dotem, disponere potest, *auctore Innocent. in capit. 1. de sponsal. Abb. ibi, num. 7. vers. Innocentius dicit, & nu. 8. ad finem, versic. statutum laicorum, & ibi Antonius. Alexand cons. 97 col penult. vers. ad quartum dum dicebatur, lib. 1. Bald. in rub. de constit. col. 2. Fel. in c. quæ in Ecclesiarum, nu. 58. eod. tit.* vbi dicit hanc communem. *Bal. in c. clericis, col. 2. de iudic. gl. & Dd. in c. cum secundum leges, de hæret. in 6. Cald. in c. 2. ad fin. de clandest. despons. Corn. cons. 282. col fin. lib. 1.*

Rursus licet † statutum, quod talis non possit 4 contrahere cum tali, non valeat, quoad impediendum valorem matrimonii, tamen quoad patriam potestatem, & ius successionis, arbitratur valere Cors. *singul. 313. incip. statuto cauetur, quod inter homines diuersarum terrarum, Angel. in l. 1. §. ius naturale, in vltimis verbis ff. de instit. & iur.* Facit quod scribit Bartol. *in l. edicimus, C. de incesti. & ibi Angel. Bald. in l. 1. §. ius naturale, ff. de instit. & iur. Bald. in l. omnem, ad finem, C. ad Tertullian. Roman. & Alexand. in rubric. ff. solut. matrim. Dominic. in capit. statutum, de hæretic. in 6. Abb. in cap. per tuas, de arbitr. Salycet. in l. 1. colum. 6. C. de nupt Roderic. in l. 2. titul. de los casamientos, num. 15.* Ii Doctores loquuntur in specie multo magis dubia, scilicet in statuto disponente, quod qui cõtraxerit matrimonium cum tali, possit exheredari, vel puniatur amissione talis rei, & tamen contendunt valere, & eorum opinio nouissime tuetur Molin. apud Alexand. *cons. 97. col. 3. lib. 1. litera A.*

Ioan.Lap.in ca.per vestras,§.3.incip.sed si filia, n.1.& 7. de donat.inter vir.& vxor.Bald.in tractat.statutorum, vers.consensus,num.1. Ias.in l.1.in fin.ff.de iust.& iure. Rursus alii (& ii,vt arbitror plures) contendunt non valere. Ego in hac specie nihil definio, nisi quod procliuior sum in eorum sententiam:qui sentiunt huiusmodi statuta ex iusta & prudenti caussa prodita,valida esse. Quæstio autem nostra dissimilima est. Lex enim ista non impedit directe, neque indirecte matrimonia, neq; ea vllo modo prohibet,vel retardat,sed loquitur in patre, filiam matrimonio collocante,neque in ea est vllum verbum pœnale filiæ contrahenti, nisi forsan pœnam arbitramur, non pati legem, vt filiæ exhauriant suis dotibus patris facultates, & ceteros fratres mendicare cogant.Si euolnas omnia loca supra citata, reperies omnia iura, omnesque Doctores loqui in statutis vetantibus matrimonia,absque voluntate patris vel matris,vel consanguineorum, sub pœna exheredationis, vel amissionis dotis, vel huiusmodi pœnæ. Hæc autem lex, non dat formam matrimonio, neque in ea verbulum de modo,vel solemnitate, quo debet contrahi: imo loquitur de parentibus sponte locantibus filias suas,quos freno coercere voluit, ne cupiditate locent filias,ceteros liberos (*vt moris est*) spolient & expilent, quæ res est correctione digna, vt pie scribit Bernardus Diaz, Calaguritanus Episcopus, *in regula 213. fallentia quarta,ad finem, Couarruuias, & Padilla in locis supra citatis.* Itaque hic, nullo modo quadrant argumenta Hippolyti, & arbitror statutum, quod refert huic dissimile fuisse,scribit enim continere pœnam.Et certe, potius hæc lex alit matrimonia, augetque coniugia, nam si pater (*vt est nostri seculi corruptela?*) vnam filiam locabat,non poterat aliam locare, quia primæ dos facultates deuorabat, nimirum locata patris insania, viro potenti, cui splendidam saginam dari oportuit, expilatis ceteris filiabus. Quod hæc lex moderans dotes, auget matrimonia, nam si pater parua dote locet filiam, & secundam, & tertiam,& quartam locare poterit, & facultates omnibus sufficient. Itaque nemo obiicere potest, legem hanc tollere libertatem matrimonii, vel punire directe, vel indirecte,matrimonium iubendo, vt filia exheredetur,vel remaneat indotata.

6 Rursus quod † lex præfiniens summam certam dotis valeat:probatur, quoniam ante illam legem definitũ erat,ne pater dotẽ daret, ex qua ceterorum liberorum legitima minueretur, *vt per Paul. l. vna, num.5.C.de inoffic.dotib.* & *ibi Bartol. Bald. Odofred. Faber.& Cyn.Corn.consil.100.colum.1.lib.3. Ioann. Lupus in cap.per vestras,3.notab.§.22.in constituenda,nu. 11.& 14.de donat. inter virum & vxor. & dixi supra cap.1.num.32.* nemo tamen eaortus est,qui id improbaret,ex eo,quod tollat libertatem matrimonii, vel loquatur circa matrimonia, vel eius accessoria,puta dotes. Nam cum Aleaand. *in dict. consil.97. lib.1.* & Ancharan. *consil.21.* docet legem vel statutum laicorum non valere etiam circa dotes, loquuntur de statuto prohibente matrimonium,absque consensu certarum personarum, sub pœna amissionis dotis, & quia sunt plures Doctores, qui contendunt id statutũ valere,quia non annullat matrimonium, sed punit in dote, respondet Aleaander tale statutum circa dotem non valere, quia imponendo pœnam amissionis dotis vetat indirecte matrimonium: nullus enim audebit cum tali celebrare nuptias, ne pœnam dotis incurrat. Itaque ibi statutum circa dotem,non valet:quia tendit ad impediendum matrimonium,& re vera metu amissionis dotis impedit. Si tamen statutum generaliter disponat circa dotem,quam pater filiæ, nuptui tradens, potest dare,potius coercet patrem,quam filiam,potius illi ligat manus, quam filiam a nubendo exterret, *& vt supra diximus num.5.* hæc lex potius auget matrimonia quam tollit, quoniam parentes si tenuem dotem dare assuescant, plures filias poterunt matrimonio locare, & consuetudo modice dotandi, plurimorum animos excitabit ad nuptias, qui ignominiæ metu abstinent, ne videantur tantilla dote nupsisse.

Item quando † lex ciuilis tollit fœminæ contra- 7
henti lucrum, quod ex lege defertur, valet gloss. *in c.cum secundum, de heret.in 6. docet Alexand.d.consil. 97.num.3. versic. hanc etiam opinionem. lib.1. Anton. in cap.de sponsal.* Sed certe inuitus his nugis tantum temporis do. Hæc enim lex non loquitur cum filia matrimonium contrahente, sed cum patre eam omni alacritate nuptui tradente,volens ceteris filiis prospicere. Sed quoniam varia sunt hominum iudicia, pergam probare hanc legem validam esse: Et
probo efficacissime. Nam notum † est, pœnas im- 8
positas de iure ciuili fœminis secundo nubentibus, sublatas esse, *vt in cap. penult. & final.de secund. nupt. notant omnes in l.1.C.de secund. nupt.* quoniam matrimonia debent esse libera. Nihilominus tamẽ decretum *l. hac edictali, C.secund. nupt.* quo prospicitur, & prouidetur filiis primi matrimonii, non est sublatum.Iubet autem illa lex, vt fœmina secundo nubens non possit in dotem dare secundo marito maiorem summam, quam est legitima vnius ex filiis primi matrimonii. Ecce vides præfinitionem dotis?tamen nullus adhuc (quod ego quidem sciam) scripsit legem illam correctam esse, quod tollat libertatem matrimonii, imo contra indubitanter asserunt, Ancharan. *cons.101.col.1.* Vbi dicit,quod pœnæ impositæ,quia nubit intra tempus luctus,sublatæ sunt, tamen decretum dict. *l. hac edictali*, durat, quia non est pœna, sed remedium aliorum filiorum, *vt ibi Ancharan. vers. primum est vtrum leges, Socin.cons.35.col.penult. & fin.lib.4. Corn. cons.33.repetito diuino numine,lib.1.& consil. 118. col. 1. eodem libr. & cons.309.lib.3. Aymon. cons.142. col 2. num. 4 Decius & omnes in d.l. hac edictali, Curt.senior cons.78.colum. 3.vers.sed præmissis omnibus, Bart.Bald.& Salycet.in l. vna, C.de inoffic.dotib.* Ergo præscribere dotis summam ne ceteri filii mendicent,non est contra libertatem matrimonii: Rursus e nostris Hispanis, præter Couar.Orolcium,Padillam, Auendanium hanc legem sanctam appellat. Didacus Percaius multæ eruditionis Doctor Salmaticensis *in additione ad rep Siguram l.coheredi,§.cum filia, num.130.ff.de vulg. & pup.*

Rursus valere † statutum, tollens omnino do- 9
tem, & iubens,ne pater teneatur filiam dotare, scripsit Ferdinand.Vasq.*in tractatu de resolutione vltimarum voluntatum,§.20.nu.291.* quoniam lex statuere potest ne pater cogatur dare filio alimenta, *secund. Dec.in l.iura sanguinis, ff.de reg.iur.* & potest tollere in totum legitimam filii,*secund. Ang.in l. Papinianus,§ quarto.ff.de inoffic.testam. Abb.in cap. Raynutius,de testamen.* & est communis, *auctore Dec. in d.*

Liura

l. iure sanguinis, & consil. 19. num. 5. & cons. 255. num. 5. Alexand. cons. 75. colum. 2. lib. 1. Angel. in l. quod de bonis, ff. ad l. Falc. Bartol. Imol. & Paul. in l. Titio centum. §. Titio genero, ff. de condit. & demon. vbi loquũtur de tollenda dote. *Corn. cons. 180. lib. 1.* vbi dicit hanc commooem. Valet enim matrimonium absq; dote, *l. cum multa. C. de donat. ante nup. c. si quis desinnis, 30. q. 5.* Non enim dotibus, sed affectu matrimonia contrahuntur. *l. final. C. de rep. §. illud, in Authent. quibus mod. nat. efficiant. legitimi.* Tamen, quod dixi de tollenda prorsus legitima, an verum sit, hic non desinio, vide Boer. *Decis. 204. numer. 22. Roderic. in l. quoniam, in secunda limitatione legis Regiæ, C. de inoffic. testament.*

10 Rursus quod † præscribere dotis summam liceat Principi, neque id sit inualidum, quod videatur esse contra libertatem matrimonii: probatur, quoniam donatio propter nuptias, (quæ censetur dos ex parte viri) debet esse par doti, *vt in Authent. æqualitas, C. de pact. conuen.* quod videtur esse genus quoddam præfinitionis, quoniam donatio propter nuptias, non potest excedere dotem, *vt in l. final. § sequitur dotesam præstita, & in l. si constante, C. de donat. ante nupt. l. 2. titul. 11 part. 4 Ioann. Lup. in rubric. de donat. inter virum & uxor. §. 24. incip. & circa illud, colum. 1* Rursus hæc ipsa donatio propter nuptias (quam nos artham vocamus, *vt in l. 1. titul. 11. part. 4*) non potest excedere decimam partem bonorum, *vt in l. 1. titul. 2. lib. 3. Fori.* Et si pater vel mater sponsi amplius dederint, datio inualida est, & propinquiores ipsius viri excessum repetere possunt, *vt in dict. l. 1. tit. 2. lib. 3. Fori.* Ecce quod pater vel mater, non possunt dare nurui dotem vltra certam summam. Nam, *vt dixi,* donatio propter nuptias est dos ex parte mariti. Hactenus tamen nullus exortus est, qui harum legum decreta reiecerit, quod tollat libertatem matrimonii, imo seruantur ad vnguem, & eis nouum robur addit *l. 50 Tauri.* Et illam legem fori, enarrat Rodericus, & *legem* 50. *Tauri* interpretantur, Cifontanus, *Antonius* Gomezius, Castellus, *Arius*, ne per somnium quidem cogitantes, eas leges inualidas esse. Sic, dos data spuriæ limitata est; ne possit excedere necessaria ad alimenta, *Bald. in l. eam quam, numer. 41. ff. de fideicommiss. Capicius Decis. 18. colum. 2. Ioann. Ign. in l. si qua illustris, num. 67. C. ad Orfician. Palto. de nothis, cap. 45. Couarru. in epitom. super 4. in secund. part. § 6. capit. 8. numer. 12. & dicam latius suo loco.*

11 His accedit, quod † licet de iure testamenta debeant esse libera, *vt in l. 1. C. de sacr. Eccles. l. stipulatio hoc modo, ff. de verbor. obligation.* & licet prouisum sit, vt piis locis liceat libere relinquere, nihilominus valet lex præscribens, ne quis possit (vel ad salutem animæ suæ) legare plusquam quintam bonorum partem, in præiudicium filiorum, *ita Paul. & Ias. num. 9. in l. maritus, C. vnde vir & uxor. Ancharan. cons. 25. videtur prima facie, vers. his non obstantibus, Felin cap. Ecclesia sancti. Mar. col. 33 de const. Abb. cons. 63. libr. 1. Roderic. in l. quoniam, in declaratione legis Regiæ, col. 11 vers. nihilominus his non obstantibus, Ioann. Ign. in rep. l. omnes populi, num. 93. vers. amplius vide dubitari, ff. de iustit. & iur.* qui citat Bald. *cons. 19. incip. in quæst. quæ vertitur.* Sic Paul. *in Authen. si qua mulier, numer. 1. C. de sacrosanct. Eccles.* scribit: patrem etiam ad pias caussas non posse præiudicare filio in legitima. Rursus cum bona damnatorum deferantur agnatis, certe damnatus non potest legare etiam ad pias caussas in præiudicium agnatorum, *secund. Ioann. Andr. in cap. 2. de vsur. lib. 6. Cardinal. cons. 42.* Et simile definit Federicus *cons. 78. Domin. in cap. fin. de immun. Eccles. lib. 6.* Horum omnium ratio est, quod licet piæ caussæ absolute sumtæ, plurimum debeatur reuerentiæ, tamen si concurrat cum filiis (quos creditores lex censet) eorum caussa magis pia est, *auctore beatissimo patre Augustino, in cap. final. 17. quæst. 4.* Vides libertatem testandi, a nostris tantopere obseruatam, non irritare decretum, factum in fauorem filiorum? vt pater eorum portiones etiam ad pias caussas minuere non possit. Et vt disponere non possit vltra certam summam, etiam ad pias caussas, non obstante, quod videtur legem ciuilem super hoc disponere non posse, & quod hoc regulari deberet secundum ius Canonicum, *vt in cap. relatum, & cap. cum tibi, de testament.* & quod in his, quæ concernunt animam, lex diuina, & non humana videbatur inspicienda, *arg. c. literas, de rest. spoliat.*

Hinc videmus † definitum in Authen. *unde etsi* 12
parent, C. de inoffic. testam. ne pater donare possit in præiudicium legitimæ filiorum, & de iure Regio, nemo potest meliorare, vltra tertiam, & quintam partem bonorum, & si non meliorat vnum ex filiis, non potest eis præiudicare in plus, quam in quinta parte, licet hæ præfinitiones videantur contra libertatem testandi. Quoniam hæ leges factæ sunt in fauorem filiorum, neque libertas testandi debet esse impia aut inepta, & tales taxationes valent, *vt per Fabrum §. alteri, col. 4. instit. de inutil. stipul. Boer. in consuetudin. Bituricen. titul. de consuetudine matrimonii. § 1. in vers. & idem tenet.* Hæc autem lex facta est in filiorum fauorem, *vt infra manifeste probabo.* Facta etiam est ad minuendum luxum, & inanem pompam, & hoc casu statuta laicorum etiam pertinentia ad res ecclesiasticas valent. Valet enim statutum quod in funere non deferantur, nisi tot fasces, & quod non comitentur funus, nisi tot clerici. *Abb. in cap. fin. de reb. Eccles. non alienand. Ioann. Ign. in rep. l. omnes populi, num. 100 ff. de iustit. & iur.* quoniam hæc fiunt ad minuendam pompam prophanam, *l. 2. tit. 5. lib. 5. Recop.*

Sic etiam † mulier secundo nubens, potest dare 13
omnia sua in dotem, dummodo non apponatur pactum vt maritus lucretur, quia hoc est præiudiciale liberis primi matrimonii. *vt per Bald. in l. ea lege, C. de condit. ex lege. Roman. cons. 447. Aym. cons. 142. Dec. cons. 246. col. 1. Florian. in sua disputatione, incip. mulier vidua, in. Bart. & Ang. in Authent. de nupt. §. optime, Ioann. Ferrar. in sua practic. in forma libelli quo petitur dos, in verbo, dicta domina Margarita.* & est communis secundum Tiraquell. *in rep. l. hac edictali, num. 28 C. de secund. nupt.* hoc tamen non habet locum quando secundo nubens est tutrix filiorum impuberum, tunc enim si nubat, antequam faciat dari tutorem filiis, & reddat rationem, non potest secundo viro dare in dotem vltra tertiam bonorum partem, *ita DD. in l. 1. & in Authent. eisdem pœnis. C. de secund. nupt. in gloss. in verb. parent, Bertrand. in d. l. hac edictali, nu. 29. & est tex. in l. 1. C. eod. titul. & ibi Dd. notant.* neque est quisquam est qui somniet hoc sublatum esse iure canonico imo plurimum laborant Dd in elucidando eius & similium legum decreta tanquam valida, neque somniant inualida esse, licet taxent dotem.

14 Rursus † si lex ciuilis nõ posset præfinire certam dotis summam, certe DD. non probarent dictam filiam non posse reclamare aduersus dotem a patre datam, quia præsumitur pro naturali affectu filiæ recte consuluiss., contendunt tamen ad vnguem seruari debere. Et ita docet Bald *in l fin. num. 4. C. de dot promiss. Alexand cons. 121. lib 6 Corn. cons. 290. lib. 3. col 14 Curt. sen. cons. 27. col. penult. ad finem, & col. 14. ver. venio ad quartum, Alexand cons 83. n. 3. lib. 4. Corn. consil. 197. col 3. lib 1. & cons. 288 nu. 18 lib. 2. Aym. cons. 11. num. 14. lib. 1. Segura in l cohereds, §. cum si ee, fol. 22. vers. facit ad illud ff. de vulg.* de quo vide quæ scripsi *supra cap. 1.*

15 Rursus & † alimenta iure naturæ debita videmus certis finibus circumscripta, nam filio naturali vltra quintam partem pater legare non potest. *vt in l. 10. Taur.* & dos filiæ naturalis est taxata. & vltra datum reuocatur, *vt per Ripam in l 1. num 68 ff. solut matrim. & dicam infra. cap. 13. Capit. decis. 181.* Præterea legitima, quæ censetur debita iure naturæ, *vt in l. scripto. ff. vnde liberi*, si non potest in totum tolli (*vt supra diximus cap. 1. num. 9.*) certe potest limitari: *vt late per Boer. decis. 204. num. 22 & tradunt Dd. in l eis supra citatis, Alex. cons. 53 col. 2. lib. 2 Joann. Lup. cap per vestras 3. notab. §. 22. incip in constituenda. num. 13. de donat. inter vir. & vxor. Rueseca in l. quoniam. in declaratione legis Regia. 2. limitat. num. 6.* Cur ergo dos non possit circumcidi, limitari & præfiniri vt in eius locum succedat, *vt per Cin in l. sancimus. C. de nupt. & dicam infra.*

16 His congruit, quod † angustis finibus circumscribere dotes, iustum & prudentissimum est: Idenim Solon Philosophus & legislator nobilissimus fecit. (*Constituit enim* (auctore Plutarcho in vita ipsius) *ne vxor in mariti domum, quicquam adduceret, præter tres vestes, & quædam parui emta vasa.* Rursus Varro *lib. de moribus populi Romani*, & Nonius Marcellus *sub titulo de antiquorum vit. gene.* scribunt, nubentes ex veteri lege Romana olim tres ad maritum venientes afferre. atque vnum quem in manu tenebant tanquam emendi causa marito dare, alium quem in pede habebant in foco larium familiarium ponere, tertium in sacciperione (ampulla sed & cetera [illegible]) quem in compito vicinali eo tempore solebant resignare.
17 Quod † Volaterranus retulit, *de Philologia lib. 30 c. de coniugio, quæ in eo veterum ritu:* qui rei citat auctorem Festum. Quum enim maritus, & vxor se inuicem emebant, quod Apuleius significat *lib. 8. Metam & Boet. lib. commentar. in Topica Ciceronis.* Sic Lycurgus Lacedemoniorum legislator, statuit, Virgines absque dote nubere, ne propter dotem colerentur, quod Plutarchus prodit in vita ipsius, quanquam aliter de eo refert Aristotel. *lib 2. Polit. cap. 7.* Vbi leges Lacedemoniorum accusat, quod magnam dotem dari permitterent, *cum præstet* (inquit) *dotem aut nullam aut paruam esse.* Et Chilon vxorem humilem, apparatu modico ducendam esse censuit (*auctore Laertio*), quod & Tiraquellus refert *in 5. lege connubiali, num. 10.* Plato dotes prohibuit [illegible] Volaterr. [illegible] Nicostratus Græcus auctor, apud Stobæum [illegible] sermone 68. *Si quis* (inquit) *mea, [illegible]* accipiat. Vxorem namque inferentem dotem, onus est graue, iuxta sententiam Antiphanis Græci Poetæ quæ Latine sic habetur.

Hanc vdum est onus grauius

Re vera, quam vxor dotem ferens copiosam.

Et Demenetus, apud Plautum in Asinaria.

Argentum accepi, dote imperium vendidi.

Vxor enim diues, seruum putat sibi esse maritum, semper cum eo litigat, neq; vel leue conuitium patitur, iuxta illud Plaut. in Menechmo.

Cum viro litigium natum esse aliquod, ita istæ solent, quæ viros
Subseruire sibi postulant, fretæ dote feroces.

Et Euripides in Menalide, apud Stobæum, sermone 68. Græca carmina refert, quæ Latine sic leguntur.

Quicunque nuptias, aut genere præstantiores contrahũt
Aut multarum opum gratia, vxorem ducere nesciunt.
Vxor enim imperans domui,
Subiicit maritum, ita vt amplius non sit liber.

Et Iuuenalis Satyra 6. inquit,

Intolerabilius nihil est, quam fœmina diues.

Et Cato.

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis.

Rursus Ausonius Gallus, immodicas dotes improbat his verbis:

Sæpe in coniugibus fit nox a sinistra est dos,

Et Horatius Poeta prudentissimus virtutem coniugis dotem anteponit,

Nec dotata (inquit) *regit virum coniux,*
Probamque pauperiem, sine dote quæro.

Et Plautus in Aulularia inquit.

Dummodo morata recte veniat, dotata est satis.

Et Iulius Bassus apud Senec. 6. controuers. lib. 2. *Omnes* (inquit) *vxores diuites seruitutem exigunt, crede mihi, volunt regnare in suis diuitiis.*

Rursus Diuus Ambrosius lib. 1. de Abrahamo Patriarcha: *Qui suauitatem* (inquit) *quæris coniugii, non superiorem censu ambias, non monilibus ornatam, sed moribus.*

Vnde † Veneti, neminem vel nobilissimum, vel ditissimum ciuem patiuntur, vltra sex millia aureorum nummum filiæ in dotem dare, quod ex Possello *libro de magistratibus Athenien sium*, refert Couarr. *in Epitome super 4. in secund. part. cap 3 § 7. numer. 3.* 18

Boni enim viri dicunt cum Alcmena in Amphitruone Plauti.

Non ego illam mihi dotem duco esse quæ dos dicitur,
Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum cupidinem,

Neque vanum † arbitror, quod legimus, Lacænam interrogatam, quam dotem marito tradidisset? pudicitiam respondisse: quod Corat. refert *in l. quo liberi n. 23 in lect. ff de rit. nupt.*

Hæc de valore † legis. Nunc tractemus de eius ratione, & an iusta sit. Nam Auendan. vir bonus & doctus, *libr. de exsequendis mandatis regum. capit. 14. num. 7.* significat decretum huius legis inducere vitium, dum differentiam constituit inter masculos, & fœminas aduersus naturæ legem. Vetat enim fœminas meliorari, nulla de masculis facta mentione: vnde itaque uni censet fœminas, & masculos diuerso iure censeri contra l. *maximum vitium, C. de lib præt. vel exhered.* ibi: *Quæ enim tales differentias inducunt, quasi [illegible] existimat.* [illegible] hanc [illegible] esse. neuo [illegible] qui [illegible] attentius [illegible] xerit. 19

Primum. † si exempla mouere solent, (vt moue est. [illegible]) habemus exemplum Solonis Lycurgi, A[illegible] illorum magnorum & clarissimorum virorum 20

Sunt [illegible]

Sunt nobis exemplo veteres Romani, apud quos grauitas, & incorrupti mores viguisse videtur. Probant dotium paruitatem, Ambrosius vir S. eruditione, & prudentia insignis Antiphanes, Iuuenalis, Nicostratus. Vetuit dotes Plato *auctore Volaterrano lib. 29.* Probam pauperiem sine dote quærit Horatius, quem Diuus Hieronymus Poetam prudentissimum appellat. Accedunt his Cato, Plautus & Euripides, humanarum actionum scientissimi: Vtiq; talium virorum sententiæ, pro rationibus haberi solent. Rursus si vt Poeta quidam vere scripsit. *Pax est optima rerum, quas homini natura dedit*, nonne præstat paruam dotem accipere cum pace, quam opulentam cum iurgio? Oblatrat vxor, nimia dote turgida. Dedignatur parere marito. *Fateo vt scias* (inquit Plautus) *dotata mulieri connutium dicere, quid periculi sit.* Neq; hæc lex vitium contra naturam inducit, sed naturam bene institutam instaurat, quæ vxorem non ferocem, non turgidam, nō oblatratricem dote nimia esse vult, sed morigeram ac marito obedientem.

21 Hoc modica † dos præstat experientia magistra, totque doctissimis viris testibus. Vbinam obsecro est iniquitas? an quod non idem in masculis, imo id prudentissimum? quoniam masculus dominus, & caput est Vxoris suæ, iuxta naturæ legem, ac diuinam institutionem, vnde in codem iteratio, qua in fœmina dos nimia prohibetur. Fœmina enim marito insultans, infelix reddit coniugium, dote enim nimia ferox parere viro dedignatur. At masculus cum caput vxoris sit, nihil contra naturam facit, si vxorem subigat, sibique audientem esse velit.

22 Deinde † masculus splendorem, ac dignitatem familiæ conseruat, fœmina familiæ suæ interitus est, & in alienam inseritur, *l. pronunciatio, ff. de verbor. significat.* Quare iure optimo melioratio admittitur in masculo, qui facultatibus suffultus: familiæ columen erit, & ruentem paternam domum sustinebit, tanquam Atlas cœlum. Deinde falsum est, fœminam non posse meliorari a patre. Dotis enim tantum ratione meliorari non potest, extra caussam vero dotis meliorari potest, deficiunt enim verba huius legis, a quibus non est recedendum. Quinimo tantum per contractum inter viuos vetat meliorari ratione dotis, *vt suo loco dicam.* Quod hic vitium est? Quæ differentia inter masculum, & fœminam? præsertim cum fœmina nullo modo excludatur a petitione legitimæ, imo pater eam sibi relinquere tenetur, iuxta v. lg. ta iura.

23 Præterea † proprius explicando rationem huius legis, certum est, paternas facultates vt plurimum exhauriri dotandis filiabus, filios autem masculos egestate premi, quibus, tanquam conseruantibus suorum splendorem, oporteret & paternas, & auitas facultates (quantum æquitas patitur) in solidum præstari, cuius rei vice succedit misera egestas, defloratis paternis facultatibus sororum dotibus His succurri oportuit, & eorum ratione mihi videtur præcipue condita hæc lex, vt patet ex verbis supplicantium Principi, ibi. *Suplicamos a V. M. que las dotes que en estos Reynos se dieren, no puedan ser mas de la legitima que leuĕndria a la dotada, si entonces se partiessen los bienes del dotador*, nota illa verba: *Mas de la legitima que vendria a la dotada.* Ex quibus apparet, legem aliorum filiorum vtriusq; sexus legitime consulere voluisse. Petitur enim a Principe, vt iubeat ne possit in dotem filiæ dari plus quam legitima, quare hoc, nisi vt aliorum legitima salua sit, & incolumis. Rursus nota illa verba: *Si entonces se partiessen los bienes del dotador.* Ergo eorum fauorem lex respexit, cum quibus facultates patris dotantis diuidendæ sunt. Rursus hoc probatur ex his verbis legis, ibi: *No pueda meiorar.* Hæc verba non quadrant nisi inter fratres, ergo ad vtilitatem, & fauorem fratrum condita est lex. Solent enim parentes promittere nimias dotes, in filiorum præiudicium, vt inquit Paul. in *l. vna, C. de inofficios. dotib.* quos tanquam hostes ceterarum filiarum, accusat Bernardus Diaz *regul. 413. fallent. 4.* dicens meliorationem ratione dotis iniquam esse. Et quod hæc lex aliorum filiorum fauore condita sit probatur, quia *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* quæ taxat dotes, censetur condita fauore filiorum, *auctore Bertrand. ibi. numer. 43. post Bartol. ibi. & Ioann. Garron. in rubric. C. de secund. nupt. numer. 12.* Præterea nimium vere respondet Princeps in initio huius legis. *Atenta la desorden, y daños que somos informados que se han recrecido de las dotes excessiuas.* Quæris, quænam sunt ista mala, quibus hanc legem opponere oportuit? equidem multa ac magna sunt. Primo minuuntur † facultates 24
parentum, & expedit Reipublicæ, ciues habere locupletes, *vt in §. 1. in Authentic. defensio ciui. & in §. 1. in Authent. vt omnes ol. ed. iudic. prooem. & in §. 1. in Authent, vt iudices, sine quoquo suffragio* Item expedit ne quis re sua male vtatur, *vt in §. sed etiam, Institut. de his qui sunt sui, vel alieni iuris.* Habenda est enim ratio rei familiaris, quam quidem delabi sinere, flagitiosum est, *vt inquit Cicero Officior. lib. 2.* Deinde praua consuetudo immodice dotandi filias, corrumpit bonos mores, efficitque vt fœminæ non moribus, sed dotibus nubant, vt quæ potior sit pecuniæ, quam pudicitiæ ratio, ex quibus coniugia infelicia, & bonorum morum pestis oritur: *Iuuenis enim non ad virtutem animum intendit, sed accipiam* (inquit) *puellam affatim dotatam, quæ mihi, & rem & molle otium in omnem vitam pariat.* Rursus vxor dote turgida ferocit, & insultat, dote enim libertatem credit emisse. Præterea immodica dotium præstatio, impedit fœminarum nuptias, quæ enim lautam dotem non habet, maritum non inuenit, (inquit enim iuuenis) *cur ille alter aureorum quatuor millia accepit: ego minus accipiam, præstat abstinere a coniugio, quam tale dedecus perpeti.* Et qui modica dote sex posset locare filias, vnā ampla dote locare vix potest, in magnum præiudicium ceterarum filiarum, quæ indotatæ cœlibatum amplecti coguntur, aut ad turpitudinem oculos adiiciunt. Deinde miseri parentes, de filiarum honore soliciti, & sexus fragilitati volentes consulere, coguntur eas immodice dotare, & ratione matrimonii meliorare, omnia deuorantes, dummodo filiæ pudor saluus sit, & illibatus. Quid enim non faciant paterno amore proclinati, si accedant clamosæ preces, & longa suspiria matris, filiæque in patrem subamarus oculus, quod ætatis florem inutilis perdere cogatur, dum eum ea pater præter consuetudinem parcius agit. Auget necessitatem lex, † quæ patrem etiam inui- 25
tum cogit dare filiam, *l. qui liberos, ff. de rit. nupt. Bald. in l. fin. C. de dot. promiss. Ias. in l. de alimentis, numer. 7. C. de trans. & in l. huiusmodi, §. cum pater, numer. 9. ff. de leg. 1. & in l. filiusfamilias, § diui, in 2. lectur. numer. 47. ff. eod. dict. l. qui liberos. ff. de rit. nupt. l. obligamur, vers.*

lege.ff.de act. & oblig. Quod si non vult, iudex eum cogit, indicto carcere, vel mulcta, siue petat filia, se velle matrem esse, siue propinqui, vel ex officio nemine petente, potest iudex facere, *auctore Nouell. in tractatu de dote. 6. part. priuileg. 14. priuileg 17. num. c. Bald in l. fin. col. fin. C. de dot promiss. Aufred quaestion. Tolos. 190. Boer. decis Burdeg. 230 num. 4. & 6. Bosque. de nupt. lib 5 numer. 23. Curt. sen. cons. 39. Ioann. Lupus cap per vestras, § 20. colum. 2. versic. ad simile, Hyppol. cons 125. numer. 10. & 12. Cassan. in consil. Burg rubric. 7 §. 12. numer. 24 & rubric. 1. § 4. numer. 21 versic sed*

26 *iuxta* Cogitur enim † pater filiam locare & dotare, *vt per Doctores in locis supra citatis. Alexand consil. 33. lib. 4. Iacob. l. cum pater. num 3. & in l profectitia, § si filius, ff. de iur. dot. Curt. senior consil. 39. colum 1.* Adeo autem cogitur filiam dotare, vt etiamsi diues sit, & habeat, vnde se dotet, adhuc pater eam tenetur dotare, *Socin. cons. 147. lib. 1. num 15 l. 8. tit. 11 part. 4. l. fin. & ibi glos. Bald. & Angel. C. de dot. promiss. Angel. in Authent. de aequali. dot. § quia vero. in fin. Alexand. in l. a filia. numer. 4. ad Trebellian. & in l. si cum dotem. num 10. & in l. 1. numer. 12 ff solut. matrim. Paul. in l. quoties, & in l maritus § si voluntate, ff. solut. matrimon. Ioann Lup cap. per vestras. §. 20. vers. ad simile, de donat. inter vir. & vxor. communis auctore Vincent. numer. 31 & Rip num. 34. in l. 1 ff solut. matrim. Ioann. Lupus cap. per vestras § 14 quinta officium. fol 91 in fo. m. maioribus de donat. inter vir. & vxor. Curt. consil. 39 in fin. Ias. § fuerat, num. 105. Instit. de action. Benedict. cap. Raynutius, verb. dotem quam ei dederat, num 22. Alexand. l. mulier, §. cum proponeretur, num. 16 ff. ad Trebell. Ias. in Auth res quae, n 14 Hyppol. cons. 125. n. 10. Alex. cons. 7. lib. 2 col. 1. 4.* Imo etiamsi sit exclusa statuto, est congruenter dotanda, *vt dixi supra cap 1. num. 20. 12. 16. & 21* & onus adhaeret bonis & transit ad heredem patris. *Dec. cons. 479 num 13. & per Ioan. Lup. cap. per vestras, in 2 notabil num. 16. Bart. & Paul in l. si marito. §. si voluntate ff. solut. matrim. & in l. post dotem, in 2. quaest princ. cod. 112. Paul. in l si socer, in princip. co l. iii. Hyppol. cons. 125 col. 1. Alexand. cons. 169. numer. 2. lib. 7. Bald. in l. fin. C. de dot. promiss. Curt. senior cons. 37 colum. 44. vers venio ad quartum. Aretin. l. qui superstitis ff. de acquir. hered.* Dos enim habetur loco aeris alieni, *vt per Bart. & Alexand. in l. a filia, numer. 3 ff. ad Treb. Bald. in l. fin. col. fin. C. de iure dot.* Quanquam hoc sane intelligendum, prius enim deducendum quod pater creditoribus debet, quod proprie est aes alienum, & post deducetur dos: *ita Bart. & Rip. num. 14. in l. quoties, § si sponsa ff. de priuileg. creditor, & de residuo filia dotanda. Corn. cons. 282 col. 2 lib. 1.* Non omittendum quod Alciat. *parerg libr. 8. cap 3.* censet, patrem non cogendum dotare filiam, praesertim diuitem, quia licet *d. l. qui liberos. ff de rit. nupt. & d. l. obligamur, vers. lege, ff. de act. & oblig.* dicant officium paternum esse dotare filias: officium significat beneficium, *vt apud Tul. in lib. de officiis vsurpatur.* Sed certe officium etiam significat, & inducit necessitatem, iuxta illud Ouid. libr. 2. de arte amandi.

Odi, quae praebet, quia sit praebere necesse,
Siccaque de lana cogitat ipsa sua,
Quae datur officio non est mihi grata voluptas,
Officium faciat nulla puella mihi.

Et satis inducit necessitatem, *l. dedit dotem. ff. de coll. bonorum.* Licet diuitem filiam necessario dotari durum sit, quod Couarr. scribit post alios in epit. *sup. 4. 2. part. c 3. § 3. num. 8. Corras. in repet l. qui liberos, num 94 ff. de rit. nupt Bosquetus de nupt. lib. 5. num. 26. Alciat de praesumpt. reg. 1. praesum. 26. Bart. in l. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebel.* Haec patris obligatio tot cuniculis armata, haec morum pestis, haec ceterorum filiorum ruina, visa sunt digna correctione, & certe ad propulsandum hominum luxum nihil hac lege aptius inueniri potuit. Solebant (& adhuc solent) patres plus dare in dotem, quam facultatum modus patitur, & qui supra facultates expendit, dicitur ad inopiam vergere, *auctore Paul in l. si constante, col. 2 ff. solut. matrim. iux in authent. vt determinatus sit numerus clericorum, in princip. collat 1. Abb. in c. 1 ap Apostolus. in 2 notab. de censibus.* Et insanire mihi † videntur, qui supra rei familiaris modum expendunt aduersus consilium D. Bernard in 27
epist. de regimine domus. & Abb. in cap. quoniam de vita & hon state clericorum. Apud veteres erant leges sumtuariae, atque adeo Corinthi, quae ciuitas erat ceteris corruptior, lex erat opposita sumtuosius quam pro rei familiaris modo expendentibus. Eam apud Athenaeum. lib. 6. Diphilus refert, & latine vertit Erasmus, in hunc modum.

Hoc lege cautum est, hic apud Corinthios,
Si quempiam obseruare semper splendide
Viuentem, huic rogare, vnde viuat, &
Quid faciat operis, si facultates habet,
Vt reditus harum sumtu expensas queat:
Perpetimur illum perfrui bonis suis:
Sin forte sumtus superat ea quae possidet,
Prohibemus huic, ne faciat hoc in posterum.
Ni pareat, iam plectitur mulcta graui,
Sin sumtuose viuit, is qui nihil habet,
Traditur cum tortoribus, proh Hercule!
Nec enim licet vitam absque malo degere.
Nos genus hoc mortalium, eiicimus hac ex vrbe,
Velut purgamina.

Apud veteres † Romanos ea erat parsimonia, vt 28
coenae, & victus essent publica lege praescripti, hinc lex Fannia, & lex Licinia, & ceterae leges sumtuariae, quarum meminit Gellius, Noctium Atticarum *libr. 2. cap 24.* De quibus Caelius Iurisconsultus cum Phauorino Philosopho disputans, non veretur ita pronuntiare, *lib. 20 cap 1. apud Gellium. Quid tam necessarium existimatum est propulsanda ciuium luxuria, quam lex Licinia Fannia, aliaeque item leges sumtuariae? omnia tamen haec obliterata & operta sunt, ciuitatis opulentia quasi quibusdam fluctibus exaestuantis.* Rursus Liuius Decadis 3 lib 4. Capuanae ciuitatis mores improbans, *Prona semper (inquit) ciuitas in luxuriam, nec libidinis nec sumtibus modus erat.* Acriora dicturus si nostram luxu diffluentem, ac tantum non conuulsam videret rempublicam. Rursus Sueton. in Caesare, *legem (inquit) praecipue sumtuariam exercuit, dispositis circa macellum custodibus.* Et Spartianus in Adriano: *Iudiciorum (inquit) sumtus constituit & ad antiquum morem redegit.* Quidam enim adeo profusi sunt, vt illud, quod Lampridius de Heliogabalo refert, amare videantur. Cum enim Heliogabalo omnia foede profundenti quidam diceret, *Non times pauper fieri,* respondisse fertur: *Quid melius, quam vt ipse mihi heres sim, & vxori meae.* Quintino, & in facultatibus videtur modus fuisse, sic enim Liuius *libr. septimo. ab vrbe condita.* Popilius in mille aureos condemnauit Licinium Stolonem, quod mille terrae iugera possideret

deret: Similemq; legem apud Venetos vigere, publiceq; in omnibus orbis regionibus instaurandam, scribit Bud. in Epistolis. Laudanda igitur hæc lex, quæ parsimoniam docet, si enim paruus dos fuerit, paruiores sumptus, & verissime dictum est. *Magnum vectigal parsimonia*, vt hinc lex ista dare potius nubentibus, quam auferre videatur. Virtutem enim docet, & rem parsimoniam docendo auget. Quid quod valet statutum præfiniens meritum precium, *vt per Ab. & Dd. in c. 1. de emt. & vend.*

29 Non prætereundum, † quod Cell. in indice Regiarum legum, significat hanc legem masculorum fauore conditam: verbo *Dotis*, Cell. iudicium non placet Aucod. *lib. de exsequendis mandatis, c. 14. nu. 10.* Certe Cell. sine memoria lapsus videtur, non enim solet ille interpretari, sed contexere indicem legum. Et quod hæc lex non magis condita fuerit fauore masculorum, quam fœminarum, probatur ex verbis legis, & ex verbis supplicantium principi, ibi: *Mas de la legitima que le vendria a la dotada*, hoc propter legitimam aliorum positum est, fœminis autem non minus debetur legitima quam masculis, *vt in l. maximum, C. de lib. prater. vel exhered.* Idem probatur d. l. ibi: *Si entonces se partiessen los bienes del dotador*, non enim masculus in re patris magis facit partem, quam fœmina, imo æqualiter diuidunt. Postremo probatur, quoniam renuntiatio facta a filia, nõ minus videtur facta fauore sororum, quam fauore fratrum masculorum, *vt significat Alexand. cons. 29 nu. 4. lib. 3. Salycet. in l. pactum quod dotali, col. fin. vers. aut pacifcitur, C. de pact. Corn. cons. 291. lib. 4. col. 3. vers. ideo. & col. 4. in princ. Paris. cons. 1. nume. 24. lib. 2. Couarr. cap. quamuis pactum, 3 part. § 3. num. 4. de pact. libr. 6.* vbi distinguit, & dicam latius *infra suo loco*. Satis est, quod exclusio ex hac lege facta, ne filia dotis ratione meliorari possit, non magis masculorum, quam fœminarum fauore facta est, vt ex verbis legis manifeste deducitur.

30 Neque † solum hæc lex dotibus modum statuit: sed & ornamentis muliebribus. Nõ enim potest maritus vxori dare mundum excedentem octauã partem dotis, quam acceperit, quoniam (*præter alias rationes*) vxor potest eligere quid malit, donationem propter nuptias (*quam nos arrham vocamus*) an vestes, & mundum nuptiarum tempore sibi a marito datum, non enim vtrunq; consequi potest, sed electio datur, *vt in l. 55. Taur.* Mulieris enim ornamenta mores sunt non aurum, & vt Crates dicebat: *Ornamentum est quod ornat, ornat autem, quod honestiorem mulierem facit, talem autem non reddit vestis, non aurum, sed quæ pudoris, modestiæ & grauitatis speciem habent.* Matronæ verum ornamentum pudicitia est, non vestis, nam vestes auratæ non dignitatis, sed luxuriæ instrumenta sunt, quod Pythagoram Samium Crotoniensibus persuasisse, auctor est Iustin. *lib. 20.* Aristotelis eius est sententiæ, mulierem minori cultu vti debere, quam patriæ leges moresque præscribant. Modicus cultus fœminæ pudicitiam arguit, immodicus luxus, & libidinis suspicionem præbet. Apud Liuium lib. 8. legimus: *Minutiam virginem Vestalem, incestus insimulatam, propter insito mundiorem cultum, ac tandem damnatam fuisse.* Zaleucum Locrorum Legislatorem, legimus statuisse: *Ne liceret mulieri arte elaboratis venustisq; ornamentis vti, nisi cum scortari vellet*: hoc probri genere perniciẽ deliciarum, & intemperantiæ labem coercere volens. Hinc Bald. *in proem. Gregorian. col. 5.* scribit, valere statutum, quo Episcopus fulminat excommunionem in fœminas portantes vestes superuacuas, vel sumtuosas, de quo vide Alberic. *in l. factum a iudice, ff de reg. iur. Auth. in rep. c. canonum statuta, in 11. q. principali, de const. vers. super hoc sermone, & in 2. parte statutorum, q. 198. Ioann. Andr. in reg. ea quæ fiunt, de reg. iur. in 9.* Rusticum enim mulierem iudicant, id solum velle, quod sat est, ac de quibusdam dici nõ iniuria potest illud Ouidii lib. 3. de arte amandi. *Quis pudor est census corpore ferre suos.* Et illud Senec. *Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est, quo defendi, aut membra aut corpus, aut denique pudor possit.* Rursus Diuus Ambrosius, libr. de Nabothe Israelita, cap. 5. *Delectantur* (inquit) *compedibus mulieres, dummodo auro ligentur, non putant onera esse si preciosa sunt, non putant vincula esse, si in his thesauri corruscent, delectant & vulnera, vt aurum auribus inferatur, & Margarita dependeant: habent & gemmæ pondera sua, habent vestimenta frigora sua, sudatur in gemmis, algetur in sericis, tamen precia iuuant, & quæ natura auersatur, commendat auaritia, Smaragdum & Hyacinthum, Berillum, Achatem, Iaspin, Sardium summo quærunt furore, vel si dimidium patrimonii pereat. Non parcunt dispendio, dum indulgent cupiditati.* Lisander, cum Dionysius Siciliæ tyrannus filiabus suis vestes, muliebremque mundum misisset, ea accipere recusauit, vereri se dicens, ne huiusmodi ornamenta dehonestarent potius filias, quam ornarent: *auctore Plutarcho in Lisandr.*

Rursus vt ad sacras literas, Sancti Spiritus afflatu proditas, veniamus, legimus Ecclesiastici c. 9. *Auerte faciem tuam a muliere comta.* Et Beatus Paulus, prima ad Timotheum, *cap. 2. de mulieribus* loquens (inquit) *Cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non intortis crinibus, aut auro, aut Margaritis vel veste preciosa.* Rursus Diuus Petrus, in priore catholica Epistola cap. 3. inquit: *Mulierum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus.* Huiusmodi multa lectu digna, locupletissime protulit Tiraquel. scriptor candidissimus. & diligẽtissimus, *connubiali lege tertia.* Cui præfinitionem muliebris cultus addere visum est, nam ille in tanta bonarum rerum copia illud, vt opinor, prætermisit, quod apud Lampridium in Alexandro Seuero legimus, in hunc modum: *Matronas Regias contentas esse debere vno reticulo, atq; inauribus, & baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & vnico pallio auro sparso, & cyclade quæ sex vnciis auri plus non haberet, imitati sunt eum magni viri, & vxorem eius matronæ pernobiles.* Ac rursus Lampridius inquit: *Cum quidam legatus vniones duos vxori eius per ipsum obtulisset, magni ponderis, & inusitatæ mensuræ, vendi eos iussit, quod cum pretium non inuenirent, ne exemplum malum a Regina nasceretur, si eo vteretur, quod emi non posset, in auribus Veneris eos dicauit.* Præterea Sueton. in Cæsare: *Legem* (inquit) *præcipue sumtuariam exercuit. Et paulo supra lecticarum vsum, item conchiliatæ vestis & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perq; certos dies, ademit.* Ex quo apparet cultum immodicum, & patrimoniũ exhaurire, & pessimi exempli rem esse, libidinemque excitare: quare prudenter lex hæc, fœminei cultus ornatui modum imponit, ei scilicet, qui a marito datur, quod nimium est, improbans, quod moderatum est, permittens, non enim omnino improbatur mulierem se

30 ornare, dummodo moderate id faciat. Nam vt legimus † *Genes. cap. 24.* Rebecca a seruo Abraham, accepit inaures aureas, appendentes ficlos duos, & armillas totidem pondo ficlorum decem, quibus se ornaret. Hester vnguentis & aromatibus vsam fuisse, legimus *lib. 2. eius historia.* Et Ruth 3. legimus, Noemi piam fœminam, docet em Ruth, quoniam modo sibi maritum Both nancisceretur, dixisse: *Lauare & vngere, & induere cultioribus vestimentis.* Et certe enim vs, tempus & locus, licitum, vel illicitum faciunt mulieris cultum, *auctore D. Thom. 2. 2. q. 169. artic. 2. Ioan. Andr. & Franch. in c. ea quæ fiunt, de reg. iur. in 6. Albe. in l. factum a iudice, eod. tit. Ab. & Host. in c. 1. ne cleric. vel monac. Capella in l. mulieris, in princ. q. 12. ff. de verb. signif.*

Sed vt ad dotis præfinitionem reuertamur, nostrorum æquitatem vide, qui cum possent imitari Italiæ fere totius statuta excludentia fœminas, aliarumque gentium similia statuta, medium elegerũt, vt neque filiam excluderent, neque vlla in re duriorem eius, quam masculi conditionem facerent, neque rursus pati voluerunt, filiam deuastare patris facultates, qui tantum non cogitur totam substantiam in dotem dare, tanta est seculi corruptela? Illud ergo, quod pater volens nolens cogebatur facere, id tanquam iniquum lex coercet. Extra tamen caussam dotis filia meliorari potest, neque hæc lex tollit, quo minus legitimam, vt olim, consequatur, dummodo id suo tempore fiat, & non violenter cogendo patrem. In masculis autem hoc non fuit necessarium, rationibus supra dictis. Tum etiam, quoniam si soror mea non melioratur, etiam vxor mea nun melioratur, & quod illa patitur a patre, ego patior a socero, qui non meliorat filiam suam vxorem meam, & sic omnium par conditio est. Rursus

32 masculus, † saltim de consuetudine non cogit patrem, vt sibi det donationem propter nuptias, *vt per Corrofinum in l. quæ liberos ff. de ritu nuptiarum, gloss. & DD. in Authentic. æqualitas, C. de pact. conuen. Bald. in Authent. dos data C. de donat. ante nupt. & ibi Salyc. Angel. & gloss. in Authentic. de æqualit. dot. § 1. Nouell. de dote, 7. part princ. in 8 special. num. 3. vers. nec propter hoc, Parif. consil. 126. num. 6. lib. 1.* & masculus absque donatione propter nuptias accipitur, fœmina autem raro nubit absque dote. Rursus masculus ditiorem reddit patrem. Nam pater recipere solebat (saltim de iure communi) dotem nurus, & eius vsu fructu fruebatur, donec emancipabat filium, *ita Bald. Paul. Angel. Roman. Alexand. column. 2. & 3. in l. si cum dotem, § transgrediamur ff. solut. matrim. Nouel. vbi proxime, Iaf. consil. 198. lib. 2. Boer. decision. Burdeg. 199. colum. fina.* Rursus diuerso iure censeri noptias fœminæ, & nuptias masculi, arguit, quod apud Boer. *decis. 130. num. 14.* & apud Afflict. *constitut. Neapolitan. de adiutorio exigendis. lib. 3 num. 21.* legimus, vasallos teneri pecunia iuuare dominos, cum filias locant, non tamen cum filios, quoniam cum locat filiam, dat dotem, cum vero locat filium, accipit dotem. Alia circa hanc differentiam dicam infra *cap. an hæc lex seruanda in masculo.*

33 Nunc proprius † ad peculiarem rationem hic statutorum accedendo, nota legem hanc dotis summam statuere ex redditibus. Ratio est, quia dos est loco alimentorum, *vt per Alexand. consi. 7. lib 2. Cyn. & Bald. in l. mater, C. de iure dot. Cyn. in l. nemini, C. de administrat. tutor. Curtium Seniorem consil. 39. column. 1. Iaf. in l. cum in, § si mulier, ff. de condict. indeb. Afflict. decif. 111. nu. 10.* alimenta autem non statuuntur ex valore rerum, sed ex redditibus, *Bart. in l. Imperator ff. ad Trebel. Angel. in l. qui bonis. ff. qui bonis cedere poss. Socin. in l. diuortio. in fin ff. solut. matrim. nu. 19. Ioann. Garron in rubric. C. de secund. nupt. pagina 17. numer. 42. Dec. in Authentic. præterea. column. final. C. vnde vir & vxor, & in cap. Episcopus. de præbend. n. 12. 13 Alex. consil. 70. lib 4. Aymon consi. 219. lib. 2. Decisio Delphinalis noua 323. & 913 nunmer. decim.* nisi aliud suadeat caussa vrgentissima, & prudenti viro digna.

Rursus dos † congrua iudicatur ex qualitate personæ, *vt dixi supra capit. primo, num. 7. & 8. l. quæro, l. si filia, ff. de legat. 3. Alexand. in l. si constante, num. 2. ff. solut. matrimon. text. in Authent. res quæ, ibi, Pro dignitate, C. com. de legat. Aretin. consil. 17. Aymon consil. 230. n. 3. Alber. in l. cognomentum. C. de heretic.* dignitas autem personæ æstimatur ex facultatibus, iuxta illud Horatian. *lib. serm. 2. Satyr. 3.* 34

Omnis enim res,

Diuitiis paret, quas qui construxerit, ille

Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam Rex.

Rursus Euripides apud Stobæum, serm. 89. ex traductione Gesn.

Scilicet quod nobiles quidem mortalium

Dum pauperes sunt, non amplius clari existunt.

Rursus Euripides in Phœnissis:

Opes hominibus pretiosissimæ,

Potentiamque maximam in humanis rebus habent.

De qua re vide Cordi Florent. *in Clement. 1. de Baptismo, quæst. 6. Al. & c. in l. Imperatores ff. de statut. homin. Bald. cap. super eod. col. 2. de test.* cum aliis innumeris quos diligentia prodigiosa profert *Tiraq. de nobilit. cap. 3.* In dotandis autem † filiabus inspiciendæ sunt facultates, *vt per DD. in locis a me citatis, supra cap. 1. eod. num. 7. & 8. l. quæro, l. cum post. §. gener. ff. de iur. dot. Curt. senior consil. 27. col. 12. Salycet. in Authent. res quæ, column. 1. Bart. in l. si filia ff. de leg. 3. Socin. consil. 288. num. 18. lib. 2.* Cum autem olim congrua dos relinqueretur arbitrio iudicis, *vt dixi cap. primo, numer. 7.* Regii Senatores voluerunt definite pro sua eximia prudentia & dexteritate, vsque ad quam summam possit dari in dotem pater, neque hujus vllo modo recedendum a verbis legis, quæ seruanda & seruari debet, *vt in l. prospexit ff. qui & a quibus*, & quod seruetur testatur Aut. n. *de iis tractatu de exsequendis mandatis, cap 14 column. 1 Tellus Ferdinand. l. 17. Taur. Ariminus l. 10. & l. 12. & 26. Tauri.* Quibus autem in rebus corrigat, docui *supra capit. 1. num. 29.* 35

Generalis autem † dispositio huius legis, quæ meliorationem dotis caussa prohibet, vel eo nomine laudanda est, quod Bald. *in l. [illegible]* hæreditatem inquit statuta inæqualiter admittentia liberos, esse contra naturalem æquitatem [illegible] leges curant, ne inter filios sit inæqualitas, *l. [illegible] fin. C. com. de diuid. l. si. C. [illegible]*, & multa sunt rationes euitandæ inæqualitatis inter filios, *gl. & Del. in l. illud. C. de collat. Parif. consil. 124. col. 4. lib. 1.* His congruit Authentic. *deinde*, § *hæc quoque*, vbi lex monet filios æqualiter instituendos. Et in dubio probandum est, per quod fratres in dignitate ad æqualitatem, *auctore Socin. in l. cum aliis. col. 20 ff de cond. & demonst. Capon. consil. 309. lib. 1.* His consonat 36

quod

quod scribit D. Ambros. *libro de Ioseph Patriarcha, c. 2. Iungat (inquit) liberos æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura, lucrum pietas nescit pecunia. Quid miraris si propter fundum aut domum oriuntur inter fratres iurgia, quando propter tunicam inter Iacob sancti filios exarsit inuidia?* Gaudent enim fratres hostes potius habere patris facultates, quam fratrem in tunica sibi præferri, *vt inquit Ang. consil. 287. col. 3.*

Rursus † hanc legem prudentissimam esse, suadet Damasceni, de fœminis Hispanis honorificum elogium, inquit enim: *Adeo frugales esse, vt moris fuerit quotannis in medium populis suis telas ab eis textas proferre, iudicesque, quorum iussu hæc fiebant, solere vberius honorare eas, quæ plus laborauerant.* Ita Volaterranus Philologiæ lib. 30. cap. de moribus mulierũ. *Quid hæc tu supputas redderis? abunde dotata est, quæ pudica est, quæ sobria, quæ modesta, non est indotata, quæ ad rem parandam alacris est, ad seruandam vigilans.*

57 Finem † faciam, si illud addidero, DD. mille aureos iudicasse dotẽ congruam etiam Comiti? *Bald. consil. 255. libr. 2. Fulgos. cons. 22. colum. 2. Dec. consil. 26. num 3. Bald. cons. 123. lib. 1. Iason cons. 133. libr. 4. cum aliis citatis, cap. 1. num. 9. circa medium*, nisi pater aureorum triginta millia habeat, & nobilis sit, *ita Socin. consil. 100. num. 10. lib. 3.* quanquam hæc moribus cuiusque regionis variantur. Adeo autem dos immodica odiosa est, vt regnum non transeat in eũ, qui cum regina nubit, de qua re vide Bald. *cap. significante de rescrip. & ibi Barba. Ioan Lupum. ca. per vestras. 4. 9. vers. ex istis infertur, l. 3. tit. 15. part. 2. & ibi glos. similis, in l. 4. tit. 1 part. 2. lit. A.*

58 Notandum † autem, non solum meliorationem, sed & promissionem meliorandi prohibitam esse ex hac lege. Sola enim promissio meliorandi ratione matrimonii faciebat eam irreuocabilem, *vt in l. 22. & 29 Taur.* Et promittere dotem eundẽ habet effectum, quod dare, *secundum Bald. in l fin. num. 2. C. de dot. promissio. col. 1. vers. & sic facit ad statutum, Afflict. decision. Neapolitan. 61. num. 2. & Alexand. consil. 63. num. 26 lib. 4 & in l. non tantum, nu 10. ff. solut. matrim. l. fin. ibi: Dederit vel promiserit. Cod. de dotis promissio. & in l ex morte, vers. similique modo, Cod. de pact. conuen.* Et ex promissione mulier dicitur dotata, ac si res iam et tradita fuisset, *l. cum post mortem, § 1 vers. sed vnde quo ff. de adim. tuto. Bart. l. cum plures § ult. ff eod tit. Bald. in l. hp ater, C. de sponsal. l. Paul. & Alex. in l. cum pluro § 1 ff. de cond. c. ob caussam, & in l. si marito, § 1 ff. solut. matrim. Aretin. in l. re tude tua, § ceteroff eod. tit. Salyc. in l si constante, Cod. de donat. ante nupt. Tiraquel. de retract. conuentionali, ad finem, num. 32. cum sequentibus.* Sic Dec. *cons. 35. num. 6.* scribit, patrem promittendo filiæ dotem videri eum dare. Sic & præfinitio arrhæ, non solum præstationem, sed & promissionem comprehendit, ne fiat vltra legitimum modum: *vt in l 1 tit. 11 lib 3. for.* Prudentissima ergo est hæc lex, quæ suadẽte causa reipublicæ vtili, filiam dotis nomine meliorari prohibet sicuti & ciuilia iura solent ea iusta causa filias ab hæreditate ac facultatibus paternis. Cum que †

59 statutis vel alienis fœmina, stantibus masculis plurimis, & fauore dignũ videatur, omnibus fere Doctoribus præsertim iis relinquitur dos, *vt probat Ioann. Andr. ad Specul. in rubric. de succ. ab intestato ... Ang. in leg. ... Iul. Marcel. ... cons. 67 ... & DD. ... Roman. consil. 66. DD in l ... C. de in in*

vocand. Imol. in l. Titio centum, §. Titio genero. ff. de condi. & demonstra. Iason in l. qui se patris, num. 37. C. vnde liberi. cum aliis passim obuiis, multo magis erit fauorabilis hæc lex, quæ neque legitimam, neque dotem filiæ tollit, imo neque meliorari eam prohibet, nisi ex caussa dotis, & id inter viuos, de quo suo loco dicam. Præsertim cum nimiam, & iam nulli tolerandam sumtuum profusionem coerceat, parsimoniam alat, virtutem diuitiis suffocari non sinat, & inæqualitatem inter filios tollat, tantorumque Philosophorum & nobilissimarum gentium institura æmuletur, æqua, iusta, prudens, rationabilis, & fauore digna iudicanda est.

SVMMARIA.

1 *Filia an possit in minori particula, quam in tertia paterni census meliorari.*

2 *Contrarium & num. 5.*

3 *Melioratio ratione dotis sicut non admittitur in parte tertia partis, ita neque in parte quinta partis.*

4 *Melioratio dicitur facta filia ratione dotis si plus aliquid accepit quam legitima.*

6 *Verbum hoc* Meiorado en tercio, y quinto, *intelligitur apud nos non solum, si quis in solidam tertiam, & quintam partem melioretur, verum quando melioratur in aliqua parte tertii, vel quinti.*

7 *Melioratio an valeat si dos excedat legitimam, cum tamen non excedat huius legis summam.*

8 *Melioratio fieri posse etiamsi excedat legitimam, dum tamen non excedat huius legis summam.*

9 *Contraria sententia tenetur contra Auendanum, vsque ad fin. capitis.*

CAP. III. *An filia dotis ratione meliorari possit in minori summa, quam tertia, & quinta parte bonorum, scilicet in particula vltra legitimam: & an saltim admittatur melioratio quando non exceditur summa hic præscripta.*

Sed an filia † si non in tertia, saltim in minori particula, paterni census meliorari possit? Dubium facit, quod prohibitio huius legis, de non meliorando, in tertia vel quinta parte loquitur, vt patet ibi. *No pueda dar por via de dote, tercio ni quinto.* Ergo si melioratio sit minor tertia vel quinta parte, admittenda videtur: vbi enim non quadrant verba legis, non quadrat eius dispositio, *vt in leg. 4 §. toties, ff. de damno infec.* & non est recedẽdum a verbis legis, *vt in l. non aliter. ff. de leg. 3.* 1

Sed verius est, † filiam non posse dotis nomine meliorari, etiam in minori summa quam sit tertia, vel quinta pars, quoniam, vbi primum datur filiæ vltra legitimam, fit præiudicium legitimæ ceterorũ liberorum, quæ minui non potest, nisi per meliorationem tertiæ partis, *vt dixi supra cap. 1. num. 9.* melioratio autem in tertia prohibita est: inquit enim lex: *No pueda dar via de dote, tercio ni quinto.* Et addit: *Ni se entienda ser meiorada tacita ni expressamente.* Hæc vltima verba omnem ambiguitatem tollunt, nam vbi primum exceditur legitima, est *Meliorata*, lex autem non solum vetat dari tertiam, verum addit: *Ni se entienda ser meiorada.* Rursus cum quintã quæ dari potest extraneis non possit dari in dotẽ filiæ, multo minus dabitur pars tertiæ partis, quæ aliquãdo iudicatur legitima filiorum *vt supr. c. 1. n. 17. & 28.* 2

3 Rursus † hoc probatur ex illis verbis: *No pueda dar ni prometer tercio, ni quinto.* Quinta enim pars, particula est tertiæ partis, (*hoc est, mi ioro est tercia parte*) tamen etiam in eo, quod minus est tertia parte, prohibetur melioratio, ergo cum verbum debeat vniformiter definire contenta in eadem oratione, *vt in l. quamuis, Cod. de impub. & aliis*, sequitur quod sicut non admittitur melioratio in parte tertię partis (*scilicet in quinta*) ita etiã non admittetur in parte quintæ. Præterea hoc probatur ex verbis postulantium a Principe, ne dos excedat legitimam, quorum sunt hæc verba: *Suplicamos a V. M. que las dotes ne pue dan ser mas de la legitima que le vendrea a la dotada, si entonces se partiessen los bienes del dotador.* Quibus Princeps respondet: *Mandamos que ninguno de por via de dote tercio ni quinto, ni se entienda ser meiorada, &c.* Item in principio legis dicit: *Attenta vuestra suplicacion, &c.* Certum † autem est, quod si plus ac-
4 cipit qoam legitimam, est meliorata, & quod si eo tempore diuiderentur bona dotantis, æqualem cũ ceteris portionem acciperet.

5 Postremo † hæc sententia probatur, quoniam si neque integra legitima in dotem dari potest (*si excedatur summa hic præscripta*) multo minus admittetur melioratio. Fateor tamen, hoc argumentum non esse semper efficax, fieri enim potest, vt dos pręstita non excedat summam hic præfinitam, & tamẽ quod resultet melioratio, quæ licita non est, etiamsi non excedatur sum̃a præscripta, vt statim docebo.

6 His cõgruit † quod hæc verba: *Meiorado en tercio, y quinto*, apud nos non solũ intelliguntur, quando quis in solidam tertiam, & quintam partem melioratur, verum etiam quando melioratur, in parte tertiæ, seu quintæ partis, ita probatur in l. 26. Taur. ibi: *Si el padre, o la madre hiziere en alguna donacion a alguno de sus bienes, aunque no digan que lo meioran, en el tercio, o en el quinto, entienda se que lo meioran, en el tercio, o en el quinto, de sus bienes.*

Hæc verba non significant, vt quælibet donatio censeatur facta de tertia aut quinta parte bonorũ, sed vt videatur filius melioratus, in parte tertiæ, seu quintæ partis, pro modo quantitatis rei donatæ ita apertius exprimitur, in verbis, quæ statim sequuntur in ea lege, tamen melioratus, ea tacito legis indicio, etiamsi sit melioratus, in portione minori tertia vel quinta parte, dicitur vulgo melioratus in tertia, & quinta. Ergo hæc verba nostræ legis: *Ninguno pueda prometer ni dar por via de dote tercio, ni quinto, ni se entienda ser meiorada, &c.* significant filiã neque in tertia, neque in parte tertiæ, neq; in quinta, neque in parte quintæ, meliorari posse dotis ratione: quod satis significant generalia verba, quę sequuntur: *Ni se entienda ser meiorada tacita ni espressamente.* Nam tacita melioratio censetur quælibet donatio a patre facta filio, *iuxta d. l. 29. Tauri*, *notat Ioan. Lupus, in c. per vestras, §. 22. in constituenda, colu. pen. de donat. inter virum, & vxor. Bart. in l. vxorem, ff. de leg. 3.*

Sed est † quæstionis, quid si dos excedit legitimã,
7 non tamen excedit sum̃am in hac lege præscriptam, an valeat melioratio? Subiiciam exemplum quo res sit dilucidior. Lex hęc pręscribit, vt habens infra ducenta maropetinorum millia ex annuis redditibus, possit dotis nomine filiæ dare vsque ad sexcenta maropetinorum millia, quæ efficiunt summam aureorum mille & sexcentos, & non amplius. Finge hominem habentem ex annuis redditibus trecentos aureos, & sex filias, locat vnam matrimonio & dat in dotem aureos mille & sexcentos, reclamant ceteræ filiæ, allegantes ex hac lege filiam non posse dotis ratione meliorari. Contra † nupta & nouus 8
maritus tuentur etiam se decreto huius legis, agnoscentes quidẽ quod ex eius decreto, melioratio dotis nomine prohibetur, sed id demum contendunt, verum esse, quando exceditur summa, in hac lege præscripta, cum enim in ea permittatur, vt habens minus, quam ducenta maropetinorum millia, possit in dotem dare vsque ad mille, & sexcentos aureos: allegant, patrem nihil aduersus legem fecisse, neque ceteras filias improbare posse meliorationem, si summa præfinita non exceditur: cum enim summa sit conformis legi, nihil videtur factum aduersus legem. Huic causæ non deest Aduocatus magni nominis, Petrus Auendanius, nam *li. de exequendis mãdatis, cap. 14. n. 19.* pro filia calculum fert, posse scilicet meliorari, si summa in lege præscripta, non excedatur: Hæc opinio omnino improbanda est, aduersatur enim expressis verbis legis, cuius decretum esset irrationabile, si Auendanii sententia probanda nobis esset. Qood aduersetur verbis legis, probatur, ibi: *Mandamos que ninguno pueda dar por via de dote ni casamiento, tercio ni quinto, de sus bienes, ni se entienda ser meiorada tacita, ni espressamente.*

Hæc verba † apertissima & generalia sunt, & ex omnis melioratio tacita, expressa vel subintellecta reiicitur, ibi: *Ni se entienda ser meiorada*, Hoc est, nulli interpretari legem sensisse, vt aliquo casu meliorari possit, non enim lex tale quippiã intelligit. Rursus hoc probatur quatuor rationibus. Primo illud est manifestissimum, eum de iure appellari melioratum, qui aliquid accipit vltra legitimam, legitima enim censetur qoasi debita, *gloss. & DD. in l. 3. C. de iur. & facti ignor.* & qui plus debito accipit, melioratus dicitur, vt dictat sensus communis, & docet Ioann. Lupus, *in c. per vestras, § 22. n. 13. de donatio. inter vir. & vxor.* Lex autem ista, postquam diuersas summas, iuxta facultatum diuersitatem præscripsit, volens regulæ incertissimæ lucem admouere, declarat, ita demum summas præfinitas dari posse, si modo melioratio ex eis non resultet, inquit lex: *Mandamos que por via de dote, ni casamiento, ninguno pueda dar tercio, ni quinto, ni se entienda ser meiorada tacita ni espressamente.*

Nota illa: *Ni se entienda ser meiorada.* Hæc verba ad legitimam referenda sunt, vt dos nunquam possit eam excedere, & cũ apponatur post præfinitionẽ sum̃arum, manifestũ est, legẽ sensisse, ita demũ summas præscriptas dari posse, si modo melioratio non resultet. Alioqui si in sum̃is præfinitis admittebatur melioratio, quorsum lex postea (inquit) *No pueda dar tercio, ni quinto, ni se entienda ser meiorada tacita ni espressamente*, potius diceret: *No se entienda ser meiorada excediendo en la tassa arriba escrita*, cum autem generalem clausulã de non meliorando post summas subiecerit, manifestum est, summas ita demum dari posse, si melioratio non resultet. Si † enim in- 10
tra summas lex vellet meliorationem admitti, non diceret postea: *Nadie pueda meiorar.* Imo hæc clausula prorsus inepta, & superuacanea esset, & lex ipsa sibi repugnaret. Rursus vt non daretur vltra summam, sufficiebat ipsa prohibitio legis. Iam enim præscripserat, quantum quisque dare posset. Quorsum ergo clau-

go clausula de non meliorando, postea subiicitur, nisi vt intelligamus tūc demum summam dari posse, quando non resultat melioratio.

Rursus hæc sententia probatur, quoniam si Legislatoris mens fuit, vt summa præfinita semper dari posset, etiamsi resultaret melioratio, sufficeret dicere: *Pueda dar hasta seiscientas mil marauedis*: non autem adderet clausulam negatiuam: *No pueda meiorar*, quæ profecto non additur, nisi vt ita demum summa dari possit si melioratio non resultet.

12 Hoc est † multo manifestius, quoniā lex nō dicit in aliqua parte: *Pueda dar tāto, sine pueda dar hasta tāto o no pueda dar arriba de tāto*, vt patet ibi: *No pueda dar ni de arriba de seisciētas mil marauedis*, & ibi: *Pueda dar hasta vn quento y medio de marauedis*, nota illud verbū: *Pueda dar hasta*, nam hoc verbū *Hasta*, æquipollet verbo Latino, *vsq; ad*, hoc autē nō includit, neque significat, vt tota illa summa generaliter dari possit, sed vt possit dare, *vsque ad* eam summam, habita scilicet ratione ne fiat præiudiciū legitime aliorum filiorum, vel ne alia oriatur iniquitas. Quod autem verbum *vsq; ad*, huius naturæ sit, notat Bart. in *l. patronus, §. Sempronio, col. 2 ff de leg. 3. & in l. m. ... ff de officio proconsu. Imol. in l. quod dicitur, ff. de verb. oblig. Bald. in Auth. hoc amplius, C. de fidei commiss.* præsertim quando aliter intellectum in contrarietatem, vel irrationabilitatem induceret, *vt per Bart. d. l. patronus, §. Sempronio.* Et præsertim hoc dictat sensus communis. Si enim lex vellet, vt posset dare *Quento y medio*, simpliciter non diceret *Pueda dar hasta quento y medio*, quod nihil aliud significat nisi, vt quando non resultet melioratio, possit extēdere liberalitatem suā, *Hasta quento y medio a lo mas*, non autem quod simpliciter id possit dare, sed quod ad plus id possit dare.

13 Præterea † hæc sententia probatur, quoniam si Auendanii iudicium probamus, hæc lex est iniquissima, quod apparet exemplo. Suppono quod in hac lege dicitur, vt habens ex annuis redditibus minus quam ducenta maropetinorum millia, possit filiæ in dotem dare, vsq; ad mille & sexcentos aureos, & non plus. Finge hominem habere quadraginta maropetinorum millia ex annuis redditibus, & habet decem filias, poterit ne vni dare in dotem mille & sexcentos aureos? Auendanius cōtendit posse, quia non exceditur præfinitio legis, sed meo iudicio nimis fallitur, quoniam præter expressa verba legis, repugnat æquitas, aduersatur legis mens, volentis inmoderatissimo fine, dotium quantitatem concludere. Quinimo latior esset, posset dos q̄ olim erat de Iure communi vel Regio, nam de Iure communi, licebat filiam ample dotare, & meliorare, dummodo non fieret præiudicium legitimæ cæterorum liberorū, in portione eis debita, *ex Auth. ea. nouissima, vt docui sup. in cap. 1 n. 16.* Et de Iure Regio licebat dotare filiā in legitima, & in tertia & in quinta parté bonorum, non vltra, *vt in l. 29. Taur.* At in specie proposita, si filia hominis habentis quadraginta maropetinorū millia, posset dotis nomine accipere aureos mille & sexcentos, certe vniuersas patris facultates absorberet, & nihil reliquum esset. Nam quadraginta maropetinorum millia annuatim non valent communiter plusquam mille & sexcentos aureos, & sic filia ... dotari posset ex hac lege quam olim poterat. Egregie scilicet præstitisset Princeps quod ab eo petitum fuit, & quod ipse præfatur se velle, scilicet coercere immoderatam dotandi licentiam?

Rursus hæc opinio probatur ex verbis legis ibi: *Y el que touiere dozientas mil de renta y dende arriba hasta quinientas mil marauedis de renta pueda dar en dote a cada vna de sus hijas hasta vn quento de marauedis.* Nota, *que el que tiene mas de dozientas mil de renta*, puta, *que tenga dozientas y veinte mil*: potest dare in dotem tantum, *Como el que tiene quinientas mil.* Nōne hoc insanum esset, nisi vltima clausula lucem adderet significando summas seruandas, si legitima non excedatur. Neque quisquam calumnietur legem loqui, *De quando llega a quinientas mil de renta*, Quoniam contra probatur, ibi, *Dozientas mil y dēde arriba.*

Rursus † illa verba legis, *No pueda dar tercio, ni quinto, ni meiorar, &c.* vbi melius quadrabunt, quā in homine paupere cuius immoderatam dotandi licentiam magis oportuit coerceri, quam profusionem hominis opulentissimi, quā lex adeo compressit, vt quantūuis ad filiā ratione legitimæ pertineāt sexcenta aureorum millia, tamē pater non potest eā dotare, in plus quam duo, & triginta aureorum millia, quæ efficiunt *D. Zequentos*, paulo plus vel minus. Quod si homini opulentissimo lex non permittit integram legitimam præstare, *vt dixi cap. 1. num. 11.* cur homini pauperrimo licebit non solum integram legitimam, verum etiam tertiam, & quintam bonorū partem in dotem dare? Certe hæc summa iniquitas & irrationabilis absurditas esset, aduersus omnia iura & rationes. Sed reclamabit aliquis, tunc integram legitimam dari non posse, cum exceditur summa in hac lege præfinita; sed huic ego respondeo, quod si lex ita stricte præfiniit dotem, vt non semper possit dari iuxta legitimam, quando magis credendum est voluisse, ne dos vllo modo excedat legitimam. Rursus respondeo, summas hic præfinitas non continere mysterium, vt simpliciter dos reputetur iusta, si non excedat summam, sed est demonstratio summæ quam prudens Legislator expensis redditibus iudicauit ad summum posse dari, & cum prospiceret magnam iniquitatem posse oriri, si summæ præfinitæ semper & generaliter dari possent, subiecit clausulam omnibus superioribus lucem admouentem, scilicet, vt melioratio nunquam dotis nomine admittatur, tacite, vel expresse, quasi diceret, tūc potest dari summa quando non resultat vlla melioratio.

Postremo † hoc probatur ex verbis postulantium a Principe, ne dos excedat legitimam, quorum verba sunt: *Suplicamos a vuestra Magestad, que las dotes no puedan ser mas que la legitima.* 15

Quibus ita respondet Princeps Inuictiss. *Atenta vuestra suplicacion, y la desorden y daños que se han recrecido de las dotes excessiuas, mandamos, que &c.* Et post præfinitas summas, inquit. *Y mandamos, que ninguno pueda dar ni prometer por via de dote, ni casamiento, tercio ni quinto de sus bienes, ni se entiēda ser meiorada tacita ni espressamente.* Iunge verba petitionis cum responso Principis, & expende illa verba legis, *Atenta vuestra suplicacion*: & facile perspicies legē voluisse ne dos vllo modo excedat legitimā, etiāsi nō excedat summā, nā ... vide ... fita, vt detur minus legitima; imo ... q̄ ... suorum redditū, *vt docui ... c. 1.* Auē ... rationes non est animus refellere. N... Alex. quē citat, nihil docet hoc tractatui aptū, nā hodie si ... dos data sit ... vel nō ... dari ... legitimā vel admittatur melioratio, res omnis hac lege metienda & d... ēda est, *vt docui in cap. 1. n. 30. & c. 2. num. 35.* Et nominatim

in simili specie, docet Brunus de statuto excluden. fœminas, art. 9. num. 35. qui citat Alex. Paul. & Salycet. & scribit Socin. cons. 288. lib. 2. num 16. Facit quod in simili scribit Alexand. *consil. 121. lib. 6. Corn. consil. 290. lib 3. col. 14. Curt. senior, consil. 27. col. penult. ad finem. Alexand. cons. 83. na. 3. lib. 4.*

16 Rursus † inquit Auendanius, quod hæc lex iniqua esset, si intelligamus generaliter, fœminam dotis ratione meliorari non posse, masculos vero alio iure censeri. Hoc quid ad rem, de qua agimus? scilicet ad interpretationẽ verborum legis, cuius prudentem & maxime politicam constitutionem multis exemplis, ac rationibus confirmaui *supra cap. 2. num. 19. 20. & 23.* Vbi dixi cur aliter in masculo, aliter in fœmina.

17 Pergit † Auendanius. *Impedirentur* (inquit) *fœminarum coniugia, si generaliter dotis ratione meliorare non possent.* Imo hac ipsa ratione contrariam sententiam probare debuit. Etenim si fœmina nubẽs sex habet sorores, iniquissimum est, vt ad hoc, vt ipsa nubat, reliquæ remaneant indotatæ, & per cõsequens innuptæ. Sed neque oportet hoc reddere responsum, cum de iure dos cõgrua dicatur illa, quę patrimonio dotantis, & numero filiorum conuenit, *vt l. si filia, ff. de leg. 3. & dexi supra isto, cap. 1. num. 30. & 33.* Quare si quia plures habet filios, non dicitur habere patrimonium, vt filia dotis nomine melioretur, ex eo, quod aliter maritum non inueniat, etenim si non datur nubere nobili, nubat diuiti, cui possit, inspecto modo facultatum, & sororum, fratrum multitudine.

SVMMARIA.

1 *Dispositio huius legis, an sit seruanda ab eo qui nullos habet redditus, sed tamen est ditissimus.*

2 *An hæc lex practicanda sit in eo, qui nõ habet redditus annuos, & numer. 3. 4. 6. 7. 8. 9. & 20. Et an in habente redditus ad vitam, numero 25.*

5 *Ratio expressa in lege, licet eam extendere vltra casum in ea designatum.*

10 *An hæc lex practicanda sit in habeate redditus annuos redimibiles, & nu. 11 12. 13 & 14.*

15 *Annuos redditus prospexit ista lex non vero principalis eorum redditum, & num. 16.*

17 *Redditus redimibiles, redditus proprio appellantur, & seq.*
An inter immobilia computentur. n. 26.

20 *Redditus iustus, iuxta morem regionis, & communem hominum æstimationem, ex re sita, vel circumstantia iudicatur, & n. 21.*

22 *Intellectus l. 4. tit. 15. lib. 5. Recopil.*

23 *Decem pro vna dare in annuo redditu: pretium iustum an sit.*

24 *Pretium, redditus ad vitam, quod fuerit olim, & quod hodie.*

26 *Annua aduocatorum præstatione, an veniant appellatione redditus in hoc tractatu.*

CAP. IV. *An hæc lex practicanda sit in eo qui non habet redditus annuos, & quid si sint redimibiles, vel ad vitam, an standũ sit præfinitioni huius legis.*

1 EST Quæstionis, *an dispositio huius legis seruanda sit ab eo, qui nullos habet redditus, sed tamen ditissimus est:* Dubium faciunt verba legis, ibi: *El que tuuiere dozientas mil marauedis de renta, o dende arriba.* & ibi: *El que tuuiere menos de las dichas dozientas mil de renta:* Item ibi: *Y que el que passare de las dichas quinientas mil marauedis, hasta vn quento y quatrocientas mil marauedis de renta, puede dar hasta vn quento y medio de marauedis: y que el que tuuiere quento y medio de renta, y dende arriba, pueda dar en dote a cada vna de sus hijas, la renta de vn año, y no mas, con que no pueda exceder de doze quentos: no embargante que la dicha su renta, &c.*

Vides † legem semper loqui de habente redditus? 2
Ergo solum in eo practicanda: non autem in eo qui redditus non habet, cui enim non quadrant verba legis, non quadrat eius dispositio, *vt in l. 4. § totics, & ibi DD. ff de damn. infecto.* Hac ratione Auendanius *in tractatu de exequendis mandatis Reg. cap. 14. nu. 7.* docet, legem hanc non practicandam in non habente redditus, quoniam casus omissus iudicandus est, secundum ius commune. Mihi contraria sententia placet ex verbis legis, ibi: *El que tuuiere menos de dozientas mil marauedis de renta, no pueda dar mas en dote arriba de seiscientas mil marauedis.*

Ille enim, † qui nullos habet redditus, minus 3
habet *De dozientas mil de renta,* & sic hic casus haud dubie ex mente, & verbis legis comprehenditur, ibi: *El que tuuiere menos de dozientas mil de renta.*

Quod † confirmatur ex illis verbis: *Mandamos 4
que ninguno pueda.* Hæc vniuersalia verba scripta post diuersas summas, significant nullum posse dotis nomine meliorare, siue redditus habeat, siue non habeat, siue satrapa sit, siue diues, siue inops colonus, qui cubito nasum emungat. Rursus probatur, ibi: *Ninguno cauallero ni persona.* His conuenit efficax ratio, si enim lex ista moderatur dotem a viris opulentissimis dandam, cur nõ censeatur, voluisse moderari dotem, ab hominibus tenuibus præstandam, quales fere sunt, qui redditus non habent? præsertim cum etiam dos modica reuocetur ex titulo de inofficiosis dotibus, *vt per Afflict. decision. 80.* illi autem, qui redditus non habent, modicas dotes dant, inspecta summa, quam dant: sed inspecta substantia dotes magnę sunt, & ideo reuocandæ.

His † congruit quod quando ratio exprimitur 5
in lege, licet eam extendere vltra casum in ea specialiter designatum, *vt in l. 1. § sexum ff de postul.* quamuis lex sit correctoria, *iuxta vulgatam DD. traditionem in l. si constante, ff. solut. matrim. & in Auth. quas actiones, Cod. de sacros. Eccl.*

Et tanquam † in fauorem Reipublicæ prolatam, 6
extendendam esse hanc legem, contendit ipse Auenda. *d. c. 14. num. 7. vers. vltima ergo.* Quænam obsecro fuit ratio huius legis? Audi eius verba: *Atenta la desorden y dannos que somos informados que se han recrecido y recrecen de las dichas dotes excessiuas:* Nota illa verba: *De las dichas dotes excessiuas:* Nonne potius erit dos immoderata, illa quæ datur ab eo, qui non habet redditus, quam illa quæ datur ab eo, qui magnos redditus habet? Vbi nam melius quadrabit reformatio legis, quam in homine non habẽti redditus? Huiusmodi enim homines, fere semper paupertate premuntur. Certe coniicere non possum, quænam possit inueniri ratio differentiæ, inter habentem redditus, & non habentem redditus, nisi quod hic (scilicet in eo, qui redditus non habet) multo maior viget ratio moderãdi dotem. His rationibus oporteret vti, si hæc opinio non euinceretur ex
verbis

verb[illegible], quod sensus est, vt dixi n. 2. Ad ea quæ A[illegible]os ex aduerso protulit, respondere non oportet. Nego enim hunc casum non comprehendi ex verb[illegible] legis, & si hic casus omissus esset, sufficeret in eo vigere multo maiorem rationem, si enim coerceo sumtus Ducis, Comitis, & Marchionis, & dotes a quocunque datas; cur non coercebo dotem ab inope datam? quis nam maiori eget medicina?

7 Rursus † si lex non vult fieri præiudicium legitimæ aliorum hominis ditissimi, & opulentissimi, cur patietur legitimam inopis labefactari? Si vtilitas publica spectatur, hic maior est vtilitas, quo maior est ne[illegible] & inopia. Si sumtus resecare prudentia est, prudentissimum est resecare sumtus inopis. Præ[illegible]ea si expendantur rationes huius legis, prola-

8 tæ cap. 2. siquebit † omnes multo aptius quadrare ei, qui non habet redditus, quam ei qui redditus habet. Item hoc suadetur ex v[illegible]bis supplicationis factæ Principi, ibi: *Suplicamos a V. M. manae, que las dotes nop[illegible] ma de [illegible]gitima.*

Q[illegible] ondet inter alia: *Y manda mos [illegible]* ergo petitio generalis fu[illegible] & [illegible] & verba ipsa legis vtrumq[illegible] casum comprehendant, vterque ca[illegible] lex[illegible] exactissime del[illegible]tur, non enim hi qui redditus non hab[illegible] *(que in numeris sunt)* [illegible] q[illegible] [illegible] conditior b[illegible] gula seuere imponatur, præsertim cum inop[illegible] numero superent diuites q[illegible] d[illegible]us habent. Sed quomodo regulabimus f[illegible] undum hanc legem eos, qui redditus non habent? Respondeo, hæc lex circa duo versatur. Primo circa id quod dari non potest, scilicet tertia, vel quinta pars, seu alia quælibet melioratio. & certe sicut qui habet redditus non meliorat, ita & qui non habet redditus, meliorare non poterit, iuxta illa verba: *Ninguno pueda*, Rursus

9 hæc † lex definit, quantum dari possit, & certe in eo, qui redditus non habet considerabo valorem facultatum, & faciam computationem quantum redderent ad rationem vnius pro quindecim, vel pro sexdecim, iuxta morem regionis plus, vel minus, *vt statim dicam*: nam hæc lex ex reddit[u] computat faculta tes & [illegible].

10 [illegible] † tamen si quis redditus habet: sunt tamen red[illegible] [illegible] dotare filias iuxta præmatticam [illegible] gis, vel q[illegible] si sint redditus durantes tantum p[illegible] tempore vitæ? Subiiciam exemplum. Hæc lex [illegible]it, vt habe[n]s annua ducenta maropetinorum [illegible] possit dare aureos bis mille, & [illegible] tos, quid si reddit[us] sunt redimibiles, quos vulgo [illegible] camus *Censos abiertos*? Distinguo, aut enim habens huiusmodi redditus, minus habet quam ducenta maropetinorum millia, & comprehenditur in illis verbis: *Y el que tuuiere menos de dozientas mil de renta.*

11 Quando † enim sint redditus redimibiles, vel ad vitam, quantumuis paruus sit eorum valor, comprehenduntur in supra dictis verbis. Si tamen habeat annua ducenta maropetinorum millia, ambiguitas non [illegible] ssit excedere legitimam, vel an possit ex[illegible] præfinitam, esset insanum de hoc do[illegible] cum enim habens annuatim ducenta millia perp[illegible] possit [illegible] orare, neq; excede[illegible] ma[illegible] præscriptam, cur poterit, qui eos redditus ha-

12 [illegible] biles, seu ad vitam? Ambiguitas † [illegible] est: *an [illegible] annua ducenta millia redimibilia, p[illegible] are summam præfinitam in hac lege.* Videtur posse, lex enim generaliter loquitur de redditibus, & hi redimibi-

13 les vulgo redditus appellantur & lex † Hispanice scripta intelligenda est iuxta vulgatum vsum loquendi non secundum proprietatem Romani sermonis, *secundum Bald. in l. lege, col. fin. C. de leg. hered. Alex. consil. 26. n. 12. l. b. 3.*

14 His accedit † quod lex ista præfinit dotem iuxta redditus: redditus autem, quamuis sint redimibiles, & minoris valoris, quam perpetui, tamen negari non potest, quin ipsa pecunia, quæ ex redditibus colligitur, eiusdem valoris sit, quam pecunia, quæ colligitur ex redd[itibus] perpetuo. Quod autem lex præfiniat dotem secundum redditus, apparet ex omni legis contextu, præsertim, ibi: *Pueda dar en dote la renta de vn anno.*

15 Ecce in hoc casu, profecto nescio an negari possit, posse dari redditum vnius anni, etiam si redditus sint redimibiles. Inspexit enim lex quantitatem redditus vnius anni, non valorem. Sed contra vrgere videtur, quod est verisimile, legislatorem iud[icasse] valorem facultatum ex quantitate redditus. Rursus facit, quod semper cum tractamus de redditibus alicuius, si dicimus, eum habere annua centum maropetinorum millia, addimus, sunt redimibiles, quasi improprii, & temporarii redditus sint. Mihi certe placet, legem hanc situari, etiam in redditibus redimibilibus, seu ad vitam, dummodo legitima non excedatur, neq; aliqua insurgat meliratio. Moueor ex rationibus supra dictis. Moueor etiam quoniam præcipua, & nobilior definitio huius legis est: *vt dotis nomine non*

16 *admittatur melioratio tacita neque expressa.* Et † cum hoc struatur, certe non oportet morose restringere legem, constituendo differentiam, inter redditus redimibiles, & perpetuos.

17 His accedit, † quod redditus redimibiles, redditus appellantur. & sunt quoniam redditus appellantur: quoniam singulis annis redditus ipse r[e]ddit, *a. Flore Corn cons. 289 nep. videtur in hac, col. 2 versic. & licet strict. [illegible] Tiraq. de retr. Lignager, § 1. gl. 6. n. 1.* & esse redditus notat Bald. *in l. inbemus nulli, post prin. C. de sacros. Eccl.* Quinimo etiam si [illegible] pessint, indicantur redditus perpetui, *vt in l. [illegible], & ibi per Ias. ff. de cond. indeb. [illegible] Tiraq. de retr. lignager, § 1. gl. [illegible] n. 130. [illegible] 6. n. 8. ad princ.* & quanquam M[illegible] *[illegible] gl. 5 q. 10. in fine*, dicat [illegible] computandus inter res mobiles, non autem inter immobiles, cum quo [illegible] Arnoldus Ferron. *in consuetudin. Burdegal. tit. de feu § 10.* certe quicquid sit, nullus neg[a]t hos esse redditus.

18 Q[illegible] go [illegible] iudicio redditus perpetuo, q[uod] & [illegible] vsus loquendi probat. Quare circa consuetudinem Baetiæ, & Conchæ, & aliarum Hispaniæ vrbium, in [q]uibus iure veteri municipali, consuetudine confirmato, stirps redit ad stirpitem, quod vulgo appellant, *Boluer rayz a rayz, y tronco a tronco*, du-

19 bitari † v. d. *an redditus redimibiles ad stirpitem redire debeant*, [illegible] verius est. hic consuetudinem cessare, quam q[uod] [illegible] Molin. & Tiraq. cumq; his Arnoldus dissentiant [illegible] redditus inter mobilia, an vero inter immobilia computandi sint, & vtrum sint redditus perpetui, vel non. negari non potest verba illa consuetudinis, *Rayz a rayz, y tronco a tronco*, significare requirere [illegible] proprie & absolute immobilis, & perpetuo ex natura sua duratura. Non tamen nego, hos redditus aliquando iuxta materiam, & argumentum posse aliquo respectu iudicari res immobiles, & redditus perpetuos, iuxta tradita per DD. *in loco supra*

citans, quorum sententias hic non excutio, quia non est locus aptus: dicam tamen *infra numero 26.*

20 Redeũdo † ad quæstionem propositam, adiuuat nostram sententiam, quod Philippus II. Hispaniarum Rex inuictissimus, hos redditus redimibiles, redegit ad rationem vnius pro quatuordecim, in Madritensi conuentu, *anno 1563.* quod habetur *l. 6. tit. 15. lib. 5. Recop.* redditus autem perpetui, nõ semper multo maioris pretii sunt, imo aliquando minus valent, quam ad rationem vnius pro quatuordecim, iuxta regionis morem, & rei circumstantiã, quæ pretium, vel auget, vel minuit, quamuis enim plures sentiant, annui redditus perpetui iustum esse pretium, vnum pro viginti, vt in simili scribit Salycet. *in Auth. perpetua, q penalt. C. de sacros. Eccl. Iason in l. si fundum per fideicommissum, colum. 2. ff. de leg. 1. Guid. consil. 180. Bertr. cons. 318. num. 2. lib. 3. Tiraquel. de retract. lignagier, §. 1. gloss. 6. numero 19. Fulg. & Paul. in d. Auth. Perpetua*, tamen verissimum est, tem iuxta morem regionis, & communẽ hominum æstimationem, ex rei situ vel circumstãtia iudicandam, ꝙ quotidiana experientia docet. Non enim regula generalis tradi potest, cum pretiũ in vna, & eadem vrbe, varium sit, ex variis circumstantiis, redditus enim tabernæ in foro positæ, maioris pretii sunt, quam redditus domus in extremo vrbis angulo sitæ, quod prudenter sensit Couarru. *variar. resolut. lib. 3. cap. 9. num. 6. versic. ex quibus colligitur.*

21 Itaq; † aliquando duodecim pro vno, aliquando viginti, aliquando triginta, pretium est iustum redditus perpetui, & aliquando decem erit pretium iustum, si iuxta communem æstimationem ex iusta caussa plus non valeat, *arg. l. pretia rerum ff. ad leg. Falcid.* Frequenter tamen valet vnum pro quindecim, vel vsque ad decem, & octo. Itaque cum Princeps redditus redimibiles fere exæquarit redditibus perpetuis, manifestum est, legem hanc seruandam etiam in habẽti redditus redimibiles, siue lex respexerit summam quæ colligitur ex redditibus, siue valorem rei ex qua redditus colligitur.

22 An † autem *d. l. 6. tit. 15. lib. 5. Recopil.* a Philippo Rege lata, dura sit, hic excutere non oportet, certe frequentiori calculo receptum est, annuum aureum non recte dari pro decem aureis, nam Guido *d. cons. 180.* scribit, iniquum esse pretium annui redditus redimibilis, si minor sit, quam ad rationem vnius pro viginti, quod D. Iphioalis obseruant, & Germani, *auctore Conr. de contr. q. 84.* Rursus Ioan. Andreas ad Specul. *tit. de vsuris. prima additione* scribit, vnum redimibile non inique emi pro duodecim, quod Galli obseruant. *auctore Tiraq. de retract. lignagier. § 1. gloss. 6. nu. 19. ad finem*, quod si minoris emerit, reducitur ad rationem quindecim, in pœnam, *vt ibi Tiraq. notat.* Sic & apud nos Rex Carolus huius nominis primus, significasse videtur, iustum pretium redditus redimibilis esse vnum pro quatuordecim, ita probatur *in l. … condita in conuentu Madritensi. anno 1534* Idem significatur *in l. 10. condita in conuentu Toletano anno 1539* quæ hodie habẽtur sub vna lege *l. 4. tit. 15. li. 5. Recop.* Nihilominus tamen cum cõsuetudo regionis … vel modicum faciat videri redditum, tota fere Bethica, & ex gentes, quæ citra Tagum incolunt, vnum pro decem iudicabant iustum redditum, id enim vbertas agri, & regionis opulentia, suadebant. Hodie tamen Philippi Principis *l. 6. tit. 15. libr. 5. Recop.* seruatur. Quibusdam dura videtur, saltim quo ad has regiones: videtur enim tolli commercium, quod diuites pecuniam, aliis in rebus maioris quæstus collocant, vnde qui pecunia eget, cogitur fundum vendere, cum decem forte aureis necessitati satisfacere posset, & fundum vitæ præsidium retinere. In aliis Hispaniæ prouinciis: vnum pro quatuordecim abunde magnum est pretium, nulla enim in re pecunia collocari potest, quæ maius ibi reddat commodum. 23 In Bethica † alia prorsus est ratio, nam cœli clementia, & fœcundi soli vbertate, longe felicissima, multo alias ostendit augendæ Rei vberiores occasiones, quare vnũ pro duodecim satis æquum redditum esse, quibusdam videretur, nisi clementissimi Regis, & prudentissimi Senatus auctoritas, diuersũ suaderet, ex dictis legibus, quos fortassis mouit animus æquissimus, liberandi quosdam ære alieno obrutos, quod Lucullum fecisse Plutarchus nõ dissimili ratione commemorat, in eius vita. Cum ergo lex Principis seruanda sit, non oportet excutere, an vnum pro decem iustũ pretium sit. Disputant DD. & vnum pro decem licite dari videtur probari, *in Extrauagant. 1. & 2. de emtio. & vendit. Paul. Citadzar. in c. salubriter, de vsuris. Bart. in l. Falcidia, ff. ad leg. Falci. Bald. l. fin. § præterea, C. de iure dotis col. 2. Corn. cons. 265. col. 2. lib. 1. Capistranus Theolo. in tract. de vsur. chart. 4. versi. secunda quæstio*: sed certe æquior est lex Principis, & opinio sentientium vnum pro decem pretium esse iniquum, hoc est, durum, si tamen quis rem hanc certius definire velit, qualitatẽ, & vbertatem cuiusque regionis consideret, & vel duodecim, vel quatuordecim iudicabit, esse iustum pretium, quod absolute Couarruuias opinatur, *variarum resolution. libr. 3. cap. 10. colum. 3. numero 2. ad finem.* Sed lex scripta est, cui obedire nos oportet.

Redditus † ad vitam, apud nos emuntur ad rationem vnius pro octo, quod Rom. scripsit *consil. 302.* 24 quando emitur ad vitam viri, & vxoris. Rursus Raphael Comensis redditus ad vitam patris, & duorum filiorum iuuenum, opinatur esse iustum pretium vnum pro decem. Rursus alii aliter senserunt, quos Couarr. diligenter retulit *variarum resolut. lib. 3. c. 9. n. 7.* qui denium censet communem prouinciæ æstimationem respiciendam, vel rem arbitrio boni viri relinquendam, quod verius & prudentius est: nam ex varietate regionum, & occasionum variatur pretium. Hodie autem ad rationem vnius, pro septem sunt redacti redditus ad vitam, vt ex pragmat. Philippi Regis nostri Madriti, anno 1583. promulgata.

Sed an † hæc lex practicanda in habente redditus ad vitam? Certe practicanda, quo ad hoc, vt nõ pos- 25 sit meliorare, non enim plus dabit quã habens redditus perpetuos. Sed si non oriatur melioratio, certe æquum videtur, vt possit dare quod is, qui habet redditus redimibiles quamuis enim redditus non tantum valeant, & nulla sors reddenda sit, tamen pecunia, quæ colligitur, eiusdẽ valoris est, & forsan lex … summã pecuniæ, quæ colligitur ex redditibus, respexit, *vt dixi supra num. 10* Sunt & aliæ rationes assignatæ supra, illud tamen me mouet: quod si pater non meliorat in tertia, neq; in quinta, neque facit vllum præiudicium

tium legitimæ, quæ ceteris filiis tempore dotis assi-
6 gnatæ competit, non videtur ita adstringendus, vt saltim ex redditibus non possit dotare filiam infra legitimam, vel vsque ad legitimam, si forte summa hic præfinita & legitima paria sint, *vt docui supr. c. 1. num. 32.* Præcipue enim obseruare debet iudex, ne dos excedat legitimam, neve vlla fiat melioratio ratione dotis, hæc est enim potior, & præstantior definitio huius legis, reliqua summa æquitate transigenda sunt.

26 Sed † an *salaria annua, quæ aduocatis vel iudicib. dantur, redditus appellatione in hoc tractatu veniant?* haudquaquam veniunt, nam & ipse communis vsus loquendi repugnat, aliud enim est, *renta*; aliud salarium, neque hæc salaria imposita sunt super re immobili, sed sunt personales præstationes ex vtraque parte. Præterea hi redditus non sunt ex bonis nostris, quod hæc lex considerat, ibi, *su renta*, sed potius industria personali parantur. Quæ quoniam dubio vacare videntur, latius non prosequor. Quoniam hæ præstationes personales nequaquam inter immobilia computantur, quamuis regulariter annui redditus iudicentur bona immobilia, *Clem. exiui de paradiso, §. cumq; annuus redditus, de verbor. signific. ita Bald. in §. sciendum, titul. de feudi cognitione, Bart. Alberic. Bald. Alexand. & Iason in l. sciendum, ff. qui satisda. cogan. Tiraquel. de retract. lignager. §. 1. gloss. 6. numer. 11. limitatione tertia.* Sed cum lex videatur respexisse ad redditus, certe tantum valet pecunia annua, quæ iudici soluitur pro salario, quantum si ex reddito perpetuo perciperetur, & quanquam propria, & stricta ratione non videantur redditus, certe tantum vtilitatis obuenit patri, quantum si ex perpetuo redditu pecunia colligeretur. Sed contra facit, quod si pecuniam, quæ colligitur ex redditu, respexisset lex, eam solam iuberet dari in dotem: at hic magis datur, quam redditus vnius anni, item esset dare plusquam legitimam si pater nihil haberet præter hos redditus.

SVMMARIA.

1 *Pater an possit constituta dote, post matrimonium contractum, per viam augmenti dotis, filiam meliorare, & num. 8. 9. 11. 12. 14. 21. 22. & 38.*

2 *Pater an cogatur filiam nuptam sine dote, dotare & num. 4.*

Vxor etiam non dotata alenda est a marito.

5 *Pater, & dotare, & locare filiam tenetur.*

Dos datur, & vt matrimonium locetur, & vt onera ipsius sustineantur.

6 *Maritus si vxorem (nulla facta mentione dotis) accepit, potest dotem petere: dum tamen mulier inuito patre non nupserit, contra Mathesilanum.*

Pater an teneatur dotare filiam quæ congrue dotata est ab extraneo.

7 *An dos data filiæ cum maritatur, possit esse maior legitima.*

10 *Donatio inter patrem & filiam ante matrimonium an valeat iure ciuili.*

Et quid statutum est de iure Regio.

15 *Donatio propter nuptias non potest esse maior dote.*

16 *Vxor matrimonio constante potest dotem constituere marito, & num. 17.*

18 *Arrha an possit dari a marito constante matrimonio.*

19 *Arrha datur in premium pudicitiæ l. 29. Tauri, in quantum loquitur de melioratione ratione dotis correcta est per legem istam.*

Et eius intellectus nu. 29.

20 *Titulus de donatione inter virum & vxorem, & donatio, & melioratio, de qua hic diuersa iudicantur.*

23 *Obligatio dotandi filias, debet intelligi, vt dotentur ante matrimonium.*

24 *Pater an teneatur augere dotem filiæ præstitam quando eius facultates creuerunt, & numer. 25. & 29.*

26 *Dos ad hoc vt dicatur inofficiosa, respicitur tempus mortis, vel tempus constituti dotis, & electio est in arbitrio filiæ dotatæ.*

27 *Filia exclusa per renuntiationem a paternis facultatibus, si creuerint, admittenda est ad augmentum recipiendum etiam dote iam constituta, & numer. 28. quod intellige mortuo patre, numer. 30.*

33 *Filia læsa enormissime in dote tempore renuntiationis; an si iuret, possit petere augmentum, & num. 34.*

36 *Pater an si velit, possit dotem datam filiæ augere, si facit præiudicium legitimæ aliorum filiorum, vel oritur melioratio.*

39 *Melioratio non admittitur per viam augmenti, & num. 40.*

41 *An admittatur in vltima voluntate remissiue.*

CAP. V. *An hæc lex locum habeat, quando pater constituit, vel auget dotem filiæ, iam maritata, & an ex augmentatione rei paternæ filia possit petere augmentum dotis.*

SED quid † si pater dotem filiæ constituit, post 1
contractum matrimonium, an possit eam dotis ratione meliorare, saltim per viam augmenti dotis? Hic duo videnda sunt. Primum, *vtrum filia iam nupta sine dote, dotem extorquere possit a patre inuito.* Deinde, *vtrum talis dos saltim a patre volente constituta, possit excedere legitimam, si filia nupta sit.*
Quoad † primum, patrem non esse cogendum do- 2
tare filiam iam nuptam, docuit ipse Bartol. *in l. obligamur, §. 1. versic. lege, ff. de actio. & obligat. & in l. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebell. Gulielm. Cuneus, in l. cum is, §. mulier, ff. de condiction. indebi. Bartol. in Authen. res quæ, C. commun. de legat. Salyc. in l. qui liberos, ff. de ritu nupt. & ibi Bald. Abb. in capit. 1. de adult. Fulgos. in Authent. res quæ, C. commun. de legat. Alciat. Parergon iuris libr. 3. capit. 8. & est communis auctore Alexand. consil. 61. numer. 4. libr. 7.* & videtur idem sentire, *consil. 33. colum. 2. num. 2. libr. 4.* sed re vera disputat, non diffinit. Horum † omnium ratio- 3
nes sunt: quod cum filia sit alenda a marito (etiam nulla dote data) *vt per Cin. & DD. in l. quod in vxorem, C. de negot. gest. l. quod si nulla, ff. de religio. & sum. funt. Dd. in l. si cum dotem, §. sin autem in sanissima, ff. solut. matrim.* certe iam non debetur dos, quæ loca alimentorum datur, *vt per Cin. & Bald. in l. mater, C. de iure doti. Bald. in l. fin. C. de his quibus, vt indign. Curt. senior consil. 39. colum. 1. Iason. in l. cum his, §. si mulier, ff. de condiction. indebi.* Ergo cum filia aliunde habeat alimenta, non est audienda si ea petat, *vt in l. si quis a liberis, §. sed si filium, ff. de liber. agnoscend. vbi no-*

ussime Lara, neq; rursus dotem petere potest, vt nubat, cum iam nupta sit.

4 Contraria † tamen sententia receptior est: eam tuentur glos. in leg. obligamur, §. 1. versic. lege, ff. de actio. & obligat. glos. in cap. hoc sanctum, 32. quaestion. 2. glos. in c. de raptoribus, 36. quaestion. 1. Bald. Imol. Raph. Roma. & Alexand. in leg. 1. ff. soluto matrimonio, ibi Ripa, numer. 56. Alexand. in l. huiusmodi, §. cum pater, ff. de legat. 1. vbi dicit hanc communem, idem consil. 7. col. final. numer. 10. libr. 2. & consil. 169. numer. 2. lib. 7. & consil. 56. numer. 5. libr. 4. Iason in l. si filiam tuam, C. de inoffic. testamen. & in leg. 2. §. quod si in patris, num. 28. ff. solut. matrimon. & in rubric. & in l. 1. ff. eodem titul. Curtius senior, consil. 39. colum. fin. versic. imo fortius, & consil. 27. colum. 12. Iason in Authent. praeterea, C. vnde vir & vxor, numer. 8. Bertrand. consil. 161. col. 1. libr. 1. Bald. in l. obligamur, ff. de action. & obligation. & in leg. final. Cod. de sententiis, quae sine cert. quan. Iacob. in l. 1. num. 7. C. si aduer. dotem. Ang. in l. nuptia, ff. solut. matrimon. Hyppol. consil. 125. in praesenti caussa, num. 11. decision. Tolosana 290. Alexand. consil. 97. libr. 1. Paris. consil. 26. num. 71. lib. 3. Bald. & Ang. in Authent. res quae, Cod. commun. de lega. Raph. Comen. consil. 131. Socin. consil. 57. libr. 4. Paris. consil. 29. numer. 62. lib. 3. Abb. consil. 65. & in c. cum caussa, de raptoribus, Ias. in Authent. sed si post, numer. 6. Cod. de inoffic. testament. & in Authent. res quae, num. 14. C. commun. de legat. Coras. in repet. l. qui liberos, num. 96. ff. de ritu nupt. Curtius iunior, in Authent. res quae, num. 25. C. commun. de legat. Beroy. quaest. 113. numer. 4. Mouentur duabus rationibus, primo, quoniam pater non solum locare, verum etiam dotare filiam tenetur, l. qui liberos, ff. de ritu nupt. quod deberi iure actiones, est magis communis, auctore Curtio, in Auth. res quae, nu. 25. C. commun. de leg.

5 Deinde † quoniam dos non solum datur, vt matrimoniũ coeat, sed vt onera matrimonii sustineantur. vt inquit Bart. in l. nupta, ff. solut. matr. Curt. senior, cons. 39. col. fin. & vt vxor non spernatur a marito, l. fin. C. ad Velleia. Neque obstat, quod dos est loco alimentorum, & quod alimenta non danda ei, qui habet, vnde se alat, quoniam hoc casu non valet argumentum de alimentis ad dotem, quoniam filia etiamsi diues sit, & habeat, vnde dotem dare possit, dotanda est a patre, l. 8. tit. 11. par. 4. l. fi. C. de dotis promissio. & ibi gl. Bald. & Ang. in Auth. de aequalita. dotis, §. quia vero, in fin. Alex. in l. a filia, n. 4. ff. ad Trebel. & in l. si cum dotem, nu. 10. & in l. 1. n. 12. ff. sol. matr. Paul. in l. quoties, ff. eodem titul. Hyppol. consil. 125. num. 10. decision. Tolosana 290. Ripa l. 1. numer. 56. ff. soluto matrimonio, Lupus, c. per vestras, §. 20 num. 5. vers. ad simile, fol. 454. in nonis. de donat. inter virum & vxor. Et quod hoc argumentum non valeat, scribunt Dd. in locis pro hac opinione citatis, Alexand. consil. 7. colum. fin. libr. 2. Curtius senior, consil. 27. Iason in Authent. res quae, colum. 3. C. commun. de legat. Deci. in l. si certis annis col. 2. C. de pact. Euerardus in locis legalib. loco 39. a controu. ad iudi.

6 Quinimo, etiamsi † quis vxorem acceperit, absque mentione dotis, potest filia dotem petere, quoniam dos non solum est ad inueniendum maritum, sed ad sustentandum se, & liberos, vt in l. vbi adhuc, Cod. de iure doti. Nouel. de dote, 6. par. priuileg. 16. numer. 6. ad finem, Benedictus, c. Raynutius, verbo, dotem, num. 42. de testament. Imo si nupsit cum parua dote potest petere dotem augeri, secundum Benedict. vbi supra, numer. 42. Alexand. consil. 53. num. 5. lib. 4. Decisio Tolosan. 1. 90. Curtius senior, consil. 27. colum. 12. Ias. in Authent. praeterea, numer. 8. C. vnde vir & vxor, Ripa, l. 1. num. 56. ff. soluto matrimonio, Bertrand. cons. 161. colum. 1. li. quamuis contra sentiat Mathesilan. notabili 105. dicens, maritatam a patre sine dote, non esse dotandam, nisi ipsa marito dotem promiserit: sed errat. Quod procedit, etiamsi filia inuito patre nupserit, iuxta glos. c. hoc sanctum, 32. quaestion. 2. & est communis, secundum Iason. in l. si filiam tuam, & in Authent. sed si post, numer. 6. Cod. de inoffic. testament. & in l. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matrimon. Alexan. in l. huiusmodi, §. cum pater, ff. de legat. 1. Curtius senior, consil. 39. colum. fin. Alexand. consil. 7. numer. 10. lib. 2. & consil. 97. libr. 1. Imol. in l. 1. ff. solut. matrimon. Socin. consil. 57. lib. 4. Iason in l. si donaturus, §. si quis indebitam, ff. de condict. cau. data, Alexand. consil. 161. colum. 4. versic. & ita tenetur, libr. 2. Dd. in l. 1. ff solut. matrimon. Paris. consil. 29. numer. 62. libr. 3. Deci. in l. nuptias, ff. de regulis iuris. Quod ampliant etiamsi filia nupserit indigno, de quo per Dec. in d. l. nuptias, per Socin. consil. 57. libr. 4. per Lupum, c. per vestras, §. 3. notab. §. 7. pro toto, de donatio. inter virum & vxorem, Ripa. l. 1. numer. 56. ff. solut. matrimonio, & dicam infra, & vide Couarruuium, in Epitome super 4. in 2. partit. c. 3. §. 8. numer. 8. ad finem. Illud tamen nota, quod si filia est maritata cum dote data ab extraneo, pater eam dotare non tenetur, nisi sit incongrue dotata, ita Nouel. de dote, fol. 21. colum. 4. vers. & hoc erit, in fi. in formis minoribus, glos. in l. 8. titul. 11. part. 4. litera B. colum. 2. versic. quid si filia dotetur ab alio. Licet contra sentiat Benedict. c. Raynutius, verb. dotem, num. 23. de testament. Tamen Lupus in cap. per vestras, §. 15. incipiente, quinto offic. numer. 10. dicit, quod nihilominus pater tenetur filiam dotare: citat Nouel. de dote, 6. part. priuileg. 16. num. 8. qui reliquit cogitandum. Mihi prima opinio aequior videtur, nam, & nupta est, & dotata, & hoc esset indubitabile quando dos data ab extraneo, esset data cõtemplatione, vel occasione patris, vt per Alex. cons. 179. lib. 5. & primam opinionem videtur probare Afflict. decis. 160. limitanda tamen est, quando extraneus repetere posset dotem, vt per Lupum, d. § 15. & nu. 12. & in rubr. §. 66. Soc. cons. 5. col. pen. lib. 4. & vide quae dicam capite de fraudibus aduersus hanc legem. Et vide Lupum, in rubric. fol. 25.

7 His ita † definitis, restat secunda pars, scilicet, an dos data filiae iam maritatae, possit esse maior legitima. Et quidem si inuito patre nupsit, res est manifestissima nam si pater (etiamsi velit) non potest filiam meliorare dotis ratione, quanto minus cogetur nolens, & reluctans, praesertim cum de iure filiae, quae inuito patre nupsit, minor dos sit danda: ita prudenter Imol. c. accedens, de procur. Iacobin. in l. 1. nu. 7. C. si aduer. dotem. Quod confirmatur, quoniam si pater ipse matrimonio tradiderit filiam, & post matrimonium velit maximo affectu filiae constituere dotem, adhuc verius est eum non posse meliorare. Quod quoniam vidi in hoc regio senatu in quaestionẽ verti, nonnulla in contrarium proferam. Et † primo videtur patrem dotem constituentẽ filiae post nuptias posse eam dotis ratione meliorare, videntur n. deficere verba legis, ergo cessare debet eius dispositio, vt in l. 4. §. cotes, ff. de dam. infect. Quod autem cessent verba legis, probatur ibi. Ninguno pueda meiorar por via de dote ni casamiento. 8

Illa

9 [illegible] verba, *Por via de casamiento*, videtur [illegible] matrimonium in effectum [illegible] hic [illegible] matrimonium [illegible].

10 [illegible] non valet donatio ante [illegible] *l. 3. § qui in* [illegible] *donationes quas parentes. C. de dona. inter virum & vxor.* tamen contra [illegible] valet iure regio [illegible] quoniam [illegible] est [illegible] principal[illegible]. *Ita Lupus* [illegible] *vestras, §. 42. incip. Sed quamuis iura ciuilia. Cassan. in consuetudinib. Burgun. titul. des droitz. §.* [illegible] *num. 16. Ferronus in Burdegalen. consuetudinib. tit. 2. Boer. in consuet.* [illegible] *§. 3.* Sic ergo, licet pater ante matrimonium, sit expeditum, quod non [illegible] vt nubat, tamen post nuptias [illegible] meliorationi valeat.

[illegible] deficere necessitas illa, qua parentes [illegible] immodicas dotes filiabus [illegible] consul[illegible] quam [illegible] *supra capit.* [illegible] *num. 2.* [illegible] *6.*

11 Sed [illegible] contraria sententia [illegible] probatur ex verbis legis, ibi: *Ninguno pueda dar por* [illegible] *dote*, & ibi: *Puesta* [illegible] *dote.* Ex [illegible] hoc casu [illegible] quoniam dos [illegible] constituitur [illegible] nulla præcedente promissione [illegible] *vt in §. est & aliud, Instit. de donat.* [illegible] *solum augentur verum etiam fiunt constante matrimonio.* Idem probatur *in l. cum multa, & in l. si constante. C. de donat. ante nup. &* [illegible] *par. 4. Bart. in l.* [illegible] *la primera, col. fin. vers.* [illegible] *2.* [illegible] *in l. huiusmodi, §. cum pater, num. 19. ff. de leg.* [illegible]

12 Sic [illegible] & arrhæ, matrimonio cõtracto constitui possunt, [illegible] *magna, titul.* [illegible] *par. 4.* licet [illegible] videatur Roderic[illegible] *titu. de las arrhas, n.* [illegible] *Ias.* [illegible] *in rubric. ff. solut. matrimon. Ioannes Lupus* [illegible] *rep. rubric. de donatio. inter virum & vxor. §. 24. numer. 1.*

Rursus [illegible] hæc opinio probatur ex verbis legis, ibi: *No pueda* [illegible] *prometer.* Illud verbum, *dar*, ex [illegible] dotis præstationem [illegible] *cap. 2. numer. 38.* Præstatio autem non fit [illegible] post matrimonium contractum. Illud autem [illegible] *prometer* [illegible] referendum est ad promissionem dotis, quæ [illegible] præcedere matrimonium. Ergo [illegible] vterque [illegible] videtur [illegible] melioratio fit ante nuptias, vel post nuptias. Præterea [illegible] illa verba legis: *No pueda dar tercio ni quinto por via de dote, ni casamiento.* Nam hæc vltima [illegible] *por via de casamiento*, ex [illegible] colligatur [illegible] generalem huius legis [illegible] filia ratione [illegible] meliorari non posse. Filia autem [illegible] matrimonii ratione [illegible] dotem, [illegible] potest. Verbum enim *casamiento*, [illegible] matrimonium con[illegible] [illegible] cum matrimonio [illegible] destinatur [illegible] prohibita est, multo magis [illegible] contractum [illegible] matrimonium [illegible] post contractum vere [illegible] & [illegible] matrimonium, ergo tunc præ[illegible]

14 His [illegible] verba legis: *No pueda dar no de.* Hæc verba, *no de*, præsentis temporis sunt. Illa autē,

No pueda dar [illegible] significantque, [illegible] ante, neque post matrimonium licere filiam [illegible] ratione [illegible]. Rursus nota illa verba: *Porque cessen todas fraudes, mandamos que todos los pactos, y promissiones que se hizieren en fraude desto, se* [illegible] *en si ningunos.* Certe facile eluderetur decretum prudentissimum huius legis [illegible] meliorationum [illegible] actu ad[illegible].

His accedit † quod donatio propter nuptias est [illegible] circumscripta, [illegible] vt non possit esse [illegible] dote, *vt in Auth. æqualitas, Cod. de pact. conuen.* hoc autem præcise seruandum est, siue fiat ante matrimonium, siue post, ita definitur *in leg. si constante, & in Authent. sed iam necesse, Cod. de donat. ante nupt. in Auth. æqualitas* [illegible] *de pact. conuent.* Sic & arrha non potest [illegible] decimam partem bonorum, siue ante matrimonium, siue post con[illegible] *l. 2. titul. 1. lib. 3. fori. Lupus in repet. rubrica de donatio. inter virum & vxor. d. §. 24. numer. 1.* 15

16 [illegible] † quod vxor matrimonio constante, potest dotem constituere marito, si tamen dos modum excedat [illegible] & [illegible] congruentem, [illegible] donatio; & ideo dotis constitutio non [illegible]. [illegible] scripsit Lupus *in rub. de don. inter vir. &* [illegible] *n. 1. & 2. Nouel. de dote, 7. part.* [illegible] quod vxor dotem constituere possit constante matrimonio, probatur *in l. si quis pro vxore §. si vxor, ff. de don. inter vir. & vxor.* quam licet nonnulli contendant, debere intelligi, quando ante matrimonium dos fuerat promissa, certe proprie loquitur de dote matrimonio iam contracto constituta. Inquit enim dotem *ab vxore* datam, [illegible] non obstat, quod inter coniuges non valet donatio, quia hoc est pro oneribus matrimonii, quæ argumentatio superflua esset, si ante nuptias dos per promissionem constituta fuisset. *Secundum*, † scilicet, quod si dos constituta excedit modum, id quod excedit iudicatur donatio, & non valet, [illegible] videtur Ioanni Lupo *in d. §.* [illegible] & mihi [illegible] videtur, quoniam cum vxor donat [illegible], donatio non valet, quia donat, vt maritus fiat, cum autem dotem constituit, intelligit dotem ad se redituram, etiam si amplissima sit, ideo videtur valere. Si tamen alicui placeat, quod immodicum est, non valere, habeat auctoritatem, & argumentum, [illegible] dotis permisse fines, neque ante [illegible] neque post excedi posse. 17

Non videtur † prætereundum, quod DD. disputant, an *sicut vxor dotem constituere marito potest contracto matrimonio, ita etiam maritus vxorem dotare possit constante matrimonio, & an* [illegible] *donationem propter nuptias, & arrhas dare possit constante matrimonio.* Et certe, quod maritus matrimonio cõstante possit dotare vxorem, scribit Barbat. *in l. si diuortio, ff. de verbor. oblig.* cum quo sentit Lupus, *in rubric. de donatio. inter virum & vxor. § 30. num. 12.* Sed quia hic locus non est satis aptus huic tractatui vide Rodericum, *l.* [illegible] *de las arrhas, versi. pone quod tempore, numer. 25* [illegible] *infra cap. de marito dot.* [illegible] *rem, & Abb. antiquum, & recentiorem. & Io. An dream in cap.* [illegible] *necesse, de donati. inter virum & vxor.* Tamen [illegible] arrha, quod possit [illegible] matrimonio constante [illegible] *Roderic. in d. l.* [illegible] *d. l. nume. 28.* [illegible] *Lup.* [illegible] 18

de donatio. inter virum & vxor. d. §. [illegible] *& §. 2. numer.* [illegible] quoniam archa succedit loco donationis propter nuptias, apud nos, *vt in l. 1. titul. 11. par. 4. l. 1. titul.* [illegible] *partit. 3.* & donatio propter nuptias potest fieri constante matrimonio, *vt in leg. cum multa, cum aliis supra citatis, numer.* [illegible] *Cod. de donat. ante nup.* [illegible] fime tamen Gre[illegible] *in leg. 1. titul. 1. par. 4. litera D.* rem dicit [illegible] Mouetur, quoniam *l. 1. titul. 2.* [illegible] vellet, vt dano arrharum fiat tempore contractus matrimonii, & [illegible] hic do[illegible] est prohibita inter virum & [illegible] ego [illegible] donationem fieri posse con[illegible] matrimonio iudicarem, ex rationibus supra relatis. Deinde ne[illegible] *l.* [illegible] *& 2. titul. 2. lib. 3. fori*, requirere, vt an h[illegible] donatio fiat tempore, quo matrimo[illegible] contrahitur, neque ibi verbum video ex quo

19 hæc necessitas inducatur. Rursus † arrharum donatio, ie[illegible] vera non est simplex donatio, sed [illegible] præmi[illegible] [illegible] quam vxor marito prostituit, & in præ[illegible] [illegible] & aliqui ipsa accipiat a marito, de[illegible] aut[illegible] contrahuntur huiusmodi donatio inter virum & vxorem prohibita non est, *vt per tecum tit. C. de donat. ante nupt.* & cum donatio ante nupt. prohibita non sit constante matrimonio, non est improbanda arrharum donatio, eo tempore facta, cum in eius locum succedat. Rursus pro hac [illegible] one facit *l. 52 Tauri: qua hodie habetur l. 4. titul. 2. libr. 5. Recop. ibi. No auiendo arrhas en el tal casamiento y matrimonio.* Præterea hæc opinio probari videtur *in l. 87. titul. 18. part. 3. cuius verba sunt, Arrhas e donaciones fazen [illegible] maridos a sus mugeres.* Nota illa verba, *maridos a mu[illegible]*, nam iuxta communem [illegible] loquendi, *marido y muger*, dicuntur qui matrimonium copula, & longa cohabitatione consumma[illegible]. Rursus inquit lex. *La carta deue ser fecha en esta manera sepan quantos, &c. Como Iuan Garcia dio en donacion por razon de casamiento a donna Teresa su muger.* Nota illa

20 *su muger.* Neque [illegible] res me tantum adducit ad huius opinionis pro[illegible] quam quod donationes, de quibus in titulo de donationibus inter virum & vxorem prorsus aliæ fuerint, nimirum donationes [illegible] berales, non remuneratoriæ, vel nuptiales, *l.* [illegible] *§. similique modo, C. de donat. ante nup.* [illegible] *Bartol. & Paul. in l. si ita stipulatus, §. si tibi nupsero, ff. de verborum o[illegible]. Abb. in c. de illis, de conditionib. appos. Campeg. de dote, 1. part. quæst.* [illegible] *Lupus e. per vestras, notabili 3. §. 21. de donat. inter virum & vxorem, & in rubric. §. 31. Curtius iunior consil. 61. num. 20. Couarr. super 4. in 2. par. c. 3. §. 3. numer.* [illegible] *Iasi l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure, & dicam infra.* Rursus hoc [illegible] expressum videtur *in l. 1. titul. 11. par. 4.* vbi [illegible] quamuis lex dicit, apud H[illegible] s donationem, propter nuptias appellari arrhas, subiungit: [illegible] *las donaciones que faze el marido a la muger, e la muger al marido, assi como de [illegible] se puede fazer ante que el matrimonio sea acabado, o despues.* Nota illa verba. *Ante que el matrimonio* [illegible] *o despues*, & quod arrha possit con[illegible] matrimonium, significat Couarru. *in dict. Epitome super 4. in 2. parte. capit. 3. §.* [illegible] *numer. 12.*

21 Re[illegible] ad propositam quæstionem, quod [illegible] [illegible] nomine [illegible] [illegible] ex D no. con[illegible] [illegible] *de endum si*, [illegible] quod [illegible] tes se [illegible] ducem, non possit dare secundæ vxori, vltra [illegible] *edictali, C. de secund. nupt. &* [illegible] te neque constante matrim[illegible] præ[illegible] donatio vxori donationem propter nuptias, vltra legis [illegible]. Rursus hoc pro[illegible] *l. hac edictali, in principio,* vbi [illegible] m[illegible] nubens potest dare [illegible] est, [illegible] dotem det ante matrimonium [illegible] constante matrimonio ne pomo a lege [illegible] excedatur, præiudicium que [illegible] libe[illegible] Rursus † cum præcipua ratio huius le[illegible] [illegible] actu [illegible] filii ex immo[illegible] dotibus par[illegible], [illegible] nes disant patrimonium: iuxta que, & sum[illegible] coh[illegible] *dixi supra cap. 2. numer. 4. & 24.* [illegible] omnes hæ rationes vigent, etiam quando do[illegible] constante matrimonio, imo vero vigere m[illegible], & probabilior ratio, etenim si pater solicitus de [illegible] pudore non potest illam dot[illegible] meliorare, [illegible] minus p[illegible] habet [illegible] mu[illegible] *vt per Curtium in Authen. res quæ, numer.* [illegible] *C. commun. de l*[illegible]. Præterea [illegible] iuxta re[illegible] rationis iudicium [illegible] dos debet [illegible] nuptæ, *vt per Alexand. decis. 160.* Cum [illegible] nubens melior[illegible] possit, multo minus po[illegible] maritata. Vidua tamen [illegible] dote eget, quam virgo, *vt per Bald. consil. 9*[illegible] [illegible] *in consil. Bituricensibus, tit. de coniu. matrim. §.* [illegible] *Cassa. in consu. Burg[illegible] rubri 4. numer. 26.* Hi[illegible] [illegible] quod licet pater

24 [illegible] stituat dotem constante matrim[illegible] tamen [illegible] gatio dandi dotem in ipso matrimonio nimo & ante ipsum matrimonium orta [illegible], *vt in l. qui liberos, ff. de ritu nup.* Lex autem ita oblig[illegible] ut hom[illegible], imo vero obligatio hominis debet esse conformis legi, quod si aduersetur le[illegible] obligatio nulla esset *vt l. non dubium, C. de leg.* quisante ol[illegible] neminem ex lege o[illegible] sub certis prohibitionib. dicat mutan[illegible] homo obligationem a principio ortam, post [illegible] tempus impleat? Certe nullus, & finalis argume[illegible] vntur *Iaf. in §. fuerat inst. de ac.* Non [illegible] quod [illegible] cet ante nuptias non valet [illegible] inter patrem & filium, post nuptias valet: hic enim concedo val[illegible] dummodo n[illegible] non sit a [illegible] hanc legem. Ad cetera argumenta, ex [illegible] patet responsum.

Sed dubit[illegible] † est, *an pater possit augere dotem* [illegible] *præstitam, quia creuerunt facultates?* Hæc qu[illegible] duo habet capita. Primum, *an pater auctis facultatibus possit augere dotem* [illegible]. Secundum, *an abque eo, quod facultates creuerint, plus quam valebant tempore dotis datæ, possit per viam augmenti dotis, tacite vel

25 expresse filiam meliorare.* Quoad † p[illegible] vide [illegible] ment [illegible] facultatibus [illegible] posse, qu[illegible] [illegible] licet fuerit congruenter do[illegible] ta, [illegible] tamen pa[illegible] facultates creuerunt, augmentum petere [illegible] *ita Paulus* [illegible] *nsil. 26* [illegible] *libr. 1. in antiqu.* [illegible] *de dote, 6. part. pri*[illegible] *numer. 4. Deci. consil. 2*[illegible] *numer. 2. colum. 3.* [illegible] *& ista conclu*[illegible] [illegible] *cons*[illegible] *100 libr. 3. Cassan. in cons*[illegible] *Burgund. rubric* [illegible] *§. 12. numer. 23.* [illegible] † [illegible] *l. 2*[illegible] *Tauri*, vbi

26 definitio[illegible] existit, vt si quando venit in quæstionem [illegible] in[illegible] sufficiens, vel non, non inspicitur tempus datæ dotis, si in ipsa ve[illegible] al[illegible] tempus patris felicius respicere. Rursus † fa[illegible] quod

fil-

filia dotata exclusa per renuntiationem, a paternis
facultatibus, admittenda est ad augmentum dotis, si
paternæ facultates creuerint, *ita Bald. conf. 369. col.*
2. versic pone quod tempore data dotis, lib. 3. Franciscus cap.
quamuis pactum, colu 3. vers. tertio. limita. de pact. in 6.
Nouel. de dote 6. part. priuileg. 17. n. 4. vers. imo si tempo-
re. Bald. in l. pactum, col. 2. oppositione 6. Codic. de collatio.
Paul in l. in ratione, num 5 ff. ad leg. Falci. Bald in capit.
cum M. col. 4 ibi Ripa nu. 38. de constitutio. Ruinus l.
Gallus, § & quid si tantum, col 70. ff. de libe. & posthum.
Socinus cons. 100. col. 4. libr. 3. Roderic. l quoniam in 4.
limita. legis Regia, col. 4. & 6. vbi dicit hanc communē.
Cod. de inoffi. testo. Lupus in capit. per vestras. § 23. sed
pulcrum. 31. col. 1. de dona. inter vir. & vxor.

28 Quanto magis † hoc videtur dicendum, quando
filia nunquam renuntiauit, vt auctis paternis facul-
tatibus, possit petere augmētum dotis, ex textu quē
omnes citant, *in l. si quando. § & generaliter, C. de in-*
offic. testamen. Postremo facit, quod filiæ incongrue
dotatę possunt petere augmentum dotis: quod Ias.
docuit *cons. 69. col. penultim. lib. 1. Deci cons. 30. col. 2.*
Ioan. Lupus. cap. per vestras, § 25. col fin Bald. in l final,
num. 4. Cod. de dot promiss. Aymon consil 236. num. 4.
vbi alios citat. Rubeus consil. 163. num. 3. Nouel. de dote, 7.
part. 8. speciali, vbi dicit, quod potest petere interesse
augmenti, *Paris. cons. 126. nu. 14. lib. 1. Alexander cons.*
136. num. 27. lib. 6. & cons. 69. libr. 1. Curt. sinior cons. 38.
pro quo facit quod scripsit Lupus in capit per vestras, §.
11 num 8. de donat. inter virum & vxor. & § 20. incip.
& tenendo, col. 2 vers. sic ergo videtur.

29 His tamen † non obstantibus, verius est, filiam
non posse compellere patrem, vt dotem augeat, et-
iamsi facultates patris auctæ fuerint. Aliud enim est
filiam a patre recte dotatam petere augmētum do-
tis, aliud filiam exclusam a statuto, petere mortuo
patre, vt dos exęquetur legitimæ, habito respectu ad
tempus mortis patris, & quod eius facultates valde
creuerunt. Primo casu, non potest petere augmen-
tum, si dos est competens, quod nominatim docet
Dec. *cons. 277. num. 2 col. 3. versic. & ista conclusio, ibi,*
& pariter. Pater enim viuens potest frui re sua, & cū
mortuus fuerit, filia ad hereditatem, cum ceteris
fratribus admittetur, & si facultates creuerint, erit
quo eius portio pinguescat. Et hoc secundo casu,
quando pater mortuus est, & filia exclusa petit, a
masculis sibi dotem augeri, loquuntur omnes Do-
ctores ex aduerso prolati. Neque obstat *l. 29. Tauri,*
quoniam loquitur, quando filia mortuo patre do-
tem fratribus confert, vel conferre non vult, quan-
quam illa lex, in quantum loquitur de meliora-
tione ratione dotis, correcta est per hanc le-
gem.

30 Rursus non † obstat, quod filia dotata, etiamsi re-
nuntiauerit, potest petere augmentum dotis, si pa-
ternæ facultates creuerint, quoniam omnes Do-
ctores loquuntur, mortuo patre. Deinde in eo ca-
su de dotata renuntiante, opinio contraria vide-
tur magis communis, eam probat Burricatius *in l.*
pactum quod dotali, Cod. de collat. quæst. pri. Bald. in
l. quamuis, Cod. de fideicommiss. Angel. in l. stipulatio
hoc modo concepta, fallentia 10. ff. de verbor. obligation.
& ibi Romanus & Imola colum. 2. versic. & potest et-
iam addere. Paul. in Authent. res quæ, colum 2. Codic.
commun. de legat. Alexand. cons. 180. colum. 1. lib. 5. Boe-
rius decis. 62. numer. 14. Natta in rep. capit. quamuis
pactum, colum. 2. vers. tertio fallit, & colum. 2. versic. an
autem in æstimatione legitima. de pactis in 6. vbi asserit
hanc communem *Laurentius Palacius, in tractat.*
de statuto excluden. fœminas. colum. 21. circa medium.
Brunus in tractatu, quem de eadem re ed dit, artic. 9. 1.
quæst. princ. colum. fin. vers. post prædicta quæro posit.
Iason in l. si quando, § illud. colum. 1. Cod. de inoffic. te-
stament. Barbatias capit. cum M. Ferrariensis, folio
30. de constitutio. Boerius in consuetudini. Bituricensib.
tit. de testament. quæstion. penult. § 6. in additione in-
cip. per quæ dico. Aretinus l. in 2. notabil. Cod. de pact.
& hoc est magis expeditum, quando filia renuntia-
uit cum iuramento, *vt per Doctores in locis supra cita-*
tis, tradunt Corn. Ias. Decius & Alexander in l. pa-
ctum quod dotali, C. de collatio. idem Alexand. d. consil.
180. lib. 5. colum. 1. & consil. 181 eodem lib. & in l. in ra-
tione, in 2. ff. ad leg Falcid. Bened cap Raynutius. verbo
duas habens filias, num. 241. de testam. Ex quo † li- 31
quet, quam parum fiduciæ in hoc argumento col-
locari possit. Vt tamen proferam, quid in tanta Do-
ctorum diuersitate in hac specie sentiam, certe si fi-
lia renuntiauit legitimæ, quia dotem accepit, & ho-
neste locata est, & habet vnde se, & liberos alere
possit, & renuntiatio facta est tacite, vel expresse: vt
in domo paterna plus mancat roboris ad conser-
uandam dignitatem familiæ, seruarem communem
opinionem vt auctis facultatibus, non possit petere
augmentum. Idem dicerem in masculo renuntian-
te, si perditus, si imbellis, si aleator, si impius, si gulæ
mancipium sit. Etenim etiamsi facultates patris
post renuntiationem (accepta legitima) creuerint:
illi augmentum non præstabo, sed cogam stare re-
nuntiationi, tanquam fauore indignum, si deceptus
re, vel consilio non fuit, inspecto tempore renun-
tiationis.

Si tamen † vir bonus sit, modestus, ac bona for- 32
tuna dignus, ac forsan pauper, communis opinio
durior videtur, quam Christiana caritas patiatur,
cui quanquam iudices non teneantur sese exacte
conformare, aliud enim Papinianus, aliud Paulus
Apostolus loquuntur, certe quando res est ambigua,
& magnis vtrinque auctoritatibus communita, ei
parti, quæ Christianam leuitatem, ac mansuetudinē
magis sapit, me accommodabo. Filia † enim tempo- 33
re renuntiationis enormissime læsa, etiamsi iura-
uit, defenditur in pluribus, quos Decius citat *cons.*
179. numer. 14. & consil. 180. col. 2. & cons. 26 col. 1 & 2.
Paris. cons. 20. nū. 3. de qua re infra *suo loco* dicam. Ita-
que nō semper nec generaliter Doctores iuramen-
to robur tribuunt, nec sine iudicio simpliciter rem
definiunt.

Sed † rursus mihi non placet, miserum filium, vel 34
filiam, inopia forsan oppressos, ex vi renuntiationis
iuratæ, excludi ab augmento mortuo patre, cum
Christus ipse: *qui bonitas, & caritas est*, iudicandum
sit, ei mitissime remittere obligationem, qua sibi ex
iuramento censetur deuinctus. Non obstat † viti- 35
mum argumentum, quod filia supplementum dotis
petit, quoniam illud procedit, quando tenuiter &
incongrue dotata est, de qua re dixi supra *cap. primo,*
versic. & pro hac sententia pater. Itaque concludo in
principali quæstione, pro qua procul hoc argu-
mentum, quod pater auctis facultatibus, non
tenetur augere dotem filiæ, quia diminutis fa-
cultatibus non potest dotem filiæ datam minuere,
de qua re dicam infra *co. 31. de patre post notam inopia*
oppresso.

36 Nunc † tractemus, *an possit pater si velit augere do-*
37 *tem filiæ datam.* Et † quidem, si facit præiudicium legitimæ aliorũ filiorũ, vel oritur melioratio, non potest dotem augere, ꝙ nominatim scribit Dinus *cons. 12. col. 2.* vbi scribit quod cum ex dispositione *l. hac edictali, C. de secun. nupt.* pater non possit secundæ vxori facere donationem propter nuptias, vltra modum dictæ legis: neque in præiudicium filiorum, certe, neque per viam augmenti id facere poterit, post contractum matrimonium. Ita & hic, cum hæc lex prodita fuerit, ne ceteri filii damnũ patiantur, ex immodica dote, certe melioratio tacita, neque expressa, admittenda non est, etiamsi per viam augmenti dotis fiat.

38 Rursus, † licet dos possit augeri constante matrimonio, *vt in §. est aliud, Instit. de donatio. l. si constante, & l. cum multa, C. de donat. ante nupt. Corn. cons. 35. lib. 4. litera D. & dixi supra*, tamen augmentum & dos, vna & eadem dos dicitur, & de eo iudicatur, tanquam de vna dote, *vt per Aretin. cons. 153. column. 1. Iason. cons. 171. colu. 4. versic. item sicut donatio, libr. 4.* Cum ergo dos non possit inducere meliorationem, certe neque augmentum dotis id poterit inducere. Quod autem dos a patre, constante matrimonio augeri possit; probatur *in l. etiam, Cod. de iure dot. l. fin. versic. fin. Cod. de donatio. ante nup.* quæ iura generaliter loquuntur, non distinguendo ante nuptias, vel post, ergo generaliter sunt intelligenda, *l. 1. § & generaliter, ff. de leg. præstand. Nouel. de dote, 7. §. principali in 8. speciali. Alexand. cons. 134. num. 30. lib. 6. Bal. in l. etiam, colum. 2. versi. quæro de quo augmento, Cod. de iur. dot. Brunus in tract. de augmento dotis, in 3. conclusione principali, num. 33. versi. ex his patet. Campeg. de dote, 1. par. quæst. 6.*

39 Præterea †, quod etiam per viam augmenti non admittatur melioratio, probatur; quoniam augmẽtum regulatur secundum naturam dotis, Iason *cons. 133. num. 4. lib. 4. Bart. & DD. in l. si marito, § si fundum, ff. solut. matrimon. Bald. in l. si constante, & in Authent. sed iam necesse, C. de donatio. ante nupt.* dummodo qui auget, possit id facere, *vt in Auth. de æqualitate dotis. §. aliud quoque, versi. lædimus autem.* vbi dicitur, vxorem posse augere dotem, & maritum donationem propter nuptias, dummodo non excedant modum, & summam, a lege præfinitam (scilicet) vt tantum sit augmentum dotis, quantum donationis propter nuptias, quod etiam Abb. scribit *consil. 46. in 1. dubio, lib. 1.* Ita etiam augmentum dotis, licet fieri possit a patre, intelligitur dum modus huius legis non excedatur, alias augmentum facere non potest, lege prohibente. Augmentum enim, sequitur naturam dotis, & cum per viam dotis non liceat meliorare, etiam non licebit per viã augmenti dotis. Facit quod scribit Brunus *de Augmento dotis, in quinta conclusione principali, numer. 5.* Illud tamen aduertendum, quod licet olim dos nõ posset augeri, nisi maritus augeret donationem propter nuptias, id hodie contraria consuetudine est abolitum, *vt dixi supra cap. 2.* & hac ratione Parisius *cons. 126. num. 6. lib. 1.* improbat sententiam Abb. *dict. cons. 46. lib. 1.*

40 Deinde † quod melioratio per viã augmenti nõ admittatur, probatur: quoniam statuta loquentia in dote, seruanda sunt in augmẽto dotis, cum augmẽtum sit pars dotis, & vna, & eadem res, non debeat diuerso iure censeri, *l. eum qui ædes, ff. de vsucap. l. inter socerum, §. cum inter, ff. de pact. dotali. Cinus in l. si constante, C. de donat. ante nupt. Abb. d. cons. 46. libr. 1. Campegi. de dote, in vltima par. q. 19. Bald. & Bart. in l. etiam, Cod. de iure dot. Ang. in Auth. de æquali. dotis. §. 1. Socin. cons. 153. col. 16. & cons. 254. col. fin. & cons. 296. col. 3. lib. 2. Ias. l. cum filio, num. 36. ff. de leg. 1. Paris. cons. 126. num. 8. & num. 14. lib. 1. Rube. cons. 15. Iason l. quod in rerum, §. si quis post, ff. de leg. 1.* Ergo cum dotis ratione melioratio non admittatur, etiam per viam augmenti non admittetur. Augmentum enim, a patre censetur factum, potius, vt debitam, & congruam portionem soluat, quam, vt de nouo donet, *vt per Nouel. de dote, 6. part. prin. in 14. speciali, col. 2. vers. præterea tunc, Paris. cons. 126. num. 23. lib. 1.*

Quod † intelligo, quando pater per contractum 41
inter viuos meliorat, tacite, vel expresse per viam augmenti, si enim id in vltima voluntate faceret, aliud videtur sentiendum, vt infra dicam c. 2. *An extra contractum inter viuos filia meliorari possit dotis ratione,* lege si placet quæ ibi scripsi.

SVMMARIA.

1 *Pater nullum habens filium masculum an possit ratione dotis meliorare filiam, & num. 3. 5. 10. 11. & 15.*
2 *Filias dotandas esse pinguius, quando nullus exstat masculus, Alex. sensit.*
4 *Renuntiatio legitima, an noceat filiæ mortuo masculo.*
6 *Intellectus verborum supplicantium Principi, vt legem istam conderet. & num. 9.*
7 *Verbum, Meiorar, quibus competat.*
8 *Hugonis Celsi iudicium circa istam legem, taxatur ab Auendanio.*
Defenditur ab Auctore, num. 10.
12 *Pater faciens filiam renuntiare, an in dubio videatur facere propter masculos.*
13 *Pater vnicam habens filiam, ex omni sobole matrimonio non locata, & nullum filium, an dotis ratione possit meliorare, & num. seq.*

CAPVT VI.

Si nullus exstet masculus, an filia dotis ratione meliorari possit, & an saltim hoc admittatur, quãdo masculus non exstat, & omnes filiæ sunt nuptæ præter eam quæ dotis ratione melioratur.

SOlet frequenter † dubitari, *quid si pater nullum* 1
habens filium masculum, filiam vult dotis ratione meliorare, an possit? Dubium facit, quod Celsus diligens nostrarum legum contextor, eruditi ingenii vir, scripsit in indice regiarum constitutionum, verbo Dotes, hæc verba: *Ninguno que tuniere hijos varones legitimos, no pueda dar por via de casamiento, ni de dote de hija, tercio ni quinto de sus bienes. Prematica tiento y vna.* Ex quibus apparet, illum in hac fuisse sententia, vt non existente masculo, filia dotis nomine possit meliorari, ita enim probatur, a contrario sensu, quod in iure vsitatum est, & in hac materia admittendum, scribit Brunus, *in tractatu de statuto exclud. fœminas, artic. 7. num. 16.*

His congruit, quod Alexander *cons. 69. numer.* 2
2. lib.

2.lib.1. & conf.83. ad fin. libr. 4. scribit, filias pinguius
dotandas, quando nullus exstat masculus. Idem
repetit *conf.33. lib.4. ad fin.*
3 Rursus, † filiam posse meliorari non exsistente
masculo, probatur, quoniam filia quæ dote accepta,
renuntiat facultatibus paternis, videtur renuntiare,
& excludi fauore masculorum, tempore renuntiationis
viuentium: vnde si masculi moriantur,
filia non obstante renuntiatione, admittitur ad
bona paterna, cum ceteris sororibus, quæ non renuntiauerunt,
auctore Bald. *conf. 437. incip. quadam
puella, column. 2. in 2. dubio, lib.1. Dec. in l. pactum. num.
9. Codic. de collat. Aymon. consil.42. numer.1. versicul. sed*
4 *quod si tempore, Dec. consil. 433. num.2.* Et quod † si
masculi moriantur, renuntiatio non noceat filiæ,
etiamsi sit facta, *iuxta c. quamuis pactum, notant Corne.
& Dec. in l. pactum quod dotali, nu.9. Cod. de collat. &
ibi Bald. Salycet. in l. pactum quod dotali, Cod. de pact.
Dominic. in dict. cap. quamuis, de pact. in 6. Alexand. in
l. stipulatio hoc modo concepta, num. 11. ff. de verbor. obligat.
Roman. & Aretin. in l. qui superstitis. ff. de acquiren.
hered. & ibi Crotus, numer.33. Paris. consil. 26. num. 21.
lib.3. Franc. in dict. cap. quamuis, &. limit. de pact. in 6.
Natta in tractat. de statuto exclud. feminas, posito in
dict. cap. quamuis pactum, in 8. limitatione, Dec. consil.
433. numer. 2. & consil. 370. column. fin. Carol. Ruinarum
ciuilium consil. 49. num. 11. Alexand. consil. 29. nu.
9. libr. 3. Guido Papa, decisione Delfinali 192. Bertrand.
consil. 60. & consil. 133. column. 1. libr. 1. Aymon consil. 42.
column. 1.* Ex quo videtur, renuntiationem a filia
factam, videri factam fauore masculorum, non vero
fauore ceterarum sororum, quæ non renuntiauerunt.
Quod etiam sentire videntur, Barbat. *consil. 38. column. 18. versic. & faciat, libr. 1. & consil. 19. col.
15. libr. 2. Cornc. consil. 291. column. 2. libr. 4. Soc. consil.
34. column. 2. num. 4. libr. 4. Bologn. consil. 35. column.
penult.* Cum ergo exclusa per renuntiationem, admittatur,
si nullus exstet masculus (*etiamsi adsint
aliæ filiæ fœminæ,*) videtur dicendum, vt exclusio, nè
filia melioretur, inducta ex dispositione huius legis,
intelligenda sit, dummodo adsit masculus, & quod
non sufficiat, vt adsint aliæ filiæ fœminæ. Quod
præter Bald. *dict. consil. 437. libr. 1.* opinatur Aymon
consil. 42. libr. 2. dicens, quod filia nunquam a patre
censetur induci ad renuntiationem fauore aliarum
filiarum, sed fauore masculorum qui exstant,
vel postea nascentur, quod si non nascantur, dicit
filiam non censeri exclusam, neque renuntiationem
aliquid operari in fauorem aliarum filiarum,
sed filiam succedere posse, ac si renuntiatio facta
non fuisset.
5 His † tamen non obstantibus, mihi verius videtur,
filiam meliorari non posse ratione dotis, siue
adsint filii masculi, siue fœminæ. Moueor ex verbis
legis, quæ generalia cum sint, generaliter debent intelligi,
vt in l. de pretio cum vulgar. ff. de public. Nullum
enim hic est verbum, ex quo conicere liceat, legem
non seruandam si nullus adsit masculus. Quinimo
legem non magis masculorum, quam fœminarum
fauore proditam, probant verba supplicantium
Principi, ibi: *Suplicamos a V. M. que las dotes que en estos
Reynos se dieren, no puedan ser mas que la legitima que le
vendria a la dotada, si entonces se partiessen los bienes del
dotador.*
6 Ex quibus verbis † duo nota. Primum, quod hæc
lex condita est fauore eorum, cum quib. dotata diuidere
debet hereditatem paternam, de iure autem
communi & regio, filia nupta, & filia non nupta,
pariter succedunt, & æqualiter eis hereditas paterna
debetur, non minus quam si masculi essent; cum
ergo dotata succedere debeat, cum sororibus, certe
in earum præiudicium meliorari nõ poterit, petitur
enim a Principe, *Que la dote no sea mas, que la legitima
que le vendria a la dotada.* Dotatę autẽ, partẽ facit, non
dotata in successione patris, ergo etiamsi sit femina,
non potest fieri melioratio in eius præiudiciũ. Rursus
† nota verba legis. *Mandamos que ninguno pueda* 7
meiorar. Hoc verbum *Meiorar*, non quadrat, nisi inter
eos, quibus hereditas paterna debetur, quã filius,
ergo in earũ præiudiciũ melioratio fieri non potest.
His † accedit, quod Auendanius vir doctus & bonus, 8
libr. de exsequendis mandatis, c.14. num.19. dicit, Celsum
ineptissime iudicasse, legem hanc masculorum
fauore proditam, non enim ex mente, vel verbis legis
tale quippiam colligitur.
Rursus † nota præfationem legis, ibi: *Atenta la* 9
*desorden y dannos que somos informados que se han seguido,
y siguen de las dotes excesiuas.* Hęc incommoda, quę
& qualia sint, explicui *cap.2. num.24.* Omnia autem
illa vigent, si filia (etiam non exstante masculo) meliorari
possit, imo est multo efficacior ratio conseruandi
legitimam filiarum, quam legitimã filiorum
masculorum, filia enim, si diminuta legitima immodica
sororis dote, congruam dotem non habeat,
magnis est periculis obnoxia, maritum enim non
inueniet, & inopia periclitabitur pudicitia, & in torum
æquius est nunui posse legitimã masculi quam
fœminæ. Facit *l. fin. C. de don. ante nupt. in princ. ibi: Cum
melius sit mulieribus propter fragilitatem sexus quam maribus
subueniri.* Fœmina enim natura fragilis & imbecilla,
omnibus omnium iniuriis exposita est, masculus
vero, viri robore instructus, & mente excelsiori
insignis, literis vel manibus sibi ꝓspicere solet.
Rursus nota illa verba legis: *Pueda dar a cada vna de
sus hyas.* Nota † filias solas sufficere, vt filiæ dos im- 10
modica dari non possit. Postremo, hæc lex dotes
inofficiosas (*hoc est immodicas*) improbat, declarando
quæ censendæ sint immodicæ: dotes autem immodicas,
nõ minus improbant fœminæ, quam masculi,
vt in l.1. & 2. C. de inoff. donat. neq; quisquã doctus,
dotem inofficiosam ideo defendit, quod pater
masculum nõ habeat, certe neminem repeto me legisse,
qui dotẽ nimiam defenderet quod non sit masculus.
Postremo huius opinionis esse videtur Bernardus
Diaz *regul.213. fallentia 4. prope fin.* vbi inquit,
cui non videantur iniquæ parẽtum quorundam affectiones,
qui, vt aliquam filiã potẽriori nuptui tradant,
alias quas habent filias nudas relinquũt, & aut
parietibus reluctantes includunt, aut domesticę cuidam
religioni adstringunt, ex quo aliæ desperatam,
aliæ inuidiæ plenam, agunt vitam. Non obstant ex
aduerso prolata. Nam Celsus memoria lapsus videtur,
non enim vir ille leges regias interpretatur, sed
indicem contexit, & lex ista quam citat, simile nihil
dicit, & verba D D. intelligenda sunt secundum legem
quam citant: ex verbis autem huius legis, illa
depromta non sunt: *vt dixi supra capit. 2. numer. 23.
& 29.*
Rursus † non obstat, quod protuli ex Alex. *conf.* 11
69. nu.2. lib.1. quoniam Alex. loquitur in casu, in quo
ex statuto filia excludebatur, stantibus masculis, dicit
autem quod cum nulli sint filii masculi, pinguius

dotanda est filia, nimirum, deficiente mente statuti, nam propter agnatos masculos nõ est adeo seuere excludenda filia testatoris, sicut si masculos filios reliquisset. Deinde non obstat, quod filia exclusa a patre per renuntiationem, videtur exclusa, si pater masculos habeat, non vero si fœminas, quoniam censetur voluisse excludere filiam propter masculos.

12 Hic, (*vt quod sentio proferam*) pater faciens filiam
renuntiare, in dubio videtur facere propter masculos, *vt sentiunt DD. in locis supra citatis*, si tamen aliud verbis, vel coniecturis, probari posset, ei stabo, cum Parisio *cons. 26. num. 22. vers. istis tamen non obstantibus, lib. 3.* Rursus si tempore renuntiationis nulli erant masculi, filiarum etiam fauore coniiciam factam renuntiationem, *vt per Alexand. consil. 29. nu. 4. libr. 3. reprobata opinione Aymon. cons. 42. col. 2.* qui dicit, quod si nulli erant masculi tempore renuntiationis, renuntiatio videtur facta fauore eorum, qui postea nascituri sunt, non fauore aliarum filiarum. Et generaliter, omissis peculiaribus respectibus, pater videtur facere, vt filia dotata renunciet, vt ab eo creditore liber sit, & ceteris filiabus. vel filiis libere prospicere possit: satis enim est ei filiæ nil debere, & vnum saltim telum effugisse. Et quod fauore filiarum videatur facta renuntiatio, probatur ex Afflict. *decis. 161. num. 3. Corn. cons. 291. col. 3. litera H. lib. 4. Alexand. cons. 29. nu. 4. lib 3.* cum quibus sentit Couarr. *in repetitione c. quamuis pactum 3. part. §. 3. nu. 4.* qui alios citat, & prudenter distinguit. Mihi tamen videtur, hanc rationem certo definiri non posse, quis enim certo scit, quid paternum mouerit animum? Certe si masculos habebat, eis videtur præcipue voluisse prospicere, non tamen ideo minus censendus est voluisse filiabus prospicere, cum eis dotem debeat, quæ obligatio superat obligationem, qua filio obstrictus est: filius enim non potest cogere patrem ad beneficientiam & dotem, cur ergo duriori caussæ non censebitur voluisse prospicere, *arg. l. 1. ff. de sein.* cur sibi non censebitur cauisse, vt scilic. habeat, vnde filias locare & dotare possit, iuxta obligationem sibi a iure impositam, *vt dixi supra, c. 2. num 25 & 26.* præsertim cum hoc filiarum pudicitiam, & per consequens patris honorem respiciat. Italia plena est statutis fœminas excludentibus, gensque illa natura ad gloriam, & nominis immortalitatem duci videtur, vnde nostri recentiores Iureconsulti (qui fere omnes Itali sunt) frequenter in ore habent, animum conseruandæ familiæ, & propagandæ agnationis per masculos. Hispania ea statuta non admittit, fœminas æquissimo iure, cum masculis admittit, ius conseruandæ agnationis per masculos curat, non tamen in id spoliat fœminas. Itaq; renuntiationem præcipue credam curatam fauore masculorum, non tamen omissum respectum fœminarum, patremq; maxime voluisse suam sibi libertatem asserere, vt, vel filio, vel filiæ, qui non renuntiauit, gratus, & beneficus esse possit.

Rursus cum dos immodica reuocanda sit, & applicanda fratribus pro portione nimia (*vt infra dicam*) eorum fauore videtur hæc lex facta, quibus bona applicanda sunt, vt post alios notat Couarru. *in c. quamuis pactum, 3. part. § 3. nu. 4. de pact. in 6* Bona autem vltra legem in dotem data, tam masculis, quam fœminis applicantur, alias esset inter eos inæqualitas, & minueretur legitima filiarum, & quod vna via prohibetur, alia efficeretur, quod admittendum non est.

Quid † tamen, si pater non solum caret filio ma- 13
sculo, verum etiam omnes filias matrimonio locauit, præter vnam, quæ reliqua est, ex omni sobole; *an istam poterit dotis ratione meliorare?* Iam vidi hanc speciem in controuersiam verti: disputabaturq;, *an
melioratio valeret?* Ego † non valere respõdi, quam- 14
uis enim hoc casu videatur non tantum damni obuenire ceteris filiabus, quoniam iam omnes dotatæ, & matrimonio locatæ sunt, neq; eorum nuptias immodica sororis dos remoratur, negari tamen non potest, etiam in hoc casu vigere rationem, qua condita est hæc lex, scilicet euitare iacturam, quam ceteræ filiæ paterentur in legitima, si melioratio valida
esset. Huc † accedit generale decretum huius legis, 15
grauissimis de caussis proditum, illud autem priuata auctoritate restringere, nescio quantum abesset a temeritate? Nam si legislatorem mouit frugalitas, & parsimoniæ laus (quæ iam olim exulat a nostra republica) *vt dixi supra, cap. 2. nu. ..* & hic quoq; viget ea ratio, si virtutis fauor, & pacis studium, ne scilicet potior sit fœmina pecuniosa, quam bona, neve, dote nimia ferox vxor, marito insultet, & hic quoq; ea ratio quadrat. Si ceteris liberis prospectum voluerunt, certe huius legis clypeo egent, ne melioratio fiat in fauorem filiæ, quæ solum est innupta, nam & ipsæ maiori substantia egent ad alendum maritum, & liberos, *vt in l. vbi adhuc, in fi-
ne, C. de iure dot.* Ergo † cum eadem sit ratio, eadem 16
viget legis mens. neq; obscure hanc opinionem asserit ipse totius legis tenor, fateamur ingenue, legem istam seruandam, etiamsi nullus adsit masculus, & etiamsi omnes filiæ præter dotatam nuptæ sint, non enim legislator, qui quantumuis prudens homo est, intelligere debet, se cautiones aut syngraphas forenses scribere, vt omnes omnino casus speciatim definiat, sufficit mentem legis quadrare, quanquam huic speciei, non video, quomodo non quadrent verba legis.

SVMMARIA.

1. *Lex vetans meliorationem ratione dotis, an sit seruanda in donatione propter nuptias, quam pater matrimonii ratione filio dat, & nu. 2.*
3. *Dotem dare, proprium est fœminarum, non masculorum.*
Dos data viro, censetur donata eius mulieri.
4 *Filiarum appellatione non veniunt filii.*
Masculinum concipit in se fœmininum, & nu. 13. in odiosis. vbi odium est rationabile.
5 *Nuptiæ fœminæ, & nuptiæ masculi diuerso iure censentur.*
Pater donationem propter nuptias filio dare non tenetur, saltem de consuetudine.
Iure communi dotē, & eius fructus patri differuntur, donec emancipet filium.
6 *Masculus melioris est conditionis, quam fœmina.*
7 *Lex ista de masculis an loquatur.*
8 *Nepotes ex masculo, eodem iure an censeatur, quo masculus ex fœmina.*
Communis vsus loquendi inspiciendus est.
Nepotes ex vi vocabuli, appellatione filiorum non veniunt, veniunt tamen ex interpretatione, si sit iusta, & rationi consona.
9 *Nepotes in dispositionibus restringentibus, & legibus cor-*

bus [illegible] teriis non veniunt appellatione fi[illegible]rum.

10 *An [illegible] lex [illegible] actuanda sit in dote neptis, [illegible] num [illegible]*

12 *S[illegible] [illegible] m [illegible] dotar, quis habet fi[illegible] [illegible] tes, & num. 16.*

13 *St[illegible] en [illegible] servatur in nepotibus, & n. [illegible]*

16 *Au[illegible] dotare neptem, si filius non ha[illegible] & num. 2[illegible]. & qui de iure [illegible].*

An [illegible] pr[illegible] in auo materno, & num. 22. & 2[illegible].

1[illegible] *[illegible] sententia in l. [illegible] tit. 11. par. 4. glo. 4. [illegible]*

20 *[illegible] l. un. [illegible] de dotis promiss. contra Socin. & n[illegible].*

21 *N[illegible] in auorum potestate.*

22 *I[illegible] cus per nuptias non effic[illegible] iu[illegible] r[illegible] flaut a vsumfructum [illegible] habe at.*

24 *Eman[illegible] inducta ex matrimonio ap[illegible] d[illegible] ex[illegible] 4[illegible] operatur in his, qua filio [illegible] & dete[illegible] sunt.*

25 *[illegible] dotamus neptem, ex affectu naturali [illegible] videtur.*

27 *D[illegible] ab auo data: filius cam in legitimam computa[illegible] re t[illegible] netur.*

28 *D[illegible] pter l[illegible] d[illegible] acce[illegible] tur.*

N[illegible] atris persona suc[illegible], imputat sibi [illegible] in dotem.

Et dotem matri[illegible] num [illegible] o.

32 *Con[illegible], quan[illegible] ex ea nascitur nullitas actus [illegible].*

33 *N[illegible] an meli[illegible] rare po[illegible] d[illegible] tis ratione.*

35 *[illegible] f[illegible] ut etiam [illegible] videtur ex lusus, dic vt in[illegible], num. [illegible]9.*

36 *Nepot[illegible] filia, non veniunt appellatione masculorum.*

P[illegible] cedere, prohibentur etiam descendentes [illegible].

CAP. VII. *An hæc lex habeat locum in filio [illegible], & an seruanda sit in nepte [illegible] mascu[illegible] in neptibus, ex [illegible].*

1 A[illegible] *[illegible] nata sit in dona[illegible] prius quam pa[illegible] matrimonii ratione filio [illegible]* [illegible] b[illegible] ha, q[illegible] p[illegible] in proui[illegible] est, [illegible] fil[illegible] p[illegible] *l. n.[illegible] omni. Paul[illegible] col. [illegible] C omni. de [illegible] auth. aqual [illegible] Corrasan [illegible] s. de sec. nup. num [illegible] in c. pe[illegible] cont. & ven[illegible] benedict. [illegible] Ray[illegible] ve [illegible] d[illegible] qu[illegible] de derat, nu. 29. de testam. C[illegible] sentor [illegible] col. [illegible] vers. [illegible], Paul. & Iason consil. 231. [illegible] num. [illegible] matr* Neque [illegible] vxo[illegible] neque [illegible]

2 q[illegible] pro[illegible] ne do[illegible] g[illegible] patris, do and [illegible] & [illegible] gna[illegible] pro[illegible] nuptias fil[illegible] que [illegible] monii videtur [illegible] me[illegible] batur, [illegible] probet [illegible] propter nuptias. His

a[illegible] edit quod ab humanitate videtur alienum, fœ[illegible] nas & masculos diuerso iure censeri, vt in l. maximum. ibi. *Qui enim differentiam inducunt quasi naturæ auctore exsistunt. C. de lib. præter. vel exhere.* [illegible] m[illegible] non obstantibus contrariis [illegible] est ve[illegible] Moueor [illegible] primo q[illegible] hæc lex, vt [illegible] 3 se[illegible] patet, [illegible] de do[illegible] *L[illegible] dotes que se dieren no puedan [illegible] mas que [illegible] ma que [illegible] vendria a la dotada*: d[illegible] autem, & dotatio, proprium est fœminarum, non masculorum, *vt tradit S[illegible] con[illegible] num. lib. 2. Curt[illegible] iunior. in Authen. [illegible] que, num. 18. vers. vel imo circa hoc [illegible] commu. de leg. Bened. [illegible] Raynutius. ver[illegible] autem, num [illegible] de statu l[illegible] ff. [illegible] matrimo.* Imo [illegible] c[illegible] ius mulierum, adeo [illegible] l. *§. extraneum, C. de rei vxor. a[illegible] lib. 2.*

Rursus [illegible] prohi[illegible] 4 *bitas* & [illegible] *da.* De [illegible] *de leg. 2. gl. in l. 1. ff. d. verb. signif. [illegible] qui dare tutor. poss. [illegible] num. 24. [illegible] de iure [illegible] omni iudic. [illegible] de statu monach[illegible] m. Dd. in d[illegible] ff. de leg. 2.* licet [illegible] con[illegible] fœmininum, *vt in l. pronuntiatio, ff. de verbor. sign[illegible] Dd. in l. [illegible] quid [illegible] ff. de iurisd. omni. iu[illegible] Alexand. cons. [illegible] 5. num. 10. lib. [illegible] 4. lib. 6. copiose Tiraquel. de retractu lignagier. § 1. glo. 9. num. [illegible]* [illegible] ius opinionis videtur [illegible] Auendanius *d. tractatu de exsequen. mandatis, c. 14. num. [illegible] vers. neque quod posset.*

Rursus [illegible] nuptiæ fœminæ, & nuptiæ masculi di[illegible] uerso iure censentur, *[illegible] Boer. dec[illegible] 30. num. 14. per Afflict. constitution[illegible] de adiutorio [illegible] dis, lib. 3 num. 1.* Vbi legimus, [illegible] re don[illegible] s, cum filias locu[illegible] non cum filios, q[illegible] niam cum locat filiam, d[illegible] dotem, cum [illegible] um, accipit dotem. Ita, & [illegible], pater, cum nupt[illegible] filii celebrat, nihil tenetur [illegible] propter nuptias saltim de consuetudine, [illegible] enim donatio propter nuptias consuetudine [illegible] lita est, *glos. in Authen. æqualitas, [illegible] de pac[illegible] Bald. in Authen. dos d[illegible] C. de dona. ant[illegible] Ang. & S[illegible] gl. in Authen. de æqualit. do[illegible] § [illegible] Pa[illegible] 26. n[illegible] C. de ritu nupt.* Imo ma[illegible] cu[illegible] [illegible] tis reddit pat[illegible] filium de iure [illegible] dotem, & [illegible] ius fructus pat[illegible] [illegible] ncipet [illegible] *l. 1. & [illegible] C. [illegible] bon. [illegible] Bal. Ang. [illegible] in l. si [illegible] §. [illegible] ff. sol. matr[illegible] mo. Bo[illegible] col. fin.*

R[illegible] 6 [illegible] hon[illegible] debetur, & [illegible] est me[illegible] conditionis [illegible] quam filias, quæ in alienam [illegible] inse[illegible] qua [illegible] statut [illegible] a legibus, etiam si fœmin[illegible] stantibus masculis [illegible] lud[illegible] Postrem[illegible] masculo matrimonii ratione meli[illegible] de[illegible] omnes rationes ad[illegible] confirm[illegible] le[illegible] *pire[illegible] num. 4* In fœm[illegible] dos [illegible] pro[illegible] dote [illegible] mal[illegible] fœminam [illegible] facit quod natur[illegible] est, cum [illegible] de qu[illegible] *capit. 2.* Vb[illegible] 7 um [illegible] *A tentos [illegible] segundo de [illegible] dotes exce[illegible].* Certe secundum

[illegible] ne [illegible] quomodo po[illegible] hanc de ma[illegible] loq[illegible] [illegible] ideo [illegible] in ille [illegible] expresse, & disertè lex declarat ibi: *Por via de dote ni casamiento de hyas.*

8 S[illegible] *est, an neptis ex masculo, eodem iure eam cavetur, quo mas culus ex fœmina, an scilicet dotis ratione [illegible] ab avo sicut pater masculus.* A[illegible] quæstionis, [illegible] poterit, an hæc lex habeat locum in avo dotante neptem, cum enim lex sit correctoria, videtur restringenda, & cum loquatur de filiabus, non [illegible] extendenda ad nepotes, nam in omni dispositione [illegible] communis usus loquendi [illegible] *de supellect. legat. l. liberorum, §. quod tamen Cassius, ff. de legat.* [illegible] *delationis, §. asinam molendinariam, de fundo instruct.* [illegible] *ex literis, de sponsal.* al[illegible] autem filios, aliter nepotes appellari [illegible] *l. quod si nepotes, ff. de test. statmentis, [illegible] fin. instit. qui dar. tutor. poss.* [illegible] licet hic locus, an appellatione [illegible] generali rei definiri non possit, illud tamen verum est, nepotes non venire ex vi vocabuli appellatione filii, sed ex interpretatione, si sit iusta, & rationi consona, *l. iusta, ff. de verbor. signific. gloss. in clement. 1. in verbo, liberi, de Baptis. Anton. in cap. ad extirpandas, de filiis presbyt. Bart. in l. liberorum, col. 1. in ultim. opposit. tione, ff. de verbor. signific. & iterum column. 4. versic. secundo principaliter, Albertus in tractat. statutorum, in 2. part. quæst. 107. Bald. in l. filium, in 2. notabil. ff. de his qui sunt sui vel alien. iuris, Salycet. in l. 2. in 21. q. C. de iure emphyt. Florian. in l. 1. ff. de fide instrument. Abb. c. 2. de verbor. significat. Lucas de Penna l. 3. col. 3. C. de tyron. lib. 12. Corn. consil. 82. col. 3. vers. sexto videtur, libr. 2. Molin. ad Alexand. consil. [illegible] num. 12. lib. 1. & ibi Alexand. nu. 12. Bart. l. Gallus, §. instituens, ff. de lib. & posthumis, Alexand. consil. 9. per totum, lib. 1. Soc. l. cum vir, col. 1. ff. de condit. & demonstr. & consil. 152. lib. 1. Dec. consil. 445. Gozadin. consil. 36. Curt. iunior l. venia, col. 3. vers. ex ista communi, C. de in ius vocand.* Cum ergo hæc lex correctoria sit, videtur ad avum non extendenda & per consequens neque ad neptes, loquitur enim de filiabus, ut apparet ibi: *A ninguna de sus hyas.*

9 In statutis † autem, & legibus correctoriis, & generaliter in dispositionibus restringendis, nepotes non veniunt appellatione filii, ut per *Bart. in l. liberorum, ff. de verbor. signif. Alexand. Imol. & Iason l. Gallus, §. instituens, ff. de liber. & posthum. cum aliis supra citatis, nu. 8.*

10 Rursus † cum hæc lex excludat fœminas, ne matrimonii ratione meliorentur, certe exclusio debet solum servari in personis specialiter nominatis, ut [illegible] Cassan. *qui alios citat in consuetudinibus Burgund. rubr. §. [illegible] num.* [illegible] Ergo cum hæc lex solum nominet filias, [illegible] non excludere neptes, & cum ex *l. 17. & [illegible] Taur.* neptes matrimonii ratione meliorari possint ab avo, [illegible] legum correctio, ut æquum & [illegible]. Post enim hæreres definiri [illegible] [illegible] secundo nuberet non posit [illegible] certam [illegible] dotis [illegible] dare, *ut in l. hac edictali, [illegible] l. nupt.* tamen [illegible] non [illegible] dare potest, *ant[illegible] Bald. l. una, num. 6. C. de inoffic. dotibus. Dec. [illegible] 6. num. [illegible] Bald. d. l. hac edictal. column. 4. vers. denuo [illegible] & consil. 22. [illegible] 5.* Sic [illegible] hæc lex [illegible] ultra certam summam filiæ do-

[illegible] extendetur ad [illegible] ipsis [illegible] & quod hæc lex non sit pra[illegible] docet Tellus Ferdinand[illegible] *Taur.*

His tamen non [illegible] nepotibus meliorare dotis ratione non potest. Mo[illegible] cum avus propriam, a se genitam, educatam, ac dotatam filiam meliorare non possit, multo minus neptem [illegible] alienâ meliorare poterit [illegible] affectus [illegible] etiam avitus eisdem terminis concludendus [illegible] Rursus cum pater ipse [illegible] suam [illegible] orare non possit, *cur avus possit.* Rursus neptis non debet esse melioris conditionis quam [illegible] cuius locum succedit [illegible] *matre,* [illegible] *mater. Curtius senior, con[illegible] 44. [illegible] vers. ad secundum.* Mater autem dotis ratione meliorari non potest, igitur neque filia. Præterea hoc speciatim probatur *in l. hac edictali, in principio, versicul. quam observationem, C. de sec[illegible] nupt.* ubi pia finitio dotis servanda est, in personis avi, & aviæ proavi, & proaviæ, sicut in persona patris vel matris, & nihil expressius videtur posse reperiri, quam ibi præscribitur certa summa dotis quam excedere non licet, *Facit l. in quibus, C. si quis prioris, [illegible] de secund. nupt.*

Præterea † hæc opinio nominatim proba[illegible] tur, ex *Paul. consil. 448. col. 1. l. 2.* ubi docet [illegible] prohibens aliquem donare, qui habet [illegible] uandum in habente nepotes, quod Tiraq[illegible] *in l. si unquam, verbo, filios non habens, numer[illegible] autem, C. de revocand. donat.* Lex autem [illegible] est favore aliorum filiorum, quibus legitima debetur, sive masculi sint, sive fœminæ, *ut docui supra cap. 2. num. 15. & 29. & cap. 6. num. 5.* sed an hæc lex feren[illegible] da, quando nullus exsta[illegible] masc[illegible] Igitur [illegible] positio servanda non solum in filiabus, sed etiam in neptibus, sive dotans alios habeat, sive nepotes, utrisque enim legitima debetur. 12

His accedit † quod magna auctoritate [illegible] doctissimi viri, quod si filia excludatur a succes[illegible] ne patris, etiam nepotes ex ea censentur ex[illegible] quia eadem ratio versatur in avo quæ in patre, [illegible] avus demonst[illegible] nomine patris, *l. iusta, [illegible] de verb. significat.* & licet lex loquatur in pa[illegible] mens legis viget in avo, & avia, scilicet [illegible] num salva sit dignitas, *l. ab omnibus ff. de legat. 1. ita Ioan. Andr. in addit. Specul. tit. de succe[illegible] in rubric.* ubi refert Iacobum Atenam in quæst. *statutum est, quod consuetudo, [illegible] quod statutum permittit fratrem expellere sororem, a successione patris, illam congruenter dotando.* Idem [illegible] in avo, [illegible] ab intestato [illegible] nepos & nep[illegible] spectat[illegible] idem servand[illegible] quod [illegible] Alexand. Ianus [illegible] *tur consil. 134. animo liberis diligenter, numer[illegible] col. 2. libr. 6. Bart. in l. liberorum, versic. ex præmiss. ff. de verbor. signif. Bald. in l. maximum vitium, versic. item facit, C. de liber. præt[illegible] vel exhered. & in l. quod vero, ff. de legib. Bart. [illegible] ff. ad Tertul. [illegible] in rep. canonum statuta d[illegible] Alexand. [illegible] 36. num. 10. & [illegible] 19. num. 4. [illegible] 6.* Nam tamen statuti est a[illegible] dendi [illegible] obtinet ibi de obtinere consuetudo [illegible] Doctores, [illegible] *C. quæ sit longa consuet.* Sic *Bald. [illegible] in fine, princip. vers. septimo, quæro,* [illegible] *inof. testament.* [illegible] quod [illegible] statut[illegible] pater possit

possit repellere sororem dotando eam: idem seruabitur, si auus decedat relicta nepte ex filia, quod probat Alexand. *cons. 134. num. 4. versi. si ergo, & consil. 36. num. 10. & consil. 89. num. 14. lib. 6.* Sic statutum faciens mentionem de matre extenditur ad auiam, etiamsi sit contra ius commune, *auctore Bart. in l. 2. §. viden. iam, ff. ad Tertull. Bald. in l. quod vero, ff. de legib. & in l. Non enim, ff. de neg. gest. & in l. illam, Cod. de collat. Angel. cons. 389. & in l. de quibus, ff. de legib. Alexand. consil. 134. num. 5. lib. 6.* nam masculinum concipit fœmininum etiam in odiosis, vbi odium est rationabile, *l. si quis id quod, & ibi late Iason & Dd. ff. de iurisdict. omni. iudic. Dinus & Bart. in l. 1. ff. de verbor. significat. Albert. Soci. & Pan. in d. l. si quis id quod, glos. in l. 1. C. de rapt. virgi. glos. in l. quisquis, in verbo minus, C. ad leg. Iuli. maiest. glos. in l. si constante, §. vltimo, ff. solu. matrim. glos. in l. si quis in tantam, in glos. magna. C. vnde vi, quam ibi probant Alberic. Bart. & Bald. Curt. senior post Fulgo. in rep. l. si quis maior. colum. 2. & 3. C. de transact. copiose Tiraquel. de retractu lining. §. 1. glos. 9. numer. 211. cum sequentib.*

14 Sic ergo † licet hæc lex solum præscribat ne filiæ dotis ratione meliorentur, idem seruandum est in neptibus, cum vtrobique ratio sit eadem, etiamsi auus careat liberis, & solum habeat nepotes, vel neptes, non enim nepotes ex filiis deterioris debent esse conditionis, quam ipsi filii, *vt in l. maximum vitium, vers. sancimus, C. de liber. præte. vel exhered.* vbi notant Bald. Paul. & Corne.

15 His congruit quod † ratio huius legis est, ne ceteri filii, vel filiæ quibus hereditas paterna debetur, minorem portionem accipiant, si paternæ facultates dotibus immodicis exhauriantur, vt iam sæpius repetitum est: præcipue *cap. 2. nu. 2.* Hæc autem ratio magis quadrat quando neptis immodice dotatur in præiudicium ipsorum filiorum, tum enim filiam propriam immodice dotare non possit, cur neptem possit? De iure autem communi quando extensio de filio, ad neptem est iusta, lex loquens de filio, vel filia extenditur ad nepotem, vel neptem, *l. iusta, ff. de verbor. significat. glos. in § fin. in verbo appellatur. Instit. qui testamen. tuto. dari poss. l. liberorum, §. sed & Papinianus, ff. de verbor. signific. glos. in §. cum igitur, in verbo, filiorum, in Authen. de non eligen. secundo nubentes, Bald. in l. maximum vitium, col. 2. Cod. de liber. prater. vel exhered. Ancharran. in rep. c. 1. charta vltima versic. accedant hic, de constitu. Cepolla. cautelarum: cautelarum, cons. 7. Anton. in c. ad extirpandas. de filiis presbyte. Bart. in l. liberorum. col. 1. in vltima oppositione, ff. de verbor. signific. Melin. ad Alexand. cons. 1. num. 12. lib. 1. & ibi Alexand.*

15 Rursus † huic opinioni suffragantur verba legis generalia, ibi: *Mandamos que ninguno pueda,* Ergo neque pater, neque mater, neque auus, neque auia. His consonat quod inter alias rationes huius legis, eam protulimus, *c. 2 num. 25. & sequentib.* quod pater cogitur dotare filiam, & quod hæc obligatio oportet certis finibus circumscribi, ne cupiditate locandi filiam, vel iudicis imperio, cogatur tantam dotem assignare, vt melioratio dotis nomine fiat in præiudicium ceterorum liberorum quibus legitima de-

16 betur. Hæc † autem ratio etiam quadrat in auo, nam auus paternus cogitur dotare neptem, si filius non habet vnde eam dotet. *l. dedit dotem, ff. de collatio. bonorum, l. & ideo, ff. de in rem verso. ita Bald. in Authen. res que, num. 12. & ibi Paul. & Iason num. 32. C. commu. de leg. Roman. & Alex. num. 19. in l. 1. ff. solu. matrimo. & ibi Bart. & Ias. nu. 26. & 27. Bal. & Salyc. in l. fin. C. de dotis promiss. Bart. in l. non quemadmodum, ff. de liber. agnosc. Ias. in §. fuerat, num. 93. Inst. de actio.* & est communis secund. *Ripam. l. 1. nu. 74. ff. solu. matri. Aretin. cons. 17. col. 9. vers. venio ad quartum. Alexand. cons. 8. num. 8. lib. 8. & cons. 138. num. 3. lib. 5. Corrast. in rep. l. qui liberos, num. 105. ff. de ritu nupt. Alexand. cons. 117. num. 6. lib. 6. Curt. senior cons. 27. col. 7. Barba. cons. 80. col. 4. lib. 3. Soci. cons. 33. num. 15. lib. tertio,* vbi dicit communem a qua recedendum non est. *Salycet. in l. filius familias si in id, ff. ad Macedo. Additio decisionis Tolosana 290. Lupus, c. per vestras, §. 27. 8. notabi. num. 1. de donatio. inter vir. & vxor.* vbi hanc dicit esse opinionem communem. *Bald. cons. 323. lib. 3. Curt. senior cons. 47. col. 7. Curt. iunior in Auth. res quæ. num. 16. C. commu. de lega. Bosqueus de nupt. lib. 5. num. 23. Nouel. de dot. 6. par. priuil. 16. col. 1. Regia. l. 8. tit. 11. part. 4.* vbi dicit auum paternum teneri neptem dotare, nisi neptis ipsa habeat substantiam ex qua se dotet, quod est notandum, quoniam de iure communi ex Soci. sententia, *l. 1. numer. 47. & 48. ff. solu. matrimo.* auus paternus tenetur dotare neptem etiamsi ipsa diues sit. Quod etiam † Grego. opinatur 17 esse verum de iure communi, *glo. 4. in d. l. 8. tit. 11. part. 4. ex Bart. & Ang. quos citat in l. 1. ff. solu. matrim.* Sed certe neque Bart. neque Ang. tale quicquam scripserunt, & de iure communi verius est, quod si neptis habeat vnde se dotet, auus non tenetur eam dotare. quod optima ratione tuetur *Ioan. Lupus in c. per vestras, 3. notab. §. 27. num. 1. de dona. inter virum & vxor.* quoniam cum auus iuxta communem supra relatam, non cogatur dotare neptem, si eius pater habeat vnde illam dotet, idem sentiendum, quando ipsamet neptis habet vnde se dotet, nam auus tenetur dotare neptem propter filium, *d. l. dedit dotem, ff. de collat. bonor.* Vnde si filium habeat, cessat obligatio patris propter filium obligati, sicut cessat obligatio fideiussoris præsente, & diuite reo principali, *vt tradunt Dd. in locis supra citatis.* Ergo cum auus obligatus sit propter filium, & filius sufficiens liberet patrem, idem sentiendum si neptis sufficiat, cui minus debetur quam filio eius patri, qui eam præcedit iuxta iura vulgaria. Neque quemquam legi, qui doceat auū de iure communi teneri dotare neptem diuitem.

Forsan mouit Gregorium *dict. l. 8 glos. 4.* quod di- 18 ci solet auum maternum non cogi dotare neptem, nisi neptis sit inops, & ipse habeat, *vt per Doctores in locis supra citatis, & per Benedict. c. Raynutius, verbo dotem, numer. 68. de testament. per Iason. in Authen. res quæ, num. 32. C. commun. de legat. & ibi Curt. iunior, num. 15. per Bosqueum de nupt. lib. 5 nu. 23. per Nouel. de dote 6. part. priuil. 16. col. 2.* Vnde, vt sit differentia inter auum paternum, & maternum, videtur auum paternum teneri dotare etiam diuitem; maternum non nisi inopem. Sed considerare debuit, medium esse inter diuitias, & paupertatem. Rursus moueri potuit ex eo, quod dicit *d. l. dedit dotem. ff. de collat. bono.* quod necessitas, qua cogitur pater filiam dotare extenditur ad auum, vnde sicut pater tenetur dotare filiam diuitem, *vt docui supra cap. 2. n. 25. & 26. l. fin. C. de dotis promissi.* Idem † videtur dicen- 19 dum in auo. Sed certe pater ex sua persona tenetur dotare filiam, auus vero non ex sua persona, sed ex persona filii, obligatio enim est principaliter in filio, secundario in auo, vnde si filius, idemque pater habeat, vnde dotet filiam, cessat obligatio aui,

iuxta communnem supra relatam, itaq; nō est omnino eadem obligatio aui, quæ patris, nec per omnia æquiparantur.

20 Argumenta † autem prolata per Socin. *d. l. 1. n. 47. & 48. ff. solut. matrim.* scil. quod *l. fin. C. de dot. promiss.* loquitur: non solum in filio & filia, sed in progenie, & quod verbum progenies comprehendit neptes, *vt in l. fin. C. de natur. liber.* certe illa lex dum dicit officium esse paternum dotem dare pro sua progenie, regulam generalem ponit, non tamen ea generalitas operatur, vt lex intelligatur vltra casum peculiarem in quo disponit, scilicet de filio & filia. Et ita omnes DD communiter docent, quod si filius idemq; pater habeat vnde dotet neptem, auus non tenetur neptem dotare, hæc est communis, a qua Socin. sibi contrarius dixit non recedendum, *consil. 33. num. 16. libr. 3.*

21 Rursus † illud ipsum dispositum *in d. l. fin.* scilicet, quod pater cogitur dotare filiam diuitem, durissimum est, & nisi ea lege diffinitum esset, plures aliter iudicarent, vt dixi *cap. 2. num. 25. & 26.* ideo ad neptem extendere non oportet. Illud tamen non omiserim, obligationem aui ad dotandum neptem, hodie (*vt quibusdam placet*) cessare, quoniam cum ex *lege regia Taur. 47.* filia efficiatur sui iuris per matrimonium: filia eademq; neptis ex ea non est in potestate aui. Quamuis enim nepotes sint in auorum potestate, *vt in l. nepotes, ff. de his qui sunt sui, vel alien. iuris, & in l. pater filium, ff. de adopt. & in §. 1. & §. pen. Inst. quib. modis ius patriæ potestatis soluitur*, hoc tamen locum non habet, quando ante natum seu progenitum nepotem, filius est emancipatus, *§. pen. Inst. quib. modis ius patria potestatis solui.* Vnde, cum filius contracto matrimonio liberetur a patria potestate iure Regio, ex *d. l. 47. Taur.* certe nepotes ex eo nati non sunt in potestate aui, quod nominatim docuit *gl. l. 5. tit. 5. part. 6.* Vnde Lup. *in rep. c. per vestras, § 27 n. 1. vers. sed caue, & vers. sed ego, de don. inter vir. & vxor.* scribit, quod *l. 8. tit. 11. part. 4.* quæ dictat auum cogi dotare, intelligitur, si habet neptem in potestate, vt patet ibi: *El aguelo de parte de padre que viuiere su nieta en poder, tenudo es de la dotar*, & de habente liberos in potestate, loquitur *l. qui liberos, ff. de ritu nupt.* Vnde cum hodie nepotes vel neptes non sint in aui potestate, credit vnum etiam paternum non dotare neptē etiam inopem, quod (*vt erudite & cordate docuit*) dicit dato maiori otio attentius cogitandum, neque enim, vt quidam solent, rem temere definit.

22 Hec opinio † confirmari potest, quoniam de iure communi, cum filius per nuptias non efficeretur sui iuris, *vt in l. 1. §. fin. & § si nupta, ff. de muer. l. 2. §. quod si in patru. ff. sol. matr.* pater in eius substantia, & etiam in dote vsumfructum habebat, *l. si cum dotem, §. trāsgrediamur, & ibi Bald. Paul. Rom. & Alex. col. 2. & 3. ff. solut. matr. Ias. cons. 198. lib. 2. Boer. decis. 199.* Vnde cum pater haberet vsumfructum, certe si filius filias progignebat, pater idemq; auus tenebatur eas dotare, *vt in d. l. dedit dotem*, nisi filio permisisset administrationem, & fructus bonorum aduentitiorum, quod gl. significat, *in d. l. 8. tit. 11. part. 4.* quia tunc cum filius habeat ea, pater idemque auus non teoetur. Sed occurrit Gregor. *in d. l. 8. tit. 11. part. 4. gloss. 4.* & dicit, quod quicquid Lupus scripserit *in c. per vestras*, etiam hodie stante *l. 47. Taur.* auus paternus cogitur dotare neptem, neque aliter rem ratione vel auctoritate probat.

Ego in eam † partem procliuior sum, vt etiam hodie teneatur auus paternus neptem dotare. 23

Moueor, † quoniam obligatio dotandi non oritur ex patria potestate, *vt in l. fin. C. de dotis promissione*, vbi filium, vel filiam emancipatos, patet dote, vel donatione propter nuptias ornare tenetur. Cū ergo auus teneatur dotare propter filiū, certe filius idemque pater etiam emancipatam dotare tenetur, neq; tus patriæ potestatis consideratur, sic & frater qui non habet sororem in potestate, cogitur eam dotare, vt per Bartol. & Alex. *l. 1. ff. solut. matrim. & dicam infr. cap. 12.*

Rursus † & hoc me magis mouet, emancipatio 24 inducta ex matrimonio, non operatur in his, quæ filio damnosa & detrimentosa sunt, *auctore Roderico, l. fin. tit. De los pleitos, num. 23. libr. 1. fori, Gom. Arius l. 47. Taur. Pyrrhus in consuetudinibus Aurelianensib. tit. de societate inter virum & vxor. col. 2. Bosquetus in tractat. de nuptiis, libr. 2. num. 31.* Ergo licet filius sit extra patriam potestatem, ex matrimonio, non ideo minus eius pater non videtur cogendus ad dotandum neptem filiam suam, alias sibi damnosum esset fieri sui iuris.

Quoniam tamen in hoc vltimo variant eruditorum sententiæ, an scilicet censeatur emancipatus etiam in damnosis, contra enim sentit Castellus, & Antonius Gomezius Christianæ integritatis senex optimus, *in d. l. 47. Taur.*

Rursus hæc † obligatio dotandi neptem, ex affe- 25 ctu naturali oriri videtur, *l. qui liberos, ff. de ritu nupt. d. l. fin. C. de dotis promiss. l. dedit dotem, ff. de collat. bonorum.* Hic autem affectus & amor non intermittitur, neque interrumpitur, ex eo quod lex Regia soluat patriam potestatem ex matrimonio, patria enim potestas moribus non natura introducta est, *§. 1. inst. de patria potestate*, & naturalis affectus non tollitur emancipatione, *gloss. Faber. Plat. & Angel. in §. In testibus, Instit. de testam.* Pro prima tamen opinione facit quod scripsit Socin. *l. 2. §. quod si in patru, numer. 14. ff. solut. matrim.* quod licet pater teneatur secundo dotare filiam, non tenetur si filia sit emancipata, sed contra sentit Boet. *decis. 131. num. 6. & dicam infra c. 16.* Certe dos succedit loco legitimæ, quam natura ipsa videtur deferre filiis, *l. scripto, ff. vnde lib.*

Neque obstat, si quis dicat iniquum esse, anum, qui filio bona aduentitia restituit, cogi eius filiam dotare, cum filius ipse fructu doris, & rerum aduentitiarum redditibus fruatur. Sed huic satisfacit communis opinio, quæ auum liberat ab obligatione dotandi neptem, si filius habeat vnde eam dotet, *vt supra dixi num. 16.*

Postremo † hanc opinionem asserit communis 26 affectus, & lex naturæ, neque enim auus minus curat (*vel curare debet*) honorem neptis, quam ipse filius, cumq; pro parte habeatur, & appellatione patris recte secundum naturam veniat: certe prudens, æquum, & naturali ratione conueniens videtur, vt si neq; filius, neq; neptis habeant bona, & ipse locuples sit, cogatur eam dotare, & caritatem in propriom sanguinē exercere. Auos enim patres, & teneriori quodē affectu appellamus. Rursus illi nepotes, vel neptes filiorū dulci nomine compellant, quod & apud Hebræos vsurpatum fuisse indicat beatus Matth. c. 1. qui sanctum Christi Euangelium exordiens. *Liber (inquit) generationis Iesu Christi filii David filii Abraham.*

Cente-

Certe, frater sororem in potestate non habet, tamen lex cogit eum, sororem dotare, volens naturæ legem, & affectum inanem non esse, *vt per Bart. & Alex. l. 1. ff. solut. matrimo. & dicam infra cap. 12. de fratre dotante sororem.*

27 Hoc mihi † æquius, iurique & naturæ magis consonum videtur, omissis verborum argutiis, & sophisticis nugamentis optimo viro qui veritatem ipsam
28 sectari volet prorsus omittendis. Redeundo † ad quæstionem quod hæc lex seruanda in dote data ab auo, probatur, quia filius tenetur eam computare in sua legitima: quia in dubio propter eum data censetur, *Bald. in Auth. ex testamento. C. de colla. Cinus l. scimus, in 5. quæstione. C. de inoffi. testam. Deci. cons. 81. Alex. cons. 31. num. 4. lib. 3. Bertrand. cons. 73. col. 4. lib. 1. Alciat. de præsum. regula 1. præsumt. 17. Rip. num. 95. & omnes in l. in quartam, ff. ad leg. falci. Alex. cons. 24. lib. 1. & Deci. cons. 81.* & neptis ipsa; eum succedit ex persona patris, imputat sibi data in dotem, vt per *Alex. d. consil. 24. lib. 1. Ripa l. 1. nu. 75. ff. sol. matrimo. Paul. l. si alienam, ff. de dona. caus. mor.* Quæ generaliter intelligo restringenda, *vt per Doctores in d. l. in quartam, per Parisi. consil. 60. num. 46. lib. 2.* Item neptis imputat dotem matris, *vt per Deci. & Alexand. in l. illam. C. de colla.* ergo si excedit vtraque dos, resceanda est. Et de hac imputatione vide Roderi. *l. quoniam, in 4. limitatione, numer. 11. versi. sed superest quæstio, Cod. de inoff. testament.*

29 Sed, vt ad id, † vnde digressi sumus, reuertamur, meminisse oportet, quod si neptes ex filio, vel filia prædefunctis plures sint, non solum non poterunt dotis ratione meliorari, verum neq; summam hic præfinitam consequi. Quid enim si habeo sex filios, & filias, & ex filia præmortua sex neptes, certe nulli earum præstanda est summa in hac lege præfinita, quoniam impossibile fere esset non oriri meliorationem, & inæqualitatem inter filios, quod hæc lex prohibitum voluit. Quare omnibus neptibus tantum dotis ratione dari potest, quantum ipsi matri prædefunctæ legitimæ ratione pertinet, seruata hac lege. Cũ enim admittantur ex persona matris ad facultates aui, non debent amplius habere quam esset matris legitima, si superstes esset.

30 Quid † tamen si filia prędefuncta dotem acceperat a patre, qui demum dotat neptem ex ea, an sit facienda coaceruatio summarum vtriusq; dotis, vt videamus an summa præfinita in hac lege excedatur. Equidem si vtraq; dos iuncta: magnam summam efficiant, ita quod stante vtraq; dote, oriatur melioratio in præiudicium ceterorum filiorum, vel neptum, resecabitur ex dispositione legis, & ex argumentis quibus *supra nu. 16. & 26.* probaui legem hanc ab auo seruandam esse, & quia neptis adfert in collationem datum matri, *vt in l. quoniam nouella. C. de inoffi. testam. late Deci. in l. illam num. 26. & ibi Alexan. & Dd. C. de colla.* In collatione autem resecabitur, quod nimium est. Item probo, quia nepti datum a matre, & contemplatione matris datum videtur, *Campe. de dote, quæst. 10.* Ergo si excedit, resecandum tanquam si a matre datum esset. Facit etiam *l. pen. §. pen. ff. si quid in fraud. patroni, &* quod tradit *Bald. l. 1. col. 7. versic. vltimo quæritur, C. de iure fisci.* Si tamen dotes datæ matri, & nepti, non excedant legitimam debitam filiæ, & nepti ex persona matris, & tunc etiam si excedatur summa hic præfinita facta computatione vtriusque dotis, certe dotis dotatio valebit. Summa enim hic præfinita intelligitur de vna dote, non de duabus, & de dote data vni non duabus, vt patet ibi: *Pueda dar a cada vna de sus hijas.* Nota illa verba, *A cada vna.*

Rursus † probatur, quoniam hæc lex prohibet 31
dotem excedere summam hic præfinitam, dos autem data filiæ non excessit præfinitionem, ergo non est improbanda, & idem in dote neptis. Quamuis autem vtraque dos iuncta excedat præfinitionem legis, nihil aduersus eam fit, quia duæ dotes sunt, & lex singulas dotes præfinit. Deinde neptis dotem; matri datam, non habet ex caussa dotis, sed tanquã heres matris, *iuxta glo. l. dos a patre, ff. solu. matrimo. Dd. l. post dotem, ff. eod. titu.* lex autem tantum præfinit, quid iure dotis dandum, non quid iure hereditatis possidendum.

His accedit quod † coaceruatio facienda non est, 32
quando ex ea nascitur nullitas actus: *vt per Dd. in l. si idem cum eodem, ff. de iurisdict. omni. iudic.* quod si hic admittimus summarum coaceruationem, impeditur dos neptis. Et iuxta hanc distinctionem intellige quod in simili scribit Ias. *cons. 88. col. 2. versic. nihil etiam adiuua :; lib. 1.* Quid tamen si auus aliquid legauit nepti ad nuptias? *an si legatum iunctum cum dote quam pater postea dat, excedant: resecandum sit?* Ex certe non, quia aliunde habet, vide *infra c. 11. ver. his ita, num. 48.*

His ita † definitis, quid iudicandum in nepte ex 33
masculo, *an meliorari poterit dotis ratione?* Videtur posse, quia pater potest, quia masculus, & si statutum excludat fœminas propter masculos, certe fœmina ex masculo non repellitur, (vt aliquorum opinio est, scilicet Bald. *l. venia, col. fin. C. de in ius. vocan. Paul. l. fin. C. de suis & legit. heredi. Anchar. in c. 1. versi. his igitur, de constitu. Corn. cons. 96. col. fin. lib. 3. Areti. §. ius autem ciuile, col. fin. de iure natur. genti. & ciuili. Soci. cons. 122. col. 2. lib. 5.* & est communis si credimus Iason: *l. qui exceptionem, col. 1. ff. de cond. indebi.* Sed contra sentiunt Alexand. Deci. Fulgo. Curt. iunior. & ipse Iason, *in d. l. venia. Georgius Natan. in tractatu de statuto excludente fœminas, pósitum in c. quamuis pactum, de pact. lib. 6. in 7. quæst. 2. quæst. principalis.* Et hæc secunda opinio videtur verior, sed ego nihil definio, tantum sentio neptem etiam ex masculo non posse dotis nomine meliorari ab auo, quoniam cum proprias filias non possit, cur possit neptem, *argumento l. si viua matre. C. de bonis mater.*

Deinde † hic melioratio dotis ratione prohibetur, dos autem nepti data dos est, per omnia, *vt. l. dedit dotem, ff. de colla. bono. Curt. iunior in Authen. res quæ, numer. 18. versi. vltimo circa hoc, C. commun. de lega. cum aliis supra citatis.* Ergo eum dos sit, dotis ratione non est admittenda melioratio. Rursus fœmina ex masculo quamuis sit ex linea virili, certe vir non est, *iuxta glos. Aretin. Alexand. & Iason. in l. Gallus, §. nunc de lege Velleia, ff. de liber. & posthu.* Cum ergo vir non sit, non est quod quis obiiciat masculum ratione matrimonii, meliorari posse, hic enim deficit qualitas masculinitatis, hac autem deficiente aliter iudicandum in filia ex masculo quam in ipso masculo, *ita Alberi. Salycet. & Angel. l. 1. C. de adul. Ioan. Andr. in rubrica de successi. ab intestato, col. 3. versi. similem quæstionem, Areti. l. Gallus, §. & quid si tantum, col. 10. ff. de libe. & posthu. Soci. cons. 116. col. 6. lib. 1. Ias. l. venia. col. 2. C. de in ius vocan. Deci. cons. 309. col. 1.* Facit quod notatur *in l. fi. C. de nat. libe. late Tiraq. de primoge. quæst. 40. n. 50. & 51.*

34 Postremo hic concurrit † mens, & verba legis, loquitur enim de dote? & hic dos est? loquitur de fœminis? hic fœmina est? loquitur de resecandis immodicis dotibus: & hic quoque necessarium? Cautum vult legitimæ aliorum liberorum, ne minuatur ratione dotis? hic eadem cautio necessaria? Vltimo faciunt tot argumenta supra producta. Doctores enim cum disputant an neptis ex masculo excludatur per statutum excludens fœminas stantibus masculis, precipue respiciunt agnationis, & familię conseruationem, *vt infra dicam*, lex autem ista aliorum fratrum legitimæ cautum voluit, & dotes certis finibus præfinire, & mortum pestem resecare, & ad parsimoniam homines reuocare, quare alia hic ineunda ratio.

35 Reliquum † est videre, *an supposito quod masculus matrimonii ratione meliorari potest, vt supra dixi ex nu. 6. an hoc seruandum sit, etiam si masculus sit nepos ex filia fœmina.* Dubium facit, quod si fœmina excluditur stantibus masculis, certe filius fœminæ, etiam si masculus sit, videtur exclusus, quod post Richardum docuit Ioan. And. in *additio. Specul. in rub. de testamen. col. vltima. Bal. in l. 2. C. de successio. ex edicto. Alexan. Aretin. Soci. & Ias. in l. Gallus, §. nunc de lege, ff. de liber. & posthu. & ibi Paul. versi. si quis dixisset, idem Paul. & Ias. in l. maritus, C. de procur. Matth. silan. sing. 120. Guido Papa decisi. Delphinali 133. Cardina. Alexan. in arbore consanguinitatis, col. 12. Deci. c. in præsentia, col. 18. vers. in eadem glos. de proba. Bertrand. consil. 54. numer. 4. libr. 1.*

36 Nepos enim ex filia licet veniat † appellatione liberorum, non tamen venit appellatione masculorum, *vt per Bald. in additio. Specul. tit. de locat. §. nunc aliqua, vers. sic. 46. Bald. & Salycet. in Auth. si quas ruinas, C. de sacrosanct. eccles. Bald. l. 2. C. de succe. edict. Corne. l. 1. col. 4. C. de condi. inser. late Ruben. qui distinguit, cons. 22. consil. 128. Tiraquel. de primogenitis, quæst. 13. numer. 8. & 9.*

Et id generale est, vt si vna persona prohibeatur succedere, videantur prohibiti descendentes ex ea. *Bald. in l. 2. §. videndum, ff. ad Tertul. Bald. Angel. Fulgo. & Paul. in l. illam. C. de colla. Raph. Comensis cons. 117. Alex. cons. 80. col. 4. versi. item si statutum, lib. 1. Capra. cons. 1. col. 3. versi. sed his non obstantibus. Corn. cons. 21. col. 1. lib. 1. Deci. cons. 85. in fine.*

37 Ergo cum fœmina † ex hac lege non possit meliorari a patre, ratione matrimonii, videtur idem dicendum in filio fœminæ. Sed contraria sententia apud me. & verior est, & probabilior, quoniam, *vt supra dictum est, num. 3.* lex ista loquitur de dotibus, & de filiabus dotatis, verbum autem dos non quadrat nisi fœminis, *vt per Socin. d. cons. 57. num. 1. lib. 2. l. 1. ff. solu. matrimo.* Item verbum *filiabus* non quadrat masculis, *vt in l. si ita scriptum sit filiabus, ff. de leg. 2. glos. l. 1. ff. de verb. signifi. cum aliis supra citatis.*

38 Masculus autem ex filia, licet sit de linea fœminina, masculus est, & quod ei matrimonii ratione datur, non dicitur dos, & vere in eo deficiunt mens, & verba legis. Non obstant adducta in contrarium, non enim hæc lex simpliciter prohibet filias meliorari, sed tantum ratione matrimonii, extra caussam matrimonii, & id quidem per contractum inter viuos melioratio prohibita non est, *vt docui supra c. 2. & infra dicam.*

39 Rursus non obstat † quod exclusa per statutum filia: masculi ex ea censentur exclusi, quoniam Dd. loquuntur in statutis proditis ad conseruandam agnationem, & cum masculi ex fœmina, patris non matris familiam sequantur, eruditi excludunt filios fœminæ, haud aliter quam ipsam fœminam. Hæc autem ratio deficit in nostro casu, non enim hæc lex fauore conseruandæ agnationis est prodita, filia enim a nulla parte legitimę excluditur, neque pater ei minus debitor est quam ceteris filiis, neque rursus meliorari prohibetur extra caussam dotis, quod iam sæpius est repetitum *supra cap. 2.*

Quid tamen si tempore † matrimonii pater dat magnam summam & gener vel filia acceptent eam pro filiis suis nasciturisi? *an talis melioratio dotis caussa valeat vide infra suo loco.* 40

Sed quid si pater, neque filios † neque filias habet nepotes, & neptes, an idem in eis seruandum quod si filii essent? Certe idem mihi seruandum videtur, dum tamen iudex ante omnia inspiciat, an omnes sint nepotes ex eodem filio, an vero ex diuersis filiis, vel filiabus, semper enim tantum iure legitimę ad nepotes pertinet quantum ad patrem, vel matrem, cuius personam repræsentant, *vt in §. cum autem, Instit. de hered. quæ ab intest. deferuntur.* Vnde, si excedatur legitima pertinens ad matrem, vel patrem prædefunctos, etiamsi non excedatur summa hic præfinita, dotis præstatio non valebit, quoniam tunc demum summa præfinita dari potest, quando melioratio non resultat, vt *docui supra cap. 3.* 41

Si tamen nepotes, & neptes omnes ex eodem, & vnico patre, vel matre sunt, auus in dotibus constituendis huius legis decretum seruabit, quoniam viget eadem ratio quæ inter filios: quoniam nepotibus nullis exstantibus liberis omnis auita substantia debetur, excepta quinta parte, iuxta iura vulgaria. Et Doctores legem loquentem de exclusione filiarum, extendunt ad neptes, *vt supra late probaui, scribit Alexan. cons. 134. nu. 1. col. 2. lib. 6. Bar. l. liberorum, ff. de verbo. signif. Alex. cons. 36. nu. 10. & cons. 89. num. 14. lib. 6. cum aliis citatis supra n. 13. vers. his accedit quod magna auctoritate.*

SVMMARIA.

1 *Primogenium opulentum habens, neq; præter bona ipsius primogenii, alia bona, an possit dotis ratione filias meliorare.*
Primogenii successor fratribus legitimam primogenii ratio an assignare teneatur.
Et an teneatur dare alimenta.
2 *Matrimonium est iuris publici, & num. 14.*
3 *Bona restitutioni subiecta ratione dotis alienari possunt, & numer. 4. extenditur, vt procedat etiam pro restituenda dote, & numer. 5. si dos detur postquam bona prohibita sunt alienari, & nu. 6. vt procedat contra testatoris expressam alienationis prohibitionem.*
7 *Auctoris sententia circa hoc, & num. 9. & 13.*
8 *Componitur distinctione contra omnes, contrariam opinionem tenentes.*
9 *Gramamen de legitima reiicitur, & ibi Intellectus l. 11. tit. 4. part. 6.*
10 *Filio, etiam si vltra legitimam relinquatur: onus tamen debet reiici de legitima, & ibi Intellectus l. 27. Tauri.*
Grauamen in tertia stantibus pluribus filiis bene potest apponi ne alienentur pro dote. Cum Couarruuia.

11 In-

11 *Intellectus l.scimus, §.cum autem, C.de inoffic. testam.*

12 *Tritauus primogenii institutor, qui abnepotem non cognouit, an pro dote filia, vel pro arrhis vxori dandis alienare possit res ad primogenium pertinentes. Et an teneatur ipse, & abauus dotare, vide n.37.& 40.*

13 *Iuri communi stabilita efficaciora existimantur.*

14 *Bona restitutioni subiecta non solum pro dote alienantur, verum etiam ex eis dos constituitur vltra legitimam: si non sint alia ex quibus dos constituatur iuxta dignitatem, & modum personis congruum.*

15 *Nobilium filiae opulentius dotandae sunt, quam ignobilium. Contrarium, nu.18.*

Extende, vt si nobilis habeat aliquid male acquisitum, quod necessario pauperibus est erogandum, possit id filiabus dotis ratione dare.

16 *Quinta bonorum pars, quae filiis spuriis relinquitur ex lege regia, si non sufficiant ad alimenta, an sit plus relinquendum, & vide nu.30.& ibi.*

Intellectus ad l.10. Tauri; quae habetur l.8. tit.8. lib.5. recopil.

17 *Filiam a patre dotatam non posse conqueri de tenuitate dotis, non habet locum, quando dos est maxime tenuis.*

19 *Pater non potest mittere, neq; vendere possessiones ad primogenium pertinentes.*

20 *Dos succedit loco legitimae.*

21 *Habens facultates restitutioni subiectas: debet ex fructibus dotare filias, & nu.sequenti.*

23 *Pater inops non tenetur dotare filiam.*

24 *Fideicommissum & prohibitio alienationis imposita a patre filiae, quae nubere vult, & se dotare mortuo patre: fideicommissarius probare tenetur fuisse alia bona, vt refundatur dotis constitutio.*

Legitima autem & Trebellianica consumta a filia, nihil ex alienari prohibitis accipere potest.

25 *Auth. res quae, in quantum permittit se dotare vltra legitimam, correcta est per legem istam. Et*

Differentia inter d. Auth. res quae, & nostram legem notatur.

26 *Arrha an possit dari vltra legitimam, de bonis alienari prohibitis.*

27 *Hodie pater donationem propter nuptias filio assignare non tenetur.*

28 *Auth. res quae, hodie practicatur circa arrhas.*

29 *An obligatio dotandi neptem tunc cessat cum filius cui fideicommissum est iniunctum filiam habeat, in qua practicanda est dict. Authen. res quae.*

31 *Spuriis alimenta ita debentur, non aliter quam creditori, debitum. at ita si quintum non sufficiat ad alimenta potest pater in plus quam in quintum liberalitatem exercere.*

32 *Alimenta filiorum, & alimenta filiarum, quibus dos par legitimae, ad vitam non sufficit, an metiantur dignitate, vel necessitate, & nu.33.*

34 *Dos magis debetur, quam alimenta, & nu.35.*

36 *Dos filiae data, etiam bona restitutioni subiecta alienare potest, & in ea solum tenet grauamen, quatenus dos est vltra legitimam.*

Dos danda est vltra legitimam.

38 *Intellectus Authen. de restitut. & ea quae parit. §. quam ob rem, & l.mulier. §.cum proponeretur, ff.ad Treb.*

CAP. VIII. *An haec lex seruanda sit in filiabus nobilium habentium primogenia alienari prohibita. ita quod si non possint filias meliorare, dos non sufficiet ad alimenta filiae, & an filio spurio vltra quintam bonorum partem dari possit si quinta alimentis non sufficiet.*

RVRSVS Quaero, quid si aliquis primogenium 1
habet opulentum, neq; praeter ea alia bona, vel forsan
pauca, an possit filias dotis ratione meliorare? Videtur posse, nam cum primogenium subiectum sit restitutioni: alienari non potest, ac rursus ex eo filia nil consequetur stante fratre ad quem primogenii iure res omnis in sollidum pertinet, *vt in l.41. Tauri.* Non enim successor primogenii legitimam primogenii ratione, fratribus assignare tenetur; *auctore Petro Iacob. tit. de successione regni Franciae. col. 4. in paruis. versic. sed quid dum decessit, glo. in c. licet de voto, & ibi Innocen. Hostiensis, & Cardinal. Florentinus, & Abb. col. 2. versi. in gl. fi. Paul. cons. 179. col. 2. lib. 1. Guido consil. 140. Tiraquel. de primogenitis, quaest. 5. Rubeus, cons. 34. col. 3. vers. & si iterum dicatur.* Licet alimenta eis dare teneatur, *vt per Guidonem cons. 131. Landen de primogenitura, q. 5. Abb. cons. 12. Guido decision. 476. Socin. cons. 47. col. 2. lib. 3. Francus in rubr. de testam. charta ante pen. vers. 25. lib. 6. Iacobinus in l. cum Aute mioribus, col. fi. q. 8. C. de iure deliber. Ioan. Andr. in Reg. sine culpa, de reg. iur. lib 6. & nouissime Ludou. Molin. ingenii acumine laudandus, lib. 2. de Hispan. primog. c. 15. num. 43. & seqq.* Cum ergo filia ex substantia primogenii nil consequatur, & ex eo nihil ad eam pertineat, videtur eius parentem posse eam meliorare: saltem ex fructibus, & redditibus primogenii, qui inter fratres aequaliter diuidi possunt, *auctore Albeic. in suo indice, in verbo feudum, versic. item quaero pulcram, col. 2.* & ibi ratio diuersitatis, *vbi citat Raynerium.* Et plures alios citat Tiraq. *de primog.* 2
q. 4. nu. 52. His † congruit, quod si hoc non fiat, filiae nobilium (qui, vt plurimum possident primogenia,) matrimonio locari non poterunt, saltem honeste, matrimonia autem ad publicam vtilitatem spectare censentur, vt in l. 1. ff. solut. matr. & matrimonia inter impares contracta, & ratione inopiae, infelicia sunt, regnante inter coniuges discordia, similitudo enim gignit beneuolentiam; dissimilitudo odium, non ergo credendum est legislatorem
aduersus publicam vtilitatem sanxisse. 3

His accedit † quod bona restitutioni subiecta, alienari possunt ad dotandum filiam, vel ipsam personam quae grauata est, *ita expresse probatur in Authen. res quae, C. commun. de leg. & ibi notant Bart. Bald. Paul. Salyc. Fulg. & Ias. text. l. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebel. & ibi Paul. & Dd. Alexan. cons. 33. num. 4. libr. 3. & cons. 3. nu. 7. libr. 3. & cons. 67. num. 4. libr. 4. Curt. senior cons. 27. col. 6. Paris. cons. 63. num. 56. lib. 2. Gozadin. cons. 93. num. 10. Rubeus cons. 78. Coreasi. in rep. l. qui liberos, num. 89 ff. de ritu nupt. Boer. decis. 130. num. 2. Socin. cons. 23. libr. 3. Salyc. in l. voluntas, C. de fideic. Rodericus l. quoniam, in declaratione legis regiae, in 2. limitatione, num. 16. vers. ex quibus infertur ad quaestionem quotidianam, Nouel. de dote par. 6. priuil. 13. Gratus, cons. 17. Rubeus, cons. 124. Lupus in rubr. de donat. inter virum & vxor. § 13. nu. 1 & §. 14. nu. 1. & §. 15. num. 1.* melius: vbi loquitur de bonis maioratus, *Belon. cons. 83. num. 3. & adductis ab Anton. Menes. in Auth. res quae, nu. 46. & 118. C. commun. de leg. a Castillo expressius in l. 40. Tau. nu. 22. Tellus Fernan. in l. 20. Tauri, nu. 14.* qui pluribus allegatis, plene disputat, nunquid alimenta debita ex fructibus substantiae possessoris salua proprietate, deducenda sit, & Molin. remissiue de *Hispa. primog. lib. 2. c. 17. n. 21.*
Neq; solum pro dote, † vel donatione propter 4

nuptias, sed etiam pro restituenda dote alienari, & obligari possunt, bona restitutioni subiecta, *Bald. Ang. Salyc. & Ias. in d. Authen. res quae. Alex. consil. 67. nu. 4. lib. 4. Bar. in Auth. de restitutione, & ea quae parit*, communis omnium, *auctore Belon. d. cons. 83. num. 4. Gozadin. consil. 97. numer. 10. Rubeus consil. 78. Deci. consil. 376.*

5 Etiamsi dos detur † postquam bona prohibita sunt alienari, & restitutioni subiecta, alias enim non verificantur verba *Authen. res quae*, quae dicit bona subiecta restitutioni posse alienari pro dote, *ita Anania consil. 81. Socin cons. 23. col. 1. lib. 3. Gozadin. cons. 97. nu. 3.* communis auctore Decio, *consil. 376. Curt. iunior. consil. 59. numer. 2. Belon. consil. 83. num. 5. Alex. in d. consil. 67. num. 4. lib. 4.* reprobata opinione Angel. *in Authen. de restitutione, & ea quae parit, col. pen. Iason in Authen. res quae, & consil. 231. num. 3. lib. 2.* qui contra senserunt. Quod admittitur etiamsi alienatio expresse prohibita sit, *auctore Iason. post alios in d. Authen. res quae, num. 24. Gozad. consi. 97. num. 9. Bart. in l. filius familias, §. diui, col. 2. in 2. q. ff. de lega. 1.* quem omnes ibi sequuntur, & est communis, *auctore Croto ibi. num. 50. Loazes, num. 341. Alexand. consil. 56. lib. 1. Deci. consil. 519. Curt. senior, consil. 27. in 2. quaest. col. 6. & 7. Rodericus, d. l. quoniam, in 2. limitatione legis regiae, numer. 10. & 11. vers. ex quibus infertur, C. de inof. testament.* Lupus qui loquitur etiam in bonis maioratus alienari prohibitis, *in rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 16. incip. ex istis potest inferri, num. 6. & 8. versic. sed propter ista*, & communem testatur Belon. *consil. 83. numer. 5. versicul. si quidem respondetur. Socin. regula. 11.*
6 *fallent. 1.* Quinimo idem † admittendum, etiamsi testator expresse prohibuerit alienari pro dote, *vt per Ias. dict. Authen. res quae, col. fin. limitat. 13. Codic. commun. de lega. Belon. d. cons. 83. numer. 6. Paul. cons. 8. lib. 1. Guido decisi. 96. Boer. decisi. 129. num. 5.* licet contra sentiat Alex. *cons. 59. num. 3. lib. 1.* & dubium videtur Grato, *consil. 17. numer. 21.* & affirmat Rodericus *in repetit. l. quoniam. d. 2. limitatione, num. 11.* qui dicit, quod hoc casu indubitabile est rem subiectã restitutioni alienari non posse pro dote. *Loazes, §. diui. numer. 360. Couarr. variar. lib. 3. c. 6. numer. 10. versic. ceterum. Lupus d. rubr. §. 16. numer. 11.* Idem probat Crotus, *d. l. filius, §. diui. numer. 59. Ripa numer. 75. Iason numer. 96.*
7 *ff. de legat. 1.* Cum quibus † ego quoque sentio. Ratio enim, qua filia alienat pro dote, restitutioni subiecta, est praesumta voluntas testatoris, volentis pudicitiam filiae illibitam seruare, *vt in l. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebel. & in Authen. de restitutione, & ea quae parit. §. quam ob rem, in fin. in verb. praesumtionem, notat Paul. in d. l. mulier. §. cum proponeretur, col. 1. & 2. ff. ad Trebell. Dd. in Authen. res quae. Cod. commun. de legat. Paul. ibi. num. 10. Curt. num. 13. Deci. consil. 376. num. 2.* Praesumimus enim testatorem idem facturum, vel permissurum fuisse, *Crotus in d. §. diui, num. 49. num. 59.* cum de iure si viueret dotaret filiam, & hanc rationem significat *d. l. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebell. Corrasi in rep. l. qui liberos, num. 170. ff. de ritu nupt.* Nam praesumitur velle filios facere quod ipse si viueret, facturus esset, *vt in l. cum seruus, versic. nam quae ipse viuus. ff. de condi. & demonstrat.* eum autem expresse dixerit, se nolle etiam ex caussa dotis alienari, in claris non est locus coniecturis, *l. ille aut ille, § cum in verbis, ff. de legat. 3.*

8 Et vt liquidius quid sentiam † explicem, distinguo, aut enim pater vnicam habebat filiam, aut plures, & si habebat vnicam, & ei vltra legitimam dedit quintum, vt post eius mortem veniret ad aliquem nepotem tam legitima, quam quod amplius ei legauit, & tunc cum censeatur meliorata in eo, quod excedit legitimam, *iuxta l. 26. Tauri*, pater poterit apponere quodcunque grauamen voluerit, scilicet vt non alienet etiam in caussam dotis: *vt in l. 27. Tauri*, quod expendit Crotus *dict. § diui, num. 59.* dicens, omne grauamen posse apponi filio, cui relinquitur, vltra legitimam, & quod ideo prohiberi poterit, ne alienet ratione dotis. Sed hic scrupulum facit quod cum filia sit vnica, iure regio omnes paternae facultates ei ratione legitimae debentur, vnde non posse grauari contendunt, *Anton. in l. 17. nu. 19. & Lupus in l. 27. nu. 23. Tauri. & alii quos nominatim citabo infra cap. seq. a num. 8. & 9.* sed certe si pater ei reliquit quintam partem, liberalitatem in eam confert, cum posset iure regio eam dare extraneo, *vt dixi supra cap. 1. nu. 17.* Vnde videtur posse grauari in quinta, *l. ab eo. Codic. de fideicomm.* Vide quae dicam *in loco supra citato.*

Rursus est alius scrupulus, quod † licet filio relin- 9
quatur vltra legitimam, omne onus reiicitur de legitima, quod in dote probatur, *l. fi. §. filia, ff. de leg. 2. ibi Dinus. Bar. & Paul. Rodericus l. quoniam, in 6. ampliat. C. de inof. testam. & dicam infra cap. nono, ex num. 19. & hic num. 10. l. scimus, §. cum autem. & ibi Bald. Fulg. & Ias. Cod. de inoffic. testam.* Vnde videtur quod licet nominatim prohibeat alienationem ex caussa dotis, certe quoad legitimam grauamen non valet: quod pro grauissimi ingenii sui praestantia sensisse videtur Socin. *consil. 288. num. 15. vers. sed cum reuerentia, lib. 2.* vbi citat Salyc. Rursus in eo quod excedit legitimam (scilicet quintum) facit scrupulum *l. 11. tit. 4. par. 6.* vbi, licet filio relinquatur vltra legitimam, non potest etiam in eo, quod legitimam excedit, apponi conditio casualis, vel mixta, & si apponatur non tenet, & nihilominus filius dotem quod excedit consequitur, quam legem conatur rationi conformare Roder. *in repet. l. quoniam, in 2. amplia. per totum. C. de inoffic. testam.* cui suas opes coniunxit nouissime Grego. in commento eius legis, ac vix quicquam verisimile quod quadret verbis legis adducere possunt. Sed non arbitror, eam legem voluisse vetare, ne filio substitutio fieri possit, in eo quod accipit vltra legitimam, cum manifestissimi iuris sit filium accepta legitima extraneum iudicari, quoad ceteras patris facultates, *vt in l. parentibus, C. de inof. testa. notat Crotus in d. §. diui, nu. 59. Abb. cons. 121. ad finem, lib. 2. Aymon. cons. 142. col. 2. Soc. cons. 127. nu. 24. lib. 3. Deci. cons. 254. nu. 2.* & posse ei fieri substitutionem decernitur *in d. l. 27. Tauri.* solũ loquitur illa lex Partitę de filio instituto vltra legitimam, sub conditione casuali, vel mixta, non de filio cui substitutio fit: non enim fas est dubitare, quin fieri possit.

Rursus quod attinet ad *l. scimus, §. cum autem*, fa- 10
teor, onus reiici de legitima, etiamsi filio vltra legitimam relinquatur, & quod consequetur residuum, presertim si non habeat coheredem, vt hic, quo casu non exspectatur cõditionis euentus, *Imol. d. §. cum autẽ. X. var. l. quoniam, 6. ampliatione in prin.* si tamen cũ relinquitur vltra legitimã, pater dicat, melioro filiũ in tertia parte meae substantiae, sub conditione, vt & tertia, & legitima iure primogenii pertineant ad posteros meos (& si sint plures filii) non dubito, quin si cõditioni nõ stetur, melioratio ad meliorarũ non

per-

pertineat, vt in d. l. 27. §. cum autem, loquitur, quando simpliciter relinquitur filio, per viam substitutionis vltra legitimam: non quando specialiter requiritur aliquid fieri, vt consequatur quod legitimam excedit, & stantibus pluribus filiis bene potest in tertia apponi grauamen ne alienetur pro dote, auctore Conar. variarum resolut. lib. 3. c. 6. vers. ceterum ad finem, vbi concludit, quod si grauatæ debetur legitima, nō potest apponi grauamē ne alienet pro dote

12 Postremo † casus d. §. cum autem, alienissimus est ab hoc nostro, filius enim, ibi, nulla in re instituebatur, sed extraneus, & substituebatur tantum filius, & id in quo substituebatur excedebat legitimam, quare ne filius fame pereat, præcipitur vt sibi constitutam tradatur legitima, ac rursus, vt substitutionis ius sit incolume quoad residuum excedens legitimam. Itaque si conditio non apponeretur in melioratione, sufficeret, vt eam consequatur si consentiat grauamen in legitima esse clara propter communem intellectum d. §. cum autem. Et facit quod pater tenetur dotare filiam, vt dixi supra s. 2. n. 25. & 26 & sic prohibitio de non alienando (si aliter nubere non possit) non valet in legitima, præsertim in vnica ex defectu potestatis, & in hoc casu loquitur Iason in d. Authen. res qua, col. 7. Belon. d. conf. 83. nu. 10. Paul. d. con. 80. libr. 1. quod etiamsi caueat, ne alienetur ratione dotis, non valet prohibitio. Meo tamen iudicio amittet quod excedit legitimam, scilicet quintum, quia cessat præsumptio in quo testator, cum Authen. res qua, cum testator dixerit, ne dotis etiam ratione alienaretur sub pœna amissionis. Restat secundus casus (scilicet, quando pater plures habeat filios, vel filias. & tunc si nominatim vetet alienari ex caussa dotis, vel donationis propter nuptias, seruabo extra legitimam, scilicet in tertia & quinta, & ita videtur intelligendum quod Guido. & Iaf. scripserunt, & quod excedit admittetur, si conditionaliter datū sit, vt supra dixi, n. 8.

13 Hæc intelligenda sunt, quando illa quæ dat dotem, vel ille qui dat arrhas, erant filii, vel nepotes testatoris, vt per Lupum in rubr. de donat. § 16. nu. 14. versi. pater. Nam pater necessario tenetur filiam dotare, & filio dare donationem propter nuptias, quid tamen si sit abnepos quem testator instituit primogenii non cognouit, an hic pro dote filiæ, vel pro arrhis vxori dādis alienare possit res ad primogenium pertinētes, & si testator expresse prohibuit, ne dotis, vel arrharum nomine, alienarentur, secundum omnino est, cum enim possessor primogenii qui forsan est abnepos, eo viuente natus non fuerit, neque prognatus, certe testator institutor primogenii, neque legitimam, neque dotem debebat, cum in rerum natura nondum esset, & ideo cessat argumentum, quod cum sit, de iure dotis non potest prohibere alienationem ratione dotis, quod sensisse videtur Lupus in rub. d. § 16. nu. 14. versic. pater.

14 Item, cum † exerit, ne alienentur ratione dotis: cessat tacita voluntas, qua progenitores mortui censentur velle, vt descendentes matrimonium sortiantur, etiamsi primogenii res alienentur, ne deficiat soboles, qua eorum memoria propagetur in terris. Si tamen non expressisset, ne res dotis ratione alienentur, stabo legis iudicio, quæ præsumit hoc casu testatorem voluisse alienari fauore liberorum. vt notant omnes in d. Authen. res qua, per text. ibi. in verbo liberis, quod posteros significat, vt in l. liberorum. ff. de verbor. sign. Paul. in l. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebel. Socin. reg. 51. fallen. 3. & nescio an hanc distinctionem senserit Rodericus, in dict. 2. declaratione, d. num. 10. vers. ex quibus infertur, dum distinguit, an maioria sit a patre, vel ab auo, Nouel. de dote, 6. part. priuileg. 13. Sic Bald. in Authen. res qua, in lectura antiqua, & ibi Corn. col. 1. dicunt, illum text. intelligendum de descendentibus conceptis viuo testatore. Sed id non placet Curt. num. 18. versic. tertio. Nam solum considerandum, an testator si viueret tunc teneretur, sed ego Bald. sequor.

Redeundo ad propositam quæstionem, ita dotis caussa fauorabilis visa est, vt non solum restitutioni subiecta in dotem dari possint, verum etiam semel data non redeunt ad fideicommissarium, vel primogenii successorem, quinimo potest apponi pactum de lucranda dote data ex re subiecta restitutioni ita Paul. in Auth. n. res qua, col. 2. & ibi gloss. & Iaf. & Curtius, nu. 50. Socin. conf. 23 lib 3. Belon. conf. 83. col 2. Lupus in rubr. de donat. §. 13 nu. 1. & 2. vbi late quod bona feudalia, vel emphiteutica dari possint in dotem, sic glo. in l. 10. titul. 26. art. 4. litera l. col. versic. quod autem si rex dedit, dubitabit, quod si ex regia facultate possessor primogenii dotet filiam, deinde ad primogenium pertinente, certe etiamsi post dotans fiat diues: non tenetur refundere rem acceptam nec aliam subiicere. Eruditiores enim cum videant ricam inter Doctores, an si ex contractu prohibita sit alienatio, an possit alienari ex caussa dotis, & an sufficiant, vel legitima & Trebellianica sit alienata an admittenda Authen. res qua, vt per Gratum, conf. 17. consulunt amicis, vt a Principe facultatem alienandi pro dote, vel arrhis impetrent, quæ facile videtur concedenda cum sit menti iuris conformis, nisi expresse testator prohibuisset alienationem pro dote, & id iure communi scilicet per viam tertii, & quinti, & non ex rescripto Principis faceret, efficaciora enim sunt, quæ iure communi valent. vide Conar. variarum resol. lib 3 cap. 6. col. pen.

Postremo † quod ad propositam quæstionem magis accedit, res subiectæ restitutioni, non solum pro dote alienantur, verum etiam ex eis dos constituitur, vltra legitimam, si non sint alia ex quibus dos constituatur iuxta dignitatem, & modum personis congruum, tex. in Auth. res quæ C. commun. de lega. ecce expresse de initium, vltra legitimam dari ex bonis restitutioni subiectis, & ibi notant omnes Dd. præsertim Salic. in lg. & Iasonem alios, Belon dict. conf. 83. nu. 9 Boer. decis. 150. nu. 12. Fauor enim nuptiarum censetur publicus, & priuato præferendus, vt expresse definitur in hac specie in Auth. de restitutione, & ea quæ parit, § quamobrem, prope finem. 14

15 Vltimo æquum est, nobilium † filias opulentius dotari quam filias ignobiliū. vt latissime scribitur in numeris locis per Bart. in l. si diuortio, ff. de verbor. oblig. per Doctores in l. si voluntate, Cod. de dotis promis. per Iason. in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure. Imo filiæ nobilium maiori indigent dote, secundum Bald. in l. quæro, ff. de iure doti. Boer. decis. 150. num. 13. Neque omittendum quod scripsit Lupus in rep. c. per vestras, § 12. vers. idem dicendum, de donatio. inter virum & vxor. nu. 7. quod si nobilis pauper habet aliqua male acquisita, quæ deberet pauperibus erogare, potest ea filiabus in dotem dare, argum. eorum quæ scribit D. Ambro. libr. 1. offic. c. 30. & habetur c. consideranda. 86. distinctione. Vbi legimus, præcipue subueniendum nobilibus paupertatem incurrentibus, quia 15

mendicare erubescunt. Adducit alia quæ ne prolixior sim, omitto. Cum ergo dare possit filiabus aliena, cur propria non poterit, quo restitutioni subiectæ sint?

16 His accedit, quod † si seruamus dispositionem huius legis, & filiæ eorum, qui primogenia possident, non meliorentur dotis ratione, plerunq; dos non sufficiet alendæ dotatæ. De iure autem etiamsi lex Regia præfiniat, ne filius spurius plus relinqui posset, quam quinta pars bonorũ, *vt in l. 10. Taur* id nullatenus seruandum, si non sufficit ad alimenta, vt pro sua prudentia & Christiana æquitate docuit vir optimus & doctissimus Præses Didacus Couarr. in *Epitome, super 4. in 2. part. c. 8. §. 6. nu. 4. vers. quarto deducitur, itat Lupum in repet. cap. per vestras, 3. notabil. §. 24. num. 7. & 10. gloss. l. 22. titul. 3. libr. 1. ordin. colum. 4.* Sic proprius ad dotem scripsit Socin. *consil. 09. n. 11. vers. & quatenus, libr 3.* quod si dos alendæ filiæ non sufficit, poterit filia supplementum petere, etiamsi alias non possit.

17 Eiusdem farinæ est, quod † licet communis opinio esse videatur, vt filia a patre dotata non possit conqueri de tenuitate dotis, (lex enim plurimum tribuit amori paterno) vt per Dec *cons. 26 col. 2. Alex. cons. 33. nu. 4. lib. 4. cum aliis congestis supra capite primo, num. 11. versic. & pro hac sententia quod pater*, hoc tamen locum non habet, quando dos est maxime tenuis, vt per Socin. *consil. 57. numer. 28. libr. 4. Bald l. fin. numer. 4. Codic. de dotis promiss. Iason consil. 69. col. penult. libr. 1. Decius consil. 120. colum. 2. Aymon cons. 236. numer. 4. Rub. consil. 163. numer 3. Nouell. de dote, 7. part. 8. speciali, Paris. consil 126. numer. 14. libr. 1. cum aliis citatis supra, capit. 5. versic. postremo, facit quod filia incongrue.*

18 His † tamen non obstantibus contraria sententia mihi verior videtur. Moueor ex verbis legis quę loquitur de habentibus triginta, & quadraginta aureorum millia ex redditib annuis: vt patet ibi *Pueda dar en dote a cada vna la renta de vn anno, con que no pueda exceder de doze quentos, no embargante que la dicha su renta sea mas de los dichos doze quentos en qual quier cantidad.* Hi autem qui tam opulentos redditus habẽt, ex eorũ numero sunt quos maioratus appellamus, quorum facultates alienari prohibitæ, & restitutioni subiectæ sunt, nihilominus tamen regula legis continentur, vt etiam patet ex statim sequentibus ibi *Y mandamos que ninguno pueda dar, ni prometer tercio ni quinto por via de dote, &c.* Nota illa vniuersalia verba. *Ninguno pueda.* Et illa: *Ningun cauallero, ni persona.*

Rursus hæc opinio probatur, quoniam lex videtur sentire, vt dos filiabus constituatur ex redditibus, non autem ex substantia patris, vt patet ibi. *Pueda dar la renta de vn anno*, & ibi *No embargante que la dicha su renta sea mayor.* Redditus ergo spectandi, non paterni fundi vendendi.

19 Quibus † accedit quod pater non potest minuere, neq; vendere possessiones ad primogenium pertinentes, *auctore Alber. in proœmio, §. discipuli, colum 5. Ioan. Andr. in addit. Specul. tit. de feudis, column. penult. Lucas Penna in l. 1. col. 10. in solut 8. rationis. C. de priuil. fisc. lib. 10. Abb. c. intellecto, col. 2. vers. de consuetudine, de iure iurand. prolixe Tiraqu. de primog. qu. 21. Curt. senior consil. 67. col 11. vers. & per hoc concludit, Iason l nemo potest, col. 1. Rip. ibi. col. 2. ff. de leg. 1. Molinæus in consuetudin. Paris. tit. 1. §. 8. gloss 3. qu. 3.*

Præterea † cum dos detur loco [illegible] *vt per Cyn & Bald. in l. sancimus, C. de nup. Bart. l. Titio centum, §. Titio genero, ff. de cond. & demonst.* sequitur quod cum ex bonis adscriptis primogenio, nulla legitima debeatur filiabus, neque aliis, quod neque dos ex eis præstari debet. Primum scilicet, quod ex eis non debeatur legitima, probatur in *l. 41. Tauri, & dixi in huius capitis initio.* 20

Rursus, quod † habens facultates restitutioni subiectas debeat ex fructib dotare filias, probatur, quoniam dispositio Auth *res quæ*, non admittitur, quando dos ex fructibus dari potest, vel ex alia qualibet re restitutioni non subiecta, puta ex legitima, *ita Iacobus Arena. & Salycet. in l. voluntas, Cod. de fideicommiss. Cuman. & Alexand. in l. mulier § cum proponeretur, ff. ad Trebel. per text. ibi. Angel. ibi & Roman. cons. 232.* quod intellige si fructus extant. & vide *Paul. in d. §. cum proponeretur, Curt. in Auth. n. res quæ, num. 49. Cod. commun. de leg. Ias. & alios, l. filius famil. §. diui, numer. 97. ff. de leg. 1. idem Iason in dict. Auth. res quæ, col. fin. & ibi Curtius num. 15 Alexan cons. 56 n. 3. lib. 2. Gratus cons. 17 lib 1 nu 21. Lopus in rubr. de donat. inter virum & vxor § 14 nu 5.* vbi dicit tantum alienari in subsidium, *Soc. cons 73. in princ lib 1. Iason. cons 83. nu. 5. Anania cons 61. Aret. cons. 67 col. 2. vers. venio ad certium. Boer decis. 170 nu. 13.* 21

Rursus, quod † ex fructibus filię dotari debeant, probatur, quoniã etiamsi ipsa bona ad primogeniũ pertinentia alienari non possint, fructus, & alienari, & diuidi possunt, *vt dixi supra in princ. huius cap.* 22

Quid † tamen si dos, quæ dari potest ex redditibus, tenuissima est, ita, vt non sufficiat alendæ filiæ, an tunc pater ex ipsis redditib. facta computatione, quantum ratione legitimæ ad filiã pertineat, ex ipsis possit eam meliorare. Equidem ante omnia prospiciendum ne patri desint alimenta, *Corne. cons 282. col 6. vers. nec etiam, l b 1 Aret. cons 17. col pen. vers. dic etiam.* Pater enim inops non tenetur filiam dotare, vbi etenim non sunt facultates, pater non tenetur imo neque potest dotare filiam, *auctore Bald in l. fin. col 3. C de dotis promiss. vers sed quid si pater, num 10. Rom l 1. ff sol matr. citat l aut prætor, §. sicum mulier, & l. fin §. si a socero, ff. de his, quæ in fraud. credi. & si in cessione, Codic de reuocand. donat. scribit Ias in §. fuerat, col 36. versic. secundo nota. tur. Instit. de actio. Lupus in c. per vestras. 3. notab. § 22 in constituen. la tamen dot, col. 1. fol 93. colum 4. in fine in maioribus, de donationib inter virum & vxorem, Corn. cons 282. Ripa in l. quæsitum. § si sponsa. ff de priuileg. cred. & dicam infra, c. 16 num. 6 & c. 28 n 1.* Si tamen saluis patris, & familiæ alimentis restent fructus ex redditibus, tunc si [illegible]us qui dantur sufficiant ad alimenta, & æquiualeat honestæ doti nihil amplius petere potest, etiamsi summa, quæ datur, non sit par taxationi hic scriptæ. Taxatio enim habet locum, quando non restat melioratio, *vt supra late probaui cap. 3.* Cum enim ex redditibus solum possit deducere legitimam, certo meliorari non potest si ad alimenta sufficiunt, imo si sufficiunt honestæ doti, non potest petere totum, quod ex fructib. ad eam pertinet ratione legitimæ, *vt dixi c. 2 & 3.* 23

Si † tamen fideicomissum. & prohibitio alienationis essent impositæ a patre filiæ, quę nubere vult & sibi dotare mortuo patre, & tunc ex fructib vel ex aliis bonis non potest se dotare, habet locum Auth. *res quæ*, nisi prohibita esset alienatio ex caussa do- 24

tis, vt

[illegible] dixi, [illegible] autem fideicommissarius pre-ba[illegible], fuisse alia bona, vt rescindatur dot's con[illegible]o, *auctore Decio cons. 519. Socin. consil. 104. in fin. [illegible]ur. 3. Belon. consil. 83. num. 8. Curtius iunior. in Authent. res quæ, num. 50.* Notandum tamen, quod si filia legitimam, & Trebel. consumsisset, nihil amplius ex alienari prohibitis accipere posset, *vt late Paul. in locis cit[illegible] per Iasan Auth. res quæ, col. fi. limitatione pen. [illegible] commun. de leg. Gratus cons. 17. nu. 22. lib 1.*

15 Rursus videtur, quod Auth *res quæ*, in quantum permittit filiam se dotare, vltra legitimam, sit correcta per hanc legem, quoniam, *vt supra dixi n.6.* hic ille textus procedit ex præsumta voluntate patris: cum autem pater videatur sese conformare iuri, & hæc lex veter dotem, vltra legitimã, videtur, quod ex de[illegible] voluntatis filia nihil possit dare vltra le-[illegible], [illegible]ti supra rem iudicauimus ex voluntate [illegible]ftitori[illegible] prohibeat té dotis nomine alienari. Sed nihilominus, d Auth per omnia seruanda est: nam hæc lex loquitur de dote, a patre danda; textus autem ille de filia se ipsam dotante. Item hic patre viuo, ibi patre mortuo Item hic de melioratione, quæ fit inter viuos, ibi de dote post mortem constituta. Item hic ceteri [illegible]tres ex dote fraudabantur sua portione, ibi iam mortuo patre quisque portionem suam acceperat Item hic de filia meliorata pro dote, & nomine dotis: ibi oportuit lege concedi, vt ex alienari prohibitis se dotare posset, & hoc vltimum est notandum, quia Auth *res quæ*, loquitur in specie aliena ab hac n[illegible]stra.

16 Si tamen in [illegible] Auth *res quæ*, fideicommissum iniunctum fuisset filio, & vellet constituere donationem propter nuptias, videtur hodie non licere, quoniã apud nos in desuetudinẽ abierunt tales donationes, *vt dixi supra cap. 2. & cap. 7.* Sed certe in eius locum successerunt arrhæ. *vt in l. 1. titul. 11. part. 4. & dixi [illegible]2.* Sed an arrhas dare possit vltra legitimã de bonis alienari prohibitis, & certe decimam bonorum partem excedere non potest, *vt in l. 1. titul. de l[illegible] arrhas. lib. 3. fori*, quæ loquitur in ipso marito dante pro se arrhas, vt non possit excedere. *Sed an in computatione bonorum venient bona alienari prohibita, cum po[illegible] ea dari pro arrhis, vt supra docui?* Certe de mente Lupi, & aliorum videtur esse, vt hodie possit, sed certe durum videtur, vt fiat computatio bonorum, quæ restant, vltra legitimam; dispositio enim Authen *res quæ*, nititur in præsumta voluntate testat[illegible]ris, & fauore nuptiarum, & eo seculo donationes propter nuptias erant in vsu, & dos parem donationem propter nuptias deposcebat, *vt in Authent. æqualitas, Cod. de pact. conuen. Authent. dos data, & l. fin. Cod. de donation. ante nuptias*, ideo filius videbatur non posse reperire vxorem nisi donationem propter nuptias constitueret, *vt per gloss. & Abb. in cap. peruenit. de emt. & vend. Benedict. c. Raynutius, verbo. dotem, num. 29. de testam.* Item pater cogebatur assignare filio donationem propter nuptias, *vt in l. fin. [illegible] de dot. promiss. & dixi supra c. 7. nu. 5.* Ideo prohibendo a[illegible]nationem non videbatur se posse eximere ab obligatione, neque tollere filio ius suum; ideo [illegible]tur, vt filius possit restitutioni subiecta alienare p[illegible] assignanda donatione propter nupt & hac ratione [illegible]ondita est Auth. *res quæ*, *vt ibi per Paul. col. 2. Ias. col fi. Belon. cons 83. nu 10.*

17 Hodie † autem pater donationem propter nuptias non tenetur assignare filio, est enim consuetudine sublatum, *vt per Pari[illegible]. consil. 126. n[illegible] m. 8 lib. 1. Corrasi. in rep. l. qui liberos, nu. 137. ff. de ritu nupt. gl. in Authent. æqualitas, C. de pact. conuen. Bal[illegible] An[illegible] & Salyc in Authen. dos data, C. de dona. ante nupt.* Sed h[illegible]c disputatio superflua videtur, cum legitima sit tertia pars bonorum patris, de iure commun, & sic pl[illegible]s decima. Sed certe hoc quadraret si esset vnicus, tunc enim assignando legitimam pro arrhis plusquam decimam assignare videretur: sed certe tantæ possunt esse facultates, vt valeat plus decima bonorum prohibitorum alienari, & subiectorum restitutioni, quã legitimam, præsertim si conditum sit primogenium ex facultate regi[illegible], t[illegible]c e[illegible]m legitima maxime diminui[illegible], & supra t[illegible]m, & quintam restitutioni subiicere potest.

18 Sed † certe etiam hodie practicandi circa arrhas Authen. *res quæ* Moueor, quoniam tacita voluntas patris, qua lex præsumit eum velle, vt filia dotem, & filius donationem propter nuptias constituant: etiam de prohibitis alienari non solum oritur ex obligatione, sed præcipue ex affectu, & amore. Quod probo quoniam pater non [illegible]netur dotare filiam vltra legitimam, imo neq; [illegible]q; ad legitimam, *vt docui supra c. [illegible] num. 2. [illegible] 9. & 1[illegible].* Textus autem in dict. Auth *res quæ*, non solum legitimam, sed supra legitimam permittit dare de bonis alienari prohibitis Itaq; licet hodie filio non teneatur pater assignare donationem propter nuptias. tamen verisimile est patrem velle, vt filius det [illegible]ponsæ suæ arrhas, sicut ceteri homines omniũ ordinum faciunt Item Auth. *res quæ*, condita est fauore nuptiarum, quæ ad publicam vtilitatem spectare videntur, vt in Aut[illegible]en de restitutione; & ea, quæ parit, § *quamobrem*, freq[illegible]tius autem contrahentur nuptiæ, si homines intelligant etiam de restitutioni subiectis arrhas constitui posse. Rursus, *l. mulier, § cum [illegible]poneretur, ad Trebel.* considerat votum patris, scilicet efficacem voluntatem, vt liberi matrimonio copulati beate vitam transigant.

19 Si tamen † filius, cui fideicommissum est iniunctum, filiam haberet testatoris neptẽ, & certe quod tunc sit practicanda Auth. *res quæ*, omnes consentiunt, nisi pater haberet vnde eam dotaret, tunc enim cessaret obligatio aui etiamsi viueret, *vt late docui supra cap. 7. num. 16. & 26. & in specie Authent. res quæ, 1. o[illegible] post alios, Iaso. ibi num. 22. & Curtius.* Si tamen bona alienari prohibita essent ab atauis sequeretur, quod supra dixi hoc ipso capite, *versi. hæc intelligenda sunt.*

20 Meminisse † tamen oportet, quod si filia non posset ex fructib. maioratus, vel ex aliis bonis restitutioni non subiectis, consequi tantã legitimam, quæ sufficeret alimentis, certe tunc admitterem meliorationem ratione dotis, & generaliter, non seruabo hanc legem in casu, in quo legitima, etiamsi integra detur, non sufficit alendæ filiæ, tunc enim admittam meliorationem ex his, quæ dixi supra hoc ipso capite *numer. 16. versiculo his accedit, quod si seruamus.* Hoc enim casu, quod exceditur: ratione alimentorum datur, & filia potius petit alimenta, quã dotem, & accipere alimenta censebitur potius, quam dotem. & text. in Authent. *res quæ*, non s[illegible]lum seruandum ad constituendam dotem, sed et[illegible]m ad augendam dotem paruam, *ita Bald & [illegible]aul in dict. Authen. res quæ, ibi Curtius num 45* Et supradictis adde, quod sicut ius Canonicum, corrigit ius ciuile,

definiens spurios alendos, & ratio correctionis est, quia non conuenit caritati Christianæ homines famæ perire, & ideo decernit spurios alendos, *vt in c. cum haberet, in fine, de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulter. Bartol. in Authent. ex complexu, Cod. de incest. nupt. cum aliis innumeris*, quos ad longum congessit ipsius text. *in dict. c. cum habere, intellectum conferens Lara in l. si quis a libero, §. idem rescripti, a numer. 9. ff. de libern agnoscend.* ita hæc prouisio inutilis esset, si alimenta tam pauca essent, vt filius vitam producere non posset, ideo *l. 10. Tauri*, quæ habetur *l. 8. tit. 8. lib. 5. recop.* præfiniens, ne spurio vltra quintam partem dari possit, demonstratio est, & taxatio liberalitatis paternæ. vt eam summam excedere non possit, si tamen quinta, summam tam tenuem efficeret, vt filius viuere nō posset. certe quintam excedent alimenta, neq; enim Doctorum placita aduersus caritatem, & verbum Dei admittenda sunt, quamuis enim videatur legitimam aliorum minui, iuste minuitur.

31 Neque † obstat, quod vltra quintam omnia filiis legitimis debentur, hic enim spurius alimenta petit, haud aliter, quam creditor debitum suum, & sicut debita minuunt legitimam, *vt in l. Papinianus, §. 4. ff. de inoffic. testamento*, ita quod ex lege pater dare tenetur minuit legitimam. Hoc enim axioma est verissimum, pater cogitur alere filios, quid si quinta non valet aureos decem; & forsan pater ex sua industria possit alere spurium, certe ipsam æquitatem apprehendam, legis taxationem non curabo, illa enim taxatio est præfinitio, vt pater non possit in plus liberalitatem exercere, potest enim quinta valere aureorum duo millia, non tamen lex voluit, vt si quinta non sufficeret ad alimenta, ita quod filius viuere non possit, quod non teneatur plus dare, si enim lex tale qui[illegible]iam definisset, non valeret, sicuti non valent leges ciuiles, quæ filio spurio denegant alimenta. Vide Dec. *in l. iura sanguinis, nu. 6. ff. de reg. iur. & ibi Cagnol.* vide nouissime ea, quæ affert amplo sermone Lara, vbi proxime *a nu. 59. vsq; ad nu. 66. in d. §. idem rescripsit*, ad hoc, vt spurius, si quinta paternæ substantiæ non sufficiat ad alimenta, an vltra id progredi liceat.

Sunt, qui negent hanc obligationem esse de iure naturali, ideo contendunt tolli posse. certe instinctus est naturalis, sed adeo infixus pectoribus hominum, vt lex a Deo, homini impressa videatur. *Quis* (inquit Christus) *petet a patre suo panem, & porriget lapidem*, vide Claud. *in §. ius naturale, Inst. de iure natura. gent. & ciuili.*

32 Hæc autem alimenta spuriorum & alimēta filiarum, quibus dos par legitimæ ad vitam non sufficit, non metiat dignitate, sed necessitate, nam alimenta debentur, vt vitæ subueniatur, *c. pasce, 86 dist. l. necare, ff. de libe. agno. Bal. in l. si maritus, ff. solut. matr. Cassan. cons. 39. nu. 55 Lupus, c. per vestras, § 24. nu. 3 licet contra sentiat glos. in l. nepos proculo, ff de verbor. signif. Ias. §. fin. Instit. de actio. col. 1. Alex. in d. l. si maritus, Imol l. Neniensius, §. fin. ff. de re iud. Tiraquel. de primogen. q. 4. num. 33. Couarr. super 4. 2. par. c. 6. §. 6. n. 7.* videndus omnino præter alios Lara, *vbi proxime, n. 52. 53. & 96.*

33 Licet † enim aliqua species occurrere possit, in qua æquissimum sit filium spurium ali iuxta dignitatem, quod non nego, cum pater diues, & opulentus est, tunc enim quinta assignata iure regio forsan ad splendorem sufficit, & si relinquatur iure optimo eam filius possidebit, etiam [illegible] *vt per Couarr. dict. § 6. nu. 8.* Si tamen spurius alimenta petat a patre viuo, certe si quinta congrua alimenta excedat, non dabo spurio quintam partem alimentorum nomine, lex enim Tauri loquitur quando pater spōte relinquit, non tamen quando repugnat vltra congruum dare, non enim præcise cogitur dare quintam pro alimentis: vt expresse probatur *in l. 12. Tauri, & l. 1. tit. 6. lib. 3. fori, l. 10. tit. 8. lib. 8. recop.* Pro quo facit, quod scripsi supra *cap. 1. ex principio. An dos dedeat pars legitima.* Cum tamen lex summam præfinierit, vsque ad quam licet dare dotem, & alimenta, certe si taxatio excedenda est, rem naturæ necessitate, non dignitate metiar: argumentū enim est patrem esse inopem, cum summam præfinitam a lege det, & non sufficiat alendæ filiæ.

34 Postremo † cum hæc lex dotem taxauerit, ne ceteri filii damnum incurrant, certe maximū damnū paterentur: si quod dotis ratione dari nō potest, daretur per viam alimentorum, præsertim cum dos magis debeatur quam alimenta, filiæ enim diuiti alimenta non dantur, tamen datur dos, *vt late per Alex. cons. 7. col. fin. lib. 2. Bald. & Ang. in l. fin. C. de d[illegible] premiss. Alexan. in l. a filia nu. 4. ff. ad Trebel. Alex. cons. 169. num. 2. lib. 7. cum aliis citatis supra cap. 2. ver. alio autem cogitur.*

35 Itaq; † si dos, quæ ex redditibus primogenij, vel ex rebus extra primogenium datur, tam parua sit, vt non sufficiat alimentis, res ipsæ primogenij assignari poterunt, *iuxta tradita in Authent. res quæ*, & quia licet ex rebus primogenij non debeatur legitima, debentur alimenta, *vt supra dixi*, & nominatim in dote filiæ, scribit Tiraquel. *de primogen. question. 62. colum. fin.* & dispositio Authent. *res quæ*, non solum habet locum in dote, verum etiam in alimentis *secundum Bartol. ibi.* cuius opinio est communis, *secundum Curtium, ibi. numer. 28.* Neque obstat, quod exceditur legitima, quia hic non tanquam dotem, sed tanquam alimenta accipit, & exclusus a legitima, non videtur exclusus ab alimentis, *vt supra dixi*, quanto magis filia, quæ a legitima exclusa non est.

36 Illud † tamen non omiserim, quod etiamsi filia pro dote alienare possit restitutioni subiecta, tamen ipsa dos, quæ filiæ datur, non potest prohiberi ne alienetur, neque subiici restitutioni, sed libere danda est, & solum tenet grauamen quatenus dos est vltra legitimam. *l. fin. §. filia, ff. de lega. 2. & ibi Din. & Bart. & Paul. Din. consil. 35. colum. fin. versic. mihi autem, Gomezius Arius, in l. 27. Tauri, numer. 64.* Dos enim sine onere danda, *vt per Alex. cons. 33. nu. 2. lib. 4. & cons. 83. num. 3. lib. 4. Socin. cons. 289. nu. 16. lib. 2. Dec. consil. 106. numer. 3. Alexand. cons. 85. lib. 2. Paul. in l. cum virum, num. 5. C. de fideicommiss. Bald. & Salicet. in l. quoniam in prioribus, per textum ibi. C. de inoffic. testamen in 2. quæst. Cyn. in l. 1. §. videamus. C. de rei vxor. actione, Imola in leg. Titio centum, §. Titio genero, ff. de condition. & demonstrat. Aretin. consil. 43. & cons. 53. colum. 2. versicul. ista conclusio, Rodericus in l. quoniam in 6. ampliatione, numer 1 versic. adde tamen vnam elegantem extensionem, C. de inoffic. testam. Ias. in l. ex tribus. nu. 7 de inoffic. testam. & in l. si Titio, §. fidei, nu. 10. ff. de lega. 1*

37 Circa † id tamen, quod dixi supra *nu. 12. vers. hæc intelligenda*, quod Auth. *res quæ*. solum practicanda in descendentib. conceptis [illegible] testatore, iuxta sen-

tentiam

tentiam Bald. & Cornei *ibi.* certe id mihi videtur iuri magis conforme. Neque obstat, quod Curtius scribit, *ibi.nu.18.* quod Authen. *res quæ*, solum considerat, an si testator eo tempore viueret, teneretur dotare abneptem, natam fortassis octuaginta annis post mortem testatoris, & quod cum eo tempore si viueret, teneretur eam dotare, quod Auth. *res quæ*, practicanda etiam in ea.

38 Equidem legi textum † in Authen. *de restitutione, & ea quæ parit*, §. *quamobrem*, vnde desumta est Authent. *res quæ*, legi etiam §. *cum proponeretur*, *l. mulier*, *ff. ad Trebel.* quæ sunt loca præcipua, vnde omnis hæc materia dimanat. Videoque rem triplici ratione diffiniri. Primum ex tacita voluntate patris volentis pudicitiæ filiæ succurri, & vt filia marito iuncta, feliciter & suauiter viuat, hoc mihi significari videtur *in §. cum propon. retur.* Rursus *in §. quamobrem*, vbi res extenditur ad donationem propter nuptias dandam a filio masculo, Imperator nuptias dicit se velle fauere, ex quibus vtilitas publica oritur, ac rursus rem diffinit ex præsumta voluntate patris. Neque aliam rationem ibi video assignari. Itaq; ratio adducta a Paulo *cons. 80. lib. 1.* & a Iaso. *colum. fin. in Authent. res quæ*, & ab aliis supra citatis, quod cum pater teneatur filiæ dare dotem, non potest id impedire subiiciendo rẽ restitutioni, & iubendo ne

39 alienetur, ex caussa dotis. Certe † haudquaquã id fuit caussa dictæ Auth. *res quæ.* Nã si ea esset, nõ diceret textus, quod potest filiis dare in dotem vltra legitimam, si mariti dignitas, & alia, quæ congruum facerent id requirant, & addunt Dd quod potest dare omnes omnino res restitutioni subiectas. Nam pater haudquaquam, si viueret, teneretur filiæ integram legitimam in dotem dare, & multo minus vltra legitimam: multo etiam minus omnes facultates, itaq; text. *in Auth. res quæ*, non nititur in obligatione patris.

40 Fateor † tamen, Paul. & ceteros id argumentum apte direxisse in speciem, qua pater vetat res alienari etiã ratione dotis, a filia indotata, non ideo minus filia dotem capere poterit, non enim pater ei potuit tollere dotem, sicut neq; legitimam, *vt supra dixi.* At extendere hoc ad pronepotes, qui abauũ, vel tritauũ nunquã viderunt, neq; eius seculo cõcepti fuerunt, mihi alienum ab omni ratione videtur, alias & illi quoq; ex antiquis progenitoris facultatib petere poterunt legitimam, quoniam si viueret legitimã dare teneretur. & si hoc admittimus, certe ad rem subiectam restitutioni ius habebunt, quinquaginta abnepotes, vel abneptes filii descendentium testatoris, & sic possessor maioratus, siue det dotẽ, siue donationem propter nuptias descendentibus: breui nihil habebit, & cũ filius eius cõcurrent plures alii, qui fortassis gradus ratione maiorẽ portionẽ capere se debere dicent: quia si viueret testator, dotem & legitimam deberet. Itaq; ego Bald. & Cornei opinionem sequor, præcipue, quod in his qui tempore testatoris nati non fuerant cessat affectus, & præsumta voluntas qua. §. *cum proponeretur*, nititur, *vt in l. qui filiabus, ff. de leg. 1.* & cessat obligatio. Neq; aliquis obiiciat, quod *in l. a filia, ff. ad Trebel.* probatur, rem hanc definiri, quia pater est obligatus, dare dotem, alius enim est casus eius legis.

SVMMARIA.

1 *Dotis ratione meliorare, an habeat locum in vnica filia tantum habenti, & nu. 3. 4. 20. 21. 22. 23. & 26.*

2 *Intellectus l. Gallus, §. quid si is, in verbo* Filiis, *ff. de liber. & posth.*

Verbum Filius *in dispositionibus positum, in plurali, verificatur in singulari.*

6 *Melioratio tertiæ partis an habeat locum & proprie dici possit, facta vnico filio, vel filia. & numer. 7. 8. & 60.*

9 *Pater, licet non possit grauare filium in legitima, potest tamen grauare in eo, quod relinquitur supra legitimam.*

Grauamen a patre impositum, puta, quod bona sint inalienabilia, & perpetuo veniant ad descendentem primogenitum: iure primogenituræ, si taceat per omnem vitam. an post eius vitam bona diuidi possint inter filios grauati, & nu. 10.

11 *Et quid in filio vnico meliorato, in tertia & quinta.*

12 *Et quid si in tertia tantum, & postea nascantur alii filii, & nu. 14. 15. 16. 17. 18. & 19.*

13 *Intellectus l. 27 Tauri.*

24 *Filia vnica pinguius dotanda an sit, & nu. 25.*

27 *Pluralis loquutio non verificatur in singulari, quod procedit si versatur diuersa ratio in plurali, quam in singulari, vt num. 29.*

28 *Verbum* Singulis, *æquipollet relatiuo* Cuilibet, *& posito sic in plurali, verificatur in singulari.*

30 *Lex taxans summam dotis, vel alicuius rei, in fauorem consanguineorum, si non extãt, potest excedi taxa.*

32 *Dos data filiæ vnicæ, quæ forte tanta fuit, vt tertiam, & quintam bonorum excederet, & aliquid plus, quomodo reuocetur.*

33 *Donatio etiam amplissima facta filio vnico, reuocatur vsq; ad legitimam recens nati, & num. 40. 41. 48. & 67. & quid in filia ratione dotis, vel donationis, num. 42.*

34 *Opinio Francisci Ripæ, in hoc.*

35 *Intellectus l. si totas, C. de inof. don. contra Molinæum impugnatur, nu. 36. 37. 38. 60. 61. 98. & 99.*

39 *Gregor. Lopez. opinio, an filius vnicus dicatur proprie melioratus.*

43 *Opinio, quando res est in dubio, ea probanda est, quæ fratres ad æqualitatem reducit, & nu. 82.*

44 *Intellectus l. 9. tit. 5. lib. 3. fori.*

45 *Melioratus a patre, in tertia, & quinta parte bonorum, an istæ partes saluæ maneant meliorato, & de residuo deducatur legitima, eo casu quo melioratio facta sit, eo vnico existente.*

46 *Opinio Gregorii Lopez, Bernar. Diaz & auctoris in hoc. & nu. 47.*

Dispositio l. si vnquam, Cod. de reuocand. donat. an admittatur quando pater de liberis nascituris cogitauit.

49 *Quæ appelletur legitima filiorum.*

50 *Tertium an sit legitima quoad filios, & num. 53. 54. 55. & 56.*

51 *Differentia inter ius commune, & regium circa legitimam filiorum, & nu. 52.*

57 *Donatio facta vxori iure Regio, an reuocetur in totum.*

62 *Donatio facta ab extraneo, si filius posthumus nascatur, donatio illa in quota permaneat.*

63 *Donatio dotis caussa, an reuocetur in totũ ex liberorũ superuenientia, & num. 64. 65. & 70.*

66 *Dos vnicæ filiæ præstita, an reuocetur, quoad tertiam, & nu. 67.*

68 *Intellectus glossæ Greg. in l. 8. tit. 4. par. 5. glos. 3.*

71 *Ioan. Bernar. Diaz sententia taxatur, & nu. 72.*

CAP. IX. *An filia vnica dotis ratione meliorari poſſit, & an melioratio reuocetur ſi alii liberi poſt naſcantur, & quatenus reuocetur, an ſcilicet pro legitima denuo nati, relicto tertia & quinta parte filiæ meliorata, an vero in totum reuocetur, ita quod dotata & denuo nati ſint æquales.*

1 QVÆRO, an † *diſpoſitio huius legis vetantis meliorationem ratione dotis habeat locum in patre habente vnicam filiam?* Dubium facit generale decretum huius legis indiſtincte meliorationem vetantis, & cum quadrent verba legis, videtur quadrare eius diſpoſitio, *vt in l. 4. §. totus, ff. de damno infecto.*

2 Rurſus † probari videtur *in l. Gallus, §. quid ſi is, in verbo, filius, ff. de liber. & poſthum.* & ibi Bartol. Alex. & Iaſ. *colum.* 1. notant, quod verbum, filius, poſitum in plurali, in ea lege, verificatur in ſingulari, ſcilicet quando vnicus tantum adeſt filius, & docent, quod ſtante ſtatuto, vt ſtantibus maſculis fœminæ non ſuccedant, quod ſi adſit vnus maſculus, idem iudicandum, quod ſi eſſent plures, quod etiam Bald. ſcribit *in l. 1. Cod. de condition. inſer. Alexand. in l. qui quartam, §. vltimo, ff. de leg. 1. Francus in c. ſi pater, colum. 27. de teſtament. in 6. Tiraquel. latiſsime in l. ſi vnquam, in verbo, ſuſceperit liberos, numer. 207. Cod. de reuocand. donatio.* Ergo illa verba: *A cada vna de ſus hyas.* verificanda, etiamſi vnica tantum adſit filia.

Sic & verbum, liberis, poſitum in plurali verificatur in ſingulari, *vt in l. 1. C. de condit. inſer. notant Alex. & Iaſ. in d. §. quid ſi is, & plures alii a Tiraquel. citati in loco ſupra allegato.* His conſonat generale decretum huius legis: *Mandamos que ninguno pueda dar por via de dote, tercio ni quinto.*

Contraria tamen ſententia verior eſt, eam in ſpecie probat Gomez Arius, *l. 22. Tauri,* & tenere videtur Bernardus Diaz, eruditi ingenii Epiſcopus Calagurritanus, cuius de pietate libellum Hiſpanice ſcriptũ ſumma cum animi voluptate legi. Is in *regula 213. fallentia quarta, prope finem,* ſupponit vnicam filiam dotis ratione meliorari poſſe, *idem ſupponit Greg. in l. 8. tit. 4. part. 5. litera C.*

Rurſus hæc opinio probatur ex verbis legis ibi: *A cada vna de ſus hyas.* quæ verba non admittunt eum ſenſum, vt practicentur in vnica filia.

Præterea † hæc ſententia probatur, ibi: *Ni ſe entienda ſer meiorada.* Ex quibus probatur legem loqui quando plures adſunt filii, cum n. iure Regio omnes parentum facultates ſint legitima filiorum, excepta quinta parte, manifeſtum eſt, quod cum vnica tantum adeſt filia, ad quam iure legitimæ omnes facultates pertineot, quod noo poteſt verificari illud verbũ *Meiorada,* non n. comparatiuum ponitur, niſi inter plures heredes, & qui plus legitima accipit, dicitur *Meiorado,* cum autem omnia ſint vnicæ filiæ, non poteſt dici *Meiorada.* 4

Deinde † probatur, quoniam melioratio tertiæ partis, non habet locũ, quando eſt vnicus filius, vel filia, quod quoniã apud nos varie tractari ſolet, hic excutere viſum eſt; res n. cognitione digna. Si enim vnicus filius meliorari poteſt in tertia, poterit in ea grauari, *l. 27. Tauri.* Si autem melioratio non tenet, quia omnia bona patris ſunt legitima vnici filii, excepta quinta, certe in legitima nõ poteſt apponi grauamen, *vt in l. quoniam, C. de inoffic. teſtamen.* Hac in re noſtri varie ſenſerunt, nam Caſtellus *in l. 12. Tauri,* ſignificat meliorationem valere, atq; adeo non reuocari, etiamſi alii filii naſcantur. 6

Rurſus † Lupus *in l. 27. Tauri, num. 23.* ſcribit, quod ad hoc, vt poſſit fieri melioratio tertiæ, requiritur, vt ſint plures filii, *idem Couarruuias variarum reſolution. libr. 1. capit. 1. colum. 1. & 2. Idem ſentit Antonius Gomez, in l. 17. Tauri, nu. 19. Bernardus Diaz, d. regula 213. fallentia quarta, verſic. nec huic mea ſententiæ, ibi, nec illa minuitur, gloſ. in l. 8. tit. 4. part. 5. litera C. col. 2.* 7

Mihi † diſtinguendum videtur, aut n. pater meliorat vnicum filium tacite, vel expreſſe in tertia, & quinta parte, aut in tertia ſolum: ſi in tertia, & quinta, & tunc etiamſi grauetur; grauamen tenet, quoad quintam partem, in reſiduo, non tenet, quoniã cenſetur legitima. Moueor quoniam iure regio omnes facultates patris pertinent ad filiũ iure legitimæ, excepta quinta parte, *vt in l. 7. tit. 12. & l. 1. tit. 6. & l. 9. tit. 5. lib. 3. fori, & docui ſupra cap. 1. num. 9. 11. & 17.* quamuis enim *l. 7.* loquatur de habente filios, idem iudicandum, quando vnicus tantum eſt filius, *vt in l. 1. C. de condition. inſer. & l. non eſt ſine liberis, ff. de verbor. ſignific. Alexand. & Iaſ. in l. Gallus, §. quid ſi is, ff. de libe. & poſthum. gloſ. & Bartol. in l. ex facto, §. ſi quis, ff. ad Trebel. cum aliis citatis ſupra in initio huius capitis.* Ergo ſi pater relinquat quintam vltra legitimam, grauare filium poteſt, quoniam liberalitatem exercet, *vt in l. ab eo, C. de fideicom.* 8

Licet † autem grauare poſſit: quia relinquit plus legitima, tamen grauamen ſolum tenet in eo, quod relinquitur ſupra legitimam, ſcilicet in quinta, *vt per Rodericum in l. quoniam, in 10. ampliatione, numer. 23. verſic. primum eſt, C. de inoffic. teſtamen.* neq; enim ſufficit relinquere vltra legitimam, vt grauamen valeat in ipſa legitima, ita probatur *in l. ſcimus. §. cum autem, C. de inoffic. teſtament. & ibi notant omnes Dd. Fulgoſ. Paul. & Iaſo. Paul. in l. fin. ff. de condit. inſtitut. Iaſo. in l. cum ex filio, col. 3. num. 5. verſic. item eſt alia imparitas, ff. de vulg. & pupill. Rodericus, l. quoniam, in 6. ampliatione & ampliat. 10. d. num 23. verſic. primum eſt, C. de inoffic. teſtament.* Notandum tamen, quod poteſt eſſe, vt filius vnicus cui per viam meliorationis datur tertia, & quinta, tacuerit per omnem vitã ſuam, nõ reclamando aduerſus grauamen, a patre impoſitum in legitima: puta, quod bona ſint inalienabilia, & 9

perpe-

perpetuo veniant ad descendentem primogenitum iure primogenituræ, & certe etiamsi taceat per omnem vitam grauamen non valet in legitima, & bona inter filios grauati diuidi possunt, ita definit vir grauis & cordatus Rodericus *in d. l. quoniam, in 10. ampliatione, num. 11. 22. 23. & 24. & vers. ex prædictis, C. de inoffic. testa.* Tamen in eo, quod excedit legitimam tale grauamen valet, *ita Rodericus, ibi col. 17. vers. primum est, quando pater.* Si tamen grauamen esset in quantitate, alia ratio esse videtur, *vt per Rodericum d. 10. amplia. col. 8. vers. ex prædictis.*

10 Si tamen † filius grauatus tacuit toto tempore vitæ suæ, & etiam eius filii minores natu non reclamarunt, per triginta annos post mortẽ patris, aduersus dispositionem aui, dicendu nun valuisse contra patrem in legitima, & bona esse diuisibilia, tunc etiam in legitima grauamen tenebit, *argumento eorum, quæ notantur in l. si tamen, §. repletionem, Cod. de inoffic. testament. docet Rodericus in dict. 10. ampliatione, numer. 23. versic. secundus casus erit*, cuius dicta non exscutio, quia non est hic locus aptus, sed vide Deci. *consi. 267. num. 2.*

11 Itaq; † filius vnicus melioratus, in tertia, & quinta bonorũ parte grauari potest, quoad quintam. Si tamen pater dicere t: melioro filium in tertia, & etiã in quinta, cum tali grauamine, & ea conditione, vt si reclamarit aduersus grauamen ratione legitimæ, amittat meliorationem quintæ partis, certe hoc casu si reclamet aduersus grauamen legitimæ amittet quintam partem, quoad eam n. censetur extraneus, & pater liberalitatem meram confert, ideo cum nõ minus grauare potest, quã extraneum, *vt in l. ab eo, C. de fideicommiss. & l. 27. Tauri.* Potest autem filius consentire grauamini sibi imposito in legitima, præsertim si iure, *vt late disputat Roderic. in d. 10. ampliat. col. 19. vers. superius dicta militant, consule eum, & Lupum in l. 27. Tauri, nu. 16.*

12 Restat † secundus casus, scilicet quando pater vnicum filium meliorat in tertia, & tunc verius videtur, vt non magis censeatur melioratus, quam si ei, cui debeo centum; dicam dono centum, non enim filium meliorat, qui debitum præstat, vt dictat sensus communis, neque melioratus dici potest, respectu sui ipsius.

13 Rursus † cum *dict. l. 27. Taur. supra citata* det patri facultatem, vt melioret vnum ex filiis in tertia, certe quãdo lex dat patri arbitrium assignandi inter filios, intelligitur, quando plures adsunt filii, *vt in § 2. Insti. de assignatio. liber. & in l. vtrum, in 2. ff. de assignand. liber. facit l. cum quidam la. 2. ff. de leg. 2. l. in fideicommissariam, §. si legatum, ff. ad Trebel. glos. in l. si possessor, §. 2. ff. de petit. heredi. l. cum pater, §. hereditatem, ff. de legat. 2.* Sic omnes leges regiæ, quæ loquuntur de melioratione, loquuntur inter plures filios vel descendentes, *vt in l. 17. 26. & 27. Tauri, & in legibus fori supra citatis, numer. 8.* Neque obstat *l. 27.* dum dicit, quod non exsistentibus filiis potest pater grauare filium in tertio in fauorem consanguineorum, mens enim legis est, vt si pater velit fideicommisso subiicere tertiam, prius vocet filios, & descendentes legitimos, & eis deficientibus, alios: non tamen supponit, quod melioratus fuerit vnicus filius, sed quod deficientibus filiis vocet alios ibi designatos.

14 Quid † tamen si cum haberem vnicum filium melioraui eum in tertia, & postea nascuntur alii filii, an melioratio conualescat, & si valeat, quatenus ex natiuitate filii reuocetur.

15 Equidem † si pater meliorauit eum per hæc verba, melioro filium meum in tertia parte bonorum meorum, certe cum verba partitionis scil. tertia pars, non quadrent, nisi inter plures heredes necessarios, videtur voluisse meliorare filium respectu aliorum filiorum nasciturorum, alias non oporteret vti verbo, meliorationis, nec verbo, partitionis, & cum vsitatum sit, maiorem natu meliorare, certe pater memor humanæ fragilitatis, videtur voluisse tempestiue memoriam nominis sui propagare meliorando maiorem natu. Neq; obstat, si quis dicat legem dare arbitrium patri, vt melioret quẽ velit, & quod, cum non sit natus, nisi vnus, non potest iudicare cuiusq; virtutem, & eligere, & quod ex eo non videatur voluisse meliorare.

16 Equidem † dupliciter respondeo. *Primo:* quod ea est sæculi corruptela, vt parentes maiorem natu etiam pessimum præferant secundo genito, corporis, & animi bonis præstanti, neque merita excutiunt, tantum naturam tueri se dicunt, quæ illum primo in lucem protulit, & cui natura fauit, testantur se velle fauere. 17 Itaque † ista electio, *(præsertim si rem perpetuo subiiciãt restitutioni)* rarissime fit, imo semper eligant primogenitum. Secundo respondeo. quod si pater filium tacite meliorasset non vtendo hoc verbo *Melioro*, neque verbis partitionis, scilicet *Melioro in tertia*, quæ non quadrant nisi inter plures filios: tunc coniicere fortassis liceret illũ non voluisse meliorare in præiudicium nasciturorum; (quanquam hæc coniectura non quadrat, cum donatio fit filio, *vt notant Dd. in l. si totas, C. de inof. don.*) tamen cum vsus fuerit verbo *Melioro*, & verbo *Diuisionis & partitionis*, certe eius mens fuisse videtur meliorare in præiudicium nasciturorum. Ideo si postea nascãtur, melioratio conualescere videtur, & viuere, ex mente meliorantis, quod Couarr. docet *variarum resol. lib. 1. c. 19. n. 4.* in fine, quatenus autem reuocetur, postea dicam.

18 Præterea † *glos. in l. 8. tit. 4. part. 5. litera C. col. 2. & Bernardus Diaz in dict. regula 213. fallentia 4. Cassan. in consuetudinib. Burgun. rubric. 7. § 12. n. 9. Boeri. in consuetudinibus Bituricensibus, titul. de consuetudine matrimonii, §. 1. colum. fin.* dum tractant, quatenus reuocetur, significant mero iure valere, & hoc expressius tuetur Castellus in *l. 12. Tauri*, qui contendit, nullo modo ex natiuitate liberorum reuocari. Quibus consonare videtur: quod melioratio inualida ratione fratrum, rata manet morientibus fratribus, *vt infra dicam cap. 10.* Ita ergo melioratio inualida, quia nulli erant fratres, conualidabitur nascentibus fratribus, vt contrariorum eadem sit disciplina, falsum, vt valeat mero iure.

19 Solum † obstare videtur, quod grauamen appositum in legitima reiicitur ipso iure, vt ex plurib. definit Rodericus *in d. l. quoniam in prioribus, ampliatione 10. num. 1. cum sequent. C. de inoffic. testam.* ex quo videtur, quod melioratio tertiæ partis; facta vnico filio, si sit cum grauamine, ipso iure nulla sit. Sed responde grauamen reiici de legitima mortuo patre tunc enim legitima debetur, & grauatus conqueri potest non ante, *l. 1. & l. fin. C. de inoffic. donat. Bart. & Bald. in d. l. 1. col. pen. Molin. de donatio. in contra. matrimon. num. 12.* Hic autem loquimur, quando viuo patre meliorante, alii nascuntur filii, qui possunt

mori, vel renuntiare hereditati paternæ, vel profiteri institutum Diui Francisci, ita vt melioratio rata maneat præsertim patre in eadem voluntate manente, vt infra dicam. Quoniam tamen nostrorum opinio videtur esse, vt si alij filij nascantur, melioratio tertiæ reuocetur, *vt infra dicam*, hæc latius non excutio.

20 Sed redeo ad nostram quæstionem, qua definita, tractabimus, quatenus melioratio tertiæ, & quintæ reuocetur, ex natiuitate liberorum. Ergo videtur filiam vnicam dotis ratione non posse dici melioratam, cum melioratio non sit, neque esse possit, nisi exsistentibus pluribus filiis.

21 Sed obiiciet † aliquis, hoc verum, quoad tertiam, quæ vni ex filiis prælegânda est, non tamen quoad quintam, nam cum extraneo legari possit, certe si detur dotis nomine, filia in illa videtur meliorata.

Sed responde, quod cũ quinta nõ deberetur aliis fratribus etiãsi exsisterent, certe filia non potest dici meliorata, saltim in eorum præiudicium, imo neq; meliorata, nam melioratus dicitur, qui plus accipit, quam alius cui debetur hereditas, sicut sibi; quinta autem, neq; filiæ vnicæ, neq; aliis fratribus debetur.

22 Rursus † non ex eo, quod pater non donet extraneo quintam, videtur filiã meliorare, sed potius nõ minuere facultates ad filiam in solidum pertinentes
23 si quinta non legetur. Quis † autem melioratus dicitur, quod habeat illud, quod sibi debitum, saltim ab intestato adimi potest, aliquo respectu, scil. legando, vel donãdo ad libitum? Sed reclamabit aliquis, satis est meliorata, cum pater illi dotis nomine det in vita maximam summam, nullo exsistente filio, iure efficaci, vsq; ad mortem, *vt in l. 1. ff. de here. vel act. vendi. glos. & DD. in l. 3. C. de iur. & fact. ignor.* Sed respondeo, quod si præstatio in vita, facit aliquam videri meliorationem, certe neq; legitima, neq; minor portio dari posset in dotem. Cum ergo ex quantitate dotem vnicæ filiæ non possimus improbare, tanquam meliorationem, certe non improbabimus quod in vita data sit, *vt in l. Pomponius Philadelphus, ff. famil. hercis.*

24 Rursus † quod dos magna dati possit vnicæ filiæ, satis significat Iason *cons. 171. lib. 4.* vbi loquitur de eo, qui dedit omnia bona sua in dotẽ, reseruato vsufructu, & disputat quatenus reuocetur natis aliis liberis. Itaque supponit maiorem dotem dati vnicæ, quam si duo essent, idem significat Soc. *cons. 147. lib. 1. Cassane. in consuetudinib. Burgun. rubr. 7. §. 12. nu. 8. Boerius in consuetudinib. Burdegal. tit. de consuetnd. matrimon. §. 1. col. fin.*

25 Rursus † quod vnica pinguius dotanda sit, notat Soci. *consil. 288. numer. 15. lib. 2. Corne. cons. 290. colum. 13. vers. circa secundum caput, lib. 3. & cons. 115. colum. 1. libr. 3. Alexand. consil. 8. numer. 5. libr. 2. Curtius senior consil. 39. colum. 2. versic. nam videmus.* His suffragatur ratio huius legis, ea præcipue ratione condita, vt euitetur damnum ceterorum filiorum quorum legitima minuitur, ex melioratione ratione dotis, vt docui capit. secundo: cum autem vnica tantum sit filia, nulli fit iniuria, nullus est, qui reuocationem petere possit.

26 Rursus † nota verba petitionis: *Las dotes no sean mas, que la legitima que le vendria a la dotada, si entonces se partiessen.* Ergo loquitur stantibus pluribus inter quos bona diuidenda sunt.

27 His congruunt † verba legis. *Pueda dar a cada vna de sus hijas* numerus autem pluralis non verificatur in singulari, *iuxta glos. in l. Maeuius, §. cum qui, ff. de legat. 2. l. fin. ff. ad Trebel. Alexand. & Ias. in l. qui quartam, ff. de leg. 1. Bartol. l. cum tale, §. fin. ff. de condit. & demonstrat. & rursus in d. l. qui quartam, colum. fin.* & ibi DD. scribunt verbum, *Filius*, positum in aliqua dispositione, non verificari stante tantum vnico filio, quod idem Bartol. & Iason. scripserunt, *in l. qui filiabus, ff. de leg. 1. Paul. in d. l. qui quartam, §. fin. Iason. l. Gallus, §. quid si is, col. 2. dum Bart. citat, ff. de libe. & posthu.*

Rursus † hæc lex non solum dicit *Hyas* in plurali 28
sed *A cada vna de sus hijas*, verba autem hæc *A cada vna*, æquipollent relatiuo quilibet, quod est distributiuum secundum Imol. & Bart. *in l. hoc articulo, ff. de heredi. instit.* & quando pluralis numerus scribitur addito pronomine distributiuo, nunquam verificatur in singulari, *auctore Socin. cum tale, §. fin. ff. de condit. & demonstr.*

Et † generaliter, quando versatur diuersa ratio 29
in plurali, quam in singulari, verba pluralis numeri, non verificantur in singulari, *auctore Alexan. in l. qui quartam, §. fin. ff. de legat. 1. Ias. l. Gallus, §. quid si is, ff. de liber. & posthu. & innumera citat Tiraquel. l. si vnquam, verbo, susceperit liberos, numer. 215. Cod. de reuoc donatio.*

In casu † autem quo vnica adest filia, manifestis- 30
simum est deficere omnes rationes huius legis, nullũ enim damnum fit ceteris fratribus, & quando lex taxat summam in fauorem aliorum consanguineorum, si illi non exsistant, taxa excedi potest, *ita Bald. in l. 1. in fine, C. de secund. nupt. Corne. cons. 324. vers. & pro hac conclus. lib. 4. & dicam infra.*

Ergo † dotans filiam vnicam, summam hic præ- 31
stitam excedere potest, nunquã tamen proprie dicetur meliorasse filiã; melioratio n. non datur nisi inter plures filios. Non obstant in cõtrarium adducta, quoniam ex superiorib. patet, quando pluralis numerus verificetur in singulari.

Sed est † quæstionis, quatenus reuocetur dos da- 32
ta filiæ vnicæ, quæ forte tanta fuit, vt tertiã, & quintam bonorum partem comprehenderet, & insuper aliquid plus. Hæc quæstio dubia est, & vt rem altius repetamus, non solum de dote data vnicæ filiæ, sed etiam de donatione tractabimus. Quæro ergo, *feci donationem vnico filio, quæ tertiam, & quintam bonorum partem, & amplius comprehendit: nascitur alius filius, vel filia, quæro quatenus reuocetur donatio, an scilicet in eo, quod excedit tertium, & quintum, an vero in totum.*

Hæc res † de iure communi non tantum habet 33
dubitationis. Consentiunt enim DD. communiter, quod donatio etiam amplissima facta filio, non reuocatur, nisi, vsq; ad legitimam recens nati, *l. si totas, C. de inof. donatio. & ibi Bart. Angel. & ceteri omnes, Bald. Imola. Paul. & Alberic. in l. Titia Seio. §. Imperator, ff. de legat. 2. Bald. in l. defuncto, colum. 1. versicul. quæro an filius, C. si in fraud. patro. Bald. Salycet. & Ang. in l. si vnquam, vbi Tiraquel. in verbo libertis, numer. 60. C. de reuocan. donatio. Socin. in repet. l. cum auus, colum. 19. ff. de conditio. & demonstra.* & hæc est communis, *vt per Tiraquel. dict. numer. 60. Alexand. consil. 103. col. 4. lib. 3. Ias. cons. 171. col. 2. versicul. non obstat etiam, & colum. sequenti, versic. sed præmissis, lib. 4. Antoni. Ioan. Andre. & Abb. in c. fin. de donatio. cum pluribus aliis citatis per Tiraquel. dicto numer. 60. Ioan. Bernar. regula. 213. fallen.*

[illegible] 4. Segura l. 1 § si vir col. 26 ff de acquirend. possess. & l. vnum ex familia, § sed [illegible]andum, colum. 14. vers. tertio facit. ff. de leg.

34 Solus † ab hac opinione recessit Ripa *in d. l. si vnquam, q. 47.* mouetur, quia si pater de aliis liberis cogitasset, non est verisimile, quod eorum portiones huic filio donasset. Sed respondet, quod cum legitima eis salua maneat, eorum portio debita non minuitur. Rursus adducit, quod pater videtur velle seruare æqualitatem inter filios, *l. illud, C. de collatio.* Sed [illegible] in sua vita, tam amplam facit donationem, præstando ei ius in re sua in vita, etiam verisimile est, velle præferre eum portionibus filiorum postea natorum. Rursus nescio qualiter respondere possit *ad l. si totas.*

35 Sed nouissime † Molin. *in tractat. de donationibus [illegible] in contractu matrimonii, num. 58. [illegible] num. 48* op[illegible] communem [illegible] intellectum *l. si totas*, & dicit [illegible] valere, & ratam manere, vsque ad viri[illegible] [illegible] facta est donatio, cetera reuocari ex natiuitate filii.

36 [illegible] † cum vix ill[illegible] plus de hac re; mihi tamen [illegible] sententia, [illegible] ma[illegible] [illegible] [illegible] s. & [illegible] spond[illegible] a *si totas*, [illegible] *[illegible]* [illegible] ndere potest, nisi d[illegible], *vt Ripa [illegible] 7. 4* [illegible] o communem intellectum ampl[illegible] *[illegible] Couarr. variarum re[illegible] col.* qu[illegible] fir[illegible], quoniam pater plus [illegible] q[illegible] no[illegible] natos *vt in l. qui filiabus, & ibi [illegible] Raphael Paul. & Alexand. [illegible] at. 1.* Si tamen donet amplissime vni ex [illegible] ius filius tantum reuocat quoad legitimam, *vt in Auth. ex. vnde si parens. C. de inoffic. testament. [illegible] vnum ex familia, § sed [illegible]undam, col. 14. vers. tertio facit ff. de leg. at. 2. Faciunt qua [illegible] Areti[illegible] l. [illegible] ff. de liber. & posth. [illegible] de qua re vide Tiraq. d. l. si vnquam. verbo, susceperit liberos, non habierit [illegible].*

37 In [illegible] tamen † iure Regio hæc quæstio est [illegible] dubia. Nam de iure communi, legitima [illegible] quatuor, vel pauciores est tertia pars [illegible] & si plures sint, est [illegible] dimidium. *[illegible] de inoffi. [illegible] tam.* V[illegible] [illegible] partem [illegible] [illegible] [illegible] quo [illegible] [illegible] at donatio [illegible] quo [illegible] donatarius re[illegible] [illegible] s. pini [illegible] facultatibus patris, & alud [illegible] [illegible] tantum est [illegible] quem donatio [illegible] [illegible], qui præter illam medietatem dimidiæ remanet vigore donationis, cum ceteris omnibus facultatibus patris. At de iure Regio, si donauero vnico totas facultates meas: eo modo quo licet, censetur [illegible] horatus, *vt in l. 26. Taur.* Nascitur alius filius, vel [illegible] petunt reuocationem, quia in vnico [illegible] [illegible] non tenet, *vt dixi supra ex numer. 11.* & quia [illegible] concurrere tacita voluntas patris, qui [illegible] co[illegible] eos nascituros, non tam ample donasset, hæc est enim ratio *l. si vnquam, Cod. de reuo[illegible] donat.* oppo[illegible]; quod iuxta communem opi[illegible], d[illegible] a[illegible] io, reuocatur vsque ad l[illegible] [illegible] [illegible] quod tertia, de iure R[illegible] le[illegible] gitima, [illegible] quoad extraneos, & quod [illegible] remane[illegible] bet solum cum sua legitima, & [illegible] cum fratribus tertiam, & quintam partem, v[illegible] tertiam quæ [illegible] legitima, & ita filius rema-net, cum [illegible] portione, [illegible] de iure communi.

Quid † si [illegible] 38
4. d[illegible] donatione [illegible] vnico [illegible] ex natiuitate [illegible] legitima[illegible] nati, n[illegible] quod fratres [illegible] facta non fuit [illegible] facultates patris ex [illegible] iure Regio, ratio[illegible] legitimam con eq[illegible] tute don[illegible] nis opinio supra [illegible] quod donatio fact[illegible] filio, reuocat[illegible] vsque ad legitimam, asserit hanc opinionem.

Rursus † adducit, [illegible] od f[illegible] non potest 39
vi[illegible] meli oratus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] æquissi[illegible] Ad[illegible] [illegible] po[illegible] [illegible] um [illegible] nati, [illegible] co ũ [illegible] us, [illegible]

Horum [illegible] 40
l. si vnquam q. 47 [illegible] totum [illegible] & quod omnes debent [illegible] Idas facit quod [illegible] sit M[illegible] *n. 31. [illegible] in tractat. de [illegible] fact. in contract. matrim. num. 58.* quod [illegible] filio nati [illegible] & [illegible] maneat valida quoad legitimam [illegible] est donatio. Hæc opinio [illegible] opinioni Bern[illegible] facult[illegible] æquali[illegible], quia vtriusque legitima pa[illegible]. An quo [illegible] ne, d[illegible] videtur [illegible] facultates [illegible] donatæ sunt, [illegible] d[illegible] tiæ [illegible] & [illegible] tix p[illegible] f[illegible] prol[illegible] dandi [illegible] [illegible] tium, vel q[illegible] d[illegible] *in Auth. [illegible] non [illegible] [illegible] tam.* & p[illegible] tium erit [illegible] ns [illegible] temp[illegible] reuocatam, alia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] on [illegible] bonis [illegible] opi[illegible] M[illegible] & haberent vires.

Rursus † facit, quod si pater tempore donationis 41
habebat trecenta in bonis, & donauit ducentum filio, & forte postea n[illegible] alii filii, quibus solacentum paulo amplius remanent pro legitima, [illegible] omnes fame peribunt: si melioratio maneat valida quoad tertiam.

His co[illegible] † quod scribit Cassan. *in consuetud.* 42
Burgund. rubr. [illegible] § 12. n. 8 quod [illegible] pater, & mater o[illegible] bona sua dederunt in dotem [illegible] & n[illegible] alius [illegible] reuoc[illegible] pro[illegible] compete[illegible] donatione[illegible] quod [illegible] tion[illegible] haberet [illegible] part[illegible] legitima, cũ alia fratre diuidenda, [illegible] prælegeret.

Ba[illegible] L

43 Rursus † hæc sententia confirmatur, quoniam si eam pr[illegible]bamus, [illegible] reducuntur ad æqualitatem, & in dubio ea opinio probanda, per quam fratres ad æqualitatem rediguntur, *auctor Socin. l. cum aunt. colum. 20 ff. de cand. & demonstrat. Corn. cons. 309 lib. 1.* semperque mens legis esse videtur ne inter filios sit inæqualitas, *ut per gl. & DD. in l. illud. Cod. de collat. l. 29. Taur.*

44 Rursus facit [illegible] *tit. [illegible] lib. [illegible] fori*, vbi expresse definitur omnes parentum facultates esse filiorum legitimam, excepta quinta, & quanquam lex det facultatem patri, vt meliorei quem voluerit ex liberis in tertia, non ideo desinit esse legitima, quia si non vtaeur facultate meliorandi, omnia iure legitimæ ad filios pertinent.

45 Contraria tamen † opinio, imo quod tertia [illegible] & quinta maneat filius meliorato, & quod donatio non deducatur legitima, placuit Castillo *in l. [illegible] 2. Tauri, in verbo Siguiente, col. 5 [illegible] Couarru. variarum lib. 1. ca. [illegible] num. 4. vers. ceterum,* vbi [illegible] hanc opinionem efficacissime iure probari, [illegible] opinionis videtur esse licet subobscure, *Joan Lupus, in rep. c. per vestras. §. 22. incip. in constituende num. [illegible] vers. idem dicendum in tertia, de don. inter virum & uxor.* vbi dicit, quod iure Regio si maritus post annum matrimonii, aliqua donauit vxori non stantibus filiis, quod valet donatio, si tamen postea nascantur filii, donatio rata manet quoad quintam partem bonorum donantis, subiicit Lupus idem dicendum, in tertia parte inter filios, ex quo aperte colligitur illum sensisse, quod si donator [illegible] & post alii nascantur, donatio non reuocatur quoad [illegible] partem, quia potuit eam [illegible] ex filiis prælegare. Idem sensit Segura *in [illegible] ex famil. [illegible] col. 14 vers. tertia facit, ff. de leg. 2.* Qu[illegible] in respondere potest hunc loqui quando [illegible] sit vni ex pluribus filiis iam natis, quo casu, [illegible] est pater in posse meliorare eum in tertia [illegible], & quod alii non poterunt reuocari, & [illegible] quod plus est, *ut per Seguram [illegible] num. 1. § [illegible] col. 7. vers. tertia erit [illegible] ff. de acquir. poss. Gomez [illegible] leg. 27. Tauri num. [illegible] vers. [illegible] fertur etiam* probatur ex pr[illegible] *in l. 29. Tauri.*

46 M[illegible] pinio, & quoad quintam res est sine dubio, nullo [illegible] respectu dici potest legitima, & communis opinio est, donationem reuocari vsque ad legitimam, & quod quoad quintam rata maneat, probatur ex [illegible] *in l. 3 tit. 12. lib. 3. art.* vbi si non habens filios donet vxori, & postea nascantur filii, donatio rata manet quoad quintam, quod est mente [illegible], nam cum donatio nõ [illegible], reuocatur [illegible] ex natiuitate filiorum, videtur tamen sibi donationem factam aliquam [illegible], non reuocari in totum ex natiuitate filiorum, & illum textum [illegible] *per vestras, § 22 n. [illegible] de don. inter virum & uxorem Castillo d. l. [illegible] 2. verb. Siguiente, column. 5.*

Et quod † nullo modo reuocetur quoad quintã, est de mente Bernardi D[illegible] & Gregorii, & aliorum qui solum de [illegible] per tertia.

47 Rursus quod † [illegible] rata maneat, videtur etiam manifestum esse, quia [illegible] donans [illegible] alios liberos sibi nasciturus quod [illegible] colligi potest. Qui etiam si donans [illegible] iuuenis sit, habeatque vxorem [illegible], & fœcundam? Equidẽ [illegible] credam, hunc aut vecordem esse, aut voluisse maiorem natu filium propter [illegible] nis memori[illegible], [illegible] in præiud. [illegible] [illegible] verbo [illegible] antea [illegible], nam [illegible] quasi [illegible] bonis cogitauit, *per Roman. cons. 269 [illegible] 2. colum. [illegible] col. 5 [illegible]* vbi multa adfert, ex quibus [illegible] donantis [illegible] potest, & dicit *num. 13.* hanc [illegible] in opinionem.

Fateor tamen, [illegible] † hoc casu dis[illegible] *l. si tecum D. de mort. [illegible] don.* [illegible] videlicet, vt donatio [illegible] cetur quoad legitimam [illegible] nati [illegible] aliis filiis cogitauerit, *vt notant DD. Bal.* [illegible] credamus, illum de filiis cogitasse [illegible] fecisse, videtur non voluisse reuocari in totum [illegible], et iam si alii filii nascantur.

Præterea hæc † opinio probatur, quoniam legitima dicitur illa, quæ nec [illegible] detur [illegible] bonorum [illegible] *vnde etsi pater [illegible] ff. [illegible] in [illegible]* [illegible] cogno [illegible] [illegible] quia [illegible] ex filiis iam nati [illegible] tur quod non reuocatur ex [illegible] quoniam iuxta communem opinionem [illegible] donatio [illegible] filio solum ex [illegible] reuocatur, quoad legitimam. 49

Rursus † quod tertia non sit legitima, [illegible] lios, probatur, quoniam pater non solum [illegible] x filiis, sed etiam vnum ex nepotibus [illegible] test in ea meliorare, *vt in l. 18. Tauri,* [illegible] sitas vbi ius necessarium competit [illegible] otii respectu extraneorum, *vt in l. 27. Tauri.* [illegible] pater spretis filiis, etiam parco [illegible] nepotibus [illegible] ipsos nepotes meliorare in tertia. L[illegible] est legitima quoad filios, alias [illegible], qu[illegible] prælegati vni ex filiis, non [illegible] prælegari [illegible] bus, quos ipsi filii [illegible] cedunt. Quis [illegible] bit tertiam legitimam, ex eo quod si pat[illegible] lioret in casu [illegible] omnes [illegible] hac ratione omnes patris [illegible] communi dicentur legitima [illegible], quia [illegible] nihil leget, omnia necessario [illegible] *inter filios, C. fami. hercis.* D[illegible] tertia, vel donanda [illegible] iuxta [illegible] meritum, pater de residuo, quem [illegible] tate pot[illegible], vel donare [illegible] *late prior [illegible] primo.* Quod si nihil lege[illegible], omnia [illegible] tur filiis ab intestato: [illegible]

Dissentit ergo, qua † [illegible] communi ius Regium, est, quod iure Reg[illegible] quintæ partis, reliquum [illegible] succe[illegible] tur [illegible] quæ paulo p[illegible], vel [illegible] ualet [illegible] quinta fere dimidium esset [illegible] que [illegible] concordat cum Authent. *non [illegible]* [illegible] filiis decernit, deberi dimidium bonorum [illegible] ius differat, quia lex Regia, non [illegible] liberorum, & [illegible] *nouissima* requirit [illegible] quam quatuor filii, vt legitima sit dimidium bonorum: differt, quia de iure communi, si [illegible] us, debetur ei tertia pars; at Iure R[illegible] debent omnes facultates patris, excepta quinta.

Præcipua tamen differentia [illegible] muni, pater residuum extra [illegible]

dar[illegible]

dare, perdere, & profundere. At iure regio pater tertiam potest ad libitum prælegare, debet tamen fieri prælegatum, vni ex liberis, nō extraneis, adeo quod extranei substitui nō possunt filio, in tertia, in præiudicium descendentium, *vt in l. 27. Taur.* Itaque re vera, legitima filiis debita, est: quod ex re paterna superest, deducta tertia, & quinta.

53 Et quod † tertia non sit legitima, probatur, quia filius in ea melioratus grauari potest, *vt in l. 27. Taur.* quod si legitima esset grauamen non valeret, *vt in l. quoniam in prioribus, C. de inoffic. testament.* Rursus quod rata maneat melioratio in tertia, probatur, quoniam si pater potest meliorare, in præiudicium filiorum iam natorum, quibus iam debet, & quos iā diligit, & quibus intelligit, opus esse substantia, ad transigendam vitam, & quinis actus inducit meliorationem tacitam, *vt in l. 26. Taur.* quanto magis poterit meliorare, in præiudicium non natorum, quibus tunc nihil debet, quorum natiuitatem multi casus possunt impedire, & erga quos minus censetur affectus, *iuxta gloss. Bald. Paul. & Alexander in l. qui filiabus, in principio, ff. de legat. 1. Barb. l. cum acutissimi, col. 2. C. de fideicommiss. Bart. l. si cum dotem, in princ. col. fin. ff. solut. matrim.*

54 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam ea sententia probāda est, per quam redimus ad ius commune, a viris prudentissimis elucubratum. Euitanda est enim legum correctio. Attamen si hanc opinionem probamus, redimus ad ius commune, quo legitima filiorum, ad summum est dimidium paternæ substantiæ, *vt in Authent. nouissima.* At si melioratio tertiæ, & quintæ partis salua maneat meliorato, relinquitur ceteris filiis pro legitima, aliud dimidiū paternæ substantiæ, & cum doctissimis viris hæc portio congrua visa fuerit, non debet nobis videri incongrua, præsertim cum nostro iure regio, id patri concedatur (meliorare scilicet in tertia, & quinta, & residuum relinquere filiis pro legitima.)

55 Postremo, pro hac † opinione adduco Achillæū argumentum: nam si melioratio tertiæ, facta vnico filio, reuocaretur in totum ex natiuitate aliorum, peior esset conditio meliorati de iure Regio, quam de iure communi, nam de iure communi, si pater totas facultates vnico filio donauit, & postea nascitur alter, donatio solum reuocatur pro portione debita denuo nato, ratione legitimæ, reliqua omnia salua manent meliorato, iuxta communem supra relatam, *a num. 35.* & dispositionem *l. si totas, C. de inoffic. donat.* At si melioratio tertiæ reuocatur, stante iure Regio, multo magis nocet meliorato, denuo natus, quam nocet de iure communi, nam de iure communi omnia, excepta legitima, remanent apud melioratum, at iure regio nihil prorsus præcipuum apud eum manet, sed omnia æqualiter diuidenda sunt, quod admittendum non est.

56 Vltimo, facit † efficax argumentum, nam si melioratio tertiæ, ex natiuitate alterius filii in totum reuocatur, nulla est differentia inter donationem factam filio, & donationem factam extraneo, vtraque enim ex natiuitate posterioris reuocaretur, hoc autem obstat communi DD. sententiæ, *in d. l. leg. si vnquam, & in d. l. si totas,* vbi constituunt differentiā, inter donationem factam filio, & extraneo, nam donatio extranei, in totum reuocatur, at donatio filii rata manet, deducta portione necessario debita denuo nato, *vt constat ex DD. supra citatis, & ex d. l. si totas.* Quinimo esset durior conditio filii, quam extranei, nam (vt aliquorum opinio est) iure regio, 57 donatio facta extraneo (puta vxori) non reuocatur in totum natis filiis, *vt in l. 3. tit. 12 lib. 3 fori, Castillo in l. 12. Tauri, verbo Siguiente, col. 5. Lupus. c. per vestras, §. 22. in constituenda, num. 15. de donation. inter virum & vxor.* Quis autem ferat duriorem esse conditionem filii quam extranei aduersus ius naturale, & diuinum? Præsertim cum melioratio sit licita, & permissa sit, etiam stantibus aliis filiis. At donare extraneo permissum non est, nisi vsque ad quintam, & id quidē iure communi reuocatur, natis filiis, si modo magnam summam efficiat, *vt per Socin. consil. 147. colu. pen. lib. 2. Tiraquel. l. si vnquam, verbo omnia, vel partem. num. & seq. Cod. de reuoc. donat.* nimirum ex tacita voluntate patris, qui si cogitasset filios sibi nascituros, non donasset.

Cum † ergo DD. prudenter constituant dif- 58
ferentiam, inter filium, & extraneum, quia in filio præsumitur, patrem voluisse donare, etiamsi alii liberi nascituri sint, in extraneo secus, cur nos tā prudentissimam, naturæ conformem, obliterabimus? Præsertim cum pater rem iure permissam fecerit, nam meliorare filium in tertiam, etiam in præiudicium iam natorum permissum est, *vt supra dixi numero 33.*

Non obstant † in contrarium adducta. Primo 59
non obstat quod tertia sit legitima, nam legitima dicitur, quæ adimi non potest, tertia autem adimi potest, & per donationem iam est adempta, & quod nō censeatur legitima patet ex supra relatis. Rursus 60
non † obstat, quod filius vnicus non potest dici melioratus, quoniam nato alio filio, vel filius recte melioratus dici potest, & quæ ante erat donatio, dicetur recte melioratio. Rursus non obstat, quod pater non potuit merita omniū filiorū cognoscere, vt digniorem melioraret, nam hac sane via, si duo essent filii, etiam non posset meliorare, exspectandi nimirum essent postea nascituri. Communis consuetudo recipit meliorare primogenitum, etiamsi alius melior, & dignior sit. Et apud omnes gentes, hoc moris esse videtur, primogenitum peculiaribus honoribus afficere, *vt patet ex Tiraq. de primogeniis, in præfatione præcipue, num. 17.* vbi id probat ex sacris literis, & grauissimorum virorum traditionibus. Non obstat opinio Rip. & Molin. *vt supra dixi.*

Non † obstat, quod Cassaneos scripsit, quoniā 61
facit pro nobis, si enim filius natus fuisset tempore donationis, certe filius vnicus proculdubio meliorari posset. Non obstat, quod si postea nascantur plures filii, fame peribunt, quoniam eadem ratio versatur, quando tempore donationis nati erāt, & nihilominus permittitur filium meliorare, in tertia, vt manifesti iuris est, & hæc opinio dubitabilis est, si pater in eadem voluntate perseueret. Il-
lud † non omittendum, quod si facta a patre do- 62
natione extraneo, filius nascatur post mortem patris, donatio valida manet, quoad quartam bonorum patrem, textus est *in l. 3. tit. 12. lib. 3. fori,* quem Rodericus notat *in l. quoniam, in nona limitatione legis Regiæ, Cod. de inoffic. testam.* & hoc est efficax argumentum. Si enim donatio facta extraneo, rata manet in parte tertiæ partis, scilicet in

plusquam quinta parte, in portione quæ dicitur tota esse filii legitima; cur donatio facta filio non manebit rata in tota tertia parte, quæ opinio confirmatur ex his quæ infra dicam. Rursus si donatio facta vnico filio valuit, si non vt melioratio, saltim vt donatio, iam tempore quo filius nascitur, tertia non est in bonis patris; & si non est in bonis patris, non debetur sibi legitima in ea.

63 His † ita diffinitis, quid sentiendum de amplissima dote data vnicæ filiæ, si nascitur postea alius filius, an dos exæquari debeat, tanquam iniqui huius legis, ita, vt nulla sit melioratio: sed tertia, & quinta, & cetera omnia, æqualiter diuidantur cum filio nato. Equidem videtur dotis præstationem, ratam & validam manere, quoniam *l. si vnquam*, non habet locum in donatione ob caussam. Ita docuerunt Bald. & Angel. *in d. l. si vnquam, Alexand. conf. 39 in fin. lib. 3 Aret. l. 1. Cod. de pact. & ibi Alciat. verbo, sustulerat, Socin. consil. 147. colum. vltima, lib. 2. Ias.* qui loquitur in donatione ratione dotis, *conf. 171. colum. 4. lib. 4. copiose Tiraq. qui alios citat, in l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, n. 122. C. de reuoc. donat. Dec. conf. 181.*

64 Et nominatim, quod † donatio dotis caussa non reuocetur in totum, ex liberorum superuenientia, docuit Socin. *d. conf. 147. libr. 2. Ias. conf. 171. colum. 4. Imola, in cap. fin. versic. tertio casu, de donatio.* vbi nominatim loquuntur in patre dante filiæ dotem, vel filio donationem propter nuptias, nam dos data filiæ non est mera donatio, sed donatio ob caussam, quoad ipsam filiam, *vt late probat Ias. d. conf. 171. num. 2. lib. 4. Socin conf. 147. col. fin. lib. 2.* Licet dos data extraneæ, censeatur mera donatio, *vt ibi per Ias. col. 3. vers. bene verum est, qui citat Paul. l. vna. C. de inoffi. dotib. Bart & Salyc. l. fin. C. de iure dot.*

65 Rursus † probatur efficacissime, quoniam etiamsi filia sit exclusa a statuto, stantibus masculis, si pater ei vnicæ amplissimam dotem præstat, dos non reuocabitur natis masculis, nisi vsque ad legitimam necessario masculis debitam, *ita Ias. conf. 171. colu. 7. versic. sed promissis non obstat etiam, lib. 4. Imola. cap. fin. de donat. colum. 3. Tiraq. l. si vnquam, verbo libertis, num. 63 C. de reuoc. donat. Bert. conf. 383. libr. 1.* vbi satis significat non reuocari *ex l. si vnquam.*

66 Postremo, quod † dos vnicæ filiæ præstita nō reuocetur quoad tertiam, docet gloss. *l. 8. tit. 4 part. 5. litera C.* adducens quod supra dixi *num. 63. l. si vnquā,* non admittendam in donatione ob caussam. Et quamuis ibi dicat patrem videri exercere liberalitatem, cum filiam dotat vltra legitimam, quia meta dotis est legitima, non quadrat themati proposito, loquimur enim de vnica filia, quo casu vniuersæ facultates, excepta quinta, cēsētur legitima, & sic multo minus quadrat, quod postea dicit de numero liberorum.

Rursus, facit † probabilis ratio, nam si mera donatio collata in filiam rata manet, in tertia, & quinta parte, etiamsi alius filius nascatur, *vt supra dixi ex num. 45.* quanto magis hoc probandum quando nō fuit mera donatio, sed caussa dotis, quę quoad generum optimo iure censetur onerosa, *vt per Ias. § item si quis in fraudem, Instit. de act. Cyn. Bart. Bald. & Salyc. & Paul. l. vna, C. de inoffic. dotib. Molin. in tractat. de donatio. fact. in contra. matrim. nu. 50. Bart. & DD. in l. Mauia. ff. sol. matrim. Bart. Bald. & Salyc. l. fin. in princ. C. de iur. dot.*

67 Ergo † ea opinio verissima est, vt dos ampla data filiæ vnicæ solum reuocetur pro legitima denuo nati, *vt supra dixi num. 33.* & est communis secundum Molinæum, *de dona. f. ct. in contra. matrim. n. 46.* Si tamen dos extraneæ data esset, reuocatur omnino ex natiuitate filiorum, *ita Alex. conf. 71. lib. 4. Iason consil. 171. col. 6. vers. ex istis omnibus, lib. 4. Bertrand. conf. 76. col. fin. lib. 2. Molin. ad d. Alex. conf. 71. libr. 4. & in tractatu de donat. fact. in contra. matrim. n. 4. & n. 64 Tiraq. in d. l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, num. 193. C. de reuoc. donat.* Quia est mera, & pura donatio, & non ob caussam, *vt per Ias. d. conf. 171. col. 5. li. 4.* Agnosco, dotem non reuocari natiuitate alterius filii, si filiæ facta sit, quid tamen si sit immodica, hic enim non impugnamus solum *ex l. si vnquam, sed ex titulo de inoffic. dotibus,* & ex hac lege.

Equidem † gloss. *in d. leg. 8. titul. 4. part. 5.* solum tractat an reuocetur ex æquitate l. si vnquam, & dicit non reuocari, nisi pater eam fecisset desperans alios habere filios: tunc enim si nascantur, dicit videri æquum dotis opulentiam reuocari. *Faciunt ad hoc quæ scribit Paul. l. 1. col. 3. vers. vnum tamen scias. C. de inoffic. dona. Socin. conf. 126. lib. 3. Ripa l. si vnquā, quæstion. 50. Tiraquell. ibi in princ. legis, nu. 109.* 68

Sed † Ioan. Bernard *d. ct. regul. 213 fallentia 4. versic. & adeo existimo,* dicit magnam donationem vnicæ filiæ dotis ratione factam reuocari ex æquitate *l. si vnquam,* & quod filiæ dotatæ, non debet remanere tertia pars, sed quod æqualiter est diuidenda, cum denuo nato, inuehiturque in parentes stultos, qui, vt filiam vnam splendide locent, alias expilant, & ad religionis professionem vel impudicitiam adigunt. Quid iudicandum? 69

Mihi equidem † videtur, amplam donationem filiæ factam; reuocari non solum ex dispositione *l. si vnquam,* quæ in dote vnicæ filię data habet locum, si aliquid peculiare accedat, explicans mentem patris dotantis: quo scilicet animo fecerit, vel si sit magna dos, licet enim præsumamus patrem voluisse dotare filiam, etiamsi cogitarit de nascituris, (est non ad id iure obligatus) tamen viget *l. si vnquam,* quia præsumimus, quod si cogitasset de nascituris, non tā ample dotasset, *ita in simil. Angel. in d. l. si vnquam, Barba. c. fin. col. fin. de donat. Rip. in d. l. si vnquam qu. 13. & 14. Molin. de don. fact. in contract. matrim. nu. 51.* Rursus, vltra tacitam mentem dotantis reuocabitur ex titulo de inofficiosis dotibus, vsq; ad legitimam denuo nati *vt per Paul. l. 1. n. 5. C. de inoffi. dotib. expresse Ias. conf. 171. col. 7. versic. sed promissis non obstantibus, lib. 4. Imola c. fin. de dona. cum aliis citatis supr. hoc cap. 65. vers. rursus probatur,* & est communis *secundū Molin. vbi proxime.* 70

Dubium † ergo est, quatenus reuocetur. *Ioann. Bernar. d. fallentia 4. reg. 213 dicit reuocari;* ita, vt denuo natus æqualem portionem sortiatur cum dotata, quoniam tertia est legitima, & dicit nō obstare *l. 29. Tauri.* quoniā ibi, quando tractatur de reuocāda dote inofficiosa, ex titulo de inofficiosis donationibus, nō enim eo tēpore dos erat inofficiosa, etiamsi occuparet tertiā & quintam partē & legitimā dotatæ. At hodie id correctū est, & nescio quare Bernard. huius rei nō meminerit, quamuis Gregor. *in l. 8. tit. 4. par. 5. lit. C.* dicit hodie consulendam hanc legem. 71

Equidem † si Ioan. Bernardus qui non vidit vel meminit huius legis, reuocat tertiam, ex sola *l. si vnquam,* multo magis videtur hodie idem dicendum, cum præter mentem patris, de 72

quo

qua *in l. si vnquam*, concurrat hæc lex, quæ indicat dotem esse inofficiosam, vbicunque ex dote oritur melioratio, non enim ratione dotis vel matrimonii admittitur melioratio, imo efficacissime improbatur ea hac lege.

73 Pro † hac opinione facit, quod Molinæ. scripsit *in tractat. de donatio. factis contrac. matrim. num. 58. & in tractatu de inoffi. donatio. num. 34.* vbi expressim loquendo de dote oppugnat opinionem Iason. *d. cons. 171. lib. 4.* & dicit dotem amplam reuocari omnino salua solum legitima virili ipsius dotatæ & quanquam hæc sit noua opinio, certe quo ad nos Regium parum videretur interesse, an reuocetur vsque ad legitimam dotatæ an vero vsque ad legitimam denuo natæ, cum omnes facultates patris (*excepta quinta parte*) sint legitima æqualiter diuidenda, & si reuocatur tertia, vt Bernardus opinatur: certe æquales erūt nam contendunt tertiam esse legitimam, & quod cum reuocetur vsque ad legitimam, etiam tertia est diuidenda, & sic amat æqualitatem cum Molinæo.

74 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam hic nō solum videtur reuocanda tertia ea tacita voluntate patris dotantis: & ex eo, quod tertia contenditur esse legitima. sed etiam ea hac lege, quæ vetat tertiā in dotem dari verbis efficacissimis, & absolutis non relatis ad filios, ibi: *Mandamos que ninguno pueda dar ni prometer tercio ni quinto de sus bienes, por via de dote, ni casamiento, ni se entienda ser meiorada tacita, ni espressamente.*

75 Rursus † cum potissima ratio huius legis sit, ne ceteri filii, vel filiæ damnum patiantur ex melioratione sororis, certe cum filii, denuo nati damnum patiantur, si legitimam, tertia diminuta, accipere debeant: videtur hic adesse vera, & solida legis mens, & quod æquitatem hic clamantem audire debemus, & quod ob iuris subtilitatem, vel hominum traditiones non sit viri prudentis spernere æquitatem, præsertim aduersus legem.

76 Et certe quod hic maiorem præstat difficultatem est, quod hęc lex vetat meliorationem ex caussa dotis, & quanquam in quæstione de donatione simplici viget argumentum, quod natis aliis filiis, melioratio videtur proprie consistere, quia in vno non cōsistit, & quod pater nihil videtur fecisse aduersus legem nam licet meliorare in tertia, & solum ibi disputatur de tacita mente; hic præter tacitam mentē (*nam nō tam ample dotasset si cogitasset alios nascituros*) viget, & vrget decisio huius legis, quę vetat meliorationem ratione dotis.

77 Rursus † hic vrgēt omnia argumēta eorū qui dicunt tertiam esse legitimā quia & legitima diminuta communiter, non dicitur absolute legitima; & cum lex dicat reuocari vsque ad legitimam: videtur reuocanda vsque ad tertiam.

78 Rursus † Cassan. *in consuetudinib. Burgund. rubr. 7. § 12. numer. 8.* scribit, quod si pater, & mater vnicæ filiæ omnia dederunt in dotem, & nascitur alius: quod dos reuocatur pro parte quæ competeret denuo nato, si ante donationem natus fuisset. Iure autem nostro, si tempore dotationis alius filius natus fuisset, impediret, ne filia dotis ratione melioraretur, neve sibi præiudicium fieret in legitima; Ergo idem iudicandum si postea nascitur & dicit Cassan. hoc esse de mente Doctorum *in d. l. si vnquam.* Arbitror illum sensisse de communi opinione, quæ donationem filio factam reuocat, vsque ad legitimam denuo nati.

Rursus, † licet supra ex num. 9. in donatione dixerim, legitimam censendam deducta tertia, hic nō potest deduci tertia, ratione dotis, neque obstat si quis dicat, potuit cum esset vnica? Quoniam natis filiis aliud iuris esse videtur. Neq; obstat si quis dicat inspiciendū tempus datę dotis, vt patet in supplicatione Principi oblata, ibi. *Que no sea mas que la legitima que le verna a la dotada, si entonces se partiessen los bienes del dotador.* Nota illa verba. *si entonces se partiessen*, scilicet tempore datæ dotis, nam cum petit augmentum dotis aliud tempus inspicit, *vt dixi supra cap. 5.* Etsi tempus datę dotis esset inspiciendum, neque legitimam diminutam daret filiabus, cum eo tempore, aliis filiis non extātibus, nihil deberetur. 79

Neque † obstat, si quis dicat, durum esse, decipere generum sustinentem onera matrimonii neque alias vxorem ducturum, gener enim non potest dici deceptus, sed stultus, quis enim vxorē ducit, qui nō expendat an socer nouos filios gignere possit? Deinde quis ignorat naturale esse gignere filios, neque maritum quamuis frigidum semper pati vxorē esse otiosam. Quod si hæc non cogitauit, appellet se stultum, vecordem, incautum, non deceptum, neque enim socer promisit vxorem abdicare, neq; est prudentis viri dicere non putaram, neque debuit ignorare dispositionem huius legis. 80

Rursus † nota initium legis. *Atenta los daños que se han recrecido de las dotes excessiuas.* Hic est damnum, hic sunt suspiria fratrum, hic viget æquitas, & legis mens.

Rursus † hæc lex non permittit dari integram legitimam, si excedatur taxatio præfinita, vt docui supra capite tertio. Ergo non solum curauit ne fieret præiudicium ceteris fratribus? non enim fieret, si legitima daretur, sed ne vnquam præiudicium fieri posset natis aliis liberis, qui quod tunc iustum, & legitimum erat, efficiunt videri iniustum, cum ipsi faciendo partem, pro sua legitima, minuant legitimā dotatæ. 81

Rursus † si hanc opinionem probamus, filii reducuntur ad æqualitatem, & in dubio ea opinio probatur, per quam fratres æquales sunt, *vt supra dixi numero 43.* 82

Postremo † facit efficax argumentum, nam iure regio, maritus nō potest vxori dare arrhas vltra decimam partem bonorum *l. 50 Taur. l. 2. tit. 2. lib. 5. Recop* hoc autem procedit, etiamsi tempore quo dat arrhas, nullos habeat liberos, quod probatur. l. 1. titul. *de las arrhas, lib. 3. fori.* vbi quod excedit, applicatur proximioribus consanguineis, ergo tunc non habebat filios; nihilominus tamen etiam nullis extantibus filiis seruanda est legis taxatio: ita ergo licet vnica tantum sit filia, neque alii extent quibus præiudicium fiat, certe si postea nascantur, melioratio tacita vel expressa reuocari debet. 83

Præterea † probatur, quoniam si dotans cogitabat alios filios sibi nascituros (*sauel est ya tom destinatione*) & hæc lex seuerissime omnē fraudem improbat, si nō cogitauit quod naturale est, stultis adnumerari potest, quis autem stultitiæ fateatur? nā paria sunt scire, vel scire debere, neque socordia patris filiis nocere debet. Et certe si melioratio facta vnicę filiæ valeret, facile eluderetur decretum huius legis, 84

si vbi primum mihi filia nascitur, amplissime doto
eam, ita quod respectu nasciturorum videatur me-
liorata.
85 Rursus verisimile est, quod † si dotans cogitasset
alios filios sibi nascituros, non tam ample dotasset,
& se legi huic conformare voluisset. Postremo facit
fortissimum argumentum, si enim de iure commu-
ni dos reuocatur vsque ad legitimam denuo nati,
quia legitima tolli non potest, cur hic non reuoce-
tur, vsque ad integram legitimā, cum legitima mi-
nui non possit ratione dotis, neque melioratio fieri.
86 Et sic vides † Lector, ex hac ratione responderi
posse ad argumentum, quod in contrarium fieri
posset, scilicet quod cum esset vnica tempore dotis,
melioratio fieri potuit, cum non deberetur legiti-
ma alicui, nulli enim erant fratres. Respondeo e-
nim quod hac ratione, etiam legitima deducta ter-
tia non daretur denuo nato, quia tempore dotis,
cum neq; natus, neq; conceptus fuisset, nulla debe-
batur ei legitima, contra tamen definitur *in dict. l. si
totas. vt probaui supra n. 35.*
87 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam tempo-
re quo erat vnica melioratio non tenuit in vim me-
liorationis, non enim respectu sui ipsius dici potuit
meliorata. Rursus nato fratre, melioratio incipere
non potest, quia dotis ratione melioratio non con-
sistit, resistente hac lege.
Præterea hæc opinio æquior est, & cum iure pro-
bari videatur, rigori videtur præferenda, neque me
aliud magis cogit, quam ipsa legis mens seuere me-
liorationem ratione dotis omnino prohibentis.
88 Postremo † facit gloss. *l. tale pactum. §. fin. ff. de act.*
& quod notant DD. ibi, & *in l. Titius ff. de liber. & posth.*
scilicet quod debet haberi pro disposito, id quod le-
gislator disposuisset, si de eo fuisset interrogatus, &
hoc est, quod vulgo dicimus, mentem legis esse spe-
89 ctandam. Meo autem † iudicio, si conditor huius le-
gis de hac specie fuisset interrogatus, haud dubie pro-
nuntiasset, meliorationem etiam hoc casu non ad-
mittendam, si enim in præiudicium filii adulti, & vi-
rili robore valentis melioratio non valet: cur valeat
in præiudicium teneri infantis, iudicio, robore, indu
stria, & facultatibus carentis? Si non spoliamus vi-
rum: cur spoliemus infantem? Si prospicimus ne
legitima viri minuatur: cur non multo magis emā-
dum ne legitima denuo nati infantis minuatur? V-
ter dignior fauore? vter dignior misericordia? Vbi
90 iustior? vbi prudentior hæc lex? Quod † si hanc o-
pinionem probamus, certe neque in quinta tenebit
melioratio, lex enim ista, neque tertiam, neq; quin-
tam, dotis ratione dare permittit. Neq; obstat quod
supra dixi *n. 62. 64. 65. & 70.* aliter in donatione, vel
melioratione, extra caussam dotis, quoniam melio-
ratio, extra caussam dotis, prohibita non est, at do-
tis ratione prohibita omnino est. In hac autem spe-
cie nihil proderit, quod pater in eadem voluntate
perseueret, eius enim voluntati resistit hæc lex.
91 Hanc † opinionem tanquam æquiorem probo.
Neque obstat quod Ias. scripsit. *d. cons. 174. lib. 4.* quod si
filia exclusa stantibus masculis melioretur a patre,
tempore, quo nullum alium filium habebat, quod
etiamsi dotem amplissimam acceperit, non reuoca-
tur dos, nisi vsque ad legitimam filiorum denuo na-
torum: ex quo dici posset, quod etiamsi filia per hanc
legem meliorari non possit, si tamen melioretur: cum
sit vnica, si postea alii nascantur melioratio non re-
uocetur, nisi vsque ad legitimam denuo nati, vide-
tur enim idem esse casus, nam Ias. loquitur in specie
qua filia excludebatur, non stantibus filiis, & hic su-
mus in casu in quo filia excluditur a melioratione
stantibus filiis, & sic vides quod etiamsi lex resistat,
factum legitime non reuocatur, etiamsi casus postea
eueniat a quo incipere non potest.
Hic tripliciter † respondeo. Primo quod filia ex- 92
clusa stantibus masculis, non excluditur a congrua
dote, vt late scripsi cap. primo, ideo non mirum, si
retinet dotem. Deinde respondeo, quod si ex eo quod
tempore dotationis filia sit vnica, in eam amplissima
donatio conferri potest, quia nullus filios est: cui de-
beatur legitima, certe hoc respectu, neq; vsq; ad le-
gitimam denuo nati, reuocaretur dos, quia denuo
natus, tempore donationis natus vel conceptus nō
fuerit, contrarium tamen definitur in l. si totas, & est
cōmunis quod etiā si donationem amplissimā contuli
in filiū vnicum (*quod potui aliis nō existentibus*) quod
nihilominus si alii nascātur donationis, & dotis præ-
statio reuocatur, vsq; ad legitimā denuo natorum, *vt
dixi supra n. 33. 40. 41. 48. & 67.* & quod in filia ratione
dotis, vel donationis. *vt supra n. 42.*
Ergo hic dotis præstatio † reuocari debet, vsq; ad 93
legitimam non diminutam, sed integram, quia lex
non vult legitimam minui ex dote.
Tertio † respondeo, illā Ias. opinionem in specie
a b ro proposita falsam esse, multoq; a vero extoriā
scripsit. Molin. *de don. fact. in contra. matrim. n. 48. cum
seq. & n. 60.* Nam. *l. si vnquam,* habet locū in donatio-
ne ob caussam, quādo modū, & congruā summā ex-
cedit, vt supra dixi: dos autem modum excedit si me- 94
lioratio ex ea resultat. Item † dos vltra modum cēse-
tur titulus lucratiuus etiam quo ad maritum, *l. si spō-
sus, § circa, ff. de donat. inter virum & vxor. Angel. in
l. sed. & si lege, § consuluit. ff. de pet. hered. Imol. Rom. &
Ang. in l. Aquilius. ff. de donat. Molin. de don. in con-
tract. matrim. n. 51. Tiraq. l. si vnquam, verbo donatio-
ne largitus, nu. 69. C. de reuocand. donat.*
Neque obstat † quod videtur gener deceptus, po- 95
tius enim appellandus stultus. Sed obiicis, non du-
xisset indotatam: sed hic congruam, & legitimam
dotem relinquimus, verbum enim dotata, de con-
grue & iuxta leges dotata intelligendum, *vt per Mo-
lin. vbi supra nu. 55.* Non obstat quod scripsit Socin.
cons. 147. n. 2. alius enim est casus ille.
Postremo † pro hac opinione facit, quod prorsus 96
iniquum videtur, vt quatuor, vel quinque masculi,
post donationē nati mendicent, & cū filia in alienam
familiam tulerit paternas facultates, fratres suæ fu-
giant, quod paternæ domus splēdorē obseruare possent.
Finem faciam, si † pro defensione communis intelle- 97
ctus, *ad l. si totas.* prius satisfecero his, quæ Molin. in
contrariū adducit. Dicit enim, *l. si totas,* non loqui,
quando donatio reuocatur ex tacita voluntate do-
nantis, (scilicet ex liberis susceptis.) Sed contra eius
voluntatē ratione inofficiositatis, præcipuum fun-
damentum est, quod *d. l. si totas.* dicit hæc verba. *Id
quod ad summouendam inofficiosi querelam non ingratis
liberis relinqui necesse est, ex factis donationibus ad in-
patrimonium reuertitur.* Nota (inquit Molinæus) ver
bum, *ingratis,* ergo loquitur de his quos pater po-
test excludere. Rursus nota illa verba, *necesse est.* Er-
go (inquit) lex loquitur de reuocatione contra vo-
luntatem patris facta, ex dispositione legis.
Equidem † si fas est tantæ eruditionis accu- 98
sare virum, vim facit legi, & eius verba detorquet,
ad suum

ad suum sensum. Illa enim verba, *nullo modo*, significant donationem aduersus patris volūtatem reuocari, & ideo inspiciendum, qui grati, qui ingrati sint: sed lex per demonstrationem dicit donationem filio factam, reuocari ex natiuitate aliorum filiorum, vsq; ad *id, quod ad submouendam inofficiosi testamenti querelam, non ingratis liberis relinqui necesse est*. Hæc sunt verba legis, & mentio ingratorum, non significat ibi disputari, qui grati, qui ingrati forent, sed quoniam ingratis debitum bonorum subsidiū non debetur, dicit lex donationes reuocari ex natiuitate aliorum, vsque ad id, quod ad submouendam inofficiosi querelam non ingratis liberis relinqui necesse est. Ad leg. s scilicet summam se refert, & pro qua portione reuocetur per relationem demonstrat, referendo se ad debitum bonorum subsidium, quod filio relinqui necesse est, vt de inofficioso testamento non agat, si non sit ingratus.

99 Rursus lex † loquitū est pater, cui dicit donationē reuocari vsq; ad legitimā de nuo natorū, si ergo pater viuebat, nō agebat de inofficiosa donatione, nō n. ante mortē patris de inofficiosa donatione agi pōt *l. si totas §. sed et si inoffi. de Bar. & Bal. in d. l. n. col. pe. Mol. de donat. in contra. matr. n. 12.* Cetera quæ adfert, quāuis erudita sint, non tamen habent robora, vt eis respondere oporteat. Arguit n. ab absurdo, hic autem nihil video absurdi, si quis in reb. propriis filio tribuit ius in vita sua, sibi ipse eum præferens, vel eum filiis præferri. Ad cetera respondere potest ex pluribus, quæ supra produxi, & minutæ quædā sunt, quæ ad conuincendum contra communem non sufficiunt.

100 Sed quoniam † supra ex *hoc in l.* docui, dotem filiæ vnicæ dari posse supra taxam huius legis, meminisse oportet, quod non dicetur carere liberis qui eos habet, licet ignoret se habere, imo prohibitio alienandi ratione liberorum seruanda est, etiam si donans vel dotans ignoret se alios habere præter filiam vnicam, ita probatur *in l. si certe. & in l. si eum vel in vtero. C. de test. am. milit. & l. Titius, §. Lucius ff. de liber. & posthum. scribit Angel. consil. 108. & in Authentic. vt cum de appellation. cognoscitur. §. fine igitur, collat. 4. vers. similiter dici potest, Aret. l. ex facto col. 6. ff. de vulg. & pup. & cons. vic.*

Si tamē mortuo patre nascatur posthumus, iam supra dixi quod ex *l. Regia* donationes factæ, extraneis ratæ manent, vsque ad quartam partem, videtur enim esse differentia inter natum viuente patre, & natum mortuo patre, *vt ibi notatur*. Sed si donatio non extraneo, sed filio facta fuisset, rata manet pro tertia, & quinta parte, vt supra dixi. Si tamen dos ampla vnicæ filiæ data fuisset, an posthumus reuocet in totum tertiam, & quintam, ita vt æqualiter diuidant, ac si viuo patre natus esset, *vt supra dixi*. Videtur filiam ad minus retinere quartā, cum enim eam retineat extraneus, cur non magis filia, & gener onera matrimonii sustinentes: Sed obstat prohibitio huius legis, & cetera supra adducta. Sed certe tempore quo dedit dotem, cum vnica esset, ample dotare potuit. Saluo tamen meliori, & saniori iudicio, omnis melioratio resecabitur. Hęc enim lex neque quintam supra taxam dare vult, quam tamen certum est extraneis, & ignotis dari posse. Si autem quinta etiam expresse dari non potest, cur dabimus quartam? At extraneo licuit donare quintam, & licet lex relinquat plus, quam quintam, scilicet quartam, certe maior pars quartæ, recte & licite extraneo dari potuit, scilicet quinta, hic autem neque quinta supra taxam vllo tempore rata manet, nascentibus aliis fratribus: quia lex vetat dari quintam ratione dotis.

SVMMARIA.

1 *Habens plures filios, & filias meliorando vnam amplissime ratione dotis, & filii moriuntur præter dotatam, an melioratio rata maneat., & num. 7. 11. & 24.*

2 *Qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi.*

3 *Verbum, que tuuiere, in hac lege quid significet.*

4 *Prohibitio facta fauore consanguineorum, eis non stantibus, an extendi possit.*

5 *Qualitas exclusiua posita in statutis adhoc, vt aliquis excludatur, debet adesse eo tempore, quo res præstatur,*

6 *Lex nostra condita est, ne legitima aliorum fratrum ex immodica dotis præstatione minuatur.*

Renuntiatio fauore ceterorum fratrum facta non obest renuntianti si fratres mortui sint.

7 *Conditio si liberos educauerit, an videatur impleta si quis liberos habeat, qui statim moriantur.*

8 *Fœmina exclusa statuto, stātibus masculis, an sufficiat, vt masculus aliquo tempore vixerit, ad hoc vt fœmina perpetuo excludatur, & num. 14. 15. 16. 17 18 19. & 24.*

9 *Testamentum ruptum non conualescit: si filius præteritus moriatur viuo patre.*

10 *Donatio quæ reuocatur ex filiis, non conualescit, si filii postea moriantur.*

12 *Filia exclusa a successione (pacta iurata) admittitur intestato patre ad eius successionem, si fratres, & sorores mortui sint.*

13 *Hæc lex quorum fauore condita sit, remissiue.*

20 *Intellectus l. si filius qui in potestate, ff. de lib. & posth. §. 1. Instit. de exhered. lib. & n. 21. & 22.*

23 *Dispositio l. si vnquam, C. de reuocan. don. an loquatur in donatione facta extraneo.*

25 *Filia exclusa statuto, stantibus masculis, an admittatur ad bona patris, si frater masculus moriatur sine liberis, post mortem patris, & n. 26.*

27 *Et quid si fratres viuunt, non tamen sunt in potentia succedendi, an tunc filia, dotis nomine accipere possit tertiam, & quintam partem, & nu. 30. & 31. ex Socin. & n. 32. 33 35. 36. 37. & 39. Et quid in materia limitata dotis, n. 40.*

Et quid si postea efficiantur capaces, ex dispensatione, nu. 42. & 43.

Et quid si monachus, monachatum absq; maioris licentia deseruit, nu. 44.

29 *Conditionalia specifice implenda sunt.*

34 *Statutum excludens fœminas, exstantibus masculis, non admittitur si masculi non succedant.*

Mater ad hoc, vt excludat substitutum ex tacita vulgari, requiritur, vt sit heres.

35 *Legitimatus non facta mentione alicuius qualitatis necessaria, an possit succedere stantibus aliis fratribus legitimis, & in quo verificetur cum Paulo de Cast. & Iasone.*

41 *Deficientibus, vel non succedentibus fratribus, & sororib. pater an inmodicam dotis præstationem, vel agendo vel excipiendo aduersus generum, exprobare possit.*

45 An dotis ratione meliorari possit filia si ad quot ras pertinet renuntiens huic legi. & n. 46.

47 Praefinitio dotis scripta in l. hac ed ctali. C. de secun. nupt. an excedi possit, si dicta lex renuntietur.
Et quorum fauore sit prodita, n. 63.
Iuri in fauorem alterius introducto, non potest renuntiari per paciscentes, & num. seq. Vide etiam posita infra, n. 99.

50 Iuris prohibitione an renuntiari possit.

51 Donatio inofficiosa, quae de iure prohibita est, non proderit, si pater meliorans legi renuntiet.
Donatio prohibita inter coniuges, non conualescit, etiamsi maritus donet renuntiando legi, vel consuetudini.

53 L. si vnquam, C. de reuoc. donat. licet non sit prohibitiua, tamen dicta in fauorem filiorum, an renuntiari possit.

54 Filii, & filia consentientes, sororem dotis ratione meliorare renuntiando huic legi, an melioratio hoc casu valeat, & n. 55. & 56.
Et quid in impuberibus, vel infantibus, remissiue, num. 57
Quid si approbet pacta dotis, num. 58. 59. 60. 61. 62. & 64.

64 Fratres viuo patre, & consentiente si diuidunt inter se hereditatem patris, an liceat excedere metam huius legis.

65 Filius Vasalli an possit, restituendo pretium, reuocare feudum alienatum, de eius consensu.

67 Clausula irritans, contra factum non operatur, si velit is in cuius fauorem posita est.

68 Dominus nolens, feudum paternum esse commissum ob Feloniam, & Vasallo condonet eam an videatur feudum nouum, vel maneat, vt erat, antiquum.

69 Filii legitimi & naturales, renuntiantes & non succedentes: naturales tantum alias exclusi, an succedant.

70 Filia statuto exclusa, exstantibus masculis, si masculi renuntient, & velint illas admittere, an admittantur.

71 Extenditur in melioratione de qua in nostra lege, & num. 72.

73 Filia renuntians hereditati patris non videtur renuntiare iuri, quod postea sibi competat, ex l. hac edictali, C. de secund. nup.
Limita non procedere, quando tempore, quo filia renuntiauit, iam ei competebat ius formatum, ad poenas quas mater incurrit ex secundis nuptiis.

76 Dispositio l. hac edictali, non cessat, quando versatur fraus, & num. 77.
Statutum de non meliorandis filiabus, dotis ratione, primario inductum est ad priuatam vtilitatem: secundario ad publicam.

78 Praesentia, & taciturnitas caeterorum filiorum an sufficiat ad hoc, vt possit immodicam dotem auocare, & nu 79.

80 Extende etiam, vt procedat, quando pater dicit se dotare de bonis eius: filiis praesentibus, & tacentibus.

81 Agnatus praesens, & tacens, alienationi feudi, an sibi praeiudicet.

82 Dotes datae pluribus aliquibus, an intelligantur datae de communibus bonis fratrum, si datae sint scientibus eis, nec protestantibus.

83 Fabri opinio circa hoc.

84 Intellectus l. si sponsus ff. de donation. inter virum & vxor. contra Fabrum.
Coniunctio sanguinis an sufficiat, vt praesumatur donatio, si non concurrat cursus temporis, & rationes sopitis calculatis, & nu. seq.

86 Filius minus legitima accipiens, & promittens amplius non petere ratione supplementi, an legitimam consequi possit.

87 Metus reuerentialis quid operetur remissiue.

88 Filii nonum sponsum decipientes, dicendo renuntiationem fecisse, ad quid teneantur.

89 Consensus, & approbatio meliorationis, eis nocebit, qui approbarunt.

90 Dispositio quae respicit cognatos, vel agnatos, an respiciat ipsos, vt singulos, vel vt vniuersos.

91 Filii concedentes, vt pater libere filiam dotet, an ex hoc sibi praeiudicent, an melioratio valeat.

92 Episcopus qui de licent. a S. P. liberam habet testandi facultatem, contra statutum prohibens, ne vltra certam summam possit testare, nulla facta mentione per S. P. de tali statuto, an possit vltra portionem in statuto comprehensam testare.

94 Approbationem immodicae dotis oportet esse expressam, non autem tacitam.
Haeres an possit impugnare factum defuncti in eo, quod excessit dispositionem l. hac edictali, C. de secund. nup. quae huic nostrae legi nonnihil accedit.

95 Pater, tutor vel curator filiorum, an nomine eorum possit approbare meliorationem, quam fecit ratione dotis.

96 Et an sufficiat, si ratam habeat meliorationem.

98 Contractus venditionis super re Ecclesiastica, quo a principio sine consensu Praelati factus, nullus est, an conualescat si ab Episcopo confirmetur.

100 Filius renuntians hereditatem paternam, fratri praesenti, & recipienti: an accrescat omnibus, vel illi soli.

101 Quid si praesumtiue intelligamus donationem factam esse fauore vnius.

102 Filia consentiens dari in dotem legitimam suam sorori nubenti, & postea gignat filios, an talis donatio reuocetur ex l. si vnquam, C. de reuocand. donation.
Declara vt procedat secundum tradita, numer. 114. & 115.

103 Et quid in auo, qui contemplatione matrimonii donauit nepti suo, & num. 104.

105 Dispositio l. si vnquam, an habeat locum in renuntiatione facta a filia de hereditate paterna, & num. 107. & 108.

106 Declaratur vt procedat in hereditate nondum delata Iure quaerendo an possit renuntiari.

109 Remittere ius quaesitum, est donare.

111 Renuntiatio matris an noceat filiis.

112 Renuntiatio facta per matrem videtur habere tacitam conditionem si successio ei deferatur.

113 Extende, vt procedat etiamsi sit iurata.

119 Filia superstes patri, etiamsi post moriatur, an filii eius possint venire ad hereditatem aui.

120 Filiam vnicam amplissime dotans, & moriens vxore pregnante, an si posthumus non nascatur, melioratio & dos (quantumuis ampla) rata maneat.
Et quid si nascatur, an irritetur melioratio a die quo nascitur an vero a die quo conceptus fuerit, & nu. 121 & 126.

122 Venter, antequam in lucem prodeat, an rumpat testamentum in quo praeteritus est, & n. 125.

123 Viuere an dicatur legitimus quousque nascatur, & num. 124.

127 Iso

127 *Dotem improbans, eo nomine, quod dotans alios habuerit filios, neq; dotata vnica fuerit, cui incumbat probandi onus.*

129 *Filii se simul obligantes cum patre, pro dote sororis, an videantur consentire, sororem meliorari, & portionem suam minui.*

130 *Factum positiuum inducit consensum.*

CAP. X. *Quid si post dotem filia constitutam, ceteri filii moriantur, aut ex delicto, vel monachatu non succedant, aut quia paternis facultatibus renũtiarunt, vel in meliorationem consenserunt, an valeat melioratio dotis nomine facta.*

1 QVÆRO † *Quid si habens plures filios, & filias, vnam amplissime dotauit meliorando eam in tertia & quinta, ratione dotis, & ceteri omnes filii, & filiæ moriuntur: præter dotatam, quæro an melioratio rata maneat?* Difficilis est quæstio, & habet capita duo, aut enim ceteri filii moriũtur ante dotem præstitam seu promissam, aut post.

2 Primo casu melioratio valet. Moueor † quoniam qualitas adiuncta verbo, debet intelligi secundum tempus verbi, *l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. l. in delictis §. si extraneus ff de noxal. action.* Verba autem huius legis sunt: *Pueda dar en dote a cada vna de sus hijas* Nota illa verba: *En dote a sus hijas*, ergo si tempore datæ dotis debet habere plures filios, vt melioratio fieri non possit. si vero filia tempore dotis sit vnica, meliorari potest, *iuxta dicta c. præced.*

3 Rursus nota alia verba legis, ibi: *Pueda † dar en dote a cada vna de las hijas que tuuiere.* Nota illa verba, *que tuuiere.* Significant enim oportere, vt tempore constitutę dotis, pater alios habeat filios, vel filias, vt melioratio fieri non possit.

4 His congruit, quod † si ex statuto præfiniatur summa, puta ne vir succedat vltra octauam partem ab intestato, an deficientibus consanguineis possit succedere in residuo. Et si prohibitio fuit facta fauore consanguineorum, certe eis non exstantibus, summa excedi potest, *ita Bald. l. 1. colum. fin. prope finem, C. de secund. nupt. Corn. consil. 324. colum. penult. litera N. lib. 4.* Hæc autem lex fauore ceterorum fratrum, & sororum condita est, *vt supra docuit capit. 8. num. 13. & 29.* ergo eis non exstantibus non admittetur legis decretum, *c. cum cessante, de appellat. cum similibus.*

5 Simile est quod scribit Brun. † *in tract. de statut. exclud. fœmin. art 13. q. 32. num 303. & art. 6. membr. 4. q. 9.* qui scribit qualitatem exclusiuam, vel admissiuam adesse debere, tempore quo res præstatur, *arg. text. in l. interuenit, 24 ff. de legat. suis, ibi: Et placuit in ea necessitudine hunc esse quando dies legati cessit. l. non oportet, de legat. 2. l. si quis rum haberet, de suis & legit. hered. l. 1. §. si quis proximior ff. unde cognat. ex pluribus doctissime (sicut cetera alia) Molin. de Hispan. prim. lib. 1. cap. 13. num. 37. Gregor. Lop. in l. 8. tit. 7. part. 6 gl. 2.* qualitas autem exclusiua est: ceteri fratres, vel sorores, nam vnica filia meliorari potest.

6 Rursus hæc lex † prodita est, ne legitima aliorum fratrum ex immodica dotis præstatione minuatur, de iure autem renuntiatio hereditatis paternæ, quæ fauore ceterorum fratrum facta censetur, *vt dixi supra c. 6.* non obest renuntianti. si fratres mortui sint, *ita Salyc. l. pactum quod dotali, C. de pact. Imol. Aret. & Roman. l. qui superstites ff. de acquirend. hered. Domin. c quamuis pactum, de pact. libr. 6. Alexand. cons. 29. lib. 3. Guido decis. 102. Corn. cons. 330. lib. 1. & cons. 83. colum. 2. & cons. 98. lib. 2. Dec. cons. 209. & cons 370. in fin. Bertrand. cons. 133. col. 1. lib. 1. Ripa l. qui Romæ. §. duo fratres, num. 89. post Aret ff. de verbor. obligat. Alex. cons. 69. num. 1. lib. 1. Dec l. pactum, nu. 9. C. de collat. & consil. 453. num. 2. Alex. l. stipulatio hoc modo concepta, nu. 11. ff. de verb. oblig. Bertrand. cons. 60. & cons. 139. col. 1. lib. 1. Aym. cons. 42. lib. 1. Natta in cap. quamuis, in vltima fallentia, de pact. in 6. Couar. ibi. 3. p. §. 3. num. 4.* Ergo si fratres mortui sint, filia alias prohibita meliorari potest.

7 Quoad secundum, *an si † post meliorationem filii moriantur, melioratio rata maneat? distinguo, aut filii moriuntur superstite patre, aut post patrem.* Primo casu, videtur meliorationem non conualidari, quoniam si habere alios filios, est caussa, ne melioratio fieri possit, sufficit filios aliquo tempore exstitisse, licet postea moriantur, *l. cum vxori, C. quando dies leg. cedat & ibi notant. Bald. & Corn. l. heredibus, §. 1. ff. ad Treb.* vbi hæc conditio si liberos educauerit, videtur impleta, si quis liberos habeat, qui statim moriantur, quod Ias. explicat *in l. in substitutione, ff. de vulg.* Idem probatur *in l. si quis heredem, C. de instit.* ex quo Bal. & Alber. ibi scribunt, quod si adsit pactum, vt mulier habens filios, sibi lucretur dotem, conditio videtur impleta natis liberis, etiã si statim moriantur, quod etiam Alb. docuit *2. p. statutorum, q. 108. Facit l. ex facto §. si quis rogatus, ff. ad Treb* & quod Ias. scripsit *in l. si quis heredem, C. de institut. & in l. inter stipulantem, § sacram, col. 8. ff de verb. oblig. Bal. in Auth. sed et si quis, C. de secund. nupt. Alex. cons. 29 col. fin. lib. 1.* in quibus locis communiter notatur, quod hæc conditio, si liberos habuerit, videtur impleta, si quis, vel paruo tempore habeat liberos, licet postea moriãtur, cum igitur melioratio facta sit stantibus filiis, & eis exstãtibus lex prohibeat meliorationem, videtur eam non conualidari, licet postea filii moriantur.

8 Quibus maxime congruit, quod si † ex statuto fœmina excludatur stantibus masculis, sufficit masculum aliquo tempore vixisse, vt fœmina perpetuo sit exclusa, *ita Bal. Aret. Alex. & Ias. in l. si quis posthumos §. 1. ff de lib & posth. Bal. in l. quibus, C. de secund. nup. col. 2. Aret. cons. 50. col. 3. Socin. 124. col. 4. libr. 4. Dec. cons 39 col. 1. Ias. in l. inter stipulantem, § sacram, col. 8. de verb. oblig. Salycet. & Paul. in l. annus, C. de lib. præter. vel exher. Bal. in l. si Pontionilla, C. quando dies leg. ced. Aret. l. Gallus, §. & quid si tantum, col. fin. ff. de lib. & posth.* Ergo cum ex hac lege fœmina sit exclusa a melioratione ratione dotis, si fratres exstent, sufficit si aliquo tempore exstent, licet postea moriantur, vt perpetuo sit exclusa a melioratione.

9 His accedit *l. † si filius qui in potestate, ff. de lib. & posth. § 1. Instit. de exhered.* Vbi definitur, testamentum ruptum non conualescere, etiamsi filius præteritus moriatur viuo patre.

10 Postremo adest † efficacissimum argumentum, scilicet quod donatio quæ reuocatur ex filiis, non conualescit, etiamsi filii postea moriantur, *ita Bar. & Bal. in l. Titia, Seio. § imperator, ff. de leg. 2. Bart. consil. 235. Bal. l. 1. col. fin. C. de inoffic. donat. & cons. 167. col. 1. lib. 5 Imol. c. fin. col. 6. de donat. Aret. cons. 93. Ias. in l. si quis heredem, col. 3. C. de institut. & in l. in substitutione ff. de vul. & cons. 66. col. 8. lib. 3.* sic ergo melioratio quæ infirmatur ex aliis filiis, vel filiabus, non conualescit licet postea moriantur.

11 His tamen † non obstantibus, contraria sententia mihi verior videtur & æquior, humanoque cõmercio magis accommodata. Eam in specie *l. hac edictali*, quæ resecat dotem vltra certum modum datam, tenet Bertrand *ibi. § si vero plus, n. 17. Bart. l. fi. ff. de ver. Caton. Ias. in l. seruus, C. de legat.*

12 Rursus † moueor, quoniam exclusus a successione per renuntiationem admittitur, si fratres, vel sorores moriantur, & pater non habet liberam testamenti factionem, imo filia ipsa pacto iurato exclusa, admittitur in viuo patre ad eius successionem, si fratres, & sorores mortuæ sint, quoniam renuntiatio eorum fauore facta censetur, ita *Salyc. l. pactum quod dotali, col. penult. vers. aut pacisceretur, ibi, quoniam, C. de pact. Paul. l. pactum quod dotali, nu. 6. C. de collat. Aret. l. qui superstites ff. de acquir. hered. col. 3 vers. circa tertiam limitationem. Paris. cons. 26. num. 20. lib. 3. Couar. in cap. quamuis pactum, 3. part § 3. num 4. cum aliis supra citatis num. 6.*

13 Quod autem † ceterorum fratrum, & sororum fauore, hæc lex condita sit, probaui *supra cap. 1. n. 23. & 29.* vbi dixi in quorum fauorem filia renuntians videatur renuntiare. Ergo deficientibus fratribus, & sororibus, melioratio rata manere debet, cum filia remaneat vnica, & deficiant illi, in quorum fauorem hæc lex condita est, cum enim bona immodice data, in dotem aliis filiis applicanda sint, *vt infra dicam*, manifestissimum est, hanc legem, eorum fauore conditam fuisse, vt in filia renuntiante, hac ratione colligit Couar. *in loco supra citato.*

14 Rursus † hæc sententia probatur, quoniam statutum excludens fœminas, stantibus masculis, ita demum seruatur, si masculi vixerint tempore mortis patris, & delatæ successionis, secus si moriantur ante patrem, *ita Brun. in tractat. de statuto excludente fœminas, artic. 13. q. 6. num. 87 & artic. 2. q. 7. num. 108. Alexand cons. 10. col. 4. num. 7. vers. aeno & vltimo, lib. 6. Georgius Natan. in tract. de statuto exclud. fœm. in 2. q. principali, q 26. n. 120. Bart. l. fi. ff. ad Tertul. Bald. l. in quibus. C. de secund. nupt. Aret. l. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de lib. & posth.*

15 Neque obstat, quod † contradicit communem Ias. *l. si quis posthumos, § 1. co. 2. & 3. ff. de lib. & posth. post Alex ibi*, quoniam loquitur in statuto excludente fœminas, donec vixerint masculi, tunc enim licet masculus moriatur post mortem patris, filia ius habet, & admittenda est. Secus si simpliciter fœmina excluderetur stantibus masculis, tunc enim si masculi moriantur post patrem, non admittitur. Tamen generalitas communis opinionis quæ mortuo masculo, admittit fœminam, facit pro nobis, vt filia cuius melioratio claudicabat propter fratres, habeat ius validum eis mortuis.

16 Hæc opinio † mihi multo probabilior videretur, si pater mortuis filiis perseuerarer in eadem voluntate, iam enim nullus alius est, qui illam impugnare iure, vel facto posset. Ita probatur *in summa tit. de donation §. quanto. vers. ha autem reuocationes Bald. l. 1. col. pa. C. de inoffic. dot. at. Salyc. l. si totas. ad finem, C. eod. tit. Innoc. c. fin. col. 6. de donat. Paul. l. 2. ad fin. C. de posth. hered. instit. Cor. cons. 4. col 5. lib 3.*

17 Postremo, hanc † opinionem nominatim probat Molin. *in tract. de inoffic. test. in nu. 79. col. fin. vers. fatur q.*

18 Non obstant † ea, quæ ex aduerso stare videntur. Primo non obstat, quod hoc verbum, habere filios, dicitur impletum, etiamsi viuo patre moriantur, fateor id verum esse, nego tamen meliorationem ex eo solo irritari, nisi filii viuant, vsq; ad mortem patris, *iuxta ea quæ superius retuli.*

19 Rursus non obstat, quod † conditio statuti, excludentis fœminas, stantibus masculis, dicitur impleta, etiamsi masculi paruo tempore durent. Fateor id verum esse, dummodo viuant post mortem patris tempore delatæ successionis, & ita loquuntur Dd. secus si viuo patre moriantur.

20 Non obstat † § *1. Institut. de exhered. lib.* quoniam loquitur in testamento, quod posthumi natiuitate redditur nullum, si sit præteritus. *l. posthumo nato, C. de contra tab.* cum autem sit præteritus, deficiatq; in testamento heredis institutio, quæ caput est testamenti, *vt in §. ante heredis, Instit. de leg.* non est absurdum, vt etiam posthumo mortuo testamentum non conualescat, cum sit ipso iure nullum. In nostra vero quæstione, non est defectus formæ, neq; rei alicuius pro forma requisitæ.

21 Rursus † respondeo, illa iura procedere de Iure Ciuili, non de æquitate prætoria, *vt in l. posthumus præteritus est, ff. de iniust. rupt. scribunt Alexand & Ias. in l. posthumo nato, C. de contra. tab.*

22 Præterea respondeo, illa † iura loqui in vltimis voluntatibus, nos autem loquimur in contractibus quorum robur maius est, & difficilius irritatur, *vt per Bart. & Bald. in Authent. ex causa, C. de lib. præter. vel exhered.* Filius enim mortuus habetur, ac si natus non fuisset, *vt in l. 1. in princip. & §. visum ff. de assign. lib.*

23 Deinde non obstat, quod † natiuitas filii, etiam statim mortui reuocat donationem a patre factam, illud enim peculiarem habet rationem, scilicet quod *l. si vnquam*, loquitur de donatione facta extraneo, nos autem loquimur in dote data filiæ, quo casu deficit dispositio *l. si vnquam, vt docui c. præcedenti.*

24 Restat vltimus † casus, scilicet an melioratio rata maneat, si omnes filii, & filiæ moriantur post mortem patris. Et distinguendum est, aut enim ceteri fratres moriuntur ex testamento, aut ab intestato. Primo casu, fratres ad heredes suos transmittunt ius reuocandi meliorationem, neque ipsorum mors illam conualidat. Moueor, quoniam si ex statuto filia excludatur, stantibus masculis, *vt dixi supra ex nu. 6. 14 15.* & sequentibus, certe etiamsi masculi moriantur, post mortem patris, filia redire non potest ad bona paterna, sufficit enim vel momento superuixisse patri, vt fœmina perpetuo sit exclusa. Ita colligitur ex Bald. & Salycet. *l. 2. de liber. præterit. vel exhered. Alexand. consi. 20. colum. 4 num. 7. lib. 1. text. & ibi Bald. cap 1. §. in omni, titul. Episcopum, vel Abbatem, Bald. in l. in quibus, C. de secund. nup. Alex cons. 29. prope fin. lib. 1. Bald. in Authen. sed etsi quis, C. de secun. nup. Bald. l. si quis posth. §. 1. ff. de lib. & posthum. & ibi Aret. idem cons. 50. Soc. cons. 114. col. 2 lib. 4. Ias in l. si quis, col. antepenult. C. de institut. Georg. Natan cap quamuis pactum, in fin. quæst. 2. quæstionis principalis, de pact. in 6. Aret. consil. 143. Ias. consil. 220. col. 6. lib. 2. Bald. l. si Pontronilla, C. quando dies legat. cedat. Ang. & Aret. in l. Gallus, §. & quid si tantum. ff. de lib & posth. Brun. in tractat. de statuto excludente fœminas art. 13. q. 6. nu. 84. Ias. in l. inter stipulantem, §. sacram. co. 6. ff. de verb. oblig. & dixi supra d. n. 6. & seqq.*

25 Neque obstat quod Ias. † post Alexand. *in l. si quis posthumos, § 1. col. 2. ff. de lib. & posth.* dicit, quod filia, exclusa

exclu[illegible] d bona patris, [illegible] lus m[illegible] post patrem. Q[illegible] d ve[illegible] no[illegible] excludi [illegible] fœ[illegible] quand[illegible] x[illegible] nt masc[illegible] t[illegible] nim[illegible] x [illegible] deretur fœmin[illegible] dmit[illegible] quan[illegible] ulis [illegible] iam post patrem, *vt* [illegible] *69. extra hos, n. 32. vers. idem vo-* [illegible] *xor.*

26 [illegible] d nt † conclusione, enim fra[illegible] t dotatam a melioratione, [illegible] mortem patris moriantur, [illegible] r, sufficit enim v[illegible] mo[illegible] m[illegible] tris superuixisse, vt meliora[illegible] a, [illegible] tione matrimonii non [illegible] ma[illegible] fra[illegible] es. & for[illegible] es omnes mo[illegible] rat[illegible] statu, ad [illegible] m dotat[illegible] m pertinet [illegible] ibus liberis, & melioratio rata

27 [illegible] d tamen † filii viuunt, non tamen ex eis qu[illegible] uam [illegible] cce[illegible] e potest patri, vel ex delicto, v[illegible] mon[illegible] institut[illegible] D[illegible] Francisci, præter [illegible] ætero an[illegible] otis [illegible] e[illegible] cip[illegible] re pos[illegible] m[illegible] o[illegible] t in partem [illegible] ubium facit, quod [illegible] a *l.* [illegible] *ere* [illegible] *be* [illegible] *s.* dicuntur impleta, [illegible] q[illegible] dere non [illegible] d[illegible] ot[illegible] nt [illegible] te[illegible] *ebr[illegible] fil* [illegible] [illegible] *Corn. Raph. & Paul.* [illegible] *cons. 22.*

28 [illegible] i. decesserit, defecisse [illegible] os naturales. Ita docet B[illegible] r. A[illegible] Alex[illegible] *l.* [illegible] *§. quis re*[illegible] *atus. ff. ad* [illegible] *m*[illegible] *, ff.* [illegible] *& demonstr.* [illegible] [illegible] *cons. 83. lib. 3. Sal*[illegible] [illegible] Naturalis autem [illegible] o patre succ[illegible] dere non potest, *iuxta gl. l. 1. §. 1. ff. de contr. tab.* [illegible] *C. de natur. liber. Angel. in Authent. quibus mo*[illegible] *natural.* [illegible] *§ in*[illegible]

29 N[illegible] autem † Doctores supra citatos lo[illegible] q[illegible] c[illegible] habere liberos requiratur conditiona[illegible] f[illegible] rtius est, com conditionalia [illegible] fice im[illegible] la fine *l. in co*[illegible] *tion. bus §. 1. l. qui solum. ff. de* [illegible] *monst*[illegible] *1. §. & cum hereditas ff. de his qua* [illegible] *n quasi ademta, f*[illegible] *d quasi non data,* [illegible] *Pe*[illegible] *inde est.* [illegible] *c*[illegible] *sicert petat.* In no[illegible] f[illegible] autem l[illegible] no[illegible] q[illegible] untur conditionali[illegible] orar[illegible] p[illegible] it, imo neq; exp[illegible] , v[illegible] m [illegible] iorari non possit, suffi[illegible] it, habere [illegible] v[illegible] rores inc[illegible] cer.

30 C[illegible] tata[illegible] c[illegible] ntia mihi magis proba[illegible] t[illegible] o[illegible] habeat, qui succ[illegible] dere [illegible] pol[illegible] m [illegible] pi[illegible] em meliorare [illegible] t [illegible] vb[illegible] min [illegible] hic quadrat Mo[illegible] uc[illegible] re[illegible] li nus legis ratione, quæ ideo condita est, ne [illegible] , vel filiæ damnum p[illegible] ntur diminuta legi[illegible] x[illegible] immodica dotis præ[illegible] ione, *vt docuit z. un.* [illegible] autem cet[illegible] ri succedere non possint, [illegible] & filia meliorata [illegible] non potest, [illegible] cum [illegible] bi paternæ f[illegible] ultates in soli[illegible] te[illegible] ex[illegible] pta quintana[illegible] e.

31 [illegible] t, [illegible] So[illegible] pr[illegible] longam disputa[illegible] [illegible] te[illegible] *m*[illegible] *anum, vers.* [illegible] *imo quaeritur,* [illegible] tract[illegible] ns. an [illegible] incapa[illegible] [illegible] n[illegible] m [illegible] iberis de[illegible] [illegible] u[illegible] d filii[illegible] succe[illegible] [illegible] sti[illegible] quo[illegible] [illegible] a [illegible] di[illegible] tur q[illegible] tunc habens

fi[illegible] os incapaces, vel qui su[illegible] cedere non poss[illegible] nt, non vid[illegible] tur habere fi[illegible] , neq; dicitur impleta conditio, [illegible] filios habuerit. [illegible] um ergo in ha[illegible] l[illegible] ge meliorat[illegible] prohibeatur, ne leg[illegible] tima filiorum minuatur e[illegible] dnte manif[illegible] um est, quod iuxta mentem legis requiritur, filios posse succedere, vt filia meliorari non po[illegible] it.

Quam sententiam † asserunt verba legis. *No se entienda ser meiorada.* Com ergo lex loquatur in melioratione, ergo oportet alios posse [illegible] ccedere. quomodo enim dicitur melioratus, respectu eius qui nihil habere potest. 32

In hac † ergo specie defi[illegible] iunt verba legis, deficit eius ratio, scilicet dānum ceterorum f[illegible] orum, nam cum incapaces sint, exceptione repelli p[illegible] ssunt, cum eorum non intersit, *vt. l. 2. §. 1. & ibi Ias. ff. de verbor. oblig.* 33

Rursus hæc opinio pr[illegible] b[illegible] tur, quoniam † statutum ex[illegible] n[illegible] fœminas, stantibus mascul[illegible] nō admit[illegible] itur[illegible] ma[illegible] uli[illegible] on succedunt, *Bart. l.* [illegible] *§. ed, etsi sint sui per text. ibi. ff. ad Tertul. & l. 1. §. quidam cum* [illegible] *lium, gl. a l. 4. & 5. ff. de contr. tabul. Bal. l. si mater, col. fin. C. de* [illegible] *legit. hered.* [illegible] *maximum vitium, col. 4. ver*[illegible] *qua* [illegible] *C. de lib. præter. vel exhered. Brunus* [illegible] [illegible] *xcludent* [illegible] *art.* [illegible] *9. nu. 82. & 83.* [illegible] Rom[illegible] *l. 1.* [illegible] *qui* [illegible] icit fœminam [illegible] x lege ex[illegible] m, admitt[illegible] sse[illegible] t ma[illegible] uli non [illegible] hereditatem, vel alii sit heredes non sint. & est commun[illegible] *secundum Socin. consil. 35. num. 14. lib. 4.* [illegible] *orne cons. 341. colum. 1. lib. 1.* [illegible] *cap.* [illegible] *14 quæst. princ. pa's. Roman.* [illegible] *pud I*[illegible] *anum, §.* [illegible] *Iulianus, et ea fin. ff. ad Trebellia*[illegible] *exand.* [illegible] *colum. 2. vers. qui 10. quia statutum, lib. 1. & cons. 96. colum. 1. lib. 4. &* [illegible] *num. 22* [illegible] *lib. 3.* [illegible] Bi[illegible] *colum. 2. ff. de vulg.* scribit quod a hoc, vt mater excludatur subst[illegible] tut[illegible] m ex tacita vulg[illegible] re[illegible] uiritur vt sit heres, quo[illegible] etiam probant [illegible] A[illegible] gel. & Al[illegible] xand *col. 3. idem Alexand.* [illegible] *stitutione col. 3. ff. eodem tit. &* [illegible] *is qui ex bon*[illegible] *l. Lucem. ff. eod tit.* Paria enim censeutur, non [illegible] cce[illegible] , [illegible] non esse in rerum natura. *l. 2. § sed et si* [illegible] *sui ff. ad Tertul. l. pater filium ff. de inoffic. testamen.*

Vnde Paul. *consil. 19.* † *lib. 2. Ias. cons. 168.* [illegible] *lib 3.* [illegible] uit, quod licet legitimatus, nō facta mentio de ali[illegible] nus [illegible] ualitatis necessariæ, non possit succedere, sta[illegible] b[illegible] s ali[illegible] fratribus legitimis, illud verum si legi[illegible] in[illegible] volunt, quod si nolint, legitimatus et[illegible] m[illegible] det. 35

Rursus Ro[illegible] an. *cons. 23.* † *in 3. dubio,* scribit, quod etiamsi stantibus leg[illegible] t[illegible] mis, naturales non possint succedere in totam substātiam patris, illud verum si legitimi volunt esse heredes, quod etiam docuerunt Alex. & Iasō[illegible] *. si is qui ex bonis. ff. de vulg.* 36

Præterea, proprius † ad hanc legem hæc opinio probari videtur, ex Angel. *in Authentic. de nuptiis, § optime colum. 4.* Vbi [illegible] ribit, quod si ex statuto maritus non possi[illegible] relinquere vxori, plus quam vni ex filiis primi matrimonii (vt videtur probari *in l. hac ed*[illegible] *C. de secund. nupt.*) illud non admittendum quando [illegible] primi matrimonii non succedūt. Idem Angel. *in Aut*[illegible] *de non eligando secundo nubentes, circa*[illegible] Et in materia limitatæ dotis, Bal[illegible] *l. hac ed*[illegible] *in lec. lura nona, C. de secund. nupt. vbi Bertrandus, in re*[illegible] *tione numer 62. vers. sed. in text. ibi. Socinus consil. 35. numer. 9. & numer.* 37

[illegible] 2.lib.4. vbi tractant de incapacibus ex monachatu, vel delicto.

38 Non ignoro † innumeras Dd. auctoritates citari posse, quibus docentur [illegible], habere filios etiam incapaces, vt non videatur defecisse conditio, *Si sine liberis decesserit*, illa tamen verissima opinio est, quod si lex faciens [illegible] herorum mentionem, respicit ad bona, in quæ [illegible] sunt, necessario filii debent esse capaces, & [illegible] non cen[illegible] tur h[illegible]bere filios, *vt [illegible] docui ex [illegible]* & ex hac distinctione respondetur ad om[illegible] contraria [illegible] adducta.

39 Ex hoc infero, quod [illegible] fratres habet in religione impios, vel [illegible] incapaces, puta monachos ordinis in [illegible] perinde h[illegible]betur, ac [illegible] rerum natura [illegible] fuissent, [illegible] que dotari ample potest, tan[illegible] vnica, [illegible] probatur ex superioribus.

40 Et non [illegible] † in ma[illegible] mitatæ dotis, docet Bald[illegible] *sec[illegible] C. de [illegible] secund. nupt. & ibi Bart [illegible] num [illegible] adde* Vlt[illegible] hoc [illegible] acibus. Qui[illegible] an [illegible] chat[illegible] fingere, an monasterium sit capax v[illegible] *Bert[illegible] d. l. hac edictali, num 63 v[illegible] Bald. & alios ins[illegible] infra [illegible] A[illegible] col. [illegible] 3. & cons 121 lib. 2. [illegible] cons. 95. [illegible] cons. 96. Dec. c. in præsentia n. 62 de probat. in quibus locis plura citantur. Bart. Paul. Raph. l. si in familia. § cum quis, ff. de leg. [illegible] Segura [illegible] hered. § cum filia. fol. 5. [illegible] ex ista [illegible] de [illegible]*

41 Quæstionis † tamen esse potest, an deficientibus, vel non incedentibus fratribus & sororibus, pater ipse immodicam dotis præstationem, vel agendo, vel excipiendo aduersus generum improbare possit. Et certe in hac specie non potest. Quamuis enim immodicam dotem a se datam repetere possit (*vt infra docebo*) illud verum, qua[illegible] non licuit tantam dotem dare, quoniam ad [illegible] alii [illegible], hic autem sermonem h[illegible] de h[illegible]bente re, vel effectu, vnicam tantum [illegible], quæ alii [illegible] dare non possunt, quo [illegible] dos vltra summam h[illegible] præfinitam dari potest, veluti [illegible]

42 Quid tamen † si monachus professus institutum B[illegible] Francisci, efficiatur postea capax ex dispensatione Romani Pontificis, an corruat dos immodica? Hanc quæstionem in specie [illegible] limitatæ, proponit [illegible] in repet. *l. hac ed[illegible] num. 62 versic. sed an si [illegible] C. de secund. nup* [illegible] dicit quod dispon[illegible] [illegible], vet[illegible] dare in do[illegible] [illegible] certam summam, [illegible] habet locum quando [illegible] monachi incapaces, tam[illegible] ex dispensatione Pontificis fiant capa[illegible] pract[illegible] in e[illegible] ex.

43 [illegible] † [illegible] apud Socin. *si cognatis, col. 4. nu. 5 ff de [illegible] & l. si post alios, in l. ex facto §* [illegible] vbi concludit, quod no[illegible] sæculum, ex dispensatione P[illegible] ratione [illegible] dendi. Ex quo vid[illegible] quæ per [illegible] monachatum [illegible] tres monachatum [illegible] & [illegible] vera mihi [illegible] etur opin[illegible] dotis [illegible] bo. [illegible] nuptia, tan[illegible] [illegible] B[illegible] [illegible] acem, non [illegible] tio[illegible]

tum, *iuxta sententiam gloss. Bart. Aret. Alex. & Iason. n. 21. in l. Gallus. §. & quid si tantum ff. de liber. & posth. & glos. & Dd. l. [illegible] C. de in[illegible] gloss. l. 2. tit. [illegible] part. [illegible] colum 4.*

Si tamen † monachus absque maiorum licentia monasterium desereret & professionem, tanquam in pius, absq; legitima causa [illegible], nullum impedimentum præstat sorori, [illegible] nihil recuperet [illegible] & christiana corr[illegible] & one[illegible] *L. 5 de probat. [illegible] l. ex [illegible] ff. de vul. l.* lic[illegible] item non vid[illegible] tatio, an [illegible] part[illegible] D[illegible] pue Alexand. & [illegible] *ff. de legat. 1 Dec. cons. [illegible]* 44

Hi[illegible] a defin[illegible] *ad que respectiue renuntiat* [illegible] patet dans [illegible] h[illegible] ce[illegible], & [illegible] sent[illegible] 45

P[illegible] q[illegible] h[illegible] ge vid [illegible] [illegible] nem. [illegible] olim [illegible] qu[illegible] nem [illegible] batur dat[illegible] legitimam, [illegible] *cap. primo ex num. 2*) vnde videtur poss[illegible] re iuri suo, *in l. si quis in conscribendo. C. de pact. [illegible] mitto, C. de action. & oblig. l. ab emtione, ff. de pact. l. iuris gentium, §. adeo ff. eod. [illegible] diuersis pars, C. de i[illegible] actionibus* 46

Sed verissimum est, renuntiationem † [illegible] rari. nam præfinitio dotis scripta [illegible] potest excedi, etiamsi lex illa renunti[illegible] iuretur, vt infra dicam, *ita Bart. l. [illegible] principis, C. de secund. nupt. Bertra[illegible] num. 43. Bart. l. Titia Seior. §. Imperator, colum. [illegible] ff. de legat. 2. Bald. l. 1. colum. 4. vers. ex prædi[illegible] in offic. donat. ibi Salycet. quæst. 9 Anton. & Imo[illegible] fin. de donation.* Quia taxatio dotis facta est [illegible] rem filiorum, *vt notatur in dict. l. hac ed. [illegible] supra, cap. 2. num. 23. & 29.* Iuri autem in fauo[illegible] terius introducto, non potest renuntiari [illegible] scentes, *ita Bart. l. penul. col. 2. vers. secun[illegible] pact. & in l. inuitus. §. 1. post gloss. de re[illegible] iur[illegible] publicum. ff. de pact. Ab. in cap. si diligenti.* [illegible] Et nominatim † fere in hoc casu not[illegible] *348. v. secundo videntur, lib. 2. Alex. c[illegible] nec prædictu, lib. 1. Ias. cons. 125 col. 3. [illegible] lib 1 Franc. Curt. consil. 1. Paris. cons. 73. num. 4 [illegible] 1. Rodericus Suarez l. e. titul. de las arrhas, §. quæro [illegible] ad finem.* 47

Rursus probatur † *in l. 50. Taur*, quæ hab[illegible] *tit. 2 lib. 5. Recopil.* vbi præcipitur, quod a[illegible] cet donatio propter nuptias data a marito vxo[illegible] non excedat decimam partem bonorum, & qu[illegible] ei legi renuntiari non possit. Ita etiam [illegible] dotis non potest excedi, etiamsi huic legi [illegible] tur, vt patebit [illegible] *n seq.*

Postremo probatur † ex hac lege [illegible] *Man[illegible] que todos los pactos [illegible] en fraude d[illegible] gunos*, quod [illegible] re[illegible] me trau[illegible]. V[illegible] prob[illegible] q[illegible] est [illegible] *[illegible] damos [illegible] no [illegible] ni prometer ter [illegible] de [illegible]* Et decernit contra factum esse in[illegible]

[illegible]

Et quod consensus filiorum † [illegible] deficere *l. hac* [illegible] supp[illegible] ann. [illegible] *in lib. rubr. de secund. nupt. numer.* [illegible] *scriptis, in l. hac* [illegible] filiorum, [illegible] *plus. num. 6.* 56

Requiritur tamen, [illegible] remedium & dispositionem eius [illegible] *num. 23.* Quid enim si impuberes esse[illegible] Boer. ibi. & Ioann. Garton. *d. rubr.* [illegible] *Auth. quod locum, n. 6. a sin. C. de collation* vbi dicit non nocere minori. 57

Sed nouissime † Mol. *in tract. de inoffic. testam. nu. 77.* dicit nõ sufficere consensum filii, vt mater transeat ad secundas nuptias, ad hoc, vt possit excedere præfinitionem *l. hac edictali*, nisi ipse met [illegible] probet pacta dotis, quod mihi verius videtur. 58

Moueor duplici ratione. Primo † quia filius consentiens nuptiis credens ius suum sibi manere [illegible], *ex l. hac edicta*, ergo sibi nõ præiudicat, *vt* [illegible] *non videtur, ff. quib. mod. pig. vel hyp. so.* [illegible] filius quid mirum si consentit nuptiis, quas [illegible] prohibere non potest? E[illegible] sibi damno esse non debet, *argumento eorum, quæ traduntur* [illegible] *matrimon.* 59

R[illegible] sus arbi[illegible] mentem D[illegible] ctorum [illegible], vt si ius consentiat [illegible] & hoc senserunt, cum dix[illegible] hoc est, pactis dotalibus, [illegible] viuente [illegible] nem realem [illegible] liter consensus eos priuet re materna [illegible] ctione [illegible] Bart. communiter approbat[illegible] *dotis. ff.* [illegible] Sed quicquid [illegible] de quo Molin[illegible] *rubr. C. de secund. nupt.* certe quoad hanc legem, non est dubitandum, quin consensus fratris vel sororis, consentientis sororem suam nuptui dari, non præiudicet eis, quo minus meliorationem auocare possint, nisi expresse, & legitimo modo, iure approbato & permisso, meliorationem ratificauerint, iam maiores, vel addito vinculo, quod ætatem suppleat, vt iuramentum, vel aliud. 60

Moueor, quoniam † ratio communis opinionis, scilicet quod *l. hac edictali* cessat, cum mater nubit consentientibus filiis, & quoniam volenti non fit iniuria, *ut ibi Garron. num. 116. post alios.* Non enim filii probro, vel tristitia afficiuntur, ex secundis matris nuptiis, si eas consentiant. At in hac lege non prohibetur melioratio, quia fratribus fit iniuria ex nuptiis sororis sed ne eorum legi[illegible] ma minoratur dote, vnde consensus, vt soror nubat, non est consensus validans meliorationem. 61

Et certe [illegible] iudicio D[illegible] ctorum, idem cum Molin. sentio [illegible] in specie *l. hac edictali*, ratio enim est æqualis [illegible] rorum, ne [illegible] pa[illegible] transeant [illegible] tuum, ita vt ipsi sibi [illegible] ortione [illegible] 62

Bart. F

[illegible] Si [illegible] officiosa prohibita sit. *in l.* [illegible] non proderit, si pater [illegible] *vt per Bart. ibid. col. 2. & alios* [illegible] *C. de inoffic. don. Ant.* [illegible] *hb. 1.* Sic donatio [illegible] hibi inter virum & vxorem, non conualescit, [illegible] renuntiando legi, vel cõsue[illegible] *ita Bald. consil. 256. libr. 3. Dd. in l. nemo potest,* [illegible]

[illegible] hoc est † iuris [illegible], neque obstat, [illegible] in fauorem patris, [illegible] præcipue condita est in fauorem [illegible] *vt docui supr. c. 2 n. 23. & 29.*

[illegible] *l. si vnquam*, licet non [illegible] sit prohibitiua, tamen [illegible] inducta in fauorem filiorum, renuntiari non potest. hæc est sanior, & magis communis sententia, *auctor. Molin. de donat. factis in contract. matrim. num. 34. ve[illegible] quam, Tiraquel. in l. si vnquam, in princ. legu num. 85. C. de reuocand. donat. vbi late disputat.* Præterea obseruatio huius legis censetur spectare ad publicam vtilitatem, vt pro sua rara, & eximia prudentia scribit vir omni laude dignus Antonius Padill. *in rep. Authen. res quæ, C. commun. de legat. Auendan. de exsequend. mandatis, capit. 14.* iuri autem publico renuntiare nemo potest, *l. ius publicum, ff. de pact. l. nemo potest ff. de legat. 1.*

Restat † secundus casus, scilicet quando filii, & filiæ legitime consentiunt, sororem dotis ratione [illegible] renunnando huic legi, an melioratio hoc [illegible] valeat? Videtur meliorationem nõ valere, quia [illegible] lex prohibitiua est, ergo renũtiari nõ potest, iuxta [illegible] superior. Item prodita est ad publicã vtilitatem, [illegible] priuato [illegible] pacta nihil ad rem faciunt.

Sed certe, si ceteri filii, & filiæ legitime consentiunt sororem meliorari, videtur prudentius [illegible] onem ratam habere. Moueor quoniam *in l. hac* [illegible] præfinitur summa danda dotis nomine ab [illegible] quæ secundo nubit, remouendo omnem fraudem, attamẽ si filii nubentis renunrient ei legi, cessat præfinitio legis, dum tamen sint certificati de remedio legis. Ita significat Guid. *dec. 228. Bertr.* [illegible] *l. hac edictali, num. 8. & 14. cum sequent.* Imo ad [illegible] vt cesset dispositio *l. hac edictali*, sufficit si mater [illegible] transeat ad secundas nuptias, ex consensu filiorum, *glossa in Authentic. de non eligendo secundo* [illegible] *ve* [illegible] *ib. Iuxta hac, & ib. no-* [illegible] *196. in cap. doctor singularis col. 2.* [illegible] *Garron. in rub.* [illegible] *19 Boer. dec.* [illegible] *bus in cpi* [illegible] *Prapesit.*

cap. fin. de [illegible] *apellationis* [illegible] *15.* [illegible] *bus* [illegible] *primo notab. versic* [illegible] *quidem habentem,* [illegible] *ab intestat in 17. col. 4.* [illegible] *duodecima. Dec. consil. 200. col. 3.*

mater secundo nubens non faceret pactum de lucrando, haud dubie maiorem dotem dare potest, quam in d. l. hac edictali præfinitur, ita Bald. in l. in lege, C. de condict. ob caus. Rom. cons. 447. Aym. cons. 142. Dec. cons. 246. col. 1. Bart. & Ang. in Auth. de nupt. §. optime, Bertran. d. l. hac edictali, n. 28.

63 Ergo præfinitio l. hac edictali, fauore filiorum, ne priuentur substantia materna, prodita est, alias si propter probrum, & tristitiam filiorum, quomodo si non [illegible] it pactum de lucrando, potest amplissimam dotem secundo marito dare. Cetera ad hanc rem pertinentia, vide apud Molin. in addition. ad Dec. in rub. C. de secun. nup. non enim illum consulere potui, quia Decius cum Molinei additionibus, non est in mea Bibliotheca.

64 Rursus si fratres certo † modo diuidant inter se hereditatem patris, viuo patre, & consentiente, licet excedere metam huius legis, vt late probat Roder. in rep. l. quoniam in declaratione legis Regiæ, §. lim. C. de inoffic. testam. quem vide.

Rursus quod si fratres & sorores meliorationem consentiant, rata maneat, probatur, quoniam si filii consentiunt patri donare omnia bona sua, non possunt illas inofficiosas donationes reuocare, ita Iacob. de Rau. & Cyn. in l. 2. C. si in fraudem patron. Tiraq. de retract. lin. agnat. gloss. 9. num. 134. Sic si patronus consentit donationi factæ a liberto, reuocare eam non potest actione Fauiana, l. non videtur ff. si quid in fraud. patr. gl. in l. 2. C. eod.

65 Sic licet filius Vasalli † possit restituendo pretium, reuocare feudum alienatum, si tamen consensit alienationi, non audietur, reuocare volens, capit. Titius filios, ibid. gloss. & Bald. si de feudo fuerit controuersia inter dominum & agnatos, Paul. consil. 190. col. 2. versic restat nunc, lib. 2. gloss. in cap. 1. in princip. verb. in consentientibus, post textum. ibi de alienat. feud. pat. cap. præterea, & ibi Bald. quibus modis feudum amittat. Aluar. & Card. Alexand. in cap. 1. col. 5. Aluar. 30. conclus. quæ sit prima caussa beneficii amittend. Paul. cons. 45. lib. 2.

66 Ergo si [illegible] † approbent, & consentiant meliorationem factam a patre, mel[illegible]tio rata erit.

67 His congruit quod † [illegible] contra factum non [illegible] in cuius fauorem posit[illegible], ita Ioan. [illegible] Ioan. Andr. & Dom. in c. [illegible] num. [illegible] & ibi Franc. col. fin. de præbend. in 6. Im. [illegible] statutum, § cum vero, & ibi Domin. [illegible] num. 5. vers. nota tamen, ex gl. [illegible] de rescrip. in 6. Benedict. in cap. Raynutius in verb. in eod. te, tamen relinquens, in princ. num. [illegible] de testam.

68 Sic si d[illegible] † nolit feudum paternum esse commissum ob [illegible] feloniam, & Vasallo condonet eam, no[illegible] feudum no[illegible], [illegible] manet, vt erat antiquum [illegible] gloss. in l. quod dicitur necessarias, ad fin. in prin. verb. cremisse, & ibi Bart. ad fin. & Alb. ff. de impen. in reb. dotal. fact. A[illegible] in l. filio quem pater, in fin. princip. [illegible] ff. de liber. & posth. A[illegible] Alexand. & Ias. in l. si mihi & [illegible] ff. de verb. oblig. & dicam infra. Facit quod cum pater ex co[illegible] filiorum, donat vel meliorat, ipsi [illegible] dare videntur, l. in aedibus, §. quod filius, ff. de donat. l. si quis hac lege [illegible] ff. qui, & a quib. De iure autem frater po[illegible] so[illegible] orem dotare vltra summam hic præfinitam, vt infra dicam c. 12.

69 His congruit, quod † [illegible] legitimi, & naturales renunti[illegible], & p[illegible] non [illegible] quens non [illegible] cap. quamuis pactum, de pact. in 6. filii naturales alias exclusi succedunt patri, ita prudenter definit Rom. in cons. 43. col. 1. Alexand. & Ias. in l. si is qui ex bonis, ff. de vulg. & pupil. gloss. [illegible] tit. 13 part. 5. litera A. Benedict. cap. Raynutius, verb. Et vxorem nomine Adel[illegible] decis. [illegible] num. 117 de testament. Et faciunt ea, quæ dixi supra de fratribus non succedentibus, notat Paris. cons. 26. n. 43. lib. 3.

His accedit, quod si ex statuto fœmina † excludatur stantibus masculis, certe si masculi [illegible] & velint illas admittere, admitten[illegible] n[illegible] obstante statuto, ita Bald. in l. maximum vitium, col. 4. vers. sed pone quod [illegible] C. de lib. præter. vt ex [illegible] Alex. cons. 12. col. 2. vers. [illegible] quia statutum, lib. [illegible] bat. cons. 12. col. 2. lib. 1. Socin. cons. 14. col. 2. lib. 1. [illegible] §. item si quis, in primo col. penult. Instit. de action. [illegible] tuum Si [illegible] in a quibus, col. [illegible] si frater [illegible] & ibi [illegible] num. 4. [illegible] Anchar. in rep. cap. 1. 13. q. principali, de constit. [illegible] singul. 361. 70

Cum autem † statutum excludens fœminas stantibus masculis (quod nonnulli censueru[illegible] ad publicam vtilitatem auctor. Brun. de statut. excl. fœm. in prin. n. 17.) tollatur, si fratres velint admittere fœ[illegible]nas, videtur idem dicendum in melioratione, vt valeat si fratres consentiant. 71

Hæc opinio † probabilis & æqua videtur, præsertim quod redimus ad ius commune, & com[illegible]rcium, & nuptias augemus, & videtur deficere ra[illegible]n & mens huius legis. Duo sunt, quæ obiici possunt. 72

Primo, quod filia † renuntians heredi[illegible]ti patris, non videtur renuntiare iuri, quod postea sibi competit, ex l. hac edictali, scilicet vt possit auocare dotem inofficiosam a matre datam, & lucra ibi d[illegible]a accipere, ita Dec. in rub. C. de secund. nupt. num. [illegible] decis. 225. Socin. cons. 85. numer. 12. libr. 4. [illegible] cons. 294. Purpur. l. fin. numer. 196. C. de pa[illegible] De[illegible] 30. Couarr. cap. quamuis pact[illegible] 3 part. §. [illegible] col. [illegible] repetit. l. fœmina num. 16 C. de secun[illegible] nupt. [illegible] in repet. l. hac ed[illegible] §. [illegible] amplius, num. 8. C. [illegible] nupt. Dec. consil. [illegible] 6 column. [illegible] 6. Sed [illegible] non procedere, q[illegible] pore, qu[illegible] tiauit, tamen [illegible] quas mater incur[illegible] in rubr. C. de secund. nupt. num. [illegible] Et faciun[illegible] dit cons. 206. ad finem [illegible] l. hac ed[illegible] si vero, in fin., num. 14. vers. [illegible] tempore renuntiationis [illegible] fuit [illegible] ea re, [illegible] renuntiatio [illegible] extendi [illegible] vt per [illegible] vbi supra. [illegible] decision. [illegible] num. 13 vers. [illegible] & tamen [illegible] cons. 396. Be[illegible] trand. cons. 176. lib. 2. cons. 415. lib. 2. 73

Hic autem † suppono [illegible] legitime cum iuris solem[illegible] soror dut[illegible] no[illegible] ne meliorari possit, & vt legitim[illegible] & sic renuntiatio non fit ad [illegible]

Rursus fundamentum Dd. vb[illegible] supra [illegible] pœna quam secundo nub[illegible] incur[illegible] aliena a bonis quibus filia [illegible] R[illegible] enim bonis debitis iure [illegible] culpa secundo nubendi. H[illegible] vlum filia renunti[illegible] retur. & sic etiamsi præce[illegible] paternorum, & facta fuit [illegible] te non pot[illegible] eam improb[illegible] non potest [illegible] legitimæ, non autem ratione culpæ, vel deli[illegible]

in casu *l. hac edictali*, legitima autem nulla debetur quia renuntiauit.

76 Rursus aliis obiiciet, hác † esse fraudem, & quod hæc lex seuerissime omnem fraudem improbat & excludit, & quod, vt patet ex Boer. *deci. 185. num. 23. vers. & hoc nisi fiant*, dispositio *l. hac edictali*, non cessat, quando est fraus, *ita Paul. cons. 149. in antiqua impressione*. Sed respondeo, quod si in renuntiatione fuit fraus, vel dolus, non est curandum de ea. Non tamé dicitur esse fraus, si filius maior legitime, & libere reconsentit, sororem meliorari. Si dare alienis bona nostra, non appellamus fraudem, cur fauere sorori sit fraus? cur non possim sorori dare, quod possum extraneo.

77 Præterea, ipsa *l. hac edictali*, admonet † omnes fraudes reiici. Dd. tamen renuntiationem filiorum non iudicant fraudem, cum dicant id sufficere, vt cesset eius legis dispositio, *vt supra docui*. Solum respiciendum, an ipsa renuntiatio, fraude vel dolo extorta fuerit. Non obstat quod hæc lex videtur inducta ad publicam vtilitatem, quoniam præcipue est ad priuatam, secundario ad publicam: *vt per Bart. Alex. & Dd. lib. 1. ff. solut. matr. Bar n. 25.* & hoc casu renuntiari potest, *ita Iasan d. l. 1. n. 39. Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fideiussor.*

78 His absolutis, videamus † an præsentia & taciturnitas ceterorum filiorum sufficiat, vt non possint immodicam dotem auocare. Non recitabo loca communia, res ell enim manifesta, hoc filiis non nocere, *ita Ioannes Garron. in reper. rubric. C. de secun. nupt. num. 113. Boer. decis. 185. num. 23 versic. alias præsentia, & tacitur nitas, lib. 1.* vbi concludunt, quod etiam si filii præsentes sint, & taceant, quando mater secundo nubit, non ideo minus cessat dispositio *l. hac edictali*, quæ inter alia taxat certam summam dotis.

79 Mouentur ex Bart. † *in l. qua dotis ff. sol. matrim.* vbi docet, quod in actu præiudiciali, quem non possum impedire, non nocet mihi præsentia & taciturnitas. Hic autem filii vel filiæ præter honorem, & reuerentiam patri debitam, meliorationem non possunt impedire, neque enim id viuo patre admittendum, *vt infra dicam*. Cum ergo impedire nó possint, præsentia, & taciturnitas sibi obesse non debent, *gl. in l. Caius, & ibi Bar. ff. de pig. act.*

80 Et ita in specie magis † dubia definiit Parif. *cons. 80. num. final. lib. 3. Afflict. decis. 178. nnmer. 13.* vbi præsentia, & taciturnitas, non nocet filiæ dotatæ, quam pater dicit, se dotare de bonis suis, & maternis. Facit etiam quod notat Bald. *l. fin. §. necessitate, colum. penult. versic. quæro, an sufficiat. præsentia, C. de bon. quæ liber. Aretin. l. Gallus, in princip. col. 3. ff. de liber. & posthum.*

81 Sic agnatus præsens † alienationi feudi, & tacens non præiudicat sibi, *auctore Curtio iuniore in tractatu feudorum, 4. part fol. 42. vers. numquid autem in ca. sibus*, licet contra sentiant alii, quos Tiraquel citat & improbat, *lib. 1. de retract. § 1. gloss. 9. num. 148*. Sic consanguineus præsens, & tacens venditioni rei cōsanguinei, non prohibetur illam retrahere, vt tandem definit Tiraquel. *dict. loco num. 146. cum sequent.* cetera in materia retr. ctuum, vide apud Matthæum ... *Koniopl.* qui ad longum, & ex professo dil... ... tractam accurate, & practice. Quæ omitto, quoniam vulgaris sunt, neque quod ...tinet ad nostram legem, oportet tot adducere, aliud enim est, an præsens, & tacens venditioni rei suæ, vel feudi sui, vel prædii emphyteutici sibi præiudicet. Ibi enim est ratio dubitandi, quod domini sunt. Filius autem, viuente patre, dominus non est, tantum habet ius quoddam, nō sum formatum, vel efficax, vel reale. Quod argumentum præstat, *l. in suis, & quæ ibi notant Dd. ff. de liber. & posthum.* & quæ elegantissime consuluit Old... *cons. 94. nu. 15. Costa in l. Gallus, l. & quid si tantum, 3. part. num. 15. ff. de liber. & posthum. Vaconius a Vacunna decl. ar. 112. Tiraquel. in l. si vnquam, in præ... num 19. Cephal cons. 186. num. 58. lib. 2.* Is autem cui ... quid actione personali debetur: nunquam videtur sibi præiudicare, etiamsi taceat, & præsens sit, *vt per Bart. & Ias. n. 97. in dict. l. qua dotis.*

Solum obstat quod † scribit Imola *cons. incip. in casu præmisso de pluribus, in 4 dubio. Dec. consil. 66. nu. 4 versic secundo principaliter, & cons. 60. num. 4 Hyppolit. sing 344. num. 3.* Vbi scribunt quod dotes datæ filiabus alienis, intelligantur datæ de communibus bonis fratrum, si datæ sint scientibus fratribus, nec aliquid protestantibus. Sed ii loquuntur quando fratres succeſſerunt patri, & sunt iam domini rerum paternarum, & viuunt in communi, quod est hoc fratris genus, *vt infra dicam*. Hic viuebat pater, & filii domini non erant, & sic non poterant impedire, & ita Dec. *cons. 6. n 4.* 82

Magis obstat † auctoritas doctissimi Fabri, *in §. admonendi, num. 2. vers. quidam maritant, Instit. quibus modis ius patriæ potest. stis solui.* Vbi fere in specie scribit, quid si maritaui vnam de duabus filiabus, de meis bonis propriis, postea maritaui aliam de bonis matris, præsente & non contradicente prima maritata, an hæc præsentia, & taciturnitas præiudicet ei, vt non possit petere partem in bonis maternis, datis in dotem secūdæ filiæ, & definit, quod si primo maritata erat emancipata præiudicat ei. Vnde videtur, quod si filius præsens, & tacens erat emancipatus, quod non possit dotem immodicam auocare. 83

Mouetur Faber † *ex l. si seruus. ff. de donat. inter virum & vxor.* vbi probari videtur, quod inter coniunctos præsentia, & taciturnitas habentur pro consensu Sed salua auctoritate Fabri, eius opinio falsa videtur, nam *in l. si seruus*, consanguineus non solum præsens fuit, & tacuit, sed rem tradidit, *ita Bal l. in l. enim proponas ... prope finem. C. de pact. Iaf. cons. 3 col. 4. vers. & dum succeſſiue, lib. 1.* Neque obstat *l. Procula. ff. de probat.* non enim sufficit coniunctio sanguinis, vt præsumatur donatio, nisi concurrat cursus temporis & rationes sæpius calculatæ, *ita Bar. l. qua dotis, col. 2 ff. solut. matrim. Alexand. ibi. num. 14. Iaf. num. 18.* vbi dicunt hanc communem *Iaf. consil. 203. lib. 2. Alexand. cons. 46. col. fin lib. 1. Dec. consil. 267. num. 3. Affl ct. decision. 13. numer. 12. Alciat. de præsumt. regul. 1 præsumpt. 32. Corraſ. l. quoslibet. ff. de ritu nupt. numer. 118. gloss. in l. libertis quos, §. 1. ff. de aliment. & cibar. legat.* 84

Oportet enim † consanguineum præter taciturnitatem, & præsentiam aliquem actum facere, vt videatur consentire, *vt per Iaf. & Alc. in d. l. cum proponas filiæ, C. de pact.* 85

Et hoc in nostro casu est † multo verius, legitima enim a lege debetur filio, vt etiamsi minus legitima accipiens promittat, amplius non petere ratione supplementi, nihilominus legitimam consequi potest *l. si quando §. fin. C. de inoffic. testam.* De quo plura 86

ibi per omnes Dd.& per Ias *l. omnimodo, col. 1. C. de inoffic. testament. per Rodericum in l. quoniam, in decimo amplia. C. eod. titul.* Cum ergo expressum pactum ei non noceat, quanto minus nocebit præsentia, & taciturnitas. Præterea, cum concurrat præsentia patris, qui volens locare filiam, & hdem forsan iam datam, illicite, terribilis clamabit in filios, viuum vultis spoliare? quid vobis in re mea? quid censes facturum filium, præsertim rerum humanarum rudem, & ex obedientia domini monificentiam sperantem.

87 His accedant, quæ Bart. tradit de † metu reuerentiali *in l. quæ dotis, col. fin. ff. solut. matrim.* de quo vide ibi Alex. & Ias. *num. 96. Bart. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non dat. copiose Tiraq. leg. connub. gl. 5. nu 36* Magis vrget *l. 9. tit. 9. lib. 1. for. & ibi Roderic. § secundum est.*

88 Si tamen filii † nouum sororis sponsum decepissent, dolose affirmando se renuntiationem fecisse, & post, tempore quo melioratio fit a patre, exprimendo patrem velle diminuere eorum legitimam, taceant quasi confirmando, quod sororio affirmauerãt, certe dolus & fraus eis nocebit, & de dolo tenebũtur, *vt j. dicã c. 12.* Sicut n. renũtiatio ab eo facta rescind. E si dolo inductus sit, vt supra dixi ex Boe. *decis. 185. n. 23.* ita etiã si dolo persuasit sororio, se renũtiasse, doli pœnas dabit, quod notat in simili Mulin. *de donat. in contract. matrim. nu. 65.* Et in tacente dolose quod sibi præiudicet, probatur *in l. 2. C. si rei alien. pignor. dat. sit. l. si fine. C. ad Vell. Bald. l. suus heres, C. de repud. hered. Ias. l. quæ dotis, numer. 80. ff. solut. matrimon.*

89 Notandum tamen, quod † consensus, & approbatio meliorationis, eis solis nocebit, qui approbarunt, ceteris autem ius suum remanet saluum, & illibatum, etiamsi ii, qui consenserunt, faciant maiorem partem. Hic enim agitur de præiudicio singulorum, ideo consensus maioris partis non sufficit. Ita loquendo in materia *l. hac edictali*, quæ huic nostræ nonnihil accedit, definit Ioann. Garron. *in rub. C. de secund. nupt. num. 120. vers. ex prædictis quæro. facit l. per fundum ff. de seruit. rust. præd.* & quod eius argumento dicit Bart. & Dd. *in l. om. populi, ff. de iust. & iur. & Abb. in hoc, in cap. cum omnes, a num. 5. & ibi additio litera A. in nouis, de constit. & notata a Greg. in l. 10. tit. 21. part. 3.*

90 Huc etiam agitur † quod scribit Socin. *l. si cognatis, num. 23 ff. de reb. dub. post Bart. ibid.* quod dispositio quæ respicit cognatos, vel agnatos, dicitur respicere ipsos, vt singulos, non vt vniuersos, & quod sic dispositio maioris partis, non nocebit minori. Notandum etiam, quod etiamsi cõsentiant vnam sororem meliorari, non ideo sibi præiudicant, quoad alias, *secund. Ias. in Auth. quod locum, n. 6. ad fin. C. de collat. quem citat Paul. cons. 120.*

91 Meminisse etiam oportet, quod † si filii solum concederent, vt pater libere filiam dotaret, non ex hoc sibi præiudicant, nec meliorario valet. Moueor ex eo, quod Bald. scribit *in l. si quando, in prin. C. de inoffic. testam.* per textum ib. quod si ex consuetudine vir debeat habere dimidiam partem in bonis vxoris, & Imperator concesserit vxori, vt possit libere testari, quod nihilominus tenetur relinquere dimidium viro. Idem scr. b. t Cremen. *sing. 155. Boer. decis. 344. n. 3. & in consuet. Bitur. tit. de consuet. matrim. §. 3. col. 3. vers. sed quid si ante actio pacto.*

Sic Alberic. † *in Authen. licentiam, col. 2. in fin. qu. 2.* scribit, quod si in Ecclesia ... fiat ... quod Episcopus possit ... vsque ad certam summam, & Pontifex ei concedat ... testari vltra ... ex priuilegio, ... quod nihilominus ... statuto compell ... *q. 189 inc. in Ecclesia Cathedrali.* 92

Sed quid si pater † locat matrimonio filiam, & eam meliorat post fratres; secundo locat matrimonio sororem aut per redintegrationem matrimonii videantur approbare dotem. Et certe si pater ipse redintegrat matrimonium, videretur approbare dotem, quia tenetur dotare filiam etiam secũdo nubentem, *vt j. dicam.* In fratribus autem, qui extranei censentur, *l. vnica, § accedit, C. de rei vxor. act.* non iudicabo ... approbationem, quod secundo locarint sororem matrimonio, nisi expresse de quãtitate dotis fecerint mentionem, tunc n. si promiserint dotem certam fore, ex promissione tenebũtur. Hæc enim lex non admittenda in fratre dotante, *vt j. dicam c. 12.* Si vero enuntiatiue retulerint sororem tantam dotem habere, tenebuntur de dolo si eam reuocare velint. Vide Paul. *in l. si mulier, ... ff. ... matrim. & dicam infra d. c. 12.* 93

Illud tamen † aduertendum, approbationem immodicæ dotis oportere esse expressam, *vt per Aym. cons. 200. nu. 5. & 9.* non enim sufficiet adire hereditatem meliorantis, vt videar approbare meliorationem, vel non possim eã improbare, nõ enim adeundo hereditatem, videor approbare factum a testatore aduersus prohibitionem legis, *ita Bald. cons. 161. lib. 5.* Vbi nominatim scribit, quod heres potest impugnare actum defuncti, in eo quod excessit dispositionem *l. hac edictali* Pro quo facit, quod scripsit Bertrand *in rep. dict. l. hac edictali, § si vero plus, nu. 12. Facit l. dotale § fin. ff. de fund. dotali.* Vbi vxor adiens hereditatem mariti, nõ prohibetur vendicare fundum dotalem, a marito alienatum. 94

Notandum etiam † quod si pater sit tutor, vel curator filiorum, non poterit eorum nomine approbare meliorationem, quam facit ratione dotis. Est enim donare rem filiorũ, quod tutor facere non potest, *l. pactum curator, n... C. de pact.* Facit quod scribit Bald. Nouell *in tract. de dote, 6. part. priuileg. 3.* & nominatim *Bald. cons. 22. lib. 5.* vbi scribit, quod mater non potest excedere ... *l. hac edictali*, etiam si tutor filiorum consentiat, quod probat Ioann. Garron. *dict. rubric. C. de secundis nuptiis num. 122.* 95

Sed an sufficiat, quod † filii ratam habeant meliorationem? certe sufficit, tam a beneficio *hac edictali*, conditio in eorum fauorem, ne sua minuantur ea secundo matrimonio matris, excluduntur non solum si a principio probent, verum etiam si ... cent. Ita docet Angel *cons. 306. incip.* ... *Ioann. Garron. in rubr. C. de secund. nupt. num. ...* vbi dicit le alibi non legisse. *Molin. de inoffic. ... numer. 77.* quæ ex pluribus vulgaribus probari possunt. 96

Notandũ tamẽ, magni † esse momenti an a principio probent filii meliorationem, an postea ... cent, nam cum dos immodica reuocetur cum ... ctibus, *vt infra dicam*, certe fructus non ... die ratificationis præteriti autem fructus debebuntur, nisi remittantur.

Moueor

98 Moneor, quoniam † si factus sit contractus super re Ecclesiastica, absq; auctoritate Episcopi, quæ interuenire debuit in ipso contractu, si postea ambæ partes petant coram Episcopo contractum confirmari, contractus conualescit, si ab Episcopo confirmetur, *ita Bal. cons. 475. col. 2. vers. quæro igitur, lib. 1.* Facit quod de donatione absq; insinuatione scribit *Bart. l. Modestinus. ff. de donat. Bologn. cons. 59.* scilicet quod si post factam, partes eam præsentant iudici, conualescit. Hoc tamen nouum robur, non retrotrahitur, sed solum valet ab eo die quo interuenit, *ita Bald. c. edoceri col. 4. vers. videtur, de rescript. Salyc. l. fin col. fin. C. ad Macedon. Lucas Penn. l. 2. col. 1. C. de iure fisc, lib. 10. Dec. l. semper qui non prohibet, colum. 3. versic. quarta regula ff. de regul. iur. Aret. in cons. 127. colum. 2.*

99 Non obstat aduersus hæc † *l. 50. Taur.* quæ habetur *l. 2. tit. 2. lib. 5. Recopil.* quoniam ibi, quando ipse prohibitus renũciat legi. hic autem loquimur de fratribus & sororibus, qui non prohibentur sororem amplissime dotare, nam si pater ipse huic legi renũtiasset, nihil noceret filiis, neq; ex eo melioratio vires sumeret, vt supradixi *ex n. 49.*

100 Sed circa prædicta, posset facere scrupulũ, † quod quando filius renuntiat hereditatem paternam fratri præsenti, & recipienti, nihilominus accrescit omnibus, & non illi soli, *ita Bal. in l. pactum quod dotali, quæst. 8. C. de collat. Din. cons. 6. Ioann. Andr. in additon. Specul. tit. de testam §. 1. in addit inc. § fin. Aret. cons 90. in 1. & 2. dub. Roderic. l. quoniam, in 4. limitatione, col. 1. C. de inoffic. testam. Boer. decision. 184. num. 3. parte prima.* quoniam natura iuris accrescendi est, vt accrescat portioni, non personæ *ipso iure. l. qui ex duabus ff. de acquirend. heredit. Bartol. l. re coniuncti, versic quinto quæro an ius accrescendi transeat in singularem successorem. ff. de leg 3.* Et de ista materia vide plura per Anton. Gomez *tom. 1. variar. resolut. cap 10. per totum.*

101 Ex quo videtur, quod † licet fratres renũtiet hereditati paternæ, melioratio non valeret pro tota sua parte, quia non omnis sua pars accrescit sorori, sed etiam aliis fratribus. Sed respondeo hoc nõ procedere, quando vere, vel præsumitiue intelligimus in cuius fauorem renũciatio facta sit, nam si scimus, quod in fauorem vnius, certe ei soli prodest *ita Bal. in d. l. pactum, l. in adibus, vers. veluti ff. de donation. l. si actionem, & ibi gloss. & Alexand. C. de pact. Roder. d. 4. limit. col. 2. Boer. d. decisione 184. num. 4. versic & hanc partem, Lancelot. Dec. l. duobus ff. de leg. 1. Paul. l. plane §. si duobus, col. 3 ff. de legat. 1.* vbi dicit, quod renuntiatio prodest illi, cuius contemplatione est facta, cum ergo intelligamus fauore sororis factam, ei proderit soli.

102 Sed hic attende, quid si filia † quæ renuntiauit, vel consensit legitimam suam dari in dotem sorori nubenti, gignit filios, certe filii, vel ipsamet renuntians possunt rescindere renuntiationem, ex *l. si vnquam*, ita docet Alexand. *consil. 71. lib. 4.* & nominatim in sorore, quæ in contractu matrimonii fratri suo dedit omnia bona paterna, exprimendo se donare propter nuptias, reseruata certa summa, sibi per fratrem soluenda pro sua dote, certe si liberos habeat, donatio est ipso iure reuocata in totum, etiamsi sit iurata, ita consuluit Bertrand. *consil. 383. viso casu lib. 2.*

103 Rursus in homine, qui in † contractu matrimonii, & eius contemplatione donauit nepoti suo, cõsuluit, quod si liberos habeat, donatio ipso iure reuocatur, etiamsi non fuisset donatio omnium bonorum, sed tertiæ partis, *ita Bertrand. cons. 157. siue donatio, lib. 2. Boer. decis. 159 numer. 11. colum 3. part. 1. Tiraquel. l. si vnquam, verbo, Donatione largitus, num. 195. C. de reuocand. donat. Molin. de donat. fall. in contract. matrimon. num. 64. cum sequentibus. Ias. cons. 171. colum. 5. versic. confirmatur, lib. 4. Thomas Parpal. in repet. l. 2. in princip. colum. 11. ff. solut. matrim. & est communis, auctore Molin. de donat. numer. 71. versic. & eis limito.* Vbi prudenter declarat, an constante matrimonio reuocari possit. vt infra dicam. Et *num. 65.* tractat, quid si soror renuntians, sororis maritum decepit. Et hoc procedit etiamsi maritus renũtiantis approbauerit renuntiationem, *vt per Molin. vbi supra, num 42.*

Sed obiiciet aliquis, hos Dd. † non loqui pro- 104
prie in renuntiatione, sed certe Boe. *decis. 193. & 159.* loquitur in renuntiatione facta a fratre, vt soror nuberet.

Sed obiiciet aliquis, dispositionem † *l. si vnquam*, 105
non habere locum in renuntiatione facta a filia, de hereditate paterna, *ita Corn. cons. 11. in præsente consultatione, col. 3. vers. et etiam videtur. lit. K. & col. pen. verb. nec obstant ea. lib 3 & cons. 206. viso supra scripto themate, col. 8. vers. coadiuuantur, Tiraq. l. si vnquam. d. verb Donatione largitus, n. 151. Boer. decis. 159. n 18. 19. Soc. cons. 39 in quæst. quæ vertitur, col. fin. lib. 3. Soc. l. 1. prope fin. C. de pact.* licet relinquat cogitandum, *& ib. Dec. & Curt. Iunior, nu. 9. & Alciat. verb. sustulerat, Dec. l. pactum quod dotali, nu. 14. C de collat.*

Respondeo enim hoc † verum esse, in hereditate 106
nondum delata. Iuri n. quærendo renuntiari potest in præiudicium filiorum. *l. qui autem, ff. quæ in fraud. cred. d. l. si sponsus §. si maritus ff. de donat. inter virum & vxor l Iulianus ff si quis omissa caussa testa. Bal. l. illud, col 3 C. de sacrosanct. Eccles. in 3. q. Tiraq. d. l. si vnquam, verb. Donatione largitus, num. 147.* Item Dd. loquuntur, quando filia renuntiat, quia locatur matrimonio, & dotatur, nam fere omnes loquuntur, quando filia renuntiat in contractu suo dotali, tunc n. cum præsumatur cogitasse de liberis, non mirum si renuntiatio valet, *iuxta tradita per Soc. l. 2. in princ. ff solut. matrim. per Tiraq. l. si vnquam, in princ. legis, num. 6.* & hanc rationem post alios reddit Tiraq. *d. l. si vnquam. d. verb. donatione largitus, num. 152.* Rursus reddunt aliam rationem, quod renuntiatio fit ob caussam dotis. *vt ibi per Tiraq.* Ex quo colligere potes, Dd. loqui in renuntiatione facta a filia, quæ dotem accipit, non vero si gratis nulla dote accepta renuntiat, vt det sorori nubenti, *ita Boer. d. decis. 159. n. 17.* & est de mente Bertrand. & aliorum citatorum supra. Et quod Dd. loquantur de renuntiatione facta a filia ipsa quæ dotatur, patet ex Dec. *cons. 181. col. fin. ad fin. ex Alex. cons. 29. n 16 lib. 3.*

Aduertendum † tamen, quod si filia renuntians 107
in fauorem sororis, renuntiaret hereditati iam delatæ, & iuri iam quæsito, tũc si filios post haberet, certe renuntiatio reuocaretur ex *l. si vnquam*. & idem intelligo, quando ipsamet filia renũtiat in fauorem fratrum, quia ipsamet locatur matrimonio.

Exemplo sit, habeo † sex filias, & vna matre mor- 108
tua, cum soror vel ipsa locatur matrimonio, & dotem a me acciperent, renuntiant omnibus bonis maternis in fauorem sororum, & contracto matri-

cantur contractus quam vltimæ voluntates, *vt supr. diximus num. 22.*

123 Ru sus † hæc opinio probatur, quoniam ventri non debetur legitima quousque nascatur, *auctore Bald. in l. cum posthumus, ff. de liber. & posthum. Iason & Dec. l. posthumo nato, C. de contra. tabul.* Neque petere potest hereditatis partem, quousque lucem prospiciat, *vt in l. vtrum ff. de reb. dub. l. antiqui, ff. si pars heredi. peta. Bald. l. si nemo, § fin. de testam. inte.* Neque enim heres est antequam nascatur, *secundũ Bal. l. cum quidam, in princ. C. de instit.*

124 Cum ergo vtero † non debeatur legitima, neque partem faciat quousque nascatur, imo nec iudicetur animal, si credimus Plutarcho, libr. 5. de placitis Philosophorum, & habeatur veluti cogitatio si in lucem non prodeat, *vt per Bald. l. 1. vers. circa secundum, C. qui admitti. Ias. l. si ita legatum, §. illi si volet ff. de legat. 1. & l. 1. colum. 2. ff. de condit. ob caussam,* plane sequitur, eum non informare dotis præstationem, quæ ideo certis est finibus præfinita, ne legitimæ aliorum filiorum præiudicium fiat.

125 Idem dicam † si in ipso nascendi actu, inter mulierum angustias est suffocatus, vel si non nascatur integer, hic enim etiamsi præteriens sit, paternum testamentum non rumpit, ergo sibi non debetur legitima, *l. 3. Cod. de posthum. hered. instit. & ibi Bartolus Corn. & Aretin. Bart. Alexand. & Ias. in l. quod dicitur. ff. de liber. & posthum. Alciat. l. qui mortui, ff. de verbo. signif.*

126 Quoad secundum, scilicet † *an si nascatur; censeatur facta reuocatio a die, quo fuit in vtero, an vero a die quo nascitur?* Et certe a die quo nascitur, ius habet ad reuocandam imodicam dotem, non ante. Quoniam ante sibi legitima non debetur, neque partem facit sorori, *vt per Bald. l. cum posthumus, ff. de liber. & posthum. l. vtrum, ff. de rebus dubi. Ias. & Dec. l. posthumo, C. de contra. tabul.*

127 Quatenus autem † posthumus reuocet donationẽ extraneo, vel fratri factam, & quatenus reuocet dotem immodicam, docui supra *c. 9. ad finem. versic. si tamen mortuo patre.*

128 Si quis autem † dotem improbare velit eo nomine, quod dotans alios habuerit filios, neque dotata vnica fuerit, ipse probare debet, *vt in l. ex facto, §. si quis autem ff. ad Trebell. Alexand. in l. si potest, nu. 15. Iason in eadem lege, col. pen ff. de acquir. hered. 1. Alex. & Ias. in l. in illa stipulatione. si calendis, ff. de verborum obligat. Alex. cons. 20. colum fin. lib. 1. & leg. sed etsi de sua, col. vlt. ff. de acquir. hered. & cons 36. col. 1. lib. 1. Soc. l. qui duos, col. 2. num. 4. ff de reb. dub. Paul. cons. 387. num 4. lib. 1. Dec cons. 662.* Nam & actor probare debet quod asseuerat, *l. actor. C. de probat.*

129 Sed est quæstionis, an si filii obligẽt se cũ patre ꝓ dote sororis, an videãtur cõsentire sororẽ meliorari & portionem suam minui. Et Benedict. *c. Raynutius, verbo Dotem quam ei dederat, num. 24. de testament.* scribit, quod frater solum videtur gessisse negotium patris, & nihil de suo dedisse, vel promisisse, licet secus esset, si solus sine patre se obligaret, *citat Bald. l. fin. C. de dotis promis.* Sic Lupus *in rep. rubrica de donatio. inter virum & vxor. §. 46. ex prædictis, n. 2 & §. 66. num 1 versic. subdit tamen:* scribit, quod si pater, & mater obligant pro dote filię, quod mater videtur se obligare animo intercedendi pro patre, & quod nõ possunt ex ea caussa vendi res dotales. Hodie autem seruanda est dispositio *l. 53. Taur. quæ habetur l. 8. tit. 9. lib. 5. Recopil.* si vir & mulier constante matrimonio promittunt dotem filiæ vel donationem ꝓpter nuptias filio ex bonis communibus, constante matrimonio quæsitis, soluenda est dos filiæ vel donatio propter nuptias filio, circa quod vide notata per Matienco. *d. l. 8. & in l. 3. glo. 7. num. 7. & 8. tit 9. libr. 5. Recopil.* De ista quæstione vide omnino quæ dicam *c. sequenti.*

Tamen quod attinet † ad propositam quæstionem, certe si pater diserte dicit se meliorare filiam in tertia & quinta, ratione dotis, manifestum est filiũ consentire, vt sua legitima minuatur. Quid enim est melioratio, nisi diminutio legitimæ? & hoc casu aduersus filium legitimæ obligatum pronuntiabo ratione consensus, nisi metu, vel dolo, vel ætatis infirmitate fecerit. Si tamen simpliciter se obligaret cũ patre ad soluendum centum pro dote, certe si resultaret melioratio, pronuntiarem pro filio, quid enim si ignorauit meliorationem resultare. Vtique cessat voluntas, & consensus. & rem hanc ex eius consensu legitimo, & ex approbatione meliorationis approbamus, & an quando simpliciter se obligat, videatur intercessor vel fideiussor, vide quæ dicam *ca. 12.* nam superiora solum definimus ratione consensus, & licite faciat factum positiuum cui aliasin dueit consensum. *vt per Abb. c. cum vitam, colum. 3. de regula. Ias. l. quadoit, num. 90 ff. solut. matri.* hic non est consensus, quid enim si ignorabat resultare meliorationem? 130

SVMMARIA.

1 *An mater dotans meliorare possit filiam, & nu. 11.*
Appellatione parentum: & mater, & pater veniunt.
2 *Masculinum non propree, sed ex interpretatione extensiua, concipit fœmininum.*
Masculini dispositione vocati (exclusis fœminis) semper talis masculus intelligitur de proprio, ex linea masculina descendents, non autem de masculo descendents ex fœmina.
Ex masculorum vocatione, & exclusione fœminarũ, inducitur agnationis conseruatio.
3 *In statutis masculinum nõ concipit in se fœmininum.*
4 *Neque in contractibus.*
5 *Mater an teneatur filiam dotare & n. 7.*
6 *Mater hæretica; an, & quando teneatur dotare filiã Catholicam. & Orthodoxam.*
Mater an teneatur filiam alere.
8 *Matris hæretica bona, eo casu quo ad fiscum deuenerunt, an fiscus teneatur filiam dotare,*
9 *Statuta excluaentia filias propter dotem receptam: an sit admittenda quo ad bona eius, cuius officium non est dotare.*
10 *Mater non magis quam pater, potest meliorare filiã dotis ratione.*
12 *Mater magis diligit prolem fœmininam quam masculinam.*
Similitudo sexus peculiarem gignit beneuolentiam.
13 *Arrharum præstatio, ne excedat bonorum decimam partem, seruanda est, siue præstentur a patre, siue a matre.*
14 *An lex nostra respiciat familiæ conseruationem, vel tantum præiudicium fratrum sublatum velit, & num. 15. & 16.*
17 *Masculinum concipit fœmininum in materia pœnali, & odiosa.*

22 *Mulier nupta, an absq; mariti consensu dotare possit filiam. & n. 55.*

23 *Mater sola dotans filiam habita licentia a marito de quibus bonis videatur dotare.*

24 *Dos data ab uxore, sine licentia mariti, an debeatur.*

25 *Mater an possit donationem filio facere absq; patris licentia, & n. 51. & 65.*

26 *Uxor quae inscio marito, de per se, & secreto dotans filiam, an matrimonio soluto, cum libera est a potestate mariti teneatur in id quod dotauit, & num. 49 68. 69. & 70.*

27 *An prefinitio huius legis locum habeat, quando pater & mater simul dotant, & an si utraque dos excedat prefinitionem, & taxam huius legis, resecari debeat. & n. 29.*

Ratione, & authoritatibus probatur. numer. 31 32. 33. 34. & 40.

28 *Verba singularis numeri, non verificantur in plurali, quando adest diuersa ratio.*

30 *Filia dotata non succedens ex dispositione statuti, intelligitur exclusa solum ab hereditate eius qui eam dotauit.*

32 *Filia non dicitur dotata a me si non est dotata de bonis meis.*

34 *Dos data a solo patre, ex quibus bonis censeatur data.*

36 *Mater iure communi, an se obligare possit, simul cum patre pro dotis constitutione, & num. 37. & 38.*

Quid in hoc iure Regio stabilitum sit, numero 41. & 44.

39 *Donatio inter virum, & uxorem, iure prohibita, an pro dotanda filia valeat.*

40 *Intellectus Auth. sine a me. C. ad Vellean.*

41 *Obligatio matris dotantis simul cum patre, quatenus efficax sit. & an teneatur pro virili, vel sit facta animo intercedendi.*

42 *Mater absente marito, etiam suo nomine dotans filiam, licet non protestetur, an possit a marito dotem repetere, actione negotiorum gestorum.*

Limita ut in num. 43.

45 *Alienatio fundi dotalis pro dotanda filia, an valeat & n. 46 & 47.*

Intellectus l. quamuis, cum sequenti. ff. solut. matrimonio.

49 *Uxor in piam caussam absq; mariti licentia an possit contrahere. & n. 50 52. & 57.*

52 *Statutum aduersus priuilegium, an valeat. & n. 53.*

Dotis caussa an indicetur pia, & quo casu nu. 66.

54 *Contractus factus a muliere valet si marito sit proficuus, & utilis.*

56 *Contractus factus inter patrem, & filiã nuptam, an valeat sine mariti consensu.*

58 *Leges politicae, & prudentes seruanda sunt etiam si actus fiat erga ecclesia vel alia quauis caussa pia.*

59 *Uxor absque mariti licentia an eleemosynam elargiri possit.*

60 *Statutum, ne uxor contrahat absque licẽtia mariti, factum est, ne marito praeiudicium fiat.*

61 *Intellectus l. 53. & 55. Tauri. l. 2. tit. 3. libr. 5. Recopil. & l. 13 tit. 20. lib. 3 fori.*

62 *Contrahere prohibitus fauore alterius, prohibetur etiam contrahere ad pias caussas.*

63 *Dotis caussa piissima est.*

64 *Donatio constante matrimonio facta a matre filiae an valeat.*

71 *Mulier matrimonio soluto an teneatur stare contractui absque mariti licentia facto, remissiue & numero 72.*

73 *Dotem alienans constante matrimonio, quae alienatio est inualida, an eo soluto conualidetur, & num. 74.*

75 *Filius patris debitores liberans mortuo patre, an teneatur stare liberationi, & num. 77 & 95.*

76 *Maritus constante matrimonio, licet non possit dotem alienare si alienauerit, & dos ipsius lucro cesserit, an alienatio teneat.*

79 *Verbum:* No pueda, *resistit actui & reddit illum ipso iure nullum, & n 80. & rursus verba:* Non possit contrahere sine licentia viri, *induunt solemnitatem & formam, cuius omissio reddit actum nullum.*

Tollit etiam potentiam, qua sublata reddit actum nullum.

82 *Faciens actum ipso iure nullum potest illum improbare.*

83 *Actus nullus ex defectu solemnitatis non conualescit ullo temporis spatio, nisi ratificetur & numero 84.*

85 *Filius alienans bona aduẽtitia in vita patris sine eius consensu an post mortem patris possit ipsemet ab emtore reuocare. & nu. 86.*

88 *Lex initio contractus resistens, neque in habili tempore conferri potest.*

Minor non potest actum facere, neque in tempore licitum conferre.

92 *Intellectus l. cum vir ff. de usucap.*

93 *Intellectus l. 2. § quod si in patris, ff. solut. matrimon.*

94 *Mater genero vel filia nubenti, si aliquid det, quod sit contra hanc legem, videtur dare ratione matrimonii, & dotis: & an valeat.*

95 *Pater mortua matre filiam dotans, an tunc possit excedere huius legis metam & n. 96.*

97 *Et an videatur dotare eo casu de lucris constante matrimonio inter virum, & uxorem quaesitis, & num. 99 110. 112. & 113.*

Limita, ut num. 125.

Couarruuias & Anton. Gomez. opinio circa hoc, numero 107.

98 *Anton. Gomez & Castelli sententia in hac re.*

100 *Foemina ex statuto non succedens stantibus masculis, si masculus moriatur postquam heres fuit patri, an soror succedat in eius bonis, & num. 101. & 102.*

103 *Pater an teneatur dotare filiam de proprio etiam si in dotis constitutione dicat se dotare de bonis suis, & bonis filia extensiue, & nu. 128. 129. 130. 131. 132. 133. & 134.*

Limita quando pater esset inops, ut si de suis & bonis filiae promittat, quod sit soluendum de bonis filiae.

Limita etiam, ut si pater dicat, promitto centum de meo, & centum de bonis filiae. ut n. 128.

Limita etiam ut in numer. 137. ut non procedat si filia ipsa simul cum patre aggreget bona sua, dotis promissa a patre.

104 *Intellectus l fin. C. de dotis promissione, & nu. 1. 4. 138. 143. 140. & 147.*

Et contra Nobelinum 150. 151. & 152.

105 Socius

105 Socius an socer filiam de bonis omnibus societatis tenea[tur] dot[are], & num 121 & [12]2.

106 Dominium bono[r]um quæsitorum [c]onstante matrimonio. an ab[s]q[ue] [a]ppre[he]nsione [u]xoris in e[a] transeat, & num. [1]0.

Et [q]uid i[n] pe[...]ne.

1[..] I[..] fe [...] ut lucra sunt communia, ita & onera, l[...] la[...] societas fortietur.

1[..] [...] transit cum bonis, ex quibus dos debet con[stitui].

114 Q[u]æsita [c]onstante matrimonio, ad quem pertineant iure communi.

Et [q]uid, [s]tabilitum sit iure Regio.

1[..] Pat[r]es semper curant quod vtilem sit filiis, & pro e[is] [e]st præsumtio.

1[..] R[at]io legis, quando est generalior lege, an liceat eam extendere, v[l]tra verba, & præter verba.

1[..] Intell[igitur] l. si [...] pro [socio].ff. pro socio.

124 [A]n [...] sit argumentum de lucro, ad societatem rem[...]ae.

126 Pater aliquid dans filiæ, expresse ex lucris, an computi[...] sint, vt videamus an legis summa excedi p[...].

[1]27 Admi[ni]stra[tio] bonorum constante matrimonio quæsitorum libere commissa est patri, ita vt citra [f]raudem, libere de eis possit disponere.

132 Dos illa confertur quæ processit ex bonis illius ex cuius hereditate agitur.

Statutum loquens de dote, non habet locum quando pater, & alius dotant.

136 An pater curator filiæ eam dotans videatur dotare, vt pater, an vt curator.

139 Pater dotans filiam, expresse diuidens quantitatem quam de bonis suis ei dabat, & dicens: doto filiam in mille, computato omni eo quod ei debetur, tam de bonis matris quam patris, an filia possit bona materna repetere; nulla deductione facta ratione dotis, & num. 140 141 143 145. & 146.

142 Copulatiuæ natura ratione dotis, est diuidere obligationem æqualiter.

Coniunctio [s]anguinis facit præsumi donationem.

144 Si pater & filia sint diuites, pater dotans filiam protestans dare ei dotem computatis bonis maternis, an eo casu (non data congrua dote) possit filia supplementum petere.

148 Certa appellantur ea, quæ per relationem ad alia fiunt certa.

154 Insumta in solemnitatem nuptiarum ex quibus bonis [s]ol[ui] debeant.

155 Mater dotans ex quibus bonis videatur dotare.

Mater tutrix, vel curatrix, promittens dotem vltra patrimonium filiæ, an pro quo excedat videatur promittere de suo.

Et quid in fratre dotante.

1[..] Pater promittens dare dotem de bonis filiæ, nulla facta mentione de suis, an virtute promissionis cogi possit ad soluendam de suis bonis remissiue.

[1]57 Pater do[t]a[ns] [f]iliam de bonis commun[i]bus etiamsi dos sit exce[ssiua] [...] & talis quod eam a[e]tas dotantis non [...], an [...] excessus sit vt resultet melioratio co[n]t[r]a [...]am. [...] le[u]ari possit.

158 Matthæus de A[fflic]tis, & Pauls Par sit sententia [...]

[1]60 P[at]er [...] ante legem an possit vberius dotare vnam filiam, quam alteram, remissiue, & num. 161. & 162.

163 Pater dotans filiam de bonis paternis & maternis si filia renunciet in f[or]ma omnibus bonis tam paternis quam maternis, an nihilominus bona paterna petere possit: & pater integram dotem soluere debeat, & num. 164. & 165.

CAP XI. *An mater possit filiam meliorare dotis ratione, & an pater, & mater simul dotando possint excedere præfinitionem huius legis & an saltim filia vltra summam huius legis accipiat, quando habet bona matris, vel a iunde quæsita, & an dos de per se: secreto data a matre peti possit soluto matrimonio.*

QVÆRO † *an mater dotans meliorare possit filiam?* Hæc quæstio plura habet capita, aut enim mater est vidua, aut est nupta. Primo casu videtur posse meliorare. Mater enim relinquendo ceteris legitimam, filium vel filiam meliorare potest. *vt docui supra capite primo.* Cum enim id permittatur patri, idem censendum in matre, *vt in leg. parentibus, Cod. de inoffic. testament.* Appellatione enim parentum, & pater, & mater veniunt, *vt notatur, l. 4. §. parentis, ff. de in ius vocand.* Neque enim plus iuris filii habent aduersus bona matris, quam aduersus bona patris. Si iure Regio mater, matrimonii ratione poterat filium, vel filiam meliorare, lex Tauri 17. *quæ habetur, l. 1. titul. 6. libr. 5. Recop. & l. 22. Taur. quæ est hodie, l. 6. tit. 6. libr. 5. Recop.* His suppositis, videtur hanc legem ad matrem extendendam non esse, quoniam deficiunt verba legis, quæ de patre masculo loqui videtur, ibi, *Ningun no pueda.* 1

Cum ergo lex de masculis loquatur, ad fœminas trahenda non est. Masculinum enim non concipit fœmininum proprie, sed ex interpretatione extensiua, *l. cum in adoptiuis, §. quem filio, Codic. de adopt. gloss. in l. seruus legatus, in princip. ff. de leg. 3. Bartolus & Albericus, l. 1. ff. de verbor. signific. & in Baldus leg. fin. column. 6. versicul. item improprie locutio Cod. de hered. instituit. Angelus l. quicunque, col. 1 Cod. de seru. fugit. Alexander cons. 61. column. 1. libr. 1. Iason l. qui filiabus, column. 2. ff. de legat. 1. Decius consil. 453. post medium, Socinus consil. 73. column. 1. libr. 4.* 2

Quod adeo intellige, vt procedat, vt sit conclusio certa & indubitata, quod vbicunque masculi in dispositione vocantur, exclusis fœminis, talis dispositio semper intelligitur de masculis proprie, ex linea masculina descendentibus, non autem, de masculis descendentibus ex fœmina, etiamsi sit filia, vel neptis: vt originaliter scripsit Ricardus de Malumbri. *in disputat. incip. Titius habens duos fratres quam retulit Ioann. Andreas in addit. ad Specul. tit. de Emphyt. § nunc aliqua, versic. 106. nu. 173. & ibi Baldus in addition. quæ sunt posita in fin. tit. colu. antepenultim. versic. Nepos. Idem Bald. in Authent. si quas ruinas, in vltim. verb. Cod. de Sacrosanct. Eccles. & in l. fin. num. 2. Cod. de suis, & legit. hered. & in cap. 1. num. 3. quemadmod. feud. ad fil. pertin. & in leg. sed si hac, §. si vero ff. de in ius vocan ad. lit. vltim. & post eum Ang. Alex. & Ias. ibidem, Rom. cons. 40. n. 4. Soc. consil. 251. nu. 9. lib. 2 Ioan. Rimin cons 261. n. 48. Alb. Brun. in tract. Quod statut. mase. art. 6. princ. nu. 89 cum multis seq. & secundum hoc Matthæ. notab. 130. ausi hoc iam*

decidisse *Anton. Butr. Bartol. Salycet. & Florian. in locis ab eo citatis. Idem Butr. consi. 9. dub. 1. & consil. 47. Bened. Capra cons. 18. Iason cons. 105. num. 3. lib. 4. Cravetta cons. 22. num. fin. & cons. 202. num. 12. Natta cõs. 198. num. 6. lib. 1. Guido Pape, cons. 18. num. 7. & decis. 123. & 612. Palac. Rube. in repetitione rubr. de donat. inter, §. 69. num. 24. Geller. Bened. in cap. Raynutius, verbo duas habens filias. num. 124. de testam. Tiberius Decian. cons. 46. num. 33. lib. 1. Ruin. cons. 18. num. 5. li. 3. Greg. Lopez. l. 6. gloss. verbo. Alguno buo, tit. 26. part. 4. & l. 3. colum. 7. in fin. titul. 12. part. 2. & alii plures quos ultra memoratos retulit Pinel. in l. 3. C. de bon. matern. num. 19. & 20. Molin. libr. 3. de primogen. Hisp. c. 5. nu. 47.* dicens, quod sicut fœmina ipsa si viueret excluderetur, similiter etiam masculus ab ea descendens excludendus erit: vt euitetur absurdum, vt filius admissus esset, ad id, quod alias mater si viueret non esset admissura, contra *l. si viua matre, C. de bon. matern.* vt in proposito casu considerat Paul. *in leg. Gallus. § nunc de lege Vell. 14. num. 6. ff. de lib. & posthu. & cons. 421. num. 2. vers. in primo probatur, lib. 1. Alexand. in l. ex facto, § fin. nu. 3. ff. ad Treb. Butr. consil. 161. num. 4. lib. 3.* & ita (sicut assolet) prudenter dixit Peralta *in rubr. num. 122. vers. tertio eadem ff. de hered. instit.* quod masculus ex fœmina, & fœmina a masculo descendens parificantur in materia successionis, & ante eum Butr. *in l. 2. §. videndum, num. fi. ff. ad Tertul.* asserens sic ita consuluisse in ciuitate Florentiæ.

Horum † viua ratio esse videtur, quia ex masculorum vocatione, & non fœminarum inducatur agnationis conseruatio, *vt notat Ioan. Andr. in addit. ad Specul. quem refert. tit. de successio. ab intestat. vers. & est sciendum Cyn. & Salyc. in l. 1. C. ad l. Iul. de adult. Alexand. in l. venia, num. 6. C. de in ius vocan. Curtius senior. cons. 40. num. 12. Ruin. cons. 139. numer. 17. libr. 3. Decius cons. 372. col. 2. post medium, Cravetta cons. 113. num. 2. & alii quorum meminit Molin. lib. 3. de Hispan. primogen. c. 5. num. 19. vers. his autem, Menoch. consil. 95. num. 18. lib. 2.*

3 Cum ergo hæc lex † sit correctoria & per consequens non extendenda, videtur ad matrem porrigenda non esse. In dispositionibus enim quæ extendi non debent (puta in statutis) masculinum nõ concipit fœmininum, *secundum Bart. cons. 229. colu. 2. versi. circa secundum, Dyn. l. 1. ff. de verb. signific. Sigorol. de Homede. cons. 220. col. fin. Socin. reg. 251. incip. masculinum, fallen. 3. Cardi. c. Quintaualle, de iure iur. Fulgo. cons. 34. Matienço, l. 8. tit. 11. glos. 2. num. 2. libr. 5. Recop.* Et an, & quando masculinum concipiat in se fœmininum vide eundem *vbi proxime n. 1.*

4 Sic, neque † in contractibus, masculinum non concipit fœmininum, *vt per Alber. l. quicunque, colu. 3. vers. sed quid in contractibus. C. de ser. fugi. Archi. in c. si quis suadente. 17. q. 4. Collect. a ca. Raynaldus, colu. 1. de test. Imol. l. si ita scriptum si filiabus. ff. de leg. 2. col. 2. Alexand. l. quod dicitur, col. 11. versic. sed dubitatur. ff. de verb. obliga.*

5 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam hæc lex dotium summam præfinire voluit, ergo verisimile est de eis sensisse ad quos onus dotandi pertinet. Mater autem non tenetur dotare filiam, *vt in l. neque mater, C. de iure dotis & ibi Rayn. Cyn. Bald. & Salycet. Cyn. Bart. & Bald. in Authent. res quæ, Cod. commun. de leg.* Nisi filia sit catholica, & mater hæretica, *l. cognouimus. Cod. de hæret. gloss. in d. l. neque mater, & ibi Cyn. Ias. §. fuerat. num. 115. Instit. de actio. Regia l. 9. titul. 11. part. 4. Lupus in rubr. de donat. inter virum & uxor. §. 35. num. 4. Simancas videndus de cathol. instit. tit. 9. n. 23. Lara in l. si quis a liberis, § si mater, num. 15. 22. 23. & seqq. ff. de lib. agnosc. Io. Leterier. de primog. lib. 1. q. 17. n. 7.* vbi probat, quo iure hodie vtamur, & cum hodie correcta sunt iura, iure Canonico *per c. vergentis, de hæret.* vbi bona hæreticorum ad fiscum deuoluuntur, eorumque successione priuantur filii orthodoxi, *& ita gl. in summa 23. q. 7. sequitur ibi Archid. & Ioan. de Fano. Abb. in cap. 1. de offic. ordin. quem sequitur Ioann. Lupus, vbi supra nu. 15. Ripa in l. 1. num. 75. ff. solut. matrim. Gregor. in l. 2. tit. 26. part. 4. gloss. verbo, De sus fijos: & gloss. verbo Catholicos, in l. 7. titu. 7. part. 6. plures quos in vnum congessit Simancas de Cathol. instit. c. 9. n. 1. & c. 29. nu. 8.*

6 Et licet † Nouel. *de dote, 6. part. priuil. 16. colum. 2.* dirat hoc de hæretica iure non probari, est communis, *auctore Ripa, l. 1. num. 77. ff. solut. matrim. ibi. Vinc. num. 35. & Corras. l. qui liberos, num. 109. ff. de ritu nupt.* & certe satis probatur, *in d. l. cognouimus.* Et iure Regio definitur *in d. l. 9.* Quam tamen gloss. ibi limitat, nisi filia sit diues, vide Lara *vbi proxime num. 14.* Sed certe errare videntur, nam vt aliquid speciale sit in matre hæretica, requiritur, vt teneatur dotare filiã, etiam diuitem, nam si filia inops est, certe mater etiam non hæretica tenetur eam dotare si possit, *vt Rayner. Cyn. Bald. & Salyc. in d. l. neque mater. Iason d. § fuerat, num. 115. Alexand. num. 21. & Iason l. 1. ff. solut. matrim. Lupus. d. §. 35. Bosquetus de nup. lib. 5. num. 23. Bart. Cyn. Alberic. & Bald. in Authent. res quæ, C. commun. de lega.* qui loquuntur in casu quo pater est pauper. Quo casu scilicet quando pater, & filia sunt pauperes, & mater diues, verissimum est matrem cogi dotare filiam, *vt notat Nouel. de dote, 6. part. priuil. 6. Socin. consil. 22. num. 10. lib. 4. Boer. decis. 129. numer. 3. & 4. Curtius senior. 22. colu. 2. & omnes communiter in Authent. res quæ, Corn. cons. 282. lib. 1. col. 4. litera G.* Mouentur, quia isto casu mater tenetur filiam alere *l. si quis a liberis, § pen. ff. de liber. agnosc. vbi Lara, ex n. 36. vsque ad 60.* vbi plures species ponit.

7 Et licet † contra sentiant (scilicet quod non tenetur dotare, etiam si sit diues) Roman. *in d. l. 1. Angel. in l. a filia, ff. ad Trebell.* & dubitet Iason *in Authent. res quæ, col. 4.* & dicat esse verius in puncto iuris Alexand. *in d. l. 1. nu. 21.* Tamen certe, quoad quãtitatem necessariam ad alimenta, verissimum est teneri, *vt per Alexand. dict. num. 21. l. 1. ff. solut. matrim. Curtius iunior, in Authent. res quæ, num. 4.* & etiam supra alimenta debere, docet Ripa *dict. l. 1. nume. 79.* Vincentius *num. 36.* & hæc videtur esse magis communis opinio, & certe est æquior, & humanitati cõgruentior, & placet Corrasio, *l. qui liberos, n. 113. ff. de ritu nupt.* vbi dicit hanc communem.

8 Quod autem † dixi de matre hæretica, intellige tolerata ab ecclesia, alias cum bona amittat, *vt in Auth. Gazaros, Codic. de hæret.* non habebit vnde dotet filiam, sed onus transibit ad fiscum, *vt per Ripam, d. l. 1. num. 78. & d. cam infra.* Extra hos casus, mater non tenetur dotare filiam, quod præter superiores docent, *Ioannes Andr. in additio. ad Specul. tit. de Feudis, Petrus Iacob. tit. de caussis ex quibus vasalli, colum. 11. in paruis, versic. audiui dici, Ias. cons. 134. num. 11. lib. 4. Cerier. de primog. l. b. 1. quæst. 19. Alexand. cons. 144. num. 14. lib. 6.* Cum ergo mater non teneatur dotare filiam, certe hæc lex quæ dotes præfinit

ad eam

ad eam pertinere non videtur magis quam ad extraneos.

9 Præterea hæc opinio probatur, quoniam hæc lex prohibet filias meliorari ratione dotis, statuta autem ex [illegible] ludentia filias propter dotem, non sunt admittenda nisi [illegible] bona eius cuius officium nō est dotare, hoc argumento vtitur Iason, *l. in suis vocan* [illegible] *præter art. num 9. ff. de in ius vocan Christophorus* [illegible] *inter consilia. Fulg cons. 54. Bald. l. 1. C. de* [illegible] *Alex. cons. 134. num. 7. lib. 6. Anchar. ca. 1 de* [illegible]. Cum ergo officium maternum non sit dotare [illegible], videtur hanc legem ad matrem non extendendam.

10 H[illegible] accedit quod fere semper maior pars substantiæ [illegible] patrem, saltim quo ad liberam [illegible] (nam de bonis lucratis constante matrimonio libere disponit dum fraus absit, *vt statim dicam*) [illegible] est ligasse manus ei qui potentior est, & [illegible] magis frequenter solet locare filias [illegible] lex ad hoc obligat, *vt in l. qui liberos ff. de ritu nup.*) ne que oportet eidem legi subiacere [illegible] onus dotandi non pertinet. Qua [illegible] videtur dicendum in auia materna [illegible] dotare neptem, vt docui *su*[illegible] *num. 22. & 23.* & est communis *secundum* R[illegible] *matr. post alios ibi.*

Hodie autem † iure nostro Regio cum lucra constante matrimonio communicantur inter cōiuges, ad societatem huiusmodi spectat onus dotandi filias, quare siue vterque dotem promittat, siue alter [illegible] constāte matrimonio [illegible] buntur filiæ dotatæ, non de propriis viri, [illegible] bona communia deficiant. Tunc enim servabitur dispositio *l. vltim. C. de dotis promis.* iuxta interpretationem Palac Rub *in repetit. rub. §. 66 nu.* [illegible] *& seq. & Anton. Gomez in l. 53. Taur. num. 21. & seq. Gregor. in l. 8. tit. 11. part. 4. vers. El padre,* Vbi autem ambo promittunt dotem filiæ, vel donationem propter nuptias filio, etiamsi bona communia deficiant ad [illegible] dotem, vel partem exsoluendam, quilibet coniugum tenebitur pro dimidia ex propriis bonis etiam dotalibus ad residuum; si vero solus pater promiserit, ipse de bonis propriis soluere tenebitur, *vt* [illegible] *9. libr. 5. Recop. sumpta ex l. 53. Taur.* ex qua hoc expendunt interpretes, maxime Ant. Gomez. *num* [illegible] *4. Pal Rub d. § 66. num 8 & 13 in* [illegible] *Greg.* [illegible] *ad med. tit. 10. part. 5. Domin. Prasct lib 3. va*[illegible] *l. c. 19. num. 3.*

11 [illegible] non obstantibus, mater non magis [illegible] quam pater. Moueor ex verbis [illegible] *Manaas* [illegible] *que ninguno pueda.* Hoc est, neque [illegible], neque mater, neq; auus, neq; auia: denique nullus. R[illegible] probatur, quoniam potissima [illegible] huius legis est, [illegible] ne legitima filiorum minuatur immodicis dotibus pro seculi corruptela [illegible] dandis, *vt docui 2. nu. 2.* Hæc autem ratio, tā quadrat in matre quam in patre, non enim minus debetur liberis hereditas matris, quam patris. Imo [illegible] probabilior ratio est disponendi hoc in ma[illegible] patre, nam matres pro sexus fœminei [illegible] ores sunt, & affectibus magis [illegible] stultitiæ & vanitatis. & [illegible] libenter sint [illegible] potius matrē voluisse co[illegible] stabil [illegible] gis val[illegible]. Si ergo [illegible] lex, amplectamur [illegible]

prudentiæ cōuenit, si hic magis necessaria, curemus q magis medelam requirit, si hic proximior ruina, & certior morbus, opponamus legis antidotū, neq; medicinam tanta prudentia proditam respuamus. 12

H[illegible]s accedit, q † mater magis diligit prolem fœmineam q̄ masculam *auctore Anchar cons. 336. pro maiori, col. 4. vers. tertio quod proles.* Similitudo n. sexus siue magis effigies peculiarē gignit beneuolentiā. Nec parū argumentū ex ceteris animalibus trahūt, q frequenter gignentibus, similia nascuntur, sic Hesiod. Græce dixit, q Latine vertit Erasm. in hunc modum.

Et similem sobolem genetrices patribus edant.

Quod respexit Virg lib. 4 Aeneid. cum cecinit.

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset

Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula

Luderet Aeneas: qui te tantum ore referret.

Ad q sexcēta alia aduertit Andr. Tiraq *l.* [illegible] *connub. n. 52.* Ergo & vtile & necessariū est, hūc affectū certis circumscribere finibus, ne amoris lenocinio delirēt.

Præterea, hæc opinio † probatur, quoniā præfinitio [illegible] arrha excedat decimā partem bonorū (de qua dixi *c. 9. n. 83.*) seruāda est, siue detur a patre siue a matre, vtrobiq; n. eadem est ratio. Itad [illegible] finitum exstat *l. 1. tit. 2. lib. 3 for. l. 2. tit. 2. lib. 5 Recop.* Hoc argumentū efficacius [illegible], quoniā ea, q̄ nos vocamus arras, successit in locum donationis propter nuptias, quę censetur dos ex parte viri. Huius autem dotis præfinitio seruanda est, siue detur a patre, siue a matre, vtrobiq; enim eadem est ratio. 13

Deinde, † hæc opinio probatur, quoniā si ex decreto aliqu[illegible] statuti, filia non posset accipere vltra certam [illegible] nomine dotis, intelligitur, vt neque de cēsu patris, neque de [illegible] matris, plus pōssit accipere, etiamsi statuti verba masculis solis cōuenire [illegible] q verbis masculinis scripta sint. Ita Alex. *consil. 134* [illegible] *enter. nu 6. lib. 6 Affl. ct. in const. S c. lib 3. tit de* [illegible] *n. 48. Bonon. tr. de statuto ex.* [illegible] *art 8. n.* [illegible] *3. q 9. & art. 8. q. 14. nu. 53 qui citat Pau. cons 40. li. 1. Ias. l. in ius vocare, §. prætor ait, nu 9 ff. de in ius vocan.*

H[illegible] q[illegible]s † aliter videtur sentire Christoph C[illegible]st. *cons 54. inter* [illegible] *cons. E*[illegible] *tamen de eius opinione dubitat. Ias. l. 1. §. prætor ait, n. 9* [illegible] *ondet eius fundamentus.* 14

D[illegible] Christophor. loquitur in statuto prodito [illegible] heredītatis agnatorū inter agnatos, vt explicat Brun. *in loco citato,* [illegible] forte recte sensit. Quod ego asserere nolo, nō n. tē satis deliberaui. Hæc aūt lex non respexit ad familiæ, vel agnationis conse[illegible] tantum præiudicium ceterorum [illegible] tum sublatum voluit. 15

Rursus hæc opinio † probatur, ex verbis huius legis, ibi: *Ninguna persona,* quę verba manif. & fœminā includūt, & ita vnico verbo sensit Auend. *l. 1. de exsequendis mandatis, c. 14. n. 7. vers. itaq, vt inspiciatur.* 16

Postremo, etiā † si hæc lex nō loqueretur per illa verba, *Ninguna persona,* adhuc res est manifesta. Nam masculinū cōcipit fœmininū etiā in materia pœnali & odiosa, *l. si quis id quod, vers. sed & vtrū, ff. de iurisd. omn iud. vbi Paul. Soc. & Ias. l. qui domū, süct a l. si mater. ff. de adult. g. a. l. 1. verbo sponsum,* [illegible] *de raptu virg* [illegible] *quisquis in verbo minus. C. ad* [illegible] *maiest.* [illegible] *Imol.* [illegible] *& A ex. l si constante §. si. ff. so. matr.* [illegible] *ibi. Bart. l. a. d. & Alb. & S* [illegible] *in l. si quis in tantam, C. vnde vi. gl. & Ias. l. cum p. operas, C. de pact. late Tiraq. de retr. lignagier, §. 1. gl. 9. n. 17. cum pluribus sequentib.* vbi [illegible] concludit, masculinū cōcipere fœmininū in o[illegible] [illegible] in rescriptis, & cōtractib. nisi 17

lex vel statutum sit irrationabile, *vt supra dixi, ca 7. num.4.& 13.*

18 Hæc autem † lex, neque odiosa est, neque pœnalis, sed prudens, & dilatandæ publicæ vtilitati maxime apta, *vt dixi cap.2.num.5* Ergo etiamsi omnia verba iu solum ... aptanda essent patri intelligendum ... lem ... in matre, cum enim lex ... qu ... mal ... & maiori prudentiæ robore ... ostreat, cred ... ndum est eodem vinculo v ... duisse ad ... n ...

19 Non obstant ex aduerso † prolata. Primo nego legem loqui solum per verba masculina, dicit enim *Ninguna persona*. Item etiamsi omnia essent verba masculina, comprehendunt fœminas, *vt supra probaui* (præsertim quando eadem est ratio.)

20 Rursus non obstat † quod statutum excludens dotatam: solum videtur excludere ab hereditate eius qui dotare tenetur, non enim talt quippiã scribunt DD. Sed quod solum vid. tur excludere ab hereditate eius qui dotat, *vt infra dicam*. Deinde cum mens huius legis & ipsa æquitas tam quadrent matri quam patri, idem de vtroque iudicandum.

21 Restat secunda pars † nostræ quæstionis, scilicet an mater nupta filiam dotis ratione meliorare possit. Et habet duas partes. Prima *an ipsa sola mater dotans seperatim, possit filiam meliorare*. Secunda, *an dotanda simul cum patre eodemque marito suo possit meliorare*.

22 Primo casu, † certum est, meliorationem non valere; tum quia mater ex decreto huius legis non potest meliorare, vt dixi num.1c. tum quoniam mulier nupta non potest absque consensu mariti dotare filiam, stante statuto, vt non possit contrahere absq; consensu viri, *ita Bar. in disputatione incip. Mulier habens, Corn. consil.282.colum.6.lib.1.* Vbi scribit, hoc verum esse etiamsi essemus in casu in quo mulier ex lege dotare teneretur, quia filia, & pater essent inopes, ipsa vero diues *vt supra hoc cap dixi, num.5.& 7.* Quoniam etiamsi hic videatur actus fauorabilis, scilicet liberare se ab obligatione, potest esse damnosus, nam dotare ... etiam seipsam) nonnunquam damnum parit, *vt in rubr. C. si aduersus dotem.*

23 Sic Antonius Gomezius *in l.51. Tauri num. 24. versi ... ratio.* & Lupus *in l.53.num.2.* scribit, quod mulier sola dotans, videtur dotare de bonis lucratis constante matrimonio, tameo quod debet id facere ... facultate a marito; iure enim Regio vxor, neque contrahere, neque quasi contrahere potest, absque licentia mariti, *vt in l.55.Tauri, l.2.tit. 3.libr.5.Recopil.*

24 Et quod stante tali † consuetudine, dos ab vxore constituta absque licentia viri non debeatur, docet Boer. *in consuetudin. Bituricens.tit. de consuetud. matrimon. §.1.colum.penult.* dicens quod ita consuluit Bald. *consil.75.ad fin.lib.4. facit gl. in l.si constante. C. de donat. inter virum & vxor.* Nam dos saltim ex parte mulieris censetur donatio, *vt in l.fin.Cod. de don. ante nupt.& infra dicam.* Prohibita autem contrahere absque licentia viri, non potest donare, *ita Corn. consil.41.col.2 vsi sic.tamen si eius, libr.1 & consil.126. prope finem, lib.1. Barba.consil 41 colum.7.versic.& aliter, lib.3. Anton.Canar.in tractatu insinuationum, in 2.part.qu.53 Aretin. Labeon 2. in g. ... ff. de verbor. signific. & l.55.Taur.* licet contra respondeant Corn. *cons.224.colum.2.lib.3.& male.*

25 Cum enim statuatur in fauorem mariti, ne absq; eius facultate contrahat, & etiam in fauorem ... vxoris ne sexus imbecillitate decipiatur, certe nulli ... videtur esse pos ... decep ... o manifestior q ... in donado quod ex sua natura ... ne ... g ... tis dare, q ... tamuis hic aliquis responderet ... quod potest ... absque licentia viri, *vt per Bald.* ... *Sed dubitat Tiraq.* ... *ges connubiale* ...

26 Sed † est quæstio quo ... *marito de pe ... secret. dotant ...* *soluto matrimonio ... m libera est a p ...*

27 Hæc quæst ... prius tract ... capite: post qu ... ht ... onem quan ... pi ... bet. Scilicet *an præsenti huius legis ... cum ha ... do pater, & mater simul dotant an ... ibeet ... dos iuncta excedat præfinitionem huius ... debeat.*

Hæc † quæstio duo habet capita. Aut enim ex vtraque dote (scilicet) ex vtraque portione da ... patre, & a matre resultat melioratio ... ceterorum ... in parte matris respectu ceterorum filiorum ... liarum: & non valet, quoniam neque pater, ... mater possunt meliorare ... stratione *vt dixi ... to.* Aut non resultat melioratio ... dos ab vtro ... constituta excedit summam hic præ ... & ... o iudicio etiamsi excedatur, dots const ...

28 Moueor ex verbis † legis, ibi: *Mandamos ... ninguno pueda*. Nota illud verbum, *Ninguno.* ... apparet legem loqui quando vnus tantum dot ... liam, quod ille non possit vltra summam p ... dare. Verba autem singularis numeri non verificantur in plurali, quando adest d ... *Alexand.& Iason l. qui quartam §.1. ff. de ... Gallus §. fictus ff. de liber.& posth. Tiraq. l. ... verbis, si sceperit liberos, nu.185. C. de reuoc. don. & ... supra ca.8.n.27.& 29.*

29 Rursus, hæc opinio † probatur ratione, cum enim pater solus possit ex ... ipsis ... dotare, vsque ad summam hic præ ... ex verbis legis, & vxor tantundem ... possit, ... si ambo, maritus & vxor ... exeedere summam vni soli p ... fixam ? ... de vna dote loquitur, hic ... duæ dotes prin ... cie videntur ...

30 Præ ... hæc opinio † probatur, ... oniam si lo ... tata ex d ... statuti ... exclusa solum ab hereditate eius qui eam dota ... *ita Bald.* ... *C. de legit. heredi. Areg ... consil.151.lib.2.num.3. & cons 54 nu.7.lib 6.* ... *consil. ... incip. retento ordine* ... *in l. quoniam Nouella, num.7.* ... *neque mater, C. de iure dot. Bald in tra ...* *verbo fratre. & con ... lib 2.1.* ... *C. de collat. Bertran.con .145 co ... lib.1.Corn. lib.1.Decius cons.340.& cons 379 col.2.*

31 Sed in nostro † casu ... is non potest excl ... niã excluditur ne melioretur ... mam, at dos matris non exc ... tris excedit, & licet vtraq; ... rem, quia lex loquitur de vn ... & quo ad vnam ... debet ... tio, sunt enim diuersæ personæ ... facienda coaceruatio ... *supra cap.7.n.2.*

Simile ... *in. consil.121.* ... *potest etiam dici, ... Corn. consil* ... 4 ...

litera E. Vbi statutum loquens de dote, non habet locum, quando pater & alius dotant.

33 Non † enim tota dos hic est de bonis patris, neq; dicitur dotata a me, si non est dotata de bonis meis. *Aymon cons. 142. nu. 10. Curt. sen. cons. 27. col. antepen. vers. nam vt dixit,* & probatur expresse *in l. profectitia, §. si quis certam, ff. de iure dot. notat Aymon cons. 84. nu. 4. Afflict. const. Sicil. lib. 3. tit. de successio. filior. nu. 47. Alex. con. 154. nu. 7. 18. & 19. lib. 6.*

34 Rursus † hæc opinio probatur, quoniã aliæ sunt facultates matris, aliæ facultates patris, & quod datur ex facultatib. matris, non est considerandum, vt ex eo videatur resultare melioratio, si coniungatur cum data a patre, non enim pater meus censebitur me meliorare, si ipse det mihi legitimã ex bonis suis ad me pertinentem, & insuper mater det, quod etiã ex substantia sua ad me pertinet. Verbum n. *Meiorar,* positum in lege, ad bona propria cuiusque refertur, non enim pater meliorat, quod vxor, vel extraneus ample dent.

35 Sed † obiiciet aliquis, quod dos data a solo patre, soluẽda est de bonis lucratis cõstante matrimonio, *vt in l. 53. Taur. l. 8. tit. 9. lib. 5. Recop.* & in hoc transeunt, Greg. *l. 6. tit. 10. part. 5. glos. 1. ad medi. D. Præses, lib. 3. variar. 19 nu. 3.* Et quod idem est faciendum quando pater & mater dotant, vt ibidẽ decernitur, & quod cum datum a patre non possit excedere summam, idem cum datur a patre & matre, cum de eisdem bonis solui debeat. Sed respondeo, quod licet de eisdem bonis sit soluendum, tamen magis soluetur cum datur a patre, & matre: quam cum datur a patre solo, quoniam pater solus potest dare legitimam nisi excedatur summa, atq; item mater idem facere potest pro sua parte.

36 Sed † rursus obiiciet alius, patrem, & matrem simul dotantes nõ posse maiorem sum̃am dare quam si solus pater dotaret, quoniam obligatio matris iure com̃uni obligantis se simul cum patre ad dotem non valet, *vt in Auth. siue a me, C. ad Velleia. & docet Aret. l. 1. col. pen. ff. solut. matrim. post Alexand. ibi num. 39.* Quoniam etiamsi fœmina obligans se pro dote, nõ iuuetur Velleiano, *vt in l. si dotare, & l. fi. C. eod. tit.* hic alia est prohibitio, scilicet ne obliget se simul cum marito, & dispensatio circa vnum casum, scilicet circa Velleianum, non extenditur ad aliam prohibitionem obligandi se cum marito. *l. cum propter, & ibi Bart. ff. de legat. præstan.* ideo videtur, quod etiam pro dotanda communi filia vxor non possit se obligare simul cum marito.

37 Contrariam tamen sententiam probat Roman. & Bald. *in dict. l. 1. ff. solut. matrimon. Gregor. glos. 3. l. 3. tit. 12. part. 5. Bald. consil. 106. punctus quidam vir & vxor, li. 5.* Et valere obligationem, supponit Nouel. *de dote, 6. par. priuileg. 3. & 12. Aymon consil. 77. num. 1. part. 1. Lupus in repet. rubric. de donatio. inter virum & vxorem, §. 66. illud autem, num. 10.* Quanquam idem, *§. 46. nu. 2. in eadem rubrica* rem contra definiat. Sed mihi ea opinio verior videtur: vt scilicet valeat obligatio. Cum enim fœmina obligans se pro dote extraneæ, non iuuetur Velleiano, cur pro dotanda filia non obligetur efficaciter? Etsi lex dispensat quoad dotem extraneæ, cur non videatur dispensasse quoad dotem filiæ?

38 Rursus † si consideres rationes quas reddit *l. fin. C. ad Velleia.* videbis omnes hic quadrare, scilicet ne dotata reperiat se deceptã, & maritus eam expellat a domo, item fauore nuptiarum. Quod si ne extranea expellatur, lex facit efficacem obligationem a muliere factam pro extranea, cur non quando se obligat pro filia (hoc est pro visceribus suis) *Facit l. 3. tit. 12. part. 5. ibi. Por alguna cosa suya.* Item vbi iustior nuptiarum fauor, quam vbi sunt nuptiæ filiæ? vbi magis miserescendum, cum decipitur extranea, an cum decipitur filia?

Præterea † hæc opinio probatur, quoniam donatio inter virũ & vxorẽ prohibita, valet pro dotanda filia, *l. sine vxor, & ibi Bart. ff. de donat. inter vir. & vxor. Cremensis sing. 4. Lupus d. rubrica de donat. §. 46. ex prædictu num. 1. Boer. in consuet. Biturucen. tit. de consuet. matrimon. § 1 col. pen.* 39

Non † obstat auctoritas Alexãdri apud me, vt par est, maxima, quoniam sæpe animaduerti virũ illum vehementi quodam studio improbare, quæcunque Romanus probat, & in illum supra æquũ nonnunquam stomachatur. Non obstat Auth. *sine a me.* quoniã nisi me fallit animus, condita est ad tollendum dubium, an prohibitio intercedẽdi inducta ex Velleiano haberet locũ, quãdo fœmina obligat se simul cũ viro, videbatur n. quod tali consorte addito, obligatio valeret. Prudẽtia enim viri suppleret imprudentiam vxoris, statuerunt autem contra, non, vt mulierem a marito liberarent, vel prohibitionem peculiarem inducerent, sed vt Velleianũ extenderent. Cum autem Velleiano non iuuetur, etiamsi sola se obliget pro dote extraneæ, absq; licentia mariti (de iure communi) cur iuuetur, cum simul cum marito; & cum eius facultate obligatur pro dote filiæ, de bono iusto, & Christiano, matrib. maxime grato, vtpote, quæ nihil magis desiderant, quam filiam ex animi sententia locasse. 40

Hoc † Iure Regio omni vacat ambiguitate, valet enim obligatio matris facta simul cũ patre pro dote filiæ, *ex his, quæ dixi supra. nu. 35* licet pro alia caussa non valeret. *vt in l. 61. Taur.* Sed quatenus efficax sit hæc obligatio dubitatur, an scilicet vxor teneatur pro virili, an vero solũ teneatur, quasi animo intercedendi se obligauerit, non vero animo donandi. Et certe si maritus sit diues, & habeat quo dotet filiam, cessat in persona matris obligatio dotãdi filiam, & videtur se obligasse animo intercedendi & repetendi, non vero donandi, *ita Bald. consil. 184. resistatio lib. 4. Soci. cons. 5. num. 14. lib. 4. notat Nouel de dote. 6 par. priuil. 3 col. 3 versic. vidi etiam de facto. Bosquens de nupe. lib. 5. num. 35 Lupus in rubr. de donation. §. 46 ex prædictu, num. 3 & in repet. c. per vestras, §. 14 quinto effi. cum, numer. 9. de donation. inter virum & vxorem, & item in repet. rubrica, § 66. illud autem, numer. 16 versi. subdit tamen, Aymon cons. 77 nu 3.* Vbi extendit etiamsi maritus, & vxor se in solidum obligauerint, nam licet vterq; ex æquo conueniri possit arbitrio generi, tamen cum negotiũ principaliter pertineat ad patrẽ, cui ius imponit onus dotandi, certe vxor quoad maritum censetur fideiussor, ita in specie dotis promissæ, notat Corne. *cons. 324. lib. 1. & consil. 316. lib. 4. Nouel. de dote. 6. parte, priuileg. 3 Aymon dict. cons. 77. num 3* Argumento eorum, quæ notat Bart. *in l. reos, ff. de duobus reis, per l. vir vxori, §. fin. ff. ad Velleian.* Et simile quiddam scribit Benedi *c. Raynutius, verbo Et eum, nu 24* Quod tamen limitandum, nisi bona mariti, non sufficiant ad solutionem dotis promissæ, & mater sit diues, tunc enim cum pater sit inops & ipsa diues dotare tenetur filiam, & onus ad eã pertinet,

vt supra dixi, n. 5. & 7. Et tali casu, non poterit repetere a marito, *ita Lupus in d. rubrica, §. 46. ex prædictis num. 3. versicul. secus si vir,* & de his aliquid scribit Beroi. *quæst. 11.*

42 Hinc † Nouel. *in d. loco* scribit, quod si forte patre absente, mater etiam suo nomine filiam dotauerit, quod licet nõ protestetur, potest repetere a patre actione negotiorum gestorum, cum onus dotandi non ad eam, sed ad patrem pertineat, sicut dicimus in alimentis, *l. si quis a liberis, §. si mater, ff. de libe. agnosc. Bart. in l. Nesennius, & ibi est tex. ff. de nego. gest. & in l. alimenta, C. eod. tit.*

43 Hoc † intellige, nisi essent bona lucrata constante matrimonio, tunc n. mater cum videatur gerere negotiũ mariti absentis, videbitur promisisse de bonis mariti, si nulla sunt bona lucrata constante matrimonio: si aũt essent, de illis est soluẽda dos, cum n. lucra iure societatis diuidãtur inter maritum & vxorem, certe debita contracta durante societate sunt soluẽda de bonis lucratis societate durante, *vt l. 207. stili, l. 4. tit. 20. lib. 3. fori, l. Socium qui in eo, §. Socius, ff. pro soci. cum l. seq. l. filius familias in princip. versic. quid ergo, ff. de donatio.* Vtrumque docet Lupus, *dict. rubrica, §. 66. illud autem, num. 8. versic. & si dixeris, & num. 13. versic. ex his infertur.* Quod credo verum esse, ex his, quæ postea dicentur, nã filia durante matrimonio prognata est, & sic eo durante oritur obligatio dotandi, & sic de bonis lucratis constante societate (scilicet matrimonio) soluenda sunt, *vt in l. 60. Tauri, quæ habetur l. 9. tit. 9. lib. 5. Recopil.* & vide, quæ dixi supra, *num. 23. vers. sic Antonius,* vide insuper, quæ scripsit notissime Matienco *ad d. l. 9. tit. 9. lib. 5. Recop. glos. 1. & 2.*

44 Sed † obiiciet aliquis, si mater obligans se cum patre pro dote filiæ, non videtur eam dotare de suo, sed intercedere animo repetẽdi, ergo sequitur, quod non potest dari in dotẽ magis, quã si pater solus dotaret. Hoc argumentũ efficax aliqualiter appareret, nisi adessent leges Regiæ, quæ matrẽ obligantem se cum patre cogunt ad solutionem dimidiæ partis, ita probatur *in l. 14. tit. 6. lib. 3. fori, & in l. 53. Tauri, l. 8. tit. 9. lib. 5. Recopil.* vbi probatur, quod si pater, & mater simul dotant filiam, vel donationem propter nuptias constituunt pro filio, quod soluenda est de bonis lucratis cõstante matrimonio, & eis deficientibus de quibuscunq; aliis bonis pro dimidia patri, & pro dimidia matri.

45 Sed † rursus obiiciet alius, quod mater nunquã potest cogi soluere de bonis suis dotalibus, non enim valet alienatio fundi dotalis ad dotandam filiam communem, *vt notat Specul. tit. de emtio. & vendi. §. tertio loco, col. 4. vers. quid ergo si vir, nu. 11. Imola c. cum contingat, de iure iurando. & in l. cum vir, ff. de vsucapio. Alexand. l. 1. nu. 39. ff. solut. matrim. Campegius de dote, 4. part. quæstion. 25. Lupus (qui dubitat) in rub. de donation. §. 46. ex prædictis, colum. 2. & §. 66. illud autem, nu. 13. vbi reliquit cogitandum.* Quamuis in contrarium adducat *l. quamuis, cum sequenti, ff. solut. matrimon.* Sed certe illa lex non loquitur, de quando pater insumit dotem in dotanda filia comuni, prout illam allegat Lupus. Vrget tamen ibi (*quia iusta & honesta caussa est.* Satis enim iusta & honesta videtur dotare filiam.

46 Sed † respondeo, quod quidquid sit de Iure cõmuni, certe Iure Regio, ex supra traditis *d. nu. 35.* mater cogitur soluere de bonis dotalibus, vt patet *ex d. l. 53. Taur. & l. 8. tit. 9. lib. 5. Recop.* ex generalitate illorum verborum. *Lo paguen de por medio de los otros bienes que les pertenecieren en qualquier manera, sino vuiere bienes ganados constante el matrimonio, que basten a la paga:* & ibi notat Cifontanus, Lupus, & Castellus, *in verbo, En qualquier manera: Anton. Gom. l. 51. nu. 25. vers. 1. quia cum regulariter.*

47 Hic † nihil est, quod scrupulum amplius facere possit, quamuis Lupus in locis proxime citatis (vti doctum, & graué decet) nunquam fortis sit asseuerando, sed hic quoque dicit, cogita. Sed Anton Gomezius melioris seculi vir optimus, *in l. 51. Tauri, d. nu. 25.* scribit, etiam de iure communi bona mulieris dotalia alienari posse pro dote filiæ, quod aduersus communem sententiam esse videtur. Et dicit quod mater obligans se simul cũ patre tenetur pro dimidia soluere de bonis dotalibus, si non sunt paraphernalia, quæ omnia de iure communi falsa, & periculosa esse videntur, vt ipse postea significat, quamuis eiusdem sententiæ videatur esse Boer. *in consuetud. Bituricen. tit. de consuet. matrim. §. 1. col. fi.*

48 His † ita definitis, videamus an hæc procedant etiamsi vxor inscio marito dotet filiam de per se, an saltim soluto matrimonio teneatur ratã habere meliorationem. Dubium facit, quod, *vt dixi supra,* vxor absque facultate mariti non potest filiã dotare, stante *l. 55. Tauri.* Ergo cum a principio dotis constitutio non valeat, videtur, quod tractu temporis non conualescat.

49 Hæc † est dubia quæstio. Primo, quoniam licet supra dixerim a *nu. 22.* vxorem absq; licentia viri nõ posse dotare filiã, citando Bart. Corn. Boeri & Gomezium, qui loquuntur in casu nostræ consuetudinis, qua vxor non contrahit absque licentia mariti, *vt in l. 13. tit. fi. lib. 3. fori, & l. 55. Tauri, quæ habetur l. 2. tit. 3. lib. 5. Recop.* Repetio, quod Lupus *in rub. de donation. §. 48. requiritur etiam, num. 4. versic. ex quo si verum est,* reuocat in dubium hanc quæstionem, & dicit, quod in piam caussam, vxor absq; mariti licentia contrahere potest, *vt per Bald. l. generali, C. de s[...]r. san. Eccl.* & quod dos censetur caussa pia, & quod ideo dotis constitutio facta absque licentia mariti videtur valida, ac tãdem iniecto spiculo fugit, nulla certa re definita. Videlicet? properabat ad alta.

50 Huic successit † Cifontanus, eruditi ingenii vir, qui in *l. 55. Taur. col. 3. ver. vigesimo dubitatur,* inquit: *Quæro vtrum vxor possit absq; licentia mariti promittere dotem? videtur, quod sic, quia dotis promissio est caussa pia,* de quo vide Lupum *in d. repetitione.* Sed certe Lupus nihil definiuit.

51 Rursus † facit dubium, quod scripsit Bald. *cons. 407. præsupponendum est, quod in terris, lib. 2.* quod prohibita contrahere absque mariti licentia, potest donare filio, quia statutũ conditũ est propter fragilitatem mulierum, donare aũt filio non videtur procedere ex fragilitate, sed ex pietate, & prudentia, *vt in l. liber captus, C. de capti.* cuius opinionem videtur sequi Tiraquel. *post leges connubiales, glos. 8. quæstion. 1. numer. 110.* si modo statutum, ne contrahat absque licentia viri, conditum fuit, propter fragilitatem mulierum.

52 Rursus facit † dubium, quod licet ex statuto mulier non possit se obligare absque consensu propinquorum, potest se obligare in fauorem Ecclesiæ, vel piæ caussæ, nã Ecclesia & pia caussa sunt priuilegiata, & non valet statutum aduersus priuilegium, *l. fi. C. de*

sacro-

[illegible] ita decreuerunt Bald. in l generali, in [illegible] & [illegible] sacro, aut Eccle. & ibi Paul. Fulgos. & Aut.

53 R[illegible] cons. 95 [illegible] idem consulit stante statuto requ[illegible]te consens[illegible] m mariti, & [illegible]am opinionem [illegible] generali, probat Anchar. in rep. c. 1. abart. 22. vers. dicit etiam dominus, Bal. q. princ. 11. de constitut. Alex. ad Bar. [illegible] princ. C. de immuni. Tribut. Alex. cons. 105. nu. 11. lib. 4. Aretin. l. minimum, col. fi. vers. illud etiam [illegible] de acquir. hered. Iaso. in l. si vnus ex argentariis, §. paulus ut peteret col. 9. vers. 3. limitat. ff. de pact. [illegible] plures alios quos Tiraquel. adfert, post leges connubia. gl. [illegible] 8. numer. 163. Abb. in cap. Ecclesia, colum. 16. versic. quid enim [illegible] statutum, de constitut. & ibi Felin. colum. 61. [illegible] autem. Dotis autem [illegible] causa iudicatur pia, l. cum [illegible] dedu[illegible] indebiti. Bar. & [illegible] Dec. l [illegible] num [illegible] & [illegible] ex lin, num. 13. [illegible] de testa. multi l. 3[illegible] 4. part.

54 Pr[illegible] t[illegible] dubium, quod contractus factus a nu[illegible]que h[illegible] viri, valet si viro sit proficuus, vt in l. 54. Tauri scribit Lupus, in rubrica de donatio. § 68. operatur, num. . Dotari autem filiam, & [illegible]le, & honori [illegible] cum [illegible] nam si [illegible] nupta, & dotata sit ipse amplius dotare non tene[illegible]tur. vt dixi supra in hoc op.

55 His tamen [illegible] non obstantibus mihi verius videtur, mat[illegible] non po[illegible] dotare filiam absq; consensu mariti. Primo ex [illegible] tate legum Regni[illegible], quæ neque contractu [illegible] quasi contractum patiuntur fieri ab vxore absq; li[illegible] mariti. Deinde ex auctoritate Bart. Corn. Bald. Gomez[illegible], & B[illegible], quibus nemo [illegible] aduersatur, nam Lupus loquitur sub dubio, & Cifontanus ad eius doctrinam [illegible] lectorem.

56 Rursus, moueor [illegible] incip. Si padre, tit. 11. lib. 1. fori. l. 6. tit. 11. part. 4. vbi contractus factus inter patrem, & filiam nup[illegible]m, non valet, nisi maritus filiæ consenserit quod [illegible] alde not. Roderic col. fin. Ergo & hic contractus doto factus inter matrem, & f[illegible]m, vel inter [illegible]atrem, & generum, non valet, si fiat [illegible] licentia mariti.

57 Rursus [illegible] quod prohibita contrahere absq; mariti lice[illegible] test contrahere etiam ad pias caussas, a[illegible] Salyc. in Authent. Cassa, in pen. q. col. fi. vers. quaero modo de statuto, C. de sacro [illegible] vbi loquens de statuto requirente consensum [illegible] imorum, [illegible] cit seruandum etiamsi contractus fiat cum E[illegible] dem [illegible] bit Alb[illegible] in 2. [illegible] statutorum, quæst. 2. Car[illegible] loren. [illegible] perpendimus, [illegible] sententia excommun. Roman. con[illegible] 166. Barba. [illegible] 4. colum. 4. verbo, & adduco, lib. 2. Deci. [illegible] col. in princ. de [illegible] quibus accedit Molin. ad Alexan. cons. 105. num. [illegible] 4.

58 Quod [illegible] mihi verius esse videtur, leges enim po[illegible] tes etiam læ sunt, etiamsi actus fiat [illegible] caut[illegible] Non [illegible] nquam enim [illegible] vt patet in [illegible] one [illegible] Eccle ia, [illegible] cum filiorum, [illegible] immen[illegible] vita [illegible] & sermon. 53. ad [illegible] & in concil. Aquis granensi, ap. 11[illegible] & [illegible] quod [illegible] 17. q. 4. & hanc pat[illegible] vid[illegible]ur prochuior[illegible] uel post leges connubiales, glos. q. 18. nu [illegible] S[illegible] m[illegible] ona sua, absq; m[illegible] solemnitate non [illegible] pias caussas, ita Innocent. & Ioan. Imolan ca si [illegible], de probatio. & ibi Abb. in vltimo notabili.

Rursus † hæc opini[illegible] tur, [illegible] eleemosyna est res pulsima, Deoq; m[illegible] acceptum [illegible] Facite, [illegible], vobis amicos de iniquo mammona qui vos recipiant in æterna tabernacula. Et rurtus, redime electmo[illegible] peccata tua. Tamen mulier inicio m[illegible] rito non po[illegible] elc[illegible] mosynas elargiri, glos. c. quod Deo, verbo Hunc, & ibi Archid. 2. q. [illegible] vbi glos. dicit, quod neq; de dotalibus, neque de paraphrenalibus potest eleemosynam dare, Alber. in rubric. ff. rerum amota. Bart. l 1 quæst. si. ff. eo. tit. Bald. l. si sponsus, § concessa in 2. ff de donat. inter virum & vxor. Florian. l. pen. ff. ad leg. [illegible] Barba. [illegible] col. 2. de iudic. Lupus in [illegible] de dona. §. 4. [illegible] num. 3. & ver. bodie tamen D. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 8. Florian. l. pen. ff. ad l. Aquil. 59

Rursus † hæc opinio probatur, quoniam ratio, qua statutum est apud n[illegible], ne vxor contrahat absq; licentia mariti: est, ne fiat præiudicium marito, ita Lupus in rep. rubrica de dona. 10. § 69. col. 3 num. 3 versic. [illegible] Antonius, in l. 54. Tauri, col. 1. Lupus in l. [illegible] Tauri num. [illegible] Bald. & Salyc. in l. 1. C. vnde vir & vxor. Et licet [illegible] numeri [illegible], quod videtur factum ob imbecillitatem m[illegible], licet Bartol Bald & Paul [illegible] C. d[illegible] ransactio. Imol. & Alexan. l. 1. § [illegible] ff. a[illegible] tamen inspectis legibus Re[illegible], manifeste colligitur, legem præ[illegible]pue respexisse ne marito damnum fiat. 60

Pro qua opinione, not. l. 54. & 55. Tauri, & l. 3. tit. 3 lib. 5. Recop. ibi: La muger durante el matrimonio no pueda sin licencia de su marido: Nota illa verba Durante el matrimonio: Ergo fauore mariti statuitur aliοqui si propter imbecillitatem vxoris, certe neque soluto matrimonio posset sola cōtrahere tunc enim imbecillior est, nimirum destituta consilio viri Rursus nota l. 13. tit. 20. lib. 3. Fori, ibi: Muger no pude fazer denda sin otorgamiento de su marido Nota verbum Marido: Ergo quæ marito caret, libere contrahere potest, si potest, ergo propter maritum fit prohibitio, non propter imbecillitatem vxoris, & certe maritus est potior ratio 61

Hoc † supposito, quod etiam Tiraq. probat post leg. connub[illegible] 16 nu. 4[illegible] ex[illegible] his constitutionibus, succedit traditio Bart. l. 1. C. de sacrosan. Eccl. Vbi dicit, q̄ qui fauore alterius prohibetur contrahere, non potest contrahere etiam ad pias caussas, quod sequitur Abb. cons. 63 videtur primo col. 3. ver 4. adducit l. 1. vbi ci[illegible] t tex[illegible] cet, [illegible] 16. Cum ergo vxor fauore mariti pr[illegible] eatur contrahere, non potest filiam dotare, etiamsi [illegible] ca[illegible] pia. 62

His † congruit, quod licet libertatis caussa sit pijssima, vt in l. 1. C. de commu. seruo manu. Bart l si vnus, C. de testam Bald. l. 2. C. de fideicom. lib. Alex. l. Centurio, col. 2. ff. de vulg. tamen minor viginti annis, non potest seruum manumittere, absque certis legis solemnitatibus, §. eadem leg. Instit. quibus ex caussis manum. non licet. 63

Rursus [illegible] facit. glos. l. si constante. C. de don. inter vir. & vxor. vbi notatur, quod donatio constante matrimonio facta a matre filiæ, non valet & ibi notat Bal. in l. plac cuius, C. famil. bercis. Iaso. l. frater a fratre, nu 46 ff. de condi. indeb. 64

Non obstant † add[illegible] cta in contrarium Primo, non obstat Bald. cons. 407 lib. 2 nam si prohibitio fit fauore mariti, certe neque filio don. te mater potest, secus si statutū fieret propter imbecillitatem fæminei sexus, tunc enim pium, & non stultum habetur 65

donare filio. Auferre autem marito ius, & commodum suum, iniquum esset, *l. sed quod nostrum, ff. de reg. iur.* & ita Tiraquel. *d. glos. 8. nu. 110.* distinguit, an statutum factum fuerit fauore mariti vel non.

66 Rursus, non † obstat, quod dos est caussa pia, nō enim semper est caussa pia, nisi detur pauperi. *vt per Bart. & Alexan. l. si constante, col. pen. ff solut. matri. Roman. in Authent. similiter, C. ad l. Falcid. Lupus in cap. per vestras, §. 12. & in 2. notabili, numer. 20. de donat. inter virum & vxor. Belon. cons. 16. n. 4.* Et licet essemus in casu in quo est caussa pia, non licet vxori auferre ius suum marito, vt pietatem exerceat, *vt supra probaui.*

67 Postremo, non † obstat, quod dotare filiam est proficuum marito, forte enim damnosum est, inspecto tempore, persona, circumstantiis rei suæ, & familiæ, generi, vel filiæ, vel alio respectu: possunt enim esse innumeri.

68 His † absolutis, videamus an saltim soluto matrimonio dotis constitutio a matre: inscio, vel inuito patre facta, teneat? Et Cifontan. *in d. l. 55. Tauri, col. 1. vers. quinto dubitatur,* dicit q̃ si vxor contrahit absq; facultate mariti, non tenetur ad obseruantiam contractus matrimonio soluto.

69 Rursus † Boer. *in consuetud. Bituricen. tit. de consuetudine iuru personarum, §. 4 glos. 5 col. 9. versic. sed quid si vxor contraxit, vel donauit,* proponit quæstionem, & remittit se ad titulum de consuetudine matrimonii, videtur tamen ex eis, quæ allegat, sentire mulierem cogendam ad obseruationem contractus. Allegat enim, quod filiusfamilias liberans patris debitores, tenetur, & sibi nocet liberatio post mortem patris.

70 Deinde † ipse Boer. *tit. de consuet. matrimo. §. 1 col. pen. versic. & in propriis terminis,* proponit quæstionem de matre dotāte filiam inscio patre, an soluto matrimonio teneatur soluere dotem, & dicit rem esse dubiam, & remittit se ad dicta, *tit. de consuet. iuris persona. §. 4.* vbi sentit mulierem teneri.

71 Postremo † Tiraquel ab infinitæ lectionis prodigiosa diligentia vir doctissimus, *glos. 8. post leges connubiales, q. 11. nu. 99.* disputat, an soluto matrimonio mulier teneatur stare contractui absque mariti licentia facto.

72 Et † quod valeat, dicit probari, quoniam quando aliquid fit a non domino, vel alias inhabili, si is postea efficiatur habilis, dispositio sortitur effectum *l. rem alienam, ff. de pigno. actio.*

73 Rursus, licet † mulier dotem alienare non possit constante matrimonio, *l. constante, C. de donat.* tamen soluto matrimonio valet alienatio facta constante matrimonio, *ita glos. in dict. l. constante, Bal. & Faber. Cyn. Bald. & Rapha. in l. si predium, C. de iure dot. Specul. tit. de emtio. & vendit. §. 3. loco versic. sed nunquid.* Quibus addes alios, qui eam sequuntur, scilicet Ias. *in l. si constante, colum. penul. ff. solut. matrimon. & in l. [illegible] potest, num. 50. ff. de acquir. hered. & in l. 2. in princip. colum. antepenult. ff. solut. matrimon. Bart. l. 2. §. item si voluntate in princip. Alexand. §. quod si in patris, col. 2. ff. eod. tit.*

74 Sed † hoc dubium est, contra enim sentit glos. *§. 1. verbo interdicta,* & ibi Aret. dicit hanc communem. *Instit. quibus aliena. licet, Specul. tit. de emtio. & vendit. §. 3 loco, verbo, quid ergo si vir, & ibi. Ioan. Andre. Salyc. in d. l. si predium, q. 3. Imola in l. cum vir, ff. de vsucap. cum pluribus aliis, quos citat Vitalis Camba, in tractat. clausularum, char. 96. colum. 3. Bertrand. con[illegible] lib. 1. Lupus in rub. de donat. §. 17. col. 2. vers. quæ qui[illegible] alienatio.*

Rursus † adferri, quod filius liberans debi[illegible] patr[illegible] tenetur stare liberationi mortuo patre, *l. 2. quod si in patris [illegible] solute matrimon.* per quem ita docet Alber. *in rub. ff. de pecul. legat.* Sed neq; hoc tutum est, quoniam contra sentiunt Paul. Alexan. Aret. & Ias. *l. 2 §. quod si in patris,* vbi [illegible] prime respondent ad [illegible] um textum. *vt late per Tiraq. d. glos. 8. nu 10[illegible].*

Rursus † ad[illegible] [illegible] textum *l. cum vir, ff. de vsucapio.* vbi licet vir constante matrimonio non possit dotem alienare, si alienauerit, & dos ipsius lucro cesserit, tenet alienatio, *l. pen ff. de fundo dotali, Bernar Alphan collectanea 975.*

Rursus † adducit *l. si dubitetur, § filiusfamilias, de donat.* vbi licet filiusfamilias, qui pro patre fi[illegible] iussit, non teneatur, dum est in potestate patris, tamen factus sui iuris tenetur.

Tandem † definit, quod si licentia mariti requiritur ne fiat præiudicium marito, quod soluto matrimonio vxor tenebitur, deficit n caussa le[illegible], & ait [illegible] ita fuisse iudicatum in senatu Parisiensi. Si tamen licentia mariti requiritur ad solemnitatem, [illegible] uorem mulieris, ne scilicet propter sexus [illegible] catem decipiatur, & tunc dicit mulierem etiam [illegible] luto matrimonio non teneri. 78

Vides lector, rem † hanc admodum ambiguam esse. Ego tamen Cifontani iudicium magis probo. Moueor, *ex l. 54. & 55. Tauri, & ex l. 13. tit. 20. lib. 3. fori.* Inquit l. Tauri *La muger durante el matrimonio no pueda sin licencia de su marido. &c.* Hoc verbum, *No pueda,* resistit actui, & reddit illum ipso iure nullum, *Bald. l. de his, col. 1. vers. præterea ista, ff. de transact. Collecta c. at si clerici, colum. 2. de iudici. Abb. cap. si quis contra, nu. 15 de foro compet. Felin c quanto, de præsum. Alexand. l. quia poterat, colum. 4. versic. limita tamen, ff. ad Trebel. Barbat. cons. 9. colum. 5. lib. 1. Corne. cons. 216. col. 2 lib. 1. Iaso. in l. Gallus, colum 5. ff. de lib. [illegible] & in l. pacta, quæ contra, C. de pact. & in l. frater a fratre, col 14. vers tertia difficultas, de condi. indeb & in l. stipulatio ista, § alteri nu 1[illegible] ff de verb oblig.* 79

Et quod contractus mulieris prohibitus per hæc verba, *Non possit,* sit ipso iure nullus, probat Soc. *cons. 93. col. pen. lib 1 & cons 112 lib. 1.*

Rursus hæc verba, *Non possit contrahere,* absque licentia viri, inducunt solemnitatem, *auctore Barba. consil. 52. scripsit luculenter, colum 5. versic. & sic pondero, lib. 2. Corne. cons. 216. col. 2. lib. 1. Socin. consil. [illegible]3. col. 2. lib. 2.* vbi scribit, etiam ind[illegible] formam, quod si omittatur, actus est nullus *l. cum ii, [illegible] transactor, ff. de transact. Iaso. l. 1. in princip. ff. de verb. oblig. [illegible] polit. cons. 39. col. 4* Item tollit potentiam, *[illegible] cap. 1 verbo, non potest, de regul. iur. in 6. Bart. l. fin. [illegible] & ibi Fulgos. Roman. Paul. Alexand. & Ia.* Sublata autem potentia, actus est irritus, *secundum Bal. l. fin. colum. final. versicul, extra quæro, [illegible] omnium & cap. 1. §. si. colum. 5. versic. considerandum, tit. de pace iura. firman.*

Ex † his apparet, quod omnis contractus factus ab vxore, absque licentia viri, est ipso iure nullus, ex defectu potestatis, & ex defectu formæ, & ex defectu solemnitatis. 81

De † iure autem, ille qui facit actum ipso iure nullum, potest illud improbare, *l. 1. & ibi [illegible] C. de lib. causa, Bart. l. si post mortem. col. 1. ff. de adopt. vers. si vero est fa-* 82

[illegible] *contra legem, Bal. l. 1. C. de libe. caussa, Alexan. l. si collatione, numer. 10. C. de colla. l. quemadmodum, C. de agricol. & [illegible] censi. libr. 11. l. iubemus, in 2. §. sane, C. de sacrosan.* [illegible] *Iason* [illegible] *l. si collatione, numer.* 7. & [illegible] [illegible] *frater a fratre, col. pen. ff. de condit. indebit.* [illegible] po[illegible] [illegible] absque l[illegible] [illegible] tanquam nul[illegible], [illegible] quod non tenetur ad eius obseruantiam.

13 Sed [illegible] fateor quod non tenetur ad eius [illegible] quando est ipso iure nullus, sed [illegible] per solutionē matrimonii. sed respondeo [illegible] actus est nullus ex defectu solemni[illegible], nisi postea ratificetur.

[illegible] minor contraxit absq; auctoritate [illegible] certe factus maior nō tene[illegible] ad obseruantiam [illegible] nisi denuo ratificet non obstante, [illegible] est a potestate curatoris, [illegible] proba[illegible] *per totum* [illegible] *Cod. si maior factus*, & [illegible] *colum. 7. versic. 6* [illegible] *ter quaro, Col.* [illegible] quod si filiusfami[illegible] has fecit [illegible] ad pias caussas absq; consensu patris, qui [illegible] *licet, de* [illegible] *pul. l.* 6 certe si pater [illegible] non propterea [illegible] testamentum nisi denuo conficiatur, *l. 1. §.* [illegible] *de le-gat.* Sic Signorolus *cons 135* [illegible] quod [illegible] tempore [illegible] adueniunt [illegible] patre [illegible] [illegible], quod [illegible] moriatur, potest ipse met ab [illegible] [illegible].

[illegible] Licentia [illegible] in viri videtur requiri pro forma, [illegible] quia [illegible] lex: *No pueda sin licencia de su marido* & pro solemnitate. Hæc enim omnia inducunt hæc oratio. *Non posit.* Rursus facit, quod scribit Bald. *l. fin. §. illud autem, nu. 1. C. de bonis, qua libe.* vbi si filiu[illegible] alienat aduentitia viuo patre, non tenetur etiam mortuo patre.

16 Rursus [illegible] vxor, quæ contrahit absque licentia viri aduersus [illegible] legis, re vera vel decepta est & obliga[illegible] clanculu[illegible] est celebrata, vel seipsam decepit, & huiusmodi contractus improbandi a bonis viris sunt.

Deinde si vxor [illegible] soluto matrimonio tenetur ad obseruā[illegible] contracti[illegible], facillime fiet fraus legi, aduersus omnem rationem. Et passim celebrabuntur con[illegible] spe [illegible] matrimonii [illegible] viri, & hanc [illegible] fraudibus, [illegible] fœminæ [illegible] pro nanta sua, & le[illegible] ment[illegible] [illegible] que [illegible]

17 [illegible] re vera in præiudicium mari[illegible] matrimonio [illegible] vxor tenetur ad obseruantia contractu[illegible] [illegible] sobolis plura dispone[illegible] [illegible] quam liberā ab omni [illegible] obligatione esse credit, nihil aget si vxor obligationis vincul[illegible]. Et quodamodo vir priuatur [illegible] [illegible] tatis vxoris, quam prouentate commu[illegible] fil[illegible] ad id, quod rectius & con[illegible] [illegible] d[illegible] fet, nisi obligatam inue[illegible].

[illegible] Postremo, [illegible] opinio probatur efficaciter, [illegible] vxor, quæ in [illegible] marito contrahit, [illegible] conferat in tempus habile, scilicet in tempus soluti matri[illegible] contractus nullus est, [illegible] cum [illegible], certe nec in habile tempus conferri potest, *vt in l.* [illegible] *minor, C. de seruu exportan.* vbi sicut minor non potest actum facere, non potest id [illegible] tempus [illegible] conferre, *vt per Bart. l. 1. § enuntiatio. ff. de nouis oper. nuntia* Imola *in l. in tempus, ff. de hered. instit.* Ita his rationibus [illegible] Dec. *cons. 145. circa primum, col. 2. vers. nec ob*[illegible] *quod dicta.* Ruinus *cons. 502 col.* [illegible]. Cum ergo con[illegible] vxoris [illegible] presse [illegible] in tempus [illegible] onii non valeat absque licentia [illegible] multo minus valebit, quando adq; de [illegible] natione in tempus habile contractus adu[illegible] prudentissi[illegible], & æquissimum legis decretum conficitur.

Postremo, ad † tempus soluti matrimonii oculos aducere, quid est nisi cumulis subuertere legem & fraudibus occasionem præbere? 89

Non [illegible] obstat, quod [illegible] aduerso protulimus Primo, [illegible] efficaciter lex ibi [illegible], sicut hic. 90

Præterea, hic † [illegible] legis, etiam soluto matrimonio, quon[illegible] mulier [illegible] aduersus legis decretum contrahat, bonus vir non est, & vel mulierem vult decipere, vel maritum iniuria afficere, qui [illegible] vxori [illegible] omni[illegible] vxoris lege humana & diuina [illegible] sua esse, præsertim si adsint communes liberi [illegible], minus dolebit vxoré in tempus soluti [illegible] decepiam, quam si statim contr[illegible] & [illegible] præmd[illegible] sue, cui haud [illegible] quam [illegible] 91

Deinde non [illegible] *l. cum vir, ff. de vsi cap.* quo [illegible] nondum [illegible] maritus [illegible] non tamen res ut [illegible] Hic autem vxor [illegible] nil [illegible] contrahere. & verba prohibitiua [illegible] & [illegible] has prohibitionis formulas magna solet differentia notari, *vt per Bart. l. si quis pro eo,* [illegible] *de fideiuss.* vide, quæ dicam [illegible] *de fideiussore dot.* 92

Præterea, non † obstat, quod filius liberationē factam viuente patre tenetur ratam habere mortuo patre, quoniam, vt ex superioribus apparet, ea res est maxime dubia, *l. 1. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matrimon.* nil euincit, quoniam loquitur in liberatione actionis cummuni patri & filiæ, & tic [illegible] habet filia partem, nun mirum, si cogitur liberati[illegible] ratam habere. In summa ego in hanc partem proch[illegible] [illegible]. 93

Quid † tamen si pater dotat, mater autem non ratione dotis, sed [illegible] meliorat, an valeat melior[illegible] videtur valere quoniam lex vetat me[illegible] ratione d[illegible] vel matrimonii, ibi. *Por via de dote* [illegible] E[illegible] extra hos casus [illegible] po[illegible] *4. cap. 2.* [illegible] *cap. 1 dixi.* Sed [illegible] contra hanc [illegible] melior[illegible] videtur [illegible] simpliciter [illegible] ratio[illegible] & [illegible], *l. quod autem,* [illegible] *iure dot. & ibi Bart. Bald. l. nulla, C. de iure dot. Corne. cons. 282 vol. 4. litera 1 lib. 1.* & ex consequenti non valet. Præterea, videtur [illegible] legi, quæ seuere [illegible] fraudes recte [illegible] dictar, quod infra suo loco latius prosequar. 94

Nunc † tractemus *quid si pater mortua matre filiam dotat, an tunc posit excedere huius legis de*[illegible]. Hæc quæstio duo habet capita. Aut enim simpliciter dotat filiam. Aut dicit se eam dotare de [illegible] suis, & de bonis ad filiam pertinentibus ex materna hereditate. Primo casu, aut nulla [illegible] constante matrimonio, & certe pater solum de bonis suis [illegible] eam dotare, *vt in l. fin. Cod. de dot. promiss. Iasl. l. huiusmodi. § legatum, col. fin. ff. de legat. 1.* & [illegible] [illegible] babo infra, & supra probaui, *nu 55 & seqq.* [illegible] 95

si dos excedat, resecabitur vsq; ad legitimum modum. Cum enim dos eius, quæ nihil habet præter spem paternæ liberalitatis, non possit excedere præfinitionem, multo minus dos eius, quæ habet substantiam aliunde, scilicet ex materna hereditate, qua possit dotem augere.

96 Si † vero fuerunt lucra constante matrimonio, certe pater videtur de illis dotare, *vt infra dictum est, a num. 126.* & cum ad filiam pro parte qua est heres matri pertineant, videtur, quod dos possit excedere summam hic præfinitam, quoniam pater non dat omnem summam de suo, sed de lucris ad filiam pertinentibus, quo casu legis præfinitio seruanda non est, vt statim dicam.

97 Sed † ante omnia videamus, an pater soluto matrimonio dotans filiam, videatur eam dotare de lucratis constante matrimonio, inter eum, & vxorem. Quæstio est dubia, vtilis & quotidiana. Dubium facit Regia *l. 53. Taur. l. 8. tit. 9. lib. 5. Recopil. D. Præses, lib. 3. resol. c. 19. num. 3. adj. n. Gregor. in l. 6. glos. 1. tit. 10. part. 5. Matienço l. 3. glos. 7. num. 9. tit. 9. libr. 5. Recopil.* qui dicunt, quod dos est soluenda de bonis lucratis constante matrimonio, siue constituatur a patre, & matre, siue a patre solo, matrimonio constante. Hæc verba *Durante el matrimonio*, bis repetuntur in illa lege primum in principio, ibi: *Si el marido y la muger durante el matrimonio.* Rursus post medium, ibi: *Pero si el padre solo durante el matrimonio dota, &c.* Non ignorant eruditi quantum tribui soleat verborum repetitioni, ea enim, quæ geminantur, videntur maxime fuisse cordi legislatori, *l. Balista, ff. ad Trebel. l. 1. §. sed sciendum, ff. de adil. ibi: Ego puto ædiles tollendæ dubitationis gratio id idem dixisse, ne qua dubitatio superesset.*

98 Hinc † Antonius Gomezius, *ubi num. 24. versic. secunda ratio,* scribit, quod si pater matrimonio soluto promisit dotem, non est soluenda de bonis lucratis constante matrimonio, sed de bonis propriis ipsius patris, quia deficiunt verba *l. 53.* & eius ratio. Eiusdem opinionis est Castellus, *ibi. col. 10. vers. secus diceretur.*

99 Confirmatur hæc † opinio, quoniam soluto matrimonio, iam non dicuntur materna, vel matrimonio constante lucrata, sed propria bona filiæ, *l. sed si plures, §. si filio impuberi. ff. de vulg. & pupil.*

100 His † congruit, quod licet ex statuto stantib. masculis fœmina non succedat, certe si masculus moriatur postquam heres fuit patri, soror in eius bonis succedit, quia non succedit patri, sed fratri, & licet excludatur ab hereditate patris, non excluditur ab hereditate fratris, *ita Alexand. l. 1. § veteres, per illum text. ff. de acqui. possess. Bald. c. 1. §. quin etiam, tit. Episcoporum, vel Abbat. Iason l. 2. numer. 7. C. de in ius vocan. Angel. cons. 1. incip. Dominus Guliel. Roman. consil. 155. circa primum de quo quæritur.* Facit etiam, quod scribit Bal *l. si vivamatre, C. de bonis mater in fine,* quod si ex statuto, mulier nubens extra territorium non succedat patri, certe si antequam nubat, pater moriatur, & sic iam successerat, non priuatur hereditate, licet extra territorium nubat, quia non est amplius heredi tas, *allegat l. fin. ff. vnde liberi, & sequitur Roman. cons. 40. visis & discussis, Raph. l. 1. §. veteres, ff. de acquir. poss. Iasd. d. l. 2. nu. 7.*

101 Sic † ergo, licet pater matrimonio durante dotans filiam, videatur eam dotare de lucratis constante matrimonio (quorum administratio plene ad eum pertinet, certe si [illegible] videbitur do[illegible], non enim [illegible] plicatum [illegible] matrimonio [illegible] tum, sed pr[illegible] res ipsius filiæ, [illegible] liorum.

Rursus † probatur, quoniam pa[illegible] detur dotare filiam de p[r]oprio, etiamsi in co[nstitu]tione dotis dicat, se dotare de bonis suis, & de bonis filiæ, text. est expressus *in l. fin. C. de dot. promiss.* qui, [u]t itatim dicam, a pl[urи]bus doctis extenditur, vt habeat locum, etiam [si p]ater in constitutione dotis dicat, computato omni eo quod ad eam pertinet ex bonis matris & ex lucris, *ita [illegible] c. l. de dote, 6 par. prin. l. 6.* de [c]uius veritate statim dicam. Illud t[a]m[e]n [omn]es vbiq; fatentur quod e[illegible] se dot[are] de bonis suis, & de b[o]nis fi[liæ] s[em]per de suo soluen[d]um est, si facultates suæ suffi[cian]t 102

Cum [e]rgo expressa p[ro]testatio patris non [su]fficiat, vt v[id]eatur filiam d[e] bonis ipsius filiæ dotare, quanto [minus] videatur eam dotare de bonis ipsius filiæ habit[i]s ratione maternæ hereditatis ex bonis lucratis con[st]ante m[a]trimonio, si simpliciter eam dotet non [dec]la[r]ans se de [illegible] d[o]tare. 103

Sed re[sp]ondeb[itur] aliq[uis illegible] ratio est, quoniam p[illegible] sudore p[illegible] acq[uis]iuit, ideo de illis æquum est, vt videa[tur] dotare, & [nunc] de illis dotare p[illegible]. Sed respondetur po[illegible], q[uo]d etiam *in l. fi. C. de dot promiss.* p[a]t[er] erat [illegible] [administr]ator bonorum filii, loquitur enim lex ea[illegible] filia emancipata [illegible] si emancipata erat pater ex lege erat tutor, *vt in §. 1. Inst. de leg. paren. tutela:* tamen etiamsi labor administrationi[s], [præ]mium & gratiam promereretur, vt pater [illegible] us [gr]auaretur, nihilominus lex iubet, vt de suis bon[is illegible] tat dotem, etiamsi dixerit se dotare de bonis [su]is. [&] filiæ. Certe administ[rati]o pr[æmi]ū meretur, & præsertim debebatur gratia patri, tū quia pater, tu quia administ[r]ator, & quia expresse declarauit animum suum, nihilominus tamen lex dicit, quod de [su]is [pr]o[p]riis soluere debet dotem. His accedit, qu[od pa]ter cogitur dotare [f]iliam, etiam [si] filia diues sit, & h[abe]at quo se dotet, *vt dixi supra cap. 2.* 104

Hi[s] † congruit, quod licet soci[u]s omnium bonorum tene[a]tur [d]otare filiam socii, [h]oc non proc[edit] soluta societ[at]e ita limit[a]t *l. si socius pro [so]cio, Antoni. con[s. illegible] incip. prout supra, in primo dubi[illegible]* [illegible] autem mort[e] matris soluta est societas matri[illegible] & opinionem Antonii sequitur Deci *cons. 06. n. 4. & cons. 68. nu. 4.* [10]5

Postremo, illud † addendum, non ideo seu [illegible] iudicandum de [b]onis lucratis constante matri[mo]nio, quod ea constante m[a]trimonio lucrat[a illegible] minium enim eorum haud [illegible] trāsit ad he[illegible] quam d[o]minium cæterorum b[o]norum. Nam q[uod] est m[o]bile, dominium quæsitorum constant[e] m[atr]imonio transit in vxorē ipso iure absq; appre[he]nsione, *l. 46. tit. 2. part. 3. Lupus, in rubr. de donat. §. numer. 24. Couarru. var. rerum resolut. lib. 1. c. 19. & 3. Roderic. [illegible] las ganancias. ver. quæri[illegible] terius. Segura de [illegible] lucratis constant. ma[trim]. [illegible] Molin in cons[illegible] Paris[i]en. §. 2 col. 1. Cassan. in con[s]uetudin Burgund. rub. 4. § 2. numer. 6. Antonius Gomez l. 51. Tauri, n. m. 6.* [U]bi & possessionem dicunt [in v]xorem ipso iure transferri. Cu ergo domi[ni]um [lucra]tum bonorū [matrimo]nio fauore acqu[ir]atur, cur d[ic]e[ndum] seuerius iudicādum q̄ de aliis quæ filia habe[t] [pr]oprium, postquā ad filios peruenerunt quo te[illegible] 6

cogno-

neque distinguuntur ab aliis bonis ... hoc ... applicari, sed simpliciter bona horum dicuntur.

107 ... n, quod Didacus Couarruuias, ... uimus vn. variarum resol. lib. 3. c. 19. n. 13. ... cribit, quod si pater soluto matrimonio, si ex dotem dederit, aut promiserit, censetur dedisse vel promisisse ex bonis lucratis ... onio Ereuidi opinionis est ... tit. 10. part. ... A. & dicit Couarr quod in ... sequentiori iudicium suffragio recep ... ione ... legis Taurinæ, quæ ide ... m datam de bonis matrimonio constante ... ius & obligatio dotandi, nata fuit durante ... inat ... monio ... ia enim durante matrimonio ... & cum obligatio nata fuerit durante ... soluenda est ex bonis eo constante ... l. 14. tit. 20. lib. 3. fori, 207. In. ... luto vel soluto matrimonio ... um ex eo durante ... dispositione ... cogit dotare, etiam quod ... tis est.

108 Hanc rationem adducit ... ouarr & sentit Gregorius in hoc ... citato & comprobatur, quoniam ... sicuti lucra ... nt ... communia ... a & consequenter ... onera ... ita societate, *l. omne æs alienum, ... so ... tit. 10. part. 5. ... nec quicquam, ... l. b. ... Recop. vbi late ... mateiiam ... perto ... am.

109 Hinc ... ceetur, quod onus dotandi transit cũ bonis, ex quibus dos constitui debet, *Bart. & Pa. l. in l. si marito. §. si voluntate. ff. sol. matrim. Dec. cons. 379. n. 13. Bart. l. post dotem, in 2. q. princip. ff. sol. matrim. Paul. in l. si ... ter, in princip. ... Lapus c. per vestras, in 2. notabil. numer. ... de donat. inter vir. ... & vxor. Hyppolit. consil. 25. col. ... Alexan. l. consil. 169 numer. 2. libr. ... Curt. sen. consil ... vestic. venio ad quartum, colum 14. Aretin. l. pat super statu, ff. de acquir. hered. Rip. l. ... num. 77. ff. sol. matrim.*

110 Ex his apparet, rẽ hanc ambiguam esse Proprima ... te, ... ipsa Taurina constitut 53 a doctissimis vi ... ad tollendas litium ambiguitates religio ... e, & magno consilio prodit, ideo apud non ... leges supr. ... eteras ... ones in pre ... . Nihil ... s ... edimus ... , quod non ... in ... ignopere considerat ... am ... fuerit Leg ... m autem bis repetentem ... *stante el matrimonio*, extendere ad matri ... ... utum ... aduersus expressa legis ... a.

111 Ego ... vt meum interponam iudicium, in ... um ... propentior ... ex ... eius ... vnd ... D ... de ... norelle ... Præterea quoniam prude ... videtur conuenire.

... quoniam ... dum est, vt quæ ipse ... gans ludos, ... peri ... ac ... spatium, ... propiceerem, ... faciam quod ... horum est, atq; in ... quoq., dum liberior ab onere dotan ... .

112 ... nouetor, quoniam ... matt ... dotandi, nihilominus tamen pater dotat de ... pertinet, tib. ex iteris quæ ... ostan ... etiam ... ipsa nolit. l. 53. Taur. d. l. 8. tit. 9. ... etiam alia quæ etiamsi diues sit, non ... ipsam dotare, l. ... C. de dotis promiss. & ... supra cap. 2. poterit dotari de bonis matrimonio constante lucratis ... magis ... ita tit. ... dotat ... de bonis ... ditur *Taur ... l. ... de mater ... lucrandi ... stas ... uij.*

Conatur hæc ... oratio, quoniam ... C. ... matrimonio ... ar ... ec. *quo ... donat ... vir ... de donat. inter virum ... vxor ...* non ... adeo ... vt pater de ... dotare filiam, ... matrimonio ... ad ... pertinebat, nulla communicata parte vxori, ideo ... sufficiebat ... qui ... duum ... Ab hodie iure R ... lucra dum ... & ... tu vel ... & ... hec ... puliamuni est, ... dum ex lucris ... doti ... iam.

Aliud inuide ... baratrum ... quo ... con ... 115 ... ni ... ponem ... cula ... substantia hab ... vulgo vo ... Capital habere aureos ... ac constante ma ... aureorum ... habet duas filias ... ce dunt ... te opulentam ... nullus aureorum, an æquum ... auferant ... dimidendi ... ita ... dotare ex propriis rebus ... quid ... adem ... teos ... tolerand ... ad dotem ... patri ... vt ... etiam: ...

116 ... ... æquum est ... ... sus pa ... quod ... sed ... semp ... quod ... *calu ... pubes ... in fin. ff. de curat ...*

117 Pos ... adducit, quoniam etiam ... cogit ... re filiam diuitem, ... opinio ... & durissima ... ideo restringenda est quando diuitiæ dimanant ...

118 Vltimo in ... quoniam ... dimidere æquo lucra inter maritum & ... durum est, & ... sic seruandum ... vendum, & prudentia ... non obstante ... 119 quoniam ... ratio legis ... cam ext ... ultra ... *Dd. ... auth quas ac ... des ... eccles.*

120 ... respondeo, quod l. 5 ... Taur & cæteræ ideo loquuntur ... vt debitis ca-

[illegible] Cum enim dominium, & possessio [illegible] constante matrimonio pertinet [illegible] dotem, vt supr. dixi nu. 106. durum videbatur, [illegible] maritus viuente vxore posset dotare filiam de [illegible] dominii, & possessionis ad eam pertinet [illegible] at soluto matrimonio morte vxoris, [illegible] ditum, vt pater filiam dotet de his quæ [illegible] sudore acquisiuit: neq;, vt in vtilitatem ipsius [illegible] det industriam, & fructum vitæ suæ ipsi filiæ, ideo hic casus tanquam minus dubius non deciditur.

121 Neque † obstat si quis dicat, imo est magis dubius, quoniam soluta societate filia socii non est dotanda, de bonis societatis, vt per Ant. d. cons. 7. Hic mihi lectoris æquitas adsit oportet. Fateor quod si sit expressa societas omnium bonorum etiam quoad actus non quæstuarios, socius tenetur dotare filiam socii, ita enim intelligitur *l. si socius pro filia. ff. pro socio, vt per Alexand. consil. 154. libr. 2. volum. 2. & consil. 133. num. 2. libr. 2. & consil. 77. lib. 4. & dicam infra latius suo loco*, tamen ad hoc, vt socius teneatur dotem dare filiæ socii, requiritur, vt id expresse cautum sit vel æquipollens, *vt late per Alex. in d. locis.*

122 Ad † rem; fateor filiam socii soluta societate non dotandam de communibus bonis, quid hinc sequitur, dices? sequitur quod soluta societate matrimonii, filia non est dotanda de communibus bonis, sc. de lucris. Sed respondeo quod soluta societate soluendum est æs alienum contractum durante societate, *vt dixi num. 108* & durante societate matrimonii orta est obligatio dotandi. Sed replicabis, etiam durante societate erat obligatio dotandi filiam socii? sed respondeo quod obligatio dotandi filiam socii, erat ratione societatis bonorũ, dissoluta autem societate relinquuntur vnicuiq; sua, vt vnusquisq; filiã suam dotet, vel ad libitum disponat. Hic est obligatio ratione caussæ naturalis, sc. personæ patris, non ratione lucrorum, & hæc obligatio soluta etiam societate durat, & non est æquum vt socia (scilic. vxor) relinquat maritum irretitum obligatione, & ipsa libere auferat partem suam.

123 Deinde societas † viri & vxoris, multo alia est, quam sociorum, hic enim maritus fere omnia quæ dicuntur lucra, acquirit sua industria, tenuissima n. sunt fœminarum lucra, ideo etiam soluta societate, æquum est, vt detur libertas patri qui sudore proprio lucra acquisiuit. Neq; de societate semper licet arguere ad lucra viri & vxoris, *vt patet ex Segura, Roderic. Molin. & Cassaneo in locis supra citatis.*

124 Non obstat † quod soluto matrimonio iam non dicuntur lucrata, sed propriæ res filiorum, quid ad rem? si reuera, sunt lucra patris, labore acquisita? quis laborat de nomine cum viget eadem ratio, & viuit & clamat æquitas?

125 Non † obstat, quod pater videtur dotare filiam de proprio, quoniam limitandum & intelligẽdum, nisi dotet de lucris a se acquisitis, tunc enim licet lucra in dominium filiæ transierint, põt pater ea dare in dotem, quoniam transeunt in dominium filiç affectæ hac qualitate, vt ex eis soluẽda sint de [illegible] matrimonio constante nata, sicut est dos, *vt dixi.* Hæc procul vt eruditiores certius aliquid adiiciant.

126 Sed an † ea, quæ pater dat filiæ expresse ex lucris, computanda [illegible] vt videamus an excedatur lex. Distingue. aut pater solus dotat viua matre, & si oritur melioratio vel excessus, resecatur, neq; sustinetur eo colore, quod filia videatur dotata de bonis paternis & maternis quoniam et [illegible] pater solus [illegible] est dos de lucris, & licet lucra pertineant ad [illegible] que, tamẽ dos ab vno solo dicitur constituta. Ita probatur in *d. l. 53. Tauri, & d. l. 8. tit. 9. libr. [illegible] Recop. ibi: Pero si el padre solo durante el matrimonio dota algun hijo comun, si del tal matrimonio huuiere bienes de ganancia, de aquello se pague.* Nota illa verba, *Si el padre solo.* Ergo licet dos soluatur de lucris ad vtrumq; pertinentibus, ab vno tantum constituta dicitur; si ab vno, ergo non potest excedi lex.

Sed obiicies, quid † ad rem si ab vno constituitur, 127 si ea quæ dat, non sunt omnia sua. Nam de iure, si dat bona ipsius filiæ non facient partem: vt inde videatur meliorata, vel excedi taxa legis, vt statim dicam. Sed respondeo, quod licet lucra pertineant ad vxorem iure dominii etiam matrimonio constante, *vt supra dixi nu. 106.* tamen administratio eorum libere commissa est patri, ita vt circa fraudem libere possit de eis disponere, *l. 4. titul. 4. libr. 5. ordin. l. [illegible] l. 205 [illegible] pus in rubr. de donat. §. 62. num. 24 itaque, & §. 46. num. 5.* Et hodie est text. *in l. 5. tit. 9. libr. 5. R cop. ver. otro si, que los bienes que fueren ganados y meiorados, &c.* vbi Matienco, *gloss. 6.* verbo: *Que los pueda enagenar el marido.*

Itaque † si maritus solus dotauit, dos soluenda [illegible] 128 de lucris, lucra autem non debent excedere [illegible] mam patris, ab eo enim solo dicitur dotata, et licet lucra sint communia, tamen ex die quo maritus [illegible] alienat, dicuntur esse extra dominium vxoris, ac si acquisita nunquam fuissent, vt patet ex *n. præcedenti.* Quoniam administrator soluit æs alienum societatis, & alienatis lucris, vxor vel eius heredes non est, quod alienata petant, sed ea quę tempore soluti matrimonii reperiuntur, ea soluenda sunt & diuidenda, cetera alienata citra dolum, non sunt in consideratione, neque mater videtur ea dedisse. Quod [illegible] probatur ex dictis iuribus Regiis, nam in principio dicit, quod si vxor simul cum marito se obligat, dos soluenda est de lucris, vel de aliis bonis ipsius vxoris pro sua dimidia, si tamen solus pater dotet, dicit [illegible] tem soluendam de lucris, & quod si lucra non sint soluenda est [illegible] de bonis patris, non autem e bonis vxoris.

Ex his liquet, quod † etiamsi lucra det pater non 129 videtur dare res vxoris, sed suas proprias, tempore enim soluti matrimonii, id quod reperitur dici matrimonio constante lucratum & diuidendũ, nec aliud probatum fuerit ex lege Regia *[illegible] tit. 9. lib. 5. Recop.* Si tamen ipsa promisisset dotem, simul cum marito, a duobus videretur dotata, & cessat lex, *vt supra dixi.*

Si tamen mortua matre, pater dotet filiam, videbitur quidem dotare de lucris, tamen lucra quę pertinent ad filiam ratione hereditatis maternæ, non facient partẽ, vt inde filia videatur meliorata, quoniam pleno iure pertinent ad filium, neq; pater in eis iure proprio habet quidquã, neque ex illis aliquid filiæ auferre potest, sed filia est pleno iure domina, & pater ad summum habebit ius quod habet extraneus tutor vel curator, quoad administrandũ, non autem quoad percipiendum decimam, vt docui in tractat. *de decima tutori Hispanico iure præstanda, cap. 4. De Patre tutore.* Cum ergo pater, quoad lucra non videatur dotare de suo, certe non facient partem, vt inde filia videatur meliorata, *vt dixi supra.* 130

H

[illegible] actenus † de secunda parte quæ[illegible] Pater dotauit filiam, dicens se dotare [illegible] illam summam ex bonis suis, & ex bonis [illegible]. Tamen si cogitur omnia [illegible] de suo, [illegible] melioratio, & præiudic[illegible] cæterorum filiorum, [illegible] aliqui Doctores qui [illegible] quod etiamsi [illegible] habeat bona pa[illegible] soluere de [illegible] non habet quo [illegible] hunc locum [illegible] breuiter ex[illegible].

[illegible] ud ante [illegible] omnia supponendum, quod [illegible] de bonis suis, & de bonis fili[illegible] partem, vt inde filia videat[illegible] sed [illegible] in dotē data non censet. N[illegible] dicatur dotata a patre, quæ non e[illegible] de bonis [illegible] prosec[illegible], §. si quis certam [illegible] dot. [illegible] & doc[illegible] Aym. consil. 4. [illegible] tit. de successio[illegible] col. antepen. vers. [illegible] xii, Aym con. 42 nu. [illegible] fic [illegible] propria instituta non dicitur in [illegible], sed præterita, gloss. [illegible] verum, [illegible] minor. [illegible] 95 col. 2. [illegible] Pa. l. cons. 45 col. [illegible] cit, [illegible] oportet ex bon[illegible] C. de inoffic. testa. [illegible] nomam col. an. 2. C. [illegible] col. 2 C. [illegible] colla. Barbat[illegible] Alexand. [illegible] col. nu. 13 [illegible] Soc[illegible] col. 2. [illegible] col. 2. lit. [illegible]

[illegible] al [illegible], pater dotans [illegible] tamen nunquam [illegible] bo[illegible], sed de proprus. [illegible] videtur dota[illegible] gloss. [illegible] solut. mat[illegible] Bal. lib. [illegible] nam communiter [illegible] habeat bona aduen[illegible] ff. de iur. de [illegible] vera, vt [illegible] Et se c[illegible] stituta [illegible] constitution [illegible] vt inte[illegible] bo[illegible] bon[illegible] Petrus de Saliceto [illegible] sine sit [illegible] emancipata, siue in po[illegible] se statuitur in d. l. fin.

Si [illegible] pater dixit, se dotare de bonis sui, & [illegible] sit idoneus est [illegible] de suo promisisse, & adiectionem bo[illegible] definitur in d. l. [illegible] omnes Dd. in d. l. [illegible] ff. solut. matrim. gloss. [illegible] part 4.

[illegible] certum est, etiamsi immodice dotauerit, [illegible] de [illegible] de suo [illegible] probat[illegible] Poterat [illegible] Dd. in d. l. [illegible] dotem, num. 24. Paris. consil. [illegible] Camp[illegible] de dote, 1. part. priuileg. 16 N[illegible] Antonius Gomezius l. 51. Tauri, num. 21. [illegible] de præsumpt. regula prima, præsump. [illegible] 26.

[illegible] tiamsi † pater esset administra[illegible] probatur in d l. pe. Cod. de dotis promiss. Nam loquitur in patre habente bona filiæ aduētitia, quorū est legitimus admi[illegible] hoc habet dubium fuerit. [illegible] quosdam, nam Bar. contra sententiam l. Nessennius, ff. de neg. gest. [illegible] 2. & Cumanus consi. 27. col. 2. tamen probatur non [illegible] l. si praefecti 14. §. fin. ff. de iur. dot. Vbi pater videtur dotem promittere, [illegible] curator, & ita quod de [illegible] videatur [illegible] curator [illegible] col. 2 ff. solu. matr. Rom. col. pen. 32 [illegible] Alexand. num. [illegible] Ias. num. 25. [illegible] num. 37. Rip. [illegible] 90. vbi dicit communem [illegible] Vincent. num. 21. Paul. [illegible] ff. de pet. hered. [illegible] ff. de neg. gest. Aret. [illegible] num. 19. & ibi Ias. in [illegible] de dote, 6 part. priuil. 3 Camp. de dote, 3. par. [illegible] 14. vbi recte probat. Pan. consil. 80 lib. 3. [illegible] iura per [illegible] §. 24. quinto offic. num. 1. 2. Bened. ver. dotem, num. 22. Lupus in rubr. § 66 nu 17 Quod limita, [illegible] contentiat dotem dari de suis bonis, sicut pater tenetur, pro parte vel in totum, l. professio [illegible] dot. & d. Lyn. Aret. & Alex. l. 1. ff. solut. ma[illegible] Vincent. nu. 25. gloss. in d. l. 8. Campeg. in 1. part. priuileg. 16.

Item † limita, nisi [illegible] simul cū patre aggre- 137
ge[illegible] dote pr[illegible] a patre ita probatur in d. l[illegible] & in. d. [illegible] quod [illegible] debet facere, cum de suis, & alia bonis dote[illegible] pater esset inops, tunc n[illegible] promittet dote de suis, [illegible] de bonis filiæ soluendā ita probatur [illegible] ver. vbi autem. ita Aret. [illegible] nu. 39 & cæteri in d. l. Vincent. nu. 26 Paris. consi. [illegible] 3 Afflict. [illegible] Neapol. 179. Non enim obligatur p[illegible] inops promittes dotem, Bald. l. pen. C. de dot. promiss. [illegible] quos [illegible] equi lem ante omnia præsuppo[illegible].

Item limita, quando pater [illegible] diserte dixisset † pro- 138
mitto centum de bonis meis & centum de bonis filiæ, tunc n. [illegible] probatur in d. l. fin. [illegible] loquitur in casu dubio, [illegible] non [illegible] promittit certa quantitas, vt pate[illegible] verbi Sim[illegible] ibi: Nihil addendum putarunt: ad simpliciter, item ex vers. [illegible] & ibi: Nulla est [illegible] sermone. & ita notat Bal. ibi col. 1 Afflict. [illegible] Neapol. lib. 3. tit. [illegible] Rip. nu. 92 in l. [illegible] solut. matr. & ibi Soc. nu 3 [illegible] nu 28 & reliqui omnes.

Quid † autem, si non expresse diuidit quantita- 139
tem quam de [illegible] de bonis sui, & quā da[illegible] de bonis [illegible] mille cōputato omni eo quod [illegible] bonis ma[illegible] paternis, [illegible] bonis [illegible] nulla [illegible] Bald. Noue. de dote, 6. part. [illegible] 6. num. 12. dicit, quod etiam hoc casu [illegible] de bonis paternis, & de eis est solu[illegible] & quod ita consuluit Ioan. de M[illegible] Ias. [illegible] nu. 105. Inst. de act. Vincen. [illegible] solut. matrim. Gerard. singul. 71 Ant. Gomez. d. l. [illegible] nu. 21. Ias. con. [illegible] lib. 4. Crot. in l. frater a fratre, nu. 111 ff. de cond. indeb.

Mouetur † ex d. l. [illegible] vbi pater videtur de suo dota- 140
re, etiamsi dicat se dotare de bonis paternis & maternis, & de eius bonis est soluenda dos, quatenus sufficiunt. Idem aūt casus videtur si dicat computato, quod ad eā pertinet ex bonis paternis & maternis, videtur enim eandem esse significationem vtriusq; orationis, & eodem iudicandum.

Contra [illegible] tamen sententia † probant, Menan. 141
Soc. [illegible] de spon. al Sec. [illegible] solut. ma[illegible] & ibi Ias. nu. 24. Rip. [illegible] Corn. [illegible] 3. Alc. [illegible] regul. prima. præsumpt. 25 nu. 6. vbi dicit opinionem Noueli esse satis iniquam, quod mihi quoq; videtur.

142 Moueor † ex tribus. Primo, quia secundum Dd. communiter in *d.l.1.* ideo dos soluenda de bonis patris, etiamsi dicat se dotare de bonis paternis & maternis, quoniam fauore dotis licet natura copulatiuæ sit, diuidere obligationẽ æqualiter, *l.reos, §.cum in tabulis, ff. de duob.reis*, tamẽ in dote data a patre, intelligitur secundum ordinẽ caritatis, & lex præsumit bona filiæ adiecta in subsidium, sc. si bona paterna non sufficiant. Coniunctio enim sanguinis facit præsumi donationem: vt per Bart. *l.qua dotis, ff. sol.matr. vt dixi supr. c.10.n.84.* Hæc est ratio. Tamen cũ pater expresse dicit promitto cẽtum in dotem, cõputato omni eo, quod ad filiam pertinet ex bonis meis, & ex bonis maternis, iam cessat præsumtio, cum expresse dicat dotem soluendam computatis bonis maternis. Verbum n. computatis, nihil aliud significat quã se dare in dotem bona materna, neq; hoc solum sed omnia bona materna, nã indefinita æquipollet vniuersali. Cum ergo dicat omnia bona matris computanda, iam diserte & specifice dicit, quid sentiat, neq; ei obiici possunt illa verba *l. fi. Nedũ effuso sermone se iact.*, hic enim nullã est iactantia, nulla effusio. Non enim solum dicit doto de bonis paternis & maternis, sed doto, vt accipiat in computationem quod ad eam pertinet ex bonis matris, & ex meis.

143 Negare hanc opinionem † esse veram, est negare patri potentiã declarandi, dotem dari ex bonis maternis. hoc autẽ ei licet, si diserte faciat, vt probatur *in d.l.fin.* Rursus, cessat hic illa præsumtio, quod videtur promittere secundum ordinẽ caritatis cũ dicat expresse se promittere cõputatis bonis matris. Neq; obstat si quis obiiciat, quod ratio *l.fi.* est, quod pater tenetur dotare filiam, & quod ideo protestatio non prodest, vt liberetur ab onere sibi per legem imposito, & quod ideo non prodest etiamsi dicat: cõputato, *argum. gl. l.si quis a liberis, §. non tantum, ff. de lib. agnosc. gl. Bart. Alb. Paul. & Alex. l. aliuenta, C. de neg. gest.* quoniam ea ratio quadrat, quando dos non excedit debitum modum. At Dd supra citati, *nu.175.* dicunt, *l. fin.* procedere, etiam quando dos est excessiua, quo casu cessat obligatio, & est liberalitas patris, qui olim poterat dotare vltra legitimam, vt dixi *c.1.* Et quod *l.fin.* habeat locum, etiam in dote excessiua probatur in ea lege *vers. poterat enim.* Item lex ipsa in fine, significat, quod si diserte dicatur soluendum de bonis matris, ita quod non sit ambiguitas, quod de eis soluendum est, ergo prodest patri se declarare, neq; lex se fundat in obligatione.

144 Fateor † tamen, quod si pater non daret congruam dotem de suis bonis, filia supplemẽtum petere posset, etiamsi computatis suis bonis, dos esset congrua. Pater enim cogitur dotare de suo, etiamsi filia sit diues, vt late dixi *c. 2.a nu.25.* & tunc protestatio: quod dat dotem computatis bonis maternis, nõ prodest, vt est de mente Dd *in d.l.fin. vbi vide Soc. n.39. & Alex. & Aretin. & Vincen. nu.28. Alciat. d. præsumt. 26. regul. 1. num. 40.* Neq; etiam prodesset expressa diuisio, promitto centum de meis, & centum de maternis, nisi filia consentiret maiorem dotem sibi non dari de bonis patris, *vt supra dixi, & notat Soc. d.l.fin. num.137. post Aret. & dixi supra.*

145 Deniq; vt † ad rem redeamus, negari non potest efficaciorem modum significandi esse, doto computatis bonis maternis, quam illud: doto ex paternis & maternis. Sed nouissime Vincent. *in d. l.fin. nu.27. & post eum Gomezius, d.l.51. n.21.* defendunt opinionem Nouel dicentes, quod [illegible] nihilominus pater non [illegible] uat totam dotem, sequitur, vt de [illegible] quantum [illegible] de bonis suis, & quantum de bonis [illegible], ibi: *Vt re vera appareat quid ipse vult dare, & quid de substantia filiorum proficiscitur, &c.* Et quod etiamsi dicat: computatis maternis: non apparet quam summam faciant, & quod ideo idem iudicandum, quod si dixisset, doto de paternis & maternis.

Sed mihi † placet contraria sententia, quoniam sensus verborum, *l.fin. Doto in centum de paternis & maternis*, non inepte interpretari possunt, vt dos videatur securior, quoniam etiam materna obligari videntur, & forsan hoc mouit Imperatorem *in d. l.fi.* quod scilic materna videantur adiecta, vt tanquam obligata ad solutionẽ, faciant dotem securiorẽ. non autem, vt de eis fiat solutio, & voluit Imperator corrigere ineptiam eorum qui præ verborum [illegible] ita ambigue contrahunt. At cum dicitur, *computatis paternis & maternis*, iam materna expresse apponuntur ad solutionem, verbum enim, computatis, efficacissime significat inde soluendum, & omnem ambiguitatem tollit. 146

Sed obiicit Vincentius, non † constat quantum dat de bonis matris, imo constat. cum dicat computatis maternis, qui enim totum dicit nihil excludit. Item nota illa verba *l.fin. Poterat enim secundum vires suas dotem pro filia dare, & consentire filiis partem vel totam substantiam paternæ liberalitati aggregare.* Nota illa: *Poterat secundum vires suas.* Nam qui dicit computatis maternis, satis significat, solum velle se dotare de suis, secũdũ vires suas, cetera de maternis deducenda. Discedere † ab hac opinione, est discedere ab ipsa æquitate, imo etiam a sensu communi. Imperator enim iudicat ex præsumtione, in casu ambiguo, hic verba clamant bona filiæ computanda. Obiicit Vincentius, non constat quanta sint bona filiæ. An oportuit, vt speciatim ad numerum constent? Dicit oportet facere computationem, quid inde? si facta computatione facilime constat quanta sint. Certa appellamus ea quæ per relationẽ ad aliud sunt certa, *l. a se toto, ff. de hered. instit. l. institut. ff. de condit. instit. l. si ita scripsero, ff. de condit. & d. monstrat.* Alioqui [illegible] quod ipse pater dat. constat quantum sit, cum se referat ad computationem faciendam de eo quod ad filiam pertinet ex suis. 147 148

Rursus † inquit Imperator in fine: *Nedum effuso sermone se iactat, in promissionem incidat sui creditum.* [illegible] autem promitum periculum incidet, si expresse dicat, computanda omnia materna. Certe qui Nouelli sententiam secutus fuerit audiet optimo iure, illam viri prudentissimi vocem, summum ius, summa iniuria. & litera occidit, spiritus viuificat. 149

Quis dubitat † decisionem *l. fin.* adeo esse insidiosam, rigidam, insipidam, vt legentem subeat admiratio. nisi cum Socin. *l. 1.* intelligat eam legem in quantitate dotis necessario danda, non autẽ in dote excessiua. Cũ ergo eam constitutionẽ videatur improbare sensus comunis, oportet ciuiliter ita eam interpretari, vt non sit palã absurda, impia & iniqua, aduersus omnem rationem, ius & æquitatem. excogitanda ratio est, qua non sit apud audaculos risui, quod sit cõmoda, & prudenti interpretatione Negare autem vim & efficacem significationem verborũ, peruicacia est Non intelligere, inscitia: negare *l. fin.* non loqui in casu ambiguo, est, non legisse eam. Negare quod in specie Nouelli nõ significatur efficacissime, 150

patrem

patrem velle dotem solui etiam de maternis, est in media luce caligare. Si expressa declaratio prodest, (vt reuera prodest) quid oportet tot rimas, tot cuniculos e cogitare? Ius est ars boni & æqui; quæ hæc æquitas? quæ bonitas?

151 Sed reclamas, legem † loqui, quando reuera constat, quantum pater det de suo, quantum de re filii. Respondeo, legem non requirere, vt specialiter appareat quantum, tantum dicit. *Poterat enim secundum suas vires dotem dare, & consentire filia sua aggregantes, vt reuera appareat quid ipse vult dare, &c.* Nota illud verbu *Poterat*. Non lex nominatim requirit, vt specificet quantú, sed dicit q potuit id facere, & q melius fecisset, nó tamé requirit, vt adsit talis specificatio, & q si non adsit, non prosit étsi pater expresse declaret per verba significantissima, velle se dotem solui de maternis. Non quod dicá, illud hoc melius esse, ideo hoc improbo. Non q dicam potuisse euadere periculum tali via, neg. aliam esse viam. Iactantiá effusam ex qua ambiguitas oritur improbat lex. Eos, qui promtum periculū non fugiunt, castigat. Qui dicit computandá bona matris, promto periculo proximus non est, & longe abest a iactātia & effusione.

152 Sed † certe, quidquid senserit conditor eius legis, si Hispanica lingua pater dotet, ita. *Doto en mil, entrãdo en cuenta lo que le pertenece de la herencia de su madre, y de la mia*, audacissime patris iudiciū sequar, etiamsi omnes Dd aliud dicant. Sequitur eorum dispositionem *l. fin.* quæ de promissione latine facta luquitur, quæ forte iuxta vim, & delicias Romani sermonis, alium sensum delicatis præbere potest, qui ambiguitatem pariat, verba autem Hispanica manifesta sunt, & cerdonibus & aurigis palpabilia. Sed de his hactenus.

153 Non omittendum, falsum † esse, quod iuxta Nouelli sententiam scripsit Ias *cons. 133. n. 11. lib. 4.* quod si pater leget filiæ cétum pro dote, pro omni eo quod po sit habere ex hereditate paterna & materna, nihilominus dos tota soluenda de bonis patris.

154 Neq; † illud etiam prætereundum, quod licet dotās filiam de bonis suis & maternis, teneatur dotem soluere de suis, tamen insumtú in festiuitatem nuptiarum est soluendum de aduentitiis filiæ, *l. fi. & ibi Bald. & Ang. ff. de pet. hered. Ias. l. huiusmodi, §. legatum, num. fin. ff de leg. 1.*

155 Sed an † mater videatur de suo dotare, & certe si est tutrix, vel curatrix filiæ videtur promittere dotem de bonis filiæ, non de suis, & idem in ceteris qui non habét filios in potestate, & sunt curatores, quoniam cum non teneantur de suo dotare, videntur promittere de bonis eorum, quorum bona administrant. *l. cum post mortem, §. 1. ff. de admin. tutor. l. N. sensu a, ff. de neg. gest.* Et nominatim docet *glos. l. fin. verb. intelligi, C. de dot. promiss. & ibi Dd. Nouell. de dote, 6. parte, priu. 6. Lupus in rubr. de donat. §. 66. num. 14. Bos. quens de nupt. libr. 5. nu. 34. Anton. Gomez l. 51. Tauri, num. 25. Berous quæstione vndecima.* Quod limitant, nisi mater tutrix promittat dotem vltra patrimonium filię, tunc enim pro eo quod excedit videtur de suo promittere, *l. vna §. accedit, iuncto §. extraneum, C. de rei vx. or. actio. scribit Lupus, d. rub. §. 66. nu. 14. quem consule, vide etiam eum in dict. rub. §. 62. vnde lucra, numer. 31. Dd. l. fin. Cod. de dot. promiss. & ibi Bald. colum. penultim. Bart. l. Nesennius, col. 2. ff. de negot. gest. & ibi Paul. & Alb.* & vide quæ dixi in tractatu de decima tutori Hispanico iure præstanda, *cap. 14. de matre tutrice.* Et vide quæ in fratre dotante scribit Bald & Sal. *in d. l. fin. Rip. l. 1. num. 94 ff. solut. matr.* quod videtur dotare de suo, nisi sit administrator, de quo vide late Socin. *consil. 5. col. pen. & fin. lib. 4.*

156 Quid autem si pater † promisisset doté de bonis filiæ, nulla facta mentione de suis, & certe hoc casu virtute promissionis non poterit cogi ad soluendum de suis bonis, iam enim sumus extra casum *l. fin.* vbi promittit de suis & de maternis, nó tamen ideo desinet posse cogi dotare filiam, nam filia etiam diues dotanda, nisi ipsa legitime consentiat dotem solum dari de suis, vide quæ supra dixi *num. 157.* & Aret & Vincen. *num. 28. in d. l. fin.* nam proportione qua pater ex lege est obligatus dotare, non liberabitur, etiamsi dotet filiam de propriis ipsius filiæ.

157 Nunc supradictis veniamus ad † declarationem legis nostræ. Dotaui filiam de meis & de bonis mortuæ matris, dicunt Dd *& l. fin.* quod dos soluéda solum de meis, etiamsi sit excessiua, & talis quod eam alias daturus nó fuerim, quęro an si excessus talis sit, vt resultet melioratio, tolerari debeat. Equidem Dd. supra citati, *n. 135.* solum loquuntur de dote excessiua, quam alias pater daturus non fuerit.

158 Reperio tamé † quod Afflict *decis. 179* dicit, quod ex *l. fin. C. de dot. promiss.* si pater dotat filiam de bonis paternis & maternis, soluenda est dos de substantia patris, si sufficiat, & quod sufficere videbitur, etiamsi soluta dote non habeat quo ceteras filias matrimonio æqualiter locet. Mouetur ex *d. l. fin.* quæ dicit patrem debere soluere, nisi penitus inopia tentus sit, & quod inops est qui nihil habet, & inopia considerantur respectu dotis promissę pro filia, & non respectu aliarum filiarum, etiamsi non possit eas æqualiter dotare, & quod ita fuit iudicatum in sacro consilio Neapolitano.

159 Hanc † definitionem réfert & sequitur Paris. *consil. 80. nu. 3. lib. 3* dicens: quod, vt intelligamus an pater sit soluendo, considerabimus dotém promissam & bona quæ possidet, non autem numerú filiorum, vel filiarum quas habet de tafe. Hæc candide interpretanda sunt. Et quidem de iure communi, si dos promissa præiudicium faciat legitimæ aliorum filiorum vel filiarum, resecanda erat, *vt per Paul. l. 1. nu. 5. C. de inoffic. dot. cum aliis quos citaui cap. primo num. 24.* Si tamé legitimæ filiorum vel filiarum præiudicium non faceret, dos soluenda esset de paternis, etiamsi dos ceterarum filiarum non posset esse tam ampla. Potest enim pater vnam filiam dotare in plus quam aliam, *vt late probaui capit. 1. numer. 25.* dummodo legitima aliorum non minuatur, *vt ibi dixi.* Et idem erat iure Regio ante conditam istam legem, nam meliorari filia poterat in tertia & quinta parte substantiæ paternæ, ratione dotis, *vt in l. 29. Tauri.* Et quid verba Afflict & Parisii intelligenda sint, dum non fiat præiudicium legitimæ aliorum, probatur quoniam si filia quæ nihil habet non potest accipere dotem ex qua resultet præiudiciū legitimæ aliorum fratrum, multo minus illa quæ habet bona materna, vel aliunde quæsita, & hæc est ratio efficax plena æquitatis & iuri conformis. Adeo eum in hac specie non aliter iudicandum quam in illa, vt Bartolus ipse iurisperitissimus, cum aliis relatis *cap. 2.* dixerit, filiam, quæ bona habet aliunde, non debere dotari a patre. Et quod non sit faciendum pręiudicium legitimæ aliorum in specie *l. fin. Cod. de dot. promiss.* videtur sentire Socin. *l. 1. num. 39. ff. solut. matrim.* & for-

ian idem sentiunt Dd. cum dicunt *l. fin. seruandam* si pater sit sufficiens.

160 Hæc de † iure communi, quo legitima quatuor filiorum, vel minoris numeri est tertia pars paternæ substantiæ, & ad summum dimidia, si plures sint filii quam quatuor, *vt in auth. nouissima.* Deducta autem hac portione pater vnam filiam vberius dotare poterat quam aliam, *vt dixi cap. 1. num. 25.* Sed quid attenta hac lege?

161 Equidem etiam stante hac † lege, pater potest vberius dotare vnam filiam quam aliam, dum non excedat summam, vel melioret. Nam summa hic præfinita non est summa, vsque ad quam pater tenetur dotare, sed vsq; ad quam potest ad summum dotare, nisi resultet melioratio, hac autem potentia non tenetur vti, si nolit, *vt dixi c. 1. d. n. 25.* Itaque potest filiam vnam dotare vsq; ad summam præfinitã, & alias infra summam, nisi dos sit incongrua

162 Et licet † aliæ filiæ non possint vsq; ad eam summam dotari, nõ ideo prima dicetur meliorata, cum supra legitimam nihil accipiat, sed forte infra legitimam. Si tamen ex dote per patrem promissa, resultaret melioratio, de eius bonis soluenda nõ est pars excessiua, nam fit præiudicium legitimæ aliorum filiorum vel filiarum, quæ ex dote minui non potest, resistente hac lege, quę omnem meliorationem dotis ratione improbat Quod etiã probatur ratione, nam si melioratio ratione dotis factę filiæ, quæ nihil habet præter dotem, quam pater dat, est nulla ipso iure, multo magis erit nulla melioratio facta filiæ, quæ habet bona materna. Si enim pauper meliorari non potest, multo minus diues Quæ sunt notanda ad declarationem præcedentium.

163 Vltimo, vt † plene ista tradantur, nota. Quid si pater dotat filiam de bonis paternis & maternis, & filia renuntiat in forma omnibus bonis paternis & maternis, quæro an nihilominus bona materna petere possit, & pater integram dotem soluere debeat. Repetio quod Afflict *decis. 178. n 13.* scribit, filiam dotatam de paternis & maternis, debere de paternis consequi totam dotem, etiamsi renuntiauerit, quãdo fuit maritata a patre, citat Anchar *cap. quamuis, de pact. in 6.* recentiores, *in l. stipulatio hoc modo, ff. de verb. obligat.* Et illam opinionem Afflict sequitur Paris. *d. cons. 80. num. 4. lib. 3.*

164 Sed ex † aduerso reperio consuluisse Aymonem *cons. 84. Magister Ansbelmus nu. 4. & 6. lib. 1.* vbi scribit, quod si filia dotata a patre renuntiat in forma quibuscunque iuribus sibi competentibus pro bonis matris, amplius materna petere non potest, nam licet dicamus, quod *ex l fin* videtur dotata de bonis patris, non potest petere materna, quia obstat sibi renuntiatio. Item respõdet *ad l. fin* quod illa lex non procedit, quando filia consensit bona materna in dotem dari, *vt ibidem probatur, & docui supr.* & quod filia, quæ ratione dotis, quam pater dat, renuntiat bonis maternis, videtur illa ipsa in dotem accipere, quia nisi renuntiasset, pater tantam dotem non dedisset. argumento eorum quæ tradit Paul *cons. 372. ad fin. lib. 1.* quod quando dos constituitur filiæ pro omni iure, quod habere potest in bonis patris, videtur habere dotem ratione legitimæ

165 Et hanc † opinionem sentire videtur Molin *in tract. de donatio fact in contract. matrim num 42. vers. rursus aduertendum,* vbi dicit, quod licet filia videtur dotata de paternis, non de maternis, fallit, nisi renuntiet bonis maternis, idem sentit Benedictus *cap Raynutius, verbo dotem, num. 22. Afflict. in constitut. Neapolit. lib 3 tit de successio. filior. num 50.* & puto hoc verius esse. Quando autem renuntiatio valeat, & quando, & ex quibus caussis rescindi possit, vide loca communia, & an si filia renuntiat in manibus patris, vel fratris, & postea habet filios, an renuntiatio rescindatur, vide Corne. *cons 50. lib. 4. Alexand. cons. 62. lib. 6. Socin. cons. 147. lib. 1. Molin. in tract. de donatio. fact. in contract. matrim. num 37. cum seqq.* vbi late & scienter rem explicat.

SVMMARIA.

1 *Frater dotans sororem, an possit eam meliorare vltra modum & taxam definitam lege nostra Regia, & num. 2 32. 33. 34 & 47.*

3 *Pater dotans, an solum gerere videatur negotium patris, vel aliquid de suo dare vel promittere, & num. 4. 8. 10. & 14.*

Et quid si negotium gerens minorem dotem det quam pater dare potest: an residuum de suo soluere teneatur num. 9.

Maritus & vxor simul & in solidum se obligantes pro dote filia constituta, an vxor quoad maritum censeatur fideiussor.

Et quid in alio se obligante cum patre.

5 *Frater obligans se cum patre, ad partem excedentem huius legis taxam, taliter, quod resultet melioratio, an isto casu prædicta melioratio rata maneat.*

Correus debendi obligatus ex caussa lucratiua, an repetat a correo si soluat.

6 *Correus obligatus simul cum eo ad quem onus pertinet, censetur fideiussor.*

7 *Mater obligans se cum patre, pro dote filia: licet iure communi repetere possit, an habeat locum, quando dos tam ampla est promissa, vt bona mariti non sufficiant pro ea constituenda*

8 *Filius viuo patre dotans de per se sororem, constituendo magnam dotem, ita vt excedat huius legis metam, an dotis constitutio valeat, & num. 20. 21. & 22.*

Filius familias ex quibus contractibus obligetur.

9 *Filius fam. ilias dotem constituere sorori an possit, conferendo rem in tempus, quo sit sui iuris effectus.*

Actio de in rem verso non habet locum, nisi quatenus pater est liberatus, & quatenus dotem daturus esset.

10 *Dos data a fratre censetur data animo donandi, etiã si in dotem dederit rem communem sibi & sorori.*

Limita vt non procedat, si frater administret bona sororis, & num. 15.

Limita etiam, nisi det supra taxam, sciens bona sororis non sufficere, vt d. num. 15.

Quid in fratre non administratore, & soror patrem habeat, an ex hoc præsumatur donatio, & repetere possit. nu. 16. & 17.

Intellectus l. vnic. §. accedit, C. de rei vxor. actione, d. num. 10. & 12.

11 *Patre absente, vel in compedibus detento, mater proprio nomine filiam dotans, an possit a marito repetere: licet non protestetur, & nu. 18.*

Extende vt procedat in amico.

13 *Extraneus præstans alimenta extraneo, an præsumatur habere animum repetendi.*

18 *Mater dotans filiam patre absente, nulla spe habita recuperandi a patre, an de suo videatur dotare.*

19 *Frater dotans de per se, animo donandi, & non gerendi nego-*

negotium patris, filia mortuo patre, an possit suam legitimam petere.

Et quid si de suo dotarit, contemplatione tamen patris, an censeatur dos profectitia, & computari debeat in legitima.

22 *Filia prohibita succedere patri, an etiam videatur prohibita succedere fratri.*

24 *Filia renuntians bonis paternis, an in eis possit succedere postquam fuerunt fratris.*

26 *Frater an cogatur dotare sororem.*

Limita, vt non procedat si soror non habeat vnde se dotet.

Limita & in sorore consanguinea, hoc est, ex parte patris, non vero in vterina, & nu. 30. & 31.

Extende vt procedat in ingrediente monasterium.

28 *Frater clericus sororem egenã an dotare teneatur tuta conscientia ex redditibus sui beneficii.*

Et quid si sit exheredata.

29 *Intellectus l. 18. tit. 8. part. 6.*

Intellectus l. cum plures. §. cum tutor. ff. de admin. tut.

30 *Frater an sororem vterinam alere teneatur.*

Dos & alimenta aequiparantur.

32 *Extraneus an possit amplissime dotare foeminam.*

Et quid in habente filios, num. 42.

34 *Intellectus l. 28. Taur. quae habetur l. 12. tit. 6. lib. 5. Recop.*

35 *Dotis constitutio facta alii quam filiae: dicitur mera donatio.*

39 *Frater possessor primogenii si sorori non remaneant alimenta, ex quibus se possit alere, an teneatur dotare de bonis maioratus.*

40 *Frater si non habet filios vel filias, an possit amplissime dotare sororem in praeiudicium aliarum sororum, & num. 41.*

44 *Frater sororem dotando in mille, soluendis de bonis sororis, & de eius praedio an possit cogi pro horum praestatione, si illa nollit dicta praedia in dotem dare.*

Petens dotem a fratre, an interim ab eo sit alenda.

45 *Filius quatenus possit matrem dotare.*

46 *Filius an cogatur dotare matrem.*

47 *Et quid in inope matre, & nu. 48. & 49.*

Periculum vitae, & periculum famae, a pari iudicantur.

51 *Legis nostrae taxatio, an procedat in filio dotante matrem.*

CAP. XII. *An haec lex practicanda sit in dote quam filius consti tuit matri vel frater sorori.*

1 DVBITARI solet, an haec lex † practicanda sit in dote, quam frater constituit sorori, vel filius matri. Quod attinet ad fratrem, quaestio multiplex est. Aut n. frater dotat sororem viuo patre, aut mortuo patre. Si patre viuo, aut dotat eam obligando se, simul cum patre, aut de per se solus. Primo casu, si pater diserte dicit se meliorare filiã ratione dotis, & filius ratam habet meliorationem, melioratio valet ratione approbationis & consensus, *vt dixi c. 10. à num. 54. & num. fin.*

2 Si vero † solum se obligat cum patre ad soluendum centum pro dote, certe si melioratio resultat, non valet, quid enim si ignorauit ex illa summa resultare meliorationem, certe dici non potest eũ consensisse sororem meliorari. Aliud enim est dicere promitto centum in dotẽ, aliud meliorationẽ dotis hoc enim vltimo casu manifestissimũ est filium consentire legitimam suam minui, nihil enim aliud est sororem meliorari, quam suam portionem labefactari & minui. At obligari pro centum, non est consentire meliorationem, potuit enim ignorare an resultaret melioratio. Itaq; hic casus ex consensu definiri non potest, sed remanet in mera vi obligationis.

Videndum † ergo, quatenus sit efficax obligatio? 3 Et Benedictus *in rep. c. Raynutius, verb. Dotem quam ei dederat, n. 24.* scribit, quod frater dotans solũ videtur gerere negotium patris, & nihil de suo dedisse, vel promisisse, quod videtur sentire Bald. *cons. 184. lib. 4.* & Benedictus citat Bald *l. fin. C. de dot. promiss. num. 12.* Sic Aymon *cons. 77. nu 3. lib. 1.* scribit, quod si maritus, & vxor simul, & in solidum se obligant pro dote filiae, certe vxor quoad maritum censetur fideiussor, quod nominatim in patre, & in alio cum eo se obligante pro dote, scribit Corn. *consil. 124. incip. In nomine Domini nostri, versic. tamen his non obstantibus, lib. 1. & cons. 316. lib. 4. Nouell. de dote, 6. part. priuil. 3. versic. vidi etiam de facto, colum. 3. Lupus in rubr. de donat. §. ex praedictis, numer. 3. & in rep. cap. per vestras, §. 14. quinto officium, numer. 9. & iterum in repet. rubrica §. 66. illud autem, num. 10. versic. subdit tamen, de qua re dixi supra, cap. 11. num. 41.* & probatur ex Alexand. *in l. si filium, C. de negot. gest. Imola & Roman. in l. qua dotis, ff. solut. matrimon.*

Ex his † infertur, filium videri se obligasse animo 4 intercedendi, non animo donandi, & quod ita repetere poterit a patre, attamẽ quoad sororis maritum, certe tenetur ei pro dimidia, si generaliter se obligauit simul cum patre, *ita notat Aymon consil. 84. num 3. versic. siue etiam dicamus, lib. 1. Antonius Gomez in l. 51. Tauri, num. 25.* qui loquitur in patre, & extraneo dotem promittentibus, & dicit, quemlibet teneri pro dimidia, iuxta regulam generalem, *l. reos, § cum in tabulis, ff. de duobus reis, vt dixi supra cap. 11. num. 41. in marito & vxore.*

Illud tamen aduertendum, quod † si pater maio- 5 rem summã promittat, ex eo quod filius vult se obligare ad partem excedẽtem hanc legem, vel de suo aliquid dat sorori, certe hoc casu etiãsi videatur resultare melioratio ex portione quam frater dat, rata manebit melioratio Nã pater solum dat portionem legitimam, & filius reliquum praestat, quo casu cum dos a duobus praestatur, filia non potest dici meliorata a patre, imo neq; dotata pro tota portione, *ita probaui supra cap. 11. num. 31. & 32.* Quinimo tali casu, filius non poterit portionem suam repetere a patre. Quod probo quoniam correus debendi obligatus ex caussa lucratiua, nõ repetit a correo etiamsi soluat, *Bart. l. reo., in 2. qu. C. de duobus reis, Alexand. l. si ex toto, §. ita scriptum, col. penult. num. 7. ff. de leg. 1. Corn. cons. 124. col. 1. lib. 1.* Quod etiam probatur ex *l. & ideo, ad finem, ff. de in rem verso.* Nam hoc casu non dat, vt gerat negotium patris, cum det supra obligationem patris.

Rursus probo, quoniam † etiamsi correus obli- 6 gatus simul cum eo ad quem onus pertinet, censeatur fideiussor, *vt per Bart. l. reos, ff. de duob. reis, gloss. in l. vir vxori, ff. ad Vellean. & ibi Raph. Paul. & Ang.* & est communis, *secundum Corn. d. cons. 124. col. 1. lib. 1. Aym. cons. 77. libr. 1. nu. 3.* Certe quatenus dos excedit summam hic praefinitam, onus non pertinet ad patrem, cum etiã velit non possit filiã dotare vltra taxam, & ita pro ea portione filius repetere non poterit, quod in extraneo (Christo auspice) dicam infra *cap. de correo,* pro melioratione simul cum patre obligato.

7 Præterea, hæc † opinio comprobatur, quoniam etiamsi mater obligans se cum patre pro dote filiæ, posset de iure communi repetere, hoc non habet locum, quando dos tam ampla est promissa, vt bona mariti (forsan inopis) non sufficiant, tunc enim vxor de suo soluit Ita docet Lupus *in d. rubric. de donat.* §. *46. ex prædictis, num 3 vers. secus si vir.* Rursus hæc opinio probatur, quoniam etiamsi dos a patre constituta de bonis paternis & maternis, sit solum soluenda de paternis, & non de maternis ad filiam iure hereditatis pertinentibus, certe id non habet locum, quando paterna non sufficiunt, *vt dixi supra cap 11. n. 134. & 137.* Quod comprobatur ex his, quæ infra statim dicam, *versic.*

Et sentit Gomezius, Arius, *l. 27. Taur. nu. 47.* & nominatim in fratre notat Bosqueus *de nuptiis, libr. 5. numer 35.*

8 Si tamen † filius viuo patre, dotaret de per se sororem, constituendo magnam dotem, dotis constitutio valet, *ita Abb. cons. 12. col pen. lib. 1. ex l. vna, § accedit, Cod. de rei vxor. act. item Ias. l. iuris gentium, §. si ante additam, ff. de pact. Gomez. Arius, l. 27. Taur. numer. 49.* Obligatur enim filius familias ex omni contractu excepto mutuo vel voto, *l. filius familias, ff. de act. & obligat. & de dote probatur, in l. & nihil, ff. de in rem verso.* Quod tamen limitat Ias. *dict. § si ante additam, ad finem,* nisi filius promisisset id ad quod pater tenetur saltem officio iudicis, & idem inquit Arius *d l 27 nu. 49.* Sentiunt opinor, quod cum filius facit id, ad quod pater est obligatus (scilic dotare filiam) quod videtur eum liberare, & negotium eius gessisse, textus est expressus, qui loquitur in specie magis dubia, *in l. & ideo, §. fin. cum lege sequenti, ff. de in rem verso, l. si filius familias, ff. eod titul.* Et ideo filius repetere potest a patre actione de in rem verso dotem quam sorori constituit, cum etiam datam propriæ filiæ repetere possit a patre suo eodemq; auo filię, vt *in d. l. & ideo, § fin. ff. de in rem verso.*

9 Ex his † duo inferuntur. Primum quod filius familias dotem sorori constituere potest, etiamsi rem conferat in tempus quo sit sui iuris, *vt expressim notat Abb. d. cons. 12. col pen libr. 1.* Secundum quod potest constituere dotem magnam & amplam. Sed hoc intelligẽdum hoc modo, quod si dotauit, vt gereret negotium patris, certe si maiorem dotem dat, quam pater dare potest, de suo residuũ soluere debet, *l. & nihil, cum l. præcedenti, ibi. Quatenus auus dotaturus fuerit, ff. de in rem vers. Arius in l 27. Taur. nu. 47.* cuius opinio comprobatur ex Ias. *d. l iuris gentium, §. si ante additam,* vbi dicit ꝙ dos cõstituta a filio familias sorori tenet, considerandum tamen an id procedat, si constituat id ad quod pater tenetur officio iudicis; forte sentiendo, quod si excessit patris obligationem, de suo soluere debet Hoc confirmatur ex *dictis supr. nu. 5. vers. quinimo tali casu.* Et videtur de iure verissimũ, cum actio de in rem verso non habeat locum, nisi quatenus pater est liberatus, & quatenus pater dotem daturus fuerit, *l. & ideo, § fin. l. si pater, l. si filius, ff. de in rem verso.* Et supra taxam huius legis, non est verisimile patrem dotaturum filiam, quinimo non potest. Et in hoc proprio casu de fratre dotãte sororem, quod repetat a patre, quatenus pater dotaturus fuerit, non plus, probatur *in leg. & nihil, iuncto §. præcedenti, ibi, Quatenus auus dotaturus fuerit, ff. de in rem verso.*

10 Hæc † opinio vera est, si filius eo animo sororem dotauit, vt negotium patris gereret, alioquin videtur de suo dotasse, *l. & ideo, §. fin. ff. de in rem verso, l. & nihil, ff. eod. tit. l. vna, §. accedit, C. de rei vxor. act.* vbi dos censetur data animo donandi, nisi data fuerit ab ascendente, habente mulierem in potestate. Et ita ꝙ dos data a fratre censeatur data animo donandi, ẽtiã dederit in dotem rem cõmunem sibi & sorori, scribit Bald. *l. fin. n. 12. vers. ibi fortuna, C. de dotis promiss.* vbi quærit quid si frater dedit in dotem sorori rẽ communem, an videatur donasse partem suam, vel dedisse animo repetendi in diuisione, & cõcludit post Cynum, quod cẽsetur donasse, nisi administret bona sororis, tunc n. videtur administratorio nomine dedisse, & dicit ꝙ ista est communis opinio. Et hanc opinionem probat ibi Barthol de Sal. *in 6. quæst. Rip. l. 1. nu. 94. ff. solut matrim. ibi Vincent. nu. 32. 34. & 37. Soc. cons. 5 num 15. vers. quibus tamen non obstantibus, lib. 4. & consil. 6. In Christi nomine, numer. 6. eod. libr. & sentit Bald. l. Nessenius, column. 2. ff. de negot. gest.* Licet aliter videatur sentire Corras. *l. qui liberos, num. 120. ff. de ritu nupt.* sed videtur loqui in administratore. Sed nulla in parte hoc expressius probatur, quam *in l. & ideo, ff. de in rem verso, §. fin. & melius l. seq.* Plures enim ex istis Doctoribus, loquuntur de fratre dotante sororem mortuo patre, si autem viuo patre dotaret, non ita facile præsumeretur donatio, cum frater moueri potuisset ad constituendam dotem, vt patrem liberaret ab obligatione dotandi filiam. Quæ difficultas augetur, quoniam, vt quorundam opinio est, definitio *l. vna, §. accedit, C. de rei vxor. action.* non procedit, quando viuit pater, ad quem onus dotandi pertinet, quia tunc extraneus dotans videtur facere animo repetendi, non donandi. Ita consuluit Paulus, *consil. 115. in Christi nomine, in antiqua impressione.* Mouetur ex eo, quod dici solet, quod mater videtur præstare filio alimenta animo donandi, nisi habeat patrem, tunc enim præsumuntur præstita animo repetendi a patre, vt *traditur per Doctores in l. alimenta, Codic. de negot. gestis, per Berotum qu. 11. per Bald. l. Nessenius, ff. eod. titul. l. si quis a liberis, §. si mater, ff. de liber. agnosc.* Et videtur expresse probari *in l. Et nihil interest, iuncta l. præcedent. in fin. ff. de in rem verso,* vbi si filius dat dotem pro sorore, videtur versum in rem patris quatenus pater daturus fuerit, si filius hoc animo dederit, vt patris negotium gereret, & repetere potest, ergo cessat donatio, de qua *d. §. accedit.*

Rursus probatur, quoniam † si patre absente vel detento in carcere, mater proprio nomine filiam dotat, potest a marito repetere licet nõ protestetur, *ita Nouell. de dote, 6. part. priuileg 3. column. 3. Lupus in rubrica de donation. §. 66. Illud autem, num. 12. & in rep. cap per vestras, §. 14. quinto officium, numer. 9. versic. & quod plus est.* Rursus probatur, quoniam Lupus *d. §. 66. nu. 12.* hoc extendit ad amicum dotantem filiam amici absentis, nam dicit quod potest dotem ab eo repetere, non obstante § *accedit.* 11

Sed ex † aduerso, Socin. *cons. 5 num. 20. vers. nec obstat, lib. 4.* dicit, quod dispositio §. *accedit,* multum restringitur, si intelligamus extraneum tunc demum censeri donare dotẽ, quando mulier patrẽ non habet, quoniam est contra generalitatẽ eius legis. Eiusdem opinionis videtur fuisse Iac. de Rauen. *in d. l fin. C. de dot. promiss* vbi tractans de extraneo dotãte mulierem, an videatur dotare animo donandi, an vero censeatur promisisse de bonis patris mulieris, ar- 12

guit

ruit quod videatur gessisse negotium mulieris vel patris, ac tandem definit, quod videtur donare, per *§. accedit*, & ita videtur sentire Bart. *l. Nessenius, col. 1. ff. de neg. gest.* dum dicit, quod frater videtur dare de suo nisi gerat negotia sororis, declarando *glos. in l. fin. C. de dotis promissio.*

13 Et huius opinionis † est Sal. *l. fin. q. 3. C. de dot. promiss.* & ad argumenta de alimentis, sc. quod mater repetit a patre alimenta data filio, dicit quod non valet argumentum de alimentis ad dotem, quoniam extraneus præstans alimenta extraneo, præsumitur habere animum repetendi, *vt in l. si paterno, C. de neg. gest.* a contrario sensu, & ibi est gloss. communiter approbata, *secundum Socin. cons. 5. col. fin. lib. 4. & Dd. ibi.* at dos præstita extraneæ censetur præstita animo donandi, *vt in d. §. accedit.*

14 Pro resolutione † præcedentium dico, quod si filius dotauit sororem animo gerendi negotium patris, & de hoc animo apparet, repetet dotẽ quatenus pater dotaturus fuerit, sc. inspectis facultatibus, numero filiorum, regionis consuetudine, & dignitate generi & filiæ, *l. si filiæ, ff. de leg. 3. & dixi c. 1.* Nihil aũt repetet, quod excedat hanc legem, sed de suo videbitur dotare, nam præsumitur scire hanc legem, & quod pater vltra legitimam dare non poterat.

15 Si tamen non apparet † quo animo dotem dederit, & tunc si est administrator, videtur dedisse non de suis sed administratorio nomine, & cessat *§. accedit, vt supra dixi hoc cap. nu. 10. & praceden.* Quod limitandum, nisi det supra taxam sciens bona sororis non sufficere, *l. cum post mortem, §. 1. ff. de admin. tutor. Nouel. de dote, 6. parte, priuil. 41.* At in dubio frater, qui non est administrator, videtur dotare animo donandi, scribit Benedict. *c. Raynutius, verbo dotem, nu. 24.* in fratre administratore secus, vt per Bald. *l. fin. nu. 12. C. de dot. p. omiss. Socin. cons. 121. num. 14. versicul. & demum habuit, lib. 1.*

16 Si autem frater, vel † extraneus dotans, administrator non est, & certe etiãsi mulier nubens patrem habeat, præsumam animum donandi, & repetere non poterit. Moueor ex quatuor rationibus. Primo auctoritate Iacobi, & Sal. Bart. & Soc. Deinde ex dispositione generali, *d. §. accedit.* Tertio ex *l. & ideo, §. si. ff. de in rem verso*, vbi dicitur filiũ posse repetere a patre dotẽ sorori datã, si dedit animo gerendi negotia patris, ex quib. verbis elicitur, quod ipse debet probare se dedisse animo gerendi negotium patris.

17 Neq; obiiciat aliquis, quod † ibi non præsumitur voluisse gerere negotium patris, quia dotauit filiam propriam, q̃ suo respectu potius quam respectu patris potuit videri dotasse, quoniã lex statim sequens, dicit: *Et nihil interest, an filiæ an sorori dotem dederit.* Quarto moueor, quoniam si animum dotantis stimemus, ex frequentiori hominum actione, & ingenii humani natura, rari sunt qui alienam filiam dotent, nisi cum est animus donandi. Nemo enim vult pecuniam suam in alium transferre, spe recuperandi eam. Quis enim, vel iustissimam caussam fouens, ius suum pluribus annis consequitur? Quis tricis inuolui vult? aut quis debitum ingenue soluit? Ergo alienam filiam dotans, si animum aliter non declaret, videbitur dotare animo donãdi quis enim adeo beneficus est, vt tacite vel expresse non testetur se velle repetere, si is sit animus?

18 Sed † rogas, *an hoc etiam verum sit, in matre dotante filiam absente patre, an in dubio videatur de suo dotare, nulla spe recuperandi a patre?* Et certe si maritus captus est ab hostibus, vel longius abest, non præsumam animum donandi, sed matrem, veluti alterum patrem, & eandem personam cum patre, filiã collocasse, sperans maritum boni consulturum. Marito enim absente, vxor, & de facto; & de iure, maiorem potestatem habet in rebus mariti, quam extraneus, ideo dotando communem filiam, vtitur potestate quam iure coniunctionis, & mutui amoris, videtur habere circa res mariti, & gerit negotium eius, scil. locat filiam.

Supradicta autem, scil. quod frater, & extraneus videntur habere animum donandi, etiamsi mulier habeat patrem, ex mille circumstantiis immutari potest, ex quibus colligi potest animus, & vbi appareat dotantis consilium, ei stabo, vt vel repetitionem negem vel concedam.

Illud † tamen maxime notandum, quod si frater dotans de per se dotauit animo donandi, & non gerendi negotium patris, quod filia mortuo patre, potest petere suam legitimam, *vt per Afflict. const. Sicil. lib. 3 tit. de success. filiorum, nu. 47. & ibi Isernia, col. 9.* Secus si dotasset de bonis patris, vt ibi, si tamen dedisset de suo contemplatione patris, dos etiam ab extraneo data censetur profectitia, & est computanda in legitima, *vt late per Alexan. l. cons. 179. col. 1. lib. 5. Cyn. l. omnimodo, C. de inoffic. & ibi Sal. §. fin. per illum textum, Angel. & Dd. l. in quartam, ff. ad leg. Falcid. Curt. iun. de feudis, part 3 num. 43. Bertrand. cons. 306. libr. 2. & cons. 381. col. 1. libr. 3 Cremen. sing. 82. Iacobin. de feudis, verbo, dictiq; vasalli promiss. non committere. Felon. columnn. 16. Brunus, consil. 58.* Et cum hac distinctione intelligendum quod scripsit Afflict. *dec. 160.* quod si dos sit data ab extraneo, nihilomin⁹ debetur dos de paragio, sed distingue, cuius contemplatione dederit. Optimum tamen consilium est, vt frater declaret, se dare de bonis sororis, & quod ipsa consentiat, *ità Vincent. l. 1. nu. 37. ff. solut. matrim.* 19

Nunc excutiamus † secundam quæstionis principalem partem, an *scilicet frater dotans sororem mortuo patre, possit eam dotis ratione meliorare, ei scilic. tantam substantiæ partem dare, vt si filia esset censeretur meliorata.* 20

Mouet † quæstionem lex & petitio Principi oblata, ibi, *Las dotes no puedan ser mas de la legitima que le vendria a la dotada si entonces se partiessen los bienes del dotador:* Nota illa verba: *La legitima que le vendria a la dotada.* Nam frater nõ debet sorori legitimã, neq; ipsa partem facit cũ filiis fratris, ex quo liquet legem loqui de filiabus, quibus parentes legitimã debent. Rursus inquit lex: *No pueda dar en dote a cada vna de sus hijas legitimas mas de, &c.* Filius autem & pater nomina sunt correlatiua, & cum lex loquatur in filiabus, supponit & est manifestum de patre sermonem facere. 21

Cum autem † lex in dote data a patre loquatur, videtur non admittenda in fratre, præsertim cum sit correctoria, & eius verba deficiãt, & vbi verba legis non quadrant, non quadrat eius dispositio, *l. 4. §. totiens, ff. de damno infecto.* Rursus faciunt illa verba. *Si entonces se partiessen los bienes del dotador:* Ergo loquitur in ea quæ partem facit in bonis dotãtis, soror autem non facit partem in bonis fratris, *l. si fratres, C. de inoff. testa.* Deinde nota illa verba legis: *Ninguno pueda dar por via de dote, tercio, ni quinto, ni se entienda ser meiorada, &c.* Melioratio nõ quadrat, nisi inter plures, qui- 22

bus hereditas debetur, ille enim qui plus debita portione accipit, dicitur melioratus, *vt supra dixi cap. 9. per plures numeros de vnica filia*, cum autem sorori frater nihil debeat, non quadrat in ea verbum *Meliorata*, neq; illa *tertio ut quinto*.

13 His accedit, quod prohibita † meliorari a patre, non videtur prohibita meliorari a fratre. Nam prohibita succedere patri, non videtur prohibita succedere fratri, *auctore Bald. c. 1. §. cum etiam, Tit. Episcopum vel Abb. in vsibus feudorum, Fulg. l. quanquam, Cod. ad leg. Falcid. Alexand. Aret. & Ias. nu. 20. & 26.* vbi dicit hanc communem, *l. 1. §. veteres, ff. de acquir. possess. Capr. consil. 73. quidam Petrus, in 2. dubio, Ias. l. 2. numer. 7. Codic. de in ius vocand. Alexand. & Ias. in l. si u qui ex bonis, ff. de vulg. & pupill.*

14 Sic mulier quæ renunciauit † bonis paternis, potest in eis succedere, postquam sunt fratris, non enim iam dicuntur paterna, vbi primum frater successit, *gloss. l. 1. §. veteres, ff. de acquir. possess. ita Ias. ibi. nu. 23. versic. adde Aretin. ibi. & Ang. cons. 53. dominus Gilius, Roman. cons. 158. circa primum quo quæritur, Guid. Pap. decis. 192. num. 4.*

15 Ergo † licet hæc lex prohibeat filiam meliorari a patre, non videtur prohibere meliorari a fratre, etiamsi possideat bona patris, non enim iam dicuntur paterna. Sicuti dicimus in spurio quod potest succedere fratri, ad quem deuenerunt bona patris, licet non possit succedere patri, *vt per Dd. d. l. si n quis ex bonis.* Vbi IC. notabiliter habet posse patrem impuberi filio pupillariter substituere ad omnia bona filii, cui ex bonis propriis non posset vltra certam quantitatem relinquere, quod Bart & omnes ibi exemplificant in filio naturali, ampliãtq; in filio spurio, cui pater (saltem ratione legitimæ) nihil omnino relinquere posset, quod receptũ est, *vt per Alex. & Ias. ibi. nu. 3. ex gloss. in Auth. quibus modis nat. effi. sui, ad fin. §. vlt. verb. Participium*, & est recepta sententia secundum Ripam *in l. Lucius, num 3. ff. de vulg. Bened in cap. Raynutius, verb. & vxorem, num. 690. Duennas regul 366. numer. 12. & in 2. limitat.* vbi plures citat Pinel. *in l 3. num. 21. C. de bonis matern. Ioan. Roias in epitome successiou. capit. 11. a numer. 26.*

16 Rursus hæc opinio † probatur, quoniam hæc lex prohibet filias meliorari ratione dotis, statuta autem excludentia filias propter dotem, solũ admittenda quoad bona eius ad quem pertinet officium dotandi, quo argumento vtitur Ias. *leg. in ius vocare. §. prætor ait, nu. 9. ff. de in ius vocand. Christophorus Castellion. inter consilia Fulg. consil. 54. Bald. l 1. C. de leg. hered.* Dotare autem sororem non est officium fratris. Frater enim non cogitur dotare sororem, *l. cum plures, §. cum tutor, ff. de admin. tutor. & l. sequenti, §. fin. ff. eod. tit. l. 1. §. præterea, ff. de tutel. & ration. distrahend* nisi non habeat vnde se dotet, *secundum gloss in d. §. cum tutor. Bart. & Bald. & Ias. in Authent. res quæ, col 3. in fine, versic. iuxta hoc nota, & col. 10. Codic. commun. de leg. Bartol in l. qui filium, ff. vbi pupil. educ. debeat, Cyn. & Salyc. in leg. non omni, & ibi gloss. C. de admin. tutor. Bald. l. voluntas, col. 2. C. de fideicom. & l fin. col. 2. versic. sed nunquid frater, C. de dotis promiss. Guid. decision 96. in fine, versic. sexto quia etiam, & sing. 479. Boerius decision. 129. numer. 7. Afflict. decision. 371. numer 3. Ias. §. fuerat, numer. 105 Institut. de actionib.*

17 Quod † tamen verum in sorore consanguinea, hoc est, ex parte patris, nõ in vterina, *ita gl. l. cum plures, §. cum tutor per illum text. ff. de admin. tut. & ibi Bart. & Alber. gloss. l. non omni, C. de admin. tut. & ibi Cyn. Bald. Sal. & Bart. gl. in l. & nihil, ff. de in rem vers.* Cõmunis, *secundum Curt. in auth. res quæ, nu. 19. C. commun. de leg. & ibi Bart. col. 1. vers. eodem modo dico, Bald. l. 1. col. 2. vers. sed quid in fratre, & ibi Alex. col. 7. vers. quid autem in fratre*, vbi Ias dicit ab hac opinione neminem discrepare, *col. 7. vers. vltimo quæris, ff. solut. matr. Corras. l. qui liberos. nu. 116. ff. de ritu nupt.* communis, *secundum Rip. l. 1. nu. 83. ff. sol. matrim. Benedictus cap. Raynutius, verbo dotem, col. pen. & fin. Ang. Imola, & Alexand. l. a filia, ff. ad Trebell. Abb consil. 12. col. penult. in 7. dubio, Alexand. cons. 66. col. 1. lib. 4. Lupus in c. per vestras, §. 24. nu. 3. & §. 20. & tenendo, num. 4.* Et est magis communis, *secundum gloss. l. 18. tit. 16. part. 6.* Cui adde fratrem adeo cogi dotare sororem inopem, vt teneatur dotare etiam ad ingressum monasterii, *auctore Beroio, qu. 113. num. 6.* & dicam *infra cap. de monacha*, & vide Afflict. *in constitut. Neapol. lib. 3. tit. de successiou. filior. nu. 41.*

Itaq; hæc est opinio † communis, quod frater sororem non tenetur dotare, nisi sit egena & consanguinea, tunc enim frater dotare tenetur, etiamsi sit clericus. *Ita Anton. Imol. Abb. & Anchar. in c. peruenit, de arbitris.* Et cum bona conscientia potest eam dotare ex redditibus suæ ecclesiæ, *argument. cap. 2. de cohabita. cleric. & mulier. & cap. omnia vencta, gloss. 31. distinct. & capit. non satis, 88. distinct. & notant Alexand. & Ias. in dict. l. 1. ff. solut. matrim. in locis supra citatis. Ias. in Authent. res quæ, column. 4. versic. item tamen, C. commun. de legat.* Quinimo Alexand. *dict. l. 1.* dicit, quod tenetur dotare de redditu suæ ecclesiæ, quod refert & confirmat Boer. *decision. 129 num. 8. Lupus, c. per vestras, §. 24. numer. 3. fol. 10. cum se iuentibus de donat. inter virum & vxor. decision. Tolosan. 290. versic. quid de fratre?* & nouissime profuso, & amplo sermone Lara de Cordoua, *in l. si quis a liberis, §. idem rescripsit, a numer. 95. ff. de lib. agnoscend. Campegius de dote, prima part. quæstion. 23. & 24. Benedict. verbo Dotem, column. penult. & fin. d. cap. Raynutius*, vbi dicit, quod est dotanda, etiamsi sit exheredata, *Corras. l. qui liberos, numer. 118. ff. de ritu nupt.* 18

Non † videtur prætereundum, quod hodie *l. Regia 18. tit. 10 part. 6* simpliciter & generaliter dicit, bona minoris alienari posse pro sorore dotanda, & significat hoc esse debitum necessarium, neq; distinguit an soror sit egena, vel consanguinea vel vterina. Sed certe licet lex non distinguat, intelligi debet, *iuxta l. cum plures, §. cum tutor, ff. de administ. tutor.* a qua est desumta, quæ loquitur in sorore ex eodem patre nata, de quo vide latissime per Greg. Lopez *in d. l. 18. gloss 3.* per totam hanc quæstionem (sicut cetera) definientem pro sui ingenii subtilitate. Leges enim Regiæ, quas (quod sint in septem partem distributæ) appellamus *Partitas*, ius Romanũ Hispanica lingua referunt. Quod si quando non ita distincte loquuntur, non ideo nouare intelligendę sunt, sed explanari debent iuxta Ius Ciuile, a quo sunt desumtæ. 19

Quod † tamẽ attinet ad vterinam, videtur etiam dotandam a fratre, nam frater sororem vterinam alere tenetur, *auctor. Cyn. l. 1. q. 2. C. de alend. lib. Bald. l. qui filium, ff. vbi pup. educ. deb.* per eum textum generaliter loquentem in fratre, *Alexand. l. a filia, ff. ad Trebell. & in l. 1. ff. solut. matrim. Ias. in authen. res quæ, col. 4. versicul. tertium est, C. commun. de legat. Imol. l. 1. colum. 3. ff. solut. matrim. Lara de Cordoua, vbi proxime num. 88. Dominus Ludouicus Molin. de Hispan. primog. libr. 2. c. 15. a nu. 59.* & alii plures huius sententiæ auctores quos refere- 20

idem Lara de Cordoua, *in loco supra citato*. Quod si tenetur alere, ergo & dotare, hoc enim argumento vtitur *gloss. in d.l. non omnis, Bart. in d.l. cum plures, §. cum tutor, Cyn. & Bald. in l. neq; mater, C. de tur. dot. Cyn. & Sal. in d.l. non omnis, Bart. l. fin. C. de his, quibus vt indig. Sal. in Authen. res quæ, in 4. q.* Dos enim & alimenta æquiparantur, *vt per Bart. l. si certis annn, circa medium, C de pact. l. si cum dotem, §. sin autem, ff. solut. matrim. l. vbi adhuc, C. de iure dot. Lara d. l. si quis a liberis, §. si vel parens, nu. 10. & seqq. ff. de liber. agnosc. Abb. in cap. cum haberet, de eo qui duxit in vxor. quam poll. per adult. num. 5. Bart. in l. fin. ff. de his quibus vt indig. num. 7. Xuar. in repet. l. quoniam, C. de inoff. test. in 2. limitatione ad l. fori, nu. 3. Tiraq. de primog. q. 62. num. 4. & 5. & Molin. eod. tract. lib. 2. c. 15. nu. 8.*

31 Qua † ratione videtur, fratrem cogi dotare sororem vterinam, saltem vsq; ad alimenta, habito respectu, quod semel soluere dotē etiam diuitib. durum est, alimenta autem ad vitę subsidiū sensim pręstare, non ita est difficile. Ideo iudex prudenter inspectis circumstantiis facultatum, & personæ vtriusq; fratris rationem excogitabit, qui vterinam dotet, vsq; ad quantitatem alimentorum, *ita sentit gloss. 3 in d.l. 18. tit. 16. part. 6.* Cuius opinio confirmatur, quoniam cum inter Doctores disputatur, an mater teneatur dotare filiam egenam, Alexand. *d.l. num. 21. ff. solut. matrim.* scripsit, quod tenetur dotare saltem, vsq; ad alimenta, cum vsq; eam alere teneatur. Cuius moderatio placuit Curtio iuniori *in authent. res que, nu. 4.* Sic cum disputatur an filia naturalis sit dotanda a patre, Alexand. *in l. s n 18 ff. solut. matrim.* scribit, quod saltem est dotanda vsq; ad alimenta Itaq; non est nouum cum res est dubia, dotem alimentis exæquare. Præsertim autem hæc opinio amplectenda, quod sapit Christianam caritatem, & fœminarum imbecillitati fauet Frater autem possessor maioratus qualiter teneatur dotare sororem, dicam infra.

32 Redeundo † ad propositam quæstionem, videtur, fratrem posse dotare sororē vltra præfinitionem, & taxam huius legis, quoniam extraneus censetur omnis ille, qui nō habet dotatam in potestate, *l. vna, § extraneum, C. de rei vxo. act.* Extraneus autem potest amplissime dotare fœminam, *auctore Roman. cons. 219. colum. fin. versic. tertio dum non sit fraus*, & probatur ex *Corn. consil 290 col 14. versic. diminuendo, ad finem, libr. 3.* Et satis probatur ex verbis huius legis, quæ de patre & filia loquuntur, ergo a verbis non recedendum.

33 Quid † ergo, probanda ne est hæc sententia? certe durissimum & irrationabile videtur, vt qui non potest meliorare filiam, possit meliorare sororem Si enim in fauorem filiæ non possum ceteris filiis præiudicare nomine dotis, cur possim in fauorem sororis? Et hoc est fortissimum fundamētum. Filiæ enim legitimam debeo, & in meis bonis ius habet, Sorori nihil debeo Ergo quod non possum facere pro filia, cur possim facere pro sorore?

34 Distingue, aut frater † habet filios, vel filias, vnum vel plures, & certe sorori nihil potest dare vltra quintam bonorum partem. Moueor duplici ratione. *Primo*, quia si tertiam non potest dare propriæ filiæ ratione dotis, in præiudicium filiorum, multo minus poterit dare sorori. Cur enim quod filiæ dare prohibetur, dare poterit sorori? *Secundo* quoniam omnis substantia patris excepta quinta parte est legitima filiorum. Et vltra quintam non potest legare vel donare in præiudicium filiorum, *l. 28. Taur. quæ habetur l. 12. tit. 6. libr. 5. Recopil.* Declarat Roderic. *l. quoniam, in fine, Cod. de inoffic. testament. gloss. l. 8. tit. 4. part. 5. in verbo A otro*, & licet illa lex Tauri loquatur de donatione facta descendenti, idem, & multo fortius in donatione, quæ fit extraneo, vt declarat Cifontanus, Gomezius & Lupus, *ibi. & gloss. d.l. 8. titul. 4. part. 5.* Soror autem non est descendens, & sic lex Tauri loquitur in fortioribus terminis: Ergo in præiudicium filiorum non potest dotari a fratre vltra quintam.

Quod † comprobatur, quoniam dotis constitutio facta alii quam filiæ, dicitur mera donatio, *vt per Iaf. consil 171. col. 5. versicul. bene verum, libr. 4. qui citat Bart. & Sal. l. fin. Cod de iure dot. Paul. l. vna, Cod. de inoffic. dot.* Quod est verissimum, nam cum frater non teneatur dotare, donari videtur quod nullo iure cogente conceditur, *l. donari, ff. de reg. iuris.* Et probatur *in l. vna, §. accedit, Cod. de rei vxor. actione.* Et dixi supra *cap. 9. a numer. 64. notat Campeg. de dote, 1. part. quæst 55.* Et sic donatio ad dotem facta a fratre, sorori, vel a sorore, fratri ad nuptias: reuocatur ex superuenientia liberorum, *auctore Bertrand. consil 383. viso casu, libr. 2. & consil 157. siue donatio, libr. 2. Molin. de donat. factis in contractu matrimon. numer. 64 & numer 71 & probaui supra capit. 10. numer. 102. vers. Sed hic attende.* Quod certe non fieret, si non esset donatio simplex, *vt late probaui supra c 9. num 63. vers. Hic ita definitur quid sentiendum de amplissima dote.* 35

Limitabis † tamen supra dicta, quando frater dotaret sororem consanguineam & egenam, tunc n. vltra quintam dare potest. Quoniam non est donatio simplex, sed donatio ob caussam, scil. facta ob necessitatem & obligationem quam lex imponit: tunc enim quoad soluendum debita, lex non præfinit summam patri, legitima enim filiorum dicitur deductis debitis, *vt in l Papinianus, §. quarta, ff. de inoffic. testam.* Et hoc casu frater dotare poterit vltra quintam, si quinta non sufficiat congruæ doti, neq; filii cōqueri possunt, vt est manifesti iuris, quoniam est æs alienum, *vide Soc. cons 35. col. 2. nu. 2. vers. secundo confirmatur, libr 4.* 36

Dos autem † sororis congrua dicetur, arbitrio iudicis, inspecta dignitate generis, numero filiorum fratris, & quantitate facultatum, *iuxta ea quæ late dixi ca. 1. primo.* Licet autem possit sorori dare vltra quintam, non tamen poterit dare tertiam, si melioratur ratione dotis (hoc est, si tertia tantum valet, vt si esset filia, censeretur accipere plusquam legitimam) & sic meliorari. Neque etiam posset dare quintam, si quinta tantum valet, & dotans tot filios habet, vt soror (si filia esset) videretur accipere supra legitimam Non enim soror debet esse melioris conditionis quam filia. Itaque taxationi legis stabo, cum enim dos filiæ, quam pater natura diligit plusquam sororem, & cui plus debet in suis bonis quam sorori, non possit excedere summam hic præfinitam, multo minus poterit excedere dos sororis. 37

Notandum autem, quod † dos data sorori egenæ, non reuocatur ex natiuitate filiorum in totum, quoniam non est donatio simplex, sed facta ob necessitatem legis, quo casu cessat dispositio *leg. si vnquam, vt late dixi supra capit. 9. numer. 63. versic Hic ita definitur*, vbi pro qua portione rata maneat. In calib. 38

tamen in quibus filius simul cum patre dotat sororem animo donandi, mera donatio est, & reuocabitur ex natiuitate liberorum ex dictis supra *num. 35. & in locis ibi citatis.*

39 Illud tamen longo † indice notandum, quod si pater instituit in mea persona primogenium, & in eum contulit tot bona, vt sorori meæ, filiæ testatoris non remaneant alimenta, ex quibus se possit alere vel dotare, certe ego frater etiam de bonis maioratus teneor sororem dotare, *vt notat Roder. l. quoniam, in 2 limitatione legis Regia, columm. 15. versicul. ex quibus infertur, Cod. de inoffic. testament. Lupus in capit. per vestras, §. 24. an autem, numer. 4. versic. ex hoc infertur ad vnum singulare, de donat.* de qua materia dixi supra *capit. 8.* Nam hoc casu soror dotanda est, supra legitimam a patre ei debitam, si legitima tam tenuis est, vt non sufficiat alimentis, vt docui supra *capit. 8. num. 28.* & hoc casu non dicetur accipere supra legitimam ratione dotis, sed ratione alimentorum, *vt ibi dixi.* Frater enim adeo tenetur alere sororem, vt etiamsi soror dotem habeat, debet ab eo ali, vt dote non diminuta melius nubat, *ita pie scripsit Lupus capit. per vestras, §. 20. numer. 4. & §. 24. num. 4. de donat. inter virum & vxor. Cassan. in consuetud. Burgund. rubr. 7. §. 12. verbo, Viuans, numer. 3. Beroius quæstion. 11. numer. 4.*

40 Quoad † secundum casum, scilic quando frater nō habet filios vel filias, certe potest amplissime dotare sororem, etiam in præiudicium aliarum sororum, quoniam nulli debet legitimam, & pōt bona sua extraneis dare, *l. si frater, C. de inoffic. testament.* & nullus potest conqueri se grauari, ideo cessat hæc lex, *vt dixi supra cap. 9.*

41 Non obstant † in contrarium adducta, nam, vt dixi *cap. 2.* potissima huius legis ratio est, *ne* fiat præiudicium legitimæ cęterorum filiorum, & cum dotando filiam non possit ceteris præiudicare, multo minus dotando sororem, & cum ratio legis est generalior verbis, certe extenditur vltra casum legis, *vt per Dd. in authent. quas actiones, C. de sacrosanct. eccles.* & in sorore est ęquissimum legem hanc practicari cum practicetur in filia. Non obstat etiam, quod prohibita succedere patri, non videtur prohibita succedere fratri. Quoniam hoc statutum non est seruandum si sint filiæ heredes necessariæ fratris, tunc non poterit instituere sororem, nisi iuxta distinctionem supra factam. Hæc autem lex facta est *ne* legitima ceterarum filiarum, & filiorum minuatur ex melioratione, & cum frater habeat filias, certe non magis poterit meliorare sororem quam filias.

42 Non † obstat, quod hæc lex intelligenda in eo cuius officium est dotare, quoniam id argumentum est falsum, *vt docui c. 11.* loquendo de matre ad quam non pertinet onus dotandi. Non obstat quod extraneus amplissime dotare potest, quoniam si habet filios non potest dotare vltra quintam, quoniam est mera donatio, & non donat vltra quintam, *l. 28. Tauri, quæ habetur l. 12. tit. 6. libr. 5. Recopil.* & reuocatur superuenientibus liberis, *vt per Alexand. cons. 71. lib. 4. & docui supra cap. 10. num. 102.* Ex his apparet, quid in hac specie sentiendum.

43 Nolim † autem cuiquam scrupulum facere, quod supra dixi, fratrem posse in dotem dare sorori quintam, etiamsi egena non sit. Forsan enim obiiciet aliquis, quod hic prohibetur melioratio in tertia, & etiam in quinta: sed respondeo quod hic loquitur lex de filia, quæ supra legitimam non potest pro dote accipere quintam, soror autem non habet legitimam in bonis fratris, neque supponimus fratrem ei dare quantitatem parem legitimæ vnius filiæ, & insuper quintam Rursus, licet frater det quintam, non ideo soror dicetur meliorata. Nam meliorata dicitur filia, vel filius, cui datur aliquid supra debitum. Sorori autem nihil debetur in re fratris iure legitimæ. Ideo donataria dici potest, vel creditrix, si fuerit egena non vero meliorata, licet hoc verbo vsus fuerim ad commodiorem explicationem.

An autem † si dotaui sororem in mille soluendis 44
de bonis sororis meæ, & de eius prædiis, possim ego cogi soluere, si illa nolit prædia sua in dotem dari, vide Vincent. Herculan. *l. 1. num. 30 ff. solut. matrimon. Bald. l. fin. ad finem, Codic. de dot. promiss. Arium, l. 27. Taur. numer. 50.* quæ latius non exsequor, quoniam non est satis aptum proposito argumento. Illud tamen adde, quod petens dotem, est interim alenda a fratre, *vt per Afflict. decis. 11. Cassan. in consuetud. Burgun. rubr. 7. §. 12. nu. 26.*

Nunc † videamus, *quatenus filius possit dotare ma-* 45
trem. Et certe si filios habet, non potest eis præiudicare vltra quintam, *vt in l. 27. Taur. quæ habetur l. 11. tit. 6. libr. 5. Recopil.* Nam si dos data a matre filiæ, dicitur donatio, & est donatio, quia mater non cogitur dotare filiam, *vt per Salycet. Bartol. Bald. & Paul. l. vna, Codic. de inoffic. dotib. Campeg. de dote, 1. part. quæst. 55.* multo magis dos data matri a filio, dicetur & est donatio. Nam filius non cogitur dotare matrem, *vt statim dicam.* Et cum propriam filiam meliorare non possit, multo minus poterit tam ample dotare matrem, vt videatur meliorata, vt supra dixi in sorore. Si tamen filius filios non habeat, potest amplissime dotare matrem, nimirum nullo exsistente, cui legitimam debeat, nec qui se lęsum clamare possit, quod late comprobaui *supr. cap. 9.* Et probatur, quia ratio potissima huius legis est, ne fiat præiudicium ceteris filiis.

An † autem filius cogatur dotare matrem, com- 46
munis opinio est quod non, *l. 1. §. præterea, versicul. sed si munus, ff. de tutel. & ration. distrah. & ibi Bald. idem in l. 1. prope finem, Codic. de inoffic. donation. & in l. si vinea, per illum textum, Cod. de præscript. long. temp. & in l. qui liberos, ff. de ritu nupt. Benedict. capit. Raynutius, verb. Dotem, numer. 70. de testament. Angel. l. 1. column. 1. versicul. adde quod filius, ff. soluto matrimon. & ibi Alexand colum. 5. Rip num. 82. Ias. §. fuerat, numer. 121. Institut. de action. Corras. l. qui liberos, numer. 115. ff. de ritu nupt.*

Mouentur, quoniam † non debet conferre filius 47
ad suam contumeliam, nam mater secundo nubens videtur ei facere iniuriam, *vt in authent. de non eligend. secund. nuben. §. Gregoriana, l. tutor secundum dignitatem, §. fin. de administ. tutor. Auth. de nupt. §. soluto, & §. si non exspectet, collat. 4.* ergo filius ad talia non tenetur. Si tamen mater esset inops, contrariam opinionem probat Imol. *leg. 1. ff. soluto matrimon.* & si cum paupertate concurrat iuuenta, & formæ gratia, ita quod pudicitia periclitabitur nisi nubat, certe filius, vt maiorem iniuriam effugiat, scilic. ne mater corpus suum prostituat, videtur cogendus eam dotare. Ita docet Benedict. *in repet. dict. capit. Raynutius, verbo Dotem quam ei dederat, numer. 70. versicul. vnde de æquitate, de testament. Nouell. de dote, 6. parte, priuileg. 16. Boerius decisione 129. numer. 10. Tira-*

quel.

quel. de primogeniis, quaest. 62. num. 13. Ripa l. 1. num. 82. ff. soluto matrimonio. Vbi pie & prudenter loquitur, dicens, quod qui tenetur succurrere vitae, tenetur succurrere famae, cum par censeatur vtriusque periculum, *l. iusta, & ibi glossa, ff. de manu vindicat.* Et ea pietas debet esse filiorum erga matrem, quae matris erga filios, *l. furiosa matris, ff. de cura. furio.*

48 Sed Corras. *l. qui liberos, nu. 115. ff. de ritu nupt.* contra sentit, etiamsi mater sit iuuenis, quia versatur eadem ratio iniuriae, quod, quando est senex, & quod ideo filius non tenetur conferre ad suam iniuriam. Sed prima opinio magis communis, & aequior est, adde etiã, prudentior. Nam secundo nubere, leuissima iniuria est, si ad impudicitiam conferatur, imo ne iniuria quidem est, impudicitiae composita Quis probro dedit filiis, quod mater secundo nupsit? At frequentissime coelibatum profiteri coguntur, quae ex matre post viduitatem impudica nascuntur, neq; maritum inueniunt, quod multo maius damnum est, quam iactura pecuniolae, qua matri, cui tot debemus, consulitur.

49 Ex † quo infertur, hanc opinionem vtiliorem esse, cum publicae morũ caussae, tum ipsis filiis, e duobus enim malis minus est eligendum, *cap. nerui testiculorum, 13. distinction. l. quoties nihil, ff. de regulis iuris.* Addendum autem, quod Tiraquel. *lege connubiali 2. glos. 9.* requirit, vt mater sit iuuenis, pauper, & deformis, vt filius teneatur dotare. Quoniam pulcritudine excitatur libido, sed certe, vt fateor formae gratiam esse libidinis incendiuum, ita nego necessarium esse, vt sit pulcra. Non enim hanc rem definimus ex pulcritudine, sed, vt succurramus periculo matris, & iniuriae filii.

50 Vbi † ergo periculum fuerit, ibi antidotum dotis admoneri oportet, etiamsi mater pulcra non sit. Et certe satis ad matrimonium trahi videtur, & carnis titillatione agi, quae filium in ius vocat, vt se dotet. Fateor tamen certius esse periculum in pulcra, quam in informosa, & libentius ad libidinem eam duci. Pulcritudo enim cum pudicitia bellum inter se exitiale, inexpiabile, & internecinũ gerunt, adeo vt lis inter vtramque prope perpetua sit: id genus multa adnotauit Tiraquel *de leg. connub. l. 2. nu. 6.* & canit Ouidianus ille Paris:

Lis est cum forma, magna pudicitiae.

Quadrantq; in ea vulgare illud, *Facile est procline plaustrum percutere.* Intelligenda sunt haec in filio diuite, sed non ex paterna hereditate, ne forte nobis obiiciatur Authent. *praeterea, Cod. vnde vir & vxor,* de quo Benedictus, *dicto capit. Raynutius; verbo Dotem, numer. 70. ad fin. de testament.* Quoniam alias si superessent bona paterna vxore existente inope, & sine dote, tunc locum haberet dispositio d. Auth. *praeterea, C. vnde vir & vxor.*

51 Notandum † tamen, quod hoc casu, quo filius cogitur dotare matrem, non poterit ei tantum dare, vt videretur meliorata si filia esset. Quia cũ propriam filiam meliorare nõ possit, multo minus matrem, sed res arbitrio iudicis definietur, inspectis facultatibus, numero liberorum, regionis consuetudine & dignitate gentis, *vt dixi supra. c. 1.*

SVMMARIA.

1 *Prohibitio de non meliorando filiam dotis ratione.*
An sit seruanda per patrem, etiamsi omnes omnino filii, & filiae sint naturales? Et nu. 2. 5. 15. & 17.
Et quid in matre, num. 10. & 11.
3 *Filii naturales Iure nostro Regio in quota succedant patri.*
Et an legitima debeatur necessario.
4 *Filii naturales ex matrimonio illegitimo prognati, an possint reuocare donationem omnium bonorum factam a patre, & nu. 6.*
Et an legitimi eam reuocare possint.
7 *Filiorum appellatione, an veniant naturales.*
9 *Caussa praecipua attendenda est.*
L. hac edictali, C. de secundis nupt. quae limitat dotes fauore filiorum, an locum habeat, quando filii sunt naturales.
Donatio inter patrem, & filium, quae alias est inualida, an valeat si filii sint naturales.
11 *Dispositio l. si vnquam. C. de reuocan. donat. quae reuocat donationem ex natiuitate filiorum, an in matre practicetur, si ei nascatur filia naturalis.*
Et an habeat locum in dotibus. remissiue.
13 *Dispositio l. hac edictali, C. de secund. nupt. quae iubet, vt mater secundo nubens, non possit secundo marito in dotem dare, plusquam vni ex filiis primi matrimonii, an habeat locum, quando filii sunt naturales.*
Intellectus d. l. hac edictali, C. de sec. nupt.
14 *Ratio l. si est generaliter, lege lex extenditur, vltra casum in ea comprehensum.*
15 *Filiae naturali si citra quintã partem bonorum alimentis necessaria detur in dotem, resecari an possit illud quod quintam excedit.*
16 *Filia spuria, an sit dotanda.*
Et an pater cogatur eam dotare pro ingressu monasterii.
18 *Masculi, qui per statutum excludunt foeminas.*
An habeat locum statutum si masculi sint naturales.
Et quid in legitimatis, nu. 20.
Naturales filii, an reuocent donationem omnium bonorum factam filio.
Et quid in fraudulenter alienata per patrem.
19 *Naturalis legitimatus, an faciat, ne soror legitima dotis ratione meliorari possit, & n. 20.*
21 *Legitimatus, an sit suus heres.*
An legitima ei debeatur.
An rumpat patris testamentum, si praetereatur.
22 *Legitimatus, an reuocet immodicas patris donationes.*
Dispositio legis hac edictali, an locum obtineat quando filii sunt legitimati.
23 *Pater habens filiam legitimam, & naturalem, & filios arrogatos seu adoptatos, an arrogati faciant ne soror legitima & naturalis dotis ratione melioretur. & nu. 24.*
Datus in arrogationem non amittit ius suum aduersus bona patris naturalis.
25 *Arrogatis seu adoptatis, an legitima debeatur.*
Statutum excludens foeminas stantibus masculis, an habeat locum in filiis masculis arrogatis.
Verbum Filiis, *positũ in aliqua lege intelligitur de filio naturali & legitimo.*
Dispositio l. cum acutissimi, C. de fideicom. an habeat locum in arrogatis.
26 *Dispositio, l. hac edictali, an habeat locum in arrogatis.*
27 *Filio adoptiuo, vtrũ aliquid pater cogatur relinquere.*
Emphyteusis ab aliquo accepta pro se & filiis, an intelligatur in adoptiuo.
Contractus difficilius irritantur, quam testamenta.

28 *Filiæ legitimatæ, an melioratio fieri possit in præiudicium legitimorum.*

CAP. XIII. *An dispositio huius legis seruanda sit, si omnes filii, & filiæ sint naturales, an scilicet tunc pater, vel mater possit filiam dotis ratione meliorare, & an fratres naturales, vel legitimati, vel adoptati, impediant filiam vnicam legitimam meliorari dotis ratione.*

1 DISPVTARI solet, *an prohibitio de non meliorando filia, ratione dotis, seruanda sit, etiamsi omnes omnino filii, & filiæ sint naturales.* Mouent quæstionem verba legis, ibi. *No pueda dar a cada vna de sus hyas legitimas.* Ex quibus videtur, legé hanc, & eius prohibitionem loqui de filiabus legitimis, in naturalibus autem cessare prohibitionem legis, & posse amplissime dotari. Distingue, aut omnes filii, & filiæ sunt naturales, aut est aliquis legitimus. Primo casu, videtur filiam naturalem non posse meliorari, cum enim legitima meliorari non possit, cur naturalis possit? Cur sit melioris conditionis, quam legitima? Deinde, hæc lex non solum in fauorem liberorum, sed etiam in fauorem parentum condita videtur, qui volentes, nolentesq; patrimonium dotandis filiabus exhaurire coguntur, quæ ratio viget etiamsi omnes filii, & filiæ sint naturales.

2 Equidem, hæc † quæstio dubia est, & probabilius videtur, legem hanc non seruandam in filia naturali, si ceteri omnes liberi naturales sint & pater dotet. Moueor, ex verbis legis, ibi: *No pueda dar a cada vna de sus hyas legitimas.* Ergo si legitimæ non sint, opulentius dotari poterunt, ita n probatur a contrario sensu. Quãuis arbitror, genuinum sensum horũ verborum esse, vt summæ dotium hic præfinitæ dari possint filiabus legitimis, non autem naturalibus, stantibus legitimis. Sed rursus hæc opinio probatur, ex illis verbis. *No pueda dar tercio, ni quinto, ni se entienda ser meorada,* Hoc verbum, *Meorada,* non quadrat nisi inter filios, quibus hereditas debetur, *vt supra dixi, c. 6. n. 7.* & quia accipit plus debito, dicitur meliotatus, alioqui extraneis inæqualib portionibus institutis, qui maiorem portionem accipit, dicetur melioratus: quod est falsum: imo omnes præpostere dicentur meliorati.

3 Deinde † nota illa: *No pueda dar tercio, ni quinto,* quæ solum filiis legitimis quadrant, quibus iuxta legem Regiam pater tertiam partem prælegare potest: vt probatur fere *per tot. tit 6. li. 5. Recop.* in quo habentur transscriptæ leges Tauri de hoc loquentes. Inter naturales autem non quadrant, cum eis hereditas paterna non debeatur, & sic omnia gratis accipiant. Iure vero nostro Regio, stante etiam legitima prole, succedunt filii naturales in quinta bonorum parte, quam in vita pro alimentis dare, vel in morte relinquere patri permissum est, *l. 9. tit. 5. lib. 3 fori. l. 1. tit. 6. eod. libr 3 fori, l. 9. 10 12 & 28. Tauri, quæ habentur tit. 8. lib. 5. Recop. Ioan. Roias in epitome successio. cap. 11. n. 35. & late Matienco in l. 9. tit. 8. li. 5. Recop. fere per totas glos.*

4 Præterea, hæc † opinio probatur efficacissime ex *l. si totas, C. de inoffic. donatio.* vbi probatur, quod filii naturales ex matrimonio illegitimo prognati, nõ possunt reuocare donationẽ omnium bonorum factam a patre, licet si legitimi exsisterent, eam reuocare possent, vt ibi probatur, & notant Angel. Bald. & Salyc ibi. Bald. *l. defuncto, Cod. si quid in fraud. patro.*

5 Ergo licet immodica dos detur a patre filiæ naturali, ceteri filii naturales non poterunt eam reuocare, ex dispositione huius legis, quoniam liberũ est patri omnes facultates donare in præiudiciũ filiorũ naturalium, neq; ipsi donationem impugnare possunt Quod si donationem non impugnant, multo minus impugnabunt dotem, quæ titulus onerosus iudicatur respectu mariti, *vt infra dicam,* & ex qua sustinẽda sunt onera matrimonii, & huic argumento, nescio an commode responderi possit.

6 His accedit, quod dispositio *l. si vnquam, C. de reuoc. dona.* quæ reuocat donationẽ ex natiuitate filiorum, non admittitur, quando facta donatione nascitur filius naturalis, *secundum Bartol. Angel. & Paul. in Anthent. ex causa, Cod. de libe. præte. vel exhered. Tiraquel. l. si vnquam, verbo susceperit, numer. 51. melius, numer. 45. Molin. ad Alexand. consil. 40. litera B. lib. 4.* His congruit, quod potissima ratio huius legis est, ne ceteri filii damnum patiantur ex immodica dote sororis, *vt late probaui cap. 2. & 7.* Naturalibus autem legitima non debetur necessario, *glos. l. 1. ff. de contrahen. tabu. Bald. l. fin. C. de natu. libe. Angel. in Authent. quibus modis natura. effici. sui, §. fin. Bart. l. Gallus, §. etiamsi parente, col. 1. ff. de libe. & posth. Bal. l. 1. C. quorum bono. Aretin. l. ex facto, col. 9. ff. de vulg. & pupil. Alexand. l. in pupillari, col. fin. ff. eod. tit.* & quota debeatur Iure Regio, dixi *supra n 3.* Igitur dos filiæ data (etiam amplissima) non poterit a naturalibus reuocari, etiamsi filia ipsa naturalis sit

7 Postremo, cum † hic casus omissus sit (nec enim ei quadrant verba vel ratio legis) standum est dispositioni Iuris communis. Hoc mihi videtur verius. Et comprobatur, quoniam hæc lex loquitur de dotib. filiarum. Appellatione autem filiorum non veniunt naturales, præsertim cum lex faciat mentionem de filiis, *ita Paul. & Ias. l. generaliter, §. cum autem, C. de instit. Ang. Imol. & Rapha. in l. eum acutissimi, C. de fideicom. Corn. in d. §. cum autem, & cons. 1. col. pen. lib. 4. Dec. l. precib. col. 5. C. de impub. & aliis.*

8 Non † obstat, quod filia naturalis non debet esse melioris conditionis, quam legitima, quoniam hic non definitur quæstio: ex eo, quod sit melioris conditionis, sed quod pater filiorum naturaliũ liberior est, nimirum cum nulli naturalium debeat legitimã, *vt supra dictum est, n 3.* Itaq; pater liberior est, non filia melior. Item liberi naturales, peioris conditionis sunt, cum in eorũ præiudicium soror naturalis amplissime dotari possit.

9 Non † obstat, quod hæc lex est etiam facta in fauorem parentum, quoniam præcipua ratio est fauor filiorum, & inspiciendum est, quod principaliter agitur, *vt late probat Iason in l. si quis nec caussam, ff. si cert. peta.* Vltimo hæc opinio comprobatur expresse, & efficacissime, quoniam *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* quæ limitat dotes, fauore filiorum, non habet locum, quando filii sunt naturales, *l. cum pater, §. mater ff. de leg. 2. & ibi Bald. Alexand. & Roman. in l. mulier quæ, ff. ad Trebel. Cremens. sing. 89. Roman. sing. 232. An. l. hac edictali, Iacob. Zocu. in cap. per venerabilem, qui filii sint legit.* & est communis, *secundum Bertrand. in repet. l. hac edictali, nu. 4. C. de secund. nupt.* Facit etiam, quod donatio prohibita inter patrem & filium valet, si filius sit naturalis, *Bart. l. omnes, §. Lucius, ff. quæ in fraud. cred. Rom. consil. 543. Crotus, l. frater a fratre, num. 70.*

Venio

10 Venio † ad secundam quæstionis partem, scilicet *an mater possit filiam naturalem dotis ratione meliorare si cæteri omnes filij, & filiæ sint naturales.* Et verius videtur, quod non possit, quoniam Iure Ciuili, & Canonico filij naturales sunt matri heredes necessarij, *l. si suspecta, §. de inofficioso. ff. de inoffic. testam. & ibi late omnes Dd. glos. in l. si qua illustris, & ibi. per repetentes, C. ad Orficia. glos. in c. nisi cum pridem. verb. Manzores, de renuntia.* Et naturales, quoad matrem, habent priuilegia legitimorum, & in eis seruanda est dispositio *l. hac consultissima, §. ex imperfecto. Cod. de testamen. vt per Alexand. ibi num. 6.* Et succedunt ab intestato cognatis matris, exclusis cognatis legitimis, si sint in gradu remotiori, *l. fin. tit. 13. part. 6. Afflict. decis. 96. nu. 9. Cifontanus, l. 9. Tauri, num. 12. & adducta supra hoc ipso cap. n. 3.*

11 Postremo, hæc † opinio probatur, quoniam *l. si vnquam,* quæ reuocat donationem ex natiuitate filiorum, practicatur in matre, si ei nascitur filia naturalis, licet secus in patre, *vt late per Tiraquel. d. l. si vnquam, verbo Susceperit liberos, nu. 51. C. de reuocan. donatio.* Dispositio autem eius legis, etiam habet locum in dotibus, *vt dixi supra c. 9.* Igitur cum paria sint, reuocari immodicam dotem natiuitate aliorum filiorum, quod a principio non posset dari, certe hæc ratio apta, & efficax est, quam late prosequitur Tiraq. *d. nu. 51.* & inde sequitur matrem non posse meliorare filiam naturalem, in præiudicium aliorum liberorum naturalium.

12 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam cum filiis naturalibus necessario debeatur legitima matris, viget in hoc casu ratio huius legis, scilicet ne legitima ceterorum filiorum minuatur immodica sororis dote.

13 Vrget † tamen in contrarium, quod dispositio *l. hac edictali,* iubens, vt mater secundo nubens non possit secundo marito in dotem dare plus, quam vni ex filiis primi matrimonii, non habet locũ, quãdo filii sunt naturales, tunc enim mater maiorem dotem dare potest iuxta communem opinionem supra relatam, *nu. 9. vers. & hac opinio comprobatur.* Ergo idem videtur dicendum, cum dotat filias. Sed responde, quod ibi illud disponitur: non solum in fauorem filiorum, sed etiam in pœnam secundo nubentis, ideo cũ habens naturales non habeat filios ex primo matrimonio, non potest dici secundo nubens, neque est digna pœna, sed præmio, neq; filios afficit iniuria, sed potius honorat, corrigendo vitam præteritam, ornamento matrimonii. Item illa lex expresse condita est in fauorem filiorũ legitimorũ, loquitur enim de filiis primi matrimonii, ergo legitimis, ideo non habet locum in naturalibus. Item ibi non tollit filiis legitimam, sed solum non dat supra legitimam vnius, hic autem si melioraret filiam, minueret legitimam ceterorum filiorum, quod est iniquũ.

14 Non † obstat, quod hic casus videtur omissus, quoniam si ratio legis est generalior lege, lex extenditur vltra casum ex verbis comprehensum, *vt per Ias. in Auth. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles. per Alexand. l. si constante, ff. solut. matrimon.* Hic autem adest eadem ratio, quoniam mater non minus debet legitimam naturalibus, (si legitimos non habet) quã ipsis legitimis. Imo est maior ratio, cum enim filia legitima ex casto matrimonio prognata, non possit meliorari a matre: cur meliorari poterit naturalis nata ex iniquo, ac Deo ingrato coitu, in præiudicium fratrum, quibus mater non minus debet, quam si legitimi essent.

15 Illud † est manifesti iuris, quod vnus filius, vel filia, legitimi & naturales, efficiunt; ne filia naturalis dotari possit etiam vsq; ad summam hic præfinitam, quoniam hæc lex de dote filiarum legitimarum loquitur, vt patet ibi: *A cada vna de sus hijas legitimas.* Si ergo sint filiæ naturales, & vnus legitimus, certe filia naturalis nõ potest dotari, nisi vsq; ad quintam partem bonorum, quæ ad alimenta legari vel donari potest, *l. 9. co. 12. & 20. Taur. l. 9. titul. 5. lib. 3. fori, l. 1. titul. 6. eodem libr. 3. fori, & quæ scripsi supra numer. 3.* Quod si quinta non sufficiat ad alimenta amplius dabo; vt docui *supra, c. 8. nu. 28.* Quod si supra quantitatem necessariam ad alimenta detur in dotem, ita quod excedat quintam, certe resecabitur tanquam nimia, *Ripa l. 1. nu. 68. ff. solu. matrim. Bart. l. fin. §. si a socero, ff. quæ in fraud. cre dito. Bald. in Auth. ex complexu, C. de incestis nupt. Angel. in §. item si quis in fraudem, Instit. de action. Lupus, c. per vestras, §. 24 de donatio. num. 12. Couarr. super 4. de sponsal. c. 8. §. 8. nu. 12. Capiti. decisio. 181. num. 1. Bald. l. eam quam, nu. 41. C. de fideicommis. Curtius iunior, cons. 35. colum. fin. Ioan Baptista, l. si qua illustris, C. ad Orficia. Cardin. Palcotus, de nothis, & spur. c. 45.* Fortunius *de vltimo fin. n. 141.* Vbi vide, an constante matrimonio reuocari possit, de qua re suo loco dicam.

16 Et † an spuria sit dotanda, vide late *in dictis locis, Boer. decis. 127. col. 2. 3. & 4. Mathesilan. sing. 247. cum nouis additionibus, Ripa, l. 1. nu. 66. ff. solut. matrimon. Capiti. decis. 182. Ias. § fuerat, numer. 104. de actio.* Et vt pater in vtroq; foro teneatur dotare filiam spuriam; Bart. *in l. fin. ff. de his, quib. vt indig. num. 7. & in Authen. ex complexu, n. 4. C. de incest. nupt. & in l. Maeuius, § duobus, num. 18. ff. de legat. 2* qui suam sententiam contrahit, & obnixe ait: tum demum, si dos alimentis respondeat, ita quidem, vt pro modo alimentorum dos constituatur. Bart sententiam plures sequuntur quos aggregat Dominus Præses in *Epitome de sponsal. 2. part. cap. 8. §. 6, nu. 11.* qui testatur hanc opinionem cõmuniter approbari, idem scribit Mencha, *de successio. creat. lib. 2. §. 20. num. 314. Duennas reg. 366. & 367. limita. 5. Padilla in Authen. res quæ, num. 64. C. commun. de legat. Tellus Fernandez in l. 10. Tauri numer. 11.* & hanc sententiam sequitur Gregor. *glos. magna, in l. 18. tit. 16. part. 6.* qui omnes infinitam interpretum multitudinem in vnum cõtulere, obliti multorum, qui huic sententiæ accessere, *Curtius senior, consil. 77. colum. 32. & cons. 39. in princip. Neuizan. in sylua nuptia. verb. stupratur, fol. 97. col. 2. Gomez. Arius, l. 7. Tauri numer. 39. Ludouicus de Sardis tract. de legitimati. §. de obligatione inter patrem, & filium, num. 5. Angel. de Gambellio. tract. de testament. glos. 69. num. 2. Balercus in §. hæres. nu. 8. Instit. de hered. Instit. Ambros. de Opizon. in repetit. leg. filiusfamilias, §. diui, numer. 142. ff. de legat. 2. Sarayna, in additio. Corseti singul. 146 num. 4.* Et quid si spuria sit diues, vide in dictis locis. Et an pater videatur naturalem dotare de suo, vide Rube. *consil. 71. num. 4. Campe. de dot. q. 16. num. 6.* Et an dos data spuriæ redeat ad heredes, vide Lupum, *c. per vestras, §. 24. a num. 12. Arium, l. 7. Tauri, n. 39. Bosqueum de nupt. lib. 5. nu. 32. Abb. cons. 115. lib. 2. & cons. 50. eod. li. Ripam l. 1. num. 67. ff. solut. matrimon. Caccialupum, in rep. l. si qua illustris, C. ad Orificia. Lupum, c. per vestras, §. 24. num. 12.*

Quæ non excutio, quoniam non faciunt ad pro-

positam materiam. Hodie tamen ex *ex l.10. Tauri*, videtur dotem datam spuriæ transire ad eius heredes, inquit enim lex. *De la qual parte el hijo pueda en vida, o en muerte, hazer lo que quisiere.* Et sic videtur pleno iure esse dominus quantitatis, quæ datur pro alimentis. An autem pater cogatur dotare spuriam ad ingressum monasterii, vide *Bal. l. pactum, quod dotali, 20. q. C. de colla. Parpallia in rub. ff. sol. matr. n. 5. & ibi. Bar. a Bartolinis, num. 22.* Omitto hæc quoniam sunt loca communia, & vide, quæ dixi *c. 8. nu 30. vers. meminisse tamen oportet.*

17 Illud † tamen elicitur ex superioribus, quod filii naturales non impediunt, quominus filia legitima meliorari possit, quoniã si filia sit vnica, vel habeat fratres, qui succedere non possunt, meliorari potest, *vt dixi supra c. 10 a n. 41.* Naturales autẽ aduersus patris voluntatẽ non succedunt. Imo neq; ex eius voluntate possunt succedere vltra quintam, *vt in l. 10. Tauri, vt supra dixi, nu. 3.* & sic in eo cessat ratio huius legis, scilicet ne fiat præiudicium ceteris quibus legitima debetur.

18 Rursus † probatur, quoniam licet ex statuto masculi excludant fœminas. Certe non excludent si masculi sint naturales, *auctore Bal. l. cum acutissimi, C. de fideicommiss. col 2 Barba. ibi. col. 98. Socin. l. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebel. col. pen. Bal. cons. 24. lib. 1. Natan. in c. quamuis pactum, in 1. q. 2. q. principali de pact. in 6. Brunus, in tractatu de statuto excluden. fœminas, articul. 12. quæst. 13.* Ita igitur hic, filia prohibita meliorari stantibus aliis fratribus, vel sororibus, non videtur prohibita si solum habeat fratres naturales. Quod nominatim probatur, quoniam naturales non reuocant donationem omnium bonorum factam filio, *l. si totas, & ibi Bald. Ang. & Salyc. C. de inoffic. donat.* imo neque reuocant fraudulenter alienata per patrem, *secundum Bald. in l. defuncto. colum. 1. versic. quæro an filius. C. si in fraud. patron.* Cum ergo immensam donationem non reuocent. multo minus reuocabunt immensam dotem ad sustinenda matrimonii onera destinatam. Et cum paternum testamentũ non rumpant, *iuxta glos. l. 1. ff. de contra. tab. cum aliis supra citatis*: multo minus infringent dotis dationem.

19 Postremo † facit, quod filia legitima censetur vnica, etiamsi habeat fratres naturales quoniam appellatione filiorũ non veniunt naturales, p̃sertim in dispositione legis, *vt supra dixi, nu 7.* Sed an filius naturalis legitimatus, efficiat ne soror legitima dotis ratione meliorari possit. Et certe efficit, quoniam vere est, & iudicatur legitimus, *vt in Auth. quibus modis natu. effici. legitimi, §. sit igitur licentia, Bartol. in l. si is qui pro emtore, in 3. quæstion. principali, vers. item quæritur, col. 14. ff. de vsucap. Alexand. cons. 2. col. 5. lib. 1. Socin. l. Sed si hac, §. patronus, ff. de in ius vocan. Ias. in l. 1. ff. de libe. & posth. & in l hac cõsul. §. ex imperfecto, C. de test. col. 1.* Ergo dispositio huius legis, in eo practicanda.

20 Quod nominatim † probatur, quoniam filia succedere prohibita stantibus fratribus, excluditur per fratres legitimatos, *auctore Paul. Alex. & Socin. l. sed si hac §. patronum, ff. de in ius vocand. Bald. l. cum acutissimi, col. 2. C. de fideicommiss. Paul. & Ias. l. si ita quis, §. is, qui, ff. de legat. 2. Alexand. cons. 2. col. 5. lib. 1. Ias. l. cum filio, colum. fin. ff. de legat. 1. Deci. cons. 365. colum. 3. Brunus, in tractatu de statu. exclud. fœminas, articul. 12. quæst. 4. numer. 70.* Ita ergo meliorari prohibita stantibus fratribus, non meliorabitur, etiamsi fratres sint legitimati.

Rursus † hic quadrat ratio legis, scilicet ne fiat 21
præiudicium legitimæ ceterorum. Legitimato enim legitima debetur, & suus heres est, & rumpit testamentum patris, si prætereatur, non minus quam legitimus, *§. 1. Inst. de heredit. quæ ab intesta. defer. Bart. l. 2. in princip. ff. de vulg. Ias. l. qui se patris, col. 4. C. vnde liber. & in Auth. si qua mulier, col. antepen. C. de sacrosan. Eccles. & in d. l. 2. col. 5. ff. de vulg. Bal. l. eam quam, col. 2. C. de fideicommiss. Socin. cons. 63. col. 10. lib. 3.*

Postremo † comprobatur, quoniam legitimati 22
reuocant immodicas patris donationes, *vt per Ias. in rubr. ff. de libe. & posthu. Deci. l. posthum. nato, col. 1. C. de contra. tabul. & consil. 385. colum. 3.* Melioratio autem est donatio, & qui plus debito accipit, donationẽ accipere videtur. Hoc intellige iuxta *l. 22. Taur.* Neque obstat, quod limitatio dotis de qua *in l. hac edictali*, non habet locum, quando filii sunt legitimati, ibi enim alius est casus, & responde, *vt supra n. 13. vers. vrget tamen.* Quod autem lex illa non habeat locum in legitimato, notat Bertran *ibi. n. 15.*

Quid † tamen si quis habet filiam legitimam & 23
naturalem & insuper habet filios arrogatos seu adoptatos, quod caussa cognita admittitur, *vt in l. hac. §. præterea, ff. de adop.* quæro an filii arrogati efficiant, ne soror legitima, & naturalis dotis ratione melioretur. Hæc quæstio duo habet capita. Aut enim quærimus an filius meus datus in arrogationẽ extraneo, efficiat ne filia mea eius soror legitima, & naturalis meliorari possit. Aut quærimus, an filius arrogatus efficiat ne soror, quam non natura, sed arrogatione habet, dotis nomine meliorari possit. Quoad primum, manifestũ videtur sororem non posse meliorari, etiamsi omnes fratres sint dati in arrogationem, quoniam datus in arrogationem, non amittit ius suum aduersus bona patris naturalis, *l. cum in adoptiuis, C. de adop. glos. §. mortuo, Insti. de ac. qui. per arrog.* Ergo cũ vere sit filius, & sibi debeatur legitima, adsunt in hoc casu verba, & ratio huius legis. Quod confirmatur, quoniam si ex statuto frater excludat fœminam, non ideo minus excludet, quod sit datus in arrogationem, *auctore Bruno in d. tract. de statu. exclud. fœminas, art. 12. q. 1.*

Et licet † Nouel. *de dote, art. vltimo*, contra sentiat, 24
nihilominus nostra opinio vera est. Etenim Nouel. loquitur in statuto condito fauore agnationis, & conseruationis familiæ, quare cum arrogatus transeat in alienam familiam, non est omnino præposterum, dicere, quod nõ excludat sororem naturalẽ ex vi statuti. Ratio tamen huius legis, non est conseruatio agnationis, nam facta est fauore masculorum & fœminarum, & fœminæ extra caussam dotis meliorari possunt. Per fœminas autem non conseruatur agnatio, ergo non est facta fauore agnationis, sed ne fiat damnum ceteris, quibus legitima debetur, filio autem dato in arrogationem debetur legitima.

Quoad † secundum, an filius a me arrogatus effi- 25
ciat, ne filia mea legitima & naturalis meliorari possit, dubium facit, quod arrogatis seu adoptatis debetur legitima, *l. Papinian. §. quarta, ff. de inoffic. testam. l. cum in adoptiuis, C. de adopt.* Et disposita in legitimis, & naturalibus habent locum in arrogatis, *l. adoptiuum, ff. de in ius vocan. §. fin. Institut. de capi. diminu.* Vnde videtur vigere ratio legis, ne ex dote minuatur ceterorũ legitima. Cõtraria tamen sententia verior videtur, quoniam licet ex statuto masculi excludãt fœminas, nõ habet locũ in filiis masculis arroga-

tis.

tis, *auctore Ias. l. generaliter, §. cum autem, C. de Instit. & in l. 2. §. prætor ait, ff. de in ius vocand. Dec. c. in præsentia, colum. 15. de probatio. & in d. l. generaliter, §. cum autem, & cons. 52. col. 1. & cons 399. Natan. in c. quamuis pactum, in 3. quæstion. principalis, de pact. in 6. Iaso. l. cum filio, colum. fin. ff. de legat. 1. Ripa respons. libr. 1. c. 3. Brunus, in tractat. de statut. exclud. fœmin. articul. 12. q. 1. in 2. par. quæst.* Quoniam lex non videtur de talib. filiis sensisse, verbum enim filius positum in aliqua lege, intelligitur de naturali & legitimo, cui competit definitio *l. filium eum definimus, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, l. fin. & ibi Bald. & Salyc. C. de his, qui veniã ætatis impetrauer.* Vnde dispositio l. cum acutissimi nõ habet locum in huiusmodi fictis filiis, quod præter alios scribit Bened *in rep. c. Raynut. verbo Duas habens filias, n. 149. de testam.*

26 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam dispositio *l. hac edict. C. de secun. nup.* quæ limitat dotes, non habet locum quando filii sunt arrogati, seu adoptati, *vt ibi notat Bertr. nu. 8.*

27 Rursus † hæc opinio confirmatur, quoniam filio adoptiuo pater nihil cogitur relinquere, *l. cum in adoptiuis, § sed ne articulum, C. de adop. & ibi notat Bald. §. item non aliter, Institut. de adop. glos in l. 1. in princip. verbo adoptiuus, ff de contra tabul.* Vnde quicquid adoptiuus consequitur ex bonis patris adoptiui: dicitur habere ex liberalitate patris, *vt in dict. § Sed ne articulum*, & improprie dicitur suus heres, *vt per Iason. l. Gallus, §. si eius, colum. 3. ff. de liber. & posthum.* Et emphyteusis ab aliquo accepta, pro se & liberis, non intelligitur de adoptiuis, *vt per Specul. tit. de locato, §. nunc aliqua, Imola, l. si ita quis, §. is cui, ff. de legat. 2. Bald. l. fideicommissum, ff. de condit. & demonstrat. Alex. & Soc. l. adoptiuum, ff de in ius vocan.* Cum ergo adoptiui non rumpant testamentũ, multominus contractũ meliorationis annullabunt. Difficilius enim irritantur contractus, quam testamenta, *vt per Bart. & Paul in Auth. ex causa, C. de libe. præter. vel exher.* Non obstat §. *quarta*, quoniã non loquitur in adoptiuis, *& l. 1. ff. de contra tabul.* est correcta per *l. cum in adoptiuis, §. sed ne articulum, C de adop.*

28 Filiæ † autem legitimatę nullo modo melioratio fiet in præiudicium legitimorum. Non enim melioris debet esse conditionis, quam ea, quæ nascitur legitima, & de iure non potest ei dari dos, quæ excedat legitimam, *vt per Molin. in consuetud. Parisien. §. 8. glos. 1. num. 46. Gozadin. consil. 48. num. 18. Bald. in c. per tua, de maiori. & obed. Anton. Rosel. in tract. de legitimat. col. fi. Angel. in Auth. quibus modis natura. effici sui §. quoniam varia, per illum text. Alexan. l. necessarius, ff. de acqu. hered. Ias. l. 1. C. quando non peten. partes, Curt. cons. 16. col. 4.*

SVMMARIA.

1 *Legis Regiæ decretum de non meliorandis dotis ratione, an seruandum sit in Monacha, & numer. 20. & 30.*

Spirituale matrimonium, fortius an sit carnali.

Monacha an dotanda sit a fratre.

2 *Monacha an sit dotanda patre inuito. Et an si ingrediatur monasterium absq; dote.*

Bona restitutioni subiecta, an possint alienari pro dotanda Monacha.

3 *Statuta fauore matrimonii carnalis inducta, an seruanda sint in matrimonio spirituali.*

4 *Lex ciuilis vtrum obliget personas Ecclesiasticas.*

5 *Statutum excludens nuptam & dotatam, vtrum comprehendat monialem, & nu. 18.*

6 *Statutum excludens filias stantibus masculis, ligat monialem, si factum sit ante ingressum religionis.*

8 *Dotis appellatione, an veniat dos, quæ filiæ monachæ datur.*

9 *Data filiæ monasterium ingredienti censentur data nomine dotis, & nu. 11.*

Habens potestatem distribuendi pecuniam ad maritandum puellas, an poterit eam collocare ad religionis professionem.

Papa vtrum possit dispensare, vt detur intrantibus religionem pecunia, quæ legata est ad maritandum puellas.

10 *Dos datur monasterio ad onera supportanda, & alendam monacham.*

12 *Conditio nubendi an censeatur completa si fœmina nubit cœlesti sponso.*

Dos, maior an debeatur nubenti, quam moniali, & num. 13. 14. & 15.

16 *Pia caussa, si concurrat cum filiis: eorum caussa magis pia est.*

17 *Statutum præscribens patri summam vltra quam possit disponere, in præiudicium filiorum etiam pro anima, an validum sit.*

20 *Pater quantam dotem teneatur dare monachæ.*

21 *Pater, licet teneatur dotare filiam monasterium ingredientem, an admittatur in filio.*

22 *Fœminæ si relinquatur centum ad nuptias, an consequatur ea integre, si monasterium ingrediatur, & nu. 22. 23. 25. 26 & 27.*

24 *Legatum sub conditione: ne monasterio acquiratur, an licitum sit.*

25 *Intellectus Authentica de sanctiss. Episcopis, § sed & hoc præsenti.*

27 *Caussa filiorum non minus pia censetur, quam caussa Ecclesiæ.*

28 *Monasteria qualiter possint petere dotem pro ingressu, & nu. 29.*

Simonia an sit, dare aliquid pro ingressu monasterii.

31 *Renuntiatio hereditatis paternæ facta per monialem an præiudicet monasterio, & ibi.*

Quando possit fieri renuntiatio, & num. 32.

CAP. XIV. *Dispositio huius legis, an seruanda sit in dote quæ datur monachæ, monasterium ingredienti.*

QVÆRO *vtrum decretum huius legis prohibentis meliorationẽ ratione dotis, & statuentis summam dotis nomine dandam, seruandum sit, in dote monachæ?* Supponendum autem, filiæ monachæ dotem præstandam esse. Nam professio monachæ. se Christo Domino deuouentis spirituale quoddam matrimonium est, fortius carnali, *vt in c. cum inter corporalia, de translat. episcop. Bald. nu. 5. in l. fi. C. de dot. promiss. Bart. l. 1. §. si parens, ff. si quis a parente fuerit manu. Alexand. cons. 130. num. 7. lib. 2. Bart. Bald. & Ias. nu. 18. in Auth. res quæ, C. commu. de lega. Lupus in rep. c. per vestras, §. 11. incipient. secundo matrimonium, de donat. inter virum & vxor. Nouel. de dote, 1. part. priuileg. 16 Benedict. cap. Raynutius, verbo, dotem, numer. 6. de testament. Auchar. cons. 108. col. 1. Felin c. Ecclesia, de constit. & c. non satis, de simonia, glos. l. 8. titul. 11. part. 5. Loazes in repet. l. filius, §. dim, nu. 139.* & matrimonium carnale, non meretur maiorẽ fauorem quam spirituale, imo potius spirituali fauendũ. Quod ampliatur 1

primo, vt monacha sit dotanda etiam a fratre, ita Felin. c. non satis, de simo. Bero. q. 113. nu. 6. vers. sed nunquid plus dicit. Afflict. in constit. Neapolit. tit. de successione filio. num. 40.

2 Amplia † etiam, vt sit dotanda etiamsi ingrediatur monasterium, inuito patre, ita nominatim docet Lupus d. cap. per vestras, §. 11. de donationibus inter virum & vxor. Amplia etiam, vt sit dotanda, etiamsi ingrediatur monasterium absq; dote, nam etiam quæ sine dote intrauit, dotanda est. Ita significat Cyn in Auth. sed quamuis, C. de rei vxor. action. Alexan. consil. 139. numer. 7. lib. 2. vbi plura adducit Bero. q. 113. col. 2. & 3. Benedict. c. Raynutius, verbo dotem, num. 7. de testamen. Item amplia, vt pro dotanda monacha, possint alienari bona subiecta restitutioni, ita Bart. in Auth. res quæ, cuius opinio est communis, secundum Curt. ibi. nu. 26. vers. circa sextam, C. commun. de legat. post Ias. ibi. Benedict. c. Raynutius, verbo dotem. n. 10. de testam.

3 Quæ † omnia ea ratione procedunt, quoniam idem statutum est fauore matrimonii carnalis, ergo multo magis id seruandum in spirituali. Quoniam sicut pater tenetur dotare filiã pro matrimonio carnali, ita tenetur eã dotare pro spirituali. Illud non omittendum, quod si filia nupta, & dotata a patre, vidua fiat, & ingrediatur monasterium, eadem dos est ei danda, quæ data fuit cum nupsit, argumento Auth. sed quamuis, C. de rei vxor. actio. Ita nominatim Campe. de dote, 1. part. q. 30. Rip. l. 1. nu. 61. ff. solut. matri. Nouel. de dote, 5. part. priuil. 16. Ioan. Andr. in additionibus ad Specul. titul. qui filii sint legitimi, §. 1. colum. 8. vers. quidam Martinus de Fano. Cyn. Alber. in Authent. sed quamuis, C. de rei. vxor. actio. Boeri. decis. 231. nu. 8. vers. & idem si vidua velit, Paul consil. 11. Viso dicto libello, & contentis in cod. col. 2. versic. si vero nubat, in antiqua impressione, Roman singul. 788. sed quamuis. Alber. in d. Authent. sed quamuis, Lupus, d. c. per vestras, § 11. de donat. inter virum & vxor. Alexand. cons. 139. nu. 6. lib. 2. licet Bart. non definiat aperte in Auth. de æqualita. doti. §. quia vero, nu. 3.

4 His † ita definitis, dubia redditur proposita quæstio, quoniam si hæc lex expresse de filiabus monachis loqueretur, non valeret. Quoniam lex ciuilis non obligat personas ecclesiasticas, c. decernimus, de iudi. c. cum caussa, de iureiur. Ita docet Anchar. cons. 108. Lupus, allega. 110. incip. in ciuitate Florentiæ, col pen. versi. nec obstat, si dicatur, Abb. Antoni. & Imola in cap. quod clericus, de foro compet. Felin. post Abb. in lectu. colum. fin. in c. Ecclesia, colum. 30. in 2. conclusione, 6. q. constitut. Abb. consi. 111. in caussa Catharinæ monialis, in 2. dubio, lib. 2. Roman. l. stipulatio hoc modo, ff. de verbo. obligat. Paul. cons. 304. col. 31. vers. si vero statutum non loquitur, lib. 1. Socin. cons. 81 col. pen. lib. 1.

5 Sic † Ias l. seruo legato, § si testator, nu. 6. ff. de legat. 1. scribit, quod si statutum excludit nuptam, & dotatam, quod non cõprehenditur monialis. Hæc autem lex loquitur de melioratione ratione matrimonii, ergo eius verba non quadrant monialibus, neq; in eis practicanda. Item si lex non ligaret moniales, etiamsi de eis loqueretur expresse, multominus eius generalis dispositio extendenda est ad dotem monialium, præsertim cum legislator nunquam videatur velle includere personam sibi non subditam, l. fi. ff. de iurisdomni. iudic. vt animarum, de constitu. Rursus, probatur, quoniam si decretum huius legis ligaret moniales, auocarentur a vita contemplatiua, c. sane de regular. c. tunc saluabitur, 33. quæst. 5. Neque oportet properantem ad regna cœlorum, his retinaculis præpediri.

Contraria † tamen sententia verior est, imo sicut 6
nubentem pater non potest meliorare, ita neq; monialẽ, siue velit ingredi, siue iam fuerit ingressa monasterium. Moueor, quoniam statutũ excludens filias exsistentibus masculis, ligat monialem, si factũ sit ante ingressum religionis, ita Antoni. Imol. & Abb. cap. quod clericus, de foro compet. Parisi. cons. 62. num. 6. lib. 3. Lupus allegatione 110. col. pen. versic. nec obstat, si dicatur, Abb. cons. 111. in 2. dubio, lib. 2. Corn. cons. 94. col. 2. ver. quod in successione lib. 2. Soc. cons. 81. col. pen lib. 1. Brunus in tract. de statuto exclu. fœminas, art. 6 q. 5. n. 201. ad fin. Barba. cons. 4. col. antepen. lib. 1. Afflict. constit. in aliquib. col. 6. vers. sexto quæro.

Ergo † hæc lex generaliter prohibens meliora- 7
tionem ratione dotis, haud dubie ligat moniales. Præsertim cum non excludat eas sicut statutum de quo loquuntur Dd. Non enim ideo minus filia cõsequetur legitimam, quod meliorari ratione dotis non possit. Item meliorari potest dummodo non sit dotis ratione, vt dixi supra, c. 1.

Rursus † moueor, quoniam hæc lex generaliter 8
præfinit summam dotis nomine dandam. Appellatione autem dotis venit dos, quæ filiæ monachæ datur, auctore Bart. l. 1. § si parens, ff. si quis a paren. fuerit manumiss. & in l. Titio centum, §. Titio genero, ff. de cond. & demonstrat. Bald. l. quoniam Nouella. ad finem, C. de inoffic. testa. Felin. c. Eccles. de constit. col. 22. Corras. in l. qui liberos, in lect. num. 22. ff de ritu nupt. Curti. in Authent. res quæ, num. 26. C. commu. de leg. Et ita concludunt omnes in locis supra citatis, addentes, quod filia exclusa, si sit dotata, censebitur exclusa, si sit dotata ad ingressum monasterii, Felin. d. cap. Ecclesia, col. 22. de constitut. vbi plura citat.

Et † certe in hoc Regno, non est dubitandum, 9
quin ea, quæ dantur filiæ monasterium ingredienti, censeantur dari nomine dotis. Ita enim est communis vsus loquendi, iuxta quem verba legis intelligenda sunt, vt per Bar. l. si quis filiabus, ff. de testam. tutela. Extra si quis habeat potestatem distribuendi pecuniam ad maritandum puellas, poterit eam collocare ad professionem religionis, ita Bal. in Auth. nisi rogati, C. ad Trebel. Benedict. c. Raynutius, verbo dotem, n. 8. de testam. Sed certe Bald dicit contrarium, ibi num. 11. versic. quæro, nunquid. & ipse Benedictus, c. Raynutius. verb. Qui cum alias matre contrahens. numer. 31. & 32. de testamen. Et hoc verum, quicquid scribat Boer decisio. 3. nu. 13. & Benedict. d. verbo dotem. vbi tamen nihil asseuerat, & adde Bald l. vna ad fin. C. de his, qui pœna nomine, & ibi vide, an Papa possit dispensare, vt detur intrantibus religionem, & vtrunque tractat Nouel de dote, 6. part. priuil. 77. & dicit non posse dari intrantibus religionem, quod legatum est ad maritandum puellas, idem Loazes in rep. l. filius, §. diui, num. 139. ff. de leg. 1.

Ex † quo colligitur verba huius legis, No pueda 10
dar por via de dote ni casamiento, hic verificari, nam hic est dos, & hic est matrimonium, ad cuius onera supportanda scilicet ad alendam monialem, datur monasterio dos, vt per Nouel. de dote, 5. part. priuileg. 6. cum aliis supra citatis. Quod autem inter monialem, & Christũ, sit sacrum quoddam matrimonium, probatur c. quæ in Christo 27. q. 1.

His † cõgruit, quod quicquid datur pro ingressu 11
religio-

religionis, videtur dari nomine dotis, *ita decisio Delphinalis noua, 962. nu. 6.* Huius farinæ est quod in ingrediente monasterium verificatur conditio dotis, *vt per Calde. cons. 9. Beros. q. 34. n. 8.*

12 His efficacissime suffragatur, † quod si puellæ relinquantur centũ pro dote, amittet ea si nolit nubere, vel si moriatur antequam nubat, *l. in testamento. & l. Titio. ibi. Si ante nuptias ff. de condi. & demonstrat.* hoc tamen fallit si intrauerit monasterium, tunc enim conditio nubēdi censetur impleta, quia nubit cœlesti sponso. Ita docuit Isernia *in constitutione, in aliquibus, colu. 8. in fin. & 9. Capitius, decisione 204. num. 5. & 6. Benedict. cap. Raynutius, de testam. verbo dotem, num. 9 late Felin. cap. in præsentia, col. 18. de probation. Nouel. de dote, 6. par. priuileg. 76. & 77. Loaz. in, §. diui, nu. 139.* Ergo illa verba legis: *No pueda dar por via de casamiento*, satis verificantur si intrat monasterium, quod si verificantur, ergo seruanda lex.

Rursus † hæc opinio probatur, quoniam maior dos debetur nubenti, quam moniali. Ita elicitur ex Bald. quem Boerius sequitur *decisione 3. num. 14.* Et licet Bald. *in dict. Authent. nisi rogata:* hoc non dicat, certe est longe verissimum, nuptura enim nō inueniet maritum, nisi habeat dotem, saltim mediocrem. Monialis autem multo minori dote excipitur a monasterio.

13 Item dos nuptæ † est ad sustinenda onera matrimonii, cuius appellatione venit victus, vestitus filiorum, mariti, & vxoris, & familiæ. Monialis autem familia nō eget, liberis caret, & quo fuerit pauperior, magis accedet ad euangelicæ vitæ perfectionē. Non enim pompam, non honores quærit in monasterio, sed nudum Christum & cum Petro Apostolo (si vere monacha est) gloriabitur, *aurum & argentum non est mihi.*

14 His congruit, quod † hæc lex facta est ne fiat præiudicium legitimæ aliorum filiorum, vt docui supra capite secundo. Præiudicare autem non dicam fratri, sed nec hosti quidem, non est verisimile velle monacham, neque monasterium, vbi perfectioris vitæ institutum floret.

15 Rursus si prophani † huius legis vinculo astringuntur, ne aliis fratribus faciant præiudicium, quanto magis astringetur monacha, quæ mundo moritur, cum suis viciis, pompis, & delitiis. Quæ monasticam vitam eligit, tantum abest, vt velit præiudicium fratri facere, vt proprio sanguine vellet illi consultum.

16 Præterea hæc opinio † probatur, quoniam etiamsi piæ caussæ plurimum debeatur fauoris, tamē si concurrat cum filiis, eorum caussa magis pia est, *auctore Diuo August. in cap. fin. 17. q. 4.* Cui concinens Paul. *in Authent. si qua mulier, num. 1. C. de sacros. Eccles.* scribit, patrem etiam ad pias caussas non posse præiudicare filio in legitima. Si. Bart. *l. 1. C. de sacros. Eccles.* scribit, quod qui fauore alterius prohibetur contrahere, non potest contrahere, etiam ad pias caussas, quod probat Abb. *cons. 63. videtur primo, col. 3 vers. quarto addúco, lib. 1.*

17 Et validum est statũtum † præscribens patri summam, vltra quam non possit disponere in præiudicium filiorum etiam pro anima, *vt per Ias. l. maritus. n. 9. Cod vnde vir. & vxo. post Paul. ibi. Aschar. consil. 25. videtur prima facie, vers. his non obstantibus, Roderic. l. quoniam, in declaratione legis Regia, col. 11. vers. nihilominus. Cod. de inoffi. testam. Ioan. Baptista in rep. l. omnes populi, n. 93. vers. amplius vide ff. de iust. & iure.* Ergo cum hæc lex iubeat ne fiat præiudicium legitimæ aliorũ (hoc enim in effectu vult cum prohibeat meliorationem) certe etiamsi monachatus sanctus sit, pater non potest monialem dotare vltra summã hic præfinitam, esset enim alienum dare monasterio, quod Deo ingratum est.

Non obstant adducta † in contrarium, quoniam lex excludens filias comprehendit monialem, si facta sit ante ingressum religionis, vt supra docui. Nō obstat quod scribit Iason *d. l. seruo legato, §. si testator.* Quoniam ibi statutum loquebatur de filia nupta, hic lex loquitur de dote, & quod datur moniali dos est, ergo regula legis comprehenditur, quæ vetat meliorationem, *Por via de dote, ni casamiento.* 18

Nō obstat, q † videtur abduci a vita contēplatiua, hoc n. falsum est, nã etiamsi nuberet nõ posset meliorari & ita nõ est peioris cõditionis, eligēs vitã monasti. ã Et omnino insanũ est suspicari, eas quæ perfectionē Euangelicã ꝓfiteri volunt, abduci a puritate eius instituti, quod paruam dotem accipiant, cum pecuniam habeant pro ruderibus, & iuxta diuinæ sapientiæ verbum, diuitias appellent spinas, nudæque & expeditæ ascendentes scalam Iacob, audiant verba Domini, dicentis: *sunt diuitiæ, & gloria opes duratura, & iustitia.* 19

Ergo dispositio † huius legis, vetantis meliorationem, etiam in dote monachæ seruanda. Quantã autem dotem pater teneatur monachæ dare, arbitrabitur iudex, ex modo facultatum, numero liberorum, & regionis consuetudine, inspiciendo quãtum moniali dotis nomine dari soleat, *ita Aschar. cons. 108. col. 1. facit l. quæro ff. de iur. dot. l. si filiæ, ff. de leg. 3 & docui late, c. 1.* Et in monacha, quod sit commode dotanda, ita quod monasterium possit eam alere, scribit Lupus *cap. per vestras, §. 11. de don. inter virum & vxor. & ceteri quos supra citaui, nu. 2. Nouel. de dote, 5. part priuileg. 6.* 20

Illud tamen non omiserim, quod licet pater teneatur dotare filiam monasterium ingredientem, id non admittitur in filio: ei enim nihil tenetur dare, *ita Benedict. in rep. c. Raynutius, verbo, dotem, num. 11. de testamen.* Vbi limitat, nisi monasterium esset inops. *citat Bald. in Auth. si qua mulier. C. de sacros. Eccl.* 21

Rursus non † omittendum, illam opinionem supra relatã, *vers. his efficacissime suffragatur, n. 12.* quod si puellæ relinquantur centum ad nuptias, consequetur ea, si ingrediatur monasterium, & nõ nubat, confirmari, quoniam si quis ita scripserit, relinquo filiæ centum si nupserit, si vero religionem intrauerit quinquaginta, integra centum consequetur, etiamsi intret religionem, quia conditio si nupserit, reiicitur tanquam turpis, & impeditiua vitæ contemplatiuæ. Ita docet Ioan. Andr. *in additio. Specula. super rubr. de statu monach. Matthes. sing. 25. Anton. Bal. Areti. c. in præsentia, de proba. Rom. l. stipulatio hoc modo concepta, col. 7. vers. vlt. ad idem ff. de verb. obligat. Bald. l. 2. ff. de his quæ pœnæ nomine. Boer. decis. 3. n. 14. Alb. in 2. par statutorum, q. 104. Abb in rep. c. Ecclesia sancta Maria, de const. col. 31. Fel c. in præsentia, col. 25. de probat. Campe. de dote, 1. p. q. 30. Thom. Ferra. cautela 9. Beroi. in d. c. in præsentia.* Et videtur efficaciter probari *in Auth de sanctissimis Episc. §. sed & hoc præsenti.* 22

Contrariam tamen sententiam, † probat Bald. *in l. Deo nobis, C. de Episc. & Cler. colu. 2. & in Auth. nisi* 23

nisi rogati, n. 11. C. ad Trebel. Bald. & Imol. in l. Lucius Titius qui fratrem, ff de hered inst. Et dicit Bald. *in d. Auth. nisi rogati.* quod ita seruat consuetudo, & docent Sal. & Paul. ibi, & *in l quoties sub conditione, ff de condit. & demonstr. Anchar. in rep regula. nemo potest, in 5. q. de reg. iuris in 6. Benedict. in rep cap. Raynutius, verbo, Qui eum alia contrahens. n. 32 de testam. Alex. cons. 121. n. 14. vers. & pro hoc adducit, lib. 2.*

23 Cui opinioni fauet † naturalis æquitas, & communis obseruantia, *secundum Bal. d. Auth. nisi rogati, n. 11.* Nam cum testator expresse declaret voluntatem suam non sunt admittendæ interpretationes *l. ille, aut ille, ff. de legat. 3.*

Hic lector † distinguendum est. Aut enim testator simpliciter dixit, lego Mariæ centum, vt nubat, vel pro dote, & certe si ingrediatur monasterium legatum consequetur, *vt in Auth. de sanctissimis Episc. §. Sed & hoc præsenti. Nou. de dote, 6. p. prin. 77. vers. & sic potest. Isern. in constitution. in aliquibus, colu. 8. in fin. Capici. decisio. 204. cum aliis pro prima parte citatis.* Hoc tamen nõ admittetur, si in domo viuat honeste, vel alii loco libero se dedicet, *iuxta gl. in d. Auth. nisi rogati, C. ad Trebel. scribit Capici decis. 204. num. 2.* Lex enim loquitur de ingredientibus monasteriũ.

24 Si tamen † testator non dixerit solum lego centũ vt nubat, sed addat, lego centum, vt nubat, & si religionem intrauerit, lego quinquaginta, certe alienũ videtur ab omni prudentia dat integra centum intranti religionem, aduersus voluntatem legantis. Aut enim testator debebat illa centũ, iure legitimæ, vel alias, & conditionem ex qua diminuantur adiicere nõ potest, *l quoniam in prioribus, C. de inoffi testa. l. ab eo, C. de fideicommiss.* Aut non debet, sed potest libere summam non relinquere, vel saltim minuere, & certe cum ipse declaret quantum velit dari intranti religionem, id seruabo. Neque enim est lex vlla quæ aduersus expressam voluntatem testatoris sanciat, licet voluntatem generalem interpretetur, *in dict. §. Sed & hoc præsenti.* Alioqui tolerabilius est applicare monasteriis bona eorum, qui neque monasterii, neque monachatus meminerunt. quam bona eorum qui expresse testãtur: se nolle centũ venire ad monasteriũ. Primo n. casu nihil fit aduersus voluntatẽ saltim expressã; hic aduersus expressã volũtatẽ tribuim⁹ monasterio ꝙ dominus sublatũ voluit, ꝙ est cogere homines, & talia a prudentibus probanda non sunt nisi ꝓbent alienas facultates aduersus domini voluntatẽ tribuere monasteriis, ꝙ principibus non conceditur, & tyrannis vitio datur. Præsertim cum liceat legare sub conditione, ne acquiratur monasterio, *vt per Corn. cons. 131. col. 1. lib. 1. Bart. per textum, ibi. in Auth. excipitur. C. de bonis quæ libe. & ibi Dd.*

25 Neq; obstat, ꝙ † Ripa dicit contrariam esse communẽ opinionẽ, *in l. 1. n. 62. ff. sol. matr.* Cõtraria enim sententia verior. Enim vero, nõ videtur Christianũ, piis locis dare, ꝙ testator nõ reliquit, & expresse ademit. Textus aũt *in §. sed & hoc præsenti.* non loquitur, quando testator expresse noluit acquiri monasterio. Itẽ nõ loquitur quãdo aliquid reliquit monasterio, scilicet quinquaginta, iam enim monasteriũ habet aliquid quo alat ingredientẽ. Excutiant diligentius studiosi, nam cõmunis opinio dura est, & a sensu cõmuni prorsus abhorrens. Ego nihil definio, tãtum disputo: sed certe in hãc sententiã ꝓcliuior sũ.

26 Licet tamen † cõmunis opinio sit vera, limitanda est, quando filia vel extranea, cui huiusmodi legatũ relictum est, moritur anteq̃ nubat, & anteq̃ intret monasterium, *l. Titio centum, §. Titio genero. ff de cõdit. & demonstr. l. legatum, C. de cond. inser. l. in testamẽto, ff de cond & demonstr late Nou. de dote, 6. p prin. 76. & 77. Capici decis. 204. Isern. in const. in aliquibus.* Itẽ limita, nisi in casu, quo non nubat, substituti essent descendentes testatoris, nam tunc cessat, *§. sed & hoc præsenti, secundum Bal. in Auth. nisi rogati, col. 2. C. ad Treb. Bald. cons. 196. li. 1 Soc. l. 1 n. 10. col. 3. ff. de reb. dub. & in rep. l. cum auus, col. 21. ff. de cond & demonstr. Vincent. Hercula, in disputatione insp. Perusin. Fulg. cons 3. Ias. cons. 212. lib 2.*

27 Scio Decium. † contra consuluisse, *cons. 426.* Sed seruit caussæ, & contra eum magis communis, & verior opinio, & dicit Soc. *d. l. 1. col. 3.* quod ita consuluit genitor suus. Mouetur ex *d. § sed & hoc præsenti,* vbi dispositio eius legis nõ ꝓcedit aduersus piũ locum institutum Caussa autẽ filiorum, nõ minus pia censetur quam caussa Ecclesiæ, *c. si. 17. q. 4.* & hanc sententiam probat Molin. ad Alex. *cons 121. lib. 2. lit. A.*

28 Finẽ faciã, si prius † ꝓ declaratione præcedentiũ breuiter dixero, qualiter monasteria possint petere dotẽ pro ingressu. Scrupulũ n. facit *c. non satis, de Simonia, c. quoniam. eod tit. c. monachi, de statu monacho. c. veniens, c. dilectus de S mo. l. 22. tit. 6 par 1. ibi: Precio non deuen recebir las abadessas. ni los otres mayorales de los monesterios.* Et statutum ꝙ ingrediens det certam summam esse simoniacũ, *vt notant Innoc. & Abb. col. 18 c. in præsentia, de probat.* Sed dic, quod recipiũt pro victu, & alimẽtis ingredientis. non ꝓ ingressu. Et si hoc respectu fiat, & nõ animo ditescendi, Simoniacũ non est, *gl. c. non satis de Simo. vbi Abb. & Ant. declarant Bal. in Auth. ea quæ, Cod comm de leg. Bart. l. Titio centum §. 1. ff. de cõd & demost. Bal. l. 1. col. 2. C. de inst. & subst. Imol. l. ille aut ille, ff. de her. inst Bal. l. fi. col. fi. C. de spõs.* Vbi ita tãt. ꝙ valet legatũ factũ monasterio si reciperit Mariã in monialẽ, si modo legatũ fiat ad alimenta, alias videretur Simoniacũ. Sic Diu⁹ Thom. *2. 2. q. 100. art. 3.* dicit, ꝙ ꝓ ingressu nihil licet accipere, tamẽ quod si monasteriũ nõ sufficit ad alẽdum tot moniales, licet accipere, & monasteriũ si est inops potest id petere, nõ quasi pretiũ, sed quasi alimẽta. vt Deo seruiat. Si tamẽ monasteriũ posset illã cõmode sustẽtare, dicit esse Simoniacũ aliquid accipere, quod sequitur Syluester, *verbo Simonia, q. 15.*

29 Vbi addit, ꝙ † si monasteriũ hoc petit vt ingressus ali possit. bono scilicet animo, non vero cupiditate pecuniæ. quod licet pactum interponere super necessariis ad alimenta.

Et certe si † candido animo fiet, & monasteriũ nõ sit opulentũ, & oculus sit purus (scilicet vt habeat monacha vnde se alat) nõ videtur iniquũ dotem accipere ad alimẽta. sed nõ fastui & mũdanæ superbiæ sufficiẽtẽ, neq; enim id necessariũ alimẽtis ingressæ.

30 Notandum † tamẽ ꝙ hoc vltimũ ꝓbat principalẽ definitionẽ nostrã supra relatã, sc. ꝙ pater nõ potest meliorare filiã ingredientẽ monasteriũ, cũ Abbatissa non possit iuxta Christianæ disciplinæ grauitatẽ, plus petere q̃ ꝙ necessariũ est alẽdæ moniali. Ergo hinc ꝓcul abiit melioratio, quæ filios grauat, & monasteriũ in inuidiã vocat, cũ sit re vera fauore dignũ, & hõines ad meliorẽ vitã prouocare debeat.

31 Solet disputari. † *an renũtiatio facta per monialem ingrediente monasterium, renuntiatio (it. q̃) hereditatis paterna, an valeat & præiudicet monasterio?* Partẽ negatiuam tuetur Corn. *cõs. 272 li 3. Ruin. cõs 204 lib 1. Fel. inter consilia Ruin. cõs. 206. eod. li. 4.* Quib. alacriter

se oppo-

se opponunt, Bart. *l. fin. nu. 7. C. de pact. & ibi Bald. & Purpu. nu. 188. qui aliot citat. Decius consi. 31. colum. 2. Couar. in ca. quamuis pactum, in 3 part. §. 2. nume. 3. de pact. in 6.* qui dicit hanc esse magis communem opinionem. In quam ego quoque proclivior sum, tutius tamen est renunciationem fieri ex consensu monasterii, *vt per Cagnol. & Purpu. in d. l. fin. nu. 194. & per Couarru.*

32 Vidi etiam talem † quæstionem disputari. Concessit Rex Carolus summæ potentiæ, & felicitatis Imperator, facultatē ad instituendū primogenium, institutūq; est minuendo legitimā filiarum monialiū. Opponit monasteriū rescriptum principis non ligare moniales, tanquam liberas ab eius iurisdictione, *ca. decernimus de iudi. argumento eorum quæ supra dixi nu. 4.* Ex aduerso respondebatur, quod lex Regia, quia licet patri meliorare vnum ex filiis in tertia, & quinta, condita est ante ingressum religionis, & quod ita comprehendit moniales, *iuxta superioru.* Ego etiam si rescriptum concedatur postquam moniales ingressæ sunt, arbitror sufficiens esse, vt primogeniū instituatur, etiam vltra tertiam, & quintam. Monialium enim institutum est paupertas Euangelica, & sufficit quod consequantur quantitatem sufficientē ad alimenta, argumento eorum quæ supra dixi.

33 Rursus si quis † velit legare filiæ centū ad nuptias, & quod non consequatur, nisi quinquaginta, si ingrediatur monasterium, quomodo possit excludere dispositionem *§. sed & hoc præsenti legis. Ferra. cautela 9. Bart. l. 2. ff. de his quæ pœnæ nomine,* vt euitet hominum opiniones, & quæstionem disputat Ias. *in Authen. si qua mulier, col. 2. C. de sacros. Eccles.*

SVMMARIA

1 *Filia eius qui bonorum omnium societatem contraxit, an dotari possit vltra summam hic præfinitā, & quid in dotata a iudice, vel a tutore num. 3. 4. 8. 11. 17. 18 & 19.*

Distinctione componitur, num. 6.

2 *Socii prospera, & aduersa communia sunt.*

Dos data filiæ, an de bonis societatis deducenda sit.

5 *Lex prohibens non meliorare ratione dotis, admittenda est quando dotatur filia de bonis solius patris, non vero si ex bonis alterius, vel de suis.*

6 *Intellectus glos. & text. in l. si socius pro filia. ff. pro socio & num 7.*

9 *Filia dotata a patre de bonis societatis, an dotem fratribus conferre teneatur.*

10 *Dos data ab extraneo, contemplatione tamen patris, an debeat conferri.*

12 *Fratres nulla societate contracta, sed pro indiuiso viuentes, dotem dantes de communibus bonis eorum, filia vnius ceteris tacentibus, nec tamen protestantibus, an illi, qui nec contradixerunt, nec protestarunt, videantur donare portiones suas.*

Et quid si consentiunt, nec protestantur, tamen socii sunt. & num 14 & 16.

Et an hoc casu meliorare possit filiā.

13 *Consensus expressus, hoc casu non requiratur.*

15 *Socii omnium bonorum an possint impedire dotem deduci de communi.*

17 *Patre recusante iudex potest ex officio dotem constituere, nemine petente.*

Iudex patrem repræsentat.

19 *Tutor, plus promittens quam valent res minoris, an si hoc sciens, & prudens faciat, teneatur de suo soluere viro.*

Tutor nuptui tradens minorem suam proprio filio, an sit infamis, & qua puniatur pœna.

Curator ad dotandam minorem, an immobilia vendat.

20 *Pater, non expressa certa summa si promittat dotē, an sit soluenda iudicis arbitrio.*

21 *Dispositio patris in testamento committentis arbitrium mariti candi, & dotandi filiam, an validum sit.*

23 *Pater primogenium instituens cum onere dotandi filiam quomodo filia dotari debeat.*

24 *Fiscus, ad quem bona patris deuenerunt, quatenus teneatur dotare filiam. & num. 26. 27. & 28.*

Fiscus an teneatur soluere debita eius, cuius bona occupat.

25 *Et quid si bona patris confiscentur propter crimen læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ.*

Fiscus an filios egenos alere teneatur.

26 *Obligatio dotandi an transeat ad heredes, vel successores patris.*

29 *Obligatio alendæ spuriæ, an transeat ad patris successores.*

CAP. XV. *An filia eius qui societatem bonorū omnium contraxit, possit dotari de bonis societatis, vltra summam hic præfinitam, & quid in dotata a iudice, vel tutore.*

SEd *An † filia eius, qui bonorum omnium societate contraxit, possit dotari vltra summam hic præfinitam: & quid in ea qua dotatur a iudice, vel tutore?* 1
Quoad primum illud supponendum, quod onus dotandi spectat ad patrem si non sit contracta societas omnium bonorum, *ita Bald. l. si patruus. colum. 4. vers. & prædicta vera. C. commu. vtriusque iudi. Decius consil. 66. colum 4 vers. demum subiicit. & consil. 68. col. 2. vers. sed tamen his non obstantibus.* Et in hoc omnes vbique consentiunt.

Si tamen pater societatem † omnium bonorum contraxerit, dos danda est de communi, quoniam inter socios omnium bonorum communia sunt prospera, & aduersa, *l. cum duobus § quidam sagar. ... & §. fin. ff. pro socio.* Neque imputanda est dos patri, sed de communi deducenda, *ita Bald. l. si patruus, colu. 4. vers. & prædicta vera. C. commun. vtriusq. iudi. Dec. cons. 66 col. 4. versic. demum subiicit, & cons. 68. colum. 2. versic. sed his non obstantibus. Anton. consil 7. Alex. consi. 70. in primo dubio, lib. 5. Paul. consil. 349. dico quod est a. lib. 1. & cons. 366. viso dicto, lib. 2 Socin. cons. 291. colu. 2. & consil. 5. cum seq. lib. 4. Decius in Authen quod locum, C. de collat. glos. l. 6. tit. 10. part. 5.* In quibus locis respondetur *ad l. si socius pro filia. ff. pro socio.* quæ videtur contrarium probare, iuncta glos. quæ dicit illum text. loqui in socio omnium bonorum. & non cogi dotare filiam socii, nisi de eo pactum factum sit. vide *Dec. d. cons. 66. col. 5.* 2

His suppositis, videtur † filiam hoc casu posse opulentius dotari quam hic præscribitur, quoniam dos de communi deducenda, non vero patri imputanda, quod si non est imputanda, ergo non videtur dotata de bonis solius patris, quod si non dotatur de bonis eius, ergo potest dotari supra summam præfinitam. Quoniam hæc lex solum admittenda, quando filia dotatur de bonis solius patris, non vero si ex bonis alterius, vel suis, scilicet filiæ. Ita proba- 5

tur ex Aymon. *consil. 84. num. 4. Afflict. in constitut. Sicilia, lib. 3. de successio. filio. num. 47. Curt. senior, consil. 27. col antepen. vers. nam vt dixit, Aym. cons. 142. nu. 10. Socin. cons. 121. col. 1. nume. 2. vers. potest etiam dici lib. 1. Corna. consil. 171. calumn. 2. lit. E. libr. 4. & dixi supra cap. 11.*

4 Hæc verosimilia † sunt. Sed contraria sententia verior videtur. Imo vero si dos tanta sit, vt facta cōputatione patris quæ ex bonis societatis pertinet ad patrem, resultet melioratio, scilicet, vt filia accipiat supra legitimam, dos resecanda erit. Ante omnia illud supponendum, quæstionem an contracta societate omnium bonorum dos filiarum sit constituenda de communi, adeo difficilem apparere; vt Petrus Perus. *in tractat. de duob. fratri part. 6. quæst 9.* post bene prolixam disputationem, scripserit, vtrāuis opinionem, absque peccato retineri posse. Sed certe veritas vna est, falsitas multiplex.

5 Deinde † Alexand. *cons. 154.* videtur circa consultationem præmissam, *col. 2 num. 5. lib. 2. versic.* & idem Bald. scribit, quod requiritur, vt sit expresse contracta societas omnium bonorum cum pacto quod onus dotandi sit commune & quod deficiente hoc pacto. filia socii omnium bonorum, non est dotanda de communi. *& ibi Mol. in addition. dicit hac esse verissimum.* Idem sentit Alex. *cons. 133. vanio ad primam dubium, colum. 2. num. 3. vers. quod videtur verum, lib. 2. & cons. 77. lib 4.* Et hanc dicit cōmunē opinionem Socin. *cons. 213. consiliis nostris, nu. 14. li. 2.* & sequitur Lupus *in rep. rubrica de dona. § 61. versic. ex prædictis infertur quod si maritus.* Et in eam videtur inclinare sententiam Corn. *consil. 52. quamuis ex dictis supra lib. 3. col. 2. & consil. 58. ad euidentiam, colum. pen. lib. 4.* Vbi plurima adserunt. *Alexand. cons 76. col. 2. lib. 4. Alber. & Fulg. in d. l. si socius pro filia:* & est verior & magis communis opinio, *secundum Ias. in Auth quod locum, n. 6. vers. ego semper, C. de collat.*

6 Mihi placet † distinctio. Aut enim quærimus an constante societate omnium bonorum, dos sit deducenda de cōmuni, & omnes vtriusque partis propugnatores consentiunt de communi deducendā. Ita enim Corneus docet, *in locis supra citatis:* & asseuerant defensores primæ partis. Aut quærimus an soluta societate, dos data ea constante, sit imputanda in partem patris. & mihi videtur imputanda, cū soluta societate bona diuiduntur. Ita videtur probari in l. si socius pro filia: *iuncta glos. ff. pro socio*, nā glo. intelligit illum textum in societate omnium bonorum, & textus dicit quod dos soluto matrimonio redire debet ad patrem. & ita notat Corn *d. cons. 52. col. 2. lib. 3. & cons. 58. ad euidentiam, col. pen. lib. 4 Mol. ad Alex. cons. 154. col. 2. libr. 2. Rom. cons. 145 & consil. 414. col. 2. Ias. in Authen quod locum, col. 3. C. de collat. Petrus Ferra. in forma libelli, in causis societatis, verbo, vndecumque quæsita.* & docent omnes Doctores qui se subscribunt cons. Alex. *76. lib. 4.*

7 Et hoc maxime † cōgruit rationi, nam dos succedit loco legitimæ, legitima autem detrahitur de bonis patris, & non de bonis socii. Nam legitima est quota eius quod quis habiturus esset ab intestato, *l. parentibus, C. de inoffic. testam.* Socio autem, non succedit filius socii ab intestato, quia est extraneus, & hanc rationem profert Corneus *dict. consil. 52. libr. 3. & consil. 58. col. pen. lib. 4. & in aliis supra citatis.*

8 His ita definitis, † apparet filiam socii, licet dotetur de bonis communibus, tamen dotem imputari patri, quinimo dos videtur data a patre, non a societate, quod nominatim scribit Corne. *d. consil. 52 calumn. 2. vers ponamus anim, li. 3.* Ergo si patri dos imputatur, ab eo dotata est, quod si ab eo dotata est, nō potest portionem dare ex qua resultet melioratio, quoniam est aduersus hanc legem.

9 Rursus † probatur, quoniam ratio huius legis, est, ne filia dotata deuorādo patris facultates, aliorum legitimam tenuem reddat. filia autem dotata a patre de bonis societatis, tenetur conferre dotem fratribus suis, *l. filiæ dotem, l. si soror. C. de collat nominatim Corn. d. cons. 51. col. 2. libr. 3. vers. præterea ponamus.*

10 Ergo si dos † immodica sit, resecabitur in collatione, *vt in dictis locis, & in l. 29. Taur.* Nam hodie dos excedens hanc legem, dicitur inofficiosa. Præterea, hæc opinio probatur. quoniam negari non potest quin filia dotata de bonis societatis. dotetur cōtemplatione patris, ergo tenetur dotem adferre in collationem, quod in extraneo dotante contemplatione patris, late probat Alex. *cons. 179. lib 5. calu. 1. Salyc. in l omnimodo, §. fi. C. de inoffi. test. Ang. & Dd. in l. in quartam ff. ad leg. Falc. Curt. iun. de feud p 3. nu. 43. Bert. cons. 308 lib. 2. Cremen. sing. 81. cum aliis congestis c. 12. vers. illud tamen maxime notandum.* Vbi probaui dotem datam ab extraneo contemplatione patris, censeri profectitiam & computandam in legitimam dotatæ.

11 Non obstant adducta in contrarium, quoniam falsum est nō videri dotatam de bonis solius patris, imo vero ab eo accipit, & in diuisione societatis dos imputatur patri, & filia illam accipit loco legitimæ, ergo supra legitimam resistēte hac lege dotis ratione accipere non potest.

12 Ex his dubia redditur illa nobilis quæstio, quod si fratres nullam contraxerunt societatem, sed viuūt pro indiuiso, tamen si dos sit data de bonis communibus fratrum filiæ vnius fratris, ceteris fratribus tacentibus, & nihil protestantibus, quod illi qui nō contradixerunt, videntur donasse portiones suas. Ita scripsit Imol. *in cons. incip. in casu præuisso de pluribus, in 4 dubio. Deci. cons. 66. n. 4. vers. secundo principaliter, & cons. 68. n. 4. Hyppol. sing. 344 n. 3.* Quo casu si ea opinio est vera, absq; dubio dos posset excedere legitimam pro portione, quā filia videtur habere a patruis.

13 Equidem † Alex. *cons. 154. col. 2. nu. 5. lib. 2.* requirit consensum fratrum, vt dos data filiæ vnius fratris, aliis præiudicet. Et in hac specie loquit Ias. *in Auth. quod locum, n. 6. vers. tenendo sc̄ōm partem, C. de collat. Soc. cons. 5. n. 11. vers. circa secundam difficultatem, lib. 4. & cons 6. nu. 2. vers. descendo igitur, eod. libr.* Et certe si fratres consentiunt, res suas in dotem dari, videntur eas donare, ex dispositione *l. vnica §. accedit, C. de rei vxor. actio* quæ procedit etiā, quando patre viuo dos datur ab extraneo, *vt docui in c. de fratre dotante, n. 12.*

14 Si vero † fratres non consentiunt, sed sunt socii omnium bonorum, & tunc etiam si taceant, & nihil protestentur, sibi non præiudicāt, sed solida dos patri est imputanda, quoniam cum non possint impedire dotem deduci de bonis communibus in societate contractis, consensus eis non præiudicat, *iuxta traditione Bart. cōmuniter receptā in l. qua dotis. ff. sol. matr. vbi Bart. sequuntur omnes Dd. & dixi supra cap. 12. n. 97. vers. monentur.*

15 Quod autem † socii omnium bonorum nō possint impedire dotē deduci de communi, pbatur ex

Dd. sa-

DD. supra citatis, & ex *l. omne aes alienum. ff. pro socio.* Et probatur, quoniam cum pater omnia sua sociis communicarit, neque ex hoc liberetur ab obligatione dotandi filiam, certe dos necessario est deducenda de bonis communibus. Quinimo quod fortius est, etiamsi socius omnium bonorum consentiat dotem deduci de communi, non praeiudicat sibi quo minus imputet patri, nisi ipse filiam socii dotauerit, ita vt colligi possit animus donandi partem suam, *vt per Socin. consil. 5. num. 11. lib. 4.* Hoc probatur, quoniam consentit, dotem deduci de cōmuni, quia ita lex praescribit: & non quod ego consentiam, dotem solui de communi, ideo mihi consensus est imputandus, ita vt non imputem eam in partem socii.

16 Non enim hic est † consensus, qui inducat donationem, sed consensus necessarius, quo me conformo legi, ita praescribenti. Si tamen fratres non sint socii, sed conuiuant ad similitudinem sociorum, & tunc non videtur absurdum, vt si patiar rem meā dari a fratre in dotem filiae suae, quod videar eam donare, iuxta distinctionem Bart. *in l. qua dote, ff. solut. matrim.* quae est communis, *secundum Alex. & Iason. & in l. si fundum per fideicommissum, ff. de leg. 1* Loquor autem, quando consentio, rem meam in qua habeo dominium, dari in dotem filiae fratris, praesumo enim animum donandi.

17 Quid autem in † foemina, quae dotatur a iudice, an possit dotari supra taxam huius legis? Supponendum, quod patre recusante, iudex potest constituere dotem ex officio, etiam nemine petente, *auctore Nouell. de dote, 7. parte, priuileg. 17. Bald. l. fin. colum. fin. Cod. de dot. promiss. Aufrer. quaestion. Tolosana, 290. Boer. decis. 230. num. 4. Curt. senior, consil. 39. Lupus. c. per vestras, §. 20. versic. ad simile, de dona. inter virum & vxor. Hyppol. consil. 115. num. 10. & 12. Cassan. in consuetud. Burgund. rubr. 7. §. 12. num. 24. & rubric. 1. §. 4. num. 21. versic. sed iuxta, Iacob. l. profectitia, § si quis certum, ff. de iure dot.* Supposito, quod iudex potest constituere dotem, certe non potest excedere praefinitionem huius legis. Non enim iudex legum custos transgredietur legem, neque patronus iustitiae, erit auctor iniuriae. Et qui volentem patrem cohibet transgredi legem, non erit auctor transgressionis. Neque obstat dicere, iudex est extraneus, & haec lex solum praefinit liberalitatem patris, nam iudex repraesentat patrem, *l. si ob caussam, C. de euict.* ideo non potest magis dare, quam ipse pater, neque dici poterit negotiū patris gessisse, si det supra id, q. pater daturus fuerit, *l. & ideo, §. fin. ff. de in rem verso.* Pater autem non potest transgredi hanc legem.

18 De hac re † vide, quae scripsi supra *capite primo, vers. haec autem opinio, & versic. meminisse tamen oportet*, vbi de iudice aliqua tradidimus. Tantum enim abest, vt possit dare supra taxam, vt neq; summam in ea praefinitam dare possit, si excedatur legitima, vel modus congruens facultatibus & dignitati personarum, & numero liberorum. Haec enim lex non dicit, quantum pater teneatur dare, sed vltra quam summam non possit dare, *vt dixi late d. c. 1.* Vbi scripsi, dotem congruam dici arbitrio iudicis, & quid iudex inspicere debeat, de quo vide Lupum, *c. per vestras, §. 22 in constituenda, & § 23. sed pulcrum est, de donatio. inter virum & vxor.*

19 Quid autem in tutore † dotante minorem suam, certe dotem statuere debet pro modo facultatum, *l. quaero, l. sine generalis. ff. de iure dot. l. 9. tit. 11 part. 4.* Si tamen plus promittat, quam valent res minoris, si hoc sciens, & prudens faciat, tenetur de suo soluere viro, quia videtur donasse, *l. cum post mortem, §. 1. ff. de admi. tuto. scribit Nouell. de dote, 6 part. priuileg. 41.* Quod in simili scribit Nouel. *de dote, 6 part. priu. 6. Bosquetus de nupt. lib. 5. num. 34. Lupus in rubric. de donatio. §. 66. num. 14. Gomez in l. 51. Tauri, numer. 23.* Quod si tutor nuptui det minorem suam proprio filio, infamis est, *l. 1. l. & si tutor. Cod. de interdic. matr.* & dos data condicitur, & tutor punitur, *vt per Ang. cons. 92. colum. fin.* Et an curator, ad dotandum, immobilia vendat, vide *l. sine generalis, & ibi Iacobin. ff. de iure dot.*

Rursus † si pater non expressa summa, promit- 20
tat dotem, soluenda est arbitrio iudicis expēsis qualitatibus, de quibus dixi *cap. 1. num. 33. l. cum post, §. gener. ff. de iure dot. Afflict. decision. 337. num. 9. col. fin.* Item si dos relinquitur generaliter, *vt per Parisiū cons. 18. num. 14. lib. 3. Nouel. de dote, 6. par priuileg. 15.* Quomodo autem iudex arbitrans dotem, possit vti prudenti dispositione huius legis, dixi *cap. 1. num. fi.* In dubio autem pater promittens dotem filiabus secundò genitis non expressa quantitate, videtur dare, quantum dedit primae ratione aequalitatis seruādae, *secundum Socin. & Ripam, nu. 93 l. 1. ff. sol. matr, Lupus ca. per vestras, § 14. n. 7. de don. inter vir. & vxor.*

Denique † quid sit inspiciendum in constituen- 21
da dote, dixi late *cap 1.* Quibus addendum, quod si pater iubet filiam tradi nuptui, videtur sentire, vt dotetur, *secundum Lupum d. c. per vestras, §. 2. colu. 5. de donat. inter vir. & vxor.* Et an valeat dispositio patris in testamento committentis arbitrium maritādi, & dotandi filiam, vide Alex. & Iason. *l. Turpia, ff. de leg. 1. Alex. l. 1. num. 28. ff. solut. matrim.* & ibi recentiores. Quicquid autem sit verius, illud est expeditū, eum, cui committitur arbitrium dotis, nō posse maritandam meliorare, Regia *l. 31. Tauri.*

Quatenus autem † possit se extendere, an scilicet 22
teneatur assignare integram legitimam, dixi *capit. 1.* Vbi dixi, quid hodie iudicandum stante iure Regio, quo omnes patris facultates cēsentur legitima filiorum, excepta quinta.

Et quid † si pater instituat primogenium cum o- 23
nere dotandi filiam: quomodo dotari debeat, an scilicet vsque ad legitimam, vide quae ibi dixi, & nouissime Molin. *lib. 2. de Hispan. primog. ca. 15. nu. 34.* Interim tamē, de eo cui cōmittitur arbitrium dotis, vide Bart. & Rayner. *l. si filia ff. de leg. 3. Corn. cons. 197. col. 4. vers. quod maxime, cum seq. lib. 1 Saly. in disputat. statuto cauetur, Arias, l. 50. Taur. nu. 18. Ang. in Authent. de restit. & ea qua parit, §. quamobrem. Bald. in Authen. res quae. colu. 4. C. commun. de leg. Socin. consil. 288. num. 18. lib. 2. & in l. heredes mei, §. cum ita, col. pen. ff. ad Treb. Curt senior, consil. 27. col. 12. Alexan. cons. 83. colu. fin. lib. 4. Salyc. & Fulg. in Authen. res quae, Cod. commun. de leg. Alexand. consil. 69. col. 1. lib. 1. & consil. 7. num. 5. lib. 2. Afflict. const. Sicil. rubr. 3. tit. de success. fil. n. 52. cum aliis congestis cap primo.*

Quid autem in fisco, ad quem patris bona perue- 24
niunt, quatenus teneatur dotare filias. Respondeo fiscum cogi dotare, *l. in insulam, ff solut. matr. Bald. l. fin. Cod. de dot. promiss. Paul. l si soror, col. fin ff. sol. matrim. Socin. cons. 57. num 23. lib. 4 Rip. l 1. num. 78. ff sol. matrim. Lupus in rep. c. per vestras, §. 23. n. 16. de donat. inter virum & vxor. Corras. in repet. l. quis liberos, n. 110.*

ff. de ritu nupt. Fiscus enim tenetur soluere debita eius cuius bona occupat, *l. si vt proponis C. de bonis proscript.*

25 Quod procedit, etiam si bona patris confiscētur propter crimen læsæ maiestatis diuinæ, vel humanę, adhuc enim fiscus tenetur dotare filias si, non habeant vnde se dotent. Licet enim hodie ex *cap. cum secundum leges, de haret. in 6.* nulla relinquatur filiis legitima, & correcta sit *l. Manichaos & l. quicunque, C. de haret. & l. 3. tit. 76 part. 3.* tamen fiscus, qui succedit in bona hęretic. tenetur de æquitate alere filios, vel eis aliquid pro alimentis dare. Cum enim lex eis relinquat vitam, cap. vergentis, de hæreti. non sunt fame ad mortem adigendi. *Ita docuit Ioann. Lupus Decanus Segoniensis in tractatu de haret quæstio. 19. & sequitur Ioannes Lupus in rep. cap. per vestras §. 23. num. 15. de donatio. gloss. l. 9. tit. 5 lib. 3 fori, verbo Aotro.* Et facit quod scribit Guilielmus de Monte, *in Clem. pastoralis, §. ceterum, de re iud.* quod si filii egeni sint, non est eis etiam propter grauissimum delictum patris, tollenda portio debita iure naturæ.

26 Et infert Lupus, † *d. § 23.* quod cum dos succedat loco alimentorum, quod fiscus tenetur dotare filiā hęretici. Citat Bald. *l. fin. Cod. de dot. promiss.* Sed Baldus non loquitur expresse, quando bona confiscantur propter crimen hęresis. Nam extra casum quo propter crimen læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ bona confiscantur, manifestum est, fiscum vel quēcumq; alium bonorum paternorum successorem, cogi dotare filias, vt patet ex supra citatis. Nam id generale est. obligationem dotandi transire ad heredes, vel successores patris, *vt per Bart. & Paul. l. si maritus, §. si voluntate, ff. solut. matrim. & in l. post dotem, in 2. q. prin. ff. eo. tit. Paul. in l. si socer, in princ ff. eod. tit. Curt. senior cons. 27. colum 14. vers. venio ad quartū, Aretin. l. qui superstitis, ff. de acquir. hered. Hyppol. cons. 125. colum. 1. Alex. cons. 169. nu. 2. lib. 7. Dec. cons. 379. num. 13.*

27 Reperio tamen, quod † in casu, quo propter crimen læsæ maiestatis diuinę bona cōfiscantur, quod etiam tunc fiscus de æquitate tenetur filiam dotare, *ita docet Ripa l. 1. n. 78 ff. solut. matrim. Cerruti l. qui liberos, n. 110. ff. de ritu nupt.* Quorum opinio Christianæ caritati conuenit, & amplectenda videtur, licet contra dicatur sentire Socin. *cons. 57. li. 4.* Non enim mansuetudinem Christianam sapit, pati etiam hostem fame perire, & magnificum, sanctumq; cum primis est. pudicitię puellarum succurrere, ne inopia prostituant corpus. Et in ambiguis, prudentissimū est, in eam partem deflectere, quæ mansuetudinem, & caritatem sapit.

28 Quatenus autem † fiscus teneatur dotare, liquebit ex puellæ dignitate, forma & ætate, & cum dos misericordia concedatur, potius quam iure, non oportebit amplius petere quam quod mediocre, vel infra mediocritatem est, arbitrio prudētis ęstimādū.

29 Illud autem † prætermissum nolui, viris Christianis adeo fuisse curæ, ne quis fame pereat, vt non solum spuriæ ex sacri iuris traditione alimenta concedant, verum etiam obligatio alēdi transit ad successores paternæ substantiæ quod sanctum & inuiolabiliter obseruandum mihi videtur, & docet Soc. *in l. Marcellus, §. res quæ, col. 1. ff. ad Trebel. Curt. iunior in Auth. res quæ, n. 30. C. commu. de legat.*

SVMMARIA.

1 *Prohibitio de non meliorando dotis ratione, an locum obtineat in filia secundo nubenti, & num. 2. 3. & 4.*

2 *Intellectus Auth. de æqualit. dot. §. quia vero. collat. 7. a qua desumpta fuit Auth. sed quamuis, Cod. de rei vxo. actione.*

3 *Dos incongrua an a marito constante matrimonio reuocari possit.*

5 *Immodica donatio (patre viuente) an possit reuocari a filiis.*

6 *Pater; an filia secundo nubenti teneatur dotem dare, & num. 17.*

Pater inops, an teneatur dotare filiam.

7 *Dos secundo nubenti quo casu danda sit & n. 9.*

8 *Legitima filiorum iure Regio quantum sit remissiue.*

10 *Dos congrua data filiæ si adhuc exstat (eo casu quo teneatur pater eam secundo nubentem dare) an pro modo facultatū (si diminuta sint) teneatur dare.*

11 *Pater secundo nuptui tradens filiam si dotem promittat nulla facta mentione de prima, an vtraque peti possit.*

Et quid si maiorem summam promittat quam fuit prima, an censeatur prima ibi comprehensa.

Et quid in muliere secundo nubente, promittēte dotem nulla summa expressa, an videatur promittere, quod primo marito in dotem dedit.

12 *Pater dotem non traditam, sed promissam primo nurui, an teneatur filiæ secundo nubenti dare, & num. 13. & 14.*

14 *Verbum* Dare, & promittere, *an parificentur.*

15 *Dos data in primo matrimonio, si exstat, an possit secunda dos pro secundo matrimonio peti, & n. 25.*

Filia secundo nubēs, solū dotē præsumitur habere a patre, cetera autem; præter primam dotem, præsumitur habere a marito, vel ex propriis bonis.

16 *Data a patre pro secundo matrimonio, præter primā dotem exstantem, si excedant legitimam, vel prohibitionem huius nostræ legis, an resecanda sint.*

18 *Pater assignans legitimam filiæ, in vita, si dolo, vel culpa sua eam amisit, an pater teneatur denuo relinquere.*

Et an isto casu teneatur alimenta dare, & num. 20. 21 & 17.

22 *Prima dos data filiæ, & absq; eius culpa amissa, an sibi in legitimam imputari debeat: & num. 30. 31. 33. 34. & 35.*

23 *Prohibitio de non meliorādo an extendatur ad alienationem necessariam.*

26 *Filia quæ nihil habitura est ex paterna substantia, præter dotem: si dos semel data, eius culpa amittatur, an sit iterum dotanda.*

28 *Filia emancipata semel dotata, an sit iterum dotanda, quandocunque dos fuerit consumta, dum tamen non fuerit culpa patris.*

29 *Actio de dote, communis est patris, & filiæ.*

Limita si filia non sit emancipata. Et quid hodie seruandum sit in hoc.

32 *Pater emancipatam an dotare teneatur, toties quoties opus fuerit.*

35 *Filia ex nuptiis solum videtur liberata a patris potestate, in his quæ sibi vtilia sunt, non vero in his quæ damnosa.*

36 *Affectus naturalis quo pater adducitur ad dotandam filiam, an non tollatur emancipatione.*

38 *Frater; an teneatur secundo sororem dotare, remissiue.*

39 *Vidua secūdo nubens quantum possit dare in dotem marito.*

Intelle-

Intellectus l. hac edictali, C. de secund. nupt.

44 *Maritus secundo nubens habensq; filios quantum in dotem uxori dare potest.*

Dos quae datur a marito uxori, an sit danda ante contractum matrimonium, vel post.

Limita si uxor esset nobilis, maritus vero ignobilis.

CAP. XVI. *An dispositio huius legis locum habeat in dote, quae datur secundo loco filiae secundo nubenti.*

1 QVAERO † deinde, *an dispositio huius legis locum habeat in dote, quam pater dat filiae secundo nubenti.* Distingue aut dos primo loco data extat, aut cōsumta est. Primo casu distinguendum. Aut enim dos fuit immodica. Aut fuit iusta, & congrua Primo casu, scilicet quando dos primo loco data fuit immodica, certe pater non tenetur eandem dotem dare secundo nubenti. Ita probari videtur *in Auth. de aequal. dot. §. quia vero iam, ibi, Si competens est.*

2 Reperio tamen, quod † Philippus Decius, excellentis ingenii vir, *cons. 35. praestantissime Doctor, col. 6. v. non obstat tertio v. immo responsio,* scribit, quod etiamsi dos sit immodica, si data est filiae cum primo nuptui tradita est, pater eandem dotem dare debet cum secundo nubit. Quod repetit *in eodem cons. col. fin. versic. non obstat. quod, § quia vero* Vbi dicit quod illa verba, *Si competens est,* posita *in d. §. quia vero,* significant, si conveniens est. Et quod ita interpretatur ibi glossa. Sed certe glossa non explicat illa verba, licet antea explicet verbum competit, id est, si convenienss est. Equidem fateor verba *§. quia vero, ibi, Si competens est,* interpretari posse si aequum est, cum tamen secundum proprietatem Romani sermonis non recte dicatur competens quod aequum est, certe non videtur praeposterum iudicare textum illum, ex quo desumta est Authent. *sed quamvis, C. de rei uxor. action.* loqui, quando dos primo loco data, fuit competens. Sed adfert Dec. in defensionem suae opinionis, verba ultima eius *§. quia vero,* ubi dicitur, quod quando facultates patris, aliquo casu sunt diminutae, quod dotem minuere potest, & solum iuxta facultates dotem constituere: Ergo videtur (inquit Dec.) quod alias non habeatur respectus ad facultates, & quod dos debet dari, sicut primo data, vel promissa fuit. Sed certe hoc telum in eum retorqueri potest. Si enim diminutis facultatibus diminuitur dos data, ne incongrua fit, multo magis diminuetur, quando a principio incongrua erat, & immodica.

3 Mihi videtur † distinguendum. Aut enim dos primo data tanta erat, ut fieret praeiudicium legitimae ceterorum filiorum, & certe secundo nubenti dari nō poterit, esset enim perseverare in errore seu malitia, cum enim a primo marito cui data fuit revocari possit, etiam constante matrimonio, *ut per Paul. l. vna, col. 2. C. de inoffic. dot. & l. 29. Tan. cum aliis quos ǁ. citabo suo loco,* cur secundo marito detur, & secundo nubenti non tollatur, quod de iure auferendum est. Quod autem dos de iure cōmuni dari non possit, si fiat praeiudicium legitimae ceterorum filiorum docui late *supra cap. primo.*

4 Rursus quod ex decreto † huius legis filia nō possit ultra legitimam dotari, indicant eius verba. Itaq; si supra legis permissionem dos data sit, non est danda filiae secundo nubenti, optimum enim est errores nostros corrigere, & cum a principio iniqua fuerit dotis cōstitutio, certe secundo nubenti pater auferre eam potest. Habet enim pro se legem, corrigit quod praepostere fecit, et litem inter filios, ac demum facit, quod inuita filia faciendum est.

5 Neq; obiiciat aliquis, viuente † patre non posse revocari a filiis imodicam donationē, *ut per Bal. & Salyc. l. vna, C. de inoffic. don.* & quod sic filia secundo nubens, saltem viuente patre, retineret dotem imōdicam. Sed hic dupliciter respondeo. Primo quod in casu de quo loquimur pater retinet, non filii. Deinde pater ipse agendo, vel excipiendo potest impugnare immodicam dotem a se constitutam, saltem ex vi huius legis prohibitiuae, ut infra dicam suo loco. Pro hac opinione faciunt verba *§. quia vero, ibi, Si competens.*

6 Si tamen dos † esset immodica, non quod faceret praeiudicium legitimae aliorum, sed quia si pater secundo nubenti traderet eam, paupertate premeretur, & tunc non tenetur secundo eandē dotem dare; ita probatur *d. § quia vero, & in Auth. sed quamvis, C. de rei uxor. act.* Quod amplia nō solum quando post constitutam dotem paupertas, & diminutio facultatum venit, sed quando a principio, tempore primo cōstitutae dotis, pauper erat. Moueor, quoniam pater inops non tenetur, imo non potest dotare filiam, *auctore Bal. l. fin. col. 3. C. de dot. promiss. n. 10. Roman. l. 1. ff. solut. matr. Ias. § fuerat, co. 36. v. secundo notate. Instit. de act. Corn. cons. 282. col. 6. ver. nec etiam, lib. 1. Aret. cons. 17. col. pen. v. dico etiam, Lup. in rep. c. per vestras, §. 22. in constituenda n. 1. de don. inter vir. & uxor.*

7 Si tamen dos † diceretur immodica, quia excedit legitimam dotatae, quae de iure communi est tertia paternae substantiae, diuidenda inter quatuor seu pauciores fratres, vel dimidium paternae substantiae si sunt plusquam quatuor, *ut in Auth. nouissima, C. de inoffic. test.* & tunc etiam si dos excedat legitimā, quae pertineret ad filiam diuidendo trientem, vel semissem cum fratribus, certe dos primis nuptiis data dāda est cum secundo nubit. Haec enim dos, licet dici possit excedere modum requisitum, quia excedit legitimam, tamen cum non faciat praeiudicium legitimae ceterorum filiorum, lex permittit patri, ut de reliquis bonis, quae restant, deducto triente, vel semisse, possit meliorare filiam, quam velit, & unam uberius quam aliam dotare, *ut late probaui c. 1. nu. 24. versic. hactenus de dote.*

8 Hoc tamen † non procedit iure Regio, quo universae parentum facultates, demto quinto, sunt legitima filiorum, ut probaui *dict. c. 1. num. 17.* quoniam ubi primum exceditur legitima dotatae, fit praeiudicium legitimae ceterorum. Quinimo etiamsi detur quinta pars, censetur fieri praeiudicium, quoniam haec lex prohibet eam dari in dotem supra legitimam, quod tractaui *etiam c. 1.*

9 Si tamen diceretur † immodica, non quia excedit legitimam dotatae, nec quia facit praeiudiciū legitimae aliorum, sed quia est supra modum facultatum, & tunc si exceditur meta hic adscripta, resecabitur. Si tamen non exceditur meta, neq; legitima, & tamen est supra congruentiam honestam, & hoc casu cogendus est pater dare secundo nubenti integram dotem, primo constitutam, & ita intelligenda sunt verba Dec. *d. cons. 35.* quae incautis facile imponere possent, & videntur scrupulum iniecisse *Cassan. in consuet. Burg. rub. 7. §. 12. n. 2.*

10 Secundo casu, scilicet † quando data fuit dos congrua, & adhuc exstat, certe pater tenet eandem dotem filiæ dare, *vt in dict. Authent. sed quamnis, C. de rei vxor. act. an.* Nisi forte eius facultates sint diminutæ, tunc enim solum pro modo facultatum tenetur dotare. Ita probatur *in Authent. de equalit. dot. §. quia vero ad finem. & in d. Authent. sed quamnis, & ibi notat Cyn. Socin cons 57. num. 31. libr. 4. & cons. 100. num 10. lib. 3 Baer. decis. 137. num. 2 Rip. l. 1. num. 60. ff. solut. matrim. Paul. cons. 11. col. 2. vers. si vera nubat, lib. 1. Baptista de sanct. Blas. de priuilc. dotis. priu. 101.* Quod pater facere tenetur, non solum si filia velit secundo nubere, verum etiam si velit ingredi religionem, *vt dicus supra cap. 14. nu. 3.* secus si velit seorsim de per se viuere, *vt Alberic. opinio est, quem citat & sequitur Rip. l. 1. num. 63. ff. solut. matrim. Facit l. stipulationum, ff. de iur. dot.*

11 Rursus illud † notandum, quod si pater qui secūdo nuptui tradidit filiam, promittat dotem, nulla mentione facta de prima, certe vtraq; dos peti non potest, vt egregie & prudenter definit Guid. *decis. 375. num. 3. & singulari 281. Cyn. in Authent. sed quamnis, C. de rei vxor. act. Corn. cons. 102. lib. 2.* Et probatur expresse *in l. dotem, ff. de iur. dot. scribit Curt. iunior, cons. 144. num. 8. Abb. cons. 46. col. 1. ver. venia ad secundam, lib. 1. & cons. 81. eod lib Signar. cons. 252. col. 5. vers. praeterea, Boer. decis 137. Bertrand. cons. 35. num. 11. libr. 1. Bened. cap. Raynutius, verb. Dotem, num. 18. de testam.* Quinimo etiamsi pater maiorem summam promittat, quam fuit prima dos, censetur prima ibi comprehensa. *vt per Alexand. in l. huiusmodi, § cum pater, in 3 limit ff. de leg 1.* Quod intellige, vt ibi declarat, & vide eum *in l. si cum dotem, §. si pater, ff. solut. matrim. late Baer. decis. 137. nu. 2* Sic mulier secundo nubens, nō expressa summa dotis, videtur promittere quod primo marito in dotem dedit, *l. dotis, l. dotem, ff. de iur. dot. l. penult. § vxor. ff. solut. matrim. l. cum maritus, §. Titius, ff. de pact. dotal. Cyn. in Authent. sed quamnis, in 3. quest. C. de rei vxor. act. Bar. in disputat. incip. Mulier habens amplum patrimonium, Socin. cons. 69. num. 14. lib. 4. Paul l. si mulier deuertit, & l. penult. §. vxor ff. solut. matrim. Socin. cons 80. num. 1. lib. 4 text. in l. dotem, ff. de iur. dot. Boer. decis. 137. num. 1* distinguendum tamen inter maiorem & minorem, *vt per Paris. cons. 34 lib. 3. col. 2.* & vide Cor. aliter sentientem *cons. 254. col. 3. vers. item praemittendum, lib 1.*

12 Neque solum † pater dotem primo traditam, sed solum promissam, tenetur filiæ secundo nubenti tradere, licet nunquam tradita fuerit. *Ita Cyn. & Salycet. in dict. Authent. sed quamnis, C. de rei vxor. act. Ias. in l. filia legatorum, C. de leg. & nouissime Dec. cons. 35. col. 2. & 3. n. 4. v. mihi videtur. & col. 6. v. ego vero indubitanter,* vbi citat *§. quia vero. in Aut. de aequ. dot. sb. Obtulerit,* quod videtur significare promissionē. Cōtra tamen sentit Glos. *in dict. Aut. sed quamnis, Ias.* & Angel. *in § fuerat, Instit. de action.* ac nouissime Rip. *l. 1. nu. 64. ff. solut. matrim.* rem indefinitam in medio reliquit.

13 Mihi prima sententia † placet, nam filia in dote sua videtur habere, etiamsi non tradita sed promissa fuerit, *vt in l. ex more, C. de pact. conuentis.* Item licet textus in *§. quia vero* dicat, dotem ad patrem reuersuram, & sic videatur supponere, fuisse datam, tamen satis reuertitur, quo ad facultatem denuo eam dandi, cum eius potestatem nunquam exiuerit. [illegible] fundamentum secundo dotandi, est, quod dos redit ad patrem, certe satis redit, quæ nunquam de facto eius manum exit.

Neque obstat verbum (*Data*) positum † *in § quia vera:* quia dare, vel promittere paria sunt, *vt dict. l ex morte, C. de pact. conuen. & dixi supra cap 2. vers. notandum.* Et hanc opinionem in casu magis dubio tenet Curt. senior, *cons. 27. col. 15. vers si enim datio.* Vbi dicit, quod si aliquis dedit primo in dotem aliquam rem, quam ex statuto dare non potuit, & eo prætextu non soluit, quod si filia secundo nubat, tenetur parem summam in dotem dare, quia satis dicitur redire ad eum, quod nunquam dedit, & sic est magis conseruatum, vt secundo dotet. Et quod dos promissa sit, secundo danda docet Cifont. *in l. 17. Taur. n. 5. vers. sed his non obstantibus.* 14

Illud autem addendum, quod † quando dos data exstat, secundo dos pro secundo matrimonio peti non potest. Ita probatur *in Authent. quod locum. C. de collat.* vbi textus loquitur de dote amissa. Rursus probatur, quoniam vbi primum pater dotauit, satisfecit obligationi impositæ sibi *ex l. qui liberos, ff. de rit. nupt.* Neque amplius quam semel tenetur dotare, si dos extat, vt significat Socin. *in l. 2. §. quod si in patris, num. 15 & 16 ff. solut. matrim. Curt. sen cons. 27. col. 15.* Hinc infertur, quod licet filia secundo nubat, solum præsumitur habere dotem a patre, cetera autem præter primam dotem præsumitur habere a marito, vel ex propriis bonis, *vt per Ias. cons. 88. nu. 2. lib. 1. Alber. & Salyc. in l. etiam, C. de donat. inter vir. & vxor. Salyc. in l. quintus, ff. eod. tit.* 15

Infertur etiam, quod † si præter primam dotem exstantem, pater aliquid det pro secundo matrimonio, quod si excedītur legitima, vel præfinitio huius legis, resecabitur: *vt dixi supra cap. 5. n. 38.* Vbi tractaui de augmento dotis, an admittatur, si excedatur summa hic præfinita. Aucta autem censebitur dos, si pater secundo nubenti aliquid det, etiamsi non declaret se dare pro dote, vel augmento, *l. quod autem, ff. de iur. dot. & ibi Bart. Bald. l. nulla, C. de iur. dot. Corn. cons. 282 col. 4. lit. E lib. 1.* 16

Venio ad † secundam quæstionis partem, quando scilicet dos primo data consumta est, *an non obstante hac lege, pater secundam dotem dare possit, etiamsi vtraque dos iuncta excedat præfinitionem huius legis?* Supponendum autem, quod si filia dolose consumsit dotem, vel sua culpa eam amisit, pater non tenetur eam secundo dotare, cessante autem eius dolo, vel culpa, secundam dotem dare tenetur. Ita probatur *in Authent. quod locum, C. de collat. & ibi notant Bar. Bald. Salycet. & Corn. Ias. col. 4. num. 7. Capella Tolosan. 290. Boer. decis 131. col. 2. & 3. Bartol. Bald. Ang. Paul. Imol. & Alexand.* qui dicit hanc communem, *num 6. in l. si cum dotem, §. 1. ff. solut. matrim. Pun. cons. 80. quia per supradictum, col 2 vers. licet enim, lib. 1. in antiqua impressione. Socin. cons 75. col. 3. ver primo. quia vitra, lib. 2. Barbat. in cap. que in Ecclesiarum, num. 20. de constit. Socin. cons. 5. col. 2. vers. quarta ratione, lib. 4. Cur. senior cons. 27. col. 15.* & hæc est communis distinctio, *secundum Lup. cap. per vestras §. 24. stic. an nunc, num. 15. de donat. inter vir. & vxor. Ias. in Authent. res que, col. 7. C. commun. de leg. Campeg de dote 1 part. qu. 26. Signor. cons. 88. Nouel. de dote 6. part. priuileg. 5. & 16. Benedict. cap. Raynutius, verb. Dotem, numer. 19. de testament.* 17

Confirmatur hæc communis † opinio, quoniam si pater assignauit filio legitimam in vita, & fili- 18

lius eam perdidit, distinguitur, an suo dolo, vel culpa eam amiserit, vt vel pater teneatur denuo relinquere, vel non. *Ita Bart. & Bald. & Alexan. nu. 9. l. si cum dotem, §. 1 ff solut. matrim. Bald. in Auth. contra rogatus, n. 8. vers. & facit ad duas quæstiones, C. ad Treb. & in l. scimus, num 11. vers sexto quæro. C. de inoffic. test. Iason Authent. quod locum nu. 7. C. de collat. Bald. in Authent. si captiui, in fin. C. de Episcopis & Cler. Lupus d. §. 24. num 9.*

19 Quinimo † non solum legitimam non tenetur relinquere, verum neque alimenta dare, etiamsi reuertatur ad patrē, si modo dolo, vel turpi culpa bona amisit. *ita Bald in Authen. contra rogatus, n. 11. col. 2. C. ad Trebel. & in l. si cum dotem, §. 1 ff. solut. matrim. Curt. Iun. in Authent. res quæ, num. 31. C. comm. de leg.* Et videtur sequi hanc distinctionem, an dolo, vel culpa lata filius bona amiserit, Alexand. *l si cum dotem, §. 1. num 9. vers. quod vltimum, ff. solut. matrim.* vt vel pater teneatur denuo alere, vel non.

20 Sed in hoc de alimentis, quod † etiamsi filius turpiter bona amiserit, pater teneatur illum alere, scribit Bald. post Iacob. Aret. *L. 1. §. ius naturale, n. 7. vers. quære quid si filius, ff de iust. & iur. Ias. in Auth. quod locum, n. 8. C. de collat. Bald. in l. scimus in principio, col. 3. nu. 11. vers. sexto quæro, C. de inoffic. test. &* vide Bald. a Bartolinis, vulgo dictum Nouellum, *in rep. l. 2. §. 1. ff solut. matrim. & ibi Vinc. n. 19. Hyppol sing. 104. incip. pater tenetur, Barb. c. ex parte, col. 3. de consuet.*

21 Quæ opinio † æquior videtur, & magis Christiana, imitatione diuinæ misericordiæ, cuius bonitate videmus lucem exoriri super bonos, & malos. Alimenta tamen huius filii, iudex strictissime taxabit, spreta omni consideratione dignitatis. Indignus enim videtur misericordia, qui propria culpa libidinib. & luxu bona ꝓfudit. Satis est, vt liberalitate paterna effugiat periculum famis, quæ mortem afferre posset. Licet enim supponeremus patrem teneri alere filium iuxta dignitatem, *l. tutor secundum dignitatem, in princ. ff. de administ. tut. l. 1. §. mulier, l. habitatio, ff. de ven. in posse. mitt. l. sed etsi quid ædificauerit. §. sufficienter, ff. de vsufruct. tradit Bald. in rubric. C. qui bon. ced. poss. sequitur Aret. cons. 17. column. penul. & ib. 5. aliique plures interpretes, quos allegat Tiraquel. in tractat. nobilitatis, cap 20. num. 136. Dominus Prases in epitome super 4. 2. part. cap. 8. §. 6. num. 8.* Et hanc opinionem sequitur Angel. *cons. 362. Alexand. consil. 70. lib. .. Dec. in l. cum quid, 2 lect. num. 3. ff. si cert. pet. eadem Dec. in cap. Episcopus, num. 10. de prabend. Ripa lib. 1. respons. cap 14. num. 7. Roman. sing. 11 Ias. in l. cum it. §. vult igitur, num. 1. ff. de transact. Rochus de Curt. de iure patronat. verb. vtile, quæst 3. Bertrand cons. 242. num. 7. lib. 3. Petrus Paul. Paris. consil. 99. num. 30 libr. 2. Aymon Crauet. cons. 139. num. 10. Corras. lib. 3. Miscellan. cap. 12. num. 2. Gregor. l. 2 titul. 19 part. 4. verb. La riqueza,* quæ lex hanc sententiam fulcit, *& l. 24. tit 9. part. 6.* & non tacendo auctorem Lara de Cordoua *in l. si quis a liberis, § sed si filius, a num. 43. ff. de liberis agnoscendis,* quod in legitimo verum est, hoc tamen non admittendum, quando propria culpa amisit bona data, vt se aleret, illa enim ipsa ex propria culpa debet imputare in summā sibi alias ꝓ alimentis dandam, *argumento eorum, quæ notantur in l. in quartam, ff ad leg. Falcid. & in Authent. quod locum, C. de collat. & in locis supra citatis,* dum tractant de bonis, quæ filius consumsit in ludo.

22 His suppositis, distinguo † aut enim dos est amissa absque culpa filiæ, & pater tenetur secundam dotem dare iuxta communem opinionem, & tunc etiamsi facta computatione primæ dotis excedatur legitima, nihil ad rem, quoniam prima dos absque filiæ culpa amissa, non imputatur sibi in legitimam, neque facit partem, *iuxta ea quæ supra dixi, numer. 18. versic. Confirmatur. Notat. Bald. a Bartolinis, vulgo dictus Nouel. in repet. l. 2. § 1 ff. solut. matr. & ibi Vincentius Herculan. nu. 19. Benedict. in cap. Raynutius, verb. Dotem, numer. 20. de testament. Nouel. de dot. col. 4. in paruis.*

23 Rursus, quod etiamsi † hoc casu excedatur summa hic præfinita, facta computatione vtriusque dotis, nihilominus liceat secundam dotem constituere. Probatur, quoniam hanc secundam dotem pater iure cogente dat, vt patet ex communi supra relata. Ideo prohibitio huius legis non extenditur ad alienationem necessariam, *vt in l. alienationes, ff. famil. herciscund. late Bart. Alexand. & Ias. in l. filius famil. as, §. diui. ff. de leg. 1. & in Authentic. res quæ, C. commun. de legat.*

Rursus probatur, quoniam filia hoc casu nō potest dici meliorata, nisi secunda dos contineat meliorationem, prima enim non est in consideratione neque facit partem.

24 Prætereà pater non † dat per viam donationis secundam dotem, sed coactus dispositione legis. Postremo ceteri filii, quorum fauore condita est hæc lex, non possunt conqueri legitimam suam minui. Primo quoniam non minuitur dote secunda, sed amissione primæ, amissa autem non excedebat, & amissa iā non est dos. Secundo, quia legitima minuitur obligatione legis, haud aliter quam minueretur, si patri ex aliqua caussa auferretur pars bonorum. Si tamen dos filiæ culpa amissa esset, certe secunda dos etiam infra summam huius legis dari non potest, si oritur melioratio ex aliqua ex dotibus, vel ex vtraq; iuncta.

25 Moueor primo, quoniam dos propria culpa amissa imputatur in legitimam, *vt notant Doctores supra citati,* & sic computatur, ac si extaret, & filia censetur dotata, si autem exstaret, non posset secundā dotem petere, *vt supra dixi n. 15.* Item si iam accepit legitimam, non potest supra legitimam dotari, resistente hac lege. Item etiamsi dos minor legitima fuerit, si tamen fuit æqualis præfinitioni legis, supra eam dari non potest.

26 Rursus satis † videtur dotata, quæ dotem datam dolo vel culpa amisit, neque æquum est, vt melioris conditionis sit, quæ culpa dotem amisit, quam quæ illam non amisit. Filia autem, quæ dotem datam possidet, non est amplius dotanda, iuxta supra dicta, quoniam minueretur legitima ceterorum, & pater semel dotando satisfecit officio suo, igitur multo minus dotabitur, quæ propria culpa amisit dotem sibi a patre datam, oportet enim culpam puniri. His congruit, quod si filia nihil habere debeat ex patris substantia præter dotem, si dos semel data eius culpa amittatur, non est iterum dotanda, *auctore Bald. l. fin C. de dot. promiss. Alexand. l. si cum dotem. §. 1. num 7 ff solut. matrim. Campeg. de dote vltima part. principali. q 21.*

27 Rursus, cum lex † liberet patrem ab obligatione secundo dotādi filiam, quæ primam dotem sua culpa amisit; certe si secundo dotet, meram donationem, ac meliorationē in filiam cōferret. Nam si pri- †

ma, & secunda dos excedunt legitimam, iam est melioratio quę improbatur. Si autē non exceditur legitima, sed exceedit summa hic præfinita, & certe hoc quoq; nō licet nō n. fas est trāsgredi legē. Si autē vtraq; dos iuncta non excedit legitimā, neq; summā hic præfinitam, patet si velit poterit secundo dotare, non tamen ad id cog poterit, nisi pro quantitate necessaria ad aliment. filiæ. Al mēta enim præstanda sunt a patre, etiamsi filia propria culpa bona a patre data amiserit, *vt supra dixi hoc c. an. 10.*

28 Illud silentio præterire nolui, quod † etiamsi de iure communi filia, quæ amisit dotem absq; sua culpa, sit iterum dotanda, hoc non videtur procedere iure Regio, nisi dolo patris dos periisset. Moueor quoniam Iure Regio filia per nuptias liberatur a patria potestate, quo ad omnia, Regia lex Tauri 47. De iure autem filia emancipata semel dotata, non est iterum dotanda, quomodocunq; dos consumta fuerit, dummodo non fuerit consumta culpa patris, *ita docent Bald. & Bartolomeus in rep. l. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matrim.* cuius opinionem dicit in practica seruandam Vincent. Herculan. *ibi. num. 20. vers. in filia autem emancipata, Soc. n. 15. & 16.* licet tandem relinquat cogitandum.

29 Mouentur, quoniam † ratio, quare actio de dote est communis patris & filiæ, est, quia pater tenetur iterum dotare filiam, & ne iterum dotare cogatur, dat ei lex communionem in actione de dote, vt melius possit dotem conseruare: hæc est ratio communis *secundum Socin. in dict. §. quod si in patris, num. 14. & notat. glos. ibid. in verb. dot.* In casu autem, quo filia est emancipata, lex non dat patri communionem actionis, sed actio de dote competit in solidum filiæ, *vt in dict. § quod si in patris, & l. vnic. §. videamus, C. de rei vxor. act.* Ergo indicium est, patrem non teneri secundo dotare filiam emancipatam, cum communio actionis detur, vt secūdo dotet, & hæc communio deficit in emancipata. Facit optime *l. pater filium ff. de condition.* vbi cum ea tē dotem, pro filia emancipata, non consideratur interesse patris, nisi dos ad eum ex stipulatione reuertatur. Si enim hoc deficiat, nullum aliud interesse consideratur. Si tamen pater teneretur redotare filiam, certe esset interesse considerandum, si dos filiæ cuineretur. Et † quod hodie actio de dote non sit communis patris & filiæ, notat Roder. *l. 9. titul. 11 libr. 1. colum. final.* quia filia nupta, ex nuptiis liberatur a patria potestate.

30 Rep. io tamen, quod † contrariam sententiam, imo quod filia emancipata sit secundo dotanda a patre, etiamsi absque dolo, vel culpa patris dos perierit, defendit Ripa *dict. l. 2. § quod si in patris, num. 15. & 16. ff. solut. matrim. Boer. decis. 131. num. 6. colum. 2.* Adducit Ripa, quod pater tenetur dotare filiam officio iudicis, *l. qui liberos, & ibid. Bald. & Salyc. ff. de ritu nupt.* officium autem iudicis consistit in sola æquitate, *l. fin. ff. de petit. hered.* æquitas autem dictat, vt pater, si possit, teneatur redotare emancipatam, sicut filiam in potestate.

31 Mihi hæc secunda † opinio verior videtur. Primo ex text *in Authent sed quamuis, C. de rei vxor. act.* vbi si patris facultates minuantur, licet minuere dotem filiæ ad eum reuersam, ergo non redotat, quia redit ad eum, iam enim ibi redit, & minuit eam, & ita ratio glos. *in d. § quod si in patris*, videtur esse falsa, & ita eam reprobat Paul. *ibi.* & Rip. *num. 16.* Rursus moueor, quoniam grauius est patri, filiam amittere dotem, quam esse emancipatam, si enim filia in potestate amittat dotem, in qua pater habet ius commune cum ea, *vt in d. § quod si in patris*, nihilominus si sine dolo amittat, patet teneri eam redotare, etiamsi videatur amisisse rem, in qua pater habebat ius, ergo multo magis quando amisit eam filia emancipata, amisit enim rem, in qua pater nullum ius habebat.

Rursus moueor, quoniam pater † tenetur dotare emancipatam, *vt in l. fin. C. de dot. promiss.* hæc autem obligatio patris est toties, quoties opus fuerit, *vt per Marian. Socin. cons. 75. col 3. vers. primo, quia vltra, Baptist. de sancto Blasio de privil. dotis, privil. 150.* Et fatentur omnes, qui faciunt differentiam inter patrem, & socium, *vt per Bart. Bald. & Dd. in l. si filius pro filia, ff. pro socio.* Ergo aut dos exstat, & non oportet secundo dotare, aut non exstat, & tenetur secundo dotare, quia obligatio patris est, dotare toties, quoties opus fuerit, & obligatio dotandi tam versatur circa emancipatam, quam circa filiam in potestate. Item dos datur loco legitimæ, *vt per Cym. in l. scimus, C. de inoffic. test. am.* & loco alimentorum, *vt iam sæpius supra est repetitum.* Legitima autem semel tradita, si absq; culpa filii amittatur, est reficiēda a patre, *vt supra dixi, num. 18. vers. Confirmatur.* Neq; Doctores faciunt differentiam, an filius sit emancipatus, vel non. 32

Et quod ad nostram † quæstionem attinet, satis est. quod supponunt legitimam dari filio, vt eam possideat, haud aliter, quam dos redit ad emancipatam. Ecce termini pares sunt, quod filia emancipata recipit dotem, nulla parte relicta patri. Et filius accipit legitimam possi.ilē iam de manu patris, nihilominus tamen, si absque culpa filii legitima amittatur, pater legitimam ei relinquere tenetur, ita ergo licet emancipata possideat dotem, secundo dotanda est, si dotem absq; sua culpa amittat. 33

His congruit, quod fauere † imbecillitati fœminarum Christianum est, & fauere nuptiis spectat ad publicam vtilitatem, & prospicere pudicitiæ filiæ ad honorem patris, & ad publicos mores pertinet, & vidua amisso virginitatis flore difficilius inueniet maritum, *Bald. cons. 98. lib. 2.* Et hæc opinio erit indubitabilis, si dos a marito filiæ amissa fuit, nulla culpa filiæ, *vt in Authent. quod locum, C. de dot. caut. non numer.* nulla inquam culpa in exigendo, neque in alia re, hoc enim casu, cum antequam ad manus filiæ dos perueniret, dos amissa sit, certe filia nihil facere potuit, & nihil plus facere potuit, quā ipse pater, qui filia emancipata nullum ius habuit. 34

Postremo adiuuat † hanc sententiam, opinio sentientium filiam ea nuptiis solum videri liberatam a potestate patris in his, quæ sibi vtilia sunt, non vero in his, quæ sunt damnosa. Ita docuit Roder. *l. 5. tit. de los pleitos § considera v tra lib 1 sir. Gomez. Arias l. 47. Tauri, Pyrrhus in consuetudin. Aurelianens. tutal. de societ. 8. inter virum & vxor. col. 2. Bosqu. de nupt. lib. 2. n. 31.* 35

Et demum † Iureconsulti nostri, volentes membris reipublicæ prospicere, alios aliis commendarunt, sed præcipue stantes naturæ vim, filios patribus curæ esse voluerunt, idcirco patri iniunxerunt dotem, & nuptias filiæ, rem honori patris, pudicitiæ filiæ, & publicæ vtilitati maxime conuenientem. Affectus autem naturalis, quo pater adducitur ad dotan- 36

dotandam filiam non tollitur emancipatione. *gloss. Faber Plat. & Angel in §. in testibus. Institut de testament.* Ideo pater non minus tenetur dotare emancipatam, quam filiam in potestate, *l. final. C. de dot. promis.*

37 Mihi hæc opinio † magis placet, præsertim cum dos succedat loco alimentorum, & filius sit alendus, etiamsi fœde amiserit bona sibi tradita, vt se alat, *vt supra dixi a num. 20.* Ergo etiamsi emancipata possideat dotem, redotanda est, si eam absq; culpa sua amittat. Fateor tamen iudicem, qui cogit patrem secundam dotem filiæ constituere, non debere in illum seuerius agere.

38 An autem pater teneatur secundo † dotare sococem, distinguendum est, sed quia non satis aptus tractatus huius rei est, vide Alexand. *l. si cum dotem, § 1. colum. 2. ff. solut. matrimon. Bald. l. final. colum. 2. num. 8 C. de dot. promis. Curt. senior cons. 27. colum. 15. versic. & nedum praeter, Lup. in repet. cap. per vestras, §. 24. numer. 4. vers. sed quamuis Boer. decis. 131. colum. 3 num. 8. versicul. & pro hac conclusione, Felin. cap. 2. col. 2. v. si ille est obligatus, de trenga & pace, Bal. Imo. & Iasl. l. duo. §. si iurauerit, ff. de iureiur. Rebuf. in rep. c. postulasti, in glos. n. 220. de cleric. excom. minist. Tiraq. in repet. l. boues. §. hoc sermone ff. de verb sign.*

39 Solet autem dubitari, *quantum † possit dare in dotem marito:* vidua ipsa secundo nubens, & hic casus diuersus est à præcedenti, nam hic loquimur de dote quam ipsa dat de propriis bonis, & certe si liberos habeat, & apponatur pactum, vt vir lucretur dotem, non potest in dotem dare plusquam portionem, quæ pertinet vni ex filiis, si tamen non apponatur pactum de lucrando, libere potest omnia sua in dotem dare, & hic est verus intellectus *l. hac edictali, C. de secund. nupt secundum Bald l. ea lege, C. de condit. ex lege, Roman. consil. 447. Aymon. cons. 142. Dec. consil. 246. colum. 1 Bartol. & Angel. in Authent. de nupt. § optime, Bert and. in repet. dict. l. hac edictali, numer. 28 & dixi supra cap. 10 num. 61. vers. Moueor quoniam ratio communis est.*

40 Et hinc liquet, quantum † possit dare in dotem maritus habens filios vxori, quam secundo ducit, nam l. *hac edictali*, loquitur etiam in patre secundo nubente. Facit Regia lex *Taur. 15* Non enim est nouum maritum dotare vxorem: *vt per Bartol & Alexand. & Ias. l. si diuortio, ff. de verbor. oblig.* Talis tamen dos constitui debet ante contractum matrimonium, non post, *vt per Ab. & Card. Alexand. in cap. & si necesse de donat. inter virum & vxor. Lupum in rubric. de donat. inter virum & vxor. § 30. incip. infertur etiam, num 1 Boerium in consuetud. Bituricens. titul. de consuetudin. matrimon. § 4. in princip.* Nisi forte vxor esset nobilis, & maritus ignobilis tunc enim cum non sit donatio simplex, valebit etiamsi fiat contracto matrimonio, *Bal. d. l. si voluntate, C. de dot. promiss. Afflict. decis. 61. numer. 3. Alexand. l. si diuortio, ad finem ff. de verbor. oblig. Rodericus l. 1. tit. de las arrhas. § pone, col. 5. ve. sed quid respondendam* Arrhæ tamen multiplices constitui possunt constante matrimonio, *vt dixi supra c. 7.*

SVMMARIA.

1 *Pater an possit dotis ratione filiam de se benemeritam, vel parem donationem in se vel fratres conferentem meliorare, & numer. 2. 10. 17. 22. & 18.*

Limita quando melioratio patris, & donatio filiæ paria, vel non multum impariæ sunt, vt n. fin.

3 *Legare ratione benemeritorum vltra tertiã & quintam bonorum partem, an liceat.*

Donatio remuneratoria, an computetur in tertio & quinto.

Donatio remuneratoria, an velut æs alienum deducatur.

Legitima filiorum iure naturali debita, tolli in totum per legem, vel statutum non potest, neq; etiam per consuetudinem. vel Principis rescriptum, quãuis in quantitate. quæ est de iure ciuili, minui possit lege, consuetudine, statuto, vel rescripto Principis.

4 *Dos data a patre propter benemerita censetur aduentitia.*

5 *Res restitutioni subiecta, an possit ex caussa remunerationis alienari.*

6 *Patri an liceat rem expendere in caussa Dei, contra filios.*

8 *Prohibitus dare spurio vltra certam summam, potest dare ei, ratione benemeritorum.*

9 *Sacerdos an possit concubinæ donare ratione benemeritorum.*

11 *Fœmina prohibita rem aliquam accipere, an benemeritorum ratione, & in eorum remuneratione accipere possit.*

12 *Minores res suas prohibiti alienare sine decreto iudicis, an sine eo ex caussa remunerationis alienare possint.*

13 *Statuto, aliqua masculis reseruata cum prohibitione, ne eis exstantibus ad fœminas transeant, an transeant ex caussa remunerationis.*

Donatio prohibita a iure inter patrem, & filium, & inter virum & vxorem, an valeat ex caussa remunerationis.

14 *Donatio remuneratoria, an censeatur donatio, vel debiti solutio.*

15 *Donatio remuneratoria, censetur venditio.*

Vxor, quod habet ob benemerita, an perdat, si secundo nubat.

Dispositio l. hac edictali, C. de secund. nupt. quæ taxat dotes an habeat locum, quando dos marito benemerito datur.

16 *Iure communi legitima filiorum. quæ sit.*

19 *Dos data ob bene. merita, an sit conferenda.*

21 *Beneficia an debeant præcedere meliorationem, vt non sufficiant, si postea in patrem conferantur*

22 *Donatio inter virum & vxorem de iure prohibitã admittitur, quando est reciproca.*

23 *Taxatio dotis, quam mulier debet dare secundo marito, an locum habeat quando maritus aliquid vicissim dat filiis vxoris.*

24 *Filia, parem in patrem donationem conferens, etsi de iure valeat ad hoc, vt dotis ratione possit meliorari, tamen si filia post meliorationem donationem conferat, melioratio non ideo valet.*

Donatio eode tẽpore facta, quando dicatur remissiue.

CAP XVII. *An pater possit meliorare dotis ratione filiam de se benemeritam, vel parem donationem in se conferentem.*

DEinde quæro, *an pater possit dotis ratione meliorare filiam de se benemeritam, vel parem donationem in se vel fratres conferentem.* Quo- 1
ad primum, lectorẽ admonere visum est, hanc quæstionem difficilem esse. Videtur benemeritam non

ritam non posse dotis ratione meliorari, quoniam pater non potest ratione benemeritorum meliorare filium in præindicium legitimæ ceterorum. Sin. filiorum legitimæ præiudicium fiat, nulla melioratio (in quantumnis benemeritum) valet.

2 Ita significat glos.† *in Authen. vnde si parent, C. de inoffic. testam. & ibi doeent. Paul. col. fin. num. 7. Ias. col. fin num. 15. vers. secundo principaliter, Bald. l. 2. numer. 6. C. de inoffic. donat. Ias. l. cum qui, num. 3. C. de inoffic. testament. Aym. consil. 165. colum. 2. Couarr. in cap. cum in officiis, num. 11. de testam. Segur. l. coheredi, §. cum filiæ. ver. sed supradictis non obstantibus, ff. de vulg. Arius l. Tauri 27. n. 7.*

Cum ergo hæc lex vetando meliorationem, ratione dotis, vetet ex ea caussa diminui legitimã ceterorum filiorum *(hoc est enim filiam non meliorari)* sequitur, quod etiamsi filia sit benemerita, non ideo melioratio admittenda est, cum ex ea minuatur legitima ceterorum, si enim vnus melioratur, ceterorum legitima minuitur, vt dictat sensus communis.

3 His congruit, quod † licet nonnulli scripserint donationem remuneratoriam deducendam, veluti æs alienum, cum sit cõputatio tertiæ, & quintæ partis, e quorum numero sunt Lupus, *in rubric. de don. inter virum & vxor §. 50. nu. 12. Castellus in proœmio Taurin. sanction. verb Gratia Segur. l. coheredi, § cum filia, fallent. 16. ff. de vulg.* Contraria sententia verior est, *auctore Couar. dict. cap cum in offi. tis, num. 1. de testament.* quam probat Segura *dict. §. cum filia, fallent. 16. versic. sed supradictis.* Præter quos licet loquentes in propria specie quæstionis huius repete leeipta per Tiraquel. *in l. si vnquam, verb. Donatione largitus, num 11.* ac magis per Pinel. *in l. 1. part. 3. num. 59. C. de bonis matern.* licet postea vacasset. Et hæc est verior opinio, quod vltra tertiam, & quintam non licet legare ratione benemeritorum, quia fieret præiudicium, imo exhauriretur prorsus legitima ceterorum filiorum, quæ naturali iure debetur, *l. cum ratio, ff. de bon. damnator.* ideoque legitima non potest tolli in totum per legem vel statutũ, nec etiam per cõsuetudinem, vel Principis rescriptum, quamuis in quantitate, quæ est de iure ciuili, lege, consuetudine, statuto seu rescripto minui possit, vt omnium latissime, ac ingeniose probat, dicens hanc opinionem communiter teneri, Roderic. Suarez *in l. quoniam in prioribus, C. de inoffic. testam. 2. limit. num. 1. vsque ad finem eiusdem*, vbi quam plurimis numeris id prosequitur. Cuius rationes & alia etiam, quæ in eiusdem sententiæ comprobationem adduci possent, hic repetere non libet. Quam opinionem vltra eos, quos ipse allegat, sequitur Ias. *in dict. l. quoniam in prioribus, num. 3. & in l. si pater, num. 21. C. de instit. & substit. Ripa lib 1. respons. 7. numer. 1. Dec. consil. 106. numer. 4. Stephan. Aufrer. in addition. ad Capel. Tolos. decis. 337.* vbi dixit, hanc opinionem pluries seruari *in practic. Felin. in cap. Ecclesia sancta Mariæ, numer. 6. & 79. de constit. Addition. Dec. in l. iur a sanguinis, verb. contrarium, ff. de reg. iur. Joann. Garron. in rubric. de secund. nupt. 2. part. num. 20. cum sequentibus*, eandem opinionem sequitur Dominus Præses *in 4. de sponsal 2. part. cap. 8 § 6. num. 4. & 5. Gregorius Lopez in l. 32. tit. 9. part 6. in princ. glos. magno. Anton. Gomez in l. 40. Taur, num. 57* & nouissime a quo hæc sunt desumta D. Ludouicus Molin. Philippi Inuictissimi Regis, in summo Regnorum Castellæ Senatu gratiæ, & iustitiæ Consiliario, ac Legato pro regni Portugaliæ successione, *lib. 2. de Hispan. primogen. cap 1. num. 14.* Et sic constabit clare, ex supra dictis in eius præiudicium, benemerita rependi non posse. Quis enim iuste beneficium reponit ex alieno?

Ex quibus patet, quod filia non potest dicere dotem sibi datam, habendam pro ære alieno, neq; cõputandam in tertia, & quinta, & habẽdam, ac si eam emisset, vel titulo oneroso accepisset.

His accedit, quod † licet dos data a patre, propter 4
benemerita censeatur aduentitia, iuxta gl. *l. si donatione, C. de collat. Ias. l. filia dotem, colum. 1. ad finem, C. eod. titul. glos. l. 2. tit. 11. part. 5. litera f.* tamen nihilominus adducitur in collationem, neq; filia eam habet præcipuam, *secundum Ias. dict. l. filia, num. 2. vers. etem bene fateor.*

Hanc sententiam adiuuat, quod † prudẽter scri- 5
psit Curt. iunior *in Authentic. res quæ, num. 56. col. fin. C. comm. de leg.* quod res subiectæ restitutioni nõ possunt alienari, ex caussa remunerationis, quoniam non est caussa necessaria, ad quam donans iure cogi possit, & quoniam in bonis restitutioni subiectis est quæsitum ius tertio. Cum ergo ex hac lege quæratur filiis ius, ne eorum legitima minui possit ex dote, certe hoc ius non videtur tolli posse ex caussa remunerationis.

Postremo quisnam † de nobis melius meritus, 6
quam Deus ipse? cui vitam, & æternæ felicitatis munus debemus, tamẽ etiam in caussam Dei, & in rem eius oculis gratissimam, non licet patri rem expendere in præiudicium legitimæ filiorum, *vt per Paul. & Ias. num. 9. in l. maritus, C. vnde vir & vxor. Anchar. cons. 25. videtur prima facie, vers. his non obstantibus, Abb. cons 64. lib. 1. Roderic. in l. quoniam, in declaratione legis Regiæ, in princ. num. 8. vers. nihilominus his non obstantibus. C. de inoffic. testam. Ioan. Baptista in repet. l. omnes populi, nu. 93. vers. amplius vide, ff. de iust. & iur. Paul. in Authent. si qua mulier, num. 1. C. de sacrosanct. Eccles. Bald. in l. 1. C. eod tit.* Quoniam si alicui sit præiudicium, iam non est caussa pia, neq; opus Christo gratum, ideo fieri non potest, *vt late probomet. 11. n. 35. vers. his tamen non obstantibus.*

Vltimo, cui magis debemus † quam animæ no- 7
stræ? cuius consortium corpus viuificat, & illustrat, locupletatq; tot bonis, tot dotibus ingenii, iudicii, & intellectus: tamen etiam in fauorem animæ amicæ, & sociæ indiuiduæ, non licet disponere in præiudicium legitimæ filiorum, vltra quintam partem, & licet vnum ex filiis possimus meliorare in tertia, animas nostras non licet meliorationis suffragio iuuare, *vt in l. 28. Taur. quæ habetur l. 12. tit. 6. lib. 5. Rec. l. 30. Tau quæ habetur l. 13. tit. 9. lib. 5. Recop.* Quis ergo ex benemeritis dicat filiam posse matrimonii ratione meliorari, cũ diminutione legitimæ fratrum, quam lex ista tot telis, tot clausulis communiuit, certe benemerita non videntur sufficere, vt filiis tollatur sua legitima.

Contraria tamen sententia † plurimis rationibus 8
defenditur. Primo quoniam prohibitus dare spurio vltra certam summam, potest plus dare ratione benemeritorum, *auctore Bald. cons. 46. col. 2. lib. 1. & cons. 406 col. 2. n. 2. vers. aut vt extraneus, lib. 3. Ioan. Andr. in addit. ad Specul. titul. de success. ab intestat. §. 1. versic. quod ergo si habet.* Ergo ratione benemeritorum poterit pater dotare filiam, vltra summam hic præfinitam.

Rursus

9 Rursus probatur, quoniam † sacerdos prohibetur donare concubinæ, *vt per Bart. l. affectionis ff. de donat.* tamen ratione benemeritorum potest in eam donationem conferre, *auctor. Barbat. l. diuortio, col. antepenult. ff. de verb. oblig. Anchar. cons. 247. Loazes in addition. ad Lancel. Galiaulan l. Centurio, col. 4. ff. de vulg. Afflict. decis. 102.*

10 Ecce quæ simpliciter, & ex † odio est incapax, fit capax ratione benemeritorum, quanto magis filia quæ non est incapax meliorationis, nam solum est prohibita meliorari ratione dotis, & extra caussam dotis meliorari potest, & prohibitio non nascitur ex odio filiæ, sed ex odio immodicæ dotis, ex qua resultat damnum ceteris fratribus. Præsertim quod hoc casu, quod supra legem est, non accipit filia tanquam dotem, sed tanquam solutionem rei debitæ (scilicet) benemeritorum.

11 His congruit, quod si † ex statuto fœmina rem aliquam accipere possit, certe capere poterit ex benemeritis & in eorum remunerationem, ita probatur ex Ias. *in l. si non sortem. §. libertus. in 7. effectu. ff. de cond. indebit. qui citat Iacob. a Beluisio, & Nicol. a Neapolis. Aluarot. cap. 1. in princ. qui feudum dare poss. Dec. consil. 498. col. penul. vers. postremo*, qui citat alios. Facit *l. vnius liberti. ff. si quid in fraud. patron.* vbi libertus ex caussa remunerationis minuit legitimam patroni sui, ergo ex caussa remunerationis pater poterit minuere legitimam filiorum. Fateor tamen hoc argumentum efficax non esse, quoniam eruditi fatentur, illud procedere in legitima patroni, nō vero in legitima filii, quam pater minuere nō potest, etiam ad persoluenda in se collata beneficia.

12 Postremo facit, quod † prohibiti res suas alienare (puta minores) possunt ex caussa remunerationis alienare sine decreto. *auth. Rem. l. si ante nuptias ff. sol. matr. Alc. l. creditores ff. de verb. sign. facit l. minor, §. ex præterito ff. de man. vin.* vbi minor 20. annis manumittit seruum, ex caussa remunerationis. *Scribit Ias. in l. ex hoc iure, in 11. effectu. ff. de iust. & iur. Abb. in c. per tuas col. penult. de donat. Bart. l. ambitiosa, col. 2. ff. de decret. ab ord. faciend.*

13 Vltimo facit, quod † si ex statuto aliqua res referuntur masculis cum prohibitione, ne eis exstantibus transeant ad fœminas, transeunt in eas ex caussa remunerationis. Ita vnico verbo docuit Bronus *in tractatu de statuto exclud. fœmin. articul. 13. numer. 123.* Sic donatio prohibita inter patrem & filium, & inter virum, & vxorem, valet ex caussa remunerationis, *vt per Barto. Bald. & Angel in Authentic. vnde si parens, C. de inoffic. testament. Bartol. l. frater a fratre, colum. final. de condit. indebit. & in l. si tibi decem, §. si pactus ff. de pact. Ias. l. ex hoc iure, numer. 35. ff. de iust. & iur. Alexand. consil. 20. libr. 3. Cassan. in consuetudin. Burgund. rubric. 4. § 7. verb. donationis, num. 2.* Vide Roman. *singul. 820 Guid. Pap. decis. 878. Hyppolit. de Marsil. singul. 333. & singul. 50. Hyppol. Riminald. lato in princip. §. 1. Institut. de donat. copiosissime, more suo) Tiraquel. in l. si vnquam, verb. Donatione largitus, numer. 11. C. de reuocand. donation.* & doctissime maximaque cum veritate indagatione Arius Pinel. *in l. 1. 3. part. numer. 49. C. de bonis matern.* Apud quos non solum effectus huius donationis remuneratoriæ disputatur, an valeat inter coniuges, verum alii omnes de quibus per nostros, in variis locis congestim traduntur, iustis examine, & allegatione discutiuntur, ibique reperies multa in hoc articulo, & si velis adiunge Suarez *l. 1. titul. 3. libr. 3. fori, limitat. 3. Dominum Præsident. in capit. cum in officiis, numer. 10. & sequentib. de testament. Castillo in proœmio legum Taur. colum. 5. versic. ex quo tria. Boer. decision. 27 Ludouic. Gomez in § item Seruiana, Instit. de action. Bernard. Diaz fallent. tractat. regul. 213.* Quoniam vere donatio remuneratoria non est donatio, *l. cum hic status. § si socer, cum §. præcedenti, l. quod autem, §. si vir & vxor. l. quæ iam nupta ff. de donat. inter virum & vxor. Roman. in rubric. ff. solut. matrim. Ias. l. si pater puellæ, C. de inoffic. testament. Dec. l. si donatione, numer. 7 C. de collat. Lupus in rubric. de donation. §. 50. a finem.*

Quanquam fateor hoc argumentum † non sufficere ad euincendum, aliud enim est, donationem ob benemerita valere, inter patrem & filium, aliud ex benemeritis posse minui legitimam ceterorum ex dote aduersus expressam prohibitionem legis. Sed rursus suadet hanc sententiam, quod donatio remuneratoria, non censetur donatio sed debiti solutio, *l. Aquilius. ff. de donat. l. si dotis lege, §. consulebat, ff. de petit. hered. Bart. in princ. proœmii ff. col. fin. & in l. per diuersas, colum. final. C. mand. Ioann. Andr. in additione ad Specular. tit. de instrument. edition. § porro, col. final. Areti. in consi. 17. col fin. Alexand. l. iurisgentium §. quinimo, col. 3. ff. de pact. Bald. in l. sed et si lege, §. consuluit ff. de petit. hered.* 14

Quinimo donatio remuneratoria † censetur venditio, *vt inquit Faber. l. 1. colum. final. versic quid si dico, C. de inoffic. donat. Guid. consil. 214. circa materiam, colum. 6. vers. sed istis aliud. & cons. 118. indubitanter, colum. antipenult. vers. ad octauum, & singul. 878.* Sic quod vxor habet ob benemerita, non amittit, etiamsi secundo nubat, quoniam censetur id habere ex caussa onerosa, *ita Lupus in rubric. de donation. §. 50 anim. 35 vers. pro complemento* Postremo facit quod reponere gratiam pro beneficiis laudabile est, & honestum, & homines excitat ad beneficentiam, & summæ prudentiæ videtur esse, hunc affectum inter homines alere. Rursus excitabuntur filii ad obsequium, & beneficentiam in parentes. Postremo hęc opinio probatur efficacissime, quoniam dispositio *l. hac ed ictali C. de secund. nupt.* quæ taxat dotes, non habet locum, quando dos datur marito ob benemerito secund. *Bertrand. in rep. d. l. hac edictali, n. 35.* Nam tunc taxa excedi potest, & sic casus ibi videtur nominatim definitus. 15

Verum lector † rem hanc ambiguam admodum esse, sed magis ambigua est de iure Regio, quam de iure communi. Quoniam iure communi pater poterat maximam summam dare filio, absq; eo quod præiudicaret legitimæ ceterorum filiorum, quoniam de iure communi legitima est minuscula portio, *l. si quis in suo, C. de inoffic. testam.* Et deducta tertia quam debet filius si sint quatuor, vel pauciores, vel dimidia si sint plus, de reliquis bonis ad libitum disponere potest *Authent. nouissima, C. de inoffic. testamen. & dixi capite primo.* At iure Regio cum omnes facultates patris deducta quinta censeatur legitimis filiorum, ferendi nihil habet, quo reponat beneficium filii, nisi minuat legitimam ceterorum. 16

Quid iudicandum? Ego in secundam partem propensior sum ex rationibus, & auctoritatibus [illegible] tatis, vt scilicet filia benemerita meliorari possit dotis ratione. Et quoad quintam, res videtur manife- 17

ftiot, vt in ea dotis ratione meliorari possit, quoniam quinta non est legitima, & sic non fit præiudicium legitimæ ex remuneratione. Neque obstat si quis dicat, lege hac neque tertiam, neq; quintam in dotem dari permitti, sed respondeo hoc non admitti, quando filiæ reponitur gratia pro beneficiis, tunc enim non tam videtur filia accipere dotem, quam relationem, ac repositionem beneficii, nec tam videtur dotata, quam remunerata. Neque obstat quod etiam ratione benemeritorum non licet præiudicare filio in legitima, quoniam iure Regio pater libere potest meliorare filium quem vult, etiamsi non sit benemeritus, & donare ei tertiam & quintam, & insuper suam legitimam, neque ex hoc alius filius dicitur accipere præiudicium in legitima *l. 29. Taur.* alias nunquam admitteretur melioratio tertiæ & quintæ partis.

18 Ex quo vides † non fieri præiudicium in legitima ei, cui relinquitur portio sua, deducta tertia & quinta. Neque obstat si quis dicat, filia non potest meliorari ratione dotis, fateor, sed hoc vitium dotis purgatur, & toleratur ratione benemeritorũ, quoniam non tam videtur accipere dotem, quam repositionem beneficii. Non obstat quod scripsit Curt. iun. *in Authen. res quæ*, quoniam ibi fideicommissarius habet ius ad totum fideicommissum, ad quod est vocatus, hic autem filius solum habet ius ad suã legitimam, quæ diminui libere potest a patre per meliorationem tertiæ & quintæ partis. Et si melioratio fit ex caussa remunerationis, fieri potest ex caussa dotis, & ex caussis alias prohibitis. Item in casu Curtii alienatur in fauorem extranei benemeriti, cui nihil ea fideicommisso debetur: hic in fauorem filiæ, cui debetur legitima. Item possem respondere contra sentire Iaf. ib. sed Curtii sententia mihi magis probatur, & reuera nihil obstat.

19 Non obstat etiam, quod dos † ob benemerita est conferenda, licet glos. *l. 2. tit. 11. part. 5.* aliter sentiat, quoniam illud verum, nisi velit abstinere ab hereditate patris, tunc enim retinere potest dotem, etiamsi comprehendat tertiam & quintam, *l. 29. Taur.* si modo sit benemerita: hac enim ratione licet meliorare aduersus hanc legem. Non obstat, quod Deo Optimo Maximo omnia debemus, & quod in eum vel in pauperes eius non possumus grati esse in pĩudiciũ legitimæ liberorum. De Deo enim scriptum est: *Deus meus es tu, & bonorum meorum non eges*, & alibi diuini Spiritus axioma legimus: *Mecum sunt diuitiæ, & gloria & opes duratura.* Denique Deus omnibus dat affluenter, & licet ipsi gratum sit, egenis subueniri religionemque ali, & foueri, gratius tamen est filios non spoliari, *vt in cap. quicunque, 17. quæst. 4.* Et licet piis locis & caussis, plurimum propter religionem sit fauendum, tamen si concurrant cum filiis, potius filiis fauendum. Sunt enim gradus sanctæ liberalitatis, & præstat eam conferre in filium, quam in extraneum, & si aliter faciamus, nõ sumus Deo grati, sed ingrati. Vult enim potius prospici filiis, quam extraneis, & fauendo filiis gratum facimus Deo, & spoliãdo filios legitima, peccamus: vt notatur communiter *in d. c. quicunq. 17. q. 4.*

20 Rursus non obest, quod † animæ nostræ plurimum debemus? fateor. Sed fauendo filiis fauemus animæ, & gratissimum facimus Deo, & spoliando eos portione legitima ingrati sumus Deo.

21 An autem beneficia † debeant præcedere meliorationem, ita vt non sufficiat, si postea in patrem conferantur, dubium est. Et quod beneficia præcedant, exigit Imol. *in l. Aquilius. ff. de donat. Paul. cons. 345. col. 3. lib. 1 Iaf. in l. ex hoc iure, in primo effectu. ff. de iust. & iur. Iaf. in Authen. vnde si parens. col. fin. C. de inoffic. test.* Sed quod sufficiat postea præstari, docent Bart. & Raph. *in l. Aquilius. ff. de donat. Aretin. cons. 17 vers. secundo, col. 4. Iaf. cons. 154. col. pen. libr. 2.* *quod videtur probabilius.*

Nunc videamus, *quod si † filia meliorata magnam donationem confert in patrem, vel in fratres, an melioratio dotis ratione consistat, & certe consistit argumento supradictorum.* Non enim est simplex donatio, seu melioratio, sed potius permutatio, *ita gloss. l. quod autem, § si vir & vxor, ff. de donat. inter virum & vxor.* Et licet inter virum, & vxorem prohibita sit donatio, admittitur cum reciproca est. *d. l. quod autem. § si maritus, Roman. consil. 146. colum. 2. & cons. 17. colum. penult.* Rursus & donatio inter filium & patrem valet, si sit reciproca, *auctore Alexand. cons. 217. col. 1, lib. 6. Hyppol. cons. 206. col. 4. vers. facit ad prædicta.* 22

Cum ergo melioratio † non sit adeo generaliter prohibita, sicut donatio inter virum & vxorem, (nam solum prohibetur ex caussa dotis) certe valet si filia liberalis etiam sit in patrem, vel fratres, quod in simili probat Dec *cons. 202. col. 4.* vbi filii immodicas donationes reuocare soliti, nõ reuocant donationes reciprocas. Quæ opinio confirmatur, quoniam taxatio dotis, quam mulier debet dare secundo marito quam legimus *in l. hac edictali, C. de secund. nupt.* non habet locum, quando maritus dat vicissim aliquid filiis vxoris, tunc enim potest accipere dotem supra taxam. *Ita Bertrand. in rep. dict. l. hac edictali, in princ. num. 86.* 23

Hoc tamen admittendum † quando pater, & filia eodem tempore alter in alterum donationem conferunt, si enim filia post meliorationem donationem conferat in patrem, non ideo melioratio valida est. Ita definitur *l. quæ iam nupta. ff. de don. inter vir. & vxor. Cepol. cautel. 155. Soc. in tract. fallent. regul. 64. Iaf. in l. si pater puella, col. penult. C. de inoffic.* Quando autem eodem tempore dicatur facta donatio, explicat Tiraq. *l. si vnquam, verb. Donatione largitus, num. 101 C. de reuoc. don.* 24

Rursus principalis opinio, scilicet † quod valeat melioratio, si filia donet patri, vel fratribus, probatur. Non enim ex alia caussa, dotis nomine melioratio magis prohibetur, quam ne fiat præiudicium legitimæ ceterorum filiorum, in hac autem specie nullum fit præiudicium, potius enim est permutatio quam donatio, & bona paterna ex melioratione diminuta, farciuntur ex reciproca filiæ donatione. Hæc tamen admittenda, quando melioratio patris, & donatio filiæ paria sunt, vel certe nõ multum imparia, *auctor. Salyc. in l. 1. C. de donat. ante nupt. Socin. cons. 215. colum. fin. lib. 2. Dec. consil. 202. colum. 4.* quod æquum videtur. 25

SVMMARIA.

1 *Filia viuo patre si se ipsam dotet, an possit excedere præfinitionem huius legis Regiæ, & n. 2.*

Filia patre mortuo, an de bonis patris se dotare possit, auctoritate iudicis, & pater compelli possit ad consentiendum.

3 *Pater quando cogatur dare nuptui filiam.*

Filia minor viginti quinq. annis nubens digno, an videatur

deatur gessisse negotium patris, & dos ei debeatur si marito promiserit remissiue, & n. 5.

Filia si indigno nupsit, an sit dotanda. & n. 3.

4 *Filia nubens indigno, dos secundum qualitatem nubentis danda est, & nu. 8.*

Nobilis nubendo ignobili an amittat nobilitatem.

6 *Nubere absq; parentum licentia, impudentia est.*

7 *Matrimonium an absque parentum licentia contrahi possit.*

9 *Condemnatus dotare puellam, quam deflorauit, an dos debeat esse conformis taxationi legis, & n. 10.*

Et qua pœna puniatur qui virginem deflorauit.

11 *Filia inhonesta & luxuriosa an sit dotanda.*

Intelligitur l. 5. tit. 7. part. 7.

Filia peccans in corpus suum, non excusabitur consuetudine patria ad hoc, vt non dotetur.

12 *Quanta debeat esse dos eius, quæ pœnitentiam egit, propter peccatum in corpus suum.*

Cap. XVIII. *An præfinitio huius legis locum habeat, quando filia se ipsam dotat inscio, aut inuito patre. Et an dos quam constuprator dat virgini defloratæ, possit excedere summam hic præfinitam.*

1 QVÆRO deinde † an si filia viuo patre se ipsam dotet, possit excedere præfinitionem huius legis. Mouent quæstionem verba legis, ibi: *Ninguno pueda dar ni prometter.* Hic autẽ nullus dat neq; promittit, sed filia seipsam dotat. Rursus in hoc casu lex dat dotem non pater, ergo deficiunt verba legis, & ex consequenti debet cessare eius dispositio *l. 4. §. toties, ff. de dam. infect.* Ante omnia supponendum, filiam patre inuito posse se dotare de bonis patris, præsertim si id faciat auctoritate iudicis. Et pater compelli potest ad consentiendum. *Ita Bald. l. fin. num. 18. C. de dot. promiss. qui loquitur cum filia se dotat de bonis matris.* Sed cum se dotat de bonis patris, idem scribit Lupus, quem vide *in repe. c. per vestras §. 6. secundum quod habet, nu. 1. versic. caueti ergo, de don. inter vir. & uxor.*

2 Sed distinguendum est, aut † enim filia nubit inscio patre, aut inuito patre. Primo casu, aut excedebat annum vigesimum quintum, & pater cogitur eam dotare, quoniam patris culpa censetur, distulisse matrimonium in tantam ætatem, *vt in Authen. Sed si post viginti quinque, C. de inoffic. testam. l. 5. tit. 7. part. 6 & ibi notant Paul. & Ias. colum. 1. Abb. & Hostiens. cap. 1. de despons. impub. Abb. cons. 12. libr. 1. Anton. cap. accedens, de procurat. Paris. late consil. 29. nu. 63. versic. his tamen non obstantibus, libr. 3. Ripa l. 1. nu. 57. versic. secundus casus, ff. solut. matrim.* & est communis & vera opinio, etiamsi nupserit indigno, *auctore Imol. & Alexand. l. 1. ff. solut. matrimon. Imol. cap. accedens, col. penul. de procurat. Ias. in Authen. sed si post, col. fin. C. de inoffic. testam. Dec. l. nuptias, col. final. ff. de reg. iur. & cons. 231. col. 3 & 4. Paris. cons. 29 nu. 63. lib. 3. Soc. cons. 57. num. 2. lib. 4. Corras. in rep. l. qui liberos, num. 99 ff. de rit. nupt.* Aut erat minor viginti quinq; annis, & tunc si nupsit digno, videtur gessisse negotium patris, & dos ei debetur, siue eam marito promiserit, siue non, hæc est magis communis opinio, *auctore Rip. d. l. n. 57.* Et probatur ex communi opinione, dictante, filiam maritatam dotandam, de qua late dixi *cap. 5. versic. contraria tamen sententia.* Quod verum etiamsi filia dotem non promiserit, *vt ibi dixi vers. quinimo, l. 1. §. fuerat, unnicr. tit. Instit. de actíon.* Si vero nupsit indigno, dotanda non est, neque pater ad id cogi debet, *secund. Bald. l. 1. ff. solut. matrim. glos. in cap. de raptoribus, & ibi Archid. 36. qu. 5. Ioan. And. & Anton. c. accedens, de procu. Alex. cons. 97. lib. 1. Ab. cons. 12. lib. 1.* & est magis communis, *secundum Rip. l. 1. num. 59. vers. aut nupsit, ff. solut. matr. Paris. cons. 29. num. 63. vers. his tamen non obstantibus. lib. 3. Lup. in rep. cap. per vestras, §. 7. de donat. Ias. d. §. fuerat, num. 118. Inst. de act. & n. 121. Benedict. c. Raynutius, verb. dotem, nam. 33. de testam. Curt. sen. consil. 27. col. 15. vers. sic libellus, Corras. in rep. l. qui liberos, nu. 100. ff. de rit. nupt.*

Hæc opinio Christianæ disciplinæ † grauitati conuenit, ideo mihi placet, licet cõtra sentiat Imol. *dict. cap. accedens. Alex. l. 1 ff. solut. matrim. Ias. in Auth. sed et si post. colum. 2. C. de inoffic. testamen.* Limitarem tamen eam, cum filia inopia premitur, tunc enim ei darem alimenta, & dotem paruam alimentis conuenientem, vt sentiat iustitiæ Christianæ seueritatem mixtam caritati. Non enim vir Christianus, pati debet impium fame perire, nedum filiam: & cum Christus tot commissis nostris ignoscat, oportet iudicem seueritatem remittere in filiam, tantum vt habeat vnde se alat, & ita scotit Rip. *l. 1. num. 59. ff. solut. matrim. Imol. in dict. cap. accedens.* Extra hunc autem casum, æquum est puniri eam, quæ turpi exemplo seculum infamat, vitia alit, patrem & familiam dehonestat. 3

Et quod hæc opinio vera sit, probatur † quoniam cum nupserit indigno, dos secũdum eius qualitatem danda est, hoc est parua vel nulla, *l. quæro, l. cum post, §. gener. ff. de iur. dot. l. si filia, ff. de legat. 3. scribit Lupus in repet. c. per vestras, §. 1. de donat. inter vir. & uxor.* & si ipsa nobilis sit, amittit nobilitatem nubendo ignobili, *auctor. Bart. l. 1. col. 5. vers. videndum, & ibi Plat. col. 2. C. de dign. lib. 10. Iacob. a sanct. Georg. in l. cum quedam puella, ff. de iurisd. omn. iud. Paul. l. fi. ff. de verbor. signif. Tiraquel. de nobilitate, capit. 18. numer. 16.* 4

Si autem filia nupsit † patre inuito, eodem modo distinguendum, an ante vel post viginti quinque annos, & an digno vel indigno nupserit, vt patet ex locis supra citatis, quæ repetere non libet, ne lectori tædio sim. 5

Hæc vtilia sunt † declarationi nostræ legis. si n. filia inscio patre nubens, res patris dedit in dotem, iudex dotem seuere moderabit, non enim lex hæc dicit quantum pater dare debeat, sed vsq; ad quam summam possit dare, & vltra quam non possit excedere, *vt dixi capite primo num. fi.* Illud tamen hoc casu aduertendum, quod licet iudex ex facultatibus patris, numero liberorum, regionis consuetudine, & dignitate generi, & filiæ, dotem æstimare debeat, *l. si fi. 12. ff. de leg. 3. l. quæro, l. cum post, §. gener, ff. de iur. dot. & dixi late capite primo.* Tamen in æstimanda dote eius filiæ, quæ absque consensu patris nupsit, miserebitur patris, quem filia iniuria afficit, etiamsi excesserit annum vigesimum quintum, & etiamsi nubat digno. Nubere enim absq; patris facultate, impudentia est, *vt per Lup. c. per vestras, §. 3. num. 7. de donat. inter vir. & uxor.* nisi forte pater ipsam turpi alicui collocare vellet. 6

Deinde iudex † in æstimanda dote, dignitatem generi, & filiæ minoris faciet, si absq; patris consensu nuptias celebrarint. Omnes enim docti & graues viri parentis coalcosum ad nuptiarum dignitatem, 7

& grauitatem pertinere existimarunt, licet ex communi sententia receptissimum sit, non requiri parentis consensum ad hoc vt nuptiæ valeant. Quamuis hodie plures teneant, etiam iure Canonico non valere matrimonium contractum absq; patris consensu, e quibus sunt *Cassan. in catalogo gloriæ mundi, p. 12. consideration. 36. Corras. in repet. l. qui liberos, ff. de ritu nupt. & Miscellan. lib. 1. c. 17. Molin. ad Alex. cons. 97. lib. 1.* Sed contraria sententia receptissima est, & ab omnibus Christiani orbis gentibus consuetudine approbata, & ab ea recedendum non est, nisi auctoritate maiorum aliud legitime statuatur, cum euitandis clandestinis matrimoniis salubrem medicinam nouissime attulerit sanctum Concilium Tridentinum, *session. 24. cap. 1. de reformat. matrimon.* de quo vide nouissime Matienc. *ad rub. tit. 2. lib. 5. Recop. num. 33. & 41.*

8 Itaque licet filia absq; patris † consensu nubens, magna promiserit, solum dabitur quod æquum est, habita ratione iniuriæ, quæ patri infertur, & dignitatis filiæ, & generi, quæ dehonestatur ex talibus nuptiis, & habita ratione quod oportet exercere seueritatem, vt homines deterreantur ab huiusmodi exemplis, quæ raro culpa vacant, nisi pater insanus vel stolidus sit, vel filiam turpi collocare velit. Memineris tamen, quod quando filia dat dotem pro patre, solum repetit, & videtur vtiliter fecisse, quatenus pater daturus fuerit, *l. & ideo, §. fin. ff. de in rem vers. & dixi supra c. de fratre dotante.*

9 Quid autem in eo † qui condemnatur dotare puellam, quam deuirginauit, an dos debeat esse conformis taxationi legis? Et supponendum, quod qui deflorauit virginem, tenetur eam dotare, *cap. 1. de adult. & ib. Abb. & Anan. Hostiens. in summa de adult. vers. quomodo committitur, Ioann. Baptist. l. si qua illustris, colum. 8. C. ad Orfician. Lupus in rubr. de donation. §. 50. infertur etiam number. 3. & legitur Exod. 22. scribit Paris. cons. 160. lib. 4.*

10 Quanta autem debeat † esse dos, relinquitur arbitrio iudicis, nam iuxta *cap. 1. de adult.* debebat dari dos, quæ solet dari virginibus. Virginibus autem datur iuxta dignitatem generis, & facultates, & consuetudinem regionis, quæ omnia iudex æstimabit, & quod difficile nubere poterit, quæ virginitatis florem amisit, vide gloss. & Dd. *dict. cap. 1. de adulter.* Neque hic res taxabitur secundum hanc legem, quæ loquitur de patre dotante filiam, neque præscribit quantum teneatur dare, sed vltra quam summam non possit dare, & vsque ad quam possit. Item hic debet ex delicto, & tenetur ad restitutionem damni, & satisfactionem iniuriæ necessitate legis. Alias autem pœnas deflorantis virginem vide *in §. Item, lex Iulia. & versic. sed eadem, Instit. de public. iudic. Bald. l. raptores, C. de Episcopis & Clericis.* Dos autem danda virgini, quæ honeste viuebat, alias secus, *§. item lex Iulia, & ibi gloss. Ioan. Baptist. l. si qua illustris, colum. 8. C. ad Orfician. Paris. cons. 160. colum. 1. & 2. lib. 4. Paul. in dict. l. raptores, Anan. cap. 2. de adulter.* Qua autem pœna afficiendus sit, qui deflorat virgunculam non agentem annum duodecimum, vide Bald. *l. si quis non dicam rapere, colum. fin. C. de Episcop. & Cler. Lup. in rep. rubric. de donat. inter vir. & vxor. § 56. & redeund. nu. 3.*

11 An autem filia † inhonestam & luxuriosam agens vitam dotanda sit? Certe dotanda non est, *l. 5. titul. 7. part. 6. Speculat. tit. qui filii sint legitimi, versic. quid si filia, Anton. cap. quintavallis, colum. 2. versic. & dicit Ioann. Andr. de in reuerand. Alexand. l. 1. colum. 9. ff. solut. matrim. Ias. in Authentic. non licet, colum. 1. de liber. præter. vel exhered. Corras. in l. qui liberos, nu. 101. ff. de rit. nupt.* Intellige autem quod non oportet, vt in lupanari quæstum faciat, sed sufficit, vt prostituat corpus suum, nam licet l. Regia *5. tit. 7. part. 6.* dicat *En puteria,* non locum, sed delictum significat, vt ibi notat gl. Limitandum tamen, nisi filia pœnitentiam egerit, tunc enim dotanda est. *Ita Speculator, Anton. & Ias. in locis supra citatis. gl. dict. l. 5. part. Benedict. c. Raynutius, verb. dotem, num. 40. de testam. Corras. in rep. l. qui liberos, num. 101. ff. de rit. nupt.* Item limita nisi filia esset meretrix post annum vigesimum quintum, *d. l. 5. tit. 7. part. 6. l. si filiam, & in Authentic. sed si post viginti quinque annos, Benedict. dict. verb. dotem, num. 34.* Sunt tamen qui dicant, quod in locis vbi moris est collocare filias ante annum vigesimum quintum, excusabitur filia prostituens corpus, ante eum ætatis annum, vel nubens turpi, & indigno absque voluntate patris, *ita Benedict. dict. verb. dotem, num. 34. Nouel. de dot. 1. part. priuil. 16.* vera tamen opinio est, quod filia peccans in corpus suum, non excusabitur consuetudine patriæ, *ita Nouel. vbi supra, & gloss. in dict. l. 5 tit. 7. part. 6.* Licet si nuberet absque voluntate patris forte consuetudo aliquid operaretur. Opinor tamen legis conditorem, ad naturæ vim & calorem respexisse, præfixisseq; numerum viginti quinque annorum prudenti habita consideratione, quam mutare non oportet ex consuetudine regionis, præsertim quoad peccandum in corpus. Et in hoc omnes consentiunt, non enim excusatur consuetudine, quæ dedecus familiæ est, opprobrium patris, & Dei præcepta transgreditur.

Quanta autem † debeat esse dos eius, quæ pœnitentiam egit, æstimabit prudenter iudex, ita vt pater, qui honoris iacturam impudicitia filiæ fecit, non redigatur ad inopiam, & de vtraq; re laboret, vide *Dd. in locis supra citatis.* 12

SVMMARIA.

1 *Locans matrimonio filiam, an possit donationem conferre in filium eius, comprehendentem tertiam, & quintam partem, non obstante dispositione huius legis, & n. 11. 12. 13. & 14.*

Intellectus l. hac edictali, C. de secund. nupt.

2 *Pater licet prohibeatur donare spuriæ, potest donare nepotibus, ex ea nascituris, & n. 4.* (12

Limita nisi in donatione appareat de fraude, vt in n.

L. hac edictali, C. de secund. nupt. licet reprobat omnes fraudes ex quibus maior dos aduersus legis dispositionem dari possit. An censeatur fraus, si maior dos in fauorem filiorum constituatur.

5 *Persona commodum capientis, non restituere debentis est spectanda.*

6 *Donatio inter patrem & filium, & inter virum & vxorem, tunc valet, quando est alteri restituenda.*

Prohibitus alienare, non videtur prohibitus, si res quæ alienatur sit restituenda ei, in quem alienatur, & num. 15.

7 *Donatio facta in contractu matrimonii: An impugnari possit ex eo, quod non valeat donatio facta in contractu matrimonii, vt primogenitus*

ex eo matrimonio, succedat in aliqua bona in solidum.

15 Lex non resistens caussa sed quantitate, an praestatio valeat inter usurium medii temporis.

Limita nisi subsit fraus.

17 Facultates Regiae continentes clausulas derogatorias legum obviantium primogenio. an si ratione matrimonii constituantur, validae sint.

18 Iure Regio pater prohibitus meliorare filium, ultra certam summam. An melioratio locum habeat, si facultatem Regiam pater habeat ad disponendum de bonis ad libitum, & n. fin.

Cap. XIX. *An locans matrimonio filiam, possit filio eius primogenito nascituro donationem immensam conferre, comprehendentem tertiam & quintam bonorum partem.*

1 Praeterea † quaero, *an locans matrimonio filiam possit donationem conferre in filium eius, comprehendentem tertiam & quintam partem non obstante dispositione huius legis.* Videtur posse quoniam etiam si ex *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* dispositum sit, ut mater non possit dare in dotem secundo marito, ultra certam summam: illa praefinitio non habet locum, quando secundus maritus accipit pro suis, & mulieris liberis nascituris. Nam *l. hac edictali* loquitur in dote, quae constituitur marito, & non impedit, quo minus mater possit plus relinquere filiis secundi matrimonii quam primi, ita docet *Bald. in l. vnica, num 6. C. de inoffic. dot. & in dict. l. hac edictali, col. 4. versic. denuo firmatur, C. de secund. nupt. & consil. 22. lib 5. Dec. cons 246. col. 1. num. 3. vers. secundo quantum ad lucrum.*

2 Ergo, licet † haec lex loquatur de donatione, & melioratione, quae ratione matrimonii fit, non debet extendi ad meliorationem, quae fit non filiae sed eius filiis. Quod confirmatur ex eo, quod scribit Ripa *l. 1. num. 69 ff. solut. matrimon.* quod licet dos constituta filiae spuriae, possit reuocari, quatenus excedit alimenta, hoc non habet locum quando pater donauit dotem filiis ex ea nascituris. Nam licet prohibeatur donare filiae spuriae, potest donare nepotibus ex ea, iuxta glos. communiter approbatam *in l. fin. C. de natur. liberis, & istam cautelam assignat Bart. in d. l. fin. C. de nat. lib. & in l. fi. col. 2. C. de his quib. ut indign. Capicius decis. 181. nu. 4. Nouel. de dot. 7. part. priuil. 16.*

3 Rursus haec opinio † confirmatur, quoniam licet *l. hac edictali* reprobet omnes fraudes, ex quibus maior dos aduersus legis dispositionem dari posset, non censetur fraus maiorem dotem constituere, si ea constituatur in fauorem filiorum, & ita inquit Decius *dict. consil. 246. num. 1 2. & 3. Cassan. in consuet. Burgund. rubr. 6. § num. 9. Bertrand. cons 63. lib. 1. & cons. 6. lib. 1.*

4 Praeterea haec opinio † confirmatur ex eo, quod scribit Roman. *singul. 248. filius naturalis.* Vbi dicit quod si ex forma statuti soror ex testamento fratris existentibus filiis, non possit accipere ultra tertiam partem, certe si quod accipit ultra tertiam debeat illis dare vel restituere, tanto minus videtur accipere, & relictum valet, *ut in l. sed si hoc. §. eiusdam, ff. de con. dit. & demonstr.* Ita ergo, si quod filia accipit in dotem, accipit pro suis filiis, ipsa non videtur accipere supra taxationem, & datum valet.

Confirmatur haec † opinio ex Bertrando, *in rep. d. l. hac edictali in princ. n. 56. vers. tertio Bald.* Vbi dicit, quod licet uxor non possit in dotem dare secundo viro ultra summam ibi praefinitam, id non habet locum, quando quod supra summam accipit, tenetur alii restituere. considerandum enim, quod commodum ad tertium peruenire debet, non ad maritum, & persona commodum capientis, non restituere debentis est spectanda, *l. cum dotem ff. ad l. Falci.* & eandem opinionem probat ibi Bald. & Iacobin. a sancto Georgio. & Alexand. *in Apostillis ad Bald qui allegat Bart. & Dd. l. 2 §. 1. ff. de donat.* & idem tenet Alexand. *l. mulier quae, num. 2. col. 1 ff. ad Trebel. post Imolam, & Raph. & Paul. Iason. in Authent. praeterea num. 26. vers. tertio limita, C. unde vir & uxor.* & opinio *Bald. in d. l. hac edictali,* est communis *secundum Bertrand. ibid. nu. 56.* 5

Postremo facit, quod † inter patrem, & filium, & maritum, & uxorem valet donatio, si est alteri restituenda, *l. profectitia. §. penult. ff. de iur. dot. l. si uxor marito. l. Sulpitius, ff. de donat. inter virum & uxorem, Bald. l. 2. § si vero pater. ff. de donat. Roman. l. si donatione, col. 2. C. de donat. Ioan. Baptist. Ign. in repet. l. frater a fratre, quaest. 15 in fin. ff. de condit. indebit. Lup. in rep. rubric. de donation. inter virum & uxor. §. 46. requiritur, col. 4.* Rursus facit, quod prohibitus alienare, non videtur prohibitus si res quae alienatur sit restituenda ei, in quem alienatur, *auctore Angel. in l. voluntas, C. de fideicommiss.* Faciunt quae scribit *Bart. l. fin. §. fin. ff. de condit. institut. Ias. in l. filius familias §. diui, in 2. lect. col. 10. ff. de leg. 1. Roman. in l. sequitur, §. l. ubeo, ff. de usucap. Ias. l. fin. col. antepenult. C. de iure emphyt. Hyppol. cons. 163. column. 3.* Cum ergo in hoc casu, quod datur, ultra taxam huius legis detur, ut sit filiorum qui nascentur ex eo matrimonio, & ii possunt meliorari etiam ratione dotis: ut dixi *cap. 7. versic. reliquum est videre,* videtur meliorationem hoc casu valere. 6

Rursus confirmatur, quoniam † nemo hanc meliorationem potest impugnare, ex eo quod non valeat donatio facta in contractu matrimonii, ut primogenitus ex eo matrimonio succedat in aliqua bona in solidum. Contraria enim opinio in donatione verior est, eam probat Guid. *decis. 267. & sing. 523. Bertrand. cons. 299. in princ. lib. 1. Decius l. pactum quod dotali, col 2. vers. hinc conclusio, C. de pact. Tiraq. de primogen. q. 6 num. 11. & 31. qui rem late discutit. Benedict. in repet. ca. Raynutius, verb. Duas habens filias, num 200. de testam.* 7

Contraria tamen sententia † videtur ipso iustitiae, & veritatis robore fulciri. Primo haec lex prodita est, ut damnum ceterorum fratrum coerceat, & immodicas dotes cohibeat. Si autem verum amamus, planum est, illum cuius filio nascituro ampla donatio fit, forte non ducturum eam foeminam in uxorem, nisi donatio fieret filio nascituro. Quod si hoc ita est, iam melioratio fit ratione matrimonii, quod haec lex seuerissime prohibet. Non enim solum prohibet meliorationem ratione dotis, sed etiam ratione matrimonii, hic autem ratione matrimonii, & ut matrimonium coeat, fit donatio filio nascituro. 8

Praeterea quis non † sentiat hanc esse technam aduersus hanc legem, ut quod marito dari non potest detur filio. Lex autem ista fraudem & calliditatem omnem seuere improbat, ut patet, ibi: *Mandamos* 9

que todos los pactos y promissiones hechos en fraude desto sean en si ningunos, y de ninguno valor y efeto.

10 Præterea lex † noluit matrimonii ratione vllo modo fieri detrimẽtum legitimæ aliorum filiorum, hic autem manifestissimum est, matrimonii ratione minui eorum portionem. Licet enim fiat melioratio nepori, tamen fit, vt matrimonium coeat inter eius parentes, & sic est diuersus casus ab eo, quem proposui *cap. 7.* Ibi enim loquutus sum de melioratione, quæ fit nepoti ex filia, vt ipse nepos nuptias contrahat, hic autem de quando fit melioratio nepoti nascituro, vt eius mater nubat, & vt eius pater velit eam ducere in vxorem.

11 Deinde si hæc lex condita † est ad resecandam morum pestem, hic pestis est, non enim nuptiæ celebrarentur nisi hæc ampla melioratio fieret filio. Si mouit legislatorem iactura aliorum filiorum, hic iacturam patiuntur re vera ex matrimonio sororis. Præterea manifestum est, quod cum filius nondum natus fuerit tempore quo fit pactum de eo meliorando, quod pater idemque auus facit meliorationem contemplatione filiæ, vt nubat, non autem nepotis quem non agnoscit, argumento eius, quod notant glos. Bart. Alexand. Ias. & ceteri *in l. qui pluribus, ff. de leg. 1.*

12 His accedit quod scribit Rip. *l. 1. númer. 59. ff. solut. matrimon.* Vbi dicit, quod licet magna dos possit cõstitui in fauorem filiorum filiæ spuriæ, tamen id nõ procedit, quando apparet de fraude, & quod pater re vera voluit ipsi filiæ spuriæ donare, vel eius contemplatione, tunc enim non valet, ideo loquitur de quando post mortem spuriæ, dos debet venire ad eius filios.

13 Idem in simili † scribit Bal. *in l. hac edictali, in principio, C. de secund. nupt. & Iacob. de sancto Georgio, & Bertrand. ibid. in rep. numi 56.* quod licet vxor possit dare marito vltra summam ibi præfinitam, quando portio excedens est alii restituenda, id tamen intelligit, nisi subsit fraus, vel calliditas, tunc enim quod supra taxam datur resecandum est.

14 Quid verius? certe † ex superioribus liquet, quid sit verius. Aut enim cum tracto de locando filiam, gener petit, vt amplam meliorationem tacitam vel expressam conferam in eius filium nascitorũ. & certe melioratio non valet, quoniam fit ratione matrimonii, & ratione matrimonii minuitur portio ceterorum filiorum aduersus hanc legem. Aut gener nihil petit, sed contentus dote promissa, matrimonium contrahere vult, & certe si ego sponte, & non vt matrimonium coeat, meliorationem facio, filio eorum nascituro, certe melioratio valet, quia nõ fit ratione matrimonii, neq; ratione dotis, & sic deficiunt verba huius legis, neq; videtur subesse fraus tacita, vel expressa, si n. subsit melioratio non valet.

15 Ex hac distinctione, nota † quomodo intelligendum quod supra dixi, *num. 6.* scilicet, quod quando bona quæ dantur supra taxam sunt alii restituenda, valet eorum præstatio. Si enim sint restituenda filio nascituro, & vt ei restituat, do ea genero, vel filiæ, & hac ratione coit matrimoniũ, certe melioratio nũquam valet, quia fit ratione matrimonii. & licet alia sit persona patris, alia persona filii nascituri, tamen caussa est eadem, scilicet matrimonii cõtractus. Neque enim hæc lex solum dicit: *No pueda dar mas de cuentas mil marauedis.* Sed refert se ad caussam, ibi: *Ninguno pueda dar ni prometer por via de dote ni casamiento tercio, ni quinto, &c.* Nota illa verba: *Por via de dote, ni casamiento.* Hic autem melioratio fit, vt nuptiæ coeant: ergo licet melioratio debeat peruenire ad alium, certe fit per viã matrimonii, & vbi primum caussa est infecta, negotium resistente lege corruit. Secus tamen quando lex non resisteret caussæ, sed quantitati, *(puta)* dicit lex, nullus possit dare vxori vltra mille, dat bis mille, cum onere, vt restituat tertio mille, certe præstatio valet, nisi omnia duo millia sint apud vxorem longo tempore permansura tunc enim fiet computatio interusurii medii temporis, quod in specie notat Bertrand. *in rep. l. hac edictali, in princ. n. 56. vers. quam tamen opinionem, C. de secun. nup. & Aret. & Ias. num. 27. in Authent. præterea, C. vnde vir & vxor, & ibi Corn. in 5. limit. & vide Bal. cons. 401. incip. quæstio prædicta, in final. quæstione, & cons. 316. quod aliquando, lib. 3. & vide l. in quantitate, § magna, ff. ad leg. Falcid. & l. mulier, § si heres, ff. ad Trebel. & l. generaliter, § cui legatum, ff. de fideicommiss libert.* Quæ tamen opinio limitanda semper, nisi subsit fraus, *vt supra dixi, & notat Bertr. in dict. loco.* Illud tamen non omittendum, quod si restitutio, quæ facienda est tertio, non fieret ratione matrimonii, & tunc valeret, *vt supra dixi.*

Vidi tamen † dubitari de tali quæstione, quidam petit a Rege facultatem, ad instituendum primogenium in filio, vel filia, & ad includendum in id supra tertiam & quintam substantiæ partem, dat nuptui filiam, & ratione matrimonii instituit in ea primogenium, virtute Regiæ facultatis, meliorando eam supra tertiam, & quintam, quærebatur an valeret melioratio? Mouebat quæstionem, quod cum in tertia nõ possit meliorari ratione matrimonii, multo minus supra tertiã. Item hic melioratio facta fuit ratione matrimonii, ergo non valuit. Item ius commune, & Regium concedit patri libertatem ad meliorandum vnum ex filiis, tali autem libertate non licet vti ad dotem, vel nuptias filiæ, vt hic, ergo facultate, vel libertate ad instituẽdum primogenium non licet vti ad dotandum vel nuptui dandum filiam, videtur enim esse eadem ratio. 16

Ex aduerso † facit, quod hic pater, licet melioret ratione matrimonii, tamen cum petiit a Rege facultatem ad instituendum primogenium supra tertiam & quintam in filio vel filia, iam ostendit consilium animi sui, scilicet, quod volebat diminuere portionem filiorum, meliorando filiam, & sic non sumus in terminis iuris communis, in quo generaliter licet filium, vel filiam meliorare, licet enim qui impetrauit Regiam facultatem, iam ostendit specifice se velle meliorare filiam, cum eam impetrat ideo generalem, ideo concessio Principis aliquid debet operari, præsertim cum concedat fi[li]am meliorari, iam enim cum hoc concedit, concedit aliorum legitimam minui fauore filiæ, & licet pater eam minuat p[er] viam matrimonii, matrimonium non est odiosum sed fauorabile, neque dos est odiosa [sed] fauorabilis, *l. 1. ff. solut. matrim.* neq; hæc lex proh[ibet] meliorationem ratione matrimonii, propter od[ium] matrimonii, sed propter fauorẽ ceterorum fi[liorum], ne eorum legitima minuatur, hanc autẽ minui conceditur peculiariter facultate Regia, ideo non potest dici legitimam minui ex matrimonio, neq; patrem ad id adduci ex matrimonio, cum ante ma[tri]monium facultatem impetrauerit ad mel[ior]andum eam supra tertiam & quintam. Item cum fa[...] 17

Regiæ contineant clausulas derogatorias legum obstantium primogenio, videtur validum esse, etiam si constituatur ratione matrimonii, *iuxta ea quæ tradit Bald. cons. 10. incip. quæstio firmetur, lib. 4. Curt. consil. 78. col. 5. Bald. cons. . 95. lib. 5. secundum impressionem Mediolanensem. Bertrand in rep. l. hac edictali, n. 33. vers. idem etiam pulere vult Bald. C. de secund. nupt.*

18 Et re † vera negari non potest, matrimonium nõ adducere patrem ad meliorandum, cum ante matrimonium facultatem impetrarit ad meliorandum amplissime filiam, & sic, licet postea ratione matrimonii perficiatur melioratio, matrimonium potius est occasio perficiendi, quod pater iam destinarat: quam caussa & fundamentum meliorationis, & cum ante matrimonium pater decreuit illam meliorare, certe non potest dici meliorata nuptiarum ratione, & quod si non nuberet non melioraretur. Rursus fatis, quod licet iure Regio pater non possit meliorare filium, vltra certam summam, fallit, si habeat Regiam facultatem ad disponendum de bonis suis ad libitum, vt late probat Roder. l. quoniam, in decla

19 tione legis Regiæ, *limitat. 2. C. de inoffi. testam.*

Facit † textus cum gloss. *in verbo fortuna, in Auth. de nupt. §.* non tamen permittimus, vbi dicit textus quod mulier secundo nubens amittit dignitatem, quam habebat a primo viro, dicit gloss. hæc sunt vera, nisi quãdo per priuilegium id haberet mulier, *vt in l. fi. ff de senatorib.* De qua re vide Ioan. a Garronibos *in repetit. rubrica, C. de secundis nuptiis, nu. 126. vers. igitur adde.*

SVMMARIA

1 *Filia, dotis ratione, an in testamento possit meliorari, & n. 1. 5. 8. & 14.*

Argumentum de contractibus ad vltimas voluntates, an valeat.

3 *Prohibitio l. hac edictali, Cod. de secund. nupt. ne dos data a muliere secundo viro excedat certam summam, an sit seruanda si dos detur in testamento, vel in alia qualibet vltima voluntate.*

4 *Filia cui dos assignatur in testamento, an dicatur dotata, & n. 11.*

Filia dotata, & statuto exclusa a bonis parentis, an succedat si pater in testamento bona relinquat propter dotem.

Statutum disponens, vt in dotibus non currat præscriptio, extenditur ad legatum nomine dotis relictum.

6 *Filia dotis ratione, an extra contractum inter viuos possit meliorari. & num. 7. & 8.*

8 *Prohibitio de non relinquendo in vltima voluntate, an sit extendenda, ad id quod datur per contractũ inter viuos. Et e conuerso, n. 9.*

10 *Filia prohibita aliquid capere ex re, & substantia patris, an videatur prohibita capere ex testamento patris.*

11 *Filia exclusa statuto (si dotata est) an excludatur, si tempore delatæ successionis, non reperiatur actu dotata.*

12 *Prohibita alienari per contractum, an prohibeantur alienare per testamentum.*

Contrahere, & testari, an a pare iudicentur.

13 *Melioratio facta in testamento, ad dotem, an reuocari, moderari, ac limitari possit.*

Legatum an debeatur, vt dos, vel vt melioratio.

Melioratio facta inter viuos, ratione matrimonii an esset irreuocabilis ex lege Regia 17. Taur. & num. 17. ad fi.

14 *Præstitutio arrharum, an habeat locum quando arrha constituuntur ante matrimonium.*

Limitatio si tempore testamenti esset tractatum de matrimonio filiæ.

Contractus inter viuos an fieri possit in testamento.

16 *Contractus inter viuos factus in testamento adeo retinet naturam contractus, vt non possit reuocari, licet testamentum reuocari possit.*

17 *Meliorare in testamento ratione dotis non posse contra Aze. idem probatur.*

18 *Prohibita donatione inter viuos, a cuiuis extraneũ, an prohibeatur donatio caussa mortis.*

19 *Adultus licet non possit absque curatoris auctoritate contrahere, an absq; eius voluntate possit donare caussa mortis.*

Mulier statuto prohibita contrahere absque propinquorum consensu, an prohibeatur donare caussa mortis.

Donatio caussa mortis magis videtur accedere vltimæ voluntati, quam contractui.

Casus mixtus nõ continetur sub simplici, in statutis, & num. 22.

20 *Prohibitus contrahere, an possit donare caussa mortis & num. seq.*

23 *Matrimonium num perfectum, & celebratum virtute meliorationis facta caussa mortis, an talis melioratio censeatur verus, & realis cõtractus, & an leges loquentes in contractibus habeant locum in ea.*

24 *Legata dote filiæ in testamento, si is qui legauit postea viuens dat dotem, an videatur data animo cõpensandi cum relicto in testamento.*

Legata centum in testamento pro filia maritanda: si post ipsa nubat viuens, & patiens, & nihil dat is qui legauit, an legatum petatur actione ex testamento.

Pater si reliquit centum filiæ in testamento pro ipsa maritanda, & post viuens locauit eam, & dedit in dotem quinquaginta, an filia residuum possit petere ab hæredibus patris.

CAP. XX *An filia meliorari possit dotis ratione in testamento, & generaliter extra contractum inter viuos, an meliorari possit.*

RVrsus quæro, † *an filia possit dotis ratione meliorari in testamento.* Hanc quæstionem tetigit Aueudanius, *in tractat. de exsequendis mandatis, c. 14. colum. pen. prope finem.* Vbi decretum huius legis omnino obseruandum censet, siue dos constituatur in testamento, siue inter viuos. Adducit, quod valet argumentum de contractibus ad vltimas voluntates *l. seruum filii. §. cum qui chirographum, ff. de legat. 1.* Et quod cum per viam contractus meliorari non possit, etiam non poterit meliorari in vltima voluntate. Confirmatur eius opinio, quoniam non videtur esse maior ratio prohibendi meliorationem inter viuos quam in vltima voluntate, si enim præcipua ratio huius legis est, ne minuatur dote, legitima ceterorum fratrum, certe etiam minuetur in testamento. Rursus si mouit legislatorem profusio, eamque parsimoniæ antidoto cohibere voluit, certe in testamento potest esse profusio. 1

2 Rursus si considerauit † reipublicæ vtile esse, dotes esse moderatas, certe eadem necessitas, eademq; vtilitas versatur, si nimia dos etia in testamento constitui non possit.

Præterea si coniugii † felicitatem spectauit (*infelicia enim solent esse matrimonia quæ nimia dote coeunt*) certe etiam erunt infelicia, si filia immodice dotetur in testamento. Denique si ad calculum reuoces omnes rationes legis, relatas supra cap. 2. comperies nullam esse quæ hic non videatur ad amussim quadrare, sicuti cum dos constituitur inter viuos.

3 Postremo vrget † textus *in l. hac edictali, in princ. C. de secund. nupt.* vbi prohibitio, ne dos data a muliere secundo viro, excedat certam summam, seruanda est, etiamsi detur in testamēto, vel in alia vltima voluntate, ergo idem dicendum in nostro casu, cum vtrobique dos nimia prohibeatur ratione filiorum.

Rursus facit † quod hæc lex prohibet filiam do-
4 tari vltra certum modum, filia autē cui dos assignatur in testamento, dotata dicitur, *vt late notat Bart. & Dd. in l. Titio centum, §. Titio genero, num. 5. ff. de cond. & demonstr. Ang. cons. 92. Barb in consi. 68 col. 1. lib. 3.* Nam si ex statuto filia dotata non succedat, certe non succedet illa cui pater in testamento reliquit dotem. *Ita Bart. in d. §. Titio genero, num. 5. & in leg. qui pupillam, per illum textum ff. de adult. & in l. quod autem, ff. de iure d. ti. Bald. in l. non sine, C. de bon. quæ liber. Fulgos. cons. 40 colum. fin. Aretin. § fuerat, colu. 17. vers. vnum tamen ex aduertas, Inst. de actio. Cremensis sing. 3. incip. statuto cauetur, Socin. cons. 92. circa primū, col. 4 vers. nec obstat, lib. 1. Ias. in rubr. ff. sol. matr. & ibi Ripa, num. 61. Rubeus cons. 74. col. 2. Ias. cons. 11. col. 1. & cons. 237. n. 2. lib. 1. Alciat. libr. 1. de verb. signific. pag. 7. Corn cons. 123. lib. 2.*

Adeoque dos † in testamento constituta censetur, vt Bald. *cons. 286. super primo punct. versic. super sexto, lib. 3.* scripserit, quod statutum disponens, vt in dotibus non currat præscriptio, extenditur ad legatum relictum nomine dotis, quod reputat singulare Castellianus Cota, *in memorabili incipiente, Dos habet multa, vers. hinc etiam, & iterum memorabili incipiente, Statuta debent interpretari, versiculo secundo addo.* Si ergo est dos, & melioratio per viam dotis, sequitur non admittendam, aduersus expressam dispositionem huius legis.

5 Sed ex aduerso vrgent acerrime expressa, & significantissima verba legis, ibi. *No se entienda se meiorada por ninguna manera de contrato entre biuos.* Ergo a contrario sensu, extra contractum inter viuos meliorari poterit. Antequam ad declarationem horum verborum progrediar, supponendum quod hæc verba licet generalia, intelligenda sunt de melioratione, quæ fit ratione dotis, vt ex tota legis serie patet, & ex verbis statim præcedentibus. *Mandamos que ninguno pueda dar por via de dote ni casamiento tercio ni quinto de sus bienes, ni se entienda ser meiorada tacita ni espressamente por ninguna manera de cōtrato entre biuos.* Ergo hæc generalitas: *No se entienda ser meiorada por ninguna manera de contrato entre biuos:* intelligitur ratione dotis, vel matrimonii, & ita probatur ex petitione, & serie legis.

6 His † suppositis, videtur manifestum filiam extra contractum inter viuos meliorari posse, quis enim recedat a verbis legis? Quis legem, a tot prudentibus conditam ad reipublicæ instaurationem, credat aliquid continere, quod non magnopere obseruatum expensum, & consideratum sit? Rursus hæc verba non sunt enuntiatiua, neque obiter dicta, sed posita in præcipua parte legis, adeo magna consideratione posita credendum est. Significant autem filiam non posse meliorari per contractum inter viuos, ergo extra contractum inter viuos meliorari poterit. Qui enim aliter sentit, ipsa verba legis spernit, & suū sensum legis iudicio præfert.

Rursus hæc opinio † probatur ex eo, quod scripsit 7
Alex. *cons. 13. circa primum dubium, nu. 17. vers. & pro hoc benefacit. & vers. cum igitur Nicolaus, lib. 3.* Vbi scribit, quod si pater donauit filio suo emancipato omnia bona præsentia & futura, reseruatis sibi omnibus fructibus pro vita sua, & vt de eis possit disponere in vita sua, pro libito suæ voluntatis, quod non videtur reseruasse potestatem disponendi in vltima voluntate, sed inter viuos, quia ita important illa verba, in *Vita sua*, nam si appellaremus testamētum dispositionem in vita, male traditta esset magistralis doctrina glossarum & Doctorum quod quædam est dispositio inter viuos, quædam in vltima voluntate. Item omnis dispositio iudicatur secundum tempus in quo confertur, *l. quod sponsæ, Cod. de donat. ante nupt. l. Rutilia Polla. ff. de contrah. empt.* ergo dispositio testamenti, quæ confertur post mortem, debet iudicari tanquam de actibus post mortem, non autem tanquam de actibus in vita. Cum igitur (inquit Alexander) Nicolaus non habuerit dotem sed solum in testamento sibi relicta fuerit, non dicitur dotata in vita patris. *Hactenus Alex.* 8

Idem ante eum scripsit Bart. *cons. 76. incipienti pater filio suo emancipato.* Rursus idem Alexander *cons. 34. in casu de quo quæritur, n. 5. lib. 7.* scribit quod si statutū prohibeat relinquere vxori vltra viginti quinque libras, quod intelligitur de relicto in testamento, non de relicto per contractum inter viuos, quia statutum correctorium iuris communis corrigens in vno casu, non debet extendi ad aliud, & cum prohibeat relinqui in vltima voluntate, prohibitio non est extendenda, ad id, quod datur per contractum inter viuos, quod expresse probatur *in l. seruum meum, ff. de hered. instit.* Vbi ille, qui prohibetur a iure capere ex vltima voluntate, non prohibetur capere ex contractu inter viuos, & ad hoc illum ponderat ibi Bald. Sic e contra prohibitio alienationis inter viuos, non trahitur ad alienationem factam in vltima voluntate, *l. ex hoc edicto, §. alienare, ff. de alienat. iud. mut. causs. fact. & in Authen. vt sponsalitia largitas, in princ. vers. lege Ebiasentia. & Instit. quibus ex causis manumit. non licet, §. fin. cum gloss. in verbo, Io pleueris.* Hactenus Alexander. Ex cuius verbis apparet quod prohibitio huius legis vetātis meliorationem inter viuos, non est extendenda ad meliorationem, quæ fit in vltima voluntate. Facit quod scribit Anton. Gomez. *in L. 17. Tauri, n. 24.* Sic onus impositum contractui, non extenditur ad testamentum quia testamentum non est contractus. & ita d[...]unt verba statuti, loquentis in contractu. Ita [...] Bald. *in l. testamentum, nu. 4. Co. de testam. & ibi Raph. & Corn. Dec. in l. fin. col. 3. numer. 10. vers. secu[...] nota, Cod. de edict. diui Adrian. tollend. Bald. cons. [...] libr. 1.*

Et quod ista loquentia de his, quæ [...] contractibus inter viuos, nō sint admittenda in [...] sunt in vltima voluntate, scribit Bald. *capit. [...] colum. fin. de iud. Imol. Aret. & Ias. in l. [...]*

leg. ff. de verb. oblig. Cum ergo hęc lex meliorationem dotis nomine prohibeat inter viuos, certe in vltima voluntate admittenda est.

His congruit, quod filia prohibita aliquid habere ex re patris, non videtur prohibita capere ex testamento patris, vt per Alex. cons. 131. col. fin. libr. 1. Socyn. cons. 182. col. 2. lib. 2. & cons. 106 col. 5. lib. 3. Angel. & Imol. in l. gallus, §. & quid si tantum, ff. de liber. & posth. Afflict. in consti. Sicil. incipiente, in aliquibus, col. 5. vers. quinto quaero Cupra. consil. 19. col. 2.

11 Rursus † hæc opinio confirmatur, quoniam nō dicitur dotata illa cui pater dotem in testamento reliquit. Ita probat Alex. cons. 13. circa primum, nu. 12. ad finem, lib. 3. Neque excludetur per statutum excludēs dotatam, illa filia, quæ tempore delatę successionis non reperitur actu dotata, quia non est dos, sine matrimonio. Iin Bald. cons. 197. libr. 3. Isern. c. 1 de natura successio. feudi, col. 5. & 6. Vinc. Hercul. in disputatione incipiente Perus. fol. 15. col. 1. Cart. cons. 31. quidam decessit. Corn. cons. 96. col. pen. li. 2. & cons. 60. lib. 3. & cōs. 300. lib. 4. Curt. sen. cons. 27. in fin. Dec. cons. 24 in fine, & cons. 589 & cons. 684. Alex. cons. 151. lib 2. & cons. 48. li. 3. & cons. 127. col. 3. lib. 6. Rom. cons. 442. Brun. in tractatu de statuto excludente fœminas. art. 6. q. 3. Hypp. singul. 481. Alex. cons. 124. & cons. 108. & cons. 19. & cons. 162. n. 2. lib. 2. & cons. 211. in fin. lib 7. Corras. in repet. l. qui liberos, n. 39. ff. de ritu nupt.

12 Item † si filia potest meliorari in testamento, dispositio huius legis non est adeo seuera, aduersus filias. Neque corriguntur tot leges, & prudentia est euitare legum correctionē quoad fieri potest. Rursus non admittere meliorationem extra contractū inter viuos, est negare vim, & significationem expressam verborum legis. His congruit ꝙ prohibita alienatione per contractum, non videtur prohibita per testamentum, secundum Alex. & Imol. in l. si itan quis, §. ou lege, ff. de verb. oblig. Nam aliud est contrahere, aliud testari, l. verba contraxerunt, ff. de verbor. signif. Cass. in consuet. Burg. rubr. 4. §. 7. verbo Le mari, vers. par testam vbi ex hoc definit casū magis dubiū.

13 Postremo facit, † quod ratio differentiæ est inter meliorationem factam in testamento, & meliorationem factam inter viuos. Nam melioratio facta in testamento ad dotem reuocari, moderari, & limitari potest, est enim legatum, & non debetur, vt dos, sed vt legatum, auctore Bellon. cons. 19. n. 18. §. sed vxori. In Aut. de leg. & ibi gl. Aret. l. si non designatu, & ibi textus in fin. C. de falsa caussa. adiec. lega. & ibi notant Bald. & alii. Bart. l. qui uxori, ff. de aur. & arg. legat. Non de dote, §. p prin 11. Alex. cons. 122. lib 7. Ideo si in testamento pater nimium legerit, sucius est poenitentiæ, & ad meliora reuocare animum potest, expensis quæ mutationem consilii suadent. Si tamen per contractum inter viuos meliorationē faceret ratione matrimonii, melioratio irreuocabilis erat, Regia leg. 17. & 22. Tauri, Guido decisione 105. Dec. cons. 414.

14 Vltimo hæc opinio suadetur, † quoniam præfinitio arrharum scripta l. 1. tit. De las arrhas, libr. 3. Fori non habet locum quando arrhæ constituuntur ante matrimonium. Ita docuit Roderic. l. 1. titu. De las arrhas, § nous vlterius. Sic ergo summa hic præscripta in dotandis filiabus, non est seruanda quando dos constituitur in testamento ante matrimonium. De ista re statim prolixius disseram. Igitur vt finem faciam, ego in ea sum sententia, vt extra cōtractum inter viuos filia meliorari possit puta in testamento, tunc enim verisimile est rem prudenter æstimari, & ex magna caussa fieri. 15

Limitanda tamen † hæc opinio, nisi tempore testamenti iam esset tractatum de matrimonio filię, & matrimonii ratione melioratio fieret, vel donatio in testamento, tunc n. fraus videtur fieri legi, & filia meliorata videtur per cōtractum inter viuos, quod hæc lex prohibet. Quod autem in testamentis possit fieri contractus inter viuos, notat gl. & ibi Bartol. Bald. Paul. Imol & Aret. in l. heredes palam, §. fi. ff. de testam. Din. in c. quod semel ad finem de reg. iur. in 6. Oldrad. cons. 114. factum est tale, quedā mulier. col. 1. Bart. l. vnum ex familia. § si de falcidia, ff. de leg. 2. Bald. l. sancimus in fine, C. de testam. Roma. qui hanc dicit communem consil. 171. incip. pro decisione, col. fin. 16

Adeo autem contractus † inter viuos factus in testamento retinet naturam contractus, vt non possit reuocari licet testamentum reuocari possit. Ita Din. in c. quod semel, in fine, de reg. iur. in 6. Alb. in l. si quis in principio testamenti in fin ff. de leg. 3. Bart. l. cum quis decedens, §. codicillis. ff. de leg. 3. Bald. in l. si ff. de reb. eorum. Rom. cons. 171. in vltimo dubio. Guido cons. 233. in caussa appellationis, in fine. Bertr. cons. 58 colu. 1. lib. 2. cum aliis congestis per Tiraq. post leges connubiales gl. 5. n. 102. Et licet contra sentiant plures, quos refert Ias. cons. 122. in praesenti caussa, col. pen. vers. non obstat aliud fundamentum li. 4. Ruin. cōs. 129. col. fi. vers. nec obstat, li. 1. Brun. cons. 43 col. 3 vers. praeterea licet. Tamen verissimum videtur, donationem factam in testamento per viā contractus inter viuos, esse irreuocabilē. si eius virtute matrimonium perficiatur. Nam contractus de iure reuocabiles, fiunt irreuocabiles, si fiant ratione matrimonii, vt in l. 17. Tauri. Guid. decis. 145. Dec. cōs. 414. Ideo cum de iure sit irreuocabilis, oportet opponere decretum huius legis, vt sc. adeo verū sit, meliorationem per cōtractum inter viuos fieri nō posse ratione matrimonii, vt nō valeat etiā si contractus inter viuos fiat in testamento, tunc n. obstat aperte decretum huius legis, quæ meliorationem factam per viam contractus inter viuos improbat. 17

Non obstant † ex aduerso prolata aduersus principalem conclusionē. Primo non obstat auctoritas Auendanii, quoniā loquitur aduersus expressa legis verba, nisi intelligatur; vt in præcedēti limitatione, n. 15. Rursus non obstat, ꝙ eadē est ratio, siue in testamento, siue per viā cōtractus inter viuos; quoniam immo est diuersa ratio, vt supra dixi, & quādo eadē est ratio, sc. ꝙ cōtractus inter viuos fit in testamento, iā limitaui principalē cōclusionē. Præterea non obstat l. hac edictali. quoniā ibi lex procedit vltra disponendo, vt neque in testamento relinquere possit, in hac autem lege contrarium aperte definitur. Rursus nō obstat ꝙ illa cui dos relinquitur in testamento dicitur dotata, quoniā cōtra sentiunt plures supra citati, & vt verum sit esse dotatam, tamē est dotata in testamento, & in testamento melioratio admittitur.

Sed est quæstionis, an melioratio dotis caussa fieri possit per donationem caussa mortis. Mouet quæstionē, ꝙ prohibita donatione inter viuos a ciue in extraneū, nō prohibetur donatio caussa mortis, auctore Bald. in c. quia V. ad finem de iud. Ias. in l. 2. col. pen. vers. nono, ff. de leg. 1. & in l. non dubium circa pr. C. de test. Castell. Cotta in memoriabili, incipiente donatione inter viuos. Hic autem prohibetur melioratio per contractum inter viuos (hoc est donatio) ergo non debet extendi ad donationem caussa mortis. 18

19 Sic adultus † licet non possit absq; curatoris auctoritate contrahere, *l. si curatorem habens, C. de in integr. restit.* tamen potest absque eius auctoritate donare caussa mortis. *Ita Bald. & Alexand. in d. l. si curatorem habens, Ias. in l. 2. colu. 3 vers. licet omnes. ff. de leg. 2 & ibi Alciat. num. 11. Rubeus cons. 27. in fine. Ananias, c. quia ex omnibus, in 4. quaest. de vsur.* Hinc Iason *in d. l. 2. col. 2. vers. praedicta communis, ff. de legat. 1.* docet mulierem per statutum prohibitam contrahere absque consensu propinquorum, non prohiberi donare caussa mortis. Idem docuit Roman. ibi. & Socin. *col. 1. in 4. conclusione, & ibi etiam Alciat.* Cōfirmatur haec opinio, quoniam donatio caussa mortis magis videtur accedere vltimę voluntati, quam contractui, *l. illud ff. de donat. cau. mort.* Et licet aliqs possit dicere non magis accedere vltimae voluntati quam contractui, saltem est contractus ex vtroque participans. In statutis autem, sub simplicibus non continetur casus mixtus, *auctore Bart. l. certi condictio. § quoniam ff. si cert. petat. Bald. l. omnes populi, col. 7. vers. etiam si statutum dicat ff. de iust. & iure.* Haec autem lex cum sit correctoria videtur restringēda sicut statutum.

20 Contraria † tamen opinio probabilior videtur. Moueor ex mente legis. Deinde quoniam donatio caussa mortis, licet sortiatur effectum post mortem, tamen est actus inter viuos, haec autem lex prohibet meliorationem inter viuos. Praeterea moueor. quoniam prohibitus contrahere non potest donare caussa mortis, *auctore Anchar. cons. 384. Alexand. Aretin. & Barbat. in l. 2 ff. de verb. oblig. Alexand. prope finem. Aret. col. 4. vers. & inter multas. Barbat. col. 9. vers. item dico. Soci. l. 2. col. 3. vers. ex quibus ff. de leg. 1. Benedict. in rep. cap. Raynutius, verbo testam. 4. nu. 35. de testa. Ias. in § omnium col. 5. vers. sed circa ista, ibi, nec istis obstat, Instit. de actio. Abb. cons. 40. in primo dubio lib. 2. Corn. cons. 41. lib. 1. & est communis auctore Ias. l. 2. ff. de leg. 1.*

21 Sic † Bald. *in c. 1 in prin. col. 4. vers. quaero si vasallo, tit. de prohib. feud. alien.* scribit, quod si mulier prohibeatur donare, censetur etiam prohibita donare caussa mortis. scribitque hoc generaliter verum, vbi nomen donationis ponitur prohibitiue. Quam opinionem sequitur Alexand. in. *ibi. Aretin. l. qui in potestate, post principium. ff. de testam. Marian. Socin. inter consilia Socini filii, cons. 9. col. 5. vers. sed aduertendum lib. 1. Ripa. l. 2. col. 4. nu. 10. ff. de leg. 1.*

22 His congruit, † quod in omni materia fauorabili siue odiosa, sub simplicibus cōtinetur casus mixtus, vbi est eadem ratio, *l. interdum. §. qui domi. ff. de his qui notan. infam. iuncta l. 1. in fine eod. tit. Aretin. leg. si ita scriptum, in princ. ff. de liber. & posthum. Bald. & Imol. l. si ita sit. per illum textum ff. de inusto rup. Alex. cons. 161. col. 4. vers. quinimo, lib 7. Tiraq. d. gloss. 5. num. 70.* Ergo cum haec lex prohibitiue veret meliorationem dotis caussa, certe non poterit fieri per viam donationis caussa mortis. Quod nominatim probatur *in l. hac edictali, C. de secund. nup.* vbi praefinitur summa quam vxor potest dare marito, & dicit textus illam nō posse excedi etiam per donationē caussa mortis.

23 Postremo, † illud me maxime mouet, quod si matrimonium perficitur, & celebratur virtute meliorationis factę caussa mortis, certe talis melioratio est verus, & realis contractus. & leges loquentes de cōtractu habent locum in ea, *auctore Anchar. d. consil. 384. Imo. in l. vt heredibus, vers. item attende, ff. de leg. 1.* *Decius consil. 97. in casu proposito, col. 2.* qui loquuntur in casu minus efficaci, scilicet quando donatio caussa mortis sit praesenti, & stipulanti, satis autem stipulatur, qui virtute donationis caussa mortis cōtrahit matrimonium, alias non contracturus. Non obstant adducta in contrarium, quoniam ex superioribus patet responsum, & verius esse, quod prohibitus donare non potest donare caussa mortis.

Pro complemento, † illud non omittendum, quod 24
si in testamento legaui dotem filiae, & postea viuens dedi, videor dare animo compensandi cum relicto in testamento, *l. Lucius la 1. ff. de leg. 2. late per Cornet. cons. 273. lit. R. lib. 4. late Ias. in l. filia legatorum, C. de legat.* Item si promisi dotem, & post eam in testamēto legaui, semel tantum debetur, *vt late per Alber. & Dd. l. huiusmodi, § cum pater, num. 9 ff. de leg. 1.* Vbi vide quid si legatum sit minus dote? Quid autem si in testamento legu centum pro filia maritanda, & post ipsa nubit me viuente, & sciente, & nihil dote, certe actione ex testamento petet legatum. *Ita Alex. cons. 7. num. 10. lib. 2. Guilel. Cuneus, l. cum his, §. si mulier, ff. de cond. indeb. Oldrad. & Bart. l. Lucius, ff de leg. 2. Bald. l. filia, C. de lega. & in l. huiusmodi, §. cum pater, ff de leg. 1.* Quid autem si pater reliquit in testamento centum pro filia maritanda, post ipse viuens locauit eam, & dedit in dotem quinquaginta, an possit filia residuum petere ab heredibus patris, vide Bart. & Paul. *l. Lucius la 1. ff. de leg. 2. Bald. & Ias. & alios in l. filia legatarum, C. de leg. Anchar. & Imol. c. filius, de testam. Lapum in rep. c. per vestras, § 12. tertio propter, nu. 3. vers. ad hoc facit.*

SVMMARIA.

1 *Melioratio dotis ratione facta, an valeat si fiat ante nuptias, & an saltem rata maneat, si matrimonium non sequatur, vel contractum deuigatur inualidum, n. 3. 4 5. 6. 9. 13. 23. & 24.*

2 *Meliorata an dicatur filia in quam pater solum exercuit actum dotandi.*

Dos an sit absq; matrimonio.

Donatio prohibita inter patrem & filium, an valeat ratione matrimonii, etsi fiat ante nuptias.

5 *L. hac edictali, C. de secund. nupt. qua prohibet mulierem dare secundo viro dotem vltra certam summam, seruanda est, etiamsi ante nuptias det dotem, veluti extraneo, & non nomine, vel titulo dotis.*

7 *Maritus antequam nuptiae celebrentur, extraneus est.*

8 *Filia a patre destinata, & in eum vsum oblique dotata, an censeatur nupta.*

Qui tractat de vendenda aliquam rem, an dicatur illam vendere.

10 *Donatio facta ratione matrimonii: an reuocetur matrimonio non sequuta, & nu 14 15 & 16.*

Contra Seguram Gomez. Arium, Tellum, Cifontanum & Lupum n 17. 21. & 22.

12 *Dos quando assignatur statim dicitur filia habere dotem, etiam ante nuptias.*

13 *Donatio inter sponsos licet valeat, an reuocatur, si matrimonium non sequatur.*

Intellectus l. si extraneus, ff. de cond. ob caussam & n. 15. & 21.

18 *Emancipatio ex matrimonio inducta ex l. 47. Tau. an effectum sortiatur ante matrimonium, & velatione.*

19 *Mo-*

19 *Melioratio generaliter facta filio ad matrimonium, ut commodius, vel honorificentius nubat, non autem, ut cum Maria, vel Catharina nuptias contrahat, an sit caussa onerosa, tanquam non facta cum tertia persona. & in consequens an valeat.*

20 *Intellectus l. si ego, §. 1. ff. de iure dot. Tradens rem alicui, ut efficiatur dotalis, cum contraxerit matrimonium cum Bertha, an antea quam contrahatur matrimonium, possit tradens pœnitere.*

CAP. XXI. *An melioratio facta dotis ratione valeat si fiat ante nuptias, & an saltim rata maneat si matrimonium non sequatur, vel contractum detegatur inualidum.*

1 QVero † deinde, *an melioratio dotis ratione facta valeat si fiat ante nuptias, & an saltem rata maneat si matrimonium non sequatur, vel contractum detegatur inualidum?* Quoad primum. Videtur meliorationem factam filiæ, cum nullus esset tractatus de locando eam matrimonio, validam esse, & peti posse secuto matrimonio. Moueor ex eo quod scripsit Roderic. *l. 1. titu. De las arrhas, §. nota vlterius vers. adde alium casum*, vbi scribit hæc verba: *Adde alium casum in quo valet datio arrharum vltra quantitatem hic taxatam (scilicet) si maritus antequam matrimonium contrahat per verba de præsenti, vendat vxori de bonis suis, nam licet dicta venditio excedat decimam, valet venditio l. notabilis Stili. 247. incipit. Otrosi en el titulo de las arrhas. Vbi fit expressa mentio de hac lege, & sic limitatur per dictam legem sti. li.* Ex quibus verbis apparet, taxas arrharum, non habere locum quando datur æquipollens ante matrimonium de præsenti, ergo & hic taxatio dotis non habebit locum quando datur ante matrimonium.

2 Rursus hæc † opinio probatur, quoniam non dicitur meliorata illa in quam pater solum exercuit actum dotandi, *auctore Imola in l. Titio centum, §. Titio genero ff. de cond. & demonst. Fulg. in l. non sint, C. de bon. quæ lib. Alex. cons. 13. num. 12. lib. 3. cum aliis congestis cap. præcedenti, nu. 11. vers. rursus hæc opinio.* Quoniam dos non est absque matrimonio, *l. fi. C. de dona. ante nupt.* Si ergo non est dos, neque dotata, deficiũt verba legis quæ loquitur ratione dotis, vel matrimonii, hic autem, neque est dos, neque matrimonium. Loquitur enim quando melioratio fuit facta ante nuptias. Quod autem non sit dos absque matrimonio, saltim proprie, scribit Iason & alii *in leg. 1. num. 12. & 7 ff. solu. matrim. & in Authent. præterea, num. 10. C. vnde vir & vxor. & in l. quoniam Nouella, num. 10. C. de inoffic. testam.* Rursus hæc opinio probatur, quoniam donatio prohibita inter patrem & filium, valet ratione matrimonii etiamsi fiat ante nuptias, *vt per Guidonem cons. 145.* Ergo melioratio alias prohibita valebit si fiat ante nuptias.

3 Contraria tamen sentẽtia mihi verior & probabilior videtur. Primo ex verbis legis, ibi: *No pueda dar ni prometer.* Datio autem fieri solet post contractas nuptias, promissio vero ante nuptias, ergo etiamsi melioratio fiat ante nuptias non valet. Fateor tamen responderi posse, promissionem dotis non fieri, nisi cum est tractatum de matrimonio, & iam est perficiendum.

4 Sed rursus † probatur hæc opinio, ex illis verbis: *Por via de dote ni casamiento.* Ea qua disiunctiua, apparet meliorationem non valere, siue fiat ratione præsentium nuptiarũ, siue ratione dotis. Dos enim dicitur etiam absque matrimonio præsenti, *vt in leg. lex Iulia ff. de fund. dotali. l. si sponsa ff. de iure doti.* Faciunt quæ scripsi *in cap. præcedenti, nu. 4. vers. rursus facit quod hæc lex.* Scilicet quod illa cui dos assignatur, dicitur dotata etiamsi nuptui tradita non fuerit. Et licet DD. disputent, an ea opinio sit vera, vt patet ea eis, quæ in d. cap. præced. dixi, *d. nu. 11. vers. rursus hæc opinio confirmatur*, tamen negari non potest, quin iuxta subiectam materiam rectissime appellari possit dos, illa quæ datur, vel assignatur ante nuptias, *vt in locis ibi citatis notatur.*

Præterea hæc † opinio nominatim, & efficaciter probatur, quoniam *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* quæ prohibet mulierem dare secundo viro dotem vltra certam summam, seruanda est etiam si ante nuptias det dotem, veluti extraneo, & nõ nomine, vel titulo dotis. Ita prudenter scripsit Capra. *cons. 31. incip. etsi videatur prima facie, Dec. cons. 246. requisitus ab illustri Gubernatore, colum. 1. num. 1. versic. imo quod plus est si mulier.* Mouetur, quoniam præsumitur fraus: & reuera hæc lex facile eluderetur si ante nuptias liceret meliorare. 5

Postremo hæc opinio probatur † nominatim, si recte inspiciatur, ex Orosio *in l. omnes populi, num. 149. ff. de iust. & iure.* Et confirmatur prudenti ratione, cui nescio an congrue responderi possit. Cum enim melioratio non teneat, etiamsi ex ea sit sustinendum onus matrimonii præsentis, & iam contracti, quanto minus quando non est contractum, neq; versatur æquitas sustinendi onera matrimonii. Item si ad sustinendum onera matrimonii non licet minuere legitimã ceterorum filiorum, quanto minus quando nulla sunt onera. Postremo hæc opinio probatur ex *c. quamuis pactum, de pact. in 6.* vbi licet textus loquatur de renũtiatione facta, cum filia nuptui traditur (hæc enim sunt verba textus) Doctores extendunt illum ad portionem acceptam pro dote futura. *Ita Archi. Ioan. Andr. Domini. Franc. & Natan in d. c. quamuis pactum, colum. 3. & ibi Couarru. §. 2. ca. 3. num. 1. Benedict. c. Raynutius, verbo Duas habens filias. num. 200 dotestam.* 6

Non obstant ea aduerso prolata. Primo non obstat, quod scribit Roder. *d. l. 1. tit. de las arrhas, §. nota vlterius*, quoniam maritus antequã nuptiæ celebrentur, extraneus est, ideo non mirandum si quamcunque summam possit ei dare, quæ postea casu vxor est *l. 3. tit. 12. lib. 3. Fori, l. inter eos, ff. de dona. inter virum & vxor. Lupus in rub. § 16.* declarat Bald. *l. cum te, & leg. cum in te, C. de don. ante nupt. vide Alex. l. si socer, §. Lucius, ff. sol. matrim.* 7

Item ante nuptias † non possunt dici arrhæ. Pater autem ante nuptias, pater est, lex autem patrem prohibet meliorare dotis ratione. Rursus nõ obstat, quod non videtur dotata illa, in quam pater solum exercuit actum dotandi, quia, vt non sit dotata, tamẽ est dos, & responsum patet ex superioribus. Rursus nõ obstat quod donatio inter patrem & filium ratione matrimonii valet etiam ante matrimonium, non n. nego valere, sed nego valere vltra licitum modum. 8

Illud addendum, hanc † opinionẽ esse indubitabilem, si modo cõstitutio dotis fiat postq̃ tacite, vel expresse, directe, vel oblique cogitatum fuit de locando filiam certo homini. Filia enim destinata a patre, & in eũ vsum oblique dotata, cẽsetur nupta, *l. non est matrimonium, ff. de ritu nupt. l. qui pupillam, ff. ad leg. Iul. de adult.* Sic Corras. *in repet. l. qui liberos, n.*

40 ff de ritu nup: scribit se Tolosæ respondisse. quod licet statutum excludens filiam dotatam non sit admittendum, quando solum filiæ legata est dos: hoc fallit si pater in testamento, vel alias ante mortem filiam homini certo destinarat. Quod confirmatur, quoniam tractatus est principium rei. & qui tractat de vendendo aliquam rem dicitur eam vendere, *auctore Bald. c. in eaussis, colum. 1. versi. tractatus, de electione.* Sic donans dotem postquam tractauit de locando filiam, videtur iam eam locasse, & quasi locatæ, & nuptæ dare, vel promittere dotem.

His ita definitis, † tractemus, *an si matrimonium*
9 *non sequatur, vel contractum detegatur inualidum, melioratio rata maneat.* In casu enim præcedenti tractauimus de melioratione ante matrimonium, tamen erat spes matrimonii, hic autem de tempore, quãdo matrimonium sequutum non fuit. Dubium facit, quod filia solum prohibetur meliorari ratione matrimonii. hic autem supponimus nullum fuisse, neq; sperari, ergo melioratio valet, deficiũt n. verba legis, & filia extra causã matrimonii meliorari potest.

Neque quisquam † obiicere potest donationem
10 factam ratione matrimonii, reuocari matrimonio non secuto, quoniam videtur habere tacitam conditionem si matrimonium sequatur, *l. stipulationem, ff. de iure dot.* quoniam id fallit in donatione facta a patre ob matrimonium filiæ, nam etiam non secuto matrimonio rata manet & valida, & reuocari non potest. Ita audacter docuit Segura *in repet. leg. vnam ex familia, §. sed si fundum, fol. 52. suorum operum, & octauo eius repetitionis, vers. ex quo posset inferri, & vers. attende quod in tantum. ff. de leg. 2.* Vbi scribit, quod melioratio facta a patre pro matrimonio filii, rata manet & reuocari non potest etiam matrimonio nõ secuto, & eius opinionẽ sequitur Aciius *in l. 17. Taur. num. 29* & nouissime Tellius Fernandus clari nominis, multæque lectionis, & eruditionis vetus aduocatus, profusa in egenos liberalitate inclitus, *in d. leg. 17.* qui citat eiusdem opinionis Cifontanum, & Lupum, *ibi.* Sed certe Lupus, *n. 47. vers. adde.* solum dicit valere etiam matrimonio non secuto, non tamẽ quod reuocari non possit, inter quæ est magna differentia (vt statim dicam.) Rursus Cifontanus, *n. 5.* similia quędam tractat, sed quod non secuto matrimonio melioratio reuocari non possit haudquaquam dicit, nisi expendatur quod citat *l. si extraneus, ff. de cond. ob caus.* vbi probatur, donationem ad dotem valere inter patrem, & filium, etiamsi matrimonium non sequatur, qui textus est fundamentum omnium supra citatorum.

His tamen non † obstantibus, credo meliorationem
11 nem dotis, vel matrimonii nomine factã filiæ, nullam esse, etiamsi matrimonium non sequatur. Moueor, quoniam hæc lex dicit hæc verba: *Mandamos, que ninguno pueda dar ni prometer tercio ni quinto:* & infra dicit: *Y lo contrario por el mismo hecho sea en si ninguno, y de ningun valor y efeto.* Ex his nota promissionem ipsam, hoc est, constitutionem dotis immodicæ, esse ipso iure nullam, quod si est ipso iure nulla, ergo vbi primum fit est nulla ipso iure, etiam ante matrimonium. Nam lex dicit promissionem esse ipso iure nullam, promissio autem præcedit matrimonium, ergo ante matrimonium est nulla, & ex consequenti etiam si matrimonium nõ sequatur, non valet, quoniam ante matrimoniũ nulla est ipso temporis momento quo fit. Secundo moueor, quoniam melioratio non valeret, etiamsi matrimoniũ sequeretur, & etiamsi oporteret ex eo sustinere onera matrimonii, qui color iustus est, & humanitati maxime conueniens, cum autem id non sufficiat: quanto minus sufficit matrimonium non sequi.

12 Rursus moueor, † quoniam illa cui dos assignatur statim dicitur habere dotem, etiam ante nuptias, *vt in l. lex Iulia, ff. de fund. dotal. & dixi supra hoc ipso capite, & cap. præcedenti.* Si autem est dotata, & ratione dotis meliorata, iam non valet melioratio. Non n. hæc lex solum improbat meliorationem per viam matrimonii, sed etiam per viam dotis, non ergo lex exigit, vt matrimonium sequatur, vt melioratio non valeat, sed sufficit meliorationem constitui ratione dotis, statim enim est nulla ipso iure, absq; eo quod sequatur matrimonium, vt patet ibi: *Por el mismo hecho sea en si ninguna.*

13 Rursus si matrimonium † sequerẽ, non valeret melioratio, ergo multo magis cum matrimonium non sequatur, *argumento l. stipulationem, & l. promittendo. ff. de iure dot.* Præterea cum melioratio facta sit ad matrimonium, certe solus defectus matrimonii non secuti debet sufficere, vt donatio facta etiã filio, vel filiæ non valeat, etiamsi alias valida esset, textus est expressus *in l. Titio centum, §. Titio genero, vers. ante nuptias, ff. de condit. & demonstr.* qui textus loquitur in dote filiæ, vt patet, ibi: *Dotis Seiæ filiæ meæ nomine centum dato.* Et postea subiicit, *quod non secuto matrimonio dos non debetur.* Idem probatur *in l. ita testamento, ff. eo. tit.* Sic licet valeat donatio inter sponsos (præsertim ante matrimoniũ) tamẽ reuocatur si matrimonium non sequatur, *vt in l. cũ veteram, & in l. si a sponso C. de don. ante nupt. & ibi notat Bald. gl. l. 3. tit. 12 li. 3. Fori scribit Cass. in consuet. Burg. rubr. 4. §. 7. verbo. Constant leur mariage, n. 4.*

14 Idque generale est, † vt matrimonio non secuto dos repetatur, *vt l. item quia. ff. de pact. l. promittendo, & l. stipulationem, ff de iure dot. scribit Abb. ca. ex parte, n. 10. de rest. spol. Rom. Alex. & Ias. in l. si extraneus, ff. de cond. ob caussam*, quæ lex in fine loquitur in patre cui datur facultas repetendi dotẽ matrimonio non secuto, nisi euidẽter aliud actũ sit. Qui textus manifeste ꝓbat hãc sententiã. Nã illa verba: *Si ita conuenit:* significãt si ita fecit cõuentionẽ, vt extraneus cauẽdo solũ in casũ finiti matrimonii, & nõ in casũ non secuti; nihilominus tamẽ definit textus; patrẽ nõ secuto matrimonio posse repetere dotẽ, & non filiam, nisi euidẽter aliud actũ sit, quæ verba satis ꝓbant ꝙ illa verba: *Si ita cãuenit*, nõ significãt patrẽ cõuenisse vt nõ secuto matrimonio dos sibi redderetur, tũc n. satis euidẽter res esset acta, neq; oporteret, vt textus subiiceret, nisi euidẽter aliud actum sit. Et certe hic videtur germanus sensus verborũ eius legis, vt pater nõ secuto matrimonio possit repetere dotẽ datã ꝓ filia, & ꝙ nõ possit repetere filia, nisi aliud euidenter actum sit.

15 Neq; obstat † si quis obiiciat, textũ illũ loq. quãdo pater in aliquẽ casũ stipulatus est dotẽ sibi reddi, non aũt loq. quãdo simpliciter donauit ꝓ dote. Quoniã lex illa nõ definit rẽ ex stipulatione, quæ potius faceret in cõtrariũ, cũ nõ cõprehẽderit casũ non secuti matrimonii, sed definit negotiũ ex regula generali ꝙ datũ ob caussã repetiẽ caussa nõ secuta, vt patet ex illis verbis: *Nã quasi matrimonio nõ secuto habere potest cõditionẽ eius quod ob matrimoniũ dedit, &c.* Quid ꝙ pater etiã si nihil dicat, videtur interponere stipulationem

lationem tacitam pro dote, quam dat, *vt in l. vna, §. accedit, in fi. C. de rei vxor. actio.* & hæc tacita stipulatio vires habet, etiãsi non sit sequutum matrimonium, *auctore Bal. cons. 16 incip. ista caussa consistit, vers. sed posito quod potuerit, li. 1. & cons. 169. inter Dominic. col. 1. li. 3 Late Boer. decis. 331. n. 2.* Si ergo censetur interponere stipulationem, vt sibi reddatur, & hæc habet vires etiam non sequuto matrimonio, certe repetere poterit a filio, vel ab eo, quem sibi generum destinauit.

16 Neque † mihi opponat quisquam, quod scripsit *Dec. cons. 35. col. 3. & col. 7.* quoniam ibi non negatur ius dotis rediisse ad patrē si matrimonium non sequatur, sed contenditur teneri patrem dare eandem dotem filiæ secundo nubenti, *iuxta Auth. sed quamuis, C. de rei vxo. actio.* Itaq; matrimonium iam est in suo casu sequutũ, licet non illud pro quo pater promisit dotem, hic autem loquitur de tempore quando nullum matrimonium est sequutum.

17 Ex † his apparet errasse Seguram, & Arium, & ceteros, qui contendunt meliorationem factam filio ratione matrimonii irreuocabilem esse, etiamsi matrimoniũ non sequatur, contrarium n probatur *in d. l. si extraneus*, & est mihi maxime conformis. Et comprobatur ex sequẽtibus Primo si donatio facta fuit ratione dotis & matrimonii tantu destinati, & statim perficiendi, pater videtur interponere tacitam stipulationem, quæ vires habet etiã non sequuto matrimonio, *vt supra dixi.* & probatur *in d. l. si extraneus.*

18 Deinde † licet hodie actio de dote sit propria filiæ, quia censetur emancipata ex matrimonio, *vt in l. 47. Tauri, & notat speciatim Rodericus in l. fin. tit. De hospitiis, col. fin.* tamen hæc emancipatio non sortitur effectum ante matrimonium, & velationem, & sic antequam veniat, emancipatio ex matrimonio durat dispositio *l. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matrim.* quæ actionem dotis profectitiæ dicit esse communem patris & filiæ. Facit textus optimus *in l. quoties in fin. prin. ff. solut. matrim.*

Rursus † ad euincendum hanc opinionem, sufficeret ipsa lex *17. Tauri*, quæ meliorationem filio factam dicit reuocari posse, nisi fiat ex caussa onerosa cum tertia persona, puta, *Por via de casamiento.* Si autem matrimonium non sequitur nullum est onus, neque vlla est tertia persona.

Rursus † si meliorario fuit facta generaliter filio
19 ad matrimonium, vt commodius, vel honorificentius nubat, non autem, vt cum Maria, vel Catharina nuptias contrahat, certe hæc non est caussa onerosa, quia nõ fit cũ tertia persona, neq; ratione tertiæ personæ, sed mentio matrimonii potius ponitur vt occasio, quam vt caussa finalis, vel onerosa, vt satis indicant ipsa verba *l. 17. Tauri*, quæ cum tertia persona
20 fieri requirit, & notat prudenter Molineus *in tractatu de donat. factis in contractu matrim.*

Postremo † nostra opinio confirmatur *ex l. si ego, §. 1. ff. de iure dot.* Vbi si trado tibi rem, vt efficiatur dotalis cũ contraxeris matrimonium cũ Bertha, & sic pertinet ad vtilitatem tuam, & tertii, certe antequã contrahas matrimoniũ, possum pœnitere, licet heres meus non possit, *& ita notant, ibi. glos. & communiter Dd. secundum Alexan. in l. qui Romæ, §. Flauius, n. 8. vers. aut dixit, dono ff. de verb. oblig.*

21 Sed † respondebit aliquis, hoc verum esse quando extraneus dat dotem, nam videtur inesse tacita conditio si matrimonium sequatur. Sed certe idẽ est quãdo dat pater, vt expresse probatur *in l. si extraneus. ff. de condit. ob caus.* & sic non est dubitandum, quin melioratio reuocari possit. Neq; obstat, quod Segura & cæteri adducunt donatione caussa dotis valere inter patrem, & filiũ etiamsi matrimonium non sequatur Agnosco hoc generale principiũ, valere donationem inter patrem & filium ex caussa dotis, etiamsi matrimoniũ non sequatur, nego tamen patrẽ non posse repetere & reuocare matrimonio non sequuto. Imo adhoc, vt non sequuto matrimonio nõ possit repetere, requiritur, vt id euidenter actum sit, tunc enim etiam non sequuto matrimonio rata manet donatio facta inter patrem, & filiam, & ita intelligitur regula posita ibi a Romano, Alexand & Iaso. idem Alexand *l. si cum dotem. col. 2. in 5. notabili ff. solut. matrimon & l 2. §. quod si in patris, num. 1. ff. eo. tit.* Scilicet, quod valet donatio caussa dotis inter patrem, & filium etiam matrimonio nõ sequuto intelligitur tamen secundum text. quem citant in dicta *l. si extraneus*, quæ ita demum matrimonio non sequuto dat actionẽ filiæ, si modo id euidenter actũ sit cum pater dedit dotem pro ea Quod præter expressa verba illius *§. fin. in d. l. si extraneus*, probatur ex ea *l. ibi, Sed etsi pater*: nam verba, *sed &* sunt continuatiua, & significant idem disponi in eo casu, quod in præcedenti, scil quando extraneus dedit dotem pro muliere. Dixerat enim lex, extraneum posse repetere nõ sequuto matrimonio, nisi euidentissimè constet eum voluisse, vt mulier ipsa posset repetere, postea subiicit. *Sed etsi pater, &c.* Significando idem esse, quando pater dat dotẽ. vt nõ secuto matrimonio repetat, nisi aliud actũ sit Et reuera si euoluas omnia scripta in *d. l. si extraneus*. nihil comperies ex quo eliciatur patrem non posse repetere vel reuocare matrimonio non secuto Sic Alexand. *ibi n. 4* dicit Nota, quod filiæ in potestate potest acquiri a patre, nõ solum dos data pro ea matrimonio secuto, sed etiam potest acquiri ei actio ad repetendam dotem matrimonio non secuto. Nota hæc vltima verba, ibi, *Potest.* Scilicet si euidenter agatur, non autem ex regulari dispositione iuris.

Ex his apparet, quod etiamsi dos constituta esset 22
licita, & non excedens metam huius legis, quod matrimonio non secuto, posset reuocari In casu autem de quo loquimur, scilic quando filia fuit meliorata ratione dotis, satis patet ex superioribus, quod matrimonio non secuto melioratio nulla est, ac si matrimonium sequeretur. Notandum tamen, quod etiamsi opinio Seguræ & aliorum vera esset, non obstat nostræ opinioni Quoniam ipsi loquuntur in dote, quæ tunc temporis erat licita ante conditam istã legem, & solum disputant an possit reuocari ex matrimonio non secuto. Ego autem quæstionem proposui de dote ex qua resultat melioratio, an scilicet, matrimonio non secuto rata maneat, eamq; damno non solum, quia matrimonium non fuit secutum, sed etiam, quia hæc lex reprobat omnem meliorationem ex caussa dotis.

Ne autem † vllus remaneat scrupulus, animaduertere visum est, Decium *in dict. cons. 35. col. 3.* loqui 23
quando secundum matrimonium contractum fuit, hic autem quando nullum secutum fuit Item licet ibi dicat suam opinionem veram esse etiamsi dos promissa fuerit imodica, intelligenda sunt illa verba, *vt declaraui supra cap. 16.* Et quicquid sit, loquitur de quando matrimonium est secutum, alias esset opinio irrationabilis, vt dos immodica, quæ non ad

mittitur ad sustinenda onera matrimonii, admittatur quando nullum est onus neq; matrimonium.

24 Quid † autem si matrimonium secutum fuit, sed tamen postea detegitur inualidum, & certe nulla est ipso iure melioratio a primo die, quo fuit facta, vt patet ex argumentis, rationibus, & auctoritatib. supra adductis. Et quoniam dos appellatur id, quod putatiui matrimonii ratione datur, *vt per Abb. in rub. de sponsal. prope finem.* Quod si est dos non valet melioratio eius ratione, neq; hæc latius prosequor.

SVMMARIA.

1 *Pater an supra summam hic præfinitam, possit dotis nomine vocare primo loco filiam ad primogenitum quod instituit post filium masculum, in cuius persona instituit primogenitum excedens tertiam, & quintam substantiæ partem.*

An censeatur meliorata filia de cuius legitima pater dotis ratione iubet, vt non deducatur portio ad maioratum.

Prohibitus a iure bona patris, præter certam summam capere, an possit vltra illam accipere iure substitutionis.

2 *Statuto prohibitus, vt non possit vxori quicquam relinquere, an poterit illam proprio filio substituere.*

3 *Fraus an censeatur per tertiam personam accipere, quando directe est aliquis prohibitus capere.*

4 *Mulier statuto accipere prohibita ex facultatibus mariti, an accipere possit si substituatur persona non prohibita, & nu. 5.*

Prohibitus institui, an prohibeatur substitui.

6 *Factum legitime, an reuocari possit, licet ad eum casum eueniat, a quo incipere non potuit.*

Res semel facta alienabilis, an perpetuo possit alienari.

7 *Substitutio est spes valde incerta: cum possit masculus habere filios, & an huiusmodi spes censeatur locupletare eos, qui illam habent.*

Appellatione rei, an veniat spes.

Intellectus l. si is, qui ex bonis, ff. de vulga.

8 *Masculus meliorari an possit, si plures filios masculos pater habeat, & dotis ratione constituat, vt melioratio facta masculo deduceretur ex legitimis aliorum filiorum, & non ex legitima filiæ, quam nuptui tradit, & nu. 9.*

9 *Promissio de non meliorando in præiudicium filiæ valida est,*

Limita nisi consuetudine, vel statuto approbetur.

CAP. XXII. *An pater supra summam hic præfinitam, possit dotis nomine promittere se vocaturum primo loco filiam ad successionem primogenii, a se instituendi, primo (inquam) loco post filium masculum, in quo primogenitũ instituit. Item an censeatur meliorata filia de cuius legitima pater dotis ratione iubet, vt non deducatur portio ad maioratum.*

1 RVRSVS † occurrit quæstio, *vtrum supra præfinitam in hac lege summam, pater possit dotis nomine vocare filiã ad primogenitum, quod instituit, vocare (inquam) primo loco, post filium masculum in cuius persona instituit primogeniũ excedens tertiam & quintam substantiæ partem.* Mouet quæstionẽ, quod prohibitus a iure bona patris (*præter certam summam*) accipere, non potest vltra illam aliquid accipere etiam iure substitutionis. Ita probatur *in l. si is, qui ex bonis, ff. de vulg. & pupil.* Vbi notant Bart. Alberic. Alexand. & Ias. *colum. 1.* quod cum filius spurius nihil præter alimenta habere possit ex bonis patris, non poterit illa consequi per viam substitutionis, scilicet etiamsi substituatur fratri legitimo patris heredi: de qua re vide, quæ supra notata sunt, *cap. 12. num. 25.* Vnde cum ex hac lege filia prohibeatur dotis ratione meliorari, non poterit dotis ratione meliorari etiam iure substitutionis, dum vocatur ad primogenium post fratrem masculum.

His † congruit, quod scribit Alberic. *in dict. l. si is, qui ex bonis*, quod si ex statuto maritus non possit vxori quicquam relinquere, non poterit illam proprio filio substituere; tum ex dispositione *d. l. si is, qui ex bonis*, tum ne videatur fieri fraus statuto, scilicet, vt expresse prohibitum, per cuniculos eludatur, aduersus *l. fraus, ff. de leg.* Rursus nemo negare potest, hanc ex substitutione acquisitam spem, esse ius aliquod, quo filia censetur melioris conditionis quã ceteri filii, lex autem ista omnem meliorationem ratione dotis vetat. 2

Postremo † facit, quod hæc lex non solum melioratione, verum etiam promissionẽ meliorandi improbat, verbum autem promissio futuros casus cõprehendit, & nihilominus est prohibita, ergo etiãsi melioratio non sit præsentis vtilitatis, reiicienda est. Vltimo facit, quod hæc lex omnem fraudem improbat, fraus autem videtur esse per tertiam personam accipere, *vt in l. 1. C. de natur. libe. scribit Dec. cons. 26. col. 1. in princ.* & in materia limitatæ dotis, probatur *in l. hac edict. C. de secun. nupt.* 3

His † tamen non obstantibus, contraria sententia probabilior videtur. Moueor ex eo, quod scribit Rapha. Comen. *in dict. l. si is, qui ex bonis, ff. de vul. & pupil.* quod si ex dispositione statuti mulier nihil accipere possit ex facultatibus mariti, quod accipere potest si substituatur personæ non prohibitæ. Quam opinionem probat Alberic. *in prima parte statutorum, quæst. 112. Alexand. in d. l. si is qui, col. fin.* vbi Iaso. (licet nutet) dicit opinionem Raphaelis esse magnæ auctoritatis, si negotium incidat. Rursus facit, quod prohibitus institui, non prohibetur substitui, *argumento eorum, quæ notat Ias. in l. 1. §. veteres, ff. de acquirenda possessio. Sequitur in l. coheredi, §. cum filiæ, versic. fallit quinto, ff. de vulg. & pupil.* 4

Rursus † hæc opinio probatur, quoniam filia non censetur accipere plura bona ex eo, quod sit substituta. Ita dicit Iurisconsultus *in l. substitutio, ff. de acquir. rerum domi.* cuius verba sunt: *Substitutio quæ nondum competit: extra bona nostra est.* 5

Præterea † hæc opinio probatur. Ratio enim huius legis est, ne fiat præiudicium ceteris filiis ex melioratione, hic autem loquimur, quando melioratio fuit facta filio masculo, qui non prohibetur meliorari. Ex masculi autem melioratione, iam decrescunt portiones ceterorum, & diminutio legitimæ licite fieri potuit, non enim fuit facta ratione dotis, neque in persona fœminæ. Sed masculus est melioratus, & ipse est, qui portiones aliorum minuit. Et licet postea ex vi substitutionis bona perueniant ad filiam, non dicitur ex eius persona minui portio ceterorum, iam enim erat diminuta, & factum legitime reuocari non debet licet casus postea eueniat a quo incipere non posset, *l. factum legitime, ff. de regulis iuris, l. si Gaudentius, Cod. de contrahen. emtion.* Et res semel facta alienab[ilis] 6

nabilis, perpetuo potest alienari, *vt per Bart. in l. pater, §. quindecim. ff. de leg. 3. per textum ibi Platea. l. 1. col. 3. C. de impo. lucra. descrip. lib. 11. Signorol. cons. 210. col. 2. ver. secundo, Alberi. l. 1. nu. 22. ff. de officio eius cui manda. est iurisdi. Paul. cons. 243. col. 2. vers. 2. quia, lib. 1. Bald. cons. 52. lib. 2. Ripa lib. 2. respons. c. 25.*

7 Rursus † substitutio est spes valde incerta, cum possit masculus habere filios, & huiusmodi spes non censetur locupletare eos, qui illas habent, iuxta sententiam Alex. & Iaso. *in l. commodis, ff. de re iudi. Bald. in l. spem, C. de donat. l. alienationis, §. occasionis, ff. de verbor. significat.* Appellatione enim rei, non venit spes, auctore Romano, *l. si is potest, colum. 1. ff. de acquir. hered.* Non obstant adducta in contrarium. Primo, *l. si is, qui ex bonis, ff. de vulg. & pupil.* & ea, quæ ibi traduntur, habent locum quando substitutus, neq; ex testamento, neq; ab intestato testatori succedere potest, tunc enim, neq; iure substitutionis potest succedere, filia autem, patri heres est necessaria, & meliorari potest extra caussam dotis. Non obstat doctrina Alber. quoniam eius opinio reiicienda est, vt apparet ex superioribus.

8 Quid † autem si quis masculum filium meliorauit, habebat autem plures liberos, & dotis nomine constituit, vt melioratio masculo facta deduceretur ex legitimis aliorum filiorum, & non ex legitima filiæ quam tunc nuptui dat, ei n. solidam legitimam dari vult, quæro an filia censeatur dotis nomine meliorata aduersus legem? Videtur meliorata, quia eius legitima maior est, quam legitima aliorũ filiorum, quæ diminuitur ex melioratione fratris. Sed verius est non censeri melioratam. Legitima enim filiis necessario debetur, neque melioratus dici potest, qui portionem de iure debitam consequitur. Non enim vlla est tunc munificentia patris, sed necessitas legis. Ita dictat sensus communis, & docui supra *c. de vnica filia.*

9 His † congruit iam sæpius repetita ratio legis, quæ non ex alio magis est prodita, quã ne legitima aliorũ, melioratione ratione dotis exhauriatur. In specie autem proposita, legitima aliorum filiorum non minuitur dote sororis, sed melioratione fratris. Soror enim tantum debitam portionem accipit, aliorum portiones non labefactat. Cum ergo hæc lex loquatur de non meliorandis filiabus, hæc non est meliorata, & sic deficiunt verba & ratio legis. & per consequens eius dispositio, *vt in l. 4. §. totics, ff. de damno infecto.* Filia enim potius dicitur in hoc casu damnum effugere, quam meliorationem capere Neq; hæc lex admittenda, quãdo filia dotis nomine plus accipit, quam alii filii quorum legitima minuitur ex melioratione facta in persona alterius, quam filiæ, nisi ipsa filia sit meliorata, vel maiorem portionem acceperit, quam hic est præscripta. Hæc autem promissio de non meliorando, in præiudicium filiæ, valida est, *vt in l. 22. Tauri,* licet de Iure communi, videatur non valere. Ita Bald. & Ias. *in l. pacta nouissima, C. de pact. Bald. Salyc. & Ias. in l. pactum, quod dotali, & ibi Alexand. Cod. de pact.* Sed id limitatur nisi consuetudine, vel statuto approbetur, *secundum Bal. in l. cum Archimedoran. Cod. vt posse lega. Alexandrin. cap. filii nati, si de feu. fuer. controuersia,* de quo vide late Benedict. *cap. Raynutius, verbo Duas habens filias, num. 200. & 197. cum sequentibus de testamen. Boerius, in consuetudin. Bituricen. tit. de consuetud. matrim. §. 5. col. penult.*

SVMMARIA.

1 *Pater an possit dotis ratione meliorare filiam, si rem in qua eam meliorat, habuerit ex Regia facultate.*

Intellectus l. 235. Stili.

2 *Filius an testari possit de bonis, quæ habet à liberalitate Cæsaris.*

Donata a Rege, an censeantur quasi castrensia.

3 *Lex scripta etiamsi nõ practicetur per annos mille, non ideo minus valet.*

Leges Stili. & fori, nullas habent vires, nisi vsu & consuetudine fuerint firmata.

4 *Dux, Marchio, vel Comes, filios habens, & moriens destinatis nuptiis filiæ, obligans se in testamento per contractum inter viuos promittens filiæ Ducatum, Marchionatum, vel Comitatum & filiis reclamantes obiicientes sororem non posse meliorari ratione dotis, neq; supra legitimam, aliquid habere an possit, & nu. 6. & 8.*

Et quid si non sit Comitatus sed oppidum aliquod cum iurisdictione, pecunia a Rege emptum.

Marchia, an sit feudum Regale.

Feuda ad quem pertineant.

5 *Comitatus, Ducatus, & Marchionatus Hispaniæ, an proprie dicantur feuda, & nu. 9.*

Feudum in quo differat a maioratu, remissiue.

7 *Comitis, Ducis, vel Marchionis bona, æqualiter diuidenda sunt inter filios, neq; in ea vltra metam legis potest eis præiudicari.*

Feuda, Ducatus, vel Comitatus, licet non diuidantur, eorum tamen commoditas ceteraq; bona temporalia ipsius dignitatis diuiduntur inter filios, & num. 9.

Castrum, alicui a Rege venditum pro se, filiis, & heredibus, an pertineat ad omnes filios æqualiter, etiãsi Regium feudum sit.

10 *Iuri iam quæsito renuntiare, donare est.*

Pater, fauore generi renuntians ius iam quæsitum, an id in dotem dare videatur, & talis dos dicatur profectitia.

11 *Donatio inofficiosa á filiis reuocatur:*

CAP. XXIII. *An pater possit dotis nomine meliorare filiam, si habeat ex liberalitate Regia rem in qua eam meliorat, & quid si ratione dotis ei renuntiat Comitatum, vel Ducatum, an si excedatur legitima, resecanda sit dotis præstatio.*

FVIT quæstionis, *an pater possit dotis nomine meliorare filiam: si rem, in qua eam meliorat, habuerit ex Regia liberalitate.* Mouet quæstionem, *l.* 1
235. inter leges Stili incipiens. *Otrosi, es a saber, que el Rey puede dar:* cuius verba sunt: *Mas la donacion que faze el Rey, puede la aquel a quien la hizo, essa cosa que le dio el Rey dar de mayoria, o por su alma, o hazer, o ordenar della como quisiere: de mas de la tercia parte, o de la quinta, que puede dar y ordenar por fuero: y esto es porque es donadio de Rey.* Ex his verbis probatur, quod licet pater non possit præiudicare filiis Regio Iure vltra tertiã, & quintam substantiæ partem, tamen quod vltra summam hanc dare potest, si modo rem quam dat, habeat a Rege. Inducitur enim hoc fauore Regiæ munificentiæ; vt sicuti Regum est donare, & munificentiam exercere, ita, & res ab eis donatæ peculiari sint priuilegio communitæ. Ergo quamuis lex

præfiniat summam dotis nomine dandam, & vltra quam dare non liceat, limitanda est, si res, ex qua oritur excessus, sit patri donata a Rege.

2 Confirmatur † ex *l. cum multa, C. de bonis, quæ liber.* Vbi dicitur, quod licet filiusfamilias non possit testari de aduentitiis, *l. pen. C. qui testam facer. poss.* hoc fallit, nisi aduentitia habuerit ex Cæsaris liberalitate, tunc enim de eis testari potest, & ex eo textu ita deducit Roman. *in d. l. pen. C. qui testam. facer. poss. Barb. in rep. rubr. de test. col. 2. Alex. d. l. §. hoc autem, col. 3. ff. ad Trebel. Rodericus in repetitione, l. quoniam in prioribus, limitatione sexta, ad legem Regiam, Cod. de inoffic. testament. & in quæstione sua, an in bonis maioratus pater habeat vsumfructum.* Censentur enim bona quasi Castrensia, quæ Rex donat, *vt notatur in dict. l. cum multa, & definitur in l. 7. in fine, tit. 17. part. 4.* & ibi notat glos. quod pater in eis non habet vsumfructum. Ergo sicut filius præiudicat patri desumẽdo sibi vsumfructum in talibus rebus: ita pater videtur posse præiudicare filius dando talia bona supra summam hic præfinitam.

3 Quid ergo probanda est hæc limitatio? Certe ego eam probarem, si eunci posset, Regiam illam legem Styli seruari Reperio tamen, quod Rodericus nostrarum legum scientissimus, scribit se nunquam vidisse legẽ illam seruari in praxi. Sed forte non incidit casus, & etiamsi lex non practicetur per annos mille, quia casus non incidit, non ideo minus valet, *vt late per glos. & Dd. in c. 1. de treg. & pace, per Alexan. & Iason. in l. si filius, qui in potestate, ff. de liber. & posthum.* Ideo tota hæc res pendet a probatione, *an lex illa seruata fuerit, vel non?* Neq; enim leges Regiæ (quas appellant Fori, & Styli) vires habent, nisi consuetudine & vsu fuerint firmatæ, vt definitur in initio Taurinensium constitutionum.

4 Quid † autem si aliquis Dux, vel Comes, filias habeat, & moriens (*destinatis nuptiis filia*) obligat se in testamento per contractum inter viuos, promittitq; filiæ dotis nomine Ducatum, vel Comitatum: reclamãtq; ceteræ filiæ. ac obiiciunt sororẽ nõ posse meliorari ratione dotis, neq; supra legitimam aliquid habere, quid iuris? Itẽ quid si non sit Comitatus, sed oppidũ aliquod cum iurisdictione, pecunia emtum a Rege? Videtur recte totũ in dotẽ dari: lex enim id defert filiæ primogenitæ, non aũt pater dat. Quod autẽ lex id totum deferat primogenito, docuit Abb. *in c. licet, col. 2 de voto.* Vbi textum illum loquentem de Regno primogenito deferendo, extendit ad Ducatus, & Comitatus, & ceteras seculares dignitates. Quib. accedit quod Marchia, est feudum Regale, *vt in c. 1. de feudo Marchiæ, & idem in Ducatu, & Comitatu, l. 6. tit. 26. part 4. Lucas Penna. l. 1. col. 9. Cod. de priuilegiis eorum, qui in sacro palat. militant, & in l. 3 Cod. de Tyronibus lib. 12. Zasius, in tracta. feudorum in 2. parte, numer. 1. & numer. 5. Aluarot. cap. 1. §. si capitanei, de feudi natura. Iacobin. in tractatu feudorum, col. 2. vers. sed quid si Rex, Bal. c. 1. de feudo Marchiæ, nu. 5.* Feuda autem pertinent ad maiorem natu. *ita Hostien. Ioann. Andre. & Cardinal. in c. licet, de voto, c. Imperialem, §. præterea Ducatus, de prohibi. feudi aliena.* qui textus hoc non probat, nam solum dicit talia feuda esse indiuisibilia. Si ergo de iure Comitatus & similes dignitates deferũtur ad primogenitam, certe pater nihil videtur dare.

5 Neq; † obiiciat aliquis, fœminas non succedere in talibus dignitatibus, neque ad eas deferri iure primogenii, nam contraria est verissima opinio deficientibus masculis, præsertim in Comitatibus, & Ducatibus Hispaniæ, quæ non sunt proprie feuda. Quod autem succedant in talib. dignitatibus, *notat Bald. in l. in multis, ff. de statu homin. Decius in l. fœminæ in 2. quæst. 4. de regul iur. Roman. cons. 98. in 2. dubio. Lupus in rubrica, de donation. inter virum & vxorem, versicul. lex etiam Regni, Tiraquel. de primogeniis, q. 10. num. 19. & per totam quæstionem, Benedict. cap. Raynutius, verbo in eodem testamento relinquens, num. 173. de testament.* In quibus autem feuda a maioratibus differant, docet Molina *lib. 1. de Hispan. primogen. c. 7. a num. 2.*

Sed † his non obstantib. contraria sententia verior, imo vero filia Comitis vel Ducis non potest meliorari ratione dotis, neq; consequi Ducatũ, etiã si maior natu sit, nisi ex priuilegio Regis vel antiqua dispositione testatoris ducatus pertineat ad primogenitam Moueor ex verbis legis, ibi: *Pueda dar a cada vna de sus hyas la renta de vn anno, con que no pueda exceder de doze quentos, no embargante que la dicha su renta sea mas de los dichos doze quentos en qualquier cantidad.* Qui autem tam amplos redditus habent, Duces sunt & Marchiones: ergo eorum filiæ regula legis continentur, & neque meliorari possunt, neque supra præfinitam summam dotari, *vt supra dixi, c. 3.* 6

Rursus † etiamsi filia, quæ dotatur, sit maior natu, & etiamsi nullus extet masculus, non potest dotis ratione meliorari, nisi bona deferantur primogenitæ ex priuilegio Regis, vel antiqua consuetudine, auorumve dispositione Quoniam castra, oppida, & vasalli, debent æqualiter diuidi inter filios deficientibus supradictis casibus, etiamsi Rex eorum patrem specioso Comitis, vel Ducis titulo decorarit, & vnicuique filio debetur in his rebus sua legitima, sicuti in ceteris bonis. Hæc est enim regula generalis, q. bona debent æqualiter diuidi inter filios, neque est textus, qui in Duce vel Comite aliter disponat, & ita pater nõ potest filiis præiudicare vltra metam legis, vt erudite docet Roderic *in repetitione, l. quoniam in prioribus, in 11. limitatione, legis Regiæ, per totam, sed præcipue versiculo. sed vbi aliquis haberet loca propria, C. de inoffic. testament.* Sic Isernia, *in cap. 1. §. præterea Ducatus, col. 2. de prohibit. feudi alien.* dicit, quod licet feudũ non possit diuidi, tamen quod omnes succedent in eũ, nisi in regionib. vbi viuitur iure Francorum: ibi enim deferetur ad primogenitum. Et hæc est vera opinio, quod licet feuda, Ducatus, vel Comitatus nõ diuidantur, tamen eorum commoditas, ceteraque bona temporalia ipsius dignitatis, inter filios diuiduntur. Ita Albericus *in suo indice in verbo Feudum, versicul. item quæro pulcram & subtilem quæstionem, Curtius senior, consil. 25. colum. 2. versicul. secundo principaliter, Alexand. consil. 25. col. 2. versic. fallit lib. 5. late probat Tiraquel. de primogen. q. 4. nu. 52.* Quod etiam est indubitabile, quando Princeps castrum vendidit alicui pro se, & suis filiis & heredibus, tunc nãbsque dubio ad omnes filios æqualiter pertinet, etiamsi sit feudum Regium, quod regulariter est indiuiduum, *ita Isernia in d. c. 1. § præterea Ducatus. Alex. cons 60. visis dubitationibus, col. 1 lib. 3. Tiraquel. d. q. 4. nu. 56. Curtius senior, dict. cons. 69. Dominus Ioannes, col. 7. Socin. cons. 252. visis instrumentis concessionum, col. pen. vers. 6. confirmatur.*

His † rationibus in cassum vadit sententia, vt filia 7
Comitis non possit dotis ratione meliorari, etiãsi sit prime-

primogenita, & etiamsi nullus exstet masculus, nisi bona ad primogenitam ex concessione Principis deferantur. Non obstat, quod scripsit Abb. *in d. cap. licet de voto*, quoniam eius opinio falsa est, vt patet ex Roderico, & Tiraquel. *in locis supra citatis*.

9 Non † obstat, quod Marchionatus, Ducatus, & Comitatus sunt feuda Regalia: quoniam hæ dignitates apud nos non habentur iure feudi, neque sunt feuda, vt late probat Roderic. *in d. 11. limitat. cum sequent.* Et etiamsi apud nos essent feuda, adhuc vtilitas est diuisibilis, præsertim si dentur, vendantur, vel accipiantur pro se, & pro filiis, & heredibus, tunc enim omnibus heredibus ius æquale competit nulla facta ætatis differentia, non minus, quam in ceteris bonis priuatis, iurisdictione & imperio carentibus.

10 Postremo † illud non omittendum, quod etiamsi filia, quæ nubit, sit primogenita, & ad eam ex concessione Principis pertineat Ducatus iure primogenituræ, certe si pater viuens dat, in fraudem huius legis Ducatum: ex caussa dotis videtur irritandum, quoniam datur dotis ratione ante mortem. Nam licet filia habeat primogenium ab auis, possidet illud ante mortem patris, in præiudicium ceterarum filiarum, quarum legitima crescere posset ex redditibus Ducatus, si pater illud possideret, vsque ad mortem. Et renunciare iuri iam quæsito est donare, *vt in l. contra iuris, §. si filius, ff. de pact. l. sicut, §. an pacisci, ff. quibus modis pign. vel hypo. solui.* Et pater fauore generi renuntians ius iam quæsitum, videtur id dare in dotem, & talis dos dicitur profectitia. Ita probatur *in leg. profectitia, §. si pater, ff. de iure dotis.*

11 Et † nominatim, quod renuntiatio, si sit inofficiosa, reuocetur a filiis, notat Bald. *consil. 183. in principio, lib. 4. Bertrand. consil. 373. viso casu, lib. 2. Boerius decisione 159. numer. 11. colum. 3. dixi supra cap. 10. vers. Aduertendum tamen*, vbi hoc intellexi in renuntiatione iuris iam quæsiti, hic autem pater iam habet ius quæsitum, cum Ducatum possideat, & etiamsi redditus sint colligendi in futurum, tamen ius iam est quæsitum. Si tamen non in fraudem legis neque præcipue pro dote, sed vt se abderet in contemplationem diuinarum rerum, pater renuntiaret Ducatui, licite facit, nulla enim est fraus, neq; matrimonium est caussa renuntiationis, sed occasio, quo casu non dicitur datum ob matrimonium, *vt docui supra cap. de quando matrimonium non sequitur.* Vide, quæ dicam in sequenti quæstione.

SVMMARIA.

1 *Socer si remittat genero ius aliquod, sibi aduersus illum competens, an huius iuris facienda sit computatio, vt si excedatur legitima; resecetur.*
Limita si sit illicitum, vel vsurarium, vt in nu. 3.
Ius remissum, videtur in dotem datum.
Dare an videatur, qui ius remittit, etiamsi conditionaliter teneatur dare.

2 *Remissio nimia ita reuocatur, sicut donatio nimia.*
Remittere ius, dotis ratione, est manifeste illud in dotem dare.
Renuntiare quæsito iuri, donare est. Et quid de iure quærendo.

3 *Tutor, licet debitum remittere non possit, an hoc locum habeat, quando debitum illicitum, vel vsurarium est.*

4 *Pater remittens ius nondum quæsitum dotis constituendæ caussa, nihil videtur dedisse.*
Intellectus l. profectitia, § si pater, ff. de iure doti.

5 *Bonorum appellatione veniunt ea, ad quæ habemus ius quæsitum, non tamen ea, ad quæ habemus ius quærendum.*

6 *Creditorum ius potius, & principale est: quam ius filiorum.*
Serui dominis, an in iure quærendo præiudicare possint.

7 *Pater filiis, in quærendis præiudicare potest. Et econtra filius patri.*

9 *Remittens ius nondum quæsitum, etiamsi creditores habeat, an videatur quicquam facere in eorum fraudem.*

10 *Donare prohibitus, an videatur prohibitus remittere ius non liquidum, & nu. 11.*

CAP. XXIV. *An supra legitimam pater possit remittere genero ius quæsitum, vel quærendum, & quid si non sit liquidum.*

PRÆTEREA † quæro, *quid si socer remittit genero ius aliquod sibi aduersus illum competens, an facienda sit huius iuris computatio, vt si excedatur legitima, resecetur?* Et quidem si ius, quod remisit iustum est, & licitum, & iam quæsitum, reuocari debet, si exinde insurgat melioratio. Moueor, quoniam ius remissum videtur in dotem datum, *vt in l. si mulier, ff. de condict. ob caus. & ibi. notant Bald. & Alexand.* Dare enim videtur, qui ius remittit etiamsi conditionaliter teneatur dare, *l. si fundum, §. Titio fundum, ff. de legat. 1. & ibi notant Dd. Bald. per textum ibi in leg. 3. in principio, ff. de leg. 3. Modestinus, ff. de donationi. l. si sponsus, §. si maritus, ff. de donation. inter virum & vxorem, scribit Abb. in capit. ex insinuatione, de iure patron. Bartol. in leg. final. ff. quæ in fraud. credit. Bald. in l. si de certa, colum. 1. Cod. de transact. versicul. quæro vlterius, Alexand. cons. 22. col. pen. lib. 1. Las. in l. contra iuris, §. fin. ff. de pact.* Facit a contrario sensu textus expressus *in l. profectitia, § si pater, ff. de iure dotis.*

2 His † congruit, quod sicut reuocatur donatio nimia, ita reuocatur remissio nimia, *auctore Bald. consil. 183. lib. 4. l. fin. §. fin. ff. quæ in frau. credito.* Cum ergo dos nimia reuocetur, certe reuocabitur siue per dationem, siue per remissionem præstita sit: vtrumque enim est dare. His accedit, quod hæc lex omnem fraudem improbat, remittere autem ius dotis ratione, est manifeste illud in dotem dare, *vt in l. si mulier, ff. de condict. ob caussam*: ergo resecandum est. Rursus probatur, quoniam renuntiare iuri iam quæsito, donatio mera est, & reuocatur quotiescunque donatio reuocari potest. Ita probatur, ex Corne. *consil. 30. libr. 4. Alexand. consil. 162. lib. 6. Aymon. consil. 142. num. 7. Bald. in l. pactum, 8. quæstion. Cod. de colla. Paul. in l. actionem, C. de pact. Deci. cons. 86. colum. 4. post medium.* Sentit Tiraquel. *in l. si vnquam, in verbo Donatione largitus, num. 147. C. de reuocan. donation. Molin. in tractatu de donation. fact. in contractu matrimonii, numer. 37. & dixi late supra cap. 10.*

Si † tamen ius, quod genero remittitur, vsurarium sit, vel illicitum, certe nihil videtur dari, potius n. agnoscitur bona fides, quam quicquam datur, vt inquit Imola, *in cap. cum contingat, col. antepen. de iure iuran.* vbi scribit, quod licet remissio iuris excedentis 3

aureos quingentos requirat insinuationem, *vt ipse ibi notat, & Decius in leg. obligatione, ff. de regul. iuris, Bartol. Imol & Paul. in l Modestinus, ff. de donat. Bald. in l. contra, §. fin. ff. de pact. Alexan. & Ias. in l. si mulier, ff. de condiction. ob caussam.* Hoc non habet locum, quando remittitur ius vsurarium vel illicitum. Sic licet tutor de iure non possit debitum remittere, *vt in l. præses, C. de transact.* hoc non habet locum quando debitum est vsurarium, vel illicitum, *ita glos. & Bald. ibi. Aretinus, Salyc. & Ias. in l. pactum curatoris, C. de pact.*

4 Quid † tamen si non remittat ius quæsitum, sed quærendum, an facienda sit eius iuris computatio, quasi aliquid videatur datum. Et certe pater remittens ius nondum quæsitum, dotis cōstituendę caussa, nihil videtur dedisse, textus est expressus memoria dignus, *in l. profectitia, §. si pater, ff. de iure dotium,* cuius verba sunt. *Si pater repudiauerit hereditatem dotis constituendæ caussa, forte quod maritus aut substitutus erat, aut potuit ab intestato hereditatem vendicare, dotem profectitiam non esse Iulianus ait. Sed etsi legatum in hoc repudiauerit pater, vt apud generum heredem remaneat dotis constituendæ caussa, Iulianus probat; non esse profectitium id de bonis, quia nihil erogauit de suo pater, sed non acquisiuit.*

5 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam lex, vt ex eius verbis apparet, considerat quantū in dotem det pater ex facultatib suis. De iure autem appellatione bonorū, veniunt ea, ad quæ habemus ius quęsitum, non ea ad quæ habemus ius quærendum, ita probatur *in l. substitutio, ff. de acquiren. rerum domini. scribit Bald. cons 234. lib. 2. l. alienationis, §. qui occasione, ff. de verb. signif.* Si ergo ius quærendum non est in bonis nostris, certe pater ex huiusmodi remissione, nil videtur in dotem dare.

6 Rursus † neq; legitima filiorum ex remissione iuris quærendi videtur diminuta, quoniam ius illud nunquam fuit acquisitum, & potius est non acquirere, quam dare, & non ideo pater videtur minus habere. Ergo cum in hac specie deficiant verba, & ratio legis deficiet eius dispositio. Sic & creditores, quorum ius potius est quam ius filiorum, *vt in l. Papinianus, §. quarta, ff. de inoffic. testam.* non reuocant remissionem iuris quærendi, a creditore factam, *l. qui autem, ff. quæ in fraud. credito.* Si ergo creditores quorum ius potius est non reuocant huiusmodi remissionem, multo minus reuocabunt filii Sic serui, qui Dominis suis præiudicare non possunt, *vt in l. seruus. C. de pact l. fin. C. de acqui posse* in iure quærendo præiudicare dominis possunt, *vt per Alexand. & Ias. in d. l. seruus, C. de pact.*

7 Et † nominatim, quod pater filiis in quærendis præiudicare possit, scribit Parpallius *in l. 2. §. 2 vers. ceterum, col. 1. ff. solut. matrimon. Tiraquel. de primogeniis, q. 6. nu. 15.* Sic & filius patri in quærendis præiudicare potest, *iuxta glos. in l. filius, C. de pact. Paul in l. 3 §. si is pro quo, ff. quod quisq. iuris.* Si ergo seruus qui dominus non est, præiudicat domino in quærendis, quanto magis præiudicabit pater qui dominus est rerum suarum, & cuius filii eo viuente non habent ius efficax, *vt in l. 1. §. si impuberi, ff. de colla. bono. l. 1 ff. de hered. vel act. vendi. Bart. l. is potest, ff. de acquir. heredi.*

8 Et † generaliter, licet remittere sit donare, *vt in l. si quis delegauerit, ff. de nouatio.* tamen remittere ius quærendum, non est donare, neq; reuocatur ab his, qui donationes alias reuocare solent, *vt per Bald. in l. illud, col. 3. C. de collatio. Corne. cons. 11. col. 3. versicul. neq; obstant, & consil. 206. colum. 8. lib. 3. Socin. cons. 39. col. fin. lib. 3. Decius in l. seruus, C. de pact. Ias. consil. 236. col. 4. lib. 2. Barba. cons. 41. colum. 16. lib. 1.* Nihil enim dare videtur, qui ius quærendum remittit, *l. nemo, §. illud quæritur. ff. pro socio, Bal. l. 1. colum. 13. vers. sexto arguo, C. qui admitti, Ias. cons. 154. col. antepen. lib. 2. Rubeus cons. 12. col. 4. vers. secundo principaliter, Soc. & Dec. l. 1. C. de pact.*

Non † obstat, quod videtur fraus fieri, nam remittens ius nondum quæsitum etiamsi creditores habeat, non videtur quicquam facere in fraudem, *vt in l. qui autem, ff. quæ in fraud. credito.* 9

Quid † autem si remittatur ius quæsitum, sed tamen nō est liquidum, an iuris huius facienda sit cōputatio, & certe talis iuris remissio non videtur cōsideranda, quoniā prohibitus donare, vel remittere non videtur prohibitus remittere ius non liquidum *glos. in l. contra iuris, §. fin. ff. de pact. glo in l. pactum curatoris, Cod. de pact. & ibi nota Bart. Angel. & Salyc. Bart. cons. 47. col. fin. Anchar. consil. 136. Alcia. in l. dedisse, ff. de verbor. signific. Decius cons. 297. Bald Ang. & Paul. in l. tale pactum, §. fin. ff. de pact. Alexand. & Ias. in l. pactum curatoris, C. de pact. Alexand. l. Nesennius, §. si debitor, ff. ad leg. Falcid.* 10

Contraria † tamen opinio, imo, quod prohibitus donare vel remittere, non possit remittere ius quæsitum, etiamsi non sit liquidū, placuit Bald Sal. & Rapha. *in l. 1. C. de pact. Imol. in l. ex duobus, la. 2. col. 2. de duobus reis, Alexan. consil. 22. col. 3. lib. 1. Alciat l. pactum curatoris, C. de pact.* Mihi probabilior videtur hæc opinio, nam quod nunc est occultum, obscurum, & ignotum: sæpissime reuelatur manifestumque redditur. Si tamen ius adeo sit obscurum, vt in conquirendis probationibus plus sit expendendum quam res valet, & tunc remissio talis iuris non videtur consideranda, iuxta primam opinionem, quæ videtur magis communis, & ista distinctio videtur de mente Doctorum præsertim Alexand. *d. cons. 22. num. 7. lib. 1.* 11

SVMMARIA.

1 *Melioratio, quæ ex incerto, dubioq; euentu pendet, an dotis ratione valeat, & nu. 2.*

3 *Donatio inter virum & vxorem, generaliter prohibita: si donatio huiusmodi sit, vt ex incerto dubioq; euentu pendeat, cui res donata adiudicanda sit, viro, an vxori.*

Pactum de futura successione, an valeat si fiat ita quod ei qui præmortuus fuerit sine liberis, deferatur alterius hereditas.

4 *Minores qui restituuntur aduersus omne damnum: nō restituuntur aduersus contractum, cuius euentus incertus est, in damnumq; & lucrum cedi potest, si res ipsis male postea cesserit, & nu 6. ad fin.*

5 *L. si pater puellæ, C. de inoffic. testa. an sit correcta per l. quoniam in prioribus, Cod. eod. tit.*

Intellectus, d. l. quoniam in priorib. C. de inoffic. testa.

6 *Contractus qui ex læsione rescindi solent, non rescinduntur ratione dubii euentus.*

7 *Genero centum promissa in dotem, si petat, ipsius centum interesse. an si interesse reddat dotem immensam, & immodicam: dicatur melioratio ratione dotis & nu. 9. & 10.*

Vsuræ debentur, etiam Iure Canonico dotis non soluta,

& An

8 *Amplia. vt procedat etiamsi gener non sit mercator, neq; solitus negotiari.*

Et quid si maritus ad sustentanda onera matrimonii, pecuniam ad vsuram accepit.

Heredes mariti, an interesse non soluta dotis petere possint.

Interesse non solutæ dotis quomodo soluatur.

Pactum, vt de non soluta dote, socer teneatur tantum pro centum quolibet anno soluere, an valeat.

CAP. XXV. *An melioratio dotis ratione valeat, si ita fiat vt incertum sit, an ad filiam dotatam, an vero ad ceteros filios pertinere debeat, & an computandum sit quod filiæ, vel genero præstatur in pœnam, vel interesse dotis non solutæ.*

1 PATER plures † habens filios, meliorationem tertiæ & quintæ partis hoc modo fecit. *Melioro Mariam filiam meam, si Philippus Rex Catholicus Argellum in Mauritania expugnauerit, quoniam nubit Bonifacio quem mihi generum delegi. Rursus melioro in eisdem bonis Annam filiam, si nauis ex Asia venerit. Item melioro in eisdem bonis Petrum filium, si Carolus Solimannum Turcarum Regem profligarit, ita vt is meliorationem accipiat, in cuius persona conditio prius impleta fuerit, vt filiabus dos sit, filio vero honorem, & auctoritatem conciliet.* Quæro, *an huiusmodi melioratio, quæ ex incerto dubioque euentu pendet, rata maneat etiam dotis nomine facta, cum incertum sit, ad quem ex liberis pertinere debeat.* Possunt & huius thematis alia exempla confingi, puta si quis tres filias matrimonio locans, melioret dotis nomine eam, quæ prius masculum filium enixa fuerit.

2 Mihi in † hac specie non videtur admittendum decretum huius legis, quoniam quicunq; is sit, ad quem ex implemento cōditionis bona peruenerint, censetur ea habere non ex caussa lucratiua, sed ex onerosa. Ita docet Ancharran. *cons. 291. col. 3.* Quod si ex onerosa, ergo non est melioratio neq; donatio, & cum deficiant verba legis, deficere debet eius dispositio.

3 Rursus † probatur quoniam donatio inter virum & vxorem generaliter prohibita, admittitur, si donatio eiusmodi sit, vt ex incerto, dubioque euentu pendeat, cui res donata adiudicanda sit, an viro, an vxori. Ita Paulus & Iason *in l. si pater puella, Cod de inoffic. testament. Cynus, Bald. & Salycet. ibi. Hyppolit. singul. 333. incip. pactum de futura successione, numer. 2. Socin. fallentia 104. versicul. primo.* Ergo melioratio dotis nomine alias prohibita, valida erit, si incertum sit, an ad filiam, an vero ad ceteros fratres pertinere debeat. Sic licet pactū de futura successione non valeat, *vt in leg. fin. & l. licet inter priuatos, Cod. de pactis.* tamen si pactum fiat, quod ei qui præmortuus fuerit sine liberis, deferatur alterius hereditas, pactum valet, *auctore Oldrad. consil. 139. incip. ad habendam aliqualem notitiam, Ioan. Andr. in addit. Speculat. titulo de instrumentorum editione, §. porro, circa finalem columnam, Salycet. in leg. fin. Codic. de pactis, Alexand. in leg. licet inter priuatos, ad finem, Codic. de pactis, Angel. consil. 179. incip. visis prædictis instrumentis, Hyppolit. dict. singul. 333. Angel. consil. 83. incip. visa facti narratione, column. 7. versicul. venio ad secundum, libr. 2. Iason in leg. si pater puellæ, Codic. de inoffic. testament. Alexand. consil. 215. incip. nec arguendi sumus, column. 2. & consil. 243.* & hæc opinio magis placet Hyppolit. *dict. singul. 333. Licet contra sentiat Alexand. consil. 28. libr. 3.* Vbi respondet, quod doctrina Oldradi loquitur, non in successione vniuersæ hereditatis, sed in donatione aliquorum bonorum, in quo casu eandem opinionem probat Ias. *consil. 211. & consil. 233. column. 5. libr. 2. & in l. stipulatio hoc modo concepta, ff. de verb. obligat. Aufrer. in addit. ad Capel. Tolosan. 452. Ias. consil. 17. column. fin. libr. 3. Curt. iunior, consil. 1. col. 5. & consil. 15. Bertrand. consil. 4. in 2. dubio, Decius consil. 63. in fin. Gozadin. consil. 87.* Et vtramuis opinionem probes, fundetur nostra sententia, hic enim non loquor de successione vniuersæ hereditatis, sed de melioratione in tertia parte, & circa principalem quæstionem, vide Boerium *in consuetudin. Bituricensi. titul. de consuetud. matrimonii, §. 2. versicul. sed quæro de quæstione.*

4 Postremo † hæc opinio probatur, quoniam minores qui restitui solent aduersus læsionem & aduersus omne damnum, non restituuntur aduersus contractum, cuius euentus incertus est in damnum, & lucrum, etiamsi res postea ipsis male cesserit. Ita probatur *in l. de fideicommisso. Cod. de transact. & ibi notant Bald. Salyc. Ang. Paul. & Ias.* Ergo licet hæc lex condita fuerit, ne ceteris filiis fiat damnum, certe non censentur ex huiusmodi melioratione damnum accipere, neq; queri possunt se grauatos.

5 Non hic adducam decretum *l. si pater puella, C. de inoffic. testament.* quoniam controuersum esse video, an sit lex illa correcta *per l. quoniam in prioribus, Codic. de inoffic. testament. de quo per Ias. ibi late, & per Rodericum in rep. d. l. quoniam, in 6. ampliation.* & etiamsi verior esset opinio quod esset correcta, & quod in legitima non posset apponi conditio vel grauamen huiusmodi, nihilominus non obstat supradictis, quoniam licet hæc lex nolit fieri damnum legitimæ aliorum filiorum, hoc non censetur esse damnum, cum non sit minus certum lucrum quam damnum. Item hic non tractamus de modo quo relinquenda est legitima, tunc enim loquitur *l. quoniam in prioribus*, sed an melioratio in tertia prohibita propter damnum ceterorum fratrum, admittenda sit, quando æque possibile est, meliorationem esse filii, quam filiæ dotatæ. Qui contractus quisquis sit euentus, non censetur damnosus. Itaque hic non tractamus de delictis a iure inuentis circa modum relinquendi filiis legitimam liberam, an liceat ita, vel ita relinquere, quo casu loquitur *l. quoniam in prioribus.*

6 Ergo cum † deficiat ratio huius legis, scilicet damnum, nam contractus qui ex læsione rescindi solent, non rescinduntur si huiusmodi sint, certe deficit dispositio huius legis, & filia melioratione consequetur, si conditio prius in eius persona impleatur. Facit *l. si ea lege, & l. si ea pactione, Codic. de vsur. & quæ scribit Bald. ibi. & in l. 2. C. de resc. vend.* Vbi plurima ratione dubii euentus admittuntur, quæ alias prohibita sunt, & vide quæ prolixe traduntur *in l. de fideicommisso, C. de transact.* vbi Paul. & Alexand. notant, quod quando aliquid se habet ad damnum, & ad lucrum æqualiter, licet postea damnum contingat, non ex eo quis lædi dicitur, nec restitui potest, etiamsi sit minor.

7 Nunc † videamus, *quid iudicandum in secunda quæstionis parte.* Dedi in dotem centum, gener sustinet onera matrimonii, & perit interesse dotis non solutæ, interesse autem reddit dotem immensam, &

immodicam, quid iuris? Supponendum, quod si dos non soluitur, & gener matrimonii onera sustinet, debetur interesse non solutæ dotis, *l. in insulam, §. vsuras, ff. solut. matrim. & ibi Bart. & Alexand. & Doctores communiter, cap. salubriter, & capit. conquestus, de vsur.* vbi probatur hoc procedere Iure Canonico, & scribit Alexand. *dict. §. vsuras, & consil. 63. stantibus his, numer. 4 & consil. 56. num. 6. versicul. sed his non obstantibus, lib. 4. Bart. l. at qui natura, §. non tantum, ff. de negot. gest. Bald. in l. pro oneribus, Codic de iure dot. & in leg. fin. §. praeterea, C. eodem, & in rubr. de vsuris, quæst. 4. & in l. 1. post principium, Cod. de summa Trinitat. & fide cathol. Alexand. consil. 21. libr. 7. Socin. consil. 103. libr. 4. & consil. 81. column 4. libr. 4. & consil. 176. libr. 2. Gratus consil. 57. libr. 1. Decius consil. 119. Corn. consil. 240. in præsenti consultatione, lib. 3. Lupus in repet. c. per vestras, §. 8. per totum, & §. 1. de donat. inter virum & vxor. Alexand. consil. 69. colum. fin. lib. 1.*

8 Quod † procedit etiamsi gener non sit mercator nec solitus negotiari, *vt late per Alexand. consil 31. lib. 6.* Et procedit etiam in heredibus mariti, nam interesse non solutæ dotis petere possunt: *vt per Alexand. consil. 63. numer. 4 libr. 4.* Neq; eis obstat cursus longi temporis, *vt per Alexan. consil. 56. num. 6. versic. sed his non obstantibus, lib 4.* Interesse autem solui debet iuxta consuetudinem patriæ arbitrio boni viri, *vt per Alexand. consil. 56. numer. 9. lib. 4. & cons. 63. numer. 6. lib. 4. Corneus consil. 71. libr. 4. col. fin. versic. in ciuitate, Boer. consil. vltimo, Bart. Bald. Alexand. & Socin. in l. de diuisione, ff. solut. matrimon.* Et si non sustinuit onera matrimonii, non debetur interesse dotis non solutæ, *vt per Corn. consil. 165. colum. 2. libr 4.* Et quid si maritus ad sustinenda onera matrimonii pecuniam ad vsuram accepit, vide Corn. *consil. 166. col. 3. lib. 4.* Et valet pactum quod socer teneatur soluere tantum pro centum quolibet anno, *vt per Nouellum de dote, 7. part. priuileg. 3. ad finem, versicul. ex prædictis potest concludi.*

9 Quid ergo † an huiusmodi interesse computandum est, vt videamus an sit meliloratio, vel an excedatur legitima, & certe non computandum. Quoniam sicut legitima debetur cum fructib. ita & dos, *vt per Alexand. consil 69. colum 1. versic. & cum dos, libr. 1. & consil. 7. visis & diligenter animaduersis, colum. 3. versic. ex prædictis, libr. 2. Bald. cons. 237. Titius in testamento, in fine, lib. 1. Bart. in rubric. ff. solut. matrim. colum. fin. & ibi Roman. & Socin. l. videamus, la. 2. §. ante matrimonium, & §. fin. ff. de vsuris, l. dotis fructus, §. 1. & l. si seruo, ff. de iure dot. l. si ante nuptias, leg. si marito, §. fin. ff. solut. matrimon.*

10 Rursus † hoc interesse non accedit sorti: sed datur ratione oneris supportati, & legis iudicio nihil videtur lucrari, *ita Gratus consil. 57. n. 5. lib. 1.* Item istud interesse non habet filia ex bonis patris, sed ex sua dote, & sic sunt fructus dotis & rei suæ non autem rei paternæ, ideo pater nihil dat supra dotē, sed fructus dotis; fructus autem spectant ad maritum, *vt in l. pro oneribus, C. de iure dot. & in l. dotis fructus, ff. eod. tit.* Item hos fructus & interesse, lex dat non pater, & sic est obligatio necessaria, quæ licita est etiamsi alias alienatio prohibita sit, *l. alienationes, ff. fam. hercisc.*

S V M M A R I A.

Filia an censeatur meliorata, si præter summam hic præfinitam, detur in dotem ius patronatus marito, & num. 3. 4. 5. & 8.

Ius patronatus an in fœminas transferri possit.

Et an transeat ad maritum, concessis omnibus bonis in dotem.

Præsentatus a marito, an sit præferendus præsentato ab vxore.

2 *Appellatione bonorum, an veniat præsentatio.*

Præsentatio an dicatur esse in fructu.

Maritus si matrimonio constante ædificet Ecclesiam: eo soluto an vxor possit præsentare, & præsentandi ius transmittat ad heredes.

3 *Ius patronatus habet instar rerum patrimonialium.*

Prohibitus succedere in bonis patris, an possit habere ius patronatus.

Filia succedere prohibita stantibus masculis, an habere possit ius patronatus.

5 *Maritus licet non possit donare vxori, an possit in illam ius patronatus conferre.*

Accipiens in dotem ius patronatus, an ex eo dicatur esse locupletior.

6 *Donatio licet reuocetur natiuitate filiorum, an locum habeat reuocatio in iure patronatus.*

Lex ciuilis iusta, an seruanda sit a sacerdotibus.

7 *Ius patronatus, an cedi possit, & ad creditores transeat.*

9 *Pater, an possit dare supra legitimam ex fructibus rei suæ, non autem ex substantia sua.*

10 *Fructus rem augent.*

Fructus an censeantur res hereditaria sicut reliquum patrimonium.

Augmentum eiusdem debet esse naturæ, cuius ipsa res principalis.

Fructus non minus veniūt appellatione bonorum, quam ipsa res quæ percipiuntur.

Dispositio Titul. De requirendis reis, per quem mobilia, & immobilia absentis citati conscribuntur, an extendatur ad fructus.

11 *Statutum augens legitimam filiorum & disponens, vt pater non possit disponere, nisi de quota bonorum: intelligitur non solum, vt non possit disponere vltra quotam ex rerum substantia, verum neq; ex fructibus, nisi eos in victum, vel pios vsus eroget.*

12 *Pater iure Regio cum non possit in præiudicium filiorum donare, neque legare vltra quintam bonorum partem, an summa possit excedi de fructibus.*

13 *Pater permittens filiam dotis nomine percipere fructus rerum aduentitiarum, an hi fructus computandi & resecandi, si dotem reddunt inofficiosam.*

14 *Tabellionatus vel Decurionatus, vel aliquod aliud officium in dotem datum, an sit computandum ad hoc, vt si excedat summam hic præfinitam possit reuocari.*

In officiis publicis constante matrimonio quæsitis vxor partem facit, quoad dimidium æstimationis in eis.

15 *Priuatis, an officia Decurionatus vel Tabellionatus, & alia vendi possint.*

CAP. XXVI. *An censeatur meliorata filia cui præter summam hic præfinitam, datur in dotem ius patronatus, vel officium aliquod marito, puto Tabellionatus vel Decurionatus, & an saltem liceat patri meliorare filiam ex fructibus rerum suarum.*

QVIDAM † nuptui tradens filiam, dotauit eam, & supra summam hic præfinitam concess- 1

concessit dotis nomine, vt esset patrona, quæro, an ius patronatus ratum maneat, an vero inducat meliorationem. Illud ante omnia supponendum, ius patronatus in fœminam transferri posse, *vt per Abb. in cap. 1. & cap. cum seculum, de iure patron. Abb. Imol. & Anton. in cap. fin. de concession. prebend. Lupus in repetitione, cap. per vestras, §. 43. succedit, in princ. column. 1. de donat. inter virum & vxor.* Et concessis omnibus bonis in dotem, transit in maritum ius patronatus, *vt per Bald. consil. 1. column. 1. libr. 3.* Et generaliter, ius patronatus, competens ratione rei dotalis, transire ad maritum, scribit Rota *decisione 424. fuit dubitatum vtrum valeret, in nouis, Cardinal. Florentin. in cap. ex literis, de iure patron. & in Clement. plures in princip. 6. q. eodem titul. Corrius in tractatu de iure patronat. in verbo, vel ipse, vel is a quo caussam habuit, quæst. 28. Cardinal. Alexandrin. in cap. per vestras, colum. 3. versic. item quæro, de donation. inter virum & vxor.* Et late disputant Dd. an sit præferendus præsentatus ab vxore, an vero a marito, de quo vide Dd. *in locis supra citatis, Anchar. consil. 355. visis punctis, in vltimo dubio. Alexandrin. in capit. per vestras, column. 3. versicul. item quæro, de donat. inter virum & vxor. Bald. l. 1. ff. de senat. & ibi Fulg. Lambertinus, in tractatu de iure patronatus, artic. 3. quæst. 6. principal. 3. part. libr. 2.* Et hæc opinio, scilicet, quod ius patronatus transit ad maritum, æquior esse videtur, & iuri magis conformis, licet contra sentiant Felin. *cap. cum olim, col. 2. de maior. & obed. Ancharr. in clement. 2. col. 3. vers. secundo potest, de iure patronat. Las. in l. diuortio, §. si vir in fundo, col. fin. ff. solut. matrimon. Abb. Anton & Imola, in cap. fin. de concess. prebend. Boer. in consuetud. Bituricen. tit. de iure personarum, §. 5. col. 4. vers. vnum tamen nota.* Quæ hic non excutio, quoniam nihil facit ad quæstionem propositam, & animus est, nihil dicere extra rem.

2 His † suppositis, venio ad quæstionem. Videtur ius patronatus ab vxore, & marito auferendum tanquam datum aduersus legem. Moueor, quoniã appellatione bonorum venit præsentatio, vt significat Bald. *cons. 32. quidam nobilis, col. 1. lib. 1. Abb. in c. ex literis, de iure patron.* Hæc autem lex præfinit summam dotis nomine dandam, ergo si supra eam detur ius patronatus, resecandum est. Rursus facit, quod præsentatio dicitur esse in fructu, *vt notat gloss. in cap. cum Bertoldus, in glossa finali, de re iudic. Innocent. & alii in cap. consultationibus, de iure patron. Bald. in l. 1. C. de distract. pignor.* Sic cum de consuetudine lucra constante matrimonio acquisita diuidantur inter virum & vxorem, certe si maritus matrimonio constante ædificat ecclesiam, vxor habet pro indiuiso partẽ suam soluto matrimonio, & præsentare potest, & ad heredes suos ius præsentandi transmittit, vt scribit Lupus, *in rubric. de donation. inter virum & vxor, §. 61. numer. 23. Couarr. variarum resolution. lib. 3. c. 19. numer. 5.* Ex quo apparet, hoc ius censeri lucrum. Iniquum autem est lucrum dari supra taxam legis, & auferri aliis fratribus.

3 Præterea † ius patronatus habet instar rerum patrimonialium, *vt in c. cum seculum, & in cap. ex literis, de iure patron.* ergo cum filia ex patrimonio patris non possit accipere supra summam hic præfinitam, certe non poterit accipere ius patronatus. Comprobatur hęc opinio, quoniam prohibitus succedere in bonis patris, non potest habere ius patronatus, *auctore Anchar. in c. ex insinuatione, de iure patron.* Et filia ex statuto succedere prohibita stantibus masculis, non potest habere ius patronatus, *auctore Abb. in c. cum seculum, de iure patron.* Ergo filia prohibita dotis ratione meliorari, non potest præter legitimam accipere ius patronatus.

4 Postremo hæc opinio † confirmatur, quoniam sunt aliqua patronatus iura, non solum honorẽ præsentandi, sed & vberrima pecuniæ præmia patronis prestantia, etsi pater id dotis nomine det, cum possit vtilitatem inter filios diuidere, reuera filiam meliorat, & filiorum vtilitatẽ minuit, & forsan posset hic subesse fraus, vt sub honesto patronatus titulo, minuatur filiorum legitima, & grauissimum huius legis decretum eludatur.

5 Contraria tamen † sententia, videtur efficaciter probari *in l. mulier manumissionis, C. de donat. inter virum & vxor. & in l. quod autem, §. fin. ff eod. tit.* Vbi licet maritus non possit donare vxori, potest in illam ius patronatus conferre. Ergo licet filia non possit meliorari, hoc est, donationẽ accipere supra legitimam, poterit iure patronatus ornari. His congruit, quod hæc lex respicit pecuniam meram, quæ in dotem datur, vt patet ex tota legis serie. Ille autem, qui accipit in dotem ius patronatus, non ex eo dicitur esse locupletior. Quod generaliter loquendo in iure patronatus, scribit Sal. *in l. maritus, C. de donat. inter virum & vxorem.*

6 His † accedit, quod scribit Decius, *cons. 675.* quod etiamsi donatio reuocetur natiuitate liberorũ, hoc non admittendum, si donatur ius patronatus, quoniam ius patronatus est res spiritualis, & quicquid circa id tractandum fuerit, definiendum est iuxta decreta Pontificia, non iuxta iura Cæsarea, *vt in cap. quanto, de iudic. & c. cura, de iure patron.* Neque obstat, legem ciuilem iustam, seruandam a sacerdotibus, *vt per Abb. cap. 1. de non operis nouitat. & in cap. ecclesia, col. 4. de constitut. Dd. l. 1. C. de sacrosanct. eccles.* Illud enim in rebus prophanis, nõ in spiritualibus, cuiusmodi fere censetur ius patronatus, *vt per Abb. in c. querimonia, de iure patron.*

7 Ergo † etiamsi exsistentia liberorum efficiat, ne filia dotis nomine melioretur, certe hoc non admittendum, quando mulier accipit non rẽ prophanam, sed spiritualem, cum lex hęc a seculari Principe prodita fuerit. Postremo hæc opinio cõprobatur, quoniam hæc lex statuit certam summam dotis ratione præstandã: ius aũt patronatus ęstimationem non recipit, ideo ad creditores nõ transit, neq; eis cedi põt, *auctore Abb. in c. querimonia, de iure patron.* Non igitur veniet in computationem, cum hæc lex de bonis æstimabilib. loquatur, & iuxta eorum æstimationem æstimet dotes.

8 Quid † probandum? Mihi distinguendum videtur: aut enim ius patronatus commodum pecuniarum importat, & resecabitur pro modo excedẽti legitimam: posset enim facillime fieri fraus legi, si quod dotis nomine præstari in pecunia non potest, præstetur sub sacro titulo patronatus, nomine dotis, aduersus legem. Si vero nullum adfert pecuniæ cõmodum, sed tantum ius presentandi, vel ius reuerentię, quam seruus manumissus exhibere teneretur filiæ, Et certe non dicam eam melioratam, quoniam non ex hoc videtur locupletior.

9 Sed est † quæstionis, *quid si pater dat in dotem supra legitimam, sed id quod supra legitimam dat, non dat ex substantia rei suæ, sed ex fructibus, quæro an ex his dari possit supra legitimam?* Omissa prolixa disputatione,

Videtur distinguendum, aut enim fructus ex quibus oritur melioratio, sunt ex re patris, & resecandi sunt proportione excedente legitimam. Moueor ex verbis legis, ibi: *Pueda dar la renta de vn anno, y no mas, con que no pueda exceder de doze quentos, no embargante que la dicha su renta sea mas en qualquier cantidad.* Ecce fructus scilic. redditus computantur in summam dandam in dotem, neq; ex eis licet excedere summam legis. Et ita verba illa statim sequentia: *Mandamos que ninguno pueda dar por via de dote tercio ni quinto, ni se entienda ser meiorada, tacita ni espressamente*, intelligentur etiam in fructu rei paternæ etiamsi non accipiat substantiam.

10 Rursus † moueor, quoniam fructus augent rem, *vt in l. item veniunt, §. fructus, ff. de petit. hered.* & fructus censentur res hereditariæ sicut reliquum patrimonium, *auctore Bntrucar. in l. iubemus, C. ad Trebell.* & eiusdem naturæ debet esse augmẽtum, cuius ipsa res principalis, *l. etiam, C. de iure dot. l. si conuenerit, §. si nuda, & ibi Bart. ff. de pignor. action. l. fin. C. de frumen. vrbn Constantinopol. libr. 11.* Rursus fructus non minus veniunt appellatione bonorum, quam ipsæ res quæ percipiuntur, *l. subsignatum, §. bona, ff. de verbor. significat. Facit l. fin. versic. penult. ff. de requir. reis.* Vbi dispositio eius tituli, quod mobilia & immobilia absentis citati conscribantur, & quod ea recuperet si veniat intra annum, extenditur ad fructus perceptos illo anno Sic Bald *in cap. 1. in fin. princip. de pace tenenda*: scribit quod publicatio mobilium, quæ fit ob pacis violationem extenditur ad fructus. *Facit l. Paulus, §. 1. ff. de pignoribus.*

11 His † accedit quod scribit Soc. *consil. 93. circa primum consultationis articulum, in tertio dubio, libr. 1.* Vbi dicit, quod statutum augens legitimam filiorum, & disponens, vt pater nõ possit disponere, nisi de quota bonorum, intelligitur, vt non solum non possit disponere vltra quotam ex substantia rerum, verum neq; ex fructibus, nisi eos in victum, vel pios vsus erogет. Ergo cum hæc lex iubeat nihil dari in dotem vltra legitimam, certe nihil dabitur etiam de fructibus, in vtroque enim casu, scilic. siue detur de substantia, siue de fructibus vel redditibus, eadem est ratio, cum fructus augeant rem paternam, & eis sublatis, diminuatur res, & per consequens legitima filiorum aduersus legem. Præsertim quod nonnunquam qui donat fructus, cogitur rem ipsam & substantiam vendere, vt fructuum defectum suppleat, & sic in hoc casu adsunt verba legis, & eius ratio & mens.

12 Præterea † hæc opinio probatur, ex *gloss. in l. 8. tit. 4. part. 5. in verbo En vida, col. 2.* vbi dicitur, quod cum iure Regio pater in præiudicium filiorum non possit donare neq; legare vltra quintam partem, certe summa non potest excedi etiam de fructibus. *Facit l. fructus, Cod. de donat. inter virum & vxor.* vbi donatio prohibita inter coniuges, intelligitur etiamsi fiat de fructibus. Hæc est verissima opinio in specie proposita circa hanc legem, quamuis in aliis speciebus, in quibus circumstãtiæ mutant naturam rei, aliter disputari possit, ex his quæ erudite & luculenter profert, Tiraquel. *de retractu lignager, §. 1. gloss. 7. numer. 40. cum sequentib.*

13 Si tamen † pater ante matrimonium permisisset filiam dotis nomine percipere fructus rerũ aduentitiarum, an ii fructus computandi & resecandi, si dotem reddunt inofficiosam, videtur non posse resecari, *vt in l. cum oportet, §. non autem, & ibi Bald. C. de bonis quæ lib. gloss. l. 8. titul. 4. part. 5. verbo En vida, col. 2. ad finem.*

Quid † autem si detur in dotem tabellionatus vel decurionatus, an computandi? & haud dubie computandi, licet enim quod a Principis voluntate pendet, nõ solum difficile, verum etiam impossibile Iulianus noster iudicarit, *vt in l. apud Iulianum, §. constat, ff. de legat. 1.* tamen cum Princeps hæc munera communiter vẽdat, & ab alio in alium transferri patiatur, & ipse Regia anctoritate ad renuntiantis nutum transferat, nõ est de huiusmodi reb⁹ aliter iudicandum quam de prædio, fundo, & ceteris rebus patrimonialibus, adeo vt si acquisita fuerint matrimonio constante vxor partẽ faciat, quoad dimidium æstimationis, vt in hoc Regio Senatu Granatensi definitum scribit Couar olim incorruptæ virtutis & melioris seculi Senator grauissimus, *variarum resolutio. lib 3. c. 19. nu 4.* & simile scribit Rupellan. *forensium institut. lib 1. col. 2. Auendan. respons. 9. num. 2. Anton. Gomezius l. 29. Saur. num 21.* Licet quoad id quod ad vxorem attinet, vt scilicet non faciat partem, obiici possit Benedictus, qui contra sentit *in c. Raynntius, verbo; Et vxorem nomine Adelasiam, num. 787. de testamen. Cassan. in consuetud. Burg. rub. 4. § 2. versic. Additio ista consuetudo.* Sed certe ponderata consuetudine, & stylo, quo hæc munera apud nos venduntur, emuntur, & transferuntur, non aliter vt dixi de eis iudicandum, quam de rebus mere patrimonialibus, *vt in l. omni modo, §. imputari, & ibi per omnes, C. de inoff. testam.* 14

Sed † obiiciet aliquis, quod etiamsi Principi liceat hæc vendere, *vt scribit Sotus de iustit. & iur. lib. 3. q. 6. artic. 4. in solut. 1. arg. vers. sed ingerit, Nauarrus vir bonus & doctus, in manuali, c. 25. Bald. in l. Barbarius, 1. lect. col. 2. de officio pratoris, Benedict. c. Raynut. verbo Duas habens filias, num. 54. de testam.* Tamẽ dicent, quod priuati non possunt eã pretio vendere vel transferre, adeo, vt si pretium interuenerit directe, vel indirecte, translatio nulla sit, & confirmatio Principis est inutilis tanquam subreptitia, & ideo non curanda, vt sesquipedalibus verbis definitur *in pragmatic. 65. in volumine pragmaticarum.* Equidem salubris est illa constitutio, vt nõ pretio sed virtute hæc munera concedantur. Sed immanes bellorum procellæ quæ totam Europam per annos plus quam sexaginta vexarunt, eo egestatis Principes adegerunt, vt tempestati manus dare sint coacti, generaliterq; & palam hæc munera vendantur & transferantur, accedente Principis gratia, & licet rescriptum Principis semper sonet pecuniam non intercedere, apponuntur verba illa honestioris tituli caussa, & ne a lege vtili & salubri recessisse videantur, & vt accedente melioris seculi fortuna, res in pristinæ virtutis formam redigi & restitui possit, explosa seculi corruptela. Neque enim in obscuro est, hos qui pretio emunt, pretio vendere iustitiam, & quos oportebat esse patrię pastores, esse prędones & immanes hostes. *Sed necessitati ne ipsi quidem* (iuxta vetus prouerbium) *Dii resistunt*, & mali administratores dabunt Principi pœnas, neque enim minus valet virtute, quam potentia. 15

SVMMARIA.

1 *Filia meliorata, an si summa meliorationis modica sit, resecetur, & num. 11.*

Filia exclusa stantibus masculis, an admittatur ad successionem si summa parua sit.

2 *Legatum vltra quintam partem in praeiudicium filiorum, an si sit parua summa, valeat, & nu.6.*
3 *Parua summa an infringat testamentum.*
4 *Filia, vt dicatur meliorata dotis ratione, quae requirantur.*
Donatio regulariter prohibita inter aliquos: an censeatur prohibita, si res quae donatur parua sit.
5 *Princeps priuatorum rem paruam an possit auferre.*
Filii in rebus patris eo viuente, an dominium habeant.
Dispositio l. si vnquam, C. de reuoc. donat. an admittenda, si res sit parua.
7 *Alimenta spurii, an transeant ad heredem.*
8 *Punitio delictorum, spectans ad publicam vtilitatem, an in minimis fit.*
9 *Modicum vel plurimum iuxta dignitatem personarum stimatur.*
10 *Caussa magna vel parua, iudicis arbitrio relinquitur.*

CAP. XXVII. *An melioratio dotis ratione facta valeat, si summa excedens legitimam sit modica.*

1 PATER † dotauit filiã, dos excedit legitimam, petunt filii dotem resecari, filia dotata opponit summam excẽdentem legitimã. modicam esse, quaero quid iuris? Et quidem si modica summa sit videtur resecanda, auctoritate Mathaei Afflict. *decis.86. colum 1.* Vbi scribit dispositionem *l. prime, C. de inoffic. dotib.* habere locum etiamsi dos modica sit. Contraria sententia mihi verior videtur. Omittam tot nostrorum traditiones circa minima, quorum catalogum contexit Corserus, *in tractatu de minimis, Ias in auth. qui rem, C. de sacrosanct. eccles. Brunus in tractat. de statuto excluden. foeminas, articul. 9. quaest. 12. nu.95.* ex quibus nihil proferam, tantum quae ad rem proprius facere videntur, paucis delibabo. Ante omnia facit, quod in casu magis dubio, scilic. quando filia est incapax stantib. masculis, admittitur si summa parua sit, *auctore Bruno, in d. tractat de statuto exclud. foeminas, artic. 9. qu. 12. nu. 95.* Hic autem filia non est incapax, ergo admittetur ad meliorationem, si summa parua sit.

2 Rursus † facit, quod etiamsi iure Regio pater sit prohibitus legare vel donare, vltra quintam partem in praeiudicium filiorum, tamen si res quae legatur vltra quintam parua sit, legatum valet, *vt docet Rodericus in repetitione l. quoniam in prioribus, in 1 limitatione legis Regiae, C. de inoffic. testament.* & eiusdem opinionis videtur esse Felin *in capit. ecclesia sanctae Mariae, col. 33. versicul retenta igitur ista communi opinione. ibi, quarto quia saltem, de constitut.* Facit quod scripsit Anchar. *consil. 46. incip. prima facie videtur dicendum.* Ergo licet pater prohibitus sit meliorare filiam, intelligitur ciuiliter, quando melioratio est praeiudicialis ceteris filiis, secus si sit adeo modica, vt filiis nullum fiat praeiudicium.

3 Praeterea confirmatur ex eo quod † magna auctoritate scribit Ias. *consil 184. versic. secundo principaliter. ibi. vel quod quinq. solidi, libr. 4.* quod ob modicam summam testamentum non est infringendum, quod probat Paponius *in consuetudinibus Aluerniae, titul. de delationibus, § 49. incip. bona fides.* Constitutio autem dotis contractus est, & contractus difficilius infringuntur quam testamenta, *vt notat Bart. & ceteri in authent. ex caussa, Cod. de liber. praeter. vel exheredat.* Ergo cum testamentum non infringatur ob modicam summam, multominus infringetur dotis constitutio. *Facit l. res bona fide, ff. de contrahend. emtion.*

His accedit, quod † ad hoc, vt filia dicatur meliorata ratione dotis, requiritur, vt dos excedat notabiliter legitimam. Ita probatur ex Molinaeo, *in tractat. de donationibus factis in contractu matrimonii, num. 55.* Si autem summa excedens legitimam, modica sit, non censetur donatio, neq; melioratio dotis nomine facta. His cõgruit, quod etiamsi inter aliquos donatio sit generaliter prohibita, non censetur prohibita, si modo res quae donatur parua sit. Ita docuit Angel. *in authen. vt cum de appellatione cognoscitur, § si ue igitur, versicul. secundo casu. Ioannes Baptista Caccialupus, in l. si cum, vel in vtero, Cod. de testament milit Corn. consil. 206. col. 8. versic. concurrit, libr. 3 Socin. consil. 20. col. fin. libr. 3.* 4

Sic & † Princeps, licet non possit sine caussa res priuatorum auferre, rem tamen paruam auferre potest, si credimus Abb. Anton. & Felin. *col. 8. in cap. quae in ecclesiarum, de constitut.* Ergo quamuis pater non possit minuere legitimam filiorum per viam dotis, poterit si diminutio sit parua, cum enim id possit Princeps in rebus priuatorum qui domini sunt rerum suarum, cur non idem possit pater in reb. propriis, in quibus filii non habent dominium eo viuente, *vt per Alex. consil. 1. libr. 1. Dd. in l. 3. C. de iur. & fact. ignor. l. 1. § si impuberi, ff. de collat. bon.* 5

Postremo † facit quod scripsit Gregor. *in l. 8. tit. 4. part. 5. verbo En vida, col. 2.* quod licet pater neq; in vita, neque in morte non possit in praeiudicium filiorum donare, vltra quintam partem, tamen si res quas donauit modicae sunt, non sunt computandae in quintam, ne videatur patri adempta administratio rei suae, si etiam minima computentur, quod ante eum scripsit prudenter Roderic. *in repetition. l. quoniam in prioribus, col. penult. & finali, C. de inoffic. testam.* Sic dispositio *l. si vnquã,* inducta fauore liberorum, non admittenda si res donata sit parua, *ita Molin. in tract. de donat. factis in contractu matrimon nu. 42. Tiraquel l. si vnquam, verbo Donatione largitus, num. 107. C. de reuocand. donat. Deinde facit text. in l. vna, C. de inoffic. donat a contrario sensu.* 6

Confirmantur † superiora ex eo, quod scribit Lupus *in repetition. cap. per vestras, col. 4. ad finem, de donat. inter virum & vxor.* quod etiamsi alimenta spurii iuxta quorundam opinionem non transeant ad heredes, hoc non admittendum si modici pretii sint, non enim de minimis curandum, *vt in leg. scio, ff. de in integ. resti.* quanquam hodie alimenta spurii videntur transire ad heredes, *vt in leg. Taur. & dixi supra,* & aequius est 7

Postremo † confirmatur haec opinio, quoniam etiam in delictis quorum punitio spectat ad publicam vtilitatem, *vt in l. congruit, ff. de officio Praesidis,* minima non curantur, & propter modicas transgressiones (his enim verbis nostri vtuntur) non est quis puniendus, *auctore Bald. in l. quicunque, C. de seru. fugit. Ias. in §. poenales, Instit. de act. Alexand. & Ias. in l. si quis id quod, ff. de iurisdict. omn. iudic. & scripsi in tractatu de inope debitore; iure Hispanico creditoribus addicendo, capit. De debitore parua summa.* Ergo etiamsi pater in dotando filiam nonnihil excedat summam hic praefinitam, non patietur poenam hic adscriptam aduersus transgressores. Et est omnino ciuile, & prudentissimum patrem dominum rei suae, non ita seuere ligari, vt non possit minimum 8

quiddam vltra legem dare. Neque enim verisimile est legislatorem de modico excessu curasse: sed de excessu ex quo resultat præiudicium ceteris filiis. Si autem res patris opulenta est, parum nocebit filiis, minimum quiddam ex legitima portione diminutum.

9 Rursus, vt inquit † Rodericus *in dict. l. quoniam in prioribus, in prima limitatione legis Regiæ*, si res patris opulenta sit, pater vltra quintam donare poterit & non resecabitur si modicum sit, quod & Felinus sensit in loco supra citato. Sed quæret aliquis, quænam censenda sit parua summa. Et res hæc iudicantis arbitrio relinquitur, qui rem ex persona & substantia dotantis, & ex persona generi & filiæ æstimabit, & ex ceteris quę viros prudentes mouere solent. Ita Angel. *in authent. ex caussa, Codic. de liberis præter. vel exhæred. & in authent. præterea. Cod. vnde vir & vxor. Bartol. & Ias. in leg. si constante, ff. solut. matrimon. Lupus in repetition. rubric. de donation. inter virum & vxorem, §. 11 nu 12. gloss* communiter approbata, *in l. sed etsi susceperit, § 1. versic. modica. ff de iudic.* quæ scribit, modicum iudicari iuxta dignitatem personarum, & quod Mathilda ingentis opulentiæ princeps fœmina, donauit Ecclesiæ triginta millia terræ iugera, & appellabat illa aliquantulum terræ, cum alius magnum quiddam iudicasset.

10 Sic † relinquitur arbitrio iudicis, quæ caussa dicatur magna vel parua, *gloss in cap fin. verbo illustrium, de re iudic. libr. 6. Abb. in c. Quintavallis, in quinta charta, column 2 de iureiurand. & c. fin. §. sane, eod. titul. & in cap de appellationibus, de appellat. Bartol. & Dd. in l. admonendi. ff de iureiurand.* Et quod modica summa iudicetur arbitrio iudicis, scribit Brunus *in tractat. de statuto excluden. fœminas, articul 9. quæst. vltim. in fine, numer. 113.*

11 Hanc † opinionem approbo. Neq; obstat auctoritas Afflict. *dict. decision. 86 col. 1.* Non enim nego dotem modicam resecandam, si respectu facultatum dotantis est immodica, licet enim in abstracto dos parua sit, si tamen inspecta substantia & dignitate dantis, & numero liberorum & persona generi sit magna, resecabitur. Nam respectu dantis magna est. Summa enim quę opulento modica est, mihi maxima est, & quæ in abstracto modica apparet: immodica est, & perniciosa inspecta persona dantis, & eius tenuitate numeroq; liberorum. Itaq; tunc non est dos modica, sed immodica, licet in abstracto videatur modica, & filiis fit maius pręiudicium, quam si pater diues opulentam dotem daret. Qui enim ex patre diuite est, amplam legitimam habet, & licet aliquid ex ea amittat, retinet substantiam idoneã: qui vero legitimam tenuem habet, vltimã ruinam patitur, si dos sorori videtur vltra legitimã, defraudatur enim modico, & ad peram, & baculum redigitur. Itaq; Afflict. non loquitur in nostro casu, nos enim loquimur, quando datur modicum aliquid supra legitimam, ipse vero quando dos est modica, respectu summę, sed immodica respectu filiorum & substantiæ, & iam supra *c. 2. circa fin.* scripsi, legem hanc non minus coercere opulentos regulos, quam inopes colonos, hos enim præcipue oportuit cohiberi.

SVMMARIA.

1 *Debita patris an sit deducenda de eius substantia & annuorum redituum, ad hoc vt videatur, an sit filia meliorata, & nu. 2.*

2 *Sacerdotium impetratum reddens annuos aureos centum, si impensæ colligendorum fructuum ad sacerdotium pertinentium valēt aureos quinquaginta, sacerdotium solū valere dicitur quinquaginta.*

Si ex decreto alicuius statuti, ex legato debeat solui vnum pro decem, si mihi legatur domus valens aureos mille, cum onere soluendi aureos ducentos, domus octingenta valere dicitur. Et sola octuaginta soluet ratione dicti statuti.

3 *Æs alienum prius soluendum est quam dos filiæ.*

Bona dicuntur deducto ære alieno.

4 *Filiam dotans & bona fide credens se absq; vllo onere bona possidere: si postea detegatur magnum æs alienum: dotis præstatio an rata maneat.*

Et quid in præstatione arrharum.

Dos iudicatur parua, respectu habito ad pacta, & dilationes in ea apposita.

CAP. XXVIII. *An cum tractatur de computanda substantia paterna, vt videatur an dos contineat meliorationem, deducenda sint quæ pater debet.*

EX decreto † huius legis, pater filiam dotare debet iuxta redituum & facultatum quantitatem, quæro vtrum in facienda computatione paternæ substantię & annuorum redituum, deducenda sint quæ pater debet, vt tanto minus habere videatur. Et quidem quoties computatio facienda est, æs alienum prius est deducendum, & quod restat appellatione bonorũ venit. Ita probat textus qui de redditibus loquitur, *in l. fundi Trebatiani, ff. de vsufruct. legat.* quem in hunc vsum notauit Bald. *in l. neq;, in fine, C de compensation. & in l. coheredibus, C. familiæ herciscu.* vbi eos scribit appellandos redditus, qui deductis oneribus supersunt. 1

Et nominatim, quod in † facienda cõputatione, deducenda prius sint debita, scribit Aret. *cons. 17. col. pen. Paul. in l. 2. C de reuocand. his quæ in fraud. cred.* Rursus Roderic. *in rep. l. 1. tit. De las arrhas, & ibi gl. & Ant. Gom. l. 51. Taur. nu. 13* scribunt, quod cum ex decreto eius legis, nemo possit donare vxori nomine arrharum vltra decimam bonorũ partem, quod cum tractatur de computatione bonorũ, (vt liqueat quanta sit decima bonorũ) deducenda sunt, quæcunq; pater debet, & illis deductis æstimandum, quæ sit residui decima pars. Sic & in dotanda filia, æstimabuntur paternæ facultates deductis debitis. Sic Bald. *in l. 1 col 3. Cod. de fructib. & litium expensis.* Scribit, quod si impetraui sacerdotium reddens annuos aureos centum, quod si impensæ colligendorum fructuum ad sacerdotium pertinentium valent aureos quinquaginta, quod sacerdotium dicitur reddere sola quinquaginta: citat textum elegantem *in l. sed si hoc. § 1. ff. de condit. & demonst.* & eius opinionem sequuntur Alexand. & Ias. qui plura adferunt *in l. fructus, ff. solut. matrimon. & in l. non amplius, ff. de leg. 1. Rodericus dict. l. 1. tit. De las arrhas: pag. 2. versicul. nota tamen* His congruit, quod si ex decreto alicuius statuti ex legato debeat solui vnum pro decem, si mihi legatur domus, valens aureos mille cum onere soluendi aureos ducentos, certe domus octingenta valere legatario censenda est, & sola octoginta soluet ratione statuti, non vero centum. Ita docuit Bald. *in leg. non amplius, ff. de leg. 1. & ibi Paul. Alex. & Ias. & alii sequuntur. Angel. in l. ciuitatibus, ff. de leg. 1. Alexand. & Ias. in l. fructus, ff. solut. matrim.* Vbi adferunt plura similia. 2

Et alia adferunt, Bart *in leg. sed si hoc, §. 1. ff. de condit. & demonstr. Aretin in l diuortio, §. fin. ff. solut. matrim. Bald. in l. 2. Cod. de fructibus & lit. expens. Alexand. in l fructus, ff. eod. tit.* & ego aliqua protuli, *in tractatu de decima tutori Hispanico iure praestanda.*

3 Hæc omnia † optimo iure subsistunt, nam prius soluendum æs alienum creditoribus quam dos filiæ, *vt per Ripam in l. quaesitum, §. si sponsa, num. 14. ff. de priuileg. credito.* Et bona dicuntur, quæ ære alieno deducto supersunt, *vt in l. subsignatum, §. bona, ff. de verb. signific. & in l. ea demum, Cod. de collation. l. venisse, & ibi Alciat. ff. de verb. signific. l. proprie, ff. eod. tit. l. fundi Trebatiani, ff. de vsufruct. legat. l. fructus, ff. solut. matrim. cap. pastoralis, de decim. l. penultim. Codic. ad Trebell. scribit Lupus in rubrica de donation. inter virum & vxor. col. 4. in medio, Roder. in l. quoniam, in limitatione l. Reg. num. 13. versi. video, C. de inoffic. testa.*

4 Meminisse † tamen oportet, quod si quis bona fide credebat, se absque vllo onere possidere substantiam valentē quadraginta aureorum millia, & dotat filiam iuxta substantiā, quod si postea detegatur magnū æs alienum, dotis præstatio rata manet, licet excedat summam, quæ dari deberet, si constaret de ære alieno tempore dotis. Moueor primo, quoniā quæcunque bona fide possidemus, computantur inter bona nostra, *leg. bonorum appellatione, ff. de verb. signific.* Rursus moueor ex eo, quod scripsit Rodericus *in l. 2. tit. De las arrhas, pagin. secunda, versicul. nota tamen*: quod si tempore, quo promisi arrhas, credidi bona mea valere decem millia, & promisi mille, vel decimam bonorum partem, quod licet postea detegatur æs alienū, & ex consequenti bona mea non esse tanti, nihilominus arrharum constitutio tenet, inspecta summa, quam tempore promissæ dotis bona fide possidebam. Quam opinionem sequitur Antonius Gomez *in l 51. Taur. n. 13. Matienzo in l. 2. tit. 2 lib 5. Recop. gloss 2 a nu. 2* Confirmatur hæc opinio, quoniam cum tractatur, an dos immodica fuerit, vel nō, consideratur tempus datæ dotis, vt statim dicam, & quid meo iudicio in hac specie probandum sit, scribam infra. Vbi dicam, quod tempus sit inspiciendum, & quid si post facultates decrescant. Illud tamen addendū, quod licet dos prima facie videatur magna, ea possunt apponi pacta & dilationes, vt iudicari debeat parua, *ita Curtius senior, cons. 27. col. antepen. versic. tum quia secunda constitutio dotis.*

SVMMARIA.

1 *Dotis ratione meliorans filiam, an peccet mortaliter.*
Melioratio dotis ratione, an iuramento confirmetur, & 4, num. 7. 10. 11.
2 *Filia meliorata, an sit tuta in conscientia.*
Possidens rem ex contractu ipso iure nullo, an teneatur illam restituere, non exspectata iudicis sententia.
3 *Vxor, an cum bona conscientia possit retinere donata a viro.*
4 *Melioratio dotis ratione, an conualescat si adsit iuramentum.*
5 *Lex prohibens actum, addito decreto irritanti, an valeat actum, si iuramentum adsit, & contra Palac. Rub. num. 12.*
6 *Summa praefinita a lege in praestatione arrharum, an excedi possit virtute iuramenti.*
7 *Dispositio l. hac edictali, C. de secund. nupt. an possit excedi, si iuramentum interueniat.*
Iuramentum non debet operari, quando ex contractu succedit iactura tertii.
8 *Lex resistendo contractui prohibendo personas contrahere, an ex dicto contractu oriatur obligatio ciuilis vel naturalis.*
9 *Mulier, vel minor statuto prohibiti contrahere absque certa solemnitate, an si contractus absque ea fiat, iuramento confirmetur.*
10 *Iuramentum, an confirmet actum ipso iure nullum.*
11 *Dispositio l. si vnquam, C. de reuocand. donat. an sit seruanda, si in ea interueniat iuramentum.*

CAP. XXIX. *An meliorans filiam dotis ratione peccet mortaliter, & an melioratio confirmetur iuramento, & an ipsa filia possidens dotem tuta sit in conscientia.*

QVæro deinde, *an meliorans filiam dotis ratione peccet mortaliter, & an melioratio confirmetur iuramento?* Quoad primum, mihi videtur, patrē peccare grauiter: lex enim ista est prohibitiua, vt patet ibi. *Mandamos que ninguno pueda.* Lex autem prohibitiua obligat in foro conscientiæ, & transgressor peccat mortaliter, præsertim cū oritur præiudicium tertii, iuxta iura vulgaria. Lex autem istā condita est, ne fiat præiudicium legitimę ceterorum filiorum. Ergo meliorans aduersus legis pręceptum, eis aufert ius suum, & per consequens grauiter peccat. 1

Similiter etiam filia † meliorata tuta non est in conscientia. Cum enim quicquid præstatur vltra summam hic præfinitam, ipso iure nullum sit, vt in hac lege nominatim decernitur: Succedit regula iuris, quod cum quis possidet rem ex contractu ipso iure nullo, tenetur illam restituere non exspectata iudicis sententia. Ita docuit Abb. *in c. 1. col 3. de constitut. & ibi Felin. col. 13. versic incipit, idem Abb. in capit. exstirpanda, §. quia vero, column. 8 versicul. ex his, de praebend. & in cap. dilecti, col. 3. de arbitr. Barbat. in capit. Raynaldus, col. 45. de testam. Cardin. Alexandr. in c. fraternitas, 12. qu. 2. Felin. in c. Rudolphus, col. penult. versic. limita tertio, de rescript. & in cap cum nobis, col. fin. eod. tit. Corsetus in singulari, incipiente Poena, Afflict. in constitut. Siciliae, incip. Violentias, column. 8. quaestion. 2.* Scio plures contra sentire, quos citat Cagnol. *in leg. si quis maior, num. 160. Codic. de transact.* sed hoc probabile videtur. Confirmatur hæc opinio ex his, quæ scripsit Archidiacon. *in cap. quicunque, 17. qu. 4. column. penult. Imol. & Abb in c. fin. de donat.* 2

Rursus † confirmatur, quoniam cum lex prohibeat donationē inter coniuges, vxor non potest cum bona conscientia retinere donata a viro, *glos. & Bald. in cap. quae in ecclesiarum, de constitution. Scribit Boerius in consuetudinibus Bituricen. titul. de consuetudine matrimonii, §. 1 column. 8. versicul. quid de quaestione. Facit non quae tradit Ias. in l. si post diuisionem, Cod. de iuris & fact. ignorant.* 3

His † ita definitis, videamus, an melioratio dotis ratione facta conualescat, si adsit iuramentum. Monet quæstionem, quod in simili specie scribit Lupus, *in rubric. de donation. inter virum & vxorem, §. 24. num. 4 versicul. hoc tamen intellige.* Quod licet iure Regio arrha (*ita enim vocamus Hispanice donationem propter nuptias*) non possit excedere decimam partem bonorum, *vt in leg. 1. titul. De las arrhas, libr. 3. Fori.* Id non admittendum, quando arrha interposito iuramento promittitur, tunc enim potest excedi decima pars, *Matienz. in l. 2. titul. 2. libr. 5. Recop. gl. 1. num. 2.* 4

Ergo licet hæc lex præfiniat summam dotis nomine dandam, licet eius præfinitionem excedere, si dos promittatur iuramento.

5 Confirmatur, quoniam † etiamsi lex prohibeat actum, addito decreto irritanti, nihilominus valet, si adsit iuramentum. *Ita Abb. num. 6. Anton. & Imol. num. 36. in cap. cum contingat, de iureiurand. Ancharan. in c. 1. de constitut. Paul. in Auth. sacramenta puberum, Cod. si aduersus vendit.* vbi Corneus testatur hanc esse communem opinionem, *& ibi Ias. sequitur, num. 9. Alexand. consil. 27. libr. 1. Alciatus, in c. cum contingat, num. 94. de iure iurand. Couarr. in repetitione, c. quamuis pactum, in 2 part. §. 2. num. 7. de pact. in 6.* Plures, quos in vnum congessit doctissimus Matienc. *d. l. 2. tit. 2. glos. 2. nu. 5. libr. 5. Recopil.*

6 Contraria † tamen sententia, verissima & prudentior est. Primo, quoniã summa præfinita in præstatione arrharum non potest excedi, etiam interueniente iuramento. Ita melius docuit *gl. in l. 1. tit. De las arrhas, lib. 3. Fori, in gloss. 1. Roderic. ibi in repetitione, qu. 3. Couarr. in cap. quamuis pactum, in 2. part. num. 7. de pactis, libr. 6. Antonius Padilla, in repetition. auth. res quæ, num. 29 C. commun. de legat. & Matienc. vbi proxime, d. nu. 5.* Cum ergo arrha, quæ ex parte viri censetur dos data vxori, non possit vltra metam legis dari etiamsi adsit iuramentum, idem sentiendum circa dotem, quam vxor præstat marito.

7 His † accedit efficax argumentum, scilicet quod dispositio, *l. hac edictali, Cod. de secund. nupt.* quæ taxat dotem ab vxore secundo marito dandam, non potest excedi, etiamsi interueniat iuramentũ, *ita Bart. in d. l. hac edictali, in fine princip. Decius consil. 246. colum. 1. Bald. consil. 22. quad. in domina Nicholina, & in l. 1. in 3. quæst. Codic. de inoffic. donation. Bartol. in l. cum quis decedens, §. Titia, versicul. & hoc est vtile, ff. de leg. 3. Bertrandus in repetitione, leg. hac edictali, numer. 43. citat Bartol. leg. Titia, §. Imperator, versicul. quæro, mater, ff. de legat. 2.* Mouentur omnes, quoniam lex illa edita fuit fauore filiorum primi matrimonii, & iuramentũ non debet operari, quãdo ex contractu succederet iactura tertii, vt probatur in *dict. capit. cum contingat.* non enim debet esse vinculum iniquitatis. Hæc autem lex taxat dotes, ne melioratio dotis ratione facta absorbeat, vel labefactet ceterorum legitimam, & quod vltra legitimam datur, reuocatur, & adiudicatur ceteris filiis, *vt statim dicam*: si autem iuramẽtum efficeret, vt legitima eorum minui posset, esset vinculum iniquitatis: ergo nihil operatur, neq; meliorationi robur præstat.

8 Rursus † comprobatur, quoniam, quando lex resistit contractui, prohibendo personas contrahere, non oritur ex eo obligatio ciuilis, neq; naturalis, *vt per Bart. Paul. & Imol. in l. cum lex, ff. de fideiuss.* Quod si nulla oritur obligatio, quomodó potest iuramentum confirmationem præstare, cum nihil sit confirmabile? Ita Angel. *consil. 160. pro decisione, col. 2. versic. contrarium, Roman. consil. 12. viso testamento, column. 2.* Vbi scribit, quod si ex dispositione statuti nullus possit contrahere absque consensu propinquorum, certe si contrahat absque eorum consensu, nullius momenti est contractus, etiamsi interueniat iuramentum.

9 Rursus † Bart *in l. si quis pro eo, in tertio membro ad finem, & in quinto membro, ante finem, ff. de fideiussorib.* scribit, quod si ex statuto, mulier vel minor nõ possint aliquem contractum facere, absque certa solemnitate, certe, si absq; ea fiat, contractus nõ confirmabitur iuramento, quoniam, ex tali iuramento oritur peccatum mortale. Idem sensit Bart. in statuto exigente consensum propinquorum, in contractibus mulierum & minorum, *in l. 2 ad finem, C. ne fideiussor. dotium dentur, & cons. 88. incip. in quæstione inter Franciscum, Bald. in l. 2. in 9. quæstione, Codic. de rescind. vendition. Tiraquell. legum, connubial. gloss. 4. numer. 27. Paul. consil. 465. viso compromisso, colum. fin. libr. 1. Petrus Ferrara, in forma libelli. Super petitione restitution. in integrum, in verbo, Tunc iurauit, col. 4. versicul. dixi secundo, Corn. consil. 77. quanquam videatur, col. 2. versic. præterea iuramentum, libr. 1. Anchar. in repetition. c. 1. de constitut. ad finem, 11. quæstionis*, de qua re vide Tiraquel. *vbi supra numer. 28. & 29.* sunt enim plures, qui contra sentiunt.

10 Postremo † moueor, quoniam hæc lex expresse decernit, omnem meliorationem dotis ratione factam, & quicquid actum fuerit aduersus legem, esse ipso iure nullum, vt patet ibi. *Todo lo contrario, pactos, promissiones, contractos, sean en si ningunos, y de ningun valor y efeto.* Iuramentum autem non confirmat actum ipso iure nullum, vt sentit Bald. *in leg. non dubium, 17. oppositione, C. de leg. & in l. antiquæ, §. fin. C. ad Velleian. Angel. consil. 160. colum. 1. versic. contrarium dico*, vbi adducit, quod supra dicebam, quod cum actus est ipso iure nullus, nihil est quod confirmari possit. *Roman. consil. 12. viso fact. col. 2. versic. secundo, quia ex tali contractu, gloss. in authent. si qua mulier, in princ. Cod. ad Velleian. Paul. consil. 8. in caussa quæ vertitur, col. 1. libr. 2. Roman. in repetition. l. 1. car 3. ff. de vsucap. versic. & adde duas, Hippolit. consil. 125. æternæ lucis, colum. 3. versic. quia r. spondeo.* Quod qualiter intelligitur, explicat Imol. *in c. cum contingat, in tertio membro principali. colum. eius membri, 7. versic. circa primum variat. de iure iurand.*

11 Vltimo † facit, quod dispositio, *l. si vnquam, C. de reuocand. donat.* inducta in fauorem filiorum, seruanda est, etiamsi in contractu interueniat iuramẽtum, *auctore Bart. in l. Titia, §. Imperator, in fin. ff. de leg. 2. Bald. in l. 1. C. de inoffic. donat. colum. fin. in fine, Socin. consil. 20. colum. fin. libr. 1. & cons. 54. in princip. libr. 4.* Vbi dicit, hanc esse communem opinionem, & sequitur Aret. *cons. 24. quatuor dubia, Marcus Antonius in tractatu de virtute iuramenti, colum 3. Ioan. Bernard. regul. 213. ampliatione secunda Imol. in c. fin. de donat.* Ergo melioratio dotis ratione non valet, etiamsi interueniat iuramentum.

12 Non obstãt † ex aduerso prolata. Quamuis enim vera sit communis opinio, docens legem prohibitiuã deficere, si adsit iuramẽtũ, id non admittendum, quando ex iuramenti virib. tertius quispiam damnũ incurrit. Quod si melioratio valeret ex iuramẽti interpositione, damnũ magnum paterentur ceteri fratres, quorum fauore condita est lex: ergo iuramentum non seruandum. Non obstat, quod scribit Lupus *in rubric. de donationib. § 24.* Eius enim opinio falsa est, & contraria vere, & magis communis, vt patet ex Doctoribus supra citatis, & ab ea nemo eruditus non discedet, si rem paulisper consideret. Quid n. operabitur prohibitio legis, si iuramento eludi potest: non enim minori facilitate iuramus, quam contrahimus. Rursus in hoc casu maior æquitas viget, vt non excedatur dotis præfinitio, quam in arrhis: nam cum do arrhas, do quod meum est, cum dotem & melioro, aufero a filiis suam legitimam.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Fraus in dubio non præsumitur.*

2 *Dotare aliud est, aliud consentire, rem suam genero in dotem dare.*

Prohibitus rem suam vendere absq; certa solemnitate, an videatur prohibitus consentire rem suam vendenti, & num 3.

Prohibitus manumittere, an possit consentire manumittenti.

3 *Paria sunt donare, & donanti consentire.*

Lex loquens de dante, an extendatur ad consentientem.

4 *Dos ad hoc, vt censeatur profectitia, an sufficiat, vt eam extraneus det.*

5 *Dispositio l. hac edictali, Codic. de secund. nupt. an seruanda sit, si mulier dotem non det marito, sed alteri eius amico.*

6 *Donatio inter virum & vxorem iure prohibita, an sustineatur, si maritus rem suam alii det, vt vxori constituat.*

Extende, etiamsi ex interuallo extraneus donet vxori dantis.

Mulier constante matrimonio renuntians in manibus domini directi: domum acceptam in emphiteosin (inito secreto pacto) vt eam postea concedat marito, an talis renuntiatio valeat, veluti facta in fraudem legis.

7 *Mulier prohibita vendere absq; facultate mariti, an possit consentire alteri rem vendere.*

Donare prohibitus, an possit consentire rem ipsius donanti.

8 *Pater donans genero antea, quam eum in generum accipiat, si postea sequuto matrimonio dos excedat legitimam (computata donatione ei facta antea quam gener esset) an donatio corruat, ratione meliorationis.*

Mulier donans extraneo, si postea illum in maritum accipiat, an donatio sit reuocanda.

9 *Maritus ex dispositione statuti, si non potest relinquere vxori vltra certam summam, & maritus ei vltra taxam relinquat centum, distribuenda pro anima sua, an censeatur fraus fieri statuto.*

Limita si distributio committatur mulieri, & alteri tertio.

10 *Vilis æstimatio rei, cum maioris pretii sit, donatio est.*

Prohibitus aliquid facere ex cōtractu, probibetur etiam facere ex distractu.

11 *Fraus fieri legi an videatur, si pater fideiubeat pro extraneo opulentam dotem filiæ præstantem. Et an ex vi fideiussionis cogi poterit dotem soluere, vltra præfinitam legis summam.*

Prohibitus facere ex contractu, an probibeatur facere ex fideiussione.

Prohibitus aliqua bona alienare, an prohibeatur alienare ex fideiussione.

Pater cessante fraude regulariter fideiussor esse potest pro dote filiæ.

Dolo alterius quis prægrauari non debet.

12 *Nupta, fingens se non nuptam ad hoc, vt contrahat absque facultate viri aduersus legem, contractus non nocet marito.*

Minor maiorem se esse asserens, an restituatur.

Et quid in fœmina simulante se virum, an iuuetur Velleiano.

Et quid in muliere asserente, rem quam vendit non esse dotalem.

Et quid in filio asserente se sui iuris, an iuuetur Macedoniano.

Filius familias licet se obligare non possit absq; consensu patris, si asserat alicui, qui sciat falsum esse, se esse emancipatum, contractus non valet.

13 *Marito si dentur vestes serica, & similia lintea & serica ornamenta, an computanda.*

Socer, si præter dotem det constante matrimonio genero aliquas res, an reuocari possint, & nu. 14.

15 *Pater si dat dotem filiæ, & dicat, ne filia adferat eam in collationem, an si ex ea oriatur melioratio, resecetur.*

Fraus aduersus legem propulsanda est.

CAP. XXX. *Quod non admittitur fraus aduersus hanc legem, & quot modis possit excogitari.*

NON contentus legislator † dotis præfinitione & prohibitione meliorandi, addit seuera verba: *Porque cessen fraudes mandamos, que todos los pactos, o promissiones que se hizieren en fraude desto sean en si ningunos, y de ningun valor y efeto.* Videamus quot modis censeatur fieri fraus legi. Ante omnia supponendum, fraudem in dubio non præsumi, *leg. merito, ff. pro socio, l. patronus, l. quoties, §. qui dolo, ff. de probation. l. si prætor, § Marcellus, ff. de iudic. l. 3. § fin. & ibi gl. ff. de tribut. acti. leg. dolum, & ibi Bart. Cod. de dolo, l. 1. & ibi Corn. in 2 notabili, Codic. si quis omissa caussa, testam. c. officii, in verbo constiterit, & ibi Barbat. numer 29. de testament. Speculat. tit. de appellat. part. 2. § nunc tractemus, versic. sed secundum præmissa, Alberic. l. 1. ad finem, princ. ff. de rerum diuision. Bald. consil. 158 col. 1. lib. 1. Rota decis. 271. si de mandato in fin. in nouis, Anchar. cons. 204. col. fin. vers. non obstat quarta ratio.* 1

His suppositis † quæro, *quid si pater dat rem suam tertio, vt det eam in dotem filiæ, si ex tali præstatione oritur melioratio, quæro an valeat?* Et quid iudicandum si pater permittat alicui res suas dare in dotem, vel donare filiæ vel genero, an valeat, si excedatur legitima filiæ? Mouet quæstionem, quod hæc lex loquitur de dotante, aliud autem est dotare, aliud consentire rem suam genero in dotem dari, *vt in leg. si pater, ff. de manumiss. vindic.* Sic prohibitus rem suam vendere absq; certa solemnitate, nō videtur prohibitus consentire rem suam vendenti. Ita docet Signorolus *consil. 145. col. 2. Calcaneus, cons. 1. col. 14. Decius consil. 124. col. 3.* Sic prohibitus manumittere, potest consentire manumittenti, *auctore Benedict. Plumbino in l. si minor. ff. de manumiss. vind.* 2

Sed † contraria sententia verior est, imo omnis melioratio resecanda, etiamsi ab extraneo facta sit de re patris. Paria enim sunt donare, vel donāti consentire, *l. cum quis, ff. de reg. iuris.* Et qui non potest vendere, non potest consentire vendenti, *vt notat Bald. in l. 2. Cod. si aduersus donat. Aret. & Dec. in l. fin. C. de pact. Dec. in l. alind, ff. de reg. iuris, Socin. consil. 230. col. 3 libr. 2. Alciat. in rubr. Codic. de pact. Fabianus a Montesabino in tractatu de emtion & vendition. 7 parte principali, qu. 25. Brunus in repertorio statutorum, in verbo insinuation. col. 2.* Et quod lex loquens de dante extendatur ad consentientem rem suam dari, scribit Barbat. *in c. peruenit, de emt. & vendit. & in c. si quis presbyterorum, de rebus Ecclesiæ non alienan.* 3

His congruit, quod † consentiens rem suam in dotem dari, ipse eam dare videtur, imo sufficit, vt extraneus eius contemplatione det, vt censeatur dos 4

profectitia, vt late docent *Alexand. consil. 179. viso processu, col. 1. lib. 5. Petrus, Cyn. & Salyc. in l. omnimodo, §. fin. C. de inoffic. testam. Isernia, tit. de alienatione feudi paterni, col. 4. in vsibus feudorum. Curtius iunior in tractat. feudorum, parte tertia, numer. 43. Bertrand. consil. 306. libr. 2. Brunus consil. 58. Bellamera decision. 742. Cremensis, singulari 82. Iacobinus a sancto Georgio in tractatu feudorum, versicul. dictique vasalli promiserunt non committere feloniam, colum. 16. scribit Alexand. in l. sed si plures, §. in arrogato, ff. de vulg. & pupill. Bald consil. 30. libr. 3. Brunus de statuto excluden. fœminas, artic. 7. num. 174. Alexand. l. qui in aliena, §. si is qui putabat, ff. de acquirend. hered. & in l. quæsitum, ff. de leg. 1.*

5 Rursus † proprius ad hunc tractatum probatur hæc opinio. quoniam dispositio, *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* præfiniens summam, quam vxor potest dare in dotem secundo marito, seruanda est, etiã si mulier nõ det marito, sed alteri eius amico. Ita prudenter definit Capra, *consil. 31. incip. etsi prima facie, Dec. consil. 246 colum 1. Bertrand in repetitione dict. l. hac edictali, in princ. num. 57.* Et probatur in dicta lege: quoniam censenit fraus fieri, quo casu neq; extraneus, neque pater, possunt excedere summam in dotando præfinitam. quoniam licet det extraneus, pater ipse dare videtur & fraus non admittenda, vt prudenter scribit Roman. *cons. 219. col. fin.* vbi dicit, quod hoc casu etiam extraneus non potest excedere summam in dotando præfinitam.

6 His accedit, quod scribit † Lupus *in rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 30. incip. infertur, in 4.* quod cum de iure prohibita sit donatio inter virum & vxorem, non potest maritus rem suam alii dare, vt constituat vxori, quia reuera ipse dare censetur, *l. si extraneus, ff. de donat. inter virum & vxor.* Nam qui consentit rem suam ab alio donari, ipse donare eam videtur, *l. 3. §. fin. ff. de donat. inter virum & vxorem, Campegius de dote, quæstione 50.* Quod extendit Lupus, etiamsi ex interuallo extraneus donet vxori dantis Et infert, q si constante matrimonio vxor renuntiat in manibus domini directi domum acceptam in emphyteosin (*iusto secreto pacto, vt eam postea concedat marito,*) quod talis renuntiatio non valet, veluti facta in fraudem legis. Accedit textus, vbi hoc expresse videtur definiri, *in l. si liqueat, C. de inoffic. donat.* Vbi inofficiosa donatio reuocatur, siue pater eam faciat per se, siue per alium.

7 His congruit, q † mulier prohibita vendere absq; facultate mariti, non põt consentire alteri rẽ ipsius mulieris vendenti, argumento eius, quod dicitur: q qui donare non potest, non potest consentire rem ipsius donanti, *l. 3. §. non tantum, ff. de donation. inter virum & vxor. l. creditor, & ibi Bald. ff. eod. tit. Bald. & Salyc in l. 2. Cod. si aduers. donat. Aretin. l. fin. colum. 1. & ibi Decius, col. 4. vers. in gloss. in verbo accommodauerit, C. de pact. Barbat. c. decernimus, column. 9. versic. & plus etiam dico, de iudic. Socin l. Gallus, §. videndum, col. 2. in fine, ff. de regul. iuris, Arnoldus Ferron. in consuetud. Burdegal. tit. 1. §. 2.*

8 Ergo † supra præfinitionem legis, neq; pater dare potest, neq; extraneus, si modo rem, quã dat, habuerit a patre, vt daret filiæ, vel genero, est enim inhonesta & manifesta fraus Quod amplia, vt etiamsi pater donet genero, antequam in generum eum acceperit, corruit donatio, si postea sequuto matrimonio dos excedat legitimam cõputata donatione ei facta, antequam gener esset. Ita probat Bald. *in l. hac edictali, C. de secund. nupt.* Vbi dicit, vxorem non posse secundo marito dare in dotem vltra summã ibi præfinitam, & omnes fraudes reiiciendas, adeo vt si mulier donet extraneo, & postea illum accipiat in maritum, donatio est reuocanda, tanquam fraudulenter facta, quod refert & sequitur Decius, *cons. 246. col. 1. Capra cons. 31. etsi videtur prima facie.*

Rursus † censetur fieri fraus huic legi, si socer præter summam dotis nomine datam, det genero centum, vt eum ipse e viuis excessent, distribuat ea pro anima sua. Nam etiamsi hæc centum non excedant quintam substantiæ patris, repetenda sunt a genero, cui neq; quinta, neq; tertia dari potest in dotem. Licet enim verba sonent dari centum, vt distribuat pro salute animæ, tamen reuera fit fraus legi, & per cuniculos eius prudens dispositio subuertitur. Ita probatur ex his, quæ tradit Ioan Andr. *in additio. ad Speculum, titul. de instrument. editione, §. nunc vero aliqua, post medium in additione incipiente ad istum, Alber. in secunda parte statutorum, quæst. 112. in fine.* Vbi scribunt, quod si ex dispositione statuti maritus non possit relinquere vxori vltra certam summam, & maritus supra taxam relinquat ei centum distribuenda pro anima sua, censetur fraus fieri statuto, & eorum opinionem sequitur Socin *in l. quem heredi, ff. de rebus dub. colum. 1. Alexand. consil. 57. num. 7. libr. 2. & in l. cogi, §. si quis, ff. ad Trebell. Gerardus singular. 14. Ias. in l. non dubium, column. 10. Cod. de legib. & in l. captatorias, col. 2. C. de test. milit.* Hoc tamen limitandum, quando distributio committeretur mulieri, & alteri tertio, tunc cessat præsumtio fraudis, *vt notat Alexand. dict. consil. 57 num. 7. libr 2.* 9

Rursus † censeatur fieri fraus huic legi, & dari supra taxam. si possessiones dentur vili pretio, cũ maioris pretii sint. Nam maius pretium videtur donatum, ita probatur *in l. si quis donationis in fine, ff. de contrahend. empt.* Et probatur ex Socin *cons. 69. num. 3. libr. 4.* Rursus probatur ex his, quæ scribit Lupus *in repet. rubric. de donat. inter virum & vxor. §. 29. ex quibus numer. 2. versicul. ex his infertur.* Vbi dicit, quod vilis æstimatio rei est donatio, *l. si sponsa, §. circa, ff. de donat. inter virum & vxor.* Confirmatur hæc opinio ex his, quæ scribit Rodericus *in l. 1. titul. De las arrhas, §. nota, ad finem, versicul. secundo quia bene.* Vbi æstimatio falsa est pars rei. Ergo hæc fraus etiam reiicietur tanquam manifeste impudens. Rursus censebitur fieri fraus legi, si pater per viam distractus det filiæ vel genero supra legitimam. Licet enim hæc lex loquatur de dote ex contractu data vel promissa, tamen idem iudicandum, quando ex distractu exceditur summa in lege præfinita. Prohibitus enim aliquid facere ex contractu, videtur prohibitus illud facere ex distractu. Ita probatur ex Bald. *in l. si vnus, §. pactus ne peteret, colum. 4. versicul. sed quid si statutum. & ibi Ias. ff. de pact. Roman. in l. de tutela, column. fin. C. de in integr. restitut. & in l. mutuum, §. 1. ff. de acquir. hered. Ias. in l. fine apud acta, col 2. C. de transact. Lupus in rubr. de donat. inter virum & vxorem, §. 68. Ripa in rubric. ff. de acquir. possess. col. 2.* 10

Præterea † censebitur fieri fraus legi, si pater fide- 11
iubeat pro extraneo opulentam dotem ipsius filiæ præstanti Non enim ex vi fideiussionis cogi poterit soluere dotem vltra summam hic præfinitã Primo, quoniã videtur esse fraus. Deinde ex verbis legis, ibi: *Ninguno pueda dar tercio, ni quinto, por via de contrato.* Prohibitus aũt aliquid facere ex contractu, videtur

pro-

prohibitus id facere ex fideiussione, *auctore Bald. in Authent. sacramenta puberum, col. penult. C. si aduers. vendit.* & probatur ex Bald. *in l. 1. col. penult. versicul. extra quaero, ff. si cert. petat. Rip. ibi. colum. 10. Bald. consil. 428. libr. 2. l. 14. tit. fin. lib. 3. Fori.* Sic prohibitus aliqua bona alienare, videtur prohibitus ea alienare ex fideiussione, *ita gloss. & Bald. in l. exceptiones, C. de except. Ias. in l. si ita quis, §. ea lege, colum. fin. ff. de verb. oblig.* qui scribunt, vxorem pro marito fideiubere non posse, quia inter eos est donatio prohibita Ergo pater non magis obligabitur ex fideiussione, quam si ipsemet tanquam principalis dotem promitteret. Nō enim, quod vna via prohibetur, est quaesito colore per cuniculos admittendum. Quid enim interest, an filia immodicam dotem accipiat ex promissione patris, an ex fideiussione, nonne in vtroque casu minuitur legitima ceterorum ratione dotis? Quis non videt hic subesse crassam fraudem Regulariter tamen cessante fraude, bene potest pater esse fideiussor pro dote filiae, *l. profectitia, §. si pater non quasi, ff. de iure dot. Roman. sing. 16.*

12 Rursus † erit manifesta fraus, si pater fingens se nō esse patrem, det filiae in dotem tertiam, & quintam substantiae partē, non enim dolus debet nocere filiis, quorū fauore condita est haec lex, neq; propter eius affirmare efficitur pater, neq; propter negationem desinit esse pater, *l. assumtio, ff. ad municipal.* Neq; quisquam alterius dolo praegrauari debet, *l. nemo debet, de reg. iuris, lib 6.* Neq; absq; suo facto vel culpa, quis suo iure priuandus est, *l. id quod nostrum, ff de reg. iuris.* Facit quod in simili scribit Tiraquel. *post leges connubialet, gloss. 8. numer. 141.* Quod si nupta fingit se non nuptam, & contrahit absque facultate viri aduersus Regiam constitutionem, contractus non nocet marito. Aduertendum tamen, quod vt aliquorum opinio est, dotem immodicam non solum improbare possunt filii, verum etiam ipse pater, vt statim dicam. In casu autem, quo pater simulatet se patrem non esse, & promittendo magnam dotem deciperet generum, qui existimauit illum esse extraneum, haud dubie non poterit se iuuare dispositione legis. Quinimo, neq; filii poterunt, si modo ipsi quoq; sororium deceperunt, dicendo illum non esse patrem. Tenebuntur enim de dolo, & huius legis beneficio, vti non poterūt. Minor n. qui se maiorem asserit, non restituitur, *l. 2. C. si minor se maiorem dixer.* Et foemina contrahens simulatis se vitum, non iuuatur Velleiano, *l. si decipiendi, in princip. ff. ad Velleian. l. faemina, C. eod. tit.* Sic mulier asserens rem, quę venditur non esse dotalem, non potest impugnare alienationem, vt *per Imol. in l. cum vir, circa 16. col. ff de vsucap.* Rursus filius asserens se sui iuris esse, nō iuuatur Macedoniano, *iuxta tradita in l. 1. Cod. ad Senatus Consult. Macedon. l. eum qui, ff. cod. titul.* Quod tamen limitandum, nisi ipse gener sciret illum esse soceruū, tunc enim non fit ei fraus. Qua ratione Bald. *in l. de tutela, Cod. de in integr. restitutione.* scribit, quod si ex statuto minor viginti annis non possit contrahere absq; curatore, si soror contrahat cum fratre affirmando iuramento, se excessisse annum vigesimum, nihilominus contractus non valet, quoniam frater praesumitur scire aetatem sororis, & non decipitur. Sic Dynus *consil. incip. iure municipali cauetur,* scribit, quod si dictat statutum, vt filius familias non possit se obligare absque consensu patris, si aliquis filiusfamilias asserat, se emancipatum, alicui, qui sciat id falsum esse, contractus non valet, neque enim fit fraus scienti, *l. cum donationis, Codic. de transact. & sequitur Alexand. consil. 122. col. 2. libr. 6. Tiraquel post leges connubial. gloss. 8. num. 143. Angel consil. 40. incip. Domina Catharina, col. fin.*

Quid † autem si nouo marito dantur vestes sericae, & similia lintea, & serica ornamenta, an computanda? Videntur non cōputanda. Nō enim eis competit definitio dotis, & licet sponsa repetat dotē, vt per totum, *ff. solut. matr.* non repetit sponsalitiam largitatem, *vt in l 3. tit. 11. part. 4. l. si a sponso, C. de donat. ante nupt.* Ergo non est dos. 13

Rursus si socer praeter dotem det constante matrimonio genero aliquas res, an reuocari possint? Hic duplex considerari pōt repetēdi ratio Vna est, quod non potuit dare, quia excreditur quinta pars, & si illa, quae dat, sint res modicae, haud dubie nō computanda in quintam, vt prudenter definit Roderic. *in repetition l. quoniam in prioribus, col. pen. & 3. n. Cod. de inoffic. testament. gloss l. 8. titul. 4. verbo En vida, columna 2. part. 5.* Altera est, quod videtur quintam date in dotem, si non sint res modicae, sed considerabiles, & quae habent valorem, & tunc cum non det has res vt matrimonium coeat, neq; ratione dotis, non videtur satis quadrare haec lex, sed recurrendum ad loca communia, an scil. censeatur habuisse animum repetendi. Si tamen contracto matrimonio has res, valoris considerabilis det, vt augeat dotem filiae, reuocabuntur ex dispositione huius legis, quoniam etiam post cōtractum matrimonium non licet meliorare ratione dotis, *vt supra dixi.*

Et cum similis casus † occurrit, considerandum, an ex tacita vel exp. essa mente, volūtate dantis aptari possit, quod dicitur *in l. quod autem, ff. de iure dot. vbi Bart.* notat, quod etiamsi socer simpliciter det genero aliquam rem, videtur eam dare ratione matrimonii & dotis. Quod etiam scribit Bald. *in l. nulla, C. de iure dot. Corn. consil. 282. col. 4. Luera F. lib. 1.* Et haec distinguenda sunt iuxta rei qualitatem. Quid enim si dat ligna, si dat oleum, si dat triticum eo animo, quo solemus amicis liberaliter nostra communicare, vel egenis subuenire, absq; cogitatione vlla repetendi. 14

Postremo † illud addendum, quod si pater dando dotem dixit, ne filia adserret eā in collationem, non seruandum, si oritur melioratio, iam enim dos datur titulo meliorationis, vt non cōputetur in legitima. Et hoc casu quo oritur melioratio, non est curandum de voluntate patris, licet alias curetur *in authent. ex testam. C. de collat. l. 3. tit. 11. part. 6.* Nemo enim potest facere, vt sua non exequatur legi, *leg. nemo potest, ff. de leg. 1.* 15

In summa omnis fraus aduersus legem propulsanda & reiicienda est, veluti si pater per interpositam personam det, quod in materia dotis praefinitae admonet text. *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* Vel meliorationē instituat inter viuos in persona filii sub conditione, vt aureorum decem nullia det sorori in dotem, sin enim subsit melioratio, resecanda est dos, licet frater eam det, quia dat iussu patris, & ab eo filia accipere videtur, & ceteri fratres, qui nō tenent ur pati solam sororem meliorari: non patientur, & sororem & fratrem magno ipsorum detrimento fere totas patris facultates deuorare.

SVMMARIA.

1 Filia adhuc vt meliorata dicatur, quod tempus est inspiciendum.

spiciendum, vt melioratio vel corruat vel valeat, & num 2.3.4.

Pater si data dote egestate premitur, an diminutis facultatibus diminuatur dos.

3 *Congruitas dotis æstimanda est inspectis facultatibus, numero liberorum & ceteris facultatibus, quæ adsunt tempore datæ dotis.*

Facultates si creuerunt, dos congrua dicatur inspecto tempore mortis, & non datæ dotis.

4 *Pater si statuto teneatur assignare legitimam filio delinquenti, vt adiudicetur fisco, inspicitur legitima, quæ competit tempore, quo condemnatur.*

Pater donans omnia bona, vertor filiis in fraudem aliorum donatio rata manet, vsque ad legitimam competentem filio donatario, tempore, quo fuit facta donatio.

Donatio propter nuptias exæquanda est tempori, in quo datur.

Dos immodica data vni filiæ reuocatur ex natiuitate aliorum, pro eo duntaxat, quod excedebat legitimam inspecto tempore donationis.

6 *Paternæ facultates si diminuantur, an auferatur a genero portio, quam acceperat.*

7 *Dos data si excedat legitimam inspectis facultatibus, quas tunc pater habet, si postea crescant, inspicitur tempus, quo filii agunt (mortuo patre) ad reuocationem.*

Inofficiosam donationem collatam in vnum ex filiis, donatio, an rata maneat, si postea tot bona acquisiuit pater, vt inspecto eo tempore, quo de reuocatione agitur, non sit inofficiosa.

8 *Filia dotata, & post dotem constitutam, si dotator premitur egestate, an agi possit ad dotis reuocationem, vt resecari possit, & numer. 9. contra Paulum Castrensem.*

Viuentis non est hereditas, neq; legitima filiæ debetur ante mortem patris.

10 *Pater egestate oppressus, si dotem promittat filiæ daturum, cum benigniorem expertus fuerit fortunã, an postea si magnas opes & facultates pariat, si gener dotem petat, illud felicioris fortunæ tempus sit inspiciendum, non autem tempus dotis promissæ.*

11 *Pater se magnas facultates habere credẽs, si dotat filiam ample iuxta summam in hac lege præfinitam, si postea contra illum lis moueatur, & iudicis sententia condemnetur, ad restitutionem partis facultatum, an dos illæ reuocabitur, inspecto tempore, quo data fuit, an vero inspecto tempore sententiæ iudicis, & num. [illegible]*

CAP. XXXI. *Quod tempus sit inspiciendum, vt intelligatur, an filia sit meliorata, & vt melioratio, vel corruat vel valeat, & quid si data dote pater diues egestate premitur, an diminutis facultatibus patris diminuatur dos?*

QVÆRO deinde † *quod tempus sit inspiciendum, vt videamus an dos sit congrua?* Videtur tempus mortis paternę inspiciendum, quoniam dos succedit loco legitimæ: in legitima autem consideratur tempus mortis, *l. cum quæritur, C. de inofficioso testament.*

Verius tamen est, tempus † datæ dotis inspiciendũ, & si eo tempore dos congrua sit, non curandum de futuris casibus. Si tamen tempore datæ dotis, dos fuerit incongrua, hoc est, nimia; & postea pater acquirat facultates congruas doti, tolerabitur dos. Vnumquodque singulatim explicabo. Primo quod cum tractatur, *an dos sit inofficiosa, vel non, nimia, vel non sit?* inspiciendum tempus datæ dotis, probatur ex verbis petitionis Principi oblatæ, ibi: *Las dotes no puedan ser mas, que la legitima que le vendria a la dotada, si entonces se partiessen los bienes del dotador.* Nota illa verba: *Si entonces:* Quibus respondet Princeps: *Mandamos, que el que tuuiere dozẽtas mil de renta, pueda dar y de en dote, &c. Y que el que tuuiere menos no pueda dar ni de en dote arriba de, &c. So pena, que todo lo que mas diere, o prometiere.* Nota hæc verba, ibi: *Diere, y dar:* ex quibus colligitur præstitæ dotis tempus inspiciendum, & facultates, quas tunc pater possidet.

Rursus, † quod tempus datæ dotis sit inspiciendum, scribit Lupus, *in repetition. cap. per vestras, §. 23. sed pulcrum est videre, de donation. inter virum & vxor. Arias in l. Taur. 27 num. 126.* Sic Rodericus *in l. 1. titulo De las arrhas, §. nota vlterius, col. 1.* scribit, quod cum lex præfiniat summam, arrhæ nomine dandam: inspiciẽtur facultates, quas habet maritus tẽpore contracti matrimonii. Et quod cõgruitas dotis æstimanda sit inspectis facultatibus, & numero liberorum, & ceteris qualitatibus, quæ adsunt tempore datæ dotis, scribit Alexand. *consil. 33. numer. 4. libr. 4. Bald in Authent. res quæ, colum 3. versicul. quæro statuto cauetur, num 17 ibi. Quæro de duobus, Curtius senior, consil. 27. colum. 16. versicul tum quia facultates nõ erant diminuta, & colum. 13. versicul. deueniendo, in princip. Corn. consil. 290. colum. 13. versic. quod attendatur congrua dos, libr. 3. & consil. 1. col. 6. libr. 1.* Decius, qui prudenter loquitur, *consil. 277. col 2. versicul. sed tamen hic.* Vbi dicit, quod quando congruitas dotis consideratur inspecto officio paterno, inspiciendum est tempus dotis quoad facultates, & numerum liberorũ, qui tunc existunt, vt quantitas a patre danda exæquetur præsenti statui: si tamen cõgruitas dotis cõsideretur in filia, quæ excluditur a successione propter masculos ex dispositione statuti, & tunc tempus successionis & mortis inspiciendum, vt intelligatur an dos congrua, vel incongrua sit: tunc enim petit filia, & potest petere dotem dari, vel augeri inspecto tẽpore mortis, quia cõsequitur eam dotem loco legitimæ, & præter dotem nihil accipit. Et cum dos in exclusa habeatur loco legitimæ, exæquanda est facultatibus, quæ adsunt tempore mortis, tunc enim consequitur legitimam, quoniam viuentis non est hereditas. Et quod hoc casu (*si facultates creuerunt*) dos cõgrua sit dicenda inspecto tempore mortis, & non datæ dotis, scribit Nouel *de dote, 6. part. priuileg. 17 num. 4. Chassan in consuetudinibus Burgundiæ, rubric. 7. §. 12. numer. 23. Paris. consil. 26. numer. 91. libr. 3. Curtius iunior, consil. 10. Decius colunn. 26. Afflict. in constit. Siciliæ, fol. 297. num. 7.* At enim dos capitur a patre non loco totius legitimæ, sed quia pater satisfacit legi dotando, & locando filiam, & tunc tempus datæ dotis inspiciendum. Non enim filia videtur consequi hereditatem tunc patris, sicut quando excluditur a statuto, vt erudite distinguit Dec. *dict. consil. 277. col. 2. & 3.*

Rursus † quod tempus datæ dotis sit inspiciendum probatur, quoniam si ex statuto pater teneatur assignare legitimam filio delinquẽti, vt adiudicetur fisco, inspicitur legitima, quæ competit tempore, quo condemnatur, *leg. 2. Codic. de bonis proscript. Alber. in tertia parte statutorum; quæst. 36. Bald in l. 2. Cod. de ad-*

de adoptio. Roma. in l. filio. ff. solut. matrim. Crotus in l. frater a fratre, nu. 44. ff. de condict. indeb. Rursus probatur, quoniam si pater donauit omnia bona vni ex filiis in fraudem aliorũ, donatio rata manet, vsq; ad legitimam competentem filio donatario tempore, quo fuit facta donatio. Ita scripsit Crotus *in d. l. frater a fratre, num. 45. versic. tertia conclus. ff. de condict. indebi.* Sic Lupus, *in rubric. de donation. inter virum & vxor. §. 24. & circa illud, col. 1.* scribit, quod donatio propter nuptias exæquanda est tempori, in quo datur. Sic Molinæus *in tractatu de donationib. factis in contractu matrimonii, n. 58.* scribit, quod dos immodica data vni filiæ reuocatur ex natiuitate aliorũ filiorum, pro eo duntaxat, quod excedebat legitimam inspecto tempore dotationis.

5 Sic † Curtius senior, *cons. 27. col. 13. versic. venio ad quartum*, scribit, quod tempus datæ dotis inspiciendum, & numerus liberorum, quos tunc pater habebat. Sic renuntians facultatib. patris non admittitur, etiamsi post paternæ facultates crescant: nam si id, quod accepit, congrua portio est inspecto tempore renuntiationis, non est curandum, quod postea paternæ facultates crescant. Nam etiamsi diminuerentur paternæ facultates, non auferretur ab eo portio, quam acceperat, & tempus renuntiationis inspiciendum, *vt late dixi supra suo loco. Et notat Alexand. consil. 180. colum. 2. libr. 5. Rodericus in repetitione l. quoniam in prioribus, in quarta limitatione legis Regia, colum 6. Cod. de inoffic. testamen.* Sed de hac re, quoniam est valde controuersa, vide, quæ dixi *in loco supra citato.* Et vide B. dd. *in l. quamuis, Cod. de fideicommis. & in l. quamquam, C. ad leg. Falcid. & in l. 2. C. de reuocand. his, quæ in fraud. credit. Laurent. a Palacio in tractatu, quod stantibus masculis fœmina non succedat, col. 29. Corne cons. 1. col. 6. lib. 4. Curtius senior, cons. vltimo. Ias. in Authent. nouissima, num. 10. C. de inoffic. testam. & consil. 104. col. 3. lib. 4. Riva libro de legib. responso, 6. Molin. ad Alexand. cons. 180. lib. 5. Alciat. in l. bonorum, ff. de verbor. significat. Aymon. consil. 114. num. 16.*

6 His † congruit, quod filia, quæ congruam dotem accepit inspecto tempore, quo dotata fuit, non potest petere augmẽtum dotis, etiamsi postea paternę facultates augeantur, *vt dixi supra suo loco.*

7 Illud † tamen aduertendum, quod si tempore, quo dos data fuit, excessit legitimam inspectis facultatibus, quas tunc pater habebat, quod si postea facultates patris crescant ita, quod si inspiciatur tempus, quo filii agunt (*mortuo patre*) ad reuocationem, dos non excedat legitimam, quæ eo tempore pertinet ad filiam, certe tunc dos reuocanda non est, imo inspiciendũ est tempus mortis. Ita definitur *in l. 29. Taur. ibi. Auiendo consideracion al valor de los bienes del que dio, a prometio la dicha dote al tiempo que la dicha dote fue constituyda, o mandada, o al tiempo de la muerte del que dio la dicha dote, o la prometio, do mas quisiere escoger aquel a quien fue la dicha dote prometida, o mandada.* Quod etiã probatur, quoniã si in vnũ ex filiis contulit inofficiosam donationem, donatio rata manet, si postea tot bona acquisiuit, vt inspecto eo tempore, quo de reuocatione agitur, non sit inofficiosa. *Ita notat glos. magna in l. 1. C. de inoffic. donation. & ibi. Bald. versic. octauo quæro, & Cynus quæstione quarta*, & est opinio communis, *secundum Alexand. consil. 14. numer. 6. libr. 1.*

8 Ex † his videtur posse definiri hanc quæstionem. *Dotaui filiam, & post constitutam dotem experior fortunæ iniquitatem, asperaq; egestate premor. Ago ad reuocationem dotis, quoniam licet tempore, quo dedi, dos fuerit congrua, casus præsentis iniquitas, & diminutio rei facit videri immodicam & immoderatam, atq; ideo resecandam.* Quid iuris? Equidem hanc quæstionem dubiam reddit, quod scribit Paul. *in l. in ratione, ff. ad leg. Falcid. Socin. cons. 100 col. 4. ante finem, versiculo confirmatur, lib. 3.* qui scribunt, quod si pater fit pauper post dotem datam, potest eam repetere.

9 Sed † contraria sententia mihi magis probatur. Eam videtur probare Decius, *consil. 277. col. 1. & col. fin. versicul. non obstat, quod dos data, Boerius decision. 62. n. 11.* vbi dicit, quod nunquam vidit practicari opinionem Paul. licet viderit plures filias habentes maritos locupletes, & parentes mendicantes, cum ipsarũ dedecore. Rursus hæc opinio probatur ratione, quoniam cũ auctis paternis facultatib. filia nõ possit petere augmentum dotis, æquum est, vt diminutis facultatib. non patiatur diminutionem dotis, *arg. l. de fideicom. C. de transact. & eorum, quæ notat Alexan. consil. 29. num. 6. lib. 3.* Quod autem filia non possit petere augmentum dotis, notat Decius, *consil. 277. nu 2. col 3 versic. & ista conclusio, ibi & pariter, & docui supra cap. 5. num 29 versic. his tamen non obstantibus.* Non obstat aduersus principalem conclusionem, quod cum in legitima inspiciatur tempus mortis, idẽ videatur dicẽdum in dote. Legitima enim peculiarem habet rationem, scilicet, quod viuentis non est hereditas, neq; legitima filio debetur ante mortem patris, *l. 1 ff. de hered. vel act. vendit. l. 2. §. si impuberi, ff. de collat bonorum.* Dos tamen matrimonii ratione datur, *l. fi. C. de donat. ante nupt.* ideo iure optimo tempus matrimonii inspici debet.

10 Meminisse † tamen oportet, quod si aliquis egestate oppressus promittit, se dotem filię daturum, cũ benigniorem expertus fuerit fortunã, si postea, (*vt varietatis naturæ vicissitudo fert,*) magnas opes & amplissimas facultates pararit, si gener dotem petat, illud felicioris fortunæ tempus inspiciendũ, non autẽ tempus, quo dos fuit promissa. Quoniam si pater dũ est inops dotaret, dotatio nulla esset, *vt per Barbat. consil 80. lib. 3. Lupum in repetitione cap. per vestras, §. in constituenda, in principio, de donation. inter virum & vxorem,* ideo non est inspiciendum tempus promissionis, sed tẽpus, quo pater facultates habet. Debet enim dotẽ filię, etiamsi sit maritata, & etiamsi eam non promiserit. Dos autem danda inspecto tempore quo constituitur, vt supra late probaui. Hoc tamen casu non inspicietur tempus, quo promittitur, quoniam promissio nulla fuit. Hoc in specie videtur probari in *l. 2. tit. De las arrhas, lib. 3. Fort*, & ex his, quæ notat Rodericus *in repetitione, l. 1. eo titulo,* scilicet quod licet ad intelligendum, an arrha excedat decimam partem bonorũ, sit inspiciendũ tempus, quo maritus eã promittit, hoc verum, quando maritus eo tempore habebat bona: si tamen eis careret, tempus præstationis, non promissionis est inspiciendum, & quantæ tunc sint facultates æstimandum. Quod etiam scribit Lupus *in rubrica de donat. inter virum & vxor. §. 24. & circa illud, num. 1. versic. si autem vir.*

11 Sed † quid si aliquis credens se magnas habere facultates dotat filiam ample iuxta summam in hac lege præfinitam, postea mouetur aduersus illũ lis, & iudicis sententia condemnatur ad restitutionem partis

facultatum, an reuocabitur dos filiæ data inspecto tempore, quo data fuit, cum omnes credebant patrem tot facultates habere, an vero inspicietur tempus sententiæ. Quod si expendas dos nimia, immodica est. Mihi, dotis præstationem reuocari, posse non videtur satis iuri conforme. Primo enim gener, qui facta diligenti inquisitione comperit socerum tot facultates possidere, cogitur indotatam habere, quam absq; tanta dote fortassis ducturus non fuisset, quod admittendum non est, *vt in l. fin. §. si a socero, ff. quæ in fraud. credit.*

12 Rursus † moueor, quoniam appellatione bonorum veniunt ea, quæ socer bona fide possidet, *l. bonorum, ff. de verb. signif.* Rursus moueor ex his, quæ proxime ad hanc speciem scripsit Roderic. *in l. 1. tit. De las arrhas, §. 2. vers. vnde si quis*, quod etiamsi ex decreto eius legis maritus non possit dare vxori arrhæ nomine (ita enim Hispani appellamus *donationem propter nuptias*) vltra decimam bonorum partẽ, tamen si tempore, quo perit arrhas, magnas facultates possidebat, certe etiamsi post minuantur, & ab eo auferantur, arrharum, constitutio non minuitur, sed est soluenda inspectis bonis, quæ bona fide possidebat tempore, quo arrhas constituit, quam opinionem probat Antonius Gomez. *in l. 51. Tauri, nu. 13. & dixi supra cap. 28. nu. 4.*

Hæc faciunt ad confirmationem opinionis supra relatę *d. c. 28.* quod dotis constitutio legitime, & congrue facta non debet minui, etiamsi postea minuantur facultates patris.

SVMMARIA.

1 *Dos data præter modum permissum aduersus legis decretum; an reuocari possit matrimonio constante, inter dotatam filiam, & generum. & n. 3. 4. 5. 7. 11.*
Dos quo ad maritum, censetur titulus onerosus.
Limita, & declara, vt non procedat si dos sit excessiua.
2 *Dos immodica constante matrimonio, an a fratribus possit reuocari, etiamsi excedat tertiam, & quintam bonorum partem.*
3 *Amplia vt procedat etiamsi spuria detur, vt in num. 5. ad fin.*
Et amplia etiam in vsurario dante dotem ex acquisitu, ex vsuris.
4 *Furtum, ratione necessitatis an possit fieri.*
6 *Dos extraneo data reuocatur natis liberis, etiamsi matrimonium duret.*
8 *Donatio ob caussam dicitur titulus onerosus pro portione æquiualentis caussæ, in quantum tamen excedit: dicitur titulus lucratiuus, meraq;, & gratuita donatio.*
9 *Intellectus l. fin. §. si a socero, ff. quæ in fraud. credit. & nu. 10.*
11 *Socer generum si decipiat, asserens facultates suas opulentiores esse quam sunt: an exceptione, vel actione vti possit aduersus generum dotem promissam petentem.*
Et quid in fratribus sponsa iubentis; dicentibus vxoris sponso, dotẽ, quæ datur, esse sororis propriam, non patris.
Mulier dolo contrahens simulans se virum, an iuuetur Velleiano.
12 *Fructus nimiæ dotis, etiamsi sint restituendi, an admittantur, quãdo gener ex iusta & probabili caussa crediderit errans in facto, dotem sibi datam non excedere summam a lege præscriptam.*
13 *Pater si solus decipit generum, an præiudicet filiæ, vt non possit reuocare immodicam dotem.*
14 *Gener si sciebat facultates tantas non esse, quantas socer asseuerauit ei, an soceri machinamentum ei proderit, ad hoc vt non reuocetur melioratio dotis ratione.*
15 *Frater, an possit cedere ius, quod habet ad reuocandum constante matrimonio immodicam dotem sororis.*
Mulier matrimonio constante, an possit cedere spem actionis de dote, quæ illi competitura est, ad repetendam dotem.
16 *Pater obligans se de euictione, an magis teneatur, quã si simpliciter promisisset, atq; ideo minus dos data reuocetur.*
Dotis constitutio si non tenuit, quia facta fuit de bonis prohibitis, vel alio quocunq; modo: an pater, ad congruam dotem iterum assignandam cum interesse, teneatur.
17 *Creditores dotem datam qualiter reuocent.*
Dotem immodicam non solum possunt reuocare filii, verum etiam heredes eorum.
18 *Maritus magnas arrhas promittens vxori, eo quod sibi promissa fuit ampla dos, an si dos reuocetur tanquã immodica, possit vxor integras arrhas petere.*
Dos, quæ differtur soluere, an donationem propter nuptias (siue magis arrhas) mereatur, & pro qua parte arrha debeatur.
19 *Et quid si maritus contentus sit solui sibi dotem intra certum tempus post nuptias: & interim moriatur, an eo casu arrhæ promissæ sint soluendæ.*
20 *Maritus, propter non solutam dotem mulierem e domo expellere potest. Contrarium, nu. 21.*
21 *Limita nisi dos immodica sit:*
Et intellectus, l. fin. C. ad Velleia. ex Molineo.

Cap. XXXII. *An melioratio dotis ratione facta, reuocari possit constante matrimonio, & an si reuocetur, maritus possit denegare solutionem arrharum.*

EST † quæstio quotidiana, *an dos præter modum permissum data aduersus legis decretum, reuocari possit matrimonio constante inter dotatam filiam & generum?* Mouet quæstionem celebris, *l. fin. §. si a socero. ff. quæ in fraud. credito.* vbi dos filiæ data in fraudem creditorum non potest constante matrimonio reuocari a creditoribus, qui potius ius habent, quam filii, *vt in l. Papinianus, §. quarta, ff. de inoffic. test.* Maritus autem censetur possidere dotem, quia sustinet onera matrimonii; & ideo quo ad eum, dos censetur titulus onerosus, *l. pro oneribus, C. de iure dot. Bart. & Alexand. post glos. in l. Mevia, ff. solut. matrim. l. ex promissione, C. de action. & obligat. Bald. Roman. & Alexan. in l. si donaturus, ff. de condict. ob caussam.* Ideo videtur, maritum non exagitãdum, dum matrimonium durat, cum sustineat onera matrimonii. 1

Et † nominatim, quod dos immodica non possit a fratribus reuocari cõstante matrimonio, docet Lupus, *in l. 17. Tauri, nu. 44.* Et ita fuisse iudicatum in sacro consilio Neapolitano testatur *Afflict. decisio. 86. ad finem.* Et hanc opinionem sequitur Segura, *l. cohered. §. cum filiæ, folio eius repetitionis, 12. & suorum operum, 24. versicul. viso & considerato themate, ff. de vulgar. & pupilla. Ioannes Bernard. reg. 215. incip. dos filiæ concessa.* Et quod ita vidit aliquando seruari in praxi scribit Lupus *in repetitione, cap. per vestras, §. 22. incip. in constituenda, numer. 6. versiculo mortuo patre, & nu.* 2

& num. 10. licet postea videatur sentire contrarium, *de donat. inter vir. & vxo.* Sic Segura *d. §. cum filiæ, in loco supra citato*, scribit, quod etiamsi dos data filiæ excedat legitimam, & tertiam, & quintam bonorum partem, non potest reuocari a fratribus, durante sororis matrimonio.

2 His † accedit, quod memoriæ prodit Bart. *in l. fin. §. si a socero. ff. quæ in fraud. credit.* quod etiamsi sponsæ detur dos excedens modum a lege permissum, non potest reuocari durante matrimonio inter eam & maritum, & sequitur Angel. *in §. item si quis in fraudem. Institut. de action.* Bald. *in Authen. ex complexu. C. de incest. nupt.* Segura *in l. coheredi. § cum filiæ. ff. de vulgar.* Et illa opinio Bart. est communis secundum Lupum, *in repetitione, dict. cap. per vestras, d §. 24. incip. in constituenda, numer. 3. de donation. inter virum & vxorem,* Capit. *decisione, 181. numer. 2.* Bartol. *in l. Mevius, §. duobus, colum. 10. versiculo tertio quæro, ff. de leg. 2.* Angel. *in §. si res aliena Institut. de legat.* Alexand. *ad* Bartol. *in dict. leg. fin. §. si a socero, & ibi* Angel. Salycet. *& Bald. in l. 2. Cod. de reuocand. his quæ in fraud. credit.* Iason *in §. item si quis in fraudem, numer. 30. Institut. de action.* Campe. *de dote, 1. part. quæstion. 48.* Pro hac opinione pugnat æquitas. Durum enim videtur maritum, qui tanta dote innixus, eam duxit vxorem (*alias non ducturus*) spolietur dote vnico vitæ, & matrimonii subsidio. Facit etiam, quod si vsurarius dat filiæ in dotem acquisita ex vsuris, creditores non reuocant constante matrimonio, *auctore* Ioan. *Andrea ad Specul. titul. de executione sententiæ, §. sequitur, versiculo hinc legatus,* Iason *in leg. si cum seruum, ff. si cert. petat.*

3 Contraria tamen sententia æquior est, & iuri magis cõformis. Dictat enim generalis legis dispositio, dotem immodicam a filiis posse reuocari, neque lex distinguit inter matrimonium cõstans, & solutum, *l. vnic. C. de inoffic. dotib.* Ergo cum lex non distinguat, non oportet nos distinguere, *l. de pret. cum similib. ff. de publicia.*

4 Rursus † probat hanc opinionem æquissima ratio. Non n. fratres debent sua portione spoliari, ne inquietetur matrimonium sororis: neq; n. meo defraudari debeo, ne tibi molestiæ sim, & cum propter necessitatem liceat furari, *vt notatur communiter per Dd. in c. discipulos, d. 5. cap. si quis propter necessitatem de furtis,* multo magis licebit propria repetere. His suffragatur, quod possidere dotem excedentem sumã hic præfinitam, est onus animæ & grauamen conscientiæ, cur ergo ab hoc onere non liberabit cito sororem frater: non enim dimittitur peccatum, nisi restituatur, quod alienum est, ex iurib. vulg.

5 Præterea † hanc opinionem nominatim probat Paul *in l. vnic. col. fin. prope finem, C. de inoffic. dotib.* Lupus *in repetitione, cap. per vestras, d. §. 22. incip. in constituendã, numer. 10. de donation. inter virum & vxorem,* quia iniquum est, fratres defraudari portione legitima propter dotem sororis. Idem Lupus, *d. c. per vestras, §. 24. numer. 3. versicul. ego credo, quod etiam constante matrimonio,* Molin. *in tractatu de donationibus factis, in contractu matrimonii, numer. 59* Vbi rem explicando, contrariam opinionem appellat erroris portentum, *& in tractatu de inoffic. testamen. num. 79.* Sic dos immodica data filiæ spuriæ reuocatur matrimonio constante, *auctore* Nicolao Waldu, *in tractatu de successionibus ab intestato, §. ad vnum, alias successionum, n. 50.* Quod est verius auctore Ripa, *l. 1. n. 68. ff. solut. matrimon.* Lupus *in rep. c. per vestras, d. §. 24. nu. 3. de donation. inter virum & vxorem,* Gabriel Sarai, *in addit. ad* Matthesilan. *singul. 46. col. 2.* Cum enim constitutio dotis pro excessu non valuerit, *secun.* Bart. *in l. fin. ff. de his quibus, vt indign.* Bald. *l. eam quam, col. 11. versi. pone, dicit decretum, C. de fideicom.* Socin. *consi. 2. col. 2. lib. 4.* nullo modo potest conualescere, *c. non firmantur, de regul. iur. in 6.*

His † congruit, quod dos data extraneæ reuocatur natis liberis, etiamsi matrimonium duret, *ita scripsit* Parpall. *in repet. l. 2. in princ. colum. 11. ff. solut. matrim.* Tiraquel. *in d. l. si vnquam, verbo Donatione largitus, num. 196. C. de reuocand. donat. fact. in contract. matrim. nu. 59. & 65. & 68.* Debuit enim maritus cogitare, donãtem posse habere liberos, & dotis constitutionem reuocari, *ex l. si vnquam,* quam rationem reddunt Dd. *in locis supra citatis.* 6

Hæc † opinio omni vacat ambiguitate, si gener sciebat dotem sibi datam, vel promissam excedere summam hic præfinitam, vt statim dicam. Quinimo etiãsi hoc non adsit, ego hanc opinionem semper amplector, vt dos iñodica reuocari possit constante matrimonio. 7

Rursus † probatur, quoniam hic non tractamus de reuocanda dote constante matrimonio, sed de reuocanda iñodica dote, quã maritus, pro portione excedenti non censetur habere ex caussa onerosa, sed ex caussa lucratiua. Ita nominatim docet Mulin. *de donationibus factis, in contractu matrimonii, num. 51. Et in tractatu de inoffic. testament. colum. fin.* Quoniam donatio ob caussam solum dicitur titulus onerosus pro portione æquiualenti caussæ: quantum tamen excedit, dicitur titulus lucratiuus, & mera & gratuita donatio, *l. si sponsus, §. circa, ff de donation. inter virum & vxorem, notat* Angel. *in l. sed etsi lege, §. consuluit, ff de petition. hereditat. & in l. Aquilius, & ibi* Roman. *& Imola. ff. de donation.* Paul. *&* Alexand. *in l. si donatione, Cod. de collation.* Tiraquel. *l. si vnquam, verbo Donatione largitus, nu. 69. C. de reuocand. donat.* Angel. *d. l. si vnquam, vbi* Ripa, *q. 13. & 14.* Barba. *c. fin. colum. fin. de donat.* Neminem ergo mouere debet, quod aliqui Doctores adferunt, maritum habere dotem titulo oneroso, atq; ideo practicandum, *§. si a socero, l. fin. ff. quæ in frau. credi.* scilicet, vt constante matrimonio non reuocetur: hic enim non tractamus de dote, sed de immodica dote, quæ est titulus lucratiuus pro portione, quæ est immodica. 8

Rursus † probatur, quoniã certi iuris est, dotem, quatenus immodica est, reuocandam esse cum fructibus, *vt dicam infra suo loco.* Ratio autem, qua contraria sententia defendi potest, est, ne maritus careat fructibus dotis, ex quibus sustinet onera matrimonii: si autem, cũm dos est immodica, tenetur eam restituere cum fructibus, nullum ei beneficium facimus relinquendo ei fructus, & dotem pro tempore matrimonii, cum eam cum fructibus restituere debeat. At *in l. fin. §. si a socero*, alia ratio est, non enim præstatio dotis, ibi fuit nulla ipso iure, & si esset gener, idemq; maritus, facit fructus suos, vt probatur *in d. l. fin. §. non solum, ibi. Medio autem tempore percepti fructus in restitutionem non veniunt.* 9

Postremo hæc opinio Iure Regio probatur *in l. 29. Taur. ibi. Si la dote fuere inofficiosa, mandamos, que sean obligadas las hijas, y sus maridos (puesto que sea durante el matrimonio) a tornar a los herederos del testador aquello en que fueren inofficiosas.*

10 Non † obstāt ex aduerso prolata nam, *§. si a socero*, loquitur de dote, non de nimia dote. Item ibi quando possidet dotem titulo oneroso, tamen dos pro portione, quæ est immodica, est titulus lucratiuus. Rursus ibi nunquā tenetur restituere rem cum fructibus, at hic tenetur. Non obstat, quod notat Bart. *in d. §. si a socero.* de filia spuria im̃odicam dotem accipiente, quoniam loquitur de spuria filia sacerdotis, cuius im̃odica dos applicari debet cognatis patris Fis autem bona sacerdotis non ita debentur, sicut bona parentum filiis legitimis. Rursus respondeo, opinionem aduersus Bart esse veriorem de rigore iuris, vt apparet ex supra citatis. Nisi maritus ignorasset eam spuriam, *vt per Ripam d. l. 1 num. 68. ff. solut. matrim. Lupus, in c. per vestras, §. 22. in constituenda, d. num. 10. de donatio. inter virum & uxor.* Nicolaus *W aldi de successión. ab intestato, §. successionum. nu. 50.*

11 Hinc infertur, quod si socer decepisset generum, affirmans facultates suas opulentiores esse quam sunt, tunc socer ipse, neque actione, neq; exceptione vti potest aduersus generum dotem petentem: quamuis id alioqui sibi permittatur, vt infra dicam suo loco. Moueor, quoniam minor, qui se maiorem asseruit, non restituitur, *l. 2. C. si minor se maiorem dixerit.* Ergo asserens malitiose se diuitem cum inops sit, & decipiens generum, non vtetur beneficio huius legis. Sic Moline. *in tractatu de donatio. factis, in contractu matrimonii; numer. 65. versiculo si vere docuit*, scribit, quod etiamsi dos data fœminæ extraneæ reuocetur natiuitate liberorum matrimonio cūstante, hoc non admittendum quando dotans decepit eum, qui vxorem ducebat. Quare si fratres sponsæ nubentis dicant vxoris sponso dotem, quæ datur, se sororis propriam non patris, & ideo etiamsi amplissima sit, licite potest dari, certe tenebuntur de dolo, neq; dotem impugnare poterunt, argumento, *l. si quis affirmauerit, ff. de dolo.* Sic Segura *in l. cohæredi. §. cum filia, §. crederem tamen, versiculo secundo casu, in antiqua impressione, ff. de vulg. & pupil.* tractans an dos immodica possit reuocari matrimonio constante, dicit, quod si gener sciuit aliorum filiorum legitimam lædi, etiam constante matrimonio reuocari potest, si tamen ignorauit, dicit non reuocandam quousque matrimonium soluatur. Hæc Seguræ opinio adiuuat nostram sententiam, dum tamen docet ignorantiam generi sufficere, vt im̃odica dos constante matrimonio non reuocetur, ab eo plane dissentio, siue enim sciuerit, siue ignorauerit, dos auocari potest constante matrimonio, nisi a socero, vel a fratribus sororis, dolo inductus sit ad contrahendum matrimonium sub prætextu, quod legitima ceterorum non læditur, vel quod facultates amplissimę sunt. Sic mulier dolo contrahens simulans se virum, non iuuatur Velleiano. *l. si decipiendi, C. ad Velleia.* His conuenit ratio reddita per Parpal. *in l. 2. in princip. colum. 11. ff. solut. matrimon. Tiraquel. in l. si vnquam, in verb. Susceperit liberos, num. 196. & per Molin. in loco supra citato*, scilicet, quod ideo natis liberis reuocatur dos matrimonio constante, quoniam extranea, & eius sponsus cui promissa est, cogitare debuerunt dotem reuocari posse natis liberis. Cum autem socer & eius filii affirment, dotem ab aliis dari, vel facultates esse amplissimas, vel nullius legitimam lædi, certe iniquum videtur ab eo auferre dotem: non enim cogitare debuit, dotem auocari posse.

12 His conuenit, quod etiamsi fructus nimiæ dotis restituendi sint, *vt infra dicam*, hoc non admittitur quando gener ex iusta & probabili caussa credidit errans in facto, dotē sibi datam non excedere summā hic præscriptā. Ita probatur ex Ang *in l. quæcunq;, ff. de public. ex Curt. sen. cons. 79. col. 9. Fel. c. de quarta, de præscription.* qui scribunt eum, qui non lucratur fructus, quia rem possidet resistente lege, lucrari eos, si iusta caussa suadente errat in facto, credēs se nil possidere aduersus legem. Sic filius asserens, se sui iuris non iuuatur Macedoniano, *l. 1. Cod ad Macedonian. l. eum qui, ff. eod. tit.* Sic mulier asserens rem, quæ venditur non esse dotalem: non potest impugnare alienationem. *Secundum Imol. in l. cum vir, circa 16. col. ff. de vsucapio.*

13 Illud † tamen longo indice notandum, quod si pater solus decepit generum, ipse solus non poterit impugnare immodicam dotem recusando solutionem, vel repetendo dotem datam, debet n. sibi nocere sua fraus. Non tamen eius fraus nocebit filiis, vt non possint reuocare im̃odicam dotē, non enim delictum patris nocet filiis, *l. sancimus, C. de pœnis.* Neq; quisquam alterius dolo prægrauari debet, *vt in c. nemo debet, de reg. iur. in 6.* neque quis absque facto, vel culpa sua debet suo iure priuari, *l. id, quod nostrum, ff. de regulis iuris.* Sic Tiraquel *post leges connubiales, glos. 8. num. 141.* scribit, quod si nupta fingit se non nuptam, & contrahit absque viri facultate, contractus nocebit sibi, non tamen marito, alias esset in potestate patris, priuare filios legitimas, faciendo tales asseueratione.

14 Si † tamen filii deceperunt sororis sponsum magnificis asseuerationibus, & malitiosis machinamētis, tunc reiicientur, non solum ratione doli, sed etiam ex vi consensus: videntur enim consentire sororem meliorari, quo, casu meliorari potest, *vt dixi supra suo loco.* Illud tamen animaduersum oportet, q̃ si ipse gener sciebat facultates tantas non esse, quantas socer asseuerat, tunc nullum soceri machinamētum ei prodest, vt petere immodicam dotem possit, non enim illum socer decepit, quia scienti non fit fraus: ideo clamare non potest se eximendum a generali legis dispositione, quia deceptus fuit. *Ita Bal. in l. de tutela, C. de in integ. restitut. Dynus in cons. incip. iure municipali cauetur, Angel. cons. 140. incip domina Catharina col. fin Alexand. consil. 122. col. 2. lib 6.* Si tamen fratres sororis tentarunt eum decipere, & ipse veritatem sciebat, certe, neque ipsis nocebit destinata fraus, nisi ex negotii circumstantiis probari possit consensus deliberatus, quo firmiter voluerunt, & passi sunt sororem meliorari.

15 His † ita definitis videamus, *an frater possit cedere iure, quod habet ad reuocandū constante matrimonio immodicam dotem sororis?* Et certe potest. Ita in simili definit Petrus Albertinus Auenionensis, quem refert & sequitur Bertrandus, *in repetitione, l. hac edictali, §. si vero plus, num. 19. C. de secund. nuptiis* qui loquitur in proposito eius legis limitantis summam dandam a coniugibus secundo nubentibus. Sic licet mulier constante matrimonio, non possit cedere dotem, *l. constante, C. de donatio.* tamen potest eo cōstante cedere spem actionis de dote, quæ illi competitura est ad repetendam dotem, *glos. in dict. l. constante, & ibi. Bal. & Salyc. Las. l. si constante, colum. fin. versic. adde pro ista, ff. solut. matrim.*

16 Notandum † autē, quod etiamsi pater se obliga-

uerit

uerit de euictione, non ideo magis tenetur, quam si simpliciter promisisset, neque ideo minus dos data reuocabitur. Ita probatur, ex Corn. *cons. 11. li. 3. ex Molineo, in tractatu de don. factis, in contractu matrimonii, num. 41.* de quo vide, quæ dicam *infra suo loco.* Notandum auté, quod si forte constitutio dotis, non tenuit: quia forte facta fuit, de bonis prohibitis, pater ad congruam dotem iterum assignandam, cum interesse tenetur, *vt per Curt. sen. consil. 27. col. fin. Roman. cons. 517. incip. in casu proposita consultationis.* Secus si reuocatur, quia fuit immodica: tunc enim, cũ lex eam auferat, non possunt gener, neq; filia petere eius refectionem: alias, quod vna via prohibetur, alia consequerentur.

17 Qualiter † autem creditores reuocent dotem datam, distingue, an gener participauerit de fraude, an non: & si nun participauit, non potest ab eo constãte matrimonio auferri, sed soluto auferetur, *l. fin. §. si a socero, ff. quæ in fraud. credi. & ibi Bart. & Dd. & in §. itẽ si quis in fraudem, Inst. de actio. Campegius de dote, 1. part. q. 14. incipiente an pater possit dotare, & vide, l. 2. Cod. de his, quæ in fraudem cred. & ibi. Dd.* Rursus addendum, quod dotem imodicam, non solum possunt reuocare filii, verum etiam, heredes eorum: nam quod est cessibile, *vt supra dixi*, erit transmissibile, & ita nominatim, scribit Chassane. *in consuetudin. Burgundiæ, rubr. 7. § 12. num. 21.* de quo vide, quæ dicam, *infra* suo loco.

18 Præterea † illud est memoria dignum, quod si maritus, magnas arthas promisit vxori, eo, quod sibi promissa fuit ampla dos, quod si dos reuocetur tanquam imodica: & sic vir, sua spe frustratur, quod nõ potest vxor arrhas petere, quoniam forte tã amplas arrhas non promisisset, nisi spe, quod sibi soluenda esset promissa dos. Ita probatur *in l. pollicitatione, C. de donat. ante nuptias*, vbi probatur, quod mulier, quę virum in dote fefellit, non potest petere ab eo donationem propter nuptias dotis contemplatione factam. Fraus autem dupliciter (*secundum gloss. in ibi*) potest fieri, vel quia sibi non soluitur dos, cuius contemplatione tantas arthas promisit, vel quia res, quæ sibi affirmabatur valere viginti, non valet decem. Et loquendo nominatim in arrhis, ita ducet Rodericus in repetitione, *l. 1. titul. De las arrhas, §. nota 1 literis, versiculo vnum casum quotidianum.* Confirmatur hæc opinio, quoniam dos, quæ differtur solui, non meretur donationem propter nuptias, *vt in Authent. dos data, Cod. de donation. dots. §. hoc igitur, in verbo Virum*, vbi dicitur, quod si vxor, non soluit doté promissam, nihil lucratur ex pacto. Et ita scribit fuisse iudicatum Afflict. *decisi. 242. per totã, & decis. 333.* vbi satis idem significat. Solum debebitur arrha, vel donatio propter nuptias, pro parte, qua dos est soluta, *vt in Auth. de non eligendo secundo nuben. §. illud quoq;. & ibi. Angel. & in l. ex morte, Cod. de pact. conuen. scribit Afflict. dicta decisione, 242. num. 2. versic. si vero partem.*

19 Si † tamen maritus contentus esset, dotem sibi solui intra annum post nuptias, & moreretur contracto matrimonio, certe arrhæ promissæ soluendæ sunt vxori, etiãsi dos ei soluta non fuerit: nõ n. culpa, vel cessatio imputari potest mulieri, cum ante diem non teneretur soluere. Ita post Neapodanum, definit prudenter Afflict. *decis. 333.*

20 Postremo † illud addendum, quod etiam propter non solutam dotem maritus potest, e domo expellere vxorem, *vt in leg. fin. Cod. ad Velleian. notat Platea, in §. fuerat, Institut. de action. & ibi Ias. col. 33. glos. in Authent. de non eligen. secund. nuben. §. final. verbo onera, Bald. cap. quemadmodum, de iureiurand. col. penult. & in l. quod in vxorem, Cod. de neg. gest. Abb. cons. 85. colum. 2. in principio, lib. 2. Barba. capit. iurauit, de probation. Lupus in cap. per vestras, in tertio notabili, incipiente, tertio sequitur, de donation. inter virum & vxor. decis. Delphinaln nona, 514. numer. 28. Nouel. de dote, 6. part. priuileg. 43. colum. 2. Alexand. consil. 56. num. 10. lib. 4.* Quinimo neque tenetur alere vxorem, nisi sibi soluatur dos promissa, *vt in dict. Authent. de non eligend. secundo nuben. §. fin. cum glos. Bald. in l. de diuisione, ff. solut. matrimon.* Vbi plus dicit, quod non tenetur vxorem affectione maritali tractare, & vtrumque scribit Alexand. *consil. 56. numer. 11. lib. 4. Lupus d. 3. notabili.*

Tamen † hæc omnia limitanda, nisi dos non sol- 21
uatur, quia est imodica. Non enim est iustus dolor, neq; iusta caussa, quæ a lege reprobatur. Quinimo iuxta Christianę religionis puritatem & grauitatem, nescio, an verum sit, maritum posse vxorem expellere propter peculiolã non solutã? Et videtur aduersari eis, quæ legimus *Matth. 19. & Mar. 10. & D. Paul ad Ephesios, 5.* Neq; valent leges aduersus verbum Dei: neq; tam leuis est matrimonii nexus, vt ob cessationem solutionis possit iuste interrumpi tanti amoris affectus. Et ita non defuerunt e nostris, qui contra sentirent scilicet Cardinalis *in c. per vestras in 4. oppositione*, & Nuuel. *de dote, 6. par. priuil. 43.* requirit caussæ cognitionem, & auctoritatem iudicis, & simpliciter probat contrariam sententiam Molin. ad Alexand. *consil. 56. litera B. lib. 4.* dicens, quod *in l. fin. C. ad Velleian.* refertur res, quæ de facto potuit accidere, scilicet expelli vxorem, propter non solutam dotem, non tamen ius præfinitur.

SVMMARIA.

1 *Melioratio dotis ratione facta, an reuocetur cum fructibus, & nu. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 9. & 10.*

2 *Possidens rem, quam tenetur restituere, facit fructus suos.*

Donatio inter virum & vxorem, etiamsi sit probibita: tamen si fiat, donatarius fructus lucratur.

Amplia, vt procedat in ceteris contractibus prohibitis.

4 *Titulum habens, bona fidei possessor dicitur, & fructus facit suos.*

5 *Donatio, si reuocetur ex dispositione legis, fructus non reuocantur, nisi a tempore mora.*

6 *Verba,* De ningun valor y efeto, *significant actum in contrarium esse ipso iure nullum.*

Verbum No pueda, *reddit actum ipso iure nullum.*

7 *Possidens rem ex contractu ipso iure nullo, an rem cum fructibus restituere teneatur.*

9 *Possidens rem alienam iuris ignorantia, nunquam facit fructus suos.*

Possidens ex contractu, cui lex resistit, censetur esse in mala fide.

10 *Emphyteuta an teneatur restituere fructus, a die, quo emphyteusis fuit finita.*

11 *Gener credens summam sibi in dotem datam non excedere præfinitionem huius legis (& si bona fide possideat,) an tunc fructus restituere teneatur.*

12 *Fructus, quando dos immodica est in pecunia data, an a die, quo dos fuit data, vel a tempore mora debeantur.*

Fructus legitimæ a quo tempore debeantur filiis.

14 *Constitutio dotis, ex qua oritur melioratio, si reuocetur, an in solidum, vel pro parte excedente rescindenda sit.*

Et quid in constitutione arrharum.

Et quid in patre legante, supra tertiam, & quintam bonorum partem.

Et quid in casu l. hac edictali, C. de secund. nupt.

Cap. XXXIII. *An meliorata dotis ratione teneatur restituere rem cum fructibus, & quatenus reuocetur dos immodica, an in totum, an vero pro parte, qua excedit.*

1 SOLET † frequenter disputari, *an melioratio dotis ratione facta reuocetur cum fructibus?* Et licet vtrinq; multa produci possint, ea tantum, quæ proprius ad rem facere videntur, breuiter proferam.

2 Videtur † fructus meliorationis non reuocandos Primo auctoritate Didaci Seguræ *in l. 1. §. si vir vxori, col. 26. versicul. certia erit conclusio, & versiculo quarta erit conclusio, ff. de acquiren. possess.* Vbi scribit, quod si pater donat filio vltra modum permissum, donatio reuocatur pro parte: excedētes tamen fructus eius partis non reuocātur, sed filius donatarius eos lucratur. Eiusdē opinionis est Gomez Arius *in l. 27. Taur. nu. 7. versiculo non tamen, glos. in l. 8. titul. 4. part. 5. verbo En vida, col. 3.* Adducunt glossam *in l. generaliter, §. plane in verbo. Ex aliqua caussa, in fine, ff. de fideicommiss. libertat.* quæ dixit, quod quando res donata reuocatur, non reuocantur fructus. Sic licet donatio reuocetur ex caussa ingratitudinis, non reuocantur fructus, *secund. Ias. post Alex. ibi in additione ad Bart. in l. si quis, ff. de condict. ob caussam.* Ergo licet meliotatio facta dotis ratione reuocetur, non reuocabuntur fructus.

3 His † proprius accedit in materia immodicæ dotis, quod etiamsi dos immodica reuocetur, fructus non reuocantur, vt seuere pronuntiat Molin. *in tractatu de mossic. testamento, num. 79. colum. fin. versicul. satisq; & in tractatu de donationibus factis in contractu matrimonii, num. 65. versicul. ne potest conqueri; & num. 69.* His congruit, quod possidens rem, quam tenetur restituere, facit fructus suos, *glos. in l. emtor, ff. de rei vendication. quam ibi probant Bartol. Bald. & Angel. idem probant Paul. Iwol. Raphael. Bald. Alexand. & Ias. in l. domum, C. de rei vendicat. Angel. & Alexand. in l. in insulam, §. fructus, ff. solut. matrimon. Bal. in c grauis, colum. 2. de restitut. spoliat. Alex. cons. 123. lib. 1.* Confirmatur hæc opinio, quoniam, etiamsi inter virum & vxorem prohibita sit donatio, tamen si donatio fiat, donatarius fructus lucratur. *Ita docuit Bald. in sua Margarita, in verbo Donatio.* Et generaliter idem seruandum in ceteris contractibus prohibitis, scribit Bal. *in d. loco ex glo. quam videas in l. de fructib. ff. de donat. inter vir. & vxor. glos. in l. nec vllam, in verb Vxor, ff. de petit. hered.*

4 Rursus † facit. glos iam supra citata *in l. generaliter. §. plane, ff. de fideicomiss. lib.* asserens, quod etiamsi donatio inter viuos reuocetur ex aliqua caussa, fructus non reuocantur. Cuius glossæ opinionem collaudat Bald *in sua Margarita, in verbo Fructus. Iason l. si heres in principio, ff. de condict. ob caussam, Catellianus Cotta, in memorabili. Incipiente Legatum factum a testatore.* His consonat, quod dos nimia reuocatur tempore collationis, *l. dotis, C. de collat. l. 29. Tauri.* De iure autem dos non confertur cum fructibus, *l. filius emancipatus, §. filia, ff. de collation. dotis, l. si quis filiam, §. stipulation. ff. de collation. bonorum, scribit Decius, in l. posthumo nato, Cod. de bonorum possession. contra tabul. colum. 1. Socin. consil. 57. numer. 4 lib 4.* His suffragatur, quod habens titulum dicitur bonæ fidei possessor, & ex consequenti facit fructus suos, *vt per Alexand. in l. 1. C. de his quibus, vt indignis.* Deinde hanc opinionem probare videtur, *l. in ædibus, § fructus, ff. de donation.* cuius verba sunt: *Ex rebus donatis fructus percepti in rationem donationis non computantur.* Quem textum commendat Bald. *in l. fin. colum. 2. Cod. de vsucapion. pro donato.* Dos autem data vltra summam hic præfinitam donatio est, etiam quoad virum, *vt dixi capite precedenti*: & etiam quoad vxorem, *glos. l. Meuia, ff. solut. matrimon.* & generaliter meliotatio est donatio, vt patet ad seolum, & docet Lupus *in repetit. c. per vestras, §. 22. in constitutenda, nu. 13. de donat. inter virum & vxor.* Ergo etiamsi reuocetur, fructus reuocandi non sunt.

His † consonat, quod scribit Galliaula *in l. Centurio, carta penult. conclusion. 13. ff. de vulgar. & pupill.* 5
quod si donatio reuocatur ex dispositione legis, fructus non reuocantur, nisi a tempore moræ, quoniam ante donatarius habebat bonam fidem. Igitur a tempore, quo filia collationi moram fecit, debet restituere fructus, non ante, iuxta textum *in l. filius emancipatus, §. filia, ff. de collat. dotis, l. si quis bonor. §. stipul. ff. de collat. bonorum.*

Contraria † tamen sententia magnis rationibus, 6
& auctoritatibus defendi potest. Ante omnia supponendum, dotem data vltra modum hic præfinitum esse ipso iure nullam. Ita probatur ex verbis huius legis ibi. *Sea en si ninguno.* Hæc verba latam sententiam significant, *glos. in l. amissione, §. qui deficiunt, ff. de capit. diminution. Imol. in c. si quis ex clericis, de vita, & honestat. clericor. Bal. & Decius in l. 1. colum. 3. Cod. de secund nupt. Bald. in l. si qua mulier, Cod. ad Tertull.* Rursus probatur ex verbis legis statim sequentibus, *ibi. De ningun valor y efeto.* Hæc verba significant, & operantur actum in contrarium esse ipso iure nullum. *Ita notat glos. in c. si cut in verbo Non valere, de election. in 6. & ibi. notat Ioannes Andre. Abb. in cap. quia propter, de elect. Bald. & Dominicus in cap. nonnulli, colum. 1. de rescriptis, Domini. in cap. dispendia, in tertio notabili, de rescript. in 6. Decius, in capit. 2. colum. 3. de testibus, glos. in clemen. vltima, in glossa vltima, de election. glos. in cap. cum dilecta, in verbo Irritum. de rescript. Bartol. & Iason in leg. vniuersa, Cod. de precib. Imperat. offerend. Aretin. in l. 1. colum. 6. ff. de testament. Alexand. in l. posthumo, colum. 6. Iason, col. 7. Cod. de contra tabul.* Rursus, quod talis dos sit ipso iure nulla, probatur ex illis verbis: *No pueda,* quæ actum reddunt ipso iure nullum, *auctore Bald. titulo de pace constantiæ, versicul. hoc quod, Roman. in l. si vero, §. de viro, fallentia 13. ff. sol. matrimon. Cæpolla in l. fin. Cod. de vsucapion. pro donato. Ias. in l. 1. §. sublata, in secunda lectione col. 3. ff. ad Trebellian. Ias. cons. 168. col. 6. lib. 2.*

Supposito, † quod dos data vltra legitimam, vel 7
vltra summam hic præfinitā, est ipso iure nulla, succedit regula iuris, quod possidens rem ex contractu ipso iure nullo, non facit fructus suos, sed tenetur restituere rem cum fructibus. Ita docet glossa *in Authent. de incestis nuptiis, in verbo, Imminere. Ioan. Andre. in cap. felici, §. nullus, de pœnis, in 6. Anchar. Domini. & Franciscus, in cap. 1. de præscription. in 6. Petrus Ferra. in*

forma

firma libelli. Super spoliatione possessionis, in verbo, Ipso facto. Alex. in l. 1. col. 1. C. de his quibus, vt indignis, & ibi Paul. Albericus Brunus consil. 41. colum. fin. Cynus, & Bald. in l. incestas, Cod. de incestis nupt. Afflict. in constitution. Siciliæ, incipient. de Pactarenorum, col. 4. vers. sed quæro. Paul. a Montepico, in l. post contractum, col. pen. ff. de donatio. Felyn. in c. Rodolphus, col. antipen. de rescrip. Ias. in l. 1. num. 3. C. de his quibus, vt indignis. Ergo melioratio dotis ratione facta reuocanda est cum fructibus.

8 His consonat, † quod scribunt Alexand. & Paul. *in l. 1. C. de his quibus, vt indignis,* quod possidens ex titulo quod ipse scit esse fragile, & inutile, non solũ

9 rem, verum etiam fructus restituere tenetur.

Gener autem, † vel filia dotis nomine meliorata scit, vel scire debet meliorationem nõ solum inutilem verum etiam ipso iure nullam esse. His accedit, quod etiamsi possidens rem alienam iuris ignorantia, nonnunquam faciat fructus suos, *vt in l. sed etsi lege, §. scire, ff. de petitio hered. gloss. in l. de fructibus, ff. de donatio. inter virum & vxor. Felin. c. de quarta, n. 29. de præscript.* hoc non habet locum, quando lex resistit contractui, & prohibet eum fieri, tunc enim possessor non facit fructus suos, quoniam possidens ex contractu cui lex resistit cẽsetur esse in mala fide *quemadmodum Codic. de Agricol. & censitis l. iubemus nulli, §. sane, Codic. de sacrosanct. eccles. notat Bart. in l. sed etsi lege, §. scire ff. de petit. hered. Felin. in c. de quarta, nu. 31. de præscrip. Abb. in c. grauis, col. antepen. de restit. spoliat. Anton. Barba. & Abb. in cap. ad nostram, de rebus ecclesiæ, non alienand. Bal. in l. Celsus, in 4. notabili, ff. de vsucap. Laurentius a Rodolphis, in c. sine exceptione, q. pen. 12. qu. 2. Lupus in cap. per vestras. § 13. incipient. Sed pulchrum col. 2. num. 5. de donatio. inter virum & vxor.*

10 Cõfirmatur hæc † opinio, quoniam emphiteota tenetur restituere fructus a die, quo emphiteosis fuit finita, *auctore Fel. in c. de quarta, de præscript. Socyn. cons. 157. col. 4. lib. 2. versiculo postremo. Angel. in Authen. de non alienandis, §. si vero, Bald. in l. si pater col. 3. C. de vsufruct. Ias. in l. 2. col. 5. C. de emphiteoti.* Cum ergo ex eo die quo contractus censetur finitus fructus debeantur, multo magis ab eo die quo fuit ipso iure nullus lege resistente & contractum prohibente. Sic Gabaula *in l. Centurio conclusione, 13. ff. de vulg. & pupil.* scribit, fructus restituendos a die quo cõtractus censetur resolutus, ergo multo magis a die quo fuit ipso iure nullus. Postremo cõfirmatur hæc opinio, quoniam negari non potest, quin filia censeretur habere, supra taxam legis nisi restitueret fructus. Fructus enim veniunt appellatione bonorum *l. subsignatum, §. bona ff. de verborum significat.* & fructus augent rem *l. item veniunt, §. fructus, ff. de petitio. heredit.* Facit etiam, quod dixi supra suo loco, *vers. sexta quæstionis,* vbi dixi, non posse dari, vltra summam, etiamsi non detur ex substantia, sed ex fructibus, quæ omnia hic addere poteris ad confirmationem huius opinionis.

11 Meminisse tamen † oportet, quod si gener credidit summam sibi in dotem datam non excedere præfinitionem huius legis, & sic bona fide possidet, quod tunc nõ tenetur fructus restituere. Hoc enim casu errat in facto nesciens quicquam fieri aduersus prohibitionem legis, & hoc casu deficit regula iuris supra assignata, *auctore Angel. in l. quæcunque ff. de publican. colum. fin. Curt. senior consil. 71. col. 9. Couarr. variarum resolut. lib. 1. capite 3. num. 8. versiculo potest etiam Felin in cap. de quarta, numer. 25. de præscript. Abb. ibi colum. 3. Dominic. in c. 2. §. contractus, de rebus ecclesiæ, non alienand. in 6. Bald. in l. Celsus, in 4. notabili, ff. de vsucap.* Faciunt quæ dixi suprà *cap. præcedenti a nu. 3.* de eo qui ignorabat vxorem esse spuriam. Vide Lupum *in cap. per vestras, §. 24. numer. 3. vers. vno tamen.*

Rursus non † debebuntur fructus quãdo dos im- 12
modica data est in pecunia, tũc enim non a die quo dos fuit data, sed a tempore moræ fructus debentur *l. fructus, l. videamus, ff. de vsur. l. cum tu, ff. de leg. 1. facit quod notat Bertrand. consil. 301. colu. fin. libr. 2. & consil. 47. num. 2. lib. 3. Capra consil. 88. colum. 3. versic. circa secundum.* Qui notant fructus legitimæ dãdos filiis a tempore mortis patris. *gloss. & Iason in l. scimus C. de inoffic. testam. Bald. in l. non est, Co. famil. hercisc.* hoc tamen non habet locum quando legitima debetur ex pecunia, tunc enim non a tempore mortis sed a tempore moræ debetur interesse iuxta distinctiones Doctorum. Ergo idem sentiendum, quãdo dos data fuit in pecunia, vt non a tempore quo data fuit sed a tempore moræ debeantur fructus. Filii enim improbantes meliorationem nihil aliud petunt quam legitimam, & sic traditio doctorũ supra relata loquitur in specie.

Non obstant † adducta in contrarium ad probã- 13
dum quod dos immodica non est restituenda cum fructibus, Doctores enim non loquuntur quando dotis præstatio, vel actus qui fit, fuit ipso iure nullus aduersus prohibitionem legis, tunc enim dos restituenda est cum fructibus, hic autem constitutio dotis supra taxam est ipso iure nulla. Item etiam si dos non debeat conferri cũ fructibus, fallit quando fuit immodica, & accepta aduersus prohibitionẽ legis, quod ni me fallit memoria scribit Paul. a Montepico *in l. in quartam ff. ad leg. falcid.*

Notandum tamen, † quod etiamsi constitutio 14
dotis ex qua oritur melioratio sit ipso iure nulla, tamen non reuocatur in solidum sed tantum pro parte excedente resecatur. Ita in constitutione arrharum excedentium decimam, notat Roderic. *l. 1. titulo De las arrhas. §. nota. vlterius,* & in materia dotis probatur *in l. sive generali ff. de iure dotis, scribit Moline. in tractatu de donatio factis in contractu matrimon. num. 58.* Et in parte legante supra tertiam, & quintam probatur *in l. 7. tit. 12. libr. 3. Fori, ad finem.* Et dos immodica data spuriæ rata manet resecato excessu, *Capitulo decisione 181. Bartol. l. final. §. si a socero. ff. quem fraus creditor. Ripa, l. 1. num. 68. ff. solut. matrim. Cifuentes l. 28. Taur. versiculo secundo dubito.* Sic in casu *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* vbi vxor prohibetur dare secundo marito vltra id quod reliquit filio primi matrimonii minus habenti, & si plus det solum reuocatur quod plus dat. Ita Angel. *in Authent. de non eligendo secund. nubent. in princip. colum. penult. vel finali. gloss. in l. hac edictali, § quam obseruationem. Id in notat Butricarius in dict. leg. hac edictali, & ibi Bertrandus, in repetitione. §. si vero plus, num. 2.* Vbi dicit hanc esse veram, & communem opinionem. Facit regula generalis, quod vtile per inutile non vitiatur *l. sancimus, Cod. de donatio. l. penultima. ff. de vsur.* Et nominatim in dote excessiua, scribit Curtius iunior, *consil. 35. num. 5. versiculo secundo principalis dubitatio. Nouel. de dote, 6. parte priuilegio 41. Saryc. l. 1. Cod. si aduers. dotem, Lupus, cap.*

per vestram, §.24. de don. inter vir. & uxor. l. hac edictali, in fine principii, C. de secund. nupt. Bertr. in l. hac edictali, num. 66. Cod. de secund. nupt. & probatur in hac lege, ibi: *So pena que todo lo que demas de lo aqui contenido diere, y prometiere (segun dicho es) lo aya perdido, y pierda.*

SVMMARIA.

1 *Pater meliorans filiam aduersus huius legis decretum, an aduersus proprium factum possit venire, agendo, vel excipiendo. & nu. 2. & 3.*
Filius viuo patre an possit rescindere meliorationem filiæ factam ratione dotis, n. 8. & 9.
Et quid in heredibus filiorum, post mortem dotantis num. 15.
Remedium huius legis an tollatur longi, vel longissimi temporis cursu, adhoc ut impediat, ne melioratio improbari possit, n. 11. 12. 13. & 14.
2 *Actum vel contractum ipso iure nullum, an liceat improbare, & num. 2.*
Et quid si actum factum aduersus legem prohibitiuã factum sit iuramento interposito.
4 *Maritus rem dotalem alienans, an contra proprium factum possit venire.*
Et quid in donante natis sibi liberis,
5 *Res prohibita alienari extra familiam; an si alienetur, ipsimet alienans possit reuocare alienationem.*
6 *Res prohibita alienari si euincatur, non ideo euincitur, quod nõ sit alienantis, sed speciali iuris dispositione, euictio non debetur, neque venditor tenetur defendere.*
7 *Res, si ex natura negotii euincatur, an euictio debeatur.*
Euictio si procedat ex ipso contractu, & non ex caussa antecedenti, an debeatur.
8 *Melioratio nihil aliud est quam donatio.*
L. hac edictali, Cod. de secund. nupt. dispositionem transgrediens, an possit impugnari matre viuente.
Mater adulterium committens, an dos applicetur viro ultra metam scriptam l. hac edictali. & residuum applicetur filiis primi matrimonii, qui viua matre petere non possunt.
9 *Pater si donauit uni filiorum omnia bona sua, an alter filius viuo patre, possit impugnare donationem. Et possit a fratre alimenta petere.*
10 *Filius (iure sanguinis) an possit retrahere rem venditam a patre, patre viuo.*
11 *Dos immodica querela inofficiosæ donationis an reuocari possit.*
12 *Supplementum legitimæ intra quod tempus peti possit. Et an ipso iure fiat.*
13 *Ius dicendi contractum nullum, intra quod tempus finiatur.*
Contractus licet ipso iure nullus sit, oportet, ut pars declaret se nolle contractum valere.
Filia exclusa statuto stantibus masculis, an succedat si bona possideat per triginta annos.
14 *Tempus quod elabitur viuente patre, an noceat filiis quo ad reuocandam immodicam dotem.*
Lex si actus resistat cursus longissimi temporis nihil operatur.
Contrahens aduersus legis decretum censetur esse in mala fide.
Error iuris an prosit, cum lex contractus resistit.
Limita nisi errans, erret in facto, credens nihil fieri aduersus legem.
15 *Filii qui potestatem habent, si moriantur viuo patre, an ius reuocandi meliorationem possint transmittere ad heredes extraneos.*
Et an transmittant ad filios.

CAP. XXXIV. *An pater, qui dotis ratione meliorauit filiam, possit factum proprium improbare, & an filii viuo patre possint impugnare, & rescindere meliorationem. Et an cursus longi, vel longissimi temporis impediat, ne melioratio possit improbari.*

QVæri † solet, *an pater meliorans filiam aduersus legis huius decretum possit aduersus proprium factum agendo vel excipiendo venire, & an eo viuo, filii possint rescindere meliorationem. & an remedium huius legis tollatur temporis cursu ad instar inofficiosæ donationis?* Quoad primum, videtur patrem nõ posse factum proprium improbare iuxta iuris regulam, *l. si post mortem, & ibi Bart. ff. de adoptionibus, ca. si quis presbyterorum, & ibi Abb. de rebus ecclesiæ non alienan. c. quod semel, de reg. iuris, in 6.* 1

Sed verius † videtur patrem posse sese tueri decreto huius legis aduersus generum dotem petentem, vel partem excedentem repetere, si eam iam tradiderit. Quoniam quando actus, vel contract⁹ est nullus ipso iure, licet factum propriũ improbare, *l. 1. & ibi notat glossa, C. de liberali caussa glo. ss. in cap. diuersis fallaciis, de cleric. coniugat. Bart. in l. post mortem, col. 1. versic. si vero est factum contra legem ff. de adoptio. Bald. in l. 1. Cod. de libera. caussa, textus in leg. quemadmodum. C. de agricol. & censi. lib. 11. & in l. iubemus, § sane, Cod. de sacrosanct. eccles. scribit Alex. in l. si collatione, num. 10. C. de collationibus, versiculo & cum responsione, ad finem, col. 4. Ias. ibi. num. 7. Aretin. consil. 114. Iason in repetitione l. frater, a fratre, nu. 45. ff. de condic. indebit.* 2

Confirmatur hæc opinio ex eo quod apte scribit Imol. *in leg. Aquilius. ff. de donatio.* quod si quis donet ultra metam legis absque insinuatione, potest donationem a se factam impugnare, quod refert & sequitur Ias. *in l. si donatione, num. 7. Cod. de collat. & in l. frater, a fratre, num. 45. ff. de condict. indeb.* Vbi dicit esse regulam verissimam, quod licet venire aduersus factum proprium quando factum est aduersus legẽ prohibitiuam. Quinimo etiamsi iuramẽtum interpositum sit, licet patri impugnare actum factum aduersus legem, *ut docuit Fridericus Senensis*, cuius opinionem probat Imol. *in c. cum contingat, col. 6. de iureiurand. Ias. in l. si donatione, col. fin. C. de collat.* 3

Sic maritus † alienans rem dotalem potest aduersus factum proprium venire, *gloss. in l. unica, §. & cũ lex, Cod. de rei uxor. actio. in verbo Alienare. & ibi DD. gloss. in § 1. Institut. quibus alienare licet, vel nõ, in verbo Interdicta. & ibi Faber, Bart. & Imol. in leg. eum ver. ff. de usucapio. Speculator. titul. de emtione, & venditione, § 3. loco, num. 10. Imol. in cap. cum contingat, num. 19. de iureiuran.* ubi hanc pronunciat esse communem opinionem. *Platea in leg. 3. Codic. de iure fisci, libr. 10. Lupus in rubr. de donationibus* 4

inter

inter vir. & uxor. § *46. ex praedictis, num. 3. Campe. de dote. 4. parte q. 25.* Sic donans impugnat donationē natis liberis, beneficio *l. si unquam C. de reuocan. donat.* & ex traditionibus Doctorum venit aduersus factum proprium: *vt per Bald. in l. 1. in fine, Co. de inoffic. donat.* Scribit Ioan. Bernardus Episcopus Calagurritanus. *regula 213. ampliatione 10.*

5 Sic Paul. *l. filius familias, § diui. col. 2 ff. de leg. 1.* scribit quod si testator prohibuit rem quampiam alienari extra familiam, prohibitio valet, & si alienetur non solum alii de familia, verum etiam ipsemet alienans potest improbare alienationem, *argumento l. quemadmodum, C. de agricol. & censi. lib. 11. Cuius opinionem sequitur Fernandus Loazes, in d. § diui. col. 7. ad finem, 2. notabil. & Ambrosius de Opizonibus columna 5.*

6 Haec videtur † opinio vera, & probabilis, neque cuiquam faciat scrupulum, quod pater teneatur de euictione, & quod quem de euictione tenet actio agentem repellit exceptio, *l. vendicantem ff. de euictio.* quoniam vt capite praecedenti *anno 12.* dixi, promissio de euictione facta a patre, non validat meliorationē. Neq; n. tenet de euictione etiamsi melioratio rescindatur, quia cum res non ideo euincitur q̄ non sit vendentis, sed ex speciali iuris dispositione, euictio nō debetur, neque venditor tenetur defendere, *vt notatur in l. si minor in principio. ff. de euictio. facit l. si seruum, & l. fundum, & l. si mancipium ff. de euictio.* Praeterea, qui meliorationem accipit per viā dotis, scit, vel scire debet rem a se auferendam, ergo non magis de euictione agere potest, quam is qui fundum alienum sciens emit cui euictionis ius non conceditur, *l. si fundum, C. de euictio.*

7 Rursus † cum res euincitur ex natura negotii, nō debetur euictio, sed sibi imputet qui sic contraxit, *gloss. fi. in leg. si familia. vers. Item quid si vni, & ibi sequuntur Cyn. Bart. Bald. & Salyc. C. familiae herciſc. Bald. ca. 1. § rursus si fidelis, circa medium, & ibi Martinus Laudensis, Aluarotus, & Cardinal. Alexandrin. tit. Quibus modis feudum amittatur. Aret. in consil. 3. per totum, Curt. iunior cons. 49. col. 18. num. 71. Ripa, lib. 1. responsorum. c. 2. num. 62.* Rursus cum euictio procedit ex ipso contractu, & non ex caussa antecedenti non debetur euictio *l. 3. & l. Lucius, ff. de euictio.* hic autem recissio meliorationis, oritur ex ipso contractu meliorationis, & nō ex caussa praecedēti.

8 His ita definitis † videamus vtrum filii viuente patre possint reuocare immodicam dotis praestationem. Mouet quaestionem *l. 8. titu. 4. p. 5.* ibi: *Conque finque en salua a sus buenos la su parte legitima. tambien en vida de su padre, como despues de su muerte.* Nota illa verba: *Tambien en vida de su padre.* Quae significare videntur filium etiam patre viuente posse reuocare immodicam donationem a patre factam. Melioratio autem, nihil aliud est quam donatio *l. donari, ff. de regul. iuris, notat Lupus, cap. per vestras, § 22. num. 3. de donatio. inter virum & uxor.* Item facit haec lex, ibi: *Lo de mas lo ayo perdido:* Ergo applicatur filiis eum pater amittat, licet haec verba aliter declarem capite penult.

9 Sed his non † obstantibus verius videtur filios non posse viuo patre rescindere meliorationem. Quoniam eorum fundamentum est: legitimam filiis non debere diminui, hoc enim definit lex dum vetat filiam meliorari, legitima autem non debetur viuo patre, *leg. 1. § si impubes, ff. de collation. bonor.* Ergo viuo patre non potest impugnari melioratio.

Et nominatim, † quod dos immodica data filiae non possit a fratribus patre viuo impugnari, docuit Lupus *in repet. cap. per vestras, § 22. in constituenda, num. 4. & § 24. num. 3. vers. ex quo sequitur, & versiculo, & hoc mihi videtur. Segura in repetitione l. cohaeredi. § cum filia. colu. 24. versiculo viso, & considerato. ff. de vulg. & pupilla.* Confirmatur haec opinio, quoniam in casu *l. hac edictali*, vbi mulier prohibetur dare dotem. vltra certam summam, ne praeiudicet filiis. certe si vltra illam summam det, filii non possunt eam impugnare matre viua. Ita docuit Bertran. *in rep. dicta l. hac edictali. § si vero plus, n. 17. & 18. C. de secund. nupt. & ibi Iacob. de sanct. Georg. & Bald. cons. 288. incip. quadam domina Nicolina, col. 2. vers. de praescriptione, lib. 4. quod alias est consilium 22 Florian. in disputatione incipiente mulier primo viduata, col. 2. in secundo incidentali.* Quinimo etiam si mater committat adulterium, dos non applicatur viro vltra metam scriptam *in l. hac edictali:* & residuum applicabitur filiis primi matrimonii, qui tamen viua matre id nullo modo petere possunt, vtrumque docet Bald. *in d. l. hac edictali, Floria. in disputatione primo viduata, col. 5 vers. secundo premitto. Barb. in c. 1. vt lite non contestata, Bert. in repet. l. hac edictali in principio, num. 58.* Comprobatur haec opinio, ex petitione Principi oblata, ibi: *El derecho de la demasia passe a los herederos.* Dum autem pater viuit non sunt heredes, neq; datur hereditas, *l. 3. ff. de hered. vel actio. vend.*

His congruit, † quod si pater vni filiorum donauit omnia sua, non potest alter filius viuo patre impugnare donationem, sed demum eo mortuo, licet possit a fratre petere alimenta. Ita docuit *Ioann. Andreas in additionibus ad Specul. titulo qui filii sint legitimi, in rubrica in principio.* Id enim generale est, vt donatio inofficiosa a patre facta non possit eo viuo impugnari, *auctore Cyn. Bart. & Bald. l. 1. C. de inoffic. donatio. Salyc. in l. si totas, versiculo tunc quaero an in vita donatoris, C. de inoffic. donat. Tiraq. in leg. si vnquam in principio legis, num. 91. C. de reuoc. donat. Molin. in tractatu de donatio. factis in contractu matrimonii, n. 12.*

Rursus licet † disputetur *an filius iure sanguinis possit retrahere rem venditam a patre*; tamen id videtur expeditum non posse retrahere viuo patre, *cap. constitutus, de in integrum restitutio. & ibi notat Henricus Boich. Tiraq. de retractu, lib. 1 gloss. 9. § 1. nu. 46.* Non obstat lex Regia supra citata, quoniam eius verba alium sensum habent, scilicet, patrem, neque in vita, neque in morte non posse praeiudicare filio in legitima, non tamē probat quod filius possit impugnare donationem factam a patre viuo patre, & ita interpretatur ibi glossa *in verbo, En vida, in principio.* Licet tamen filii masculi non possint reuocare in vita tamen si sint filiae foeminae, & dotari nō possint: videtur viuo patre agi posse. Nam si donatio fuit amplissima: masculi viuo patre aluntur à fratre donatario, non sic filiae, *auctore Ioan. Andr. ad Spec. titulo qui filii sint legi. in rubr. in princ. Lupus ca. per vestras, § 22.* ergo filiae dotabuntur. 10

Nunc † tractemus *an reuocatio meliorationis peti debeat intra quinquennium ad instar inofficiosae donationis an vero etiam post tempus longissimum reuocatio fieri possit?* Mouet quaestionem; quod dotata vltra legitimum modum dicitur donationem accipere, *auctore Butrecar. Cyn. & Azone, Bart. Bald. & Paul. in l.* 11

unic. C. de inoffi. dotib. Campeg. de dote, 1. par. q. 55. Lupus, cap. per vestras, §. 22. num. 13. de donat. inter virũ & uxor. Qui omnes scribunt, dotem immodicam querela inofficiosæ donationis reuocari posse. Cũ ergo querela inofficiosæ donationis finiatur quinquennio, sicut querela inofficiosi testamenti, *ut in l. pe. Codic. de inoffi. donat.* videtur rescissionem intra quinquennium petendam, & postea non posse peti.

12 Sed contra † videtur, reuocationem immodicæ dotis intra triginta annos petendam, quod sentire videtur Lup. *d. §. 22. num. 6.* Et comprobatur, quoniam filii reuocantes meliorationem, nihil aliud petere videntur, quam, vt legitima, melioratione diminuta suppleatur: supplementum autem legitimæ intra triginta annos peti debet, & post peti non potest, licet ipso iure fiat ex dispositione *l. scimus, Cod. de inoffic. testam.* Ita docuerunt Bald. & Salyc. *in leg. omnimodo, Cod. de inoffic. testam. Ang. in l. Papinianus, §. si conditione, ff. eod. tit. Bald. Salyc. & Paul. in l. si quis filium, Cod. eodem, Bald. in l. filium, column. 5. versic. in his oppositionibus, Ang. in Auth. de triente, & semisse, §. 1. ad finem, Imol. in l. qui soluendo, ff. de heredib. instituen. Decius consil. 303. column. 1. & 2. versiculo ulterius, Alex. consil. 28 col. 3. libr. 1. & consil. 8. colum. 6. lib. 3* & est communis opinio *secundum Rodericum. in l. quoniam in prioribus, in 3. limitatione, Co. de inoffic. testam.*

13 Sic ius dicendi † contractum nullum finitur triginta annis, *auctore Bald. & Ang. in l. sicut, Cod. de prescrip. triginta vel quadraginta annorum. Socinus cons. 106 column. 2. lib. 4.* Licet enim cõtractus sit ipso iure nullus, oportet vt pars declaret se nolle contractum valere, *iuxta glos. & Bart. in l. eleganter, ff. de dolo, glo. in l. uerisgentinum, § praetor ait. in verbo Dolo malo, ff. de pact. & ibi Bald. Ang. & Alex. Gomez. §. actionũ, col. 8. Inst. de action. Ang. in l. si quis, aliã § sed etsi g. ff. de sol.* Ergo quamuis melioratio dotis ratione facta sit nulla ipso iure, tamen si qui læduntur, non impugnant, videtur post triginta annos non audiẽdos. Sic filia exclusa stãtibus masculis, ne succedat in bona patris, succedit si ea possidcat per annos triginta. Ita definit Brun. *in tractatu de statuto excludente fœ-*

14 *minas, art. 14. num. 15.*

Sed mihi sanior † opinio videtur, filium admitti ad reuocandum meliorationem factam ratione dotis, etiamsi longissimum tempus elapsum fuerit. Et quidem omne tempus, quod elabitur viuente patre, filiis non nocet, quoad reuocandum immodicã dotem. Ita notat Lupus *in cap. per vestras, §. 22. numer. 6.* Cum enim viuo patre impugnare meliorationem non possint, non valenti agere non currit præscriptio, *l. in rebus, §. omnis, C. de iure dote.* & hic casus vacat prorsus ambiguitate. Tamen etiamsi longissimũ tempus elabatur post mortem patris, melioratio reuocari potest. Moueor, quoniam quando lex actui resistit, cursus longissimi temporis nihil operatur. Ita docet Abb. *in c. de quarta, col. 2. nu. 8. versic. venio ad glossam. Felin. ibi, num. 25. de praescriptio. Baldus & Paul. in l. Celsus. ff. de vsucapio. Bart. per textum ibi in l. quemadmodum, Cod. de agric. & cens. lib. 11. Baldus in d. l. Celsus in 4. notabili, ff. de vsucapio.* Faciũt ea, quæ dixi *capite præcedenti*, scilicet quod non lucratur fructus possidens rem ex contractu, cui ius resistit: vide quæ ibi dixi. & Lupum *in c. per vestras. §. 23. in cap. sed pulcrum videre, nu. 6. de donat. inter virum & uxor.* vbi testatur hãc esse communem opinionem Nicolaus Walduam *tract. de successio. ab intestato, §. & quemadmodum n. 48.* Confirmatur in specie hæc opinio, ex Bart. *cons. 119.* vbi scribit, quod si sacerdos dedit dotem filiæ aduersus prohibitionem legis, quod heredes sacerdotis possunt etiam post lõgissimum tempus immodicam dotem auocare, non obstante triginta annorum curriculo, quod omnes actiones extinguere solet. Illud enim non admittitur, quando lex cõtractui resistit. Cum enim contrahens aduersus decretum legis cẽsearur esse in mala fide *l. quemadmodum C. de agric. & cens. libr. 11.* cursus temporis nihil prodest *c. possessor malæ fidei, de reg. iur. in 6.* Neq; error iuris prodest, cum lex contractui resistit *l. si fur. l. nunquam vsucapionibus. ff. de vsuc. & illam Bart. sententiam probat Lupus in c. per vestras, § 23. sed pulcrum est videre, n. 6 de don. inter virum & vxor.* Ergo cum hæc lex prohibeat seuerissime meliorationem dotis ratione, decernens contra factum esse ipso iure nullum, videtur reuocationem etiam post tempus longissimum peti posse. Hoc tamen limitandum, nisi filia vel gener errassent in facto, credentes nihil fieri aduersus hanc legem, tunc enim fortassis cursus tẽporis proderit, etiamsi lex meliorationi tacite & expresse resistat. Ita videtur probari ex Abb. *c. de quarta. col. 3. Felin. ibi, nu. 25. de præsc. Bald. in l. Celsus in 4. notabili. ff. de vsucap.* Et confirmatur ex Ang. *in l. quæcunq; ff. de publicia. Curt. senior cons. 71. col. 9. Dec. in c. 2. §. contractus, de rebus ecclesiæ non alienan. in 6. Bal. in l. 4. n. 4. C. pro emtore.* Non obstant ex aduerso proposita, quoniam non loquuntur, quando lex contractui resistit, neq; Lupus qui triginta annis rem videtur metiri, vidit hanc legem, tanta verborum copia, tam acri seueritate, tam rigidis verbis meliorationẽ prohibẽtis: & aliud est legem resistere cõtractui, aliud non probare eum, *vt per Bart. in l. cũ lex. ff. de fideiuss.*

Ex his elicitur, † quod non solum filii poterunt reuocare meliorationem, verum etiam eius heredes, non obstante temporis cursu, vt in dote inofficiosa asseuerat Cass. *in consuet. Burg. rub. 7 §. 12. n. 25.* Si tamẽ filii viuo patre morerentur, non transmitterent ad heredes extraneos ius reuocãdi meliorationẽ. Ita in casu simillimo, definit Bertr. *in repetitione, l. hac edicta li, §. si vero plus, n. 18. C. de secund. nupt.* vbi scribit, quod etiãsi filii primi matrimonii possint reuocare dotẽ, quam mater dat secundo marito, vltra modũ in lege præfinitum, tamen quod si moriantur viua matre, transmittunt hoc ius ad filios, non ad heredes extraneos. Quoniam cum ius reuocandi competat viua matre, nõ potest transmitti viuente matre, sicut diximus in hereditate nondũ delata. Ita docuit Vitalis de Camba. *in tractatu clausularum, in clausula Quibus iuribus renunciari possit, § quando filia repellitur a successione ex statuto, col. 9. versiculo dubitatur tamen de legitima.* Ad filios tamen bene transit, *vt in Authen. de nupt. §. optimo.* Non enim dotis ratione admittitur melioratio in præiudicium nepotum, *vt dixi supra.* Neque enim eis minus debetur legitima, quam parentibus, quos repræsentant. 14

SVMMARIA.

1 *Fideiussor patris dotis ratione meliorantis filiam, an ex vi fideiussionis cogatur soluere dotẽ promissam, & n. 2. 3. 4. 5 6.*

Limita etiamsi frater sit fideiussor. vt n. 8.

Filiusfamilias licet se obligare non possit, an fideiussor ab eo datus ad impugnationem transgressionis compellatur.

Præbi-

Prohibitus contrahere, an p[illegible] fideiubere.
3 *Intellectus [illegible] deiussores eius ff. [illegible] de donation.*
4 *Intell[illegible] qui contra Senatus. ff. de fideiussor.*
Lex si contra[illegible] [illegible] at, an ex ea oriatur obligatio ciuilis, [illegible].
5 *Lex si contractus re[illegible], fideiussor datus ex dicto cō[illegible] [illegible] atur ex [illegible]ussione.*
Contractus pr[illegible]bitus per verbum Potest, *praeposita negatiua [illegible], censetur efficacissime prohibitus.*
P[illegible]incipalis si conuenire non possit, an possit fideiussor ab eo datus.
[illegible] quid in fideiussore dato a marito conferente donationem in vxorem.
Et quid [illegible] [illegible]ore vxoris vendentis rem dotalem absque mariti facultate.
Et quid in fideiussore minoris.
Lex siue resistat potentiae contrahendi, siue contractui, siue obligationi, fideiussor datus an teneatur.
Fideiussor etiamsi de iure sciens principalem nō esse obligatum teneatur, an procedat quando ciuiliter neque naturaliter principalis non est obligatus.
8 *Intellectus l. si mulier contractus. ff. ad Sen. Consult. Velleian.*
Fideiussor improbatis cōtractus, an teneatur, etiamsi non possit repetere a principali.
Contractus si contineat iniquitatem, & sit vltra modum a lege praescriptum, non oritur ex eo obligatio ciuilis, neque naturalis.
8 *Fideiubens an consentire videatur.*
9 *Fideiussor ratione dotis suscipiens in se periculum: dicens, se scire summam quam dotans dat, esse licitū, & nihil ex ea inferri aduersus legis decretum, an teneatur, & n. 10. 11.*
Et quid si extraneus se obliget conseruare generam, in tali melioratione non obstante dicta lege nostra.
Intellectus l. 1. & 2. C. de fideiussoribus minorum.
12 *Correus simul & principalis se obligans cum patre an teneatur ad solutionem meliorationis factae dotis ratione.*
13 *Fideiussor, si casu aliquo non obligetur, correus tamē obligatur.*
14 *Correus ex caussa lucratiua nihil repetit, si soluat.*
Extraneus ex caussa lucratiua promittens dotem pro muliere, an obligetur.
16 *Duo correi promittentes dotem, ad vnū ex eis pertinet onus dotandi, quia alter censetur fideiussor.*
17 *Fideiussor, si non potest se obligare an possit obligari correus, & n. seq.*
18 *Lex si resistit actui vitiato principali vitiatur accessorium.*

CAP. XXXV. *An fideiussor obligans se cum patre teneatur pro melioratione dotis ratione facta, & quid in correo simul, & principaliter obligato cum patre.*

1 QVAERO an fi[illegible]ussor patris dotis ratione meliorantis [illegible] teneatur ex vi fideiussionis soluere promis[illegible] dotem? Videtur cogendum, argument[illegible] *l. 2. C. [illegible] de fideiusso mino.* Vbi etiamsi minor non possit compelli ad solutionem, compellitur fideiussor: ergo l[illegible] et pate[illegible] non compellatur; fideiussor est [illegible] compellendus. Rursus mouet quaestionem quod scribit Albe. *in prima parte st[illegible] statutorum, quaest. [illegible] incipiente, dominus: quaere.* V[illegible] scribit, quod si ex statuto [illegible] [illegible] quod fideiussor ab eo datus [illegible] contractus implementa [illegible] probat Alexand. *in additio[illegible] [illegible], ff. de fideiussoribus.* Et [illegible] improbat Tir[illegible]q. *[illegible] 4. num. 14. vers. hinc dicere potest.* 2

Sed mihi in p[illegible]posi[illegible] specie verius videtur fideiussorem [illegible] teneri. Ita nominatim in [illegible] scribit Antonius Padilla breui ad [illegible] magnus, *in repetition. Auth. res quae num. 19. C. commun. de leg.* Et comprobatur ex verbis legis, ibi: *Todos los contratos, o promissiones, sean ningunos*: Fideiussio autem [illegible] est, & prohibitus contrahere non potest fideiubere, *auctore Bald. in Auth. in sacramenta puberum, colu. pen. vers. extra quaero ff. si cert. pet. & ibi notat Ripa, co. 10. l. 4. tit. fin lib. 3 Fori.*

Rursus haec opinio † confirmatur ex textu singulari *in l. fideiussores eius. ff. de dona.* vbi probatur, quod fideiussor eius qui donat supra metam legis, non tenetur, sed exceptione sese tueri potest etiam inuito reo principali. Cuius legis verba quoniam expressa videntur ad definitionem nostrae quaestionis, visum est hic subnectere. Inquit lex. *Fideiussore eius, qui donationis caussa pecuniā supra legis modum promisit, exceptio dari debet etiam inuito reo.* Nescio a[illegible] aliquid efficacius proferri possit. Pa[illegible] enim m[illegible]liorans filiam ratione dotis, donat ei [illegible] metam legis, ergo eius fideiussor exceptione se [illegible]eri potest. 3

His congruit † textus *in l. q[illegible] contra Senatus, ff. de fideiussor. ibi: Fideiussorem [illegible], quia neque ciuilem, neque h[illegible] [illegible] aduersus patrem habet.* Ecce [illegible] a p[illegible] datum non teneri, quoniam [illegible] nulla oritur actio. Aduersus patrem [illegible] ratione dotis, nulla oritur o[illegible], neque naturalis imo contractu[illegible] nullus, vt hic expresse definitur, & [illegible] contractui resistit non oritur ex eo obligatio ciuilis, neq; naturalis, *vt per Bartol. Paul & Imol. in l. cum lex, ff. de fideiussor.* 4

Rursus cum lex resistit † contractui [illegible] fideiussor datus non tenetur, *vt in l. cum lex. & ibi Bart. Imol. & Ang. & Paul. ff. de fideius. gloss. in l. non dubium, in verbo Obed, C. de legib. Bar. ibi, n. 28. Bald. n. 22. Ias. ibi in d. gl. in verbo. Obed Paul. in l. seruus, & in l. Marcell. ff. de fideius. Ant. in c. cum contingat*, & ibi Imola *nu. 18.* asserit hanc communem opi[illegible]onem, de iure iuran. *Bal. in l. si p[illegible] col. 2 nu. [illegible] C. de praediis minorum. Bart. [illegible] de his ff. de transactio Soc. cons. 112. lib. 2.* Haec autem lex [illegible] dotis p[illegible]aestationi aduersus eius decretum factae, vt liquet ibi: *Mandamos que ninguno pueda por via de dote, ni casamiento, dar tercio, ne quento:* Et paulo inferius: *Mandamos, que todas las promissiones, pactos, o contratos hechos en frande desto, sean en si ningunos, y de ningun valor y efeto.* Vides legē resi[illegible]e immodicae dotis praestationi, omnibus modis quibus fieri potest. *Primo* lex prohibere solet actum dirigendo verba ad personas, praecipiendo ne hunc, vel illum contractum faciant, quae prohibitio el[illegible]cit ne ex cōtractu actio ciuilis vel naturalis oriatur & quod fideiussor datus non teneatur, *secundū Bar. col. 1. Paul. col. 3 & ibi Imola, in l. cum lex. ff. de fideiussoribus, Imola in ca. cum contingat. de iureiurand.* 5

Quod autem lex ista dirigit verba prohibitionis ad personas, patet ibi: *Mandamos, que ninguno pueda por via de dote,* Item nota illam negatiuam præpositam verbo potest: *Ninguno pueda.* Nam contractus huiusmodi verbis prohibitus, censetur efficacissime prohibitus, *vt per Ias. in l. non dubium, num. 60. Co. de legibus. Bald. Fulgos. Roman. Alexand. & Iason in l. si. ff. de seru. Iason in l. Gallus in princip. colu. 5 ff. de libe. & posthum. Bart. in l. de his, ff. de transact. Abba. in c. si quis contra de foro competen.* Neque interest, an prohibitio fiat per verbum *Non potest*, an per verbum *Non possit, vt per Bart. in d. l. de his, Iason in d. l. Gallus, colum. 5. in prima lectione, & in l. pacta, colum. fin. C. de pactis, & in l. stipulatio ista, §. alteri, num. 17. ff. de verb. obligat. & in l. non dubium, colum. fin. C. de legib.* Ergo cum melioratio sit ipso iure nulla, fideiussor datus nõ tenetur: Cum n. neque ciuilis, neq; naturalis obligatio oriatur aduersus patrem, fideiussor accedere non potest, *vt per Bart. & Paul. in l. fideiuss. obligari col. 1. ff. de fideiuss. & in l. 3. ff. eod. tit. Paul. in leg. si quis postquam, & in l. quod enim, & in l. Marcellus ff. eod. tit.* Et generaliter si principalis conueniri nõ potest, neque fideiussor potest, *auctore Bald. in l. 2. ff. de leg. notat Brunus in tractatu de statuto excludente fœminas, artic. 6. num. 6.* Sic fideiussor datus a marito conferente donationem in vxorem, non tenetur *secundũ Paul. in l. cum lex, ff. de fideiussor.* Et fideiussor vxoris vendentis rem dotalem absque mariti facultate nõ tenet, *vt notat Bal. in l. si prædium, col. 2. n. 5. C. de iure dot. Bart. & Doctores in l. cum lex, ff. de fideiussor. Ant. & Imol. in c. cum contingat, de iureiurand.* Idem dicẽdum in fideiussore minoris, *vt per Bart. in l. non dubium, n. 20. Bald. nu. 22. Co. de legib.* & est communis opinio, *auctore Salyc. in l. fin. C. de prædi. minorum, Bart. & Paul. in l. Marcell. ff. de fideiuss.* Rursus hęc regula recepta est, quod siue lex resistat potẽtiæ cõtrahendi siue prohibeat cõtractum, siue obligationem, fideiussor datus non tenetur, *auctore Paul. in d. l. cum lex, col. 1. Imol. in cap. cum contingat, nu. 18. de iureiurand.* vbi etiam notat Antonius. Hæc autem lex tria illa prohibet. Primo potentiam contrahendi, ibi: *Mandamos, que ninguno pueda.* Deinde prohibet contractũ, ibi: *Ninguno pueda prometer.* Verbum *Enim promitto.* est verbum contrahentis, & se obligantis. Postea resistit obligationi, ibi: *Todo lo contrario, pactos, promissiones y contratos se an en si ningunos. y de ningun valor y efeto.* Et si solum vnum ex his prohiberet fideiussor datus non teneretur, iuxta communem sententiam supra citatam. His congruit quod scripsit Imola *in l. cum lex, col. 3. ff. de fideiussoribus,* quod vbi in lege prohibente adest decretum irritans contra factum, fideiussor datus non tenetur. Hic autem adest decretum irritans, vt patet, ibi. *Todo lo contrario se an en si ninguno. y de ningun valor y efeto.* His accedit quod Bart. scribit *in l. 3. ff. de fideiuss. col. fi. & in l. qui contra, ff. eod. tit.* & vtrobiq; Paul. quod etiamsi de iure fideiussor se obligans, sciens principalem non esse obligatum teneatur, hoc non procedit quando principalis, neque ciuili, neque naturali actione tenetur. Ex quo infero, quod etiamsi fideiussor dotis immodicæ sciat patrẽ se obligantem nullo modo teneri, nihilominus ipse conueniri non potest, quia pater, neq; ad solutionem, neque ad euictionem tenetur.

6 His conuenit † textus *in l. si mulier contra Senatũ, ff. ad Vellean.* inquit lex. *Ego puto fideiussori dandam exceptionem, etiamsi mandati actionem aduersus mulierem non habeat, quia totam obligationem Senatus [illegible] probat* Hic autem & contractus, & obligatio, improbantur, ergo fideiussor non tenetur. Neque o[illegible] si quis obiiciat, ideo fideiussorem nõ teneri, quo[illegible] si teneretur, & ad solutionem compelleretur repeteret solutum a principali, & ita fieret fraus legi [illegible] que ideo cõtenderet, quod cum in nostro casu [illegible] iussor non possit repetere a patre, q cogendus est [illegible] solutionem cum non fiat fraus legi. Nam contra[illegible] sententia probatur in dicta l. si mulier contra Senatũ, ibi: *Etiamsi mandati actionem aduersus mulierem non habeat.* Ecce fideiussorem improbati cõtra[illegible] non teneri, etiamsi non possit repetere a prin[illegible] De qua re vide Bart. *in l. si stipulatus, § si ex duob', [illegible] ad fi. ff. de fideiuss. Paul. in l. Marcel. col. 1. n. 2. ff. eo tit.* His consonat, q quando contractus continet iniquitatẽ, & est vltra modum a lege præ[illegible] [illegible] obligatio ciuilis, neque naturalis. Ita docuit Ba[illegible] *rub. ff. de const. pec. quem citat, & sequitur Roder. [illegible] titulo De las arrhas §. quæro tertio, co[illegible]* Ergo fi[illegible] sor accedere non potest, *vt in d. l. cum lex.* Illud supponitur p cõstanti, q fideiussor i[illegible]probat [illegible] ctus non repetit a principali, *ita Alberic. prima par[illegible] statutorum q. 182 Tiraq. post leges connub. [illegible]* probatur *in d. l. si mulier contra Senatũ, ff. a[illegible]*

Non obstant † adducta in contrarium ad [illegible] 7
principalem conclusionem, quoniam opinio A[illegible] rici mihi videt maxime dubia, stantibus superi[illegible]

Hanc tamen opinionem, † q fideiussor do[illegible] 8
stituta aduersus hanc legem nõ teneatur, limi[illegible] sciret esset fideiussor, talis n. fideiussor [illegible] nõ: ã ex vi fideiussionis, q̃ ex vi consens[illegible] consentire, & approbare meliorario [illegible] præiudiciũ, q sufficit, ad hoc, vt mel[illegible] vt dixi supra suo loco. Quod autẽ fideiussor [illegible] tor consentire, notat Bald. *in l. exceptione. C. de [illegible]* vbi scribit, q qs videt cõsentire contractui, p [illegible] fideiussorẽ cõstituit. *per textum ibi, & in l. Pomp[illegible] ff. in quib. caus. pign. vel hypot. tacite contrah. [illegible] vendi[illegible] nem. C. de vsuc. pro empto* Ex quo infert, q si ex statuto filius non possit se obligare absq; c[illegible] pa[illegible] tis videt pa[illegible] ce cõsentire si fideiub[illegible] p [illegible] Quod etiã actus asserit *in sua Margarita, in verbo stat[illegible] vers. pon. Alex. l. si quis heres, § [illegible] col. [illegible] ff. acq. here[illegible] cons. 30. lib. 4. col. 3 vers. capio primum. & probatur [illegible] §. sed & si seruus. & ibi gl. ff. de euictio.* Ergo s[illegible] iubeat p patre diserte, & expresse dicẽte, m[illegible] o fi liam in tertia ratione dotis, non potest ipse p[illegible] patre meliorationem improbare, quoniam v[illegible] eam approbasse.

Rursus illud longo indice † notandum, q[illegible] fideiussor, ita se obligaret, ego suscipio in m[illegible] periculum, quoniam scio summam, q[illegible] Pe[illegible] o nomine datur, licitam esse, & nihil fieri [illegible] legem Regiam in Madritensi conu[illegible] ntu c[illegible] certe hoc casu fideiussor teneretur ad d[illegible] ex eius præstatione insurgeret tacita melio[illegible] plus n. est q̃ fideiussor, q affirmat co[illegible] ractu l[illegible] esse, neq; quicq̃ fieri aduersus legẽ. H[illegible] ius o[illegible] auctor est Baldus, scriptor nobili[illegible] simus *in l. [illegible] remunerandi, §. hoc amplius, [illegible] mand. Ti[illegible] po[illegible] connubiales, gl. 4. n. 14.* Vbi ppon[illegible] q [illegible] iussor vxoris cõtrahent[illegible], absq; facultate n[illegible] uersus phibitionẽ legis obl[illegible] [illegible] sit, illud est sine dubio, q si [illegible] periculum, & affirmauit [illegible] bit obligatio, & tenebitur ad implementum.

10 Praeterea † [illegible] est memoria dignum, quod si extraneus [illegible] re [illegible] uare generum in tali meliorat [illegible] ante hac lege, teneretur ad promissioni [illegible] um, & videtur in aduersum casum [illegible] de so Ita probatur efficaciter ex his quae [illegible] De [illegible] *cons. 246. col. 2. num. 6. vers ultimo etiam auctores potest, Aeb. consi. 43. quidam dominus Antonius lib. 1.* quem vide. Qui docent. quod etiam si uxor non possit secundo marito dare in dotem, ul [illegible] ummam taxatam *in l. hoc edictali*, tamen [illegible] se [illegible] obligaret, promittendo conseruare ma[illegible] in talibus bonis, non obstante *l. hac edictali*, [illegible] teneret, & maritus esset tutus.

11 [illegible] supra dixi, † fideiussorem affirman[illegible] aduersus hanc legem teneri, con[illegible] ex his, quae dixi *cap. 32. num. 11. De pa[illegible] vel [illegible], qui deceperunt generum*, quae hic aptissi[illegible] quadrant: videtur enim fideiussorem teneri de dol[illegible] ipiat generum, & facit *l. cum post mortem, §. [illegible] administr. tut. Nouel. de dote 6 part. priuil. 41. & priuil. 43. eadem parte, col. 2. vers possit tamen*, Non obstat aduersus principalem conclusionem *l. 1. & 2. [illegible] de fideiussor minorum*, quoniam ibi minor pe[illegible] personae priuilegio se tuetur: si autem iure communi [illegible] defenderet, etiam fideiussor eodē iure tutus est [illegible] ita distinguit Alex *in d. l. 1. C. de fideiuss. minor. Imol. in c. cum contingat, de iureiur.*

12 Nunc videamus, *an correus † simul & principaliter se obligans, cum patre teneatur ad solutionem meliorationis facta dotis ratione?* Et certe verius videtur cor[illegible] teneri. Ita probatur ex Bald *in l. si praedium col. 2. nu. 5. C. de iur. dot.* ubi apposite scribit, quod etiamsi fideiussor mulieris alienantis res dotales non teneatur, tamen quod correus cum muliere principaliter obligatus tenetur, quoniam proprio nomine se obligat. Haec autem lex parentibus modum dotandi praescribit, non extraneis, ergo cū correus sit & proprio nomine se obliget, compellēdus est ad solutionem dotis.

13 Rursus haec opinio probatur, quoniam † etiamsi ex aliqua l[illegible] fideiussor alicuius contractus nō obligetur, tamen correus obligatur. Ita probatur *in l. fi. C. de dote cauta non numer. & ibi notant Bart. Bald. & Salyc. Bald in l. profectitia. §. si pater non quasi pater. ff. de iur. dot. Specul. de donation. inter virum & uxorem. [illegible] penult. Bart. in l. sed quod ff de duobus reis. Bar. in l. si constante. § quoties, col. 2 & ibi Angel. & Imol. ff. solut. matrim. Ias.* qui hanc testatur esse communem opinionem *in d. l. si constantem, n. 52. Paul. in l. si plures, § praeterea n. 2 ff. de fideiuss.*

14 Deinde cōfirmatur † haec opinio, quoniam correus, quantumuis magnam dotem soluat, nihil potest repetere a patre. Correus enim debendi obliga[illegible] ex caussa lucratiua nihil repetit, etiamsi soluat. [illegible] Bart. *in l. reos, in 2. q. C. de duobus reis. Alex. [illegible] si ex toto § [illegible] ita scriptum. col. penult. num. 7 ff de leg. [illegible] cons. 124. vers. item, col. 1 lib. 1. Bart. in l. Modestinus, col. penult. ff. de [illegible] & in l. qui hominem, § si duo, eod. tit.* Quod autem extraneus promittens dotem [illegible] obligetur ex caussa lucratiua, manifestum est [illegible] quoniam meram donationem confert in eam, cui dotem promittit, *ut per Alexand. cons. 71. col. 1. [illegible] 2. lib. 4. [illegible] col. 2. & 5. lib. 4.* Nam & pater dotans fi[illegible] tur [illegible] donare, *l. final. C. de iur. dot. [illegible] t. matrimon. Bart. Paul. & co[illegible] C. de iur. dot. Ias. § item si quis in fraudem, Instit. de action.*

Postremo haec opinio probatur, quoniam, † ut iam saepius est repetitum, haec lex condita est, ne filiis [illegible] legitima, *ut dixi c. 2.* Cum autem correus nihil eius, quod excedit hanc legem, possit repetere a patre, certe filiorum nihil interest. 15

Haec opinio mihi placet, neque obstant, † quae ex aduerso produci possunt. Non enim ignoro, Corn. *cons. 124. incip. In nomine domini nostri, versic. tamen iis non obstantibus, col. 1 lib. 1.* scripsisse, quod si duo correi promittūt dotem, & ad unum ex eis pertinet onus dotandi, quod alter censetur fideiussor. Quod etiam scripsit *Ay[illegible] cons. [illegible] nu. 3. lib. 1. Nouel. de dote, 6 part. priuileg. 2. Benedict. [illegible] Raynutius, verb. Dotem, nu. 24. de testam. Lupus in rubr. de donation. § 46. incip. ex praedictis, num. 3.* Et est regula generalis in duobus correis se obligantibus, *ut notat. Bart. in l. reos, ff. de duobus reis, glos. in l. vir uxori ff. ad Vellean. & ibi notant Raph. Paul. Angel. & Imol in dict. l. reos, ff de duobus reis*, & est communis opinio *secundum Corn. dict. consil. 124. col. 1. lib. 1.* Et quod duo correi videantur adinuicem fideiubere, scribit Alex. *in l. si constante, § quoties ff. solut. matrim.* Ex quo videtur, correum cum censeatur fideiussor, non esse obligatum pro immodica dote, sicuti non obligatur fideiussor. 16

Quibus accedit, quod † quando fideiussor non potest obligari, etiam non potest obligari Correus, *ut docet Bart. in l. si constante, § quoties ff. solut. matrim. Ioan. Andr. in addition. ad Specul. tit. de donat. inter vir. & uxorem. § penult. verb. illud, Paul. in l. si cum dotem, §. transigentur ff. solut. matrimon. Alex.* qui hanc dicit esse veriorem opinionem, *in l. si constante. §. quoties, num. 5. ff. solut. matrim.* Sed haec me parum mouent. Primo non obstat, quod scribit Corn. quoniam loquitur de eo, ad quem pertinet onus dotandi, & de correo simul cum eo obligato. Pater autem non tenetur meliorare filiā ratione dotis, imo neque potest id facere: ergo si melioret, vel immodi[illegible] dotem det, certe, pro parte, qua dos est immodica, onus ad eum non pertinet, tantumque abest, ut tam ample teneatur dotare, ut si id faciat peccet, *ut supra d. xi.* & transgrediatur legem prohibitiuam, ergo non pertinet ad eum onus, pro ea parte magis quam extraneus, imo vero extraneus non prohibetur ample dotare ipse vero sic, si transgrediatur legem. 17

Non obstat secundum argumētum, † quod prohibita datione fideiussoris, videtur prohibita cō[illegible] correi debendi, quoniam contra e[illegible] communis opinio, *auctore Ias. in l. si constante, nu. 52. ff. sol. matr.* Et dato quod opinio *Bart. in § quoties*, esset tutior, non urget: loquitur enim quando eadem est ratio in correo, quae in fideiussore, mulier n. non magis videtur fidē e marito, si accipiat correū, q̄ si accipiat fideiussorē dotis, quod est aduersus mentem *l. [illegible] fideiuss. dot. dent.* In nostro autem casu, maxima est differentia, ideo n. fideiussor nimiae dotis nō tenetur, quia vel tentaret repetere a patre, vel quia vitio principali vitiatur accessorium, si lex resistit actui, *l. non dubium, & ibi glos. C. de leg. & ibi Bar. Bal. & Ias. & in l. cum lex, ff. de fide.* Correus autē obligatur aeque principaliter, & nomine proprio, ideo vitiato uno, non vitiatur aliud, *ut per Bald. in l. 2. ff. de iurisd. omn. iudic. Dinus in regul. accessorium, de regul. iur. in 6.* 18

SVMMARIA

1 *Portio amissa, ea videlicet quae datur supra summam*

in hac lege præfinita [illegible] catur, [illegible] nu. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9.

Ius habere ad rem & dominium [illegible] i. l. torf iure censentur.

3 *[illegible] conformis inter re [illegible] d. l. x esse.*

Verba mut. [illegible] & propr. [illegible] significationem ex qualitate ad. intell.

4 *Verbum* Lo aya perdido, y pierda, *in hac lege posi. tum, ad quem referatur.*

5 *Verbum* Heres, *quotiescunq; agitur de re propria patris, vel matris, intelligitur de filiis.*

7 *Pœna priuationis vel amissionis bonorum per legem imposita fauore eorum propter quos cōdita est lex, videtur imposita.*

Limita nisi propter publicam vtilitatem imponatur, vt num. 9.

8 *A lucro remotus alicuius contemplatione, illud lucrum ei applicatur, cui lex, vel testator fauore voluerunt remouere.*

10 *Bona quæ amittuntur ex decreto alicuius legis, non sunt applicanda fisco, nisi pœna amissionis apponatur ratione criminis.*

11 *Filia dotata a qua auocatur, quod nimium est, an partem faciat ceteris fratribus, cum mortuo patre bona eius veniunt in diuisionem.*

Limita, vt in nu. seq.

Priuationis bonorum pœna, nullo modo est imponenda, nisi quando expresse iure cauetur.

13 *Probationis onus, ad hoc vt dos immodica dicatur, cui incumbat, & n. 14. 16. 17.*

Heres si obiiciat legatario testatorem immodica legatum fuisse, in eos onus contrarium probandi transfertur.

15 *[illegible] ver agens ad arrhas promissas, an tenetur probare non excedere decimam bonorum partem, & n. 22.*

16 *Contra Roder. Suarez. n. 19. ad fin.*

Fundans se in aliqua qualitate eum probare tenetur.

18 *Pater non præsumatur congrue dotasse filiam.*

19 *Dos secundum morem regionis vbi datur, censetur data.*

Præsumptioni semper standum est, nisi aliud appareat.

Intellectus l. cum de l. Falcidia ff. de probat. & n. 26.

20 *Damnum etiam si debeat esse commune ex natura societatis, tamen si societas contrahatur addito pacto, vt damna sint communia, an societate soluta possit ex se [illegible] petere, pro capitali, etiam si rationes non sint calculatæ, neque liquidatam damnum non interuenisse.*

21 *Dotem si possideat gener, vel filia, an tunc pater, vel fratres volentes reuocare dotem, ipsi teneantur probare, dotem fuisse immodicam.*

25 *Statutum si dicat, vt aduersus instrumenta dotalia non possit opponi exceptio, non potest opponi, nisi illud quod tangit instrumentum: puta defectum solemnitatis instrumentalis, vt est defectus dies, vel Consu[illegible], & similia quæ non tangunt instrumentum, non autem quod tangit substantiam debiti.*

25 *Si in instrumento dotis facta sit melioratio, ita quod ex verbis expressis constet patrem meliorasse, an sit mandandum exsequutioni.*

Statutum si dicat, ne vxor contrahat absq; facultate mariti, si deficit licentia, an mereatur exsequutionem.

26 *Glos. [illegible] cetera legē, intelligenda est, iuxta legem quam citat.*

Cap. XXXVI. *Quid significent verba huius legis.* Lo que mas diere lo aya perdido. *Et si [illegible] tatur exsequutio ex contractu dotis an [illegible] ner debeat probare, non ortus melioratationem ex constitutione dot[illegible], ac denique [illegible] huiusmodi tracta[illegible], cui incumbat onus probandi.*

IN [illegible] difficultate occurrētes his, qui leguot verbis huius [illegible] coonumerari solet, *quid, significent verba illa [illegible] fit a post prohibitionem melioratio-nis, & præfinitiōa [illegible] pena que todo lo de mas de lo aqui contenido que diere, o m[illegible] tero, lo aya perdido y pierda.* Quid significant l[illegible] & cui ap[illegible] atur portio amissa? Primo videtur p[illegible] uen tem dotem supra summam hic præ[illegible] amittere partem excedentem. It[illegible] pr[illegible] is verbis: *Todo lo que mas diere: lo aya [illegible] erda.* Quis enim dominus est [illegible] hæc opinio dura est. Quæ[illegible] on[illegible] in[illegible] nem esse interpretor, vel q[illegible] re do bona censeri am[illegible] ad hoc, vt p[illegible] po sit illa in dotem dare in præiu[illegible] sed quod tempore mortis eius, sunt [illegible] liter diuidenda. Et quod pater non am[illegible] d supra taxam in dotem dat, probatur ex libello oblato Principi, ibi: *El derecho de la demasia passe a los herederos.* Nota illa verba: *El derecho,* in filios enim [illegible] ius ad reuocandam immodicam dotem, non [illegible] dominium, aliud enim est habere ius ad rem, [illegible] d dominium rei, *l. manus, ff. de regul. iuris, l. actiona [illegible] & ibi Dd. ff. eod. tit.* Rursus nota illa verba: *A los herederos.* Cum enim viuentis non detur hereditas [illegible] *l. 1. ff. de hered. vel action. vend.* sequitur quod cum filii solum habeant ad immodicam dotem ius di[illegible] tum in tempus, quo sunt patri heredes, quod pater non amittit statim dominium nimiæ dotis. Rursus cum dominium non possit stare in pendenti, sequitur quod cum filii illud non acquirant, pater [illegible] net.

His suffragatur quod † dixi supra c. 34. quod fi[illegible] patre viuo non possunt reuocare immodicam dotis præstationem. Rursus hæc opinio probatur, quoniam ex decreto huius legis filia nihil potest accipere vltra certam summam, si autem dicimus, patrem amittere dominium partis excedentis, habebit f[illegible] occasione dotis vltra summam hic præfinitā, quoniam portio dotis immodica, inter filios diuiden est, vt statim dicam, & filia ipsa dotata, parte [illegible] sicut ceteri heredes filii. 2

Rursus, quod hæc sit † mens legis, probatur, q[illegible] niam cum in petitione Principi oblata, solum [illegible] tur, vt ius partis excedētis trāseat ad heredes, re[illegible] sio vt partem excedentem amittat, intellig[illegible] iuxta petitionem, nam responsio sol[illegible] est [illegible] mis interrogationi, *vt in §. præterea, Inst. tit. [illegible] stipul. l. Titia. § idem respondit. ff. de verbor. ob[illegible]* præfatio indicat mentem legis *l. fin. ff. de he[illegible] dis* & ex præcedentibus & sequentibus c[illegible] orationis sensus, *l. si seruus plurium, [illegible] leg. 1. l. cum mis, ff. de leg. 3.* Quinimo ex eis [illegible] mediate sequentia sunt declaranda, quoni[illegible] sideremus non solum illa verba, *Lo aya perd[illegible] erda,* sed vniuersalem petitionis, & [illegible] co[illegible] ram (vt fieri debet) iuxta tex. in [illegible] *vbi l. [illegible] uia. ff. de manum. test. cum. ib. contextum* [illegible] Apertissime constat, voluntatem p[illegible] 3

Christianissimi Imperatoris, & Regis nostri Caroli V. eam fuisse, vt dicta verba: *Le aya perdido, y pierda.* intelligenda sint iuxta petitionis verba, & supplicantium intentionem, ibi: *El derecho de la demasia passe a los herederos.* Ex quibus verbis declaranda sunt verba legis immediate sequentia, ibi: *Lo que mas diere lo aya perdido, y pierda. l. heredes palam, §. 1. ff. de testamen. ibi: Ex vicinis scripturis, l. qui filiabus, ff. de leg. 1.* adeoquod verba mutant naturam, & propriam significationem suam, ex qualitate adiuncti, vt docet Bart. *in l. sed & si aducatur, ff. pro socio,* communiter receptus *teste Hippol. Rominald. cons. 504. num. 7. lib. 1.*

Rursus quod pater non amittat statim dominium partis excedentis, probatur: quoniam si ea esset mens legis, potius augeret sumtus, & damna proueniendla ex nimiæ dotis præstatione, quam resecaret. Postremo decretum huius legis præposterum esset, si propter eius transgressionem, pater partẽ excedentem amitteret: Cum enim non sit crimen, non est credendum, legem voluisse illum priuare bonis, quod non fit, nisi propter atrocissima crimina: præsertim cum pater censendus sit potius transgredi legem, paterni amoris affectu, quam contemtu legis.

4 Rursus notandum, quod † hæc verba: *Le aya perdido,* referri possunt ad ipsam filiam dotatam, vel ad generum dotem accipientem, scilicet vt portionem excedentem non acquirant, & cum lex resistat contractui, & reddat illum ipso iure nullum, dicit significanter *Le aya perdido.* Fateor tamen hunc sensum non satis conuenire verbis, inquit enim lex: *Lo que mas diere lo aya perdido:* Nota illud: *Lo que mas diere.* Quæ verba non satis apte videntur posse referri ad generum, vel filiam, qui non dant, sed accipiunt dotem. Sed respondebit aliquis illa verba: *Lo que mas diere,* referri ad partem dantem, sequentia vero, scilicet: *Lo aya perdido,* referri ad filiam, vel generum dotem accipientem. Sed huic interpretationi obstat verborum vis. Quomodo enim illa verba, *Le aya perdido:* quadrant ei, cuius res nunquam fuit, cum resistat lex, & impediat dominii translationem adiecto decreto irritante, quod impedit dominii translationem, deficiente titulo habili, *vt in l. 3. §. sciendum, ff. de donat. inter vir. & vxorem.* Sed respondebit aliquis legem loqui de amissione iuris, vel dominii, quatenus de facto res tradita fuit, vt scilicet id ius qualecunque amittatur: quæ interpretatio etiam in legibus Romano sermone conscriptis *(quæ propriætate commendantur)* admittimus, *iuxta gloss. in l. dolum. C. de dolo.* Et ita sensus est, quod filia vel gener immodicam dotem accipientes, amittunt eam, quatenus de facto res tradita eis fuit.

5 Nunc videamus, cui sit † applicanda nimia portio, quæ amissa dicitur, & certe quidquid supra taxam datur, pertinet ad filios, & mortuo patre illud inter se diuident. Ita probatur ex libello Principi oblato, ibi: *Si mas diere en publico, o en secreto, por el mismo hecho passe el derecho de la demasia a los herederos.* Hoc verbum *Herederos,* quoties agitur de re nostræ familiæ, intelligitur de filiis, *ita docet Bartol. & Alex. colum. 1. & Ias. num. 51. in l. Gallus, §. quidam recte, ff. de lib. & posthum. Bart. & ceteri in l. ex facto, § final. ff. ad Trebell.* Et quamuis hæc verba non contineantur in lege, sed in libello Caroli Regi oblato, explicant mentem legis, quæ, vt ex eius decreto apparet, postulationi sese conformat. Petitum enim fuit, ne dos excedat legitimam, & quod si excesserit, præstatio ipso iure nulla sit, & transeat ad heredes eius. Rex autem præcipit, ne dos excedat legitimam, ibi: *No pueda mejorar.* Et contra, factum decreuit esse nullum ipso iure, ibi: *Sea en si ninguno.* Et ius ad nimiam portionem ad heredes pertinere constituit, neque quicquam filiam, vel generum acquisiuisse, sed quicquid excedit amisisse, etiamsi de facto eis traditum fuerit.

6 Rursus cum lex condita fuerit, ne † legitima ceterorum filiorum minuatur, *vt dixi late cap. 2.* Certe si portio in dotem data aliis applicaretur, quam filiis, læderentur filii & eorum legitima minor esset, absque vtilitate sororis. Præterea probatur hæc opinio *l. 1. titul. De las arrhas lib. 3. Fori,* vbi si quis det arrhas vltra summam in lege præfinitam, consanguinei propinquiores possunt repetere partem excedentem. Ita ibi definitur, & notat Lupus *in rubrica de donationibus inter virum & vxorem, §. 24. incip. & circa, numer. 1.* Rursus quod dos immodica sit diuidenda inter filios pro parte, quæ immodica est, probatur expresse re & verbis apertissimis, *in l. 29. Taur. in fine.*

7 Sic in casu † *l. hac edictali, C. de secund. nupt.* præfinitur dos, quam vxor potest dare secundo marito, & definitur, vt pars excedens applicetur filiis, & declarat Corneus, *cons. 118. col. 1. lib. 1. & cons. 33. lib. 1.* His conuenit, quod pœna priuationis, vel amissionis bonorum imposita per legem, videtur imposita fauore eorum, propter quos condita est lex. Ita notat Bart. *in l. vxorem, § heres, ff. de leg. 3.* ex quo Bar. infert illis bona applicanda esse. Facit *l. post legatum, §. amittere, ff. de his quibus, vt indignis.*

8 Sic quando † quis remouetur a lucro contemplatione alicuius, illud lucrum ei debet applicari, cui lex vel testator fauere voluerunt, *l. si legatarius, C. de legat. l. 2. §. fin. & ibi Bart. ff. de collation. bonorum, scribit Ias. in l. seruo, § si testator, numer. 4. ff. de legat. 1.* Hæc autem lex condita est, ne nimia dos minuat legitimam ceterorum filiorum, & filiarum: ergo eis pars excedens applicanda est. Quod comprobatur, quia si statutum dicat, vt mulier non possit disponere vltra quartam in præiudicium filiorum, videtur augere legitimam filiorum, & eis fauere: Ergo cum hic lex dicat, dotem non posse dari vltra legitimam, certe fauore ceterorum filiorum lex condita videtur, *vt per Socin. cons. 84. num. fin. lib. 1.* qui citat plures.

9 Sic & pœna † a lege imposita *(nisi propter publicam vtilitatem imponatur)* applicanda est parti, cuius fauore lex pœnam imponit. *Ita docet Angel. & Alexand. nu. 20. in l. si quis id quod. ff. de iurisdic. omn. iud. Bald. in l. vna, num. 43. vers. sexto quæritur, C. de his qui pœna nomine, & in Authent. cum relictum, C. de edict. D. Adrian. tollen.* & probatur ex Bar. *in l. Agraria, ff. de termin. mot.* ex *Bald. in l. si Ecclesia venerabilis, C. de Episcop. & Cleric.* Ergo cum hæc lex prodita sit fauore filiorum, qui adsunt præter dotatam, & fauore parentum, ne facultates proprias immodicis sumtibus exhauriant, sequitur, pœnam amissionis, hic impositã vtrisq; applicandam, filiis, quoniã habent ius repetendi immodicam dotem cum fructibus, patri vero, quoniam vel retinere si non soluit, vel repetere si soluit, nimiam portionem potest.

10 His suffragatur, quod bona, † quæ amittuntur ex

decreto alicuius legis, non sunt applicanda fisco, nisi pœna amissionis apponatur ratione criminis. Ita docet gl. communiter recepta *in l. si pater, C. de hered. instit.* vbi Ias. prolixe disserit *gloss. & Dd. in l hereditas, C. de his quibus vt indignis*; & est opinio communis *secundum Alexand. & Ias. col. 3. in l. is qui ex bonis, ff. de vulg. & pupil. Alexand. & Ias. in l. si quis mihi bona, §. seruus municipum, ff. de acquirend. heredit.* In hac autem specie crimen abest, igitur venientibus ab intestato, hoc est, filiis: non fisco applicanda portio est.

11 Meminisse tamen oportet, quod † filia ipsa dotata qua auocatur quod nimiū est, partem faciet ceteris fratribus, cum mortuo patre bona eius venerint in diuisionem. Ita probatur in verbis petitionis ibi: *El derecho de la demasia passe a los herederos.* Filia autem heres est. Facit quod notat Bart. *in l. ab omnibus, in princ. ff. de leg. 1.* Rursus cum hæc lex æqualitatem inter filios seruare velit, iniquū est, vt filia, quæ fortassis integram legitimam non accepit in dotem, eius partem amittat, quod maiorem dotem acceperit quam lex præscribit, quod aduersus iuris dispositionem esse videtur, *vt in l. quoniam in prioribus, C. de inoffic. testam.* Esset profecto summa iniquitas, minuere legitimam filiæ dotatæ, ex eo, quod maiorem dotem acceperit, quam hic præfinitur, præsertim cum ipsi nulla culpa imputari possit ex facto patris, sibi immodicam dotem præstantis. Certe satis est immodicam dotem reuocari, neque oportet legitimam minuere, neque pœna priuationis imponenda est, nisi id expresse iure cautum reperiatur, *et a gloss. in l 1. col. fin. C. de transact. Alex & Ias. in l sed hoc ita, § fin. ff. de re iudic. Alex. l. etiam. §. licet, nu. 7. ff. solut. matr. facit Authen de non eligendo secund. nubentes, §. cum igitur, notat Ias. in l. cum quidam col. 1. ff. de liber. & posth. & in l. quod te mihi, col. antep ff. si cert. petat. & in l. 2. n. 39 ff. de vulg. & pupil. Dec. in rubr. de iudic. n. 52. Alex. d. l. ex facto, nu. 32 ff. de vulg. & pup. Ias. in l. ab hostibus, ff. solut matrim.*

12 Animaduertendum tamen, quod † si dos reuocatur, non quia excedit summam hic præfinitam, sed quia excedit legitimam, quæ forte par est taxæ, & ideo potuit dari, & tunc portio excedens legitimam ad ceteros fratres pertinet ratione legitimæ suæ diminutæ ex melioratione, facta ratione dotis, tacite vel expresse, nihil autem dotatæ dandum est, quoniam haberet dotis ratione plusquam legitimam. Si tamen dos data non esset par legitimæ, sed excederet summam hic præfinitam, & tunc dotata ipsa partem faciet in diuisione immodicæ quantitatis, pro parte quæ ad se pertinet ratione legitimæ. Si tamen dos excederet legitimam & occuparet quintam partem, vel partem eius, & tunc ipsa dotata in eius diuisione partem faciet, quoniam non magis aliis debetur quam sibi.

13 Nunc videamus, *quis † teneatur probare dotem legitimam excedere, vel dotem immodicam fuisse?* Finge exemplum, dotauit pater meus filiam, ego contendo, dotem excessisse legitimam, atque ideo me non esse cogendum soluere dotē a patre promissam. Vel finge ipsum patrem dotātem, hoc telo se tueri. Nupta negat, dotem excedere legitimam, quæro *cui incumbat onus probandi?* Hanc quæstionem dubiā reddit celebris, sed suspecta doctrina glos. *in l. cum de lege. ff. de probat.* quæ docet heredem obiicientem legatariis testatorem immodica legata fecisse, atque ideo locum esse legi Falcidiæ, transferre in eos onus contrarium probandi, & quod si non probent, bona testatoris tot legatis suffecisse: heres ea soluere integre non tenetur, etiamsi nihil ipse probet. Gloss. sententiam probat Bar. *in l. si constante, in prima quæstion. primæ partis, ff solut. matrim. & in l decem, ff de verb. oblig. Alex. & Ias. col. 19. in l. si constante, ff. solut. matrim. Alexand. cons. 55. num. 6. lib 1. Alex. & Ias. l. cum ex causa. ff. de re iudic. & in l. fin. §. licentia, C. de iur. deliber. Rom. cons. 276. in fin. Paul cons. 212. lib. 1. Ares. cons. 120 Guid. decis. 142. Curt. simor. consil. 27. col. 7. Ias. cons 34. lib. 1. Alciat. de præsumpt. regul. 3. præsumtion. 20 Angel. & Bartol. l. 1. §. si vsus fructus. ff ad leg. Falcid. Rip. l. si constante, num. 18. ff solut. matrim. Corn. l. final. §. licentiam, C. de iur. deliberan.* & est communiter approbata, *auctore Rom. cons. 91. colum. 2. lib 5. Crot. in dict. l. si constante, in 2. lection. num. 34. ff. solut. matrim.* Ex quo notant Doctores *in locis supra citatis*, paupertatem meam censeri probatam, si dicam, ego habeo in bonis aureos decem & non amplius. Ergo si pater, vel filii recusantes solutionem dotis promissæ, dicant legitimam non sufficere absque læsione ceterorum fratrum, videtur filiam vel generum, cui dos est promissa, teneri probare legitimam non esse minorem dote, vel dotem non excedere legitimam.

Confirmatur † hæc opinio, ex eo quod scribit Alexand. *cons. 55. num. 6. lib. 1.* Vbi ait, quod si quis fecit donationem, & eius heres vult reuocare, sufficiet si dicat, donantem non habuisse alia in bonis tempore donationis, & quod volens dicere contrarium habebit necesse illud probare. 14

Rursus confirmatur ex eo, quod † scripsit in simili casu Rodericus *in l. 1. titul. De las arrhas, vers. circa hanc partem*, quod si vxor agat ad arrhas promissas, tenetur probare eas non excedere metam legis, scilicet decimam partem bonorum, quoniam vxor cum petit arrhas promissas, cēsetur allegare pro fundamēto suæ intentionis, quod arrhæ promissæ non excesserūt decimam bonorum partem. Quam Roderic. sententiam probat Anton. Gom. *in l. 51. Taur. nu. 13.* & testatur esse in praxi receptam Couar. *variar. resol. lib. 2. c. 6. n. 7.* 15

Sed his non obstantibus † contraria sententia mihi magis placet; imo si quis simpliciter centum promittat in dotem, tenetur ea soluere, nisi probet excedere filiæ legitimam. Moueor, quoniam cum filia vel gener dotem petunt, innituntur promissioni sibi factæ. & hoc est vnicum eorum fundamentum. Et si pater sese tueri vult, ea exceptione, quod dos excedit legitimam, probare id tenetur. Primo quoniam actor quod asseuerat, probare debet. Deinde quoniam, qui fundat se in aliqua qualitate, tenetur eam probare, *gloss. in l. si vero, §. qui pro rei qualitate, ff. qui satisdare cogant.* Vbi si paupertas est caussa intentionis, is qui allegat, tenetur eam probare. Et illam glossam sequuntur ibi Bart. Alber. Angel. Paul. & Socin. dicunt esse singularem *Alber. in l. ei incumbit, colum. fin. de probat. & in l. si ci editores. ff. de prim. credit. Bald. in l. non prius, in princip. C. quando si vel, vel primatum, & in cap in præsentia, colum. antepen. vers quæro quare probatio; de probat. & cons. 204. colum 2. lib. 1. Abb cap. bone in primo, col. antepenult. de electione.* & est doctrina communis & perfecta, *secun. Pierra in l. ei incumbit, col. 2. versic. Sed si loquamur, ff. de probat. Afflict. decis. 377. column. final. versic. & pro ista parte.* 16

Et qui

Et qui sea muneribus vult excusare, allegando paupertatem. eam probare debet, *l. cura. §. deficientium, ff. de mun. & honor.* Ergo si socer vel filii allegent tenuitatem bonorum, aduersus promissam dotem, probare eam tenentur.

17 Rursus hæc opinio probatur † ratione, quoniam si expendas glos. *in l. cum de lege. ff. de probat.* & quæ ex eius auctoritate definiunt Doctores, non temere reperias locum in quo ipsemet, qui donauit vel promisit, tutus sit exceptione, quod bona non sufficiãt, sed heres eius Imovero in nostra specie esset imprudentissimum, si socer esset vsus his trib. verbis: *Ego re vera decepi generum* (nam hoc est in suma) *quoniam centum. quæ in dotem promisi, excedunt legitimam filiæ.* Et quod hac testificatione transferret in generum onus probandi, quod dos non excedit legitimam, & quod si non probet, non sit condemnandus.

18 Rursus moueor, quoniam † pater nunquam censetur malum consilium sumsisse pro filiis, neq; voluisse inter eos inducere inæqualitatem, *vt dixi c. 2.* & sic nunquam est credendus meliorasse filiam, neque ei vltra legitimam promisisse, præsertim cum inde rixa inter generum, & filiam oritura sit, & simultas inter eum & generum. His accedit, quod pater præsumitur congrue dotasse filiam, *vt per Alex. cons. 133. col. 2. lib. 4. Paul. cons. 403. circa medium, lib. 2. Marsan. cons. 30. colum. 2. vers. concludo quantum ad secundum membrum. Curtius senior, cons. 27. colum. antepen. vers. Fortius, ibid. Secundo an possit. Socin. cons. 288. numer. 21. libr. 2. Dec. consil. 26. colum. 2. Soc. cons. 57. num. 27. lib. 4. Curt. iunior cons. 10. num. 1. Afflict. constit. Sicil. fol. 297. num. 73.*

19 Sic dos secundum morem † regionis data censetur, *auctore Grato, consil. 135. num. 45. lib. 1. Decio l. pactum, colum final. C. de collat. cum aliis citatis capit. 1.* Si autem pater præsumitur cõgrue dotasse filiam, certe isti præsumtioni standum, nisi ex immodico excessu aliud appareret, *ita Ias. in l. voluntas, C. de fideicomm. Curtius senior, consil. 27. col. antepenult. prope finem. vers. fortius. Curt. iunior dict. cons. 10. numer. 1. cum aliis congestis capit. 1. num. 13. versic. Deinde non puto.* Hæc autem congruitas in eo consistit, vt neque minor, neque maior sit, quam æquum est. Dos autem excedens legitimam, est incongrua, ergo pater, dicens dotem legitimam excessisse, dicit eam fuisse incongruam, & contrarium præsumitur, & ei standum, donec contra probet pater. His accedit, quod Didacus Couarruuius *variarum, lib. 2. capit. 6. numer. 7. ad finem*, prudenter (vt semper) videtur improbare opinionem Roderic. *in l. 1. titul. de las arrhas*, & sentit, quod vxor petens arrhas, non tenetur probare, arrhas non excessisse decimam. Nam solum se fundat in promissione facta, & si casus incideret, ego ad solutionem arrharum condemnarem heredes, etiamsi vxor non probaret, non excedere decimam. Moueor ex *l. cum de lege. ff. de probation.* quæ expresse videtur hanc arrharum, & dotis quæstionem definire. Inquit Celsus, quod si heres deneget solutionem legatorum, dicens esse defalcãdam, quia bona testatoris non tanti erant (hæc enim est dispositio legis Falcidiæ) quod ipse probare debet, locum esse legi Falcidiæ, & si non probet condemnandus est. Inquit lex: *Cum de lege Falcidia quæritur: heredis probatio est locum habere legem Falcidiam, quem dum probare non potest, merito condemnabitur.* Ergo si pater dicat, dotem defalcandam, quia excedit legitimam, ipse probare debet, & si non probet condemnandus est, & idem in arrhis.

20 Confirmatur, quoniam † etiamsi ex natura societatis damnum debeat esse commune, tamen si tecum societatem contraxi, addito pacto, vt damna sint communia, certe soluta societate possum petere exsecutionem pro capitali, etiamsi rationes non fuerint calculatæ, & etiamsi non sit liquidatum damnum non interuenisse. Ita docuit glos. *§. ad fin. in l. 10. tit. 10. part. 5.* quæ citat Soc. *cons. 265. vol. 2.* Imo quod fortius est, si promisi tibi decem, nisi ex calculo rationis apparet, me tibi non debere, instrumentum est exsequutioni mandandum, etiam antequam ratio calculetur, etiamsi in ipso instrumento illa verba apposita sint: *Nisi ex calculo rationis appareat, me nihil debere.* Ita docuit Socin. *in l. quibus diebus, §. quidam Titio, col. fi. nu. 10. vers. & ex præmissis, ff. de condit. & demonstr.* Ergo etiamsi in instrumento dotali apposita essent hæc verba, promitto centum, nisi ex calculo rationis appareat excedere legitimam filiæ, certe instrumentum est mandandum exsequutioni, etiam antequã ratio calculetur, quod est notandum aduersus opinionem Roderici & Antonii.

21 Hæc opinio † indubitanter probanda est, si iam gener, vel filia possident dotem, tunc enim indubitabile erit, patrem vel fratres volentes auocare dotem, teneri probare dotem fuisse immodicam. Ita Cyn. & Saly. *in l. actor, C. de probat.* qui scribunt quod si ad aliquem actum requiratur certus numerus facultatum, & aliquis obiiciat actum non esse validum quia ille non habet tot facultates, certe is qui obiicit, tenetur illud probare. si modo is qui dicitur non habere tot facultates, possideat rem quam possidere non potest, nisi habeat tot facultates. Subdit Cynus rationem, quoniam cum aliquis est in quasi possessione, actus præsumitur iustus, & validus cum possideat. Sic Rodericus *dict. l. 1. tit. de las arrhas*, scribit, quod si vxor possidet arrhas, non tenetur ipsa probare, nõ excessisse decimam, sed illi probare debent, qui eas impugnant.

22 Secundo hæc opinio esset † magis expedita, si quia peteret arrhas, vel dotem ex instrumento publico, tunc enim propter auctoritatem rei iudicatæ, quam instrumentum continet, non tenetur quicquam probare, quia habet pro se instrumentũ promissionis. Sed certe siue iudicio ordinario agatur, siue exsequutiuo, semper iudicarem onus probandi pertinere ad eum, qui arrhas vel dotẽ defalcare vult ex eo, quod tantæ doti, vel tantis arrhis bona non sufficerint iuxta legem.

23 Illud tamen est longo † indice notandum, quod si in instrumento dotis esset facta promissio meliorandi ratione dotis. vel esset facta expressa melioratio, ita quod ex verbis instrumẽti cõstaret dotẽ continere meliorationẽ: tale instrumentũ non est mandandum exsecutioni, nisi pro parte legitimæ quam ipse petens probare debet. Nam instrumentum ex suo tenore continet vitium manifestum aduersus legem. Neq; obstat clausula guarentigia, quoniam fundatur super instrumento, & cum instrumentum & obligatio sint nulla ipso iure, clausula tanquã accessoria est nulla. Facit quod signanter scripsit Bald. *in l. hac edictali, C. de secund. nupt.* Disponit illa lex (*vt tam sæpius est repetitũ*) quod vxor nõ possit dare secũdo marito in dotẽ vltra certam summã, ne fiat præ-

iudicium liberis primi matrimonii, quærit Baldus, quid si dicat statutum, vt aduersus instrumentum guarentigium nihil possit opponi, nunquid tale instrumentum infringi potest per illam legem, & respondet, quod sic si filius non consensit, quia præceptum guarentigiæ, quod fundatur super instrumēto, est irritum, quia si nullum est principale, ergo & accessorium, *vt etiam notat Soc. l. 1. num. 102. ff. so. ut. matrim.* & opinionem Bald. sequitur Alexand. *ibid. in Apostillis, & Bertrand. in repetit. l. hac edictali, §. si vere plus, num. 5. Aret. consil. 86. Diligenter in fine, & Iacobin. de sancto Georgio, in d. l. hac edictali.* Sed quia aliquis posset respondere, Baldum non negare instrumentum esse mandandum exsequutioni, sed solum dicere posse infringi, opponendo *l. hac edictali*, nota illam doctrinam Bald. Iacobini, & Bertrandi, pro eo quod supra dixi, quod maritus agens ad dotem, vel vxor petens arrhas, non tenentur liquidam facere dotem, vel arrhas non excedere taxam. Bald. enim & ceteri loquuntur declarando *l. hac edictali*, quæ præfinit metam dotis, & dixit Bald. quod instrumentum promissionis, factæ aduersus illam legem potest infringi, nisi filii consenserint promissioni. si enim consenserint, consensus eis præiudicat, ergo ipsi filii volentes infringere promissionem tenentur probare, excessisse taxam, illis enim videtur imponere onus infringendi, quod non potest fieri nisi probando, vt patet *in dict. l. cum de lege. ff. de probation.*

24 Rursus facit quod scribit † *Bald. in l. fin. C. de falsa caus. adiect. leg.* Vbi notat quod si dicat statutū, vt aduersus instrumenta dotalia non possit opponi exceptio, quod non potest opponi nisi illud, quod tāgit instrumentum, puta defectum solemnitatis instrumentalis, vt est defectus diei, vel Consulis, & similia quę tangunt instrumentum, non autem quod tangit substantiam debiti. Quod quomodo intelligatur, vide Roderic. in repetitione *l. post rem. post 12. limitat. vers. sed pro euidentia, col. 2. ibi: Praeterea sit exceptione. Et postea colum. 12. versic. nec etiam obstat, ff. de re iudicat.*

25 Redeundo ad † limitationem propositam dico, quod si in instrumento dotis est facta melioratio, ita quod ex verbis expressis cōstet patrem meliorare, non est mandandum exsequutioni instrumentum dotis. Moueor ex Bald. *in l. etiam, col. 1 & 2. C. de exsequut. rei iudic.* vbi dicit, quod in instrumentis guarentigiacis considerandum est, an deficiat natura, vel substantia, vel solemnitas, nam quodcunque horum deficiat, clausula guarentigiæ nil operatur. Vnde infert, quod si instrumentum est factum cum furioso, vel incarcerato, ad vtilitatem incarcerantis, vel si instrumentum contineat contractum innominatum, vel in eo non sit seruata solemnitas alicuius statuti, non est mandandum exsequutioni. Vt si dicat statutum, ne vxor contrahat absque facultate mariti, certe si deficit licentia, non meretur exsequutionem, quæ omnia refert & sequitur Roderic. in repetitione *l. post rem, post duodecimam limitationem, vers. sed pro euidentia, col. 7. vers. quinto allego, ff. de re iudic.* Cum autem in instrumento promittitur melioratio, certe palam fit aduersus præceptum legis, & contractus est ipso iure nullus, ex dispositione legis, & cum ex eius tenore statim constet nullum esse cum expressam contineat meliorationem, non oportet dare occasionem litibus, mandando instrumentum exsequutioni. His congruit, quod si ex instrumento constet, diem non aduenisse, non est mandandum exsequutioni, vt expresse definitur *in l. fin. tit. De las excepciones, lib. 3. Ordinam. ibid. Siendo passados los plazos.* Si ergo, vt non fiat exsequutio, sufficit diem non aduenisse, quanto magis constare ex ipso instrumento, illum non solum non valere verum etiam esset ipso iure nullum aduersus prohibitionem legis. Facit quod scribitur *in l. fin. C. de edicto, D. Adrian. tollend.* quod non debet quis mitti in possessionem ex testamento, cuius vitium est notorium ex eius aspectu.

Ego in ea sum sententia, vt agens † ex promissione dotis obtinere debeat, etiamsi non probet dotem, non excedere legitimam, siue agat iudicio ordinario, siue exsequutiuo, nisi ex ipso instrumēti tenore constet patrem meliorasse. Non obstant adducta in contrarium, quoniam doctrina glos. *in l. cum de lege ff. de probat.* non probatur iure. Deinde vt vera sit, intelligenda est iuxta legem quam citat, scilicet iuxta *§. licentiam, l. fin. C. de iur. deliber.* qui textus loquitur, quando heres confecerat inuentarium, quo casu propter præsumtionem, quæ est pro inuentario, heres dicens tot legata fuisse relicta a testatore, & tot bona remansisse in eius hereditate, vt apparet ex inuentario, transfert onus probādi in legatarios. Ita intelligenda est illa glos. secun. *Imol. in rub. ff. de nou. oper. nunt. Alex. ibi col. pen. & Niconic. num. 269. Alex. in l. si constante, num. 7. Ias. num. 131. Rip. num. 20. Crot. num. 9. 1. lect. ff. solut. matrim. Couar. variar. resolut. lib. 2. cap. 6. num. 4. vers. nec obstat, Alex. & Aret. in l. nulla, col. penult. ff. de verb. oblig. Alex. l. decem, col. 5. ff. eod. tit. Ias. in § item si quis in fraudem, numer 70. Instit. de action. & in §. licentia, l. fin. C. de iur. delib. Rip. cap. cum Ecclesia, num. 83. de caus. possess. & propriet. Alc. reg. 3. præsumtio 20. Roder. l. 1. tit. de las arrhas, vers. circa hanc partem, Iacob. in dict. l. cum de lege. ff. de probat.* Non obstat quod scripsit Rode. *l. 1. tit. de las arrhas §. circa*, quoniam eius doctrina mro iudicio aliena est a veritate, vt modeste sentit Couar. *d. lib. 2. var. resolu. cap. 6. num. 7.*

SVMMARIA.

1 *An hac lex obseruari debeat, etiamsi in contrarium adsit rescriptum Principis.*

Auctores qui laudant legem de non meliorandis filiabus dotis ratione.

2 *Pœna imposita fœminæ secundo nubenti, vt non possit viro dare dotem vltra certam summam, ex l. hac edictali, C. de secun. nupt. An tollantur ex rescripto Principis.*

Taxatio Regiæ constitutionis, ne pater in præiudicium filiorum possit prælegare vltra tertiam, an tollatur Principis rescripto.

3 *Dispositio huius legis de non meliorandis dotis ratione filiabus, an esset extendenda ad dotes constitutas ante annum, quo edita fuit, si modo matrimonium sequutum fuit, postquam fuit condita.*

CAP. XXXVII. *An hac lex obseruari debeat etiamsi in contrarium adsit rescriptum Principis.*

NOn est falsum, quod † doctissimus quidam vir scripsit, *legem instar esse telæ ab araneis contextæ, quam magna animalia rumpunt, pusilla vero naturæ imbecillitate irretita pereunt.* Solēt dicto- 1

res, &

ne & qui antiqua gentis nobilitate præstant, impetrare Regum diploma, vt non obstante hac lege possint filias immodice dotare, quæro, *an hoc æquum sit, & admittendum?* Equidem sub bono Principe oportet ad vnguem seruari leges, tanto consilio, tanto studio proditas, vt si quis humanas constitutiones in vniuersum exsecietur (haud procul absit a blasphemia. Sed præsertim oportet obseruari hanc legem, quæ nisi me fallit animus, neque auctoritate, neque vtilitate, neque prudenti æquitate, cuiquam in Hispaniis cedit. Laudant eam omnes boni viri, extollunt laudibus eruditi, seruandamque tanquam reipublicæ maxime vtilem admonet Antonius Padilla eruditi ingenii, & eximiæ prudentiæ Senator amplissimus *in Authent. res quæ, num. 24. C. commu. de legat.* Didacus Couarr. vir immortalitate dignus in *epitom. super quarto, 2. part. §. 7. num. 3.* Petrus Auendanius multæ exercitationis aduocatus *in tractatu de exequendis mandatis, cap. 14. nu. 6.* vbi dicit legem seruari, & publice interesse, vt seruetur. Eam interpretatur Orocius, vir grauissimus, atque dictionis facundidate clarissimus *in l. omnes populi, num. 149. ff. de iust. & iur.* Ac nouissime Tellus Ferdinandus multæ experientiæ & egregiæ doctrinæ vetus aduocatus *in l. 17. Tauri*, vbi dicit illam legem. 17. & similes, quæ permittunt meliorare filiam dotis ratione, hodie non esse seruandas, quia sunt correctæ per hanc legem. Hancq; medicinam adferri nostris moribus nunquam maxime necessariam pie exoptauit Ioannes Bernardus Calagurritanus Episcopus *regul. 113. fallent. 4. ad finem*, & Gregorius Lupus nostrorum morum peritissimus, dicit hodie videndam hanc legem *in l. 1. tit. 4. part. 5.* Æquamq; & sanctam appellat Didacus Perezius sacri iuris professor apud Salmanticenses in bonis studiis pene detritus in *addition. ad Rep. Segura in l. cohæredi, §. cum filia, nu. 190. ff. de vulg. & pupil.* Cumque hæc lex tot eruditis tam prudens visa sit, vt dicant, publice interesse vt seruetur, difficillime derogari ei debet rescripto Principis, cum tot rationibus innitatur, quas retuli *cap. 2.* Si tamen Princeps dispensaret, non erit locus legi: si enim eam possit in vniuersum tollere, poterit in vno casu dispensare: obediendum est enim Principi, humano & diuino iure.

5 Sic pœna imposita † fœminæ secundo nubenti, vt scilicet non possit viro dare in dotem vltra certam summam, *vt in l. hac edictali, C. de secund. nupt.* tollitur rescripto principis, *vt docuit Bertrand. in repetitione eius legis, num. 33. versic. idem etiam pulcre, vult. Bald. cons. 10. libr. 4. Curtius senior cons. 78. colum. 5.* Sic generaliter omnes pœnæ secundo nubentium tolluntur, si mulier secundo nubat, impetrata facultate a Principe, *auctore Angel. & Guihel. Sand. in l. mater, C. ad Tertul. Ioann. a Garronib. in repetit. rubr. C. de secund. nupt. num. 126. & 128.* vbi dicit, *num. 130. & num. 128.* quod *l. hac edictali*, quæ prodita est fauore liberorum primi matrimonii, ne mulier secundo nubens det in eorum præiudicium amplam dotem, vt disponitur *in dict. l. hac edictali*, potest tolli, & tollitur rescripto Principis. Facit *l. eisdem, § 1. ibi. Idem si a Principe liberam testamenti factionem impetrauit, ff. de bonis libertorum*: dum tamen in dicta licentia sit clausula, non obstantibus, *vt per Ioan. a Garron. vbi supra, num. 128.* Sic taxatio Regiæ constitutionis, ne pater in præiudicium filiorum possit prælegare vltra tertiã, tollitur rescripto Principis. Potest enim Princeps minuere legitimam, de quo vide Roderic. in repetitione *l. quoniam in prioribus, in secunda limitatione legis Regiæ, in princip. C. de inoffic. testament.* Quæ latius non prosequor, quoniam res omni ambiguitate vacat. Tantum vellem, ne legem prudentissimam, reipublicæ vtilem, dispensationibus inanem redderent, eximentes ab eius decreto eos, quos magis decebat eam seruare, scilicet ditiores, vt aliis essent exemplum modestiæ & frugalitatis.

Postremo non omittendum, quod † Ioannes 6
Orocius, vir grauis, elegantia ingenii (vt ex scriptis apparet) cum Italorum doctissimis comparandus scripsit *in l. omnes populi, num. 149. ff. de iust. & iur.* quod interrogatus, an dispositio huius legis extendenda sit ad dotes constitutas ante annum, quo edita fuit, & condita, si modo matrimonium sequutum fuit, postquam fuit condita, dicit se respondisse, etiam hoc casu seruandam legem. Mouetur ex traditione Bart. & commun. *in dict. l. omnes populi*, vide doctores ibid. Lex autem ista edita fuit a Carolo Cæsare, primo huius nominis Hispaniarum Rege in conuentu Madritensi, anno a partu virginis trigesimo quarto, supra mille & quingentos: neq; alia maiori consilio edita videtur. Opinio tamen Orocii videtur aduersari legi, ibi *Mandamos que de aqui adelante en el dar y prometer de las dotes.*

F I N I S.

CASPARIS BAEZII IVRISCONSVLTI CLARISSIMI ET IN GRANATENSI SENATV Aduocati,

Tractatus modis omnibus nouus, *DE INOPE DEBITORE EX CASTELLANA consuetudine creditoribus addicendo.*

Ante omnia ipsa legis verba visum est hic annectere, vt si quid lector desideret, habeat, vnde facile petat.

SI Algun home fuere metido en prision por deuda que deua, a aquel que le faze meter en la prision, dele complimiento de pan y de agua nueue dias, y el no sea tenudo de dar le mas, si no quisiere: mas si el mas quisiere auer de otra parte, ayalo. Y si en este plazo pagar no pudiere, ni pudiere auer algun fiador, si huuiere algun menester, recandelo aquel a quien deue la deuda, de guisa que pueda vsar su menester; y de lo que el ganare dele que coma, y que vista guisadamente, y lo demas reciba lo en cuenta de su deuda: y si menester no ouiere, y aquel a quien deue la deuda le quisiere tener, mas tengale assi como sobre dichos es, y sirua se del, y el iuez limite tiempo al deudor que a de seruir al acreedor.

SVMMARIA.

1 *Debitor inops de iure ciuili liberatur cedendo bonis & non amplius conuenitur, nisi venerit ad pinguiorem fortunam.*

2 *Cessio bonorum iure ciuili sola voluntatis professione fit, non adhibita alia solemnitate*

3 *Iure Romano debitor nullo modo est adiudicandus creditori, neque ab eo retineri potest.*

4 *Obligatus ad factum, liberatur soluendo interesse.*

5 *Debitor regulariter etiam si soluendo non sit non potest cogi seruire creditore.*

6 *Ius ciuile non praestat creditori ius super debitorem ob debitam pecuniam.*

7 *Detinens debitorem in priuato carcere, amittit debitum.*

8 *An autem hospes pro debito detineri possit.*

9 *Promissio, & pactum expressum factum aduersus statum naturalem hominis, non valet etiam iuratum.*

10 *Rustici & vasalli non possunt facere instrumenta in praeiudicium suae libertatis.*

11 *Nemo potest se obligare cum iuramento ad seruitia personalia, nisi sit libertus.*

12 *Si quis faciat aliquem hominem confiteri, quod est homo suus, & exiget ab eo iuramentum fidelitatis, non ex hoc fit eius dominus.*

13 *Pactum, a me factum, per quod promitto non recedere a tali loco: est quadam species seruitutis.*

14 *Religio est quaedam seruitus, & liber homo potest se obligare ad religionem, valetque instrumentum, in quo se quis, & suos ad seruitium personale obligat, ex Speculatore.*

16 *Speculatoris opinio discutitur.*

16. *Nemo potest locare operas suas alteri in perpetuum, & praecipue si sit actum, vt non possit seruire per substitutum. Et ibi de opinione Paul. Cast. in. l. Antiquitas, C. de vsufruct. & num 17.*

18 *Ad tempus facta locatio operarum valet, & obligat.*

19 *Cadauer non potest detineri etiam si non sit vnde dissoluatur aes alienum, & creditor petens cadauer sequestrari, vel loco debiti sibi dari, cadit ab actione, & heredibus defuncti erogare tenetur.*

20 *Creditor appellans, ne debitoris cadauer sepeliatur donec sibi debitum soluatur, non auditur, etiam si debitum sit plusquam liquidum, & instrumento guarentigio debeatur, num. 21. & 22.*

23 *Homo mortuus, non est iam homo, & ideo cadauer retineri non potest actione personali.*

24 *Intellectus c. ex rescripto, de iureiuran. discutitur. Et ibi, an liber homo pro pignore dari, aut retineri possit, & num 25.*

26 *Exsecutio si sit facienda aduersus debentem ex caussa iudicati, vel alia simili exsecutionem merente, debet prius fieri in bonis debitoris, & ante non potest capi eius persona, & debitor habens bona non incarceratur.*

27 *Hodie quare debentes ex instrumento publico a[illegible] citatione, vel excussione, in carcerem mittuntur, nisi praestent fideiussionem (quod vulgo dicimus, [illegible]* saneamiento.)

28 *Quamuis a captura non sit incipiendum in de[illegible]ro, sed prius debeat in bonis fieri exsequutio, tamen potest exsequutor hodie capere debitorem compellendo, vt indicet bona, in quibus faciat exsequutionem.*

29 *Debitor, cum facta fuit exsequutio in bonis, si non habet fideiussorem, quem vulgus appellat [illegible]* amiento, *si proferat testes (citato creditore [illegible] mantes illa bona esse debitoris, debet dimitti a [illegible]ere, tales tamen testes tenebuntur, sicut [illegible] o-res, & nominatores.*

30 *De iure ciuili debitoris persona non capitur [illegible] debitor ex caussa iudicati. Et ibi, an debitor [illegible] nato ordine captus, sit dimittendus, si vere [illegible]tor, & incarceratus pro debito fals[illegible] pos[illegible] det[illegible] pro debito vero alieno.*

31 *Hodie iure Regio ob debitum instrumento pu[illegible] fit exsequutio, dummodo instrumentum [illegible] dum ha-*

dum habens clausulam guarentigiam. Et ibi de lege de Madrid, anno 1534. & debitor, capite & num. 32.

33 *De iure civili captura non potest fieri, etiam in casibus, in quibus ex condemnatur, nisi prius exsequutor ostendat praeceptum iudicis, manu tabellionis signatum, & a iudice subscriptum.*

34 *Debitor captus, dimittitur a carcere, si in fideiussorem det filium suum, dummodo sit idoneus filius.*

35 *Non valet de iure civili pactum, quo debitor se adstringit creditori, ut capiatur, & incarceretur, si non solvat, & idem quod propria auctoritate capiatur per creditorem, & in carcerem detrudatur, num. 36.*

37 *Ante condemnationem non capit iudex debitorem, & pactum contrarium initum inter creditorem, & debitorem non valet.*

38 *Ordo pertinens ad causae cognitionem, qui est inductus in favorem iudicis, etiam pacto creditoris & debitoris omitti non potest.*

Limita si debitor debeat ex instrumenta guarentigio habente de iure Regio exsequutionem paratam, quia valet pactum, num. 39.

40 *Exceptio nullitatis sententiae aut instrumenti guarentigii non impedit capturam debitoris, nisi nullitas constat ex sententia vel instrumento.*

41 *Beneficio cessionis bonorum renunciari non potest, etiam per iuramentum, nu. 42.*

43 *Debitorem posse capi, & mitti in carcerem ob debitum aeris alieni, non esse contra bonos mores: secus vero privatio beneficii cessionis bonorum, quando debitor caret bonis, probatur.*

44 *Constitutiones Episcoporum, quod debitores excommunicati, etiamsi bonis cesserint, non trudantur Ecclesiasticae sepulturae, adversantur bonis morib. & ibi de opinione Ioan. Fab.*

45 *Licet renunciatio cessionis bonorum (etiam iurata) non obliget, nec sit servanda, operatur tamen, ut debitor cedens, si pervenerit ad pinguiorem fortunam possit conveniri, etiam ultra quam facere possit, nulla re sibi relicta ad alimenta.*

46 *Debitor carens pecuniis, satisfacit dando aliquid de bonis suis, & creditor compellitur accipere, ne debitor cogatur vili vendere, & in carcere esse, etiamsi se obligasset ad solutionem in pecunia numerata.*

47 *Debitor praebet curam, ad pecuniam inveniendam, si potest invenire: demum tenet de evictione pro ra, quam in solutum dat, & tradit creditore instrumentum titulorum, & ibi de aliis.*

48 *Ecclesia si sit debitrix, & utatur remedio Auth. hoc nisi debitor, C. de solut. non potest creditor eligere rem immobilem meliorem.*

49 *Remedio Auth. hoc si debitor, renuntiari non possit.*

50 *Debitor iurans in pecunia solvere, an iuvetur remedio hoc.*

51 *Etiam post capturam, & dum est in carcere, utitur debitor remedio hoc, adversus Castellum.*

52 *Notabilis opinio ex hoc traditur in favorem inopum debitorum, quando creditores sunt divites.*

53 *Pro pecunia data, & mutuata debitori ad alimenta filiorum suorum, agit creditor adversus filios debitoris, & contra uxorem pro pecunia marito mutuata, quod expendit in habendo uxorem, numer. 54.*

55 *Iure Gallico debitor pro debito non potest incarcerari, nisi id promisit, & obligatus aut condemnatus sit.*

56 *Iure Hispanico, & antiquissima consuetudine cessione bonorum facta, debitor inops traditur creditori, ut satisfaciat creditori tempore servitii a iudice taxato, iuxta summam debiti.*

Roderici Suarez laus, & ibidem de opinione Accursii, & ceterorum de inope debitore, tradendo creditoribus ad dilacerandum, l. 12. tabularum, & num. 58. & 59.

58 *Filii pro debitis parentum, olim iure Romano detinebantur a creditoribus. Idem more Hebraeorum, num. 61. & 62.*

59 *Scelus nefandum, C. Pub. in L. Cium Papirium, quare a CC. Romanis, & Dictat. lex, ut bona debitorum, non autem eius corpora essent debitis obnoxia & num. 63.*

60 *Theodosii tempore debitor cessione bonorum liberabatur, deinde ad restitutionem quantitatis debitae cogebatur, suppliciorum acerbitate.*

61 *L. fin. C. de cap. & postli. limi. rever. declaratur.*

62 *Apud Romanos mos antiquus contra debitores inopes, qui solvendo non erant.*

63 *Debitor debens monasterio, & non habens unde solvat, liberatur ingrediendo ipsum monasterium.*

64 *De iure Regio adulter, & adultera marito traduntur, vel ut eos occidat, aut pro suo arbitrio faciat, & eorum bona maritus occupat.*

65 *More Abissinorum homicida traditur propinquis interfecti, ut eorum arbitrio sanguinis sui iniuriam vindicent, vel homicidam vendant, vel tormentis enecent, & more Romano fur, domino rei furtivae aliquando trudebatur, ut eius servus esset.*

66 *Debitor non admittitur ad bonorum cessionem, nisi creditores instent.*

67 *Opera debitoris addicti creditori extenuant sortem principalem debiti.*

Et ibi de intellect. l. 2. C. de patrib. qui fil. distrax.

68 *Iure Regio, licet cessio debitoris inopis non liberet in totum, sed teneatur servire creditori: extra istum tamen casum cessio inducta in favorem libertatis debitorum, tam iure civili, quam Regio correcta sunt.*

69 *An sicut iure Hispanico, beneficium cessionis bonorum est sublatum: ita etiam forma cessionis iure civili inducta sit sublata.*

70 *Forma cessionis bonorum iure Romano, & consuetudines aliquarum regionum, & populorum circa eam.*

71 *Quare de iure Hispanico torques ferreus a creditore debitori ponitur, & quid denotetur, & n. 76.*

72 *Poena clerici falsantis literas Regis.*

73 *Meretrices cogi possunt portare cultum diversum a foeminis honestis.*

74 *Poena de iure Regio contra secundo nubentes, viva prima uxore.*

CAP. I. *Debitor inops de iure civili compelli non potest, ad praestandum creditori operas, neque ipsi addici debet, quamvis solvendo non sit, sed cedendo bonis liberatur. At iure Hispanico cessio bonorum non liberat cedentem, sed tradi debet creditori, ut operis artificialibus, vel reverentialibus creditum persolvat, & unde hoc sumpserit originem.*

1 DEBITOR inops (iure † ciuili) cedendo bonis liberatur, cessatque deinceps molesta debitoris flagitatio, neque amplius conueniatur, nisi pinguiorem nactus fuerit fortunam, Ita est lege Iulia constitutum, cuius meminit Diocletianus in l. legis Iuliæ C. qui bon. ced. poss. l. is qui bonis, ff. de cession. bonor. & probatur in Codice Theodosiano, tit. l. qui ex lege Iulia bonis cedere possunt & §. fin. Instit. de action. Solaque cessione debitor effugit carceris tædium. & cum vel casu, vel fortunæ iniquitate, vel (vt rectius) loquar, arcano diuini numinis iudicio, eis rebus careat, quas vulgus stupidum tanti facit, tamen hoc Sole, hac Luna, hac communi luce perfruitur, carceris angustiis liberatus, l. 1. in fin. C. qui bon. ced. possunt, & ibi notant Bald. Salyc. & omnes Dd. l. 3. tit. fin. part. 5.

2 Cessio autem † bonorum, iure ciuili sola voluntatis professione fit, nulla adhibita alia solemnitate, l. in omni cessione, C. qui bon. ced. poss. Spoliatusque bonis per cessionem, libertate, dono inæstimabili gaudet, nouæque fortunæ consilia agitans, spem meliorem induit. Ita enim decuit Romanus viros libertatis assertores, vt qui Regibus & Principibus excussis sibi viuere, nullius imperio subigi patiebantur, vilissimæ pecuniolæ mancipia ne fierent, neve pecuniæ creditæ ratione cogerentur credituribus seruire. Idem apud nos legitur in eis constitutionibus, quas quod in septem partes sint distributæ, septem partitas appellamus in l. 3. & 4. tit. 15. part. 5. l. 2. tit. 21. par. 4. Illæ enim leges per omnia referunt ius Romanum, licet apud nos non prorsus in vsu sint.

3 Neque enim † vllo modo debitor (vel extrema pressus inopia) adiudicandus est creditori, de iure Romano, neque ab eo prætextu non soluti debiti retineri potest, l. fin. ff. de lib. homin. exhib. Authent. vt nulli iudicum. § quia vero, Authent. Imo. & l. ob æs, C. de action. & oblig. vtrobique Dd. & in cap. 1. de pignor. late Rip in l. obligatione generali, numer. 9. ff. de pign. Regiæ l. 2. tit. 21. part. 4. cu ius verba sunt.: Por el deudo, que deuiesse, non deue seruir, nin ser preso de ninguno. Quinimo etiamsi quis promiserit, operas non potest retineri, vt eas præstet, quoniam soluendo interesse liberatur. l. in stipulationib. §. operarum, ff. de verb. oblig. l. si quis ab alio, § fin. ff. de re iudic. & ibi vide Ias. num. 4. Rip in l. obligatione generali, num. 9. ff. de pignor. Salycet. in l. antiquitas. num 4. C. de vsufruct. Soc. iun. cons. 99. num. 8 ibi e. de qua re est text. & Dd. in l. si contra quos. C. de locat. Quod est intelligendum, si habeat vnde soluat interesse, si enim inops esset, cogi potest etiam de iure ciuili, ad præstandum operas, neque cedendo bonis liberatur. Obligatus enim ad factum possibile, non liberatur cedendo bonis, quoniam ratio, propter quam cessio liberat, est, quia debitor non habet vnde soluat. Cum autem obligatus sit ad factum inopia nihil impedit, quominus illud præstare possit, vt dictat sensus communis: Ergo non liberatur cedendo. Ita docet Cyn. in l. 1. C. de cess. bonor. Bart. in l. is qui bonis § 1 ff. eodem. Faber in §. vltim. Instit. de action. & ibi Ias. num. 12. Bald in l. 1. col 2. C. de cess. bonor. cum aliis citatis per Iacob. Bessia in cons. iust. Alberic. tit. de cession. col. 3. C. in in dict. l. 1. C. qui bon. ced. possunt, dummodo factum sit possibile, vt intelligit Bald. d. l. 1. col. 2. Rod. in rep. l. 2. tit. De los gouernos, col. 4. in princ. Bas. in loco supra citato. Soc. reg. 20 Fall 6. Anfr. dec. f Thol 134

4 Obligatus enim ad factum † liberatur præstando interesse, quod si interesse soluere non potest, non liberatur, l. in stipulationibus §. final ff. de verb. obligat. Tenebitur tamen creditor præstare victum, ei qui inops operis factum præstare vult argum. l. suo victu, ff de oper. lib. ita docet Faber. & Ias. num. 12. in dict. §. final, Instit. de action. Et hoc casu procedit gloss. in l. stipulatio, §. final autem, ff de non oper. nunciat. Quæ docet, scriptorem (quem Latine librarium dixeris) posse compedibus ligari, quousque præstet, quod scribere promisit: est enim intelligenda, quando librarius non potest soluere interesse, si est electa industria personæ. Abb cap. 2. de pign. col. 2. Montalu in l. 1. tit. 15 part. 5. argum. l. inter artifices. ff. de solut. alias reprobatur communiter, teste Alex. in l. alia. §. eleganter ff solut. matrim. ita declarant eam glos. Faber Platea & Ias. num. 12. vers & in istis terminis, in dict. §. fin. Instit. de action. & quod sit communiter reprobata, testatur Rip. in dict. l. obligatione generali, nu. 9. Ias. vbi supra nu. 12 Illud nota, quod obligatus ad factum ex rescripto Principis, quid sibi mandat, tenetur facere, exsequutiue cogi potest, etiam de iure ciuili, l. 52. incip. Quales cartas deuen ser cumplidas sin pleito, tit. 18. p. 3. notat. Rod. in repet. l. post rem, in 9 casu, incip. item est alius ff. de reiudic.

Itaque regulariter debitor, † etiamsi soluendo non sit, non potest cogi de iure ciuili seruire creditori. Quinimo in casu supradicto, etiamsi quis cogatur, præcise factum præstare, est. quoniam quiuis se obligare potest, ad præstationem operarū l. qui operas, ff. locat non tamen ex eo, in eius personam creditor ius habet, vt probat glos. & Felin. in cap. ex rescripto, de iureiurand. col pen. Nam habere ius reale super personam debitoris, qui solum debitor est ratione pecuniæ, vel alterius rei creditę, est species seruitutis: species autem seruitutis super liberum hominem, neque volente eo induci potest, l. nec si volens, C. de liber. caus. Ideo creditor petens a librario, qui promisit sibi librum describere, vt præcise sibi librum describat, quamuis ad id librarius inops cogatur, si interesse soluere non potest, quia est debitor facti, non tamen ob id creditor habens ius super eius personam, sed solum actionem aduersus eum, vt notat. Rip. in dict. l. obligatione generali, num. 9. ff. pignor. Præterea qui promisit factum cum iuramento, tenetur illud præcise præstare. glos. in l si pecuniam, ff de cond. ob caussam. Dec. cap. 1. col num. 13. de iudic. vers. imo quia. Barb. 1, cons. 36 col 20. vers. e contra, lib 2. & 2. id. consil, 27. col. 2. & cons. 100. co. final. Alexan cons. 37. col. 5. lib. 2. num. 25. & est communis opinio teste Roland cons. 6. num. 32. 5

Non enim ius ciuile † ob debitam pecuniam, ius creditori præstat super debitorem, neque permittit quemquam liberum hominem pignori aut hypothecæ dari, pro pecunia, vt in Auth. vt nulli iudicum, §. quia vero, l. qui filium, C. quæ res pig. obl pos. & qui sciens illum pignori accipit, relegandus est l. fi. ff quæ res pig. oblig pos. & amittit debitum, insuperq; tantundem soluit, vt in d. §. quia vero. Imo neque volens potest quis se pignori dare, vel locare, vt in l. ob æs, secundum vnam lectionem. C. de act. & oblig. docet Rip. in d. l. obligatione, n. 9. Neque obstat, quod liber homo vendi potest, si patitur se vendi, ad pretium participandū § seruus, Inst. de iur. pers. id enim verum, quādo emtor ignorat eum est. liberum l. liberum § si quis sciens. ff. de lib. caus. l. non ideo, l. si minus viginti ānis C. eod. & concurrentibus aliis quot in mentione ... § seruus, & ... seruorum, 6

ff. de

ff. de stat. homin. Et concurrentibus illis, liber homo pignori dari potest, *l. vsumfructum, ff. de liber. caus.* non alias.

7 Ratio autem, propter quam † debitor etiam inops non cogitur iure Ciuili seruire creditori, est, quoniam debitum æstimabile, libertas autem inæstimabilis est. Neq; afflicto ex inopia, est danda afflictio. Neq; est æquum, vt pecunia credita, nõ solum deuoret facultates, sed veluti cancer serpendo ad corpus etiam perueniat. Detinẽs autem debitorem in priuato carcere, amittit debitum, *l. exstat, ff. quod met. caus. & l. si. ff eod. tit.* An autem detentus a creditore, possit illum prouocare ad singulare certamen, proponit & definit Bal. *cons. 217. in fin. lib. 2.*

8 An autem hospes † pro debito retineri possit, vide Aym. Sabel. *in comment. consuetud. Aluernia, tit. de exsequutione, art. 62. ad fin.*

Adeo autem debitor inops non cogitur creditori seruire, adeoq; iuris prudentibus seruitus etiam imaginaria displicuit in homine ingenuo, vt promissio, & pactum expressum factum aduersus statum naturalem hominis non valeat, etiamsi sit iuratum, *argum. l. nec si volens, & l. liberos, C. de lib. caus.* vbi hoc notat Bald. & sequitur Afflict. *in constitut. Neapol. in constitutione, incipiente quia frequenter, nu. 2 vers. sed in contrarium.*

9 Liber enim homo nõ † est in nostro commercio, neque in commercium adduci potest, *l. liber homo, ff. ad l. Aquil.* & liberum corpus æstimationem non recipit, *l. fin ff. de his, qui deiec. vel effund.* Hinc Bald. *in l. final. C. de transact.* scribit, quod non valet pactum hominis liberi, per quod se facit hominem alterius, *argumento dict. l. nec si volens*, de qua re vide Lucam Penn. *in l. cum scimus, colum. 2. C. de agricol. & cens. lib. 11.* Guidon qui contra sentit *decisio. 314. Fab. in § penultim. Instit. de iure pers.* & quod nunca hoc desinit esse liber.

10 Rursus idem † Bald. *in l. si qua pecunia, C. de oper. liber.* docet, quod rustici & vasalli non possunt facere instrumenta in præiudicium suæ libertatis, & sequitur Afflict. *in d. constitut. quia frequenter, num. 2. vers. bene facit.*

11 Præterea Lucas Penn. *in d. l. cum scimus, col. 2. ver. quid ergo. C. de agricol. & cens. lib. 11.* docet, quod nemo potest cum iuramento obligare se ad seruitia personalia, nisi sit libertus, *l. si quis pro eo, ff. de fideiussor.* Nam opera liberi hominis, ius non tribuit in personam. *l. 1. ff. de oper. ser.* Nam in hoc casu videtur Lucas loqui, quando scilicet opera præstaretur tanquã ab homine, super quo stipulator habet ius reale.

12 Hinc si quis faciat † aliquem hominem confiteri, quod est homo suus, & exigit ab eo iuramentum fidelitatis, nõ ex hoc fit eius dominus, auctore Innocent. *in c. dilectus, de capel. monach.* quem refert & sequitur Bald. *in l. 2. col. 14. C. de seru. & aqu.* quia non poterat extradere id, quod confitetur.

13 Hinc dimanat quod scribit † Dynus *in l. Titio centum § 2 ff de condit. & demonstr.* quod pactum a me factum, per quod promitto, nõ recedere a tali loco, est quædam species seruitutis, de qua re meum sensum alibi proferam, *vide Spec. tit. de locato, § postquam, vers. quod si quis.*

14 Hæc omnia (meo iudicio) candide † interpretanda sunt, quãdo ex promissione, vel pacto status hominis labefactaretur: ita vt stipulator præsumeret, super promissorem habere ius reale: alias quiuis se obligare potest ad præstationem operarum, *l. qui operas ff. locat. & docui supra num. 5. vers. itaque. facit text. in cap. grandi. de supplen. negli. prela libr. 6. vers. Fidelitate, iuramento sine pacto.* Et valet instrumentum, in quo liber homo se & suos descendẽtes obligat ad certum seruitium personale in perpetuum, si credimus Specul. *tit. de feud. §. quoniam, vers. 1.* vbi re in vtramque partem argumẽtis librata definit, quod ex ista promissione de præstando seruitium personale, non fit promissor seruus, & quod stipulator in reliquis tenetur eum conseruare, in sua libertate, citat *dict. cap grandi, & l. cum scimus, C. de agricol. & cens. libr. 11.* & quod homo liber potest se obligare ad religionem, *vt patet ex tit. de regular.* non obstante, quod religio est quædam seruitus, *cap. multos, 54. distinction.* & homo potest conditionem suam grauare pactionibus, *§. penult. Instit. de iur. person.* & huius opinionis est Alber. *in l. fin. in fine, C. de patrib. qui fil. distraxer.* Sed de hac Speculatoris opinione dubitat Afflict. *in constitut. Sicilia, incipiente quia frequenter, column. 1. & 2.*

Equidem de hac Speculatoris † opinione, vt nihil temere affirmare velim, ita mihi prorsus displicet, obligationem patris obligantis se, & suos descẽdentes ad certum seruitium personale, ligare descendentes neque enim pater meus suis pactis, conditionem meam deteriorem facere potest, *l. transactione matris. C. de transact.* neque pater meus potest me obligare, vt Titio seruitia præstem, cum neque ipsi patri filius debeat operas artificiales, *auctor. Bal. in Authen. ex testamento, num. 1. C. de collat. Ias. in l. illud, col. penult. C. eod. tit. Arnold. Ferron. in consuet. Burdegal. titul. 1. §. 1. col. penult.* Quod est verissimum de iure ciuili, vt scilicet filius non teneatur exhibere patri operas artificiales, *vt late pro mea mediocritate scripsi in tractatu de Decima tutori Hispanico iure præstanda cap. 2. num. 12. & 13. ver. deinde filius.* Quanto minus pater poterit obligare filium, vt operas extraneo prę̃stet, prę̃sertim in perpetuum, tam ipse, quã eius descendentes. Simile quiddam scribit Guid. *decis. 315. sed iuxta promissa, versic. sed quid.* Et notat expresse Antonius Nicellus *in tractatu de concordia glossarum, capit. 10.* & dicit, hoc casu loqui glossam, *in l. poscentis, C. de lib. caus.* & non valere pro filio. 15

Præterea, quod attinet ad † ipsum promissorem, durum videtur: nam quando quis se obligat in perpetuum, ad certum seruitiũ personale, videtur obligationem non valere, quoniam nemo potest locare operas suas in perpetuum, *iuxta glos. in l. post certi, C. de liber. caus. argument. l. 3. ff. de lib. hom. exhib. & l. Titio centum. §. Titio, in 2. ff. de condit. & demonstr.* præsertim si actum sit, vt non possit seruire per substitutum, sed quod præstet seruitium per suam personam, quia videtur induci seruitus, vt significat Paulus *in l. antiquitas, num 4. C. de vsufruct. & ibid Baldus* quo casu hanc pronuntiat communem opinionem Boer. *in tractatu de auctoritate magni consilii (si eius est) num. 34. Salycet. in l. antiquitas, numer. 4.* dum supponit, eo casu hanc obligationem valere, quia promissor seruire potest per substitutum, vel soluere interesse, si operas præstare nolit. Quamuis aduersus hoc facit, quod Paul. *ibi num. 4.* dicit, quod quis potest locare operas suas in perpetuum, quando actum est, vt seruiat per substitutum, vel quando inops est, & non habet vnde viuat, & sic supponit, quod valet, etiamsi non possit soluere interesse. Sed certe hæc 16

opinio Pauli durior est, quam Christiana caritas patiatur, nisi locator pecuniam tantam receperit, ex qua semper debitor sit creditoris: tunc enim ex hac Hispaniæ constitutione, quam enarramus, poterit cogi creditori seruire. Alias si pecuniæ acceptæ satisfecisset, vel solum obligatus esset ex promissione, nulla accepta pecunia, nescio an cogendus esset perpetuo seruire. Nam si spontanea animi liberalitate, nulla accepta pecunia promisit, donationem contulit in stipulatorem, & mitissime agendum est cum donatario, *vt in l. inter eos. §. is quoque. ff. de re iudicat.* Si vero pecuniam accepit, & ei satisfecit, dimitti debet: Si vero non satisfecit, & habet facultates, soluat interesse, & liberabitur. Si vero non habet, vnde soluat interesse, & pro parua pecunia promisit perpetuo præstare operas, & tot operas præstitit, quæ æquiualent summæ, non est cogendus præstare operas in perpetuum per suam personam: iuuabitur enim æquitate. & cum locatum contractus sit bonæ fidei, vti poterit remedio *l. 2. C. de rescind. vend.* Et si elapsum sit quadriennium, (lege Regia præfinitum) poterit etiam postea petere contractus rescissionem, tanquam enormissime læsus, si pro parua summa promisit operas in perpetuum, eritque iudex promptissimus ad pronuntiandum: læsionem esse enormissimam, si consideret, libertatem esse inæstimabilem, & obligationem præstandi operas in perpetuum, esse durissimam: quid enim hic differt a seruo? Si rem non subtilitate iuris, sed re ipsa æstimare velimus. Serui conditio non ideo misera est, quod testari non potest, de qua enim re testetur vtiliter, si nihil habet? Nihil autem habere, commune sibi est cum pluribus. Vera serui miseria est, perpetuo seruire, & non posse facere voluntatem suam: qui autem promisit perpetuo seruire Petro, & ei operas præstare, magis animo discruciabitur, cum meminerit, se ingenuum, non seruum natum esse. Itaque licet supponamus, hunc non fieri seruum, & creditorem non habere ius in re super eius personam, splendida verba sunt, & nisi ita distinguatur, iniquitas summa est, inter Christianos non admittenda. Et reuera fit aduersus dispositionem textus, *in l. nec si volens, C. de liber. cauß.* Nec tamen statim dimittendus, vbi satisfecit pecuniæ, sed faciendum, ne perpetuo seruiat, puta, vt senectute vel longo temporis cursu liberetur, neque ad extremum vsque vitæ dum operas præstet, sed res iuxta negotii qualitatem transigatur. Neq; obstat quod quis pacto potest fieri adscriptitius in perpetuum, *l. cum scimus, §. 1. C. de agr. & cens. lib. 11.* quoniam illa peculiaris materia est, & nescio an apud nos sint in vsu adscriptitii. Excutiant rem eruditi.

27 Illud non prætereundum, quod † Boerius *in consuetudinibus Bituricens. tit. 1. §. 1. col. 3. ver. contra hanc,* pronuntiat generaliter, locationem operarum in perpetuo non valere. Et Faber vir doctissimus *in §. penul. Instit. de iur. person. nu. 7.* docet, quod indistincte valet locatio operarum in perpetuo, quoniam etiamsi sit electa industria personæ, poterit seruire per substitutum, ne amittat libertatem, & sequitur Guidoo, *decis. 314.* Sed tene nostra distinctione, si placet.

Ad tempus tamen bene potest † locare quiuis o-
18 peras suas, *vt notant omnes in locis supra citatis. Et Fab. §. penult. num. 7. Institut. de iur. person.* Et inoleuit generalis consuetudo, vt homines liberi se obligent ad tempus, ad seruitia præstanda, vel ad seruiendum, & operandum, vt certo tempore aliqua mechanica arte imbuantur, & instruantur. Et talis consuetudo vbique terrarum seruatur, teste Boer. *in consuet. Bituric. tit. 1. §. 1. col. 3. vers. contra hanc* Et profecto mihi videtur inuiolabiliter obseruanda, ne Respub. impleatur erronibus, & ociosis: nisi ex aliqua caussa, puta si propter sæuitiam, vel pessimum exemplum, videatur pactum rescindendum, puta si iuuenis edocendus videat, dominum & magistrum obambulantem semper cum scortis, aliena furantem; blasphemantem in Deum, vel simile quippiam facientem, nam tunc veluti læsus restituitur, licet a patre pactum factum sit, si modo est minor, *argum. l. etiamsi a patre, ff. de minor. vt suo loco dicam.* Reperio tamen, quod quidam recentior nomine Bossian. *in consuetudin. Albernia tit. de cession.* dicit, quod promittens operas per duos vel tres annos, non potest præcise cogi ad factum, sed liberatur præstandu interesse, *citato Bart. in l. antiquitas. C. de vsufruct.* sed mihi superiora magis placent. Nam & si filiusfamilias licet, absque patris consensu, paciscı cum sartore, vel alio quouis artifice, vt sibi seruiat per aliquod annos, quod aduersus Odofredum docet Alber. *in l. velut, num. 26. ff. de iust. & iur. Et ibi Ias. num. 16. Claud. num. 8. in l. 1. §. ius naturale, ff. eod. titul. Zasi. nu. 3 & nouissime Antonius Padilla multis fortuna, & natura ornamentis illustris in l. fratris, numer. 11. C. de transact.* Neque iniquum est, vt impleatur pactum, nisi læsio allegetur, & ætas veniam promereatur. Neq; pater conqueri potest, nam filius iure ciuili non debet operas artificiales patri, *vt late dixi in tr. de decima tutori Iur. Hisp. præst. c. 2. n. 13.* Neq; obstat, quod in hoc Pad. contra sentit *d. n. 11.* nam Boer. & Ang quos citat, nihil tale dicunt.

Præterea, adeo debitor † retineri non potest a creditore, vt neque eius cadauer detineri possit, etiamsi non sit, vnde æs alienum dissoluatur. Quare creditor petens cadauer sequestrari, vel loco debiti sibi dari, cadit ab actione, & tantundem heredibus defuncti erogare tenetur, *l. cum sit iniustum, & Auth. item qui domum, C. de sepul. viol. & vtrobiq; Dd. Rip. in l. obligatione generali, num. 34. vers. viso, ff. de pignor. Abb. in cap. ex parte, de sepult. Felin. in cap. sicut Iudæi, col. 1. de Iud. Boer. decis. 287. l. 3. tit. 9 part. 7. l. final. titul. 13 part. 1. l. 12. titul. 16. lib. 3. Ordinam. Bertachinus de Episcopo, § videamus, num. 4. Couar. variar. resol. libr. 2. cap. 1. num. 10. Rip. in tract. de peste, tit. de preseruat. remediis nu. 101. l. sunt personæ. §. nam propter, l. ne corpora, ff. de relig. & sumpt. fun.* 19

Quinimo creditor appellans, ne † debitoris cadauer sepeliatur, audiendus non est, cum propter caritatem, tum quod præsentanea corporis putrefactio exigit, rem cito perfici & absolui, quo casu appellatio recipienda non est *l. final. ff. de appellation. recipien.* & nominatim de debitore mortuo sepeliendo, non obstante creditoris appellatione disponitur *in l. 11. tit. 16. libr. 3. Ordinam gloss. & Dd. in cap. ex parte, in 1. de sepult. Specul. tit. de appellationibus, § in quibus, versic. 8. Hippol. singul. 199. Benedict. cap. Raynutius, verb. Mortuo itaque testatore, num. 36. de testam. Felin. cap. sicut Iudæi, col. 2. de Iud. Bertach. in tract. de Episcopo, §. videamus, nu. 14.* 20

Quod inuiolabiliter † obseruandum, etiamsi debitum sit plus liquidum, & etiamsi ex instrumento guarentigio debeatur, quoniam dispositio *l. cum sit iniustum, C. de sepul. viola.* est generalis, & loquitur in casu, in quo non ambigitur de debito. Nam si ambiguum 21

biguum esset, deberetur, necne; etiam in viuentis personam executio fieri non posset. etiamsi deberet ex contractu guarentigio, vt statim dicam. Huius opinionis sunt Felin. *in d. cap. sicut Iudæ. col. 1. de Iude. Rodericus, in repet. l. post rem, in quinta ampliatione ad legem Regiam. ff. de re iudic. Couarr. variarum resol. lib. 2. c. 1. nu. 10. Grammaticus decis. 82. Benedict. d. c. Rayn. verb. Mortuo itaque, nu. 56. de testam. Castellus in l. 50. Tauri, verbo Galos.* Et tanquam vnus ex his, qui hanc opinionem probant, citatur Hipp. *sing. 199 prope finem*, sed ille nihil definit, tantum remittit lectorem ad ea, quæ scripsit *in l. fin. numer. 64. ff. de qu.* ibi autem eam contra definit posse (scilicet) cadauer debitoris detineri, si debeat ex contractu guarentigio, & merito cum ita docuit Angelus propter hanc opinionem eo auspicatissimo nomine prorsus indignus, *in Authent. vt defuncti seu funera eorum column. 1.* & Segura, qui & alias libenter iudicio labi solet, *in repetitione, l. si ex legati caussa, num. 73. ff. de verbor. obligation.* & Caruaial Regius Scostor *in repetitione. l. 1. col. 3. ff. de verbor. obligat. Prepo. in capit. præterea, 31. distinct. & Bartholomæus Belonzenus in additionibus in cap. ex parte, de sepul.* Sed aduersus eos est magis communis, & longe verissima opinio: nam quam illi tuentur Dæmone potius est digna, quam homine, & apud inferos, etiam nescio, an locum habitura: si inibi moris esset cadauera sepeliri. Et quid nam obsecro habet contractus guarentigius? Ao quod debitum reddit liquidum. Vtique si liquidum non esset, etiam in viuentis personam executio fieri non posset, vti late docet Roderic. *in l. post rem, in princip. declarationis ad leg. Reg column. penult. & 4. limitatione ad dictam legem Regiam, ff. de re iud. l. 5. tit. 8. lib. 3. Ordinat.* Vt ergo leges aliquid concedant æquitati, oportet, vt etiamsi debitum sit liquidum, sepultura mortui non prohibeatur. Deinde hoc probatur, quoniam neque aduersus heredes, vel propinquos defuncti, non potest peti executio, intra nouem dies a morte defuncti, *vt in Auth. vt cum de appellat. cognos. §. meminimus, l. 2. §. pen. ff. de in ius voc. Roder. in rep. l. post rem, in declaratione legis Regia, limitatione, 9 ff. de re iud.* Si tamen heredes essent suspecti, quod fugient, vel absconderent bona, cogunt satis dare, *l. 13. t. 9. part. 7.*

22 Præterea dispositio, *l. cum sit iniustum, Cod. de sepul. viol.* non est prodita ex eo, quod debitum non sit liquidum: nam si ambigi posset, deberetur, necne, quiuis etiam sceleratissimus idem statueret. Tantum prodita videtur, quoniam dæmoniacum exemplum est, prohibere debitoris sepulturam, omnemque hominis sensum videtur cauisse, qui tale quippiam attentarit. Deinde cum lex dicat, cadauer pro debito non detinendum: certe expressius debitor est, qui ex contractu guarentigio debet, & sic in eo magis quadrant verba legis. Videmus etiam atrocissima delicta condonari aliquibus, puta furiosis, quoniam afflicto non est danda afflictio, *vt dicam infra*, & vltimum terribilium passo scilicet mortem non condonabitur pecuniola, vt saltem sepultus quiescat.

23 Præterea si cadauer retinere † placet ea obligatione personali, homo mortuus iam non est homo, *l. in actionibus ff. de in litem iurand.* Abest scilicet anima, potissima & præcipua pars hominis. Si ergo obligatus abest, cur cadauer retinere placet? Nam debitor post mortem non dicitur debitor. *Dynus & Fer. ol. l. qui Rom. § Auger. Soc. cons. 293. n. 4. lib. 2.* Equidem demiror talem opinionem in Christiana pectora descendisse. Cum longe lateq; dissideat a doctrina & caritate Christi, eamq; ne Barbari quidem & vecordissimi Scythæ amplecterentur. Legimus Ecclesiastic. 7 *Mortuo non prohibeas gratiam*, hoc est gratis sepulturam exhibe, & non solum volunt quidam non exhiberi gratis, verum concedunt posse cadauer retineri. Opinio turpis, & portentosa, cuius Angelum, & Seguram merito dispuderet, qui si viuerent, esset quod conspectum hominum pudore vitabundi diffugerent. Nam Hippolytum affinetium torquendis, necandisque noxiis, non ita valde demiror. Sed homines erant. Certe Laurentius Campegius Cardinalis, missus a Clemente Pontifice ad componendas Germaniæ res omnium turbatas, communicato consilio cum Ferdinando Cæsaris fratre, libellum edidit pium, & eruditum ad cohibendos abusus, & ecclesiasticam disciplinam reformandam. Inter alia autem hæc verba lego, de sepultura quoque ac administratione sacramentorum, aliisq; spiritualibus paciscι, aut aliquid ab inuito exigere, nemo possit, aut debeat. *Et propter eiusmodi a parochianis neglecta cuiquam non liceat, aliquod sacramentorum, denegare, neque propter debita quempiam ab Ecclesiastica sepultura prohibere. Annibal Romani nominis dirus hostis. Pauli Æmilij & M. Marcelli corpora non est passus inhumata iacere, sed honorifice ea tradidit sepulturæ, quo nomine illum maxime laudat Valer. Max. lib. 5. c. 1.* Sic & Iehu Rex Israel, *vt habetur cap. 9. lib. 4. Regum.* Iezabelem hostem suam iussit sepeliri. Quo nomine in die iudicij excusabitur, qui debitoris cadauer retinere tentat? nonne audiet a Christo Dño illud Matth. c. 18. *Serue nequam, omne debitum remisi tibi quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?* & tradetur tortoribus, quousque reddat vniuersum debitum. Clamamus omnes quotidie ad Dominum, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et non solum non remittimus debitum, verum sepulturam negare volumus, si debet, ex contractu guarentigio. Sed de his hactenus.

Redeundo ad argumentum † huius legis, adeo omnibus iuris prudentibus iniquum videtur, liberum hominem detineri, vel cogi seruire pro pecunia credita, vti magnopere torqueant sese super intellectu tex. *in c. ex rescripto, de iureiur.* vbi videtur probari, hominem liberum posse pro pecunia debita obsidem dari, & quasi pignus constitui. Sed respondeo tripliciter, primo, quod ibi non loquitur, quando ipse, qui datur obses, debebat pro se, sed datur obses, quod partes, inter quas pactum fuit factum, seruabunt pactum, & tunc obses non retinetur loco pignoris pro debito, nec ille cui traditur, habet ius reale super eum, sed tantum retinetur, vt creditor & debitor seruent conuentionem inter se factam, non vero ratione pecuniæ. Ita intelligit gl. *in d. c. ex rescripto, & eam sequuntur Henr. Card. & Fel. col. 3. Bal. in l. 2. C. de patri. qui fil. distra. citant l. obsides ff. de testam.* Sed mihi hæc solutio non placet, quoniam in Auth. *vt nulli iud. §. quia vero*, non ideo prohibetur, ne homo liber pignori detur pro debito, quod creditor habeat super eum ius reale: sed quoniam res est pessimi exempli, vt liber homo pro pecuniola detineatur. Neq; solum loquitur, quando datur pignori, sed etiam quando datur, vt detineatur, & sic non nititur textus in eo, quod ius reale constituitur super debitorem. *vt patet ex gl. & Doctorib. in Auth. nmo. Cod. de actio. & oblig. ex Rip in l. obligatio, n. 9. ff. de pig.* Ideo alij rectius sentientes intelligunt eum textum, quando liber homo detinetur. Vt pax sit inter homines, & fauore pacis

admittitur. vt liber homo detineatur, ita intelligit *d. cap. ex rescripto gloss. ibi in vltima solutione*, & eam probant ibi Abb. & Imol. Rip. *in l. obligatione, num. 12 ff. de pign. Imol. & Aretin. in l. obsides ff. de testam. Couarr. variar. resol. lib. 2. cap. 1. num. 1. column. 3 Bald. in l. obses, C. de actio. & obligat. col. 2.* qui intellectus in se verus est & probatur iure Regio *in l. 14. tit. 13. part. 5.* cuius verba sunt, *Home libre puede ser dado en rehenes por razon de paz que se fazen algunos entre si, o por tregua, o por otra cosa semejante*. Nota hæc vltimo verba: *O por otra cosa semejante*. Ex quibus deducitur hominem liberum non posse obsidem dari, nisi fauore pacis, vel ex alia simili causa.

25 Hic intellectus † verus est in se, sed diuinat ad d. *c. ex rescripto*, imo vero parum quadrat themati in eo proposito, nam ibi agitur de pacto facto inter Abbatem cuiusdam monasterii & quendam Petrũ, inter quos etiã si conuentio seruata nõ fuisset, potius oriretur dissidium quam bellum, quid enim bellum cum monachis: Et quid bellum inter priuatos. Et obsides datur solum ab hostibus populi Romani. & contra gloss. *in l. 2. Cod. de patrib. qui filios distr.* notatur *in cap. cum pridem 23. q. 8.* scribit Alcia. *in l. alia. §. eleganter. ff. solut. matrim.* ideo parum quadrat solutio glossæ, & Doctorum; quod ibi sit fauore pacis, potius dicerent fauore concordiæ, & ne oriantur lites. Verus & planus intellectus eius text meo iudicio est, quod ideo ibi liber homo retinetur, quoniã iurauit. Id enim communi opinione receptum est, vt non solum pro cõuentione pacis seruanda (quæ ciuilis & digna caussa est) sed etiam pro pecunia debita, posse quis etiam inuitus detineri si iurauit. Ita notant Imol. & Felin. *in d. c. ex rescripto. Benedict. c. Raynut. verb. Testamentum, col. 3. n. 26. de testam.* & pronuntiat esse communem. Didacus Couarr. moribus, & literis ornatissimus. *variar. libr. 2 cap. 1. num. 1 ad fin. & sequitur Faber. in §. pen. ad fin. Instit. de iure personarum. Guido Papa decis. Delphinali, 61. Boer. decisione, Burdegal. 349. num. 7. ad fin.* vbi dicit ita Paribus iudicatum. *Amentus Petrucius in repetitione l. 1. n. 196. ff. de iureiurand. qui citat Specul. tit. de renuntiatione, & conclusione, col. 11. vers. item est beneficium.* Quod autem iurauerint illi, qui in dict. c. *ex rescripto*: dati fuerunt obsides, patet ex toto capitis serie, & hic mihi videtur intellectus aptus literæ, & argumẽto eius textus. Fateor tamen secundum intellectum ad d. c. *ex rescripto*, verũ esse in se, quem adiuuat dispositio legis Regiæ, nam non solum pro pace, sed etiam pro induciis permittit obsidem dari, induciæ autem etiam fiunt inter priuatos.

26 Præterea adeo † libertas grata est Iureconsultis, adeoque fauendo visa est, vt si facienda sit executio aduersus debentem ex caussa iudicati, vel ex aliqua simili caussa quæ executionem mereatur, non potest capi persona debitoris, nisi prius facta excussione in eius bonis, quia carcer est pœna, quoad corpus detentis. *Bald. in l. 5. §. tutor. & ibi Bolognin. in 2. interpretat. ff. de suspec. tutor. Angel. consil. 213. Boerius in repetitione l. consentaneum, num. 155. C. quomodo & quãdo iudex*, corpore autem nemo debet luere, si habet bona, vt dico *cap. 1. num. 2. infra*, & ita quod excutienda bona antequã debitor capiatur, docet glossa singularis *in l. 3 § antores. ff. de susp. tuto.* & probatur *in l. a D. Pio. § in venditione. ff. de re iud.* Vbi prius excutienda mobilia & immobilia quam deueniatur ad iura & actiones, ita intelligenda *l. 4. tit. 15. par. ti. 5.* facit *l. 3. & 8. tit. 2. par. 3.* Notat Abb. *in ca. 2. per textum, ibi de pign.* & pronuntiat communem Felin. *in cap. quod ad consultationem, col. 7. num. 10 de re iud. post Abb. col. 3. Ripa in l. obligatione, nu. 20 ff. de pign. vers. premissa. Aretin. in l. maritum. §. eleganter, num. 7. ff. solut. matrim. Alexand. & Ias. in d. l. a D. Pio §. in venditione, Hippol. singul. 3. Bart. in l. nemo carcerem, num. 4. C. de exactio. tribu. Paul. l. 4. §. Prætor ait. ff. de re iudicata, Alexand. consil. 159 num 9. col. fin. libr. 2. vers. quod vltra. Anania, consil. 21. Marianus Soc. in tract. de citatione, artic. 20. num. 61. Angel. in l. debitoribus. ff. de re iud. Bart. & Bald. in l. 1. C. qui bonis ced. poss. Couar. variarum res. lib. 2. c. 1. nu. 2. Boer. decis. 349. n. 7. & 8.* dicit, Faciendam legitimam excussionem, etiamsi debitor iurauerit, & se obligauerit ad carcerem. *Bald. in l. fin. ff. de in ius vocan. & in tract. de carceribus in 5. quæst. tertia principalis Bald. Imol. & Roman. in l. si filiofamilias in 2. ff. solut. matrim. Arg. & Iason in § item quoque, Institut. de action. Roman. consil. 120. circa primum, col. 2 & consil. 241. & cons. 300. Parpal. in l. 2. num. 76 ff. solut. matrim. Boer. in repet. l. consentaneum in 5. & 6. conclusione, C. quomodo, & quando iudex & in consuetudinibus Bituricen. titul. de iurisdictione omn. iudicum. §. 13. column. 2. ad finem Imol. in cap. Odoardus, column 5. de solutio. Franciscus Marcus in decis. Delphin. 150 Marc. Lauden. in tract. de officio ducum, 144.* Debitor enim habens bona, non incarceratur. *vt per Abb. c. latorem n. 1 de pign. & in c. peruenit n. 3. de fideiuss.* licet contra Paul. *l. 1. Cod. qui bonis ced. poss. & Alber. in rub. C. eod. tit. & in l. ob es, C. de act. & oblig.* vbi dicit, ita de facto seruari. Neq; solum sunt prius excutienda bona ipsius debitoris, verum etiam fideiussuris, nam habẽs fideiussorem, videtur esse soluendo *l. si plures. §. præterea si quæratur, ff. de fideiuss. ita docet Alexand. in additione ad Bart. in l. a D. Pio. § in venditione, ff. de re iud. Aretin. in l. maritum, § eleganter, num. 7. ad fin. ff solut. matrim. Hippol. singul. 3. Roman. consil. 320. Ripa in l. obligatione, n. 25. ff. de pign. Anton. Petrucius in repet. l. 1. n. 197. ff. de iureiurand.* Sed hoc de fideiussore nõ seruat practica, vt scilicet fideiussor sit prius excutiendus, quam debitor capere possit. Sed tamen omissa practica, & Regni consuetudine, quod dixi, fideiussorem excutiendum antequam debitor capiatur, intelligitur si renuntiauit, *Authent. præsente, C. de fide.* alias cum antequam fideiussor conueniatur, debeat excuti in rebus & persona debitoris principalis, videtur, quod capi possit antequam fideiussor executiatur, ita nouiter declarat Aym. *in consuetudin. Aluern. tit. de execut. artic. 59. num. 3.* quod an sit verum, dico infra *cap. 5. num. 36.*

27 Sed quæret aliquis, † quomodo quotidie videmus debentes, ex instrumento publico absque citatione, vel excussione pertrahi in carcerem, nisi præstent fideiussorem de euictione, vulgo dictum *De saneamiento*. Hic dupliciter respondeo, vel quod inualuit vsus, vt persona & bona simul capiantur, *vt inquit Molin. ad Alexand. cons. 159. col. fin. litera A. li. 2.* Nam vt aliqui sentiunt, cum agitur ex caussa iudicati, persona & bona possunt capi simul, *vt tradit Iason in l. nulli, col. 3. C. de iud. & in l. 1. an prin. col. 7. & in §. 1. col. 1. ff. si quis ius dicen. non obtemp.* Sed quod etiam hoc casu bona sint prius excutienda, sentiunt cum Bart. *in l. 4. §. tutorem, ff. de suspec. tutor. plures quos citat Felin. in cap. quod ad consultationem, column. 7. de re iud.* Sed cum Ias. tenet Paul. *l. 1. C. qui bonis ced. poss. &*

A. in.

Alber. in rubr. C. eod. tit. & in l. ob aes, C. de act. & oblig. vbi dicit ita seruari. Vel quod magis crediderim, respondeo quod exsecutor ignorans, an bona quæ debitor offert, sua sint, vel nollens periculo esse obnoxius, si in caute credat, sua esse, pertrahit debitorem in carcerem, nisi præstet fideiussorem, qui se obliget, bona quæ debitor nominat, vt ibi execu... & excussi... sint sua esse, & valere summam pro qua exsecutio fit. Offerens enim fideiussorem dicitur esse soluendo, & habere bona, vt statim dicam, ideo oblato fideiussore de euictione, quoniam iam constat, debitorem esse soluendo, non pertrahitur in carcerem. Hanc practicam dandi fideiussorem hunc, probat Couarr. variarum resol. lib. 2. cap. 1. num. 2. Auendanius in dictionario, in verbo Almoneda vers. ... in ista materia, Bald. in l. fin. §. & si præfatam, colum. 2. vers. interim C. de iure delibe.

28 Quamuis enim † non sit incipiendum a captura: sed prius debeat fieri executio, potest tamen exsecutor capere debitorem compellendo, vt indicet bona in quibus faciat exsequutionem, auctore Puteo, de syndicatu, verbo Exsecutio, col. 3. qui citat glossam in l. pen. ff. de cession. bonor. notat Felin. in cap. quod ad consultationem, col. 7. de re iudic. & licet debitor nominet bona, respondere potest exsecutor: mihi non liquet, quod ista tua sunt, neque volo, vt mihi bina lis moueatur. ideo pertrahit illum in carcerem, nisi det fideiussorem, quod etiam scribit Maranta in suo Spec. tit. de exsecutione sententiæ, num. 23.

29 Ex quo deducitur, † quod si debitor, non habens fideiussorem De sanemiento, proferat citato creditore testes affirmantes, bona quæ nominauit, sua esse, quod debet dimitti, & solui e carcere, etiam non dato fideiussore De saneamiento. Testes tamen tenebuntur de periculo veluti nominatores, & fideiussores, ita scribit Auendanius in dictionario verbo Almonedo, versic. nam potest, & est opinio iuri, & æquitati conformis Non enim ex alio debitor dimittitur cum fideiussore De saneamiento, Nisi quia dato fideiussore constat illum habere vnde soluat, vt patet ex verbis, quibus moris est dictum fideiussorem se obligare, ergo si alias legitime constet, captum debitorem bona habere ex quibus soluat, æquum est, vt dimittatur, præsertim cum testes, qui affirmant bona quæ debitor nominat, propria eius esse, loco fideiussorum sint, l. cum ostendimus, §. fin. ff. de fideiuss. tutor. ita confirmatur iure practica, quæ apud nos in vsu est. Quamuis vt dixi, n. 26. plures dicunt, quod cum agitur ex caussa iudicati persona, & bona possint simul capi. Pro quo facit, quod si feci debitorem in carcerem detrudi, possum petere me mitti in possessionem bonorum suorum, neque vnum remedium aliud impediti: auctore Bart. in l. consentaneum, colum. fin. C. quomodo & quan. iud. Bart. & DD. in c. dilectis de appell. Bald. in l. ignorare, C. de restit. milit. Anchar. in cap. 1. de eo qui mitti. in posse. caussa rei seru. Hippol. sing. 398 in repet. l. vnius, §. custodia, col. pen. ff. de quæst. Et rursus si feci executionem in eius bonis, possum redire ad remedium exsecutiuum aduersus eius personam, donec integraliter satis fiat, auctore Ang. in l. nemo carcerem, in princ. C. de exact. trib. lib. 10 & in l. qui rest. tuere. ff. de rei vendic. Sed an principalis & fideiussor simul capi possit, vide Hippol. sing. 398. Cassa. in consuet. Burg. rubr. §. 1. n. 15. sic licet sit clericus, qui sit in carcere pro debito ex delicto, potest ... excommunicari Bald. & Philip. Perus. in c. dilectis, de appell.

30 Rursus, & illud indicat † quantum ciuilca constitutiones fauerint libertati debitorum, quod nemo possit coniici in carcerem, nisi debeat ex caussa iudicati Regia l. 4. tit. 13. part. 5. l. 1 & ibi gloss. fin. C. de cession. bonor gloss. in rubric. ff. eod. tit. & in l. fin. C. eod. tit. & ibi Bart. in l. cum eo. ff. ad leg. Iul. pec. Angelus & Paulus in d. l. 1. C. qui bon. ced. poss. Bald. consil. 90. lib. 5. Rodericus in l. 2. titulo De los gouernos, col. 1. lib. 3 Fori. Ripa in l. obligatione generali, num. 25. vers. & si citatum, ff. de pignor. debet enim citatio & sententia præcedere (sententia inquam quæ transiuerit in rem iudicatam ad hoc, vt debitor capi possit) l. consentaneum & ibi not. Bart. C. quomodo, & quando iudex, Bart. in l. fin. ff. ad l. Iuliam pecul. Rom. cons. 224 incip. ista captura facta. Neque enim est incipiendum ab exsecutione. Debita ergo summa probanda, & sententia declaranda, antequam ad capturā perueniatur, nam quod ante capturam nō est deductum nec probatum, non potest postea deduci ad illam iustificandam, nam iniuriarum nulla est confirmatio l. si cum nulla, ff. de re iudic. ita notat Bald cons. 318. ista captura lib. 4. Ripa in d l. obligatione, num. 75. ff. de re iudic. Romanus, consil. 241. incip. spectabiles Domini, col. 2. Decius, consil. 75 pro tenui, columm. 1. vers. & ideo. Nec obstat, quod eruditi dicent, quod debitor captus non seruato ordine non est dimittendus, si vere est debitor, l. fin. §. si. ff. quod met. causs. Bald. in c. cum ... in fine, vt lite non contest. & in cap. conquerente de restitut. spoliat. Paul. cons. 4... in causa captura, Iacob. lib. 1. ad finem, Gomez. Arint in l. 60. Tauri, num. 11. Alexand. l. si cum nulla, nu. 8. ff. de re iud. cuius ratio est, quod coniectus in carcerem, pro debito falso potest retineri pro alieno vero debito, vt in d. l. si §. fin. ff. quod met. causs. l. 2. & ibi Bart. C. de exact. trib. lib. 10. Bart. in l. 2. §. qui exhibendi. ff. de cust. & reor. & simile quiddā definit Bart. in disputatione incipiente Lapus, Gomez. Arint in loco supra citato. Hic responde, quod ii Doctores loquuntur, quando omissum fuit aliquid, quod pertinet ad ordinem, vel solemnitatem, vt in simili intelligit Alexand. in leg. si cum nulla, num. 8 ff. de re iudic. Vel secundo respondes, quod etiamsi postea probetur, de vero debito, non ideo minus iudex, qui illum capi iussit desinit esse culpa & castigatione dignus & captura tenet, nō ex vi præcepti ex quo prius fuit captus, sed ex secūdo præcepto ex quo iubetur retineri, probato iam vero debito, ex lata sententia, quæ in rem iudicatā transierit, vel ex instrumento guarentigio: itaque captura durat ex secundo præcepto, non ex primo, vt in casu simili scribit Alexand. in leg. 1. col. 2. Cod. de Carbon. edict. Bart. in l. creditores, in 3. quæst principali, C. de pign.

Itaque debitor † non capiendus nisi ex caussa 31
iudicati, etiamsi debeat ex instrumēto publico. Neque enim publicum instrumentum exsecutionem meretur de iure ciuili, l. minor viginti quinque annis in fideicommissum, ff. de minor. & ibi notat Bartolus Baldus & Angel. in l. si cum dotem, §. eodem autem tempore, & ibi Alexand. col. 3. ff. solut. matrim. Angel. in l. cum antea, Cod. de arbitr. & in l. a praetor, §. si iudex. ff. de re iudic. late Roderic. in repet. l. post rem, in declaratione legis Regiæ, colum. 5. vers. & vt videas, ff. de re iudic. Tamen iure Regio, si quis debeat ex instrumento publico, exsecutio fit aduersus eius bona, & nisi det fideiussorē de euictione bonorū quæ nominat, vt in eis fiat exsecutio peruenitur in carcerem.

supra dixi. Dum modo instrumenta sint liquida, vt late probat Roderic. in d.l. post rem, in declaratione legis Regiæ. l. 4. & 5. tit. 8. lib. 3. Ordinam. l. 64. Tauri, l. 1. & 2. tit. 21. lib. 4 Recopil. Et dummodo instrumenta habeant clausulam guarentigiam, alias etiam iure Regio non sunt mandanda exsecutioni, vt apparet ex l. vltima condita in conuentu Madritensi, anno 1534 qua habetur, l. 5. tit. 21. lib. 4 Recopil. vbi lex facit mẽtionem de exsequendis contractibus guarentigiis, & non est recedendum a verbis legis. ita docet Roderic. in d.l. post rem, in declaratione legis Regiæ, col. 13. Seguraiu repet. l. si ex legatis caussa. nu. 78. ff. de verbor. obligat. & ita esse in praxi receptum testatur, Couarru. variar. resol lib. 2. cap. 11. num. 3. vers. illud sane. Atque item exsecutio iure Regio fit in bonis, & persona debitoris, si agnoscat syngrapham sua manu descriptam, qua pecuniam dare promittit, vt in ea lege Madritensi, quæ habetur d.l. 5. tit. 21. libr. 5. Recopil. est constitutum. nam confitens in iudicio se debere, exsecutione cogitur ad solutionem, l. promde, §. notandum, ff. ad leg. Aquil. leg. post rem, vbi late Roderic. in 3. notabili, ff. de re iud. l. debitoribus. ff. de re iud. l. vnic. C. de confer. Priuata enim scriptura agnita a patre eandem habet auctoritatem, quam si esset a tabellione confecta, l. 119. tit. 18. part. 3. Rebuff. 2. tom. ad leges Gallicas, tract. de chirographorum, & cedularum recognitione a num. 25. Auendanus in capitis Prætorum, 2. part. cap. 31. num. 1. versic. aliquando tamen, Auila eodem tractat. cap 10. gloss. verb. Exsecution a num. 93.

52 Iure tamen Regio † conuenius ratione debiti, si debitum constat per scripturam, etiam non habentẽ clausulam guarentigiam, vel per probationem summariam capi potest, si non habet bona immobilia, vel si non det fideiussorem, Regia l. 66. Tauri, l. 2. & 4. tit. 3. lib. 2. Fori, l. 7. tit. 8. lib. 2. Ordin. l. secundum, ff. qui satisdar. cogant. Quod si conueniantur pro sum̃a minori, quam centum moropetinis, sufficit cautio iuratoria, si fideiussorem non inueniat, leg. 41. tit. 2. part. 3.

53 Præterea iure † ciuili adeo debitor non potest detineri a creditore, neq; a iudice, vt captura in casib⁹, in quibus exsecutio admittitur, non possit fieri, nisi exsecutor ostendat præceptum iudicis tabellionis manu signatum, & a iudice subscriptum. l. 2. titu. 29. part. 7. l. 7. 8. & 10. tit. 14. lib. 2. Ordinam. scribit Bald. in l. consentaneum, qu. 8. C. quomodo & quando iud. cit. l. nemimem. Cod. de exhib. reis, notat Iason in l. cum proponas in 1. Cod. de pact. Bald. in cap. cum parati, colum. 2. de appellat.

54 Rursus illud non † prætereundum, quod captus est dimittendus, etiam si det in fideiussorem filium, si modo is sit idoneus. Bald. cons. 90. lib. 5. Licet enim in satisdatione de iudicio sistendo admittatur filius, vel consanguineus, licet non sit satis idoneus facultatibus, textus in l. 1. 2. & 3. ff. de in ius vocand. vt eã notat Bart. in l. sciendum, in fine princ. ff. qui satisd. cogan. Alexand in l. fideiussor. ff. eodem titulo, hoc non haber locum, quando fideiussor datur pro securitate solutionis, nam debet esse idoneus, ita Bart. & Bald. in d. leg. 1. ff. in ius vocato, vt eant. & ibi Angel. Roder in l. 2. titulo De los emplazamientos. §. nunc oportune, colu. 4. versic. & aduerte. Ratio autem, quare captus ex caussa iudicati est dimittendus, si det fideiussorem, est, quoniam præstans fideiussorem videtur esse soluẽdo, si fideiussor idoneus est. l. si plures, §. præterea ff. de fideiussor. Et ibi notat Bart. Paul. Imola. & Angel. Si enim fideiussor, de euictione idoneus nõ sit: debitor captus non est dimittendus e carcere, quoniam ratio, quare datus fideiussor dimittitur est, quoniam censetur esse soluendo, quoniam saltem fideiussor, soluet; & qui est soluendo non potest capi: vt supra dixi, Cum autem fideiussor soluendo non sit: minime poterit soluere, & ideo debitor principalis, non videtur esse soluendo, & sic capi potest, & non dimittetur etiam dato fideiussore. Nota tamen, quod, vt qs dãnatus per sentẽtiã dimittatur dato fideiussore debet esse fideiussor de soluẽdo, neq; sufficit de iudicio sistẽdo Bart in l. neq; impubere. ff. de in ius vocãd. Bal. in l. fi. §. & si præfatã alias, §. in computatione, C. de iur. delibe. Castel. l. 66. Tauri, verbo Arregar, col. 3. Roman. singulari, 442. incip. vnus vult fideiubere, citato, text. in l. si pecunia, in fine ff. vt in posse. lega. & in leg. his consequenter, ad fin ff. famil. hercisc. Bart. in l. consentaneum, C. quomodo & quando iud. Ang. & Alex. qui eam limitant, in l. de die. vers. plane, ff. qui satisd. cogan. Roman. Alexan. & Ias. in d. l. neque impuberes, §. fin. Boer. decis. 314. nu. 5. Ratio est, quoniam cum sit damnatus per sentẽtiam, iam iudicium est finitum. Deinde cum sit damnatus soluere; fideiussio de iudicio sistendo, aliud continet quam solutionem.

Deinde, † vt ad rem redeamus, adeo ingratum fuit 55
Iureconsultis, debitorem a creditore capi, vt pactũ de ea re expresse factum inter debitorem, & creditorem, vt scilicet possit eũ capere, & in priuatum carcerem deducere, non valeat. l. non est singulis, ff. de reg. iur. notant Bart. & DD. præcipue Aret. in l. alia, §. eleganter ff. solut. matr. Bart. & DD. in l. Titio centum, §. Titio centum. ff. de cond. & demonst. Angel. in l. si vnus, § pacta quæ turpem, per illum text. ff. de pact. Ripa in leg. obligatione generali, n. 22. ff. de pign. Couarr. var. lib. 2. c. 1. n. 7. Ferd. Vazq. de Menchaca in tr. de successton. creatione lib. 3. §. 22. limit. 18 n. 81. Ang. Aret. & Anneb. in repet. l. nemo potest, n. 138. ff. de leg. 1. & ibi Rip. n. 19. licet contra argutetur Crot. ibi Cui respondet Vazquius d. tract. libr. 1. §. 6. num. 33. Quod omni vacat ambiguitate, quoniam captura personæ, & incarceratio sunt meri imperii, Authent. de exhibendis reis, §. si vero, l. 1. Cod. de priuat. carcer. Pacta autem priuatorum, dare non possunt, quæ meri imperii sunt, l. priuatorum, Cod. de iurisd. omni. iud. Neque in carcere priuato potest detinere, nisi pater, maritus, & dominus, gloss. Fab & DD. in leg. 1. C. de priu. carcer.

Quinimo † non valet pactum, vt creditor possit 56
propria auctoritate capere debitorẽ, & illum in publicum carcerem deducerẽ: quoniam cum captura sit meri imperii, pacta priuatorum id dare non possunt, Ita aduersus Bart. qui contra sensit, docent Angel. Alex. & ceteri in l. alia §. eleganter ff. solut. matrim. Rip. in d.l. obligatione, nu. 23 ff. de pign. qui citat Soc. cons. 100. lib. 1. Sed non reperio Socinum, tale quippiã ibi dicere, citat etiam Bald, cons. 285. lib. 1. n. 9. Qui id nominatim scribit, & quod ordo iuris non potest tolli pactis priuatorum, cap. de caussis de offic. delegat. Authent. offeratur, Cod. de lit. contestat. Præsertim quia hoc e republica est: Quid enim oriri potest ex talibus pactis, nisi dissensiones, & riæ, quæ rempublicam magnopere labefactant: Et hãc opinionem sequitur Aretin. in dict. leg. nemo potest, Crotus, ibi num. 8. Vazquius in tractat de resoiut. vltim. volunt. lib. 1. §. 6. num. 34. Pactum tamen vt debitorẽ capiã propria auctoritate, operatur, vt iudex nuntium

mittera

mittere possit, etiam si debitor non sit suspectus, vide [illegible] catu. §. captura. n. 7.

37 Praterea [illegible] C [illegible] videtur verior opinio, vt non valeat pactum in [illegible] creditorem, & creditorem, vt debitor q [illegible] lemnatus non e [illegible] capi possit per iu [illegible] quoniam. vt [illegible] iuris ordo pactis p [illegible] non potest. Iuris autem [illegible] est, vt debitor non capiatur, nisi præmissa ci[illegible] ne.[illegible] tancum, & ibi Bart. Cod. quomodo & quando iud. [illegible] inl. fin. ff. ad leg. Iul. pecul. Roman. [illegible] 224. [illegible] capiat, Rip. in dict. l. obligatione [illegible] & post citationem probanda est summa [illegible] Et debitor est condemnandus, & [illegible] tionem, quæ in rem iudicatam [illegible] capi potest, l. 1. & ibi Bal. C. qui bon. ced. poss. [illegible] qui capiatur, debet fieri executio in eius bonis, vt dixi supra num. 26. & in bonis fideiussoris,

38 vt tradit Ripa in dict. l. obligatione. n. 25.

Hic autem † ordo, qui pertinet ad caussæ cognitionem, non potest omitti, etiamsi partes contra pacisc antur, quia est introductus fauore iudicis, vt recte iudicet a [illegible] Bart. in Authent. offeratur, C. de lit. contest. & [illegible] D [illegible] in cap. 1. de libelli oblat. Qua potissima ratione, hanc opinionem probant Roman. Paul. & Aretin. qui testantur hanc communem in l. alia, §. eleganter ff. solut. matrim. [illegible] Alexand. Barr. in l. Titio centum, §. Titio centum ff. de cond. & demonst. Bald. & Angel. in l. nemo potest ff. de [illegible] est verior opinio in auctore Ripa, in d. l. obligatione, num. 27. ff. de pigno. vers. defendendo. Co [illegible] variarum resolut. c. 1. num. 7. Licet cõ ra sentiant Arg. & Plateam, nemo carcerem. Cod. de exact. tr [illegible] in d. l. nemo potest, column. 1 Bald. in d. §. Titio centum Carceratio enim actus est turpis, & ignominiosus, auctore Nouello de dote. 6. p. priuilegio 41. colum. 2. Imo censetur iniuria, quæ non potest aboleri, au [illegible] ore Paul. & Iason. nu. 22 in l. 4. §. condemnatum, ff. de re iudi. Quare æquum est rem mature considerare.

39 Licet autem tale † pactum non valeat, tamen si de [illegible] debeat ex instrumento guarentigio, quod ius Regio habet executionem paratam: conuentio v [illegible] auctore Paul. d. §. Titio centum, Ripa in d. l. obligatione, num. 28. & debitor capi potest, vt dixi nu. 31. [illegible] censetur debere ex caussa iudicati, vt in instrumento expresse dicitur. Et debens ex caussa iudicati capitur, si non habet bona, vt supra dixi.

Illud tamen † non prætereundum, quod licet nõ valeat tale pactum, valebit de ea re consuetudo l. [illegible] C. de exact. tribu. lib. 10 valebit [illegible] consu [illegible] do, vt debitor capi possit a iudice, etiamsi non debeat ex instrumento guarentigio, neque ex ca [illegible] ita intelligendum quod fer [illegible] Ripa [illegible] num. 9 versic. ceterum, Guido Papa [illegible] Tolosana, decis. 61. Petrus Iacob. [illegible] decisio bono. Couarr. vbi supra nu. 7 R [illegible] non prætereundum, quod debitor d [illegible] in carcere potius æquiparatur obsidi, quã p [illegible] d. consil. [illegible] nu. 3. lib. 5. qui citat notata [illegible] Vnde infert, quod li [illegible] retineri ob chirographa vim pe [illegible] obligatum non est. Tamen qu [illegible] pro vna caussa, [illegible] pro qua taiem ob [illegible] Anautem debitor qui iure [illegible] loco obsidis, [illegible] pignoris, dicam infra suo loco.

40 An autem † exceptio nullitatis opposita aduersus sententi [illegible] personæ, etiamsi requirit altiorem [illegible] Paul. quod sic in leg. 4. §. condemnatum, ff. de reiud. & ibi Alex. col. si. quoniam captura est iniuria irretractabilis, vt videtur sentire Bald. in l. vna, C. de in integr. rest. postulata, nil non fieri. Sed certe imo est iniuria retractabilis, & reparabilis, [illegible] exceptio nullitatis non impedit captu ram debitoris, si debeat ex sententia, vel instrumento, ita Iaf. §. condemnatum, num. 24. & ita seruat stylus, licet contra scribit Alexand. cons. 17. colum. 2. ad finem, lib. 1. Sed intelligendum, quando nullitas constat ex ipso instrumento, vt dixi in tractatu De non meliorandis filiabus, cap. pen. num. 23. & ita intelligendum quod scribit Rodericus in l. 2. tit. De largo uiernos, qu. 4. nam videtur sequi doctrinam Paulus in d. §. condemnatum, Sed facile cluderetur vis sententiæ, si eius sententiam admittimus.

41 Rursus humana † libertas adeo Iureconsultis curata, vt frequentiori eruditorum calculo receptũ sit, non posse renunciari beneficio cessionis bonorum, quoniam tale pactum est aduersus humanitatem quam ali inter homines oportet. Præterea est aduersus hominis liberalitatem, nisi enim cedere possit, perpetuo in carcere miser iacebit. Non valet autem pactum per quod quis se perpetuo carceri mancipat, quoniam esset perpetua, & misera seruitus, nam esse incarcere, & esse apud hostes æquiparantur, l. 1. tit. 29 par. 2. Et non est in manu hominis se seruituti subiicere præsertim seruituti tã fœdę, tamque inter Christianos non admittendæ, l. nec si C. de lib. caussa. l. 2 ff. de lib. homi exhib. l. Titio centum, §. Titio centum ff. de cond. & demonst. l. 4. tit. 31 part. 2. minor enim videtur miseria seruit. quam eius, qui in carcere perpetuo futurus est, si animi ægritudo & anxietas respiciantur. Et quod talis renuntiatio nõ valeat, docet Abb & communiter Canonistæ in ca. Odoardus de solutio. Cyn. num. 96. Bald. & Salyc. num. 9 in l. 1. C. qui bono ced. possunt. Bartol. Imol. Raphael Comensis, & Alberic in l. alia, §. eleganter ff. solut. matrim. & dicit esse communem Albertus in rubr. Cod. qui bon ced. poss. col. fin. Alexand. consil. 37. num. 6. & ibi Molin. in additione litera B. lib. 2. Faber §. fin. Inst. de actio. num. 7. vers. consueuit, & ibi Iaf. qui se remittit, nu. 30. & ibidem Zasi. & est verior, & magis communis opinio, vt testatur Couarr. variar. lib. 3. ca. 1. num. 7 Guido Papa decisione 21. incip. debitor non potest. Baronius qu. 133. num. 1. Capella Tolosana, 61 Ioann. Papon in consuetudines Barbonnes, titulo de cession. §. 12 ad finem. Bessian. in consuetudinibus Aluernia titulo dec [illegible], artic. 4. versic. nuls & virum. Et hæc est opinio receptior, & humanæ societati congruentior. Scio quod contra scribunt Roman. Angel. & Alexand. num 11. in l. alia, §. eleganter, ff. solut. matrim. F. deci. consil. 63. Rota antiqua, 365. Felin. capit. ex rescripto. num. 11. de iureiurand. & in cap. si diligenti, col. 2. de foro compet. quorum opinionem exacto iure veriorem censet Ripa in d. l. obligatione num 30. ff. de pign. vbi ponit limitationes ei qui velit cam amplecti, vt scilicet non procedat, quando est periculum, ne debitor moriatur in carcere. Sed & eandem opinionem (scilicet cauendum, ne vnquam debitor moriatur in carcere, valens eum effugere) putat Boerius decis. 49. Aufrer. decis. Tolos. 61. Adhuc mihi prima sententia placet, tam ex rationibus supra productis quam etiam ex textu, quem propugnatores aduersæ partis, pro se citant in l. fin. C. qui bon. ced. poss.

vbi Imperator scribit, opinionem humaniorem semper eligendam. Deinde ille textus in l.fin. quod est vnicum fundamentum contra sententiam, dum dicit, quod ille, qui accipit inducias quinquennales, non potest bonis cedere, non probat eorum opinionem. Quid enim mirum si accepto vno beneficio, scilicet induciis, ad quærēdā pecuniam, priuet alio, scilicet cessione. At hic ex verbulis & stultis promissionibus, & renunciationibus de non cedendo, priuamus hominem libertate, & non beneficio, vel alio remedio concesso. Præterea Aufrer. *in additione Capellæ Tholosana, 61.* dicit, talem renuntiationē non seruandam, quando paupertas, & fames est notoria. Idem dicit Feder. *cons. 69. Anton. Imol. in c. cum contingat, Alexand. in l. alia, §. eleganter, num. 12. ff. solut. matrim.* vbi dicit, hoc procedere, etiamsi renūtiatio fuerit iurata, si est periculum mortis. Adeo autem cessioni bonorum renuntiari non potest, vt neque iuramentum super ea re interpositum seruādum sit, vti iudicatum scribit Guido. *decis. 211. incip. debitor. col. 2. vers. sed his, Abb. ante eum in cap. 2. col. 2. de pign. Papon. in d. § 72.* quibus pro sua humanitate accedit Couarr. *variar. resol. lib. 2. cap. 1. num. 7, vers. ego iudicem.* præsertim si inopia debitoris sit inculpata, non crimine, neque luxu contracta. & Beroius *decis. 133. numer. 5.* Rursus Aufrer. *in additione Capellæ Tholosanæ, 61.* dicit, quod si inopia & fames esset notoria, admittendus est ad cessionem, non obstante iuramento, quoniam seruare illud est aduersus ius naturale. Et quod tale iuramentum non sit seruandum, scribit Vazquius *in tractatu de successio. creation. lib. 3. §. 22. limitat. 18. num. 80.* Huic opinioni libenter accedo, licet contra scribat Imola *in capit. cum contingat, n. 83. de iur. iur. Capel. Tholos. 61. Ripa, in d. l. obligatione, num. 33. vers. 3. Martian. Socin. in tract. de citat. artic. 17. nu. 18. Federicus cons. 60.* Moti, quoniam non est aduersus bonos mores, hominē in carcere detineri ob æs alienum. Mihi satis videtur esse aduersus bonos mores. Quod est aduersus caritatem, & aduersus affectum humanitatis, insitum pectoribus hominum: Hominem Christianum nō posse vllo effugio euadere carcerem, vt proximo præsit, vel Regi seruiat, vt meliorem fortunam aucupetur: non est admittendum in Republica bene constituta. Et res est exempli abhorrentis ab omni humanitate. Quæ vtilitas est creditoris, quod debitor carceris miseria, & sordibus tantum nō enectus perpetuo suspiret? Respondebis, apparebit aliquis, qui pro eo soluat? Quid si non appareat, cum iam olim refrixit caritas, & rara est & tenuis hominum benignitas in egenos, præsertim si magnam summam debeant. Iudices oportet in republica excitare exempla misericordiæ, & caritatis, non tyrannicæ immanitatis, & Scyticæ feritatis. Postremo quid nostri exaggerant iuramentum hoc in negotio? Christus qui caritas est, qui mitissimus est, qui *Matthæi capit. 18.* insectatur creditorem, quod non audiit debitorem dicentem: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi?* Non remittet ipse liberalissime iuramentum debitori, qui renuntiauit beneficio cessionis, cum videat illum egenum, & miserum, vnumque ex eorum numero, de quibus dicit Ioannes: *Quod huic dedisti, mihi dedisti.*

43 Præterea obiiciunt † nostri, non est aduersus bonos mores, hominem ratione æris alieni, esse in carcere. Fateor: sed non posse euadere carcerem, cum bonis cedere [illegible], & ad cessionem non admittatur est aduersus bonos mores, vt ex Euangelicis, & Apostolicis traditionibus manifeste deducitur: neque iura de creta ad alendam inhumanitatem inuenta sunt, nisi difficillime abolenda, & quando ex contractu iurato, insurgit iniquitas, iuramenti vis tenuis est. *vt in c. debitores, de iur. iur. and. c. significante, de pign. Bart. in leg. si quis pro red. num. 10. ff. de sol. [illegible] Alciat. in c. cum contingat, num. 122. & 176.* vbi *[illegible] num. 5. de iureiurand.* solum valere hoc pactum, quando debitor dolum vel impostūram commisisset. Sed illud non est ex vi pacti, sed quia iure constitutum est, ne debitor, qui dolum commisit, admittatur ad cessionem bonorum, *vt dico infra capit. 16. numero 19.*

Illud videtur memoria dignum, quod Faber. *in §. fi. num. 7. Instit. de actio.* inficiatur, Episcopos facientes constitutiones, quod debitores excommunicati non tradātur ecclesiasticæ sepulturæ, etiamsi bonis cesserint, dicitque tales constitutiones esse aduersus bonos mores, & quod, cum Pontifex remedium cessionis admiserit, *in cap. Odoardus de solut.* non potest ab inferiore tolli, *cap. indultum, de reg. iur. in 6* cuius opinionem sequitur Bessianus *in consuetud. in Aluernia, tit. de cessio. art. 4.* & est opinio vera, & tales Episcopi, non nominis honore sunt indigni. Quinimo cessio bonorum, & eius effectus non potest tolli, a legato de latere, imo ne ab ipso quidem Pontifice, nisi ex caussa iusta, *vt notat Beroius, q. 133. num. 2. de qua re vide, c. 2. infra.* 44

Rursus illud † non prætereundum, quod etiamsi pactum de non cedendo bonis, non sit seruandum, etiam si sit iuratum, tamen tale pactum operabitur, vt debitor cedens, si perueniat ad pinguiorem fortunam, conueniatur, non in quantum facere potest, *vt l. is qui bonis, ff. de cession. bonor.* sed in solidum, nulla re sibi ad alimenta retenta, *ita docet Bald. in r. C. qui bonis. ced. possunt. Ripa in dict. l. obligatione, n. 33. versic. vltim. Guido decisione, 211. Aufrerius in additione Capell. Tholosana. quæst. 61.* Quod mihi probabile, & verum videtur, & sequitur Raph. *in l. alia §. eleganter, ff. sol. matrim.*

Deinde vide, quanta † æquitate Iuris ciuilis conditores velint cum debitore inope agi, vt si post cessionem aliqua bona acquirat, non possit [illegible] in plus, quam facere possit *§ final. Instit. de a[illegible] l. is qui bonis ff. de cession bonor.* Quod an stante [illegible] Regia, & iure Hispanico admittatur, dicam [illegible] *suo loco.*

Rursus: adeo † mitissime lex vult agi cum debitore, vt effugiat carcerem, vt licet de iure [illegible] pro alio solui non possit, vt in *l. 2. §. mutui dat[illegible] fieri. petat.* tamen si debitor, non possit [illegible] pecuniam, & non inueniat emptorem rerum [illegible] potest dare aliquid de bonis suis insolutum & creditor illud accipere tenetur, ne debitor cogatur [illegible] li vendere, & in carcere esse, *text. est in A[illegible] hoc nisi, Cod. de solut. & ibi notant DD. Bald[illegible] l. ordo. numer. 15. Codic. de executi. rei iudic. Decius & Ripa, num. 25. post Iason in leg. 2. § mutui dat[illegible] ff. si cert. petat. Capella Tholosan. quæstio. 0[illegible] [illegible] quæstion. 358. Roman. singul. 81; incip. [illegible] Bartol. in Authent. hoc ius porrectum, Cod. de sacrosanct. Eccles. Capicius, decision. 42. num. 5 [illegible] tit. De los gouernos. lib. 3. Fort. Alciat. Parerg. [illegible] c. 23. facit l. a D. Pio §. si pign. ff. de re iud. l. 6. t. 27. par[illegible]*

Vbi ſi pignora emtorem non inueniant, creditor debet audiri, volens ea habere in ſolutum, *vide Dd. ibi & Guido Papa ſingulari, 941. incip. ſi debitor.* Quare creditores, ne cogantur capere rem in ſolutum, ſubiiciunt aliquem emtorem, qui paruum pretium offerat. nam beneficium, *d. Authen hoc niſi*, non habet locum, ſi reperitur emtor. Et quod tenetur accipere rem in ſolutum, ſi deficit pecunia, intellige, ſi debitor non repetiat emtorem, *vt in d. Auth. hoc niſi, in fine, & in Auth. de fideiuſ. §. quod autem*, & quod teneatur accipere rem in ſolutũ eſt verũ, etiamſi debitor promiſerit ſoluere in pecunia numerata, *ſecundum Cyn. in d. Authent. hoc niſi, & notat Ripa in dict. §. mutuis dation. numer. 25. Practici Papienſes in libello actionis hypothecariæ, verſiculo exceptionem ſolutionis.*

47 Debitor tamen probare tenetur, ſe diligenter curaſſe pecuniam inuenire ad ſolutionem, & quod non potuit repetire, & debet cauere de euictione creditori pro re, quam illi in ſolutum dat. Hæc omnia probantur in Authent. *de fideiuſſor. §. quod autem.* Vnde deſumtu eſt Authent. *hoc niſi*, & debet tradere creditori inſtrumenta titulorum, *argument. l. Titius, ff. de action. emt. notat Roman. in dict. §. mutui dation. & ibi. Rip. num. 25.* Item creditor poteſt bona meliora accipere, *textus eſt in dict. Authent. hoc niſi, & in § quod autem*, & poteſt eligere mobilia capere, *vt §. quod autem* Notandum tamen, quod pro paruo debito non poteſt creditor accipere rem meliorem pluris valentem, ſi alia proportionabilior offeratur, *ita docent æquiſſime, Imol. & Alexand. in l a D. Pio, §. in venditione, ff. de re iud. Salyc. in d. Auth. hoc niſi, ad finem, Alexand. in d. §. mutuis datio, & ibi Ripa, num. 26.*

48 Præterea, † ſi eccleſia eſſet debitrix, & non poſſet in pecunia, vel in bonis mobilibus ſoluere, creditor non poſſet eligere rem immobilem meliorem, *textus eſt in Authent hoc ius porrectum, in fine, C. de ſacroſan. Eccleſ. & ibi. Bart & alii, & in Authent. de alien. & emphyt. §. ſi vero. gloſ. Bart. Alex. Iaſ. Dec. & Ripa, num. 27. in d. l. 2. §. mutui datio, ff. ſi cert. peta. Roma. ſingul. 815. incip. ſi habes. Aufrer. in additione Capellæ Tholoſanæ, 68.* Meminiſſe tamen oportet, Eccleſiam hoc caſu poſſe dare in ſolutum imobilia, ſi mobilia non habeat, *vt in dictis iuribus probatur, & notant Fulgoſ. Dec. & Rip. num. 27. in d. l. 2. §. mutui datio.* Rurſus notandum, erraſſe Caſtellum, *in l. 20. Tauri, verbo En dineros, verſ. Item fallit in creditore, & ibi. quia inuitus*, vbi dicit ſpeciale eſſe in Eccleſia, vt creditor cogatur accipere rem in ſolutum.

49 Adeo † autem hoc remedium æquum, & fauore dignum viſum eſt, vt non poſſit renunciari beneficio Auth. *hoc niſi, C. de ſolut.* vt ſcilicet debitor non potens ſoluere in pecunia, neq; vendere poſſeſſiones ſuas, non liberetur offerendo creditori rem in ſolutum. Ita docuit Iacobus Beluiſius, *in Auth. de fideiuſ. §. fi. Alex. conſil. 37. viſo, & oportune diſcuſ. num 6. verſic. tertio videtur, lib. 2.* quoniam talis renuntiatio videtur continere quid turpe & inhumanum, quoniam renuntiando, *d. Auth hoc niſi, C. de ſolut.* videtur paciſci, quod iniuriam patiatur, h. e. quod poſſit detrudi in carcerem, & quod creditor ei ſit acerbus, & durus, *§. fi. in Auth. de fideiuſ.* ideo valere non debet, *l. iurisgen §. ſi paciſcar. l. ſi vnus, §. pacta, quæ turpem. ff. de pact. l. alia, §. eleganter. ff. ſol matri.* & faciunt, quæ ſupra dixi, quod nõ valet pactum, vt non liceat cedere bonis. Cynus reliquit rem indiſcuſſam. Reperio tamen, quod Salyc. *in d. Auth. hoc niſi*, dicit, quod poteſt renuntiari, & Rip. *in d. §. mutui datio. n. 28. ver. ceterum* nulla facta mentione de Alex. *in d. loco*, ſcribit, Auth *hoc niſi*, non procedere, ſi debitor renuntiauit beneficio illius Authenticæ, citat Alex. *in l. alia, § eleganter, ff. ſolut. matrim.* quem non reperio tale quippiam ſcribere, tantum ſentit, quod poteſt renunciari ceſſioni bonorum. Mihi verior videtur opinio Salyc. & Ripæ, quod ſcilic. poſſit renuntiari, *d. Auth. hoc niſi, argument. l. ſi quis in conſcribendo, C. de pactis:* quoniam nihil continet turpe tale pactum: non enim debitor tempore, quo ſe obligat, ſcit iam, quod ſibi defutura eſt pecunia ad ſolutionẽ, & quod non debet habere mobilia, neq; inuenire emtorem imobilium, & ſic non eſt verum, quod Alex dicit, quod videtur paciſci, vt iniuriã patiatur. Præterea, ſi habet poſſeſſiones, liberabitur a carcere: aliquando enim inueniet emtorem, non n. tempora ſemper acerba, & infelicia ſunt, ſed eſt omnium rerum viciſſitudo: alias cito ſoluerentur humanarum rerũ compages, ſi commercia, & emtiones, & venditiones præ inopia contrahi non poſſent: & vt omnia deſint, effugiet carcerem cedendo bonis, vt expreſſe dicit text. originalis. *in Authen. de fideiuſſor. § quod autem, verſic. ſi enim.* Et ſic poſſe renuntiari, d. Auth. *hoc niſi*, docet Aufrer *in addition. Capell. Tholoſ. 68.* Neq; obſtat, ſi quis obiiciat, quod Aufrer. dicit, renuntiationem non valere, ſi per ſtatutum municipale debitor non admittatur ad ceſſionem bonorum, quia tunc ſi valeret, perpetuo remaneret debitor in carcere, cum facta renuntiatione, non poſſet dare bona in ſolutum. Quare dicet quiſpiam: quod cum Iure Regio beneficium ceſſionis bonorum ſit ſublatum, vt dixi *capit. 2.* quod renuntiatio Authent. *hoc niſi*, non valeat. Sed reſponde, quod non ita eſt ſublatum, vt debitor debeat perpetuo manere in carcere. imo liberabitur a carcere, dando ſe in ſeruitium creditori, alias non valeret lex, tollens beneficium ceſſionis bonorum, *vt docui capit. 2* In ſumma: veriſſimum cenſeo beneficium Authent. *hoc niſi*, poſſe de Iure Ciuili renunciari, quia liberabitur debitor cedendo bonis. At Iure Regio cum non liberetur cedendo bonis, ſed debeat ſeruire, certe ſeruitium impeditur, vbicunque debitor dat rem, vel pignus creditori, vel fideiuſſorem, *l 2. titul. De los gonicruos, lib. 3. Fori* Quod Iure Regio (citra diſpoſitionem Iuris Ciuilis) admittitur ad euitandum ſeruiendi onus. Quod intelligendum non quoad hoc, vt debitor renuntians non poſſit coniici, & detineri in carcere: nam quoad id etiam Iure Regio valet renũtiatio: nam coniectus in carcerem, quæret pecuniã, vel rem mobilem, vt ſoluatur e carcere: at ſi res veniat ad periculum addictionis, debitorq;, niſi poſſit dare in ſolutum, ſit tradendus in ſeruitium, & tunc poterit rem in ſolutum dare, liberabiturq;, etiamſi renuntiauit diſpoſitioni Auth. *hoc niſi.*

Deinde † non procedit dicta Authent. *hoc niſi*, ſi 50
debitor iuraſſet ſoluere in pecunia numerata, & nõ in alia re aduerſus voluntatem creditoris, *ita Ripa, in d. §. mutui datio. num. 28. verſic. item*, qui citat Alex. *conſ. 35. viſo, lib. 2.* quia iuramentum habet vim ſpecialis renuntiationis cap. *ex reſcripto*, vbi gloſſa *de iureiurand.* &, vt dixit, ſi ſpecialiter d. Authen renuntietur, non poteſt debitor, vti eius beneficio Addit tamen prudenter Ripa, quod ſi poſt renuntiationẽ vel iuramentum ſuperuenit caſus inopinatus, auſe-

rens debitori potentiam soluendi in pecunia, & potentiam vendendi bona sua, debitor non obstante iuramento satisfaciet, dando bona in solutum, quia iuramentum intelligitur, rebus sic se habentibus, *c. cum inter, de renunt. Imol. & Ias. in l. quod seruus, ff. de cond. ob caussam.* Et iuramentum solū habet vim specialis renuntiationis, quoad cogitata, *cap. veniens, de iureiurant, Ias. in l. si mihi & tibi, §. si. ff. de leg. 1.* facit *l. fistulas, ff. de contrah. emt.* facit, quod scripsi, *in tractatu de non melio. filia, dotis ratio, c. 4.*

51 Illud † non omittendum, quod Authent. *hoc nisi,* & eius beneficium seruandum, etiamsi debitor iam sit in carcere: nam vt liberetur ab eo, creditor cogitur recipere de bonis suis in solutum, *iuxta Authent. de fideiussore, § fin.* ita significat Bald. *in l. ordo, colum. fin. num 15. C. de execution rei iudi. Aufrerius in additione Capellæ Tholosana, 68. iuncta decision. Capellæ.* Et hoc etiam casu fallit regula, *l. 2. §. mutui dation. ff. si cert. pet.* facit, *l. 2. titulo, De los gouernos, lib. 3. For.* An autem dare possit in solutum nomina debitorū, vide Bal. *cons. 358. lib. 5.* Sed hic paulisper lector subsiste: reperio enim, quod Castellus *in l. 20. Tauri. verbo En dineros, vers. Item creditor.* scribit, creditorem non cogi accipere rem in solutum, nisi debitor sit incarceratus, allegat Bal. *in l. ordo, C. de execut. rei iud.* qui nihil huiusmodi significare voluit Deinde allegat Auth. *hoc nisi,* & Authent. *de fideiussor. §. quod autem,* sed certe Castellus meo iudicio, hac in re, a scopo prorsus aberrat: nam text. *in §. quod autem,* satis probat contrarium. Dicit n. textus, quod vt rigor in debitores minor sit, & clementia eos sableuet, iudex iubeat dari in solutum rem immobilem creditori De Iure autem ciuili, antequā debitor capiatur, sunt res eius vendendæ, vel addicendæ creditori, *l. a Diuo Pio. §. in venditione. Et §. si pignora, ff. de re iudic. & dixi supra numer. 26.* Ergo dispositio, *§. quod autem,* procedit ante carcerem. Deinde æquius est hoc admitti, & hanc esse veram opinionem significat Aufrerius *in dict. addition: Capellæ Tholosanæ, 68.* qui post decisionem Capellæ, quæ docet, creditorem, si desit pecunia, debere accipere rem in solutum, dicit per modum extensionis. Idem quando debitor iam est incarceratus. Rursus Castellus dicit hæc verba: *Quod tamen limita, nisi sit debitor ex contractu guarentigiato.* Omitto, quod rem non probarit ratione, vel auctoritate. Non miror: forsan alius erat negotiis distentus. Sed quid senserit scire cupiam. Nam si vult, vt debens ex contractu guarentigio, non possit dare rem in solutum, vt effugiat carcerem, toto cœlo aberrat. Quid enim habet contractus guarentigius, quod debitum reddit liquidum? Vtiq; si liquidum, non esset iudex, non iuberet *in d. §. quod autem,* rem dari in solutum: ergo ibi res erat iudicata, vel confessio partis: nihilominus tamen iubet lex, vt iudex cogat creditorem accipere rem in solutum. Sed magis arbitror Castellum sensisse, vt si debitor iam sit incarceratus, & debeat ex contractu guarentigio, non liberetur, dando rem in solutum: forte imitatus opinionem eorum, quibus placet, sepulturam mortui posse prohiberi, si debeat ex contractu guarentigio, quorum memini, *n. 21.* Sed si hoc senſit, etiam longissime fallitur: ille enim, qui debet ex contractu guarentigio, siue sit coniectus in carcerem, siue non, dignior est misericordia, quam qui non debet ex contractu guarentigio. nimirum magis premitur, & priuationis luce, & executionis rigore: textus autem *in §. quod autem,* editus fuit, ad subleuandum miseriam debitorum, vt ex eius tenore colligitur. Deinde si moueatur, quod contractus guarentigius habet vim rei iudicatæ, certe *in §. quod autem,* debitor debebat ex re iudicata, alias non diceret lex, vt iudex daret rem in solutum. Nam quoad executionem, iudicis manus cessat, quousq; adsit sententia, quæ transeat in rem iudicatam, vt dixi, *numer. 31.* Sed ad decreta debitoribus fauentia redeamus.

Reperio, quod † Scotus *in quarto sententiarum, distinction. 15.* scribit, quod si debitor non premitur vltima inopia, sed tamen si restituat, patietur magnā iacturam rerum suarum, puta, quod erit sibi inutilis ars, ex qua alit se, & familiam suam, quoniam forsan oportet vendere instrumenta, & libros vel capitale, cum quo lucratur victū: & hoc casu dicit, quod non tenetur statim restituere, si creditor diues est, & congruenter viuere potest, etiamsi sibi debitum non restituatur, & sufficiet, quod debitor, quolibet anno soluat particulam summæ, ita Ioannes de Neapoli *in quodlibeto 9. quæstion. 22.* & sequitur Lupus *in rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 65 limitabis, nu. 50. vers. & cogitabis.* Debet tamen debitor, si vult tutus esse in conscientia, viuere parce, id solum expendens, quod ad victum, non quod ad splendorem necessarium est, vt quam primum satisfaciat, neque enim de alieno quis viuere potest, iuxta familiæ & status sui dignitatem, *auctore Ricardo in 4 sententiarum distin. 15. arti. 5. & ibi Petrus de Palude, & Gabriel quæst. 2. col. 2 in princ. vers. Sed vtrum sit necessarium, Archiepiscopus Florentinus in 2. part. tit. 2. cap. 8. colum. 5.* Ecce habes nouam indulgentiam concessam iis, quos egestas premit. 52

Rursus, & † in fauorem eorum, qui soluendo non sunt, illud videtur inductum, vt si pauper, qui soluendo non est, pecuniam mutuo accipiat, & ex ea alat filios, creditor aduersus filios agere possit, qui habent forte res maternas, vel alias diuites sunt. Hoc est prudentissime propositū a Bar. *in l. his solu, ff. de cōdict. indeb.* qui licet relinquat cogitandum, probant Ang. & Ias. idem Ias. & Dec. *in l. si cum seruum, ff. si cert. pet. Roma sing 213. incip. pater pauperum, Cremensis singulari, 37. tu mutuasti. Lupus in rep. rubrica, de don. inter virum & vxor §. 66. illud autem, nu. 6. vers. & si forte, Capolla cautela, 246. quid si pater.* 53

Quare † creditor cautus faciat scribi in instrumento, quod mutuat pecuniam patri ad alendū filios, vel vxorem, erit enim vtile, *arg. l. fi. ff. de exer. act.* Nam & vxor tenetur pro mutuo accepto a marito, qui soluendo non est, si modo maritus pecuniā expendit in alendo vxorem, *auctore Platea in l. vxorem, C. de decurio. lib. 10. Cremen. dicto singulari, 37. Lupus, d. §. 66. num. 5. versu. & si forte.* Quamuis enim filii, vel vxor locupletiores ex mutuo facti non sint, tamen certe locupletiores sunt eius occasione, cū sua forte ad alimenta non alienarint, quod nisi pater vel maritus mutuum accepissent, tenerentur facere, ne egestate perirent, ergo conueniri possunt, *argumento. l. 2. §. 1. ff. ad leg. Rhod. de iactu. Facit, l fi. ff. de eo, per quem fact. erit, l. ei, qui, ad fi. C. quod cum eo.* Adde, q̄ tales filii teneantur, etiamsi repudient hereditatem egentis patris, *vt scribit Cremen. d. sing. 37.* & hanc opinionem sequitur Bald *in l. fin. C. ad Macedo.* Facit glos. *in d. l. his solu, ff. de condict. indebi.* & quod ibi not Bar. dicet, quod si ille, cui solutum est indebitum, non est soluen- 54

soluendo, potest repetitione agi aduersus eum, cui pecunia profecit, si caussam lucratiuam habeat, *vide Doctores ibi*. Et quod ad mulierem attinet, non obstat *l.61.Taur.* vbi dicitur, vxorem obligantem se pro marito non teneri, etiamsi pecunia sit conuersa in eius vtilitatem. Ergo cũ expressa obligatio non sufficiat, vt mulier teneatur pro marito, etiamsi debitũ sit conuersum in eius vtilitatem, videtur, quod multo minus tenebitur, quando non se obligauit, sed tantum allegatur, quod debitũ fuit conuersum in eius vtilitatem. Sed responde, quod hic loquimur, quando maritus non est soluendo, quo casu vxor, siue obligauerit se pro eo, siue nõ, potest conueniri, non tam ex vi fideiussionis, quam ex eo, quod maritus nõ est soluendo, & debitum fuit conuersum in ipsius vxoris vtilitatem, & ita intelligenda *d. Regia, l.61.* Ex his apparet, quod in fauorem egeni debitoris, non solum soluitur aliud pro alio, vt dixi *supra n.46.* verum etiam vnus tenetur pro alio.

Rursus adeo de Iure Ciuili debitor non efficitur seruus, vt debens etiam ex delicto non efficiatur seruus pœnæ, *Authen. de nuptiis, §. quod autem, & in Auth. sed hodie, C. de donation. inter virum & vxor. glos. in l. si quis mihi bona, §. seruus municipum, & ibi Ias. nu. 11. ff. de acquir. hered.*

55 Præterea † Galli adeo benigne tractant debitores, vt nemo pro debito ciuili carcerari possit, nisi ad id sit expresse obligatus vel condemnatus, vti memoriæ prodit Faber *in §. fin. col. pen. ver. item quæritur, Instit. de action. Boer. decis. 349. nu. 7. ad fin. Aufrer. in addit. Capellæ Tolosanæ, 61.* Rursus & apud eos peculiaris quidam, & valde benignus mos exigendi debita videtur esse: nã si debitor est inops, exactio non fit, nisi post funus, vt indicat Ioannes Girardus Iurecõsultus, & Poeta non insulsus his versiculis, quibus & Galliæ morem indicat, & priscum legis duodecim tabularum rigorem damnat.

Illeis Principes duodecim
Tabulæ inopem crudeliter,
Quæ debitorem dissecant,
Aut iura mores publici:
Quæ carceribus illum misere
Et opprimunt, & enecant,
Nimis mihi nimis displicent,
Qui Gallum habuit mos bonus:
Idem & vetus probabitur,
Nimis mihi cuiq; & bono,
Quo creditores debita,
Petant sibi post funera.

56 Arbitror, hæc † vltima duo carmina per iocum apposita: significando scilicet morem Galliæ, quo inops debitor non cõiicitur in carcerem; ideo dicit, vt creditores sibi debita petant post funera. Quid enim si debitor ditiores amicos æris alieni reliquit heredes, vti Argyropilus in extremo vitæ actu iocatus fecit?

Sed quantum & veteres & recentiores Iureconsulti ciuilesq; constitutiones inopi debitori indulgent, tantum Hispani in eos peracerbe grassantur, non n. admittunt cessionem bonorũ, neq; permittunt debitorẽ otiosum, facta cessione euagari. Imo, & lege & consuetudine antiquissima statutũ est, vt debitor inops tradatur creditori, vt operis satisfaciat creditæ summæ, tempore seruitii, iuxta debiti quantitatem a iudice taxando. Ita statuitur *in hac lege cuius enarrationem scribimus, & in l. 2. titulo De los gouernos, lib. 3. Fori, & in l. 12. titulo De las deudas. lib. 3. Fori. ibi. Sean entregados del cuerpo. Et in l. fin. eiusdem tituli, ibi. E si los bienes no cumplieren sea apoderado del cuerpo del deudor, asi como manda la ley.* Hæc constitutio ante annos mille prodita videtur: nam inter Gothorum leges, *lib. 5. tit. De los peños, y de las deudas,* ita lego: *Si algun home es culpado de muchas deudas, o de muchas culpas, aquel home que primeramente ge lo demandare, a aquel deue primero fazer paga: e si huuiere muchos demandadores, de consuno deue fazer paga a cada vno segun lo que deue, et si non sea siervo de todos, y el iuez deue saber a quien deuia mas, o menos, y assi faga paga a cada vno: et si non ouiere onde pague a los otros deudores, deue ser sieruo de aquellos por la deuda.*

Hactenus lex, in cuius subscriptione legitur: *El Rey don Cindo hizo esta ley.*

Rursus *l. 2. tit. 4.* inquit: *El que entrare en la casa por fuerza, o robare alguna cosa, peche lo que robo en diez duplos, et si non ouiere donde lo peche, sea sieruo de aquel a quien fizo el furto.*

Idem in debentibus ex delicto definitur in pluribus legibus eius libri, vti dicam infra suo loco *cap. 11. De debitore ex delicto.* Equidem mirum videri potest, Hispanos natura vehementes decretum tam rigidum admisisse, durasseque eius obseruationem in hunc vsque diem, cum Princeps quidam iusserit omnes Hispanos esse liberos, auctore Iustino, *lib. 44.* Sed forte ab incolis Græcis vel Romanis, id mutuati sunt. Primum enim Athenienses, quorum Imperium Romano antiquius fuit, debitorem inopem creditori adiudicabant, si pro pecunia corpus obligasset, quæ lex a Solone viro Philosopho abolita fuit: instituit enim excussionem oneris iniqui, quo tenuiores a potentioribus premebantur, immensumque fœnus ad mediocritatem reduxit, sanxitq;, ne cui liceret ob vsuras ius in corpus habere, vt auctor est Plutarchus *in eius vita, & in libro de vitanda vsura,* ne omnes ciues vsuris pressi in seruitutem redigerentur, *vti scribit Conarruu. Variar. resolut. lib. 2. cap. 1. colum. 2.* Quæ lex in vrbe Romana aliquando obseruata fuit, nimirum illuc translatis legibus duodecim tabularum. Petierunt enim Romani a Græcis leges, quibus ciuitas fundaretur, vt auctor est Pomponius *in leg. 2. § ex actis, ff. de origin. iuris.* Inter leges autem duodecim tabularum hæc vna erat, qua non solum debitor adiudicabatur creditori, verum etiam vendebatur, vt ex pretio creditori satisfieret: si autem plures habebat creditores, dissecabatur ab eis. Immite prorsus, & plusquam belluinæ feritatis exemplum, vt vnum omnium animantium, quæ sub Luna sunt, multo præstantissimum omnium terribilium maximum incurrat, scilic. mortem pecuniolæ ratione, quem abiecisse, & contempsisse apud Ethnicos etiam pulcrius fuit, quam possedisse. Verba legis hæc sunt: *In debitorem manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum facit in vinculo sexaginta dies habeto. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producito, quantæque pecuniæ iudicatus erit, prædicato. Tertiis autem nundinis si interea pactus non sit, capitis pœnas dato, aut trans Tyberim peregre venunto, & si plures forent, quibus reus est iudicatus, tertiis nundinis partes secanto, si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.*

Hactenus verba legis duodecim tabularum. Ex quibus nota illa, *Capitis pœnas dato*, quæ significant inopem debitorem amittere libertatem, aut trans

Tiberim venum ire, hoc est, aut vendi, vt ei ex pretio satisfieret, aut dissecari, si plures habet creditores. Huius legis meminit Fabius *institutionum, lib. 7. cap. 4. Gellius noctium Atticarum, lib. 1. cap. 20. Tertullianus in Apologetico, cap. 4. Calius Rhodigin. lectionum antiqnarum, libr. 7. capit. 20. Et e nostris Azo in summa, Cod. qui bonis cedere poss. glos. in leg. 1. & in l. fin. Cod. eod. tit. Salycet. in l. 1. Cod. eo titul. Ias. in §. fin. Institut. de action. Alciat. in l. aliud est fraus. num. 20. ff. de verbor. significat. Zasius in §. fin. Instit. de action. & in l. 2. in verbo curias, ff. de orig. iur. Spiegel. in Lexico Iuris Ciuilis in verbo addictus, Couarrnu. Variar. lib. 2. cap. 1. colum. 2.*

57 Sed † Rodericus Suarez, qui patrum nostrorum memoria eruditi nominis auctoritate merito floruit, scribit, falsum esse, quod Accursius, & ceteri scripsere, debitorem inopem lege duodecim tabularum tradi creditoribus dilacerandum. Ita scribit *in l. 2. tit. De los gouernos, colum.* 1. Sed parcendum viro multis egregiis dotibus insigni. Vixit infelici seculo, quo bonæ literæ apud Hispanos in pretio non erant. Vtinamque plures veteris inscitiæ patroni tot dotibus ignorantiam bonarum literarum pensarent, quot Rodericus pensabat. Quanta erat in eo viro, non vulgaris eruditio, quanta sedulitas, quanta grauitas, quam erat appositus ad docendum, quam nihil temere definit. Nunc quidam tantum sibi magni videntur, quod omnis politioris literaturæ rudes, corporis & animi sordibus fœdi sunt, vt crassi crassa Minerua gaudent, atque hinc maximorum Iureconsultorum nomen apud imperitos adepti mirum, quam exultant, quod stultissimi, & pecuniosissimi sunt.

Sed † qua ratione tanta pœnæ crudelitas fuerit
58 denũtiata, explicat Cæcilius Rhodigin Iureconsultus *apud Gellium dict. capit. 20.* scilicet vt homines socordiam excutientes laborarent, metuque tanti supplicii nemo debita sibi pecunia fraudaretur. Vnde neminem vnquam a creditoribus dissectum ibidem Gellius refert, his verbis, introducendo Cæcilium loquentem: *Nihil profecto* (inquit Cæcilius) *immitius, nihil immanius, nisi, vt re ipsa apparet, eo consilio tanta immanitas pœna denunciata est, ne ad eam vnquam perueniretur: addici namq́; nunc, atq́; vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt, dissectum esse antiquitus neminem equidem, neq́; legi, neq́; audiui.*

Siquidem † non tulit humanum genus, crudelẽ
59 istam lanienam. Vnde tanquã rationi repugnantẽ, moribus repudiatam fuisse, quod attinet ad dissecãdum creditorem, scribit Fabius *institutionum, lib. 3. cap. 8.* dicens, legem duodecim tabularum non esse natura laudabilem, quatenus permittit debitorem dissecari. Idem scribit Tertullianus *in Apologetico, c. 4.* Sed quatenus permittit debitorem iudicatum tradi creditori, vt ei seruiat, lex multis annis obseruata fuit apud Romanos, vt apparet ex Gellio, *d. c. 20. & ex Cicerone in oratione pro Flacco*, qui de Heraclide quodam loquens, inquit: *Cum iudicatum non faceret addictus Hermippo, & ab hoc ductus est.* Rursus *ex Liuio Decad. lib. 2. Ciuitas* (inquit Liuius) *secum ipsa discors intestino inter patres plebẽq́; flagrabat odio maxime propter nexos ob æs alienum. Fremebant se foris pro libertate, & imperio dimicantes, domi a ciuibus captos & oppressos esse.* Et paulo inferius inducit quendam addictum (ita enim voco debitorem inopem creditori traditum) quiritantem apud populum de sæuitia creditoris, cui addictus erat, *Aiebat* (inquit) *se æs alienum fecisse, id cumulatum vsuris, primo se agro paterno, auitoq́; exsuisse, deinde fortunis aliis, postremo, velut tabem peruenisse ad corpus, ductum se ab creditore non in seruitium, sed in ergastulum, & carnificinam.* Rursus idem Liuius paulo inferius, inquit: *Appius, quam asperrime poterat ius de creditis pecuniis dicere, deinceps, &, qui ante nexi fuerant creditoribus, tradebantur, & nectebantur alii.*

Quinimo † & filii debitorum solebant apud Ro- 60
manos a creditoribus detineri, vt constat ex Liuio *Decad. 1. lib. 2.* vbi flagrante inter plebem, & patres odio propter nexos, ob æs alienum, Seruilius Consul concionatus ad plebem pro concordia edicto prodito cauit: *Ne quis ciuem Romanũ vinctum, aut clausum teneret, quominus ei nominis edendi apud Consules potestas fieret, aut liberos nepotesve eius moraretur.* Quod etiam memoriæ prodit Dionysius Halicarn. & Cælius *lect. antiquarum, lib. 7. cap. 20.*

Sed † tandem Romani rigidum hoc decretum 61
elationi gentis minime conueniens abiecere, & post plures plebis super hac re magnas seditiones, cum Lucius Papirius, ob æs alienũ traditus fuisset C. Publio, isq; eum ad libidinem perlicere tentasset, minisq;, & precib. nihil proficeret, nudari eũ, & verberari iussit. Commoti autem Cõsules, ob libidinem, & crudelitatem fœneratoris, legem ediderunt, vt pecuniæ creditæ bona debitorum, non vero corpora essent obnoxia. eoque anno, L. Papirio Mugilano, & C. Pætilio Consulibus Romanis, velut aliud initium libertatis factum est. Debitores enim nexi fuerunt soluti, cautumque ne in posterum necterentur. vt auctor est Liuius, *Decad. 1. libr. 8.* Hos enim debitores, qui ob inopiam creditoribus addicebantur, Romani appellabant *nexos*, & *nexu vinctos*, & *addictos*, vt patet *ex Liuio, in locis supra citatis*, & *ex Budæo ad Pandectas Titulo de in diem addictione, Fabius Quintilian. libr. 7. capit. 4. Alciat. in leg. aliud est fraus. numer. 26. ff. de verborum significatione, Couarruuias Variarum, lib. 2. cap. 1. colum. 2. Zasius in l. 2. in verbo Curias, ff. de origin. iur. Spiegel. in lexico, verb. Addictus.*

Neque mirum, si Romani rigidum id decretum abiecere: nam & Persarum barbari Reges indigne ferunt quempiam e suis seruire, vt auctor est, *Lampridius in Alexandro.*

Sed † & apud Hebræos tempore Elisæi Prophe- 62
tæ moris fuisse videtur, creditorem ducere in seruitium filii debitoris, vt probatur *2. Regum 4. cap.* Vbi mulier quædam de vxorib. Prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens: *Seruus tuus, vir meus, mortuus est, & ecce creditor venit, vt tollat filios meos ad seruiendum sibi.* Quo forsan alludit Euangelica parabola, quæ legitur *Matth. cap. 18.* vbi Seruator noster cœlestis doctrinæ thesauros reserans, & viam salutis docens, inquit: *Assimilatum est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis, & cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei vnus, qui debebat decem millia, cum autem non haberet, vnde redderet, iussit eum dominus eius venundari, & vxorem eius & filios.* Nota quod venditur debitor, & eius filii. Et Paulo post: *Egressus autem seruus ille inuenit vnum, de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eum, dicens redde, quod debes,* & paulo infra: *Et iratus Dominus tradidit eum tortoribus, quo adusq́; redderet debitum.*

Scio

Scio hanc esse parabolam cœlestis doctrinæ mysteria continentem. Sed tamen parabolæ litera semper continet rem aptam & comuni hominum tractatui conuenientem, intus autem diuina sapientiā latet. Rursus in Ecclesiastico legimus: *Debitor est seruus creditoris*, quamuis ad animi anxietatem videtur referendum, nam sicut oculi ancillæ in manib. dominæ, ita debitor ad conspectum creditoris contabescit. Mirandum autem apud Hebræos rem adeo rigidam fuisse in vsu, cum Exod. 22. legamus: *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, non vrgebis eum, quasi exactor, nec vsuris opprimes.* Quæ vltima verba Hebræi ita legunt: *Nec inferes ei morsum.* Rursus Deuter. 23. iuxta translationem Tigurinam legitur: *Ne morsum inferat fratri tuo fœnore pecuniæ, alienū mordebis fœnore, fratrem autem tuum non mordebis, vt felicitet & fortunet te Dominus.* Qui autem conueniebat, vt qui prohibebatur fœnus accipere a fratre, posset illum in seruitium accipere ratione æris alieni, qui perniciosior morsus.

63 Quamuis † autem capere debitorem inopem, à Romanis lege lata sublatum fuerit L. Papirio Mugillano, & C. Petilio Consulibus, non tamen videtur in totum ab vsu recessisse, cum apud Ciceronem in oratione pro Flacco, leagmus. *Cum iudicatum non faceret addictus, Hermippo, & ab hoc ductus est* Cic autem multis annis post Consules L. Papirium Mugillanum, & C. Petilium vixit.

Ego inuenio L. Papirium Mugillanum, & L. Sempronium Atratinū Consules factos. Olimp. 84. Anno ab vrbe, 310. & ab eiectis Regibus 66. Ciceronem autem vixisse Olimp. 179 Anno ab vrbe 691. ab eiectis Regibus 447. ante aduentum Christi 61. si credimus Gregorio Holoandro, & Antonio Contio *in supputatione Consul.*

Rursus Gellius, qui aliquot seculis post Ciceronem floruit Traiani, scilicet, & Adriani tēpore, scribit, *noctium Atticarum, lib. 20. c. 1. Addici nunc atq; vinciri multos videmus, quia vinculorū pœnam deterrimi homines contemnunt.* Quinimo & Theodosii Cæsaris seculo debitores, qui soluendo non erāt, cruciabantur acerbe, vt probatur in C. Theodos. *l. 1. C. qui bonis ex lege Iulia cedere possunt*, vbi hæc verba legimus. *Ne quis omnino, vel fisci debitor, vel aliena rei, in auro, atq; in argento, diuersisq; mobilibus retentator ac debitor bonorū faciens cessionem liberū a repetitione plenissima nomen effugiat, sed ad redhibitionem debita quantitatis congrua atq; dignissima suppliciorum acerbitate. Nisi forte propriorum dilapidationem bonorum, aut latrocinio arrogatam, aut fortasse naufragiis, incendioq; conflatam, vel quolibet maioru impetu infortunio atq; dispendio, docuerit afflictam, Prop. Rom. Prid. Id. Octob. Ausonio, & Olibrio CONSS.*

Inscriptio est *Impp. Gratian. Valent. & Theodos. AAA. ad Basilium Consulem.*

64 Notanda † hic sunt duo, primo, quod tempore Theodosii debitor non liberabatur cedendo bonis, deinde, quod ad restitutionem debitæ quantitatis cogebatur suppliciorū acerbitate, vt etiam probatur *in l. fi. C. qui bonis cedere possunt*, vbi lege illa opus fuit ad semouendum cruciatum, qui debitoribus irrogabatur. Supplicio autem subiici, durius est, quam creditori tradi: quanto enim facilius, & minus probrosum est seruire, quam cruciari? Imperauit autem Theodosius, anno ab vrbe condita 1138. vt auctor est Paulus Diaconus.

Præterea † in ipso Iustiniani Cod. *in l. fi. C. de capti. & post lim. reuer.* videmus constitutum, vt debitor 65
inops qui debet, quia ab hostib. redemptus fuit, seruiat, si soluendo non sit. Inquit lex: *Debet redemtori auctoratū pro se pretium emtoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennii vicē referre beneficii* Ecce laboris obsequio persolui creditori debitum, quanquam illa lex solum seruanda in debentib. ex caussa redemtionis, vt si soluendo non sint, satisfaciant creditori seruiendo, non vero de Iure Ciuili practicanda in debentibus ex alia caussa, quam redemtionis, alias cogimur fateri, tit. de cessione bonorū, correctum esse per illam legem, neque cessionem boorum liberare inopem debitorē, quousq; ad pinguiorem perueniat fortunam, quod est absurdum; neque Iure Ciuili debitor inops seruire tenetur creditori, sed cedendo bonis liberatur, *vt dixi num. 5:* nisi in casu, *d. l. fin. Cod. de capti. & post lim. reuer.* scilicet quando quis debet ex caussa redētionis. Quod & iure Digestorum erat dispositum, licet tempus quinquennii, quod lex Codicis præfinit non esset præfinitum, ita probatur ex Vlpiano *in l. 3. ff. de libe. homi. exhib. versic. si quis eum.* Inquit Vlpianus. *Si quis eum, quem ab hostibus redemit retineat: in ea caussa est, vt interdicto non teneatur, non enim dolo malo facit: plane si offeratur pretium interdictum locum habet.* De qua rē infra suo loco.

Præterea inter Nouellas Iustiniani Græcas, quas Latine vertit Holoander, exstat nouella 135. titulo *ne quis cogatur bonis cedere*, quæ in volgato Authenticorum, Codice non habetur: in ea autem agitur de cessione bonorum a debitore facta, & hæc verba lego: *Potius quam cum inopia iugo ad mortem vsq; premi opprobrio ignominia.* Sic Alexander Seuerus laudatissimus Princeps, cum audisset aniculam a milite iniuriis affectam, exautorauit eū militia, & in seruū aniculæ dedit, vt eam pasceret, nam erat Faber carpentarius, vt auctor est *Lampridius in Alexandro.*

Quinimo † & apud Romanos sunt, qui dicant 66
debitores, qui soluendo non erant, e sublimi loco, altero tantū pede subnixos pendere solitos, vt venderētur, vt videtur probari ex Suetonio in Claudio. *Postremo* (inquit) *etiā sestertiū octogies pro introitu noui sacerdotii coactus impendere ad eas rei familiaris angustias decidit, vt cum obligatā ærario fidem liberare non posset, lege prædiatoria venalis pependerit sub edicto prætorū.* Rursus idem in Domiciano c. 9. *Reos qui ante quinquenniū proximum apud ærarium pependissent.* Quasi non posse pedem vtrumq; solo figere, argumentum esset nihil prædiorum, atq; fortunarum illis superesse. Sed nihil tale apud Romanos vspiam in vsu fuit, ideo hæc loca aliter interpretatur Alciatus summæ eruditionis vir doctissimus *Parergon libr. 10. cap. 23.* quod scilicet fisci debitores, qui pecunia satisfacere non poterant, dicebātur pendere apud ærarium, donec eorum bona venirent cognosceretúrq;, an ex bonis satisfieri posset, nam licebat, ne in carcere detruderentur, bona in solutum dare, *vt in Authent. hoc nisi C. de solutio. & dixi, num. 46.* Ideo autem Suetonius in Claudio, dixit in vacuum pependit lege prædiatoria sub edicto Prætorum, quoniam cum Claudius octogies sestertium deberet, quæ faciunt summam nostrorum aureorum, CC. millium vexatus fuit diu a præfectis ærarii, qui prædia eius vendebant, sed eorum diligentia inutilis fuit, quoniam ex prædiis non potuit tanta pecunia redigi. Hoc appellat Sueto-

nius, *in vacuum pendere*, hoc est, inutiliter vexari lege prædiatoria, hoc est, lege, quæ iubebat prædia dari in solutum. Hæc Alciatus, cuius interpretatio, quod attinet ad legem prædiatoriam, non vsquequaque apta videtur. Primum, prædia posse dari in solutum, fuit primum constitutum a Iustiniano, *vt in Authent. de fideiussor. §. quod autem.* Iustinianus autem multis seculis post Claudium vixit. Præterea non videtur ibi actum de dando prædia in solutum, sed de vendendo ea, vt ex Suetonio apparet: quanquam responderi potest, quod prædia non poterant dari in solutum, nisi appareret nullum reperiri emtorem, *vt in dict. Authent. de fideiussor. §. quod autem,* ideo venalia proposita sunt, vt appareret emtor, aut darentur in solutum. Sed adhuc obstat, quod facultas dandi prædia in solutum, non erat eo seculo agnita, vsq; ad Iustiniani tempora. Solereq; debitores vendi tempore Neronis indicat Tacitus *lib. 14.* vbi Tacitus dolet, quod Nero, vt plures fœdaret nobilium posteros, egestate venales in scœnam produxit, nota illa verba, *egestate venales.* Et rigorem, quo debitor vendebatur, credo esse verum sensum eius loci, quem Alciat. interpretatur, qui habetur, *capit. 9. apud Suetonium in Claudio:* nam ibi Suetonius agit de periculis & contumeliis, quibus Claudius obnoxius fuit. At dare prædia in solutum, non est contumelia. Idem probatur ex Suetonio *in Domiciano, cap. 9. ibi discrimini.* Idem probari videtur *in l. 15. titul. De las deudas, lib. 3. Fori,* ibi: *Rueguele que no le lisie, y entreguele el deudor.* Sed forte ibi loquitur de castigatione, qua creditor potest vti in debitorem fugientem, vt infra dico. Tamen hæc Suetonii loca interpretatur Rhua exactæ diligentiæ, & multæ eruditionis Grammaticus, qui Numantinam iuuentutem instituendo illustrem nominis famam adeptus est. Hic sua eruditione Grammatici gloria, nõ contentus ex aliena inscitia nouam laudem quæsiuit edidítque in Gueuaram epistolas, in quarum tertia hæc loca ita interpretatur, vt cum Alciato per omnia sentiat. Sed certe illa verba, *Pendere apud erarium,* videntur referenda, ad contumeliam, & animi anxietatem, qua debitor inops torquetur, donec soluat. Quo alludere videtur, quod idem Suetonius scribit in Othone, c. 5. *Non dissimulabat* (inquit) *nisi Principem se stare non posse, nihilq; referre ab hoste in acie an in foro sub creditoribus caderet.* Quanquam hic locus non leue indicium præstat, debitores Othonis seculo acerbissime solere tractari a creditoribus: quod non mirum, cum fieret tempore Theodosii, qui Christianus erat, & multo post imperauit. Itaque hæc Hispaniæ constitutio, qua debitor inops addicitur creditori, vel ex Atheniensium, vel ex Romanorum institutis ad nos dimanauit. Quinimo illud prouerbium vulgi sermone iactatum: *O rico, o pmiado,* significare videtur morẽ aliquem priscum, quo debitor inops apud nos cruciabatur. Verbum enim, *Pmiado,* a pungendo videtur dictum. Idem significat prouerbium illud: *Trasquilen me en concejo, y no lo sepan en mi casa.* Quanquam illa pœna debenti ex delicto forsan imponebatur. Rursus nõ omittendum, quod illud prouerbium: *Al que no tiene, el Rey le haze franco,* significat inopem immunem esse a solutione tributi, non vero a solutione pecuniæ creditæ, vt dixi, *c. 18. numer. 9.* & probatur ex hac lege. Ergo Hispani, neque fœdam illam Barbariem, & plusquam Scythicam immanitatem, qua debitor a creditoribus dissecabatur, amplecti voluerunt, neque rursus eis placuit Iuris ciuilis constitutio, qua debitor cedendo bonis liberatur, quousque meliorem nanciscatur fortunam. Rursus neque eis placuit, debitorem suppliciis, & cruciatibus cogi ad solutionem, vt tempore Theodosii fiebat. Sed rationem elegerũt, qua neq; debitor perpetuo sit in carcere, neq; creditor sua pecunia fraudetur, semotoq; omni cruciatu illud admiserunt, vt inops debitor tradatur creditori, vt arte sua (si forte aliqua mechanica aut lucrosa arte instructus) vel obsequio laboris quantitati debiti satisfaciat: cuius rei exemplum in debitore inope in Iustiniani Codice continetur in *d. l. fin. C. de capti. & postlim. reuer.* Illudq; etiam exemplum videri potest, quod seruus damnum dans, traditur pro noxa damnum passa, *vt in toto tit. ff. de noxal. action.*

67 Sic † etiam debens monasterio, & non habens vnde soluat, liberatur ingrediendo ipsum monasterium, *auctore Bald. per textum. ibi. in l. 2. ff. de capi. dimin.* quod indicat esse mirabile Marcus Mantua *singulari. 30. incipiente aliquis est debitor.* Sic Abb. *in c. cum I. & A. n. 27. de re iud.* scribit, vt Monachus inops, honesto labore rem paret, quo debitori satisfaciat. Idẽ *in c. 1. col. pen. de oblig. ad ratio.* Præterea in aliquibus regionibus moris est, vt debitor seruiat creditori: de simili n. statuto mentionẽ faciunt, Oldrad. *l. cons. 54. Abb. in c. inter alia. nu. 22. de immun. Eccles. Aufre. in addit. Capel. Tholosan. q. 422. col. 2. vers. Sed & in multis locis, Alber. in 1. par. statu. q. 39. & in rub. Cod. de his, qui ad ecclesiam confugi.*

68 Rursus † Iure Regio adulter, & adultera traduntur marito, vt vel eos occidat, vel seruet pro arbitrio, maritusque bona omnia eorum occupat, *L. 1. tit. 7. lib. 4. For. l. 81. & 82. Tauri, Lupus in repetit. rubr. de donat. inter virum & vxorem. §. 20. habes aliam, colum. 1. Couarruu. super 4. secunda parte, capit. 8. §. 7. numer. 17. verb. ceterum, l. 2. titul. 15. libr. 8. Ordinam. declarant Castell. & Cifontanus, in dict. leg. 82. Tauri, & latius Auendanius in dictionario, verbo Adulterio.* In quibus locis tractatur, an maritus lucretur bona, si habeat filios adultera, & occisa a marito fuerit. Sic apud Longobardos moris erat, vt offendens traderetur offenso, *vt scribunt Bartol. & Angel. in l. 1. §. vsque adeo, ff. de iniur.* vt vel eum verberaret, vel vulneraret, quod etiam scribit Neuizan. *in sua incondita Sylua, fol. 13. colum. 3.* quæ omnia ex diametro aduersantur Iuri communi, *vt scribit Boerius, decisione 262. numer. 4.*

69 Sic † apud Abissinos moris est, homicidam tradere propinquis interfecti, vt pro arbitrio sanguinis sui iniuriam vindicent, qui si auariores sunt, illum mercatorib. vendunt, vel exquisitis tormentis enecant, vt est auctor Paulus Iouius *historiarum libr. 18.* Præterea apud Romanos aliquãdo moris fuit, tradere furem domino rei furatæ, vt ei seruus esset, *auctore Gellio noctium Atticar. libr. 11. cap. vltimo. Alexander ab Alexandro Genialium, lib. 6. cap. 19.* quod & apud nos olim fuit obseruatum, *vt supra Iure Gotthico probaui ex l. 2. tit. 4. in volumine legum Gotthicarum quod appellamus Fuero iuzgo.*

70 Præterea † stante dispositione Iuris Ciuilis, si creditor promisisset non conijcere in carcerem debitorẽ, hoc casu debitor etiã inops nõ potest cedere bonis, imo tenetur, prout dietim lucratus fuerit, satisfacere creditori, neque admittitur ad cessionem,

ita

ita docet Bald. in l.1.col.3.C.qui bon.ced.poss. de cuius traditione licet dubitet, Sal. *ibi.col.4.* tamen eam tuetur, & probat Roderic. *in repetition. l.2.titul. De los gouernos, col.4. versic. vnum tamen tene menti.*

Quoniam debitor non admittitur ad cessionem, nisi creditores insteut, vt dicam infra suo loco. Si ergo creditor promisit, non coniicere debitorem in carcerem, cessat carceris iniuria, ad quam euitãdam admissa fuit cessio de iure Ciuili. Itaq; hæc lex corrigit ius commune in hoc, quod etiam inuito creditore, debitor suis operis, & obsequio potest ei satisfacere: quod an sit verum, infra suo loco dicam. Illud tamen est verum, quod, qui non potest debitorem coniicere in carcerem, non potest illum cogere ad cessionem bonorum, *vt dico c.3.nu.2.* Si ergo creditor non vult debitorem coniicere in carcerem, potest iure actionis auferre ab eo bona, quæ quotidie lucratur: & Baldi opinio verissima est.

Notandum autem, ideo iure Hispanico æs alienum solui operis, & obsequio, quoniam opera loco pecuniæ habetur, & aliquando plus confert, quam pecunia, *l.si non fuerint, l.societatem, §. si in coeunda, ff. pro socio, l.1. C.eod.tit. Martinus Silimanus, in tractatu de feudis, quæst.1. numer.4. Alexand. consil.99. numer. 5. libr.2.& late rem tractaui in meo tractatu, de decima tutori Hispanico iure præstanda, capit.2. numer.16. versicul. redeundo.*

71 Rursus † non est omittendum, quod licet operæ filii venditi a patre, propter necessitatem, non extenuent sortem emtori debitam, vt scil. illum dimittat, cum sors reddita fuerit, *vt in l.2. C.de patribus qui fili.distraxere.* Tamen operæ debitoris addicti creditori extenuãt sortem, vt in hac lege probatur. Rationem differentiæ reddit Roderic. *in l.2. titul. De los gouernos, columna 4. versicul. & notabis*, quod scilicet, cum filius venditur, emtor possidet titulo emtionis: at debitor inops addicitur creditori loco pignoris: fructus autem pignoris extenuant sortem, *l.1. Codic.de distract.pignor.* Cui rei non obstat, quod dixi supra, *numer.39. versicul. Rursus illud*, quod debitor detentus in carcere, potius æquiparatur obsidi, quam pignori: illud enim verum in detento in carcere: hic loquimur de debitore tradito creditori, iuxta formãm huius legis, qui pro pignore videtur esse, donec soluat, vt expresse probatur *in l. ab hostibus, Codic. de captiu. & postlimin. reuer. ibi. Ab hostibus redemti, quoad exsoluatur pretium, magis in caussa pignoris constituti, quam in seruilem conditionem detrusi videntur.* Et dicam late *infra, capit.5. numer.34.* Sed quod attinet ad *l.2.Cod. de patribus, qui fil. distrax.* respondeo, quod ibi operę nõ extenuant sortem, quoniãm præstantur domino, hic autem præstãtur creditori, & præstantur expresse, vt debitæ quantitati satisfiat, & opera est loco pretii, *vt supra dixi.*

72 Finem † faciam, si prius lectorem monuero, quod licet iure nostro Regio, cessio non liberet debitorem, vt in practica, & theorica est receptum, teste Roderic. *in l.2.tit.De los gouiernos, col.3.libr.3. Fori, Ant. Gomezius in l.79. Taur. col.2.* Tamen extra hunc casum (scilicet) quod debitor inops tenetur seruire creditori, cetera omnia inducta in fauorem libertatis debitorum, tam iure Ciuili. quã etiam Regio, correcta non sunt, & omnino sunt seruanda, cum declarationibus supra dictis. Hæc enim lex, & ceteræ leges Regiæ, quæ de hac materia loquuntur, solum dicunt, debitorem inopem teneri seruire creditori, & hoc solo casu, quo debitor est inops, lex corrigit, & in eo tantum corrigit, vt seruiat creditori, non vero, vt pignori dari possit extraneo, aduersus iuris Ciuilis dispositionem: solum enim voluit lex satisfieri ei, cui debitor est: non tamen potest creditor apprehendere eum propria auctoritate, sed auctoritate iudicis.

Nunc tractemus, an † sicut beneficium cessionis bonorum iure Hispanico est sublatum, ita et forma cedendi iure Ciuili inducta, sublata sit. Licet enim leges Regiæ (præcipue pragmaticæ recẽtiores) hanc additionẽ, qua debitor inops traditur creditori, appellent cessionem bonorum, iure Regio est sublatum. Olim enim debitor his tribus verbis liber manebat, donec meliorem experiretur fortunam. *Cedo bonis*: at iure Regio non solum spoliatur bonis, verum etiam traditur creditoribus, vt ad instar serui operas præstando, debitæ quantitati satisfaciat. 73

Ergo † de forma cessionis, quæ iure Romano in vsu erat, dicamus. Et quidem cessio sola voluntatis professione fiebat, non adhibita alia solemnitate. *vt in l.in omni cessione, C.qui bon.ced.poss.* & per nuntium vel epistolam fieri poterat. *l.fin.ff.de cess.bon.* & solum præstabat iuratoriam cautionem de soluẽdo, si ad pinguiorem fortunam peruenisset, *gl. Host. Henr. col.3 & ibi Ioan. Andr. & alii. in c. Odoardus, de sol.* At moribus multarum gẽtium forma est immutata: etiam apud eos, apud quos bonorũ cessio liberat debitorẽ: nam forma probrosa est, & ignominiæ plena. Romæ enim debitor ascendit leonem marmoreum, & dicit: *Cedo bonis*, vt refert Cyn *in l.1.qu.5.C qui bon.ced.poss.* Rursus Angel *in l fin.ff.de cess.bon* scribit, quod in aliquib. Italiæ Regionibus, debitor nudus cedit bonis, percutiendo naribus lapidem: quam formam Lugduni seruari testatur Guid. *decision.343. Bessian in consuetud. Aluerniæ, tit.de cession.artic.4. col.penult. Guid. consil.124. nu.7. Zas. in l 1.& 3 ff. de cess.bon.* Et de probrosa forma cessionis, meminit Bart. *in l fin.ff.de cess. bon.* dicens, quod Franciscus Accurs repræsentabat in cathedra modum, cum de bonorum cessione tractabat. Puteus *de syndicatu, § licet, nu.10 Ias. in §.fin. nu.28. instit. de act.* vbi dicit, quod forma cedendi bonis percutiendo lapidem, viget Ticini, & in vniuersa Italia. Et Petr Iacobus *tit.de cess bon.* scribit, quod in aliquibus Regionibus, debitor in tunica absq; pallio præeuntibus tubis, ducitur in forum, & inclinatis brachiis sciinditur sibilis, quæ dicit esse laudanda, vt aliis sint exemplo; & dicit, quod ideo forma cessionis est tam probrosa, vt debitores, a tam pudendo actu retrahãtur, velintq; magis omni ope pecuniam ad solutionem quærere; quam talem (adstãte populo) pati ignominiam Hęc est forma cessionis, quæ apud alias nationes est in vsu: At apud nos debitor inops, cuius bona vendita ad solutionem non sufficiunt, traditur creditori, vt ei seruiat: antea tamen iniicitur ei torques ferreus, quem collo circumportare tenetur, ita, vt omnib. sit conspicuus, & ab omnib. videatur: quod si eum velo, vel alias contegat, retrahitur in carcerem, neq; ab ea liberatur, etiamsi velit huius legis beneficio vti, & creditori seruire. Ita definitum exstat in pragmatica *70. in volumine antiquarum pragmaticarum.* Hoc enim habet commune cum cessione bonorum, hæc additio debitoris, qua Hispani vtimur, quod scil. ea mediante debitor liberatur a carcere, eiusq; pudorem & squalorem effugit, suaque industria vtens, libertatem sibi sensim recuperat. 74

75 Torques † autem ferreus ei imponitur, vt metu tantæ ignominiæ, qua præclare seruorum miseriam suppetat, deterreatur a tali actu, omniq; nisu, & ipsi, & cognati, & amici pecuniam quærant, qua creditori satisfiat, vel absconditam proferant, *vt supra dixi.* Vel imponitur in pœnam, qua profecto dignus est, qui facultates luxu, vel profusione attriuit, rem enim familiarem delabi sinere, & turpe, & flagitiosum est, *teste Cicerone, libr. 2. Offic.* Vel imponitur, & prohibetur velari torques, ne quis cum tali per ignorantiam contrahat, vel suam rem ei committat, vel ne aufugiat, *vt capite se quenti dicam.* Vel vt intelligat debitor, & omnes, q̃ non est prorsus liber, sed conditioni cuidam subiectus. Sed euolenti mihi Aragonias constitutiones occurrit lex quædam, titulo *de cessione bonorum*, quæ significat torquem imponi cedenti, ne quis cum eo contrahat, verba legis hæc sunt: *Con la solenidad deuidad, son la cadena al cuello, & de alli auant se guarden de cõtratar con el tal cedient.*

76 Sic † apud Italos ferro candenti fures in facie notantur, auctore Gandino, *titul. de pœnis reorum, nu. 59. Isernia in arario, verbo Furtum.* Quinimo veteri lege Æliasentia, si quisquam diu seruitutem seruierat, & supplicium ex delicto dedisset, ex quo stigmata inusta fronti accepisset, *libertus deditius* vocabatur, quod notat Politianus *Miscellaneorum lib. 1. c. 84.*

77 Sic † clericus falsans literas Regias, post degradationem verbalem, nota in fronte inuritur, & in exsilium mittitur, *vt in capit. ad audientiam de falsis, vt ibi late scribit Anania*, & quid in laico vtente falsis literis, scribunt Faber. & Salyc. *in l. maiorem, Cod. de falsis, Boerius decisione 82. num. 3.*

78 Sic meretrices † cogi possunt portare cultum diuersum ab aliis fœminis, *l. mima, & ibi Bald. Salyc. & Paul. C. de episcop. aud.* Apud Cumæos, si qua mulier in adulterio deprehendebatur, deducebatur in forum, & saxo imposita, omnibus deridenda propinabatur, lapis autem veluti impurus, & abominandus vitabatur, *auctore Plutarcho in problem. c. 115. Tiraquell. leg. connub. 13 num. 2.*

79 Sic † etiam stigmate notatur Iure nostro Regio, qui viuente vxore aliam superinducit. Et nota pro aliquibus delictis imponitur, *vt in l. si quis in metallum, C. de pœnis*, sic etiam mediatrices, quæ malis artibus puellas ad libidinem pelliciunt, vulgo dictæ *Alcahuetas*, mitellatæ in scalario suggestu irridentis turbę petulantiam perferunt.

Notare autem debitorem, qui ob inopiam creditori addicitur, exemplum antiquissimum est, nam inter Gotthorum leges, qui Hispaniarum Imperium per annos plures tenuere, vna est huiusmodi. *Si muxeres omeren de estar presas por deudo, si el deudor se quisiere assegurar, o fiar en la muger, que algo le diere por esse razon echele su seunal, e ande la villa por su presa.*

S V M M A R I A.

1 *An dispositio huius legis valida sit, & an sit iusta & æqua, & qua ratione prodita fuit.*

2 *Iure Regio, an beneficium cessionis bonorum sit sublatum, & num. 2.*

3 *Cessio bonorum continet defensionem, & ideo a Rom. Pontif. in terris ecclesiæ tolli non potest.*

4 *Cessio bonorum fundatur iure naturali.*

5 *Quod per pactum fieri non potest, nec per statutũ concedatur fieri, & num. 28.*

6 *Pactum, per quod beneficio cessionis bonorum renunciatur, non tenet.*

Statutum dans formam cessioni bonorum, percutiendo natibus lapidem, vt turpe non tenet, & nu. 8.

9 *Pactum, per quod se carceri perpetuo quis mancipat non tenet.*

10 *Christiani, a Christianis capti in bello inter se inito, non efficiuntur captiui, & num. 30.*

11 *Dispositio huius legis antiquissima consuetudine confirmatur.*

12 *Beneficium cessionis bonorum, an tolli possit per legem, num. 25. & 26.*

13 *Valet consuetudo, per quam inops non liberatur cessione, sed quod teneatur seruire.*

14 *Theodosii tempore cessio bonorum non erat in vsu.*

15 *Debitor, qui sua culpa bona amisit, an patiatur contumeliosam cessionem bonorum, & nu. 29.*

16 *Debitor inops ex caussa redemtionis, tenetur seruire creditori, de Iure Ciuili.*

17 *Plures personæ de Iure Ciuili, quæ licet essent liberi, erant tamen seruilis conditionis, & num. 18. 19. 20. 21. & 22.*

Idem etiam apud Gallos vsu quæstuandi.

24 *Adscriptitius, qualiter constituatur.*

25 *Iura dicentia, beneficium cessionis bonorum posse tolli per Regem, aut consuetudinem, limitantur, & numer. 26.*

27 *Per cessionem bonorum, debitor inops liberatur a carcere, nec amplius in iudicio, vel extra, a creditore conuenitur, nisi ad pinguiorem fortunam peruenerit.*

28 *Consuetudo trahendi debitorem, inopem creditori, an iusta & æqua sit: & qua ratione inducta, & num. 38. & 39.*

31 *Paupertas patienter tollerata, martyrium.*

32 *Paupertas proprie sumta, non refertur ad animum, sed ad eam, quæ prouenit ex fortuna rerum, & ibi plura de paupertate.*

33 *Egere durum est, & debere durius, non autem esse soluendo, durissimum.*

34 *Hominem liberum venalem creditorib. addici ob inopiam probrosum, & turpe esse & infame.*

35 *Debitor inops creditori addictus, dicitur pati pœnam corporalem, & num. 36. & 37.*

40 *Æquum debita reddi, iniquum quemquam sua pecunia fraudari.*

41 *Debitor inops, præstando operas creditori, dicitur soluere.*

42 *Operis satisfacere humanum, & nu. 43.*

44 *Labor est laudabilis res.*

45 *Reipublicæ conuenit seueritate legis, pigros & inertes excitare.*

46 *Profusionem, legibus cohibere oportet.*

47 *Contumelia dignus qui facultates suas consumsit.*

C A P. II. *An dispositio huius legis valida sit, & an sit iusta & æqua, & qua ratione prodita fuerit.*

Q V Æ R O † deinde, *an dispositio huius legis valida sit, & an sit iusta & æqua, & qua ratione fuerit prodita?* De valore prius dicamus. Videtur, legem hanc validam non esse, quoniam tollit remedium cessionis bonorum. Olim enim debitor liberabatur cedendo bonis, at iure nostro Regio spoliatur bonis, & traditur in seruitutem creditori. Esse autem beneficiũ cessionis sublatum ex hac lege, est plusquam manifestum: nam vbi primum 1

debi-

debitor cedebat bonis, nihil aduersus eum amplius petere poterat creditor, quousq; feliciorem experiretur fortunam, & hoc erat beneficium cessionis bonorum: at iure nostro, debitor spoliatus bonis tenetur ad instar serui satisfacere creditori, operas ei præstando.

2 Rursus esse apud nos sublatum † beneficium cessionis bonorum, scribit esse in praxi, & in theorica receptissimum Roderic *in l.2.tit. De los gouiernos, col. 3.* Neque quisquam obiiciat, quod quædam constitutiones Regiæ, præcipue pragmaticæ recentiores appellant cessionem bonorum hanc addictionem, qua debitor inops traditur creditori. Nam, *vt dixi, c. e.nu. 74* ea est impropria locutio, & hoc solum, hæc addictio debitoris habet commune cum beneficio cessionis, quod per eam debitor effugit carcerem.

3 Supposito, quod † beneficium cessionis tollitur hac lege: Succedit doctrina quorūdam Doctorum, quibus beneficium cessionis adeo pium, & æquum videtur, vt dicant, id non posse tolli a Pontifice, etiam in prouinciis, quæ iure dominii ad ecclesiam pertinent, nisi ex caussa iustissima. Ita scribit Beroius *decisione 133 num.2.* Quoniam cum cessio bonorum fundata sit in iure naturali, quia defensionem continet, & sit vltimum pauperum refugium, etiam a Pontifice (*nisi ex caussa iustissima*) tolli non potest: Nam vbi aliquid fundatur in iure naturali, seu in ratione naturali, Pontifex illud tollere non potest, nisi ex iusta caussa, quæ in dubio non præsumitur, nisi exprimatur, *vt notat Abbas in capit. per tuas, column 11. de arbitr. Felin. in capit. ad audientiam, in 2. column. 5. de rescript.*

4 Quod autem beneficium † cessionis bonorum oriatur ex naturali ratione, & pietate probatur, *in l. fin. Cod. qui bon. ced. possunt.* Item, quod beneficium cessionis bonorum non possit contraria consuetudine tolli, probat Faber. *in §. cum eo quoque, numer. 7. versicul. & hac, Instit. de action.* quoniam consuetudo tollens cessionem, est contra bonos mores. Idem docet Salyc. *l.1. column 2. in 5. opposit. Codic. qui bon. ced. possunt.*

5 Prçterea, quod non † potest fieri per pactum, non potest fieri per statutum, *gloss. celebris, in rubric. Cod. de decretis decurionum, Ias. in l. non solum, §. morte, numer. 42. ff. de nou. operis nuntiat. Iason in leg. de quibus, num. 57. ff. de legibus, Bald. leg. 1. numer. 19. Codic. de summa Trinitat.* & est communiter approbata, *teste Alexand. in leg. lex Cornelia, column. 2. ff. de vulg. & pupill & in l. ex facto, col. 2. ff. eod. tit. & in rubric. ff. solut. matrim. column fin. Felin. in cap. 2. numer. 2. & ibi Decim num. 4. de constit.*

6 De iure † autem non valet pactum, per quod quis renuntiat beneficio cessionis bonorum, *auctore Cyno, quæstion. 6. Bald. & Salycet num. 9. in l. 1. C. qui bon ced. possunt, Bartol. Imola, Raphael Comens. & Albericus in l. alia, §. eleganter, ff. solut. matrimon. Alexand. consil 37, numer. 6. libr. 2. Abb. & Doctores in cap. Odoardus de solution. Faber. §. finali, numer. 7. Institut. de act. Guid. decision. 211.* & est verior, & magis communis opinio, *vt late dixi capit. 1. numer. 41. versicul rursus humana.* Ergo cum per pactum tolli non possit, non poterit tolli per legem.

7 Deinde † non valere hanc legem, probatur, quoniam statutum, vt cedens bonis percutiat natib. lapidem, non valet, neq; est seruandum: quoniam res est turpis exempli, & parum honesta, & ex consequenti aduersus bonos mores: ergo non seruanda, præsertim quod irridendum, propinare proximum, sua miseria satis afflictum, neq; est Christianum, neque in prudenti republica admittendū. Quç vtilitas est creditori, quod debitor sibillis subsannetur a petulanti turba, aut quæ est prudentia, aut grauitas iudicis talia admittentis, cum a Christo habeamus? *Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit iudicio?*

Quare tale statutum tanquam probrosum & inhonestum non valere, scribit Cynus & Bald. *in l. fin. Cod. qui bon. ced. possunt, Alberic. in 1. parte statutorum, quæst. 38. Salycet. in l. omni, Cod. de cession. bonor. Ias. in §. final. numer. 29. Institut. de action. & ibi Zasius, Imola & Doctores, in capit. Odoardus, de solut. Ioan. Baptista Sanseuerinus, in repetition. l. omnes populi, num. 57. ff. de iust. & iur.*

Cum † ergo non valeat statutū, vt debitor inops 8
natibus percutiat lapidem, quanto minus valere debet hæc lex, quæ non solum conuellit, & deturpat formam cessionis, sed ipsum beneficium cessionis prorsus euertit. Idque probrose. Primo, probrosum est seruire. Deinde, ignominiosum est, torquem ferreum collo circumgestare, ita, vt omnibus sit conspicuus. Quot parasangis hæc ignominia superat ignominiam cedendi bonis impactis ad lapidem natibus, siue consideres qualitatem, siue substantiam, siue durationem? Impingere nates ad lapidem iocus videtur, si ad hanc veram miseriam, & ignominiam conferatur. Nam ille rubore tantum suffunditur, idq; momento: hic veram miseriam & ignominiam patitur, idq; per longum tempus, quousque scil. seruiendo satisfaciat creditori. Idq; ignominiose, addito scil. torque ferreo.

Præterea † non valet pactum, per quod quis se 9
perpetuo mancipat carceri, quoniam est species seruitutis, & nemo potest se priuare libertate, *l. nec si, C. de lib. caussa. l. incredibile, C. de pœnn, l. 2. ff. de lib. homin. exhibend. l. Titio centum, §. Titio centum, ff. de condition. & demonstration l. 4. titul 31. part 2. notant Cynus, Bald. & Salycet. in leg. 1. Codic qui bon. ced possunt, & omnes citati, c. 1. nu. 41. vers rursus humana.*

Ille autem, qui ob inopiam † traditur creditori, dicitur esse eius captiuus, vt patet in constitutione Gotthica, quam citaui *cap. 1. nu. fin. ad finem, ibi. Ande la villa por su presa. Et dico infra cap. quinto.* Et probatur in l. 34. inter leges, quas vocāt Styli. Inquit, lex loquens de hac addictione: *El fiador no sera dado por preso por la deuda que hizo, maguer los sus bienes no cumplen a pagar el deudo.* Nota illa verba: *Por preso.* Facit *l. 2. tit. 21. part. 1.*

Ratio autem, quare non valet pactum, vt debitor non possit cedere bonis, est, quoniam nullum restat remedium, vt effugiat carcerem. Cum autem ille, qui traditur creditori, non effugiat carcerem, sed dicatur captiuus creditoris, videtur, dispositionem huius legis non valere, præsertim, cum summa debita tanta esse possit, vt etiam seruiendo per totam vitam, non effugiat potestatem creditoris, neq; veram consequatur libertatem.

Deinde, cum † inter Christianos capti in bello 14
non efficiātur serui, si sint eiusdem religionis, quantumuis bellum atrox, & cruentum sit, & quantumuis sanguinis sit effusum, *vt notant omnes Doctores in l. e. ff. de acquir. possess* mirandum id apud nos pecuniæ dari, quod vulneribus & cædibus negatur.

Sed † verius est, dispositionem huius legis 15

valere. Primo: quia a Principe lata, & plusquam mille annorum cõsuetudine confirmata, vt apparet ex dictis, *r.1.nu.56.versicul. sed quantum.* Princeps autem est legitimus conditor legis, & consuetudo inducit legem.

12 Deinde † valere hanc legem probatur, quoniam beneficium cessionis bonorum potest tolli per legem, vel statutum, *vt notat Alexand. in l alia §. eleganter, numer. 13. versicul. per statutum, ff. solut. matrimon.* Vbi dicit, hoc esse manifestum, & citat *leg. omnis populi, ff. de iustit. & iure, l. de quibus, ff. de leg. capit 1. de constitution. in 6.* Idem supponit Aufier. *in additione decisionis Tholosanæ, 68* Quæ opinio mihi placet, quãdo beneficium cessionis ita tollitur, vt debitor non remaneat in carcere, sed possit effugere eam, tradendo se in seruitium creditoris, vt iure Hispanico constituitur. Nam hoc casu cessant omnia argumenta, quæ ex aduerso adduci possunt. Et de iure licitum est, vt homo homini operas præstet, *l. qui operas, ff. locat.* Et cum id sponte, & liberaliter promittere possimus, non est iniquum, vt ratione pecuniæ debitæ eas præstemus.

13 Præterea, valere † consuetudinem, vt debitor inops non liberetur cessione, sed teneatur seruire, apparet, quoniã plures eruditissimi viri mentionem faciunt statutorum, vt debitor inops seruiat creditori, neq; tamen improbant ea, sed supponunt valere. Ex quorum numero sunt Oldrad *consi. 54. an fugiens, Abb. in capit. inter alia, numer. 22. de immun. eccles. Anfrer. in additione Capellæ Tolosanæ 422. column. 2. versic. sed & in multis locis, Alber. in 1. parte statutorum, quæst 39. & in Rub. C. de his qui ad eccles. confug.* Et liber homo propter necessitatem venditur, & pignori datur a patre, *l 2. Cod de patrib. qui filios distraxere.* Ergo multo magis seruiet pro se ipso, & pro inopia, quam ipsemet patitur, sublata re aliena.

14 Præterea, beneficium † cessionis bonorum tempore Theodosii Cæsaris, non erat in vsu: debitorq; non operis, vt apud nos, sed acerbis suppliciis cogebatur æs alienum persolnere. Ita probatur *in l. 1. C. qui bonis ex lege Iulia cedere possunt, in Cod. Theodosian.* Cuius legis verba retuli *c 1 nu 63.*

15 Deinde, quod ad torquem † ferreum, & cetera contumeliosa attinet, videmus, permitti contumeliosam cessionem bonorum, si quis sua culpa bona amiserit, vt probatur *in Nouel Iustinian. 135. ibi Ad mortem vsque premi opprobrio ignominia: contumeliosa enim cessio permittitur, non obscœna vel impudica, vt est ea, quæ fit impactis ad lapidem natibus.*

16 Deinde † in iure Ciuili, quo vniuersus fere orbis Christianus vtitur, exstat constitutio Iustiniani, qua cauetur, debitorem inopem debentem, ex caussa redemtionis teneri seruire creditori, textus est *in l. fin. C. de capt. & postlimin reuers. ibi. Decet redemtos, aut datum pro se pretium, emtoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennii vicem referre beneficii.* Idem probatur *in leg 3. ff. de liber homin exhib. leg. si quis ingenuam, ff. de captiu.* Nullus tamen exortus, vt arbitror, est, qui earum legum decretum dixerit non valere.

17 Rursus † in aliis multis iuris Ciuilis locis similia plura reperiuntur, quibus apparet, permissum esse, homines liberos etiam non debentes pecuniã (quæ neruus est, vel potius subsidium vitæ) conditionem sortiri, seruili maxime conuenientem. Primum, scimus fuisse parabolanos, quorum mentio fit, *in l. parabolani, & in l. placet, C. de Episcop & cleric.* Ii autẽ homines erant famulitio ecclesiarum, vel hospitaliũ deputati, & quasi adscripti glebæ: nam sicut adscriptitiis non licebat per omnem vitam ab agrorũ cultura recedere, ita his non licebat discedere ab ægrorum seruitio, vt ex Græco iuris Ciuilis interprete docet Alciat. *Dispunctionum lib 4. c 9.* Quamuis Accursius ridicule omnino dixerit, parabolanos esse medicos, ideo parabolanos dictos, quod multas habent parabolas.

18 Rursus † erant domestici conditioni subditi, quorum mentio fit *in l. præsenti, §. cum autem, C. de his qui ad eccles. confug.* Quanquam domesticus Principis dicebatur conscius arcanorum Principis, *teste Procopio Persic. belli 2.*

19 Erant & † clientes, qui patronis suis obsequia fideliter præstare tenebantur, nihilominus tamen erant homines liberi. Et clientum naturam explicat Dionysius Halicar. *lib. 2. ab vrbe condit.* & e nostris Budæus *in l. Herennius, ff. de euict. Zas. in leg 2. in verbo curias, ff. de orig. iuris Molin. in consuetud. Paris. titul. 1. in princ. numer. 7. & num. 11.* vbi officia patronorum, & clientum explicat.

20 Erant & adscriptitii, quibus † per omnem vitam non licebat ab agrorum cultura recedere, *capit. indicatum, & ibi Abb. de immun. eccles.* Eiusdem fere sortis erant coloni glebæ adscripti, eiusque naturæ, quemadmodum coloni originarii, vt serui dicantur, *in l quemadmodum, & in l. diutius, C. de agricol & cens. lib. 11* & si fugiunt, dicuntur facere furtum sui, *l. cum satis, in princ. C. eod. tit.* quamuis reuera non sunt serui, sed habent aliqua communia cum seruis, *vt in cap. 2. de Iuda* Imo sunt ingenui, sed conditionatæ seruitutis, *l. vnica, ibi. Licet conditione videantur ingenui serui, tamen terræ ipsius, cui nati sunt, existimantur, C. de colon. Thracen. libr. 11. l. 2. ibi. Pœna est, vt quadam dediti seruitute videantur, C. in quibus caus. colon. lib 11.* Quinimo censentur quid immobile, & pars fundi, *leg. quemadmodum, & l. cum satis, in princip. C. de agricol. & cens. lib. 11. l. si quis inquilinos, in princ. ff. de leg. 1.* De his conditionatæ seruitutis hominibus loquitur *l. præsenti, §. cum autem, C. de his qui ad eccles. confug. ibi: Sane si seruus, aut colonus, aut libertus, aut adscriptitius, aut familiaris, & huiusmodi aliqua persona conditioni subiecta, seipsum furatus fugerit, &c.*

21 Erant † & censiti & inquilini. Censiti ab adscriptitiis in eo differebant, quod licet eos in eadẽ fundo inhærendi teneat seruitus, non tamen idem debent tributum, quoniam adscriptitii, & originarii salarium certum non debent: at censiti, aut medietatem, aut tertiam, aut quartam, aut aliam fructuum partem debent, *Abb. & Hostiens. capit. indicatum, de immun. eccles.* Quæ autem differentia sit inter colonum adscriptitium & censitum, vide *gloss. 1. in l. 2. C. in quib. caus. colon. cens. dom. accu. poss. lib. 11. Angel. in princ. Instit. de iure persona* Rursus inquilini licet ad colendum agrum perpetuo teneantur, tamen id per alios exsequi possunt, & alio migrare, si libeat, quanquam verius videtur, dominum ius habere eos domum reuocandi, *l. omnes omnino inquilinos fugitiuos, C. de agric. & cens. lib. 11.* Et an censiti possint testari, & cuius naturæ sint, vide *l. 2. C. in quib. caus colon. lib. 11 l. 3. C. de appar. mag. mil. lib. 12. & l. omnes omnino, Cod. de agricol. & cens. libr. 11 & l. quicunq., C. de re milit. l. fin. Cod. in quib. caus. colon. l. quemadmodum, l. ne diutius, C. de agricol. & cens. libr. 11. tradit Chassan. in consuetudinibus Burgund. rubr.*

rubr. 9. num. 7. Et qualiter quis possit fieri adscriptitius, & an debeat interuenire scriptura, & quid debeat promittere, vide *l. cum scimus, §. 1. C. de agricol. & cens. lib. 11. scribit Chassan. d. loco, nu. 4.*

22 Erant & coloni perpetui, quorum † mentionem facit *l. vna, C. de mendican. valid. libr. 11.* qui etiam erant conditioni subiecti, *vt in d. §. cum autem, l. præsenti, C. de his qui ad eccles. confug. & leg. quemadmodum, & leg. ne diutius, Cod. de agricol. & cens. libr. 11.* Colonorum autem multa sunt genera, quæ enumerant Accurs. Pla. Rebuff. & Lucas Penna *in rubr. Cod. de agricol. & cens. lib. 11. Celius Rhodigin. Antiquar. lection. libr. 4. cap. vltim. Couarru. in repet. cap. quamuis pactum, 2. part. §. 1. numer. 2.* Erant & obærati, qui & ipsi adstricti alicui conditioni videntur fuisse. *Cæsar in commentariis: Adduxit Cæsar secum clientes, & obæratos suos.* Sed quia de hac re nihil habeo satis compertum, nihil temere affirmare ausim.

23 Deinde † hodie apud Gallos, sunt plures homines conditionatæ seruitutis, qui dominis multa sunt obligati præstare seruitia. Vulgus eos *Questaudos* vocat, & ad seruorum naturam proxime accedunt, eorumq; meminit Arnuldus Ferron. *in consuetud. Burdegal. titul. le præscription. §. 17. in princi.* Sunt & alii dicti *Mainmortes*, quorum naturam explicat Chassaneus *in consuetudinibus Burgund. titul. Des main mortes.. Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 2. gl. 3. nu. 3. Cyn. & Alber. in authent. episcopalis dignit. ss. C. de episc. & cleric. Guid. decis. 35. Cyn. in l. volun. arie, in fin. C. de excus. tut. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 41. nu. 55.*

24 Hæc † autem vtilia sunt, ad intelligendum naturam & obligationem eorum, qui apud nos dicantur *Solariegos*: quorū magnus est in Hispania numerus. Rursus hæc protuli, ad probandum valorē nostræ legis, & vt liqueat in corpore iuris Ciuilis plures reperiri homines conditionatæ seruitutis. Quare nō mirandum, consuetudine apud nos receptum esse, hominem inopem addici creditori. Cum n. conditionata seruitus admittatur ex obligatione, qua quis se facit sponte adscriptitium alterius, multo magis ex obligatione, qua debet pecuniam, rem transigendæ vitæ necessariam. Adscriptitius enim cōstituitur, qui confecto publico instrumento promittit domino soli, quod nunquam a solo recedet, *l. cum scimus, §. 1. & l. Colonos nunquam, C. de agricol. & cens. libr. 11.* Postea debet interuenire alia scriptura, in qua profiteatur, se adscriptitium esse, *d. l. cum scimus, §. 1. Chassan. in consuetud. Burgund. rubr. 9. nu. 4.* Sed notandum, quod illa peculiaris quædam hominum, & contractus, & materiæ natura est. Ideo non licebit arguere hoc modo. Quiuis se potest facere adscriptitium: Ergo quiuis se potest obligare ad præstandum operas perpetuo. Vt dixi *c. 1. nu. 17. & 18.*

Itaque, vt ad rem redeamus, hæc † lex valida est. Non obstant ex aduerso prolata. Primo non obstat, quod cessio bonorum a Rege, vel consuetudine tolli non potest. Id enim verum, quando debitor remaneret in carcere, neq; haberet remedium, quo possit ab ea liberari. At iure nostro Regio, si debitor dicat, *volo seruire creditori*, taxet iudex tempus pro modo debitæ summæ: statim soluendus est e carcere, *vt in pragmatica 79 in volumine antiquarum pragmat.* Adeo, vt etiamsi creditor dicat, *nolo, vt mihi seruiat*, nihilominus sit eximendus e carcere. Quamuis n. debitor nō sit addicēdus creditori inuito, intelligitur, dummodo patiatur debitorem solui e carcere, *vt dixi, c. 1. nu. 8.*

Itaq; hæc † addictio, qua inops debitor traditur creditori, liberat eum a carcere, etiam inuito debitore. Cum autem liberetur a carcere, certe hæc addictio, idem beneficium præstat, quod beneficium cessionis bonorum, nam per cessionem bonorum quis de iure ciuili liberatur a carcere, *l. 1. C. qui bon. ced. poss.* Et hoc est beneficium cessionis bonorum. 26

Fateor † tamen, beneficium cessionis bonorum plenius esse, quia non solum liberat a carcere: sed etiam præstat, ne debitor in iudicio, vel extra conueniatur, nisi pinguiorem fortunam nactus fuerit, *leg. is qui bonis. ff. de cession. bon. l. 1. C. eodem titul.* Cum ergo iure nostro Regio debitor inops carcerem effugiat, cessant argumenta, quibus quidam probare contendunt, beneficium cessionis non posse tolli consuetudine: hic enim liberatur a carcere. Et Sal. *in l. 1. col. 2. in 5 oppositione, C. qui bon. ced. poss.* qui dicit, quod beneficium cessionis per statutum tolli non potest, loquitur, quando statutum iubet, debitorem poni in carcere, & quod non possit ab ea liberari, nisi soluat, etiamsi cedat bonis. At hic liberatur a carcere, etiamsi non soluat. 27

Non obstat † secundum argumentum, quod non valet pactum, per quod quis renunciat beneficio cessionis, & quod non potest fieri per statutum, quod non potest fieri per pactū. Argumentum enim quo nititur opinio doctorum, non valere id pactum, est, quoniam debitor nullum habebit remedium ad effugiendum carcerem: remedium inquam legitimum & ordinariū. Hoc autem argumētum hic non quadrat, quoniam debitor eximitur e vinculis, & soluitur e carcere, & addicitur creditori: haud aliter, quam per cessionem bonorū liberabatur a carcere, & ita valere hanc legem, pronunciat Rodericus *in l. 2. titul. De los gouernos, colum. 7. versicul. his non obstantibus.* 28

Præterea non obstat tertium † argumētum, quoniam lex præscribens, vt debitor inops seruiat creditori, valida est, *l. fin. C. de capt. & postlimin. reuer.* Neque hic ratio Doctorum accommodari potest, quoniam impingere naribus lapidem, res impudica & inhonesta est, & creditori insuauis. At debitorem tradi creditori, vt ei seruiat, non est res obscœna: nam operas præstare non est obscœnum, sed honestissimum. Non obstat, quod debitori iniicitur torques ferreus, quoniam id durum, rigidum, seuerum, & asperum est: non vero obscœnum, vel parum honestum & contumeliosa cessio admittitur, non obscœna: ne inficiat oculos & mentem. 29

Non † obstat, quod inter Christianos nemo fit ex bello seruus: quoniam debitor non fit seruus, vt suo loco dicam. Non obstat, quod dicitur captiuus creditoris, quoniam id exaggerandæ rei gratia dicitur, &, vt est notissimum, liberatur a carcere & vinculis per hanc addictionem. Ex his discedo ab opinione Alexand. *in l. alia, § eleganter, nu. 13. ff. sol. matrim.* vbi dicit cum Angelo *in l. his qui bonis, ff. de cession. bonor.* valere statutum, ne debitor soluatur e carcere, nisi præcise soluat, & quod hoc casu non est admittendus ad cessionem, sed certe si statutum id sentit, est impium, & non valet, *vt dixi nu. 12* ideo rationem quæret iudex, qua debitor laborando extra carcerem soluat, vt apud nos in vsu est. Et vide, quæ dico *infra c. 5. vers. hic aliqui licet, nu. 41.* 30

Nunc † videamus, *an cōsuetudo tradendi debitorem creditori sit iusta & æqua, & qua ratione fuerit introducta.* 31

Primo, creditor æquissimo iure, creditum petit, fortasan per tela, per ignes quæsitum. Dende hæc vox, *Redde quod debes*: æquissima est, & ius gentium præ se fert, *auctore Senec. libr. 3. de benefic.* Quare non est impium, neq; inhumanum, debitorem operis suis creditum persoluere: nihil enim tam congruum est humanæ fidei, quam ea, quæ inter homines placuerunt, seruari, *l. 1. ff. de pact.* seruari autem pacta & credita, quoquo modo persolui, efficiet, vt plures sint, qui pecuniam fratri ad subueniendam necessitatem mutuo dent, ne aurta prædia vendere cogatur, quod aureos decem ad succurrendum necessitati non inueniat. Expeditq; reipublicæ plures esse fœneratores, vt inquit *Bald. in l. 1. col. 3. C. de summa Trinit. & fide Cathol. & cons. 453. lib. 1. & in c. 1. col. 1. de iure iurand.* Debitorum enim perfidia deterret homines a mutuando, quoniam fidem solutione non præstant, quod serio, & grauiter damnatur Ecclesiastici, *c. 29.* his verbis: *Multi quasi inuentionem* (hoc est, quasi rem nulli*, quæ inuentione fit, occupantis) *æstimauerunt fœnus, & præstiterunt molestiam, his, qui se adiuuerunt, donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam. Et in tempore redditionis postulabit tempus, & loquentur verba tædii, & murmurationum, & tempus causabitur. Si autem potuerit reddere, aduersabitur, solidi vix red let dimidium, & reputabit illud quasi inuentionem. Sin autem fraudabit illum pecunia sua, & possidebit illum inimicum gratis & conuitia, & maledicta reddet illi, & pro honore & beneficio reddet illi contumeliam. Multi non caussa nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt.*

40 Itaq; † non est æquum, quenquam fraudari pecunia sua, & ad alendam inter homines fidē, æquum est, debitum reddi: si enim crediti certa sit solutio, plures erunt qui cōtrahant; plures qui mutuo dent. Et in sacris literis, monemur mutuare proximo indigenti. Ita debitor monetur reddere tempore constituto Ecclesiast. 29. Sic lego. *Mutua proximo tuo cum indiguerit, & tu quoq; debitor redde tempore cōstituto, ferua promissum, neq; agas dolo cum eo, & inuenies omni tempore, qui subueniant tibi.* Sic Cicero Offic. lib. 2. inquit: *Nullam esse rem, quæ vehementius rempublicam contineat, quam fides: sed fidem esse nullam posse, nisi sit necessaria solutio rerum creditarum.*

41 Deinde † pecuniæ creditæ satisfacere seruiendo obscœnum, non est æque inhonestum. Et habemus textum expressum præscribentem, vt debitor inops soluat præstando operas, *l. fin. C. de captiu. & postlim. reuers.* quanquam illa lex solum practicanda in sua specie; scilic. in debente ex caussa redemtionis. Cum enim beneficio creditoris desierit hostibus seruire, æquum est, vt redemtus reponat beneficiū seruiendu redemtori, si alias soluendo non sit.

42 Præterea † satisfacere operis, non est ab humanitate alienum: quiuis enim potest locare operas suas, *l. qui operas, ff. locat.* & cum possit eas sponte locare, æquum est, vt etiam inuitus eas præstet, vt satisfaciat creditori.

43 Deinde, cum † debitor sit inops, necessario laborare debet, vt victum paret. Cum autem creditor teneatur alere debitorē, qui sibi addicitur: non est iniquum, vt auferat, quod reliquum est, cū ipsi præstet alimenta, & q superest, deducto, ne egeat, possit ab eo auferre (hoc est) quod superest, deductis alimentis quotidianis, *l. in qui bonis, ff. de cess. bonor.*

44 Præterea lex hæc † ignauiam excutit, & laborem docet: labor autem laudabilis est. Parmeno Alexandrum laudans, appellabat eum, *Hominem strenuum, & nonnunquam cessantem.* Et Cicer. de natura Deorum, *libr. 2.* inquit: *Qui nihil agit, esse mihi omnino non videtur:* Et iuxta Euripidis sententiam, laborem subire oportet eos, qui sibi feliciter esse volunt. Deus n. otiosis non adest. Omnis enim laus in actione consistit. Et labor est gloriæ pater: Sic Xenophon *libr. de Republica Lacedæmoniorum*, inquit: *Permulta ab otiosis & absurda patrari solent, & otio soluti tumentes, imbecillesque redduntur.* Rursus, vt testatur Hesiodus: *Illi pariter indignantur, & Dii, & homines, quisquis otiosus vixerit, fucis absque aculeo similis, qui apum opes, sine labore comedunt.* Rursus Menander Poeta inquit: *Homo sanus otiosus multo miserior est, quam febricitans, comedit enim bis tantum inutiliter.* Denique Euripides rem ad viuum expressit hac sententia. *Idem est otiosus, & malus ciuis.* Rursus, Ausonius inquit: *Sanus piger multo est nequior febricitante, potat enim duplum: dapesq; duplices deuorat.* Et illud verissime scripsit Catullus *Otium & Reges prius, & beatas perdidit vrbes*, *nam vt Cato aiebat: homines nihil agendo, male agere discunt.* Quid igitur impium imponit hæc lex debitori. Ab Hesiodo illud habemus: *Non est probrum operari, sed est cessatio probrum.*

Rursus oportuit † excitari seueritate legis pigros 45 quosdam, mollī, otio indulgentes, quibus non sufficit parabola Salomonis, proponētis formicæ exemplum, neq; Domini verba, qui reprehendit otiosos in foro stantes, & virgines dormitantes. Oportuit inquam, excitari otiosum aleatorem, & gulę mancipium de alieno comessantem, vt discat sobrietatem, & laboris exercitium, intelligatq; non fortunarum tantum, verum & capitis (*hoc est, status*) caussam agi. Non enim sufficit dicere, *Cedo bonis*, sed tradetur auaro creditori, vt laboris obsequio creditori satisfaciat. Quid enim enim, vt Tranquillus de impuro Nerone scribit: *Diuitiarum fructum non alium existimant, quam profusionem, appellant q; sordidos, ac parcos eos, quibus ratio impensarum constat: prælautos vero, atq; magnificos eos, qui abutuntur ac perdunt.* Quare non est iniqua appellanda hæc lex, quæ vigilantem & sollicitum reddit creditorem, ne placidus obdormiscat, quousque malū creditoris nomen aboleat. Estque e republica, inertiam, & ingluuiem perditissimorum hominum, cohiberi legis seueritate Nam Ezechiel. *cap. 16.* legimus: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas, & abundantia, & otium.* Plutarchus cōferens Aristidem cum Catone, accusat afferentes proprias facultates: *Paupertas* (inquit) *nulli turpitudini coniungitur, quod si negligētia, intemperantia luxus, impudentia species sua præ se fert, probro ac vituperationi non vacat.* Rursus Tacit. *lib. 2. historiæ Augus.* Tyberium laudat, quod prodigos & ob flagitia pauperes, a Senatu mouit. Et Tranquillus in Galba, Tyberium scribit prohibuisse, ne Seruius Galba Proconsul fieret, quod facultates suas attriuisset. Et Spartianus in Adriano memoriæ prodit, Adrianum iussisse decoctores bonorum suorum catamidiari in amphiteatro, hoc est, risus gratia publicitus exhiberi. Cicer. Offic. libr. 2. *Habenda est* (inquit) *ratio rei familiaris, quam quidem dilabi sinere flagitiosum est.* Et eos, qui ad egestatem venissent, solere censuria virgula notari, indicat Suetonius in Claudio, *c. 9.* Et Plautus in Truculento, *Piaculum*, inquit) *est misereri nos hominum, rem suam male gerentium.* Et ex Strabone *lib. 16.* dicimus, apud Nabatheos publi-

cam imponi mulctam ei, qui opes suas imminuisset. *Nam & Cato dicebat, viduarum esse, non hominum, facultates extenuatas relinquere.* Vt auctor est Volaterranus *Anthropologiæ, libr. 14.* Et lege Roscia decoctoribus certus erat locus constitutus, neq; in quatuordecim ordinibus sedere poterant, vt indicat Cicero *Philippica 2.* Rursus Laertius in Democrito scribit, quod apud Abderitas, qui facultates proprias amittebat, carebat paterno sepulcro. Et inter Solonis leges hæc vna erat. *Qui patrimonii versuram fecerit, is ignobilis obscurusque esto.* Iam vero illud notum, quod Areopagitæ facultatum suarum profusores, publice mulctabant: *Auctore Athenæo libr. 4.* Præterea, vt liquet ex oratione Æschinis aduersus Timarchum, ex Græcorum institutis, decoctoribus & profusoribus non licebat publice concionari, neque cum populo agere. Rursus Marcus Tullius *Offic. libr. 3.* inducit Hecaton Rhodium differentem, sapientis esse, habere rationem rei familiaris: neq; enim solum diuites esse nobis volumus, sed liberis, propinquis, amicis, maximeq; reipublicæ. Quare textus *in Authent. vt iud. sine quo quo suffr. §. 1.* dicit, reipublicæ interesse, ciues habere locupletes.

Rursus doctissimus Erasmus *Apophthegmatũ, lib. 8.* referens Alphonsi Aragonum, & Neapolis Regis egregie dicta, inquit: *Eques quidam ingens, patrimonium per luxum absorbuerat, atque insuper magnam æris alieni vim contraxerat, pro hoc intercedentibus quibusdam apud Alphonsum Aragoniæ Regem, ne saltem quæ debebat corpore luere cogeretur, Alphonsus respondit, si tantam pecuniam, vel in sui Regis obsequium, vel patriæ commodis, vel sublenandis amicis impendisset, audirem, nunc quoniam tantas opes impendit corpore, par est, vt luat corpore.* Quæ tes indicat, apud Neapolitanos moris fortassis esse, vt debitor inops corpore debitam pecuniam luat.

46 Oportuit ergo, profusionem lege lata cohiberi. Abstinebunt enim homines a profusione: & debitores a luxu: si intelligant se in seruitium creditori dandos, si non habeant, vnde soluant. Recusabuntque totis viribus fœnus accipere. Vt enim cholerici, qui purgari nolunt, collecta indies maiori bile, grauiter discruciantur: sic qui sinunt fœnus accrescere, cũ adest dies, grauiter capite laborant. Et sicuti ignis inualescens, alia post alia corripit: sic vsura. Et vt equus, semel accepto freno sessorem, aliũ post alium admittit: sic qui semel inciderit in æs alienum, nunquam explicatur.

Ergo hæc lex fidem, vnicum humanæ societatis vinculum confirmat, debitorem a luxu & inertia absterret, simulq; creditori consulit.

Quod autem attinet ad torquem ferreum, certe ea contumelia non est indignus, qui facultates proprias attriuit, sed mihi videtur imponi, ne quis cum eo contrahat, ideo *in pragmatic. 79.* iubetur, ne velo torquem contegat: ne forte, & ipse magis debeat, & contrahens decipiatur, simulque ipse amittat pecuniam, & debitor nunquam ad libertatem perueniat, si nouis quotidie debitis implicetur. Vel imponitur, vt metu tantæ ignominiæ, omni ope pecuniam debitor quærat, vel absconditam proferat. Summum ergo ius continet hæc lex: nam & vnicuiq; tribuit, quod suum est, negligentiam rem suam male gerentium punit. simulq; fidem, quæ vnice rempublicam continet, confirmat, docet & astruit. Hæc de valore & ratione legis.

SVMMARIA.

1. *Maritus non cogitur ab vxore subire cessionem bonorum.*
2. *Qui vltra quam facere potest, non conuenitur, in carcerem non detruditur.*
3. *Persona priuilegiata, ne conueniãtur, nisi in quantum facere possunt, libera sunt a cessione bonorum, & numer 8.*
4. *Per matrimonium superueniens cessat operarum obligatio & præstatio.*
5. *Etiam per pactum non potest renuntiari reuerentia, quam vxor marito præstare tenetur.*
6. *Vxor non vtitur contra maritum actione infamiam irrogante.*
Et pater filium nõ retinet ob debitum, etiam caussatum ex redemtione ab hostibus.
9. *Mater non potest petere filium incarcerari pro dote, quam teneretur præstare, vt heres patris: addita hereditate, si non esset soluendo.*
10. *Vxori cum aliis creditoribus concurrenti, maritus adducitur sine torque ferreo, num. 14.*
11. *Caussa status inter maritum & vxorem agitari potest.*
12. *Vxor, si matrimonio constante petat ob inopiam viri, dotem sibi restitui, maritus repellitur a beneficio, ne conueniatur, vltra quam facere possit, maxime si mulier non habet, vnde se alat, nu. 13.*
14. *Actio de dolo, & interdictum de vi illata, vtpote infamiam irrogantia, non dantur contra patrẽ, aut patronũ: datur tamen filio, aut liberto actio in factum.*
15. *Index ex caussa pœnam a lege impositam, etiamsi ob crimen sit imposita, potest temperare.*
16. *Reuerentia, quam vxor marito tenetur præstare, non debet esse damnosa ipsi marito.*
17. *Vxor ad operas obsequiales & seruiles cogitur, si dos non sit competens ad alendum maritum, & familiam.*
18. *Pro redemtione mariti captiui obligatur vxor in limitationem Authen si qua mulier, C. ad Velleian.*
19. *Vincula & carcer, duriora sunt captiuitate.*
20. *Rigor legis remittendus aduersus eum, qui vxorem vel liberos habet.*
21. *Vxoris ius verius, solidius, melius, & præstantius, ceteris creditoribus.*
22. *Mulier detenta a creditore ob pecuniam redemtionis, eius est liberta, donec soluat.*
23. *Præstare operas ad alendam vxorem, & liberos, non infame, sed honorificum & honestissimum.*
24. *Filius a patre non retinetur ob pecuniam redemtionis, quia præsumitur matrem donasse.*
25. *Casus, in quo maritus otiosus & iners, vxori addictus, per iudicem possit compelli laborare, vxoremque & filios alere.*
26. *Pater debitor filiis in dote matris filio non addicitur.*

CAP. III. *An maritus non habens, vnde vxori soluat dotem, sit ei addicendus iuxta dispositionem huius legis, & liberandus a potestate aliorum creditorum?*

EST quotidiana & difficilis † quæstio, *vtrum* 1
vxori petenti constante matrimonio dotem ob inopiam mariti, sit maritus addicendus, vt operis persoluat dotem? Hæc quæstio duo habet capita, aut enim vxor prætendit, se dotis nomine præferendã ceteris creditorib. petentib. maritum sibi addici, nõ autem vxori, aut ipsa sola nullo alio existente creditore, petit, maritũ sibi addici, vt operis persoluat dotem.

Primo

Primo casu videtur maritum, non vxori, sed ceteris creditoribus addicendum, quoniam vxor non potest cogere maritum eam bonorum cessionẽ subire, quæ iure ciuili introducta est. Licet sit facilis, minimeq; onerosa, si conferatur ad hanc addictionem, quæ apud nos in vsu est. Iure enim Ciuili debitor inops dicens: *Cedo bonis*: effugit carcerem, & creditoris ius illudit. A quo neque in iudicio, neq; extra conueniri amplius potest, nisi pinguiorem nanciscatur fortunam: ac ne tunc quidem conuenitur, nisi in quantum facere potest, *vt dixi c.1.num.45. & cap.2. num.27.versi.fateor tamen.* Quod autem maritus non compellatur cedere bonis, probatur, quoniam non tenetur in plus, quam facere possit, *l.maritum, ff.de re iud. l.alia, §.eleganter, ff.solut.matrim.*

2 Et † qui non tenentur in plusquam facere possunt, non possunt coniici in carcerem, *gloss. in l. liber captus, Cod.de cap.& postlim.reuer.quam ibi sequitur Bal. in fin. Aret.in l.maritum, §.eleganter, colum.2 nu.6.ad finem.ff.solut.matrim. Alex.l.Centurio, n.25.ff.solut.matr.* Et qui non possunt coniici in carcerem, non tenentur cedere bonis, quoniam cessio bonorum inuenta est ad effugiendum carcerem, *l.1.C.qui bon.ced.poss. Salyc.l.1.nu.7.post Bald.C.de cess.bon. Faber, § fin.nu.9. Instit.de act. Soc.reg.46.fall.12. Bart.in l.si filiusfamilias in 2.nu.8.ff.solut.matrim.col.2.*

3 Et quod, qui non † tenentur in plusquam facere possunt, non teneantur cedere bonis, probatur *in l. is qui bonis, ff.de cess.bon.* Rursus, quod maritus non teneatur cedere bonis, probat expresse Regia *l.1.tit.15. part.5.* cuius verba sunt: *Deue el deudor desamparar los bienes a quien deue algo, diziendo como non hade que faza pagamiento, & entonce el iudgador deue tomar todos los bienes del deudor, que desamparo lo suyo, si non los pannos de lino que vistiere, y no le deue otra cosa ninguna dexar, fueras ende si tal deudor como este fuesse padre, o si fuesse ome que deuiesse algo a su muger.* Cum ergo maritus inops non cogatur omnia bona vxori dimittere, quanto minus cogetur illi operas præstare & seruire, præsertim torque indutus ferreo. Cur in seruilem quodammodo fortunam redigetur socius diuinæ atq; humanæ domus, & in seruitutem vxoris dabitur, qui caput vxoris est.

Præterea hæc opinio probatur ex Bald. *in l.1. nu.8. col.4. C.qui bon.ced.poss.* vbi docet, quod licet debitores possint ad vnguem excuti (*his enim verbis ille vtitur.*) & licet possint quodammodo cruciari, id non poterit facere vxor aduersus maritum, sibi debentem. Quod satis aptum est ad definitionem huius quæstionis: nam hæc addictio videtur esse pœna corporalis, *vt dixi c.2 nu.35.cum seq.* Deinde hæc opinio suadetur efficacissime ex textu expresso, qui nũcupatim in hac specie loquitur, *in l.si is qui te ab hostibus, C.de capt.& postlim.reuer.iuncta l.fi.C.eod.tit.* Inquit lex illa, *quod licet regulariter redemptus ab hostibus, mea pecunia teneatur mihi seruire, si non habet, vnde soluat, id tamen non admittitur, si interueniat matrimonium, matrimonium enim soluit obligationem præstandi operas pro debito,* Inquit lex: *Si is, qui te ab hostibus captam commercio redemit, sibi matrimonio coniunxit dignitate nuptiarum, & voto futura iusta sobolis vinculo pignoris tibi remisso, reddi tibi natales pristinos rationis est.* Nota illa verba: *Vinculo pignoris tibi remisso dignitate nuptiarum.* Debitor enim seruiens creditori ob inopiam, dicitur esse apud illum ratione pignoris, *vt in l ab hostibus, C. de capt.& postlim.reuer.* attamen illud vinculũ pignoris tollitur dignitate nuptiarum. Nihil arbitror efficacius citari posse. Quinimo ille textus loquitur in casu magis dubio, sc. quando nuptiæ superueniunt, postquam vnus ex coniugib. seruire inceperat. Cum autem addictio iam facta, & operæ iam præstari coeptæ, soluantur superueniente matrimonio, multo magis impedientur, quando matrimonium adest ante addictionem, *argument. l.patre furioso, ff.de his qui sunt sui vel alien. iur.*

Et quod matrimonium † superueniens, faciat debitum operarum censeri remissum, notant Dyn.& & Alber *in l.sicut, ff.de oper.liber. Bald.& Salyc.in l.2. C. de captiuis, Regia l 2.tit.29.part.2.* 4

Rursus † nullus, qui, vel summis labris ius ciuile attigit, ignorat; quantam reuerentiam ius velit vxorem deferre marito, nã neq; pactum expressum potest huic reuerentiæ derogare, *l.alia, §.eleganter, ff.sol. matrim* etiamsi sit iuratum, nam est aduersus bonos mores. Quam opinionem dicit communem Alciat. *in cap.cum contingat, nu.64. de iureiurand. Couar. in cap. quamuis pactum, in princ.2.part. de pact.libr.6.* quæ opinio mihi placet magis, quam quod scribit Vasquius *in tract.de success. creatione, part.1.libr.3 §.28.nu 18 vt latius dico cap.de patre.* 5

Quis non legit illud Caii Iureconsulti, *in l.2.ff.rerum amotar? Nam in honorem* (inquit) *matrimonii turpis actio aduersus vxorẽ non datur.* Cui non est in promptu Gordiani Cæsaris decretum, *in l. aduersus, C.de crimine expilat.hered.* Inquit lex: *Aduersus vxorem, quæ socia rei humanæ atque diuinæ suscipitur expilatæ hereditatis, crimen heredes mariti intendere non possunt.* Nota etiam coniugis heredem honorem habere præcedenti matrimonio, etiamsi crimen admissum sit: quanto magis honos habebitur matrimonio præsenti duranti, & consistenti, nullo præsertim commisso crimine.

Preterea, vxor, † actione infamiam irrogãte, non 6 vtitur aduersus maritum, *l.2.& ibi gl ff. rerum amotarum.* Cessio autem ignominiosa irrogat infamiam, *auctore Cyn. Bald.& Paul in leg. debitores, Codic. quibus ex causis infam. irrogetur. Zasi.in l.1.& 3.ff.de cession.bon.* quinimo faciens cessionem ignominiosam dicitur pati pœnam corporalem, *vt late probaui, cap.2. nu 35, & docet Cardinalis, consil.94. colum.1. Pute. de syndicat. §.licet, num.10. Guid. Pap. decision.343. Tiraquell.in l si vnquam, in verbo, Bona, nu.6.de reuocand.donat.* Nihil autem potest esse magis ignominiosum, quam torque ferreo indutum debitorem tradi creditori ad seruitium, cum ingenuus sit natus, & educatus, & certe addictio vere est, & dici debet pœna corporalis, *vt docui c.2.n.35 & 36.* Ergo cum ignominiosa actio aduersus maritum non admittatur, quis infamẽ seruiendi necessitatem, quæ pœna corporalis est, dicat ei irrogãdam. Cum multo magis ignominiosum sit, pati miseram seruitutem, quam audire verba parum honesta, quibus rerum amotarum, vel expilatæ hereditatis crimen intentatur, & tamen neq; ea verba inanem tantum, & forsan merum sonum habentia: non admittuntur. Legimus Genes.c.3. verba Domini dicentis mulieri: *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi.* Et Paulus ad Ephes.c.6. *Vir* (inquit) *caput est mulieris.* Rursus Petrus Apostolus in epistola Canonica, *c.3. Præcipit mulieres subditas esse viris.* Quis diuinam institutionem, & naturæ legem subuertet? Quis patietur fieri pedẽ: aut si qd pede est abiectius, eũ, qui ex diuina institutione dominus est, & caput

Præterea hæc quæstio † expresse, & in propria specie definitur, *in l. 2. C de capt. & postlim. reuers.* vbi textus obligationem seruiendi impositam a iure, ei, qui ab hostibus redemtus est, *l fin. Codic. eodem titul.* dicit solui matrimonio. Inquit lex: *Proinde, si ab hostibus redemtã habere in matrimonio cœpisti, nihil est, quod de statu eius debeas pertimescere.*

7 Sic mater † non potest filium retinere, ratione debiti, etiamsi illum ab hostibus redemerit, text est *in l. liber captus, C. de captiu. & postlim. reuers.* Inter maritum & vxorem, maior & expressior videtur esse amor, quam inter matrem & filium. Sic enim Poeta quidam cecinit:

Omnis amor magnus, sed aperte in coniuge maior.

De qua re differit Tiraquel. *in l. si vnquam, in princ. & in verbo, libertis, num. 101.*

Rursus de hac re, scilicet, quod matrimonium soluat obligationem, qua debitor inops tenetur seruire, est textus expressus *in d. l. 2. & ibi notat Bald. & Salic. C. de capt. & postlim. reuers.*

8 His † accedit, quod dispositio huius legis non est exercenda aduersus eos, qui non tenentur vltra, quam facere possint. Illi enim non possunt personaliter capi pro debito, *glos. in l. liber captus. C. de capt. & postlim. reuer. & ibi notat Bald. in fine. scribit Aretin. in l. alia §. eleganter. quem legit cum leg. maritum. ff. solut. matrim. col. 2 Alexan. in l. centurio. num. 25. ff. de vulg. & pup.* Cum autem non possint personaliter capi, non addicentur creditori, nam addictus videtur captus detineri, *vt dixi cap. 2. num. 9. & cap. 1. num. 39.* Et ita dispositionem huius legis non exercendam aduersus eos, qui non tenentur, vltra quam facere possunt, notat Rodericus *in repetitio. l. 2. tit. de los gouernos, quæst 5 col. 3. vers. hanc legem limita.* Nam neque cessionem bonorum iure ciuili introductam (*quæ facilis est, & minime onerosa*) non tenentur subire, qui non tenentur vltra, quam facere possunt, *vt dixi hoc ipso capite num. 1.*

9 Sic Bald. *in d l. liber captus.* infert, quod si filius adiuit hereditatem paternam, & non est soluendo, mater non potest filium petere carcerari pro dote: quoniam ad restitutionẽ dotis, filius matri non tenetur, nisi in quantũ facere potest, *l. etiam. ff. sol matr.* Quod refert & probat Rodet. *d q. 5. col. 3 vers. quam legem*, de qua re vide, quæ scripsi *infra c. de patre.* Cum ergo filius, cui mater reuerentiã nõ debet, nõ possit conici in carcerem pro dote, multo minus maritus.

Postremo, ne auctoritate deficiamur, huius opinionis est Auendanius *responsorum, c. 8.* vbi docet, maritum non esse addicendum vxori, neque aduersus eum vtendum esse dispositione huius legis, non tamen quidquam protulit ex suprascriptis, ne forte putet lector, nos aliena compilare.

10 Sed in † proposita specie, scil. quando vxor concurrit cum creditoribus contendentibus, maritum sibi, non vxori addicendum, ego potius diuersam opinionem probarem, neq; dubitarem vspiam maritum vxori tradere, veluti potiori creditori pro dotẽ, vel pro aliã re, in qua iure, vel tempore potior est. Moueor ex generali dispositione huius legis, & ex pragmatica *79. in volum. antiquarum pragmaticar.* vbi decretum exstat, debitorem prius addicendum creditori, qui iure vel tempore potior est, vxor autem pro dote habet priuilegium prælationis, *vt in § fuerat, Instit. de act. & in l. assiduis, Cod. qui pot. in pignor. habeantur.*

Præterea † moueor ex textu singulari *in l. cui necessitas, ff de liber. caussa.* Vbi probatur, quod inter maritum & vxorem potest agitari quæstio status, & alter alterũ petere, potest redigi & declarari, esse conditionatæ cuidam seruituti obnoxium. Quare nihil videtur esse posse magis probrosum. Nam, *vt notat gloss. in d. l. cui necessitas*, actio, quæ ibi conceditur, agitari inter virum & vxorem, conuellit prorsus honorem vxoris, & tamen actio tam iniuriosa, tã infamis, admittitur inter virũ & vxorẽ, matrimonio constante. Verba legis hęc sunt. *Maritus vxori eidẽq; libertæ statutus quæstionem inferre non prohibetur.* Ecce dignitas matrimonii non impedit inter virum & vxorem agitari quæstionem, quæ totum matrimonii honorem deturpat. Caussa autem, qua vxor petit maritum sibi addici, non est ita grauis, atque illa, de qua agitur *in dict. leg. cui necessitas.* Debitor enim creditori addictus, non desinit esse ingenuus, vt *dico capit. An addictus fiat seruus.* Item illa ipsa conditio, quam ex addictione sortitur, nõ durat, nisi quousq; debito satisfaciat, *vt in l. 2. & in l si u quis te, Cod. de captiu. & postlim. reuers. & dicam infra in dicto loco.* At caussa status, de qua agitur *in d. l. cui necessitas*, afficit coniugem labe perpetua, dignitatem status labefactante. 11

Deinde † moueor, quoniam beneficio, ne conueniatur, vltra quã facere potest, non gaudet maritus, quando vxor matrimonio cõstante petit, ob viri inopiam dotem sibi restitui: hoc enim casu maritus insolidum exigitur, neque reuerentia vlla ab vxore præstatur, quoniã vxor ex dote tenetur ipsum alere. Ita docuit *gl. in l. vbi adhuc, C. de iure dot. in verbo ad sustentationem, column. 3. versic. 10. quæritur, Bald. in leg. si quis crediderit, ff. de pact. Paul. Imola Roman. Alexand. num. 6. Ias. numer. 111. in l. si constante, ff. solut. matrimon. vbi Ias.* testatur hanc esse communem opinionem, Bald. *in l præses, Cod. de seru. & aqua, Campeg. de dote, 3. part. quæst. 62. Lupus*; qui & ipse testatur hãc esse communem, *in repetition cap. per vestras, §. 37. ampliatione, 16. de donat. inter virum & vxor. Collectar. ibi. versicul. sed nunquid exiget.* 12

Hæc communis opinio duo præstat. Primũ conuellit argumentum diuersæ partis, q; cum maritus non possit conueniri pro dote, vltra quã facere possit, non potest coniici pro dote in carcerem, neq; est addicendus creditori. Iam enim vides, quod maritus, qui constante matrimonio conuenitur ob inopiam, vt restituat vxori dotẽ, non habet beneficium, ne cõueniatur, vltra quam facere potest. *Secundo*, hęc communis opinio conuellit illud argumentũ, quod tradere maritum vxori pro debito, est aduersus reuerentiam, quam vxor diuino & humano iure, marito debet. Vides enim, quod beneficium, ne maritus cõueniatur, vltra quam facere potest, quod marito conceditur ob reuerentiam, quam ei vxor debet, *vt in l. alia. §. eleganter, ff. solut. matrim.* denegatur, quando maritus ab vxore ob inopiam conuenitur, matrimonio constante. 13

Item hoc esset multo † manifestius, si mulier preter dotem, quam a marito petit, non haberet vnde se aleret: hoc enim casu maritus non gaudet priuilegio illo concesso ob reuerentiam, ne scil. conueniatur in plusquam facere potest, quoniam ordinata caritas incipit a seipso, *l. præses, Cod. de seru. & aqua.* & in pari caussa mulier præfertur, *leg. assiduis, Codic. qui potior in pign. habean. leg. verum, §. fin. ff. de minor.*

Ita

Ita docuit Iacobus Rauen. in l. si maritus, ff. solut. matrimon. Bart. in l. maritum. col. fin. num. 4 versic. quaero quid si maritus. ff. eodem tit. vbi Alexand. *colum. fin. versic. in quantum.* testatur hanc esse magis communem opinionem, *Guilelm. Cugn. & Bald. in l. si quis crediderit. ff. de pact. Bald. in l. 2. C. quod cum eo.* Et hoc est necessarium, quando matrimonium dissolueretur ante copulam per susceptionem sacri ordinis, vel alias, vt declarat Bald. *in d. l. si quis crediderit. ff. de pact.* nam si matrimonium durat, & vxor ob inopiam viri repetit ab eo dotem, iam dixi, quod caret hoc beneficio maritus, *supra num. 2.*

Prętere̅, maritum vxori potius, quam ceteris creditoribus addicendum, probatur efficacissimo argumento: quoniam licet actio de dolo, & interdictum de vi illata, non dentur contra patrem, neque patronum, quoniam infamiam irrogant, & sunt aduersus reuerentiam eis debitam, & ideo cauetur, vt filii & liberti, ne bona sua amittant, agant actione in factum, & omittant illa, quæ actione de dolo inuidiosam reddunt, ne propter reuerentiam patri, & patrono, debita sua amittant, vt cauetur *in l. 3. C. de obsequ. patr. praes. & in l. non debet, ff. de dolo, & in l. 1 §. hoc interdictum ff. de vi & vi arma.* Ita iniquissimum est, vt vxor propter reuerentiam marito debitam amittat suam dotem, & mariti operis defraudetur, quibus honestissime, & absque vllo dedecore maritus poterit, & illam, & filios communes alere, & forsan maius dedecus effugeret, ne forte vxor inopia oppressa, & calamitate viri constituti in potestate creditoris audacior facta, successorem quærat matrimonii. Hoc mihi videtur argumentum solidum, quod nemini prudenti displicebit. Quare ad imitationem eius, quod in filio & liberto dispositum videmus, iudex maritum addicet vxori: non tamen ei imponet torquem ferreum. Vt enim vxor non est priuanda sua dote, ob reuerentiam marito debitam, ita eo modo suum est ei tribuendum, vt mariti capitis & domini sui honos non deturpetur: sicuti filius & libertus a patre, & patrono sua forsan per vim vel dolum ablata repetunt: non tamen vtuntur actione de dolo, sed ea actione, quæ ad repetitionem rei sufficit. Itaq; omissis infamibus sua repetunt.

15 Sed reclamabit † quispiam: lex iubet torquem ferreum iniici, definitque sub pœna amissionis crediti, ne creditor illum auferat a collo debitoris, *quomodo iudex poterit adducere maritum vxori, neque tamen ferreum torquem iniiciet, aduersus legem?* Hic facilis est responsio. Iudex enim potest ex caussa pœnam a lege impositam temperare, etiamsi ob crimen impositum sit, *vt in leg. quid ergo, §. pœna grauior, ff. de his qui notan. infam. & ibi notat gloss.* Docent *Bartol. & Alber. in l. & si seuerior, Cod. quib. ex causs. infam. irrogat. gloss. in §. notandum, 2. quaest. 3. Archidiacon. in capit. qui bona, col. 6 versic. & hac vera, 17. quaest. 1. gloss. & Bartol. in l. hodie, ff. de poen. Abbas in cap. de caussis, in fine, de offic. delegat. & ibi Decius column. penult. Felin. in capit. inquisitionis, col. 5. super glossam in verbo alioquin, de accusat. Bartol. in l fin. ff. de recepta.* Deinde iniiciatur torques ferreus, sed reclamante vxore, & protestante, quod id facit, ne perueniat in manus ceterorum creditorum.

16 Præterea reuerentia, quam † vxor marito debet, non debet esse marito damnosa, ne quod in ipsius fauorem introductum est, in eius damnum detorqueatur. Quid quæso marito magis ignominiosum? tradi ignoto creditori, an dulcissimæ coniugi? cum qua diuina & humana omnia habet communia, a qua diuelli maximè lugubre, & tristissimũ reputat? Cui quæso magis ignominiosum? præstare operas vxori, vt sese, vxorem, & filios alat, an creditori? aut quis probrum reputat maritũ laborare, vt vxorem, & filios alat; cum id sit verum, & perpetuum officium, a natura marito iniunctum. A quo præstat accipere alimenta, a creditore semper sæuum aliquid submurmurante, an ab vxore? Equidem arbitror, hæc ita manifesta esse, vt qui dubitarit, omnem hominis sensum iure dici possit exsuisse. Itaq; reuerentia, quam propugnatores aduersæ partis obiiciunt, est irreuerentia, & volentes conseruare inane reuerentiæ nomen, detrudunt maritum in profundum miseriæ, & ignominiæ; & vxorem dote sua priuant, cum melius ceteris creditoribus ius habeat; filiosq; orbant patre & alimentis, & vxorem priuant marito, & ius prælationis a lege vxori concessum subuertunt, & marito pro reuerentia ignominiam irrogant, & vera miseria onerant. Imo vxor, quæ non omni ope peteret, maritum sibi addici, impudica fœmina haberetur (tantum abest, vt aduersus honorem mariti videatur facere) Quid probri est maritum operari vxori, cum ab Hesiodo habeamus: *Non est probrum operari, sed est cessatio probrum.* Et Beatus Paulus dicit: *Qui non laborat, non manducet.* Rursus, maritus etiam, antequam addicatur vxori, tenetur eam, & filios alere sub pœna peccati mortalis. Pręterea, nõ est probrum, maritum operas præstare vxori, cum ex lucratis & operis, & ipse, & vxor, & communes liberi ali debeant *gloss. in leg. vbi adhuc, Codic. de iure dot.* Vxor enim tenetur alere maritum, qui sibi addicitur: id enim omnes creditores tenentur præstare addictis, *leg. 2. titul. De los gouernos, libr. 3. Fori, & dicam infra suo loco.* Rursus, quid probri est maritum præstare operas vxori, cum vxor vicissim marito operas præstet, *gloss. in leg. si vxorem, Cod. de condit. inser. & in § 1. Institut. de S. C. Tertull: & ibi notat Angel. qui citat textum, in leg sicut, ff. de oper. liber. Bartol in l. 1 §. 1 ff. de iniur. Imol. Bartol. & Paul. in l. rei iudicatae, cum lege sequ n. 1, ff. solut. matrim.* Quod intelligendum in operis obsequialibus, non in artificialibus: nam vxor non tenetur operas artificiales præstare viro, & si quid ex eis lucretur, sibi soli lucratur.

Si tamen † vxoris dos non sit competens, ita, vt ex ea ali possit maritus, vxor, & familia, certe vxor cogitur ad operas obseqniales & seruiles, vt prudenter scribit Abb. *in capit. literas, col. fin. de restitut spoliat. Lupus in cap. per vestras, §. 20. incip. & tenendo, num. 3: versic. ex istis infertur, de donat. inter virum & vxorem.* Cum autem loquamur in casu, in quo maritus ob inopiam petitur addici creditori, vel vxori, vt operis soluat dotem, manifestum est, quod cum dos sit soluenda operis mariti, quod vxor, dote non poterit alere maritum, filios & familiam, cũ dos ob inopiam viri quotidianis operis sit soluenda: & tunc cum ipsa teneatur ad operas seruiles, idque culpa mariti, qui suam dotem amisit: non est inconueniens, vt ipse maritus vxori, hoc est, sibi ipsi, & liberis, hoc est, visceribus suis operas præstet. Neque obiiciat quispiam, quod maritus addictus vxori, vt operis soluat dotem, non poterit cogere vxorem ad præstandum operas artificiales, vel seruiles: Id enim mihi 17

verum non videtur. Ius enim mariti in vxorem, a natura & diuina institutione dimanat, neque interrumpitur, nisi morte, quæ matrimonium dirimit, neq; calamitas & inopia id etiam auferre debent: esset enim aduersus bonos mores, *argumento, l. alia, §. eleganter, ff. solut. matrim.*

18 Præterea, adeo † pium videtur, maritum a captiuitate creditorum eripere, vt vxor possit se obligare pro redemtione mariti captiui, licet peculiariter prohibita sit obligare se pro marito, *vt authen. Si qua mulier, Cod ad Velleian.* ita nominatim docuit Bald. *cons. 5. incip. considerata caussa, libr. 5. Tiraquell. post leges connubiales, gloss. 6. numer. 275.* Et mulier si soluerit pro marito, qui ex vinculis caussam dicit, ratum id erit per *l. quamuis, cum sequent. ff. solut. matrim. l. maritus, §. manente, ff de iure dot. l. si pro alique, §. 1. ff. ad Velleian.* Liberare autem maritum a carcere, vel a potestate creditorum, non minorem fauorem meretur, neq; minus laudabile est, quam redimere eum e potestate hostium.

19 Duriora enim sunt † vincula, & durior est carcer, quam captiuitas: aliquo respectu, *vt suo loco infra dicam,* & durius est, a fratre ratione pecuniæ detineri, quam ab hoste impio, ratione belli.

His accedit, quod Iurisconsultus prudenter scripsit, summum ius, summa iniuria est. Vxor potius ius habet pro dote, & rem suam petit: stolidissimum est priuare eam re sua & marito suo cum magna iactura filiorum, & insuper separare maritum ab vxore, aduersus legem, cui non placet dura separatio.

20 Præterea † rigor legis remittendus aduersus eum, qui vxorem vel liberos habet, textus est *in l. 1. §. si liberos, ff de portio quæ liber. damn. relinq.* scribit Barbat. *in l. cum acutissimi, col. 28. versic. sed vt quisque, Codic. de fideicommiss. Reman. in leg. si vero, §. de viro, in 49. fallentia, versic. 9. ff. solut. matrimon. Bald. in cap. naturales, si de feudo fuer. controuers. Lucas Penna in l. 1. Codic. de desertor. libr. 11. Hostiens. Ioan Andr. & Abb. per gloss. in cap. quia circa, de eo, qui duxit in matr. quam poll. per adult.*

Hinc illud Fabii institutionum *libr. 6. Quare illa (inquit) in iudicium per carissima pignora, vtiq; & si reo sunt liberi, coniux vtilis erit.* Deinde legimus hominem bonis exsutum, & infamem pronuntiatum, misericordia liberorum fuisse bonis, & famæ restitutum, vti Lucianus Sophista in Toxari narrat de Menacrate quodam Massiliensi, qui cum esset a sexcentis viris condemnatus, facultatibus exsutus, ac deinde infamis pronuntiatus, miseratio nepotis fecit, vt iudices ei & mulctam remitterent, & famæ restituerent. Quo nomine & Sergium Galbam liberatum testatur Fabius Institutio. lib. 2. his verbis: *Liberatum ita Sergium Galbam, miseratione sola, qua non suos modo liberos paruulos in concionem produxerat, sed Galbæ etiam Sulpitii filium suis ipsius manibus circumtulerat elapsum esse, cum aliorum monumentis, tum Catonis oratione testatum est.*

21 Relinquatur † ergo maritus vxori & liberis, cum vxor verum, solidum, & melius ius habeat, quam quisquam alius ex creditoribus, cum iura nostra generalem legis dispositionem remittant, vt pater liberos possit educare, vt est expressum *in l. semper. §. demonstratur. ff. de iure immun.* inquit lex: *Demonstratur ex rescripto Diui Pertinacis, namq; Salxidio Candido in hæc verba rescripsit. Non est irrationabile, vt concedamus filiorum educationi, remitti tibi munera.* Ecce lex relinquit patrem, neque illum munere personali grauare vult, vt possit educare liberos.

Postremo, vel illud nos in hanc sententiam adducet, quod iure nostro cognati propinquiores præferuntur in licitatione, & venditione rerum cognati sui. Vxor autem marito coniunctissima est, sunt enim duo in carne vna, & melius ceteris creditoribus ius habet.

Non obstant ex aduerso prolata. Non obstat primum argumentum, quoniam quando maritus matrimonio constante conuenitur ab vxore ob inopiam, vt sibi restituat dotem, nō habet beneficium, ne conueniatur, vltra quam facere potest, imo in solidum exigi potest, *vt dixi nu. 12.*

Non obstat, quod non potest cōiici in carcerem: non enim vxor eum coniicit in carcerē, sed eximit illum e carcere: in quem coniectus est a creditoribus, nam si nulli essent creditores, certe vxor maritū non potest coniicere in carcerem, neq; vllo modo petere, vt sibi addicatur marit' ad soluendā operis dotē.

Non obstat, quod vxor debet reuerentiam marito, non enim conuellit, vel deturbat honorem mariti præstare operas, vt alat vxorem, & liberos: imo, & turpis, & infamis esset, si id non faceret. Neq; hic de coniiciendo maritum in carcerem agimus, sed vt eximatur ab ea, & reiectis creditoribus tradatur vxori absq; torque ferreo, quatenus per vxorem licet, addita protestatione cum omni verborum honore & ciuilitate.

Non obstat textus *in l. si is qui te, cum similibus, C. de capt. & postlimin reuer.* Ibi enim creditor ducens vxorem debitricem suam, cēsetur ei donare, & remittere summam, pro qua eam redemit ab hostibus, & lex præsumit, quod propter dignitatem nuptiarum, vt liberi ingenui sint, & non nati ex liberta, maritus ei remittit vinculum pignoris, & ius obsequia præstandi.

Nam mulier † detenta a creditore, ob pecuniam 22
insumtam in eius redemtionē, est eius liberta, quousque soluat pretium, *l. si liberum captum, C. de captiuis.* At in casu, de quo loquimur, cessat hæc ratio: nam matrimonium inter ingenuos, virum & vxorem contractum est, & post contractum matrimonium maritus petitur addici vxori. Item hic cessat præsumtio donationis, in qua se fundat, *l. si is qui te,* cum vxor diserte & expresse petat dotem suam, nolens, eam donare vel remittere. Item, hic præcessit matrimonium, antequam vxor petat maritum sibi addici: At *in l. si is qui te,* matrimonium sequitur, & matrimonium in casu illius legis inducit præsumtionem donationis, vt vxor, quam maritus detinebat ratione debiti, desinat esse liberta, & ex consequenti filii ingenui sint. Quid autem oportet præsumtionem hic adducere, cum mulier præsumtionem donationis tollat; dicens, solue mihi meam dotem, vel exhibe operas pro ea. Vtique in claris non est locus coniecturis, *l. continuus, §. cum ita, cum similibus, ff. de verb. obligat.* præsertim, cum in casu, de quo loquimur, matrimonium præcesserit, & filii ingenui sint, & sic cessat illa ratio, quæ redditur *in leg. si is qui te, ibi. Propter dignitatem nuptiarum, & voto futuræ iustæ sobolis vinculo pignoris tibi remisso.* Hic enim nuptiæ fuerunt satis dignæ, quia in casu, de quo loquimur, matrimonium contractum fuit, antequam maritus addiceretur vxori. Item cessat ratio voti, & desiderii paterni, vt soboles sit legitima, nā creditor addictus debitori, non efficitur eius libertus, *vt dico infra.*

Præterea, cum constat de voluntate mariti, & vxoris,

vxoris ius libertinitatis non tollitur ex matrimonio, cum scilicet constat, quod noluerunt ex matrimonio ius remittere, vt expresse probatur *in l. cus necessitas. ff. de libe. causa.*

Deinde respondeo, quod *in d. l. si is qui te*, soluto vinculo ex matrimonio, & remisso, ob dignitatem matrimonii debito, vxor remanet in potestate mariti, & ipsi operas præstat, si non tanquam debitrix, certe tanquam vxor, *vt notant glos. Dynus & Alber. in l. sicut. ff. de ope. liber. Bal. in l. liberta. col. 1. C. de oper. lib.* At in casu nostro, si matrimonium efficeret, ne vxor posset ratione dotis retinere maritum, nullas operas vtiles alimentis vxoris maritus præstabit, & creditoribus addicetur.

Denique, vti dixi in casu *d. l. si is qui te*, matrimonium, quod superuenit, facit videri remissum vinculũ pignoris. Hic matrimoniũ iam erat contractũ, & sic iã præcesserat caussa, quæ inducit præsumtionem donationis. Et cum matrimonium est contractum, non potest vxor remittere marito dotem, etiamsi expresse id facere velit, *l. 3. §. sciendum, l. si sponsus, §. si maritus, l. cum hic, §. si inter, versiculo, plane, ff. de donat. inter vir. & vxor.* Remissio enim est donatio, *l. si quis delegauerit, ff. de nouat. l. sicut, § an pacisci, ff. quib. modis pignus vel hypot. solui. not. Bald. in l. si mulier, ff. de leg. 3. Bart. in l. fin. ff. quæ in fraud. cred.*

Itaq;, *d. l. si is, qui te*, & omnes similes nihil faciunt aduersus hanc opinionem, quoniam hic non ideo matrimoniũ est minus dignum, quoniam ante addictionem præcessit. Et addictus non fit libertus. Item hic, remissio dotis non præsumitur ex matrimonio præcedente. Alias nulla mulier posset petere dotem suam, si matrimoniũ induceret præsumtionem remissionis dotis. Item hic expresse vxor dicit, se nolle remittere, & expressa remissio non valeret: est enim prohibita remissio inter virum, & vxorem, quia est donatio.

23 Rursus † non obstat, quod vxor nõ vtitur aduersus maritum actione, quæ infamat: respondeo n. ꝙ non ideo amittit ius suum, vt supra in filio, & liberto dixi, *nu 6.* Præterea præstare operas; non est infame, imo est honorificum, & honestissimum laborare ad alendam vxorem, & liberos. Et hoc est verum & præcipuum officium mariti, præsertim, quod maritus tradendus est vxori absq; torque ferreo honeste & ciuiliter, *vt docui nu. 14.*

Non obstat, quod de Iure Diuino vir caput est mulieris, & quod diuina institutio non est inuertẽda ob pecuniam. Maritus n. non quod laboret, desinit esse caput mulieris: verũ n. mariti officium est, laborare ad alendam vxorem, & liberos, neq; tamen ideo minus desinit esse caput vxoris, imo eo ipso, ꝙ vxorem ex suo labore alit, est verum eius caput, id ei præstans, quod caput ceteris membris præstat, Non obstat *l. 2. C. de capt.* respondeo enim idẽ, quod respondi *ad l. si is. qui te. supra nu. 22.*

24 Non † obstat, *l. liber captus, C. de capt. & postli. reuersis*, vbi filius ratione debiti non potest retineri a matre, etiamsi illum ab hostibus redemerit. quo casu licita est retentio. *l. fin. C. de capti.* Respondeo enim id, ex eo, quoniam lex præsumit, quod redimit illum ab hostibus ad discutiendam tristitiam, non ad repetendam pecuniam, & quod habuit animum donandi, hic autem loquimur, quando vxor non vult donare, sed petit dotem suam.

Non obstat, quod, qui non tenentur, vltra quam facere possunt, non sunt addicendi creditorib, neq; in eis seruanda dispositio huius legis. Respondeo n. maritum conuentũ matrimonio constante ab vxore ob inopiam iuxta formam, *l. si constante, ff. solu. matrim.* non gaudere beneficio, ne conueniatur vltra, quam facere potest; quoniam alendus est, ab vxore ex dote quam ab eo repetit, *vt dixi nu. 12.*

Non obstat, ꝙ mater non potest ratione dotis conijcere filium in carcerem: respondeo enim, idem esse in marito, ꝙ nõ potest conijci in carcerẽ: tamen hic non tractamus de conijciendo maritum in carcerem, sed, vt eximatur ab ea, & tradatur vxori.

Non obstat, quod dispositio huius legis, non est seruanda aduersus eos, qui in carcerẽ duci non possunt, respondeo enim id verum, tamen hic vxor nõ conijcit maritum in carcerem, sed cõiectum in carcerem vult ab eo eximere; petendo, vt sibi addicatur, & non ceteris creditoribus, qui illum in carcerem coniecerunt.

Hæc opinio † propugnatricem habet æquitatem, potentissimam in iudiciis patronam. Hanc ego prorsus eligerem, nam summum ius, summa iniuria. 25

Nunc videamus, quid in secunda quæstionis parte sentiendum; scil. *quando mulier sola, nullis aliis exsistentibus creditorib. petit maritum sibi addici, an recte petat?* Hoc thema eisdẽ argumẽtis tractare licebit, quibus superius tractauimus. Et sũmo iure maritus hoc casu vxori addicendus non est; quoniã cũ eo nomine in carcerẽ conijci non possit: nã licet loquamur supra, in casu, in quo maritus est, in carcere, intelligo, ꝙ illũ coniecerunt ceteri creditores, non aũt vxor, non n. potest, *vt supra dixi.* Item, cũ hoc casu obstet reuerentia marito debita, neque eximatur e manib. creditoris petitione vxoris, & maritus reclamet: videtur vxorem, non audiendam, neq; lata sentẽtia pronunciandum, vt maritus vxori seruiat ratione dotis, per certũ tempus. Hoc sũmum ius, & publicæ honestatis iustitia, dictant: nisi maritus gulæ mancipium sit, somnoq;, & inertiæ indulgens; qui non curet vxorem, & filios operis suis alere. Hoc n. casu iudex, veluti alter morum censor, non patietur illum otiosum esse in perniciem vxoris, & filiorum, quos omni iure alere tenetur: cumq; adsit color dispositionis huius legis, quæ iubet, inopem debitorẽ operis satisfacere creditori, iubebit seuere marito, vt laboret, & vxorẽ, & filios alat, nã id omni iure facere tenetur; & piũ cũ primis est. Hæc opinio mihi placet, nam errones, & otiosos ad bonam aliquam frugem reducere; piũ, sanctum, & Christianum est, reipublicæq; maxime conuenit. Hoc autẽ eo temperamento faciet iudex, vt torques ferreus ne nominetur quidem, & maritalis reuerẽtia, & amor sit incolumis, potiusq; iudex similis sit sancto pastori gregẽ suum pariter, & Christiana grauitate administranti, quam rigido iudici inopem debitorẽ creditori addicenti, censorq; videatur potius, quã iudex, & sanctus Theol quã grauis Iureconsultus, consiliũ magis præstans, q̃ imperio cogens. Quanquã & hoc quoq; adesse oportet, iuxta negotii qualitatem, & mariti naturam. Si n. opifex sit, vel ex infima fæce plebis solitus locare operas suas, coget eũ otiosum nõ esse, sed vxori, & liberis operari: hoc n. honestissimum est, & lex punit otiosos vagantes. Si tamen honestus quispiam vir sit, non solitus locare operas suas, non coget eum seruiles operas præstare, vt alat vxorem:

cum iuxta vulgi iudicium (*quod homines maxime formidant*) summum dedecus sit, viro honesto seruiles operas præstare. Quid ergo vagabitur otiosus? haud quaquam? Sed iudex, adhibita in consilium prudentia rogabit eum in familiam se dare nobilis alicuius viri, a quo ratione obsequii, & clientelæ pecuniam aliquam corradat, qua alat vxorem, quod non faciet tam ex vi obligationis, qua est obstrictus vxori, quam ex vi caritatis, vtens potius consilio, quam imperio. Quo temperamento & mariti honor est incolumis: neq; enim labefactatur ab vxore, & rursus vxor alitur a marito (*vt iure constitutum est*) otiosiq; & errones cohibentur.

6 Sed † *an pater tradendus sit filiis pro dote matris?* Certe non tradendus: filius enim non potest conicere patrem in carcerem quoniã non potest exigere eũ, in plus quam facere possit, *vt in l. sunt, qui in id. ff. de re iudi.* Et hæc lex non est exercenda aduersus eos, qui non tenentur in plus quam facere possunt, *vt dixi numer. 2.* Sed vide, quæ dicam *infra suo loco, cap. 17. num. 33. & 34.* Sed an maritus, cui vxor dotem promissam debet, possit ob vxorem titulo dotis eximi e carcere, vbi ad petitionem aliorum creditorum est ratione debiti descendentis ex delicto, *vt dico c. 15. n. 20.* Et certe maritus præfertur, veluti potior creditor, & ei traditur, ex supra dictis. Vt finem faciam, debitor inops, vxorem habens, non oportet, vt supplex petat inducias a creditoribus, sed profiteatur in iudicio, oblato libello, se velle tradi creditoribus. & cum vxor pro dote, potior iure sit, regulariter effugiet manus creditorum, neq; ab eis conueniri poterit, nisi pinguiorem adeptus fortunam, nisi creditores offerant vxori dotem: nam veniet ad secundum creditorem, qui iure, vel tempore potior fuerit. Sed illud perpetuo notandum, quod licet de Iure Ciuili vxor matrimonio constante possit repetere dotem ob inopiam viri, etiamsi paupertas proueniat, absq; culpa viri, *vt notat Bart. in l. si constante, col. 4. & Alex. in l. si cũ dotem, §. si maritus, col. 1. ff. sol. matri.* id non admittitur, de Iure Regio. Imo inopia debet esse culposa. Ita videtur probari *in l. 29. tit. 11. part. 4.*

SVMMARIA.

1 *Hostium vis connumeratur inter casus fortuitos.*
2 *Debitor per vim spoliatus bonis, non liberatur a creditoribus.*
3 *Pœna debet habere suum auctorem.*
4 *Debitor per exceptionem oppositam, quod a tertio fuit spoliatus, non liberatur a creditoribus.*
5 *Debitor, qui casu fortuito fortunas suas amisit, si sit inops, creditori non addicitur, & n. 6. & 9.*
7 *Nouella Iustiniani, vim habent legis, & in caussarum diffinitionibus sunt seruandæ, nu. 8.*
10 *Amittenti facultates absq; culpa sua, est ei succurrendum.*
11 *Paupertas culpabiliter, & ex malitia pauperis proueniens, est nociua.*
12 *Debitor speciei liberatur, specie perempta.*
13 *Debitor generis, aut speciei constitutus in mora, non liberatur specie perempta.*
14 *Renuntiare casui, vel eius exceptione non vitari sunt paria.*
15 *Dispositio pragm. huius; prodita, non solum ad succurrendum creditori pro debito, verum etiam, vt socordia, & pigritia debitoris puniatur.*
16 *Debitorem tradi creditori torque ferreo indutum; est pœna corporalis.*
17 *Pœna corporalis non imponenda ei, qui casu delinquit.*
18 *Secundum opinionem Theologorum, debitor absq; culpa sua inops effectus, liber est a solutione.*
19 *Cum tractatur de addicendo debitore inope creditori, prius discutitur, an debitor sit liber, vel non.*
20 *Habere etiam in modico seruilem conditionem maximum detrimentum.*
21 *Caussæ libertatis semper fauendum, & pro ea iudicandum.*
22 *In criminalibus iudex debet esse pronior, ad absoluendum.*
23 *Debitor, si post amissionem casu fortuitò fortunarum suarum, æs alienum contrahat, addicitur creditori, ratione dicti æris alieni, si soluendo non sit.*
24 *Filiusfamilias conuenitur, in quantum facere potest, solum pro his, quæ contraxit, dum esset in patria potestate.*
25 *Responsiones ad opposita.*
26 *In amissione bonorum casu fortuito, vt debitor liberetur, requiritur, vt amissio non fuerit facta ex supina negligentia.*
27 *Debitor nimia calliditate negotia sua administrans potius reprehendendus, quam laudandus.*
28 *Præstat potius esse nimis callidum, & subtilem debitorem in negotiando, quam nimium crassum, licet tamen vtrumq; sit culpa dignum.*

CAP. IV. *An debitor, qui casu fortuito amisit omnes fortunas suas, sit eximendus a dispositione legis? Et quid si non casu fortuito, sed tamen absque culpa sua amisit omnes facultates?*

OCCVRRIT † insignis quæstio, cuius tractatus maxime pius est *Vtrum debitor, qui casu fortuito amisit omnes fortunas suas, sit addicendus creditori iuxta decretum huius legis?* Illud admonitum lectorẽ velim, de hac re esse textum expressum limitantem decretum huius legis. Videtur, debitorem hunc creditori tradendum ex textu, cui videtur non posse responderi *in l. fi. C. de capt. & postlim. reuer.* vbi præcipitur, *vt redemtus ab hostib. meis nummis, si non habet, vnde mihi satisfaciat, teneatur mihi consentire per certum tempus.* Ecce text. loquitur in eo, qui & bonis, & libertate spoliatus est ab hostib. Hostiũ autem vis, inter casus fortuitos connumeratur, *vt in l. ex conducto, §. vis maior, ff. loca. l. 3. §. nauta, ff. nautæ, campon. & stabul. §. idem. Instit. quibus modis re contrahitur oblig.* nihilominus tamen licet casu fortuito spoliatus fuerit bonis, iubetur seruire creditori. Ergo & in nostro casu illud generaliter definiendum, vt debitor inops tradatur creditori, etiamsi bona casu fortuito amiserit. 1

2 His † congruit textus insignis *in l. si re bonis, C. de iure deliber.* vbi debitor per vim spoliatus bonis, non liberatur a creditoribus Inquit lex: *Si te bonis patris, immisi aisti, neq; inopia patris te excusat, neq; vis fratris possessionem tuam eripientis, arcere te de exactione creditorũ, qui te conuenient, potest.* Ergo non est bona ea exceptio, *per vim fuit spoliatus a creditoribus*, & ibi notant Doctores.

Accedit receptissima regula, quod non ex eo, quod quis me affecerit iniuria, ego possum alium iniuria afficere, hoc est, crediti solutionem recusare, *d. l. si re bonis, & ibi notant, Paul. Ias. & alii. Text. in l. fin. C. de act. emt. d. si filia, C. famil. hercisc.*

Dein-

3 Deinde † pœna ei solum imponenda, qui deliquit, neq; pœna ex aliena culpa me cōprehendere debet. *l. Sanci. C. de pæn.* Ergo non ex eo, quod prędones (*pessimum hominum genus*) debitorem meum spoliarint, ego mea pecunia carere debeo, & alieni facinoris pœnas dare.

4 His congruit, quod † de iure debitor conuentus a creditore, non potest opponere exceptionē, quod fuit bonis suis spoliatus a tertio. Nam exceptio spoliationis, non liberat conuentum, *c. frequens, de restit. spolia, in 6. vbi notant. Domin. Franc. & Geminian. scribit. Paul. Alex. & Ias. in d. l. si te bonis, Afflict. decis. 350. nu. 8.*

Suadetur hæc opinio, ex text. qui videtur expressus *in l. incendium, C. si cert. pet.* cuius verba sunt: *Incendium ære alieno non exuit debitorem.* Si ergo debitor nō liberatur, certe si inops est persoluere debet operis, vt in hac lege definitur: cuius dispositio cum sit generalis, generaliter debet practicari, & intelligi, *vt in l. de pretio, ff. de publiciana.*

5 Mihi contraria † sententia, & verior videtur, & æquior: Imo debitor inops, qui facultates suas casu fortuito amisit, non est addicendus creditori, neque hoc casu practicāda est dispositio huius legis, sed debitor soluendus est e vinculis, nullo seruitio præstito creditori, neq; vllis induciis petitis. Moueor ex textu expresso, & singulari *in Nouel. 135.* cui tit. est, *Ne quis cogatur bonis cedere.* Quam legimus inter Iustiniani Nouellas, quas pridem Haloander e Græco sermone in Latinum vertit. Disponitur autem ibi, vt is, qui non luxuria, neq; desidia, sed casu, vel fortunæ infelicitate, amisit fortunas suas, non cogatur eam cessionem bonorum subire, quæ præter bonorū amissionem paupertatem, & omnium rerū inopiam irrogat; etiam contumeliam. Sed præstat ipsius constitutionis verba subiicere: non enim omnibus ad manum est: *Zosarius quispiam ex Mysiis oriundus, porrectis precibus cum lacrymis nos edocuit, quod cum pecuniarū publicarū & priuatarū nomine conueniretur, a clarissimo prouincia Præside, cū contumelia, & quidē sola. Neq; n. credidit de his pecuniis libellos persecutionu rerū sua'ū oblatū iri. Id qđ iniustissimum habetur, & inter ea capitula, q̄ cum primis adferunt molestiā. Vbi n. locorum iustū est, vt is, qui in vniuersum, ex accidenti non supina negligentia res suas amisisset, traditus esset: tidentio per vim ad ignominiosam ruā transponatur.* Et paulo post inquit: *Sancimus, vt nemini liceat magistratuū rei caussa cessionis bonorum necessitatē inferre alicui eorum, qui de prædictis caussis iudicium sustinent, aut huiusmodi contumeliis vti, ac prætextibus. Proinde quasi dum corporis supplicium ipsi remittitur, maluerit rerum suarum amissionem capessere potius, quam cum inopia iugo ad mortem vsq; premi, opprobrio ignominiæ.* Hactenus nouellæ constitutionis verba recensui.

Ex cuius auctoritate Tiraq. *in l. si vnquam verbo Bona, n. 5.* docet eos, qui non suprema negligentia, aut luxu, sed casu fortuito lapsi facultatibus essent, non debere cogi eam cessionem bonorum subire, quæ cum ignominia fit. Idem docet Iacob Spiegel, *in Lexico Iuris Ciui verbo Cessio.* Et eius constitutionis meminit Francis. Balduin. *in præfatione commentariolo. in quasdam Nouellas constitutiones, quæ in libro Authen. non habentur.*

6 Præterea hæc † opinio efficacissime suadetur ex tex. *in l. 1. C. qui bonis ex lege Iulia cedere possint in C. Theodos.* vbi id est definitum, vt nullus ratione debitæ quantitatis cogatur contumeliosam cessionem bonorum subire, si modo fortunas suas casu fortuito amisit. Inquit lex: *Ne quis omnino, vel fisci debitor, vel aliena rei in auro atq; in argento, diuersisq; mobilibus retentator, ac debitor, bonorum faciens cessionem: liberum a repetitione plenissimum nomen effugiat, sed ad redhibitionem debitæ quantitatis, congrua, atq; dignissima suppliciorum acerbitas efferatur, nisi forte propriorū dilapidationem bonorum, aut latrocinii abrogatam, aut fortasse naufragio incendioq; conflatam, vel quolibet maioris impetus infortunio, atq; dispendio docuerit afflictam. Prop. Rom. prid. Id. Octob. Ausonio, & Olibrio CONSS.*

Sed obiicis ista, *legis vim non habent.* Fateor Theodosiani Codic. leges non esse citandas, ad definitionem caussarum, vt iuxta earum decreta lites diiudicentur, *vt in l. 1. C. de iust. Cod. confir.* Tamen legē correctam, vel contraria consuetudine abolitam, permissum est proferre ad cognitionē antiquitatis, & in similitudinem casus in ea propositæ. Quod Couarr. nusquam non sobrius, & grauis fecit. *Variarum resolu. lib. 3. c. 14. n. 4.* vbi citat legem eius voluminis ad explicationem legum ciuiliū, quæ in vsu sunt. Sic Tiraq. *in rep. l. si vnquam, in verbo Bona, n. 5. citat, d. l. 1. C. qui ex leg. Iul. bon. ced. poss.* in Cod. Theodosiano, idem fecit Spiegel. *in d. lexico verbo Cessio.*

Præterea Nouella constitutio, 135 ex cuius auctoritate rem definiuimus habet proculus vim legis. Obiicies: *Non est in volumine Authentic.* Fateor, sed est inter nouellas Iustiniani Græcas, ex quibus sordidus Authenticorum liber dimanauit, interprete quodam vtriusq; linguæ ignaro. Nouellæ enim Iustiniani Græce conscriptæ fuere, quod est plusquam manifestum, & testatur, Alc. *lib. 4. de verb. signif.* Exstatq; adhuc Græcus codex, quanquā multis in locis mutilus, ac deprauatus. Librum autem Authenticorum, esse e Græco, in Latinum translatum indicat sermo totus, vbiq; vitio interpretis tenebricosus, difficilis, & parum explicatus. Quod non sentiet, nisi, qui fuerit plus quam ferreus. Et quæ Græce habentur, vera sunt authent. Quare Ludouicus Lusitanus, *in præfatione commentariorum tituli de rebus dubiis*, testatur, Bartholomæum Socinum pollicitum fuisse, scholiis se nouam translationem illustraturū, sed exemplaria Græca, quæ Florentiæ habebantur, fuisse mutila, nouamq; versionem esse in scolis prælegendam, nisi stultorum iudicio res literaria gereretur: memini me audiuisse, ab Oroscio, vt vir ille egregia, & erudita semper appetebat.

Porro Nouellas † a Iustiniano editas, habere vim legis, & seruandas in definitionib. caussarum decernit ipse Iustinianus *in l. vna, C. de emenda. Codicis. vers. Hoc etenim dubium,* vbi præcipit, Nouellas constitutiones a se conscribendas, pro qualitate rei emergēns, habere vim legis, & seruari debere in definitionibus caussarum. Quod etiam præscribit, *in l. 1. C. de Iustin. Codice, compo. vers. Si qua vero.* vbi pragmaticas & alias constitutiones a se conscribendas, iubet vim legis habere, dum tamen non aduersentur legibus Codicis. Nouella autem constitutio, 135 non aduersatur legibus Cod. Imo congruit rationi, iuri, & æquitati, *vt statim dicam.* 7

Itaq; vera Authent. sunt, quæ Græce habentur, & illæ sunt veræ Nouellæ, quib. Iustinianus vim legis tribuit seruandæ, quo omnino sunt, etiāsi vitio interpretis nonnullæ non contineātur in vulgato Authenticor. Cod. Nouum enim esset interpretū, hominem priuatū abrogasse Iustiniani Nouellas, quas non transtulit, vel quia noluit, vel non vacauit, vel 8

non intellexit, vel quia forsan eius codex Græcus mancus erat. Et ita seruandas nouellas constitutiones, etiamsi in Latino libro Authenticorum non habeantur, contendit Viglius *in proœmio Institutionum Theophili;* dicens illa esse vera Authentica. Eandem caussam agit Franciscus Balduin. *in præfatione commentarii in quasdam Nouellas constitution.* Sic Couarr. *Nouell. 160*, qua Codic. Latini carent, citat in suæ sententiæ comprobationem *Variar. resol. lib. 3. cap. 7. num. 2. ver. quinto hæc pari instruitur.* Rursus Gratianus ex nouellis constitutionibus, quædã refert, quæ in vulgato Authentic. libro non habentur. Sit exemplum text. *in c. non licet, 19. q. 3. vbi ex Nouella Græca 123.* quod & apud Iulianum antecessorem patet, *cap. 59. & 69.* decernitur monachatum purgare vitium ingratitudinis; nullus tamen reiecit eius textus auctoritatem quod in vulgato Authenticorum Cod. non legatur, præter vnum Alciatum, qui suspicione parum æqua colligit Gratianum, illa e capite suo confinxisse, neque tale quidquam reperiri in Græco Nouellarum Codice. Itaq; probasset, si pernosset Græcos fontes, legem illam continere, quod nouissime felicius docuit Couarruuias animi pietate, quam non adulanter admirari licet, cum veteribus Christianæ religionis Patrib. cõparandus. Communiter tamen vtriusq; Iuris Doctores, etiam antequam Couarr doceret, *d. c. non licet.* contineri inter Græcas Nouellas, admittebant eius dispositionem, eo solum nomine, quod titul. indicaret desumtum ex Græcis fontibus. Ita *Iason. in l. fil. a patre, § filios, ff. de libe. & posth. & in Auth. non liceat, C. de libe. præter. vel exher. n. 4.* Nouissimeq; admisit felicis recordationis Greg. 13. sum. Eccl. Pon. qui in suo Gratiani Decreto emendato, & notis illustr. *d. c. non liceat:* posuit additionem illam nota ad marginem, quam supra posuimus, scilicet: *Et apud Iulianum antecessorem. c. 59. & 69.* Ex quo visus est confirmare dictam Nouellam.

Stat ergo ex prædictis, immobile fundamentum textus *in d. Nouella, 135.* quæ disponit cessionem bonorum, quæ cũ ignominia fit, vel contumeliosa est, non esse imponẽdam ei, qui non luxu, neq; desidia, sed casu fortuito facultates amisit. Dispositio autem nostræ legis ignominiosa est inopi debitori, & eum in vltimam miseriam detrudit, *vt dixi, cap. 2. nu. 34. & 35. cum aliis.* Cum autẽ cessio bonorum non sit imponenda ei, qui facultates casu amisit (*si modo cessio sit ignominiosa*) quanto minus imponetur obligatio seruiendi creditori imposito torque ferreo. Nã hoc (*scilicet addici creditori*) beneficium cessionis prorsus tollit, & omnem miseriam, & ignominiam superat: *vt docui capite secundo.* Itaq; hic maior ratio viget admittendi dispositionem Nouel. 135. Nam ibi nõ tollitur beneficiũ cessionis bonorũ, sed liberatur debitor, ne cogatur vti beneficio cessionis, si cessio fiat contumeliose. At Iure nostro Regio beneficiũ cessionis est prius sublatũ, & inops debitor traditur creditori. Quod est miserrimũ. Ergo hæc tanta miseria non irroganda ei, qui casu facultates amisit. Multo enim durius est tolli beneficium cessionis, & irrogari miserum laborem cum ignominia, quam vti beneficio cessionis, neq; contumeliose est conueniendus, qui casu (*puta bello*) facultates omnes amisit non in solidum, sed quatenus facere potest: cum idem statuatur, cum eo, qui per cessionem voluntarie spoliatus fuit bonis, vt non teneatur in postea acquisitis; nisi quatenus facere possit, *§. fin. Inst. de actio.* Ita hac ratione docet Faber. *in d. §. fi. & ibi Plates. & Ias. nu. 7.* dicit esse mirabilem doctrinam, licet dicat cogitandum. Sed eandẽ opinionem probat Grammaticus. *Voto. 85.* Hæc in practica doctrina maxime vtilitatis est: & res, quæ frequenter contingit, & si probamus hanc opinionem certe, qui casu facultates amisit, non est detinendus in carcere, nam qui nõ troetur vltra, quam facere possit, non potest ob æs aliẽnum conuici in carcerem, vt probaui, *c. 3. n. 2. & 8.* Neq; obstat *l. incendium. C. si cert. & quæ dixi 1 num. 4.* quoniam hoc intelligendum, quando casus fortuitus absumsit omnia bona: item non tollitur debitum, sed suspenditur exsecutio, & limitatio. Equidem an hæc opinio sit vera, de Iure Ciuili, non definio: primo quoniã Zas. *col. 2. in d. § fi.* reprobat opinionem Fabri. Deinde, præterea, quæ ipse adducit, obstat Fabro *d. Nouel. 135.* vbi solum prohibetur imponi ignominiosa cessio ei, qui omnes suas facultates amisit. At cessio de qua in Iure Ciuili, nõ est ignominiosa, *vt supra dixi.* Iure tamen nostro Regio opinio Fabri est verissima, quoniam quæ apud nos appellatur cessio, est plusquam ignominiosa.

9 Præterea † hæc opinio suadetur, quoniam beneficium cessionis bonorum Iure Ciuili introductum, non tenetur subire, qui casu (puta bello) facultates amisit, vt pie scribit Faber, *in §. fi. Inst. de actio. Scio contra sentire Zasi. ibi, col. 2. post Ias.* Sed opinio Fabri suadet nostram sententiam, quæ expressa legis dispositione nititur, sed opinio Fabri non videtur vera: nã Nouel. 135. eum, qui omnia bona casu amisit solum liberat a cessione contumeliosa; non alium.

10 His † accedit, quod subueniendũ est ei, qui absq; culpa facultates amisit, *iuxta glos. in c. qua in Ecclesiar. verbo Ad inopiam, de constit. glos. in c. ex parte, verbo Prodigalitatis, de consuet.* Et inculpata paupertas excusat, *auctore Bald. d. c. qua in Ecclesi. col. 1.*

11 Ea enim † paupertas nocet, quæ culpabiliter seu malitiose prouenit, *auctore Bal. in c. sedes, col. 2. vers. sed nunquid de rescript. Ias. in Authen. res quæ, col. 6. ver. tene communem, C. commun. de leg. Crotus in repet. l. frater a fratre, col. vlt. ff. de condict. indebi. Ioannes in repet. l. filiusfamilias, §. diui. nu. 164. ff. de leg. 1. Bart. in l. etiam, § licet, ff. solut. matrim. Hippol. singul. 104. pater tenetur, Felin. cap. quæ in Ecclesiarum, col. 24. ver. & in quantum de constitut.*

12 Rursus † probatur, quoniam si debitor erat speciei, peremta specie liberatur, *vt in l. si ex legati caussa, ff. de verbo. oblig. & in l. quod te mihi ff. si cert. petat.* Et hoc casu nostra opinio vacat prorsus omni dubio, & idẽ si debebat genus, respectu speciei iuxta communem Doctorum sententiam *in d. l. quod te mihi.*

13 Si † tamen debebat genus, vel speciem, & constitutus erat in mora, quo casu peremta specie, non liberatur, *vt tradunt Dd. in d. l. quod te mihi.* Adhuc nostra sententia probatur iure. Quoniam paria sunt renuntiare casui fortuito, vel non iuuari de iure exceptione casus fortuiti. Exemplum subiiciam. Debitor generis puta pecuniæ non liberatur casu fortuito, *vt in l. incendium, C. si cert. pet.* Item, qui liberatur casu fortuito, non liberatur si ei renuntiet, *vt in l. sed & si quis, § quæsitum, ff. de in ius vocan.*

14 Itaque † paria sunt renuntiare casui, vel nõ iuuari exceptione casus. Scimus tamen, quod renuntians casui iuuatur eo, si sit magnus, & magna iactura afficiat rem debitoris, *l. ex conducto, ff. loca notant Dd. præcipue Iason. in l. Titius, ff. de liber. & posthum. & in l. sed*

& si

& si quis, §. quæsitũ, ff. si quis cautio. Ergo etiamsi casus non liberet debitorem generis, vel debitorem speciei in mora constitutum. Tamen casus magnus omnes fortunas debitoris deuorans, debet liberare eum, vt non addicatur creditori, quoniã casus magnus excusat eos, quia alias casu non iuuantur. Adstruit hanc sententiam, quod scribit Couarr. Variar. lib. 2. c. 1. n. 7. col. 10. ver. ego iudicem; vbi in ea est sententia, vt licet debitor, renũtians beneficio cessionis cũ iuramento, non sit admittendus ad beneficium cessionis, id non habeat locũ, si ad inopiam redigatur absq; culpa sua: tunc n. beneficio cessionis, ad consequendam libertatem vti potest. Ecce, quod carens beneficio cessionis habet illud, si absque culpa sua perueniat ad paupertatem. Ergo etiamsi hæc tollat beneficiũ cessionis, vt dixi, c. 2. n. 2. Concedendũ est, eis, qui absq; culpa sua paupertatem patiuntur, neq; addicendi sunt creditoribus, sed liberabuntur dicendo, *Cedo bonis*.

15 His suffragatur, quod † hæc lex non solum videtur prodita, vt creditor ex seruitio debitoris creditum consequatur, verum etiam, vt pigritia, & socordia debitoris puniatur. Flagitiosum n. reputatur rem amittere, vt dixi, c. 2. n. 39. Hoc liquet, quoniã non solum lex iubet debitorẽ seruire creditori, verum etiã, vt debitori iniciatur torques ferreus, & quod creditor non possit illi tollere torquẽ sub pœna amissionis crediti, vt in pragm. 79. Quid prodest torques creditori, quam illi vtilitatem adfert, quoad recuperandum creditum? Profecto nullam? In quem ergo vsum inijcitur torques ferreus debitori, nisi in pœnã, qua non videtur indignus, qui patrimonii sui versuram fecit? Hac autẽ pœna indignus est debitor, qui non luxu, neq; malitia; sed fatali casu, cui humana industria resistere nequit; facultates suas amisit. non enim danda est afflictio afflicto, l. orat. de spons. Rursus in hac ipsa specie, cuius veritatem prolatis vtrinque argumẽtis perquirimus, audi iudicium Alfonsi Aragonum, & Neapolis Regis, quod Erasmus ille vir summus refert Apophthegmatũ. lib. 8. in hæc verba: *Eques quidam magnum patrimonium per luxum, ac libidinem absorbuerat, atq; insuper magnam æris alieni vim contraxerat, pro hoc intercedentibus quibusdam apud Alphonsum Aragoniæ Regem ne (saltem qua debebat) corpore luere cogeretur, Alphonsus respondit, si tantam pecuniã, vel in sui Regni obsequium, vel patriæ commodũ, vel sublenandis amicis impendisset: audirem. Nunc quoniam tantas opes impendit corpore, par est, vt luat corpore.* Ecce flagitiosam paupertatẽ libidine, luxu, & profusione contractã Alphon. punitã voluit, non eã, quæ casu fortuito, absque hominis vitio prouenit. Et iniquũ esse, addicere creditori eũ, qui casu fortuito bona amisit, significat nominatim Titus Liuius, Decad. 1. lib. 2.

16 His accedit, quod † debitorem torque ferreo indutum, tradi creditori, habetur pro pœna corporali, vt docui, c. 2. n. 35. Nã cessio ignominiosa habetur pro pœna corporali, ex sententia Tiraq. in l. si vnquã, verbo Bona, nu. 6. C. de reuoc. don. notat Petrus Iacobus in sua praxi titulo de cessione bonorum, col. 2. Puteus de Syndicatu, §. quia. nu. 10. Cardinalis Fleten cons. 94. in princip. Ioannes Papon, in consuetudines Burbonias, tit. de cess. bonor. §. 72. prop. finem, Guido Papa decis. 343 & probaui, c. 2. n. 36. ver. tanta autem.

17 Pœna autem † corporalis; non imponitur ei, qui casu deliquit, l. 1. §. Diuus, ff. ad leg. Corn. de sicari l. absentem, §. absentem, §. fi. l. Metrodor. l. respiciendum, §. delinquunt, ff. de pœn. scribit Ioan. Andr. in regula pro possessore, col. 2. de reg. iur. in 6. Decius in c. cognoscentes col. 5. de const. Bart. in leg. 1. §. 1. ff. si quis testamento. liber esse iussus fuer. Bald. & Iaf. col. 5. in l. in actionibus, ff. de in litem iurand. Paul. Saly. & Alex. in l. etsi seuerior. C. quib. ex caus. infam. irrogat. Alexand. consil. 109 visis col. 4 lib. 1. & consil. 140. col. 2 lib. 2. Cum ergo in delictis puniendis parcatur casu damnũ danti, ne corporaliter puniatur: quãto magis parcendum ei, qui non ratione criminis, sed æris alieni, petitur corporaliter puniri; hoc est, libertate fere priuari, & ferreo torque deturpari, & in profundum ignominiæ & miseriæ traduci. Casus apud omnes prudentes legitimæ excusationis nomẽ habet. Sic enim Marcus Tullius lib. 2. Rhetorica veterũ, postquã dixit esse duas partes concessionis, purgationem, scil. & deprecationem subiungit: *Purgatio est, per quam eius, qui accusatur, non factum ipsum, sed voluntas defenditur, & habet partes tres, imprudentiam, casum, necessitatem.*

Rursus lib. 2. de oratore, inducit Antonium in hæc verba disserentem. *Iure autem omnia defendamus, quæ sunt eius generis, quæ aut oportuerit, aut licuerit, aut necesse fuerit, aut casu facta esse videantur.*

Quinimo & apud cœlites tutus est, qui casu damnum dat, iuxta glossam in c. presbyterum, de homicid. notan Abb. Feli. & Anan. ibi. Innoc. in c. sicut dignum, col. fi. de homici. Abb. & Feli. col. 11. Decius in 2. lect. col. 5. in c. 1. de constit. Roman. singu. 105. Corsetus in singularibus, verbo Forum.

Vnde Theologi debitorem absq; culpa ad inopiam redactum, & ideo creditori non soluentẽ, scribunt absolutũ esse apud Christum; quorũ Princeps mihi videtur magnus Basilius eloquentia, doctrina, & pietate inter veteres Theologos præstantissimus, in regula monachorum, cuius verba refert Alc. in l. placet, C. de sacrosan. Eccl. 18

Suffragatur huic sententiæ, quod prudenter scribit Bal. in l. fin. C. qui bon. ced poss. scil. quod forma cessionis priscis seculis obseruata, qua debitor cruciabatur, practicanda est solum aduersus eos, qui malitiose facultates proprias absumunt. Ergo addictio, quæ vim habet pœnæ corporalis, non exercebitur aduersus debitorem; qui casu fortunas amisit.

His congruit, quod † cum tractamus de addicendo inopem debitorem creditori, tractamus de caussa status, an scilic. debitor sit prorsus liber: an vero sit homo alterius. Nã appellatione rerũ nostrarum, non serui tantum nostri, sed & ceteri homines nobis aliqua ratione subditi veniunt, vt not. Barb. cons. 26. incip. sapienter scripsit, colum. 4 ver. sed & si quis opponat. lib. 2. Gulielmus Cugneus. Cyn. & Bald. in l. 1. ff. de statu homi. Bald. in l. omnia, §. fin. per illum textum, ff. de leg. 2. Alciat. in l. rei, in glos. 1. & iterum in l. sequenti, verbo, rei. ff. de verbor. signific. Textus in c. auctoritate, ibi. Aut suorum hominum liberorum, de priui. in 6. Zasius, consil. 19. li. 2. Ideo, cum tractamus de mancipando liberũ hominem alicui homini, vel monasterio, quoniam horum hominum conditio ad seruilem conditionẽ accedit, negotium non aliter temperandum, quam si de libertate hominis tractaretur. Ita Zas. d. cons. 19. nu. 16 lib. 2. 19

Nam habere, vel in † modico conditionem seruilẽ, inter maxima detrimenta numerari cõueniet, quoniã mortis ciuilis habet vestigia, & libertas inæstimabilis est, ita Zas. vbi supra. Ideo caussa isthæc magna est, grauis, & ardua, neq; aliter pensitãda, quam 20

si de irrogando pœnam corporalem tractaretur: vel de caussa libertatis.

21 In caussa † autem libertatis iudex libertati fauere debet, & in ambiguo, pro ea annuntiandum, *l. quotiens dubia, l. lege Iul. ff. de manumiss.* Et in casu, quo tractatur de mancipando hominem monasterio: in dubio absoluendus est, *auctore Zasio, d. cons. 19. col. 5. li. 2.* Item cum tractatur, vel in modico, de statu hominis, negotium expendendum, ac si de caussa criminali tractaretur, auctore Zas. qui fere in nostro casu loquitur *d. cons. 19. n. 19. lib. 2.* Et Philip. Dec *cons. 133.* scribit, ideo caussam matrimonii æquiparari caussis criminalibus, quoniam de statu hominis agitur: citat glossam communiter receptam *in c. mulieri, de iure iur. Anton. in c. fin. de fideiuss. Bar. Alex. & Ias. in l. 3. ff. de iureiur.*

22 In criminalibus † autem iudex promtior ad absoluendum, quam abundus ad condemnandum esse debet, *l. respiciendū, ff. de pœn., l. Arrian. ff. de verb. oblig.* Ælius Spartianus de Adriano Cæsare ita scribit: *Eos quos pauperes innocentes vidit, ponte ditauit.* Et Lampridius memoriæ prodit, Alexādrum Seuerum eos, quos pauperes non per ingluuiem, neq; per luxuriā vidit, multis commodis auxisse. Ex quo liquet, inculpatam paupertatē esse fauore dignā, & miseratione potius esse dignam, quā opprobrio. Illud igitur in his caussis iudici ante omnia dispicere oportet: num debitor facultates ebrietatibus, & comessationibus attriuerit, an fatali casu paupertatē cōtraxerit? Absoluendus nimirum hoc casu, non creditori addicēdus. Tantum tenebitur bonis cedere iuxta formam Iuris Ciuilis, corpus aūt liberū erit. Hæc opinio vel ex eo probāda est, quia temperat huius legis rigorē, & Christianæ mansuetudini conuenit. Quis n. æquo animo ferat hominem ingenuum, & quod magis est, Christianum, immunem ab omni culpa, omni malitia (*quod attinet ad amissionem bonorum*) vacantē, tradi in seruitium creditori, quia bona sua fatali casu amiserit.

23 Hanc ergo opinionem † probo: limitanda tamen est, nisi postquam bona casu fortuito amisit, æs alienum cōtrahat: nā ratione æris alieni contracti, postquā amisit bona casu fortuito, recte addicetur creditori, si soluendo non sit, nec præcedens casus illū liberabit. Cū n. post bona amissa obligatio inita fuerit, non poterit ea exceptione sese tueri, quod casu facultates amiserit, & ita est limitāda dispositio Nouell. 135. Hoc probatur *in l. si. C. de capt. & postli. reuer.* vbi redemptus, postquā fuit captus ab hostibus tenetur seruitio satisfacere redemtori, non obstante, quod vis hostili est casus fortuitus, quoniā obligatio oritur post casum fortuitum; scilicet cum ab hostibus redimitur. Rursus hæc limitatio probatur ex Ias. in §. *fin. n. 4. Inst. de act. & ex Zas. ibi col. 1.* qui notant, quod etiamsi cedens bonis non possit conueniri a creditoribus, nisi in quantum facere potest, etiamsi peruenit ad pinguiorem fortunam: hoc intelligitur quoad creditores, qui erant antecessionē. At si post cessionem nouos fortiatur creditores, certe ab illis potest in solidum exigi. Eiusdē opinionis est Faber. *ibi col. 2. argumen. l. 3. a contrario sensu. C. de bon. auctor. iu. di possiden.*

24 Et † argumento eius, quod dicitur quod filiusfamilias solum conuenitur, in quantum facere potest, pro his, quæ contraxit, dum esset in patria potestate; in casib. positis *in l. 2. ff. quod cum eo.* At pro his, quæ contraxit solutus a patria potestate, tenetur in solidum, *l. 3. ff. quod cum eo.* Et sequuntur Platea, & Ange. Aretin. opinionem Fabri *in d. §. fi. Inst. de act.* Et quod debeat addici creditori, qui æs alienum fecit, postquam casu fortuito bona amisit, probatur expresse ex Liuio Dec. 1. *lib. 2.* Rursus limita hanc opinionem in eo, qui debet ex delicto, *argu. eorum, quæ dico cap. 11. de debitore ex delicto.*

Non obstant † ex aduerso prolata, aduersus principalem conclusionem. Primo non obstat, *l. fin. C. de capt.* responde enim, ibi debitū contractū post bona casu fortuito amissa, vel responde, quod non cōstat, quod ille, qui redemptus fuit ab hostibus in casu, *d. l. fin.* habuerit bona, & q; illa amiserit in cursu hostium. Non obstat, *l. si te bonis. C. de iure delib.* quoniam ibi nō fuit vis hostium: & sic non fuit casus fortuitus, sed vis fratris. Item ibi non amisit omnia bona, sed partem, & sic tenetur satisfacere creditoribus, ne ex alieno delicto ipsi creditum suum amittant. 25

Non obstat, quod non ex eo, quod quis me afficerit iniuria, ego possum alium iniuria afficere: h. e. crediti solutionem recusare. Respondeo id verum, si soluendo sim: quod si non sim soluendo, non facio tibi iniuriam, denegando solutionem, non n. cōmode possum soluere. Neq; æquitas patitur, vt casu fortuito priuatus bonis, corpore etiam laborem. Non obstat, quod creditor, non debet puniri, ob alienum delictum, non n. creditor punitur, sed debitori indulgetur, cū soluēdo non sit. Non obstat, q; debitor conuentus a creditore, non potest opponere exceptionē, q; fuit spoliatus a tertio. Hic n. non solū opponit, q; fuit spoliatus a tertio, sed q; fuit spoliatus ab hostibus, vel fatali casu, non vna re tantū, sed omnibus bonis, & q; nihil habet, ex quo soluat, & quod non debet soluere seruiendo, cum absque culpa sua paupertatem casu cōtraxerit. Non obstat, *l. incendiū, C. si cert. pet.* Fateor n. quod debitor generis, non liberatur casu, sed hactenus liberatur, vt si omnia sua casu amiserit, non cogatur soluere seruiendo, sed solutio differtur, & obligatio suspenditur, quousque pinguiorem nanciscatur fortunam. Itaq; non liberatur ab obligatione, sed vis obligationis silet, quoniam bona amisit absq; culpa sua, & non habet, vnde soluat.

His ita definitis illud excutiendū restat, an adhoc, vt debitor liberetur a dispositione hui⁹ legis, requiratur, vt casu fortuito bona amiserit, an vero sufficiat amisisse bona absq; culpa sua. Mouet quæstionē q; Tiraq. & Spiegel docent, ignominiosam cessionem nō imponendā ei, qui casu bona amisit, qui loquuntur de amittente bona per casum fortuitum. Præterea *l. 1. C. de his, qui ex lege Iulia bon. ced. pos. in C. Theodos.* loquitur de amittente bona casu fortuito, sed certe si debitor amisit bona ex caussa, quæ ostendit, illū esse inculpatissimum, & innocentissimum, & supra hoc constet, illum fuisse diligentissimum patrem familias, certe etiā hoc casu non vtar dispositione huius legis. Moueor ex *d. Nouel. 135.* cuius verba sunt: *Vbi enim locorum iustum est, vt n., qui in vniuersum (non supina negligentia) ex accidenti res suas amisisse traditum esset, denuo per nimiā ad ignominiam amittam transponatur. Sancimus, vt n. nimini liceat magistratuū vel caussa cessionis bonorū necessitate inferre alicui eorū, qui de prædictis caussis iudiciū sustinent, aut huiusmodi contumeliis vti, ac pretextu.*

Nota illa verba *Non supina negligentia.* Non enim requirit lex, vt bona sint amissa casu fortuito, sed vt, 26

non

non fint amissa supins negligentia. Neque obstant illa verba, *Ex accidenti*, quoniam ex accidenti dicitur amisisse bona, qui cum diligentissimus fuerit, bona amisit non obstante diligentia. Sed an hæc opinio sit vera, penes doctos esto iudicium: certe si debitor vir optimę fidei esset diligens, sedulus, ad rē attentus, nunquam cessator, nunquam aleator, & arcano diuini nominis indicio bona amisisset; me in ferendis calculis non haberet aduersum. Quid n. differt a casu fortuito, si exacta diligentia vsus, mihi mea diligentia non profuit. Nullaque est, vel in re, vel in persona mea res, quæ lux*, profusionis, vel negligentiæ speciem præ se ferat. Deinde in his caussis iudex pronior esse debet, ad absoluendum, præsertim in ambiguis *vt docui, number. 22.* Præterea huic opinioni suffragātur omnes rationes supra relatæ, scilicet quod inculpata paupertas, meretur veniam. Præterea facit, quod licet lata culpa non sit dolus, æquiparatur dolo: ita si innocentia, sum̄a diligentia, & fide comprobata, homini non profuit: dicendum est, casum fortuitum obfuisse.

27 Non tamen † illud omiserim, quod debitor nimia calliditate, negotia sua administrans reprehensionem potius meretur, quam laudem & diligentis cognomine carere debet. Nimia enim calliditas perniciosa est, vt inquit Bald. *in l. sed hæc inimicum, ff. de excus. tutor.*

28 Magis tamen † reprobatur nimis crassus in negotiando, quam nimis callidus, & subtilis, licet vtrumque culposum sit. Ita docent Ias. *in l. cum stipulati sumus, §. sequitur, in 3. notab. ff. de verb. obl. Ant. Faber. in repet. l. cum filio. col. 2 ff. de leg. 1.*

SVMMARIA.

1 *Inter Hebræos erat mos tradere debitorem creditorem seruitutem.*

2 *Fideiussor dicitur debitor.*

3 *Fideiussor dicitur esse reus.*

4 *Iure Regio corrigitur Auth. præsente, C. de fideiuss. ideoque hodie fideiussor conueniri potest, etiam non excusso principali.*

5 *Contra fideiussorem de iudicato soluendo, mandatur sententiæ exsecutioni aduersus eum, etiam sine nouo processu. Limitatur nu. 6.*

7 *Fideiussor simpliciter obligatus de iudicato soluendo, non tenetur in caussa appellationis.*

8 *Fideiussor de iudicio sisti, cum pœna, & præfinitione termini; si in termino reum non exhibeat, poterit pro pœna in eum fieri exsequutio, & pro principali debito.*

9 *Fideiussor contractus, si in contractu se obliget, sicut principalis, adhibita clausula guarentigia, poterit aduersus eum fieri exsequutio virtute instrumēti.*

10 *Fideiussor ratione quantitatis debitæ ex fideiussione, potest incarcerari.*

11 *Fideiussor simpliciter obligatus, videtur obligare se in omnem caussam prouenientem ratione debiti principalis: maxime si sit ex natura contractus.*

12 *Statuto potest fieri, vt quis vsque ad pœnam infamiæ pro alio obligetur: etiam sine pacto de eo.*

13 *Pro debito fideiussionis prouenientis ex lege, fideiussor inops hodie de Iure Regio creditori non addicitur, num. 34.*

14 *Fideiussor nunquam videtur obligare se ad pœnam & pactum. Contrarium initum non valet.*

15 *Addici creditori pro debito, habetur pro pœna corporali.*

16 *Statutum infamiam irrogans illi, qui pro alio se obligat, non valet.*

17 *Fideiussor ad incognita, nunquā videtur se obligasse.*

18 *In pœnam quæ imponitur ratione contumaciæ rei, ex qua augetur condemnatio, fideiussor nunquam videtur se obligasse.*

19 *Fideiussor nunquam censetur cogitasse, neque obligasse se ad seruiendum.*
Limita in eximente reum e manibus apparitorum, num. 20.

20 *Admonens debitorem fugere, quando creditor machinabatur eum capere, tenetur creditori ad solutionem debiti si debitor fugit, & creditor ob fugam debitum perdiderit.*

21 *Fideiussor ad quem pecunia peruenerunt, pro qua fideiussit, addicitur creditori.*

22 *Peioris conditionis dicitur esse fideiussor, ad quem pecuniam peruenit, quam fideiussor, ad quem non peruenit.*

23 *Fideiussor, quia accepta pecunia fideiussit, dicitur egisse proprium negotiū, ideo creditori addicitur, & excutitur.*

23 *Pro fideiussione, licet fideiussori a reo pecuniam accipere, num. 26. & 27.*

25 *Fideiussor propria auctoritate potest soluere creditori de bonis debitoris, pro quo fideiussit.*

26 *Casus, in quo pro mutuo liceat pecuniam accipere. Auctore Conarr.*

27 *Iura ad frequentiora debere adaptari.*

28 *Fideiussor de iudicio sisti, liberatur a iudicato soluēdo, si reū sistat, & fideiussio lata sententia exspirat.*

29 *Fori leges nō habent vim legum, nisi quatenus de earum vsu, & obseruantia constet.*

34 *Debitorem addictum retinet creditor loco pignoris.*

35 *Opera debitoris succedit loco pecuniæ debitæ, & aliquando plusquam pecunia iudicatur.*

36 *Fideiussor non potest conueniri iure, nec in persona ante excussionem principalis debitoris, si non fuerat renuntiata. Auth præsente, C. de fideiussor.*

37 *Bonis excussis, dicitur legitime facta excussio.*

38 *Debitor dicitur non esse soluendo, quando ab eo exactio difficilis est.*

39 *Captura principalis non liberat fideiussorem, ideo, vterque capi potest, auctore Bald.*

40 *Si notorium sit, principalem non esse soluendo, conueniri potest fideiussor, non excusso prius principali.*

41 *Cessio bonorum debitoris non est solutio, sed remediū effugiendi carcerem.*

42 *Debitor etiam inops, si habet fideiussorem in obligatione, dicitur esse soluendo: & ideo in carcerem non potest mitti.*

43 *Quando agitur ex summa, vel instrumento guarentigio, debitor principalis ducitur in carcerem, etiāsi fideiussor soluendo sit.*

44 *Opera debitoris donec fuerint præstita, non dicuntur esse in eius bonis.*

45 *Debitor & fideiussor inops simul seruiunt; & addicuntur creditori, vt eorum opera abbreuient solutionem.*

46 *Fideiussio rei, quæ a principali non potest exigi, dicitur esse indemnitatis, & in ea etiam renuntiato beneficio excussionis prius debet excuti principalis.*

47 *Exceptiones quæ competunt principali debitori, cōpetunt etiam eius fideiussori.*

CAP. V. *An debitor ex caussa fideiussionis sit addicendus creditori, si bonis careat? Et an in casibus, in quibus fideiussor addici potest: addicantur simul ipse, & principalis, si vterque inops sit.*

1 EST quæstio, quæ frequenter accidere potest, *an debens, quia fideiussit pro amico, sit addicendus creditori, si soluendo non sit?* Videtur addicendũ esse ex verbis Salomonis Sapientię gloria inclyti, qui Prouerb. *ca.6.* monens filium, ne inconsulte fideiubeat, inquit *Fili mi, si spopõderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus. Fac ergo, quod dico fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manus proximi tui.* Hæc Salomonis verba efficacius suadẽt hanc sententiam, quoniam apud Hebræos mos erat debitorem in seruitium tradere creditori, *vt docui c.1 num 61.* Quare illa Salomonis verba. *Incidiste in manus proximi tui:* huc videntur alludere, vt fideiussor sit tradendus in manus creditoris.

2 Rursus † cum hæc lex iubeat, vt debens aliquod debitum addicatur creditori, si soluendo non sit, certe fideiussor dicitur debitor, *vt in l. Et magis, vers. debebo, ff. de sol.* Vbi lex loquens de fideiussore, appellat eum debitorem. Idem probatur *in l. si seruum, §. nunc videamus, ff. de verb. oblig. & in l. si fideiuss. in prin. ff. de leg. 1.* vbi textus dicit fideiussorem debere, *facit l. si res aliena, in fine, ff. ad Trebel. l. 1. ff. de solut. l. cum alter. C. de fideiuss.* Et quod fideiussor veniat appellatione debitoris, notant Guillelmus Cugneus, Bart. Bald. Ang. & Ias. *in l. 1 ff. si cert. petat.* vbi Alex. testatur hanc esse magis communem opinionem. Idem testatur Bolognitus *in repetitione rubricæ. ff. si cert. petat. num. 19. Franciscus Marcus decision. 340. colu. 3. numer. 10. Raph Coment. in l. si seruum, §. nunc videamus, ff. de verb. oblig. Ang. in l. stipulationum alia, §. stipulatio, ff. de verb. oblig. Alber. in 1 par. statutorum, qu. 193. Bald. & Ang. in l. blanditus. C. de fideiuss. Bald. in l. fideiussor. num. 5. ff. de fideiuss. Angel. in §. nunc transeamus, num. 7. Instit. de actio.* Fideiussor enim dicitur esse reus, *iuxta glossam in l. Sty. hum, §. quod vulgo. vbi Ang. ff. de solut.* Et reus idem est, quod debitor *l. potest accipi ff. de fideiuss.*

3 Cum ergo † fideiussor veniat appellatione debitoris, sequitur, quod debens ex caussa fideiussionis, addicendus est creditori, si soluendo non sit. Non ignoro, esse aliquos eruditi nominis viros, qui sentiunt, appellatione debitoris, non venire fideiussorem, e quorum numero est Decius *in d. l. 1. ff. si cert. petat.* Sed aduersus eum est magis cõmunis opinio, quæ verior est, nisi mens statuti, vel prudens ratio dictent aliter iudicandum, in fideiussore, quam in debitore. Quis enim neget fideiussorem debere? *Si debet, ergo est debitor.* Agnosco tamen, quod stante dispositione Authent. *præsente, Cod. de fideiuss.* Fideiussor dicitur debitor, sed non debitor principalis, cum non possit conueniri, nisi excusso reo principali. Itaque quæstionem hanc, vtrum fideiussor veniat appellatione debitoris, definire oportet ex natura rei; de qua agitur, & ex ratione statuti. Sit exẽplum: disponit statutum, quod nullus, qui sit debitor, possit conducere vectigalia publica. Certe fideiussor conducere poterit, cum, si soluat debitum ex fideiussione, possit repetere a principali, & sic debitum ex caussa fideiussionis, nõ facit eum minus idoneum. Ita notant Cyn. & Bald. *in l. 1. ff. si cert petat. Bolognitus in repetitione rubricæ ff. eod. in titulo. nu. 20.* Itaque cum hæc res venerit in quæstionem, non oportet vrgere ex scriptis iuris locis, sed ex ratione & mente statuti. Dicit nostra lex Regia, vt debens, qui soluendo non est, addicatur creditori: certe fideiussor debet, & ideo addicẽdus videtur creditori, si soluendo non sit. Ratio enim huius legis est, ne credẽs pecuniam suam, remaneat defraudatus. *vt docui c. 2. n. 40* Ille autem, qui accipit fideiussorem, vt credat pecuniam suam, certe creditum non daret, nisi fideiussor accederet, & sic pecuniam credi fideiussori. *Præterea* illud apud propugnatores aduersæ partis conuenit, vt fideiussor, qui non habet beneficium excussionis, veniat appellatione debitoris, cum se obliget eodem ordine, quo principalis. Et ita cõcordat diuersas nostrorum opiniones. *Iacob. Niger in repet. l. 1. n. 88. ff. si cert petat.*

Iure autem † nostro Regio fideiussor conueniri 4
potest, non excusso principali, & est correcta Auth. *præsente C. de fideiuss. per l. 9 tit. 18. lib. 3 Fo. ?. scribit Lup. in rep. c. per vestras, §. 18. incip. ex quibus omnibus, n. 10. vers. ex his apparet. & Roder. in repet l. 2. tit. De los emplazamientos, § quæritur vlterius, vers. hæc omnia.* De cuius legis intellectu dico *infra n. 31.* Nam Iure legum septem partitarum principalis primo excutiẽdus erat *l. 9. tit. 12. part 5.* Ergo apud nos haud dubie fideiussor venit appellatione debitoris. Sed ne quid dissimulem, cum res pendeat ab hoc, vtrum fideiussor veniat appellatione debitoris, vel non: res ex mente statuti varie definienda est, iuxta rei naturã. generaliter autẽ illud in theorica definiri potest. Fideiussor debitor est, tamẽ nõ est debitor principalis, nisi careat beneficio excussionis: tũc enim habetur quasi debitor principalis, præsertim si repetere a principali non possit, vel quia fideiussit animo donandi, vel quia principalis inops est: si tamen repetere possit a principali, & principalis habet vnde soluat, certe, etiam si fideiussor nõ habeat, beneficium excussionis, dicetur debitor minus principalis, hoc est, minus damnose obligatus, cum quidquid soluerit, repetere possit cum effectu a principali. Iuxta quã distinctionem fideiussor debitoris inopis, a quo fideiussor repetere nõ potest, vere, & realiter, est debitor, & verbis huius legis videt̃ cõprehẽdi. Et ex consequẽti addicẽdus est creditori, si nõ habeat vnde soluat.

Præterea † quod fideiussor addicẽdus sit creditori, 5
probatur, quoniam aduersus illum peti potest executio. Nam si fideiussit de iudicato soluendo, sentẽtia mandatur exsecutioni aduersus eum, sine nouo processu. *l. 1. ff. iud. sol. l. si §. & cũ antiquitas, C. de vsur. rei iud. l. si remunerandi gratia, §. Maur. Paul. ff. mand. l. tale pactum §. qui prouocauit, ff. de pact. l. cum quis, §. de pecul. ff. de solut. notat gl. in d. l. si. C. de vsur. rei iud. & in c. 1. de iniur. lib. 9. scribunt Odofr. in l. 2. C. de vsur. rei iud. Guido de Suza, & Guilelm. Cugn. quos citat Bald. eandem opinionem sequutus in l. 2. in fideiussorem, ff. qui satisd. cog. Bartol. in l. 1. ff. iud. solui. Bald. in l. si remunerãdi gratia, §. Maur. Paul ff. mãd. & in l. si §. & cũ antiqitas, C. de vsur. rei iud. & ibi Cyn. Bart. & Ang.* & est cõmunis opinio, *teste Rod. in rep. l. 2. tit. De los emplazamientos. § sed pone quæstione, vers. sed quia hodie. Faber. Alber. & Paulus in d. §. l. fin § fin. Alber. Angelus & Paulus in d. §. l. 1. ff. iud. solui. Faber. in § fi. Instit. de satisd. Speculat. de exsecutione sententia, §. sequitur, vers. quod si sententia lata est. Bartol. & Alber. in l. si quis pro eo, §.*

eo, §. si nummos, ff. de fideiuss. Soc. cons. 91 num 13. lib. 4. Boer. decis. 277. col. 3 n. 3. Alber. in l. 2. §. fin. col. fin ff. qui satisd. cog. Joann. Andr. in cap. 1. de iniur. & damno dato, li. 6. in gloss. 2. Intellige autem, quod fit exsecutio in bonis fideiussorum de iudicato soluendo, nulla facta excussione in bonis principalis, & absque eo, quod constet, quod non est soluendo, ita docet Boer. d. decisione, 277. num. 3.

6 Sed eius opinio † vera non est, nisi in fideiussore caussæ criminalis: hic enim non gaudet beneficio excussionis, l. si quis reum. ff. de custod. reor. Bald. Roman. & Alexand. in l. 2. §. si quis ex his, ff. qui satisdare cogan. Si tamen quis in caussa ciuili fideiubeat de iudicato soluendo, plerique autumant illum habere beneficium excussionis. Ita Bald. in l. fin §. & cum antiquitas, C. de vsur. rei iudicat. & ibi Salyc. & sequitur Alex. in additione ad Bart. in rubr. ff. iud. solu. & Rodericus in l. 2. titulo De los emplazamientos, §. quaeritur vlteri⁹, vers. Quod in fideiussore. Et Iacobin. in l. fideiussor. §. si quis his, num. 6. & in §. in fideiussorem, num. 3. ff. qui satisd. cogant. & in l. Et post rem, §. fideiussor, in 2. lect. num. 4. ff. de transact.

7 Rursus intellige, † quod fideiussor simpliciter obligatus de iudicato soluendo nō tenetur in caussa appellationis, vt in l. cum apud Sempronium. ff. de iud. solui, & in l. non a iudice, §. si quis alio, ff. de iudic. & ibi notant Alber. & Iacobin. a Sancto Georgio, notant. Bart. Paul. & Angel. in d. l. cum apud Sempronium, Salyc. Alex. Aretin. & Iason in fin. & Iacobinus, num. 4. in l. 2. Cod. de procurat. Ang. in §. sed hodie, col. 2. Instit. de satisd. Hippol. in rubr. ff. de fideiussor. nu. 108. Rodericus in repet. l. 2. titulo De los emplazamientos, §. sed pone. versic. ideo caute. Sed certe hæc opinio est satis insipida, ideo si nomen iudicis non sit expressum in cautione, & simpliciter sit cautum; vt iudex appellationis confirmet primam sententiam, videtur eadem cum prima, & sic fideiussorem teneri ad iudicatum in caussa appellationis, ne sit in potestate rei, liberare suos fideiussores, l. non in potestate, ff. de arbitr. ita docet Guilelmus Cognetus in l. Iulia. ff. qui satisd. cogant. Albir. in d. l. cum apud, & in l. 2. Cod. de proc. & ibi sequitur Iacobinus num. 13. Et ita sensit Martin. Sillimanus, & iudicauit Rota, teste Paul. in d. l. cum apud, docet Faber. in §. alia, Instit. de satisd. Et ita fuisse iudicatum testatur Boer. decision. 315. vers. & quoad secundum, col. 2. Sed aduertat, qui accipit cautionem; vt fideiussor si ea sit eius mens & voluntas, promittat soluere iudicatum in omnibus instantiis, ne incidat in periculum, d. l. cum apud Sempronium. Ad rem igitur, si fideiussor debitor est, & exsecutio aduersus eū peti potest, etiā nulla facta excussione, in bonis principalis, si fideiubeat de iudicato soluendo in caussa criminali, certe videtur, quod possit addici creditori quæ est vera & magis rigida exsecutio.

8 Rursus † si fideiussit aliquem iudicio sistere, & promisit in iudicio certam pœnam, & præfixit terminum, certe post terminum si non exhibeat reum, potest exsecutio aduersus eum fieri, l. Sancimus, Cod. de fideiuss. notat Bart. in l. 1 ff. iud. solui. Rodericus, in repet. l. 2. titulo De los emplazamientos, §. sed pone quæstionem, vers. Tu adde.

9 Præterea si fideiussit † pro aliquo in contractu, & in contractu se obligat exsecutiue, sicut debitor principalis addita clausula guarentigia, certe exsecutio potest fieri aduersus eum virtute instrumēti, vt scribit Rodericus in repet. l. post rem, in declaratione legis Regiam 1. quæst. incipiente visum est supra. Alias instrumentum, in quo se obligat principalis, vel sententia lata aduersus principalem, non sunt mandanda exsecutioni aduersus fideiussorē, vt in l. grege, § si a debitore. ff. de fideiuss. & in l. a sententia, in princip. ff. de appellat. & in l. præsenti, §. adiicientes, C. de his qui ad Eccles. confug. Bald in l. duobus, §. id igitur, ff. de iureiur. & in d. l. grege, § si eum defensore. Specul. tit. de exsecutione sententiæ. §. sequitur, vers. Sed nunquid sententia, Rodericus in d. §. visum, & in repet. l. 2. titulo De los emplazamientos Et est communis, teste Alex. consil. 131 in caussa, num. 7. lib. 2.

10 Deinde, quod fideiussor, † qui soluendo nō est, sit addicendus creditori, probatur. Quoniam fideiussor coniici potest in carcerem ratione quantitatis debitæ ex fideiussione, ita notant omnes in cap. 1. de iud. in 6. Rebuff. in tractat. de literis obligatoriis, artic. 5. in gloss. 9. num. 8. Hæc autem addictio, qua debitor creditori traditur, carcer quidam est, vt docui c. 2. num. 9. Item est vnicum remedium, vt debitor eximatur a publico carcere. Cum autem fideiussor in carcerem detrudi possit, æquum est, vt eximatur ab eo, dum traditur creditori.

11 Rursus † suadetur hæc opinio, quoniam fideiussor simpliciter obligatus, videtur obligare se in omnem caussam, quæ ratione debiti principalis prouenit: præsertim si prouenit ex natura contractus, l. si quis pro eo, §. si nummos, in fine, ff. de fideiuss. l. amissi, § fideiussores, ff. eod. tit. Notant vtrobique Bart. Paul. Angel & Imol. gl. & text. in l. quæro, ff. locat. & in l. centum Capuæ. ff. de eo quod cer. loco. & vtrobique Doctores, Alexand. consil. 34. num. 5. lib. 2. Paul. Ang. Bart. & Ias. in l. nummis, ff. de in lit. iurand. Bald. in l. si prædiū, C. de aedil. edict. & Decian. in l. aut lex, col. 1. num. 2. ff. ad leg. Aquil. Obligatio autem seruiendi creditori prouenit ex natura contractus: nam obligatus mihi darē centum, si non habet, vnde soluat, tenetur mihi seruire ex generali dispositione huius legis, & receptissima Hispaniæ consuetudine. Cum ergo seruitium veniat ex natura contractus, videtur fideiussorem, si soluendo non sit, esse addicendum creditori.

12 His congruit, † quod statuto fieri potest, vt quis obligetur pro alio vsque ad pœnam infamiæ, etiāsi de ea re nullum pactum initum sit. Ita docet Alex. in l. sæpe numero. ff. de re iud. Felin. in additionibus ad Abbatem super decretalibus, colum. fin. Salyc. in rubric. C. res inter alios acta. Cum ergo obligatio vnius pro altero extendatur, vsque ad id, vt censeatur obligatus subire pœnam, quæ infamiam irrogat, etiamsi infamia æquiparetur morti; iuxta gloss. in l. iuxta, Cod. de manum. vindict. videtur, fideiussorem cogendum esse, subire dispositionem huius legis, cum debitor sit, & in omnem caussam videatur obligatus.

13 Sed his non obstantibus, † fideiussor, qui soluendo non est, ad dicendus creditori pro caussa fideiussionis, si fideiussio prouenit ex lege, vt in casu l. 2. ff. ad municip. & similibus. & hoc casu deficit ex prudēti, & æquissima caussa decretum huius legis. De hac re est textus expressus in l. 134. inter leges, quas vocant Styli. Verba eius hæc sunt: Era saber, que el fiador no sera dado por preso por la deuda que hizo, maguer los sus bienes no cumplan a pagar el deudo salvo sino obligo su persona y bienes. Ille autem, qui fideiussor censetur, ex dispositione legis, non obligauit personam suam & bona: Ergo non addicendus. Ita enim significat

lex a contrario sensu. Videtur hæc lex prodita ad declarationem legis Fori. *2. titulo De los gouernos, lib. 3.* vbi præcipit, vt debitor inops seruiat creditori. Leges n. contentæ in libro, quod vocamus Styli, plerumque declarant leges Fori Regii. Continentur enim in libro, quæ talē habet inscriptionem, *Leyes del estilo, y declaracion de las leyes del Fuero.* Nota ergo illa verba: *E fiador no sera dado por preso, maguer los sus bienes no cumplan a pagar el deudo.* Illa verba: *No sera dado por preso*, significant non esse creditori addicendum, vt manifeste ex vi & energia verborum probatur, ex quadam lege, quæ continetur in volumine Ordinationum Regis Ferdinándi, qui Hispalim Sarracenis ademit. In eo enim volumine est, *l. incipiens Si el ome*, quæ inter alia hæc verba continet: *Maguer que se vaya con furto grande, y aunque abra la puerta, no le mataran por ello, ni le tajaran la mano, ni las orejas, mas darse lo han por preso por sieruo, y sir nasle del, hasta que sea quito lo quel leuo furtado, e despues entreguelo al que ouiere de auer las setenas.* Vides, hanc legem appellare, *Preso*, debitorem, qui addicitur creditori, nam etiam debitor ex delicto addicitur creditori, *vt dico infra c. 11.* Quinimo ipsa *L. 134* Styli, continetur in eo volumine constitutionum Regis Ferdinandi *d. l. incipiente, Es a saber.* Rursus, quod in ea lege, verbum *Preso*, significet addictum, probatur ex lege Gothica contenta *in libro vulgo dicto Fuero iuzgo*, quæ sic inquit: *Si mugeres ouieren de estar presas por debda, si el debdor se quisiere assegurar, o fiar en la muger que algo le deuiero, por esta razō, echele su sennal, e ande la villa por su pressa.*

Rursus hoc probatur expressius *in l. 2. tit. 21. part. 4.* cuius verba sunt: *Por el deudo que deuiesse non deue seruir, nin ser preso de ninguno.* Hæc lex refert, Iuris ciuilis dispositionem, qua inops debitor non est addicendus creditori, idque exprimit per illa verba, *Ne ser preso de ninguno.* Addictus enim dicebatur, *Preso del acreedor.* Idem probatur *in L. 2. titulo De las deudas, lib. 4. Fori, ibi: Sean entregados del cuerpo. & in l. fin. eod. tit. ibi. E si los bienes no cumplieren, sea apoderado del cuerpo.* Sic ille, qui detinetur a creditore in seruitium, quia redemit illum ab hostibus (quod de Iure ciuili licet) *vt dixi c. 1. nu. 65.* dicitur detinerii in iugo seruitutis, *vt in l. præses ibi: Ne vlterius in seruitutis iugo detinearis, C. de capti. & postlim. reuer.*

14 Deinde, quod † verba illa legis Styli *No sera dado per preso*, significent non esse addicendum creditori, probatur efficacissime ex ipsis verbis legis, quæ iterum repetere libet. Inquit lex: *Es a saber, que el fiador no sera dado por preso por la deuda que hizo, maguer los sus bienes no cumplan a pagar el debdo.* Nota hæc vltima verba: *Maguer los sus bienes no cūplan a pagar el debdo.* Si enim bona non sufficiunt soluendo debito, fideiussor recte capi poterit, & in carcerem pertrahi, *vt dixi supra.* Itaque illa verba: *No sera dado por preso, maguer los sus bienes no cumplan a pagar el debdo*, non significant, vt non possit deduci in carcerem: si enim debet, & non est soluēdo, de iure pertrahi potest in carcerem, *vt probaui.* Si ergo non significant, fideiussorem non posse pertrahi in carcerem? quid significant, nisi posse dari in captiuitatem creditori?

Rursus nota illa † verba: *No sera dado por preso* non enim inquit lex, *no sera preso*, sed *no sera dado por preso.* Quis potest dare, *Por preso*, nisi iudex? Ergo iubet, ne iudex addicat fideiussorem creditori. Ideo enim lex nostra addictum appellat *Preso*, quoniam videtur dari in captiuitatem, *l. 1. ff. de libe. homo exhib.*

Præterea vis verborum hoc satis significat. Aliud enim est, *No ser preso*, aliud, *No ser dado por preso.* Qui enim in carcerem deducitur, non dicitur, *Ser dado por preso*, sed qui iudicis decreto datur in seruitium creditori.

Sed, vt † cerebrosis satisfaciamus: Quid volunt, vt significēt illa verba, *No ser dado por preso?* Respondebunt ne deducatur in carcerem. Sed hoc prorsus falsum; quis enim vnquam docuit fideiussorem bonis carentem non posse pertrahi in carcerem? Sed fingamus id significare? Adhuc nostra sententia asseritur. Ille enim qui non potest ob debitum deduci in carcerem, non est addicēdus creditori, *vt docui c. 3. n. 2.* Et docet Rodericus *in l. 2. titulo De los gouernas.* Quinimo neque tenetur eam bonorum cessionem subire, quam præscribūt iura ciuilia, licet facilis sit minimeque onerosa: si ad addictionem conferatur. Ita docet Bald. *in L. 1. Cod. de cession. bonor. Socin regula, 46. Fallent. 12. cum aliis citatis a me in d. illis locis.*

Sed quia contrariam † sententiam, scilicet, quod fideiussor, qui obligauit personam, sit addicendus creditori, videtur expresse probare ipsa lex Styli. 134. supra allegata, quæ in fine dicit: *Saluo sino obligaro su persona, y bienes*, visum est aliqua proponere, nihil affirmans, sed iudicium relinquens lectori, quoniam hæc opinio, vt fideiussor inops non addicatur creditori ex caussa fideiussionis, est æquissima; Ergo eam robore rationum & argumentorum communiamus. Nam lex Styli, non habet vim, nisi quatenus est consuetudine approbata. Primo Salomon monens; nequis inconsulte fideiubeat, proponensque damna, quæ ex fideiussione imminent, nunquā retulit, fideiussorem in seruitium dādum creditori, licet id apud Hebræos ob non solutum creditum, in vsu esset tantum. Inquit Prouerbiorum, ca. 27. *Noli esse cum his qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro alienis debitis.* Et Tigurina editio hic sic habet: *Ne sis inter eos qui stipulata manu fideiubent, & pro debito obstringunt. Cur enim committeres vt si soluendo non esses, lectus tuus subtus auferretur?* Hęc tantum pericula denuntiat Salomon non addictionem. Deinde lex Styli loquitur de fideiussore, qui obligauit personam suam & bona, vt possit addici. Ergo non practicabitur in fideiussore, qui nō obligauit personam suā, & bona; sed est fideiussor ex lege, de quo genere fideiussorum loquitur *l. 2. ff. ad municip.* nisi ex delicto lex reputet eum fideiussorem, *vt dico infra nu. 20.* Deinde de iure fideiussor nunquā videtur se obligare ad pœnam corporalem, neq; illam subire cogitur, imo de ea re pactum expresse factum nō valeret, neq; enim admittitur fideiussor pro eo, qui pati debet pœnam corporalem, *gloss. celebris in c. cum homo, 23. qu. 5. Bald. in l. 1. col. 2. num. 3. Cod. ne fil. pro patre, & in l. ad commentariensem, col. fin. & Sa. yc. Cod. de custod. reor. Alexand. in l. sæpe. num. 9. ff. de re iudic. Felin. in c. contigit, 1 de sentent. excommun. & in capit. pastoralis, §. quia vero, num. 15. de offic. d. leg. & in capit. cum venisset, numer. 4. de testibus, & in capit. cognoscentes, column. 2 de constitut. & in cap. legebatur, column. 2. de maior. & obed. Iason in leg. de quibus, n. 57. ff. de legibus, in l. 1. n. 9. ff. de in litem iur. & in leg. non impossibile. n. 2 ff. de pact. Hipp. in rep. rub. de fideiuss. num. 206.* Et in practica criminali *vers. quia ad aliam particulā pag. 5. Fr. Marc. decis. 163. numer. 3.*

Roman. sing. 129. incip. tu scis. Et probatur lure Regio in l. 16 tit. 1. part. 7. & in l. 10. tit. 29. part. 7. & in l. 3. tit. 8. lib. 2. Fori, vbi dicitur, quod fideiussore non patietur [illegible] iam corp[illegible] imponendam ei, pro quo fideiussit; [illegible] per omnes Doctores in locis supra citatis, & per Chassan. in consuetudinib. Burgun. Rub. 1. §. 5. num. 1[illegible]. Facit l. [illegible] tit. 11 lib. 1. Fori.

15 Cum autem [illegible] addici creditori habeatur pro pœna corporali, vt [illegible] probant, cap. 2. num. 34. Nam sola cessio probrosa (licet prestet liberationem debitori) h[illegible] pro pœna corporali, & creditor, ad cuius [illegible]tionem probrosam cessionem debitor subiit, non potest amplius conuenire debitorem, licet ad [illegible] gaiorem perueniat fortunam, vt dico ca. 2. n. 27. Cum igitur addici creditori, torque ferreo indutum, habeatur pro pœna corporali, plane sequitur fideiussorem non [illegible] lam subire.

16 [illegible] congruit. † quod de iure non valet statutum, quo infamia i[illegible] ogitur illi, qui pro alio se obligat, auctore Salyc. in rubr. C. ne filius pro patre. Ias. in leg. de qui[illegible] ff. de leg. Et cum per statutum hoc fieri non [illegible] non poterit fieri per pactum, iuxta gloss. in rubr. C. de decretis decurion. Iasan l. de quibus, num. 57 ff. de legi & in §. [illegible] col. 4 & in §. actiones autē, de peculio num 5. Instit. de action. & in l. non solum §. morte, num 5. ff. de nou oper. nunciat. Felin. in cap. 2. & ibi Decius num. 4. de constit. cum aliis congestis, c. 2. n. 5. [illegible] fideiussio pro alio non extendēda adeo, vt pro eo subeat [illegible] infamiam. Addici autem creditori torque ferreo deforme, & infame est, & ignominiosum, & infamiam irrogat: nam cessio bonorum, quę ig[illegible] miniosę sit, irrogat infamiam, auctore Cyn. & [illegible] in l. nullus. [illegible] od. quib. ex caussis infam. irrog. Zas. [illegible] ff. de ce[illegible] bon. Addici autem eum torque ferreo [illegible] nominiosum est, & magis infame, & miserabile [illegible] am cessio ignominiosa. Nam cessio ignomi[illegible], saltem pręstat liberationem Ataddictio, pręt[illegible] ignominiam irrogat necessitatem seruiendi.

17 [illegible] [illegible]gatur † argumentum, Achilleum, quod apud [illegible] os hanc sententiam prorsus euincet. Nam fideiussor nunquam videtur obligatus ad incogitata, vt docent Bart. Paul. & Ang. & Iasol in l. 6 in pignore ff. de fideiuss. Ego autem haud facile credam fideiussorem, pro alio se obligantem, cogitare se [illegible] que [illegible] tum ferreo, omnibus fortunis exutū, in seruitutem [illegible] andam, miserrimam, tradendū creditori [illegible] fi[illegible] lomoiaret, a fideiubendo longissime ab [illegible] go cum de hac re verisimiliter nō cogitasset [illegible] pro alieno negotio vult, & bonis & honore, [illegible] libertate ignominiose priuari) obligatio ad h[illegible] extenditur: & cum obligatio ad hęc non [illegible] ur, ab addictione, & seruiendi necessitate [illegible].

18 Adi[illegible] opinionem † [illegible] iuris regula, qua cau[illegible] ur, [illegible] lorem nunquam videri obligatum in pœ[illegible] ponitur ratione contumacia rei, ex [illegible] ademnatio. Ita docet gloss. & Bart. [illegible] cat. Ias. qui rem late tractat in leg. 1. per [illegible] iurand. & ibi Bart. Paul. Fulg. [illegible] B[illegible] decis. 314. col. 2. & Ang. Aret. [illegible] Pro quibus Ant. fide [illegible] Platea & Ias. nu. 9. 10 §. [illegible] [illegible] undum [illegible] fideiussor [illegible] debitori autem, [illegible] pena i nponitur. Quorum [illegible] hominem liberum portare torquem ferreum, quem ne creditor quidem ipse auferre ab eo potest, nisi velit amittere creditum, vt in pragmatica 79 nisi vt puniat socordia debitoris, qui facultates suas amisit, quod flagitiosum reputatur, vt docui c. 2. num. 44. & 45.

19 Et quod fideiussor † non censeatur cogitasse, neque se obligasse ad seruiendum, probat textus vulgatus, & ad hanc speciem insignis in l. obligatione generali, ff. de pignor. Inquit lex: Obligatione generali ca non continebuntur, quæ verisimile est quenquam specialiter obligaturum non fuisse, vt puta supellex, & vestis relinquenda est debitori, & ex mancipiis, quæ in vsu habebat, vt certum sit, eum pignori daturum non fuisse. Ecce lex prudentissime, & ciuiliter interpretatur obligationem omnium bonorum. Ita etiam nos eodem exemplo, & ex eadem verisimilitudine interpretemur generalē obligationē personalē, qua q[illegible] se, pro alieno negotio, fideiubēdo adstringit; vt nō cēseat se obligasse, ad seruiendū creditori, nec; ad subeundū decectum huius l. Deinde pœnam hui' legis nō meretur, qui tantum tenetur ex eo, quod ex lege pro amico videtur fideiussisse, absque eo, quod aliquid ad illū perueniat. Hic opinionē probo, tanquā æquiorem, grauiorem, & veriorē de iure; & hic vnus est casus, in quo debitor inops eximendus est a carcere, facta bono um cessione, quam ius ciuile præscribit, scilicet dicendo (cedo bonis: non autem est addiecendus creditori, neque oportet, vt ab eo suppliciter inducias petat. Non obstant ex aduerso prol[illegible]ta. Non obstat, quod retuli ex Salomone Prou. 6. Nam incidere in manus proximi dicitur, qui est obligatus: nam illius benignitate eget, ne rigida seueritate exigat creditum. Non obstat, quod fideiussor debitor est, & quod potest fieri aduersus eum executio, & quod ex ea deducetur in carcerē. Fateor, hæc omnia vera esse, sed tamen non addicetur creditori fideiussor ex lege, si soluendo non sit, quoniam non videtur ad id se obligasse. Imo soluendus est e carcere cedendo bonis, iuxta formam Iuris ciuilis. Non obstat, quod fideiussor videtur se obligare in omnem caussam, quæ ratione debiti principalis prouenit; præsertim si prouenit ex natura contractus. Respōdeo, quod videtur se obligare ad omnem caussam, scilicet cogitatam, non autem ad incogitata: & non est verisimile, cogitasse se ferreo torque omnibus fortunis exutum, & honore spoliatum, ignominiose tradendum creditori, præsertim quia loquor de fideiussore ex lege.

20 Sed limitand † hæc opinio est, quādo quis ideo censetur fideiussor, quod debitorem qui in carcerē ducebatur, vi exem[illegible] e manibus apparitorum: hic n. ad litteretur, quoniam debet ex delicto, & delictum pœnam meretur. Sed censetur obl[illegible]tus ex impudenti maleficio, quod rigidā cast[illegible]ionem meretur, & tenetur ac si fideiussisset pro debitore, quē e manibus apparitoris eximit. l. quotiēs, Cod. de exact. trib. lib. 10. & ibi notant Doctores scribit Bald. in l. addictos, C. de Episc. aud. Ang. Aret. in §. pœnales, Instit. de actio. TVD. in l. 1. ff ne quis eum, qui in ius voc. est vi exemat. Hipp sing. [illegible] in iure. Bart. Ang. Bald. & Paul. in l. sed eximendi, per illum textum cum lege sequenti, ff. ne quis eum, qui in ius voca.

21 Quinimo ill[illegible], qui monnit † debitorem, vt fugeret, quoniam c[illegible]tor machinabatur eum capere, & in carcerem per[illegible] perdu[illegible] in ter soluere creditori debitum [illegible] debitor fugit: & creditor suum.

suum debitum perdidit. Ita docent Rayn. & Salyc. *in l si. per illum textum, C. de oper. liber. & per l. quoties, C. de exact. trib. lib 10. Ias. in l. hoc edictum. §. quod prætor, num. 7. ff. ne quis eum, qui in ius vocatus est.* Et licet Bald. teneat contrarium *in d. l.* hanc opinionem ꝓbat Ancha *cons. 341. Viso thremate, in fin. Bald. in c. dilectus, col 4. de appell. & ibi Card. Alex. Anania. consil. 55. & Hipp. sing. 137. & in rep. rub. ff. de fideiuss. colu. 7. in princ. Gomez. Arius in l 64. Taur. n. 10. Barb. cons 75. col. 3 & 4. lib. 5.* Et quãdo occultans debitorem meũ teneatur debito, vide Caccialup. *in tr. de debitore fugitiu. & fugit. q. 10. n. 1.* Ergo qui censetur fideiussor, qa eximit debitorẽ e manibus apparitoris, addicet creditori: hic enim pœnam propter violẽtiam meretur. Et licet qui non habet bona. debeat luere corpore, si debeat ex delicto, statutum est Iure Regio, vt si negotium contineat rei restitutionem, teneatur seruiendo satisfacere eĩ. cui res debetur, vt dico infra.

22 Deinde limitanda † hæc opinio, in eo fideiussore, ad quem pecunia, pro qua fideiussit, peruenit. tũc enim, cũ no teneaĩ, ex spontanea & liberali obligatione: sed ex obligatione extorta pecunia: æquissimũ est, vt omni iure cogatur, ad crediti satisfactionem.

23 Moueor, † quoniam fideiussor, ad quem pecunia peruenit, est peioris cõditionis, quam fideiussor, ad quem pecunia non peruenit, *argumento glossa, in leg. unde quæritur. ff. commod & eius quod notant Angelus Aret. in § si plures. Inst. de fideiuss. Bart in l 2. §. vbi duo, ff. de duob. reis, & in l. duo rei, ff. eod tit. & in Auth. hoc ita, vers. quæro, C. de duob. reis.* Scilicet, quod fideiussor, ad quem pecunia peruenit, est excutiendus ante alios fideiussores, veluti reus principalis, *notat Guilelmus Cugneus in l. sed Iulianus, §. idem ait si duos ff. ad Maced. per illum textum, cum glossa in Auth. de fideiuss §. 1. col. 1. Bart. in l. in duobus, § vbi duo reis n. 11. ff. de fideiuss. Florian. in l. vnlius, per glossam ibi ff de testib. Hippol. in rep rubr. de fideiussoribus, nu. 61 & 371. Ias. in l. huiusmodi, num 2 ff. de leg. 1. Lupus in repet. c. per vestras. in 5 notabili, num. 10. col. 6. versic. Per quæ. Boer. deci 215. n. 5 Rom. cons. 114. n. 1. Anania consil. 33 num. . Hippol. sing. 2. Paulus in l. vnde quæritur. ff. de peculio.* Hæc opinio est æquissima: hic enim nõ conuenitur solum, quia fideiussit, sed quia pecunia, ad eius manus peruenit. quo casu æquitas dictat, vt non minus rigide ab eo exigatur, quam ab eo principali.

24 Idem dicendum in eo, † qui accepto pretio fideiussit, ex rationibus supra dictis. Cessat enim iniquitas, quod adducitur, qui liberalitate animi se obligauit, pro alieno negotio. hic enim suum egit negotiũ, cum se obligauit accepta pecunia, & res principalis debitoris ad eum peruenit. Quare non est iniquum, hunc ad viuum excuti, non enim hic meretur misericordiam, qua fideiussor, qui pro alieno negotio gratis fideiubet, dignus est. Receptum est enim, vt liceat reo fideiussori dare pecuniam, vt pro eo fideiubeat, *vt in l. hoc iure, §. Mauritius Paulus, ff. mand. Bart & Paul. in d. §. l. Labeo, Angel. Clauasius, in sua summa verbo Fideiussor, ad finem. Laurent. Rudolph. in tract. de vsuris, p. 3 q 3.* qui tamen dicit, tutius esse a lucro pro fideiussione abstinere. cum quo transit Diuus Aut *in summa Theolo. p. 2. tit. 1. c. 7 §. 45 Lupus in c. per vestras 6 notab. § 9 n. 10. Dec. cons. n. . Conrad. de contract. q. 40 co . 4 Medina de contractibus c. de vsura restituen. du. co & . communis opinio, teste Couarr. variar. resol. lib. 3 c. 2. n. 6.*

Sed si sit periculum † in fideiussione. tunc pro 25 indemnitate licitum fideiussori pacisci, aut stipulari mercedem, qui tunc non accipitur pro fideiussione, sed ratione periculi: sentit Couarr. *in d. loco. versic. sic & ipse.* Mouetur, quoniam cum creditor gratis mutuans pecuniam suam, & ex mutuo carens, nihil possit pro mutuo exigere, multo minus poterit fideiussor, qui nihil dat, nihil que præstat, præter consensum, quo se obligat, Qua ratione Couarr. communem opinionem non admittit, quando debitor, pro quo fideiubetur, talis est, vt nihil immineat periculi fideiussori. Nam cũ creditor pro officio mutui, nihil possit exigere a debitore, multo minus poterit fideiussor, pro officio fideiussionis, imo multo minus, qoia minus officii impendit, quam qui rem propriam mutuo dat. Equidẽ dicta opinio ad Christianam æquitatem maxime accedit, tamen comerciorum frequentiam intercedit, & interrumpit. Deinde responsum quod reddi potest *ad l. hoc iure, §. Labeo, ff. de donat.* non euacuat eius vim. Nam licet lex dicat, quod non est donatio merces, quæ datur, quia pro te satisdedi, non ideo lex videtur approbare mercedẽ, quæ datur pro satisdatione. Certe hoc responsum mihi nõ placet. Iure consultus enim volens docere. non esse donationem, quod ob caussam datur, non est verisimile, quod posuerit exemplum caussæ turpis & illicitæ · & cetera exempla, quæ ibi ponit. sunt honestissima (puta) *do mercedem quia mihi adfuisti, vel quia re tua, vel gratia tua, vel opera tua vsus sum, vel quia pro me satisdedisti.* Itaque data pretiũ, quia pro me satisdedisti, a Iureconsulto ponitur inter caussas honestas. Præterea illud argumentum, ꝙ potest sic formari, si creditor nihil potest exigere vltra sortem, etiamsi suam pecuniã dat, Ergo *neq; fideiussor. qui nihil dat, eluditur hac ratione,* quoniam minus incom̃odum est amittere, quod habeas, quam soluere, quod nõ habeas: *hoc est*, minus incom̃odum est creditori, non solui sibi suã pecuniam, quam fideiussori soluere, quod fortasse nõ habet, vel tempore solutionis non habebit. Quoniã tamen dicta doctrina syncerior videĩ, inspecto iure Pontificio quo lucra iniqua cohibẽtur, illud addere visum est, quod communi opinioni proprius stabo, quando debitor eius naturæ est, vt fideiussor se periculo exponat: nam ratione periculi, cui se exponit, admittitur lucrum, quod alias ... vt in nautico fœnore videmus, quod ... improbatur, *vt in l. in naue Sauphei ... loc. ... post alios in rep. c. per vestras, 5. not. §. 9. n 12. ... in l. 1. C. de nautic. fœnore, Couarr. d li 3. . 2 n. 5 ... col. 4 C. de summa Trin. ... Thom. ... de ... q 9. Caiet. in summa, verbo Iustra exterior, vers ... cimus nostis.*

Deinde cõmuni opinioni † stabo, quando, etiam si 26 fideiussor se non exposuit periculo tẽporis, quo fideiussit, qa debitor idoneus erat, re vera periculum patitur inspecto tempore, ꝙ postea est subsecutum, quo debitor peioris cõditionis factus est. Tunc enim ad euitandum damnũ potius q̃ ad capiendum lucrum admittendus est ad pecuniam, q̃ debitor ei promisit, argumento eius, ꝙ diximus *supra n. 26.* Quod confirmatur, quoniã vel eo nomine hoc permittendum fideiussorj, vt habeat aliq. rem debitoris, q̃ creditori offerat, ne sibi re suã auferat, ꝙ in iure peruulgatum est

Licitum est † enim fideiussori propria ... soluere de bonis debitoris, pro quo fideiussit, vt

in l. ff.

in l. si procuratorem. § si ignorantes, ff. mand. ibi Ex substantia debitoris soluere, & ibi notat Bart. & in Auth. qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi oport. Angel in l. Plautius ff. de procur. Bald. in Auth. si [illegible] tint. C. de E[illegible] & Cler. Roder. in l. 2. tit. De los emplazamientos. § [illegible] pone quæstionem, col. 9. vers. Et non solum, l. np. in [illegible] rubr. de donat. §. 22. si autem pater, num. 9. vers. per quem. Felin. c. olim, col. 4. de accus. præsertim si fi[illegible]iussor soluendo non sit, vt notat Bald. in d. Auth. si aptum, & ceteri, vbi proxime.

28 Præterea sequar † communem opinionem, quando [illegible]ebitor, pro quo fideiussi, magnam quantitatem [illegible]ratur ex contractu, pro quo fideiussi: hoc n. casu non est aduersus æquitatem, vt mihi fideiussori sal[illegible]a [illegible]aneat pecunia data pro fideiussione.

29 [illegible]oueor ex eo, quod † licet non sit licitum, pe[illegible]m accipere pro mutuo, tamen si debitor, cui p[illegible] mutuo do, magnam quantitatem lucratur cum mea pecunia, dicit, quod rata manet stipulatio qua cau[illegible] vt mihi aliquid supra sortē redderetur, quonia[illegible] benefi[illegible]ium contuli in debitorē, mu[illegible] [illegible], absq; qua lucrum illud non pararet, & deb[illegible]or absque damno suo reponit acceptum benefi[illegible]um ex lucro, quod acquisiuit.

Sequar rursus communem opinionem, quando licet debitor idoneus sit, negotium, pro quo fideiu[illegible], tale est, vt euentus sit incertus & periculosus, ita vt debitor, licet idoneus sit, ad soluendum per duos annos, non possit soluere per annos decem, si [illegible] sententia non succedat. Moueor, quo[illegible]iam fideiussor ratione dubii euentus, qui adest ex [illegible]ura rei, meretur & licite accipit pretium, vt supra [illegible] Comarr. dixi.

30 Sed obiiciet † quispiam, semper est periculum, quoniam res humanæ sursum, deorsumq; voluuntur, instabiles [illegible] & caduca, & si nunc nō est periculum, quoniam de[illegible] idoneus est, tempore forsan fiet inidoneus, vel fortu[illegible] [illegible] patietur, & etiamsi eam non patiatur, [illegible] periculum, quod omnibus humanis rebus immi[illegible] responde, quod ad ea, quæ frequentius accidunt, iura adaptantur, neque tristis euentus est ex[illegible]ectandus, nisi debitor se obiiciat rei ex natura sua periculosæ, pu[illegible] si conducat portoria: nam huius [illegible] felicitas, ex incertissimo euentu pendet. & [illegible] licitas vel felicitas, quia proxima & verisimilis [illegible]ure optimo consideratur. At non debemus consi[illegible]rare domum ruituram, pecuniam a furibus surri[illegible]dam, pecora a latronibus enecanda, & similes [illegible] a quibus mortalium nullus, cum non sit tutus, [illegible] dicetur idoneus, nisi ad probabilem huma[illegible] rerum speciem respiciamus. Illud tamē lon[illegible] notandum, quod in casibus, in quib. dixi, [illegible]iussor[illegible] esse addicēdum creditori, quæ aliquib. [illegible]etur [illegible]gula generaliter admittenda, intelligitur, [illegible] nus ratione petitur addici, debeatur [illegible] non ratione contractus, pro quo fi[illegible]it, sed ratione alicuius contumaciæ com[illegible] de[illegible]ore circa illud negotium, nō enim ob[illegible] [illegible]eiussoris ad id extenditur, neq; pro eo cen[illegible] obligatus. [illegible] ff. de fideiuss. l. fideiussores magistra[illegible] in prin. [illegible] de fideiuss. & ibi notant Bart. Paul. An[illegible] Imol. [illegible] cons. 34. col. 1. lib. 2. Facit tex. in l. liber[illegible] ff. de mun. [illegible] notant Bar. Paul. & Ang. Fulgos. [illegible] Iason in [illegible] ff. de in litem iur.

31 [illegible] ita in [illegible] fideiussore † de iudicio sisti: nam si [illegible] sistat, nō tenetur soluere iudicatum, neque fide-iussio vim habet post sententiam. l. Græce, §. & post litem, ff. de fideiuss. & ibi notant Bartol. Paul. Angel. & Imol. idem Bart. Paul. Alexand. & Iaf. in l. rem in iudicium, ff. de in litem iuran. text. in l. 1. in princ. ff. si ex noxa caus. agat. [illegible] gl. varia in verb. Iudicium, Bart. in l. in fin. C. de fideiuss. glos. Arg. & Dd. in l. 2. §. in fideiussorem, ff. qui satisdare cogant. Bald. in l. qui crimen, in 3 quæstion. C. qui accusar. non poss. & in additionibus ad Specular. tit. de reo, in princ. Roder. i. l. 2. tit. De los emplazamientos, §. sed pone. versic. considera vlterius. Si tamen non sistat reum in iudicio, tenetur ad interesse, & an illud cogatur soluere exsequtiue, vide Bartol. in l. 1. ff. de iudic. solu. text. in l. 2. §. in fideiussorem, ff. qui satisdare cogant. & ibi Angel. Fulg. Paul. & Alexand. Roder. dict. l. § sed pone, & an teneatur soluere totum, quod actor in libello petit, an vero, quod reuera debetur? Certe nō sufficit, quod actor dicat tantum petii, sed solum tenebitur fideiussor ad id, quod reuera debetur l. 2 §. in fideiussorem, ff. qui satisd. cogan. & ibi glos. Bart. & Ang. Roder. in l. 2. titul. De los emplazamientos, § nunc oportune, in fin. vers. quæro vlterius. Sed est quæstio elegantissima, quid si fideiussi pro aliquo, qui soluendo non est, & creditores petunt, vt ego qui diues sum, soluam? At ego ea exceptione me tueor, quod debitor est prius excutiendus (excussionem autem voco non eam solum, quæ fit in facultatibus, verum etiam eam, quæ fit in persona debitoris) conten[illegible]que, debitorem prius esse tradendum credi[illegible]or, & quod si operis non persoluat, quia moriatur vel fugiat, tunc dicetur vere facta excussio, & ego conueniri potero. Supponendum autē, quod, vt est manifesti iuris, fideiussor non potest conueniri, nisi excusso vel absente reo principali, vt in Auth. præsente, C. de fideiuss. Authen. hoc si debitor, C. de pign. Reg. in l. 9. tit. 12. part. 5. nisi in casibus, quos excipit, & congerit Socin. regul. 134. decis. Tholosan. 130. & Petr. Duennas, qui re[illegible] satis diligenter, & copiose exsequitur in regul. 335. Neque obstat, quod iure Regio videtur fideiussorem conueniri posse non excussa principali, vt in l. 3. titul. 18. libr. 3. Fori, notat Roderic. in l. 2. tit. De los emplazamientos, § quæritur vlterius. [illegible] Lupus in c. per vestras, §. 18. incip. ex quibus omnibus, nu. 10 Nam illa lex Fori, apud nos, scilicet in hac vrbe, & Senatu Granatensi in vsu non est, & non habet vim vllā, nisi apud eos, apud quos seruatur, si qui forte sunt. 32

Nam leges fori † non habent vim legum, nisi quatenus [illegible] moribus receptæ, vt in l. 1. Taur. scribit Roder. in proœmio Fori. Et ita dictam legem Fori non seruandam, nisi apud eos, apud quos moribus est approbata, notat Petrus Duenn. dict. reg. 335. limitat. 18.

His ita definitis, videtur fideiussorem recte excipere, & quod prius debitor principalis est addicēdus creditori, & operis soluere, quam ad fideiussorem perueniatur. 33

Moueor, quoniam ex † dispositione huius legis satisfactio debiti non solum faciēda est ex bonis, verum etiam ex operis, & seruitio personali: ex quo sequitur, quod cum debitor principalis operis suis satisfacere possit, & debeat: quod fideiussor, qui est obligatus, in subsi[illegible]um non possit cōueniri, cum principalis soluere possit.

Rursus moueor, quoniam † debitor addictus creditori, videtur esse apud eum loco pignoris, vt expresse probatur in l. ab hostibus, C. de capt. & postli-

ctuer. ubi: Ab hostibus redempti, quoad ea [illegible] *pretium, magis in caussa pignoris constituti quam in servilem conditionem detrusi videntur.* Notat Rod. *in l. 2. titul. De les gouernos, col. 4. vers. & notabis.* De iure autem, si creditor habeat pignus, non potest conuenire fideiussorem, quousque videatur, an pignus satisfactioni sufficiat. Ita docet Cardin. *in c. peruenit, de fideius.* ex generali dispositione Auth. *praesen. cap. de fideius.* qua cauetur, non posse conueniri fideiussorem, nisi excussis bonis principalis. Pignus autem creditori tantum in bonis debitoris computatur, & debitoris est: Ergo excussio prius in eo facienda est, & si non inueniatur emtor, est creditori adiudicandum, *arg. l. fin. de iur. dom. imp.* Ita docet post Cardinal. Ioann. Imol. *in d. c. peruenit,* dicens hanc opinionem veriorem esse. & sequitur Vital. Camban. *in tractat. clausularum, claus. fin. nu. 2. Barb. in d. c. peruenit, nu. 9. Petr. Duenn. regul. 335. num. 5.* Cum ergo creditor, habens debitorem in sua potestate, dicatur habere pignus, certe nō potest conuenire fideiussorem, sed pignus prius excuti debet. Praeterea non posse conueniri fideiussorem, donec operae debitoris excutiantur, probatur: quoniam fideiussor offerens operas debitoris, videtur absoluendus: offerens enim operas, videtur offerre pecuniam.

35 Nam opera est loco pecuniae, imo † aliquando plus confert, quam pecunia, *l. si non fuerint, l. societatem, § (sine) coeunda ff. pro soc. notat Alex. cons. 99. nu. 5. lib. 2. & dixi late, in tractat. de decima tutori Hispanico iure praestanda, c. 2. num. 16. vers. Et dedemum.* Et licet operae sint debitoris, permissum est fideiussori, soluere de bonis debitoris, *l. si procuratorem, §. si ignorantes ff. mandat. & dixi ff pro hoc ipso capite, vers. sicut deinde communem.*

36 Deinde quod † fideiussor † non possit conueniri, donec fiat excussio in operis debitoris, & videatur, an ex eis creditori satisfaciat, probatur: quoniam fideiussor, qui non renuntiauit *Authent. praesente, C. de fideius.* non potest conueniri, donec debitor principalis sit excussus, non solum in re, verum etiam in persona: & antequam in persona executiatur, non dicitur perfecte facta excussio in persona debitoris. Ita docuit Aymon *in consuetudin. Aluernia, tit. de exsequutione, artic. 59. num. 3. vers. & circa illud,* de eius opinione memini *cap. 1 num. 20. vers. neque silentio; & declaro infra, num sequen.* Contraria tamen sententia verior est, imo vero, vbi primum ex facultatibus debitoris, non potest satisfieri creditori, fideiussor cōueniri potest. Moueor, quoniam excussio non est facienda in persona debitoris, sed tantum in bonis excussis legitime dicitur excussio facta. Ita docet Fulg. & Paul. *in l. si ego ff. si cert. petat. Alexan. ibi expresse num 8. vers. & quod bene verum est, Iason ib. num. 11. Alexand. in l. decem. n. 9. col. 2. & num. 14 ff. de verb. oblig. Et est text. in l. 1. C. de decurion. lib. 10. ibi. Sed non ante, misi suis propriis rebus excussis,* nota illa verba *rebus excussis,* notat Iacob. *in tractat. de cession. bonorum,* licet hoc respondere quispiam possit, esse verum de iure ciuili, quo debitor ad seruitiū, vel operas non cogebatur.

37 Rursus haec opinio † probatur efficaci ratione, quoniam debitor traditus creditori, non statim soluisse dicitur, sed paulatim lapsu temporis soluit, & demum transacto omni tempore, a iudice praefixo, solutio facta videtur, ex operarum temporali praestatione. Cum ergo debitor addictus creditori, non statim dicatur soluisse, nisi demum praestitis operis per tempus a iudice praefixum, certe fideiussor conueniri potest, non obstante ea exceptione, quod debitor seruiendo satisfaciet: non enim soluisse dicitur, vbi primum incipit seruire, sed quousque transit omne tempus, nec operae in futurum praestandae in bonis suis sunt, quousque eas praestiterit.

His accedit, quod † eruditi prudenter tradunt, 38 debitorem dici non esse soluendo, quando exactio difficilis est. Ita notat Ias. & Alexan. post Paul. *in l. fin. ff. si cert. pet. & in l. decem ff. de verb. oblig. Ias. & Com. in §. item si quis in fraudem, Inst. de act.* Ille autem, qui soluere non potest, nisi ex operis, non solum dicetur difficilis in exigendo, verum etiam dicetur impossibile esse, vt ab eo statim exigatur: Cū enim pro debito iubeatur seruire, per certum temporis spatium, & seruitium habeatur pro solutione, certe non potest vno momento seruire per totum illud spatium: non enim duo anni vno die transire possunt: repugnat enim natura.

Confirmatur haec ratio, ea mirabili doctrina Bal. 39 *in c. contingit col 6. de dol. & contum.* vbi docet, quod captura principalis non liberat fideiussorem, nā licet sit deuentum ad capturam, non ideo est satisfactum, ideo vterque capi potest, cuius doctrinam sequitur Hippolit. *singul. 398. incip. dixi tibi, allegan. l. heres a debitore. §. quod si seruus ff. de fideius. & ib. Bar.* Quamuis ergo principalis sit in potestate creditoris, vel possit esse, quia non est soluendo, non ideo minus fideiussor conueniri potest, quoniam esse in potestate creditoris, non est soluisse.

His congruit, quod fideiussor † etiam non excusso principali conueniri potest, quando notorium 40 est, principalem non esse soluendo. Ita docuit Bart. *in l. fin. prope finem ff. si cert. pet. glos. fin. in l. decem ff de verb oblig. & in d. l. fin. verb Sed si cum Seio. Ang in l. iussu ff de pecul. Alex. & Ias num. 11, in d. l. fin. Claud. ibid. num. 4. Felin. in c. cum olim, nu. 11. de re iudic. Barb. in c. peruenit, nu. 5. de fideius. Ias in §. item si quis in fraudem, nu. 69. Instit. de action. Corneus cons. 46. nu. 13. lib. 2.* Et dicit esse communem idem Corn. *cons. 151. nu. 3 libr. 4. Hippol. in rubr. de fideiussor. num. 10. Gratus cons. 87. n. 23.* Notorium autem est, quod eum debitor principalis addicitur creditori, addicitur, quia soluendo non est, & licet possit soluere operis, non statim dicitur soluisse, sed demum praestitis operis, per omne tempus a iudice praefixum.

His aliqualiter † suffragatur, quod cedere bonis, 41 non est soluere, imo est remedium, vt non soluens, effugiat carcerem, *vt in l. 1. C. qui bonis ceder. po[ss]. notat Angel in l. nemo carcerem, col pen. C. de exact. tribut.* Vbi tradit, quod si dicat statutum, vt contra instrumentum non possit opponi, nisi exceptio solutionis, vel quod debitor non soluatur e carcere, nisi soluat, quod cedere bonis non est soluere, & sequitur Aretin. *in l. mortuum, §. eleganter ff solut matrim. col. fi. vers. & hanc, & ib. Alex. nu. 13. post Ang. ibi.* Et in his quamquam verius credo, quod etiam stante dicto statuto, debitor liberatur a carcere, cedendo bonis, nam statutum debet interpretari secundum ius commune, *l. si, §. in computatione, C. de iur delib.* Ius autem commune, ne homines detineantur in carcere, iubet solui eos facta cessione, etiamsi hoc non habeatur pro solutione. Ita Bald *in l. 1. C. qui bon. ced. po[ss].* Quamquam non videtur loqui hoc casu [illegible] Anch. *in rep. c. canonum, vers. sic. decernunt absque quaestione,*

stiones de consstitut. Barbat. in c. Odoardus. de solut. licet Paulan d. §. eleganter, dicat, quod Florentiæ vidit irrideri doctrinam Bald. Præterea illud est expeditum quod nunquam permittendum est, vt debitor moriatur in carcere, etiamsi supponeremus, posse tolli beneficium cessionis bonorum, ita Rip. in l. obligatione generali ff. de solut. Non enim valet statutum, per quod tollitur remedium cessionis bonorũ, nisi simul detur aliquod remedium, ad effugiendum carcerem, vt dixi c. 2. num. 25. Quare male Roder. sequitur Angel. in l. 2. col. 3. tit. De los gouernos. lib. 3. For. sed & de quæ dixi, c. 2. nu. 38. vers. sed non obstat, quod inter Christianos. Sed ad rem redeundo: Addictio debitoris, in potestatem creditoris non est solutio. Ideo fideiussor eius, qui addicitur creditori, non liberatur, sed conueniri potest, sicuti dicimus in fideiussore eius, qui cedit bonis, quod non est liberatus, vt in l. heres a debitore §. quod si stipulator, ff. de fideius. & ibi notant Dd. notat Guid. decis. 211. n. 3. tex. in § fin. Instit. de replicat. Nota tamen signa * signanter & singulariter, quod tunc demum liberabitur, si non renunciauerit beneficium cedendarum actionum, quia cum beneficium cessionis, sit beneficium personale, ex supra notatis, atq; ita non debeat personam eius ingredi cuius contemplatione indultum est, l. quia tale, ff. sol. matr. l. 1. ff. de constit. Princ. Si tamen fideiussor non renunciauit præd. beneficium cedendarum actionum, fideiussoribus competit exceptio ex propria persona, vt resoluit Cyn. in l. 1. ff. de pact. quem refert sequitur Bald. in l. quoties n. 4. C. de precibus Imp. offeren. vbi ita inquit: Secundo modo quæritur, reus impetrauit dilationem iudicii, vel obligationis, fideiussor, qui renunciauit beneficio de fideiussoribus, vult ea vti: quæritur, nunquid possit? Præsuppono etiam, quod renunciauit beneficio cedendarum, &c. Ex quo patet quod adhoc, vt fideiussor non gaudeat beneficio principali concesso, necessarium est, vt renunciet dictum beneficium cedendarum actionum, quod expressius eandem sententiam tuetur Bald. in l. eam mandatori, 12. nu. 11. vers. circa primum dic, C. de non num. pec. Marcus Antonius Cuchus, in tractatu de moratoria præscriptione, num. 126. vers. item secundum, cum seqq. tomo 17. tractatuum noua impress. fol. 204. Nam etsi pactum personale, fideiussori regulariter non proficiat, l. nisi. ff. de pactis. l. etsi fideiussor. ff. de re iudic. succedit etiam regula iuris, quod d. cessione non potest vti fideiussor §. final. Instit. de replication. ibi. Sane quædam exceptiones non solent his accommodari, ecce enim debitor, si bonis cesserit, & cum eo creditor experiatur, defenditur per exceptionem, si bonis cesserit, sed hæc exceptio fideiussoribus non datur, l. heres a debitore, vers. quod si stipulator, ff. de fideiul. l. 3. tit. 15. p. 5. ibi: maguer los que desamparan lo suyo, so puedan defender contra aquellos, a quien deuiessen, algo para no recibir los en su pozo, con todo esso no se pueden defender sus fiadores por tal razon, que tenudos seran de fazer paga-miento. Proderit tamen cedendarum exceptio, gl. vers. circa, in d. l. nisi. ff. de pact. ad fin. ibi. Alii dicunt quod renunciauit beneficio cedendarum actionum.

Et hoc priuilegium non porrigeretur ad futuros creditores, argum. l. Aurelius, §. testamento, vers. Titius, l. fin. § Caio, ff. de liber. legat. c. cum capella, & ibi gloss. de priuileg. Clemen. fin. de rescrip. & in his terminis resoluunt Guid. Pap. decis. 109 Rebuf. 2. tom. ad leges Regias tractat. de liter. dilator. art. 1. gloss. 1. num. 18. & ubi vbi supra, num. 101. Et fideiussor soluendo dicitur nouus creditor, per actionem mandati, cũ solutionis tempore mandati consequatur actionem, § si quidam autem, Inst. de fideiuss. l. inter caussas, §. si is qui, l. si mandato meo, §. 1. ff mandati. l. 11. tit. 12. p. 5.

Quanquam responderi potest, quod cessio bonorum introducta iure ciuili, & facta a debitore, nõ liberat fideiussorem, quoniam iure ciuili, debitor facta cessione, nõ tenetur seruire, neq; soluere operis. At iure Regio, debitor addictus, cogitur soluere seruiendo, sed huic argumento iam satisfactum est, aliis argumentis supra relatis. Postremo, quod fideiussor possit conueniri, etiamsi principalis debitor addictus sit creditori, probatur, quoniam excussio censetur facta, quando debitor principalis bonis cessit, & fideiussor conueniri potest, quoniam iam constat, quod principalis non est soluendo. Ita docent Raph. Comen. in l. decem, ff. de verb. oblig. Cyn. in Authen. hoc si debitor, C. de pign. Aufrer. in addition. Capella Tholosan. 196. Claudius in dict. l. decem, num. 10. Et paupertas dicitur probata, vbi primum quis cessit bonis, vt definiunt communiter Canonistæ in c. Odoardus per illum textum, de solut. Jas. in l. si constante, num. 148. ff. solut. matrim. Paris. cons. 80. num. 48. lib. 1. Sed responderi potest, vt supra, quod illud est iure ciuili, quo debitor facta cessione non cogitur soluere seruiendo, & quod iure Regio cogitur soluere seruiendo. Sed iam supra huic argumento respondi, quod non statim, quod addicitur creditori, videtur soluisse, sed lapso tempore, præfinito a iudice iuxta debiti quantitatem.

Vltimo comprobari † potest hæc opinio, quoniam debitor, habens fideiussorem, non potest addici creditori: habens enim fideiussorem, videtur esse soluendo. l. si plures § præterea, ff. de fideius. & ibi notat Bar. Paul. & Ang. Quod si est soluendo, nõ potest addici creditori: nam solum inops, qui soluendo nõ est, addicitur, & satisfacit seruiendo, vt in hac l. & similibus expresse probatur, non vero debitor, qui est soluendo. Quod iterũ comprobatur, quoniã debitor habens fideiussorem, non pôt duci in carcerem, si fideiussor soluendo sit: ideo iure cauetur, debitorẽ non posse duci in carcerem, nisi excussis bonis, tam suis, quam fideiussoris: quoniam si fideiussor soluẽdo est, debitor videtur esse soluendo, & debitor non potest duci in carcerem, nisi facta excussione bonorum suorum, & fideiussoris, vt tradit Alexand. in addition. ad Bartol. in l. a Diuo Pio. §. in venditione, ff de re iudic. Areti. in l. maritum, § eleganter, nu 7. ad fin. ff. solut. matrimon. Hippolyt. singul. 3. Rom. cons. 320. Rip. in l obligatione, num. 25. ff. de pignor. Antonius Petrucius in rep. l. 1. num. 197. ff. de iureiur. qui omnes dicunt, quod antequam debitor ducatur in carcerem, sunt excutienda bona sua, & bona fideiussoris. Quod si antequam excutiantur bona fideiussoris, non potest duci in carcerem, multo minus poterit addici creditori: nam, qui non potest duci in carcerem, nõ potest addici creditori, vt probaui cap. 3. num. 2. Ex quo sequitur, quod fideiussor exeuti potest, nõ obstante, quod exeipiat, quod debitor, etiamsi sit inops, poterit satisfacere seruiendo: nã debitor addici non potest, donec fideiussor soluendo est. Sed ne lector labatur imprudens, hoc argumentum non est adeo efficax, vt prima fronte apparet: potest enim debitor addici creditori, etiamsi fideiussor eius soluendo sit. Si modo creditor nolit agere aduersus fideiussorem, sed aduersus ipsum debitorem. Potest enim

creditor eligere, an agat aduersus debitorem, an vero aduersus fideiussorem, *l. reos principales, C. de fideiuss.* ibi, *Reos principales, vel mandatores simpliciter acceptos eligere, vel pro parte conuenire, vel satis non facientem contra quem operas prime, post alium retineri (cum nullius de his exceptione liberetur) licet.* Princ. Instit. de fideiussor. ibi: *Quos homines accipere solent, vt diligentius sibi cautum sit.*

43 Neque obstat, si quis obiiciat, † hoc verum quo ad hoc, vt possit recuperare debitum ex bonis debitoris, non vero quo ad hoc, vt possit capere ipsum debitorem, si fideiussor est soluendo, & nondum fuit excussus. Sed responde, quod practica non seruar, vt debitor capi nō possit, nisi fideiussore excusso. Ita notat Chas. *in cons. Burg. rub. 5. § 2. n. 13. Hipp. in pract. crim § attingam, n. 56.* Imo vbicunq; agitur ex sententia, vel instrumento; ex quo quis possit duci in carcerem, debitor ducitur, etiamsi fideiussor soluendo sit, nisi statim de eo doceat, dando fideiussorem de euictione. Inualuit enim vsus, vt persona, & bona simul capiantur, *vt docui c. 1. n. 27. v. sed quaeret aliquis.* Illud pro perfecta declaratione huius articuli nō omittenuū, quod, cum de veritate huius articuli agitur, semota recepta praxi, & Regni consuetudine (cui est hac in re, de capiendo debitore standum) *vt per Fau. l. 1. C. qui bon. ced. pos. & docui c. 1.* Cū inquam tractatur, an debitor capi possit, nō excusso fideiussore, intelligendum est, quod de iure communi non potest capi, nisi fideiussore excusso. Sed quaeret quispiam, *an hoc verum, etiamsi fideiussor non renuntiauerit, Authen. praesente?* Et reperio, quod Aym. *in consuetud. Aluern. titul. de exsequutione, artic. 59. num. 9. 3. vers. & circa illud,* docet, quod tunc debitor non potest capi, nisi excusso fideiussore, quando fideiussor renuntiauit Authent. *praesente.* Sed si non renuntiauit, dicit debitorem capi posse, etiam non excusso fideiussore: quoniam tunc, cum debitor sit primo excutiendus, debet excuti primo in bonis, deinde in persona, antequam fideiussor cōueniri possit, quoniam excussio non dicitur perfecte facta, aduersus debitorem, nisi persona eius capiatur. Et dicit, quod haec est sua noua declaratio. Sed certe etiamsi fideiussor non renuntiauerit *Authent. praesente,* excuti potest. & debet, antequam debitor capiatur. Primo, quia excussio est legitime facta, cum excussa sunt bona, etiamsi persona excussa non sit, *vt docui supra hoc ipso capite, nu. 36.* Deinde quia capere debitorem, non est res, quae parit pecuniam, & ideo non minus dicetur debitor excussus, quod captus non sit: nam qui est captus, non ideo dicitur soluisse, *vt dixi supra nu. 39.* praesertim iure ciuili, quo debitor inops non traditur in seruitium creditori, sed cedendo bonis, liberatur. Rursus neque iure Regio captus dicitur soluisse, imo, neque addictus, quoniam non statim quod addicitur soluit, sed labente tempore, & recursu operarum quotidiano. Et cum excussio, vel solutio est difficilis vel impossibilis, excussio habetur pro facta. *vt dixi n. 38.* Hic autē impossibilis est. Operę enim futurae, decem sequentibus annis pręstandę, non sunt in bonis nostris, neq; praestitum dicitur, quod in posterum praestandum est. Sed ad rem, ea opinio verissima est, vt fideiussor teneatur soluere, non obstante exceptione, quod debitor, etiamsi sit inops, poterit soluere operis. Non obstant ex aduerso prolata. Nō obstat, quod debitor potest satisfacere operis. Potest enim, sed in futurum, & labente temporis spatio, non vero statim, vt res exigit: & quando exactio est difficilis, vel impossibilis pro tempore praesenti, debitor dicitur non soluendo, & ad fideiussorem perueniri potest. *vt dixi num. 38.* Non obstat, quod debitor est apud creditorem loco pignoris. & quod quando creditor habet pignus, sufficiat satisfactioni. Primo enim haec conclusio non caret difficultate, nam gloss. *in Authentic. de fideiussoribus, §. si quis igitur, verb. firmat, col. 1.* docet, creditorem posse agere aduersus fideiussorem, etiamsi habeat pignus, cuius sententiam probat Dynus (si pignus in continenti, & facile vendi non potest) & sequitur Bald. *in l. inter eos, §. creditor, ff. de fideiuss. Anchar. in cap. peruenit, eod. tit. Cyn. in Authent. praesente, de fideiuss.* Debitor autem constitutus in potestate creditoris, non est pignus eius generis, vt facile ex natura sua vendi possit. Imo vendi non potest. Itaque debitor est loco pignoris apud creditorem, sed tamen non est proprie pignus. ex his, quae dantur ad cautionem, vt scilicet vendantur, si debitum solutum nō sit: sed ideo dicitur esse loco pignoris, quoniam soluto debito, effugit manus creditoris: Alias mihi placet opinio dicentium, pignus, si eius naturae sit, vt vendi possit, debere vendi, vel creditori adiudicari, aestimatione a iudice facta. *iuxta l. final. C. de iur. dom. imp.* antequam ad fideiussorē perueniri possit, si non renuntiauit dispositioni *Auth. praesente.*

Non obstat etiam, quod † fideiussor potest soluere de bonis debitoris, & quod operae sunt bona debitoris. Nam operae non sunt in bonis debitoris, neque pretium habent, quousque praestitae sint: praestatio autem facienda est in futurum: futura autem non sunt in praesentia: neque enim supponere debemus debitorem; addicendum creditori, pro duobus argenteis, & quod sic vno die satisfacere poterit. 44

Non obstat etiam, quod fideiussor, qui non renuntiauit *Authent. praesente. C. de fideiuss.* non potest conueniri, donec principalis sit excussus in bonis, & in persona. Verior enim opinio est, exsequutionem solum faciendam in bonis, *vt dixi num. 36.* Et vt verior sit opinio, quod etiam est facienda in persona, quid prodest ad solutionem, capere debitorem, si soluēdo non est: captura enim non habet vim solutionis, *vt dixi d. n. 36.* Quamuis fateor, debitorē captum diligentius perquirere pecuniam. Deinde in casu, in quo loquimur, iam debitor forsan captus, & addictus fuerat, & tamen creditor vult exigere a fideiussore diuite, quod ei licet, etiamsi coeperit aduersus debitorem agere, & illum habet in carcere, *vt s. dixi n. 32. in fin.* nam captura non habet vim solutionis, *vt dixi supra n. 39. & infra nu. 45. v. Rursus confirmatur.* Nunc tractemus; quid si creditor, videns debitorem, & fideiussorem inopes esse, petit ambos sibi tradi ad seruitium; an recte petat? Nam fideiussor excipit, excussionem prius faciendam in operis debitoris, quam in suis, & quod cum operae suae, non sint statim in bonis suis, sed in futurum sint praestādae, sicut operae debitoris, quod in pari caussa prius est facienda excussio in bonis debitoris. Hanc quaestionem intellige in casibus, in quib. fideiussor potest addici creditori & inops est, de quibus supr... missa disputatione verius est, verum q... nul tradē dum creditori: nam cum debitor non dicatur satisfecisse, vbi primum addicitur, sed ipso t... ore, ... quod iubetur seruire, certe, cum nondum eius

dictio-

ctione satisfactum sit creditori, poterit creditor petere, vt fideiussor etiam sibi addicatur, quia principalis soluendo non est, neque consideranda sunt operæ futuræ, quas nondum præstitit, neque fortasse præstabit, impediente morte, vel alio casu. Confirmatur hæc opinio, ex omnibus argumentis relatis supra. *a nu 36. vsq; ad n. 41.*

47 Rursus confirmatur, quoniam † cum non satisfactum sit creditori, ex eo, quod debitor ei addictus est, fideiussor compellendus est ad solutionem, si non habeat vnde soluat, seruiet creditori simul cũ principali, vt vtriusque operæ iunctæ breuiorem præstent solutionem. Sic Bald. *in c. contingit, col. 6. de dol. & contum.* scribit, quod captura rei principalis, non liberat fideiussorem, imo vterq; potest simul capi, citat *l. heres n debitore, §. quod si seruus, & ibi Bartol. ff. de fideiu.* qui dicit, quod licet sit deuentum ad capturam, non tamẽ est satisfactum. Et idem dicit e contra, quod si est captus fideiussor, potest etiam capi reus principalis, nec iuuatur reus principalis ex eo, quod fideiussor appellauerit a captura, *vt in l. creditor, in prin. & ibi glos. ff. mand.* & vtrumque retulit inter singularia. *Hippol. sing. 398. De quare vide Paul in l. inter eos § creditor, ff de fideiuss. & Hipp. in rep. rub. de fideiuss. q. 59. & in practica caussarum criminalium, §. nitengam, nu. 55. Chas. in consuet. Burg. rubr. 5 §. 2. verb. Des reutes, n. 13. ad finem.*

46 Ex superioribus infertur, quod † si fideiubeo pro eo, quod a principali debitore exigi non poterit, qui dicitur fideiussor indemnitatis, possum conueniri, vbi primum bona debitoris sunt excussa, & reperiũtur non esse soluendo, absq; eo, quod expectetur, quod debitor satisfaciat seruiendo creditori. Et natura huius fideiussoris indemnitatis est, quod etiamsi renuntiauerit beneficio excussionis, non potest conueniri, nisi principali debitore excusso, quia obligatio est conditionalis, pro eo, quod a principali exigi non possit, text. est *in l fin. secundum vnam lectionem, ff. si cert. petat. & ibi notat Angel. & omnes Dd. tex iuncta glos. in verb. plane, in l. 2. C. de fideiuss. tutor. & ibi notat Salycet. Bartol. in l. 1. C. de conuen. fisci debitor. lib. 10 Salyc. in l. c. in fin. quod cum eo, Rod. in rep. l. 2. tit. Dc los emplazamientos. § quæritur vlterius, col. 3. vers. considera eleganter.* Vltimo, cum iure nostro Regio, pœna corporalis imponatur debitori, qui soluendo non est, nam pœna corporalia reputatur, addici creditori, *vt dixi cap. 2. nu. 36. & cap. 3. nu. 6.* Videtur quod fideiussor raro interuenire deberet, præsertim in casibus, in quibus diximus fideiussorẽ, addici posse creditori. Deinde non omittẽdum, quod non desunt, qui dicant, fideiubentem peccare mortaliter. Citant illud Prouerb. c. 20. *Tolle vestimentum eius, qui fideiussor extitit alieni, & pro extraneo aufert ab eo.* Rursus allegant, quod qui fideiubet, confidit in hominem, & in carnem, & sanguinem instabilem, & nimium tribuit sibi pollicendo, quæ ambigua sunt, & ex euentu incerto dependent. Quid dicturi, si iuxta generalem dispositionem huius legis, crederent, fideiussorem inopem addicendum esse creditori. Huius opinionis fuit Pellicanus, qui nescio magis misere, an stulte, ab Ecclesiæ Catholicæ cõsortio discessit, spirituq; superbiæ & vanitatis nouarum opinionum auctor fuit. Sed verissimum est, fideiussionem opus esse caritatis, qua proximo subuenitur, de quo vide & consule Diuum Antonin. Florentin. Archiepiscop. *in 4. part. summa Theolog. cap. 6. §. 1. versic. tertium casus, titul. 10.* vbi citat D. Tho. *2. 2. quæst. 32.* dicentes, quod si quis iurat non fideiubere, talis iurans, non tenetur adimplere iuramentum, in instanti proximi necessitate, ergo, si peccatum esset fideiubere, nullo modo possent vires iuramenti infringi, neq; etiam pro quacunq; instantissima & præcisa necessitate. Verba enim Salomonis ad œconomicam, & politicam moralis Philosophię partem pertinent, neq; obligant, veluti lex Diuina, neq; credendum est, Salomonem dehortari ab officiis caritatis, sed a fideiussione inconsulta. Nam B. Paulus in Epistol. *ad Philem* fideiubet pro Onesimo & Eccles. c. 29. legimus, *Vir bonus fideiubet proximo suo*, & postea sequentibus verbis deterret ab inconsulta fideiussione. 47

Postremo, illud non omittendum, quod † etiamsi fideiussor acceperit pecuniam pro fideiussione, & soluendo non sit, non est addicendus creditori, in omnibus casibus, in quibus principalis addici non potest. Nam exceptiones competentes principali, competunt fideiussori, & vbi principalis capi non potest, fideiussor capiendus non est, *vt notant Ang. & Imol. in l. Stychum, § quod vulgo ff. de solut. Aret in l maritum, § diligenter, n. 4. v. & de hoc dicam, ff. sol. matrim. Franc. Marc. in decis. Delphinalis nouit, 340. col. 2. n. 6.* nisi forte exceptio personalis sit, puta ne debitor conueniatur in plus, quam facere possit, nam hæc non transit ad fideiussorem *l. & fideiussori, ff. de re iudic.* An autem fideiussor obligans bona sua, sed non personam, possit duci in carcerem, vide infra c. *De debitore rationeres*, sed fideiussori minoris non prodest restitutio quæ minori conceditur, *l. 1. C. de fideiuss. min. l in caussæ, 1. ff. de min. l. 25. tit. 4 part. 3. Bart. & Alex. in d. l. 2. & in l. Marcellus ff. de fideiuss. late Curt. iun. in l. post additam, n 3. C. de impub. & aliis. Minsing. in tract. de restitut. in integr. c. 14. Hippol. in rubr. de fideiuss. nu. 267. Herculan. in l & si fideiussor, ff. de re iudic.* Nisi dolus aduersarii interuenisset. *gl. in d. l. 2. Inceb. in l. 1. n. 7. C. d. fideiuss. min.*

SVMMARIA

1 *Generalis dispositio generaliter debet intelligi.*
Obligatio personalis defuncti in heredem transit.
More Romano, debitor ex caussa hereditaria creditori addicebatur.
2 *Persona heredis, obligationis naturam non mutat.*
3 *Lex vel statutum, loquens in debitore, ad eius heredem extenditur etiam, vt exsequutio in eius bonis, & persona possit fieri.*
Limitatur, sed declaratur num. 5.
4 *Ille dicitur debitor, a quo, vel etiam inuito debitum potest extorqueri.*
6 *Filiis, ne creditoribus, pro paternis debitis, non potest fieri exsequutio, nisi prius probetur, illos se hereditati prius immiscuisse.*
7 *Lex 8. tit. 4. lib. 6. Ordinam. seruanda est in herede debitoris fisci.*
8 *Præmium debet esse par labori.*
9 *Aduersus debitorem scriptum, mandatur instrumentum exsequutioni, & non cõtra non scriptum (nisi heres fuerit debitori.)*
10 *Licentia capiendi debitorem propria auctoritate, non ex lege, sed ex pacto, an extendatur ad heredem debitoris, & n. 11. & 13.*
11 *Qualitas obligationis, non immutatur ex persona heredis.*
12 *Pactum personale ad heredem non extenditur.*

Titium heredem Semprouii, & offerre probationem incontinenti, quod sit heres.

6 Præterea quod sit liquidandum, † quod est heres probatur, quoniam licet dicatur, *Si filius, ergo heres*, vt notant omnes *in c. fin. 17. q. 4.* tamen filius non potest conueniri a creditoribus hereditatis, nisi probet illum se immiscuisse hereditati. *l. ei qui se, ff. de acquir. hered. gl. in l. si cum dotem, §. transgrediamur, & ibi Dd. ff. sol. matr. gl. in l. necessariis, & ibi Bar. ff. de acquirend. hered. Bald. & Imol. in l. si filius qui patri, ff. de vulg. & ib. Aret. col. 1. Bald. in l. 2. C. ne filius pro patre, Abb. c. quod nobis, qui filii sint legit. & est communis, teste Ias. in d. l. ei qui se, col. 1. vers. sed prima, ff. de acquir. hered.*

7 Adeo autem † heres debitoris capi potest, vt cum iure Regio statutum sit, vt debitor fisci detrudatur in carcerem, donec soluat, etiamsi nominet bona, in quib. fiat exsequutio, & etiamsi det fideiussorem de euictione, fideiussorem scilicet, quod bona sunt sua, & valent summam, pro qua fit exsequutio, vt statuitur *in l. 8 tit. 4. lib. 6. Ordin.* hæc constitutio seruanda est etiam in herede debitoris fisci: nam detrudendus est in carcerem, etiamsi offerat idoneũ fideiussorem, ita recte definit Vasq. *in d. tract. de success. creatione, part. 1. lib 1. § 37.* Cuius opinio præter superiora probatur, quoniam ratio, quare debitor fisci detruditur in carcerem, etiamsi det fideiussorem de euictione, est fauor fisci, non autem odium debitoris. Cum autem, qui petit exsequutionem aduersus heredẽ, sit fiscus, eodem iure aduersus heredem gaudebit, quo gaudet, & aduersum debitorẽ qui debitum contraxit: nam ex persona heredis qui successit debitori, non perditur priuilegium competens aduersus debitorem, etiamsi heres sit priuilegiatus, vt scribit Rod. *in l. post rem, in prima ampl. ad l. Reg. col. 4. vers. prædicta ff. de re iud. optima, l. 67 tit. 6. part. 1. l. 2. §. ex his, ff. de verb. oblig.* Rursus comprobat hanc sententiam, quod in casibus, in quibus debitor potest ex legis dispositione capi a creditore, propria auctoritate, quos enumerat Crotus *in rep. l. nemo potest. ff. de l. 1. num. 8.* eadem auctoritate & licentia potest vti aduersus eius heredem, *auctor. Bart. & Dd in d. l. postulante, per text. ibi. ff. ad Trebel. Abb. in c. fin. col. 1. de rebus cred. notat Crot. in d. l. nemo potest, num. 9.* Vasquius dicit communem *in loco supra citato, num. 36. vers. si aut ergo, tex. l. 2 §. ex his, ff. de verb. oblig.* & quia heres & defunctus, vna & eadem persona reputantur, & lex loquens de debitore, comprehendit heredem, *l. non erit, §. dato, ff. de iureiur.* Ergo cum ex hac lege permittatur creditori, habere in sua potestate debitorem inopem, eodem modo poterit habere eius heredem, si soluendo non sit. Rursus adeo in heredem etiam exsequutio rigide fieri potest, vt si statuto caueatur, vt condemnatus, aduersus quem fit exsequutio, teneatur soluere decimã iudici, certe si fit exsequutio cõtra heredem, tenetur soluere decimam, sicut debitor. Ita docuit prudenter Vasq. *d. §. 6. n. 52. vers. hæc doctrina, aduersus Bald. in l. 1. vers. pone statutum. C. de exsequu. rei iudic. Dec. in l. heredem, nu. 1. ff de reg. iur.* quibus adde Soc. *cons. 293. nu. 2. vers. confirmatur, lib. 2. Alexan. l. postulanto, num. 7.* Vnde infert Vasqu. quod cum iure Regio decima detur in aliquibus regionibus, *Alguazelo* exsequutanti debitorem, quod eadem decima dabitur, cum exsequutionem facit aduersus heredem. Mihi hæc illatio magnopere placet: nam decima datur *Alguazelo* propter laborẽ exsequutionis. Eũdem autem laborem sustinet, cum exsequutat heredem, quem cum exsequutat debitorem. Cum autem labor par fit, par debet præmium, præsertim, cum heres sit debitor, & lex Reg *1. 2. 3. & 4. & l. fi. tit. fin. lib. 5. Ordin. & l. 22. tit. De los Alguaziles, libr. 5. Ord.* loquitur de exsequutione, quæ fit in bonis debitoris, & heres non soluens elapso termino, culpa dignus est.

Quod autem attinet † ad decisionem Bald. *in l. 2. C. de exsequu. rei iud.* supra relatam, quam sequuntur Dec. Soc. & Alexan. fundamentum earum est, quod statutum loquitur cum condemnato, & heres non fuit condemnatus, sed est heres condẽnati: Sed certe, nisi mens statuti aliud dictaret, ego potius Vasq. iudiciũ probarem: si decima datur iudici propter laborẽ exsequutionis, cũ n. par sit labor, cũ exsequutat heredem, par debet esse præmium. Imo est maior labor, cum exsequutat heredem: nam ipsum condemnatum posset exsequutare, absq; alia liquidatione, quia continetur in processu, & sentẽtia condemnatoria loquitur cum eo. At cum est exsequutãdus heres, debet liquidari, quod est heres, & alia dicta *supra num. 14.* Item in casu statuti supradicti, decima non videtur dari iudici propter condemnationem, sed propter exsequutionem, & sic licet heres non fuerit condemnatus, sufficit, quod exsequutio fit aduersus eum. 8

Præterea adeo † iuri conforme est, heredem eodem modo cogi ad solutionem, quo defunctum, vt etiamsi statutum dicat, vt instrumentum mandetur exsequutioni, aduersus debitorem scriptũ in instrumento, adhuc exsequutandus est heres: nam heres & defunctus, eadem persona reputantur, *vt in Auth. de iureiur. a moriente præstito, §. 1 Coll. 5.* & quæ late notauit Dec. *in l heredem, n. 2. de reg. iur. & latius post eum Gomez. in §. actiones autem, n. 3. Instit. de act.* & ex mente, & vniformi ratione statuti heres cõprehenditur, *vt in l. non erit, §. dato. ff. de iureiu.* Ita docet Paul. Imol. Ang. & Alex. *in l postulante ff. ad Trebel. Alex. cons 18 n. 16. col. pen. lib. 5. Soc. cons. 293. col. 2. lib. 2. Chass. in consuet. Burg. rub. 7 § 13. tit. Des successions, verb. Par benefice, n. 14. Dec. in d. l. heredem, n. 4. ff. de reg. iur. Bal. in l. 1. C. quorum leg. per tex. ibi iunct. gl. in verb. Heredi scripto, Vasq. dicit communem, vbi s. nu. 42.* Et est bonus tex. *in l. ex contractu. ff. de re iud.* vbi ius exsequẽdi transit aduersus heredem, quia licet non sit ligatum cum eo, non reputatur noua persona, quia heres & defunctus eadem persona censentur: & hoc apud nos est manifestius, quia semper debitores promittunt pro se, & pro suis heredibus, *vt notat Rod. in rep. l. post rem, in 1. ampl. ad l. Reg. col. 2. ff. de iudic.* 9

Deinde adeo sic heres capi potest, sicut defunctus, vt etiãsi debitor defunctus capi posset propria auctoritate, nõ ex lege, sed ex pacto, certe vis pacti extenditur ad heredem, & capi potest sicut defunctus, non minus, quam si captura illa proueniret ex lege, vel statuto. Ita nouissime docuit Vasq. *d. p. 1. lib. 1. §. 6. n. 38. vers. vnde in iud. cando,* vbi dicit, quod ita consuleret, & iudicaret. 10

Mouetur, quoniam heres & defunctus, vna & eadem persona censentur, *vt supra proxime dictum est.* Et statuta in debitoribus, extenduntur ad eorum heredes, vt apparet ex superioribus *l. postulante. ff. ad Trebel. gloss. l. 1. in verb. Heredi scripto, C. quorum legat. l. 2. §. ex his ff de verb. oblig.* vbi probatur, quod qualitas obligationis, non immutatur ex persona heredis. Deinde adducit, quod non est maior ratio in

herede debitoris, qui capi potest ex lege. vel statuto, quam in herede eius, qui capi potest ex pacto. Contrariam tamen sententiam, imo quod non possit capi heres eius. qui non ex lege, sed ex pacto capi potest, probat Bart. *in l. si decesserit, ff. qui satisdar. cogant. & ibi Paul. Alex. & Ias. n. 13. ver. quinto modo, Bal. & Alex. in l. postulante, ff. ad Trebel. Ang. in l. 1. C. qui bon. ced. poss. Alex. cons. 18. nu. 16. lib. 5.* & fatetur esse communem Vasq. *d. n. 36. vers. stant ergo duae communes, Chass. in consuet. Burgund. rubr. 7. §. 13. tit. Des successions, verb. Par benefice, nu. 14. vers. contrarium.* Mouentur ex tex. *in d. l. si decesserit.* Et quoniam pactum, vt debitor capi possit, videtur personale, & licentia, vt sese capiant, non debet ligare heredes, *l. vna, §. ne autem. C. de cad. tollen.*

12 Mihi videtur distinguendum, † aut enim debitor, qui paciscitur in instrumento, vt possit capi, nō poterat capi de iure communi, quia prohibitum est, quemquam capi pro debito, nisi ex caussa iudicati, dixi *c. 1. n. 57.* Et certe, licet ipse aliter paciscatur, hoc non debet extendi ad heredem: quoniam hoc pactū est personale: & licet persona aduersus iuris dispositionem patiatur se capi, hoc cū personale sit, nō transit ad heredes; nemo enim ab eis abstulit beneficium iure communi debitoribus concessum.

His accedit, quod pactū, vt debitor capiatur, non seruato iuris ordine, non valet, *vt docui c. 1. num. 38.* neque enim iuris ordo pactis priuatorum subuerti potest, *vt ibi dixi.*

13 Praeterea Vasq. † loquitur, quando pactū factum fuit, non solum, vt debitor capiatur, verum ēt, vt capiatur propria creditoris auctoritate. Hoc autem pactum non valet, etiam quoad personam paciscentis, etiamsi sit iuratum, quoniam captura est meri imperii, & quae sunt meri imperii, non possunt renuntiari pactis priuatorū. Qua ratione tale pactum non valere post alios docui *c. 1. n. 36.* & vnus ex his, qui hāc opinionem probat, etiamsi pactum sit iuratum, est ipse Vasqu. *in loco quem citaui, d. c. 1. nu. 35.* Adducit enim prudenter, quod ex tali pacto, si validum esset, oriretur seditio, & rixa. Inter Christianos autem pace & concordia nihil debet esse commendabilius. Quare cum pactum hoc sit odiosum, & in ipso debitore se obligante reprobatum, verissimum est, tale pactum non ligare heredem, siue pactum fiat, vt capi debitor possit, propria auctoritate, siue vt ducatur in carcerem. Neq; obstat, si quis obiiciat, *redde rationem differentiae? quare, si debitor capi potest ex lege, potest capi eius heres, & non quando debitor ex pacto solum capi potest, non ex lege.* Mihi magna videtur esse ratio differentiae: nam cum ex lege conceditur captura debitoris, heres nō grauatur: nam si capiatur, patitur, quod omnes debitores patiūtur, ipse autem debitor est. At cum capitur ex pacto defuncti, queri potest, se aduersus iuris dispositionem capi, neq; obstare pactum debitoris, quoniā id personale fuit, & licet debitor renuntiauerit suo iuri, id non tollit ius ipsi heredi, & omnibus debitoribus concessum ex lege, ne capiantur, non facta excussione, & non constito de debito. Si tamen debitor, qui fecit pactum, vt caperetur, promisit rem iure statutario, vel communi concessam, & tunc heres capi poterit, non ex vi pacti, sed ex vi legis: Sit exemplum, Titius promittit in instrumento guarentigio, se soluturum centum intra decem menses, & quod si non soluat elapso termino, coniiciatur in carcerem, nisi det fideiussorem de euictione, certe etiam heres coniici poterit, quoniam lex Regia dictat, vt omnis debens ex instrumento guarentigio, coniiciatur in carcerem, nisi fideiussorem dederit, & potius capitur ex lege, quam ex pacto, si nō det fideiussorem. Cum ergo heres detrudatur in carcerem, & poena carceris habeat locum aduersus eum: multo magis habebit locum dispositio huius legis quae a carcere liberat. Quid tamen si statutum loquitur in personam, puta, vt exsequutio fiat aduersus eum, qui contraxit, an possit fieri aduersus heredem in casibus, in quibus de iure communi captura non admittitur? Ang. quod non *in dict. l. postulante, Soc. cons. 120. nu. 18. lib. 1. Bart. in d. l. si decesserit.* Sed redeundo ad principalem quaestionem, equidem contraria sententia sua etiam habet fundamenta, quae bonum virum nōnunquam ambigere facient: Ergo omissa disputatione, quae videntur manifestiora, breuiter distinguendo proponā. Distingue igitur, aut heres succedit debitori nōdum addicto creditori, aut succedit debitori, qui iam creditori addictus & traditus fuerat.

Primo casu illud est expeditum, quod † heres, intra nouem dies a morte defuncti, non potest exsequutari, neque inquietari, & per consequens, neque addictio eius peti potest, text. est *in Auth. vt cum de appellatione cognoscitur, §. meminimus, col. 8.* Pro eius concordia. *& l. fin. §. donec, C. de iur. deliber.* vide Paz *in praxi 1. tom. 4. part. cap. 1. a num. 40. Regiam l. 13. titul. 9. part. 7.* Facit text. *in l. 2. §. penult. ff. de in ius vocand.* Et cum textus in *d. § meminimus* dicat, heredes propinquos, affines, & fideiussores defuncti, non inquietandos, vetat haud dubie exsequutionem, qua nullus est inquietandi modus vehementior. Ita Bartol. *in l. fin. §. donec, C. de iur. deliber. notat Rodr. in repetitione ad l. post rem, in 9. limitat. ad l. Regiam, ff. de re iud.* Et vide eundem, *in d. repetition. in 3. ampliatione ad l. Regiam.* 15

Post nouem † autem dies distinguendum est: aut enim debitor mortuus, bona relinquit aut non. Primo casu, aut heres fecit inuentarium, & absq; dubio dispositio huius legis, non habet locū aduersus eum, si facultates defuncti non sufficiunt ad solutionem. Quoniam heres non tenetur, nisi quatenus est in inuentario *l. fin. §. 1. C. de iur. delib.* & sic eum supra id deficiat obligatio aduersus eum, nullo iure capi potest, quoniam obligatus non est. Ita docet Salycet. *in l. fin. §. computatione, nu. 22. ad fin. C. de iure deliber. & Alex. in dict. l. fin. §. & si praefatam, n. 10. col. penult. & ibi Ias. nu. 12. & Alex. in l. postulante, col. 2. nu. 4. ff. ad Trebel. Bald. cons. 380. lib. 2. Soc. cons. 170. num. 18. lib. 1. Bar. in d. §. in computatione, num. 8. prope fin. Imol. in dict. l. postulante, & in l. 4. §. si praetor, ff. de dam. infect. Berous qu. 5. col. 2. & 3. Bal. d. l. fin. §. & si praefatam, col. 2. nu. 3.* Quae nota, quoniam plures ex his dicunt, simpliciter instrumentum non posse exsequutari aduersus heredem, qui fecit inuentarium. 16

Intelligendum enim † vt non possit exsequutari capiendo, vel detinendo personā, postquam ostendit inuentarium, & offert bona ibi contenta, vel cōstat ex eo debitū esse vltra vires hereditarias, ne statutum sibi absq; caussa sit nociuū, & auferat ab eo plus, quam ex hereditate consequutus est. Et ita intelligit expresse Sal. *d. n. 22. ad fin.* vt scilicet nō possit exsequutari vltra vires hereditarias, & omnes ita sentiunt, vt apparet ex glossa & ratione quam citant, scilicet quod statutum intelligi debet, iuxta eius commu- 17

commune, quando aliter intellectum pareret damnum tertio, & auferret ab eo ius suum. Quare dicunt Dd. quod si dictet statutum, vt instrumentum, quod potest exsequutari aduersus debitorem, possit exsequutari aduersus heredem, intelligitur, nisi heres fecerit inuentarium, & vires hereditatis, non patiantur. Non tamen negant, quin possit exsequutari & duci in carcerē. quousq; ostendat inuentarium. Nam si illud ostendat, & offerat bona, relaxādus est e carcere, vt notat Bal. *in d. § & si præfatam, n. 3.* & ibi Corn. secus si abscondit. *Soc. in d. cons. 120. n. 18. lib 1.* si non ostendat, capietur ex sua contumacia. *Bal. d. nu. 3. Ber. quæst. 57. col. 3.* quousque ostendat idem, si abscondit bona contenta in inuentario. Reperio tamen, quod Berous *dict. q. 57.* contendit, simpliciter via ordinaria agendum aduersus heredem, qui fecit inuentarium, non vero exsequutiue. Citat Dd. *in d. l. fin. C. de iur. delibar.* Sed certe lapsus memoria videtur; nam Doctores dicūt, quod non potest exsequutari, quando fecit inuentarium, & bona non sufficiunt. Et ita intellexit Soc. *d. cons. 120. nu. 18. lib. 1. Bald. in d. §. & si præfatam, post Sal. dict. n. 22.* Alias rarissime fiet exsequutio aduersus heredem, cū rarissimi sint, qui inuentarium non conficiant, & præsertim fiet exsequutio, cum in termino decem dierū, quæ dantur, vt exsequutatus se opponat exsequutioni, possit debitor ostendere inuentarium, pro quo est præsumptio, & probare bona hereditaria non sufficere. Et reperio quod Ferdinand. Vasq *in 1. part. de success. creat. lib. 1 §. 6. num. 46.* scribit, se in vsu forensi sæpissime respondisse in casu magis dubio, scilicet quando debitum, pro quo heres conuenitur, debetur fisco: nam in fisco id priuilegium est, vt quiuis debitor alias immunis a carcere, vt dico c. 16. *de nobili, vel aduocato, vel aliàs eruditione, seu nobilium, vel primariorum ciuium cognatione præstans*, dicit tamen Vasq. quod heres debitoris fiscalis, si fecit inuentariū, non debet esse in vinculis, dum liquidantur vires hereditatis; Itaq; non negat exsequutiue procedendum, sed negat, heredem ostendentem inuentarium detinendum in vinculis, neq; capiendum si offerat bona, nam solum est debitor respectu illorum bonorum, & si ea offerat, etiamsi non offerat pecuniam, non potest capi, quia satisfacit offerendo ipsas res hereditarias, *vt in d. l. fi. § et si præfatam.* & quod nō sit capienda persona, notat Saly. *in d. l. fi. n. 23. Bal. d. §. & si præfatam, n. 3. & ibi Corn. Alex. l. postulantem, nu. 4. Beros qu. 57. in fin. Soc. cons. 120. nu 18 lib. 1.* Quod confirmatur, quoniam heres faciens inuentarium, videtur respectu creditorum esse quidam depositarius, qui reddendo bona liberatur, & impropriè est heres *vt notat Cassan. in cons. Burg. rubr. 10 §. 1. verb. sie heritage, num. 1.* Facit, quod dico *infra de alimenta sutium debente, vers. quod confirmatur, num. 5.* Sed ad rem, cum debitor non teneatur vltra vires hereditarias, non est, quod pro debito supra vires hereditarias petatur, addici creditori, cum debitor supra vires hereditarias non sit. Quinimo, non solum post facti im inuentarium, verum neque intra tempus conficiendi inuentarii, heres exsequutari potest, neque conueniri, neq; vllo modo inquietari, text. est *in l. fin. § donec. C. de iur. delib.* Imo, neq; sententia aduersus defunctum lata, potest intra dictum tempus aduersus heredem exsequutioni mādari, vt ibi probat text. quem Bart. notat ibi. & dicit, quod ex eius dispositione practicatur quotidie, quod exsequutio instrumenti non fit aduersus heredem, intra tempus conficiendi inuentarium: quod Rodericus dicit esse perpetua memoria dignum, in repetitione *l. post rem, in prima ampliatione, ad l. Regiam, col. 4. vers. aduerte tamen*: & dicit id procedere, etiam si hereditas sit locupletissima, ex sententia Bald. qui dictum § *donec*, extendit etiam in hunc casum, quoniam lex id videtur concedere propter occupationes heredis, & quod heres, neque exsequutari, neq; conueniri possit, intra tempus conficiendi inuentarii. Et quod instrumenta non sint intra illud tempus exsequutioni mandata, notat Ias. *in d. l. fin. § donec, Boer. decis. 10. num 3. Rebuff. in Regias constitutiones, 1. tom. artic 6 gloss. 4. num. 74. Chass. in consuetud. Burgundiæ, rubr. 7. § 13. in verb. Par benefice, num. 13.* vbi dicit hoc quotidie practicari. *Vitalis Camb in tractatu clausularum, in clausula, nihil nouari confectione inuentarii pendente, col. 1.* Imo, hæc exceptio, quod heres est intra tempus conficiendi inuentarium, impedit litis ingressum, *vt notatur in decisione Tholos. 321. & intellige, vt ibi in additione, & vide Chassan. vbi supra num. 11. vers. qua autem, in fine, Ias. in l. fin. §. licentia, nu. 7. col. fin. C. de iur. delib.*

Ex his apparet, heredem † non capiendum, neq; 18
inquietandum. Et per consequens non addicēdum intra tempus conficiendi inuentarii, neq; post confectum inuentarium, si bona hereditaria non sufficiant: non enim in plus tenetur, neque pro debitis defuncti potest duci in carcerem, nisi forte abscondat bona contenta in inuentario: tunc enim ex propria culpa capi poterit, *vt notant, Bald. in l. fin § & si præfatam, nu. 3. & ibi quoque Corn. C. de iur. delib.* quod comprobatur ex his, quæ dico *d. c. 16. de Nobili, & c. n. 6. & 126. c. 10.*

Sed veniamus ad secundum caput primi membri distinctionis, scilicet, *quando defunctus bona reliquit, & heres non fecit inuentarium, an tunc sit addicendus creditori, si non sit soluendo?* Et distinguendum est: aut enim defunctus obligatus erat ad aliquod factum personale, personæ cohærens: & certe ratione facti non præstiti, heres non potest conici in carcerem, *vt notant Bar. & Ang. & Ias. num. 13. in l si decesserit, per text. ibi, ff. qui satisdar. cogan.* Si autem defunctus non ad factum, sed ad pecuniam, vel quid simile præstandum obligatus erat, & certe heres, si non confecit inuentarium, & soluendo non est, debet addici creditori, etiamsi excedantur vires hereditariæ, ex omnibus iuribus allegatis supra in fauorem partis affirmatiuæ: nam heres pro debito defuncti capi, & in carcerem deduci potest: & si non fecit inuentarium, præsumitur surripuisse bona defuncti, & tenetur vltra vires hereditarias, *vt in Auth. de heredibus & falcidia, § sancimus*, & non admittitur ad cessionem bonorum, *vt notat Bal. in l. 1 num. 5. C. qui bon. ced pos. & in l fi. C. de iur delib. Ias in § si n. 8. Inst. de act. Soc. reg. 46. fallent. 10. glos in l. 1. C. de ces bonor.* Malitiosus enim debitor, non liberatur cedendo bonis, *l. fin. § ii, quæ in fraud. cred. & ibi Bal. & Ang.*

Hic ergo heres † addicetur creditori nam & de 19
iure communi sibi denegatur beneficium cessionis bonorum, satis autem derogatur, dū addicitur creditori, & satis videtur puniri eius culpa: nam addictio habetur pro pœna corporali, *vt dixi c. 2 & 3.* & debitor ex delicto tradendus est creditori, si soluendo non sit, *vt dico infra c. de Debitore ex delicto.* Item quamuis Dd. dicant, huic non concedendū benefi-

cium cessionis, sed quod debet esse in carcere: loquuntur de iure communi, quo non admittebatur debitorem seruire creditori. At cum admittatur iure Regio, & traditus in seruitium censeatur captus, satis dici potest esse in carcere, cum sit in potestate creditoris, & sequatur eius voluntatem: ideo dimitti debet e carcere: item, licet maius crimē commisisset, esset addicēdus creditori, vt reficeret damnum: non vero detinendus in carcere. Quinimo iure ciuili, cū denegatur beneficium cessionis, non intelligitur, quod debitor debet mori in carcere, vt docet Rip. *in l. obligatione, n. 30 ff. de pign.* Sed illud non omittendum, quod si heres, qui non confecit inuentarium, vir sit vitæ sanctimonia præstans, non tenetur vltra vires hereditarias, quia cessat suspicio, quod surripuit bona. Ita Soc. *in tract. fallent. reg. 170 facit c. cum ex iniuncto, de nou. oper. nunt.* Sed contra sentit Barb. *in rub. ff. de acquir. hered. & in rep. c. Raynaldus, lim. 12. de test.* Deinde rem tetigit Tiraq. *de pen. temp. c. 51. nu. 113.* & in medio reliquit. Ego nihil definio, tantum virtuti plurimum tribuo.

Nunc tractemus de secunda parte distinctionis, scilicet, quādo defunctus nulla reliquit bona, & heredem instituit: nam hoc etiam inopi licet, *vt in l. hereditas ff. de pet. her.* & heres inuentarium non confecit, & soluendo non est, an sit addicendus creditori: nam si inuentarium fecisset, res esset satis manifesta. Profecto durissimum videtur, vt heres, qui ne obulum quidem accepit a defuncto, non solum cogatur propria bona vendere, ad soluendum debita defuncti, verum etiam, vt eius persona, ratione debiti alieni, cogatur seruire, cum ne in nummum quidem vnum successerit defuncto, qui debitum contraxit, & pecuniam in suos vsus conuertit: hæc sea palam est absurda, & ex diametro pugnat cum æquitate; ideo non admittenda. Plura enim reiiciunt eruditi, non quod aduersentur iuri scripto, sed quod absurda sunt, & ab æquitate aliena, *l. nam absurdum, ff. de bonis libertorum.* Rursus præstat hic æquitatis argumentum, quod docui *cap. præcedenti*, fideiussorem inopem obligatum pro debito alieno, non esse addicendum creditori: hic autem loquimur de herede obligato pro debito alieno, sicut fideiussor: & cum loquamur in casu, in quo nulla pecunia ad eum ex hereditate peruenit, æquissimum est, vt iudicemus, quod in fideiussore, ea eadem ratione. Præterea facit, quod pluribus argumentis docui c. 4. quod ille, qui absq; culpa sua amittit bona, non est addicēdus creditori: hic autē loquimur in herede, qui nihil ex hereditate consequutus, amisit & consumsit omnes fortunas suas, in soluendo credita defuncti, cui in nihil successit præter inane heredis nomen, soluit autem, quia non fecit inuentarium.

10 Neque obiiciat † quisquam, quod non fecisse inuētarium est culpa, quoniam cum nihil est, quod in inuentarium redigatur: inuentarium faciendū non est, cuius enim rei fiat inuentarium, si nihil est. Sic dicimus, quod licet tutor sub grauibus pœnis teneatur facere inuentarium, *vt in l. tutor qui repertorium, ff. de admin. tut.* id non habet locum, quando maior esset expensa conficiendi inuentarium, quam res in inuentarium redigenda. Ita docet Bart. *in l. mediterranea, C. de ann. & trib. lib. 11. & dixi in tract. meo de decim. tut. c. 2. n. 48.*

11 Ex quo infero, † quod licet heres non conficiens inuentarium, teneatur vltra vires hereditarias, *vt in l. fi. § sin vero postquam, C. de iur. delib.* & tenetur creditoribus satisfacere in solidum, id non habet locum, quando nihil erat, quod in inuentarium redigeretur, neq; defunctus quidquam reliquit præter æs alienum: Cuius enim rei fiat inuētarium, cum nihil sit? & non entis nullæ sunt nec possunt esse qualitates, *vt in l. cum qui in prouincia ff. si certi petat.* Quæ opinio æquissima videtur, & probatur quoniam *l. fin. §. & si præfatam*, dicit, quod non conficiens inuentarium, tenē vltra vires hereditarias: ergo supponit, quod aliquæ erant vires hereditariæ. Neque obstat, quod Alex. *ib. n. 4. Jas. n. 2.* dicunt, quod heres eius, qui cessit bonis, tenetur vltra vires hereditarias, si non facit inuentarium: nam ei, qui cedit bonis, vestes relinquuntur, quæ ad heredes transeūt, & sic sunt aliquæ vires hereditariæ, vel intelligendi sunt, quando debitor post cessionem, bona acquisiuit, *vide infra n. seq. & n. 24.* vbi dico, eorum opinionem esse falsam.

His ita definitis, quid iudicandū in secunda parte quæstionis principalis, scilicet, an heres eius, qui iam erat in creditoris potestate, teneatur seruire pro eo, si alias soluendo ex propriis bonis non sit, & inuentarium non confecit: Supponendum autē, quod is, qui nulla relinquit bona, potest testari, & heredem instituere, *l. hereditas ff. de petit. hered.* nam testamentum est declaratio eius, quod quis post mortē suam fieri vult, secundum adducta a Couarr. *in rubric. de testament. prima parte Rubrica per totam.* Plurima autem sunt, quæ hominem significare oportet in vltimo vitæ actu, etiamsi nulla reliquat bona.

His suppositis, vt res exemplo sit dilucidior, finge, debitorem addictum esse creditori, vt ei seruiat per quadriennium: mortuus autē est post biennium instituto herede, qui inuentarium non confecit: creditor autem petit, vt heres, qui etiam inops est, seruiat per reliquum biennium, quid iuris? Mouet quæstionem, quod cum debitor iussus sit seruire per quadriennium, vt satisfaciat creditæ summæ, & solum per biennium seruierit: mortuus est, antequam debito satisfaceret, & tempore mortis debitor erat: si ergo erat debitor, videtur obligationem seruiendi, pro reliquo biennio transire ad heredem, nam actiones ab heredibus, & contra heredes incipiunt, *vt in l. vna, C. vt actiones ab heredibus, & contra heredes incipiant.* & defunctus adhuc debebat pecuniam, & in locum eius operas & seruitium.

Sed tamen in hac † specie ego iudicarem, heredem non teneri seruire creditori. Primo, quoniam heres eius, qui bonis cessit, etiamsi non faciat inuentariū, non tenetur vltra vires hereditarias. *auct. Alex. in l. fi. § & si præfatam, col. 1. num. 4. vers. alius est casus, C. de iure deliber. Bald. in l. fin. ff. de cess. bonor.* Sed hoc argumentum tutum non est. Primo, quoniam dubium est, an heres debitoris, qui bonis cessit, teneatur vltra vires hereditarias, & quod teneatur vltra vires hereditarias, probat Ias. *in d. §. & si præfatam, n. 2. vers. 2. limit. & ibi Alex. n. 4.* 12

Mouetur, quoniam ratio, ea qua Bald. *in d. l. fi. ff. de cess. bon.* docet, heredem eius, qui bonis cessit, non teneri vltra vires hereditarias, est, quoniam heres subrogatur in locū defuncti, defunctus autē non tenebatur, quia qui cedit bonis, non tenetur, quousque pinguiorem nanciscatur fortunam *§ fi. Inst. de act.* Ergo neque heres tenebitur, *argumento l. secundum, ff. de in integr. restit.* etiamsi non fecerit inuentarium. 13

Sed hæc

Sed hæc ratio ſcrupulum habet, quod huiuſmodi priuilegium non tranſit ad heredẽ. ſed eſt mere perſonale *l. ſciendum, ff. de re iud. l. maritum, cum l ſequen. ff ſolut. matr.* Qua ratione aduerſus Bal. pronuntiant Alex. & Iaſ. *in locis ſupra citatis*, ſed reſponde, quod illæ leges loquuntur in his, qui non tenentur, vltra quam facere poſſunt: Debitor autem, qui poſt ceſſionem aliqua acquirit, non tenetur vltra, quam facere poteſt, *l. hu qui bonis, ff. de ceſ. bon.* Si tamen nihil acquirit, nullo modo conueniri poteſt, & vis obligationis ſilet. Cum autem debitor conueniri non poſſit, & obligatio ſit ſuſpenſa, certe cum eadẽ qualitate tranſit, aduerſus heredem: Ergo heres non tenetur. Quare opinio Bald. non videtur aliena a veritate. Et confirmatur, quoniam heres non conficiens inuentarium, ideo tenetur vltra vires hereditarias, quoniam eſt aduerſus eum præſumtio iuris, & de iure, quod res ſurripuit, & quod non fecit inuentarium, ne furtum ſuum detegeretur: hic autem loquimur in herede eius, qui bonis ceſſit. Ceſſiſſe autem bonis probatio efficax eſt, quæ euincit cedentẽ bonis carere, vt notant Canoniſtæ *in c. Odoardus, per illum text. de ſolut. Iaſ. in l. ſi conſtante, nu. 148 ff. ſol. matrim. Parſ. conſ. 80. num 48. lib. 1. Raphael Comenſ. in l. decem, ff. de verb. oblig. & ibi Claud. num. 10. Aufr. in addition. capella Tholoſ. 196.* Sed huic argumento reſponderi poteſt, quod, licet bonis ceſſiſſe, ſit efficax probatio, quod cedens caret bonis, intelligitur pro tempore, quo cedit. Nam poteſt poſt ceſſionem benigniorem experiri fortunam: nam ſi non acquiſiſſet noua bona, opinio Bald. eſt verior, *vt infra dicam*: præſertim, ſi ceſſit bonis in fauorem creditoris, qui agit aduerſus heredem. Nam tunc, cum ex eius confeſſione conſtet, fuiſſe inopem, audiendus eſt heres, dicens: *defunctum nulla reliquiſſe bona.* etiamſi non fecerit inuentarium: neque ei obſtat præſumtio, quæ eſt aduerſus non conficientem inuentarium, quoniam ea tollitur partis confeſſione, *vt ſupra dicam n. 26.*

24 Sed adhuc opinio † Bald. videtur confirmari ex ratione, quam ipſe adducit, ſcilicet: Quoniam de acquiſitis poſt ceſſionem, non tenetur debitor ſatisfacere, niſi in quantum facere poteſt, *l. his qui bonis, ff. de ceſ bonor.* Ergo neque heres eius. *Argum. l. ſciendum, ff. de in integ. reſtit.* Sed huic argumento reſpondet Alex. *& Iaſ. in d. §. & ſi præfatam*, quod priuilegium, ne quis conueniatur, vltra quam facere poſſit, non tranſit ad heredem, ſed eſt perſonale, *l. maritum, cum l. ſeq ff ſolut. matr. l. ſciendum. ff. de re iud.* Deinde reſponderi poteſt, quod debitori, qui bonis ceſſit, conceditur id priuilegium, de quo ſupra.

25 Quoniam fortunæ † acerbitatem expertus eſt, cum bonis ceſſit, & ſi, quod poſtea acquirit, auferretur illi a creditoribus in ſolidum, non deducto, quod ad alimenta eſt neceſſarium, adigeretur ad mortem, & vitam conſeruare nullo modo poſſet. Ideo de poſtea acquiſitis, non tenetur ſatisfacere, niſi in quantum facere poteſt. Hæc autem æquitas non viget in perſona heredis: nam neque miſerabile ceſſionis bonorum remedium paſſus eſt, neque eget forſan alimentis: nam ſi non de hereditate, forte ex ſua re diues eſt: Ideo licet defunctus non poſſit conueniri in plus, quam facere poſſet, ipſe conueniri poſſe videtur, ſi inuentarium non confecit. Sed certe, quicquid de iure ciuili verius ſit, & etiamſi opinio Bald. verior eſſet, vt eſt reuera, quando debitor nihil acquiſiuit poſt ceſſionem, nihil facit ad noſtrum caſum: nam iure noſtro Hiſpanico, debitor non liberatur ceſſione bonorum, neque ceſſionis bonorum beneficium apud nos in vſu eſt. Ideo non licet ita arguere, *debitor qui ceſſit bonis, non tenebatur*: Ergo *neque eius heres*: Namque apud nos debitor, qui ſoluendo non eſt, tenetur ſeruire creditori, & operis vel ſeruitio ſatisfacere: Ideo argumentum poteſt in contrarium retorqueri, *debitor inops non liberatur cedendo bonis*: Ergo *neq; eius heres.* Ideo omiſſo hoc telo quæramus aliud, quo heredem inopem a creditore defendamus.

Illud autem occurrit, quod † heres non confi- 26
ciens inuentarium, ideo tenetur vltra vires hereditarias, quoniam aduerſus eum eſt præſumtio iuris, & de iure, quod occultauit bona, *vt in authen. de heredibus, & l. Falcidia. §. ſin. tamus.* hæc autẽ præſumtio tollitur confeſſione partis *gl. & Dd. in Auth. Sed iam neceſſe, C. de don. ante nupt.* Quare ſi creditores, vel legatarii confitentur, defunctum nulla alia reliquiſſe bona, quam ea, quę heres dicit, certe heres non tenetur vltra vires hereditarias, etiamſi inuentarium non confecerit, ita notat Bal. *in l. filium, quem habentem col. antep. C. fam. erc. Alex. in d. l. ſi. § & ſi præfatam col. 1. n. 3. Iaſ. n. 2. C. de iur. delib. Paul. in l. in ratione, in 1. § quod vulgo. ff. ad l. Falc. Cap. tantol. 22. & ſeq.* Creditor autẽ, cui debitor defunct' addictus fuit, cũ petiit a iudice, vt illum ſibi addiceret, haud dubie contendit illum inopem eſſe, neque habere bona, nam ſi bona haberet, vtiq; ſibi non traderetur, cum autem ipſe in iudicio affirmauerit, illum inopem eſſe, & hoc titulo illum habeat in poteſtate ſua, certe cum heres dicit, defunctus nulla bona reliquit, dicit idem quod creditor dixerat, cum petiit, debitorem ſibi addici. Neq; obiiciat quiſpiam, forſan poſt addictionem aliquid acquiſiuit. Nam ſi opifex erat, quotidianum quæſtũ reddit creditori, ſi opifex non erat, ſed tantum creditori obſequiales operas præſtabat, certe ex his operis pecuniam nullam quærit, ſed tantum ſatisfacit paulatim ſummæ, quam creditori debet: His cõgruit quod ſupra docui *n. 20.* quod tunc demum non conficiens inuentarium conuenitur vltra vires hereditarias, quando in hereditate remanſerunt aliqua bona: certe ſi nulla remanſerũt, non eſt conueniendus, nam tunc non eſt res, de qua fieri poſſit inuentarium, vide quæ ibi dixi.

Deinde hæc opinio probatur † efficaciter, quo- 27
niam lex faciens mentionẽ, de operis ab aliquo præſtandis, cum ſit odioſa, non extenditur ad eius heredes. Ita docent Alex. *& Iaſ. n. 8. in l. venia, C. de in ius vocand. Specul. tit. de feud. num. 15. Afflict. in conſtitut. Sicilia, incipiente probationum defectum, nu. 78.* Quinimo, neque operas obſequiales, quæ leues & faciles ſunt, non tenetur heres præſtare, *l. heres, ff. de obſequiis, a liberis, & libertis patrono præſtandis, l. non ſolum. §. namquam, ff. de iniur. notant Alber. & Raynerius in d. l. heres, Azo. in ſumma, C. de libertis, & eorum liberis, col. 1. & 2. gloſ. in l. fin. C. eod. tit. Ludouicus Gomez, nu in § pœnales, nu. 34. Inſtit. de act.* Quod fallit in operis libertorum, nam, & heredes eorum illas pręſtare tenentur *l. 1. §. quæ onerãda, in fi. ff quarum rer. act. non detur, l. qui libertinus. § poſthumus, ff. de oper. libertor.* Confirmatur hęc opinio, quoniam addictus creditori infamis efficitur, & dicitur pati pœnam corporalem, *vt docui c. 2. n. 31. & c. 3. nu. 6.* Pœna autem corporalis (imo neq; pœnales actiones) ad

seruitutem deducta videtur, *vt in l. Præses, & in l. si liberum capium, & in l. si is qui te, iuncta lege finali, C. de captiu. & postlimit. reuers.* Ex quo vides *l. in metallum* loqui in nostro casu: imo, in casu magis dubio.

7 Quoniam damnatus † in metallum fit seruus pœnæ, & debet operas ratione delicti: cuius punitio ad publicam spectat vtilitatem. *l. congruit, ff. de offic. præsid.* Huc accedit *text. in l. interdum ff. de oper. liber.* Inquit lex. *Nam dum languet libertus, patrono operæ pereunt.* Idem probatur *in l. liberta, ff. de oper. lib.* Inquit lex. *Liberta, operas, si maior est quinquaginta annis, dare patrono non cogitur.* Idem probatur *in l. nec audiendus, ff. eod. tit.* Et quod senectus ab operarum præstatione liberationem præstet, notat Azon. *in sum. Cod. de oper. libert. column. 2. & in summa, §. sequitur, Cod. de vsufr. gloss. in l. liberta, ff. de oper. libert. Alb. in rubric. ff. eod. tit.* & magis proxime ad nostrum casum, docet Zasius *singularium responsorum lib. 1. cap. 3. num. 34.* Sic Diuus Benedictus *in regula monachorum, capit. 37.* iubet, ne senes cogantur regulæ præcepta obseruare, his verbis: *Natura quodammodo trahitur ad misericordiam senum, & infantium: vnde districtione regulæ non teneantur.*

8 Sic Iure † Regio senectus excusat a muneribus personalibus generaliter omnibus indictis *l. 17. tit. 4. libr. 4. Ordin.* & probatur *in leg. 3. §. quamuis, & §. Præses, ff. de muner. & honorib. l. munerum § is quoque vers. Camelelasia, ff. de munerib. & honor. ibi. Sola corporis ministerio obligentur, nec vlla excusatione liberantur, nisi sola læsi, & inutilis corporis infirmitate* Seniores enim a multis muneribus excusantur *l. 2. § si ff. de decurion. l. Et qui originem, §. quamuis, & §. circa frumentis ff. de muner. & honor. l. fin. C. qui ætate se excusat. lib. 10. l. 1. C. de his qui morbo. vel ætate. l. excusantur, ff. de excusat. tutor. l. maiores, l. semper, ff. de iure immun. §. item maio. Instit. de excus. tutor.* Sic senes a longis itineribus, quos ceteri necessario subire tenentur, immunes sunt, *c. magna de voto*, vbi votum transmarinum, alias irremissibile, remittitur propter ætatē. Facit textus *in c. quamuis, de sent. excommun. c. placuit, 18. distinctione*, vbi Episcopus excusatur ob ætatem, ne ad synodum personaliter accedat.

9 Deinde, † quod debitor senex non sit addicendus creditori, probatur, quoniam debitor nobilis, etiamsi soluendo non sit, non est addicendus creditori. *vt dico c. 16 per totum.* Senectus autem nobilitas quædam est, *l. prouidendum, Cod. de postul. in princ. ibi. Meritum, nobilissimos fecit, aut vetustas.* Vnde senes gaudent priuilegio concesso egregiis personis. *in l. ad egregias ff. de iureiur. vt notat glossa ibi per textum, in Auth. de hered. & Falcid. § hinc nobis, & sequuntur omnes dd. in d. l. ad egregiam*, quamuis Angelus ibi scribit, quod hoc non seruatur de consuetudine. Sed dd. opinionem sequitur Antonius *in c. quoniam frequenter, in princ. vt lite non contest.* Vbi dicit, quod hoc casu senex iudicandus, qui attigit annum septuagesimum secundum, vt probatur *in c. si qui testium, & ibi gloss. & DD. de testibus. nota Barbat. cons. 20. col. 3. li. 2.* Et certe communis, necessario seruanda est, si senex imbecillus sit.

10 Rursus hæc opinio probatur, † quoniam debitor infirmus non est creditori addicendus, neque tenetur ei seruire. *l. cum heres, §. Stychus, ff. de statu libe. l. in metallum, ff. de pœnis, l. prætor, ff. de excus. mun. cap. 1. de clerico ægrot. in 6. & dico infra.*

11 Senectus † autem ægritudo est, *l. ciuitatibus, ff. de leg. 1. c. magna, de voto, vbi ita docet Abb. idem Abb. in cap. quoniam frequenter, col. 6. vt lite non contestata.* vbi scribit, legem loquentem in ægro practicandam in sene. *vt etiā scribit Archid. in c. nihil 7. q. 1. Gomez. in regula Cancellariæ de infirmis resignantibus, q. 7.* Nā senectus, & grauis ægritudo, æquiparantur. *cap. 1. de clerico ægrotan. in 6. Anchar. cons. 279. quæstio proponitur.* Hinc Terentianum illud: *Ipsa senectus morbus est.* Et Aristot. *lib. 5. de generatione animalium*, senectutē per se ipsam morbum esse naturalem docet, qua (*vt inquit Horatius*) multa circumstant incommoda.

Neque senex solum censetur ægrotare, verum etiam semper videtur esse in morte. *l. is qui, ff. de fideicommiss. libert. notant recentiores in l. senium, C. qui testam. facer. poss. Gomez. in regula Cancellariæ, de infirmis resignantibus, q. 7. Catald. in tractatu de translatione Concilii Basiliensis, col. 3.* Corpus autem mortui, nō potest retineri pro debito. *l. cum sit iniustum, Cod. de sepul. viola. & dico in c. 1. n. 19.* Ergo neque senex, qui, vti Beroaldus ex Græcorum Prouerbio refert, *Homo est, & non est* Et doctissimus Erasmus referens, Senectutis incommoda, inquit.

Denique totum hominem paulatim surripit ipsi:
Neque de priore tandem,
Præterquam nomen, titulumq; relinquit, inanem.
Cuiusmodi tuemur
Passim marmoreis insculpta vocabula bustis.
Utrum ho senecta quæso,
An mors lenta magis dicenda est.

His suffragatur textus insignis *in l. arboribus, §. de illo ff. de vsufr. ibi Ægrotante seruo, vel infante: cuius operæ nullæ sunt, vel defecta senectutis homine.* Ecce senectutē ingrauescētē nō posse vllas operas præstare.

His accedit prudens ratio, scilicet, quod debitor adducitur creditori, vt operis artificialibus, vel obsequialibus satisfaciat creditæ summæ; debitor autem senio confractus, nullas potest præstare operas, *vt in d. § de illo. l. arboribus, ff. de vsufr. l. in metallum, ff. de pœn. l. munerum. § is quoque leg. vers. Cameldasia, ff. de muner. & honorib.* Senectus enim furtim surripit hominem, epotat corporis succos, animi vigorem hebetat, vires conuellit, alacritatem aufert, auctorem vitæ igniculum decerpit. & huius nutricium liquorem vitalem adimit flatus, cum sanguine corpus denique. (vt Erasmus inquit)

Totum hominem paulatim surripit ipsi
Neque de priore tandem
Præter quam nomen, titulumque relinquit inanem.

Cum ergo senis cariosa ætate cōfracti nullæ possint esse operæ, nullus est eius vsus: etiamsi creditori addicatur: ergo non addicendus. Huic opinioni suffragatur. quod scribit Bald. *l. vnic. n. 27. C. de confess. Zas. in tr. feud. par. 8. n. 68.* Postremo, senem eximendum a duro huius legis decreto, probatur, quoniam addictio hæc, qua debitor addicitur creditori, censetur pœna corporalis, *vt dixi, c. 2. n. 35. & c. 3. n. 6.*

Senex autem, † etiamsi crimen committat, misericordiam promeretur, & senectuti ingrauescenti venia datur. *l. si quis in grau. §. ignoscitur, ff ad Syllanian. gl. in l. fere in omnibus ff. de reg. iur. & in c. tanta nequitia, 80. dist. ibi. Tuis equidem canis parcimus, c. tāta, 1. q. 7. c. tempora 26. q. 7. gl. Bart. & DD. in l. quod ergo. §. pœna grauior, ff. de his qui not. inf. Gand. in tr. maleficiorum ti. de pœnis, column. 15. vers. sic in sene. Baldus in cap. 1. de maiorit. & obedient. Platea. in l. final. C. qui ætate se excusant, li. 10* Quare senex decrepitus nō est torquēdus. 13

ita arg. d. §. ignoscitur, notat Gandinus in rub. de quaest. Hippol. in l. edictum, & in §. expedita ff. de quaest. Brunus in tractatu indiciorum, 4. q. princ. col. 28 Caperius in practica criminali, in princ. num. 180. versic. item excipitur senex decrepitus. Senectus enim est probabilis caussa dispensandi, *glossa in Clement. 1. §. pen. verbo necessitate de privileg.*

14 Deferamus ergo honorem senectuti. Namque, vt Ouidius testatur:

Magna fuit semper capitis reuerentia cani.

Et Callistratus Iureconsultus, *in l. semper, ff. de iure immunit.* inquit: *Semper apud maiores nostros senectus venerabilis fuit.* Hoc autem Hispani diligentius facere debemus, quoniam, *vt est auctor Philostratus in vita Apollonij, post initium libri quinti*, apud Gades templum erat senectuti dicatum, quod aetatē rerum magistrā maxime, *vt Aelianus inquit*, venerarentur.

Rursus Concilium Carthaginense quartum *cap. 84.* praecipit, pauperes & senes prae ceteris honorari. Item Leuitici. 19. legimus: *Coram cano capite consurge, & honora personam senis.* Et B. Paulus *1. ad Timoth. 5.* iubet *iuuenes honorare seniores, vt parentes.*

Iudex ergo, † qui carcere reclusum detinet senē, repetat illud Vergilianum, 2. Aeneidos *Dauni miserere senectae.*

Vltimo haec opinio probatur, quoniam haec lex non est practicanda aduersus debitores pueros, *vt dico c. sequenti.* Senex autem longaeuus in infantiam quasi reuoluitur, *vt auctor est Aristoteles, libro Orbicularium quaestionum, 17. cap. 3.* Vnde Plautus in mercatore inquit.

Senex, cum extemplo est, iam nec sentit, nec sapit. Aiunt solere eum repuerascere.

Vnde illud, & vulgi sermone iactatum habemus: *Bis pueri senes.* Et ex Catone illud:

Cum sapias animo noli irridere senectam.
Nam quicunque senex, sensus puerilis in illo est.

Quod refert glossa *in l. senectus, Cod. de donat. Odofredus, & Baldus in l. quid ergo, §. poena grauior, ff. de his qui notan. infamia.*

15 Illud autem addendum, quod non solum eximēdus est a dispositione huius legis, q senex est tēpore quo traditur creditori, verum etiam, qui postquam traditus fuit, ad cariosam senectam peruenit: nam in hac specie loquitur, *l. in metallum, ff. de poen.* & maiori fauore dignus est, qui per aliquot annos operas praestitit, quam, qui a principio fauore cariosae senectutis, a dispositione huius legis exētus fuit. Praeterea hic quadrant omnes rationes supra relatae, & notat expresse glossa *in l. liberta. ff. de oper. liber. Alb. in rubr. ff. de oper. liber. col. 2.*

16 Quot autem annos † quis agere debeat, vt eximatur a dispositione huius legis, videtur deduci *ex l. 3. ff. de mun. & hono. & ex his quae dixi supra numero, 9. citando Anton. in cap. quoniam frequenter, in princ. vt lite non contestata:* sed meo iudicio res haec non tā ex senecta (hoc est, ex annorum numero) quam ex senio, videtur definienda. Videmus enim, senes virium robore validos. Et rursus videmus, sexagenarium vix pedibus subsistentem. Ideo, res haec arbitrio iudicis videtur committenda, vt ex statu, natura, & dispositione debitoris, illum, vel liberet, vel subiiciat dispositioni huius legis. Non obstant ex aduerso prolata: Non obstat, quod a liberto sene exigunt operae, id enim verum, nisi valde senex sit *l. liberta, ff. de oper. liber. & dixi supra versiculo, his accedit textus num. 12.* Deinde non obstat, quod fauor debitus seni, non debet lędere creditorem: non enim lędit, cū senecta tanta est, vt operae senis ei vsui esse non possint. *Praeterea*, cōdonet senectuti seruitium, vt condonat aegritudini, velit, nolit, & vt condonat morti, in qua senex semper esse dicitur. Haec opinio est Christiana, & in hominum commercium admittēda; nihil enim nobis antiquius esse debet, quam q caritatem sapit. Et iuxta vetus Prouerbium, *Homo homini Deus, non carnifex.*

SVMMARIA.

1 *Pupillaris aetas, non excusat ab operarū praestatione. Lex loquens generaliter minoris personam comprehendit.*
2 *Impubes in carcerem detrudi non potest.*
3 *Impubes non cedit bonis.*
4 *Bonorum cessio dicitur esse alienatio.*
5 *Aetas excusat ab operarum praestatione.*
6 *Statuta exorbitantia, minores non comprehendunt, & num. 3.*
7 *Pupilli, vtpote, quibus rerum suarum administratio non est concessa, sunt immunes a poenis impositis negligentibus, & res suas male curantibus.*
8 *Minor in delictis excusatur a poena, etiam in delictis, quorum punitio expedit reipublicae.*
9 *Indulgentia, ratione aetatis, de delicto commisso per minorem, semel cōcessa, durat, si postea adoleuerit, & in simili num. 10. & 11.*
12 *Minor 25. annis, pro pecuniario debito, an capiatur, & num. 13.*
14 *Captura dicitur iniuria irreparabilis, & n. 15.*
16 *Gesta, ab adulto curatorem habente, sine tutoris auctoritate, sunt nulla ipso iure.*
17 *Adultus, aut impubes doli capax, dolo, vel malitia bona consumentes, si fiāt inopes, creditori addicuntur.*
18 *Debitor, ob dolum in rebus propriis, amittit priuilegium, ne capiatur a creditoribus.*
19 *Captiosa paupertas potius nocet quam excusat.*
20 *Ratione doli admittitur priuilegium, ne quis conueniatur vltra quam facere possit.*
21 *Minor, cuius malitia aetatem supplet, maioribus connumerandus.*

Cap. VIII. *An dispositio huius legis exercenda sit in debitores minores, & quid si postea adolescant?*

PRaeterea quęro, *vtrum minor, sit aeris alieni ratione addicendus creditori?* De pupillo prius: de adulto, postea dicemus. Videtur pupillum inopem creditori addicendum, ex textu *l. vt iurisiurandi, §. dabitur, ff. de oper. lib.* cuius verba sunt: *Dabitur in impuberem, cum adoleuerit operarum actio, sed & interdum quandiu impubes est, nam huius quoque est ministerium, si forte numculator sit.* Vides pupillarem ętatem non excusare ab operarū praestatione. Sic Bart. *in l fin. C. qui aetate, vel profess. se excus.* scribit, minores ea personalia munera subire debere, quae sint vitae periculo praestare possunt. Debitor autem eas tantū operas creditori praestare tenetur, quae absq; vitae periculo pręstari possunt *l. hae demum. ff. de oper. liber. notat Salyc. in l. 2. C. de capti. & post lim. reuer. Repa, in l. obligatione generali, n. 8. ff. de pign. Zas. libr. 1. respon. capit. 3. & dicam infra.* 1

His

His accedit, quod lex generaliter loquens, comprehendit personam minoris, *ca. constitutus. de in integr. restit. notant DD. in l. si fine §. Lucius, ff. de administr. tutor. Bald. in l. fin. C. de in integr. restitution. Angel. in l. si plures, ff. de pact. idem in cons. 160. Alber. in 2. part. statu. q. 369. Socin. consil. 123. col. 2. lib. 3. Alex. cons. 49. col. 3. libr. 1. & cons. 119. num. 35. & consil. 234. lib. 6.* Lex autem ista generaliter præcipit, debitorem inopem seruire creditori, ergo comprehenditur minor, *argumento leg. de pretio. ff. de publician.* Præterea, creditor efficacius habet aduersus pupillum, & pro credito vendit eius bona, absq; solemnitate requisita in venditione rerum minoris *l. si pupillorum. §. 1. ff. de rebus eorum, notat Bart. in l. Papinianus, §. sed nec impuberi, num. 3. vers. probatur. ff. de inoffic. testam. Guido Papa, decisione Delphinal. 30. nu. 6.* quia tunc creditor, non vendit nomine pupilli, sed iure suo, & virtute obligationis, quam aduersus pupillum, & eius bona habet.

2 Sed verius est, † pupillum debentem non esse addicendum creditori, etiamsi soluendo non sit. Primo, quoniam impubes nõ potest detrudi in carcerẽ, *argumento. leg. neque impuberes, ff. de in ius vocand. vbi notant Bart. Bald. Roman. Paul. Alexand. Iason & Iacobin. Baptista Sanseuer. in tractat. de debito pupil. & fugit. in 5. qu. prin. Specul. tit. de contam. §. fin. Ang. in l. nemo carcerem, C. de exact. trib. lib. 10. Rom. consil. 120. col. 2. num. 3. cum sequentibus, Boer. in repet. l. consentaneum, num. 165. Cod. quomodo, & quand. iud.* Et dicit Iacobinus *in d. l. neque impuberes,* quod minor viginti quinque annis, non potest pro debito pecuniario conijci in carcerem. *Castell. in l. 66. Tauri, verbo De si arraygar, col. fi. notat Bald. in l. 1. num. 20. C. de qui bon. ced. poss.* Vbi dicit, quod pupillus non potest carcerari, quoniam satis est, quod ex debito paterno patitur secũdum decretum. & ex proprio primũ, & sequitur ibi Salyc. *col. penult. quæst. vndecima:* & ibi etiam dicit Bald. quod minor vigintiquinq; annis non potest pro debito pecuniario conijci in carcerem, & sequitur Ias. *in l. 4. num. 24. ff. de re iud.* vbi dicit, hoc secundum Ang. ideo esse, quia captura est iniuria irretractabilis, sed mihi videt hoc indulgeri ætati. Præterea adducit Ang. alio, *l. 4. §. condemnatum, de qua re infra dicam nu. 12. vers. nunc tractemus.* Hoc supposito manifestum est, quod minor non est addicendus creditori, qui in carcerem duci nõ potest, non est addicendus creditori, vt probaui *c. 3. num. 2. & c. 4. & d. c. infra cap. 16. De debitore Nobili.*

3 Præterea hanc opinionem nominatim probat Rodericus *in repetitione, l. 2. tit. De los gouernos. lib. 2. Fori col. fin. vers. limita. sexto,* vbi dicit, quod lex illa præscribens, vt debitor inops teneatur seruire creditori (vt enim disponit *d. l. 2. De los gouernos*) non est practicanda aduersus impuberem, quia non potest carcerari.

Adducit etiam, † quod impubes non potest cedere bonis, & cum citat Baldum *in l. fin. num. 20. C. de cession. bonor.* non recitat ex vero eius verba, quamuis hæc opinio, vt pupillus non possit cedere bonis, probatur a Salyceto *in d. l. fin. col. pen. q. vndecima, nu. 11. & probat Ias. in §. fin. col. 2. Instit. de action.* quoniã satis est, quod ex debito paterno patitur secundum decretum, ex proprio primum tantum: de qua re vide Barbat. *in c. Raynutius, de testam. in sua Iuanna, citat Ias. in d. §. fin. col. 2. Angelum in l. neque impuberes, ff. de in ius vocand.* sed Angel. ibi de hac re, ne verbum quidem. Sed Socin. *regula 46. fallentia 13.* dicit, quod minor, cum nõ possit incarcerari, non potest cedere bonis, quia cessat ratio, propter quam conceditur beneficium cessionis, scilicet, vt debitor effugiat carcerem, *l. 1. C. de cess. bon.* Sed ego rem hanc, (vt scilicet debitor impubes non possit addici creditori) ex ea ratione amplector; quod impubes non est detrudendus in carcerem: alias si hoc deficeret, non me magnopere moueret, quod non potest cedere bonis. Illud enim ideo est, quoniam cessio bonorum est alienatio bonorum, & ex propriu contractu nõ patitur, nisi primum decretum. & ex paterno secundum: hic autem loquimur, quando nulla bona habet, & sic de non alienando, sed peritur, vt soluat operis, nam opera est loco pretii, *vt dixi cap. 2.* tunc enim, nisi ratio supradicta aduersaretur, nõ esset iniquum, vt seruiret creditori. neq; enim, si petat creditor, suum debitum, recusare potest solutionem, ex eo quod impubes est, imo creditores vendũt eius bona, etiam si sit minor, *l. fin. ff. de priu. cred.* & vendũt non seruata solemnitate, quæ in alienatione rerum minoris seruari solet, *vt dixi supra nu. 1.* Cum tamen incarcerari non possit, & operæ non sint bona præsentia, sed futura: æquum est, vt non addicatur creditori, debetur enim venia ætati.

Comprobatur hæc opinio, † quoniam ætas excusat ab operarum præstatione, *l. cæterum, ff. de rei vendic. l. semper ad finem, ff. de iure immun. scribit Azo. in rubric. C. de oper. liber. colu. 2.* 5

Deinde si infans est, infantiæ proximus, in quem vlum est addicendus creditori, cum eius nullæ sint operæ. *l. arboribus. §. de illo ff. de vsufr. ibi. Ægrotante seruo, vel infante sunt opera nulla sunt.*

His suffragatur textus *in l. quicumq. C. de seruis fugitiuis,* vbi fit sermo de quodam casu, in quo; qui nõ potest soluere, luit corpore: dicit tamẽ textus, quod minor non debet eam corporalem pœnam subire; is autem; qui creditori addicitur, dicitur pati pœnam corporalem: ergo ab ea immunis debet esse minor.

His accedit, quod si aliqua lex punit aliquid, quod de iure communi non punitur, non comprehendit minorem, licet generaliter loquatur. Ita probatur *in c. 2. de delict. puerorum, scribit Rom. singul. 816. incip. tu audisti similiter; alias est singulare vltimum, Bald. in l. si ex caussa, § si ff. de minor. Cremensis sing. 30.* vbi tradũt, quod si ex statuto extrahẽs oleũ, e tali regione puniatur, non comprehenditur pupillus. Cum autem debitorẽ, addici creditori, sit aduersus ius cõmune, *vt docui c. 1. nu. 6.* certe licet lex generaliter loquatur in debitore, non comprehenditur pupillus.

His congruit, † quod hæc lex est odiosa, & exorbitans: statuta autem odiosa, vel exorbitantia minorea non comprehendunt, *vt tradit Bart. in l. etiam, ff. de minor. Bald. in l. 1. C. quando Imperat. inter pupill. & vidu. Hipp. singul. 481.* Vbi tradit, quod licet statuto caueatur, vt filia dotata nõ succedat stantibus masculis, tale statutum non habet locum in filia infante, *citat Bald. in l. si pluries, col. 10. vers. iuxta prædicta formatur talis quæst. C. de cond. inser. Anchar. in repet. c. canonum statuta, col. 19. vers. pone statuto cautum, de constit. Alex. cons. 162. visis his, col. 1. l. 6. de qua re alibi differam.* Cum ergo dispositio huius legis sit odiosa, & exorbitans, *vt dixi c. 1. & c. 2. per totum:* certe non cõprehendit pupillũ. Confirmatur hæc opinio *ex traditis supra ca. 4.* vbi docui, dispositionem huius legis, non habere locũ aduersus eũ, qui absq; culpa sua ex acci- 6

dentia amisit bona, impubes autem culpa vacat, tũ, quia lubricum est eius ætatis consilium, tum, quoniã administratio rerum suarum ad tutorem pertinet, & pupillus neque administrat, neque administrare potest, vnde si facultates eius pereant, ipsi nihil imputari potest.

7 Inde, pupillus † immunis est a pœnis impositis negligentibus, & res suas male curantibus: quoniam rei suæ administratio sibi concessa non est. Ita dicit text. *in l. 1. §. fin. C. de annali except.* Ergo pupillus, qui propter incuriam rei suæ soluere non potest, misericordiam meretur, propter inculpatam paupertatẽ. Nam si non ex contractu tutoris, vel patris, sed ex suo teneretur, vtique absoluendus esset; cum cõtractus non valeret, & ex consequenti debitor non esset. *l. prædiorum C. de præd. minor.*

Suffragatur huic sententiæ, quod si ex contractu, inito per tutorẽ, aliqua pœna irroganda sit minori, certe minor excusatur, dicendo, ego non feci hunc contractum, sed tutor. Sic Ælius Spartianus, de Adriano Cæsare, illud prodit memoriæ, quod decoctores bonorũ suorum iubebat catamidiari (hoc est exsibilandos, & irridendos exhibere) in amphitheatro, *Si suæ auctoritatis essent, hoc est, si essent suæ potestatis*, habens autem tutorem, vel curatorem sui iuris non est. Rursus Liuius *Decadis prima lib. 8.* significat ætatem debitoris misericordiam promereri, ne creditoris nexu detineatur. Inquit Liuius, *Lucius Papirius is fuit, cui cum se, C. Publius, ob æs alienum paternum, nexum dedisset, quæ ætas, formaque misericordiam elicere poterat, ad libidinem & contumeliam animum accenderunt, &c.*

Rursus, quod impubes etiamsi consumtis bonis soluendo non sit, non sit addicendus creditori, sed inopia, & decoctio bonorum veniam promereantur, indicat Cicero *in Oratione pro Calio*: vbi inter alia huic tractatui apta, hæc subiicit: *Nolo cuiusquam fortis, atq; illustris viri, ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere: quod si facere vellem, multi a me, summi atque ornatissimi viri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumtus, libidines nominarentur: quæ multis postea virtutibus obtecta, adolescentia, qui vellet, excusatione defenderet.*

Ceterum ad conuincendam hanc opinionem, vel illud sufficeret, quod in delictis, quorum punitio publicam spectat vtilitatem, impunitas datur, teneræ ætatis ratione. *l. auxilium § in delictis ff. de minorib. l. si ex causa, §. nunc in minoribus, ff. de minor. l. 1 § impubes, ff. ad Syllania. l. ferem omnibus, & ibi gl. ff. de reg. iur. ca. 2. de delict. puero. & ibi Anania, & Abbas. Gandin. in tract. maleficiorum, tit. de pœnis, col. 15. in paruis, Bal. in l. quicumq; col. 4. C. de seru fugit. Hipp. in l. 1. col. ff. ad l. g. Corn. de sicar.* Ergo & hic impubes excusandus, cum, etiamsi crimẽ commisisset, excusaretur. Consonat huic sententiæ, quod diuus Benedictus *in regula monachorum, cap. 37.* præcipit, ne infantes cogãtur regulæ præcepta obseruare. Eius verba hæc sunt: *Natura quodammodo trahitur ad misericordiam senũ, & infantium: vnde districtione regulæ non teneantur.* Ergo impubes immunis est a dispositione huius legis. Non obstant ex aduerso prolata. Primo, nõ obstat *l. vt iurisiurandi. §. debitur ff. de oper. liberto.* vbi in impuberem datur operarum actio, & dum est impubes, præstat, quas ætas ferre potest: & postea, quæ viro congruunt. Sed illud verum, cum operas obligatus est præstare: ibi enim supponit textus, impuberem legitime obligatum patrono fuisse ad præstandum operas, quod qualiter fiat, explicat Zasius, *Responsorum libro primo cap. 3.* In nostro autem casu impubes, neque ex pacto, neq; ex lege obligatus est operas præstare. Ille enim, qui non potest coniici in carcerem, non tenetur seruire creditori, etiamsi soluẽdo non sit, *vt docui c. 3. supra n. 9.* Rursus non obstat, quod lex generaliter loquens, comprehẽdit minorem: id enim verum, nisi in odiosis, vel exorbitantibus, vel in his, quæ aduersus dispositionem iuris cõmunis puniuntur, *vt dixi n. 5. n. 6.* Non obstat quod creditores habent ius efficax, aduersus impuberem: Id enim verum, quoad bona, sed nõ, quoad capiendam personam, *vt dixi n. 1.* Amplia singulariter hanc limitationem: adeo enim verũ est, impuberem, eximendum a dispositione huius legis, vt semel facta liberatione, ratione ætatis, non sit, postquam adoleuerit, addicendus creditori.

Moueor, † quoniam cum minori, non vindicanti 9
necem patris parcatur, ne lege, statutas pœnas patiatur: Certe, etiamsi postea adoleuerit indulgẽtia primæ ætatis ratione concessa illum excusat. Ita notat glossa *in l. 1. in verbo Vlciscatur, C. in quib. causis in integr. restit. non est necessa. & ibi notant Bald. Angel. & Salyc. Alber. & Bald. in l minoribus. post glossam ibi, C. de his quibus, vt indig.* Idem dispositum est, matre non petente tutorem filiis: excusatur enim, si erat minor tempore, quo petere debuit, neque ei obest, quod postea vigesimam ætatẽ ingressa, cessat etiam tutorem petere: sufficit n. quod eo tempore, quo petere debuit, minoris ætatis ratione excusata fuit. *Ita notat Bald. in l. 2. C. si aduers. delict. Spec. tit. de in integr. rest. c. p. § quis autẽ. vers. sed quid si ipsa, & ibi Bald. in additione Ang. Sal. Paul. & Fulg. in l. 2. C. si aduersus delict.*

Sic filius non † redimens patrem a potestate ho- 10
stium excusatur ætatis ratione, neque sibi postea nocet: cum maior factus eo nomine conuenitur. Ita notat Bald. *in Authent. si captiui, C. de Episcop. & clericis. & in l. quæ contra, col. 2. Cod. de success. nupt. Arg. in l. 1. C. in quib. caus. in integr. restitut. non est necessa. Paul. & Iaf. l. sciendum, § fin. ille notabilis, & hic colum. 1. Rom. sing. 221. Fulg. cons. 32.* Faciunt quæ dico *capit. de mulcta.*

Sic cum minor ætas † excuset in criminibus: non 11
est minor cum dolo uerit, ex eo crimine plectẽdus: *auctore Hippol. in l. 1 § infans, eo num. 2 ff. ad leg. Corn. de Sicar. & in l. de minore, in princip. col. fi. versiculo, & an minor ff de quæst.*

Nunc † tractemus, *an pubes, minor vigintiquinq; annis, sit creditori addicendus?* Mouet quæstionem, quod 12
qui non potest pro debito in carcerem duci, nõ est addicendus creditori, *vt docui cap. 3. num. 2.* Minor autem vigintiquinque annis, non potest pro pecuniario debito duci in carcerem, *auctore Bald in leg. 1. numer. 20. C. de cession. bonor. & ibi Salyc. num. 11. Bart. in tractat. de carceribus, q. 4. Ang. in l. nemo carcerem. C. de exact. trib. lib. 10. Roderic. in l. 2 qu. 4. titul. De los gouernos col 1. Aret. §. fin. col. 2. Inst. de actio. Romanus & Alexand. col fin. & Iacobinus in l. neque impuberes, ff de in ius vocand. Roman. consi: 120. Ias. in l. 4 §. condemnatum, nu. 24. ff. de re iudicata, Cassan. in consuetud. Burgundiæ, Rubr. 5. §. 1. verbo Souprincipal. num. 14.* Et quod minor non potest capi, scribit generaliter Socin. *regula 46 fallentia, 13. & in d. l. neque impuberes, col. 1.*

Deinde,

Deinde, facit, † quod cum statutum punit aliquid, quod de Iure communi non punitur: non cōprehendit personam minoris, *vt dixi supra num. 5.* Præterea facit, quod statuta odiosa, vel exorbitantia non comprehendunt minores, *vt dixi n. 6.* Rursus adduci possunt aliqua alia producta supra in fauorē impuberis. Et illud negare nemo potest, quin pubes agens annum decimumquintum, vel decimumseptimum, sit dignus misericordia, cum in delictis mitissime agatur, cum his qui agunt ætatem. Præter ea si minor debet ex contractu paterno, & hereditatem eius adiuit cum beneficio inuentarii, haud dubie non addicendus creditori, licet soluendo non sit, *vt dictum c. 6.* dummodo exhibeat bona in inuentario contenta, vel eorum rationem reddat. Quod si tenetur ex cōtractu proprio, inito a curatore, certe videtur dignus venia, cum res non eius culpa fuerit amissa neque enim ipse administrabat, vel sui iuris erat: Hos autē Adrianus Cæsar parcebat alioqui decoctorum grauissimus hostis, *vt dixi supra nu. 6.* & qui absque culpa sua, amitāt bona, nō addicendus creditori, *vt docui supra c. 4.* qui autem curatorem habet, non videtur esse posse in culpa, non enim contrahit, non emit, non vendit, & omnia ab eo facta nulla sunt: si curator non interueniat, *l. si curatorem habens, C. de in integr. restit.*

Ex aduerso tamen, imo quod adultus sit addicēdus creditori, sensit Roderic. *in repet. l. 2. tit. De los gouernos, prope finem,* dicens, quod licet pupillus non possit cedere bonis, adult⁹ potest auctoritate, & decreto iudicis, quia est alienatio vniuersorum, & per consequens valebit carceratio, & sic addicetur creditori, sed iudice non auctorante dicit, quod non carcerabitur, neque valebit cessio. Hæc mutuo sumpsit ex Bald. *in d. l. 1. n. 22. C. qui bon. ced poss. & ex Sal. n. 11 idem scribit Alber. in rubr. C. qui bon. ced poss. & gl. 4. in § 1. tit. 15. p. 5.* Quamquam fateor, responderi posse, eos omnes dicere, quod adult⁹ potest cedere bonis: non tamen dicunt, quod cogitur, licet id videātur innuere, dum dicunt, quod potest carcerari, quāquam hoc solum dicit Roder. *in loco supra citato.* Reperio tamen, quod Ias. *in l. neque impuberes, col. 1. & 2.* docet adultum posse conijci in carcerem, pro debito pecuniario, licet post, *n. 6.* significet restitui posse, idem significat Bart. *in tractatu de carceribus, quæst. 4. col. 2. n. 6* dum dicit, pupillum doli capacem posse capi, expressius *in l. placet, nu 2. n. 51. C. de Sacrosf. Eccl.* vbi dicit, minorem posse capi, quia lex generaliter loquens, ligat minores, *l. si sine herede, §. Lucius ff. de admin. tutor.* Et quod adultus capi possit, significat Roder. *in loco supra citato.* Quod si capi potest, cessat fundamentū, quo contraria sententia nititur. Hic autē locus, an scilicet adultus capi possit pro debito pecuniario, non est latis excussus a doctoribus: affirmantes enim & negantes, omnea rem tractant defunctorie, & quasi furtim surripiunt sese. Quod adultus capi non possit, probant Ang. Alexand. Roman. Castren. Iacobinus, & Ias. & ceteri relati supra proxime. Et quod si iudex nō vult auctorare cessionem, quod minor vigintiquinque annis non possit capi, scribit Bald. *num. 20. in d. l. 1. C. qui bon ced. poss. & ibi Sal. num. 11.* Ergo aliquo casu potest capi, adducit Ang. *in l. nemo carcerem,* in comprobationem huius sententiæ, quod adultus non potest esse contumax, textus iuncta glossa *in l. minor, etiam si quasi contumax ff. de minor. l. qui solidum, §. etiam, & ibi Bart. ff. de legat.* 3. carcerautem non irrogatur, nisi ob contumaciā, *d. l. nemo carcerem.*

14 Rursus † Ias. *in l. 4. §. condemnatum, num. 14. ff. de re iud.* allegat, quod captura est iniuria irreparabilis, quod fuit fundamentum Ang. *in d. l. nemo carcerem,* & refert Roderic. *in l. 2. tit. De los gouernos, qu. 4. col. 1.* non est ita retractabile præiudicium capturæ, sicut primi, & secundi decreti, quod aduersus minorem interponi potest. Mihi (*saluo semper eruditorum iudicio*) videtur, non satis iure probari, minorem vigintiquinque annis capi non posse. Et mirandum est DD. ita generaliter loqui. Primo textus præcipuus, quo probatur, minorem capi non posse, est *lex, neq; impuberes ff. de in ius voc.* Tamen vides legem loqui de impubere: ergo in pubere secus est, valet enim argumentum, a contrario sensu: vt ex pluribus probat Euerard. a Middelburgo *in Topicis legalibus loca. 82. a contrario sensu.* Deinde si ratio, qua quis pro debito conijcitur in carcerem, est contumacia: saltem de Iure communi, quo oportebat prius fieri excussionē bonorum, *vt dixi.* Et cum bona non sufficiunt, debitor conijcitur in carcerem, vt bona abscondita proferat, certe minor vigintiquinque annis potest esse contumax, nam est doli capax, & sic patitur secundum decretum, *vt in l. si minor vigintiquinque annis, ff. de bon. auctorit. iud. poss.* ad secūdum decretum non interponitur, nisi adsit contumacia, *l. Fulcinius, §. 1. ff. de bon. auctor. iud. poss.* Sic Bald. *in l. vna, C. de confe. vers. iuxta hoc quæra an adultus,* dicit, ꝙ si statuto caueatur, vt cōtumax habeatur pro confesso ponit in bāno, tale statutum potest practicari in adulto, & ex contumacia potest banniri: quod refert Ias. *in l. neq. impuberes, n. 3. ff. de in ius vocand.* qui citat eiusdem opinionis Guidonem de Suzaris, & Ioannem Andr. *in additionibus ad Specul. tit. de primo & secundo decreta, §. restat, vers. sed pone pupillo, cum vers. sed in additio. in g.* Fateor tamen his omnibus responderi posse, ꝙ minor vigintiquinque annis restitui potest, aduersus contumaciam, *l. minor etiam si quasi contumax, ff. de minor. notat Ias. in d. l. neque impuberes, num. 4.* qui citat Angelum & Speculat. *tit. de contumacia, §. final.* Sic Bart. *in tract. de carceribus, q. 4.* dicit, quod minor captus potest restitui aduersus capturam, quod sequitur Ias. *in d. l. neque impuberes, n. 4.* Item res eius non tam venditur ex contumacia, quam quia non defenditur, *l. si minor, l. fin. ff. de priu. credit.* Quare dici potest, quod Doctores cum dicūt, minorem vigintiquinque annis, non posse capi pro debito, intelligendi sunt, de debito procedente ex contumacia, quia restitui posse videtur, & non potest esse contumax, quia sua non administrat, *l. 1. ff. de minor.* Sed replicari potest, quod restitueretur: cum ostenderit se læsum, & etiam si soluit non læditur: dic quod qui captus est, quia nō soluit, nō est captus ob solam cōtumaciam, sed quia mihi non soluit, quod est meū, Itaque hæc plus est, quam contumacia. Neque quadrat hoc casu, *l. minor etiam si quasi contumax. ff. de minor.* Quia non loquimur, quando debitum procedit ex contumacia, sed ex pristina obligatione contracta ante contumaciam, quæ casu non læditur, si cogatur soluere, quod alienum est. Deinde adultus etiam habens rem suam in potestate curatoris videtur capiendus, quia qui capitur, non tam capitur in pœnam cessationis in soluendo, quam, vt promte & diligenter quærat pecuniā ad soluendum, ꝙ diligentissime faciet curator, si videat

minorem suum in vinculis. *Praeterea*, nego debitorem non soluentem capi, ex contumacia simpliciter, sed ex contumacia in non soluendo: quod si hanc contumaciã potest habere minor vigintiquinque annis (*praesertim si est filiusfamilias emãcipatus, qui sua possidet*) certe capi potest, neque clamare se laesũ: non enim laeditur qui vtitur Iure communi. Rursus si pro debito capitur vir quinquagenarius, cui ętas conciliat reuerentiam: cur non capietur iuuenis vigesimum agens annum, qui pro aetatis calore profusus, & effrons est? Certe si aliquo casu aequitatẽ habet, opinio doctorum est, cum adultus non est sui iuris, sed habet curatorem, vel est in potestate patris, & nihil possidet, sed omnibus pater fruitur, tunc n. cum ipse rem suam gerere non possit, restitui potest aliquo colore, aduersus legem dictantem, vt debitor non soluens, coniiciatur in carcerem. Neque enim cessator videri potest, qui nihil omnino gerere potest, *l. 1 C. de anna. excep.* Cui opinioni concinit, q. Marian. Socin. *de dilation. super rubr. artic. 5. quaest. 20.* dicit, quod si minor non habet bona, opinio est maxime dubia, dicere, quod non potest, etsi quod si ex statuto minor administret sua, vt in filio iã marito, Galli, & Hispani obseruamus. Item si filius esset mercator, dicit, quod capi potest: nam cum rem suã gerat, iam culpa in non soluendo sibi imputari potest. Idem si possidet immobilia, & non dat ea in solutum cum decreto iudicis, & auctoritate sua compellatur. Et his duobus casibus limitat communem Baptista de Sanseuer. *in tract. de debito. susp. cap. 5. Boerius in repet. l. consentaneum, num. 161. Cod. quomodo & quando iud.* Denique quod debitor non soluens, coniiciatur in carcerem, si debet ex re iudicata, est regula generalis: ab hac non reperitur exemptus minor: ergo vtatur Iure communi, praesertim cum, *l. neque impuberes*, solum loquatur, de impuberibus, & significet locus esse in puberibus. Caeterũ quidquid de Iure communi verius sit, certe mihi videtur, eum, qui non habet curatorem, vel sua administrat, capi posse. Et hoc iure vtimur, & apud nos consuetudine receptum est, vt adultus pro debito capi possit: habet autem haec consuetudo nostra peculiarem rationem, (scilicet) quod apud nos debitor, non solum coniicitur in carcerem, vt taedio carceris soluat, & contumaciae poena cohibeatur: verum etiam, vt si soluẽdo non sit, tradatur in seruitiũ creditori. Ergo non solum in vsum puniendae contumaciae, & eruẽdae pecuniae conficitur, apud nos debitor in carcerẽ: sed vt si soluendo non sit, rem seruitio, & operis refundat: adultus autem si debitor sit, non est iniquũ, vt soluat, & vt ad hoc, vt soluat, seruiat creditori: si n. non parcimus quinquagenario, (cui saltem propter aetatem debetur reuerentia) cur parcemus iuueni agenti anni vigesimum, qui robore corporis valet, ad seruitium maxime apto? Si non parcimus ei qui liberos habet? cur parcemus ei qui ab omni cura solutus est? Et cuius calorem coerceri oportet, dum cũ cessare & otiosum non esse sinimus.

Deinde non obstat, quod captura est iniuria irreparabilis, quoniam id falsum est, vt scribit Iason *in l. 4. §. condemnatum, n. 24. ff. de re iudic.* iniuria, quae aestimatur iuxta vulgarem hominum opinionem: apud nos autem captura non est iniuria irreparabilis, imo nobiles capiuntur quousque ostendant se nobiles, *vt dico infra c. 16. n. 125.* neque tamen ideo eorũ nobilitas dicitur immutata.

Intelligo autem, † adultum tradi posse creditori, 15
quando debet ex contractu valido, quod neque ipso iure, neque restitutionis remedio, rescindi possit: alioqui si rescindatur, iã obligationis vinculum cessat, & debitor non est: quod si non est debitor, quo iure eum creditor in seruitium petere potest?

In summa: ego † adultum inopem creditori tra- 16
dam: mitissime tamen rem geram, si adultus curatorem habeat, qui rem amiserit, vel si añum agat decimumquintum, vel decimumseptimũ. Primo enim casu nulla culpa minori imputari potest, cum adultus absque curatore nihil agere possit, & omnia ab eo gesta sint ipso iure nulla, *l. si curatorem habens, C. de in integr. restit. Regia l. 5. tit. 11. part. 5.* Quare cum bona absque vlla eius culpa sint amissa, & industria sua nõ potuerit sibi esse vtilia, cum rem administrare non posset, videtur rigorem huius legis non exercendũ aduersus minorem vigintiquinque annis, *argumento eorũ quae docui, cap. 4. n. 5. & faciunt quae ex Mariano, Sanseuer. & Boer. dixi d. num. 14 prope finem.* Si tamen adultus curatorẽ nõ habeat qui rem suam gerat, nã adultus non accipit inuitus curatorem, *§. item inuiti. Instit. de cura.* certe si decimumquintum vel decimumsextum aetatis annum agat, videtur mitissime cum illo agendum: nam & in delictis huic aetati parcitur, saltem quoad minuendam poenam, vt est manifesti iuris, & notant Doctores *in locis citatis supra numero octauo.*

Illud tamen non omiserim, quod tam adultus, quam impubes doli capax, addicentur creditori, si ex eorum dolo, vel malitia bona sua perierunt: puta, si occiderunt boues, aequos, vel mulos suos, vel vestes ruperunt, vel pecuniã proiecerunt. hoc enim casu impubes ex malitia, & dolo capi potest, *vt notat Bart. in tractatu de carceribus, d. q. 4. argum. l. fin. Cod. de custod. reorum §. in summa, & ibi Aretin. Instit. de oblegat. quae ex delict. nascunt.* neque eis datur restitutio aduersus delictum, vel aduersus damnum dolo datum, *l. si ex caussa, §. nunc videndum ff de minoribus*, & qui dolose facit, ne sit soluendo, potest extra ordinem puniri. *Boer. in repetitione, l. consentaneum, n. 159. C. quomodo, & quando Iudex.*

Quare debitor dolum committens in rebus propriis, caret priuilegio sibi aduersus creditores concesso, ne illum possint in carcerem ducere, *l. fin. §. fi. ff. quae in fraud. credit. quem ad hoc notant Bald. & Ang. ibi Bald. l. 1. col. 2. vers. quaero, & ibi Ang. C. qui bonis cedere poss. & in leg. is qui bonis, in prima, & ibi quoque Zasius ff. de cession. bonor. Bald. l. 1. col. 4. vers. in ea gloss. ff. de iure dots. Dynus, & Platea col. 1. in § item si quis in fraudem. Instit. de actio. Bald. l. 1. q. 5. C. si quid in fraud. patron. & in §. fin. & ibi Faber. & Zasius Instit. de act. Barbat. in cap. quae in Ecclesiarum. col. 5. de constit. Vitalis Cambanus in tractatu clausularum, clausul. an possit renuntiare beneficio cessionis, car. penult. vers. Secundo, quia renuntiatio. Nauell. in tractatu de dote, in 7. parte principali, priuileg. 14. Socin. in tractatu Fallentiarum regula 46. Fallent. & regula 47. Fallentia prima.*

Idque generaliter † verum est, vt captiosa pau- 19
pertas, non excuset, sed noceat, *vt scribit Bald. in cap. sedes, col. 2. de rescr. Ias. in Auth. res quae, col. 2. vers. iuxta communem, C. comm. de leg. Crot. in l. frater, fratre, col. fi. ff. de cond. indeb. Loaz. in rep. l. filiusfamilias, §. Diui, nu. 164. ff. de leg. 1. Bart. in l. etiã, §. licet, ff sol. matr. Felin. & Dec. in c. quae in Ecclesiarum, de const.* Facit textus *in l. bona, & in l. pen. ff. de iure dots.* Vbi ex dolo perditur benefi-

beneficium, bonis conueniatur vltra quam facere possit: quod procedit, etiamsi dolus intendatur aduersus tertium, *auctore Bal. in c. quæ in Ecclesiarum, col. 3. vers. quæro nunquid, de constit.*

Sic in † criminibus pupillus doli capax punitur, *l. impunitas, C. de pœn. l. si quis te reum, C. ad leg. Cornel. de fica. c. si quis cuiuslibet, 21. q. 5.*

Neque obiiciat quispiam, quod lex puniens, quod de Iure communi non est punibile, non comprehendit minores, *vt dixi num. 5.* Respondeo enim, quod minor, cuius malitia supplet ætatem, maioribus annumeratur. Item respondeo dolum efficere, vt quis amittat priuilegium sibi de iure competens, *l. pen. § de iure dotium. Faber & Zas. in §. fin. Inst. de action. Bal. & Angel. in l. ... quæ in fraud. credi.* Sibi ergo impute, ... a ... beneficium, ... de iure concessum.

... dispositione huius legis, non ... malitiosa sit, vel ... ptiosa, ... pottent ... an ... partu ... quæ infra dico, *c. 16. n. 19.*

SVMMARIA.

1. Furor ... infirmitas cordoru & animi.
2. Furiosus habetur pro mortuo, & nu. 4.
3. In criminalibus exsecutio fit in bonis furiosi, & parcitur eius persona.
   Intellectus l. ... & si quamcunque, §. 1. ... ad l. Aquili.
5. Damnum a furioso datum, iudicatur, ac si foret a quadrupede.
6. Committens delictum, dum est sanæ mentis: si postea in furorem incidat, parcitur ei.
7. Etiam si propria culpa quis in furorem incidat (puta medicamina accipiendo) non addicitur suo creditori.
   Etiam si debitum descendat ex delicto.
8. Si furor superueniat debitori, postquam est addictus creditori, eximitur a manibus creditoris: sicuti ratione senectutis.
9. Furiosus sententia iudicis absolutus: an si redeat ad sanam mentem possit a creditoribus peti ad seruitium.
10. Minor, excusatus semel a pœna, ratione delicti commissi: non punitur, ob id etiam effectus maior.
11. Mutus, surdus, & furiosus, æquiparantur.
12. Ardor illicitis amoris, an excuset a delicto commisso.
13. Vnum vitium aliud non excusat.
    Libido vitium, & blanda malorum pestis, & alia de libidine.
14. Inopia vitio prodigalitatis contracta est indigna miseratione.

CAP. IX. *Vtrum furor excuset a dispositione huius legis, & quid si debitor sit mutus, & surdus.*

RVRSVS quæro, *an furor excuset a dispositione huius legis.* Hæc quæstio duo habet capita. Primum, vtrum debitor incidens in furorem ... creditori iuxta dispositionem ... legis? Secundum, ... *furor superueniens post addictionem eximat debitorem a potestate creditoris.* Et ... si furor desinat an ... reuolui ... potest ... ditoris. Quoad primum, ... mihi ... dictum ... detur, decretum huius legis non exercendum aduersus furiosum.

1 Primo, negari † non potest, ... rem infirmitatem esse, non solum corporis, ... animi: vnde furiosos male sanos & ... mus, & quod furiosus censeatur esse æger probatur in l. 1. & in l. consilio. ff. de cura fu... io. Dispositio autem huius legis in exercenda aduersus debitores, qui valetudine infirma sunt, *l. in metallum, ff. de pœnis, l. cum, heres, §. ... tybus, ff. de stat. lib. l muneris, vers. Cum electa, ff. de mu... ne. ... b. & hono... & di... o supra c. ... num. 4.*

Vnde leges loquentes de ... ab aliquo præstando non habent locum in furioso, *auctore Bal. in l. vna, nu. 27. C. ... Zasius in tractatu de ... pars 1. num. 65. Bald. ... l ... col. ... lum. 1. C. ... & le... tuis heredibus.* Lex ... ista loquitur de ... debitore inope ... non ... furioso. Quid e... tenet c... editori ... Et cum tradi ... creditori fit, ... et ... dat creditori, quomodo ho... ... nus eius ... epere ... sunt. ... deficiat res, quam lex effectam voluit: ... & ex consequenti deficit eius dispositio, *c. cum ... ffante, ... Bal. l. adigere, ff. de iure pat... on.*

2 Rursus furi... sis † habetur pro mortuo, *l. qui ad certum. ... leca. l. bonorum ... de ... ... l si quis alium. ff. d. a... quir hered ... Bal. ... l. ... Fallunt a. 4. C. de impul. & aliis, Imol. Aretin. & ... exsa... ... Mortuus ... retinei ... p... ratione ... bit ... debeat ex contractu ... vt dixi ... nam. 21. vers. quod iunio labiliter.*

3 Præterea ... morti ... numeretur ... morguo ... a pœna ... *de ... qui testam facer ...* ... quæ de ... ditur creditori, torque indutus ferre ... censetur pœna corporalis, *vt docui, c. 2. nu. 36. & c. 3. nu. 6.*

4 Deinde cum in † criminibus solum fit exsecutio in bonis furiosi, & parcatur personæ, *vt notant Bald. & Alexand. l. furiosum, C. qui test. ... poss. & cũ generaliter in criminib. p... tur furioso, vt in l. Diu. ff. de offi. Præsid. & ibi notant Bartol. & Bald. ... l. infans, ff. ad leg. Corn. de ... ca. l. illud. §. fane, ff. de iniur. cap. inde ... 3. q. 9. gloss. & Dd. in l. si quis in tantam, C. vnde vi.* multo magis ei parcetur, quando non debet ex crimine, sed ex ... io.

5 Præterea, ... omnia combusserit, adhuc creditori ... endus non est, quia ... res casu fortuito censetur prouenisse, *l. ... ff. de admin. tut. l. sed, & si quis, & unq. §. a. ff. ad leg. Aquil.* Vbi probatur, damnum a furioso datum nunc ... iudicandum, quam si quadrupes illud dederit, vel tegula ceciderit. Ille ... utem, qui casu fortuito amittit facultates, non est addicendus creditori, *vt docui, c. 4. nu. 6. & seq.*

6 Sed dicet † quispiam, hoc verum, quando furiosus ipse fuerit conceptus bona ... amisit, istud quidem haud nego, sed tamen idem ... tiendum, quando debitor, post amissas facultates incidit in furorem, vt probatur ex ... proposit... ... quon ... parcitur ... datum ... *Al. x. ... in ... ant ... aliud ... de ... Ar ... vero ff. ... ff. ad l. Aquil. ... l. Ar ... fed ... si. § iniuriarum, ... lata.*

tra[illegible]atu [illegible] in verbo, Scienter & do[illegible] [illegible] illa cautela 8 [illegible] in l. [illegible], col. antepe. [illegible] de his, qui sunt sui vel alieni iur. [illegible] l. filius[illegible]. §. Diui [illegible] har. pen vers. ex quib. ff. de leg. 1. Hypo. in l. 1 col. 7. ver. sed prædicta possent, ff. ad le[illegible] Corn. de sica. hæc est opinio [illegible] æqu[illegible]sima, & communi[illegible], a qua non est recen[illegible]um, *auctore Ias. [illegible] d. l. ex facto.* [illegible] furor excus[illegible] ipsum a pœna merita p[illegible] op[illegible] [illegible] multo magis, a pœna & se[illegible]tio debito: [illegible] non so[illegible]tam pecuniam.

7 Quinimo etiam † debitor medi[illegible] animo acceperit [illegible] mentis alienationem pateretur, adhuc non e[illegible] a[illegible]ndus creditori, quoniam alienata mente nulla operas præstare potest vtiles creditori. Vnde de[illegible]rat[illegible] & mens huius legis, quæ illud præcipue intendit, [illegible] pecunia salua [illegible] creditori, ex [illegible] debitoris: debitor autem furiosus nullas ope[illegible] vtiles præstare potest. Quanquam [illegible]ndi [illegible], non videntur parcendum ei, qui [illegible] alienationem [illegible]ffectauit, vt pœnam effugeret, vt censet [illegible] *in [illegible] l. [illegible] de homicid. & S. Bonauentura in 2. sentent. dist. 2[illegible] q. 3. Marian. Soc. in c. ad audientiam, [illegible] q. 5. q. 1. Alex. Hallens. in 3. part. summa, q. 41. membro 4. artic. 2 ante finem.*

Preterea, adeo debitor furiosus non est addicendus creditori, vt etiamsi debeat pecuniam ex delicto, non sit ei ad[illegible]endu[illegible]: quoniam etiam in delictis eis parcitur, quod est nota[illegible] dignum; quoniam etiamsi al[illegible] qui exunantur a dispositione huius legis, non eximuntur quando debent ex delicto [illegible] *o, cap 16. De d[illegible]itore nobili, & de fœmina debitrice.*

8 His ita definitis † quid iudicandum, quando debitor efficitur furiosus, postquam est in potestate creditoris, *an sit eximendus ab eius manib.* Et certe eximendus est: nam furor ægritudo est, & ægritudo superueniens liberat debitorem a potestate creditoris cui præstat operas, *l. in metallum. ff. de pœnis.* Rursus senectus liberat debitorem a potestate creditoris, etiamsi superueniat postquam debitor creditori traditus fuit, *gloss. in l. liberta, ff. de oper. liber. Alber. in rubrica, ff. de oper. liber. [illegible]ol. 2.* textus, qui in simili & efficaci [illegible] loquitur *in l. si is qui te, C. de capti. & postlimin. [illegible]er. & [illegible] 7. numer. 15. De debitore [illegible] atione [illegible], &c.* Deinde cum furor [illegible] [illegible] nullo modo creditori addica[illegible] [illegible] ad h[illegible]c, vt post [illegible] multo tempore operas dedit, & plurimum [illegible] exhausit, liberetur ab eius potestate. Rursus h[illegible]c quadrant omnes rationes, allegatæ supra in fauorem [illegible] partis.

9 Sed est † quæstio [illegible]s, *quid si debitor furiosus postquam iudicis sententia absoluitur, redeat ad sanam mentem, an tu[illegible] possit a creditorib. peti ad seruitium.* Distinguendum [illegible] [illegible] corr[illegible] [illegible], faciul[illegible] [illegible] sumsi, & cert[illegible] [illegible] post red[illegible] [illegible] mentem non est credit[illegible] addicendus, quoniam casu fo[illegible] [illegible] ro[illegible] detur res su[illegible] sam[illegible] *sed etsi quamcunq. iniuriã, §. 1. ff. ad leg. Aqu[illegible]* vbi [illegible] in re aliena damnum det, non tene[illegible]. Et qui [illegible] fortuito rerum [illegible] naturale [illegible] est [illegible] addicend[illegible] creditori, *vt dix[illegible] supra c. 4. n. 5 cum [illegible]* S[illegible] post a[illegible] [illegible] [illegible] ex[illegible] sandus, [illegible] ore fu[illegible] [illegible] ad sanam mentem red[illegible] poterit exc[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ne ex[illegible] [illegible] gumen[illegible] eius, quod [illegible] *in l. 1 in verb[illegible] [illegible]catur. C. in quib. [illegible] est[illegible] non est necessaria, vbi Bal[illegible] [illegible]alys. Angel. & Paul. notant.*

Quid, cum minor † [illegible] tri sui, [illegible]ceatus, ne lege [illegible] pœnas [illegible], certe semel excusatus ætatis ratione, non potest eo nomine condemnari, licet postea vir factus, non vindicet patris necem, de qua re di[illegible] *c. præcedenti, n. 9.* vbi prob[illegible] minor[illegible] semel excusatũ ætatis ratione, quo[illegible] creditori [illegible] tur, non esse ad[illegible]endum; [illegible] cet post ad rob[illegible] viri[illegible] perueniat. No[illegible]ndũ autem glo[illegible] & Dd *in d. l.* [illegible] loqui in casu multo magi[illegible] du[illegible]: minori n. qui [illegible] tempore minoris ætatis, pa[illegible]is necem non [illegible]dicauit, maior factus potuit neg[illegible] [illegible]uam [illegible]rcire: nihilominus tamen sufficit semel ætatis ratione [illegible] excusatum: neque obest, si negligentia [illegible] tempore v[illegible]lis æt[illegible] duret: idem in matre, quæ si non petat fili[illegible] tut[illegible] [illegible] est: neq; [illegible] est si postea maior f[illegible] [illegible] adhuc esset. At in nostro casu est [illegible] ratio, vt semel absolutus non [illegible]dat[illegible] cr[illegible] licet ætas vel furor cesset: nam [illegible] [illegible] facultates recuperari non possunt. Quare [illegible] minore, vel furi[illegible] semel liberatus [illegible] creditor [illegible] [illegible]ubnixa. idem sentiendũ etiam, si furore [illegible]slano [illegible] redeat ad sanam mentem, n[illegible] sufficit semel [illegible] ratione fuisse absolutum. Præsertim cum satis [illegible] furore p[illegible]nitus dicatur, *l. Diuus ff. de offic. Præsid.* Sic Dec. *in l. negotiis, ff. de reg. iur.* scribit, quod semel liberatus furoris misericordia, non est amplius eo nomine conueniendus, etiamsi ad sanam mentem redeat, quam sententiam dicit probare gloss. *in c. si quis insaniens vere, sed hoc forte 15. q. 1.* 10

Sed quid sentiendum in debitore muto, & surdo a natiuitate: an est addicẽdus creditori. Hæc [illegible] pendet ab eo; vtrum, mutus & surdus simul æquiparetur furioso? & Ias. post alio[illegible] *in l. mutus, col. [illegible] de acquir. her. & in [illegible] discretu, C. qui test. fac. poss.* scribit, quod mutus & su[illegible] simul æquiparatur furioso, videtur enim impossibile non [illegible] sensu eũ, qui neq; fari, neque audire potest: er[illegible] idẽ hic iudicandum, quod in debitore furioso, p[illegible], cũ ipsi nulla culpa imputari possit, cũ [illegible] non administret, neq; contrahere possit [illegible], quod scribit Bal. *in l. vna, n. 27. C. de [illegible]er. Za[illegible] in trac[illegible] de par. 8. n. 68.* Si tamen debitor non [illegible] natiuitate, sed ex accidenti, mutus & surdus factus esset: [illegible] detur excusãdus, cum intellectum habeat, viribus poll[illegible] & artifex, vel opifex, forte sit, qu[illegible] [illegible] in hoc mihi videtur iudicem mitissime agere debẽre, dum breuissimum tempus statuit. quo seruiendo [illegible] facia[illegible] d[illegible]ito: tenetur [illegible] quis Christianus misericor[illegible]iam exhibere fratri suo, & eleemosynam el[illegible] in nullum autem videtur [illegible] collocari, quam in eum qui & debitor est, & inops, & mut[illegible], & surdus. 11

Sed scire oportet, quid sentiendum sit in hoc casu: iuuen[illegible] quidam puell[illegible] amore [illegible]reptus absumsit omnes fortunas [illegible] dũ [illegible] studet, magnamque æri[illegible] al[illegible] [illegible] contraxit. petit creditor eũ [illegible] [illegible]dici, quæro quid iuris. Non est otiosa hæc quæstio: nam debi[illegible] splendidissimum habet aduocatum [illegible] Oldraldu[illegible], qui *cons. [illegible] col. 2. ver. tertia consideratio.* excusat hominem, qui vt potirent [illegible] depenbat, ad dæmoniacas artes co[illegible], quod reputatu[illegible] [illegible]men grauissimum, *vt in cap. 1. de sortilegiis*, a[illegible] Oldraldus, quod [illegible] amor [illegible] affectus homines adigit ad insaniam, [illegible] scribit Arist[illegible] *7. Ethicorum, c. 2.* quod si amat[illegible] insanus est, satis suo furore [illegible] 12

niur enim misericordia eum furiosis. Quod autem amantes furiosi censeantur & sint, significat Virgil. lib. 4. Æneid.

Ardet amans Dido, trahitq; per ossa furorem.

Et alibi eodem libro:

Quid vota furentem? Quid delubra iuuant?

Idem significat Plato *in Phaedro.* Et Veneris affectum furorem vocat textus, *in cap. cum iuuentute, de praesum. & in Authen. quibus modis natural. effic. legitimi, §. illud.* Et Cicero Tusculanarum, *lib. 4. Maxime* (inquit) *admonendus est, quantus sit furor amoris: omnibus enim ex animi perturbationibus est profecto nulla vehementior.* Idem scribit Bal. *in l. precib col. 6. vers. quid ergo si petiit. C. de impub. & aliis, Curtius senior, cons. 67. col. 3. ver. transeo ad secundum.* Cum ergo criminibus amoris vehementia perpetratis indulgeatur, videtur inopi debitori indulgendum, qui non ex delicto, sed ratione creditæ summæ petitur creditori addici.

13 Sed verius est, hunc † creditori tradendum: sublato enim otio dedidicit cupidinis artes. Deinde moueor, ex eo, quod Bal. notat *in l. furiosum, C. qui testa. facer. poss.* quod vnum vitium, non excusat aliud. Libidini autem indulgere vitium est, & blanda quædam pestis, malorum confertissimum agmen secum trahens. Nam vt doctissimus quidam vir scribit: *Libido famam (possessionem longe pretiosissimam) eripit, multo vitiis turpior spurcitius olet, quam libidinis: patrimonium exhaurit, corporis simul vires & speciem interimit, valetudinem vehementer lædit, morbos innumerabiles parit, eosq; fœdos, iuuentæ florem ante diem deuenustat, turpem senectam accelerat, ingenii vigorem tollit, mentis aciē hebetat, & quasi pecuinam mentem inserit. Ab omnib. honestis studiis semel auocat, hominemq;, quantus est, totum cœno immergit, vt iam nihil nisi sordidum, humile, spurcum libeat cogitare, & (quod hominis erat proprium) eripit rationis vsum. Insanam, atq; infamem adolescentiam, odiosam ac turpem miseramq; senectā facit.* Ergo tali vitio parcendum non est. In quem rectius exerceri potest dispositio huius legis, quam in eum, qui luxu, & libidine, & sua, & aliena profudit, si tradimus creditori eum, qui absque graui culpa facultates proprias amisit? Cur parcamus ei, qui scelerè, & morum obscœnitate sua amisit? non eo solum nomine plectendus, quod facultates suas attriuit, verum etiam, quod inguini seruiens & gulæ, rerum naufragium passus est. Non excusamus eum, qui eleemosynis alienam pecuniam absumsit, quoniam furari non licet, etiam ad subueniendum egenis, & patrocinabimur ei, qui dum litat Veneri, & Baccho, facultatum suarum iacturam fecit. At inques, *Venereum affectum vehementissimus est, cui vix humanus animus resistere potest, hominis enim animum adigit, nonnunquam ad insaniam:* haud nego, sed cum furorem homo sibi propria culpa adsciscit, nā licet ex peccato primi parentis in nos transierit procliuitas ad peccandum, hanc mitigat gratia Dei, peccatum abolens: ita, vt vinci possit, si velimus, & precibus & benefactis nobis reddiderimus Christum propitium, iuxta illud Ecclesiastici, cap. 15. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui, adiecit mandata & præcepta sua, apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem, vita, & mors, bonum, & malum, quod placuerit dabitur illi.*

Scribit Aristoteles Politi. *lib. 2. cap. 10.* Pittacum Mithilenensem vnum e septem Græciæ sapientibus legem edidisse, *Vt ebrius damnum dans grauius puniatur, quam si sobrius illud dedisset, quoniam in sua potestate fuit, non inebriari.* Sic Dd scribunt quod si quis sumtis medicamentis sibi furorem adsciuerit, non excusatur furore, *vt docui supra nu. 7.* Et licet in debitore furorem sibi adsciscentē dixerim non addicendū creditori, quia eius operæ nullius vtilitatis sunt, tamen furor ex amore proueniens non tantus est, vt tollat vtilitatem operarum: nequitiaq; potius est & otium: quod labore cito euanescet iuxta illud Ouidianum:

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Ex his apparet, insanum omnino esse, dubitarè; an debitor inops, ex prodigalitate sit addicendus creditori. Contendet enim quispiam, quod non: quoniam prodigus, & furiosus æquiparantur, *l. Iulianus, §. adeo, ff. quib. ex caus. in poss. eatur, notant Dd in l. si cui bonis, ff. de verbor. obligat.* Sed verissimum est, in nullum rectius exerceri dispositionem huius legis, quam in eum, qui inopiam ex prodigalitate contraxit. Scribit enim Plautus in Truculento, *Stultum esse, misereri hominum rem suam male gerentium,* vt late dixi, c. 2.

Deinde inopia † prodigalitatis vitio contracta, 14 non est misericordiæ digna, *gloss. in l. ex parte. in verbo Prodigalitatis, de consuetudin. notat Butr. in cap. quæ in Ecclesiarum, col. 1. de constitution. lib. 6. Ias. in Auth. res quæ, col. 6. vers. tene communiter, C. commun. de legat. cum aliis citatis supra, nu. 4.* Postremo Bal. *in l. furiosum, C. qui testament. facer. poss.* dicit, quod omnis lex, quæ intendit punire vitia, comprehendit prodigos, non autem furiosos: non enim vnum vitium debet excusare aliud. Idem notat Bart. *in l. si, cui bonis, col. fi. ff. de verb. oblig.* Cum autem prodigalitas vitium sit, nemo excusatur vitio prodigalitatis, neque hoc casu allegare potest, quod prodigus, & furiosus æquiparentur. Vltimo cum huius legis decretum exerceatur aduersus debitorem, qui absque graui culpa facultates proprias amisit, quanto magis exercebitur aduersus eum, qui suo vitio eas amisit, quæ res omnibus prudentibus visa est castigatione digna, *vt late dixi, c. 2. per totum.*

SVMMARIA.

1 *More Atheniensium debitores solum obligatione personali, creditoribus addicebantur.*

2 *Lex in debitore loquens comprehēdit obligatum actione reali. & non personali.*

3 *Actio realis auctore Bal. nullā supponit obligationem.*

4 *In legato creditorum non veniunt debita actione reali; & ideo in legatis verba sunt proprie intelligenda.*

5 *Non ducitur in carcerem ob pecuniam debitam, nisi qui personaliter est obligatus.*

6 *Qui dicantur creditores.*

7 *Is a quo inuito res potest auferri, dicitur debitor, & de eo, nu. 8.*

9 *Dolo desinens possidere rem hypothecatam capitur.*

10 *Desistens dolose a possessione rei, nihilominus habetur pro possessore.*

11 *Intellectus ad l. Styli. 134.*

CAP. X. *An debitor aduersus quem non habentur actionem personalem, sed realem, quia hypothecauit rem suam, vel possidet rem alienam, sit addicendus creditori, si solvendo non sit.*

1 PRÆTEREA quæro,† *quid si aliquis mihi teneatur non actione personali, sed quia possidet rem meam, vel quia res suæ, sed non personam obligant, an si soluendo non sit, debeat mihi addici?* Videtur non addicendum. quoniã apud Athenienses, apud quos moris fuit debitorem inopem addicere creditori, ii solum addicebantur, qui oppignoratis corporibus mutuum accipiebant, vt auctor est Rhodigin. *antiquarum lectionum, lib. 7. c. 4. & Plutarchus in lib. de Politicis, ad Traianum.* Ergo obligatio personalis requiritur, alias, quomodo addicendus, qui obligatus non est. Comprobatur hæc opinio, quoniam lex lo-
2 quens in debitore, non comprehendit obligatum actione reali, & non personali: talis enim non venit appellatione debitoris, *l. Aurel. §. Meuia. ff. de libe. legat. l. vno, § 1 ff. de acceptilation. § 1. Instit. de action. notat Bal. l. fi nu. 5 vers. quæro nunquid, C. de bon. auctori. iudic. possiden & in l. fin. nu. 11. C quibus ex caus. maior. Alex. in l. debitor, ff. ad Trebel. Ias. in §. 1. in princ. nu. 98. per tex. ibi, Institut. de action. & in §. omnium, num. 2. & ibi Gomezius nu. 13. eo tit. Ias. in l. tale pactum, ff. de pact. Bald. cons. 485. lib. 1.* & est communis, auctore *Alex. in l 1 nu. 50. ff. si cert. pet. Ias. in l sub prætextu, in 2. col. 2. C. de trãsact. Gomezius, §. superest, num. 67. Instit. de action. Bald. in l. cum necessitatem, C. de fideicom. Cor. cons. 238. litera R. lib. 4. Gozadin. in rep. l. 2. C. de pact. inter emt. & vend. num. 120.*

Rursus Bal † *in l si certis annis, C de pact.* dicit, quod
3 actio realis nullam supponit obligationem: cũ autem nulla adsit obligatio, debitor non erit.

4 Hinc si quis † legauit omnia sua credita, non veniunt, quæ sibi actione reali debentur, quia in legatis verba sunt proprie intelligenda, *l. non aliter, ff. de leg. 3. notat Ludouicus Gozadin. in rep. d. l. 2. C. de pact. inter emto. & vend. nu. 120.*

Sic si creditor legat liberationem debitorib suis, non continētur, qui proprias eius res possident, aduersus quos agendum est rei vendicatione, *l. Aurel. §. Meuia. ff. de libe. legatata docet Bald. in l. cum fideicommissem, Cod. de fideicom. Petrus Stella in repetitione, l. repetitio, num. 20 ff de condict. indeb.* quia actio realis non præsupponit veram obligationem. Sic, si quis hypothecauit rem suam pro alio, & statutum dictet. vt debitor capi possit ad instantiam creditoris, certe ille, qui solum hypothecauit rem suam, pro alio non potest capi, quia contra eum nulla est personalis actio, sed hypothecaria, quæ est realis, & sic ille, cui res est hypothecata, non potest dici creditor: nam titul. de pignoribus alius est, a titulo de rebus creditis Ita his rationib: definit Salyc. *in l. 1. ff. si cert. peta.* qui loquitur in eo, qui hypothecauit bona sua pro alio, vel passus est hypothecari. Sic qui obligatus est ratione oneris realis, liberatur relinquendo ipsam rem oneratam *c. de terris, de Iudæ* licet in consequentiam videatur obligata persona, *vt notat ibi Abb. num. 4*

His accedit, quod † ille, qui non est personaliter
5 obligatus, non potest duci in carcerem, *vt notat Ias. in l. 4. §. si actor, num 25. ff. de re iudic.* qui autem non potest coniici in carcerem, non est addicendus creditori, *vt docui cap. 3. num. 2. & cap. 4.* Quinimo, si actio personalis sit limitata puta, si quis non teneatur vltra, quam facere possit, non est addicendus creditori etiamsi soluendo non sit, *vt docet Rodericus in l. 2. titulo De los gouernitos, col. 4. versic. 5;* Et dico, *infra cap. 17.* Item actio personalis limitata; non præstat ius capiendi debitorem, *vt dixi supra cap. 6.* de herede conficiente inuentarium, quanto magis. quando nulla est personalis obligatio. Quod confirmatur ex Salyc *in l. 1. num. 7. verb. & est ratio. Cod. qui bonis ceder. poss.* vbi dicit, quod ideo debitor tributi non potest capi, quia tributa imponuntur rebus, vel personę propter res, *l. indictiones, C de ann. & tribu* quare, cum semper sit res, vnde solui possit, noluit lex, vt incarcerentur, sed vt honeste detineãtur sub custodia, *l. nemo, C. de exact. trib. lib. 10.* Ex his videtur non esse ambigendum, quin is, qui tenetur actione reali, & non personali, non sit addicendus creditori.

Contraria tamen sententia fortissimis rationibus defendi potest. Primo illud est manifestum, debitorem inopem ideo addici creditori, vt operis satisfaciat debitori: cui pecunia satisfacere non potest. Si autem tu mihi teneris, qui possides rem meam mobilem, vel imobilem: haud dubie, si eam abscondis, vel consumis, idemq; si eam non restituis mihi, addicendus es: rem n. meam possides, & eo nomine mihi teneris; hoc autem debitum efficacius videtur, quam si obligationem soluendi decem non præstares. Præterea ei, qui rem onn restituit mihi; si habet facultatem rei restituendæ, non conceditur beneficium cessionis bonorum, vt notatur *in l. vnica, C. de alienat. iudic. mut. causs. facta. & in cap. examinata de Iude. etiam l 5. officium, ff. de rei vendic. Montal. in l. 1. titulo 15. par. 5.* Rursus hæc opinio probatur, quoniam qui rem meam mihi non restituit, haud dubie debitor meus est, & ego creditor dici possum. & inspecto communi vsu loquendi, eos, qui res nostras nobis non restituunt, appellamus debitores nostros, & credimus, verius & expressius esse debitores: quam eos, qui ex obligatione personali (*nulla forte re accepta*) nobis dare, vel facere promiserunt.

Quare plures † eruditi nominis viri in ea sunt 6
sententia, vt is, qui rem meã possidet, debitor meus dici possit, & debeat: cum enim rem meam mihi restituere debeat, haud dubie debitor meus est Quod comprobatur ex *l creditores, ff. de verbo. signi. at* cuius verba sunt: *Creditores accipiendos esse constat eos, quibus debetur ex quacunq; actione, vel persecutione.* Nota illud verbum, *Persecutione:* nã persecutio est actio in rem, *l actio in personam, ff de action. & oblig.* nihilominus tamen habens persecutionem dicitur creditor.

Item ille, a quo † inuito res auferri potest, dicitur 7
debitor, *l. debitor ff de verb signif. notant omnes in l. 1. ff. si cert. petat.* Qua ratione eum, qui actionem in rem habet, recte dici creditorem, probat Alciatus *d. in l. creditores, ff. de verb. signif. c. Iacobus Niger in repet. l. 1. numer. 91 ff. si cert. petat. Petrus Stella in repet. l. repetitio, ff. de condict. indeb. num. 21.* Quare Faber & Ang. *in §. 1. Instit. de actio.* dicunt, quod illa actionis definitio, *Actio est ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur:* cõprehendit etiam eum, qui actione reali conueniri potest. & ibi Ias. & Gomezius, notant, quod large sumto vocabulo, hoc nomen *Debitor* comprehendit eum, qui actione reali cõueniri potest, quod ante eos scripsit Bal *in l. 2. nu 2 C. quod cum eo.*

Rursus hæc opinio probatur solida ratione, quoniam non soluens, nõ addicitur creditori, quia proprie vel improprie, habita exacta vocabuli ratione, debitor est, quia nõ soluit, quod debet, quod si possidens rem meam, eam mihi non restituit, certe non soluit, quod debet, ergo addicendus est, vt seruiendo satisfaciat rei, quam absumsit, vel contriuit,

habita

habita ratione pretii. Et certe (vt hae in te meum proferam sensum) si lex Hispanice scripta, faciat mentionem debitoris, vel eorum, qui nobis debent, quia res nostras tyrannice per vim dolum, vel furtum, vel alias iniustum titulū possident, quia communis vsus loquendi, apud hos admittit, vt ii dicantur debitores, & ita eos vulgo appellamus. Hoc intelligo nisi mens, vel argumentum legis aliud suadeant. Cum enim dico, *decem millia aureorum debent mihi debitores mei, quia meas sericas telas centum habent: Paul. centum, Petrus centum, hos omnes, proprie & communiter appellamus debitores nostros, quia res nostras nobis restituere tenentur*: lex autem Hispanice scripta, intelligenda est, iuxta communem vsum loquendi, *vt notat Bart. in l. si quis filiabus, ff. de testament. tutela.*

8 Doctores autem † nostri cum dicunt: appellatione debitoris, non cōtineri, qui solum tenetur actione reali, inspiciunt proprietatem verbi *Debitor*, & quid iuxta proprietatem Romani sermonis significet. Qua ratione, si quis Hispanica lingua leget, omnia sua credita mihi videtur, quod iuxta communem vsum loquendi veniunt ea, quæ sibi actione reali debentur. Sit exemplum: *Mando a Pedro todo lo que me deue, y quiero que sea suyo*. Certe si testator apud aliquos habet triticum, oleum, vel aliqua imobilia, quæ ad se iure dominii pertinent, licet ab aliis possideantur, ad legatarium pertinent ex mente testatoris: quæ interpretanda est, iuxta communem vsum loquendi, non iuxta proprietatem Romani sermonis, sed de his iudicent eruditi, dum tamen fateantur, per omnia, menti testatoris obsequendum esse. Redeundo ad propositam quæstionem, quod obligatus actione reali, si rem non restituat, sit addicendus creditori: probatur, quoniam stante dispositione legis, vt debitor propria auctoritate possit sibi ius dicere, in eo, quod est sibi debitum, vt disponit, *l. ait prætor, §. si debitorem, ff. quæ in fraud. credito.* idem est in eo, quod est suum, quoniam eadem est ratio. Ita docet Alexand. *cons. 63. incip. & si celeberrime Doctor, numer. 2. versic. vnde textus, lib. 3.* quoniam licet, qui potest conueniri actione reali, non sit proprie debitor obligatus, *vt in l. penult. Cod. quod cum eo*, tamen largo sumto vocabulo, est debitor: *vt notat Bald. in l. fin. Cod. de compensat.* Hæc Alexander, cuius sententiam probat, Iacobus Niger *in repet. l. 1. nu. 91. ff. solut. matri.* Itaq; Alexander dicit, quod, qui tenetur actione reali, est debitor, sed non debitor obligatus, quod est candide intelligendum, quod scilicet non est, debitor ex obligatione, per suā promissionem, contracta, sed est debitor, quia iure Diuino, & Humano tenetur rem alienam restituere, licet verbis non promiserit. His accedit, quod hypothecans pro alio rem suam, potest ratione huius hypothecæ capi, ad instantiam creditoris cui, eam hypothecauit, si dictet statutum, vt debitor possit capi, ad instantiam creditoris; ita aduersus Salyceti opinionem docet Bologninus *in repetit. rubricæ, ff. si cert. peta. nu. 24. vers. sed iudicio meo*, & Iacob. Niger *in repetione, l. 1. num. 86. ff. eo titulo.* Adducunt, quod cum ab eo, qui rem hypothecauit possit exigi, debitor dicendus est, & quod, qui hypothecam acceptauit videtur secutus fidem eius, qui hypothecauit rem, ergo dicendus est creditor: quod si est creditor, quadrant verba statuti dictantis, vt creditor possit facere capi debitorem. Hæc Bolognini, & Nigri opinio, meo animo nunquam satisfecit, potiusque probarem opinionem Salyceti, relatam supra, moueor, quoniam, qui hypothecat pro alio rem suam, & non obligat personam suam, solum est debitor respectu rei, quam hypothecat, & non vltra, & nisi eam abscondat, sed exhibeat, certe capi non potest, ad instar eius, quod dixi, *capit. 16. num. 18.* Quod heres, qui confecit inuentarium, non potest personaliter capi, pro debitis defuncti, licet regulariter heres debitoris capi possit. Et ratio est, quoniam cum fecerit inuentarium, non tenetur vltra vires hereditarias, neque vltra bona contenta in inuentario, & sic est debitor, respectu illorum bonorum contentorum in inuentario: ideo capi non potest, nisi ea abscondat, *vt ibi dixi.* Itaque si pro Paulo hypothecaui rem meam Hieronymo, certe Hieronymus hypothecaria vti potest aduersus rem hypothecatam, sed me capere non potest, quoniam obligatus non sum, *vt dixi supra num. 4.*

9 Et solum † me capere posset, si rem dolo desinerem possidere, & tunc non me caperet ex hypotheca, sed ex dolo, *l. pro possessore, ff. de regulis iuris, l. penult. ff. de dolo.* Quod est manifestius Iure Regio, quoniam nemo ex instrumento capi potest, nisi adsit clausula guarentigia, qua obligatus dat potestatem omnibus iudicibus, vt illum capiant, *vt dixi capit. 1.* Et licet ex re iudicata conueniatur, defendi potest, ne capiatur, si rem obligauit, non personam, vt supra dixi, quod videtur expresse probari *in l. 134. Styli.* Neque obstat argumentum Bolognini, & Nigri, quoniam creditor solum videtur sequutus fidem hypothecantis, respectu rei hypothecatæ, eam enim solum obligauit non personam. Neque obstat, quod ab eo exigi potest, quoniam exigi potest res hypothecata, non tamen eius persona exactionem, vel carceris molestiam patitur.

Quid ergo sentiendum in principali quæstione? & distingue: aut enim res, quam mihi restituere teneris exstat, & eam possides: & non est tractandum de addictione, quia ex vi rei iudicatæ cogeris illam restituere. Aut non possides eam, & agendum est aduersus possessorem, *l. in rem, ff. de rei vendicat. l. 1. C. de alien. iudic.*

Si tamen † rem non possides, sed dolo desistis possidere, & haberis pro possessore, *l. pro possessore, ff. de regulis iuris*, & ex dolo teneris, *l. penult. ff. de dolo.* Et si soluendo, non es merito traderis in seruitium creditori. Quod si rem consumsisti, attriuisti, corrupisti, vel abscondisti; & ex dolo tuo addicendus es creditori, quia ex dolo persona tua obligata est, & sic persona seruire debet tanquam obligata, ita probatur ex Bald. *in leg. fin. §. & si præfatam, numer. 3. & ibi Corne. C. de iure delibe.* Vbi scribunt, quod licet heres conficiens inuentarium, non possit capi pro debitis defuncti, quia solum est debitor respectu bonorum contentorum in inuentario, hoc est verum, nisi abscondat ea, vel sit in mora, ea exhibendi, quia tunc ex proprio pacto capi potest. Vt dixi supra, & comprobatur ex his, quæ dico, *capit. 16. num. 7. & numer. 19. & cap. 17. a numer. 11.* & quoniam, qui non indicat sua bona, sed ea abscondit, capitur ex contumacia, licet alias capi non posset, *Bartol. l. pen. ff. de cession. bonor & dico dict. capit. 16. numer 19.* nam dolo æquiparatur talis contumacia. *l. si plures, ff. de admin. tut. Boer. in repet. l. consentaneum, nu. 160. C. quomodo & quando iudex.*

Ex hac † distinctione liquet, responsum ad omnia 11

allegata in fauorem partis negatiuæ. Et iuxta hanc distinctionem intelligi debet, *l. 134. Styli*, cuius verba sunt, *Es a saber, que el fiador no sera dado por preso, maguer los sus bienes no cumplan a pagar el debdo, salvo si no obligo su persona y bienes.* Nota hæc vltima, ex quibus nominatim probatur, quod ad hoc, vt quis (si soluendo non sit) addicatur creditori, requiritur, vt persona sua sit obligata simul cũ bonis: de cuius legis intellectu dixi late, *c. 5 nu. 13.* Sed certe, qui rem alienam non restituit ex dolo, vel sine dolo, vbi primum non restituit, tenetur ad interesse, & sic iã persona sua est obligata ad solutionẽ eius, quod interest. Et quod detinens rem meam non liberetur cedendo bonis, probatur *in l. 1. C. qui ex l. Iulia. bonis cedere poss. in C. Theodos.* cuius legis verba & sensus retuli supra *c. 4. nu. 65.*

SVMMARIA.

1 *Si debitum ex delicto descendat, non admittitur cessio bonorum.*

2 *Debitor ex delicto non habens in bonis vnde soluat, pœnam luit in corpore, etiamsi sit clericus, & numer. 3.*

4 *Debitor ex delicto habens, vnde soluat, volens corpore luere pecuniariam pœnam, non auditur; sed soluit pecuniam.*

5 *Gratia, delinquenti concessa a Principe non faciente mentionem de delicto, censetur surreptitia.*

6 *Afflicto non danda afflictio, & quomodo intelligatur.*

7 *Aliud pro alio inuito creditore non potest solui.*

8 *Pœna irrogata debitori per statutum, si intra tempus limitatum non soluat, cessat: si creditor, cui pecunia applicatur, pœnam non petat.*

9 *Debitor creditori non addicendus, quando creditor patitur eum e carcere solui.*

10 *Regula, quod in bonis non habens, luat in corpore, procedit in persona vili, non autem secus.*

11 *Fur addictus creditori portat torquem ferreum.*

12 *Debitor ex delicto, an veniat appellatione debitoris.*

13 *Creditor, a credito dictus.*

CAP. XI. *An debitor ex delicto addicendus sit creditori, si soluendo non sit: an vero corpore luere debeat?*

1 QVÆRO deinde, *an* † *debitor ex delicto sit addicendus creditori, si soluendo non sit, vt seruiendo satisfaciat debito?* Videtur hoc casu deficere dispositionem huius legis: nam cessio bonorum non admittitur, si debitum proueniat ex delicto, *l. si ex parte, §. quanquam, ff. quod cum eo, l. si rer. amotar. ff. de re iudi. Capella Tholosana, 466. & ibi. Aufrer. in additione, gloss. in regula peccatum, de regu. iur. in 6. & in cap. si res, 14. quæst. 6. notat Salyc. in l. 1. C. qui bon. ced. poss. Gomezius in §. item, si quis in fraudem, nu 42. Insti. de actiõn. Dd. in c. Odoardus, de solut. Ias. & Faber, in §. fin. num.... Institut. eodem titul. Zasius in l. fin. col. fin. ff. de cession. bon. Felin. in cap. ad liberandum, col. 2. de Iude. Ias. in l. si quis id, quod. nu. 28. ff. de iurisdict. omni iudi. Alber. in rubrica, C. qui bon. cede. poss. Bart. l. 1. §. fi. ff. de pœn. per textum ibi. Bart. Ange. Platea, & Rebuf in l. nemo carcerem, C. de exactio. tribu. lib. 10. Boer. decis. 349. numer. 8. Socin. reg. 46. Fallentia, 3. Orosius eruditi ingenii virtute insignis in l. si quis, id quod ff. de iurisdiction. omn. iud.*

2 Quoniam debitor † ex delicto si non habet in bonis, debet luere corpore *capit. 1. §. homicidium in fine versiculo*, qui vero ad prædictam pœnam, de pace tenenda, & iuramento firmanda, *l. 1. ff. de pœn. l. quicunq; C. de seru. fugit. l. fi. ff. de in ius vocan.* docet late *Ias. in § pœnales, num. 43. Inst. de act. Bal. in l. quicunq; C. de seruis fugit. Paul. in l. vltima per textum ibi. ff. de in ius vocan. Ias. in d. l. si quis id, quod num. 28. Felin. in c. ad liberandum, de Iude.* Hæc, (vt scil. debens ex delicto non admittatur ad cessionem) intelligenda sunt iuxta distinctiones Dd. *in d. loc. & in c. Odoard. de sol. & in c. finem litib. de dolo & contum.* vbi distinguunt, an pœna applicetur fisco, an parti, & an in pœnam, an vero pro expensis, & dãnis, q non refero: quoniã cũ Iure nostro Regio cessio bonorũ sit sublata, & succedat obligatio seruiendi, quæ habetur pro pœna corporali semper, non habẽs in bonis luet seruiẽdo, quia hoc est pati pœnam corporalem. Sed redeundo ad rem Faber *in §. fi. col. 2. vers. quid si ex delicto, Inst. de act.* scribit, quod si quis agat actione iniuriarum, & in conclusione petat imponi pœnam pecuniariam, quod si reus condemnatus ad solutionem pecuniæ, velit vti beneficio cessionis bonorum, quia laborat inopia, quod non est audiendus, imo pœna pecuniaria est corporali pœna luenda. Et idẽ scribit ibi Platea, & Bal *q. 2.* & Areti *col. 3. vers quæro an non tantum,* & Ias. *col 3. vers 4. supradicto.* Hæc regula magnam habet rationem: qui enim debet ex delicto, iniquum est, vt liberetur eodem modo, quo liberatur, qui debet ex contractu. Nam debens ex delicto pœnam meretur, & indignum est, vt iuuetur beneficio cessionis bonorum: delinquens enim pœna dignus est, non beneficio.

Adeo autẽ † non habens bona, debet luere corpore, si ex delicto debitor sit, vt etiamsi debitor sit clericus, debeat corpore luere, vt significant Innoc. & Barb. *in c. Odoardus, de solut. & in c. finẽ litibus de dolo & contuma. per textum ibi in fine; & per c. si res, 14. q. 6. & ibi Archidiaconus, textus cum glos. in c. quia presbyteri, versic. castigari, 5. quæst. 6. c. Episcopus, §. libertus, 12. q. 2. & in Authen. de sanctissimis Episcopis. §. Reuerendissimis, collat. 9. & in Authen. presbyteri, Cod. de Episc. & Clericis. Boer. decis. 349. nu. 8. & nu. 11.* Iudex enim Ecclesiasticus potest suos flagellis afficere, vsq; ad sanguinis effusionem exclusiue, *c. in Archiepiscopatu, de raptor. & ibi notant Abb. & Anania.* Notandum tamen, quod licet in casu permisso clericus fuerit cõdemnatus ad pœnam per iudicem secularem, tamen si soluendo non sit, pœna corporalis sibi infligenda est, non a seculari iudicẽ, sed ab Ecclesiastico, *c. grauis de pœn. c. dilectus de appellat. notat Dominic in c. si clericos, de senten. excom. lib. 6. & in c. 1. de clericis cõiugatis, eo lib. Boer. d. decis 349. col. pen. vers. sed hæc detẽtio, n. 11.* Quinimo si cõdẽnatus possit soluere omnẽ pœnã preter vnum denariũ, nihilominus debet corpore luere, *auctore Bal. in l. cum sit, C. de sepul. viol. Alex. in l. si quis id quod, col. 1. Felin. in c. ad liberand. col. 2. de Iuda.* q res, quoniam est dubia, excutietur infra *c. seq. de debitore modicæ summæ, nu. 9.*

Meminisse tamen † oportet, quod si debitor ex delicto velit potius fustibus castigari, quam pecuniam, in qua damnatur, soluere, non est audiendus, si habet bona. Nam regula, quæ admittit pecuniam corpore lui, intelligitur si quis non habeat bona: & ita dicimus, qui non habet in bonis, luit corpore, vt probatur *in locis citatis, & in leg. finali, ff. de in ius vocan. ibi, Si inopia dignoscitur laborare.* Et nominatim ita docet Bald. *in l. quicunq;, colum. pen. versicul. Sed* 4

quid

quid est si soluendo, Cod. de seruis fug. & ibi enim sequitur Paul. & probat Alexand. in leg. fin. ff. de in ius vocand. & ibi Angel. Aretin. colum. fin. imo iudex non debet eum audire, sed bona sua vendere, *leg. pollicitationes, ff. de pollicit.*

5 Adeo autem † debitum ex delicto, est seuere exigendum, vt si Princeps alicui cõcedat, vt intra quinquennium non possit inquietari a suis creditoribus, vt potest, *iuxta ea qua notant & resoluunt, Guid. Papa, decis. 109. pag. 208. Rebuffus, 2. tom. ad leg. Gallic. tractatu de literis dilator. artic. 1. gloss. 1. num. 18. Marc. Ant. Cucchus in tract. de morat. praescript. numer. 126. a versic. item secundum, cum sequent.* Certe hac gratia vti non poterit, quoad debita, quę debet ex delicto, quoniam si Princeps gratiam concedat delinquenti, qui non fecit mentionem de delicto, gratia censetur subreptitia, quoniam si sciret eum deliquisse, non ita facile concessisset, *c. postulasti, in verbo. Non ita de leuiple rescript. Ita notant Guillelmus Cugneus, & Cyn. in l. sed si ex parte, §. quanquam, per illum textum, ff. quod cum eo, Ripa, in l. 1. numer. 97. ff. si cert. pet. Roman. singul. 170. Martinus Laudensis in tractat. de priuileg. & rescript. §. 14. Bald. & Alber. in dict. l. sed si ex parte, § inter. lam, Alex in l. 1. col. pen. ff. si cert. pet.* Et ista opinio fuit per Curiam Parisiensem approbata, *teste Boer. d. decis. 349. num 8. col. 9. vers. nec per consequens.*

Non tamen omittendum, quod sunt, qui dicant, quod regula supradicta, quod non habens in bonis, luit corpore, neq; liberatur cedendo bonis, intelligitur, quando mulcta est applicanda Fisco, non autem, quando applicatur parti. Ita docet Ioannes Paponius, *in consuetudines Aluernia, titul. Des successions, colum. 1. citat Boer. d. decis. 349. numer. 8.* sed certe Boer. nihil huiusmodi dicit, & contrarium satis significat ipse Boerius, dum sequitur Fabrum, Plateam, Baldum & Aretinum *in § fin. Instit. de a't* docentes, quod si quis agat actione iniuriarum, & concludit petendo pecuniam, condemnatus non potest cedere bonis, sed poena pecuniaria conuertenda est in corporalem. Quod probant iura & Doctores allegati in fauorem regulae generalis, quod debitor ex delicto non liberatur cedendo bonis, sed debet luere corpore. Probat etiam ratio supra assignata, quod scilic. est indignum, vt debens ex delicto, quod meretur castigationem, liberetur cedendo bonis, cum poena pecuniaria sibi imponatur in castigationem delicti. Et ita aduersus Paponium, & Rapellanum, *lib. 4. Forensium Institutionum,* habemus auctoritatẽ omnium fere Doctorum, & ipsum iustitiae, prudentiae, & rationis robur. Et Boerius quem citant, loquitur de iure Gallico, non Ciuili, *d. decis. 309. colum. 3. num. 5.* Et praesertim hoc est manifestum iure nostro Regio, vt infra patebit: nam etiam ad satisfaciendum poenae applicandae parti, debet quis seruire. Sed audio te lector dicentem, quid sentis in proposita quaestione, *vtrum debens ex delicto, si laboret inopia, satisfaciat seruiendo creditori, an vero debeat corpore luere?* Et distinguendum, aut enim reo imponitur poena corporalis, & etiam poena pecuniaria, vt in reo furti, qui condemnatur ad poenam corporalem, & ad restitutionem rei furatae: & certe si reus passus est poenam corporalem, non debet pro pretio rei puniri in persona, sed satisfaciet seruiendo creditori. Ita iure Regio est constitutum in pragmatica condita apud Pinciam, & apud Arandam, cuius verba sunt: *Declaramos y mandamos, que agora, y de aqui adelante, quando algunos fueren condenados por hurtos, y se executare en sus personas la pena corporal, y no tuuieren, de que pagar, los interesses, haziendo cessión de bienes los admitays y entreguen a los acreedores, aunque la dicha deuda deciende de delicto, segun, y como a lugar en las otras deudas.* Nota illa verba: *y se executare en sus personas la pena corporal.* Haec enim † lex prius videtur requirere, vt liberetur seruiendo creditori. Pro quo facit, quod afflictio non est danda afflicto: quod tamen limita, quando reus hostis esset eius, cui pecunia applicatur, vel illum iniuria affecisset: tunc enim non est tradendus creditori, ne illum occidat, *vt dixi supra, c. 2 nu 13.* Sed si crimen atrox sit, relegabitur in Regias triremes, vt ex mercede satisfaciat. Si autem delinquenti non imponitur poena corporalis, sed poena pecuniaria tantum applicanda parti, in satisfactionem delicti, & certe si crimen commisit, non videtur e republica, vt liberetur seruiendo creditori, nisi pecunia applicetur creditori pro damno accepto: tunc enim ne careat re sua, videtur admittẽdum, vt si ipse postulet, tradatur ei, si crimen id admittat: alias si crimen iudici videatur atrox, relegabit reum in Regias triremes, vel iubebit tali operi vacare, ex quo, & puniatur & refundat ex stipendio damnum illatũ. In hanc distinctionem nos lector protrudit dispositio dictae pragmaticę. Sed certe recte intellecta dicta pragmatica nõ requirit, vt reus passus sit poenã corporalem, ad hoc, vt liberari possit seruiẽdo creditori, sed ideo requirit, vt poena corporalis sit executata, & daretur ad seruiendum: ne posset postea facile exsecutari, & sic delicta remanerent impunita. Et vt ingenue proferã, quod sentio, id generaliter videtur verius, vt reus damnatus pecuniam soluere, satisfaciat seruiendo parti, cui pecunia applicatur: nisi sit eius hostis, vel crimen requirat, vt operas det in loco, vbi magis torqueatur, nam his duobus casibus operabitur in Regiis triremibus, relegabitur, vel in alio simili loco, vel opere publico. Moueor, quoniam, aut pars vult seuere punitum reum, aut non: & si vult seuere punitum reum, magis punitur soluẽdo pecuniam seruiendo per longũ tempus, addito torque ferreo, quã si eã solueret repręsentata statim pecunia: nam & ignominia, & miseria maior est, & poena magis diuturna, & cruciatus acerbior, si per longum tempus, addito torque ferreo seruiat, & ex sudore proprio pecuniam ignominiose paret. Itaq; si inspicim*us* voluntatem partis volentis, vt reus seuere puniatur, hic magis seuere punitur: si inspicimus publicam vtilitatem (*nam interest reipublica delicta puniri,*) sic magis punitur parando pecuniam seruiendo, quam eam repraesentando. Si autem pars non vult seuere puniri reum: accipiat quod facere potest: & cum pecuniam offerre non possit, contentus sit seruitio. Sed obiicis, *quid si enorme crimen commisit, an tunc satis est seruire creditori?* Respondeo, si graue crimen commisit, ne damnet eum Iudex soluere pecuniam, sed exsilium pati, vel coercionem corporalẽ perferre: quod si tantũ damnat pecuniam parti vel Fisco soluere, iam significat pecuniae solutionem sufficere pro poena: quod si sufficit, magis punitur soluendo pecuniam operis, quã soluendo eam aere momento repraesentato. Et si constito de rei inopia, qualitas criminis, vel personarum exigat, vt non det operas creditori, sed acerbius tractetur, & iam dixi, quod pro negotii qualitate potest reum relegare in Regias triremes, vt vel remigẽ agat, vel militẽ, & ex mercede,

quæ pro operis soluit, satisfaciat creditori, vel potest iubere, vt aliis vacet operis pro prudentia iudicis excogitandis: & quod cum crimen est atrox, non sit addicendus creditori, sed relegandus in Regias triremes, docet Couarr. *variar. lib. 2. c. 1.* Hoc autem obseruandum videtur, siue reus condemnetur dare pecuniam, ratione damni parti illati, siue ratione iniuriæ, *l. 2. titul. De los que acusan los mal fechores*, in volumine legum Gothicarum, inquit lex, *Peche el inez trezientos sueldos a los parientes del muerto en el tormento por su mal feso, y sino ouiere onde los pague sea sieruo de los parientes del muerto.* Quod probatur ratione, nam cum Iudex iubet pro ea solui pecuniam, iam supponit iniuriam expiari pecunia, magis autem torquetur, qui reponit pecuniam seruiendo, quam soluendo. Sed obiicis, *vera sunt hæc, tamen pars cui pecunia applicatur, non tantum percipit vtilitatis ex seruitio, quantum si pecunia statim sibi repræsentaretur?* Sed respondeo, quid si impossibile est pecuniam repræsentari, quia reus inopia laborat? Dices, vapulet: Sed quid inde tibi vtilitatis? Præterea obstat sententia, quæ iubet solui pecuniam, non irrogari pœnam. Obiicis, *non soluit?* imo soluit, quia cum sit inops, sufficit, quod soluat eo modo, quo creditoribus ex caussa ciuili soluitur, scilicet seruitio: nam hoc pro solutione habetur. Dicis, *interest reipublicæ delicta puniri?* respondeo, iam Iudex declarauit delictum expiari soluta pecunia, & magis expiatur cum soluitur seruitio, quam cum soluitur pecunia. Sic frater Alfonsus de Castro, monachus eruditus, *lib. 2. de potest. legis pœnalis, cap. 12. & cap. 13.* notat, quod si iudex ob crimen damnatur, soluere decem, intra decem dies, & quod si non soluat flagelletur, certe, etiamsi post decem dies non repræsentetur pecunia, Iudex poterit præcipere, vt pro eisdem decem fiat in eius bonis exsecutio, quia cum damnauit ea soluere, satis ostendit eis expiari delictum, hoc Corn. ante docuit, *cons. 5 libr. 3.* & sequitur Couarr. *var. resolut. lib. 2. cap. 9. num. 8.* Dicis, *non dat mihi meam pecuniam, crucietur?* Sed hoc iracundi animi consilium est, & iudicis sententia obstat & præstat, imo necesse est, vti misericordia, pro qua nobis Seruator noster misericordiam suam promittit, dicens: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Itaque, si animus Iudicis volentis punire delictum, vel partis volentis reum cruciari, inspicitur, magis cruciatur reus, qui soluit seruitio, quam qui soluit pecunia, si consideratur animus partis volentis consequi pecuniā. Quis auctoritatem ei tribuit, vt ius dicat, & vel hoc concedat vel neget, vel pœnam augeat vel minuat, cum Iudex non sit? Sed obiicis, *animum Iudicis fuit ditare partem, vel damnum, quod accepit resarcire: quare si hoc est impossibile statim fieri; fustibus castigetur: sed quæ hinc vtilitas parti?* Sed dices: *punitur grauius?* respondeo, iam Iudex pro maxima pœna damnauit soluere pecuniam, & soluere seruitio durius est, quam soluere pecunia. Et hæc addictio, qua debitor reponit pecuniam, habetur pro pœna corporali, & reuera est pœna corporalis, vt probaui, *c. 2. num. 36. & c. 3. num. 6.* neq; enim vllo casu admittimus, vt liberetur cedendo bonis: sed vt iuxta hanc legem seruiat creditori: hæc autem lex tollit beneficium cessionis bonorum, *vt dixi cap. 2. num. 2.* Idem sentio in damnato soluere, Fisco: nam si liberabitur seruiendo Regi, vt miles, vel vt artifex pro qualitate criminis ex
7 rationibus supra allegatis. Sed † obiicis, quid si pars, non vult, vt sibi seruiat; neq; vt relegetur Oranum vel in Regias triremes, vt ex mercede sibi soluatur, sed, vt sit in carcere, quousq; repræsentet pecuniam, an recte petat? Videtur recte petere, quoniam regula, vt qui non habet in bonis, luat corpore: intelligitur, si pars, cui pœna fuit applicata, hoc petat, alias si exspectaret, donec damnatus soluendo sit, debet remanere in carcere, *vt in l. fin. ibi, Ex querela patroni, ff. de in ius vocand. & notat Bald. in l. quod si minor, §. si seruum, quem legit cum principio legis, ff. de minor.* nam inuita parte, aliud pro alio solui non potest, *l. 2. ff. si cert. pet.* & huius opinionis auctor fuit Innocent & post eum Abbas *in cap. Odoardus, col. 2. de solut. & ibi etiam notat Ioan. Andr. Cepola cautela, 16. Puteus in tractatu de syndicatu, in verbo Pœna, Bald. per textum, ibi, in l. fin. ff. de in ius vocand. Purpuratus in leg. imperium, num. 334. ff. de iurisdict. omn. iud. Iacobinus in d. l. fin. ff. de in ius vocand. & ibi Paul. & omnes ita tenent, teste Boer. d. decision. 349. num. 8. col. 7. versic. secundo si is, Alex. in l. fin. nu. 5. ff. de in ius vocand. & in l. si quis id quod, col. 2. ff. de iurisdict. omn. iudic. Ias. ibi. numero. 28. & in §. pœnales, numer. 46. Instit. de action. Felin. in cap. ad liberandum, versicul. tertio, limita de iud. Socin. regul. 46. Fallen. 17.*

Quibus † consonat, quod stante statuto, vt debi- 8
tor non soluens intra certum tempus, incurrat pœnam: certe elapso tempore, pœna non est irroganda debitori. Si creditor cui pecunia est applicanda, nolit pœnam peti. Ita docuit Bart. *in l. cum duobus, §. idem respondit, ff. pro socio, & ibi Bald. sequitur Cremen. singul. 102. Aretin. consil. 89. Paul. in Anthent. si captiu. C. de Episcop. & Cleric. Alexand. in l. quamuis, num 15. ff. solut. matrimon.* & ibi Paul. qui loquitur in eo, qui detinetur in carcere, ex eo, quod non soluit, & sic loquitur in nostro casu.

His maxime congruit, quod dispositio huius legis, non est seruanda, si creditor nolit debitorem sibi satisfacere seruitio, sed exspectare, vt meliorem fortunam nanciscatur, *vt in l. 2. titul. De los gouernos, ibi, Si quisiere, libr. 2. Fort, & dico late infra.* Sed tamen his non obstantibus certe creditor, cui pœna applicatur, non est audiendus, si nolit, reum sibi tradi in seruitium, sed vt sit in carcere. Moueor sex argumentis. Primo auctoritate Pauli *in l. fin. ff. de in ius vocand.* vbi scribit, quod licet verum sit, quod reus non habens in bonis, nō debet luere corpore, si persona cui pœna est applicanda, id non vult: id intelligitur si modo patitur reū eximi e carcere. Secūdo moueor, quoniam si aliter iudicemus, præcludimus viam, humanæ libertati conseruandæ, concessam, quæ neque pactis, neq; iuramentis tolli potest, *vt dixi c. 1. nu. 45.* Tertio moueor, quoniam alias debitor esset perpetuo in carcere, si soluendo nō esset, quod Barbarum exemplum est, a iure reprobatum, *vt in l. incredibile, C. de pœn.* Quarto moueor auctoritate Ripæ, *in l. obligationi generali, nu. 39. versic. primo, vt non procedat, ff. de pign.* Vbi licet in ea sit sententia, vt valeat pactum, vt debitor carceratus non possit cedere bonis: de quo dixi, *cap. 1. nu. 4.* id limitat, nisi immineat periculum, ne debitor moriatur in carcere: nam tunc iudex ex officio potest debitorem soluere e carcere, quia vita morituri debet præualere cuicunq; caussæ pecuniariæ, *cap. non satis, 86. distinction. & dixi cap. 1. num. 4.* vbi alios citaui. Quinto moueor, quoniam licet debi-
tor non sit addicendus creditori inuito, id limitan- 9
dum, dummodo creditor patiatur debitorem solui e car-

e carcere. Sexto, quia ad hoc, vt debitor eximatur e carcere: admissum est, vt soluat aliud pro alio, etiam inuito creditore, *vt in authent. hoc nisi, C. de solut. & dixi cap. 1. num. 46.* Et sic non obstat, quod tradit Bald. *in dict. l. quod si minor,* quod aliud pro alio inuito creditore solui non potest, id enim verum, nisi debitor sit inops, *vt prolixe dixi in loco supracitato.*

16 Illud prætermissum † nolui, quod ea regula, vt qui non habet in bonis, luat corpore: habet locum in persona vili, non in ea, quæ vilis non est: nam minima corporalis pœna excederet omnem pœnam pecuniariam, *l. in seru. 6. ff. de pœn.* Et in persona honesta & graui, *notat Platea, in l. nemo, num. 2. C. de exact. tribut. libr. 10. l. 1. & 2. ff. de pœn. Felin. in cap. ut. ad liberandum, col. 1. de Iud. Lite Bologn. in repet. Authent. habita, volumin. 12. versicul. & stante, Cod. ne fili. pro patre, l. 4. in authent. ad hac, in fine, Cod. de usu.* quare ea regula solum in persona vili seruanda, non in nobili, *Bart. in l. 1. § 1. in. ff. de pœn. Salyc. in l. & si senerior, col. 2. vers. oppono, vndecimo, C. ex quib. caus. infam. irrog.* sensit Puteus *in tractatu de syndicatu, in verbo Iudex, versic. Iudex qui in criminibus, & in verbo Pœna, cap. licet dicatur, in princip. Gandinus in tractatu malef. titul. vtrum pœna possit augeri in fine. Alex. & Iaf. in l. si quis id quod, ff. de iurisdict. omn. iud. Aretin. & Iaf. in l. pœnales, numer. 44. Insist. de act. Lupus in rubr. de donat. § 9. Couarr. variar. lib. 2. cap. 9. num. 4.* Hæc doctrina generaliter intellecta vera non est: id enim, nisi persona nobilis crimē atrox commisisset: ex quo nobilitatem prorsus amitteret, & omni dignitate spoliatus teterrimo supplicio dignus esset, & quæstioni subiiciendus esset: Et quod attinet ad id, de qua agimus, scilicet ad materiam nostræ legis, non est inconueniens, vt persona honesta, & non vilis relegetur Oranum in Mauritania: vt militiæ adscriptus, ex stipendiis satisfaciat summę, in quam condemnatur: neque hoc ei est dedecus, licet nobilissimi generis sit: nam licet seruire creditori, censeatur pœna corporalis, *vt dixi cap. 2.* non est ignominiosa, neque corpus ignominiose cruciatur, præsertim hoc casu, quo dicimus, nobilem non tradendum creditori, sed militiæ, vel aliæ honestæ occupationi addicendum, quæ non est, neq; cui debet pœna corporalis, vt dictat sensus communis. Præterea Gomez. *in §. item si quis in fraudem, num. 42. Instit. de act.* dissentit, a Doctoribus docentibus, in nobili non admittendam eam regulam: qui non habet in bonis, luat corpore. Certe communis videtur æquior, nisi pœna corporalis, quæ in defectum bonorū imponitur nobili, talis sit, vt laborem potius integet, quam cruciatum: ita, vt lucre sit pœna: hoc est impositum in pœnam, non sit pœna, quæ vel cruciet corpus, vel personam oneret contumelia.

11 Sed † illud quæri solet, *an debitor ex delicto, puta fur, qui tradidit damnum passo, debeat portare torquem ferreum?* Et certe iudicatum fuit, vt illud portet, maiore enim supplicio & pœna dignus est, qui debet ex delicto, quam qui debet ex contractu. Et cum, qui debet ex contractu, teneatur portare torquem ferreum, idem iudicandum in debitore ex delicto. Item hic quadrant omnes rationes, quibus *c. 2. nu. 47.* dixi, torquem ferreum imponi debitori (scilicet) ne quis cum eo contrahat, agnoscens addictum esse creditori, vel ne aufugiat, vel vt metu tantæ ignominiæ pecuniam quærat, vel absconditam proferat: hic autem maiore contumelia dignus est, quam qui debet ex contractu.

Item illud † dictat prudentia, vt debitor ex delicto, longioribus, & magis diuturnis operis grauetur, quam debitor ex contractu: nam caussa est odiosa, & fauore indigna, & supra hoc expedit reipublicæ delicta puniri, idem hoc temperamento vti debet iudex, vt & creditor, cui pecuniam applicat, eam recipiat, & reus sentiat ius dicentis seueritatem, & reatus pœnam.

Rursus † illud non omittendum, *an debitor ex delicto, dicatur debitor: & cui debet, dicatur creditor,* tractant Bart. Alex. Iaf. Decius, & ceteri, *in leg. 1. ff. si cert. pet.* & communis est, quod non venit appellatione creditoris, vt testatur Ripa *in d. l. 1. num. 94.* Sed mihi mens statuti, & communis vsus loquendi videtur considerādus, & res, de qua tractatur, licet Ripa simpliciter teneat aduersus communem, *dict. numer. 94.* docens, quod venit appellatione creditoris; Moueor, quoniam DD. rem definiunt ex vi verbi Latini *creditum*, & cum hic creditor non sequutus sit fidem eius, qui ex delicto debet, dicunt, non esse creditorem. Sed quid hæc ad legem vernacula lingua conscriptā, in qua non est hæc verborum vis, neque proprietas: & mihi ridiculum videtur, si lex Hispanica lingua cōscripta, faciat mentionē creditoris, verbo Hispanico *Acreedor* definire, qui sint creditores ex proprietate verbi Latini *Creditor*, instructo hoc syllogismo, *creditor dicitur a credito, quia credidit rem suam alienæ fidei: Ergo, qui non credidit rem suam alienæ fidei; non est creditor:* Et hinc infertur, & sic definitur, incidentia negotia circa legem vulgari lingua conscriptam, quæ intelligenda est iuxta vulgatum vsum loquendi; certe is dicetur creditor, quem communis vsus appellat creditorē, licet etymologia Latina verbi *Creditum*, & *Creditor*, nō satis quadrent. Neq; enim hic curandum de proprietate Romani sermonis, sed vulgari sensu, quo Hispani lea verba & Cerdones & Opifices interpretantur: Verba enim legis vulgari lingua conscriptę interpretanda sunt, iuxta vulgatum vsum loquendi, vt inquit Bart. *in l. si quis fundum, ff. de testam. tut. laum de lanio- n. 5. a, item molendinariam, ff. de fun. instructo instrumento leg. 2.* An autem statuto disponente, vt creditor possit conicere debitorem suum in carcerem, possit conici, qui debet ex delicto, & dicatur creditor ille, cui ex delicto debet, vide Bart. & omnes, *in l. 1. ff. si cert. pet.*

SVMMARIA.

1 *Pro minima re, vt pro ouo, datur actio furti, & pœna statuti, etiam ob vnius nummi non solutum, prædicatur.*
2 *Cum aliquid faciendum restat, videtur nihil factum.*
3 *Ob non solutam pensionem reinciditur in commissum.*
4 *Etiam pro vno nummo non soluto, potest res vendita retineri a venditore.*
5 *Si ex forma statuti delinquens, certa summa soluta non veniat puniendus, punitur tamen, si in solutione, vel vnus nummus deficiat.*
6 *Initium est exspectandum.*
7 *Debitorem modica summa non detrudi in carcerem, probatur.*
8 *Actio de dolo, non datur pro modica summa.*
9 *Qualibet pœna corporalis, superat magnam pœnam pecuniariam.*
10 *Propter modicum defectum quis non punitur.*

11 Relinquitur arbitrio iudicis, qua sit modica summa, & idem quod sit pretium magnum, & nu 12.

13 Debitor aduocati, ex caussa aduocationis, aduocato non addicitur.

14 Aduocatus tenetur pauperi gratis patrocinari, etiamsi contrarium iurasset.

15 Aduocatus aliquid a paupere pro patrocinio sumens, peccat.

16 Sub pœna peccati tenemur proximum egenum eleemosynis iuuare, auctore D. Thoma.

17 Decima apparitori nō soluitur, quando nec petitua soluitur pro exsecutione, quam fecit.

18 Tutor non habet decimam de fructibus, qui pupillo non soluuntur.

19 Iudex in caussis miserabilium personarum sportulas non debet habere, etiamsi pauper sponte offerat, & num 20.

21 Visitans Ecclesias a clericis pauperibus procurationem non exigit.

22 Notarius nihil accipit a pauperibus pro instrumentis.

CAP. XII. *An debitor modicæ quantitatis sit addicendus creditori? Et, an quis pro pecunia; quam debet aduocato, quia patrocinium ei præstitit, sit ei addicendus, si soluendo non sit, & quid in eo, qui debet Alguazelo expensas?*

1 QVÆRO † deinde, vtrum debitor modicæ summæ, sit addicendus creditori, si soluendo non sit? Videtur addicendum esse ex l. si proprietarius, ff. de damn. infect. Vbi probatur etiam, pro minima quantitate agi posse. Actio autem tunc vere habet effectum, quando per exsecutionem in persona ad effectum perducitur. Et quod possit agi etiam pro minima reprobat gloss. in §. gallinarum, Inst. de rer. diuis. quæ docet, pro vno ouo dari actionem furti, licet inuidiosa sit, & odiosa. Suadetur hæc sententia. quoniam si ex statuto pœna sit imponenda ei, qui non soluerit, statutum practicabitur, etiamsi vnus nummus non soluatur, quoniam non soluitur summa debita: Ita seuere admodum docet Bald. in l. cum sit, C. de sepul. viola. ex l. 5. §. si sortem, ff. de verb. obligat. Alexand. in l. si quis id quod, colum. 2. num. 5. ff. de iurisdict. omn. iud. Felin in c. ad liberandum, numer. 4. de iud. Ias. in l. 2 num. 56 C. de iure emphyt. Alexand. consil. 105. numer 19. libr. 3. Ias. in authent. qui rem, colum 5. vers. venio ad primam, C. de sacrosanct. Eccles. Purpur in l. imperium, numer 335. ff. de iur. omn. iudic. Alex. in l. si seruum plurium, in fin. ff. si quis caut. & Gomezius in §. pœnales, num. 18. Instit. de action. vbi dicit hanc communem.

2 Quia nihil † videtur factum, cum aliquid restat faciendum, l. penult. in fine, C. de his quibus vt indign. c. 1. de baptismo. Et dicit Gomezius in d. § pœnales, num. 19. quod licet hæc opinio sit dura, est communis, & ab ea in iudicando & consulendo non est recedendum. Cum ergo pœna corporalis imponatur pro modica summa, videtur, quod debitor modicæ summæ est addicendus creditori.

3 Suadetur hæc † optimo, quoniam cum de iure res incidat in commissum, si non soluatur canon: idem dicendum, quādo non est solutus vnus nummus ex canone debito, quoniam nihil videtur factum, cum aliquid restat faciendum. leg. penult. in fine, ff. de his quibus vt indign. Ita docet Bald. in leg. cum allegat, numer. 13. Cod. de vsur. & in rubr. Codic. de contrahend. emt. numer. 11. Ias. in l. 2. numer. 55. Cod. de iure emphyt. & in authent. qui rem, numer. 16. Cod. de sacrosanct. eccles. Cum ergo propter paruam summam non solutam, res addicatur creditori, videtur, quod etiam debitor est addicendus: nam valet argumentum de re ad personam, l. miles ita, ff. de test. milit.

His † accedit, quod res vēdita potest retineri pro vno nūmo non soluto, gl. in l. res bona fide, ff. de contrah. emt. Bald. in l. fin. C. commod. & in rub. C. de contrahend. emt. num. 10 Alex & Ias. in l. 5. §. fin. col. fin ff de verb. oblig. Ias. in auth. qui rem, num. 16. C. de sacrosanct. eccles. Alex. consil. 105 nu 19 lib 3. Bald. in l. pro hereditariis, col. 2. Cod. de hered. act. 4

Rursus, si † ex forma statuti delinquens non sit puniendus, si certam summam soluerit. puniendus est, si vel vnus tantum nummus deficiat, vt scribunt Ang. in l. si seruus, §. si plurium, col. 3. ff si quis cautio. Ang. & Imola in l. in exsecutione, § pœn ff de verb. oblig. Cyn. & Bald. in additione ad Specul. tit. de appellationibus, & in l. eadem, C. de locat. Fabianus Montesabinus, in tractatu de emt. & vendit. column. 40. Bertachinus in tractatu Gabellarum, column 81. Pantaleon in repet. l. 2. column 13. C. de rescind vend. Ias. in auth qui rem, col 6. C. de sacrosanct. eccles. & in l si. ff in ius vocati vt eant, & in l. qui fine, ff. de cond. ob caus. col fin. 5

Vltimo, hæc sententia comprobari potest ex pluribus, quæ circa minima tradiderunt, Bald in l. cum qui, §. in popularibus, col. 1. de iureiur. Alex in l. si seruus, §. si plurium, column. 2 ff. si quis caut. Angel. in l. qui hered & in l. Manius, ff. de cond. & demonstr. Bald. in c. illud, de præscript. Ias. in auth. qui rem, num. 16. cum seqq. C. de sacrosanct. eccles. Brunus in tractat. de statuto excludente fœminas, artic. 12. quæst. 9.

Mihi in hac quæstione videtur distinguendum: aut enim debitor traditus creditori, vt ei seruiat per quinquennium, operas dedit per quadriennium, & decem menses, & petit eximi e potestate creditoris, quoniam iam modicum debet, & certe non est eximendus a potestate creditoris.

Quoniam initium † est exspectandum, argum. l. Rutilia Polla ff. de contrahend. emtion. l. si ita, ff. de auro & argen. legat. l. si extraneus, §. in extraneu, ff. de n i ior. & initio, quantitas erat magna, & pro magna fuit legitime addictus. Et ita intelligendum, quod scribunt Doctores in locu supracitatis: inspiciendum etiam, quod principaliter fuit actum. Si tamen nondum esset creditori addictus, & allegaret, pro minima summa neminem creditori addicendum, & certe me non haberet aduersum. sed fauentem, siue tota summa debita sit modica, siue per solutionem residui modica reddita fuerit. 6

Moueor, quoniam † qui debet modicam summam, non potest pro debito tali cōiici in carcerem, nam de modicis non curat Prætor, leg. scio, ff. de in integr. restitut. Et huic comprobandæ opinioni est text. aptus, in l. Diuus Vespasianus, §. fin. ff. de iur. patr. & docet Bald in auth sed iam necesse, C de donat. ante nupt. Ias in § 1. nu. 69. Instit. de act Ioan Baptista Sanseuerinus, in tractatu de debitor suspecto & fugitiuo, in 3. q principali, n. 3. Bald. in l quicunq., col. penult. Cod. de seru. fugit. Boer. decis 349. numer 6. & numer. 8. versic. & facit Iacobinus in l. si ab arbitr. num. ff. qui satisd cogan Flor. in l. alienationes, in fin ff. famil hercisc. Rom. sing 97 incip. dic mihi. Debitor autem. qui in carcerem duci non potest, non est addicendus creditori, vt dixi c. 3. nu. 2. 7

His

8 His † suffragatur textus insignis licet vulgatus in l. si oleum, §. fin. ff. de dolo, vbi probatur, quod actio de dolo, non datur pro modica summa. In ... l ... Neque enim hoc alias passim indulgenda est ... nam ecce inprimis. si modica summa sit, dari non debet. E... actio de dolo non detur pro modica summa, ... est odiosa, & insidiosis verbis proponitur ... nus pro modica summa homo liber ad... creditori, & quasi in seruitutē dabitur indutus torque ferreo, quo prae... seruorum miseriam superat, & in profundum ignominiae & calamitat... detruditur, vt dixi c. 2. nu. 34. Adeo enim durum est ... tori, vt debitor addictus censeatur pati poen... corporalem vt probaui cap. 2. num. 36. & c. 3. num. 6. Confice opprobrium, obuenient conuent... actione de dolo, hoc est, audiens inania verbula, parum honesta, cum opprobrio addicti debitoris. Si pro paruo debito, nemo potest iurari vel nominari, vt suspectus, auctore Bald. ... authent. sed iam necesse, Cod de don. ante nupt. Roman. sing. 97. Iaf. in l. sciendum, numer. 12. ff. qui satisf. cogan. Cepoll. in l. 1. §. sed sciendum, num 65. ff. de edil. edict. Roman. consil. 3... incip. hec istorum, col. 1. versic. 3. Et in simili vide Bald. in authent. praeterea, Cod. vnde vir & vxor. Ex his apparet verius esse, ... quod etiamsi poena ... delicti imponatur, ... quo condemnatus certam pecuniam non soluat, talis poena non imponenda, si pecunia sit modica, quia quaelibet poena corpor... superat magna... poe... pe... l. in ... ff. de poen. Ita ... docet Iaf. in § poenales, numer. fin. Instit. de action. & in l. si qau id quod, num 28. de iurisdict. omn iudic. & in l. 1. §. in. colum 1. ff. de verbor. obligat. Franciscus Curtius in additionibus ad Alex. in dict. l. si quis id quo l. Borr. decis. 49. num. 8. versi. tamen istud. Haec opinio videtur probari ex textu & gloss in c. suam, de poen. Vbi, qui soluit maiorem partem pe... liberatur a poena corporali, & certe haec opinio est aequa, & videtur amplectenda, praesertim ... debens magnam summam soluat maiorem partem, & reliquum quid desit. Nam habenda est ratio, quod puniatur soluendo tantam summam, & quod hic videt maior ratio probandi hanc opinionem, quam in casu, quo tota poena est modica, & ex ea nihil soluere potest, & tamen adhuc eo casu vera est.

9 His accedit, quod † propter modicum defectum ... est quis puniendus, auctore Bald. in auth. ingressi, num. 9. C. de sacrosanct. eccles. idem Bald. in l. quicunque, numer 6. C. de seru. fug. & ibi dicit, quod pro minima poena pecuniaria, ei qui soluendo non est, non est imponenda poena corporalis, argumen. textus, in l illicit... §. final. ff. de offic. Presid. Baldus in l. quicunque, col. 2. Cod ... seru. fugit. Iason in §. poenales, numer. 40. Instit. ... Borr. decis. 49. num. ... Quae opinio pia est & ...: si enim delictum magnum fuisset, vel ca... one dignum, non minima, sed magna poena ... poneretur, ergo, si delictum fuit leue, aequum ... propter culpam leuem nemo Christianus luat corpore, si in bonis non habeat. Ita enim suadet leuitas criminis, leue enim fuisse oportet, pro qua ... imponi ... dictat etiam humanitas & ... cordię, ad quam diuinis literis reuocamur. Nam ... hominis Christiani non est torquendus, neq; ... landom, nisi ex causa g... magna enim est defensio, esse Christianum te... Iesus cohaeredem, & membrum Christi capitis nostri. Quae opinio mihi etiam videtur verissima, quando quantitas magna esset soluenda pro poena, & modicum quid solui non posset: non enim pro modicum summa corpore l... ere debet, tum quia modicum ... tum, q... a soluendo magnam summam praeter modicum quod restat ... tutius enim est, spoliari magna quam ... quam habes, & modicum quid sol... tere non posse, quam modicum debere, & non habere vnde soluas. Magis enim acerbum nobis est, spoliari his quae habemus, quam carere his, quae nunqu... m habu... praesertim si moa... ... Confirmatur hoc efficacissime, quoniam proximum egentem tenemur ele... mosynis iuuare; vt ex B... Thoma, & ... & H... ... professoribus probo, ... Nullus autem casus potest excogitari, in quo magis ... rium sit proximum subleuari, quam hic, de quo loquimur, cum non solum egeat, verum etiam debeat, & in libertate & ... periculum ... summam, vel Iude... & bon... diuinum praeceptum ... & ... modicam ... nae nomine ... absoluat que de... ne vel corpore poenas luat, vel ... ditori in seruitium ... ddicatur. Ex his ... quod ... regula tradita supra. nu. 6 quod pro modica summa debitor non est detinendus in carcere ... dit, etiam si modicam summam debeat ... Nam licet delictū poenam mereatur, leue fuisse oportet, pro quo modica summa erogari iubetur, & si fuit ... expectatum s... soluta summa, a lege vel Iudice ... posita, & licet modicum quid desit, non est pro eo vir Christianus carcere premendus.

Cum ergo pecunia debita, ratione delicti non exigatur, vsque ad inflictionem poenae c... si summa parua sit: quanto minus infligetur poena corporalis debitori inopia laboranti, qui modicam summam, non ex delicto, sed ex contractu deb... addictio enim, quia debitor inops traditur creditori, habet vim poenae corporalis, vt dixi, c. 2 nu. 36. cap. 3. numer 6. Possem hanc opinionem, vt recentioribus quibusdam moris est, communire pluribus, quę Dd. in variis locis circa minima tradunt. Ego apta tantum prod... nollens pauca bona, quam multa qualiacu... ... re ... quod ... magis, quam elegans lector, velit plura circa minima videre, amplectatur Corn... tractatum de minimis, & euoluat quae refert Brunus in tr... tatu de statuto excludente foeminas, articul. 9. qu. st. 12. Iaf. in authent quas rem, C. de sacrosan ... eccles.

Non obstant ex aduerso prolata: nam falsum est pro vno non dari actionem furti, & ita Zasius lib. 2. respons. capit. 26. reprobat post alios gloss. in § gallinarum, Instit. de rer. diuis. Rursus non obstant cetera argumenta, quoniam partim sunt falsa, partim non obstant, vt ex superioribus apparet.

Quae autem dicatur † modica summa, est in arbitrio prudentis iudicis, auctore Bald. in l. vna, num. 4. versicul. qua autem sit magna, Cod. de confess. Et consil. 181. incip. primo quaero, colum. 1. libr. 3. Collectar. in cap. ceterum. in princip. de donat. Alexand consil. 31 incip. in caussa vertente coram praetore, column fin. versic minus autem, libra. Notat Corsetus in tractat. de minimis, column 3 versicul. 16. 10

Sic † relinquitur arbitrio iudicis, quid sit pretium magnum vel paruum, iuxta gloss in § pretium, Instit. de emtion. & vendit. Cepoll. in tractat. de simulatione 11

contractus, carta penultim. versic. sexta & vltima, Barba. consil. 51. libr. 1. Bertrand. consil. 339. num. 3. libr. 1. & consil. 236. num 3. libr. 2. & consil. [illegible] *nn. 4.* Item quod dicatur paruum seu magnum, relinquitur arbitrio iudicis, vti opinatur Bald. *in l. 1. C. si aduers. vendit. Ioan. Andr. Barba Imol. Collect. in c. fin. col* [illegible] *de donat. Salyc. in l fin. in 1. oppositione, vers. sed adhuc restat, Cod. de contrah. emt. Imola in cap. Quintauallis, col. 24. de iureiurand. Alex. in l. si arbitrat* [illegible] *col in. ff. de verb. oblig. & cons. 102. col. 3. libr. 2. Barba. in cap. pr*[illegible] *ter sterilitatem, de locat. & cons. 21. col. penult. lib. 2. Corn. consil. 9. col. 3. libr. 1. Decius. cons. 180. incip. visa renuntiatione, col. 1. Butrius in c. cum dilecti, col. 12. de emt. & vend.*

13 Sed † an debens mihi, quia aduocatus eius fui, debeat mihi addici, si [illegible] luendo non sit? & certe non addicendus: textu[s] est expressus *in l. 20. Styli*, inquit lex: *El abogado por su salario, si aquel que ha de dar salario no hubiere de que lo pague, no se lo dara por preso, vaya el ayuda que le hizo por amor de Dios.* Nota verba: *No se lo dara por preso*, quæ significant, non esse addicendum creditori, vt efficaciter probaui supra, *c. 5. De debitore & [illegible], nu 13.* Leges enim antiquæ huius Regni debitorem addictum appellant, *Preso*: nam videtur esse in carcere, cum voluntatem creditoris sequatur, *vt dixi in d. loco.*

14 Confirmatur † hæc opinio, quoniam aduocatus tenetur proximum egenum gratis patrocinio iuuare, vt pie & erudite scribit Beatus Thomas *2. 2. qu. 71. artic. 1. Frat. Domin. Soto, de iustit. & iur. libr. 5. quæst. 8. artic. 4. Alexander Halensis, 3. part. summæ, qu. 48. membro, 1. Diuus Antoninus, 1. part. Theolog. titul. 6. capit. 2. §. 1. Gabriel in 4. distinct. 15. qu. 6. conclusion. 9. dubio 4. Aug. in summa, verbo Aduocatus, vers. 11.* Et ita sanxit Benedictus 12 Romanus Pontifex, in constitutione incipiente, dicens, & necessarium æstimamus, vt testatur Ioan. Andr. *ad Specul. tit. de aduocato, §. 1. vers. Item quod non habet, & e nostris scribit Alber. in proœmio Codicis, col 4. num. 18. Bald. in l furiosi, per illum textum, in verbo gratis, Codic de nupt. & in l. si ad excludendam, post medium, Codic. de iureiurand.* qui scribit, aduocatum non debere in caussis pauperum seruare iuramentum, quo promi[sit], nunquam gratis patrocinium præstare.

15 Et aduocatus † aliquid accipiens a paupere, peccat: vt opinatur Alber. *in l. vnica col fin C. de suffrag. & in l nec quicquam, §. fin. ff. de offic. Procons. & Ias. in ea. d. l. §. vbi decretum, col. 2. Idem Ias. in §. tripli, col. pen. Inst. de act. Host. Abb & F*[illegible] *lin. in cap. si pro debilitate, col. fin. paulo ante fin. de offic. deleg. Aufrer. in additione Capell. Tholosanæ, qu. 481. Caccialupus in tractat. de aduocatis, qu. 3.* Sed mirum est, quam hæc non cogitent [illegible]ogati vultures, quibus præclara occasio demerendi Christum semper adest, si pauperibus suis faueant: dominus illis inserat cor nouum, nam, vt nunc sunt eorum mores, non video, quare non debeant audire illa præclara, quibus eos one[rat] Apuleius *lib. 10. Metamorph.*

16 His † accedit, quod *Sub pœna peccati* tenemur proximum egenum eleemos[y]nis iuuare, vti probat sanctus Thomas *2. 2. quæstion 32. articul. 5. & quodlibeto, 8. articul. 12. Caietanus in opusculo de præcepto eleemosyna, Abbas in capit. si vero, colmun. 4. de iureiurand. Archidiaconus in capit. 1. prima distinction. Archiepiscopus Florentinus in secunda parte, titul. 1 ca*[illegible] *24. in fine, t*[illegible] *pus in repetition.* [illegible] *apit. per vestras, §. 12.* [illegible] *ertio propter, versicul. & facit* [illegible] *nume* [illegible] *3. de donation. inter virum & vx*[illegible] *issime Sebastianus Medices in allegatione in caussa pauperum, quam nuper edidit p*[illegible] *totam, quæ est extra tra*[c]*tatus eiusdem.*

Ergo [illegible] non addicetur aduocato, etiamsi non possit ei [so]luere salarium, sed aduocatus libenter id remittet, centuplum in hoc mundo accepturus, & post mortem [illegible] æternã. Quod intelligo verum, siue cl[illegible] a p[rin]cipio fuerit pauper, siue post amissis facultatibus ad inopiam perueniat. Hoc enim casu videtur loqui, *d. l. 20. Styli.* Et hic vigent, & clamãt omnes rationes supra allegatæ, magis enim discruciatur animo, qui diues olim, nunc paupertate premitur: quam, qui semper pauper, nunquam benignæ fortunæ indulgentiam sensit. Ideo ille magis miseratione d[i]gnus. Et faciunt ad [com]probationem huius sen[t]entiæ, quæ d[ix]i o infra numero sequenti. Sed quid si apparitor, quem Alguazelum vulgo vocamus, petat captum debitorem sibi addici, quia non soluit decimam sibi ratione executionis debitam, iuxta morem aliquarum Hispaniæ vrbium, an recte petat, si debitor soluendo non sit.

Reperio, quod † Auendanius *in suo libro de exsequendis mandatis, cap. 17. num. 6.* [illegible], quod decima non est soluenda apparitori, qu[an]do non soluitur pecunia, pro qua fit exsecutio. Vnde infert, quod si debitor [co]nijcitur in carcerem, & [cedi]t bonis, decima non est danda apparitori, ex notatis per P[ar]ete[m] *in tractatu de syndicatu, verbo, Expensa.* Et quia lex Regia iubens, v[t] decima detur apparitori loquitur de decima pecuniæ quæ soluitur, h[ic] autem debitor quia non soluit, traditur creditori: Mihi videtur distinguendum: aut enim debitor no[n] habet, vnde soluat pecuniam, pro qua facta fuit exsecutio, & certe verum videtur, vt apparitori decimam dare non debeat: nam hoc verbum *decima* est relatiuum ad quantitatem pecuniæ, quæ soluitur, vt (scilicet) iuxta eam deducatur decima: cum autem nihil soluatur, certe ex eo, quod non soluitur, non est deducenda decima. 17

Sic pupillus non soluit tutori † decimam de fructibus, qui non soluitur, vt pluribus argumentis probaui in tractatu *de decimis tutori Hispanico iure præstanda, cap. 27. num 9.* 18

Sic iudices in caussis † miserabilium personarum, non debent habere spo[rt]ula[s], *argumento textus, in authent. de iudicibus, §. ne autem, ita docet Bald. in auth generaliter, colmun. 1. Cod. de Episcop. & Cleric. Henric in cap. cum ab omni, col. 1. de vita & honestate clericor. Card. in Clement. statutum, in 1. opposit. de election.* licet nuper. Sed est textus expressus, *in authent. de mandat. Princip. § sit tibi quoque, notat gloss. in capit cum instantia, in verbo peregrinari, de censib.* Et probat textus *in cap. statutum, §. insuper, de rescript. in 6.* vbi probatur, quod Iudex non debet a paupere expensas accipere, etiamsi peregre proficiscatur, & ibi notat gl[oss.] & ampliant Dd. etiamsi pauper sponte offerat expen[s]as, ita ibi notant Archid. Dominic. & Ioan. Andr. *argumento text. in l. 1. C. de salgamo hospit. non præstando, libr 12 textus in l. fin. §. vt autem, ibi, Vel spontanea voluntate offerentibus, C. de [illegible] eod. lib. & in c. Roman. § penult. ibi. Qualitercunque offeratur, & in capit. exigit, ibi. Etiam a volente re[c]ipere, de censib. libr. 6. gloss. in leg. munitus, & ibi Bartol. & Decius ff. de regul. iur. Bald. in authent. sed hodie, Cod* [illegible] *Episcop. & Cleric. Anchar. cons.* [illegible]*71. incip. de* [illegible] *col. 4. versic. superest videre, Fel in c. cum M*[illegible]*ervar. col. 12. vers. & in proposito, de constitut. & in cap. 1. in fine de simo. Hipp. in l. constituimus, col. 1. ff. de sica.* 19

Si

21 Sic laborans † in visitando Ecclesias, non debet a clericis pauperibus procurationem exigere, *iuxta glossam, in c. instantia, in verbo Pragrauari, de censib.* citat textum *in cap. placuit, 1. quæst. 2.* vbi probatur, quod a pauperibus nihil salarii nomine exigendum. *Host.*
22 *& Ioan. Andr.* † *in cap. procurationes de censib. Dd. in cap. cum Apostolus, eod. titul.* Sic Notarius pro instrumento nihil accipere debet a paupere, *l. tam de mentis, in fin. iuxta gloss. Codic. de Episcop. aud. Roman. in repet. l. si vero, §. de viro, in 25. fallent. vers. 6. ff. solut. matrim. Ias. in §. tripli, col. pen. Instit. de act. & in l. nec quicquam, §. vbi decretum, col. 2. ff. de offic. Proconsul. Alexand. in l. argentarius, in princip. col. fin. ff. de edend. Decius in c. 1. col. 26. versic. restringitur, de probat.* His autem omnibus salarium datur pro labore administrationis sicut Alguazelo: cum autem ipsi salarium non auferant, a paupere, idem in Alguazelo dicendum: Vt si debitor non habeat vnde soluat, non possit petere, vt sibi addicatur ratione pecuniæ debitæ ob executionem. Neque obstat, si quis obiiciat, seruitium habetur loco pecuniæ: ergo, de seruitio vel eius valore debet præstare decimam. Sed certe hoc est summum ius persequi, & inspecta æquitate, & communi vsu loquendi: verius est hunc non esse soluendo, & ea ratione, scilic. quia non est soluendo, addicitur creditori, cum autem non sit soluendo, non debet decimam Alguazelo. Et licet operæ habeantur loco pretii, non sunt præsentes, neq; faciunt, vt in præsenti debitor inops videatur habere bona, nam & incertum est, an in posterum sit victurus.

Si tamen debitor haberet vnde solueret debitum, pro quo fit executio, & non haberet vnde solueret decimam Alguazelo, certe ille, ad cuius petitionem facta fuit executio, recuperabit integre suum debitum, tanquam antiquius, neque Alguazelus poterit inde extrahere suam decimam: quia creditor, ad cuius petitionem facta fuit executio, nihil sibi debet: & lege Regia cauetur, ne Alguazelus possit salarium executionis accipere, quousq; satisfactum sit creditori, vt probatur in pragmatica *57. versicul. Otro si, que nol lene,* quæ hodie habetur, *l. 7. titul. 21. lib. 4. Noua Recop.* Qua ratione in nullo ex his casibus debitor addicendus, & generaliter ratione expensarum, nemo est detinendus in carcere, si soluendo non sit: vt rescripto nostrorum Principum æquissime definitum est, & sic seruatur & iudicatur, in Regio senatu Granatensi, ueq; seruatur, *l. 99. Styli.* Quis autem de iure communi debeat soluere Alguazelo, vide Plateam *in l. cum sæpe, versic. vlt. C. de erog. milit. annona, lib. 12.*

SVMMARIA.

1 *Collegia & monasteria possunt bonis cedere.*
2 *Ciuitas debere potest.*
3 *Pro debito publico, bona publica & communia capi debent, & non bona priuatorum.*
4 *Iure Regio senatus ciuitatis distribuit collectam inter ciues vsq; ad otio aureos, & non plus, etiam ex caussa maxima & egestatis.*
5 *Non soluentes collectam post tempus constitutum, possunt capi.*
6 *Ciuitatem castigari, & pœnam pati posse.*
7 *Multitudini licet parcendum sit, tamen Rectores & Primarii sunt puniendi.*
8 *Ob ingratitudinem contra donantem commissam, Abbas & conuentus a monasterio expelluntur, & donatio non reuocatur.*
9 *Pro debito vniuersitatis, non capiuntur singuli.*
10 *Ciuitas in personalibus pœnis non punitur.*
11 *In delictis multitudini parcitur.*
12 *Debitor ciuitatis, aut vniuersitatis, si soluendo non sit, an addicatur creditori.*
13 *Municipium & respublica potest habere seruos.*
14 *Seruus potest esse Tabellio.*
15 *Debitores Fisci, nisi realiter soluant, capiuntur: licet dent fideiussores.*
16 *Debitor Fisci non vtitur remedio cessionis bonorum.*
17 *Pauper contumax, an cedat bonis.*
18 *Debitor collectarum si sit inops, potest vti cessione bonorum.*
19 *Contumax in non obediendo superiori, dicitur committere crimen.*
20 *Inter Fiscum & priuatum, non inducenda differentia, nisi a iure exprimatur.*
Fiscus vtitur iure communi.
21 *Fiscus in exigenda credita sua, melioris conditionis est, quam priuatus.*
Et ibi de opinione Ferdin. Minchaque.
22 *Quodcunq; instrumentum habet executionem aduersus debitores Fiscales, ad hoc, vt executiue procedatur, dummodo sit liquidum, nu. 22. & quomodo, & quando possit executari, num. 23.*
23 *Fiscus ante diem exigit.*
24 *Debitor ciuitatis, quando debeat soluere.*
25 *Executor creditorum non cedit bonis.*

CAP. XIII. *An dispositio huius legis exercenda sit, in vniuersitatem debëtem, vel in hominem debentem ciuitati vel vniuersitati.*

QVÆRO † deinde, *an dispositio huius legis habeat locum in ciuitate, vel vniuersitate debente: an omnes de collegio, vel vniuersitate, vel aliqui ex eis, puta Rectores, vel Primarii administratores sint creditoribus addicendi?* Videtur addicendos esse, quoniam collegia & monasteria, & quælibet vniuersitates possunt cedere bonis, *vt in auth. vt determinatus sit numerus clericorum, §. inuestigantes, notat Alber. in Rubric. C. de cession. bonor. Iason in § fin. col. pen. Instit. de act. & ibi Nicol. Neapolitanus, Ang. & Ias. n. 10.* vbi dicit, quod vniuersitas fabrorũ & similium potest cedere. Hanc autem addictionem, qua debitor inops traditur creditori, vulgo appellamus *Cessionem bonorum*, licet præpostere, vt docui *c. 2. num. 2.* & ita eam appellant leges Regiæ. 1

His † accedit, quod ciuitas debere potest, *l. ciuitas, & ibi omnes D.D. ff. si cert. pet. & in l. 4. §. actor, ff. de re iud. l. 13 tit. 2. part. 3.* Etsi ciuitas, vel vniuersitas pecuniam publicam, vel bona publica habeat, quæ nostri vocant *Bursam communem*, ea primo excutienda sunt, vt ex eis satisfiat creditoribus, *l. 1. §. quod si nemo, ff. quod cuiusq; vniuers. nom.* Et si vniuersitas non habeat rem communem, compellentur qui sunt de vniuersitate, distribuere collectam, vti censet gloss. *in d. l. 1. § si nemo. & ibi notant Bart. Bald. Ang. & Paul.* 2

Non † enim debent capi bona priuatorum pro debito publico, sed bona publica & communia Regia, *l. 13 tit. 2 part. 3. notat Paulus in dict. l. 1. §. quod si nemo.* Ideo deficientib. bonis ciuitatis communib. ex quibus solui possit, ciuitas potest ratione necessitatis imponere collectam, *vt notant Dd. in d. §. quod si nemo, qui citant gloss. in auth. quib. modis natura. effic. sui. §. si quis igitur, & ibi notat Ang. Specul. tit. de sentent. except. § sequitur, versicul. quid si vniuersitas, Bald. in l. etiam. Cod. de* 3

exsecut. rei iud. Bartol. in l. 4. §. actor, ff. de re iud. scribit, quod pro tali caussa non poterunt capi aliqui in solidum, sed pro parte, quia non est debitum proprium, sed vniuersitatis, l. in tantum, §. vniuersitatis, ff. de rerum diuis. l. sicut, §. 1. ff. quod cuiusq; vniuers. nom.

4 Apud † nos iure Regio nullus senatus vllius ciuitatis huius Regni, potest distribuere inter ciues collectam, quæ excedat aureos octo, etiamsi egeant, & caussam habeant necessariam, sed recurrendum est ad Principem, l. 16. & 17. tit. 5. libr. 7. Ordin. Quod recte & prudenter est constitutum, alias breui conciderent florentissimæ quæq; vrbes, si in potestate iudicis & decurionum esset, imponere ciuibus collectam pro necessitate, quid enim non machinaren-
5 tur illi? Et illi quibus imponitur † collecta, possunt capi, si non soluant post tempus constitutum, l. 1. ff. de mun. & hon. & si aliqui nō possint pro sua parte soluere collectam, ceteri de vniuersitate tenebuntur, l. 1. C. de omni agro deserto. lib. 11. Ang. Imola, Paul. & Alex. in d. l. 4. §. actor, ff. de re iud. Bart. Dd. in l. ab omnibus, ff. de leg. 1.

6 Deinde † ciuitas castigari potest, & pœnam pati, l. aut facta, §. fin. ff. de pœn. l. metum, §. animaduertendum, ff. quod metus caussa. Et quando patiatur, versionis, & aratri pœnam: vide leg. si vsusfructus ciuitati, ff. quibus modis vsus amittat. Fr. Budæum, ibi. Cæli. Rodig. lectio. antiq. lib. 14. c. 5. His congruit quod Rectores capi possunt pro debito ciuitatis, auctore Bald. in l. etiam, nu. 19. C. de exsecut. rei iud. addici autem creditori, instar est captiuæ, vt dixi, c. 2. nu. 9.

7 Prætetea, licet † multitudini sit parcendum: tamen Primatū & Rectores puniendi sunt, l. quoniam, C. ad leg. Iul. de vi, l. fine, C. de exact. & excus. libr. 12. & ibi notat Luc. Pen. col. 2. in fin. vers. & nota, Innoc. in cap. sane, de temp. ordin. Abb. in cap. clericos, de cohabit. cleric. & mul. Bald. in sua margarita, in verbo Multitudo, & cons. 397. col. 2. libr. 3.

8 Sic si Abbas & monachi sint ingrati, delinquendo aduersus donatorem, Abbas cum conuentu expellitur e monasterio, & tamen donatio non reuocatur, & sic puniuntur personæ, sed non Ecclesia, gl. finalis, in c. de hoc, de simo. & ibi sequitur Anania, col. pen. Felin. in c. nouit, col. 8. de iud. Domini. in c. 1. § ad hæc, de relig. domib. lib. 6. Lupus in rep. Rubr. de don. int. vir. & vxor. §. 66 incip. illud autem, nu. 23. vers. imo plus.

Quare videtur dicendum, vt † saltem ex debito, quod ciuitas contraxit ex delicto, ciues, & capi, & addici possint, vt dixi supra capit. 11. De debitore ex delicto Sed tamen his non obstantibus contraria sententia probanda videtur.

Primo, quoniam debitum vniuersitatis vel ciuitatis non afficit singulos ciues, ideo vniuersitas tenetur, non singuli ciues, non enim est debitum proprium, sed vniuersitatis, l. in tantum, §. vniuersitatis, ff. de rer. diuis. l. sicut, §. 1. ff. quod cuiusque vniuers. nom. Bart. in l. 4. §. actor, nu. 7. ff. de re iudicata, ibi Alexander, & Ias. numer. 23. Bartol. in l. ciuitas, numer. 9. ff. si certum petatur, Baldus in dict. l. 1. §. quod si nemo, col. 2. ff. quod cuiusq; vniuers. nomin. Martinus Lauden. in tractat. de Fisco, quæst. 79.

9 Vbi † dicit, quod pro debito vniuersitatis singuli capiuntur, Angelus in leg. 1. §. quibus, ff. quod cuiusque vniuersi. nomine. Raphael Cuman. leg. continuus, §. cum quis, §. de verb. obligat. Franciscus Marcus decisione Delphin. 805. columna. 1. & 2. Sic Bald. in l. etiam, column. 3. versic. sed nunquid Abbatissa, Cod. de exsecut. rei iudicat. dicit, quod licet mulier, iure Codicis, posset coniici in carcerem pro debito: tamen Abbatissa pro debitis monasterii non potest personaliter capi ab Episcopo, argument. cap. Odoardus, de solut. & sequitur Rodericus in repetition. l. 2. titul. De los gouernos, quæst. 5. column. 4. versicul. adde etiam. Ergo cum pro debito ciuitatis singuli ciues capi non possint, cessat hic dispositio huius legis, quæ minime est exercenda aduersus eos qui in carcerem duci non possunt, vt dixi, cap. 3. num. 2.

Prætetea † cum hæc lex loquatur circa personas 10
debitorum, non est exercenda aduersus ciuitatem vel vniuersitatem: lex enim loquens in personis, non habet locum in ciuitate, auctore Bald. in Rubr. Codic. ad Trebellian. Ias. in l. si quis maior, num. 10. Codic. de transact. Bald. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur.

Rursus, cum aduersus singulos ciues dispositio huius legis exerceri nō possit, manifestum est, quod aduersus ciuitatem exerceri non poterit Ciues enim faciunt ciuitatem, & cum singuli creditoribus addicendi non sint, certe neq; ciuitas addicetur, tiam ciuibus ipsis ciuitas constat.

Deinde ciuitas est nomen iuris, in quam dispositio huius legis exerceri non potest, vt patet ex Bart in l. aut facta, §. final. num. 6. colum. pen. ff. de pœn. vbi scribit, quod licet regulariter ciuitas puniri possit, id non est possibile in pœnis personalibus, puta, si imponatur pœna capitis, ideo illa pœna commutanda in aliam: ita etiam dispositio huius legis dictans, vt debitor inops addicatur creditori, non potest vllo modo exerceri aduersus ciuitatem, vel vniuersitatem debentem, non enim ciuitas, vel vniuersitas, creditoribus tradi possunt. Hoc dictat ipse sensus communis, & satis probatur in l. semper, §. quibusdam, ff. de iure immun. vbi probatur, collegia & vniuersitates immunes esse a laboribus personalibus.

Postremo † facit, quod etiam in delictis parcitur 11
multitudini, cap. vt constitueretur, 50. distinction. capit. ordinationes, in fine, cap. ipsa pietas, capit. non potest. Et ibi gloss. cap. quisque, 23. qu. 4. capit. denique, & ibi gloss. 4. distinct. cap. commensationes, 44. distinct. Textus optimus, in c. quoties a populis, 1. qu. 7. cap. sane, de temp. ordin. Ex quo versiculus ille dimanauit.

Ob populum multum crimen pertransit inultum.

Idem probatur in c. fin. de transact. gloss. in l. aut facta, § fin. ff. de pœn. Ang. in l. penult. ff ad leg. Cornel. de Sica. Innocent. in c. dilectus, ad finem, de simo. Lucas Penna, in l. fine, col. 3. C. de exact. & excusat. libr. 12. Imol. in cap. 1. col. 4. de offic. delegat. Hippol. in l. 1. §. si in rixa, col. 8. versic. vlterius adde, ff. de Sicar. Abb. in c. dilectus de simo. Addictio autem, qua debitor inops traditur creditori, habet vim pœnæ corporalis, vt dixi cap. 2. num. 36. & capit. 3. num. 6.

Non obstant, quæ ex aduerso state videntur. Non obstat, quod ciuitas & vniuersitas debere possunt, non enim sufficit debere, ad hoc, vt habeat locum dispositio huius legis, nisi is qui debet, capax natura sit, vt in eum decretum huius legis exerceatur. Sit exemplum: Omnis homicida, ex lege, capite punitur, tamen ciuitas non punitur capite, quoniam capitis pœnam subire non potest.

Non obstat ꝙ ciuitas potest cedere bonis, nam addictio de qua agimus non est cessio, imo tollit prorsus hæc lex beneficiū cessionis bonorum iure ciuili inductum. Non enim sufficit dicere *Cedo bonis*, vt debitor molestari amplius non possit: imo eius perso-

persona capitur, & in seruitium traditur. Huius autem addictionis exercitium non est practicandum aduersus ciuitatẽ, vel vniuersitatem: solum cogi poterunt cedere bonis, iuxta formam iuris Romani, *vt supra probaui.* Non obstat quod retuli ex Bald. *in l. etiam, n. 19. C. de exsecut. rei iud.* nam ipse Baldus, qui dicit Rectorem ciuitatis capi posse ꝓ debito ciuitatis, negat personam Rectoris obligatam esse, sed ideo capi, vt solutio citius & facilius fiat. Cum autẽ loquamur in casu, quo ciuitas nulla bona habet, cessat fundamentum, propter quod rector ciuitatis capi potest: neq; sufficit quem capi posse, nisi etiam sit debitor, adhoc, vt creditorib addici possit. In summa, si ciuitas casu bona amisit, nõ tenetur vllo modo pati addictionẽ, etiãsi eius capax esset: quoniam dispositio huius legis non est exercenda aduersus debitorẽ, qui casu bona amisit, vt probaui *cap. 4. de debitore qui casu fortuito, vel sine culpa, sua bona amisit, per totum.* Si autem bona ciuitatis absumta sunt culpa rectorum, vel decurionum, vel alterius cuiusuis, qui inops est, & hoc casu ciuitas cedet actiones creditori suo, creditor aũt debitorem ciuitatis sibi vendicabit, & operas & obsequia sibi præstare coget. Si autem pro debito ciuitatis aliqui ciues obligati essent, an, si neque ciuitas neque ipsi soluendo sint, debeant addici creditoribus? vide quæ dixi supra, *capit. 5. De debitore ex caussa fideiussionis.*

12 Quid † autem dicendum *in debitore ciuitatis vel vniuersitatis: si soluendo non sit, an est addicendus creditoris?* Et certe addicendus est, vt seruiendo creditum reponat, ita definitum exstat in *l. 78. in volumine antiquarum pragmaticarum*, cuius verba sunt: *Por qualesquier deudas, que deua a qualesquier Concejos, o Vniuersidades, dẽde luego aya de traer vna argolla de hierro al cuello, tangorda como vn dedo.* Idem in debitore Fisci; non enim Fiscus peioris debet esse conditionis, quam creditor priuatus, imo est priuilegiatus.

13 Neq; † præposterum est, vt debitor ciuitatis addicatur ciuitati, nam municipiũ vel respublica possunt habere seruos, *vt in rubrica, & toto titul. C. de seruis reipubl. manumiss. l. 1. C. de solut. & liber. debitor. ciuil. lib. 11.* neque commoda est interpretatio eorum, qui dicunt seruos publicos esse tabelliones.

14 Nam † seruus non potest esse tabellio, *l. generali, C. de tabul. lib. 10 gloss. in l. 2. ff. de adopt & in l. 2. C. eod. tit.* neque tabellio qui ingenuus esse debet. oportet, vt manumittatur: & tamen est titulus in iure, cuius inscriptio est, *De seruis reipublicæ manumittendis.* Et quod si reuera fuerint serui, notant Platea & Penna, *in d. l. 1. C. de solut. & liber. debit. ciuil. lib. 11.* Sic Valerius Maximus *libr. 2. c. 5.* vbi de Mario inquit, *Missus ad eum occidendum, in priuata domo Minturnis clausum, seruus publicus natione Cimber.*

Idem dicendum in Fisci debitore, si soluẽdo non sit: non enim Fiscus debet esse peioris conditionis, imo in multis est priuilegiatus Sed cõtra facit, quod debitores Fisci non effugiunt carcerem, etiamsi dent fideiussorem de euictione: vulgo dictum, *De saneamiento*, licet ceteri debitores in carcerem duci non possunt, si dent fideiussorem, vt dixi *capit. 1. numer. 26.*

15 Quod autem Fisci debitores † sint capiendi, nisi realiter soluerint, etiamsi dent fideiussorem, probatur *in l. 8. titul. 4. libr. 6. Ordinat. l. 130. Del quaderno de las Alcaualas*, licet enim habẽs fideiussorem, dicatur esse soluendo, *l. si plures, § præterea, ff. de fideiuss.* tamen in fisco, vt non capiatis, non sufficit esse soluendo, sed oportet vt soluas.

Confirmatur hæc † opinio, quoniam debitor 16
Fisci nõ potest cedere bonis, neq; vti beneficio cessionis bonorum, si debitor sit ratione collectarum, *l. propter honorem, Codic. qui bonis ced. poss. & ibi hoc notat Bald. vel si sit contumax, citat l. nemo, C. de exactor. trib. lib. 10 notat Cyn. in l. 1. q. 1. C. qui bon ced. poss. Bart. in l. cum eo, nu. 4. ff. ad leg. Iuliam pecul. Martin. Lauden. in tractat. de Fisco, quæstione 73. & Franciscus Lucan. eodem tract. in princ. num 46.*

Nam si † non sit cõtumax, potest cedere bonis si sit 17
pauper, *l. 2. & 3. C. qui bon. ced. poss* vt inquit Bart *in d. l. cum eo, Platea l. nemo carcerem, Cod de exact tribut. libr. 11.* Rursus Angel. *in § fin. numer 3. Instit. de act.* dicit, quod si debitor Fisci debet ex delicto, non potest cedere, quia si soluendo non est, debet luere corpore, ne delicta remaneant impunita, *l. quicunque, Cod. de seru fugit* aut est debitor Fisci ratione tributi, & dicit quod non debet carcerari, sed honeste sub custodia detineri, *l. nemo carcerem, Cod de exact. tribut. libr. 11.* vt promtius soluat: aut est debitor propter collectas, & non potest cedere bonis, *l. propter honorem, C. qui bon. ced. poss.* Præterea Soc. *reg. 46. Fallen. 8.* dicit, quod debitor Fisci nõ potest cedere bonis. Et dicit esse casum *in l. 2. C. de exact. trib. lib. 11. l. sacrilegii, §. fi. in pri. ff. ad Iul. pecul.* *Nisi in casu* quo paupertas excusat, citat Bald. *in l. 1. in fin. 8 col & ibi, Cyn. in 3 q. C de cess. bon* Sed certe *l. 2* quam citat, non probat debitorem Fisci, non posse cedere, imo lex illa subleuat debẽtes Fisco tributa: & licet iubeat, vt detineantur sub honesta custodia, nõ negat quin possint cedere: nã cessione liberãtur a carcere, qui in ea sunt, *l. 1. C. qui bon. ced. pos.* Rursus Guid. *decis. 211. n 3.* docet quod debitor Fisci non põt cedere, & q̃ ita seruatur in Delphinatu. Idem scribit simpliciter Belia. *in consuet. Aluernie. tit. Des cessions, art. 2 col. penult.* Deinde Aufrerius in additione Capellæ Tholosanæ 28. & 134. refert varias opiniones, vel potius distinctiones adeo confuse, vt vix agnoscas quid probet Mihi videtur, quod debitor Fisci potest cedere bonis, in casibus, in quibus debitor priuati potest. Nam Fiscus vtitur iure communi, nisi in casibus in iure expressis, *gloss. in leg. 1. C. de pet. hered.* Nulla est autem lex, quæ dicat, debitorem Fisci non posse cedere bonis, in casibus, in quibus debitor priuatus potest: nam debitor ex delicto, etiamsi debeat priuato, non liberatur cedendo bonis, *vt dixi capit. 11.* Et *leg. sacrilegii, §. final ff. ad leg. Iuliam pecul.* loquitur in debitore ex delicto: nam peculatus delictum est.

Item si debet ratione tributi, videtur quod etiam possit cedere bonis, & liberari, si soluendo non est. Primo, quia inops non debet tributum, vt est notissimi iuris Deinde, quia licet propter tributũ non sit, quis detinendus in carcere, *vt in d. l. nemo carcerem, C. de exactor. trib. lib 11. Lupus in repet. Rubr. de donat. in princip. num. 12. vers. ex quo infert*: hoc non seruatur apud nos, & consuetudo hac in re seruanda est. *vt tenet Lupus, d. num. 12. l. nemo si, C. de exact. trib. libr. 11.* Et licet solum detineretur sub honesta custodia, *vt in d. l. nemo carcerem*, adhuc carcer est, licet non durus, sed honestus; & cũ sit carcer, oportet ad effugiendum carcerem vti beneficio cessionis, non n. minus quis compedibus detinetur, quod detineatur compedib. aureis: &, cum capto in carcere cõcedatur eam effugere beneficio cessionis, multo magis id concedẽdum

ei, cui plus honoris habetur. Nam carcer non est solum locus squalidus, tenebris horridus, & putore molestus: sed locus, quantumuis amænus, si eum exire non possis: nam verus carcer est, non posse facere quod velis.

18 Item, licet † quis debeat propter collectas, si soluendo non sit, debet liberari cedendo bonis: nam *l. propter honorem, Cod. qui bonis ced. poss.* quam omnes citant, loquitur de eo, qui per cessionem relinquit de industria bona, ne cogatur munus impositum suscipere, vel collectam soluere; & hanc esse legis mentem manifeste perspiciet quisquis legem attente legerit: ibi enim malitia punitur, quod generale est in omnibus debitoribus malitiam committentibus, *vt dico infra c. 16. De nobili debente.* Postremo, ne auctoritate deficiamur, huius opinionis est Salycet. vir doctus pariter, & ingeniosus *in l. 1. nu. 7. vers. aut est debitor Fisci, C. qui bon. ced. poss.* vbi dicit, quod licet debitor Fisci fuerit contumax, potest cedere bonis, *§. item si quis, Instit. pro socio.*

19 Quod † probo: nam licet contumacia, in non obediendo superiori iudicari possit crimen, tamen contumacia in non soluendo Fisco quod illi debeo, non est crimen corpore luendū, sed culpa, vel potius mora. Non enim Rex ipse dicit, redde mihi quod debes, sed obscurus quispiam priuatus, & etiamsi Rex ipse diceret, non est crimen ei non soluere, nō enim maiestatem Regiam lædit, qui Regi non soluit, nisi per seditionē rem eius occupet, vel solutionem deneget, contemptis seditiose iussa centis imperijs. Hęc autem omnia intellige in eo, qui habens bona, non soluit collectam, vel tributum, sed vult se eximere cedendo bonis, & liberari tempestiue ab omni molestia: Et in hoc casu intelligendi sunt Doctores; nam si hi, quibus imponitur collecta, vel tributū, essent inopes, non deberent collectam neq; tributū, *Bald. in l. citam, col. fin. C. de exsecut. rei iud. Roland. cons. 66. a n. 20. lib. 1. & dico c. 18. De debitore ratione malitia vel tributi, n. 9.* Sed quid iudicandum hac in re, quod attinet ad nostram legem: & quidem sicut debitores priuatorum & reipublicæ, non eludunt iudicii vim, cedendo bonis, sed traduntur creditoribus ad seruitium; Idem in Fisci debitoribus dicendum:

20 Primo, quia † inter Fiscum & priuatum non est inducenda differentia, nisi vbi est in iure expressum: nam Fiscus vtitur iure communi. *Deinde*, quia Fiscus solet esse melioris, & nunquam peioris conditionis, quam priuatus in exigendo credita sua: præterea in debitore Fisci est peculiaris ratio, nam ei etiam de iure Ciuili denegāt beneficium cessionis bonorum tot eruditi nominis viri, relati *supra nu. 16.* Quanto magis denegabitur iure Regio, quo beneficium cessionis bonorum generaliter est sublatum, non enim apud nos sufficit dicere, cedo bonis, sed debitor in seruitium traditur creditori. Sic intelligēdum, quod scribit vir doctissimus Ferdinandus Vasquius *in tractatu de successionum creatione, 1. part. lib. 1. § 6. numer 49. vers. vnde in vsu forensi,* vbi scribit, in vsu forensi sæpissime respondisse, quod debitores Fiscales, qui iure Hispanico vinculis continentur, donec debitum persoluant, adeo, vt eis nō prosit dare fideiussorem, sunt eximendi e vinculis, si bonis cesserint, nō aliter, quam si soluissent: & quod ita debet intelligi *lex Regia 8. tit. 4. libr. 6. Ord. & l. 130. Del quaderno de las Alcaualas,* q̄ loquuntur de exactione debitorū Fiscalium. Moueor, quoniam stante statuto, quod debitor possit in carcerem detrudi, liberatur a carcere, cedendo bonis, *l. 1. C. qui bon. ced. poss. & ibi notat Bald. Alex. in leg. postulante, nu. 7. ff. ad Trebell.* Hæc verba Vasquii intelligenda sunt de ea cessione, quam nostri vulgo appellant, *Cession de bienes,* cum reuera nihil minus contineat, quam beneficium cessionis bonorum. Nam, vt iam sæpius est repertum, beneficium cessionis bonorum id de iure præstat, quod debitor effugit carcerem & potestatem creditoris, & vim iudicii, dicendo: *Cedo bonis.* At ea, quam nostri inepte vocant *Cession de bienes,* non liberat debitorem, imo debitor traditur in seruitium creditori, & soluit operis & personali labore, quod pecunia non potest soluere, tantum in eo similis est beneficio cessionis, quod per eam debitor liberatur a carcere, sed tamen detruditur in potestatem creditoris, quod carcer, (*vel potius seruitus quadam*) existimari potest. Itaq; Vasquius loquitur de ea, quam nostri vulgo vocant, *Cession de bienes* (scilicet) de addictione, per quam debitor traditur in seruitium creditori, alias non liberatur apud nos: quinimo, neq; de iure communi, si probamus tot eruditorum sententiam, eodem modo intelligendum, quod scribit Cifontanus *in leg. 79. Taur. col. 1 in princ.* Intellige hæc, nisi exigatur ab eo collecta, vel tributum: nam si est inops, non tenetur id soluere, *vt dixi proxime, num 19.* Quod autem debitor Fiscalis sit addicendus Fisco, intelligitur operis Fiscalibus: puta operis ad Regem pertinentibus, & si debeat ex delicto, relegabitur in Regias triremes, si qualitas criminis id exposcat, vt gratis per certum tempus remigem vel militem præstet, *vt dixi cap. 11. De debitore ex delicto.* Est autem optimo iure definitum, debitorem Fiscalem posse cedere, & addici: nam capi, & in carcerem detrudi potest, & ita seruat consuetudo, & notat Salyc. *in l. 1. num. 7. C. qui bon. ced. poss. Guid. Papa decis. 214. Roder. in repet. l. post rem, in 7. casu, versic. addas alium casum, ff. de re iudic. Bald. in l. 1. column. 4. C. de hered. vel act. vendit.* Adeo autem capitur, vt non prosit ei dare fideiussorem, & nominare bona, nisi reipsa soluat, *vt supra dixi,* & bona debitoris Fiscalis, citissime venduntur, *vt in dict. l. 8. titul. 4. libr. 6. Ordin. l. 130. Del quaderno de las Alcaualas.*

Quinimo etiam † de iure communi, quo instrumenta non habent exsecutionem paratam, *vt dixi, c. 1. num. 31.* quodcunq; instrumentum habet exsecutionem paratam aduersus debitores Fiscales, & aduersus eos proceditur exsecutiue, *l. missi opinatores, C. de exact. tribut. lib. 10. Bald. & Salycet. l. 1. C. de condict. ex lege, facit textus in authent. de mandat. Princip. §. coges.* Imo in actionibus Fiscalibus proceditur de facto, *vt inquit Bald. in l. 1. colum. 4. C. de hered. vel act. vendit.* Et incarcerantur debitores, *vt inquit Bald. & Rodericus in repet. l. post rem, in d. 7. casu, versic addas alium casum, ff. de re iud.* Quāuis, vti supra dixi, incarceratio moribus potius quam iure introducta est, aduersus debentes Fisco tributa, *l. nemo, Cod. de exact. tribut. libr. 10.* quamuis vt dixi *supra num. 17.* etiam de iure ciuili carcere premebantur, licet honesto, & non ita molesto vti carcer. Vnde scribit Andreas Barulus *in d. l. missi opinatores,* quod si Princeps committat alicui, vt exigat debita Fiscalia cum omni coactione, quod potest conijcere in carcerem debitores Fiscales, si in loco sit consuetudo, & sequitur Lup. *in repet. rubr. de donat. in princ. nu. 12. vers. ex quo infert.* 21

Intelligendum † autem, quod debitores Fiscales exsu- 22

exsecutari possunt, etiam de iure Ciuili, ex quolibet instrumento, quando debitum est liquidum; vel tale, quod probabiliter negari non potest, *vt in d. auth. de mand. Princip. §. coges, Bald. & Salyc. in d l. 1. C. de condict. ex lege, Roder. in dict. 7. casu, versi. addas alium casum, Martin Landen. in tract. de Fisco, qu. 143.* qui citat *l. bi qui, C. de conn. Fisci deb. libr. 10.*

23 Quinimo Fiscus † aliquando exigit ante diem, *l. 1. C. de condict. ex leg. & ibi Dd. Martin. Landen. in tractatu de Fisco, quæst. 246 Francisc. Lucan. in tract. de Fisco, numer. 9. quod intellige, vt per Dd. in dict. l. 1. Cod. de cond. ex lege.*

24 Debitor autem † ciuitatis quomodo soluere debeat, vide *l. cautiones, C. de solut. & liber.* Et debitor ciuitatis non soluens, an possit in ea honorem habere, vide Plat. *in l. non prius, Cod. de debitor. ciuit. libr. 10.* & an possit in ea esse Officialis, vide Puteum *in tractat. de syndic. §. Officialium, nu. 7.*

25 Item Fisci † debitor, quomodo & quando possit exsecutari de iure Communi, vide Lucam Pennam, *in l. 1. C. de capt. pign. debit. Fisc. libr. 10.* Item, an exactor tributorum possit cedere bonis, & liberetur cedendo, iuxta formam iuris Ciuilis, scilicet dicendo, *Cedo bonis*, Boer. dicit quod non: *decis 309. colum. 9. versic. nec profecto.* Quare operis satisfacere debet, iuxta decretum huius legis.

SVMMARIA.

1 *Per matrimonium contractum, inter creditorem & debitorem, aut e conuerso, debitum censetur remissum.*

2 *Obligatio præstandi operas, finitur matrimonio contracto, & nu. 12.*

3 *Filius & filia, per matrimonium liberantur a patria potestate.*

4 *Matrimonium liberat minorem a potestate curatoris.*

5 *Ius patroni, nuptiis liberta interrumpitur.*

6 *Debitor, aut debitrix, liberati per matrimonium contractum, cum creditore vel creditrice, an soluto matrimonio redeant in potestatem heredum, & nu. 9.*

7 *Vidua durante viduitate, adhuc dicitur esse in matrimonio.*

8 *Caussa, quæ secum produxit effectum, talis effectus non cessat, licet postea cesset caussa.*

10 *Quas operas marito teneatur vxor præstare.*

11 *Res facile ad suam naturam reuertitur.*

13 *Acquisita ex matrimonio, vt lucrentur, requiritur necessario, vt matrimonium teneat.*

14 *Matrimonium debitorum, non præiudicat creditorib. si debitores non consentiant.*

15 *Debitrix inops, addicta creditori, an liberetur, si fiat concubina creditoris.*

16 *Ancilla, libera fit ex complexu domini.*

CAP. XIV. *An matrimonium contractum, debitore constituto in potestate creditoris, liberet illum ab eius potestate.*

1 QVÆRO deinde, *an matrimonium contractum a debitore, constituto in potestate creditoris, liberet illum ab eius potestate?* Hæc quæstio tria habet capita. Aut enim creditor seu creditrix, nupserunt debitori vel debitrici sibi traditis (nam in aliquibus casibus etiam fœminæ sunt addicendæ creditoribus,) & hoc casu cessat dispositio huius legis, & vinculũ pignoris censetur remissum. textus est expressus, qui in hac specie loquitur, *in l. si is qui te, C. de capt. & postlim. reuers.* Vbi, si aliqua mulier mihi tenetur seruire, donec operis soluat pretiũ, quod pro eius libertate hostibus dedi, *vt in l. fin. C. eod. tit.* hæc obligatio seruiendi pro debito, finitur, si matrimoniũ contrahatur inter creditorẽ & debitricẽ. Verba legis hęc sunt: *Si is qui te ab hostibus captam commercio redemit, & sibi matrimonio coniunxit, dignitate nuptiarum, & voto futuræ iustæ sobolis, vinculo pignoris tibi remisso, reddi tibi natales pristinos rationis est.* Idem probatur *in l. 2. C. eod. tit. & ibi hoc notant Bald. & Salyc.* Rursus hæc opinio probatur *in l. si quis ingenuum, ff. de capt. & postlim. reuer.* ibi: *Exinde intelligi oportet remissum debitum, & vinculum pignoris, ex quo de ea suscipere liberos optauerat.*

Et quod obligatio † præstandi operas, finiatur matrimonio, probatur *in l. liberta, C. de oper. liber.* cuius verba sunt: *Liberta tua, ducendo eam in vxorem, dignitatem auxisti, & ideo non est cogenda operas tibi præstare.* Idem probatur *in l. 2. Cod. de obseq. liber. patr. præst.* & ibi notant Bald. Salyc & Alber. sic Bald *in l. 2. Cod. de capt.* per illum textum notat, sponsalia contracta inter debitorem & creditricem, inducere donationem quantitatis debitæ; quod si debitum censetur damnatum, certe cessat vinculum pignoris. Sic adscriptitius, qui dicitur esse in potestate domini sui, *vt in l. ne diutius, C. de agric. & cens. libr. 11* & qui ei tenetur operas præstare, iuxta verba Bartol. *in l. fin. Codic. eod. titulo*, liberatur per contractum matrimonii, *vt in authent. de nupt. §. adscriptitio, collat. 4. textus in leg. final. Codic. de agricol. & cens. libr. 11.* De qua re infra dicam. 2

Sic matrimonium liberat † filium & filiam, a potestate patris, *vt in l. 47. Taur.* & antequam hoc iure Regio disponeretur, fuere plures eruditi, qui dicunt, idem esse de iure Canonico. 3

Item, matrimonium † liberat minorem a potestate curatoris, *vt in l. 207. Styli*, quamuis aliter erat dispositum de iure Communi, *vt in l. de his, Cod. de admin. tut.* 4

Item, ius † patroni interrumpitur nuptiis libertæ, *l. sicut, ff. de oper. liber. & ibi hoc notant Alber. idem notant Oldrald. Bald. & Sal. in l. liberta tua, C. de oper. libert.* Quæ iura sunt notanda, quoniam loquuntur in matrimonio contracto, cum tertia persona. 5

Adeo † autem debitor seu debitrix, ex matrimonio cum creditore, vel creditrice contracto, liberantur ab eorum potestate, vt soluto matrimonio, in potestatem heredum creditorum non redeant, fore enim matrimonium solutum fuit absq; liberis. Sed certe, hęc res non est perinde manifesta: & in contrarium facit, quod filius liberatus a potestate patris ex matrimonio, reincidit in eam matrimonio finito. Huius sententiæ auctor fuit Neapolitanus quidam, quem veluti auctorem huius sententiæ citat Afflict. *in constitut. Siciliæ, incipiente prosequentes, in 2. quæst. col. 4. num. 12. versic. sed quamuis.* Eandem opinionem probat Chassan. *in consuetudinibus Burgundiæ, titul. Des droyts apartenans*, verbo, *En puyssance de son mari, §. & addictum, numer. 22. versic. sed quod per transitum, Ioannes Bosqueus in tractatu de nuptiis, libr. 2. colum. antepen. Thomas Grammaticus decision. 84.* Hæc sententia nominatim probari videtur, *in l. plane, ff. de oper. libert.* Vbi postquam dicitur matrimonium soluere necessitatem præstandi operas, textus subiicit hæc verba: *Plane cum nupta esse desierit, operas peti posse, omnes consentiunt.* Et ita scribit Alber. *in leg. sicut, ff. de oper. libert. Cynus, Bald. & Salyc. in l. liberta, Codic. de* 6

oper. liber. sed contraria sententia verior est: Imo semel ex matrimonio finita obligatio seruiendi, non reuiuiscit matrimonio soluto. Huius sententię auctor est Oldraldus, quem citat, & sequitur Bald. *in l. liberta, C. de oper. libert.* inquit Baldus, quod hæc tacita remissio debiti, quæ inducitur ex matrimonio, perpetua est, neq; obligatio reuiuiscit matrimonio soluto, actio enim semel exstincta, nō reuiuiscit, *vt in l. qui res, §. aream, ff. de solut.* Confirmatur hæc opinio, quoniam patria potestas, soluta ex matrimonio, nō redintegratur matrimonio soluto, vt rectius docet Massuerius *in sua praxi, tit. de dote & matrimonio, vers. Item de consuetudine, Afflict. in constitutione Scelus incipiente prosequentes, in 2. q. col. 4. num. 12. Tiraquel. libro de iure maritali, in gloss. 3. in princip. Boer. decis. 197. col 2. num 3.*

7 Et comprobatur, quoniam † vidua adhuc dicitur esse in matrimonio, *l. fi. C. de bon. mater. notat Io. And in c. hn qm. de sepul. lib 6. Bald. in l. qui iure, C. de infirmā. pen. Cœl. Tiraq. in tract. de nobil. qu. 17. num. 5.*

8 Item, quādo † caussa iam produxit effectum, effectus non cessat, etiam si caussa cesset, *ita notat Ias in l. inter stipulantem, §. sacram. in 4. notab. ff. de verb. obligat. Imola in c. fin. de offic. delegat. Antonius in cap. sane, de renuntiat. Cyn. in leg. generaliter. Cod de Episcop. & Cleric. Bartol. in l. 2. §. fin ff. de donat. & in l. pluribus, §. & si placeat, ff. de verb. oblig. Decius in l. 1 num 76. ff si cert. pet. & in cap quæ in ecclesiarum, col. 7. de constit.* Ergo cum matrimonium, inter creditricē & debitorem contractum, induxerit remissionem debiti, hic effectus ex matrimonio productus non cessat soluto matrimonio. Non obstat quod scripsit Neapodanus, quoniam toto (*quod aiunt*) cœlo aberrat.

9 Non † obstat *l. plane*, quoniam ille textus non loquitur, quando matrimonium fuit contractū, inter libertam & ipsum patronum, sed quādo liberta nupsit tertio, quo casu soluto matrimonio reuiuiscit obligatio præstādi operas. Meminisse oportet, quod licet debitrix liberetur per matrimonium cum creditore, ab obligatione præstandi operas, intelligitur de operis, quas præbet veluti debitrix, non tamen liberabitur ab operis, quas tenetur præstare veluti vxor, *ita docet gloss in l sicut, ff. de oper. libert. Bald. in d. l. liberta, col. 1. C. de oper. libert.*

10 Quas † autem operas teneatur vxor præstare marito, explicat Bald. *in l. si vxor, C de condict. infer. Ang. in §. 1. Instit. ad Tertull. Bald. in l. assiduis, col. 2. C qui pot. in pign. habeant. Abb. in capit illud, column. 6. de præsumpt. & in cap. literis, de testibus. & in cap. mulieres, de sent. excommun.* Tractemus de secundo huius quæstionis capite, *an debitor vel debitrix, nubentes ex voluntate creditorum, liberentur ab eorum potestate?* Et quod liberentur, probatur *in authent. ad hoc, C de latin. liber. tollend.* Vbi seruus domini voluntate ducens vxorem, liberatur a seruitute, quanto magis persona libera liberabitur ab obligatione seruiendi,

11 Cum res facile reuertatur † ad suam naturam, *l. si vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pactis, cap. ab exordio, 35. dist.* Idem probatur *in l sicut, ff. de oper. liber.* cuius verba sunt: *Sicut patronus, ita etiam patroni filius, qui nuptiis consensit, operarum exactionem amisit*, & ibi notant Dynus & Alber. Idem probatur *l. si libertus ita, & l. si duorum, ff. de oper. lib. & in l. liberta, C. de obseq. patro præstand.* inquit lex: *Libertæ quæ voluntate patroni nuptæ sunt, non coguntur officium patrono suo præstare.* Idem probat *l. quod ex liberta, Cod. de oper. liber.* & vtrobique scribunt Bald. & Salyc. sic, ante editam *l. 48. Taur*, quā filius ex matrimonio recuperat aduentitia; si pater consentiebat matrimonio filii, amittebat vsumfructum, quem in bonis filii habebat. Ita notat Boet. *decis. 197. column. fin. qui citat Alex. in additione ad Bart. in l. placet, ff. de acquirend. hered. Lupus in repetitione capit. per vestras, §. 22. versic. sed quamuis intra ensilia, cum præcedentibus.* Ita etiam creditor, consentiens nuptiis personæ sibi subditę, ratione debiti, amittit ius quod super illam habet ex dispositione huius legis. Hæc opinio quatuor recipit limitationes. Prima est, quod creditor ex matrimonio cui consentit, amittit operas futuras, non præteritas, textus est *in l si libertus ita iurauerit, ff. de oper. libert. ibi: In libertam quæ voluntate patroni nupsit, præteritarum ante nuptias operarum actio datur.* Scilicet, quoniam ante nuptias cessant rationes, quibus post nuptias desinit teneri ad præstationem operarum.

Sic † si lex, vel statutum liberat aliquem a præstatione alicuius rei, ratione matrimonii, intelligitur quoad futurum, non quoad præteritum. *Ita probant* Faber. & Sal. *in auth. ingressi, C. de sacrosanct. eccles. Abbas in cap. in præsentia, num. 64. de probat. Rodericus in quæstione maioratus, col. penult. Lupus in Rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 42. col. fin.* Secundo limitatur, si matrimonium sit inualidum a principio, vel ex postfacto detegatur inualidum fuisse, textus *in l. sicut, ff de oper. libert. ibi: Si autem nuptiæ quibus patronus consensit, nullas habeant vires, operas exigere patronus non prohibetur.* 12

Hoc, generale est in † omnibus: qui matrimonii ratione aliquid lucrantur, vt non consequantur lucrum, si matrimonium non valeat. Ita notat Rom. *in l. insulam, § vsuras, ff solut. matrim. Bart. Imol. Rom. & Alex. in l. si ante nuptias, ff. eod. titul. Bald. Angel. & Salyc. in l. 1. C. de condict. ob caus. Angel in auth. de nupt. § adscriptitio, col 4. Aret. in l. si ante nuptias, column 3 ff. sol matr. Barbat. in cap. ex literis, col. fin. de pign. & consil. 46. libr. 2. Bald. cons. 184. libr. 3. Paul. & Rom. & Alex. in l. si cum dotem, § fin. ff. solut. matrim. Bald. Barb. & Felin. in c. iurauit, de probat. Hippol sing. 129.* 13

Tertio limita, quoad creditores † qui nō consenserunt matrimonio, illis enim non præiudicat text. *in l si duorum, ff. de oper. liber* & faciunt quæ dixi in tractatu de non meliorandis filiabus dotis ratione, *cap. 10. num. 89.* Vbi probaui, meliorationem filiæ factam ratione dotis, præiudicare fratribus qui consenserunt, non vero aliis qui non consenserunt. Quarto limita, soluto matrimonio, nam quando debitor ex consensu creditoris ducit vxorem, obligatio seruiendi videtur reuiuiscere solutō matrimonio, *l. plane, ff. de oper. libert. Notant Bald. & Oldrald. in l. liberta, col. 1. C. de oper. liber. Alber. in l. sicut, ff. eod. tit. gloss. in l. quod ex libert. Cod eod. titul.* Neq; obstat, quod dixi *supra numer. 2. quoniam ibi.* quando debitor vel debitrix nubunt creditori vel creditrici, quanquam (*vt quod sentio loquar*) res non caret scrupulo, eruditis iudicium & examen relinquo Finem faciam si lectorem monuero: ita demum debitricem nubentē consentiente creditore liberari, si modo creditor sit masculus, secus si fœmina, tunc enim, etiāsi consentiat matrimonio debitoris vel debitricis, minime liberantur a necessitate præstandi operas: textus est, *in l. sicut, ff. de oper. libert.* cuius verba sunt: *Patrona quæ libertæ nuptiis consensit, operarum exactio non denegatur, quia ei neque ab ea, quæ nupta est, indecoro præstan-* 14

præstantur. Sed reclamabit aliquis, hæc iura loqui in libertis: verum est; tamen cum est in potestate creditoris, donec seruitio reponat, creditum censetur esse libertus, vt expresse probatur *in l. si liberum capium, Cod. de capti. & postliminio reuers. iuncta l. fin. Cod. eodem titulo.* Et quanquam libertus non sit, iura loquentia de operis libertorum extendit Bartolus ad eos, qui nobis ex conductione operas dant, *in l. si non sortem, §. libertus, ff. de condiction. indeb. & in l. pro herede, §. quid tamen, ff. de acquir. hered.* Item operas libertorum, & libertos ipsos, æquiparat clientibus Spiegel, *in lexico Iuris ciuilis in verbo, Opera.* Ex his infertur, quod debitor masculus ducens vxorem consentiente creditore in cuius potestate est, non liberatur ab eius potestate, hoc est, ab obligatione præstandi operas, textus est expressus *in l. si quis hac lege, §. etiam, ff. de oper. liber.* & ibi glossa notat, magnam esse differentiam inter masculum, & fœminam. Fœmina enim nubens consentiente creditore, ideo non cogitur, patrono vel creditori seruire, quoniam cum iam sit nupta, si sit in potestate creditoris, suspicio est aduersus eam parum honesta, quæ maritum illius maxime grauat.

15 Sed est † quæstionis, *an liberatio præstandi operas, concedatur debitrici, si sit concubina creditoris, cui addicta est?* Mouet quæstionem *l. si is qui te, C. de capti. & postlimi. reu.* vbi ex dignitate nuptiarum, & voto futuræ iustæ sobolis, hoc est, vt filii sint legitimi; lex dicit, remitti vinculū, quo debitrix est apud creditorem, ergo concubinatus non sufficit. Contraria tamen sententia probatur *in l. si quis ingenuam, ff. de capti. & postlimi. reuer.* Vbi textus loquitur, quando debitricē mihi retineo, ratione summæ debitæ. Scribit tamē Iurisconsultus debitricem liberari, si sit concubina. Sic ancilla fit libera ex complexu domini, *§. eadem l. Inst. quib. ex caus. manumit. non licet.*

SVMMARIA.

1. *Iure Gothorum, fœminæ debitrices creditoribus addicebantur.*
2. *Mulier potest cedere bonis.*
3. *Fœmina ob debitum ciuile, non incarceratur: extende.*
4. *Etiamsi debeat fisco, & num. 5. vbi de opinione Menchaq.*
6. *Licet cuilibet, si velit, alteri operas suas præstare.*
7. *Pro pœna pecuniaria descendente ex delicto, mulier capitur ex consuetudine.*
8. *Etiamsi det iuratoriam cautionem mulier in communibus, capitur pro debito pecuniario.*
9. *Priuilegiatus a iure, ne cedat bonis, si tamen dolum committat, cogitur bonis cedere.*
10. *Debens ex delicto conuenitur, etiamsi priuilegium habeat a Principe, ne intra certum tempus conueniatur.*
11. *Maritus committens dolum, amittit priuilegium reuerentiale, quod habet aduersus vxorem.*
12. *Aduersus fœminas in delictu vtimur Iure communi, si detegatur dolum commisisse.*
13. *Fœmina solum potest esse tutrix filiorum.*
14. *Reuerentiale ius, renuntiatione non tollitur.*
15. *Mulier potest renuntiare suo priuilegio.*
16. *Quilibet potest renuntiare suo priuilegio.*
17. *Meretrix pro delicto ciuili capi potest, nisi sit nupta, & num. 18.*
19. *Nupta, de adulterio non accusatur.*
20. *Vxor tenetur marito operas præstare.*
21. *Viuente marito, non fit executio pro debito vxoris in bonis dotalibus, nisi debitum sit ante matrimonium, & num. 23.*
22. *Vir pro vxore non tenetur.*
24. *Pro debito procedente ex redemtione, cogitur mulier creditori redemtori seruire.*
25. *Debitrix addicta creditori, si creditor eam prostituat, liberatur a potestate creditoris, & nu. 34.*
26. *Fœmina cuius pudicitia periclitatur, licite, & impune a carcere fugit.*
27. *Dominus feudi amittit feudum, si per lasciuiam comprimat filias vasallorum.*
28. *Fructuarius male se gerens, amittit ius obuentionis, & potest priuari, & prohiberi, ne vtatur vsufructu.*
29. *Malus tutor amittit ius decimæ.*
30. *Pater abutens patria potestate administrationem amittit: idem si cogeret filium aut filiam ad peccandum, & nu. 31.*
32. *Dominus amittit pactum de seruitio famuli, si seruitio abutatur.*
33. *Mulier in caupona posita, vt ministret, iudicatur prostituta.*
35. *Pactus fœminæ addictæ creditori, liber est.*

CAP. XV. *An dispositio huius legis exercenda sit aduersus fœminam debitricem, & quid si debeat Fisco, vel ex delicto.*

QVÆRO deinde, *an dispositio huius legis exercenda sit aduersus fœminam?* Videtur exercenda, ita enim lego inter leges Gothicas. *Si mugeres ouieren de estar presas por debdo, si el debdor se quisiere fiar, o assegurar en la muger que algo le debiere por esta razon, que lecibe su sennal, e que an de la villa por su presa.* 1
Nota, fœminas ratione debitæ summæ addici creditorib. iure Gothico. Consuetudo autē, qua apud nos debitor inops traditur creditori, etiam Gothorum seculo vigebat, vt probaui *supra, c. 2. nu. 6.* Præterea hæc opinio nominatim probatur *in l. si quis ingenuā, ff. de captiu. & in l. si is qui te, & in l. fœdissime, per locum a speciali, C. eo. tit.* vbi mulier ratione debiti detinetur a creditore.

Rursus hæc † opinio probatur, quoniam mulier potest cedere bonis, *l. pen. C. qui bono. ced. poss. Ias. in §. fin. num. 10. Institut. de act.* Hæc autem addictio, qua inops debitor traditur creditori, vocatur apud nos, *Cession de bienes,* quia per addictionē debitor soluitur e carcere. Sed verius est fœminam non esse addicendā creditori. Primo *ex l. 3. in prin. vers. corporalia, ff. de mun. & hon.* inquit lex: *Corporalia munera, fœminis, ipse sexus denegat.* † Secundo probatur, quoniā fœmina ob debitū ciuile in carcerē duci non potest, *l. 1. C. vt omnes iudices, tex. in l. 62. Taur.* Dispositio aūt huius legis non est exercēda aduersus debitores, qui in carcerem duci non possunt, *vt dixi. c. 3. num. 2. & c. 4.* Notat Rodericus *in repet. l. 2. tit. De los gouiernos, q. 5. col. 3. vers. 2. lib. 2. fori.* Vbi dicit, quod fœmina non est addicenda creditori, quoniam vbi debitor est coniiciendus in carcerem, qui non satisdat, *vt in l. 1. C. de exhib. reis,* id non admittitur in muliere: nā ob eam caussam non est in carcerem ducenda, *vt in Authent. nouo iure, Cod. de custod. reo. Bald. in l. nemo detineatur* — *cepi, C. de Episcop. audi.* debitor autem inops ideo addicitur creditori, quia non satisdat: nam satisdans non est addicendus, *l. 2. tit. De los gouiernos, lib. 2. Fori.* Et quod hæc lex non sit practicanda aduersus

mulierem notat Antonius Gomez, in l. 62. Tauri, col. 1. His congruit textus in l. quisquis, §. ad filias. C. ad leg. Iul. maiest. inquit lex: Mitior enim circa eas debet esse sententia quam pro infirmitate sexus est. Et generaliter in delictis mitius agitur cum fœminis, l. sacrilegii pœnam C. ad leg. Iul. pecul. l. si adulterium, §. struprum, & §. fratres, & §. incestum, ff. ad leg. Iuliam de adulter. cap. indignantur, 32. q. 6. c. sicut dignum, de homi. scribit Bald. in l. quicunq;, colum. 3. verb. & in summa, C. de seru fugi. quanto magis, quando non ex delicto, sed ex contractu aduersus eam agitur.

4 Amplianda hæc † opinio est, etiamsi mulier debeat Fisco; nam etiam pro debito Fiscali mulier capi non potest. Text. est expressus in Auth. sed hodie, in princ. C. de offic. diuers. iudi. & in Auth. hodie, C. de custo. reo. Boer. decis. 349. col. 3. nu. 5. vers. & maxime, & col. pen. & omnes Dd. vbiq;, Cifontanus in l. 62. Tauri. Salyc. in l. 1. nu. 6. C. qui bon. ced. poss. Bart in l. nemo carcerem, nu. 4. C. de exact. trib. dicit, quod mulier etiam pro debito publico in carcere detineri non potest Cum ergo pro debito Fiscali, capi non possit, non est Fisco addicenda, vt dixi c. 3 n. 2. & c. 4. Repeoo tamen Ferdinand. Vasquium de Meochaca, virum doctissimũ, in tractatu de successionum creatione, par. 1. lib. 1. §. 6. nu. 38. accurate & anxie disputare, an mulier, qua succedit debitori Fiscali, sit detinenda in vinculis, sicut detineretur debitor masculus, cui succedit? Adducit, quod mulier non potest capi, pro debito, non descẽdente ex delicto Rursus, ex aduerso adducit, quod Fiscus id habet priuilegium, vt eius debitores sint detinendi in vinculis donec debitũ persoluant; vnde priuilegiũ mulieris, pugnat cũ priuilegio Fisci, quare definit, quod cũ priuilegiatus non debeat gaudere priuilegio, aduersus priuilegiatum, vt in Auth. quos actiones, C. de SS. Eccl. quod ea opinio est sequẽda, per quam reducimur ad ius commune, & quod ideo cũ de Iure communi, nemo sit capiendus, si habet bona ex quib. soluat, vt dixi, c. 1. n. 26. quod vel priuilegium mulieris vel fisci vincat, secundum casus contingentiam, vt scil. is vtatur priuilegio, qui habet pro se Ius commune, ideo si mulier ea habet bona, quę etiamsi vendantur, non sufficiãt ad soluendũ Fisco, & hoc casu dicit, mulierẽ detinẽdam in vinculis, nisi velit bonis cedere: sin autem ea mulieris bonis venditis Fisco satisfieri possit; & hoc casu dicit fœminam non detinendam in vinculis: & quod iuxta hanc interpretationem nemo aduersus alterũ vtitur priuilegio, sed vterq; vtitur Iure communi. Addit tamen, quod hodie Iure Regio mulier etiam pro debito Fiscali capi non potest, citat, l. 62. Tauri, quæ de debito Fiscali nullam mentionem facit. & l. 2. titul. 10. libr. 5. Ordina. & l. 4. tit. 12. lib. 5. Ordina.

5 Equidem etiam † de Iure communi hac interpretatione & temperamento opus non est, nã & de Iure communi fœmina pro debito Fiscali capi non potest, vt in Auth. sed hodie, C. de offi. diuer. iudi. & in Auth. hodie, C. de cust. reo. Ex quorum dispositione generaliter verũ est, fœminã pro debito Fiscali capi non posse, etiã antequam hoc Iure Regio esset definitum. Et ipse Vasquius memoria lapsus videtur, quod sibi cũ doctissimis quibusq; viris commune est; nam Homer. quandoq; bonus dormitauit. Præterea, dum dicit fœminam posse cedere bonis, verum dicit de Iure communi, vt in l. pen. C. qui bon. ced. poss. De Iure n Digestorũ, & Cod. mulier capi poterat, vt notat Bal. in l. 1. col. 2. vers. quaero cũ constantibus, & ibi Salyc. vers. quaero nunc quarto, Boer. decis. 349. col. pen. C. qui bon. ced. poss. Abb in c. petitionẽ, de accus. Ias. in l. neq; impuberes, col. 1. vers. aduerte si tenes, ff. de in ius voc. Horũ fundamentum est, d. l. pen. C. qui bon ced. pos. vbi mulieri permittitur cedere bonis: cessio autẽ bonorũ inuẽta est ad effugiendũ carcerem, l. 1. C. qui bon. cede. pos. Ergo mulier poterat coniici in carcerem. Et quod possit coniici in carcerem, si non vult cedere, scribit Bald. in l. 1. numer. 13. C. qui bon. ceder poss cuius opinio videtur vera de iure Cod quo mulier capi poterat; de iure vero Authen. cum mulier pro debito priuato vel Fiscali capi non possit, vt supra dixi, videtur, quod possit cogi cedere bonis: nam qui non potest coniici in carcerem, non potest cogi cedere bonis, etiam iuxta formam Iuris Ciuilis, vt dixi c. 3. n. 2. Itaque si Vasquius loquitur de cessione inuenta a Iure ciuili, mulier potest cedere bonis, §. velit, non tamen cogitur, quia eo nomine, neq; nomine debiti in carcerẽ duci non potest iure authenticorum; vt notat Saly. in d. l. pen. C. qui bon. ced. poss Si autem loquitur de addictione, certe mulier recusans, non est addicenda creditori, neq; cogenda seruire ex supradictis.

Si autem velit † seruire, cuilibet liberum est ope- 6
ras præstare si velit, l. qui oper. su, ff. loca. Meminisse tamen oportet, quod mulier debens ex delicto addicetur creditori, si soluendo non sit in casib de quibus supra, c. 11. de debitore ex delicto, dixi: debitorem ex delicto addicendum creditori: moueor, quoniã pro debitis descendentibus ex delicto, mulier capi potest, saltem Iure Regio. vt in l. 62. Taur. & ita seruat consuetudo, teste Alex. in additione ad Bal in Auth. hodie, C. de custo. reorum.

Nam licet † de Iure ciuili, mulier non possit capi, 7
pro crimine (nisi sit graue) sed audiatur dato fideiussore, vel data iuratoria cautione, si fideiussorem non habeat, vt in d. Authen. hodie, C. de custo. reor. & ibi notat Cyn. Bal. in l. consentaneum, & ibi Boerius in repet. fol 28. vers. nunc expediamus, C. quomodo & quan. iud. Barba. in c. lator. post princ. vers. adde primo de pigno. Alber. in l. sed & si, in fine, ff. de in ius vocan. Tamen consuetudine receptum est, vt mulier capi possit, pro pœna pecuniaria descendente ex delicto, & ita seruatur apud Gallos, teste Boerio, d. decis. 349. col. pen. quæ consuetudo est generalis, auctore Bal. in l. 1. vers. in ea glos. ibi autem generaliter, nu. 2. col. 1 ff. qui satisda. cogan. vbi dicit seruanda statuta locorum.

Et quod mulier † in criminibus non auditur ea 8
consuetudine, cum iuratoria cautione, docent Imola, & Barb. in d. c. lator. Rursus quod mulier debens ex delicto, sit addicẽda creditori, probatur expresse in l. capitalium, §. & vt generaliter, ff. de pœn. vbi probatur, quod mulier potest damnari ad opus metallicũ, hoc est, ad seruiendum in eruendo metalla. Rursus, quod ratione debiti descendentis ex delicto, mulier sit addicenda creditori, probatur.

Quoniam, qui † ex priuilegio, a iure concesso, 9
non coguntur cedere bonis, coguntur, si dolum cõmittunt, text. in l. si §. fi. ff. qua in fraud. cred. & ibi notant Bal. & Aug. idem Bal in l. 1 col. 2. C. qui bon. ced. poss. Aug. & Zas. in l. is qui bonis. ff. de cess. bon. & in l. 1 col. 4. vers. in ea glos. ibi. maritus, C. de iur. dot. Bar. in l. alia, §. eleganter, col. fi. ff. sol. matr. Bal. in l. 1 n. 8. C. qui bon. ced. poss. & dico, c. 16. De debitore nobili, n. 7. & 19.

Sic si aliquis ex priuilegio Principis non possit 10
conueniri intra certum tempus, potest conueniri & cogi ad solutionem, si debet ex delicto: nam debitũ ea de-

in delicto, est odiosum, & rigide exigendum: ita docuerunt Guilielmus Cugneus, & Cyn. Bal. & Alb. *in l. sed si ex parte*, §. quanquam, per illum text. & §. *interdum*, *ff. quod cum eo*, *Alex. in l. 1. col. pen. ibi Ripa. n. 97. ff. si cert. pet. Martin Lauden. in tractatu de priuil. & restrip. §. 14. Rom. sing. 170. & dico supra, c. 5. nu. 27.* Ergo licet mulieri concedatur, ne propter debitum addicatur creditori, id non procedit in debito descendente ex delicto

11 Sic maritus † committens dolum, non gaudet priuilegio reuerentiali, quod habet aduersus vxorem, vt sentit Aret. *in l. alia*, §. *eleganter*, *col. 2. in prin. ff. sol. matr. facit, l. pen. ff. de iur. dot.* Ergo, licet fœmineo sexui hic habeatur honos, non gaudebit eo, si delictum commisit.

12 Postremo facit, quod † licet in delictis mitius agendum sit cum fœminis, quia præsumitur ex errasse ignorantia, tamen si dolus detegatur, vtuntur Iure comuni neq; cũ eis mitius agitur, *vt scribit Bald. in l. qui contra, C. de incest. nup. in 1. lect. & in l. error facti. col. 3. in 1. q. C. de iuris & fact. igno.* Vltimo, facit, q nobilis est addicẽdus creditori pro pecunia debita ex delicto, *vt dico c. seq. De debitore nobili* Deinde mulier addici potuit & debet creditori, si debet ratione administratæ tutelæ: quoniam cum renuntiet Velleiano, & omni legum auxilio, cum assumit tutelã, videtur, quod potest capi. quia censetur renuntiasse priuilegio legis, q sibi concedit, ne capiatur. Ita docuit Bar. *in Auth. matr. & auia, C. quando muli. tutel. offi. fung. poss.* Ego hunc locum prolixe tractaui in meo tractatu *de decima tutori Hispan. iure præstanda, c. 4. nu. 46. & nu. 78.* nunc nihil occurrit addendum; tantum in ea adhuc sum sententia, quam ibi probaui,

13 Scilicet, q mulier etiam ratione tutelæ capi non potest Nã fœmina nõ potest esse tutrix, nisi filiorũ, *vt in d. Auth. matr. & auia.* Filius autem, & nepos debet matri & auiæ reuerentiam, & ius reuerẽtiale nec mitti non potest: nã est aduersus sanctã naturæ legem, vt filius ex pacto vel renuntiatione facta a patre, possit illum male tractare, & naturæ legem interrumpere.

14 Ideo ius † reuerentiale, non tollitur renuntiatione: *vt in l. alia*, §. *eleganter*, *ff. sol. matri.* Ideo filius, vel nepos, non possunt mattem vel auiam conicere in carceerem, eo, quod in assumtione tutelæ renunnauerint omni legum auxilio, *vt ibi dixi adducens alia plura.* Item occurrit addendum, quod Roder. *in l. 2. tit. De los gouernos, q. 5. col. 4. vers. secundus casus, & vers. additio*, videtur pro grauitate ingenii sui, eam probare sententiam, quod mulier non potest capi. etiãsi debitum descendat ex administratione tutelæ: monetur *ex l. 62. Tauri, ibi. Muger por ninguna deuda no pueda ser presa*, notat illam vniuersalem, *Por ninguna deuda*; sed meo iudicio, non satis apte adducit illam legem: nam Doctores, qui affirmant mulierem capi posse ex debito ratione administratæ tutelæ. nõ mouentur ex eo, quod debitum procedit ex tutela, sed quoniam, in assumnione tutelæ, mulier renuntiat omni legum auxilio, *vt dixi in d. tractatu de decima tutoris, c. 4. nu. 46.* ideo nihil faciunt ad rem, illa verba legis Taurinæ, *Por ninguna deuda*, quoniam non ex qualitate debiti, sed ex renuntiatione censent Doctores fœminam hoc casu capi posse.

15 Tertium occurrit † addendum, quod verum videtur, fœminam posse ex pacto duci in carcerẽ pro debito: ex pacto (*inquã*) per q renũtiauit priuilegio legis, per quã capi non potest. Liberum est enim mulieri renuntiare priuilegio suo, *l. si quis in conscribendo, C. de pact.* Et quod mulier possit renuntiare priuilegio ne carceretur, probant omnes Doctores, qui sentiunt fœminam posse capi pro administratione tutelæ, quoniam, cum eam suscipit, renuntiat omni legum auxilio, & hæc generalis renuntiatio videtur illis sufficere, vt mulier capi possit:

Quia quilibet potest renuntiare priuilegio sibi competenti. *Quæres, qui sint isti huius opinionis auctores?* Ego eos bona fide retuli in d. tractatu de decima tutoris, *c. 4. n. 46.* & quamuis discessi ab eorum opinione, in hoc, quod mulier non potest capi pro administratione tutelæ, quia nulla mulier potest esse tutrix, nisi mater, vel auia, & his debetur reuerentia, & ius reuerentiale non potest remitti, tamen eorũ ratio, & generalis doctrina; scilicet quod mulier potest renuntiare priuilegio, ne capiatur: mihi placet; ex rationibus, & argumentis ab eis adductis: & quia cum ex debito, ex delicto, mulier capi possit, multo magis ex debito ex contractu ea conditione inito, vt mulier capi possit. Non obstat textus, qui contrarium probare videtur *in c. 2. §. fin. ibi. Etiamsi voluntas accederet earundem, de reli. in 6.* quoniam loquitur in monialib quæ non possunt per se ipsas veniæ ad iudicium, etiamsi velint, quoniam est aduersus professi[illegible] em clausuræ: & vide, quæ dico infra cap. sequenti. sed fateor absurdum videri, & aduersus fœminarum pudicitiam, & publicam honestatem; sed si hoc sufficeret, etiam propter delictum non conijceretur in carcerem; ideo mihi placet quod renuntiatio valet Item mulier capi poterit, si bona occultauit, nam dolus est delictum, vide tamen circa hoc, quæ dico *c. sequenti. nu. 19.* 16

17 Rursus, vt ad rem † redeamus, mulier capi potest si est meretrix, vel luxuriose viuit, quoniam luxuria est indigna fauore, *text. i Auth. de rest.* & ea, quę parit, §. *si colla. 4.* cuius argumẽto ita docet Bal. *in l. consentaneum, n. 4. C. C. quomodo & quando Iudex, & ibi Barb & Alexan. in additione. Idem Alexan. in additione ad Bart. in Authen. matri & auia, C. quando mul. tutel offic. fung. pote. Petrus & Cyn. in Authen. hodie, Cod de custo. reor. Roderi in repet. l. 2. tit. De los gouernos, q. 5. col. 3. versic. secundo limita, Platea in l. nemo carcerem, col 6 ante finem, C. de exact. tribu. lib. 11. Boer. decis. 349. col. penult. vers. respectu, Lupus in repet. c. per vestras, §. 21. num. 22. de donat. int. vir. & vxorem: Lupus, Cifontanus, & Antonius Gomez. in l. 62. Tauri*, vbi de hac re est textus expressus. Et hoc casu mulier addici potest creditori, si soluendo non sit, quoniam capi potest, & sic ei satis tendamentum quo fœmina honesta defenditur. Et quod hoc casu fœmina sit addicenda creditori, notat Roderic. *in d. 5. q. col. 3. ver. 2. limita. Anton. Gom. in d. l. 62. Tauri. nu. 1.* Quæ opinio & de iure vera est, & prudentiæ conuenit, vt saltem luxuriosa, seruiendo occupata, mollitiem & libidinem (nun aliæ ex re magis quam ex otio prouenientem) dediscat, & castitatem amplectatur.

18 Limirandũ tamen † hoc in luxuriosa quæ nupta est. Primo, quoniã hoc casu luxuriosa capi non potest, non enim in opprobriũ mariti, tacentis vel dissimulantis, luxuria coniugis propalanda est, quã necessarium est probare ad hoc, vt capi possit: comprobatur hoc ex text. *in l. si vxor.* § *Diuus Seuerus, ff. ad leg. Iul.* vbi probatur, quod meretrix nupta, non potest accusari de adulterio: & sic licet meretrix possit capi, meretrix vxorata non potest: vti do-

cer in simili Ioan. Andr. *in addition. ad Specul. titul. de iniuriis, in prima additione*, & in specie notat Alexan. *in additione ad Bart. in Auth. matri & auiæ. C. quando mul. tutel. offic. fung. pot. Roman. in l. si vero, §. de viro, in 2. fallentia, ff. solut. matri. Alex. in l. plerique, ff. de in ius vocan. Angel. in tractatu de maleficiis, in parte Fama publica, in materia captura. Lupus in repet. c. per vestras, §. 21. num. 22 de donat. inter virum & vxor. Barba in cap. pastoralis, col. 6. versic. sed ergo quæro, de iudi. Cisomanus, & Gomezius in d. l. 62. Tauri, Rodericus in repet. l. 2. titul. De los guaternos, q. 5. col. 3. versic. secando limita.* Faciunt, quæ dixi in tractatu *de decima tutori Hispanico iure præstanda, c. 14. col. fi.* vbi docui, quod etiamsi fœminæ luxuriose viuenti esset dandus curator (vt plures sentiunt) id non procedit, quando fœmina esset nupta.

20 Confirmatur hæc † opinio, quoniam vxor tenetur marito operas præstare, *vt notatur per Bal. & omnes in l. si vxorem, C. de condit. inser. vt dixi late in tractatu de decima tutori Hispanico iure præstanda, c. 2. nu. 12. & dico infra, c. sequenti, de nobili debitore, n. 11. quem vide.* Cum autem debitum mariti sit antiquius, præferetur maritus ceteris creditoribus, vxorem ad seruitium petentibus, *argumento l. qui prior, ff. de reg. iur. l. Balneū, l. potior, ff. qui potio.* Et hæc opinio esset æquior, si maritus inops esset, tunc enim vxor tenetur ei præstare operas artificiales ad parandum victum familiæ, *vt dico, c. 16. De debitore nobili, nu. 13.*

21 Quod confirmatur, quoniam † aduersus bona dotalia viuente marito, non fiet executio pro debito vxoris, *l. 1. §. si a socero, ff. quæ in fraud. credito. text. in l. quãuis mulier, & ibi Alex. & omnes, ff. sol. matr. glos. in l. quinque, legib. in glo. magna in fi. ff. de bon. damna. Guido decis. 447. incip. pone vxor*, quoniam dos est viri, *l. in rebus, vers. iure naturali, C. de iure dot.*

22 Vir autem non † tenetur pro vxore. *vt in Rubr. C. ne vxor pro marito*, operæ autem præsertim obsequiales debentur marito, & quasi dotales censentur.

23 Si tamen vxor † ante matrimonium debitum contraxisset, executio in dote fieri potest, ne in manu fœminæ sit, nubendo eludere creditores, *l. mulier, ff. de iur. dot. Guido, d. decis. 447.* Nam licet mulier dederit omnia bona sua in dotē, bona dicuntur deducto ære alieno, *l. subsignatum, § bona, ff. de verb. significat. l. mulier bona. ff. de iure dot. l. bonorum, l. 1. ff. de verbor. signif. l. fi. ff. de vsuf. leg.*

24 Rursus mulier, quæ † soluendo non est, debet seruire creditori, si debitū processit ex eo, quod creditor illam redemit ab hostib. suis nummis: hoc enim casu creditor potest illā retinere, donec pecunia, vel operis satisfaciat pretio, quod pro eius libertate hostibus dedit. Ita est expresse definitum *in l. si quis ingenuam, ff. de capt. & postlim. reuer. & in l. fœdissime per locum a speciali. & in l. si is qui te, vincta l. fin. C. eod. tit.* Et hoc casu etiam de Iure ciuili debitor inops tenetur seruire creditori, si soluendo non sit, *vt scripsi, c. 1. nu. 65.* & sic non obstant hæ leges, principali conclusioni supra traditæ: quod fœmina non debet seruire creditori, id enim fallit, quando debet ex caussa redemtionis, eo enim casu, etiam de Iure Ciuili, quo nemo debitor seruiebat, tenetur seruire. Sed obiiciet quispiam, *fœminam redemtam ab hostibus posse a redemtore detineri, de iure Digestorum & Codicis, quo fœmina pro debito capi poterat, non autem iure Authenticorum, quo fœmina pro debito capi non potest.* Sed adhuc verum est, fœminam posse detineri ab eo, qui eam redemit, etiam iure Digestorum, non enim permittitur redemtori detinere fœminam, quia pro debito capi potest. Nam de iure Digestorum, & Codicis, debitor, qui soluendo non est, capi potest. Et tamen non potest detineri a creditore, neque tenetur ei seruire. Ergo detentio vel seruitium, non procedunt de Iure ciuili ex eo quod quis capi possit, sed propter magnum beneficium, quod Redemtor confert, in redemtum masculum vel fœminam: nam vt, cum hostibus seruiret, non est absurdum, vel iniquum, vt seruiat ei, qui tanto collato beneficio eū a dura seruitute liberauit, & inæstimabili libertatis dono gaudere fecit. Præsertim, quod hoc solum est, donec soluat pretium redemtori. Ex quo notabiliter infero, quod si seruę meę libertatem dedi, vt soluat aureos centum: certe, si non soluat, non ideo est premenda carcere, imo seruanda lex, quæ vetat, fœminam capi pro ære alieno. Neq; obstat, q̃ de Iure ciuili, fœmina redemta, poterat ratione pretii redemtionis detineri a creditore, quoniam hic non est redemta ab hostib. Deinde etiam hodie volo dari creditori in seruitium: sed nego detinendam in carcere: nam detentio, qua fœmina redemta potest detineri de Iure ciuili in seruitio, non nascitur ex eo, quod quis possit carcerari.

An autem id admittēdum, quando solui pro debitrice fœmina constituta in potestate creditoris, & illam ab eius manu exemi, dicam infra. Mouet enim quæstionem, quod cōstituta in potestate creditoris, dicitur esse in carcere, *l. 2. ff. de libe. homi. exhib. & dixi, c. 1.* Ex supradictis apparet, non obstare, quæ protuli, *n. 1.* ad probādum, quod fœmina est addicenda creditori. Lex enim Gothorum non est in vsu, neq; habet vim legis: & Iure ciuili, & noua Regia constitutione Taurinensi 62. fœmina ex nullo contractu potest capi: Non tamen ex generalitate verborum legis Tau. *62. Ibi: Por ninguna deuda*, corrigitur, *l. si quis ingenuam*, de qua supra, quia hic non tractamus de carcere, sed de seruitio.

Meminisse tamen oportet, quod in omnibus casibus, in quib. dixi fœminam esse addicendam creditori, liberatur ab eius potestate, si creditor illā prostituat, vel alias turpi quæstui supponat, & ius debiti perit: textus est expressus, qui nominatum in hac specie loquitur *in l. fœdissime, C. de capt. & postlim. reuer.* cuius verba, quoniā ad bonos mores pertinent subnectere placuit, Inquit lex: *Cum igitur filiam tuam ab hostibus captam, ac prostitutam ab ea, quæ eam redemerat, ad te confugisse proponas, Præses prouinciæ, si filiæ tuæ supradictam iniuriam, ab ea, qua sciebat ingenuam, esse inflictā cognouerit, cum huiusmodi persona indigna sit pretiū recipere, propter odiū detestabilis quæstus, etiamsi pretium cōpensatum non est aduersus flagitiosæ mulieris turpitudinē, tueā eā defensamq; præstabit.* Hæc lex loquitur in fœmina, q̃ tenetur seruire, quia fuit redemta ab hostib. & non habet vnde refundat pretium redemtori: *vt dixi supra nu. 24.* & tamen dicitur, quod liberatur ab eius potestate, si prostituatur. Idem probatur fere in specie *in l. fin. C. de spectacul. lib. 11.* ibi: *Lenones, patres & dominos, qui suis filiabus, & ancillis peccandi necessitatem imponant, potestatis iure frui non valeant, neve quid eis ita possit acquiri: sed ancillis, filiabusq;, conductisve propter paupertatem personis, indicium licet implorato suffragio omni miseriarum necessitate absolui.* Nota, legem illam loqui, quando fœmina propter paupertatem cogitur seruire, liberatur tamen, si turpi quæstui 25

sup-

supponatur. Idem probatur *in l. si lenones, C. de Episc. aud.* His aptissime annecti possunt, quæ scribit prudenter Vlpianus *in l. eleganter, §. fin. ff. de pignor. actio. in hac verba. Si prostituit ancillam, vel aliud improbatum facere cogit, pignus illud ancillæ soluitur.* Nota hæc verba vltima, *Pignus illud ancillæ soluitur*, quoniam debitor, qui est in potestate creditoris censetur esse apud illum loco pignoris, *vt docui cap. 1. num. 71.* pignus autem ancillæ soluitur, si dominus eam prostituit.

26 Sic Bal. † *in l. 1. numer. 11. versic. sed pone, C. de adil. edicto.* scribit, quod fœmina, cuius pudicitia periclitatur, potest aufugere a carcere, neq; in ea detinenda est. Sic Paul. *in d. l. eleganter, §. fi. per illum textum. ff. de pign. act.* notat, quod si quis habeat feudi nomine, aliquod oppidũ, priuatur feudo, si ciuium filias per lasciuiam comprimat, *citat l. 1. C. de iure emph.* vbi emphiteuta amittit rem, si ea male vtatur.

27 Sic fructuarius, qui † non fruitur arbitrio viri boni, sed male se gerit, non percipit obuentiones, nec fructus, & potest prohiberi vti frui, *l. item si fundi, in princ. ff. de vsufru. l. hoc amplius, §. fi. ff. de dam. infect.*

28 Facit, † *l. cognominus, C. de manci. & colo. lib. 11. l. eos, C. de aquæductu, eod. lib. Ang. Paul. & Ias. in Auth. qui rem C. de Sacros. Eccles.*

29 Sic malus † tutor amittit ius percipiendi decimã, *vt plurib. argumentis probaui in tractatu de decima tutoris, cap. 13. per totum.*

30 Sic pater abutens † potestate, sibi a lege comissa super filium, amittit administrationem personæ filii, *l. fi. cum glossa, ff. si quis a paren. fuer. manum.* Sic curator abutens officio suo, & non defendens minorem, amittit administrationem, *l. fin. §. 1. ff. de administrat. tutor.*

31 Sic si † pater cogeret filium ad peccandum, vel filiam cogeret peccare in corpus suum, amitteret administrationem quam habet super eorum personas, *l. si lenones, C. de Episc. audi. l. fin. C. de spectacul. lib. 12.* notat *Lupus, in repetitione cap. per vestras, §. 17. numer. 4. de donation. inter vir. & vxor.* Sic Diuus Hieron. ad Oceanum scribens epitaphium Fabiolæ, excusat eam, quod maritum reliquerit, his verbis: *Quod secundum sortita matrimonium prius reliquerit, non laudabo conuersam, nisi prius ream absoluero. Tanta prior maritus vitia habuisse narratur: vt ne scortũ quidem, & vile mancipium ea sustinere posset. Hactenus Hieron.* Hæc autem limitatio huius legis vera etiam est in masculo creditori tradito, nam si turpi quæstui supponatur, vel inhonesta patiatur, creditor ius suum amittet, ex omnibus supradictis.

32 Item infertur, quod † si quis filium vel filiam in seruitium tradat (*inopia forsan oppressus*) vel vt filius discat opificium, quod non obstante pacto, & consuetudine generali seruandi talia pacta, de quo dixi *cap. 1. num. 60.* non est pactum seruandum, si Dominus talium seruitio abutatur, vt ex supradictis manifeste deducitur.

33 Sed an † videatur prostitui, quæ in caupona ponitur, vt ministret? Bald & Salyc. dicunt, quod sic, *in l. fi. C. si manc. ita venēat, ne prostitu. per text. ibi.* Sed certe ille text. id non probat, & meo iudicio falsum est. Non enim lex dicit, quod quæ ponitur in caupona, videtur prostitui, sed, quod si serua venit, sub conditione ne prostituatur, quod non debet prostitui sub specie ministrandi in caupona, ne conuentio eludatur per fraudem, itaque lex loquitur de ea, quæ revera prostituitur sub specie ministrandi in caupona, non tamen dicit, quod censetur prostituta ex eo, quod in caupona ministret, sed præstat ipsa legis verba subiicere, inquit lex: *Eam quæ ita venit, ne corpore quæstum faceret, nec in caupona sub specie ministrandi prostitui, ne fraus legi dicta fiat, oportet.* Postremo non omittendum, quod in casibus in quibus mulier patitur, decretum huius legis operabitur, iuxta sexus fœminei fragilitatem: nõ enim eædem delicatæ fœminæ operæ imponendę sunt, quę viris robustis imponuntur, *vt in l. pen. C. de his qui. nu. libe. lib. 10. l. cius, in fine, ff. de ope. liber.*

Præterea illud † est memoria dignum, quod et- 34
iamsi fœmina antequam traderetur creditori, corpore quæstum faceret, non potest creditor eam cogere, vt eadem turpitudine quæstum faciat, *l. hadenum, vers. si meretrix, ff. de oper. liber.*

Illud autem est † manifestum, q. fœmina pariens 35
in potestate creditoris parit liberum, *l. capitalium, §. & vt generaliter, versic. Diuus, ff. de pœn.* Vbi probatur, quod mulier damnata in metallicum opus, liberum parit: neque enim debitor creditori addictus efficitur seruus.

S V M M A R I A.

1 *Paupertas appellatur vilitas: Et, ignobilitas & vilitas idem sunt.*
2 *Nobilitas paupertate an amittatur, & nu. 17.*
3 *Pauper nobilis ludibrio est, & nu. 18.*
5 *Nobilis exercendo artem vilem, amittit nobilitatem, & 32. & 33. 34. 35.*
6 *Princeps per priuilegium nunquam censetur velle præiudicare alicui.*
7 *Nobilis ob æs alienum in carcerem non detruditur.*
8 *Debitor nobilis non conuenitur, nisi in quantum facere potest, & sibi relinquitur tantum, quantum satis est, ad vitam transigendam, & nu. 9.*
10 *Iure Regio, non solum non capiuntur pro debito, personæ nobilium: sed nec eorum arma, & equi, & domus.*
11 *Nobiles sunt liberi a præstatione operarum, & ideo vxor nobilis libera a lauatione pedum, & a parando cibos, & similia, & nu. 12. & 13.*
14 *De Iure Regio vxor acquirit sibi, & non marito, quæ acquirit ex operis artificialibus.*
15 *In impositione pœnarum, habetur ratio nobilitatis & nu. 29.*
16 *Nobilis non torquetur.*
19 *Nobilis, qui ficta inopia bona abscondit, amittit priuilegium nobilitatis, & ideo ducitur in carcerem, & num. 21.*
20 *Abscondentes bona, & fingentes inopiam velut latrones puniendi. Etiamsi non fugiant, & num. 21.*
22 *Falliti, cedendo bonis, non effugiunt capturam personarum.*
23 *Nobilis, qui malitiose bona attriuit, ne creditoribus satisfaciat, potest capi.*
24 *Debitores, qui ex caussa a carcere excusantur, nihilominus iudex eos capere potest, si viderit eos dolose fuisse versatos.*
25 *Paupertas captiose proueniens non excusat.*
26 *Mulier pro debito descendente ex delicto, capi potest.*
27 *Nobilis, licet ex delicto capi possit, non tamen ea facilitate neq; rigorositate, sicut plebeius, & nu. 28.*
30 *Limitatio regulæ: qui non habet in bonis luat in corpore.*

31 Nobilis officium est, militando religionem & plebem defendere.
35 An per monachatum amittatur nobilitas.
36 Consuetudo inspicienda.
37 Facit consuetudo quem ignobilem, aut nobilem.
38 Renuntiatio nobilitatis a nobili an teneat, & num. 47. & 54.
39 Clerici negotiatores, amittunt immunitatem, & libertatem.
40 Generalis renuntiatio legum, an praeiudicet.
41 Priuilegium egregiarum personarum, ne cogantur coram iudice personaliter comparere, potest ab eis renuntiari, nu. 61. & 62.
42 Valet pactum inter creditores & debitores, vt debitor gaudeat priuilegio nobilitatis.
43 Differentia nobilitatis a genere, & nobilitatis a priuilegio.
44 Nobilis proprio vocabulo dicitur Fiiodalgo, *id est nobilis sanguine, & nu. 48. 49.*
45 Aliquando nobilis appellatur ille, qui est diues.
46 Fiiodalgo *significat, id est, Gothi filium.*
50 Hereditas patris, naturali iure pertinet ad filium.
51 Nec pacto, nec renuntiatione, possunt tolli, quae sunt naturalia.
52 Hereditas est ius, quod propter sanguinem defertur.
53 Priuilegia propter sanguinem concessa, pacto tolli possunt.
55 Beneficio cessionis bonorum, an per pactum renuntietur.
56 Nemo est dominus membrorum suorum.
57 Pactum inter debitorem, & creditorem, vt debitor inuitus detineatur, non tenet.
58 Mater tutrix non capitur a filio, etiam pacto expresso, vt capiatur.
59 Nobilibus maior honor, quam plebeis deferendus.
60 Oportet in republica omnia esse politice disposita, & vt plebei, & opifices cedant nobilibus.
61 Intellectus, l. ad egregias, ff. de iureiurand.
62 Monialium priuilegium, ne ad iudicium venire cogantur, est ratione clausurae.
63 Gerens vicem Regis, omni honore (etiam a nobilissimis) afficitur.
64 Intellectus, c. si diligenti, de for. comp.
65 Praecipua vtilitatis pars reipublicae, consistit in religione.
66 Ratione propriae renuntiationis, nobilem in carcerem detrudi, & non ex ordinis indignitate, non fit iniuria ordini nobilium.
67 Intellectus, l. fin. C. de pact. pign.
68 Qualibet molestia personalis, durior est rerum amissione, & nu. 70.
69 Pactum legis commissoriae, non solum asperum, sed impium, & iniquum iudicatur.
71 Intellectus, l. si quando, §. generaliter, C. de inof. testam.
72 Intellectus, l. vt vim, ff. de inst. & iur.
73 Intellectus, l. patre, §. quae oneranda, ff. quar. rer. act. non det.
74 Emancipare cogitur pater filium, quem contra pietatem tractat.
75 Intellectus, l. liber, C. de obsequiis.
76 Intellectus, l. fin. C. de non numerata pecunia.
77 Nobilis per conductionem Regii vectigalis, amittit priuilegium: & ibi de intellectu, l. 4. titulo 2. lib. 4. ordin. & nu. 78.
79 Sacerdos artem turpem exercens, coertione & fori amissione plectitur.
80 Mercatura, aut exercitium artis vilissimae, non tollit nobilitatem.
81 Nobilis conductor Regii vectigalis, solum amittit priuilegium, ne possit in carcerem coniici.
82 Immunitas Fidalguiae priuilegiũ est personale, & ideo non renuntiatur, & nu. 87. & 88.
83 Donator, priuilegio ne conueniatur vltra quam facere possit, non potest renuntiare.
84 Militibus prohibetur conductio, ne impediatur exercitium militare.
85 More Romanorum, milites, in otio & negotio, semper in armis erant.
86 Aliud est esse nobilem, aliud esse militem, & Fidalgus est nobilis, sed non miles.
89 Carcer est caussa praeuia ad addicendum debitorem creditori.
90 Beneficio Velleiani, aut minoris aetatis, renuntiare non est foeminae, aut minori dedecorosum, etiamsi Principes sint.
91 Renuntiatio nobilitatis, cum iuramento, valet & tenet.
92 Iuramentum est seruandum, quando seruari potest, absq; interitu salutis aeternae.
93 Debitor facti, licet liberetur praestando interesse, secus si iurabit factum, quoniam ad id compellitur.
94 Dolus excludit priuilegium nobilitatis.
95 Assertio nobilis, quod sit ignobilis, non suffragatur creditori.
96 Nobilis, qui tempore contractus negauit, se esse nobilem, an possit in carcerem duci.
97 Valet renuntiatio nobilitatis ab eo, qui est nobilis ratione priuilegii, & nu. 98.
99 Nobiles ex priuilegio, a Rege concesso, ne ob aes alienum capiantur, idq; fuit, vt ex reditibus militarent, non possunt priuilegio renuntiare.
100 Immunitas ecclesiastica, nec seruo, nec aliis, obsequium praestare obligatis, prodest.
101 Menti contrahentium, & voluntati expressae, aut tacitae, est standum.
102 Pecunia Principis, peculiari celeritate exigitur.
103 Nobilis in renuntiatione generali de omni legum auxilio, non censetur renuntiasse priuilegiis nobilitatis; ideoq; ex tali renuntiatione, non potest in carcerem duci.
104 Dux, aut Comes, si renuntiet nobilitati, & obliget personam suam, an ob debitum possit in carcerem detrudi.
105 Habentibus iurisdictionem est honor deferendus.
106 Ob aes alienum licitum est fructus rerum primogenii vendere, pro tempore vitae possessoris.
107 Nobiles exteri, & non naturales, an gaudeant praerogatiuis, & priuilegiis naturalium.
108 Nobilis in vna prouincia, non est necessario habendus nobilis, in alia, & nu. 115.
109 Iure Regio, in regno Castellae, exteri beneficia neq; dignitates habere non possunt, & 116.
Fidalguia (quae est nobilitas sanguinis) acquiritur praescriptione immemoriali.
110 Nobilitas sanguinis, non datur a natura.
111 Praescriptio solum nocet his, aduersus quos est praescriptum.
112 Priuilegia Fidalgorum, sunt concessa Fidalgis totius Hispaniae, & nu. 47.
113 Fidalgi Hispani descendunt ab eisdem parentibus, videlicet a Gothorum gente.
114 Immemorialis probatio referenda ad tempus, quod est magis vtile ei, qui probat & allegat, & 118.

119 L.2.

119 *L. 3. & 5. tit. 2. lib. 4. Ordin. disponent, ob æs alienum exsecutionem non debere fieri in armis, domo aut equis Fidalgorum, an sit recepta, necne, & nu. 121.*

120 *Nobilitas non debet esse occasio, vt quis rem suam perdat.*

122 *Nobilis captus ob æs alienum, vt soluatur e vinculis, an sufficiat quod summarie probet nobilitatem: an vero necessario debeat constare, per sententiam, de nobilitate, & n. 124. & 125.*

123 *Si ad impediendam exsecutionem allegetur ius personale, sufficit quasi possessio illius iuris.*

126 *Clericus abscondens bona, potest duci in carcerem pro ære alieno.*

127 *Doctor pro ære alieno, an in carcerem possit detrudi, & creditori addici, & an debeat legere, & docere, & numero 128. & numero 132. & 133. & 136 146.*

129 *Defenditur Bartolus, ab impugnationibus Guidonis Papæ, & num. 130.*

131 *Professor dicitur, qui publice scientiam aliquam prælegit.*

134 *Doctor, etiam non legens, non est cogendus hospites suscipere.*

135 *Lex continens priuilegium aduersus ius commune, censetur nominasse omnes personas priuilegiatas.*

137 *Consuetudine seruatur, vt Doctor, etiam non legens, non capiatur.*

138 *Idem de Iure ciuili.*

139 *Iure Regio, Bartoli opinio approbata.*

140 *Professio, sine gradu, an sufficiat.*

141 *Doctor legens, vel non legens, si dolum committat, aut corrumpat, seu abscondat bona, amittit priuilegium.*

142 *Idem si industria legeret, vt euitaret capturam ob debitum æris alieni.*

143 *De inani titulo non curatur, puta, de Doctore circulari.*

144 *Doctor legens, est immunis in propria patria, ab omnibus muneribus realibus, & personalibus, Auctore Paulo de Castro: & ibi de eius opinione.*

145 *Defendens se sub prætextu Doctoratus, aut professione, cum neutrum sit, exploditur.*

147 *Aduocatus, an pro ære alieno sit capiendus, & creditori addicendus.*

148 *Requisitum, in bono & perfecto aduocato.*

149 *Aduocati, non minus censentur vtiles reipublicæ, quam milites.*

150 *Aduocati militibus æquiparantur.*

151 *Aduocatus gaudet priuilegiis, l. medicos, C. de profess. & med. lib. 11.*

152 *Aduocatus est immunis, a solutione munerum, & tributorum.*

153 *Aduocatus, an possit renunciare priuilegio aduocationis, & eo renunciato, an possit capi ob æs alienum.*

154 *Vir excellentis virtute præditus, an creditori addicatur.*

155 *Virtus nobilitati anteponenda, & n. 168.*

156 *In criminibus habetur ratio eximiæ virtutis, eius qui delinquit, & cum eo mitius agitur, & 173.*

157 *Assertioni boni viri est credendum*

158 *Boni viri licet facultatibus non polleant, pollent tamen fide, & ideo tam patrimonio quam fide æstimantur.*

159 *Pauper, probata vita, etsi non possideat immobilia, dicitur idoneus fideiussor, & n. 169.*

160 *Cum bonis viris, fere semper dispensatur, & n. 170.*

161 *Propter excellentiam hominis, receditur ab omni iure, & n. 171.*

162 *Creditor inuitus, non cogitur parcere bono viro.*

163 *Non cogitur quis facere beneficium, neq; propter personam est recedendum a legis decreto.*

164 *Non est quis (licet idoneus) ante legitimam ætatem ordinandus,*

165 *Quando de simplici iustitia tractatur, non est curandum de meritis personarum.*

166 *Virtus excellentis viri in caussa graui, non operatur in alterius præiudicium.*

167 *De generali præsumptione, quod quis sit bonus, non curatur, si agitur de præiudicio tertii.*

168 *Prohibitus torqueri, an possit in carcerem detrudi.*

CAP. XVI. *An dispositio huius legis exercenda sit, aduersus debitorem inopem, si nobilis sit, vel aduocatus, vel aliâs eruditione, seu nobilium, vel primariorum ciuium cognatione, præstans. Et quid, si nobilis renuntiet nobilitati, quam Hidalguiam vocamus, vel aduocatus priuilegio, aduocatis concesso.*

QVÆRO deinde, *an nobilis, quem Hispanice Hidalgum vocamus, sit addicendus creditori, si debet, & soluendo non sit?* Mouet quæstionem 1
textus *in l. 2. C. quando, & quibus quarta pars debeat.* vbi paupertas appellatur vilitas, Ignobilitas autem & vilitas idem sunt, *vt in Authent. Præsides, in princ. C. de Episc. aud. l. ingenua, C. de mur. leg. lib. 11. scribit Lucas de Penna in l. 1. col. 9. in princ. C. de cond. in publ. horre. lib. 10.* Quare, quod nobilitas amittatur paupertate, significat Bart. *in l. 1. a num. 47. & ibi Platea col. 1. C. de digni. lib. 10. Socin. cons. 246. incip. eleganter, col. 2. versic. prima ratio, Cepoll. in tractatu nobilitatis, colu. 7. versic. & ideo, sic Afflict. in constitution. Siciliæ, incip. intentionis in 6. notab. col. 9.* Quod si paupertate amittitur nobilitas, vel saltem nobilitatis priuilegio, certe, licet nobilis in carcerem duci non possit, & ad operas cogẽdus non sit (*vt statim dicam*) id non procedit in nobili, qui soluendo non est.

Nam † qui soluendo non est, pauper est, & paupertate amittitur nobilitas. Rursus, licet verius sit a
nobilitatem, non amitti paupertate, vt statim dicã; tamen negari non potest, quin, sicut fides sine operibus mortua est; ita etiam nobilitas absque diuitiis, si non mortua, certe intermortua, vel interrupta, vel obscurata dici potest, vel saltẽ est manca, & mutila, *vt notat Bonus Curtilius in tract. de nobil. colu. 2. vers. tertius & vltimus.*

Et pauper nobilis ludibrio est, vt experientia quotidiana docet, & scribit Iacobinus de sancto Georgio, *in tractat. feudorum, char. 29. Affl. ct. in cõstitutio. quam plurimum, col. 2. versic. quid autem si dominus.* Deinde, quod dedecus irrogatur nobili, si militando aduersus Mauros vel Turcas, ex stipendio satisfaciat creditori, iam quod ei non tradatur. Rursus, hæc opinio verior, vel certe minus inuidiosa videtur, quando nobilis diues natus, & educatus patrimonii vorsuram fecit. Solon enim huiusmodi legem edidit: *Qui patrimonii vorsuram fecerit, is ignobilis obscurusque esto*: Vt auctor est Laertius in *eius vita.* Præterea Cicero Philippica secunda, his

verbis inuehitur in Antonium, *Tenes ne memoria, prætextatum te decoxisse; patris (inquies) ista culpa est. concedo: etenim est pietatis plena defensio. Illud tamen audacia tuæ, quod sedisti in quatuordecim ordinibus, cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus.* Apud Abderitas, qui facultates proprias amittebat, non poterat sepulchrum habere cum patre, sed pœnæ nomine carebat paterno sepulchro, *vt memoriæ prodit, Laertius in Democrito.* Et apud Stobæum *sermone 68.* ex traductione Gesneri; sic legimus.

Scisne, quod nobiles quidem mortalium,
Dum pauperes sunt, non amplius clari existant.

His congruit, quod nobilis, si inops est, non potest nobiliter viuere. Nobilis autem qui non viuit nobiliter, non gaudet priuilegiis nobilitatis, *vt auctor est Isernia, in constit. Siciliæ incipiente. Vt dignitatum, post glossam. ibi, & sequitur Afflict. ibi in 1. notabili.* Vnde qui vilem artē: † vel opificium exercet, nobi-
5 litatem perdit, *vt in l. nobiliores, & ibi notat Bald. C. de commer. & merca. l. ne quis, C. de dignit. lib. 12. Bart. in l. 1. ad finem, & ibi Platea col. 1. Cod. de dign. lib. 12. Socin. conf. 246. incip. eleganter, colu. 2. vers. prima ratio, lib. 2. Felin. in cap. super eod. in 2. col. 2. de testib. Corset. in repet. c. grandi, col. 12. de supplen. neglig. prælato. libr. 6. late Tiraq. in tractatu de nobilitate, c. 13. & cap. 27. facit l. 2. C. negotia ne milit. l. milites in 2 cum l. seq. C. de re milit. lib. 11. Platea in l. ne quis, Cod. de dign. lib. 12 Cesortan. in l. 79. Taur. colum. 2. vers. septimo fallit Aymon. conf. 173. Chass. conclus. 64. visi processu n 35. & dico infra,* vbi dico, quid apud nos hac in re iudicetur.
6 Deinde, † Princeps † nunquam per priuilegium censetur velle præiudicare alicui, *l. nec auus, C. de emancip. libert.* Ergo, licet Princeps te nobilem fecerit (*omnis enim nobilitas similis a Principe descendit:*) & licet nobilibus tribuerit, ne pro debito ciuili possint in carcerem coniici; certe id non debet esse dānosum creditori, qui non vult nobilem coniicere in carcerem, sed, vt sibi ex operis quotidianis satisfaciat, & ita in proprio casu sentit Bubat. *in addit. ad Bald. in l. si vxor. C. de cond. inser.* Rursus nobilitas amittitur ex delicto, vel saltem nobilitatis priuilegium, *l. 1. C. vbi senat. vel clarissi. l. senatoris filia. & ibi Bald ff de ritu nupt. & dico infra.* Rem autem familiarem delabi sinere flagitiosum est *vt dixi c. 2.* & apud antiquos puniebatur, *vt ibi dixi.* Deinde per ingluuiem & turpitudinem amittere bona familia, infame est, nobilitas autem amittitur turpitudine vitæ, *l. si qua & ibi Bald. C. de secund. nupt. Bald. in l. cum antiquioribus, in princ. qu. 8 C. de iure delib. Lucas de Penna in l mulieres, colum. 5. vers. vlt. nota, C. de dignit. lib. 12.* Postremo illud prudentem maxime mouebit, quod plures nobiles, paupertate a fortuna male mulctati, mechanicas artes exercent. Cur ergo qui vltro calceariam vel sutoriam exercet, non exercebit eam, si pecuniam debeat, & soluendo non sit, & rem alienam, data solutionis fide, acceperit. Vltimo eo seculo, quo apud Romanos moris erat debitorē nopem creditori ad dicere, addicebatur nobilis si soluendo non erat. vt liquet ea Liuio *Decadu 1. lib. 2.* & ex Suetonio *in Othone c. 5.* Quid verius? distingue, aut nobilis re vera, absque dolo nocendi creditori, amisit bona sua, aut dolo abscondit ea, cum reuera ea non amiserit; aut amisit ea, sed debet ea delicto, vel mechanicam artem exercet. Primo casu nobilis non est addicendus creditori, quoniam qui ob debitum in carcerem duci non potest, non est addicē-dus creditori, *vt docui capite tertio, numero secundo, & cap. 4.*

Nobilis autem † ob æs alienum in carcerem de- 7
trudi non potest, *argumento, l. medicos, C de profe. & medic. lib. 10 l. miles ff de re iud.* Ex cuius decreto ita docuit Iaso *ibi colum. 2. Alexand. in l. centurio, nu. 25. ff de vulg. & pupil Bald. in l. 1. prope finem, C. qui bon. ced. poss.* qui tamen dicunt, quod milites nostri temporis non possunt carcerari, sicut milites temporis antiqui: non tamen habent beneficium, ne conueniantur vltra quā facere possunt, neque id habet nobilis vel hidalgus, Ripa *lib. 2. respon. ca. 10. Ioannes Baptista Sanseuerinus in tractatu, de debitore suspecto & fugitiuo, in 5 q. principali, q 5. Guilelmus Cugnetius in l. pen. ff qui b. ex causs. maior.* Facit textus *in l. medicos, C. de profess. & medicis, lib 10.* Et hanc opinionem fere communem esse de Iure communi testatur doctissimus Ferdinandus Vasquius, *in tractatu de successio. creation. 1. part. lib. 3. §. 22. num. 75* quamuis (vt ingenue loquar) de Iure ciuili nulla est lex, quæ nobili immunitatem a carcere ob æs alienum tribuat, sed apud nos, id est lege Regia, definitum *in l. 4. & 5. titul. 2. lib. 4. Ordin. l. 79* inter constitutiones Taurinenses. Ergo nobilis, qui per horulæ spatium non debet ob debitum esse in carcere, multo minus ob debitum addicetur creditori, quod carceris, imo seruitutis species quædam est, & obligationem seruilem secum trahit, forsan in longum tempus.

Quinimo, † si debitor nobilis miles sit, non po- 8
test conueniri vltra quam facere possit. *l. miles. ff. de re iud.* ille autem qui non potest conueniri vltra quam facere possit, non potest coniici in carcerem, vt probaui *cap. 9. num. 2. & in milite notat Bald. in l. 1. nu. 21. Cod. qui bon. ced. poss. Iasin d l. miles, num. 10.* imo, habenda est ratio, an miles egeat, habita ratione nobilitatis. Licet enim rustico satis esset cepis vesci, certe illi nobili qui conueniri non potest, vltra quam facere possit (scilicet militi nam fidalgus vltra quam facere potest conuenitur) tantum relinquendum, quantum satis est ad † transigendum vitam, habita 9
prudenter & humaniter ratione nobilitatis. Ita docet Cepolla *in tractat. nobilitatis, in 22. priuileg. Iasin § item si de dote, col. 2. Instit. de action. Hippolyt. in rep. rubr. de probat. column. 5. Corsetus in rep. c. grandi, char. penult. de supplen. neglig. prælat.* Nobili enim similis est, vel vnus ex his, qui non conuenitur vltra quam facere possit, videtur relinquendum: vt possit viuere, habita ratione nobilitatis, neque cogatur mi serorum, & pauperum cibis vesci, *capit. non cogatur, 41. distinct. Bald in l. 2 in princ. ff quod cum eo, qui citat ita autem in l. sed si quid inaedificauerit, § si ffi senter, ff. de vsufr. & in l. cum vnus. §. alimentis. ff. de alim. & cibar. legat. Areti. & Imola in l. Nesennius, § fin. ff. de re iud. Imol. Raph. & Alex. in l si maritus. ff solut. matrim.* Qui citant gloss. *in l nepos Proculo, in verb. Dignitate, ff de verb. signif. & l. tutor secundum dignitatem ff. de adm. tutor. Aretin. conf. 17. col pen.* Nam hæc opinio, vt consona misericordiæ, ita non est aliena a prudentia. Nobilis enim inter diuitias educatus, magis discruciatur animo cum ad egestatem venit, quam rusticus, ab incunabulis inter rei familiaris angustias natus, & educatus. Neque oportet eum, qui olim fœlix fuit (& iuris fauore in plus, quā facere potest, conueniri non potest) ita premere, vt ad vitæ desperationem adducatur. Ideo ciuilis, & prudens est opinio supradicta. Hoc tamen non

adonit.

admittendum in eis nobilibus, quos vernacula lingua appellamus *hidalgos*, non n. sunt milites, nec milliū gaudent priuilegio, vt statim dicā, *notat Cuman. & alii, in d. l milet, Zefan tractat. subst. col. 630. Couarr. variar. resol. lib. 2. c. 1 nu. 4.* standum enim regulæ, nisi reperiatur correcta.

10 Præterea,† Iure Regio ita clementer agendum est, cum nobili, vt executio non possit fieri, nō solum in sua persona capiendo eum, verum neque in suis armis, vel equis, vel domo, *l. 3. & 4. & 5. titulo 2. lib. 4. Ordinationum, l. 23. & l. 12. titul. 1. libr. 4. Recopil.* Quanto minus eius persona tradetur in seruitium. Sic (licet de iure) qui non habet in bonis luit corpore, *vt in l. 1. ff. de pœnis, id non procedit in nobili, auctore Fel. in c. ad liberandum, de Iuda. Gomez. in §. item si quis in fraudem, num. 42. Inst. de act. cum aliis citatis supra c. 6. De debitore ex delicto.*

11 His consonat,† quod qui generaliter tenentur operas præstare, liberantur si nobiles sint; pura, vxor tenetur operas obsequiales marito præstare, tenetur scilicet lauare pedes & caput, parare cibos, & similia, verpula lectum facere, & coquinariam exercere: *notant DD. in l. si vxorem, C. de condit. inser. Et nominatim Ioan. Andr. in c. literas, in verbo Incertu, de rest. spoliat. Benedictus Capra cons. 72. col. 4. vers. circa quod.* Id tamen non procedit in muliere nobili, *argumento. l. interdum. ff. de oper. lib. cuius argumento ita docet Abb. in d. c. illud col. 4. de præsumpt. Dec. cons. 202. inc. vt præsenti consultatio colu 4. vers. nec obstat, quod tale. Corset. in tractatu, de potestate & excellentia Regia, qu. 30. in fine. Lupus in rubric. de donat. inter vir & vxor. char. 19. & fol. 17. col. 2. in paruis.*

12 Et generaliter,† quod vxor nobilis non teneatur operari viro, scribunt Petrus, Cinus, Bald. & Salic. *in l. si vxorem, C. de cond. inser. Tiraq. in l. connubiali t. n. 26.* ergo, licet generaliter debitor inops debeat operas creditori, id non procedit in debitore nobili. Sed ne quid dissimulem, non est prætermittendum, quod præcedentem conclusionem (scilicet, quod vxor nobilis non tenetur operari viro) carpit Barbatius, *in additio. ad Bald. in l. si vxorem, C. de condit. inser. col. 2.* Quoniam creditoria conditio non debet fieri deterior propter nobilitatem debitoris: de iure autem vxor tenetur operas præstare marito, & ei seruire, *c. hæc imago, 33. qu. 5. l. sicut. ff. de oper. liber. l. sed si vir ex Lucas, ff de don. int. vir & vxor.* Neque aliter reperitur cautum in vxore nobili; hæc Barbatii ratio mihi nō satisfacit, quamuis supra eam adduxerim aduersus debitorem nobilem, num. 1. Sed moueor, quoniam falsum est, nobilitatem debitoris nō facere deteriorem cōditionem creditoris, vt liquet ex supradictis *n. 8.* Et licet non reperiatur expresse cautum in iure, quod vxor nobilis non teneatur seruire marito, satis videtur quod generaliter definitum est, ne nobilibus imponantur onera turpia, exempti qui sūt ab bis, quæ dedecus adferre possunt: ideo non possunt coniici in carcerem, quod multo minus est, q̄ seruire, vel operas præstare: hæc quoad Barbatii rationem, opinio tamen eius, mihi valde Christiana, ac proinde verissima videtur, si modo maritus non sit relautus, vel opulentus, sed egestate prematur, ita quod famulas non habeat, quę coquinariam exerceant, lectum sternant, & similia faciant: tūc enim ea præstare tenetur vxor quantumuis nobilissima. Primo, ex sacris literis Ad mulierem (enim) dixit dominus, *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi.* Et beatus Petrus *in epist. cano. c. 1.* iubet fœminas subditas esse viris. Secundo moueor ex textu *in l. interdum ff. de oper. liber.* in illis verbis, quæ doctores contrasentientes proferunt pro se, inquit lex: *Sed si liberta quæ operas promisit ad eā dignitatem peruenit, vt inconueniens sit præstare patrono operas, ipso iure hæ intercident.* Nota illa verba, *Ad eam dignitatem peruenit, vt inconueniens sit præstare patrono operas:* Nam quæ maritum habet adeo egenum, vt egeat eius operis, certe non peruenit ad eam dignitatem, vt inconueniens sit, eam præstare operas, imo est conuenientissimum, sanctum, prudens, & iustissimum, vt eas præstet, licet nobilissima sit.

Nisi† forte placeat virum aduersus sexus naturā, domum verrere, cibos parare, lectos sternere, vel vocare vicinas, quæ hoc faciant, quod vxori longe turpissimum est: neque bonis, vel honestis fœminis annumerari potest, quæ domesticum officium detrectat. His congruit, quod vxor nobilis, quæ nubit ignobili (*qui fere semper inopes sunt*) amittit nobilitatem, & sic, si vir egestate prematur, non est, quod vxor ostentet nobilitatem. Erin totum mihi æquissimum videtur, vt cum coniugati duo sint in carne vna, alter alterius onera portet, & quod vxor puter sibi tributum, quicquid seruiendo marito tribuit. Si tamen maritus opes haberet sufficientes, iuxta regionis morem: non videtur mihi præpostera opinio docentium, vxorem nobilem non teneri coquinariam exercere: si tamen operę pertinerent ad fouendam personam ipsius mariti, vt est lauare caput, & similia: & non recte vxoria certe, officium implet, quæ eas detrectat, quod nobilis sit. Aut enim maritus est nobilis, & ex officio ipsa nihil honoris sui amittit; aut est ignobilis, & ipsa quoque efficitur ignobilis: & siue vxor nobilis sit, siue ignobilis, certe iuxtam diuinam institutionem, & naturæ legem, vir caput est mulieris. Non omittendum, quod, qui tenent simpliciter, vxorem nobilem nō teneri operam præstare, dimittant, nisi mariti valetudo id exigat, vel causa honorandorum hospitum: *ita Lupus in repet. rubr. de donat. fol. 17. colu. 2. in paruis, Bonus Curtil. in tractat. de nobil. 38. princ.* An autem vxor teneatur operas artificiales marito præstare, dixi in meo tractatu, de decima tutori Hispanico iure præstanda, *c. 2. n. 12.* 13

Vnum† tantum addendum, quod licet de Iure Regio vxor acquirat sibi, non marito, quæ acquirit ex operis artificialibus, vt ibi dixi: tamen Iure Regio videtur, quod dimidium talium operarum pertineat ad maritum, cum generaliter omnia acquisita constante matrimonio diuidantur inter virum & vxorem. Ita docuit Lupus *in rubric. de donat. inter vir. & vxor. §. 62. n. 9. vers. hodie tamen.* Postremo, quod nobilis non sit addicendus creditori, & quod hoc casu deficiat dispositio huius legis: notat Roderic. *in rep. l. 2. tit. De los gouernos. qu. 5. col. 6.* Anton. Gomez. *in l. 79. Tauri. col. 2.* Et comprobatur, quoniam debitor addictus creditori, dicitur pati pœnam corporalem, *vt dixi c. 3. nu. 2. & c. 4.* In† imponendis autem pœnis, habetur ratio nobilitatis, vt pœna mitior sit, vel certe magis honesta, *l. nostris, §. sed etiam, ff. de pœn. l. sacrilegii pœnam, ff. ad l. Iul. peccul. l. Pedius, ff. de incend. ruin. naufrag. l. si. ff. de sepul. violat. l. in l. 3. §. 1. ff. de re mil. & ibi notat Bartol & in l. capitalium, §. seruj, ff. de pœn. Abb. in c. pastoralis, in princ. de offic. deleg. Salyc. in l. 2. C. vt nemo priuatus, textus in c. quis contra 24. qu. 1. Albe* 14 15

Bacz. X 2.

in l. illicitas, §. qui vniuersas. ff. de offic. Præsid. gloss. in l. aut damnum, ff. de pœn. l. 24 tit. 21. p. 2. Quare neque
16 torqueri potest, *l. 4. & 5. tit. 2. lib. 4 ordin. & in d. l. 24.*
nisi fuerit accusatus de proditione, *vt in d. l. 24. Grammaticus, voto 32. Hippol. in l. edictum, ff. de quæst. Bald. & Felin. in c. cum quidam, col. 3. quos citat & sequitur Couarr. var. lib. 2. c. 9. nu. 4.* Qui tamen notat, quod nobilis etiã proditionis reus, decapitatur in Hispania, & non suspenditur, bene tamen torquetur vt dixi: & quod in Hispania nobilis reus læsæ Maiestatis non suspendatur furca, sed decapitetur. est verissimum. Sicuti vidimus in Ducibus seditiosorum plebeiorum, qui aduersus Carolum Regem & Imperatorem Christianissimum arma sumpserunt, abscissis enim ceruicibus iacuerunt in foro, laqueo tamen pœnas non dedecent, nobilitatis ergo caussa: sed id Gallia in proditoribus non seruat, imo altiori pendent furca. Non obstant ea aduerso prolata.

17 Primo non † obstat, quod paupertate amittitur nobilitas, id enim falsum. & apud nos prouerbij vice illud vsurpatur, *La pobreza no es vileza,* & ea preße probatur *in l. humilem, C. de incest. nupt.*

Et ita, quod nobilitas non amittatur paupertate, significat Bart. *in l. 1. col. 3. C. de dignit. lib. 12 a nu. 49. Ioan. Blan. in sum. feud. tit. quib. mod. feud. amittat. §. erunt etiam, q. 21. Ioan. Rayn. in c. 1. §. firmiter, char. 10. in paruis, vers. quæro, quid de sumptibus, tit. de prohib. feud. alien per Freder. & in tract. nobilitatis, col. 5. Petr. Bellapert. in l humilem, C. de incest. nupt. late Tiraq. de nobilit. c. 25. n. 5. cum sequentib.*

18 Quinimo paupertas † non reddit hominem vilẽ, *auctore Bald. in l. humilem, C. de incest. nupt. Calcaneus cons. 8 incip. in caussa col. 7. vers. & ex supradictis.* Nõ obstat, quod nobilis pauper, habetur contemptui, id enim non lex, sed præposterum hominum iudicium facit: & boni viri, odio & contemptui habentur, neque tamen ideo virtus suas desinit habere vires. Deinde non obstat. quod non est dedecus nobili militare aduersus Turcas, & ex stipendio satisfacere creditori, iam, quod ei propter nobilitatẽ nõ tradatur ad seruitium: fateor, non est nobili dedecus militare aduersus impios pro dignitate Christiani nominis, imo est longe honorificũ: sed nos nõ liberamus potissimum eum a debitore, quia est ignominio ei seruire, sed quia lege liberatur ab ea obligatione, propter priuilegium nobilitati concessũ, quia non admittitur, vt nobilis sit in carcere ob æs alienum. Non obstat, quod ea lege Solonis, qui patrimonii vorsuram facit, omittit nobilitatem: ea enim lex admittetur, quoad hoc, vt eius autoritas minor sit apud bonos & graues, qui detestabũtur hominem, qui luxu, vel profusione, vel alea patrimonium amisit. Rursus, non obstat, quod nobilis, non viuens nobiliter, non gaudet priuilegiis nobilitatis, statim enim dicam, ea nobilis exercẽs vilem artem, sit addicendus creditori. Non obstat, quod priuilegium Principis, non debet operari in præiudicium tertii: neque enim, quod debitor nobilis sit, & in carcerem vel seruitium duci non possit, ideo creditor amittet ius suum; solum limitatur vis obligationis, vt ea ea nobilis in carcerem duci non possit. Deinde, cum antequam cõtractus fieret iure constitutũ sit, ne nobilis pro debito capiatur. Certe creditor qui nõ debuit ignorare ius, videtur, cum contrahit, ea conditione & qualitate cõtrahere, ne creditorem ob debitum possit perducere in carcerem. Non obstat, quod rem familiarem delabi sinere, fla-

gitiosum est, & quod nobilitatis priuilegium amittitur ea delicto: quoniã amittere bona, etiamsi per ingluuiem, & luxum ea amittas, culpa est non crimen, quod iure pœna puniatur.

Si tamen † nobilis ficta inopia, abscondat bona, 19
certe duci potest in carcerem, & priuilegio nobilitatis non gaudet, tum quia ex delicto amittitur nobilitatis priuilegium (vt dico infra) tum quia iure Regio hoc nominatim definitum est, *in l. 11.* condita in conuentu Segouiensi, anno a partu Virginis 1532. quæ habetur *l. 4. tit. 19. libr. 5. Recop & ... tit. 2. lib. 6. Recop.* cuius verba sunt: *Suplicamos a V. M. que el mer ca der que se alcare de aqui adelante no pueda gozar, ni goze de la hidalguia.* Quibus Princeps respon-
dit: *A esto vos respondemos, que mandamos que de aqui adelante se haga assi:* & ita tenuit per illũ text. Matienço, in Stylo Cãcellariæ. *tit. 1. præemin. 17 casu 20 declaratione 9. legis Tolet., § 2. gl. 1. & gl. 4. n. 4.* vbi v. dess.

Quinimo, † qui abscondunt bona & fingũt ino- 20
piã. sunt veluti latrones puniẽdi, *vt in l. 5. t. 18. li. 5 Ord.*

Quod habet locum, † etiamsi debitor non aufu- 21
giat, sed præsens sit, vt in conuentu Madritensi. recte & optime definitum fuit, anno 1528. *petitione 24.* Itaque nobilis abscondens bona, est carcere reprimendus. De qua re dico infra *h. c.* & hanc opinionem sequitur Oldrad. *in tr. de nobil. in 3 p. pr. c. 16. c. 4. antepen. & pen. & fuit quod dixi c. 16. De heredit. nu 18. & c. De debitore ratione rei, n. 10.* Ex crimine autẽ & delicto nobilis duci potest in carcerẽ, *vt statim dicã.*

Sic licet iure ciuili † generaliter concessum sit de- 22
bitoribus, vt effugiant carcerem cedendo bonis, id non admittendũ in decoctoribus (quos fallitos vocant) *auctore Bald. cons. 400. col. 2. lib. 1.* delictum enim pœnam meretur. Præterea licet cessio bonorum liberet cedentem a carceribus, id nõ procedit, si alienauit bona sua in fraudem, textus est secundũ primũ intellectũ, quẽ ibi approbat Bart. *in l. fi. §. fi. ff. quæ in fraud. cred. Bart. in l. alia, §. eleganter, in fi. ff. sol. matr. Soc. reg. 46. & 47. cũ fallent. Plat. in l. 1 in fi. C. de iure fis. lib. 10. Barb. in c. quæ in ecclesiarũ, col. 5. de const. Gom. in §. item si quis in fraud. n. 43. Inst. de act. Lup. in rep. c. per vestras §. 24. inc. at anus, n. 7. de don. int. vir. & vx.* Sic marit*, qui malitiose dissipauit bona, amittit beneficiũ, ne cõueniat vltra q̃ facere possit. *l. sed, §. licet, ff. sol. matr. & ibi DD.* sic in ceteris dolũ committẽtibus, probatur *in l. sed hoc ita, §. fi. ff. de fraud.* Præterea, † si nobilis malitiose cõsumsisset, vel fraudulenter alienasset bona sua, ne creditor ius suum consequatur, 23
certe nõ excusabitur nobilitatis priuilegio, sed capi potest. *argumento l. pe ff. de iur. dot.* vbi debitor habens priuilegiũ, ne cõueniat vltra q̃ facere potest, nõ vtitur eo, si dolũ committat. Dolus n. est delictũ, & pro debito cũ delicto nobilis capi potest, *vt statim dicã* ... ea, † illud est ab eruditis receptũ, vt debitores qui ex a- 24
liqua caussa excusãtur a pœna carceris, nõ excusentur si iudex videat eos dolosi fuisse versatos, vel malitiose alienasse bona, *l. fi. ff. de in ius voc. gl. Bal. & Ang. in l. fi. ff. de his quæ in fraud. cred. Dyn. Plat. & Ias. in §. itẽ si quis in fraude, Inst. de act. & ibi Gom. n. 24. Ias. in l. si ... cum coal. col. 5 ff. de iurisd. omn. iud. Bal. in l. 1. col. ... bõ ced. poss. Ang. in l. is qui bonis, & ibi Zas. ff. de cess. bõ. Plat. in l. 1 de iur. fisc. lib. 10. Bald. in l. 1. in 5. q. C. ... fraud. patr. & cõs. 400. inc. in libris thesauraria, col. 2. lib. ... c. quam Ecclesiarũ, col. 5. de cõst. Soc. reg. 46 fal. 5. & ... 46 fa. 1. Vin. Cãb. in tr. clausulatũ. ... beneficio cessionis bonor. Non intr de dec ... p. p. n. 14. ... pel. Tolos. 466. & ibi Aufr. in addit.* Paupertas ... 25

prio se pro ueniens, non excusat eos, qui alias excusarentur, *auctore Bald. in c. sedet, col. 2. de rescript. & in c. qua in Ecclesiarum, col. 1. de constit. ? is in Authentic. res que, col. 6. vers. tene communem. C. commun. de leg. Croten in l. frater fratre, ad fin. ff. de cond. indebit. Loazes in repet. l. filiusfamilias, §. Diui, num. 164. ff. de leg. 1.* sic licet mulier pro debito capi non possit, tamen pro debito proueniente ex delicto capi potest, *vt dixi c. praecedenti, n. 7.*

26 Itaque nobilis † abscondens bona, capiendus est, (*vt infra*) Dolus etiã existimari debet, si nobilis induxit creditorem ad contrahendum, affirmans se nobilem nõ esse, de qua re vide, quæ dico infra. Restat tertius casus, scilicet, an nobilis debens ex delicto, sit addicendus creditori in casibus, in quibus *supra cap. 11. De debitore ex delicto*, vbi docui, debitorẽ ex delicto esse addicendum creditori. Mouet quæstionem, quod etiamsi de iure non habens in bonis, luat in corpore, id non procedit in nobili, *vt docui supra num. 10. & cap. 11. De debitore ex delicto, num. 2.* qui est casus magis fortis, quoniam debens ex delicto, magis est cogendus & astringendus, quam debens ex contractu. Cum autem debens ex delicto, non luat corpore, si est nobilis: quanto magis, debens ex contractu excusabitur nobilitate, ne addicatur creditori: quæ addictio habet vim pœnæ corporalis, *vt dixi c. 3 num. 2. & cap. 4.* Mouet etiam quæstionem, quod nobilis pro delicto, non debet esse in carcere, *vt tradit Lucas de Penna in l. mulieres, column. 5. vers. 8. C. de dignit. lib. 12.* Qui autem nõ potest esse in carcere, non est creditori addicendus, *vt docui c. 3. n. 2.*

Sed ex † diuerso vrget, quod nobilis potest capi ex debito descendente ex delicto, *vt in l. 79. Tauri*, sicut in fœ[...] doeui supra *cap. 15 n. 7.* quod potest capi ex debito descendente ex delicto. Id enim generale est, quod nobilis ex delicto, capi potest; licet non sit ea facilitate capiendus, qua plebeius: neq; eo rigore premendus, neque eodem in carcere detinẽdus, quo plebeius, *Regia l. 4. tit. 29 part. 7. ca. quisquis, 2. q. 8. & ibi notat Archidiac. Bald. in l. 2. col. 2. C. de exhib. bend. reis. Aret. in l. si quis post accusationem, colum. [...] ff. de testam.* Cum autem magis sit iustum, detineri in carcere hominem, de cuius delictu constat, & propter quod iam est condemnatus, quam eum, de cuius delicto non constat per sententiam, quæ facit rem notoriam: [...] iniustissimum est, nobilem detineri propter pecuniam, quam per sententiam debet ex delicto: delictum enim expiatur pecunia, & sic c[a]ptus pro pecunia, qu[a]m debet ex delicto, videtur [c]aptus pro ipso delicto, & hæc est ratio Taurinæ [l. 7]9. Illud tamen admonere visum est, quod hoc [argu]mentum protuli ad probandum, hic deficere [...] fundamentum, quo supra docui, nobilem no[n] esse a[d]dicend[u]m creditori, scilicet, quod non pot[e]st ob debitum in carcerem duci: nam si debet ex delicto, potest ob debitum duci in carcerem, quanquam agnosco hoc argumentum, quod attinet ad [...]am legem, valere negatiue, non tamen [affir]matiue: hoc scilicet modo, qui non potest ob d[eb]itum du[ci] in carcerem, non est creditori add[i]c[en]dus, quod docui *capit. 3. numer. 2.* non tamen est bona [...] potest du[ci] in carcerem, ergo potest [ad]dici creditori. n[...] possunt ob debitum [ca]pi, q[u]i non sunt a[...] d[...] d[...]ori, vt ex toto hoc ope[re] manifeste colligitur. Deinde, quod debens ex delicto, debeat seruire, etiamsi nobilis sit; probatur: quoniam sunt aliqua crimina, ex quibus, si non nobilitas, certe priuilegia nobilitatis amittuntur, *vt dixi supr. n. 19.* & declarat Lucas de Pen. *in l. mulieres, col. 5. C. de dign. lib. 12. Tiraq. de nobil. c. 24. n. 2. & 5. l. 24. tit. 21 partita. 2.* vbi ex proditione amittitur priuilegium nobilitatis. *Gramma vot. 3.* Deinde quod nobilis debeat seruire, si debet ex delicto, probatur, quoniam fœmina imunis est a dispositione huius legis. Tamen si debet ex delicto, & soluendo non est, tenetur seruire. *vt dixi c praecedẽti, n. 7.* Postremo, quod nobilis debeat seruire, si debet ex delicto, scribit Anto. Gomez. *in l. 79. Tauri, n. 2. vers. hodie tamen. & n. 3. vers. & licet.* Hoc enim casu videtur, quod nobilis non excusetur a dispositione huius legis. Nam propter delictum nobilis puniendus, & seuere adstringendus est. Videtur tamen, quod iudex ratione nobilitatis, non iubebit nobilem seruire ei, cui pecuniam ex delicto debet: sed iubebit, vt triremibus Regiis militet, vel in opere simili, vt ex stipendio satisfiat creditori, *vt docui c. 11. de debitore ex delicto num. 6.* Neque n. qui me delicto offendit, cõmode potest mihi seruire, cum eum forsan, vel videre nolim, vel male tractaturus sim, *vt dixi in c. 11. nu. 6.* neque est æquum, neque admittendum male tractare debitorem, imo, qui male tractat debitorem, sibi addictum, amittit debitum, *vt dixi c. 14.*

Deinde, † non solũ hac in caussa, vbi ex debita pecunia agitur, verum etiam, vbi pœna imponitur ratione delicti, habetur ratio nobilitatis: neque enim eodem modo puniendus nobilis, quo plebeius, etiamsi idem delictum commiserint. Nobili enim nõ imponitur vel irrogatur pœna ignominiosa, *auth. Bald. in rubr. de offi. deleg. Platea in l. omnes, C. de delat. libr. 12. Ang. in Auth. sed nouo iure, in fine, C. de seru fugit. fatit l. moris, §. sed etiã. ff. de pœn. gloss. in l. 3. in verbo Torquentur, ff. de re milit. Bar. ibi. Alex. in additione ad Bart. in l. capitalium, §. seruus ff. de pœn. Bald. in leg. data C. de his qui accus. non poss. Bald. Abb. & Felin. in c. cum quidam, de iureiur. Abb. in c. pastoralis, de offic. deleg. Lucas Penna in l. quamuis, C de decur. lib. 11. Rom. in l. si vero, §. de viro, in 4. fallentia ff. sol. matr. Ananias in c. fi. de collus. deteg.* Quare nobilis etiam ex delicto, non damnandus, vt in triremibus remigem agat, vti in senatu Neapolitano iudicatum testatur Grãma. *decis. 32. Couar. var. res. lib. 2. c. 9. n. 4. vers. quinto.* Non obstat, quod ex aduerso protuli, scilicet, quod regula, qui non habet in bonis, luat corpore, non habet locum in nobili: id enim verum est, quando imponenda est pœna, in defectum bonorum, hic autem nõ est imponẽda pœna, quæ eueiet nobilẽ, sed adscribetur militiæ, vel alicui alii honestæ occupationi, & ex stipẽdio soluet creditori, cui ex delicto debet, *vt docui supra cap. 11. De debitore ex delicto.* vbi latius respondi huic argumento, eũ locũ lector cõsulat, si plenius rem hãc placeat cognoscere. Quamuis enim hæc addictio habeat vim pœnæ corporalis, intelligitur cum debitor addicitur creditori, torque indutus ferreo: hic autem non est addicendus creditori, sed adscribendus militiæ nauali, vel terrestri: neq; enim debitor inops semper tenetur seruire creditori, imo si opifex, vel artifex sit, artem suã exercendo paulatim ex lucro satisfacit creditori, & hoc satis est absq; eo, quod ei seruiat. *l. 2. tit. De los gouernet. lib. 3. Fori.* officium autem nobilis est, [tu]tari religionem, & plebem defendere.

31 Præterea, † etiamsi hoc non esset no[illegible] proprium officium, iudex potest ex caussa moderat[illegible] dispositionem legis. Si enim quis condem[illegible] atus sit centũ Petro dare, quia colaphum ei impegit, certe si soluere centum non potest, non debet seruire Petro, quia forsan ipsum inte[illegible] ere[illegible] *vt l. si cred [illegible] c. [illegible] de debitore ex delicto.* Restat excutiendus tertius casus, scilicet, an nobilis qui artem [illegible] pu[illegible] ta) si sit Faber Ferrarius, debeat, si soluen[illegible] non est, addici creditori, vt exercendo artem, & lucrum faciendo, reponat creditum: mouet quæstionem, quia nobilis, qui non viuit nobiliter, non gaudet priuilegiis nobilitatis, *vt supra num. 5.* nobilis autem, qui artem ferrariam, vel carpentariam exercet, non viuit nobiliter.

32 Deinde, † qui vilem artem vel officium exercet, amittit nobilitatem, *vt dixi supra num. 5.* & e nostris Hispanis docet Cifontan. *in l. 79 Tauri, col. 2. vers. septimo fallit. Auendanius in suo dictionario,* & videtur expresse Iure Regio definitum, *in l. 4. & 9 titu. 2. lib. 4. Ordin.* & probatur Iure communi *in Auth. de testibus § 1 vers. sancimus, ibi, artifices ignobiles: & dixi supra, & docet Tiraq. in tractatu de nobil. c. 27 & c. 43.* Neque obstat, si quis dicat nobilitatem esse ius sanguinis, & ideo non amitti, etiamsi nobilis exerceat artem vilem.

33 Respondeo † enim nõ extingui nobilitatem, sed interrumpi: vnde si nobilis desinat exercere artem vilem, recuperat nobilitatem, vel nobilitatis priuilegia. hæc enim solum videntur amissa, *argumento l. ingenuum, cum glossa. Cod. de ingen. & manu. vt docet Guido Papa, decisione 194 col. fin. & decis. 2[illegible] ex textu in c. fi. de vita & honesta. cleric. & in Clem. 1. eodem tit. Massuerius tit. de tallias. seu collectis § sinautem illi qui sunt nobiles. Chass. cons. 64. vise process[illegible] num. 35.*

Deinde, vrget efficax ratio, scilicet, quod plures nobiles præ rei familiaris angustia, mechanicas artes exercent. Cur ego qui vltro calceariam exercebit, non exercebit eam, vt soluat quod debet: cum non dimittatur peccatum nisi soluas quod a fratre accepisti? Et vtra obsecro magis iusta caussa exercendi calceariam, voluntas, an obligatio soluendi, quod Iure Diuino & Humano debes. Deinde, nisi hoc admittamus, nobilitas videtur esse fucus ad rapiendum aliena, quod Deo ingratum est. *Vltimo.* si nobilem qui calceariã exercet, potest creditor cogere, vt sibi soluat, quod quotidie lucratur. cur hoc iudiciario ordine non iubebit iudex: sed respondebis, primum verum esse, quando nobilis sponte sua laborat, & suam artem exercet neq; tamen ad id cogẽdum esse a iudice, id enim præstat priuilegium nobilitatis: ex aduerso vrget, quod consuetudine in Bethicæ regione receptum est, vt nobilis, quem *Hedalgo* vocamus, non amittat nobilitatem, neque nobilitatis priuilegia: etiamsi vilem artem exerceat, & cum in iudiciis disputatur, an quis sit nobilis sanguine; certe, si opifex probet se nobilem, creditur vere nobilis esse, nam, cum egeat, & nobilitatem probet, creditur, non fauore neque diuitiis nobilitatem acquisiisse, vel testes subornasse, sed quod vere genere nobilis sit. Deinde Bald. *in l. fin. in fin. C. de seru. repu. manu.* per illum textum docet, quod licet quis gerat vile officium, non ideo perdit statum sui beneficium: & huius opinionis est Cald. *cons. [illegible] in c [illegible] caussa penden[illegible]* Vbi dicit, quod licet mercatura sit ars vilis, vel [illegible] dicam, non amittitur nobilitas generis, per eius ex[illegible]ercitium: licet c[illegible] opinio[illegible] [illegible] *tract. de no[illegible] 33 [illegible]* ars vilis, & exer[illegible] *Fabr[illegible] C. de [illegible] vers. re cr. A[illegible] ric. vel mo[illegible] b A[illegible] in co[illegible] col. 9 in 6 [illegible] tab. Lu[illegible] nit. lib [illegible]* Vbi d[illegible] quod nobiles merc[illegible] ce[illegible] s[illegible] p[illegible] & [illegible] lominis tamẽ, licet m[illegible] tura apud [illegible] ditur, quam apud omnes nationes, h[illegible] amit[illegible] ex mercatu & exercitio, neq[illegible] priuilegiis, *vt in l. ill.* onde [illegible] apud Segouiam, anno 15[illegible] 2. cuius [illegible] retu[illegible] & h[illegible] betur *d. l. 4. tit. 19. lib 5. Recopil.* La[illegible] la pragmat[illegible] probat, H[illegible] ianm, quæ ex genere descendit, non amitti, etiamsi Hidalgus exerceat vilem arte[illegible] [illegible] enim non orta est, in persona Hidalgi, sed descẽdit [illegible] ibus haud aliter, quam domus, vel prædium, *l. 2 tit. 21 p. 2.* [illegible] peculiares quædam nobi[illegible] es; differ[illegible] a nobilitate militis, vel doctoris, quibus nobilitas propter propriam virtutem conceditur, & ita, q[illegible] Hidalguia non amittatur ex exercitio artis vilis, no[illegible] Auendan. *in di[illegible] ionario, verbo, Caualero vn[illegible] bo.*

34 Sic licet † q[illegible] dam scribunt, qu[illegible] per monachatũ amitti[illegible] nobilitas, *Abb. c. audum in 1. 4. notab. de electio. Fran in c [illegible] in princ. de offic. deleg. in 6. [illegible] per liberos, col. 7. in 2. sig. de refer [illegible] in l. 2. colu 3 C. si contra ius vel [illegible] publ. Dec. in [illegible] colu 1 C [illegible] rof. E. cles. [illegible] Bo[illegible] gn. in primis [illegible] statu. [illegible] no late Tiraq de nobil. c. 26.* tamẽ [illegible] nis, nõ perdit ex monachatu, *Bal. [illegible] c. cum in magi[illegible] num, post medi. de elect. Rom. sing. 37. Tiraq. vbi supra n. 5. [illegible] pa in c. a[illegible] audires, col. 5. & ibi Beroius nu. 24. de r[illegible] scrip. [illegible] in l. cum quædam puella, numer. 1[illegible] Boerius decisione 260. num 30.*

35 His congruit, † quod cum tractatur, *an exercitio artis vilis fiat amitti nobilitatem*, in[illegible]cienda est consuetudo, & quid de ea re iudicet pop[illegible]lus: nobilitas enim, nihil aliud videtur esse, quam opinio nisi cum virtute & rebus præclare gestis metiaris.

36 Itaque, † quod hoc iure inspicienda sit consuetudo, docet Alciatus *in l. merc[illegible] ff de verb. o[illegible] Tiraq. in tractatu de nobilitate cap. 27. num[illegible]* vbi proposita quæstione, an amit[illegible]at nobilitatem, qui exercet artem vilem per alium, defi[illegible]iunt in[illegible]cien dam esse consuetudinem,

37 Consuetudo † enim facit nobilem, vel [illegible] nobilem, & qui hic nobilis est, alibi ignobilis rep[illegible]tur, mutato [illegible] licet iure, mutatione regio[illegible] [illegible] & [illegible] iam, ita probatur *in l. fin. §. 1 ff de muner. & [illegible]* & docet Bart. *in l. 1. col. [illegible] versic. examinemus ista ve[illegible] & vernum, col. 9. vers. ex hoc ex prae[illegible] & column pen. & in Plat. column. 2. vers. ex his in[illegible], Cod. de [illegible] libert. et. Bald. cons. 387. col. 2. lib. 1. Paul. con[illegible] cap. dubitatur primo, in 4. dub. lib. 2. R[illegible] tract. de nobilitate, in 4. qu. in prims. S[illegible] cons. 206 col. [illegible] lib. 2. Decius in c. nouit. col. 6. de iud. Ruin. cons. [illegible]06. n. 23 lib 3. Ripa, li. 2 respon. c. 26.*

Deinde, iniquũ videtur, & parum congruens misericordiæ, vt detur a[illegible] [illegible] qui præ inopiam [illegible]iorum suorum, d[illegible] sua am[illegible] ssam, lugeat, [illegible] oua miseria enecabit [illegible] priuilegia nobilitatis sibi a maioribus, per m[illegible] ta, videat interrupta. & [illegible] d[illegible] onem [illegible] cogi, ad instrumentum m[illegible] egestat & [illegible] honoris, qui sibi a[illegible] [illegible] tat. bus [illegible] ex

omni

omni maiorum substantia reliquus erat. Cur nobilis paupertatem (durum telum) patiens, eo etiã coërcendus [illegible] gravandus, vt ad lucrum creditoris artem vilem exerceat [illegible] um forte militiam vel alias vberiores fortunæ sp[illegible] sequi velis (*amisso spe[illegible]* an etiam spolia[illegible] is priuilegio nobilitatis, quo sibi & suis (*quondam diuitiis florentibus*) concessum generali lege [illegible] e ducerentur in carcerem, ac per consequens, ne c[illegible] erentur eam cessionem bonorum subire, qua[illegible] pra scribunt iura ciuilia, etiamsi facilis sit, minimeq; onerosa.

Eq[illegible] idem, quod attinet ad soluendum Principi trib[illegible] ta, arbitror nobilem, qui exercet officium vile, no[illegible] esse [illegible] spoliandum suo priuilegio, quo immunis est [illegible] utis, ex rationibus suprad[illegible] ne scilicet dupliet [illegible] tur, honoremq; & pecuniam s[illegible] ntiat [illegible] sentio, quod ad materiam nostræ legi [illegible]. Nam licet sponte sua exerceat offi[illegible] ium vil[illegible], du[illegible] um, & aduersus priuilegia nobilitatis est, co[illegible] gere illu[illegible] vt exerceat ad vtilitatem creditoris cum minor [illegible] omini[illegible] sit, esse in carcere pro debito, & [illegible] non admittatur. siue sit soluendo, siue non. In h[illegible] ne [illegible] nam me satis proclinatum adducit Christiana caritas, & quod rigor huius legis (*quoad salvo iure pers por*[illegible]) excludendus est & limitandus, vix enim habet Hispania duriorem constitutionem: nam [illegible] go [illegible] is plena, seuitiæ & inhumanitati proxima est, & nostr[illegible] sutin[illegible] t, est e iuris communis correctoriam, vt [illegible] gi debeat. Cum tamen Princeps vel statutum faceret mentionem nobilium, per hoc verbum, *Nobilis*, in materia, in qua d[illegible] signarentur, qui personæ dignitate præstant, & nominis auctoritate præcellunt, certe meo iudicio non venit fidalgus si opifex sit, vel alias valde egenus: idem si Princeps loquatur per hæc verba: *Los Caualleros*: Ita enim interpretatur communis vsus loquendi: dicimus enim, *Ped. one es Caualiero, sino vn Hidalgo pobre*. Sed est quæstionis, quid si nobilis in contractu renunciauit nobilitati, vel priuilegiis nobilitatis, an pro debito capi possit, & in carcerem duci, non secus ac plebeius. Didac Couar. eruditionia laude, & vitæ integritate ve[illegible] erabi[illegible] is, *in repet. c. quamuis pactum, in 2 p. num. 5. vers. hinc sane, de pact. in 6.* sentit, renuntiationem valere, & nobilem ex ea capi posse scribit, quæ, ita [illegible] iudicatum in Granatensi Senatu, a viris vtriusq; iuris consultissimis, & hanc opinionem ob[illegible] unuiss[illegible] not[illegible] O[illegible] oscius Senator, *in l. cum agnationis, [illegible] de pa[illegible] Gregor. in l. 34. tit. fin. part. 7. Scholio, De [illegible]*, & a[illegible] ndo in Pintiano Senatu, ita iudicatum [illegible] Otalora *in tract. de nobil. 2. par. §. 9. n. 8* qui [illegible] mitam reliquit.

18 C[illegible] trariam tamen † sententiam; imo, quod renunti[illegible] tio non valeat, & quod ex ea nobilis capi non po[illegible] l, p[illegible] ibat Antonius Gom. antiquæ simplicita[illegible] & [illegible] cip[illegible] toris vir integerrimus, *in l. 79. Tau. n. 3.* [illegible] *in tant[illegible] um*, & ibi Cifontanus, *col.* [illegible] quia ne[illegible] n[illegible] t [illegible] minus membrorum suorum, & Auend. *in di*[illegible] *rario verb. Cauallero, col. pen.* & Didacus Pe[illegible] *tit.* [illegible] *2. lib. 4. Ordin.* & Ferdinandus Vasq. [illegible] um [illegible] in laude, & generis nobilitate [illegible] *in tractatu de successionum creatione, prima p*[illegible] *num. 75. versic. hinc ergo priuilegio*, vbi [illegible] quamuis idem ipse *in eo tractatu p*[illegible] *num. 34. in fin. vers. contra hec tacit:* [illegible] Regio quis potest priuilegiis sua [illegible] & nobilitati renuntiare, tacite, nedum expr[illegible] sse, *vt in l. 4. tit.* [illegible] *lib 4 Ordinam ibi, Porque en tal caso el mismo quebranta su libertad*. Adducit etiam, quod [illegible] Regio cler[illegible] mis[illegible] e mercimoniis laicorum, amittunt suam [illegible] tatem, & libertatem, *vt l. 3. Del quaderno de las Alcaualas*. Hæc Vasq. *d. §. 6. n. 34.*

Sed rem diligentiu[illegible] [illegible] § 22. & videtur ibi 39
mutasse sententiam, nam dicit, se procliuiorem esse in eam sententiam, vt renuntiatio nobilitatis non valeat; ac proinde, quod eius virtute Fidalgus capi non possit: nec partes erunt, omnium argumenta bona fide referre, s[illegible] d quid mihi probabilius videatur, paucis explic[illegible] o. Vt autem hoc commodius & breuius fiat, illud statim præfari visum est, me vnum esse ex eorum numero, quibus placet, posse nobilem renuntiare nobilitati, & virtute renuntiationis posse capi. Primo *ex l. 4 tit. 2. lib 4 Ordinat.* vbi textus postquam dicit, nobilem posse in carcerem duci, si conducit Regia ve[illegible] igalia, subiicit generalem rationem, *Porque e[illegible] mismo quebranta su libertad*. Ergo permissum est ei suæ immunitati renuntiare. *Secundo* si hoc potest facere tacite, conducendo Regia vectigalia, *vt ibi dicitur*, & patiendo se scribi in catalogo plebeiorum, & soluẽdo Principi tributa, vt in pragmaticis, *vt notat Vasq. de succ. § 5. nu. 23.* & Otolar. *in tractatu de nobilit. 2. part. n. 7.* quanto magis hoc licebit, quando diserte & expresse renuntiat nobilitati, hoc est, priuilegiis nobilitatis, ita quod si non renuntiaret, c[illegible] abens abstineret a cõtractu: an est decipiendus is, cum quo nobilis contrahit? Tertio moueor, quoniam fœmina habet priuilegium, ne pro debito capi possit, & tamen si renuntiet legum auxilio, & priuilegiis sibi a iure concessis, satis est, vt capi possit pro debito, vt sentiunt omnes Dd. quos citaui *cap. 6. de fœmina debitrice, num. 15.* Quamuis mihi [illegible] detur, quod generalis legum renuntiatio non sufficiat, vt fœmina pro debito capi possit, illa enim generalis renuntiatio videtur se referre ad remedium Senatusconsulti Velleiani, alias cum tabelliones in omnibus contractibus, factis a fœmina addant, (*ex more*) generalem renuntiationem omnium legum, & quod fœmina non vult eis vti, certe omnes fœminæ possent capi pro debito, quod est perniciosum, & absurdum, & ab ipsis minime cogitatum: si enim tabellio declaret, quod ex tali renuntiatione sunt ducendæ in carcerem, haud dubie, quæ honestæ & pudicæ sunt, recusarent contractum: neq; renuntiatio extenditur ad incogitata *l. tres fratres, ff. de pact.* Neque actus agentium operantur vltra intẽtionem eorum, neque verba ex more posita, si aliquid rigidum aut insolens inducant, aliquid operantur apud bonos & graues viros, *vt per Abb. in c. cum contingat, nu. 23. & [illegible] 4. de iureiur.* qui æquissime & prudentissime loquitur, & quod generalis legum renuntiatio; & iureiurandum, quæ in fauorem fœminarum aliquid disponunt, non tollit remedium fœminis concessum, ne in carcerem ducantur: significat Couar. *in repet. c. quamuis pactum, in initio secundæ partis, nu. 7. vers. sed tamen*: licet postea subiiciat hoc non esse satis tutum sed mihi verissimum videtur, neq; vspiam vidi, aut audiui fœminam coniectam in carcerem, ex tali renuntiatione: nam nemo videtur renuntiare suo priuilegio, *Rip. resp. lib. 2. c. 19.*

Præterea, quod priuilegiũ, ne † nobilis ducar in 41
carcerẽ, possit ab eo renuntiari, probatur, quoniam dispositio *l. ad eg[illegible] egiam. ff. de iureiur.* qua cauet ne egre-

giæ personæ cogantur ad inuicem accedere, potest ab eis renunciari ea regula generali dictante, quod quilibet potest suori suo renuntiare. Ita probatur *in l. quamuis, vers. immitus, ff. de in ius vocand. iuncta l. vn. C. eod. titul. ita docet Cyn. in l. nec honore. C. de Episc. & Cleric. Ias. in d. l. ad egregias, nu. 1. & ibi Rom. Felin. in cap. si diligenti, nu. 24. de foro compet. Ludouic. Gom. in cap. 2. num. 51. de rescrip. lib. 6. Angel. in l. alia, §. eleganter. ff. sol. matr.*

42 Deinde, vt plebeius † potest cum creditore pacisci, vt gaudeat priuilegiis nobilis, *l. si quis crediderit, ff. de pact.* ita & nobilis potest pacisci, ne suis priuilegiis gaudeat. Postremo, vt ea superiorib. liquet, nobilis potest esse faber lignarius, & faber ferrarius, potest pati se vendi ad pretium participandum, & sit seruus ementis ex consensu suo, *vt dixi cap. 1. nu. 71.* Item potest se conducere ad quascunq; operas vilissimas, licet hoc incongruum sit nobilitati, & maiorum suorum gloria indignum, & cognatis probrosum. Cur ergo, qui hoc vltro, nulla iusta caussa suadente, facere potest, non poterit accipiendo pecuniam mutuantis? *(hoc est subsidium humanæ vitæ)* obligare se ad eius solutionem, renuntiando priuilegium generaliter nobilibus concessum, ne in carcerem ducantur.

Quid, obsecro, est hidalgo magis dedecorosum facere, vt repurget viam publicam, an esse in carcere, donec det fideiussorem de soluendo, quod a fratre accepit, & forsan luxu, vel alea perdidit, & ita accepit, vt mutuans pecuniam non esset daturus, nisi nobilitatis priuilegio renuntiasset: Ecce vides pactū expressum nobilitati, & toti nobilis familiæ infame valere, neq; reiici, quod sit aduersus nobilitatis dignitatem: an obsecro hidalgus si velit, non poterit ea pacto obligare se, ad seruiendum proprio famulo? Hæc inculco, quoniam Vasq. ipse & Auend. respondent *ad l. 4. tit. 2 lib. 4. Ordin.* hidalgum posse tacite renuntiare priuilegiis hidalguiæ, non tamen expresse, quorum opinionem satis refellit ipsa lex 4. in ratione generali, quam subiicit ibi, *Ca el mismo quebranta su libertad* Deinde durius, & magis nociuum est hidalgo, & eius liberis, se scribi in catalogo plebeiorum, & soluere Principi tributum, quam esse in carcere, donec det fideiussorem, vel soluat. Primum enim ipsam nobilitatis radicem obscurat, & deinceps dubiam reddit: deinde rem hidalgui tributi nomine aufert: at qui est in carcere, ex propria renuntiatione, non obscurat dignitatem familiæ suæ, quoniam pactum expressum aperte significat id factum ex renuntiatione, & non ex nobilitate.

43 Deinde aliud est nobilitas, quā † nobilitatis priuilegia: item prius fuerunt nobiles, quam nobilium priuilegia, quæ paulatim creuerunt: Sit exemplum: nobiles apud exteros soluunt Principi tributa, apud Hispanos non soluunt, & tamen omnes sunt nobiles: item apud Hispanos prius fuerunt nobiles, quos *Hidalgos* appellamus, postea Sanctius Fernandus Comes Castellæ trecentis eorum immunitatem a tributis per tres annuos menses concessit, vt auctor est Rodericus Toletanus. Itaque nobilitas priuilegia nobilitatis præcessit, quæ paulatim aucta sunt, & præsertim hidalguia præcessit priuilegia hidalguis concessa. non enim absurdum est suspicari fidalgum vel, vt Hispanice dicimus, *Hijo dalgo* significare *Gothi filium* quasi ii, qui erant filii Gothorum, tempore, quo Hispania a Mauris occupata fuit, & Gothorum imperium funditus concidit, maxime essent in omnium oculis, & nobilissimi haberentur, quasi filii eorum, qui Hispaniæ imperium proxime tenuerant: quod ipsa vis nominis satis significat. Primum enim hoc nomen *Fijo*, significat, & refert se ad patrem, cuius ille est filius, quasi ex patre velit mutuari vel ostentare nobilitatem: sic vt diximus, *Pedro es hijo del Rey*. Et in Diuinis libris legimus filii Cam, filii Sem, & similia, vt ex relatione ad patrem filius agnoscatur, vel nobilitetur.

Vnde nos eum aliquem significamus † esse nobilem ex antiquissimo loquendi vsu, dicimus, *Es Hijodalgo*: Ergo ad patrem referimus hanc nobilitatem: dicimus enim: *Es Hijodalgo*, significamusque esse Gothi filium, licet hoc iam obliuio deleuerit, & tot seculorum calamitas, qua Hispania Punicis armis occupata, seruitutem passa est, per annos plus septingentos, vnde mira bonarum artium ignorantia, & antiquitatis obliuio: nō hoc est capitis mei somniū. 44
Nam Laurentius Padillia Ronc[...], Archidiac. diligens, potius quam felix nostrarum rerum indagator, narrare mihi solebat, vidisse se in Bibliotheca Malacensis Ecclesiæ venerandæ, antiquitatis volumen, vbi quotiescunque Fidalgui mentio fiebat, non his literis erat scriptum *Fijodalgo*, sed *Fijodalgod* addita *d. in fine*, quasi Gothi filius aperte designaretur: ego librum non vidi (neq; enim falsa obtrudā.) sed Laurentius Sacerdos, erat nobilis, multæ ætatis senex, & etiam Regius Historiographus appellari volebat: quare non est fide indignus: Sed mihi vnus pro multis sufficit Rodericus Archiepiscopus Toletan. non aspernendus nostrarū rerum scriptor, qui *lib. 4. c. 1. & c. 4.* scribens *(quod est apud nos receptissimum, a maioribusq; per manus traditum, & in generali Hispaniæ historia legitur)* quod occupata a Mauris Hispania Fidalgui, cum Pelagio ex Gothorum gente nobilissimo, se receperunt in montuosa Asturicæ loca, quæ vulgo appellamus, *Las Asturias de Ouiedo*, his verbis ea Rodericus significat. *Pelagius cum reliquiis Gothorum se recepit.* Ecce 76
quod eos, quos historia generalis, & communis consuetudo appellat *Fijodalgo*, Roder. appellat reliquias Gothorum, quasi Fidalgui filii Gothorum sint, cui rei indicium maximum præstat quod receptissimum est apud nos, & quasi prouerbium vulgi sermone iactatur: *Que no es Hidalgo el que no tiene solar en montannas*, qui est locus, quo [...] Gothorum fugerunt. Sic cum aliquem [...] esse nobilissimum dicimus, *Viene de los G[...]*: Certe probabile est Pelagiū, & eius successores, qui a Gothis descendebant, eos reputasse nobilissimos, auxisseq; honoribus, qui suæ gentis essent, reliquiasq; Gothorum fuisse eo tempore nobilissimos, cū Regem ex Gothica stirpe elegerint *(nimirum Pelagium.)* Illi autem, qui tunc nobilissimi erant, in nostris annalibus appellantur *Los Hidalgos*. Neq; mihi fit verisimile, quod Genesius Sepulueda, de bonis liter[...] & Philosophiæ studiis optime meritus scribit: *Fidalgum* corrupto vocabulo *Italicum*, significare, [...] oemq; esse, sicuti immunes erat [...] a tributis, [...] in Hispania Italici iuris censebantur, qua[...] erant Pacenses, Emeritenses, Valentini, & [...] reinonen[...] quorum meminit Iurisconsultus *in [...] l. ulti. ans [...] de cens.* Nam hoc tolerabile vtcunq; [...] *Fidalgod* decurtatum est [...], & nihil [...] da pronuntiatione *Fidalgum* diceremus, [...] mus. *H.*

mos, *hi de puta, hs de ruin*, pro *hijo de puta, hijo de ruin*. Si enim *Fidalgo* nomen integrum esset, forte admitti posset, vt nomen Italicus transisset in *Fidalgus*, & tamen *Fidalgus* significat *Fiodalgo*. & ad patrem aliquem se referri. Deinde cum hoc nomen *Fidalgo*, ab ipsis Gothorum temporibus, ad nos videatur deriuatum (*præsertim ab eo tempore, quo colluuies Hispanarum gentium in Asturicam Maurorum metu compressa, qui Gothorum filii erant, quasi nobilissimi, quod pridem Hispaniæ Imperium tenuissent*) notabantur, & colebantur eo nomine, quod essent Gothorum filii: tunc autem nullam arbitror fuisse inter nos memoriam, Italici neque Romani nominis. Et si euoluas veteres huius temporis annales, nullum in nobilium nominibus inuenies vestigium, Romanæ vel Italicæ gentis: immo omnes præ se ferunt nomen Gothicum Sueuum, Vandalicum, vel Analicum: hæ enim omnes gentes, concidente Romano imperio, in Hispaniam penetrantes, pulsis indigenis, *sedes sibi beatiores fixerant*. Sed fingamus hoc verbum *Fidalgo*, eo seculo natum, quo Gothorum Imperium in Hispania florebat, an est credendum Gothos Italici nominis diros hostes, Hispaniæ nobilitatem odioso sibi nomine designasse; eosq; censuisse nobilissimos, qui Italici iuris essent, quos ipsi pro maximis hostib. ducerent; cum pleriq; eorũ Romani sanguinis censerentur, nimirum in coloniis Romanis nati; quinimo Gothi pro gentis ferocitate, & insito Romani nominis odio, illud videntur lege cauisse, ne Gothici & Romani nominis gentes matrimonio iungerentur, & ne matrimonium valeret inter Gothum hominem & Romanam fœminam, neq; e conuerso: reddebaturq; in lege ratio, quod scilicet maxima esset disparitas inter Gothos, & Romanos, nimirum Romani (*Italicæ gentis Principes*) vilissimi apud Gothos habebantur, ideo inter eos prohibebatur matrimonium, etiamsi iam olim vtraque gens, ad corruscantem Euangelii lucem, Christi religionem induisset; hanc autem legem, aliquando inter Gothos latam, indicat legum Gothicarum volumen. Deinde, si fidalgi erant Italici, cur delecto Gothorũ Imperio elegerunt Regẽ ex Gothica stirpe, sibi inimicissima, quæ Italicæ & Romanæ genti in Hispania exitiũ parauerat? quãdẽ, nisi in re obscurissima temerariũ videri possem, sententiã ferre, me præsertim plus quam tenuissimæ eruditionis hominẽ, minime dubitarem affirmare, nostram opinionem ceteris omnibus esse verisimiliorem, magisq; probabilem.

Sunt qui dicant, *Fiodalgo*. hominẽ diuitẽ significare. vt Alphons. Rex, in 7 partitis constitutionibus significat *l. 2. ver. E por esto sobre todas las cosas, tit. 21. p. 2.* vbi vide Greg Lop. *gl 8. verb. Que muestra tamo*. Nã rẽ familiarẽ, veteres Hispani appellabant *Algo*: vt ex historiis & antiquis cõstitutionib. apparet. Et B. Pau. appellans a sententia, volensq; exterrere iudicẽ, allegauit se esse aliqd, hoc est, nobilẽ. & vet' Poet. dixit. *Aude aliquid, breuib. gyaris & carcere dignũ, si vis esse aliquid.* Et vulgo, qui se nõ oĩo spernendũ significare vult, dicit: *Yo algo soy*. Sed primum non placet. Cur n. si in nomine *algo* significaret diuitias, & ex diuitiis oriretur nobilitas, non poti' nobilis diceretur, *Padre de algo*, quam *hijodalgo*: deinde cur qui diuitiis florẽtissimi sunt ante annos 80. appellantur *Los ricos omes, y no los hijos dalgo ome plus est, Ser rico ome, que hijodalgo*. nã *Ricos omes* vocabant Comites *l. 10. tit. 25. p. 4. l. 23. tit. 6. p. 1 l. 5. tit. 20. p. 6*. Sed huic argumento doctissimus quidam mihi respondit, *Rico ome* appellari ditissimũ, ac proinde esse nobilissimũ: at *Fiodalgo* appellari, qui minoris pretii erat, quoniã non tantas possidebat diuitias. Sed hac sane via innumeri ac prope infiniti essent nobiles, quoniã nemo non habebat aliqd. Deinde secundũ non placet; si n. *Algo* significaret. quẽ nobilem esse, quorsum addẽ *Fijo*, nisi dicas significare, esse *filium nobilis*, qui aliqd fuerit in Republ. quasi ex patre augeat nobilitas, tanquam vetustior, & a maiorib. proueniẽs: cui rei indiciũ præstat, quod ex contrario, cum aliquem ignobilem volumus significare, dicimus *No es nada*, quasi *algo* significet nobilitatem.

Sed certe † probabilius est, *Fiodalgo* Gothi filiũ significare, nã ex Gothorum sanguine descendentes apud nos nobilissimi reputantur, & nulla est in Hispania nobilitas, quæ maior censeatur quam Fidalgũ esse, quamquã hoc sane nomine ridemur ab exteris, Italisq; præsertim, quod Gothos gẽtem omniũ vilissimã fuisse cẽseant, quod autem post Romani imperii fastigiũ bonæ literæ, & oẽs honestæ disciplinæ interitus sui causam & originẽ sumserint, vt nihil dicã, de veterum ingeniorũ monumẽtis, quæ Gothorũ omniũ vastantiũ rabie perierunt. Sed negari non põt, Gothos fuisse res maxime fuisse illustres, belloq; præsertim. Primi n. omnium hominũ de victore gentiũ populo triũpharunt. Verũ obstat. l. quæ inter leges Gothicas vna est, quæ de eligendo Rege loquens, inquit *El Rey deue ser de la gente de los Godos y Fidalgo*. Quasi nõ sit satis, esse de gente Gothorum, vt quis sit Fidalgus. Neq; n. possibile est oẽs Gothos fuisse nobiles, sicut neq; Romanos: quod indicat Flauius Vopiscus in Bonolo: *Fœmina (inquit) singularis exempli, & familia nobilis gentis Gothicæ* Sed responde, quod leges Guthicæ Latine primum conscriptæ sunt, & post liber traductus fuit in Hispanicã linguam. Quare licet in volumine Hispanica lingua conscripto quod appellamus *fuero iuzgo*, dicat *fidalgo*, non sequitur quod verbũ latinũ id significet.

Quod autẽ leges Gothicæ latine primo conscriptæ fuerint, nemo ex eruditioribus negat, & volumen latinum habebat Franciscus Mendocius, Cardinalis Burgensis, studiorum & studiosorũ omniũ fautor egregius. Deinde licet tempore, quo Gothorum Imperium, in Hispania vigebat, non omnes Gothi essent nobiles, tamen deleta in Hispania Gothorum potentia, quiuis ex ea gẽte, quæ pridem regni imperiũ tenuerat, nobilissimus habebatur. Quare, si quis hodie probare posset, sed ex Gothorum gente descendere, non dubito quin ei, a nostris maxim' haberetur honos. Eam enim opinionem apud nos iam olim vulgus imbibit, vt a Gothis descendentes omnium hominum nobilissimi censeantur.

Nunc ad id, vnde † digressi sumus, reuertamur. Et 47
quidem, quod fidalguia renuntiari possit, probatur expresse, & lege & consuetudine Hispaniæ: nam in vetusto volumine, quod appellamus *Tal n'as Alfonsi*, seu *Forum Alfonsi*, quod editũ fuerit ab Alfonso Rege huius nominis decimo, hæc verba legimus. *Qualquier ome fidalgo que es tenudo de yr a las batallas si ende quisiere dexar la su hidalguia lo puede hazer en esta guisa. Vaya a la ygresia, y diga a los omes buenos del Concejo, que ende quiere dexar la su hidalguia, y los omes buenos tomen ende en las manos tres varas de auellano, y posse tres vergadas por debaxo dellas, & diga assi. Villanos dexo mi fidalguia, y tomo vuestra villania. Y fecho esto, no vayamas adelãte a las nuestras batallas con nusco, y no denẽgue mas nuestros solios.* Quæ verba vltima ad solidos

referuntur. Verus enim fidalgus dicitur de *Deuengar quinientos sueldos*. Deinde hac nostra tempestate in oppido quod vulgo dicitur, *Melgar de herramental*, incolę non ferunt fidalgum quenquam viuere, nisi renuntiet fidalguię. Renũtiatio autem fœdo actu, & turpi stratagemate fit: erigitur scilicet ingens stercoris cumulus, arreptamq; lanceam fidalgus in sterquilinium contorquet, addito elogio. *Yo renuncio la hidalguia.* Neq; hæc renuntiatio a senatoribus huius grauissimi prætorii improbatur, licet Barbaricum stratagema non placeat.

Deinde quod ad honorem fidalgorum pertinet, illud considerandum, quod ea, quæ spontanea animi voluntate quis subit, non coactus sed volens, sibi minime sunt dedecorosa. Obiicit n. hoc, propria voluntate patior, nõ legis decreto, nec generis ignobilitate, non conciuis, sed ego ipse mihi istud peperi.

48 Nõ obstat, quod † ex aduerso adduci potest. Primo non obstat, quod contra iudicat senatus Pintianus, vt narrare nobis solet Petrus Deca Scoat' Granatens. Præses meritissimus. stemmatis quidem illustris, sed multo animi ornamentis illustrior. Quoniam non est exemplis iudicandum, & aliter sentit Senatus Granatensis qui Pintiano neq; auctoritate neq; doctorum virorum præstantia vlla ex parte cedit. Deinde non obstat, quod fidalguia est ius sanguinis, *l. 2. §. quæ omnia, C. de vet. iur. enucl. l. stemmata, ff. de grad.* Ius autem sanguinis nõ tollitur pacto, vel renuntiatione, *l. iura agnationis, ff. de pact.*

49 Nam responde, quod † nobilitas non est sanguis, sed sanguinis priuilegium & qualitas: quamuis enim fidalguia a progenitoribus descendat, tamen fidalguia non fuit eis a natura data, vt datur cognatio & filiatio, sed data illi fuit a Principe: & sic fidalguia non est naturalis, hoc est, non est res quam ipsa rerum natura inuenit, & sanguini hominis infudit, sed est priuilegium Principis, quod ad posteros trãsit, haud aliter quam domus, vel prædium: nõ tamen, quod domus vel prædium transeat ad filios meos, quia ex meo sanguine progeniti sunt; ideo appellari possunt ius sanguinis, sed ius quod ad filios transit propter sanguinem.

50 Deinde hereditas patris † naturali iure pertinet ad filium, *l. scripto, ff. vnde liber. l. final. C. quor. bonor.* Vnde Sophista quispiam possit deducere, ergo, cum naturali iure pertineat ad filium, non potest renun-
51 tiari a filio. ¶ Quoniam † quæ naturalia sunt, pacto vel renuntiatione tolli non possunt, *l. abdicatio, C. de patr. potestat.* Contrarium tamen iure definitur: nam potest filius hereditati paternæ renuntiare, *l. si quando §. & generaliter. C. de inoffic. testam. c. quamuis pactum, de pact. in 6.*

52 Quoniam hereditas † est ius, quod defertur propter sanguinem, non tamen est ius sanguinis, de quo loquitur *l. iura agnationis. ff. de pact.* nam lex illa intelligenda, de iuribus ab ipsa natura inuentis: puta, non valebit pactum inter patrem & filium, quod filius non sit filius, non enim ideo minus desinet esse filius, valebit tamen pactum, ne filius gaudeat iure & priuilegio filiis concesso, vt succedant patri in portione legitima, & sic valebit pactũ, ne fidalgus gaudeat priuilegio nobilitatis.

Item, natura inuenit, vt pater † diligat filium, co-
53 gnatus cognatum, valebit ne pactum, quod hoc a natura inductum ius interrumpat? vtiq; non valebit, quoniam iura sanguinis tolli pactis nõ possunt. Priuilegia tamen concessa propter sanguinem, pacto tolli possunt, vt iam demonstraui, & notat gloss. *in §. quod autem, vers. Cognationis. Instit. de cap. dimin. Decius in l. iura sanguinis, col. 1. ff. de reg. iur. Roman. cons. 82. Bal. in l. 1. §. ius naturale, ff. de instit. & iur. Couarr. in rep. cap. quamuis pactum, in initio secunda partis, nu. 5. de pact. in 6.*

Ex quo sequitur, quod † licet quis censeatur fi- 54
dalgus, qui est filius & nepos fidalgi, non interrumpitur ius sanguinis (*hoc est, esse filium illorum hominũ*) ex eo, quod renuntiet priuilegio, quod propter illos (*hoc est, propter sanguinem*) sibi conceditur.

Præterea respondeo, quod hic non credimus fidalgum desinere esse fidalgum, ex renuntiatione fidalguię: sed quod ex renuntiatione non gaudet priuilegiis fidalgis concessis, vt probat *l. 4. tit. 2. libr. 4. Ord. l. 4. tit. 2. lib. 6. Recop. ibi, El quebranta su libertad, nõ autem dicit, El se quebranto su hidalguia.* ¶ Sicuti filius renuntiatione hereditatis paternæ, non desinit esse filius, tantum nõ gaudet iure filiis concesso. Itaque fidalgus, qui ob debitum capitur, nõ desinit esse fidalgus, tantum non gaudet, in ea solum re, priuilegio fidalgi: & aliud est nobilitas, aliud nobilitatis priuilegium, vt supra dixi. Deinde non obstat, quod beneficium cessionis bonorum pacto vel renuntiatione tolli non potest, *vt dixi supra c. 1. n. 41.*

Quia nemo potest se perpetuo obligare † ad car- 55
cerem: Ergo sic fidalgus, licet renũtiet fidalguiæ, effugiet carcerem. Sed responde primum verũ, quando debitor qui cessioni renuntiat, non habet vllum remedium ordinarium ad effugiendum carcerem: secus si habeat aliquod aliud ordinarium remedium a lege inductum, vt est cedere bonis, vel seruire creditori, vel operas in eius vtilitatem præstare, *vt late dixi supra c. 2. n. 28. v. non obstat secundum*: Vnde videmus, quod beneficium cessionis bonorum, a iure inductum, est l. Hispanica sublatum, quoniam licet Doctores sentiant, quod non valet lex vel consuetudo, per quam tollitur cessionis bonorum beneficium, intelligendi sunt, quando beneficium cessionis ita tollitur, vt debitor, qui soluendo non est, non habeat aliud remedium, quo effugiat carcerem, *vt late dixi c. 2. nu. 6. vers. itaque ad rem*: Ergo cum fidalgus cedendo bonis (*more nostro, hoc est, patiendo se tradi creditori*) possit effugere carcerem, cessat ratio propter quam Doctores dicunt, quod beneficium cessionis bonorum, pacto vel renuntiatione tolli non potest. Alioqui cum tam in plebeio, quam in nobili verum sit, quod non potest pacto priuare se beneficio cessionis bonorum, sequeretur, quod neque nobilis, neque plebeius, propter debitum capi posset: ita quod non effugiat carcerem, cedẽdo bo-
nis, iuxta cessionem Romanam: contrarium tamen 56
est iure Hispanico inductum. ¶ Deinde nihil † ad rem, quod adfert Cifontanus *in l. 79. Taur. col. 1. ver. quarto*, dubitatur, se quod nemo est dominus membrorum suorum, & quod ideo fidalgus, cum non sit dominus membrorum suorum, non potest se obligare ad carcerem: cum nemo possit obligare, quæ sua non sunt. *l. penult. C. de reb. alien. non alien.* quoniam hac ratione etiam plebeius non posset ex obligatione duci in carcerem, non enim magis est dominus membrorum suorum, quam fidalgus: nam generaliter loquitur *l. liber homo, ff. ad l. Aquil.* Hic notandum, quod Gregorius *in l. 24. tit. fin. p. 7. verb. De sangre*, dicit, quod licet nobilis possit renuntiare

priui-

Priuilegio nobilitatis.& eoduci in carcerem,tamen
quod non poteſt renuntiare nobilitati quoad hoc,
vt torqueatur:puto eius ſententiam verã,licet Ota-
lora eam ſugillet *in tract. de nobil.p.2 §.9.n.8.* dicens,
non eſſe maiorem rationem in eo caſu quã in alio:
ſed videtur eſſe diſparem rationem. nam cum fidal-
gus conijcitur in carcerem,non torquetur. neq; la-
niantur eius membra, at eum torquetur, corporis
compages diſſoluitur: & nemo eſt dominus mem-
brorum ſuorũ Neq; obſtat, quod plebeius torque-
tur, & etiam nõ eſt dominus membrorum ſuorum:
nam plebeius ſubditus eſt legi imponenti torturam:
at nobilis liber eſt ab ea,& ſic eius membra magis li-
bera ſunt:neq; poteſt ea ſubiicere per pactum, cum
infamia familiæ ſuæ. At puto generalem renuntia-
tionem nobilitatis non tollere priuilegium, ne tor-
queatur:verba enim & obligationes non extendun-
tur ad incogitata, vt in renuntiatione fœminæ dixi
ſupra num.4. Sed ad rem redeundo & reſpondendo
argumentis, quæ videntur probare, nobilem non
poſſe renuntiare priuilegio nobilitatis: non obſtat,
quod non valet pactum inter debitorem & credito-
rem,vt debitor inuitus detineri poſſit pro debito, *vt
dixi c.1.n 41.* Id enim verum, vt non poſſit detineri,
a debitore in carcere priuato.non autem,vt nõ poſ-
ſit conijci in carcerem publicum: de iure enim per-
miſſum eſt,debitorem facta bonorũ excuſſione ca-
pere, *vt docui cap 1 nu 26* Præterea non obſtat, quod
fœmina, quæ in aſſumtione tutelæ renuntiat omni
legum auxilio.nihilominus capi non poteſt, etiam ſi
renuntiatio deberet operari, vt cenſeretur renun-
tiaſſe legi,quę vetat fœminam capi,vt late dixi e. *pra-
red. nu, & in tractatu, de decima tutori Hiſpanico iure
præſtanda,c.4.num 78.*

58 Id enim † ideo am'ttitur,quoniam nulla fœmina
poteſt eſſe tutrix,niſi mater vel auia, *vt in Auth. ma-
tri & auia,C.quando mul.tut offic.fung.poteſt*, matrem
aũt capi a filio (*etſi expreſſe in contractu conſenſiſſet, ſe
carceri mãcipari*) eſſet exemplũ execrabile aduerſus
ſanctã naturæ legem,quę oẽs homines,quantumuis
barbaros,docet venerari patrem & matrem:hoc au-
tem naturale ius non interrumpitur, neq; tollitur
renuntiatione, *vt in l.alia,§.eleganter, ff ſol. matr. vbi
Alex.n.16.v.habeo*, ſcribit, quod pater, patronus &
alii enumerati *in l.ſunt qui putant ff de re iudicat.* non
poſſunt renuntiare beneficio, ne conueniantur vl-
tra quam facere poſſunt, quod inter alia præſtat, ne
in carcerẽ ducantur, *vt dixi c 3.n.2.* At capi fidalgum,
non eſt aduerſus ſanctam naturæ legem,neq; aduer-
ſus bonos mores,eum ad obſequia viliſſima ſe obli
gare poſſit: quod multo magis dedecoroſum eſt ſui
ordinis hominibus,quam duci in carcerem. Præte-
rea priuilegia conceduntur fidalgis, non tã propter
dignitatem, quam propter fidem animi ſynceram *l.
2 tit.2.lib.4 Ord.quæ habetur l.2.tit.2.lib.6. Recop ibi:
Por la gran lealtad, que Dios puſo en ellos: mandamos,
que les ſean guardadas ſus franquezas y libertades.*

59 Præterea non obſtat, quod † nobilibus maior ſit
deferendus honos quam plebeiis, *c.de multa, de præ-
bend.* Et quod honor reuerentiam præmittit *l. hono-
ri,ff. de oper. lib.* & quod iuri,reuerentiæ cauſſa con-
ceſſo,renuntiare nemo poteſt, *l.fi.C.de bon.lib. Iaſ.in
l.ſi quis in conſcribendo,col.5.C.de pact. Dec. in l. venia,
col.fi.C. de in ius voc.* Vnde eruditiſſimi viri ſentiunt,
quod egregiæ perſonæ non poſſunt renuntiare pri-
uilegio *l. ad egregias, ff. de iureiur.* Ita docet Cyn. *in l.
nec honorem,C.de Epiſc.& Cler. Alber. & Alex.in d.
l.ad egregias, Gomez. in cap. 2. num 45. de iudic.in 6.
Roman ſingul.169 ex text in cap.2.ad finem, de iudic.in
6.* vbi definitum extat, non poſſe moniales renun-
tiare priuilegio ſibi a iure conceſſo, ne teneantur
ad iudicem ire ad ferendum teſtimonium. hęc argu-
menta non vrgent,primo *l.fin.C.de bon.lib.* Totum di-
cit, quod non cenſetur remiſſum ius reuerentiale:
deinde *l.alia,§.eleganter ff.ſol.matr.* dicit,ius reueren-
tiale pacto non tolli, loquitur tamen de reuerentia,
quam iure naturæ vxor debet marito, & filius patri,
quam pacto velle interrumpere, eſſet ſumme bar-
barieum eſſet n.interrumpere præceptũ Dei priua-
tis pactionibus,reuerentia autẽ quæ nobili debetur,
non procedit ex iure naturali: ſed ex † quadam or- 60
dinis congruẽtia, oportet enim in republica omnia
eſſe politice diſpoſita, & vt plebei, & opifices, in
quibuſdam cedãt nobilibus.& vt nobilis (*qui vt plu-
rimum diues eſt*) ſi a fortuna bonis ſpolietur, nõ ſen-
tiat,vſq; ad carcerem, fortunę iniquitaté:cum etiam
inops vtilis eſſe poſſit reipublicę:neq; quiſquam qui
ſenſu non careat,dicet,reuerentiam quæ fidalgo de-
betur,eſſe ſimilem reuerẽtiæ,quæ debetur patri:de-
betur quidem ſenibus honos & reuerentia,quamque
natura ipſa docet: tamen poteſt creditor iuuenis,
conijcere in carcerem debitorem ſenem,præſertim,
quod nobiles nonnunquam ab inuitis plebeiis, per
tyrannidem honorem extorquent: neq; plebeius,
vel fidalgus, qui petit pecuniam, tantum honorem
debet fidalgo debitori,quantum patri, alias nõ poſ-
ſet eum conuenire in plus quam facere poteſt, ſicut
neq; patrem;quod eſt falſum.

Non obſtat, † quod beneficio *l. ad egregias.ff.de* 61
iureiur. (quod reuerentiæ vel dignitatis cauſſa con-
ceditur nobilibus) non poteſt renuntiari, quoniam
verius eſt,renuntiari poſſe: & poſſe nobilem, vel ex
pacto & renuntiatione expreſſa *d. l.ad egregias*. vel
ex renuntiatione tacita, venire ad iudicem ad feren-
dum teſtimonium, *auctore Cyn. in l. nec honorem, C.
de obſeq. Felin in cap.ſi diligenti,24.de foro comp. Iaſ in
d.l.ad egregias,num.1 Gomez.in cap. 2.num.fin. de iud.
in 6.* vt apertiſſime probatur *in d.c.2.de iudic.* vbi pro-
batur, perſonas ibi contentas,non eſſe cogendas ve-
nire ad iudicem inuitas,ad ferendum teſtimonium:
Ergo ſi velint venire poterunt. Quod etiam proba-
tur *in l.quamuis, verſ.inuitus ff. de in ius vocand.l.vna,
C.eod.tit.*

Deinde quod attinet † ad moniales, ideo ad iudi- 62
cem venire non cogũtur, quoniam illarum plereq;
clauſuram vouent, iniquumq; eſſet, fœminas reli-
gioſas (*quarum conuerſatio in cœlis eſſe debet*) miſceri
hominum turbis,& fori clamoribus:& licet quidam
ſentiant, beneficio *l. ad egregias*, poſſe renuntiari in
vno quopiã caſu:mihi tñ veriſſimũ videtur,poſſe ho
minẽ,quantumuis nobiliſſimũ,promittere,ſe gene-
raliter (*quotieſcunq; opus fuerit*) ad iudicem acceſſurũ
ad ferendum teſtimonium, quod pro ſua prudentia
probat D.Couarr. *in d.relectio.c.quamuis pactum in
tituto 2.par.nu.8. verſ.quinimo.* Neq; enim video pro-
babilem dubitandi cauſſam, quo minus vir (*quan-
tumuis nobiliſſimus*) poſſit generaliter renuntiare ſe
acceſſurum ad iudicem, qui Principis ſui vices gerẽs,
publicam tranquillitatem tuetur. Quid enim hic fit
quod non maxime ſit honorificum?

Nam Regis vices † gerens omni honore (*etiam* 63
a nobiliſſimis) afficitur, & nobilis nobilitatis pri-

uilegio modeste renuntians, eat ad iudicem, vt hoc sit exemplum, accedere volens, omni laude, propter Christianam modestiam, prosequendus est. Christiana autem virtus, omnes mundi inanes honores, vera gloria & bonorum virorum æstimatione, longissime superat.

64 Præterea non obstat nostræ † opinioni tex. *in c. si diligenti, in foro compe.* vbi probatur clericum nõ posse etiam cum iuramento renuntiare priuilegio fori Ecclesiastici, & redditur ratio, quoniam id priuilegium cõcessum fuit ordini sacerdotali, & status Ecclesiastici dignitati, sicut beneficium, *c. Odoardus, de solut. secund. Host. ibi. & Ioan. Andr. in d. c. Odoardus, Couar. lib. 2. var. c. 1. n. 19. Menoch lib. 2. de arbit. cent. 2. casu 183. n. 30 Ioan. Gutier. de iuram. confir. 1. p. c. 17. n. 4.* Ex quo videtur inferri, nobilem non posse renuntiare priuilegio nobilibus concesso, ne in carcerem pro ære alieno trahantur; quoniam id ordini nobilium videtur concessum, *vt latissime post Bar. Ioan. Gutier. d. 1 part. de iuram. confir. c. 16 à nu. 37. vsque ad num. 74.*

65 Sed responde, quod † cum præcipua pars, publicæ vtilitatis consistat in religione, & in his, quæ religionem concernunt. *vt in l. veluti, ff. de iustit. & iur.* certe ad publicam vtilitatem spectat, vt Sacerdotes religionis sacri ministri, & diuinæ legis interpretes, vere religiosi sint, prophanisq; turbis & fori clamoribus non misceantur: *vt notat Fel. in d. c. si diligenti, nu. 24. Couar. in rep. c. quam sit pactum, in initio 2 partis, col. pen. Beat. Paulus inquit: Seruus Dei non litiget:* Quare cum hoc prophani non sinuent, & sacerdotes a litibus non abstinerant, saltem illud videtur omnino concedendum sacerdotalis ordinis dignitati, vt suum habeant sacerdotes peculiarem, & quasi sacrum iudicem, neq; in foro publico prophani videant sacerdotem litigantem, cum iuxta verbũ diuinum *Arma sacerdotum preces & lacrymæ sint, c. non pila quærant. c. conuenior, aute n. ed. 23. q. 8. c. vlt. 36. dist.* Habent iure optimo Sacerdotes suum peculiarem iudicem, qui lites inter eos paterna caritate componat & definiat: Hæc autẽ rectissime dicitur spectare ad publicã vtilitatem, cum ad religionem spectet: at non est aduersus publicã vtilitatẽ, vt nobilis detrudatur in carcerem, alioqui nunquam nobilis carcere premeretur vlla ex caussa. Neque obstat, si quis dicat, quod nobiles militiæ assueti, Regnum ab hostium iniuria pugnaci manu defendunt: nam hac sane via, neq; plebei (*qui multo plures militant in tanta exercitus multitudine*) possent ob æs alienum detrudi in carcerem.

66 Neq; vlla fit iniuria † ordini nobiliũ, ex eo quod vnus nobilis ex propria renuntiatione, non vero ex ordinis indignitate detrudatur in carcerem, nam si velit, etiam potest esse faber ferrarius, neque hoc prohibetur, etiamsi videatur esse aduersus nobilium dignitatem.

67 Præterea non † obstant ea argumenta, quæ protulit Ferdinan. Vasq. *d. l. 3 §. 22. n. 75.* Primo non obstat *l. fi. C. de pact. pign.* vbi pactum legis commissoriæ prohibetur a lege, quia asperum: qua ratione ei legi non posse renuntiari, scribit Bart. & DD. *in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss.* Vnde infert Vasq. quod cum esse in carcere, sit durissimũ, quod fidalgus non poterit renũtiare priuilegio, ne ducatur in carcerem: sed responde, quod esse in carcere, non minus durum est fidalgo, quam plebeis. Nam *l. in seruorum, ff. de pæn.* Quæ dicit, quod † quælibet molestia personalis durior est, quam rerum amissio, non magis loquitũ in fidalgo, quam in plebeio, vterq; enim ex ossibus & mollissima carne compositus est. Deinde, *quid si is qui non est fidalgus, mercator est, vmbra & mollitie assuetus, an huic non longe durior est carcer, quam fidalgo?* Vtique est, attamen in carcerem ducitur pro ære alieno, non obstante argumento *l. final. C. de pactis pignor.* Deinde, quid si plebeius tenuissima valetudine vtitur, an ideo non poterit duci in carcerem, quod corpus delicatum acerbius feret carceris molestiam: quis hoc affirmare ausit? 68

Deinde pactum † legis commissoriæ, non ideo solum reiicitur, quia asperum est, sed quia est impiũ, & iniquum, & prorsus iniustum, eumque summa fraude coniunctum, vt dicitur *in d. l. final. C. de pact. pign. ibi: Quoniam inter alias captiones præcipue commissoria pignorum legis, crescit asperitas.* 69

Quare æquissimum est, vt renuntiatio eius legis non sufficiat ad hoc, vt dans pignus cum pacto legis commissoriæ, amittat rem suam, pro vili pretio: esset enim æquissimum, sicut est iniquum, vt promittens vsuras, cogeretur ad earum solutionem, ex eo, quod renuntiet legi vetanti vsuras. ¶ Rursus adfert Vasq. textum *in cap. si diligenti, de foro competent.* & quod cum ibi renuntiatio iurata, non tollat priuilegium fori, multo magis simplex renuntiatio non tollet priuilegium: ne nobilis in carcerem ducatur, cum amissio priuilegii huius, sit nobili longe calamitosior, quam clerico amissio fori, cum carcer æquiparetur captiuitati.

Sed responde, quod † hac sfaneratione, neq; nobilis renuntians suo priuilegio cum iuramẽto, non posset coniici in carcerem: contrarium tamen docet ipse Vasq. *vt infra dicam.* 70

Deinde responde, quod ideo in *capit. si diligenti,* renuntiatio fori non valet, quia tolleretur sua iurisdictio Pontifici, & iudici Ecclesiastico, & læderetur puritas & dignitas sacerdotalis, si clericus, diuinæ contemplationi destinatus, misceretur prophani fori clamoribus, *vt dixi supra, nu. 39.* At non læditur religio, nec publica vtilitas (*quæ in religione præcipue consistit*) ex eo, quod nobilis pro ære alieno deuoratus, ducatur in carcerem.

Deinde adducit † *l. si quando, § & generaliter, C. de inoffic. testam. ibi, quam pactionibus astringẽdos, cunctis illis verbis, minime prægrauari.* Ergo, cum ibi pactum improbetur, quia plus æquo renũtians adstringitur, ita & hic renuntiatio improbanda, quia fidalgus arctissime adstringetur, & carceris molestia grauabitur. Sed responde, quod *l. si quando.* loquitur in patre, qui aduersus naturæ legem, qua docetur diligere filium, ei grauissimam legem iniquis pactis imponit: hoc autem optimo iure improbatur, *vt dixi vers. præterea non obstat,* quod fœmina & violator legis naturæ, pactis vim allegare aduersus filium nõ potest, quem, pro iure suo, videtur ad quiduis faciendum impellere posse. Deinde hic non fit pactum, vt cõiiciatur in carcerem, sed quod in defectum non solutæ pecuniæ cogatur, spreto nobilitatis priuilegio. 71

Præterea adducit † *l. vt vim. ff. de iustit. & iur. ibi. Et cum cognationem quandam inter nos natura constituerit, hominem homini insidiari nefas est.* Et quod tollere homini libertatem, est ei insidiari. Sed hoc non magis quadrat fidalgo, quam plebeio: vtrique enim insidiari nefas est; nihilominus tamen admissum 72

est, vt

est, vt plebeius ex pacto possit coniici in carcerem publicum. Deinde hic non fit pactum, vt fidalgus coniiciatur in carcerem, sed vt soluat rem alienam, &, quod non soluendo, carcere cogatur ad reponendum æs alienum.

73 Quinto adfert *l. 1. §. quæ † oneranda. ff. quar. rerum act. non dat. ibi. Semperque sit metu exactionis subiectus, propter quod quidvis sustineat patrono præcipiente.* Et quod, cum hæc subiectio non toleretur fauore patroni, qui libertatem (*donum inæstimabile*) dedit liberto, multo minus tolerandum in fidalgo, qui nullum beneficium accepit. Sed respondo, quod imo accepit plus quam beneficium, scilicet pecuniam, quæ ad transigendam miseram huius caducæ vitæ fragilitatem non minus confert, quã sanguis. Deinde respondendum, quod lex illa loquitur quando libertus, cupiditate consequendi libertatem, durissima promisit domino, vt eum manumitteret, & dominus voluit illum metu exactionis semper habere subiectum, ideo durissima imposuit. At hic fidalgus liber erat, neq; metu renuntiationis erat subiectus, cum solutione liberaretur; soluere autẽ quod debes, sanctissimum est, neq; dimittitur peccatum, nisi repones quod a fratre accepisti. Neque obstat si quis obiiciat, quod *§. quæ oneranda* habet etiã locum, quando accepta iam libertate, libertus onerosa promisit, id n. verum non est, nisi constet libertũ metu solo vel nimia patroni reuerentia, ita se subiecisse, vt pœnali stipulationi se subiiceret, vt ibi probatur ex p[illegible]. At hic hidalgus, neq; metu, neq; patroni reuerentia se [illegible] misit, neq; creditor patronus est, imo [illegible] quousq; contractus sit absolutus, per[illegible] bratus.

74 R[illegible] gat, quod † pater contra pietatem tractans filium, cogitur illum emancipare, *l. fi. ff. si quis a par. fuer. manum.* & quod cum asperitas patris non toleretur in filios, qui patribus tantũ debent: multo minus tolerabitur hæc asperitas ab eo, cui nihil debemus: sed hoc argumentum paruum habet roboris: nã hac ratione nullus neq; nobilis neq; ignobilis, pateretur carcerem pro ære alieno: nam *l. fi.* non minus loquitur in nobili, quam in plebeio. Deinde hic non coniicitur quis in carcerem directe neq; simpliciter, sed in defectum alieni æris non soluti.

75 Præterea † adfert *l. libertos, C. de obseq. ibi: Cum nobis cordi es[illegible] ingenuis magis hominibus, quam libertis rempublicam frequentari:* sed hac ratione nullus ignobilis pateretur carcerẽ: nam & ignobiles ingenui sunt, & ingenuis hominibus præstat rempublicam frequentari. Deinde non [illegible] eam legem ibi: *Neq; vincu[illegible] perp[illegible] & [illegible] potius obsequium, quam [illegible]* Sed quid hoc ad rem de qua agimus, alioqui ex [illegible] nullus pati[illegible] vincula pro ære alieno, quod [illegible] si [illegible] fal[illegible]. Deinde illa lex in suo casu lo[illegible] in liberto, qui operas [illegible] promisit, [illegible] quod cum operas nõ promiserit, non [illegible] est conuiciendus in vincula. Quid hoc ad no[illegible], [illegible] nobilis promittẽs solutionem [illegible] renũtiat priuilegiis fidalguiæ, altas [illegible] non ac[illegible] urus.

R[illegible] † *l. fin. C. de non num. pecun.* quæ [illegible] dicit, nam licet confessiu iurato, [illegible] ta, non impedit exceptionem [illegible] æ pecuniæ. quia mutua pecunia [illegible] a quibus obligani: [illegible] fidalgus pecuniam accipit, quod si non accipiat, renuntiatio fidalguiæ nihil nocebit, & exceptione non numeratæ pecuniæ tutus erit, iuxta *d. l. fin.*

Postremo allegat, quod si nobilis posset priuilegio hidalguiæ renuntiare, iam olim tabelliones eam clausulam suis scripturis adiecissent. Sed hæc coniectura ad iuris & iustitiæ lucem parum facit: nam quotidie tabelliones nouas addunt clausulas, & renuntiationes, maioribus nostris inauditas, vt patet conferenti instrumentum emtionis, factum ante centum annos, cum his quæ hodie fiunt: non tamen inde infertur, quod nouæ clausulæ non habent firmitatis robur.

Deinde Vasquius † non euacuat vim *l. 4. tit. 2. lib. 4. Ordinat.* quæ habetur *l. 4. tit. 2. lib. 6. Recop.* dicens, 77
quod nobilis per conductionem Regii vectigalis amittit priuilegium nobilitatis: tamen, quod id expresse facere non potest, sicuti videmus in clerico, qui expresse nõ potest abdicare a se priuilegium fori sacerdotalis, *vt s. vidisti n. 64.* tacite tamẽ bene potest, videlicet exercendo artem turpem, *cap. vniuersitatis, de sentent. excom. iuncto cap. 1. de cleric. coniug. in 6. Alexand. cons. 8. nu. 2. lib. 1.* Quare dicit, quod nobilis conducendo Regia vectigalia, amittit priuilegium nobilitatis, non tamen id expresse facere potest, vt insinuat *d. l. 4. Ordin. & d. l. 4. Recop. ibi: Saluo, sino fuere arrendador de nuestros pechos, y derechos: porq; en tal caso, el mesmo quebranta su libertad.* Deinde adducit, quod cum nobilis amittit priuilegium nobilitatis ex conductione Regii vectigalis, vel clericos priuilegium fori, potius videntur eis adimi, tanquã indignis, quam amittere ea ex remissione. Sed certe *l. 4. Ordin. & Recopil.* non tam vrget, dum disponit quod nobilis conducens Regia vectigalia potest capi, quam in ratione generali, quã statim subiicit: ibi *Porque el mismo quebranta su libertad.* Nã deinde, cum ratio est generalior lege, extenditur vltra casum legis *l. 1. § sexum, & ibi Bar. ff. de postul. Bal. in l generali, C. de Episc. & Cler. Ias. in Auth. quas actiones, n. 17. C. de Sacros. Eccles.* Rursus, non potest videri adimi in *d. l. 4. Ordin. & Recop.* priuilegium ob indignitatem, non enim adimitur: sed dicit, quod non gaudet priuilegio nobilitatis. Non enim † conducere Regia ve- 78
ctigalia res est indigna, ea indignitate quæ pœnam (*hoc est priuilegii amissionem*) promereatur, sed nobiles non gaudeant priuilegio fauore census Regii.

Et quod adducit † de sacerdote, dissimile est. nam 79
sacerdotem exercere artem turpem, (*puta histrionicam*) res est indigna, quæ coertionẽ & amissionem fori mereretur: at nobilem conducere Regia vectigalia, non est res indigna, hoc est, impia criminosa vel turpis, sed forsan est minus honorifica quã nobilem deceat: alioqui cõductor Regii vectigalis amitteret omnia priuilegia nobilitatis, sed non amittit.

Nam neq; mercatura neque exercitium artis vi- 80
lissimæ non tollit Fidalgo priuilegium nobilitatis, licet harum rerum exercitiũ multo vilius sit, quam conducere Regia vectigalia: *vt dixi supra nu. 54.* Cur ergo tollit conductio Regii vectigalis ea ratione, quod est res indigna, cum res sit minus indigna, hoc est minus dedecorosa, quam exercitium mercaturæ aut artis vilis.

Certe nobilis † conductor Regii vectigalis non 81
amittit priuilegia nobilitatis, nisi solum quoad hoc vt possit duci in carcerem vt in *d. l. probatur,* quod non ob aliud statuitur, nisi vt Regius census, ad defensionem communis patriæ necessarius, incolumis

sit, non autem ob indignitatem, alioqui omnia priuilegia nobilitatis amitteret. Et quod illud non disponatur ob indignitatem conductionis, probatur, quoniam vbicunque quis debet pecuniam Regi ex quacunq; caussa debeat, non gaudet priuilegio nobilitatis, *vt in d. l. 4. Ordinam. & Recopil.* Non omittendum, quod Cass. verb. *hidalgo vers. 7.* inquit, hidalgum conducentē Regia vectigalia amittere priuilegium im̄unitatis a carcere, ex ratione, quā reddit in verb. *arrendador, ver. 7.* scilicet quoniam iure Regio prohibitum est, *que el cauallero*, non conducat Regia vectigalia *l. 6 tit. 6 lib. 1. Ord.* Sed errat, quoniam ibi *cauallero* significat hominem potentem, a quo non facile exigeretur Regium vectigal: alioqui si ob transgressionem illius legis fidalgus amitteret priuilegium, non amitteret illud conducendo redditus Ecclesiæ vel gymnasii Salmanticens. Vtrunq; enim prohibetur *al cauallero, in d. l. 6.* Manifestū autem est, quod si cōducat redditus gymnasii Salmanticensis, quod non ideo amisso priuilegio nobilitatis poterit ratione redditus cōiici in carcerem, cum de ea re non sit lex, neq; inducenda sit priuatio, nisi in casibus a iure expressis, *vt in Auth. de non eligend. secund. nuben. §. cum igitur, Bald in Auth. ex t. si amisso, num. 5. C. de secund. nupt. Iaf. in l. cum quidam. ff. de lib. & posth. & in l. quod te mihi, col. antep. ff. si cert. pet. & in l. 2. num. 39. ff. de vulg. & in l. ab hostibus. ff. sol. matrim.* Non videtur prætereundum, ne quis labatur imprudens, quod dispositio *d. l. 6.* non descendit a dispositione *l. milites, C. de locat.* nam ibi de militibus Romanis, qui semper in armis erant; ideo prohibebantur esse conductores (*etiam ruris* ne omisso armorum vsu fierent agricolæ. At quid huc *al cauallero*, alioqui etiam non poterit conducere rus, sicut miles non poterat, quod est falsum. *Cauallero in d. l. 6.* significat virū nobilem, diuitiarū splēdore potentem, quod receptus vsus loquendi satis probat.

82 Hactenus aliena argumenta † retuli. & profecto mirum videri potest, quod, qui hanc tuentur opinionem, non adduxerint illud quo † magis vrget, scil. quod miles (cui iure conceditur priuilegium, ne teneatur vltra quam facere potest, *l. miles. ff. de re iud.* quod inter alia præstat, ne propter ære alieno in carcerem ducatur, *vt dixi c. 3. n. 2.*) nō potest suo priuilegio renuntiare, ita docuit Iac. Rauen. *in l. si crediderit. ff. de pact.* quod putat verum Alex. *in l. alia, §. eleganter, num. 16. vers. in milite, ff. sol. matr. Iaf. in l. miles, col. 1 ff. de re iud. Butr. conf. 41. inc. satis puto*, quoniam id priuilegium competit personæ: Ergo cum immunitas a carcere competat personæ fidalgi, videtur quod ei non possit renuntiari.

83 Deinde donator non † potest renuntiare suo priuilegio, ne conueniatur vltra quam facere potest, quod docuit Iacob. Ray. *in loco supra citato:* quoniam non minus est priuilegiatus donator, quam maritus, *l. & exheredatum. ff. de re iud.* & idem videtur sentire sensisse Imol. *in l. ex diuerso, §. fin. ff. sol. matr.* dum docet, quod maritus & donator possunt etiam latæ sententiæ opponere suum priuilegium, licet alii habentes idem priuilegium, non possent: & subiicit rationem, quoniam cum expresse possint suo priuilegio renuntiare, multo minus tacite: omittendum oppositionem exceptionis, *argum. l. qui ad certum, ff. locat. & l. si sponsus. §. si maritus ff. de donat. inter virum & vxorem.* Sed certe idem dicendum in aliis idem priuilegium habentibus, & quoniam hæc exceptio moderatur sententiam & non conuellit eam, neq; repugnat eius decreto, ideo generaliter opponi potest, etiam post sententiam *l. N[illegible] ff. de re iudic. Doctores in dict. l. ex diuerso. §. final. Alexand. in dict. §. eleganter.*

Hæc argumenta me non cogunt a sententia discedere, si cuiusque rei vera ratio expendatur. Primo donatorem non posse suo priuilegio renūtiare falsum est; docet Alexand. *in d. §. eleganter, num. 16. vers. reperio.* & Bartol. *ibidem col. 1.* quia priuilegium non datur personæ, sed contractui. Deinde quod datur ad militem, puto non posse suo priuilegio renuntiare, ne ducatur in carcerem, quoniam si posset duci in carcerem, respublica, a qua aliturs, & quæ eius opera defenditur, periclitaretur: hæc ratio colligitur *ex l. milites, C. de locat.* Vbi, postquam lex dixit, milites non posse conducere, neq; fideiubere pro conductore: subiicit rationem. *Ne omisso armorum vsu, ad opus rusticum se conferant, & vicinis graues præsumptione militaris singuli existant. Armis autem nō priuatorum negotiis occupentur, ut numeris & signis inhærentes, rempublicam, a qua aluntur, ab omni bellorum necessitate defendant.*

Ergo cum † miles prohibeatur conducere, quia esset impedimentum militaris exercitio, vt lig[illegible] Alex. *in l. miles. ff. de re iud. & Gabriel Sarat.* [illegible] *dition ad Matth. planum sing. 61.* C[illegible] deinde [illegible] conforme, ne possit renuntiare beneficio [illegible] conueniatur vltra quam facere possit: quo [illegible] valeret renuntiatio, posset duci in carcerem, [illegible] de spoliaret facultatibus ad alimenta necessariis, si deberet Regi ex alia caussa quam [illegible] & tamen vbicunque debet Regi, non gaudet priuilegio, vt si prætem, si reo esset. quod si careret alimentis, non posset militare, nam absque alimentis non viuitur, quod intellige *iuxta l. 6. titul. 5. part. 1. 3.* Sed quid hoc ad temporarios milites nostri Regni, nam de his, qui equestri militiæ apud Neapolim dāt operam, aliud sentio, *vt per Ca[illegible] in tract. [illegible] torum, colum. 630. l. 29 titul 14. part[illegible] Alex. [illegible] num. 23. de vulg. l. 6. tit. 29 part. 3.* Deinde, quid hoc ad fidalgos, qui non militant more Romanorum militum.

Illi enim in bello & pace, in otio & negotio, semper in armis erant, & a republica [illegible] alebantur, ideoque propter vsum armorum tribuebatur priuilegium, nō vero propter nobilitatem, alioqui omnes nobiles Romani gauderent militari priuilegio, quod est ridiculum, aliud enim est militia aliud nobilitas. 85

Ergo cum aliud sit esse militem, † aliud esse fidalgum fidalgus enim est nobilis, sed nō est miles, [illegible] non sequitur, miles non potest renuntiare [illegible] priuilegio: Ergo neque fidalgus: alioqui neque fidalgus poterit rem conducere, quoniam miles non potest, *vt in dict. l. milites, C. de locat.* quod est [illegible] sum. Deinde sequeretur, quod fidalgus vel [illegible] non teneretur tu plus quam facere posset, quod [illegible] falsum. Deinde tu eis est dispar ratio: nam fidalgia est priuilegium a maioribus iure sanguinis [illegible] tum: miles non iure sanguinis, sed propter [illegible] exercitium, reipublicæ bellorum tempore [illegible] armatur priuilegio; cui posse renuntiare, [illegible] publicam perdere, nimirum periclitaretur, [illegible] defensoribus orbata. 86

Non obstat, si quis inepte † argutus exa[illegible] 87

[illegible]

tionem Alexand. *dict. numer. 16. & Ias. in l. mi ... col. 1. ff. de re iudicat.* vbi dicit, quod miles non potest suo priuilegio renuntiare, quia priuilegium competit personæ: vnde videtur, quod idem in fidalgo, quia competit personæ: responde quod priuilegiū militare, non datur personæ simpliciter, sed militari exercitio: quod liquido constat, quia miles non militans, non gaudet priuilegio, nisi sit in seruitio Regis. *l. penul. C. de testamen. milit. & Bartol. & Dd. in l. miles. ff. de re iudic. l. 29 titul. 14 partit. 5. l. 6. tit. 5. partit. 3. l. 31. titul. 14 partit. 5. l. 15. tit. 1. partit. 1.* Quare verba Alexand. & Iason. candide sunt interpretanda non inepte exaggeranda, nam priuilegium militare competit personæ, propter exercitium militare, quod deserere non potest, sed non simpliciter propter personam: at priuilegium fidalgi, non datur propter personam, neque propter exercitium personæ, sed quoniam descendunt a maioribus, eo priuilegio ornatis. Itaque est ius, quod competit propter sanguinem non propter personam: imo ius & priuilegium datum propter personam, & propter eruditionem vel professionem scientiæ, potest renuntiari, vt iore Regio probatur *in l. 8. in finalibus verbis, tit. sin partit. 2.*

88 Priuilegium † autem militare seruandum in militibus Diui Ioannis, qui perpetuo rei publicæ militant, & in militibus qui hodie Neapol. Regi militāt, *per Castium in tractat. subst. tit. col. 630 late Alexand. in l. Centurio, num. 23. ff. de vulg.* An autem miles debeat esse armatus, vt gaudeat priuilegio militari, vide *lib. 4 Ordinam. tit. De los caualleros, & tit. 1. libr. 6. Recopil. Auendan. in dictionario verb. cauallero.* Et an milites nostri temporis gaudeant priuilegio militari, vide Rip. *in l. Centurio. ff. de vulg. Afflict. in constitutionib. Sicil. rubr. 9. lib. 1. num. 28. & lib. 2. rubric. 31. num. 21. Dd. in l. miles, ff. de re iudic. & in l. 1. C. de iur. & facti ignor. Ias. in l. miles, ff. de re iudic. & ibi Alexand. n. 23. & melius num. 24* qui referunt alios, & tractant an milites vacantes otio & mercaturæ, & non armis, possint torqueri vel pro ære alieno capi. Sed ego, cum loquantur aduersus legem, certe si non militent, eos non excusabo, nisi aliud admittat consuetudo. Redeundo ad quæstionem, quod nobilis non possit renūtiare priuilegio nobilitatis: illud aliquem mouere posset, quod si hoc admittatur, breui tabelliones in addendis nouis clausulis vsque ad inquietatem curiosi, hanc nouam clausulam perpetuo inserent scripturis suis, priuilegiumque hoc, ... ratione nobili ... i concessum, in æternum exulabit, quod ... item hoc priuilegium (quod ob ... alienum nobiles non detrudantur in carcerem) non sit in ... m, paret, quoniam maxime discedit a rigidissima ... positione huius legis.

... Carcer enim † videtur esse caussa prauia, ad ad... ... inopem debitorem creditori, quod du... ... & pœnæ corporali prorsus par. Sed ne ... hoc argumentum me trahit in eam sententiam: ... ratione statuendum esset, ne fœminæ ... et Velleiano, & ne minores priui... s ... iureiurando renuntia... ... tiones in omnibus scripturis a ... dunt renuntiationem Velleiani, ... ætatis beneficia, addito iureiurando ... c autem bene ... ratione ... *oporteat enim ... minorum imbecill. ingenio succurri,*

nihilominus tamen res æquissimā, natura conformis & tot legibus constituta, tollitur renuntiatione, quæ iam familiaris est tabellionibus, vt nulla magis: atque adeo bonus tabellio non haberetur, qui eam non adderet. Credoq; prorsus ideo hactenus non inferi nobilitatis renuntiationem, quoniā probrosum quiddam continet, videturq; contrahenti male ominari. Quare illi qui sunt ferociori ingenio, renuntiationem indignissime ferent, nisi de ea re pactum cum contrahente factum fuisset.

Nam renuntiari † minoris ætatis & Velleiani beneficio, non est dedecorosum fœminæ, neq; minori, etiāsi Principes sint: ideo tabellio sponte sua, (*etiam a parte non admonitus*, addit renūtiationem. At renuntiare nobilitati, nescio quid cōtinet, quod fidalgum contrahentē & premit & deprimit, tristemque ... quod pol'icetur: ideo tabellio renuntiationem nunquā audebit addere, nisi a partibus admonitus, alioqui oporteret eum parare manus, quod videatur ad duriores conditiones virum nobilem in... ... clausulis adigere, quod omnibus nobilibus bilem mouebit: itaq; non est periculum, ne hæc clausula addatur ex more omnibus scripturis; nullus enim ... tale quippiam audebit facere, nisi diserte ... partibus admonitus, & vix ipsi partes audebit dicere nobili, vt renuntiet nobilitatem. Denuntiet enim ei carcerem, & quod non erit soluendo, oportetq; qui tale quippiam petierit, esse probe loricatum. Mihi hæc opinio verior videtur. 90

Est autem res † manifestior, cum nobilis iurāt renūtiationem: nam & ipse Vasq. qui rem tot telis, tot argumentis communiuit, dicit, renuntiationem indubitanter valere, si adsit iuramentum, ita docet *in tract. de success. 1. p. lib. 3. §. 28. limit. 32. num. 19. vers. & sic hanc partem.* 91

Quoniam iuramentum † seruandum, vbicunque seruari potest absque interitu salutis æternæ *c. cum contingat, de iureiur.* Confirmatur hæc opinio, quoniam beneficium Auth. *hoc nisi, C. de solut.* inductum in fauorem debitorum, non potest renuntiari, vt scripserunt nonnulli quos retuli *cap. 1. numer. 49. vers. ... adeo autem hoc remedium,* tamen addito iuramento renuntiatio valida est, *auctore Ripa in l. 2. §. mutui datio, n. 28. vers. item, ff. si certum petat.* de qua re dixi *d. c. 1. n. 50.* 92

Quod confirmatur, quoniam † licet debitor factis liberetur, prastando interesse, non liberatur offe... interesse, si factum iureiurando promisit, *vt docui ... num. 6. vers. præterea qui promisit.* 93

Rursus hæc opinio esset magis expedita, si nobilis tempore contractus, vel tempore quo de eo incundo agebatur, affirmauit se nobilem non esse, tūc enim renuntiatio facta ex abundantia valida erit, dolusq; nocebit nobili, ita vt renuntiationem imputare non possit. Decipit enim contrahentem, qui a contractu abstineret, nisi crederet eum nobilem non esse, dolo autem alterius nemo prægrauari debet, *c. nemo debet, de regul. iur. in 6.* & hoc casu non ex sola renuntiatione sed ex affirmatione inductus fuit ad contrahendum, & dolus ei nocere debet, non minus quam renuntiatio.

Quinimo, etiamsi † non renuntiaret priuilegio nobilitatis, videtur quod solus dolus excludet eum, si alleget priuilegium nobilitatis: minor enim qui se maiorem asserit, non restituitur *l. 8. C. si minor se maior. dixer. l. 6. titul. 19. part. 6. l. 2. in fin. titul. 10. part. 5. facit* 94

l.115.titul.18.part.3. Et fœmina, simulans se virum, non iuuatur Velleiano *l.fœminis, C.ad Velleian. l.si decipiendi ff. eod. tit.* & si filiusfamilias asserens se sui iuris esse, non iuuatur Macedoniano, *l.eum qui, ff.ad Macedon. Dd.l. 1. C. eod. tit.* Sic mulier asserens rem quæ venditur non esse dotalem, nō potest alienationem impugnare, *vt scripsi in tract. de non meliorandis dotis nomine filiabus, capit.30.versi. sic mulier,* vbi alia similia protuli.

95 Illud tamen † oportet animaduersum, quod asseueratio nobilis, dicentis se ignobilem esse, nō suffragabitur creditori, si sciebat asseuerationē falsam esse & contrahentem esse nobilem, tunc enim non decipitur, & sibi ipsi præcipitium parat.

Hæc limitatio suadetur, quoniam non fit fraus scienti *l.cum donationis, C. de transact.* Quare filiusfamilias mutuum accipiens, asseuerando se sui iuris esse, potest nihilominus vti beneficio Macedoniani, si creditor sciebat illud esse falsum, quod prudēter docuit Dyn. *cons. inci. iure municipali cauetur, Alex. cons. 122 col.2.lib 6. & alii quos citaui, d.c 30. num. 12. versic. quod tamen limitandum.*

96 Facit quod scribit † Antonius Gomez. *in l. 79. Taur. num.4.* quod nobilis tempore contractus negans se nobilem, potest duci in carcerem, *arg. l. qui cum se, ff. de re iud.* quod limitat, nisi mutuans sciebat negationem esse falsam; addit tamen, quod nobilis, negans per ignorantiam se nobilem esse, non amitteret priuilegium nobilitatis *arg. c. 1. §. vasallus, cl. 1 si de feud. defuncti fuerit conten. inter dom. & agnat. & ibi Bald.* Confirmatur, quoniam hic non est dolus, neque renuntiatio tacita, neq; expressa, nemo enim videtur renuntiare iuri, quod nescit sibi competere, *l. mater decedens, C. de inoffi. testam.* Nam pœna negantis cessat, cessante dolo, *Ias. in l.1. num. 15. C. de transact. Aluar. & Prep. in d. § vassallus, Iacobin. sancti Georg. in tract. feud. verb. Dilig. vasalli promiserunt, non committere feloniam, colum. 8. versic. vndecima caussa, Zasius in epitom. feud p. 10. col. 7. Ang. & Raph. Comm. in l. sed hoc ita, §. quod autem, ff. de re iud.*

97 Rursus, renuntiatio † nobilitatis facta ab eo qui nobilis est ex priuilegio, non vero iure sanguinis, non poterit vllo modo impugnari: hic enim res est manifestior, quam in eo qui nobilis est iure sanguinis: hic enim non quadrant illa argumēta, quæ pertinaciter indoctis & arroganter pertinacibus placent, non posse (*scilicet*) renuntiari ius sanguinis, & cetera quæ vulgo proferuntur. Præterea hic non est nobilis, sed habet priuilegia nobiliū: priuilegio autem suo quilibet renuntiare potest, *l. penul. C. de pact.* Neque enim pecunia emi potest virtus vel generositas vera, *vt cecinit Euripides apud Stobæum serm 85.* & in prouerbium apud nos abiit, *El Rey no puede hazer hidalgo.* Deinde, neque absurdum, neque iniquum est, vt priuilegium nobilitatis adeptus (*dato forsan pecunia*) illo careat, accepta pecunia a creditore ea conditione, vt non gaudeat priuilegio nobilitatis. Postremo res venalis, non maiorum recte factis sed opibus parta, non est eius dignitatis, vt absurdum sit renuntiationem admitti, cum tota hæc nobilitas non alias habeat radices, quam crumenam egēti Principi oblatam, satis est, quod hic gaudeat priuilegiis nobilitatis: sed iniquum & stultum est iudicare, quod volens non possit eam renuntiare, cum res de facili redeat ad suam naturam, *cap. ab exordio, dist. 35. l. si vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. l. in qua, alias Attilicinus, ff. de seruit. rustic. præd.* Idem sentio de his, qui muneris ratione nobilium priuilegiis gaudent, puta monetarii & similes, de quibus *in l. 1. tit. 20. De la casa de la moneda, y sus officiales essenciones priuilegios, y iurisdicion, libr. 5. Recopil.* Illud tamen longo indice notandum, quod si quis a Principe habeat priuilegium nobilitatis, quoad hoc, vt ob æs alienum non coniiciatur in carcerem: certe si Princeps id concessit, vt expeditius sibi militaret, non poterit ei priuilegio renuntiare, neque renuntiatio valebit: ne Princeps, cuius nomen prius est, spolietur suo in lite, quem ad regni defensionem parauit: quod intelligo pro tempore ad bellum necessario, non vero cum absoluto tempore domi sedet *l. 6. tit. 5 part. 6.* Sit exemplum: Philippus Rex Catholicus salubri consilio (*vt Ducum suorum rapinas auerteret*) militiam naualem instituit, datoque in pace & bello stipendio, milites conduxit, vt primo statim mitescente vere, classis ad maritimum [illegible] præsidium educatur, illudque priuilegii nomine concessit, ne ob æs alienum in carcerem ducantur: finge, militem huic priuilegio renuntiasse, an poterit duci in carcerem? certe, tempore quo bellica expeditio facienda est, non poterit, ne Princeps careat obsequio sibi debito, cuius obligatio antiquior est quam nomen creditoris. hæc opinio probatur in *l. milites, C. de locat.* vbi miles conducens prædium, non obligatur, ne respublica eius opera careat. Rursus probatur, quoniam ratio, quare antiquitus milites non conueniebantur, vltra quam facere possent, erat, ne præ inopia cogerentur deserere militiam, *vt per Alex. in l. miles ita, ff. de re iud.* Ergo creditorum consensus sufficere non debet: rursus probatur in *l. præsenti. §. fin. C. de his qui ad Eccles. confug.*

Vbi immunitas † Ecclesiastica non prodest seruo, 100
neque alio obsequium præstare obligato, ne dominus eius obsequio fraudetur: sic licet quis ex suo facto amittat priuilegium nobilitatis, tenetur tamen subire onus nobilitati impositum, quatenus separabilia sunt, *Bart. l. 1 col pen. vers. ex quo infero, C. de dignit. lib. 12. Facit l. 3. § fin. ff. de interd. & releg. Notant Pisa. & Ang. in d. l. 1. Fel. & Dec. in cap. intelleximus, de iud. Rip. in l. fin q. 50. C. de reuoc. donat. Ias. in rubr. ff. de iust. & iur. ver. quinto facit, col. 5. Ang. Aret. in tract. malef. verb Sempronium, col. fi.* Si tamen debitor destinato consilio, vt priorum creditorum manus effugeret, huic militiæ se adscripsit, certe affectata militia ei prodesse non debet, textus est expressus *l. si quis decurio, C. de decurion. ibi: Si quis decurio, aut subsellius curiæ, ansus fuerit vllam affectare militiam, nulla temporis præscriptione muniatur:* idem probatur *in l. si maritus, in 2. § legis ff. ad l. Iul. de adult. ibi: Ceterum si omittendi criminis sui caussa id egit, vt reipublicæ caussa abesset, nihil illi commentum hoc proficiat: optimus textus in l. semper. §. Diuus quoq; Pius, ff. de iure immun. ibi. Illud excusatur, an effugiendorum munerum caussa imaginem nauicularii induat:* sic, si quis in fraudē ingrediatur religionē vel suscipiat sacros ordines, non potest opponere priuilegium sacerdotale *Bald. in Auth. caussa, quæ fit cum monacho, col. [illegible] C. de Epis. & Cler. Bart. in l. 1. col. 3 ff de pœn. Ab. in c. 1. col. pen. [illegible] adrationes.* Sic corrumpens consanguineam, vt [illegible] facilior procliuior sit ad dispensandum, vt cum ea contrahat matrimonium, indignus est dispensatione. Sed vidi quęstionem hāc apud Senatores huius grauissimi Granat. prætorii agitari: Quidam nobilis a

Paulo

Paulo centum mutuatus promisit soluere, ac si esset pecunia Regis, his verbis apud nos maxime vsitatis. *Prometo de pagarlos, como marauedis y auer de su Magestad.* Quærebatur, *an videretur renuntiasse priuilegio nobilitatis?* Nam nobilis debens Regi, non potest aduersus eum opponere priuilegium nobilitatis, vt in carcerem non ducatur si non soluat, *l. 4. tit. 2. lib. 4. Ordin. l. 4. tit. 2. lib. 6. Recop.*

101 Equidem si tacite † vel expresse constet de volũtate & mente contrahentium, ei stabo: nam contractus ex conuentione legem accipit, & in contractibus mens contrahentium spectanda, & per omnia seruanda, *l. fin. C. quæ res pign. oblig poss. & in l. sed Celsus, §. si fundus, ff. de contrahend. empt. gloss. pen. in l. si in venditione, ff. com. præd. & in l. ita stipulatus, L. a grande, cum glos. in vers. ex sententia, ff. de verb. oblig. Ias. in l. 3. col. 2. C. de lib. prater. vel exher.* si autem de voluntate non constet, nihilque proferatur, præter hæc verba, in instrumento descripta, profecto nõ credam voluisse renuntiare priuilegio nobilitatis, sed retulisse se ad breuem soluendi diem.

102 Nam Princeps † pecuniam suam peculiari celeritate exigit: neq; admittendum est, vt ex verbis generalibus congruum sensum, iuxta superiorem interpretationem, habentibus, Inducatur tanti priuilegii amissio hic enim nullum est verbum renuntiationis priuilegii, nisi per relationem ad aliud, scilicet ad Regiam pecuniam, & quod Regia pecunia scuete nullo obstante priuilegio exigitur. Hæc autẽ verborum inductio sufficere non debet, nam renũtiatio, vt noceat, debet esse specialis, expressa & diserta, vt prudentissime scribit Abb. post alios *in c. cum contingat, num. 23. & 24. de iureiurand.* Et nemo videtur renuntiare suo priuilegio, *Rip. respons. lib. 2. capit. 19. nu. 26.*

103 Rursus illud † maxime notandum, quod licet nobilis in contractu renũtiet generaliter omni legum auxilio, non ideo censendus renuntiasse priuilegiis nobilitatis, neque ex tali renuntiatione poterit duci in carcerem, renuntiatio enim debet esse specialis neq; extẽditur ad incogitata, vt dixi supra. Neq; obstat, quod fœmina renuntians omni legum auxilio In assumtione tutelæ potest capi, quia videtur renũtiasse priuilegio fœminis concesso, ne capiantur, vt *notant plures citati, n. 57.* Quoniam ea opinio falsa est, & perniciosa, *vt dixi n. 40.*

104 Sed quid si quispiam † nobilissimus, puta Dux vel Comes, renũtiet nobilitati. & obliget personam suam. Quæro, *an ætis alieni ratione duci possit in carcerem?* Videtur posse, quoniam potest renuntiari priuilegium nobilitatis, *vt dixi.* Sed contra verius. Primo, quoniam Duces & Comites sunt membra Regni, quibus respublica defenditur, & Regis comitatus ornatur, *l. 6. tit. 9. par. 2.* Quare cum creati sint, vt Regnum defendant, Regisq; curas adiuuent (*vt ibi dicitur*) videtur, quod etiamsi renuntient, respublica non debet eorum opera carcere mancipari, *arg. d. l. milites, C. de loc. & eorum quæ dixi supr.* deinde scãdalum & absurdissimũ quiddã continet, Comitem vel Ducem capi ob æs alienum: non minus autẽ improbanda, quæ absurda sunt, quam quæ legi nominatim aduersantur; *l. nam absurdum, ff. de bon. lib.* Præterea dedecorosum est toti reipublicæ, Principes viros carceris squalore, ex priuata renuntiatione, premi: esset enim (*sublatis canibus*) rempublicam exponere lupis (*hoc est hostibus.*) Quamquam nonnulli istorum plusquam hostes sunt reipublicæ, nimirum praua educatio, ex diuitiarum affluentia, & fortunæ indulgẽtia contracta, prorũpit in fastum plusquam tyrañicum: quare veris animi bonis carentes, sua cito absumunt, deuorãtes aliena, titulo nobilitatis rapta defendunt, eoq; impudẽtiæ res processit, vt male feriari, quidam magnificum cum primis & illustre putant, premi multo ære alieno, quod sibi cum Regibus & Monarchis commune sit. Nihilominus tamen auctoritas, qua in republica præcellunt, induxit morem, vt etiamsi centum auri myriades debeant, relinquatur eis quantum satis est, ad alimenta cum dignitate, vt dico *cap. seq.* Hic mos iure non probatur, sed consuetudine non absurda defenditur: si n. res definitur, quod nobiles sunt, certe nobilis iure Regio solum gaudet priuilegio, ne ducatur in carcerem, at non relinquuntur ei alimenta, naq; gaudet beneficio, ne conueniatur in plus, quam facere possit: vt supra dixi, neq; enim est lex, quæ hoc dicat. Quod si definitur ex eo, quod miles non potest conueniri in plusquam facere possit, *l. miles, ff. de re iudic.* certe ii milites non sunt: alius enim est nobilis, alius miles. Præterea non militant, sed in Regali otio degunt: & miles qui non militat, non gaudet priuilegio militari, *vt docui supra.* Itaque hæc res potius consuetudine perpetuo recepta, quam iure defenditur. Neq; mihi displicet deferri illustribus viris, præsertim si, vt splendore generis, ita & animi bonis, illustres sint, si quæ, rem non scortis, nõ alea, non luxu, non comessationibus cõtriuerunt. Quid tamen, si non alendis egenis, neq; elocandis virginibus, neque Regiis obsequiis, sua absumserunt, & aliena deuorarunt: sed fœde profusi, soluendo non sunt: certe me haberẽt iudicem parum æquum, neque enim fauendum luxui, gulæ aut fastui, suspirante creditore, qui forte suis malis nominibus satisfacere non potest: certe, non ex hoc nimirũ, non premerem carcere Principem virum, neque alimenta negarem, sed alimenta iuxta familiæ dignitatẽ non concederem, sed rem stricte moderarem: argumento eius, quod de filio prodigente legitimam, scripsi in tractatu de non meliorandis filiabus, *cap. 16. n. 19. & eorum quæ dixi, cap. 2. nu. 46.* Sed enim aduertendum, quod hic mos tantum admittendus in viris vitæ splendore, & illustria familiæ dignitate præcellentibus, neque sufficeret, descendere ex Mendocina familia: etiamsi genus referri possit ad ipsum familiæ conditorem, sed oportet illustria vitæ splendore florere, vel floruisse: in qua re statuenda, oportet elucere iudicis prudentiam, sed ei non licebit arbitrari, cum nobilis oppidi alicuius Principatu, cum iurisdictione potitur, a Principe concessa.

105 Huic n. alimenta † ea generali consuetudine relinqui solent: his enim certus deferendus honor? eam enim habet vim iurisdictio oppidi, concessa a Principe, vt etiamsi ignobilis sit is, cui conceditur, nobilis deinceps censendus sit, vti opinatur Bart. *in l. 1. col. fi. vers. ciuitas, C. de dign. lib. 12. Isern. c. 1. §. persona, circa med. Per quos fiat inuest. Guid. sing. 486. & decis. 385. Chass. cons. 64. col. 2. late Tiraq. de nobilitate, cap. 7.* reliquos tamen fructus, qui deductis iustis alimẽtis supersunt, accipient creditores. Cum enim fere omnes illustres viri bona habeant, aliena. l prohibita, & perpetuo fideicommisso subiecta, non possunt bona vendi, ob æs alienum, sed tantum fructus rerum venduntur vel creditoribus adiudicantur.

106 Permissum est enim † rerum primogenii fructus ob æs alienum vendere, pro tempore vitæ possessoris, *vt scribit Bald. in Authent. es qui iurat, nu. 60. ver. quæro nunquid in rebus prohibitis, C. de bon. auctor. iud. possiden. argum l. peto, §. prædium ff. de leg. 2. & argum. l. final. §. sin autem, C. commun. de leg. vbi vide Bal. in §. sed quia, & ibi Salyc. vers. sed quia, Barb. in rub. de reb. Eccles. non alien fol. 5. col 3. Bal. in cap. 1. col. 3 vers. quæro nunquid, de prohibit. feud alien. Lup. in repet. rubric. de donat. inter vir. & vxor. §. 12. incip. aduertendum tamen, nu. 3. vers. secus, & §. 62. incip. vnde lucra, num. 10. vers. & hinc est, & in rep. capit. per vestras, §. 38. incip. amplia bis, n. 7. vers. & inde est.* De qua re prolixe prudenter & docte scripsit D. Ludouic. Molin. vir iureconsultissimus in summo Regnorum Senatu Castellæ, gratiæ & iustitiæ consiliario integerrimo. & nostri Regis Philippi II. potentissimi legato, pro Regni Portugaliæ successione, *lib. 4. de Hisp. primog. c. 1.* vbi singulariter probat per totum caput, primogeniorum alienationem atq; exstinctionem, pluribus vinculis & legibus prohibitam esse.

107 Sed, an hic honos † deferendus nobilibus, si exteri sint & non Castellani: nimirum Castellano Regno contributæ sunt, Bethica, Oretania, Carpentania, & fere omnis Lusitania (*exigua deducta parte, qua Rex Portugaliæ potitur*) rectaque in Septentrionem Cantabriam complectitur, bonam citerioris Hispaniæ partem. Denique a mari Mediterraneo, vsq; ad Cantabricum Oceanum, quicquid terrarum in Hispanica parte iacet Castellani Regni esse censetur. Cetera quæ sub Hispaniæ nomine veniunt in Aragoniæ, Portugaliæ & Nauarræ Regna concesserunt. Et vnumquodque horum Regnorum suis legibus viuit. Est autem Castellana lege côcessum, ne in carcerem ducantur nobiles, *dict. l. 4. tit. 2. lib. 4. Ordinam. l. 4. tit. 2. lib. 6. Recopillat.* Quæritur *quid si hoc iure vti velit nobilis Nauarrus, aut apud Aragonios natus, qui citerioris Hispaniæ vrbis incola, vel in Lusitania natus est ad vltimum Occidentem, an vti possit priuilegiis, nobilibus apud Castellanos concessis.* Hæc est quotidiana quæstio.

108 Non enim † qui est nobilis in vna prouincia; est necessario habendus nobilis in alia, *vbi notat Bartol. in l. 1. col. 7. vers. examinemus, & col. 9. vers. tertio expeditis, & col. penult. & ibi Platea col. 2. vers. & ex his infertur, C. de dignit. lib. 12. Paul. cons. 125. in 4. dubio, libr. 2. Bald. cons. 387. col. 1. lib. 1.* Solet enim nobilitatis opinio variari ex varietate regionum, vbique suis vigent moribus, *vt scribit Decius in c. nouit, de iud. Bal. in cap. cum ab Ecclesiarum, col. 2. vers. vnde si statutum, de offic. ordin. cui rei adstipulatur quod scribit Aristot. lib. 1. Polit. c. 4.*

109 Deinde exteri non possunt † habere beneficia, neque dignitates in regno Castellano, *vt in l. 18. tit. 3. lib. 1. Ordinam. l. 14. tit. 3. lib. 1. Recopil. Didac. Perez in dict. l. 18. scholio: Que ningun estrangero*: vbi adducit illud Deuteron. cap. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies*, facit *l. in Ecclesiis, ibi, in vico natus, C. de Episcop. & Cleric. l. vnica, C. non licere habitan. Metrop. lib. 11. c. bona, el. 2. de postulat. prælat. c. nullus inuitus, 61. Distin. cap. neminem, 70. Distinct.* Tertio facit, quoniam hidalguia, quæ est nobilitas sanguinis, acquiritur præscriptione immemoriali, *auctore Ripa resp. lib. 2. cap. 26. col. 4. vers. non obstat quod dominium, citat Roman in sing. 289. Ioan. Andr. in c. abbates, de priuil. in 6. Bart. in l. si publicani, §. in omnibus. ff. de public. & vectig. Innocent. in c. bona, in 2. col. 2. in verb. requisitus, de postul. prælat. Bald. in c. 1. ad fin. de constit. Aret. in l. more, col. 2. ff. de acquir. hered.* & iure Regio est constitutum, vt vidisti proxime.

110 Nobilitas enim † sanguinis non datur a natura, omnes enim homines natura sunt æquales: ideo nemo præsumitur nobilis, nisi probet se nobilem, *auctore Bald. in l. non ignorat, col. 1. C. de his qui accu. non poss. Socin. cons. 249. col. 1 lib. 2. Rip. d. c. 26. col. 1. Corsetus in c. grandi, col. 12. de supplen. negl. prælat.* Quod si nobilitas acquiritur præscriptione, quomodo aduersus Castellanum Regem potuit præscribere Lusitanus, qui ei non subest, vel Aragonius aut Nauarrus, cum non ita pridem suis peculiaribus Regibus parerent.

111 Præscriptio † enim solû nocet his, aduersus quos est præscriptum, *Alex. cons. 161. col. 6. libr. 5. Bald. in tractat. de præscrip. 2. part. col. 2. vers. & si ignoratur*, & præscriptio nascitur ex scientia, & patientia. Denique, quod solum Castellani, qui sunt Vasalli Regis Castellæ, gaudeant hoc priuilegio, significat *l. 24. tit. 21. pa. 2. ibi: Al Rey, cuyo natural, o vassallo fuesse.* Sed his non obstantibus, certe exterus nobilis apud Lusitanos vel Aragonios vel vbiuis terrarum, dum tamen in Hispania natus, non est ob æs alienum premêdus carcere, neq; ad solutionem tributorum cogendus.

112 Nam priuilegia † quibus fidalgi gaudent, non sunt concessa fidalgis Castellanis, sed fidalgis totius Hispaniæ: Lusitani autem & Aragonii & Nauarri Hispani sunt. Et probatur *in l. 2. tit. 2. lib. 4. Ordin. l. 2. tit. 2. lib. 6. Recop.* inquit lex: *Queriendo guardar la franqueza, que hauian los fijosdalgo de Castilla, y de las Españas.* Neq; obstat, quod in aliquibus codicibus deficit Y. Quoniam sunt corrupti, & in omnibus codicib. Ordinationum antiquis, legitur Y vt patet in impressis Salmant. apud Dominicum Portonariis, Catholicum Typographum, Anno 1575. cum commento Docturis Didac. Perez. Rursus probatur hæc opinio in l. 1. tit. 4. part. 7. ibi, *Tuuieron por mejor los fidalgos de España.* Præterea probatur in principio tit. 5. part. 7. ibi: *Rieptanse los hombres fijosdalgo segun costumbre de España.* Deinde ita legimus in l. 1. tit. 2. lib. 4. Ordinat. ibi: *Porende el Emperador don Alonso, en las Cortes de Naiara, ordeno los fijosdalgo de España.* Postremo, in pragmaticis, fol. 187. & in pluribus legibus Styli legimus, *Hidalgo de deuengar quinientos sueldos, segun fuero de España.* Ex quo infertur, hos nobiles, qui fidalgi appellantur, disseminatos esse per totam Hispaniam, & *l. 2. tit. 2. lib. 4. Ordin.* dicit, vt seruentur immunitates, non solum fidalgis Castellanis, sed fidalgis Hispaniarum, scilicet incolentibus vlteriorem & citeriorem Hispaniam. Et licet ea lex sit condita a Castellano Rege, potuit Rex Castellanus immunitatem donare fidalgis, qui extra Castellam sunt: sed verba eius legis videntur omnino hic inferenda. *Establecemos, y mandamos, queriendo guardar la franqueza, que han los fijosdalgo de Castilla y de las Españas, que les sean guardadas todas sus libertades, franquezas, y essenciones.*

113 Præterea fidalgi, qui † sunt in vniuersa Hispania omnes descendunt ab eisdem parentibus: nimirum a Gothorum gente, & ab his qui cum Pelagio, Maurorum impetum fugientes, sese receperunt in Asturicam: neq; enim legimus Gallos aut Italos aut Germanos subsidio venisse Hispanis, vt barbarorum iugum excuterent, & si qui venerunt pauci

erant

erant, & in patriam redierunt; sed reliquiæ Gothorum, quæ cum Pelagio euaserunt, post annos septingentos pulsis barbaris Hispaniam receperunt.

114 Præterea † cum hidalguia probetur, probando immemorialem, certe immemorialis referenda est ad tempus, quod est magis vtile ei qui eam allegat, hæc [illegible] opinio communis, vt quam pluribus probat Al[illegible]x. cons. 6. n. 5. lib. 1. Ioan. And. & DD. in c. cum Ap[illegible]olicam, de his quæ fiunt a Prælat. Ias. cons. 156. co[illegible] lib. 2. Iacobinus de sancto Georgio, in tractatu feudorum. in verb. Cum mero & mixto Imperio, in fine. Balbus, in tractatu præscriptionum, in 1. part. 5. partis pr. q[illegible]. col. fin. Aufrer. in decis. Tholos. 439. iuxta quam opinionem hidalgus, qui immemorialem probauit, potest dicere, quod cum Rodericus Rex Gothorũ, & ceteri eius gentis Principes fuerint Reges totius Hispaniæ, & postea Ferdinandus magnus, pater Regis Sanctii, vulgo dictus Dõ Sancho el Brauo, fuerit non solum Rex Castellæ, verum etiam Nauarræ, & Aragonum. Ac præterea Reges Castellæ, fuerint Reges Portugaliæ, & supremo in eo Regno iurisdictionem tenuerint: sequitur. quod fidalgus, qui probat immemorialem, potest, etiamsi sit Nauarrus, vel Aragonius, dicere, progenitores mei præscripserũt aduersus Regem Castellæ, tempore, quo Rex Castellæ erat Rex totius Hispaniæ, & licet postea Regna fuerint diuisa, hoc mihi nocere non debet, vt in l. 1. quod nostrum, ff. de reg. iur. & in l. 2. tit. 2. lib. 4. Ord. l. [illegible] tit. 2. libr. 6. Recop. vbi cautum extat, quod etiamsi Rex alienet oppidum, semper fidalgis seruandæ

115 sunt suæ immunitates, & priuilegia. Non obstant † ex aduerso prolata. Primo, non obstat, quod nobilis in vna prouincia, non est nobilis in alia, nõ enim [illegible] simpliciter loquuntur DD. sed dicunt, quod cũ varii sint gentium mores, nonnunquam qui apud Italos habetur nobilis, non habetur nobilis apud Gallos: nimirum mercatores, in aliquibus Italiæ regionibus, non habentur ignobiles, & apud Hispanos habentur ignobiles, nimirum, mos regionis tribuit, vel adimit nobilitatem: at fidalgi nobiles habentur, non solum Castellæ, verum etiam Lusitaniæ, Aragoniæ, & Nauarræ, denique per vniuersam Hispaniam, hæc vera & solida nobilitas habetur. Non † ob-

116 stat, quod cæteri non possunt habere dignitates, & beneficia apud nos: quoniam fidalgi Lusitani, & ceteri, qui in vniuersa Hispania sunt, possunt probata immemoriali dicere, se præscripsisse cum Castellanus Princeps Rex erat totius Hispaniæ, & quod diuisio Regnorum sibi præiudicare non debet. Præterea d. lex Regia 18. tit. 3. lib. 1. Ord. l. 14. tit. 3. lib. 1. Recopilatio, est intelligẽda de beneficiis ecclesiasticis, & dignitatibus habẽtibus iurisdictionẽ. Deinde respõdeo ꝙ Rex Castellæ voluit, vt fidalgis totius Hispaniæ seruaretur sua immunitas, vt probatur in dict. leg. 2. Itaque fidalgi totius Hispaniæ, a carcere, & a tributis C[illegible]æ, immunes sunt, omnibusque honoribus fidalg[illegible] concessis, gaudere debent. Non obstat [illegible] 24. tit. 21. part. 2. quoniam ibi illa verba: Al Rey, [illegible] natural vassallo fuesse: significant, quod non cõ[illegible] crimen læsæ Maiestatis, nisi a subdito, vel [illegible], vt ib[illegible] probat textus.

117 [illegible]d † quamuis nobilis Italus sit, vel Gallus, qui licet [illegible] præscripserint nobilitatem, præscriptio non nocet [illegible] Principi suo, aduersus quem præscripsit, vt p[illegible] pr[illegible]. Sed adhuc Italus, & Gallus, potest [illegible] r [illegible] pro aduersus Romanos Cæsares, qui totius Europæ, Asiæ, & Africæ Imperium tenuerunt, & ex consequenti Hispaniæ vtriusque domini fuere. Et † quod nobilis probata immemoriali, potest referre [illegible] ad tempus sibi magis vtile, scilicet, ad tempus Romanorum Cæsarum, nobilitas enim ab antiquissimo tempore fuit inter homines, vt probat Dionysius Halycarnasseus, lib. 2. Antiquitatum Romanarum, & probatur Deuteronomii cap. 1. Sed obstat, quod Reges Hispaniæ, tam Gothi, quam recentiores, non sunt successores Romanorum Cæsarum, sed bello sibi Regnum pararunt. Hęc quæstio altiorem indaginem expostulat. Nunc ea opinio videtur probabilior, vt nobilis apud Italos, locum habeat inter nobiles in Hispania: immunisque sit a carcere, sed non a tributis, nam apud Italos non omnes nobiles immunes sunt a tributis, imo, neque apud Gallos; Cur ergo, quod Principi suo pendent, non pendent Hispaniæ Regi, præsertim, cum tributum, quod ipsi non soluunt, soluturi sint agricolæ, & viduæ. Hoc limitarem, nisi cæterus nobilis esset Hispanicæ stirpis, tunc enim ei suffragabitur maiorum præscriptio. 118

Illud † non prætereundum, quod dicit l. 3. & 5. tit. 2. libr. 4. Ordinationum l. 3. 5. & 6. titul. 2. lib. 6. Recopilat. Quod non potest fieri exsecutio in domo, neque in equis, vel armis fidalgi, Quæro, an hæc lex seruetur, moribusque sit recepta? Equidem, quod ad domum attinet, nunquam vidi vel audiui, eam seruare. Sed tantum quoad equos, & arma. Tu autem in actu practico, vide Ioan. Arce de Otalora, in tractatu de nobilitate 5. part. cap. vltimo. num. 2. Sed est quæstionis, quid si facta exsecutione liquet, fidalgum non alia habere bona, quam arma, vel equos; quæro, an ea capi, & pro ære alieno vendi possint? & magis est, vt vendi possint, ea textu in l. stipendia, Cod. de exsecut. rei iud. & ex notatis, per Robertum Marant. in speculo aureo, titulo de exsecutione, num. 55. & ex l. 3. titul. 27. parte 3. ibi: E non deuen entregar, por razon de debda, sobre que fue dado juyzio, en cauallos, ni en armas de caualleros, ni en bueyes de arada, cuyosquier que sean, fallando otros bienes del vencido, en que se pueda cumplir el juyzio. Nota hæc vltima verba ibi, Fallando otros bienes: ex quibus, a contrario sensu elicitur, quod si alia non reperiantur bona exsecutio fieri potest in armis vel equis fidalgi. Sed respondent quidam, quod lex illa, non loquitur in fidalgo, sed in milite; sed responde, ꝙ imo in milite maior erat ratio, cur statueretur, ne arma, vel equi eius venirent, etiamsi aliunde solui non posset: nam miles militat, &, in expeditione bellica occupatus, semper est in armis, ad Regni præsidium, puniendus tamẽ esset, nisi arma habeat. Quasi æquum videbatur, vt eius arma, & equi vẽdi non possent: etiamsi alia non haberet bona: nihilominus tamen aliter statuitur, in d. leg. 3. titul. 27. part. 3. Multo magis idem admittendum in hidalgo, qui domi in pace quiescit, neque semper militat, vt miles, qui est in bello. Denique tantam æquitatem præ se fert, hæc vox, Redde quod debes, vt optimo iure, si aliunde solui non possit, priuilegium hidalgi silere debeat. 119

120 Neque † enim nobilitas debet esse occasio, vt quis rem alienam rapiat, & creditor suam perdat: tantum ministris iudicũ æquũ est, vt ex domo viri nobilis, neq; equũ, neq; arma extrahãt, in principio exsecutionis: ꝙ si appareat aliter soluẽdo nõ esse, satisfaciendum ex quibuscunque rebus, ei qui pecuniam suam petit, & hanc opinionem probat Auen-

danins, in dictionario, in verbo *Cavallero.* Quæ essent manifestissima, & eum rigore exercenda, si nobilis de industria plures equos emisset, vt maiorem summam, nobilitatis titulo, retineret, vel bona absconderet: argumento eius, quod dixi supra, de eo, qui de industria militiæ nomen dat.

121 Præterea, † quod equi & arma hidalgi vendi possunt, si non sint alia bona, probatur, quoniam *l.4. & 5. tit.2. lib.4. Ordinat. l.3. 5. & 6. tit. 2. lib.6. Recopil.* solum dicunt, quod in vestibus, equis & armis hidalguis, non possit fieri executio. Executionem autem vulgo appellamus, primum rigoris actum, quo apparitor exsequendo præceptum iudicis, extrahit e domo debitoris res quas inuenit: sententia autem, qua iudex præcipit solutionem venditis bonis fieri, non appellatur apud nos vernacula lingua *exsecucion* sed *sentencia,* & post sententiam fit venditio: & iuxta hanc interpretationem, certe æquissimũ videtur, vt non existentibus aliis rebus, exsecutio vlterius procedat, & equi, & arma hidalgi capiant, & vendantur: priuilegium autem fidalgi, vel militis silet, si debet Regi, *l. 4. tit. 2. lib. 4. Ordin. l. 4. tit. 3. lib. 6. Recopilatio.*

122 Sed † quid *si debitor captus allegat se nobilem esse, & quod non est ob æs alienum premendus carcere.* Quæro, *an sufficiat quod summarie probet se hidalgum, vt soluatur e vinculis?* Mouet quæstionem, quod per negationem efficitur res dubia, & quod *l.6. tit.2. lib.4. Ordinat.* quæ habetur *l.9. tit.11. lib.2. Recopilat. & l.7. & 8. eod. tit. & lib.* Henricus Rex constituit, vt nobilis, cuius nobilitas non apparet per sententiam, quę in rem iudicatam transierit, teneatur tributa soluere. Quare videtur necessarium ad hoc, vt nobilis gaudeat priuilegiis nobilitatis, quod nobilitas appareat per sententiam, quæ in rem iudicatam transierit: sed distingue, aut enim nobilis habet pro se sententiam in possessione, & proprietate, & transiuit in rẽ judicatam, & res est plusquam manifesta: aut sentẽtia quæ transiuit in rem iudicatam, est solum in possessione, sed non in proprietate, & hoc etiam est manifestissimũ: inutilis enim esset res iudicata in possessione (*imo etiam inutilis esset ipsa possessio*) imo possessionem non haberet, si in hoc casu & similibus res iudicata sibi non suffragaretur, etiamsi pendeat iudicium proprietatis: sic Baldus *l. non ignorat, col. 3. & 4. C. de his qui accusar. non poss.* docet, quod si existens in possessione clericatus petat rẽ, quæ est pleni præiudicii, puta decimas, quasi possessio non sufficit, nisi ostendatur titulus, si pars aduersa allleget illum non esse clericum, si tamen quasi possessio allegetur ad defensionem, vel ad rem, quæ non est pleni præiudicii, & tunc quasi possessio sufficiet, etsi non ostendat titulum.

123 Sed res efficacius probatur ex Bald. *ibi col. 4. vers. in tertio casu:* vbi scribit, quod si ius personæ allegetur, ad impediendam executionem, quasi possessio illius iuris sufficit, ad illam impediendam, & ad consequendum priuilegium: puta, si aliquis damnatus ad pœnam laquei, alleget se clericum, & petat se remitti ad suum iudicẽ, certe, sola quasi possessio clericatus sufficiet: sic, quasi possessio alicui' qualitatis sufficit, quando tractatur de ea, non principaliter, neque ad plenum eius præiudicium, sed incidenter, *auctore Bald. in l. eam quam, colum. 3. vers. sed nunquid, C. de fideicommiss. & in d. l. non ignorat, column. 2. C. de his qui accusar. non poss.* & hanc opinionem probat Otalora, *in tractatu de nobilitate, in 2. parte princip. capit. 10.*

Si tamen nobilis, † nõ haberet confirmatam pos- 124
sessionem, per sententiam, quæ transierit in rẽ iudicatam, & non pendet lis super eius nobilitate, sed videns se captum, allegat priuilegium nobilitatis, ꝓlatisque testibus docet se nobilem, an hoc satis sit, si creditor id neget? hic nõ quadrat pragmatica Regis Henrici, de qua supra proxime *numero 122.* nam loquitur, cum mouetur principaliter lis super nobilitate, hic autem venit incidenter. Deinde Bald. *in l. non ignorat, col. 3.* dicit, quasi possessionem militiæ nõ sufficere, ut allegans se militem, remittatur ad militum magistrum. Præterea facit, quod innum[illegible] falso nobilitatis titulo venditant, prævalidique diuitiis, vel amicis, quidnis prolatis testibus probabunt: Quare, si hæc aperiatur ianua, pauci pro ære alieno constringerentur carcere, vel pro crimine torquebuntur, cum infinitus sit numerus plebeiorum, qui in patria, in catalogo nobilium sunt inscripti, cum nemo non sciat, eos esse ignobiles, & hæc possessio sufficere non debet, cum vbique terrarum adulatione vel metu extorqueatur.

Quare libenter eam sententiam probo, vt si ca-
ptus certo † sit illustris, vel alias nobilissimo genere 125
prognatus, soluatur e vinculis: vbi primum de parentibus & genere docet, nisi creditor neget non esse ex eo patre ortum. Moueor, quoniam notoriũ, & sententia æquiparantur, *leg. emptorem, vbi notant. Bart. & omnes, ff. de actio. empti.* & super filiatione ꝓceditur summarie; quod si nobilitas posset aliquo modo esse dubia, quoniam non omnis populus credit eum nobilem, certe iudex qui debitorem eximit e carcere, reus est peccati, & facit creditorem rem suam perdere, & pessime agit: & ita sentit Otalora, *d. c. 10. col. pen.* Sed est illud perpetuo notandum, quod si probaretur, virum quantumuis nobilem & illustrem abscondisse bona, certe, etiamsi eius nobilitas esset plusquam manifesta, & re iudicata confirmata, capi potest, tunc enim non capitur ex defectu nobilitatis, sed ex dolo: quo casu nobilitas non ꝓdest, *vt dixi hoc ipso capit. nu. 96. & c. 10. De debitore obligatoratione rei, num. 10. & probaui, c. 6. De hærede, nu. 26.* vbi debitor, qui fecit inuentarium, conueniri potest vltra vires hæreditarias, & in carcerem detrudi, si ꝓbetur abscondisse bona: licet, si hoc nõ probaretur, aliter esset statuendum. Facit etiam, quod licet, qui obligauit bona sua pro alio, non possit capi, si non obligauit personam, id fallit, si probetur illum abscondisse bona, vel alias dolum commisisse, *vt ao. ut supra hoc cap. n. 6.*

Item, † licet clericus pro ære alieno, non possit 126
duci in carcerem, fallit, si exportauit & abscondit bona: *vt scribit Sanseuerinus in tract. de debitore suspens. & fugit. qu. 6. quinta quæst. princ. Conarr. var. resol. lib. 2. cap. 1. n. 9.* Idem sentio, si malitiose corrumpit vel contriuit bona sua, vt in fortioribus terminis probatur *in l. etiam, § licet, ff. solut. matr. & ibi doctores.* Postremo illud addendum, quod si in quæstionem veniat, an quis sit nobilis, ille qui creditori tradit' fuit, non præsumetur esse nobilis. Eaque re probata, videtur probatus actus quidam positiuus ignobilitatis, sed non statim censeri debet notorie ignobilis, quid enim, si ex delicto iussus est operis satisfacere. Quid si non opposuit priuilegium nobilitatis? Quid si absentibus testibus rem probare non potuit,

tuit. in dubio tamen ignobilis præsumetur.

127 Sed disputatur † quotidie, *an doctor possit pro ære alieno capi, & an sit addicendus creditori?* Certe, quod doctor nõ legens, possit æris alieni ratione capi, docet Bart. *in l. medicos C. de profess. & med. lib. 10. in fin. & ibi Plat. & Rebuff. Paul. in proœmio C. num. 9 Cardin. in Clem. 2. in 4 q. de magistris*: quanquam solum dicit, quod est immunis, a muneribus realibus, & personalibus, & in non legentibus reliquit cogitandum. Sed opinionem Bart. sequitur Ias. *in § pœnales, num. 80. Inst. de act. Marant. in practica, 6. part. 3. & vltimo act. n. nu. 56.* & in doctore, qui exercitio est doctor, hoc admisit Alex. *in l. Centurio num. 1 ff. de vulg.* pro qua opinione facit textus *in d. l. medicos, ibi, professores*: Professores enim dicuntur, qui publice legunt, *vt in proœm. ff in fine*, & probatur ex Plinio *epist. 76*. Deinde faciunt illa verba *Doctores legum*, posita *in d. l. medicos*, non enim eo tempore cogniti erant, ii, quos appellamus doctores, quoniam eis pileus & annulus, solenni ceremonia oblatus nõ erat, tamen p. in pecunia tradebatur: sed quia iuuentutem docebant, ita probatur *in l. vnica, C. de emend. Cod. ibi. Et Berytensium doctorem Dorotheum*, dicitur enim *Berytensium doctor*, quoniam apud Berytenses iura prælegebat; non enim, vt dicimus *Doctor Theologiæ & Medicinæ, & reliquarum scientiarum*, dicimus etiam, *Doctor Berytensium est*: sed locus prælegendo iuri destinatus, vt dicitur, *in proœmio ff §. hæc autem 1. & improbatur in l. 1. C. de Iust. Cod. confir. Iuris Doctor in hac alma vrbe Theophilus*. Nota, quod dicitur *Doctor*, non simpliciter, neque otiose ad significandum inanis superbiæ titulum: sed dicitur *Doctor Iuris in hac alma vrbe*, quoniam in ea vrbe prælegebat. Idem efficacius colligitur ex Ælio Lampridio, in vita Alexandri Seueri, vbi de his, quos Alexander audisset, loquens, inquit, *Romæ grammaticos Scaurinum, Scaurini filium, Doctorem celeberrimum*. Nota, quod grammaticum appellat Doctorem, titulus autem doctoralis, non datur grãmatico, sed dicitur Doctor, quia publice docebat: Sic Hieronymum, & Augustinum, appellamus Doctores Ecclesiæ, quoniã docendo, & scribendo Ecclesiam suis scriptis illustrarunt.

128 Ex quo deducitur, † quod hoc nomen *Doctor* cuius fit mentio *in d. l. medicos*, non significat titularem doctorem, sed docentem. Quare, qui doctoria [illegible]lo vult effugere, ne ob æs alienum ducatur in carcerem, debet docere, quod ipsa vis verbi satis significat: ridiculumque videtur proferre dispositionem *d. l. medicos*, ad defensionem doctorum nostri temporis: cum tempore, quo ea lex condita fuit, doctores dicerentur, qui docebant, neq; alii cogniti essent. Imo, ipsa lex, non dicit solum *Doctores*, sed addit, *Doctores legum*. hoc est, *Professores*: hoc liquido probatur ex fine eius legis, ibi: *Multos instituant*, quasi ratione institutionis detur priuilegium. Comprobatur Bartoli opinio, *ex l. si duas, in pri. ibi: publice iuuenibus prosunt ff. de excusat. tutor.* Datum priuilegium, ob vtilitatem iuuentutis, quæ doc[e]tur, non ad augendam pœnam doctoris.

129 Quare non recte accusat Bartolum, Guido Pap. *in decis. 88. & d. decis. 388* vbi aduersus eum profert quatuor argumenta. *Primo, quod d. l. medicos* loquitur tantum non recte in doctoribus, sed errat: nam si ibi lex voluisset denotare hos, qui nunc appellãtur doctores, titulo magis, quam re, non enarraret tot scientiarũ professores medicinæ, fere omnium scientiarum professores sunt doctores. At lex secus fecit, imo postquam nominauit medicos, & grammaticos, & archiatros, addidit, *Et professores alios literarum, & doctores legum*: hoc est, qui docent leges. nam eo seculo titulares doctores nostri temporis cogniti non erant, imo neque Baccalaurei, *vt testatur Alciatus*, & doctissimus Erasmus *in libello de pronuntiatione*. Alioqui, si ea lex non requireret, vt ibi contenti actu profiterentur, certe medicus, etiamsi neque legat, neque doctor sit, gaudebit priuilegiis ibi contentis. Nam lex cum fecit mentionem medici, non addidit doctorem. quare ergo Guido & ceteri, qui cum eo sentiunt, requirunt, vt medicus sit doctor?

Certe vera ratio, quare in medico requirimus, vt 130
publice iuuenibus medicinam profiteatur, est, quoniam lex id significat ibi, *Et alios professores literarũ*. Nam verbum *alios*, ad similes est referendum, est enim huiusmodi dictio *alius* repetitiua similium, ex *gl. in l. si fugitiui, verb. alia, C. de seru. fugit. tradit Felin. in c. sedes, num. 6 de rescript. Ruin. cons. 8 num. 3. libr. 5. Alex. cons. 204. incip. consideratis, num. 4. vol. 2. & post infinitos quos refert Soc. iun. cons. 170. inc. circa præsentem, an. 3. vol. 2 Corn. cons. 187. n. 6. vol. 2. Paul. Paris. consil. 20. numer. 54. libr. 3. Menochius cons. 328. nu. 12. & seq. lib. 4.* & verbum *Professores*, eos significat, quos appellamus *Lectores*, est manifestissimum eis, qui vel summis labris bonas literas attigerunt, & liquet ex Plinio *lib. 3. c. 53 & epist. 76*. Rursus Guido adducit, quod si Imperator aliud sensisset, exponeret mẽtem suã: sed certe satis exprimit, cum dicit *Doctores*, quod verbum *Docentes* significat. Tertio adducit, quod pro opinione Bartoli nulla est lex, sed, & hoc ridiculum: nam ipsum verbum *Doctores*, opinionem Bartoli probãt. Quarto adducit, quod doctoribus aduocantibus conceditur idem priuilegiũ, sed errat; quoniam aduocato, non conceditur priuilegium, quod doctor sit; sed quoniam exercet officium aduocationis: alias sufficeret esse aduocatum: sed quod vera sit doctrina Bartoli, probatur ex textu singulari *in l. fin. C. de profess. & med.* vbi textus dicit, quod medici, & grammatici, & Philosophiæ præceptores (*præter priuilegia sibi concessa in d. l. medicos, & in aliis legibus eius tituli*) non sunt cogendi hospites suscipere, cum tamen sint professores: sed verba legis subiicere præstat, inquit lex. *Hæc autem professoribus memoratis, eorumque liberis deferenda mandamus.* Nota illud nomen *Professoribus*, quod omnẽ

tollit ambiguitatem. Nam † *Professor* dicitur, qui 131
publice scientiam aliquam prælegit, & priuilegia data *in l. medicos*, declarat *l. fi.* dari, qui sunt professores, nõ qui sunt professores doctores (loquor ex his, quos nostrũ seculu vocat doctores) Deniq; quod *in d. l. medicos, verbũ: Doctor*, significet docẽtẽ, & nõ doctorali titulo insignitũ, probatur *in l. magistros, C. eod. tit.* cuius verba sunt. *Magistros studiorum, doctoresq; excellere oportet moribus primum, deinde facundia. Sed quia singulis ciuitatibus adesse ipsi non possunt, iubeo, quisquis docere vult, non repente nec temere prosiliat ad hoc munus, sed iudicio ordinis probatus decretum curialium mereatur, optimorum conspirante consensu.* Nota † *Doctores* 132
dici eos, qui docẽt, nec de aliis sẽsisse *l. medicos*, quod dupliciter probatur *in d. l. magistros*. Primo, quoniã postquã dixit *Doctores* facit mentionẽ de eis qui docẽt cũ facũdia. Deinde, quoniã dicit, vt doctores nõ legãt, absq; facultate decurionũ, ergo illi doctores, nõ erãt similes his, quos hodie doctores vocamus: nã ii illud habẽt priuilegiũ, quod in actu doctorali, statĩ sibi cõcedit vt p

pria auctoritate (*non habita ob aliquo facultate*) docere possint: ergo de his non loquitur *l. medicos*: repetio tamen, quod Matth. Siluat. *singulari 59.* scribit generaliter, quod doctor non potest ob æs alienum capi, sed non aperit, an debeat legere, vel non? & cũ citet *l. medicos*, videtur intelligendus de doctore legente, nam id significant verba legis: eodem modo loquitur Roder. *in l. 2. tit. Delos gouernes. §. 5. vers. 3.*

133 Præterea Guido † Papa, in locis supra citatis intelligit dictam *l. medicos*, etiam in doctore non legente, & dicit, quod iuxta eam, etiam non legentes, non debet soluere tributa. Præterea Anchar. *in Clement. 2. de magistris*, dicit generaliter, quod doctor non potest capi, neque distinguit inter legentem, & non legentem, idem fecit Iaf. *in l. miles, num. 1. ff. de re iud.* & rem tractat Hippol. *in practica, verbo Attingam, n. 69.* Aretinus autem *cons. 95. incip. respondeo breuiter, col. 1. in princ.* non videtur probare opinionē

134 Bartoli requirentis, vt doctor actu legat; † quamquã, vt ex eius verbis liquet, nihil assecurat, tantum se refert ad consuetudinem, dicens seruari, quod simplex doctor nõ potest capi, maxime si sit aduocatus, quod ego non nego, imo est verum, si sit aduocatus, & sic vir ille non profert sententiam suam aduersus Bartolum. Ripa vero *in l. 1. n. 133. ff. sol. matr.* dicit, quod doctor, etiam non legens, non est cogendus suscipere hospites; allegat aduersus Bartolum, quod si *l. medicos*, vellet, vt doctor deberet legere, satis ei fuisset eximere professores litterarum, cum ergo addiderit doctores legum, necessario censetur admisisse doctores, non legentes, alias illa verba, *Et doctores legũ*, superflua essent. Deinde allegat *l. fi. in fin. ff. de muner. & honor.* Postremo adducit, quod medici (*etiam non legentes*) habent illa priuilegia, *vt in rubr. C. de profess. & med. lib. 10.* Ergo etiam doctores legum; sed certe Rubrica nihil aliud continet, quam hæc verba, *De professoribus & medicis*, quid hinc colligit Ripa? Deinde, quod arguit verba illa, *Doctores legum*, esse superflua, si intelligatur de actu legente, cum sufficeret dixisse, *Professores literarum.*

135 Certe, † cum lex illa contineat priuilegiũ aduersus ius commune, oportuit nominare omnes personas priuilegiatas, neque superflua dici debẽt, quæ ad maiorem declarationem adiiciuntur, *l. nec codicillum, C. de testam. Bart in l. 1. §. si quis ita. num. 9. ff. de verb. oblig. vide Ripam nu. 22. Corasium lib. 4. Comment. c. 10 num. 7. Alciat. reg. 3 præsumptione 34 n. 10. Molinæum in Rub. ff. de verb. oblig. n. 22.* Deinde, interrogare velim Ripam, cur in medico requiritur, vt profiteatur medicinam, cum lex non dixerit doctorem medicinæ, sed tantum medicum, & cur hoc non requiritur in legum doctore, cum lex dixerit, doctorẽ legum, hoc est, docentem leges: at in medico, nihil tale dixit: nihilominus tamen requiritur, vt legat, cũ positus sit ante illa verba, *Et alios professores literarũ.* Nam dictio *aliud*, est repetitiua sui iuniorum, vt vidisti supra proxime, *nu. 130.* quanquam Ripa neget necessarium esse, vt medicus doceat.

136 Postremo, † non obstat *l. fin. §. fi. ff. de muner. & honor.* quoniam videtur intelligenda de docentibus, & [illegible] *vt in l. si duas, §. 1. ff. de excus. tut.* [illegible] est lex expressius, & in *l. 4. C. de profess. & med. lib. 10. in rubr.* Oratione Diui Pii, liberalium studiorum professores non etiam eiusmodi doctores continentur. Nam verba, *Professores*, hoc est, publicitus prælegentes. Et quod ita sit intelligenda dicta *l. fi. §. fi.* probatur, quoniam facit mentionẽ Diui Pii, neque enim arbitror esse cognomen Vespasiani, rescriptum autem Pii, solũ fauet professoribus, *vt in d. l. 4.* Sed nouissime aduersus Bartolum pronuntiant esse magis communem opinionem recentiorum, Alciat. *in l. 1. nu. 47. ff. sol. matrim.* Cagnolus *in proemio ff. veteris, §. nos vero, nu. 255.* Parpallius *in l. placet num. 108. & 112. C. de Sacros. Eccles.* Sanseuerinus *in tract. de debitore susp. & fug. qu. 5. princ. vers. 4. quæro.* Roland. *consil. 66. num. 37. lib. 1.* Quibus videtur sufficere, vt quis sit Doctor ad hoc, vt gaudeat priuilegio *d. l. medicos*, etiam si non legat: equidem de Parpallio, Cagnolo, & Rolando nihil dicam: existimo tamen Alciatum pro sua puriori eruditione, & exacta cognitione linguarum discessurum ab his, qui dictam *l. medicos*, intelligunt loqui etiam in doctore non legẽte: cum eo tempore, quo lex illa condita fuit, non alii dicerentur doctores, nisi qui legebant. Tu autem notabis, *d. l. medicos, C. de prof. & med. lib. 10. in Codicibus Florentinis*, falso esse asscriptam Constantino. A. ad Volusianum, vt constat etiam *lib. 13. tit. 3. Cod. Theodosi*, a quo desumpta fuit, quemadmodum credimus Anton. Contio, in chronographia constitutionum Imperatoriarum, quæ in Codicibus Theodosianis, Hermogenianis, & Gregorianis referuntur, seruata Consulum, mentione, ac dierum ratione, condita fuit temporibus Imperatorum Valentiniani, & Valentis, Diuo Iouiano, & Varroniano Consul *mense Ianuar. Idus.* Theodosianus autem Codex (e quo desumpta est) habet in data *PP. Kal. Aug. Sirmio Crispo. & Constantino Cæs. Coss.*

Neque enim erant orta nomina hæc solemnia Doctorum & Licentiatorum, non professione, vel eruditione, sed pecunia quæsita. nemo enim offert pecuniam, cui non detur doctoris titulus: at non omnes eruditionem habent ad prælegendum publice, quare rectius dicuntur doctores, qui doctrinæ validis præsidiis suffulti docent, quam qui annulo, & pileo accepto, doctoralis dignitatis codicillos ostendunt, & nihil sunt minus quam doctores.

Sed ut ad Alciatum redeo, is *num. 47.* dicit, con- 1
suetudinem seruare, vt doctor non capiatur, etiamsi non legat. Adducit, quod cum in Aduocato, nõ requiratur, vt legat: idem dicendum in doctore. Sed dico, quod aduocato datur priuilegium, quoniam aduocationis officium laudabile est, & fauore dignum, neq; minus censentur prodesse reipublicæ, q̃ milites: at doctor, qui neque legit, neque aduocationis officium exercet, nullius reipublicæ eius eruditio esse videtur. Quare non est tanto fauore neque priuilegio dignus. Neque sic licet arguere, huic datur priuilegium, & non legit. Ergo, & doctori, etiamsi non legit: alioqui proferret quis hoc argumentum, monetariis datur priuilegium, ex *dict. leg. 1. tit. 20. libro 5. Recopil.* & non legunt, ergo in doctore, & medicos, non requiritur vt legat, etiam non debet requiri in iuris doctore: sed hac sane via, cum *l. medicos*, non requirat, vt medicus doctor sit, cur omnes nostri requirunt, vt medicus sit doctor: lex enim solum dixit *Medicos*, & quia addidit *Doctores legum*, dicunt, non intelligendo verba, quod etiam medicus debet esse doctor, cum eo seculo nulli fuerint huiusmodi doctores, qui solenni dato epulo oblataque pecunia doctores appellabantur.

D[illegible]nde

Deinde falsum est, non requiri, vt medicus legat; imo requiritur, vt in ea lege probatur. Siquidem postquam dixit *Medicos*, subiecit, *Et alios literarum professores*, & relatiuum *aliud* est repetitiuum similiũ, *vt vidisti supra proxime num 120.* Præterea id probatur *in l. si & in l. 2. eo titulo*, vt supra late probaui. Postremo, si lex illa dat priuilegium ob titulum doctorale, non ob professionem, quomodo non requirit, vt medici, & archiatri, & grammatici, & ceteri literarum professores sint doctores. Sed de his hæc dixisse sufficiat: nunc, quid sentiam, accipe.

138 Et certe † de Iure Ciuili, ne per somnium quidem requirebatur, vt medicus, aut Iureconsultus essent doctores titulares, sed vt profiterentur: & ita verissimum credo, quod de Iure Ciuili, medici, & iurecõsulti, & Philosophi, & ceteri profitentes honesta studia, non possunt duci in carcerem, & gaudent priuilegiis *d. l. medicos*, si autem non profiteantur (*hoc est publicitus disciplinas doceant*) non prodest quidquam titulus doctoralis, quoniam non est lex quæ tale quidquam definiat: tantum veteres doctores, suam agentes caussam, promiscue afferunt, quod titulus doctoralis sufficit, vt quis gaudeat priuilegiis *dict. l. medicos.* Quæ opinio si admitteretur in tanta doctorum multitudine, cum titulus minimo paretur (*præsertim apud Italos*) innumeri essent immunes, qui accepto titulo, & studia & libros abiecerunt.

Iure autem nostro † Regio approbata videtur o-
139 pinio Bartoli, vt non gaudeat dictis priuilegiis, nisi is, qui profitetur: ita significat *l. 8. tit. 31. part. 2. ibi: Otorgaron priuilegio a los maestros de las escuelas, & ibi: que muestran los saberes en los estudios*, & ita ibi notat Gregorius glos. *7. scholio. Que muestran los saberes*, & vidi iudicari in hoc Regio senatu Granatẽsi. Neque lex Regia requirit, vt sit doctor, & verbũ, *Maestros*, significat docentes.

140 Sed obiiciet † quispiam, quod non sufficit professio, nisi quis gradum comprobatæ dignitatis accipiat in gymnasio Salmanticensi, vel Pintiano, *correcta l. 8. in fin. tit. si part. 2. & d. l. medicos, ex l. 18. titul. 7. lib 1. Recopilat.* & quod dicit Guido *decis. 88. & 388. Paul. in proœmio C. nu. 9.* & ita videtur definitum, in pragmatica *126.* condita anno 1534. Sed lex illa solũ loquitur de immunitate tributorum, qua non gaudent, nisi ii, quorum eruditio concesso titulo approbata est in illis gymnasiis. Cætera tamen priuilegia, professoribus a iure concessa, nõ sunt correcta. Neque enim est discedendum a verbis & peculiari decreto eius legis, & solum in eo casu, in quo loquitur, admittenda est correctio, quæ semper fugienda vbicunque possibile est, Leges enim sunt (*vel esse debẽt*) [illegible] consilio proditæ, vt nunquam credendum sit, esse, quod abrogetur: quare in tributis solum intelligo, quod corrigit *dictam l. 8. in fi. tit. fin. part. 2. & d. l. me[illegible]*

141 [illegible] illud † palam est, quod si doctor, legens vel non legens, dolum commisisset in contrahendo, vel al[illegible]ndendo, vel corrumpendo bona, vel ex deli[illegible] beret posset duci in carcerem ex his, quæ docu[illegible] *& 9.*

Ru[illegible]us si doctor de industria publice prælegeret,
142 ne in carcerem ob contractum æs alienum ducatur: ce[illegible] hoc [illegible] prodesse non debet, *vt dixi supra.*

Postremo, † si d[illegible]or, indoctus quispiam circu-
143 lator sit, non curandum de inani titulo doctoratus, neque de opinione, quam tot eruditi probant adversus Bartolum: nam doctor indoctus, non gaudet priuilegiis doctoralibus, *auctore Cardin. in clem. 2. in 2. quæst. de magistris, & ii, qui scholia adiecit Guidoni, decisione 88.* Item non curandum de communi opinione quando quis ex rescripto consequutus esset titulum doctoralem, *argum. l. si ita quis. § fi. ff. de leg. 2. notat Guido dict. decision. 88. column. 3. & decis. 388. num. 7. Faber in § fin. Instit. de iure natur. genti. & ciuili.*

Vltimo † illud non prætereundum quod Paul. *in prima constit. C. num 9.* dicit, quod quilibet doctor 144
legens, est immunis in propria patria ab omnibus oneribus realibus & personalibus, quasi extra patriã immunis non sit. Sed certe si paulus id sensit (*neque enim suspicor tantum virum id sensisse*) errauit: nam & extra patriam non potest vllo munere, reali vel personali, premi, nec in carcerem duci, *vt in d. l medicos; ibi. Rebus quas in ciuitatibus suis possident: & ibi & neque in prouinciis hospites recipere, nec vllo fungi munere, nec ad iudicium deduci, nec ex in, vel exhiberi, vel iniuriam pati.* Idem probatur *in l. Grammaticos. Cod. de profess. & medic. lib. 10. ibi. Nec eorum domus, vbicunque posita, militem, seu iudicem suscipiant hospitandum.*

Is autẽ, † qui se defendit sub prætextu quod doctor sit, vel professor, cum neutrum sit verum, ex- 145
plodendus est, *l. qui sub prætextu, C. de Sacros. Eccles. l. quidam ignauia, C. de decur. lib. 10. Alex. in l. centur. n. 17. ff. de vulg.*

Ex his apparet, † doctorem legentem, vel quem- 146
libet alium honestissimorum studiorum professorẽ, non esse pro ære alieno addicẽdum creditori, illa n. certissima regula est, quod qui nõ potest duci in carcerem, non est addicendus creditori. *vt probaui c. 3. num. 2.* Meminisse tamen oportet, quod dicta *l. medicos*, non seruatur in professoribus grammatices.

Sed quid † sentiendum in aduocato, an est pro 147
ære alieno capiendus, & addicendus creditori? Certe aduocatus, præsertim indocti quidam rabulæ, canibus quam hominibus propiores, per fas & nefas lucellum parantes, indigni videntur omni fauore. Patrocinia enim eorũ nõ æquitate sed pecunia metiuntur: quare Apuleius *libr. 10. Metamor.* appellat eos capita vilissima, forensia pecora, ac togatos vultures. Et Seneca, *Iuridici* (inquit) *velut canes acerrimi, non nisi oblato cibo, mansuescunt.* Et Columella *in præfatione* conqueritur, latrocinium aduocatorum, pro nocentibus ac innocentibus aduocantium, permitti intra mœnia, & in ipso foro: & quidem (*[illegible] testatus sum*) aduocati, qui huiusmodi sunt moribus, latronib. publicis nocentiores existimandi sunt: impune enim, & cum imperitæ plebis laude, in medio foro latrocinantur.

Si tamẽ aduocatus † vir sit grauis, moribus Chri- 148
stianis, aduocatum præstans non calumniatorem, dignus est omni fauore, veritatem enim diligenter scrutatur, iuris decreta conquirit, iudicis aurẽ vellicat, ingeñium acuit, antiquorũ lucubrationes ad eruendam veritatem diligenter euoluit; denique assiduis lucubrationibus clientibus suis, honorẽ, rẽ, vitam, & posteros defendit; nõ proferens somnia, non sophismata, nõ verba detorta, sed veritatẽ ipsam, prudentiæ & eloquẽtiæ lumine relucẽtẽ; vixque arbitror, bono aduocato parẽ gratiã referri posse: hũc ego libẽter, & a dispositione huius legis, & a carcere eximã, & inter viros nobilissimos collocabo: hos n. quos

eruditio & virtus commendant recte. Et prudenter appellat nobilissimos Gratianus Cæsar *in l. prouidēdum, C. de postul. ibi. Quos meritum aut vetustas nobilissimos fecerit.* Et depolito etiam officio dicuntur clarissimi, *l. 1. C. de aduoc. diuers. iud.* quare torqueri non possunt, *Bart. l. 1. § est & alius ff. si quis a par. fue. manu. Alexand. in l. Centurio ff. de testam. milit. Rodericus in l. 2. titul. De los gouernos, § quanto queritur, col. 4.*

149 Neque minus † vtiles reipublicæ censentur, quam milites: ideo. & ipsi militare dicuntur *in leg. aduocati, C. de aduoc. diuers. iud.* neque minus prouident humano generi, quam si prælijs atque vulneribus patriam, parentesque saluarent, *vt in dict. l. aduocati* dicitur.

150 Quare † eos æquiparari militibus, scribit Baldus ibi. & quod gaudent priuilegio militari, in hoc ꝙ non possint capi, neque torqueri, sicut milites. notat gloss. *in l. miles, ff. de re iud. & ibi Alexand. & Ias. num 8. & 9.* testatur hanc esse communem sententiam gloss. *in l. 1. § est & alius, in verbo Cœperit. ff si quis a paren. fuer. manum.* & ibi Bart. Cyn. & Salyc. *in l. 1. C. de iur. & fact. ignor. Alexand in d. miles. Raphael consil. 21. in fine.* Aduocatorum enim exercitiū videtur esse literata militia, *l. proximos. C. de proxim. Sacro scrinio, lib. 12.* Et quod aduocatus, non potest ob æs alienum capi, scribit *Alexand. in dict. leg. Centurio, n. 25 ff. de vulg. Roder. in l. 2. tit. De los gouernos. §. queritur, col. 4. vers. tertio limita.*

151 Et quod gaudet priuilegiis textus *in l. medicos, C. de profe. & med. lib. 10.* notat Guido Papa *d. decision. 88 & decis. 388 Ripa & Alciat num. 47. in l. 1. ff. solut. matrim. Aretin consil. 9 . col. 1.* Respondeo breuiter. vbi dicit ita seruari consuetudine, & ita iudicatur in hoc Regio Senatu Granaten. & est moribus receptum: vt neque in libris aduocati possit fieri executio. sunt enim veluti arma; & sicut arma militis nō capiuntur, ita neque libri aduocati, qui literatam militiam exercet; & quod aduocatus non capiatur ob æs alienum, est opinio prudens (*cessante dolo*) vel opinione fraudis in abscondendis bonis, vt in nobili dixi: eamque inuiolabiliter obseruarem nisi aduocatus tabula sit, circumforaneus, aduocati nomine indignus, vt in doctore indocto docui *nu 143.* & in aduocato scribit, qui scholia addidit Guidoni Papæ, *d. decis. 88.*

152 Quod † tamen attinet ad tributa, certe Guido in dictis locis pronuntiat, aduocatum immunem esse a solutione tributorum *ex d. l. medicos*, & eius opinionem sequitur Marcus Mantua *obseruationum libr. 2. c. 17. in princ. Tiraq. in tract. de nobilit. cap 29. num. 14.* Sed consuetudo non admittit apud nos, vt aduocatus immunis sit a solutione Regiorum tributorum, erit tamen immunis a muneribus personalibus, *vt in l. sancimus, C. de aduoc. diuer. iud l 8. tit fin. part. 2.* hoc enim non arbitror esse consuetudine abolitum. Notandum tamen, quod consuetudo apud nos non admittit, vt aduocatus non exigatur in plus, quam facere possit. Item aduocatus nō gaudet priuilegio militari, in his, quæ militibus propter iuris ignorantiam conceduntur, *vt Paul. Alex. & Ias. in d. l. miles ita.* Sed fuit aliquando in hoc Regio

153 Senatu Granaten. maxime controuersum: An † aduocatus, in contractu, renuntians priuilegio aduocationis, possit capi ob æs alienum, & an valeat priuilegii huius renuntiatio; & tandem cum item esset, in varias sententias, id obtinuit, vt renuntiatio non valeret: *sed quandoque* vt Liuius inquit *maior pars vincit meliorem.* Scio doctis plurimum deferendum honoris, vnusque sum ex eorum numero, quibus maxime placet, studiosos perpetuis extolli honoribus: sed falsum reputo, aduocatum non posse renūtiare suo priuilegio, de qua re (*vt omittam tot argumenta relata in quæstione de nobili*) est textus expressus *in l. 8. tit. fin. part. 2.* Vbi lex de priuilegiis eruditorum loquens, inquit: *No son tenudos de ir en hueste, nin en caualgada sin su plazer.* Nota hæc verba vltima *Sin su plazer*, ex quibus a contrario sensu elicitur, ꝙ si velint, possunt suo priuilegio renuntiare. Meminisse tamen oportet, quod licet gloss. & dd. *in d. l. miles* tribuant aduocato priuilegia militum, id non habet locum quoad hoc, vt in acquisitis non conueniatur vltra quā facere possit, neque id admisit cōsuetudo, neque seruatur, vt inquit Paulus, *in d. leg. miles.*

Sed quid si debitor † vir sit, excellēti virtute præditus an hic addicendus erit creditori? Mouet quæstionem, quod excellens virtus, est vera & solida nobilitas, *c. nos qui, 40 dist. & ibi Domin. & Cardin Alex. c. pen. de preben. & ibi Hostien. Ioann. Andr. Anton. & Imol. Hostiens. in summa tit. de rest. §. quis restitu. circa princ. Ioann. Andr. & Collectar. in c. 1. de donat. Dyn. Abb. & Angel. in l. si quis stipulatus sit Stichum. § 1 quis 150. ff. de verb. oblig. Alber. in rub. ff. de S at. Angelus & Platea in leg. 1. Cod. de conduct. in publ. horre. lib 10.* 154

Et quicquid † sit, certe omnes admittunt, virtutem nobilitati anteponendam, *Bald. cap pen. in pr. de probatio. vsus textum in l. pronuntiatio, §. matrem familias, in fin. ff. de verb. signif. late Tiraq. de nobilitate, c. 4. num 16.* ergo, cum nobilis immunis sit a dispositione huius legis, idem videtur dicendum in viro, cuius virtus omnibus conspicua, suo exemplo alios allicit, ad bene viuendum. 155

Deinde † cum in criminibus habeatur ratio eximiæ virtutis eius qui deliquit, vt clementius cum eo agitur, *vt in l. non omnes, in princ ff. de re milit. Alex. cons. 121. viso processu, col. 2. vers. concurrit, lib. 7. Couarr. resol. lib. 2 c 9. num. 7. ad fin & num. 8.* multo magis id erit dicendum in non soluente æs alienum, vt habeatur ratio virtutis eius. cum cessatio solutionis possit vacare culpa: At, delictum nō potest committi absque malitia, & vehementior debet esse iudex in puniendis criminibus quam in exigendis debitis: & nihilominus, in puniendis criminibus habetur virtutis & anteactæ vitæ ratio: *vt notat in l. quid ergo, §. pœna grauior. ff. de his qui notant. infam. Bald. in l. data opera. col. 1. C. de his qui accus. non poss.* [illegible] mitius agitur cum simoniaco quē anteactæ vitæ probitas commendat, *c. cos qui 1. q 7. Abb. in c.* [illegible] *speciali, per textum ibi. de offic. deleg. Barbat. in* [illegible] *col 9. ff. de verb. oblig.* In Senatu & apud [illegible] apud Principem, & vbicunque iuris clementia [illegible] habet locum deprecatio, in qua plurimum [illegible] lent, ex ipso qui reus est, hæc tria in vita præterita: si innocens; si bene meritus; si spes in futurum innocenter victuri. Rursus Quintilianus *decl.* [illegible] *310. inquit in fine, Quod qualecunque crimen* [illegible] *nari meretur, donari virtuti.* 156

Sic assertioni † boni viri standū, iuxta gl. [illegible] celebrem *in l. Titio vnde m. ff. de con* [illegible] *dem* [illegible] *Paul. & Angel. Bart. in l. non solum §. morte, in* [illegible] 157

ff. de noui. ope. nuntia. Bald. in l. iudicia. q. 4. Cod. de rei
vendicat. Abb. col. 1. & Felin. col. 3. in c. cum contingat, de
rescript.

158 Deinde boni † viri, etsi non polleant facultati-
tibus, pollent fide; plerumque autem homines æsti-
mantur idonei, non tam patrimonio quam fide, *vt*
in l. si quis stipulatus sit Stichum, §. fin. ff. de verb. oblig.

159 Quare Paulus † ibi docet, quod pauper, etsi non
possideat immobilia, est idoneus fideiussor, si est vir
probatæ fidei, solitus seruare promissa: cuius opi-
nionem probat Hippol. *in l. 1. §. ad quæstionem, col. 3. ff.*
de q. Alex. in l. 2. vers. item limita, ff. qui satisda. cog. & ibi.
Ias. fallen. 3. sic Bald. *in l. precibus, col. 6. C. de impub. &*
ali. dicit, illum esse idoneum, quē virtus probat. Er-
go, si debitor vir bonus est, semper dicetur idoneus;
quod si est idoneus, non est addicendus creditori,
neq; coniiciendus in carcerem.

160 Sic fere semper † dispensatur cum bonis viris, *vt*
in c. Lugdun. 9. q. 2. & in cap. tali, 1. q. 7. c. ordinationes, 9. q.
1. c. si quis a simoniacis, 1. q. 1. cap. innotuit de electio. & ibi
Abb. in 7. notabili, text. in cap. de monachis, 77. distinct.
161 Sic propter † excellentiam hominis receditur ab o-
mni iure, *ita Bald. in l. sed & reprobari, §. amplius, ff. de*
excu. tut. ibi: Maxime disciplinatus. Roman. Alex. & Ias.
in l. cum quid, ff. si cert. pet. Barbat. in proœmio Clementi.
verb. salutem, col. 11. ver. octauo. Ias. in l. 1. col. 2. ff. de le-
gibus, Felin. in rub. de maiora. & obedient. col. 3. Verun-
162 tamen vt fateor, † mitissime & honorifice agendū
cum bonis viris: ita nego, creditorem inuitum co-
gendum parcere bono viro sibi debenti, licet æquū
esset & maxime Christianū, cum eo mitissime agere,
iuxta Dñi verbum Mat c. 18. dicētis: *Serue nequam*
omne debitum dimisi tibi, quia rogasti me; nonne ergo o-
portuit & te misereri cōseruitui, sicut ego tui misertus sum?
163 Non n. † quis cogitur facere beneficium, neq; pro-
pter personam est recedendum a legis decreto, nisi
cum magna & probabili caussa, *c. miramur, 61. distin.*
ibi. Non n. in cuiusquā persona prætermittendum est, quod
institutu generalibus continetur: & ibi glossa notat, non
esse recedendum a iure cōmuni, propter personam.
164 Quare † nemo est ante ætatem legitimam presbyter
ordinandus, etiamsi sit valde idoneus, *capit. 1. distin.*
78. & Bald. per textum ibi, in capit. 1. in vltimo notabili,
vt lite penden. dicit, quod propter vitæ meritum, non
est discedendum a dispositione iuris communis,
idem tradit Barba. consil. 18. incip. præclare, col. 10. libr. 2.
Ias. in l. qui iurisdictioni, colum. fin. ver. pro ista limita-
tione, ff. de iurisdict. omn. iud. Dec. in cap. postremo, in fin.
165 *de appel. & in c. at si clerici, colum. 4. de iudi.* Nam † vbi
tractatur, de simplici iustitia, non curamus de me-
ritis personarum, *Bal. c. sedes, paulo ante fi. de rescrip. arg.*
l. cum pater, §. rogo, ff. de leg. 2. c. mulier, verbo sancta, 23.
dist. sic vitium illegitimationis, non suppletur pro-
bitate vel virtute illegitimi, imo, prorsus necessaria
est dispensatio, *Rom. cons. 216. incip. electio dicti Domi-*
ni, colum. 2. versic. cæterum, argu. c. innotuit, de electione.

166 Præterea, viri excellens † virtus, vel sanctimonia,
non operatur in alterius præiudicium, quando est
caussa grauis vel magni momenti, Bal. *in l. vna, col. 3.*
in 2. oppos. vers. quid ergo, C. de præsumpt.

167 Et rem † affirmat Dec. *in capit. caussamq; in fin. de*
offic. deleg. vbi dicit, quod quando tractatur de præ-
iudicio tertii, non curatur de generali præsumptione,
qua quis præsumitur bonus, *Abb. in cap. cum in iure in*
prin. de offi. deleg. sic habemus verbum domini dicen-
tis: *Ne respexeris in faciem pauperis,* ad quod expende
illud D. August. super Psalm 33. dicentis: *Ne amisso*
iudicio sis pauperi in mala caussa misericors, cuius si paruo
sacculo (id est paupertatis) percutis cor, & tanto nequiorem
reddis, quantum iusto sibi fauere videt: licet alioqui pau-
peres tantum nobis commendarit, vt dixerit: *Quod*
huic dedisti, mihi dedisti. Quare si bonus vir ære alie-
no prematur, non soluam eum e vinculis, inuito
creditore, sed rogabo & interpellabo creditorem,
pecuniam ab his, quibus caritas cordi est, efflagita-
bo, vt vir optimus exemplo, & optimis vitæ actio-
nibus, reipublicæ prosit. Neque si iudex sim, aliter
eum eo agam, quam si frater sit, non tamen spolia-
bo creditorem actione sua: nam excellens virtus ra-
pit in amorem, & admirationem sui, sed non rapit
ab inuito actionem suam: neq; est lege cautum, vt
quis teneatur dare vel remittere creditum, ei, qui
excellentis virtutis nomine clarus est.

Non obstat, quod † virtus est vera nobilitas; fa- 168
teor, est apud cœlites: sed tamen crassum vulgus, cui
humanæ leges sunt præcipue conscriptæ, virtutem
vel spernit, vel paruo in pretio habet: bonos viros
laudamus tantum, sed tamen non ornamus pecu-
liaribus honoribus, neque defendimus peculiarib.
priuilegiis, præsertim, vt non cogantur debito satis-
facere. Deinde vir Christianæ integritatis, non de-
bet recusare satisfactionem æris alieni: cum non di-
mittatur peccatum, nisi restituatur ablatum: satis-
factio autem deficiente pecunia; debet fieri ope: &
& obsequio, *vt in hac lege dicitur.* Rursus non obstat,
quod in criminib habetur ratio eximiæ virtutis. Id
enim quo ad hoc, vt pœna mitior sit, vel honestior,
sed non quoad hoc, vt delicta remaneant impunita,
contra *l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil. l. licitatio, §.*
quod illicite, ff. de publ. & vectig. c. vt famæ, de sentent.
excommun. vbi gl. & Abb. Ferrara, de appellation. cap. 12.
nu. 176. Thom. 5. tract. Doctor. nouiter impresso. Ascanius
de patria potest. effectu 8. num. 16. tom. 8. part. 2. eorun-
dem tractatuum. Et sic iudex quatenus poterit aget mi-
tissime cum debitore, qui vitę probitate excellit, nā,
& in præfinitione temporis, & in omnibus ei faue-
bit quantum patietur æquitas.

Deinde nō obstat, quod † vir bonus semper cen- 169
setur esse idoneus. Fateor, est idoneus fide, sed non
facultatibus: quare vir bonus, & optimæ fidei, non
censetur idoneus, si est pauper, *Alex. in l. 2. ff. qui satis-*
dare cog. Aretin. & Ias. in l. si quis stipulatus sit Stichum,
§. fin. ff. de verb. obligat. Tiraquel. de temporan. pœnis, c. 51.
nu. 43. quæ opinio verissima est, quando non fides,
sed quantitas patrimonii spectatur. Præterea † non 170
obstat, quod dispensatur cum bonis viris, quoniam
cum requiratur dispensatio, satis significatur; fieri
aduersus dispositionē iuris cōmunis. Quare ad dis-
pensandum, & derogandum dispositioni legis, re-
quiritur auctoritas Principis, qui solus potest vti
clausula *Non obstante, gl. in c. fi. in verbo Figura, de here.*
in 6. Ioan. Andr. & Dd. in c. fin. de offi. Archid. Alexan. in l.
Centurio, nu. 32. ff. de vulg. versic. & subdic. quanquam
fateor, quod in his, quæ in arbitrio iudicis consi-
stunt, potest iudex dispensare cum bonis viris, pecu-
liari fauore eos prosequendo, eximendoque virtu-
tem, ab his, quæ molestiam vel dedecus adferunt,
non tamen poterit ratione virtutis debitoris mei ef-
ficere, vt ego amittam creditum, & pecuniam quam
illi mutuaui, *vt dixi supra.*

Postremo non obstat, quod † propter virtutem 171
hominis receditur, ab omni iure: contra enim sen-

tiunt ii, quos citaui: & sane receditur ab omni iure, in his, quæ propter fidem exiguntur, habetur enim magna fides bono viro, & in his, quæ arbitraria sunt, & respiciunt honorem, vel contumeliam: sed non receditur a iure in his, quæ respiciunt præiudicium tertii, non n. bonus vir liberádus, nisi restituat, quod accepit: tantum repræsentata virtute sua, poterit rogare creditorem, vt cum eo mitissime & honestissime agat, quantum clementia & æquitas patiuntur, alias bonus vir non est, qui satisfactionem recusat. Paulus ille magnus propugnator Ecclesiæ, ille (*inquam*) electum organum Christi, & diuinis adsuetus eloquiis, consuebat coria, ne cuiquam esset grauis, & ne ab vllo quidquá acciperet, quid facturus, ne cuiquam suam rem adimeret. Et Paulinus Nolanę vrbis episcopus, vir sanctitate & doctrina clarus, Hieronymi pręconio, in seruitium se dedidit barbaro viro, vt filium viduæ a captiuitate liberaret, *vt auctor est Paulus Diaconus in vita Martiani Cæsaris.* Itaque sanctissimi viri, etiam non debentes, sese in seruitium tradiderunt, vt alienis debitis satisfacerent. Illud tamen non omittendum, quod iudex in taxatione temporis, quo debitorem seruire iusserit, respicier personam debitoris: nam si vir bonus sit, aut excellenti aliqua arte prædítus, vel primariorum ciuium cognatione clarus, vel olim diues, seu nobilis, vitæ splendore florens, dolebit hominis vicem, operasq; & tempus moderatissime taxabit, curabitque huiusmodi debitores in famulitium nobilissimi alicuius viri dare, vel alicui simili exercitio mancipare, vt ex stipendio satisfaciat creditori: argu. eorum, quę dixi supra. Et quoniam aliter vir primarius, aliter plebeius est ducendus in carcerem, *l. 4. tit. 29. part. 7. Bart. & Alexand. ibi in additione in l. 2. §. torquentur, ff. de re milit.* addici autem creditori durius est, quam in carceré duci: idem sentio in casibus, in quib. nobilis non gaudet priuilegio nobilitatis, idé in eo, qui olim fuit positus in dignitate, nam & ii, deposita dignitate, de iure ciuili torqueri non possunt, *l. nihil, in fi. C. de q. l. fin. ff. de decurio Salyc. in l. D. Marco, Cod. de quæstion. Plat. in rub. Cod. de decur. lib. 12. Bald. in l. de quæstione, C. eodem titul. Carrerius in pract. nu. 180. vers. & ampliant:* quanquam hoc non seruatur, *teste Gandino, & Odofre. in loco citato per Carreri. in* Prohibitus autem torqueri, an possit in carcerem duci, tradit Platea *in l. nemo carcerem, nu. fin. C. de exact. tribu. lib. 10.* Sed res iuxta priuilegii caussam videtur definienda.

Et quod dixi de eo, qui in aliquo artificio excellit, probatur ab omnibus *ex l. ad bestias, ff. de pœn.* quæ, licet id non probet, est opinio vera, etiam in criminibus, *vt per Oldra. & Alber. ibi Alcia. Parerg. lib. 2. c. 28. Roman. sing. 725. Couarr. variar. resol. lib. 2. c. 9. n. 6. Iason in l. lex est, col. 2. ff. de legi. Capolla. cautel. 2. Hippol in pract. § expedita, nu. 42. & in §. opportune, col. 2. Carre. in tract. de homicid. §. 7. nu. 72. Capol. in l. mercis, nu. 15. ff. de verb. sign. Alex. in l maritum, ff. solu. matri. Bald. in l. si quis crediderit, in 2 lec. ff. de pact.*

SVMMARIA.

1 *Sacerdos non addicitur creditori, neque in carcerem mittitur nisi ex delicto debeat, & nu 6.*

2 *Priuilegia militum, ne pro debito ciuili incarcerentur, ad sacerdotes extenduntur, ne religionem deserant, & nu 3.*

4 *Clericus an gaudeat priuilegio, ne conueniatur, vltra quam facere possit.*

5 *Clericus non potest renuntiare priuilegio, ne conueniatur vltra quam facere possit, etiam cum iuramento, & num. 8.*

7 *Ex debito, & instrumento non liquido, non solum clericus, sed nec laicus, capi potest.*

9 *Clericus sacerdos, non cedit bonis, neq; ob debitum excommunicatur, sed satisfacit promissione iurata de soluendo, dum ad pinguiorem fortunam peruenerit.*

10 *Qui capi non potest non compellitur ad cessionem bonorum.*

11 *Curia Parisiensis capit clericum pro debito ciuili.*

12 *Clericus suspectus de fuga, aut occultans bona, capi potest pro debito ciuili.*

13 *Dolus est delictum.*

14 *Clericus in quibus casibus luit in corpore, patitur pœnam de manu iudicis ecclesiastici, licet iure permittente per iudicem secularem fuisset damnatus.*

15 *Iure Regio hodie clericus ratione conductionis Regii vectigalis, in carcerem etiam Regiam duci, & capi potest, & ibi de intellectu l. 18. Styli.*

16 *Clericus degradatus, quia falsauit literas, vel sigillum Romani Pontificis, potest capi, & incarcerari pro alieno debito.*

17 *Quibus casibus degradatus amittat priuilegium clericale.*

18 *Executio facienda in bonis clerici, ad imitationem executionis, quæ fit in bonis militis.*

19 *Stipendium sacerdotis, dicuntur fructus & redditus sacerdotii.*

20 *Clericus minorum ordinum, cogitur ad solutionem æris alieni, vt alius laicus.*

21 *Clericus inops qualiter cogitur soluere pensionem beneficii.*

22 *Ob debitum ante susceptionem sacrorum ordinum, qualiter conueniatur clericus inops, & an gaudeat priuilegio sacerdotali.*

23 *Seruus sine licentia domini ordinatus deponitur, & domino restituitur.*

24 *Debitor inops creditori addictus, si interim ordinetur, & dominus creditor contradicat, an debeat degradari, & creditori restitui, & an audiatur si velit seruire per substitutum.*

25 *Collegia & monasteria possunt bonis cedere.*

26 *Scholastici debitores, si inopes sint, an capi & creditoribus addici debeant.*

27 *Monachus pro debito ciuili, nec capitur, nec in carcerem ducitur.*

28 *Debitor, qui in fraudem creditorum ingreditur monasterium, non debet recipi ad monachatum.*

29 *Qui debet monasterio, si ipsum ingrediatur, liberatur a debito.*

30 *Monacho si mutuum soluatur, vel depositum deponatur, liberatur debitor.*

31 *Per Baptismum, an baptizatus effugiat manus creditoris.*

32 *Baptismus in foro iudiciali nihil remittit.*

33 *Adscendentes, socer & mulier, & ii, qui non conueniuntur in plus quam facere possunt, non possunt capi, nu. 34. & 57.*

35 *Istud priuilegium minime posse renuntiari, etiam cum iuramento, & n. 36 idem in marito nu. 37. & 38.*

39 *Pater spiritualis, an gaudeat priuilegio contra filium spiritualem, ne conueniatur vltra quam facere possit.*

40 Fi-

40 *Filius spiritualis tenetur praestare aliment a patri spirituali inopi.*
41 *Patri spirituali eadem reuerentia debetur, quae patri carnali.*
42 *Pater spiritualis, non potest vocari in ius sine venia.*
43 *Patre capto a creditoribus, si filii eius petant sibi addici, ob dotem matris; an pater sit filiis addicendus, & an filii praeferantur aliis creditoribus, & num. 44.*
45 *Beneficium ne conueniatur quis, vltra quam facere possit, an transeat ad heredem patris spiritualis.*
46 *Heres extraneus vxoris, matrimonio soluto, an teneatur istud beneficium deferre marito testatricis, & nu. 55.*
47 *Liberi a parentibus, an in carcerem coniiciantur pro debito.*
48 *De Iure Ciuili potest filium exigi, in plus quam facere potest.*
49 *Mariti priuilegium transit ad omnes de sobole.*
50 *Priuilegium mariti, ne conueniatur vltra quam facere possit, competit ei, siue debeat ex caussa dotis, siue ex qualibet alia caussa, & nu. 54.*
51 *Filii & descendentes, an hoc priuilegio possint renunciare.*
52 *Pater non tenetur semper alere filium.*
53 *Quando cadat obligatio inter patrem, & filium: remissiue.*
56 *Casus in quibus maritus ab vxore conueniri potest, in plus quam facere possit.*
58 *Socer decipiens generum amittit priuilegium, ne conueniatur vltra quam facere possit, & an id procedat, constante soluto ve matrimonio, na. 56.*
60 *Priuilegium soceri, ne conueniatur vltra quam facere possit, an habeat extra caussam dotis.*
61 *Socer, an renunciet priuilegio, ne conueniatur vltra quam facere possit, & quid si enim iuramento renunciet, na. 62.*
63 *Socius, an conueniatur vltra, quam facere possit.*
64 *Donans, an vtatur eodem priuilegio, & an possit renunciare huic priuilegio, na. 65.*
66 *Donans extraneum, an conueniatur vltra quam facere possit.*
67 *Habentes istud priuilegium, non solum non capiuntur, sed eis sunt relinquenda alimenta.*
68 *Alimenta relinquenda sunt iuxta personae qualitatem.*
69 *Habenda est ratio, ne nobilis cogatur viuere solum, deniq; & pro ministris alimenta relinquenda.*
70 *Patrono alimenta praestanda secundum sui qualitatem, & dignitatem.*
71 *Mendicitas secundum qualitatem personarum, est considerand.*
72 *Frater primogenitus tenetur alere fratres secundogenitos, secundum dignitatem eorum, & facultates maioratus.*
73 *Et an procedat in eo, qui cessit bonis, si postea bona acquirat.*
74 *Debitor, qui bonis cessit, & fuit sibi relicta turris, aut domus, an creditores petentes vendi domum, aut turrim, dicentes, sufficere debitori domum paruulam: sint audiendi.*
75 *Et quid in aliis debitorib. habentibus domum pulcherrimam, in qua habitant, quib. competit beneficium ne conueniatur vltra quam facere possint, an cogantur creditoribus vendere domum.*
76 *Cum alimenta sunt praestanda, non debent vendi possessiones, & ex redditib. earum alimenta sunt danda.*
77 *Priuilegiati, ne conueniantur vltra quam facere possunt, an opponant hanc exceptionem post sententiam.*
78 *Et si soluerint in solidum, an possint repetere.*
79 *Filiusfamilias, an pro debito in carcerem mittatur.*
80 *Frater, an fratrem debitorem ob aes alienum, in carcerem detrudat, na. 86.*
81 *Frater fratrem capere non potest, auctore Baldo.*
82 *Frater redimens fratrem ab hostibus, praesumitur fecisse pietatis intuitu, & non animo repetendi, & n. 87. & 88.*
83 *Frater potest habere in seruitium fratrem suum.*
84 *A fratre potest conueniri frater, vltra quam facere possit!*
85 *Priuilegium ne quis conueniatur vltra quā facere possit, datur solum inter adscendentes, & descendentes.*
89 *Stante statuto, ne frater ob aes alienum capiatur, an eius heres possit capi.*

CAP. XVII. *Clericus maiorum, vel minorum ordinum, an possit capi, vel addici creditori, & quid si post addictionem, vel contractum aes alienum fit clericus, vel monachus: Et an capi possit pater, vel mater, patronus, socer, filius, & similes, & an possint renunciare suo priuilegio. Et an frater capi, & addici possit pro aere alieno, quod fratri debet.*

SACERDOTES nostri temporis, qui non omnino vacant coelestium contemplationi, nō minus rem curant, quam prophani Quare, & de his quoq; dicendum, *an capi; & addici creditori possint.* Distingue, aut sacerdos iam consecratus aes alienum contrahit, aut postquam contraxit aes alienum sacris ordinibus initiatur.

Primo casu, distingue; aut † sacerdos est sacris ordinibus maioribus initiatus, & hic non est addicendus creditori, imo, neq; ducendus in carcerem pro aere alieno, nisi ex delicto debeat, vel sit suspectus de fuga, vel bona abscondat: primo, quoniam clericus, pro debito mere ciuili, non potest duci in carcerem, vt asseuerat Ant. Butr. *cons. 41. incip. sain puto, in fine, Regia l. 118. Styl.* a contrario sensu: quanquam fateor ei legi posse responderi, vt solum sit specialis in hoc, q clericus conductor Regii vectigalis ducatur in carcerem prophanum, & nō in ecclesiasticū, in eo casu, quo conducit Regia vectigalia, & non in alio: tamē, quod clericus non possit ob aes alienū capi Iure Regio, *refert Cels. in indice Regiar. constit. ver. Desarraygar. na. 25. Castel. l. 66. Tau. num 110. vers. ex quo infero, quod pro ciuili, notat Ioann. Andre. per textum, ibi. in c. si clericus, de sent. excom. lib. 6. dicit communem Roder. in l. 2. tit. De los gouiernos, q. 5. col. 6. vers. idem dictandum, scribit Matthesilan. notab. 60. inc. nota quod clerici per tex. in c. nuper, & in c. vt famae, de sent. excom. quanquā Matthesila.* mihi videtur errare, dum asserit, non posse capi clericos in sacris minorib. cōstitutos, vt statim dicā. Hanc tamen opinionem (q clericus, ub aes alienum capi non possit, etiāsi inops sit) pbat idem Matthesil. *in l consentaneū, col. 2. vers. praedicta omnia fallunt, C. quomo. & quan. iud. Nic. Mil. in reperi. ver. Clericus, vers. c. Dd in d. c. dilectu, de appel. post glo. ibi. Innoc. in cap. vt famae, in glo. in verb. Praelatorum, de sent. excom. Philip. Decim, post Perusinum in d. c. dilectis. in 1. notabil. Calderin. in cap. 1. de offic. ordin.* Non desunt, qui contra sentiant: sed haec opinio vera est, & moribus rece-

Baez. Z 2

1

pta, propter dignitatem ordinis sacerdotalis, cui fauere (*vbi fraus abest*) est e re Christiana. Multo etiam magis dignus est fauore sacerdos egenus, religionis & diuini verbi minister, quam miles, rapinis, cædibus, & stupris confundens omnia. Quare † optimo iure priuilegium concessum militi, *in l. miles ita, ff. de re iud.* extenditur ad sacerdotē, non solū quoad hoc, vt nō possit æris alieni ratione capi, verumetiā quoad hoc, vt non possit exigi in plus quam facere possit, h. e. vt ei relinquatur necessaria sustētatio. Ita recte & æquissime docuit Accur. *in l. miles ita, ff. de re iud. & ibi Bart. & Ias. num. 11. Angel. Imol. Alexan. & Rip. nu. 7.* testantur hanc esse communem sententiā, *Couar. var. resol. lib. c. 1. nu. 9. Stafileus, de literis gratia & iustitia, fol. 154. col. 2. Gigas in tractatu de pensionibus, quæst. 35. Collectarius in cap. Odoardus, de solut. Rebuf. in Authent. habita, priuil. 112. Cod. ne fili. pro patre. Ioan. Baptista Sanf. uer. in tract. de debit. susp. & fug. q. 6. quinte q. princ. Gomez. in compen. vtriusq. signaturæ, colum. fin. Hippol. in pract. criminali. verb. attingam, nu. 69. Castellus l. 66. Taurin. in verb. De se arraygar. col. 11. versic. in tantum non compellitur, Capella Tholos. q. 245. & ibi Aufrer. in additio. Lup. in repetit. rub. de donation. inter virum & vxor. §. 39. incip. idem est, num. 3. qui alios citat. Anch. in cap. si propter, colum. 6. de rescrip. lib. 6.* Adducunt omnes text. *in c. Odoardus, de solut. vbi hoc signisicat Abb. col. 3. Imol. & Ancha. Felin. in c. cum ex offic. de præscript. col. 2. circa prin.* adducitur efficax ratio, scilicet, quoniam militi conceditur id priuilegium, ne deserat militiam.

3 Ergo idem † cōcedendum clerico. ne deserat religionis ministerium, neq; arbitror quenquam adeo esse impium, qui neget, non esse plus honoris deferendum sacerdoti, quam militi, vel nobili: at ii, non ducuntur in carcerem, neque tenentur vltra quam facere possint: ergo, neque sacerdos. Neque enim in republica Christiana admittendū, vt sacerdos Christianus omnibus facultatibus exutus cogatur mendicare inter Christianos, quod neque impii (admiratione religionis permoti) vllo modo paterentur. Cum ergo sacerdos sacris maiorib. initiatus, non possit duci in carcerem, neq; exigi vltra quam facere possit: sequitur, quod non est addicēdus creditori, quod est plus, quam duci in carcerem, & cōueniri in plus quam facere possit. Et nominatim, q̄ non debet seruire creditori, notat Castell. *in d. l. 66. Tauri, verb de se arraygar, col. 11. vers. Imo etiam dico*: his congruit, quod, qui non potest duci in carcerem, nō est addicendus creditori, *vt docui supra, cap. 3. num. 2. & 4.* Deinde, si clericus tempore contractus erat pauper, sibi imputet, qui cum eo contraxit, *quemadmodum, de iureiur. & argum. c. propter sterilitatem, ibi. Non imminebat, de loca. Castell. d. l. 66. d. verb. De se arraygar, ver. secundo casu.*

4 Non † omittendum, quod Matthesilan. *sing. 61. incip. Nota quod clerus*, scribit, quod clericus nō gaudet priuilegio militari, quoad hoc, vt non conueniatur vltra quam facere possit, & idem significat, *Paul. in d. l. miles ita, in fine principii*, sed certe Paulus rem non asseuerat, tantum refert opinionem Canonistarum, quorum nonnulli dicunt, quod clericus tenetur cedere bonis, quæ quæstio, inquit Paulus esset superflua, si non teneretur vltra quam facere possit. Hæc Paul. qui potius aliena refert, quā mentem suam. Sed quidquid senserit, opinio est æquissima, & prudentissima, vt sacerdos, non teneatur in plus quam facere possit, & diuersa opinio absurda est, & prorsus aliena, a dignitate & grauitate Christianæ religionis.

Quinimo, in † ea sunt sententia, vt sacerdos, non 5 possit renuntiare priuilegio, ne conueniatur vltra quam facere possit, *auct. Butrio, cons. 41.* quoniam id conceditur sacerdotali dignitati, cuius conseruatio spectat ad publicam vtilitatem, cum ad religionem spectet, *vt docui, c. præced. n. 74.* Et cum *ibi, nu. 83.* dixerim, militem non posse renuntiare priuilegio militari, quoniam deseret militiam: ita, & hic ne deserat religionis ministerium. Et argumentum est, ne vir destinatus cœlestium contemplationi, in carcerem, aut prophani cuiuspiam vile ministeriū detrudatur. Neq; obstat, quod B. Paul. consuebat calceos, & laborabat propriis manibus; id enim sponte faciebat, non coactus: & quiuis sacerdos, minister verbi diuini magnus & clarus habebitur, & in hoc mundo, & in Regno Christi, si Pauli generosam mentē imitatus doceret gratis Euāgeliū, nihil interim, a quoquā accipiens, sed sibi suo labore victum parans. Non obstat, q̄ S. Paulin. Nolanæ vrbis Episcopus, (*etiamsi nihil præter mutuam caritatem deberet*) sese tradidit in seruitium barbaro, vt proximum a captiuitate liberaret, quoniam id sponte fecit, & non agnitus, & vbi fuit primum agnitus, in patriam, dimissus, passus est redire, etiamsi cum Barbara gente ageret: vt narrat Paul. Diaconus in Martiano his verbis: *Inter has procellas, vir piissimus Paulinus Nolanæ vrbis Episcopus, postquam quidquid habere potuit in captiuorum redemtionem expendit, nouissime cum nihil aliud, nisi ipse sibi solummodo superesset, pro cuiusdam viduæ filio, maternas non valens ferre piis visceribus lacrymas, cum eadem ad Africam proficiscens, sese Barbaro viro, vice vicaria in seruitium tradidit: cuius sanctitas, cū apud eandem Barbarā gentē Dei nutu cognita fuisset, demū, cū omnib. suis ciuibus ad vrbem propriam remeauit.* Opus præclarum, discipulo Christi dignum, omnibus libris & literis celebrandum, quo liquido cōstat, quod Christiana virtus, a bonis laudem promeretur, a malis extorquet.

Ideoq; mihi † placet, sacerdotem nō exigi in plus 6 quam facere possit, neq; capi: vt vehementer admirer, Ludouicum Gomezium in compendio vtriusque signaturæ, *col. fi.* docuisse, clericum inopem, qui trib. sententiis conformib. fuerit soluere damnatus, non posse allegare beneficium clericis concessum, ex dispositione *d. c. Odoardus*, atq; idem faciendum censet, si addito iureiurando solutionem promisit. Sed eius opinionē reiicit Couar. *var resol. li. 2. c. 1. n. 9. ver. quoties vero*, adducens. quod nulla reddi potest iusta huius opinionis caussa: equidem meo iudicio Gomez non recte sensit: quid enim habent tres sententię conformes, nisi quod efficaci vehementia executioni sunt mandandæ, & q̄ debitū reddunt liquidū: q̄ si liquidū nō esset, certe, neq; clericus, neq; prophanus, neq; quiuis abiectissimus capi posset, *vt dixi sup. c. 3. n. 31.* Vt ergo aliquid cōcedatur clerico, oportet, vt etiā liq. dissimū debitū sit, nō prematur carcere religionis sacræ minister. Deinde, mādētur executioni tres sentētiæ: sed quaten⁹ de iure: *licet alioqui etiā aliena distrahantur ex trib. sententiis, q. est absurdissimum*: vbi nam repetitur, quod damnatus soluere tribus sententiis conformibus, non possit opponere priuilegiū nobilitatis? Quinimo omnis exceptio, quæ nun perimit, sed moderatur sentētiæ effectum, potest opponi, etiam post sententiam definitiuam,

tiuam, late Iaſ. in l. 1. C. de iur. & fact. ignor. Dd. in l. Neſennius, ff. de re iudi.

8 Idem ſentio, quando † clericus iurauit, nā poteſt opponere beneficium c. Odoardus, quoniam iuramentum id præſtat, quod præeſſe quis cogitur, licet alias non cogeretur, vt dixi, c. 1. nu. 6. Id tamen intelligendum, quando res vel factum eſt poſſibile, vt dixi c. 1 num. 6. Quod tamen, ſi clerico ſolutio præſens eſt impoſſibilis præ inopia, certe ſufficiet cautio iurato. ia, de ſoluendo, vbi ad pinguiorem fortunam peruenerit, vt in d. c. Odoardus, nam iuramentum intelligitur iuxta ſubiectam materiam, vt in l. fin. Cod. de non nu. pecun neque quiſquam dicet, quod priuilegium hidalgi. ne ducatur in carcerem, ceſſat, ſi hidalgus iuramento ſoluere, nemo enim iuris remediū amittit, niſi expreſſe & diſerte ei renunciet, vt per Abba. in contingat, de iure iurand. & docui, c. preceden. num. 91.

9 Poſtremo, quod † ſacerdos, pro debito, non capiendus, neq; addicendus: probatur, quoniam non tenetur eam bonorum ceſſionē ſubire, quam præſcribunt iura ciuilia, etiāſi facilis ſit minimeq; onerosa: neq; poteſt ob debitū excommunicari. ſi ſoluere præ inopia non poſſit: tantum tenetur iureiurando promittere, ſe, vbi ad pinguiorem fortunam peruenerit creditori ſatisfacturū; ita probatur in d. c. Odoar. & licet gl. Ioan. Andr. Henr. & Hoſti. doceant, clericum teneri cedere bonis, contra tecbus ſcripſerunt Abb. Imol. & Anch. & eſt magis communis opinio Doctorū ibi, teſte Cou. d. c. § nu 9. Lupus in rep rub. de donat. int. vir. & vxo § 30 anticip. idem eſt dicendum n 3. Hæc communis opinio humanior eſt, grauior, & indubitanter vera, ſi ceſſio ſit ignominioſe: nā ceſſio ignominioſa, quod a corpus attinet & vulgi opinionem, moleſtior eſt, quam excommunicatio: tamen in eo textu præcipitur, ne clericus inops excommunicetur. Quanquam excommunicatio, videhatur vnicū remediū ad cogendum ad ceſſionem; nihilominus præcipitur ne excommunicetur; ergo non tenetur cedere.

10 Præterea probatur, quoniam † clericus æris alieni ratione capi non poteſt, vt dixi n. 1. at qui non poteſt capi, non poteſt cogi cedere bonis, vt docui, cap. 5. num. 2. ergo cum clericus non teneatur ſubire ceſſionem bonorum, quam præſcribunt iura ciuilia: licet facilis ſit, minimeq; onerosa, multo minus addicetur creditori, quod eſt non poſſe liberari cedendo bonis, ſed ſpoliatum bonis ſeruire creditori Nā, vt ſupra dixi, Iure Hiſpanico ſublatū eſt beneficium ceſſionis bonorum, non enim cedendo bonis liberatur debitor, a manibus creditoris, imo, ei traditur in ſeruitium: tantum prodeſt addictio, quoad effugiendum carcerem. Deinde, quod clericus, non capiendus, neq; addicendus: probatur, quoniam ſacerdotium nobilitat, Hoſti. Ioan. Andr. Abb. Ancha. & Card. Flor. in c. 10 libentius, de ſeru. non ordi. Corſe. in rep. c. grandi, col. 13 de ſupplen. negl. præla. n 6. Alci. in c. cum non ab homine, col. 6. de ind. nobilis autem, neque capitur, neq; addicitur, vt dixi c. De nobili. Illud tamen

11 videtur † reprehendendum, quod Pariſienſis curia facit capi clericum, pro debito ciuili, q mihi videtur a recta ratione alienum, ſed rem narrat Caſſaneus in conſuet Burg. rubr. 5. §. 2. nu. 14. verſ. additio. Ego capi clericum ob æs alienum tunc probabo, cum ſubſit ſuſpicio, quod vult fugere, & exportare res ſuas, tūc enim ex dolo capi poterit, vt notat Couar. var. lib. 2. c. 1. nu. 9. verſ. Sed. Et Baptiſta Sanſeuer. in tract. de debito. ſuſp. & fug. q. 6. quinta q. principalis, dicit, adeo autem capi poſſe, donec ſoluat, vt illum poſſit capere ipſe creditor, dummodo illum tradat proprio iudici, vt notant præfati Doctores.

Quinimo, etiamſi † non eſſet ſuſpectus de fuga, 12 ſufficeret probare, quod occultat bona: nam ex dolo (qui eſt delictum) capi poſſet, argumento eorum quæ dixi, c. præced. n. 6. & n. 19. & n. 126. & eorum, quæ dixi c. De herede, nu. 18. & c. De debitore, cuius perſonæ non eſt obligata, nu. 10. Et † comprobatur, quoniam dolus 13 eſt delictum, & abſcondere bona ad defraudandū creditorem, eſt res impuſſima, ſeueriſſima coërtione digna Clericus autem, non ſolum ex delicto, verum ex pecunia debita ratione delicti, poteſt capi, vel quia contraxit depoſitum, vt in c. 1. depoſiti, & ibi Dd. ſcribit Matthæſilan. ſing. 60. incip. nota, quod clerici, late Hippo. in pra. c. crimina. §. attingam, num. 70. & ſignificat Butr. conſ. 41. dum dicit, quod pro debito mere ciuili, clericus non poteſt capi, ergo ſecus, quando deſcendit ex delictu. Boer. expreſſe deciſ 349: num. 11. verſic. ſed quoad clericum, vbi dicit, quod clericus poteſt, ſicut laicus, detineri in carcere, & ſi non poſſit ſoluere pœnam impoſitam pro delicto, luet corpore, arg. c. ſi inem litibus, in fin. de dol. & contum. & ibi. Abb. notat idem Abb. in d. c. Odoardus, in reſponſ. ad d. c. finem litibus, & probatur in cap. ſi rei 14. q. 6. in gloſſ. ver. caſtigari, & in Auth. de ſanctiſ. Epiſ. §. reuerendiſſimus. Quod procedit etiamſi pecunia, quam ſoluere debet, ſit ioterefle ex parte actoris, & ſolum pœna ex parte ſua, ita Abb. in d. c. finem litibus, Boer. vbi ſupra, ſecus vbi pecunia, quam clericus ſoluere debet, non eſt pœna ex parte ſua; nam tunc, ſi inops eſt, ſpectatur, donec ad pinguiorem veniat fortunam, iuxta d. c. Odoardus.

Clericus autem † in caſibus, in quib. capitur, & in 14 caſibus, in quib. deficientib. bonis luit corpore, debet hæc pati de manu iudicis eccleſiaſtici, licet (iure permittente) fuerit per iudicē ſecularē damnatus ad pœnam, c. dilectis, de appel. c. grauis. de pœn. Ioan. Anania, & Domi. in cap. ſi clericos, de ſenten. excom. & Domi. c. 1. de cleric. coniugat. lib. 6. Nam iudex eccleſiaſticus poteſt clericum flagellare, vſque ad ſanguinis effuſionem excluſiue, cap. in Archiepiſcopatu, & ibi. Abb. & Anania, de raptor. Sic etiam fœmina, & nobilis capiuntur pro debito deſcendente ex delicto, vt dixi, c. 15. n. 6. & c. 16 n. 26 Meminiſſe tamen † oportet, quod ex- 15 ſtat apud nos Regia l 118. in legibus Styli, præſcribens. vt clericus conductor Regii vectigalis, non ſolum ducatur in carcerem, verum, vt ducatur in carcerem Regiam: qua e lege Regia admonentur clerici, ne conducant Regia vectigalia, l. 4. & 45. titul. 6. part. 1. Sciendum tamen, quod Caſtellus in l 66. Taur. verbo, de ſe arraygar. col. 9. verſicul. niſi dicas, intelligit eam legem, in clerico coniugato: ſed errat, quod enim eſſet priuilegiū redditus Regii, ſi clericus coniugatus ducatur in carcerem Regiam. Deinde dicit, quod illa lex Styli hodie non ſeruabitur, quoniam per l. 56. Del quaderno de las Alcaualas, clerici prohibentur cōducere Regia vectigalia, & fideiubere pro conductoribus: ſed reſponde, quid ſi de facto conducit, vel fideiubet, vtique ſeruabitur lex Styli: nota tamē, q etiamſi clericatus ſuſceptus in fraudem debitorum, non ſuffragetur clerico, certe ſuffragabitur, quoad hoc, ne patiatur pœnam corporalē, niſi prius degradatus, Baldus in Authent. cauſſa, quæ ſit, cum

Baer. Z 3

monacho, col 1. nu. 1. C. de Episcopis & cleric. Abbas, dict. capit. 1. de obligation. ad ration. Bartol. l. 1. colum. 3. ff. de pœn. Quod nota, quoniam addici crediroti, est pœna corporalis, *vt dixi cap. 1.* Item, hoc nota ad eos; qui, exportando facultates alienas, fugiunt, nam si fiunt clerici, non puniendi sunt veluti latrones, nisi degradati.

16 Rursus, clericus † degradatus, quoniam falsauit literas, vel sigillum Romani Pontificis, & capi potest, & cogi ad solutionē æris alieni (eodem modo, quo laici capiuntur) amittit priuilegium clericale, *c. ad falsariorum, de crimine falsi, Regia l. 60. titul. 6. part. 1. melius in c. nouimus, de verb. sign.*

17 Quando autem † degradatus amittat priuilegiū clericale, vide Doctores, in dictis locis, *Abbat. in cap. vno, de obligat. ad ration. col. 3. late Dd. in c. cum non ab homine, de iudi.* Quid autem de clerico, qui non vtitur cultu sacerdotali, sed profano? vide *l. 1. 13. & 14. titul. 3. lib. 1. Ordinat. & l. 1. & 2. titul. 4. lib. 1. Recop. & l. 7. eiusdem tituli & libri*, quæ in parte corrigunt, ampliant, & declarant *d. l. 13. & 14. Ordin.* Hodie obseruantur circa hoc tradita per sanctissimum Tridentinum Concilium, *sess. 23. c. 6.* Alex. late distinguentem *cons. 61. lib. 4.*

18 Executio autem † in bonis clerici, facienda ad imitationē executionis, quæ fit in bonis militis, in cuius stipendio non fit executio, nisi in subsidium, *l. stipendiū. C. de execu. rei iud.* cuius dispositionē glossa ibi extēdit ad executionē, quæ fit in bonis clerici, & eam sequitur Bal. ibi, & Lupus *in rep. rubr. de don §. 39. incip. idem est, n. 4.* vbi licet dicat, quod stipendia clericorum non capienda pro executione sententiæ, sicut nec stipendia militum; intelligendus est, nisi in subsidium: nam in subsidium stipendium militis capitur, & ita intelligenda lex *22. tit. 6. par. 1.*

19 Stipendium aūt † sacerdotis intelligo fructus, vel redditus sacerdotii, quos deficientibus aliis bonis, ex quibus satisfiat, creditor faciendo executionem consequetur: dum tamen, si clericus aliunde viuere non potest, fructus iuxta quantitatem debitam adiudicentur creditoribus, relicta clerico congrua ex eis portione, ex qua viuat, *arg. c. peruenit, de fideius. notat Couar. varia. reso. lib. 2. c. 1. nu. 9.* & ita practicari in aula Romana refert Collectarius, *in dict. c. Odoardus, Rebuf. in authent. Habita, priuilegio 112. Cod. ne fil. pro patre, Ansreruus in additione Capellæ Tholosanæ, 245.* Neque enim clericus conueniendus vltra quam facere possit, neq; excommunicandus, si inopia laboret, *vt in d. c. Odoardus.*

20 Si tamen † clericus, non esset sacris maioribus initiatus, vel altari, vel Ecclesiæ proprio ministerio seruiret; sed tantum minoribus esset ordinibus initiatus, est hic iudicandus, & cogendus ad solutionem, veluti laicus, cessante priuilegio clericis concesso, ita docet Couarru. *varia. resolut. lib. 2. c. 1. nu. 9. vers. propter quorum.* Cuius opinioni libenter accedo, ex eius ratione, scilicet, quoniam tantus est numerus eorum, qui primis minoribus sacris sunt initiati, vt oporteat clericale priuilegium ita interpretari. Sic Doctori non legenti negaui priuilegium ne capiatur ob æs alienum, quoniam magna est eorum multitudo, *ita, vt in cap. præcedent. numer. 131. notasti.* Præterea, his non defertur vlla reuerentia, sicuti sacerdotibus, sed laici omnino reputantur: & licet contra scripserit Matthesilan *singu 60.* errat: & non seruatur, nisi intelligas eum, in diacono & subdiacono, *cap. a multis, de æta. & qualit. cap. pen de ser. non ordinan.* Nam ii clerici reputantur, ceteri autē communiter habentur laici, etiamsi habeant beneficium, & eis possunt succedere, *Ioan. Andre. in reg. sine culpa, in Mercu. col. 5. ver. ad primum, Card. ibi. vers. pone, suscepit. & Butr. col. fin. vers. qui dicit clericus, late Tellus in l. Taur. 35. qui alios citat.*

21 Qualiter autem † cogendus clericus inops, qui non potest soluere pensionem: & an possit priuari beneficio: cuius ratione pensionē soluit, tradit Gomez. *in regula de annali possessore, q. 35. Couarru. d. c. 1. n. 9. vers. quoties.*

22 Sed quid, si quis † æs alienum contraxit, antequam sacros ordines acciperet; puta, quidam, cum laicus esset, a me centum mutuo accepit. quæro, an. si post sacerdos fiat, gaudeat priuilegio sacerdotali, ita, vt neq; capi, neq; addici crediroti debeat: distingue, aut creditor, nondum in seruitiū acceperat debitorem, neq; eum in carcerem coniecerat, & certe si fiat clericus, gaudet priuilegiis sacerdotalibus, & debet conueniri apud iudicem ecclesiasticum, non apud profanum: ita probat pluribus argumentis, Ioannes Andreas, & Abbas, qui late distinguit, *colum. 2. & 3 in dict. cap. vnico, de obligat. ad ratiocinat. Alexan. optime in l. cum quadam puella, nu 3. ff de iurisd. omn. iud.* quia non solum mutatur forum, sed status: *Bald. in Authent. caussam. colum. 1. C. de Episcop. & cleri. Bart. in l. 1. colum. 3 ff. de pœn.* qui limitat, nisi in fraudem suscipiat sacros ordines, *argumen l. maritus, §. legis, ff. de adulter. & eorum, quæ dixi c. præceden. & notat Bald. in auth. caussa, quæ fit cum monacho, col. 1. Cod. de Episc. & cleri. nu. 142.* Si tamen, cum creditor illum in carcerem coniecisset, vel in seruitium accepisset, fiat clericus, certe clericatus videtur in fraudem susceptus, neq; clerico suffragatur: ita liquet ex distinctione Ioannis Andr. & Abb. *in d. c. 1. & ex Bart in l. 1. col. 3. ff. de pœn.* & circa hanc distinctionem, vide Dd. omnes, *in c. proposuisti, de foro compe. & in l. cum quadam puella, ff. de iurisdict. omn. iudi. Oldral consil. 4. Alber. in 3. part. statuto. quæstion. 41. Felin. in c. fin. col. 8. de constitut. Rebuff. in l. si diuina domu, C. de exaction. tribut. l. 10. Feder. Senens. cons. 97. incip. non est fundamentum, Bartol. Brixensis, q. 32. incip. aliquis litigabat. Cepol. consil. 11. col. 3. verb. item de delicto. & cautela. 0. Plat. in l. non tibi, C. de incol. lib. 11* in quibus locis traditur de eo, qui post delictum fit clericus.

23 Facit, quod † seruus, sine licentia domini ordinatus, deponitur, & domino restituitur, *capit. 2. de ser. non ordin.* & sacerdotium non liberat a conditione seruili. *Chassan. in consuetudin. Burgund. rubr. 9. §. 10. nu. 56.* Ideo si debitor traditus sit crediroti, non liberabitur per sacerdotium, imo neque ordinari debet *c. 1. de ser. non ordin. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 41. num. 55. in fin.*

24 Et an hic ordinatus, † domino creditore contradicente, debeat degradari, & reddi domino, an vero audiatur, si velit seruire per substitutum: longa rixa est inter nostros, vide Anton. *col. 2. Abb. col. 2. in c. de seruorum, de seru. non ordin & in c. fin. eod. titul. Bald. Paul. Salyc. & alios in l. si seruus, C. de Epis. & cleric. Afflict. in constit. Sicil. incip. adscriptitios, col. 3. in princ. & vide l. 3. C. de agri. & censit. lib. 11.* Sed de hac re videnda *Regia l. 6 tit. 22. part. 4.*

25 Illud addendum, quod collegia, & monasteria, & Ecclesiæ possunt cedere bonis, *vt in Auth. vt determi. sit nu. cler. § inuestigantes, Nicol. Neapolit. Ang. & Ias. nu. 10.*

num. 10. & Ias. col. penult. in §. fin. Instit. de action. Alber. in rubr. C. de cession. bonor. Non tamen singuli de ecclesia patientur addictionem ob debitum ecclesiæ, *vt dixi, c. 4. de vniuersit. nu. 8.*

26 His definitis † dicamus de scholasticis, an, si debeant, capi possint, & creditoribus tradi. De hac re nullum agerem verbum, nisi priuilegium, ne conueniantur vltra quam facere possunt, eis concessisset Rebuffus *in auth. habita priuileg. 112. C. ne fil. pro patr.* videtur Rebuffus laborasse, vt quam plurima benigne studiosis tribueret, dignus qui ab eis omnem referret gratiam, si legislator non iuris interpres esset: nullibi enim tale quippiam definitum extat, neque apud nos vspiam fuit obseruatum, Rebuffique sententiam reiicit Couarr. *variar. resolut. libr. 2. c. 1. num. 9.* dicens, quod nunquam vidit opinionem hanc Salmanticæ seruari: equidem inutilis fuisset nostrorum concertatio, qui litigant, an doctor non legens, sit immunis a carcere, & iouëculus, primis adhuc labris attingens grauiora studia, non solum immunis est a carcere, verum etiam, non potest exigi in plus quam facere possit; quod neq; aduocato, neq; doctori legenti conceditur: neq; enim *l. medicos, C. de profess. & medic. libr. 10.* id sibi tribuit. Et licet argutari quis possit, ex priuilegio *l. miles, ff. de re iud.* quod extenditur ad aduocatum, certe consuetudo vix introduxit, vt aduocatus & Doctor legẽs, immunes sint a carcere. Quare, si qs mussitaret de priuilegio, ne exigatur in plus quam facere posset, caussa prorsus caderet, & cum sibilo exploderetur: ita enim dictat consuetudo (*optima legum interpres*) Ergo, cum hoc non conceditur Doctori, neque aduocato, cur concedatur scholastico; de Doctore & aduocato dixi capite supra proximo.

27 Nunc † de monacho dicamus, & quidem monachus non potest ob debitum ciuile capi, nec in carcere detineri, auctore Bald. *in authent. caussa quæ fit cum monacho, col. 2. nu 3. versic. quartum considerandum, C. de Episc. & cler. Abb. in c. cum I. & A. num. 27. de re iud. Roder. in l. 2. tit. De los gouernos, in 5. q. vers. idem dicẽdum in monacho.* Quare in monacho cessat prorsus dispositio huius legis, *vt ibi Rodericus notat.*

28 Illud † notandum, quod si quis in fraudem creditorum ingrediatur monasterium, nõ est recipiendus ad monachatũ: quoniam nõ ducitur bono spiritu, sed, vt defraudet creditores, & otio indulgeat. Ita docet Innoc. *in cap. vnico, de obligat. ad ration. & ibi Abb. col. penult. versic. tertia fuit*, vbi dicit concludendo, si tamen ingrediatur in fraudem monasterium, ipsum monasterium satisfacere debet creditoribus, quatenus ex bonis monachi ad se peruenit, *c. si qua 19. q. 2. §. fin. Instit. de acquir. per arrogat. notat Bald. in d. auth. caussa quæ fit cum monacho, col. 2. num. 3. versic. quartum, Cod. de Episcop & cleric. Abb. in dict. c. vno, col. pen.* vbi tractat, an sint deducendæ expensæ necessariæ ad alendum monachum.

Hæc procedunt, quando debitor ingreditur religionem, antequam creditor illum capiat, vel exsecutionem aduersus illum faciat: nam si post hæc ingrediatur monasterium, idem dicendum, quod dixi in clerico, qui post capturam suscipit sacros ordines, *ita Abb. in d. c. vno, colum. 4. vers. quæ dicta sunt, de oblig. ad ratiocin.*

29 Illud est memoria dignum, quod si quis debitor monasterii præ inopia non possit soluere, liberatur, si ingrediatur ipsum monasterium, *Bald. per textum, ibi, in l. 2. ff. de capit. dimin. Marcus Mantua, sing. 3. & dixi cap. 1. num. 67.*

30 Rursus † illud notãdum, quod si monachus mutuat, vel deponit pecuniam, si ei restituatur absque facultate Abbatis, debitor, vel depositarius, liberantur, *Bartol. in l. si vnus, 1. respon. ff. de pact. Bart. Bald. & Salyc. in l. filius, C. de pact. Bart. in l. eum qui, §. qui sibi, ff. de verb. oblig.* Quod limitandum, nisi in contractu factum Abbatis, vel alterius superioris, requiratur, *Bar. in d. § qui sibi. decis. Tholos. 122.* An autem sacerdos possit locare operas suas, vide *Anan. in cap. suam nobis, nu. 8. de simonia.*

31 Sed † quid si infidelis sacrum Baptismum recipiat, an ex hoc effugiet manus creditoris? videtur effugere, quoniam baptizatus effugit pœnam criminis, *26. distinct. per totam. cap. quod autem, 32. qu. 1. cap. 2. in fine, de consec. dist. 4. gloss. fin. 49. dist. in summa. gloss. fin. d. cap. quod autem, Anton. Imola, & Felin. in cap. de his, de accusat. Thom. Ferrarius, cautela 24. versicul. si vis ipsaius mortem, Barbat. in Clem. 1. col. penult. de Summa Trinit.* Ergo multo magis effugiet manus creditoris, & pœnam imminentem ex non soluta pecunia. Contraria tamen sententia vera est, quoniam baptismus respicit animam, cum per id quis reddatur membrum Christi, *c. quia passus, de pœn. dist. 2.* ideo absolutio, quæ procedit ex baptismo, intelligitur quoad animam.

32 Quare † baptismus nihil remittit in foro iudiciali, *gloss. in c. admonere, in verb. Pœnitentia. 32. qu. 2. gloss. Innoc. & Hostiens. col. fin. & Ioan. Andr. Anton. & Abb. in c. gaudemus, per text. ibi. de diuort. Anan.* qui hanc testatur communem, post Marian. & Aret. *in c. de his, de accusat. Card. in Clement. 1. § sane, qu. 14. de vsur. Lucas Penna in l. si apparitor, col. penult. C. de cohor. libr. 12. Dec. in c. quæ in Ecclesiarum, col. 8. vers. certio, de constit. Alexand. Halensis, in 4. parte suæ summæ, quæst. 20. membr. 1. artic. 2.* vbi dicit, quod in baptismo omnis culpa deletur, quoad animam, *S. Thomas in 3. parte summæ, quæst. 68. articul. 1. quæst. 1. B. Antonin. Florentin. in 1. part. 3. partis principalis summæ theolog. tit. 14. cap. 13. post princ.* vbi dicit, quod per baptismum remittitur omnis pœna debita Dei iudicio, sed non ea quæ debetur in iudicio hominum. 33 Nunc breuiter de † parentibus dicamus, & certe, neque pater, neq; mater, neq; auus, neq; auia, neque socer, neque mulier, neq; patronus, & omnes personæ, quæ nõ tenentur in plus, quam facere possunt: quales sunt socii & donatores, nõ possunt conüci in carcerem, a filiis, neq; a sociis vel donatariis: tantum enim abest, vt eorum persona capi possit, vt neq; bona in solidum exigantur: tantum exiguntur, quatenus facere possint, hoc est, ita vt remaneat eis, vnde vitam transigere possint, *l. parentes, ff. solut. matrimon. l. sunt qui, in d. l. inter eos in fine, ff. de re iudic. l. rei iudicatæ, §. fin. cum duabus legibus sequentibus, ff. sol. matrim. l. 1. tit. 15. part. 5. l. in condemnatione, ff. de reg. iur.* Sed quoniam huius rei tractatus est quotidianus, de singulis peculiariter dicamus.

34 Parentes † vtriusq; sexus & omnes ascendentes, non possunt a descendentibus ob æs alienum conüci in carcerẽ: quoniam obstat reuerentia, natura inducta, & diuino præcepto confirmata: nam qui a parentibus (*post Deum*) accepit donum inæstimabile, vt esset, non debet eos conücere in carcerem, neque impie exigere, sed tantum quatenus facere possunt: quare neque eos conücit in carcerem, nam generaliter, qui non tenetur in plus, quam facere possit, non est pre-

mendus carcere, *gloss. in l. liber captus, C. de capt. & ibi notat Bal. in fine, Aret. in l. alia, §. eleganter, quem legit cum l. maritum, ff. solut matrim. col. 2. Alex. in l. Centurio, num. 25. ff. de vulg.* item qui nō tenentur, in plus quam facere possunt, non tenentur cedere bonis, *vt dixi la-*
35 *te, c. 3 de vxore debitrice, nu. 3.* Priuilegium † autem hoc, quod parentes non possunt exigi, in plus quam facere possunt, non potest ab eis renunciari, sicut nec maritus, quoniam maiorem reuerentiā debet filius patri quam vxor marito: maritus autē non potest illud priuilegium remittere, quoniam est aduersus bonos mores, nimirum aduersus reuerentiam quam lege diuina & naturali, vxor marito, & filius patri debet, *d. l. al. a, §. eleganter, ff. solut. matr.* Ita in patre renūnciante, quod non valeat renunciatio, scribit Specul. *in tit. de renunt. & conclus. §. 1. versic. item quod beneficium. Ioan. Andr. in cap. Odoardus, de solut. Alexand. in d. l. alia, § eleganter, num. 16. ff. solut. matrim.* videretur enim respublica barbarica, si ob priuatorum pactiones interrumperetur sancta naturæ lex, quod est abominandum & absurdissimum.

36 Quinimo † etiamsi parentes renunciarent huic priuilegio cum iuramento, adhuc non possent exigi in plus quam facere possint: sed relinquēda eis sunt alimenta. Primo, quoniam filii ipsi tenerentur eos alere, si viderent eos in egestate constitutos, *l. fin. §. ipsum autem, C. de bon. quæ lib. & l. si quis a liberis, in principio, vbi Lara de Cordona, num. 4. ff. de lib. agnosc.* Et circuitus est euitandus, *l. cum fundus, §. seruum tuum, ff. si cert. pet.* Secundo, quoniam tale pactum, quod filius possit in carcerem ducere patrē, est abominandum, & prorsus execrabile, & filius qui tale quippiam petit, impius est & hipedum nequissimus, neq; vlla res magis impia videtur conspici posse in republica, quam si hoc toleraretur: quare tale iuramentum aduersus bonos mores, non est vllo modo seruandum, *c. non est obligatorium, de reg. iuris in 6.* Ita
37 in † marito (iuramento addito) renunciante suo priuilegio, docet Bart. *in d. §. eleganter, num. 9 & sequuntur Doctores ibi*, & testatur esse communem sententiam Couarr. *in repet. c. quamuis pactum, in princ. 2. part. & Alc. in c. cum contingat, num. 69 de iureiur.* sed nouissime vir doctissimus Ferdinandus Vasquius, *in tract. de success. creat. libr. 3. §. 28 versic. teneo*: docet, iuramentum mariti, renunciantis suo priuilegio in fauorem vxorum, validum esse: adducit, quod *in l si quando, § illud, C. de inoffic. testam.* dicitur, quod non valet pactum, per quod filius renuntiat hereditati paternæ, & quod illud est, quoniam tale pactum est aduersus bonos mores, quod nihilominus tale pactum valet, si sit iuratum, *c. quamuis pactum, de pact. in 6.* Deinde dicit, quod textus *in cap. non est obligatorium*, loquitur, quando iuramentum est aduersus bonos mores, stabilitos iure Diuino vel Naturali, vel Canonico, vt patet ex dispositione *dict. cap. quamuis pactum*, vbi pactum de non succedendo valet, licet reputetur aduersus bonos mores. Deinde adducit quod cum hoc iuramentum seruari possit absq; dispendio salutis æternæ, & absque præiudicio cuiusquam, & nemo ex eo inuitetur ad delinquendum, quod seruandum omnino est. Ego communem opinionem probo, quoniam vxorem revereri maritum, non aliter quam dominum vel patrem suum, institutio est diuina: *Paul. ad Ephes. cap. 5* inquit: *Vir caput est mulieris.* Et Petrus Apostolus *in epistola Canonica, cap. 1.* præcipit, *mulieres subditas esse viris.* Quare pactum, vel iuramentum aduersus hanc iure diuino & humano inductam reuerentiam, est aduersus bonos mores iure diuino & naturali inductos: quare non est obligatorium aduersus bonos mores præstitum iuramentum: nam hoc vel maxime est aduersus bonos mores iure diuino inductos, quare quadrat regula *c. non est obligatorium*, iuxta interpretationem ipsius Vasquii, qui dicit requiri, vt sit aduersus bonos mores iure Diuino, Naturali, vel Canonico, stabilitos: nam hic ea omnia quadrant.

Ex quo † apparet, Vasquium non recte respon- 38
dere, ad *d. cap. non est obligatorium.* Non obstat quod non est in præiudicium tertii, quoniam sufficit quod iuramentum sit aduersus bonos mores, ad hoc, vt non valeat, vt in *d. c. non est obligatorium*. Deinde non obstat, quod valet pactum iuratum, de non succedendo, licet sit aduersus bonos mores: quoniam est aduersus bonos mores, iure ciuili inductos: sed non aduersus sanctam naturæ legem, & diuinam institutionem. Ex his credo, quod pater non tenetur in plus quam facere potest, etiamsi suo priuilegio renuntiet cum iuramento: quoniam tale iuramētum est aduersus bonos mores, iure Naturali & Diuino inductos, quo filius iubetur revereri patrem. *Honora* (inquit Dominus) *patrem tuum & matrem, & eris longæuus super terrā*. Et D. Paul inquit, *Filii, obedite parentibus vestris in Domino*, *Reg. l. 3. tit. 24. part. 4.* Ergo aduersus hanc reuerentiam præstitum iuramentū, non seruandum: quod enim exemplum exsecrabilius esse posset, quam filium spoliare patrem omnibus bonis, nulla re ad alimenta relicta, & illum conicere in carcerem. Illud tamen est maxime expeditum, quod etiamsi maritus vel pater iurassent, debitum soluere, non ex hoc videntur renunciasse suæ reuerentiali. Primo, quoniam reuerentiale nunquam ex generali renunciatione videtur remissum, *l. fin. C. de bon. libert.* Deinde, quoniam renuntiatio non nocet, nisi in his quæ expresse & diserte sunt renuntiata, *vt dixi capit. præced. num. 103.*

Sed est quæstionis, an † pater spiritualis gaudeat 39
priuilegio, ne a filio spirituali conueniatur, vltra quā facere possit: mouet quæstionem, quod patri spirituali non videtur deberi tanta reuerentia, quanta carnali; cum filius spiritualis possit vocare illum in ius, sine venia, quod in filio naturali non admittitur: ita in filio spirituali docet Faber *in §. pœnales, versic. & in eum, Inst. de act.* Rursus iura loquentia in filiis, non verificantur in spiritualibus, *Anton. in cap. transmissa, qui fil. sint leg. Capra, consil. 148. libr. 2. Bald. in authent. nisi rogati, Cod. ad Trebell. Nicolaus Vvaldius in tractat. de success. ab intest. char. 3. versic. septima & vltima, Decius consil. 399. Cotta in memoriali, incip. Filius spiritualis, Campeg. in tractat de statu exclu. fœmin. quæst. 40. Alexan. consil. 125. colum. 2. libr. 4. Georgius Nattan in cap. quamuis pactum, in 3. quæstion. 43. quæstionis principalis, de pact. in 6.* sed contraria sententia æquior est, & bonitati Christianæ congruentior, imo pater spiritualis, neque est capiendus, neque addicendus filio spirituali, & quod magis est, non est ab eo exigendus in plus quam facere possit. Ita docet Faber *in § sunt præterea, versicul sed & si quis, Instit. de action. Angel. & Platea ibi col. 2. Tiraq. in l. si vnquam, in verbo Susceperit liberos, nu. 27. C. de reuoc. donat.*

Rursus † quorsum a patre spirituali filius auferat 40
necessaria ad alimenta, cum si patiatur inopiam

tenea-

teneatur filius eum alere: non aliter quam patrem naturalem: *ita Francus in c.1.de cognat.spiritu.libr.6.Nicolaus Vraldus in tractat.de success. ab intest. charta 3. in paruis,versicul.septima & vltima species.Bald.*(quamuis ambigue) *in authent.nisi rogati,C.ad Trebell. Barbat. in c.Raynutius, col.39. versicul. & adduco,de testam. Curtius in tractat.de testibus, consil.30. ad finem, Cotta in memoriali,incip.cum mater.Faber,in l.1. C.de alend. liber.* & hanc opinionem probat vir doctissimus Guilielmus Budæus *in libro de Philologia*: qui scribit, priscis seculis honorariam quandam actionem prodiram fuisse, vt pater spiritualis alat filium mysticum, quem e sacro fonte leuauit: ex his apparet, patrem spiritualem non posse a filio spirituali conijci in carcerem, ob æs alienum; nam qui non tenetur vltra quam facere potest, non potest conijci in carcerem; nec tenetur cedere bonis, *vt dixi supra numer.34. & capit.3. numer 2.*

41 His † suffragatur, quod patri spirituali, non minor debetur reuerentia quam carnali, *gloss.in cap. Peccatum, 30.qu.3.Barb.in l.2 col.7.ff.de verb.obligat. & in l.cum acutissimi,nu.14. C.de fideicom.* Nam cognatio spiritualis non minus efficax est, quam carnalis, *gloss. in c.ap.qui dormit, 27. qu.2.*

42 Vnde & † pater spiritualis, non potest vocari in ius, sine venia: *ita docet Guilielmus Cugneus, Paul.Roman.Alex.aud.& Iason leg.generaliter, ff.de in ius vocand. Angel.& Fulg.in l.Adoptiuum, ff.eod.titul. Aretin in §.pœnales, Instit.de act.Ias.ibi,col.10. versic. nunquid ergo, Zasius ibi,colum.2.Gomez.col 11.versic.& omnia prædicta.* Si enim verum est (vt est,reuera) quod scripsit Aristoteles, *Parentibus & magistris parem gratiam referri non posse*: certe omnia maxima beneficia debentur patri spirituali, qui prima religionis semina in tenero infantis pectusculo inserit.

43 Sed est † quæstio, maxime difficilis, *quid si pater conijcitur in carcerem à creditoribus, & creditores petunt, vt sibi addicatur, opponunt sese filij, forsan egeni, & impuberes, petuntque sese præferri, ratione dotis maternæ, & vt pater sibi addicatur, tanquam potioribus iure pro dote materna, & quod non addicatur creditoribus*: Hanc quæstionem eisdem argumentis tractare licet, quibus supra cap.3. tractaui: *An vxor petens maritum sibi addici,sit præferenda ceteris creditoribus.* Nam hic eadem obstat reuerentia, & idem priuilegium (scilicet) quod pater non potest conueniri a filijs, in plus quam facere possit: certe ibi definiui, vxorem concurrentem cum creditoribus esse præferendam, & idem hic libentissime definiuirem, nisi quod ignoro, quomodo responderi possit argumento, quod pater non potest conueniri a filijs: in plus quam facere possit: & sic dispar est ratio creditorum & filiorum: nam filius non habet ius ad exigendum a patre,nisi quatenus facere potest, scilicet relinquendo ei alimenta, & vltra hoc non habet actionem: at creditor potest accipere omnia bona, & conijcere patrem in carcerem, & perere, vt sibi tradatur in seruitium, & recte petit: Quare cum agitur de addictione,filius non videtur audiendus, quia eius actio non extenditur ad id.Sed replicabis,etiam vxor non potest conuenire maritum, nisi in quantum facere potest, *l.maritum,ff.solut.matr.& tamen docuisti c.3.* præferendam ceteris creditoribus, & maritum sibi,non creditoribus addicendum ? Sed responde, quod cum vxor viuo marito petit,se præferri,p dote, & vt maritus,qui ad inopiam peruenit, sibi illam restituat,exigit a marito (spreto priuilegio) ne conueniatur vltra quam facere pot, nam hoc casu maritus illo non gaudet,iuxta communem opinionem, *tela ram ibi, num.12.* hoc autem in filiis deficit, quare in eis (*licet satis proclinatus*) non possum iuxta iuris regulas idem definire, cum eorum actio adeo limitata sit.

Vnus † tamen est casus perpetua memoria dignus, in quo filius præfertur creditoribus, & patrem ab eorum manibus liberabit: scilic quando filius est valde inops, & non habet vnde se alat,hoc n. casu potest patrem rigide excutere, & pater non habet priuilegium, ne conueniatur vltra, quam facere possit: quoniam ordinata caritas incipit a se ipso, *l. præses,C de seruit.& aqua, libr.11.* & quia præferendus, qui tractar de damno euirando, *l verum,§.fin ff.de minor.*& magis fauendum est reperenti, *l. matrem, ff.ad Velleian l.qui filium, §.Sabinum,ff.eod.tit.* Quibus rationibus in filio petente dotem matris, ita definit Bald. *in l.si quis crediderit in prima lectur.in fin.ff.de pact.* & in vxore inope, quod repetat ad viuum,& maritus nullo gaudeat priuilegio, notant Bald. & Guilelm. *ibi; Bartolus in l. maritum, num 4.* & ibi Alex.*col.finali*, testatur hanc communem, *ff.solut.matrim.Ias.in § item si de dote,nu.10.Instit. de act. & ibi Faber & Angel. Iacobus, & Rayn.in l.si maritum, ff.eod.tit.* Cur ergo filius possit patrem ad viuum exigere? Certe si pro dote matris, vel pro alia re habet potius ius, quam ceteri creditores, poterit petere patrem sibi addici, & obtinebit: nam tradendus primo est ei, qui potius ius habet:& melius est, vt operis suis alat se, & liberos (*pignora charissima*) reponendo debitum, quam vt seruiat creditori; & hic nulla ast ignominia, quia hoc est officium patris,& filius protestabit,se (*quatenus de iure licet*) non petere neque velle, vt pater portet torquem ferreum. Hic adde alias fortissimas rationes adductas: & hoc casu pater coniectus in carcerem, ad petitionem creditorum, soluetur e vinculis,si dicat se velle cedere bonis, vt nostri Hispani præpostere dicunt, & tradi potiori creditori: nam cum filius sit potior, tradetur ei, donec operis satisfaciat doti, & sic effugiet carcerem. Neque obstat, quod filius non potest conijcere patrem in carcerem: Fateor; sed hic filius nō conijcit patrē in carcerem, sed liberat eum a carcere, in quam coniectus fuit a ceteris creditoribus: nam si filius non concurreret cum aliis creditoribus, non esset audiendus, petens patrem sibi addici: nam, non potest patrem conijcere in carcerem, *vt dixi num.43* & qui non potest conijci in carcerem, non patitur dispositionem huius legis, *vt docui,c.3.nu.2.* Hæc opinio æquissima est, sanctissima & valde pia: durissimum enim est patrem seruire, vt reponat debitū extranei, & non, vt reponat debitum filii inopis, forsan infantis, qui potius ius habet pro dote matris. An non melius est, vt soluat filio potiori creditori ? non minus dedecorosum, laborare vt alat filium, quam, vt alat dominum extraneum? non melius tractabitur a filio, quam ab extraneo ? non debet filio potius, quam extraneo? 44

Sed, an ad heredem † patris spiritualis transeat beneficium, ne conueniatur vltra quam facere potest, certe non transit, quoniam hoc beneficium personale est, & ad heredem non transit, *l maritum, cum l. sequenti, ff. solut. matrimo.l.& si pdeiussor.ff.solut. matrim.*vbi,quod non transit ad fideiussorem, nec 45

transit ad heredes mariti, *vt in d.l. maritum, & in d.l. & si fideiussor*, intellige hoc de herede mariti, de heredibus extraneis, non de filiis, nam ii gaudent eodem priuilegio, *vt in l. etiam, & ibi Alex. ff. solut. matr. & in l. assiduis, C. qui pot. in pign. hab. gloss. in d.l. maritum, & ibi Bart. col. fin. nu. 5.*

46 An autem † heres vxoris extraneus, teneatur idem priuilegium deferre marito, etiamsi matrimonium sit solutum, vide Aretin. *in d.l. alia, §. eleganter*, & ibi Dd. generaliter tamen, si persona quæ agit sit mater, non potest conuenire filios eiusdem matrimonii, in plus quam facere possunt. Nam, filius a parētib. non potest cōueniri in plus, quam facere possit: si tamen maritus habeat filios ex alio matrimonio, & vxor aduersus eos agat, non habent priuilegium patris, *l. etiam, & ibi Alex. & Dd. ff. solut. matrim.*

47 Nunc tractemus † de liberis, *an in carcerem pro ære alieno conici possint, a parentibus?* Et quidem non possunt: filius enim non potest conueniri a patre vel matre, in plus quam facere possit, & idem in omnibus descendentibus probatur *in l. 1. titul. 15. partit. 5.* Vnde, cum non teneantur in plus quam facere possunt, non possunt a parentibus conici in carcerem, vt in filio, non soluente matri dotem, notat Bald. *in l. liber captus, in fine, C. de capt. Rodericus in l. 2. titul. De los gouternos, col. 3. vers. quam legem.* Et licet ii loquantur, quando filius conuenitur a matre pro dote, idem intelligendum in ceteris caussis, ex quibus matri vel patri debeant: nam regula *l. 1. titul. 15. part. 5.* est generalis, imo est expressum, *in d.l. 1. ibi. Si fuesse fito, o algunos de los otros descendientes, que ouiesse algo, a dar a alguno de aquellos, de quien descendiessen.* Nam, ascendentibus masculis, non est restituenda dos, quæ non conueoit masculis, *vt dixi in tractatu de non meliorand. filia. cap. 16 num. 9.*

48 Hoc est † lector, notatu & memoria dignū, quoniam de iure ciuili videtur esse de mente Doctorum, quod filius potest ab ascendentibus exigi, in plus quam facere possit, nisi sit in caussa dotis: imo & in caussa dotis dicunt, ꝙ nepos & pronepos possunt cōueniri, in plus quā facere possint: quoniam priuilegium mariti, ne conueniatur, vltra quā facere possit, transit secundum eos solum ad filios eiusdē matrimonii, *vt in d.l. etiam, ff. sol. matr. Reg. l. 32. tit. 11. part. 4. ibi, su madre*, & est communis teste Alex. *in l. sed hoc ita, §. quod autem, nu. 7. ff. de re iud. Bart. in l. 1. C. de priuileg. dot. Bald. in rubric. eod. tit. Cyn. Bart. & Bald in l. assiduis, Cod. qui pot. in pign. hab.* Nepotes autem, non sunt ex eodem matrimonio, qua ratione istam sententiam probat Angel. *in dict. l. etiam, & cum eo transeunt Imol. Paul. & Rom. teste Alex. ibi. num. 1. & num. 3. vers. sed pro concordia*, qui eandem sententiam probat: & Ias. *in l. si cum procuratore, num 9. ff. de re iud.* est eiusdem opinionis.

49 Sed † certe, eorum opinio est prorsus falsa, quoniam mariti priuilegium, transit ad omnes de sobole, *auctore Bart. in l. si cum procuratore, ff. de re iud. per textum in auth. si quid, C. qui pot. in pign. hab.* & quamuis hanc Bartoli opinionem, reprobent Alex. & Ias. approbantes dictum Angeli: certe opinio Bartoli probatur iure Regio, quoniam nullus descendens, potest ab ascendente conueniri in plus quā facere possit: non solum pro dote, verum, neq; pro alia qualibet caussa: quod est notabile, non solum pro doctrina Bartoli, quæ loquitur in exactione dotis, in qua est in descendentibus peculiaris ratio, scilicet, quod priuilegium, quod competit patri & filiis, transit ad nepotes; sed est illa lex multo magis notanda, quoniā generaliter, extra caussam dotis, disponit, quod descendentes, nō possunt exigi in solidum ab ascendentibus, quod videtur sumsisse originem ex eo, quod etiam de iure Ciuili

Priuilegium, ne † maritus conueniatur in solidum, 50 competit ei, siue debeat ex caussa dotis, siue ex alia qualibet caussa, *vt in l. non tantum, ff. de re iud.* Ergo cum marito, eidemq; patri, etiam extra caussam dotis, competat hoc priuilegium, videtur, quod debet transire ad descendentes, *arg. d.l. etiam, & arg. l. liberorum, ff. de verb. signif.* Sed adhuc lex Regia est insignis, quoniam *d.l.* non tantum loquitur, quādo contractus, ex quo debitum nascitur contractum, fuit inter maritum & vxorem: at lex Regia ex quacunq; caussa debitum oriatur, inter ascendentem & descendentes, etiamsi non oriatur ex contractu, facto a parentibus descendentium, non datur exactio, vltra id, quod descendens facere potest: & etiam est notabilis, quoniam Rodericus solum loquitur in exactione dotis, quam mater exigit a filio.

Sed an † descendens, filius vel nepos, possit huic 51 priuilegio renuntiare? videtur posse, quoniam ascendens, non debet reuerentiam descendenti, & sic cessat dispositio, *l. alia. §. eleganter, ff. solut. matrim.* & succedit regula, qood quilibet potest renuntiare suo priuilegio, *l. penult. Cod. de pact.* Non obstat, qood videtur res inhumana, filiū exigi a patre, in plus quam facere possit: quoniam etiam videtur inhumanum, vt pater possideat omnes res, quæ ad filium pertinēt atque etiam dotem, quam vxor filio dat; nihilominus tamen admittebatur de Iure Ciuili, *l. 1. C. de bon. quæ libe.* Deinde lex ita confidit de patre, vt semper videatur facere, quod filio melius & vtilius est, *vt late dixi in tract. de non melior. dotis ratio. filiabus, cap. 1. numer. 11.*

Neque obstat, quod † pater tenetur alere filium, 52 & quod ita, ratione euitandi circuitus, expediat, ne exigat in solidum a filio: cui alimenta, post solidam exactionem dare tenetur: non enim pater semper filium alere tenetur: quid enim, si egregius est artifex, qui opificio sibi victum egregie parat? tūc enim non tenetur eum alere, *l. si quis a liberis, in fin. princ. ff. de liber. agnosc.* imo etiam cessat priuilegium eorum, qui non tenentur, vltra quam facere possunt, *leg. maritus in id, ff. solut. matrim. & ibi Dd. gloss. in l. si quis argentum, §. sed & si quis, C. de donat. Alex. in l. maritum, col. 2. versic. 15 ff. sol. matrim.* Deinde, quid si ei vtilius est, dare filio alimenta domi, ex re sua, quam relinquere ei alimenta extra domum suam. Postremo etiamsi pater filium immodice premat, semper boni viri credunt, patrem aliquid filio forsan profuso vtilissimum machinari.

Quando autem cadat obligatio inter patrem & 53 filium, vide *Dd. in l. frater a fratre, ff. de condit. indeb. l. 1. tit. 15. l. 1. tit. 5. & l. 11. tit. 20. part. 2.*

Nunc † de vxore dicamus. Et quidem non conuenit virum, in plus quam facere possit, siue agat a- 54 ctione de dote, siue alia, *l. non tantum, ff. de re iudic. §. item si de dote, Instit. de act. l. 1. tit. 15. part. 5. l. ex diuerso, ff. solut. matr. declarat Alex. in l. non tantum, num. 8. ff. de re iudic.* quare non potest illum pro debito conicere in carcerem, vti dixi *cap. 3 num. 2.* An autem cum vxor agit aduersus maritum, petendo constante matrimonio dotem propter inopiam viri, an vir gau-

deat

deat priuilegio, ne exigatur in plus quam facere possit, dixi *d. cap 3. nu. 12.*

55 An † autem maritus habeat hoc priuilegium, etiamsi extraneus quippiam agat pro dote vxoris, vide *l. si prior, & ibi gl. & Bart ff. sol. matr. text. in l. Nesennius, ff. de re iud. & l. si extraneus, ff de iur. dot. Alex. in l. maritum, in 12. fallentia, col. 1 ff. sol. matr.*

56 Denique, vide Bart. & Alex. *in d. l. maritum*, vbi proponunt viginti limitationes, in quibus maritus conuenitur ab vxore in plus quam facere possit, vide eos & Ias. *in d. §. item si de dote*: non enim est animus, antiquorum dicta referre, nisi sit addendum aliquid luce vel copia commendabile, & ibi vide, *quid si sit artifex vel opifex.* An autem vxor, si maritus coniiciatur in carcerem ab aliis creditoribus, possit petere se præferri, & vt maritus sibi tradatur in seruitium, dixi latissime *c. 3. supra.*

57 Sciendum † autem, quod sicut maritus non potest conueniri ab vxore in plus quam facere possit: ita neque vxor potest in plus conueniri a marito, *l. non tantum, in fine, ff de re iud. l. 1. tit. 15. partit 5.* quod equidem satis suadet.

Nunc de socero dicamus: & quidem si constante matrimonio gener ab eo petit dotem, non tenetur in plus quam facere potest, *l. sicut, cum lege seq. ff. de re iud. de quo vide l. penult. ff. de iure dot.* quod procedit, etiamsi soluto matrimonio nurus exigat dotem a socero, patre mariti sui, *leg. rei iudicatæ, in fin. ff. solut. matrimon.* de qua re legendi Doctores in dictis locis, qui rem declarant, & latius tradunt, Ias. Plat Ang. & Zasius, *in d. §. item si de dote, Instit. de act.* Illud tamen est plus quam notum, & memoria dignum, quod si socer dotem promiserit, sciens eam præstare non posse, quod tenebitur in plus quam facere possit, textus celebris, *in l. pen ff. de iure dot.* videtur enim decepisse generum, & dolus vel malitia soceri faciunt amitti hoc priuilegium, *d. l pen.* & in ceteris qui habẽt idem priuilegium, probatur *in l. sed hoc ita, §. fin. ff. de re iud. l. etiam, §. licet, ff. solut. matrim.*

58 Sed est † animaduertendum, quod si socer decipiat generum, nocebit ei, quoad hoc, vt ipse socer exigatur in solidum (*omisso priuilegio*) non tamen nocebit filiis, vel filiab. suis: ex quo elicitur, quod si socer promisit filiæ dotem, ex qua resultat melioratio aduersus legem 101. conditã in cõuentu Madritensi, anno 1534. quæ habetur *l. 1. tit. 2. lib. 5. Recop.* certe, etiamsi pater deceperit generum, non ideo melioratio rata erit, neque ceteri filii vel filiæ præiudicabuntur in legitima: non enim quis alterius dolo prægrauari debet, *c. nemo debet, de regul. iur. in 6.* neque propter delictum patris, filii debent puniri; hanc sententiam multis argumentis probaui, in meo tractatu de non meliorandis dotis ratione filiabus, *cap. 32 n. 13. versic. illud tamen*: sic licet consensus filiorum, illis præiudicet, & faciat valere constitutionem dotis, ex qua resultat melioratio, intelligitur, quod præiudicat his, qui consenserunt, non aliis, *vt dixi in dict. tractat. cap. 10. numer. 89. versicul. notandum*, ex quo elicitur, quod dolus patris, debet sibi solum nocere, ita, vt exigatur in solidum, non tamen præiudicabit filiis, ita, vt melioratio rata maneat.

59 Meminisse † tamen oportet, an gener soluto matrimonio, possit indistincte exigere socerum in solidum, etiamsi dolum non cõmiserit. Item, an si commiserit dolum, possit exigi in solidum matrimonio constante. An vero debeat exspectari, vt matrimonium soluatur? longa est rixa inter nostros, vide Bart Angel. Alexand. & Ias. *nu. 4. in l. sicut, ff. de re iud.* Alex. late rem excutientem, *ibid. & in l. rei iudicatæ, in princ. numer. 9 ff solut. matrimon. gloss. Bartol. & Dd. in l. ex diuerso, ff. eodem titul. Ias. & Dd. in § item si de dote, Institut. de action.*

60 Item, an † extra caussam dotis habeat hoc priuilegium socer mariti, & socer mulieris, vniformiter, vide Alex. & Ias. post alios, *in d. l. sicut, idem Alex. in leg. rei iudicatæ, column. pen. ff. solut. matr.* & an sit differentia inter eos, vide Alex *in d. l. sicut, col. penult. & ibi Ias.* Ex his liquet, quod socer non potest coniici in carcerem, in casib. in quibus gaudet priuilegio, ne conueniatur vltra quam facere possit, *vt dixi.* Socer tamen, quando dos non sufficit, nisi pro alimentis matrimonii, potest exigi in solidum, *Cyn. & Salyc. in l. vbi adhuc, vbi Salyc. in § ita tamen, col. 2. versic. iuxta, & ibi Fab. C. de iur. dot. Camp. de dote, 3. part. qu. 66.* & in vxore & filiis dicam infra.

61 Sed, an † socer renunciare possit suo priuilegio? certe non magis videtur posse quam pater: socer n. parentis loco habetur, *l. quia, ff. sol. matr.* ideo, non minus punitur gener occidẽs socerum, quam filius occidens patrem, *l. 12. tit 8. part. 7.* imo, non solũ parens, sed dominus optimo iure appellatur: quare cũ (natura dictante) parẽtis locum obtineat, videtur, quod sicut pater non potest renunciare, ita neque socer possit. Hæc opinio ciuilis est. prudens, æqua, & rectę rationi cõgruentissima, absurdum n. est socerum (hoc est) alterũ parentem, qui filiã (*hoc est*) viscera sua genero copulauit, duci ab eo in carcerẽ, & ad mortem (*sublatis alimentis*) adigi: nam ii, quibus propter reuerentiam hoc priuilegiũ cõceditur, eius generis sunt, vt etiamsi ipsi velint, non satisfiat publicæ honestati, si minus honorifice tractentur: hoc, si socer malitia vacet; nam si accederet malitia, exigerem ab eo in solidum, etiam constante matrimonio, reiecta opinione eorum, qui dispositionem *l. penult. ff. de iure dot*: interpretantur non habere locum, nisi soluto matrimonio, inter filiam & generum, vt per Alexandrum & Ias. *supra citatis*: quod mihi durissimum videtur, quid enim prodest exigere in solidum, cum matrimonium iam est solutum, cessatque forsan præcipuum onus sustinendi onera matrimonii? (scilic. vxor.)

62 Illud † tamen simpliciter verum est, quod ex generali legum renunciatione, vel iuramento, non videbitur socer suo priuilegio renunciasse: ex his quæ dixi in parte. Itẽ, illud est verum, quod fideiussor soceri, non poterit opponere eius priuilegium, *l. verum, ff pro soc. l. & si fideiussor. ff. de re iud.* Quod verum in fideiussoribus omnium, idem habent priuilegium; vt ibi probatur.

63 Sed de † sociis nunc dicamus, & quidem socius, siue sit omnium bonorum siue vnius rei, sociũ non conueniri in plus quã facere possit, pro re procedente ex caussa societatis, *l. 15. tit. 10. par 5. Castel. l. 66. Taur. verb. arraygar l. sunt qui in id ff. de re iud. §. sed & si quis cum parente, Instit. de act. optimus textus in l. verum, ff. pro soc. l. 1. tit. 15. part. 5.*

64 Idem † in eo, qui ex caussa donationis conuenitur, *l. inter eos, ff. de re iud. d § sed & si quis cum parente, Instit. de act. l. 1. tit. 15. part. 5.*

65 Cum † autẽ hoc procedat in sociis vnius rei, certe colonus partiarius, non potest a domino fundi coniici in carcerem, ratione partis non solutæ, imo

neq; exigitur in plus quam facere possit. Ita nominatim Fulg. *in l. si merces, §. vis maior, ff. locat. Castell. in dict. loco*: sed illud in his peculiare est, quod possunt suo priuilegio renuntiare, quoniam non cōceditur propter reuerentiam inhærentem personæ, sed propter qualitatem cōtractus: nam socii omnium bonorum reputantur fratres, *l. verum, ff. pro socio.* Item, exigi in plus quam facere possit, eum qui ex caussa donationis conuenitur, esset summæ ingratitudinis & impietatis: quod si ipsi renuntiarent suo priuilegio, nihil est absurdum, nihil est iniquum, quod renuntiationem minus validam reddat, nam contra bonos mores non est, vt possimus facere contractum, prout nobis placuerit, *l. si conuenerit, ff. de re iud. ita his rationibus desinit Bart. in l. alia, §. eleganter, col. 1. ff. solut. matrim. Alex. ibi, col. pen. nu. 16. verb. reperio, & dixi c. praeced.* Cum autem socius non possit pro caussa societatis conueniri in plus, quàm facere possit, certe non poterit capi, etiamsi non det fideiussorem, neq; possideat immobilia, *Castellus in leg. 64. Tauri, verbo de se arraygar, colum. final.*

66 Sed quid si dotaui extraneam, an conueniri tantum debeam in id, quod facere possum: certe non: textus est expressus, *in leg. penult. ff. de iure dot.* Neque obstat, quod videtur esse mera donatio, *vt dixi in meo tractatu, de non meliorand. filiab. capit. 9. num. 67.* & quod donans non tenetur in plus, quam facere possit, quoniam quoad maritum non est mera donatio: imo, censetur habere dotem titulo oneroso, ad sustinenda onera matrimonii, *l. pro oneribus, Cod. de iure dot. Bartolus, Alexander, post glossam in l. Maeuia, ff. sol. matrimon. Baldus, Roman. & Alexander in l. si donaturus, ff. de condict. ob caussam: & dixi in meo tractatu de non meliorand. filiab. capit. 32. col. 1. num. 1. & numer. 8. & capit. 6. num. 66. Cynus, Bartolus, Baldus, Salycetus, & Paulus in l. vna, C. de inoff. dotib. Bartolus, Baldus, & Salycetus in l. fin. in princ. C. de iure dot.* Socius autem habet hoc priuilegium, siue sit socius omnium bonorum, siue vnius rei, *l. verum, ff. pro socio.* Item, quiuis habet hoc priuilegium, ne conueniatur vltra quam facere possit, si de ea re pactum fecit, *l. si quis crediderit, ff. de pactis.*

Ex his apparet qui habeant hoc priuilegiū: sciendum autem, eos omnes non solum non esse addicendos creditori, neq; detinendos in vinculis, *vt dixi supra, cap. 3. nu. 2.*

67 Verum † etiam eis relinquenda alimenta, quibus vitam transigant, *l. inter eos, in fine, ff. de re iud. l. in condemnatione, ff. de reg. iur. l. 1. tit. 15. part. 5.*

68 Alimenta † autem iuxta personæ qualitatem relinquenda: alia enim assignanda nobili, alia ignobili, alia diuiti, alia rustico, duris laborib. assueto. Aliis enim cibis vtitur nobilis, aliis rusticus, & aliter conseruatur dignitas patris, vel soceri nobilis, aliter dignitas rustici. Itaq; vt satisfiat menti legis, quæ rectissima ratione noluit, hos exigi in plus quam facere possint, ne scilic. dura patiantur ab his, a quib. naturæ lege, vel beneficii vel contractus ratione, debent expectare gratiam vel indulgentiam, decernitur, ne ad horum petitionem seuere premantur: durissima autem paterentur, si relictis tantum alimentis naturæ necessariis, cogerentur dignitatis suæ, præ inopia, iacturam facere: qua ratione verissimum est, hoc verbum *facere posse*, æstimandum iuxta cuiusque dignitatem, *arg. textus, & gloss. in verbo dignitate, in l. nepos Proculo, ff. de verb. signif. l. tutor secundum dignitatem, ff. de administrat. tutor. gloss. in l. seruus vrbanis, in verbis ex libellis, & in verbo, cibariis, ff. de leg. 3. nominatim Cepolla, in tractat. de Imperatore milites deligen. in 22. priuileg. nobilitatis, Baldus in Rubrica, Cod. qui bon. ced. poss. Angel. & Imola, in l. Nesennius, § fin. ff. de re iudic. Paulus Citadin. in tractat. de iure patron. in 6. parte, qu. 7. Ias. qui nominatim loquitur in §. item si de dote. Instit. de act. Hyppol. in repet. rubr. de probation. column. 5. Corsetus in repetit. capit. grandi, char. penultim. de supplend. neglig. prælat. Afflict. in constitut. Siciliæ, incip. qualitas personæ, col. 2. Aret. Imol. Raph. & Alex. in l. si maritus in id, ff. sol. matr. Alex. in l. maritum, col. fin. vers. pro intellectu, ff. eod. tit. Dyn. Ang. Aret. & Ias. in d. §. item si de dote, Aret. cons. 17. incip. consideratis, col. pen. in 5. dubio.*

Imo habenda † ratio, ne nobilis cogatur solus vi- 69
uere, *Imol. Alex. Aret. & Cepolla in locis supra citatis, Abb. in c. cum adeo, de rescript. Aret. d. consil. 17. circa fin.* dicit socero relinquendum, quo se & ministros alat. Neque obstat *Regia l. fin. titul. 11. partit. 4. ibi, Le finque alguna cosa de que biua*: ex qua calumniator potest arguere, parum quidem relinquendum. Nam, lex dicit, *alguna cosa*, quod parum videtur significare: nam verbum *aliquid*, significat particulam: sed certe non nego aliquid relinquendum, sed iuxta dignitatem; nam, quod rustico est multū, nobili est parum: & sic secundum qualitatem cuiusque erit particula.

Sic † patrono alimenta præstanda iuxta ipsius digni- 70
tatem, *l. 1. §. mulier, & ibi gloss. & l. habitatio, §. seruis, ff. de ventr. in poss. mit. gloss. in c. episcopus, in verb. victu, 10. qu. 2. gl. in c. nobis, in verb. modeste, & ibi notat Anton. de iure patron. nominatim Rochus, in tractat. de iure patron. in verbo, & vtile, in 3. qu. 1. q. principalis, Paul. Citad. in eod. tract. in 6. part. qu. 7. art. 4. & Cæsar Lambertinus in eod. tractatu, in 3. artic. qu. princ. lib. 3. Et in simili Specul. titul. qui fil. sint legitim. §. 1. col. fin. vers. in summa, Bald. in cap. ad aures, de rescript. Abbas, & Fel. col. 20. in cap. cum omnes, in gloss. penult. de constitut.*

Nam † mendicitas est consideranda iuxta quali- 71
tatem personarum, *Zenzel. in extrauag. execrabilis, versic. vnde inter cetera, in verb. qui mendicant.* neque arbitror, quenquam sanæ mentis negaturum, alimenta relinquenda patri, auo & ascendentibus, & vxori, & patrono, & donatori, iuxta dignitatem: alias quis honos habetur, si tantum das, ne fame pereant? tunc enim vitæ succurris, non honorifice, sed infame & misere: vita autem & honor æquiparantur, *gloss. in l. iusta, C. de manu vindict.*

Sic † frater primogenitus tenetur, secundum di- 72
gnitatem & facultates alere secundogenitos, si ipse in primogenium succedat, *Hostiens. Ioan. Andr. & Abb. in c. licet, de voto, arg. l. 1. ff. de tut. & rat. distrah. Abb. consil. 12. col. 5. vers. septimum dubium, libr. 1. Guid. decis. 476. Card. Alex. in c. per venerabilem, §. quod autem, colum. 30. versic. postremo ad eandem materiam, qui filii sint legitim. Socin. consil. 47. col. 2. lib. 3. Francus in rubr. de testam. char. antepen. vers. 25. prohibentur, libr. 6. Iacobinus de Sancto Georgio, in l. cum antiquioribus, col. fin. qu. 8. C. de iur. delib.* De qua re, vide quæ in filio dixi *in meo tractatu, de non melior. filiab. c. 8. num. 30.*

Sed, an † hoc habeat locum, in eo qui non tene- 73
tur vltra, quam facere possit, quia cessit bonis: nam & hic non potest vltra cōueniri in postea acquisitis, *l. qui bonis, ff. de cess. bon.* Certe, & hic quoque videtur habenda ratio qualitatis, sed magis stricte: nam alimenta quæ debentur miserationis caussa, non debentur secundum dignitatem, *Iacobus Arena, & Bald.*

Bald. in l. si maritus, ff. sol. matr. Lupus in reper. Rubr. de donat. §. 65. incip. limitabu tertio, num. 51. versic. ad quorum confirmationem. An autem facere possit, non æstimandum ex qualitate rei, quam acquisiuit, sed ex quantitate, vt in dicta lege probatur.

74 Quid † autem, si postquam cessit bonis ei fuit relicta turris, quæ aureos mille valet: creditores petűt eam vendi, dicentes, sibi tãquam pauperi paruulam domunculam sufficere, ipse vero recusat, allegans se ad habitationem velle eam turrim retinere: quid iuris? certe Bartolus, iuris peritissimus, defendit debitorem, *argum. d. l. qui bonis*, sed Bald. *ibi, col. 2. versic. quidam cessit*, contra sentit, adducens iniquum esse, vt debitor rusticus eam turrim habitet, in damnum creditoris: si tamen debitor esset nobilis, dicit admittendum: ideoq; rem esse in arbitrio iudicis: sicut enim alii sunt cibi viri nobilis, alii viri rustici, alter enim, nisi delicatos cibos comedat, periclitatur de vita, alter, nisi crassa edulia proponas, non bene valet, *gloss. in l. serui Vrbanis, in verbo ex libellis, ff. de legat. 3. Cæpolla, & Paul. Cit. ad. in locis supra citatis, & Ias. in §. item si de dote, textus. in vnum orarium, §. criminis, ante fin. 25. distinctio*, vbi peccat venialiter, qui pauperibus delitiosa cibaria præparat, *Cyn. & Bald. in auth. ad hæc, Codic. de vsur.* Ita etiam alia est domus viri nobilis, alia viri rustici: qua ratione, ego Baldi sententiam probo, vt iudex ex personæ qualitate rem statuat.

75 Sed † est quæstio, quid si aliqua ex personis, quæ non tenentur vltra, quam facere possint, habet pulcerrimam domum, & nihil aliud ex quo soluat æs alienum: quæro, *an domum cogatur vendere, vt ex ea ari alieno satisfaciat, & ex residuo seipsum alat?* Equidem, ꝙ non cogitur domum vendere docet Ang. *in l. 1. C. de leg.* vbi testatur se ita consuluisse: Dec. qui loquitur in donatore, *in l. Diuus Pius, n. 9.* per textum supra allegatum, *in l. qui bonis, ff. de cessio. bon.* sed contraria sententia vera est, *argum. l. qui potest facere, ff. de reg. iur. vbi Dec. nu. 9.* & ita docet Imol. *in l. maritus quĩ in id, ff. soluto matrimon. Cuman. in l. qui bonis, Alexand. consil. 27. col. fin. lib. 5. vers. item habebat, Ias. in §. sed & si quis, numer. 11. Inst. de act. Paul. Montepicus in l. Titia cum testamento, §. Titia cum nuberet, col. 113. vers. 51. quæro, ff. de leg. 2.* Tellius *in l. 40. Taur. numer. 14. verb. respectu, col. 2. vers. vel est. quoniam l. qui bonis*, loquitur de bonis acquisitis post cessionem, in quibus magis fauetur debitori, quam creditori. Cũ eo ipso, quod debitor fecit cessionem, lex, etiamsi abiectissimus sit, cõcedat ei priuilegium; ne teneatur vltra quam facere possit: quoniam priuatus fuit omnibus acquisitis ante cessionem, tantum linea indumenta sibi relinquuntur, *l. 1. tit. 15. part. 5. l. pen. & ibi notatur, ff. de cess. bon.* quæ ratio cessat in nostro casu. Hanc eandem opinionem tenet Ang. *in d. l. si maritus in id. Nicolaus Neapolitanus, & Bald. in l. 2. C. quod cum eo, Bald. in l. quod nomine, in fine, & in l. fin. C. qui bon. ced. poss. Alex. in l. maritum, col. fin. vers. sed quid si maritus, ff. sol. matrimon.*

76 Neque obstat, quod † cum danda sunt alimenta, non sunt vendendæ possessiones, sed ex redditibus alimenta præstanda, *Bart. in l. penult. ff. de aliment. & cib. legat. & dixi late in meo tractatu de decima tutoris, cap. 10. num. 3. & 4.* quoniam illud, & regula Bart. *in l. qui bonis non est simpliciter, neque generaliter vera, vt ibi tradit Zasius column. fin. post Cuman. idem Zasius in tract. qualiter maritus condemnetur ad dotem, 4. pagin. quæ insertit in leg. maritum, cum l. 5. quæst. ff. solut. matrimon.* quoniam illud procedit, quando alimenta debentur ex legato vel donatione: secus, vbi debentur ex titulo oneroso, seu procedente a caussa onerosa (scilicet) a debito, quod contraxit: nam, vt illud dissoluat, & sibi alimenta retineat cogitur domum vendere, *argum. d. l. qui facere potest.* Ita respondet Alexand. *in dict. l. maritum, col. fin.* & mihi videtur prudens, & æquissima opinio, sufficit enim, vt creditor cogatur relinquere alimenta iuxta dignitatem. Neque est cogendus propter iniquissimas nostrorum distinctiones, pecunia etiam sua fraudari, si quidem negent illum non posse cogere debitores domum vendere: nam ita intelligenda doctrina Bart. *in dict. l. qui bonis*, & vide multa quæ congerit Tellius *in l. 10. Taur. num. 14.* Nam hic alia versatur æquitas, & alia prorsus est ratio, quam in alimentis: nam pater cogitur solum alere filium iuxta quantitatem redituum, nec cogitur vendere possessiones, *Aymon. consil. 219. num. 9. libr. 2.* secus, quando tractamus de satisfaciendo creditori, qui debitori rem, vel pecuniam suam dedit: facit quod scribit Tellius *in dict. loco, versic. respectu*, quod si ille, cui danda sunt alimenta (puta frater) habeat domum, magni pretii, sed nullius vel non sufficientis vtilitatis ad alimenta; quod cogitur domum vendere, & ex ea sibi parare victum, cum obligatio alimentorum cesset, vbi primum, quis se operis suis potest alere, (*vt dixi*) non obstante: & quod operæ non censeantur fructus, vt dixi in tractatu de *decima tutor.* Ergo, licet venditio domus non sit fructus, cogetur vendere.

77 An autem, non † solum maritus & parens: verum etiam ceteri alii, qui non possunt conueniri, vltra quam facere possint: possint opponere hanc exceptionem post sententiam, vide late Bartol. Imol. & Alexand. *columna 1. & 2. in l. ex diuerso, §. si iudicio, ff. solut. matrimon. & in l. Nesennius, ff. de re iudicat.* An † autem 78 possint repetere, si soluant in solidum ii, quibus hoc beneficium competit, vide *l. quod nomine, ff. de condict. indebit. & ibi Iason & in leg. ad egregias, ff. de iniurand. l. Bartol. & Alexand. column. fin. in l. & ex diuerso, §. fin. ff. de re iud. Felin. in c. si diligenti, col. 6. vers. quartum correlatiuum, de foro compet. Gomez. in §. pœnales, n. 30. Instit. de act. vers. & hoc etiam procedit.*

79 Quid † autem de filiofamilias maiore, an possit pro debito mitti in carcerem, certe sic, *Bart. per illum text. in l. penult. C. de cess. bon. vide Hippol. in practic. criminali, verb. attingam, numer. 69. Chassan. in consuet. Burgund. Rubr. 5. § 2 numer. 14. versic. additio* Neq; obstat, quod pater potest allegare sibi tradendum, quia sibi ex legis impositione debet operas, antequam creditori deberet pecuniam. Sed certe filius non debet patri operas artificiales, neque potest ad eas cogi, *vt dixi in tract. de decima tut. cap. 4. nu. 1.*

80 Nunc † tractemus de fratre, an possit ob æs alienum detrudere fratrem in carcerem, & facere, vt sibi seruiat, si soluendo non sit. Mouet quæstionẽ, quod scribit Bald. *cons. 418 lib. 1.* quod frater non potest capere fratrem Rursus † vrget, *l. verum, ff. pro soc.* vbi inter 81 socios non datur actio, in plus quam facere possint, quoniam videtur esse inter eos quædam fraternitas, quod si haberi pro fratribus sufficit, multo magis sufficiet, vera & naturalis fraternitas, ad hoc, vt frater non conueniatur in plus quam facere possit: quod nominatim docet Faber. & Angel. *in §. item si quis cum parente, Instit. de act.* & vide Ias. *ibi, & in l. sunt qui in id, num. 4. solut. ff. de re iud.* qui refert Betrutium

hanc opinionem probantem, quod si non potest conueniri in plus quam facere possit, certe probata fraternitate videtur soluendus e vinculis, *vt dixi, cap. 3. num. 2 & cap. 4.*

82 His † accedit, quod frater redimens ab hostibus fratrem egenum, videtur facere pietatis intuitu, & non animo repetendi, *Bald in l. liber captus, nu. 4 vers. quid de fratre, Cod. de capt. & in Auth. si captiui, in fin. C. de Episc. & cleric.* hoc præsertim videtur verũ, quando debitum processisset ex operis: nam opera inter fratres censetur gratuita, *Bald. in ca. circa medium, versicul. & hac est nobilis, tit. de benefic. fratr. & qual fratr. in*

83 *benefic. fratr. succedat*: Sed † verius est, fratrem non soluentem, posse ad petitionem fratris detineri in vinculis, atque etiam ei esse addicendum ad seruitium, potius quam ceteris creditoribus.

Primo, quoniam frater potest habere in seruum fratrem suum, *l. si minor, ff. de manumiss. vindict. l. fin. C. commun. de manumission. l. si ex liber. C. de lib. caus.* quanto magis poterit illum habere in parte sua; non tanquam seruum, sed tanquam debitorem, operis debitum reponentem.

84 Deinde, falsum est † fratrem non posse conueniri vltra quam facere possit, *glos in d. l. verum, ff pro socio, & ibi Bartol. & Bald. Nicolaus Neapolitanus in §. item si quis cum parente, Instit. de action. Castellus in l. 66. Tauri, in verb. De se arraygar, in fin. col. versic. sed quaro, dicitur hic. Zasius in §. Sed & si quis, num. 3. Institut. de act.* qui testatur hanc sententiam esse veriorem, quoniam enumeratæ sunt personæ, quibus id priuilegiũ competit, *in l. sunt qui, cum sequentibus. ff. de re iud.* neque inter eas est frater, & quanquam nostri inter se rixentur, distinguentes inter fratrem ex vno latere, & fratrem vtrinque coniunctum, vt refert Ias. *in dict. §. & si quis.* Tamen iure Regio videtur expeditum, quod fratri non datur hoc priuilegium, ita probari videtur, *in leg. 1 titul. 15. partit. 5.* ibi, *Fueras ende, si tal debdor como este, fuesse padre, o abuelo, o alguno de los otros ascendientes que ouiessen de dar algo, o alguno de aquellos que descendiessen dellos, o si fuesse fijo, o alguno de los descendientes, que ouiesse algo a dar a alguno de aquellos de quien descendiesse.* Nota hoc priuilegium solum dari inter ascendentes & descendentes: frater autem, non descendit a fratre.

85 Quare † apud nos non est ambigendum, quin frater possit in solidum exigere a fratre, atq; illum in carcerem ducere, & in seruitiũ accipere: standum est enim regulæ. Quinimo, neque de iure Communi, quoniam Alexand. *numer. 5.* & Paul. *column. 2. in l. postulante, ff ad Trebell.* faciunt mentionem, quid si esset statutum, ne frater possit capere fratrem, quasi de iure Communi secus sit. Quod si frater, de de iure Communi, potest capere fratrem: stulte asserunt citati, *numer. 81.* quod frater non exigitur a fratre, in plus quam facere possit. Nam, si hoc haberet, multo magis haberet, quam non duci in carcerem. Et quod frater non habeat id priuilegium tractat Castell. *in l. 66. Tauri, in verbo de se arraygar, col. finali, vers. sed quaro. dicitur*: quod intelligendum, nisi fratres sint socii, *vt per Castellum, vbi supra*, nam societas sola sufficit, *vt supra dixi.*

86 Neq; † obstat Bald. *d. cons. 418.* quoniam loquitur de fratre capiente fratrem, propria auctoritate. Rursus non obstat *l. verum*, quoniam inter socios est communicatio facultatum (præter fraternam amicitiam) & hæc communicatio facultatum deficit inter fratres: non obstat opinio Fabri, quoniam falsa est.

Non obstat, quod † frater videtur donare, quoniam frater non videtur donare fratri operas, neque pecuniã, vt latissime dixi *in meo tractatu, de decima tutoris, cap. 5. col. 2. nu. 5. cum seqq.* 87

Non obstat, quod † tradit Bald. *in l. liber captus*, 88
quoniã ibi est peculiaris casus, in quo frater videtur expendere pro fratre animo donandi, scilic. quando illum egentem, & facultatibus destitutum, redemit ab hostibus, sicut etiam dicimus, quod frater dotans sororem, videtur facere animo donandi, vt prolixe tradidi *in meo tractat. de non meliorandis filiabus, cap. 12. numer. 10.*

Sed † est quæstionis, *an heres fratris capi posset, si statutum dictaret, ne frater ob æs alienum caperetur?* Et 89
certe Alex. *in l. postulante, numer. 5. ff ad Trebell.* dicit, quod tunc neq; hæres fratris capi posset. Sed aduersus Alex. rectius pronunciat Vasquius, heredem capi posse, *in tractat. de successión libr. 1. §. 6. numer. 44.* Nam nulla alia potest esse ratio huius statuti, quam fraterna pietas, quæ cessat quoad heredem fratris. Certe opinioni Vasquii libenter accedo, ex eius ratione, & comprobatur efficaciter, quoniam licet lex concedat, ne maritus exigatur vltra quam facere possit, id non admittit in eius herede, *vt dixi num. 41.* inio, neq; in filio, nisi sit filius natus ex eodem matrimonio, *vt dixi num. 48.* & certe Alex. *in d. l. postulante, num. 5* & Paul. *ibi*, qui prius quæstionem tetigit, non asseuerant rem. tantum enuntiant quid alii dixerint, & remittunt se ad notata per glossam & Bart. *in l. post diuortium.*

SVMMARIA.

1 *Per sententiam acquiritur ius Fisco, cui mulcta applicatur: &, iudex eodem die sententiam mutare non potest.*
2 *Iudex ob inopiam condemnati, eximit debitorem a necessitate seruiendi, & remittere potest mulctam.*
3 *Mulcta parti applicata pro suo interesse, non potest a iudice remitti.*
4 *Pœnam Fisco applicatam, non potest iudex remittere.*
5 *Ante sententiam, & ex iusta caussa, iudex pœnam potest minuere.*
6 *Mulcta semel remissa ob paupertatem, etiamsi debitor mulctæ perueniat ad pinguiorem fortunam, exigi non potest.*
7 *Clericus valetudinis caussa excusatus, a recitatione horarum, si postea conualescat, non tenetur resarcire.*
8 *Iudex potest remunerare capientes latrones, ex mulctis ad Fiscum pertinentibus.*
9 *Inopes non soluunt tributa nec collectas, sed solum tributa personalia.*
10 *Tributa quæ inopes non soluunt, an eorum solutio pertineat ad alios diuites.*
11 *Vasalli, licet pluries iniqua, vel iniusta seruitia præstiterint, non coguntur inuiti ad eorum præstationem.*
12 *Subditi (etiam clerici) possunt cogi ire ad bellum, in repentino periculo.*
13 *In timore publico & improuiso, tenetur Ecclesia Principi contribuere.*
14 *Pro reparatione mœniũ, an teneãtur subditi cõtribuere.*

Cap. XVIII. *An iudex possit eximere a necessitate seruiendi eum, qui debitor est ratione mulctæ, vel eum, qui debet ratione tributi.*

Quæro

1 QVÆRO † deinde, *quid si debitum procedit ex mulcta, a iudice imposita: an talem debitorem, præ inopia soluere non valentem, iudex eximere possit a necessitate seruiendi?* Mouet quæstionem; quod per sententiam acquiritur ius Fisco, cui mulcta applicatur, ita vt iudex, etiam eodem die, sententiam suam mutare non possit, *l. Paulus, ff. de re iud. l. Iulianus, verum debitorem, ff. de condict. indeb.*

2 Verius † tamen est, iudicem, ob inopiam damnati, posse eximere debitorem, a necessitate seruiendi, & remittere ei mulctam, *l. illicitas, §. fin. ff. de offic. præsid. gloss. in cap. sicut dignum, de hom. & in cap. si res, 14. quæst. 6. & in l. in mulctis, ff. de appellat. c. cum olim, in 2. de appellat. Bald. in capit. at si clerici, col. 4. versic. quæro nunquid Episcopus, de iud.* qui citat textum *in l. eos, Cod. de modo mulct.* notat *Bart. Paul. & Roman. & Ias. col. fin. in l. 1. in fine, ff. si quis ius dicen. non obtemp. & in l. illicitas, §. fin. ff. de offic. Præsid. & in leg. iudex posteaquam, ff. de re iudic. Ias. in leg. si quis id quod, colum. 3. versic. quarto limita, ff. de iurisdict. omn. iudic. & ibi Oroscius, Abb. in capit. nisi, de offic. delegat. Felin. in capit. qualiter & quando, col. 2. § fin. column. 7. versic. quinta caussa, de accusat. Angel. Aretin. in tractat. maleficio. in verb. Quia iudex videns, quod inquisiti non comparent, column. 8. versic. quæro an continuatum, Faber. in l. fin. Codic. de modo mulct. textus in c. cum tu. de vsur.* nam inanis est actio, quam inopia debitoris excludit, & sic Fiscus conueniri non potest, cum sua nihil intersit, neque enim sunt bona ex quibus mulctam exigat. Hoc tamen verum est, in mulcta Fisco applicata, quæ per iudicem potest ob paupertatem remitti.

3 Secus † si mulcta esset applicata parti, pro suo interesse, illa enim remitti non potest, *Bald. in l. rescripta, in fine, C. de precib. Imper. offer. gloss. & Dd. in l. venia, C. de in ius vocand. Lucas Penna in l. prædia, colum. 18. vers. 46. Cod. de loc. præd. ciuil. libr. 10. Alber. in l. quicunque, col. 2. versic. præterea hic, & col. fin. in princip. versic. item oppono, quod remitti, C. de seru. fugit. Barbat. consil. 11. col. antepen. versic. capio nunc.*

4 Secus † si non sit mulcta, sed pœna, nam non potest per iudicem remitti, *vt notant Dd. in dictis locis.* Pœna enim est, quæ imponitur a lege: mulcta quæ ad arbitrium iudicantis, ex contumacia, vel ex alia simili caussa imponitur, *vt notant Doctores, in l. si qua pœna, ff. de his, qui sunt sui vel alieni iuris.*

5 Iudex † tamen ante sententiam bene potest ex iusta caussa minuere pœnam, *Bart in d. l. illicitas, §. fin. de offic. Præsid. Felin. in d. cap. qualiter, & quando, Ias. in leg. si quis id quod, de iurisdict. omn. iudic. late Tiraq. de pœn. temporan. in princ.* vbi innumera citat loca.

6 Mulcta † autem semel remissa, ob paupertatem damnati, non potest ab eo amplius exigi, etiamsi perueniat ad pinguiorem fortunam: vt probatur *in d. l. illicitas, §. fin. & ibi gloss. Bart. Ang. & Dd. notant:* præcipue Bolognin. in secundis interpretationibus, text. *in l. sed vnius, §. si ante, ff. de iniur. & ibi Ang. & Alber. Gulielmus Cugneus, & Bald. in l. fin. ff. de in ius vocand. Bald. in l. si acceptam, quæst. 24. C. de vsur. Paul. Rom. & Ias. col. 6. post init. versic. tertio collig. in d. l. si quis id quod ff. de iurisdict. omn. iud. Barbat. in cap. Odoardus, colum. 3. versic. nota quod except. de solut. Felin. in cap. ad liberandum, col. 2. versic. sed declara istam regulam, de Iud.* facit, quod scripsit. Quod si minoris ætatis, ratione quis semel ab addictione excusatus fuerit, non potest in seruitium peti, etiamsi postea ad robur virile peruéniat.

Sic qui valetudinis † ratione excusatur a recitandis horis canonicis, non tenetur resarcire, etiamsi postea conualescat, vt probat Lupus *in rubr. de donat. fol. 45. col. 5. versic. ad cuius, in paruis.* Cessante tamen inopia damnati, iudex mulctam Fisco applicatam, non debet in alium vsum conuertere, *l. precibus, § prouidentibus, & ibi notant Bart. & Lucas Penna, Codic. de canon. larg. libr. 10. l. duos, in fin. C. de suscept. & archa. eod. libr.* Potest tamen mulctam ad Fiscum pertinentem donare caussa remunerationis, *l. Diuus, ibi, Vel si quid fortiter, ff. de bon. damn. l. in mulctarum, C. de mod. mulct. Roman. in repet. l. si vero, § de viro, in 48. fallentia, ff. solut. matrimon.* 7

Vnde † iudex potest ex mulctis, ad Fiscum pertinentibus, remunerare eum, qui latronem vel alium reipublicæ perniciosum cœpit, *vt scribit Bar. post Gulielmum Cugn. in l. 1. in fin. princip. ff. de iust. & iur. Bartol. in l. illud, Cod. de præb. sal. libr. 10. Bald. in l. programm. column. 2. versicul. pone quod Præses, C. comm. vel epistol. Barbat in tractat. de præstancia, Cardin. in 1. part. quæst 3. column. 6.* 8

Quid † tamen, si quis debet, ex eo, quód est vasallus, an sit addicendus creditori: videtur quod non, quoniam debens tributum, non debet in carcerem coniici, *vt docui c. 13 nu. 6.* Qui autem ob æs alienum non potest coniici in carcerem, non est addicendus creditori, *vt docui, c. 3. nu. 2.*

Deinde † qui est inops, non tenetur soluere tributum, neq; collectam, nisi tributum sit personale, *leg. iura, § inopes, ff. de mun. & honor. Bald. in l. etiam, col. fin. C. de exsecut. rei iudic. Roland. cons. 86. a num. 20. libr. 1. Decius capit. 1. numer. 215. de probat. Bald. & Isernia, capit. 1. numer. 55. quæ sint regal.* vbi tractat, quid, si inops artifex sit, an teneatur soluere tributum: nam collecta, pro modo facultatuum imponenda, *Salyc. in l. leges, C. qui bon. ced. poss.* & imponitur personæ propter rem; *Bald. in l. vna num. 44. C. de sententiis.* Quibus rationibus manifestum est, eum qui debet tributum, vel collectam, non esse ea ratione addicendum creditori, si inops sit. Quare, cum apud nos deducitur in quæstionem, an quis sit nobilis, qui impugnat eius nobilitatem, facit articulum; quod si non soluit tributa, non fuit ex nobilitate, sed ex inopia. Illud enim in prouerbium apud nos abiit, *Al que no tiene, el Rey lo haze franco.* Quod intelligendum quando Regi debetur tributum, si tamen debitum ex alia caussa procederet, tunc inopia non liberaret debitorem Regis, vel Fisci: ideo enim liberatur debens tributum, quoniam inops nunquam fuit obligatus ad tributum: at si inops obligatur, iam semel radicata obligatione, certe seruire Regi tenetur, sicut priuato, *vt docui cap. 13. nu. 20.* & ita sunt intelligenda, quę ibi dixi, vbi late tradidi quomodo exigendi sunt debitores Fiscales. 9

An autem † tributum quod inopes non possunt præstare, pertineat ad reliquos, qui facultatibus valent, vide Bart distinguentem *in l. semel, Cod. de apoch. libr. 10 & in l. 2. C. de oper. public. late Mauric. qui alios citat, in repet. l. 1. Codic. quo loco mul. min. sub fol. libr. 10. fol. 284. Doctores in l. sicut per textum, ibi, ff. quod cuiusque vniuers. nomin.* tributum tamen personale tenebitur præstare vasallus, etiamsi inops sit. Quare cum moris sit, in aliquibus Hispaniæ Regionibus, vt vasalli, qui prędia ab antiquissimo tempore a veteribus dominis acceperunt, certas quasdam operas dominis suis præstare teneantur: certe non excusabuntur 10

paupertate, *l. cura, §. inopes, ff. de muner. & honor.* Si tamen dominus, ratione huius obligationis, iniquas operas, vel iniusta seruitia exigat, certe vasalli poterunt appellare Regis æquitatem, ne inique grauentur, *vt tradit Aluar. post Specul. in capit. 1. column. 5. apud quem vel quos controuers. feud.* Quo casu dominus non potest esse iudex, sed ad Regia tribunalia recurrendum, *Spec. titul. de feudis, §. nunc dicamus, vers. ceterum, Bald. in c. 1. col. fin. de cap. qui cum vend. Oldrald. cons. 234. incip. factum tale est.*

11 Quinimo, licet † pluries iniqua vel iniusta seruitia præstiterint, non sunt cogendi ad eorum præstationem, quia præsumuntur metu extorta, *Bald. in tit. de pace constantiæ, in verbo, pactiones.* Quibus congruit quod scribit Ioan Andr. *in cap præsenti, in nouella, de offic. orden. in 6. & in cap. cum singula, de prebend. eod. lib. gl. Ioan. Andr. & alii, in capit. cum Apostolus, de censibus, eodem libr.*

12 An † autem subditi, in repentino quodam periculo, possint cogi ire ad bellum, vide Abb *in c. sicut, de iureiur.* quo casu etiam clerici tenentur ad custodiam murorum, *cap. peruenit, & ibi Dd. de immun. eccles. Bart. in l. fin. C. de cursu public. lib. 12. Ias. in l. placet, col 3. C. de sacrosanct. eccles.*

13 Et, an in † timore publico & improuiso ecclesia teneatur Principi cōtribuere, vide *in c. sicut de iureiur. late Luc. Penna in l. 2. & 3. C. quibus mun. vel præstat. nem. se excus. liceat, lib 10. late Guillerm. Bened in c. Raynut. verbo, & vxorem nomine Adelasiam, num 1036. Afflict. qui limitat & declarat, in præfat. constit. Sicil. qu. 17. Chassan. in consuetud. Burgund. rub 1. §. 4. nu. 23.*

14 An autem † subditi teneautur contribuere, pro reparatione mœnium, vide Rebuff. *in l. 1. C. de ciuibus vrb. Alexand. libr. 11. Guidonem Papæ, consil. 11.* qui citat, *l. turres, & l. omnes prouinciarum, Cod. de oper. public. & singul. 564. Ias. in l. diuortio, §. impendia, ff. solut. matrim. Angel in d. l. turres*, vide eos, nam aliter Rebuffus, aliter ceteri sentiunt.

SVMMARIA.

1 *Ægritudo soluit obligationem præstandi operas impositas ex delicto, licet delictorum castigatio ad publicam vtilitatem spectes.*

2 *Licet iure Regio debitor inops creditori addicatur, vt seruiat, si tamen morbo perpetuo laboret debitor, nullas tenetur præstare operas.*

3 *Famulo ægrotanti, an debeatur salarium, & nu. 4.*

5 *Operas præstare aut seruire paria sunt.*

6 *Debitor morbosus, a carcere liberatus, an, si cōualescat, possit iterum capi, & nu. 15.*

7 *Sententia diffinitiua, qua debitor ab addictione creditoris liberatur, si transiuit in rem iudicatam, non potest reuocari.*

8 *Mulier inops, cui defertur quarta pars, iuxta authent. præterea, C. vnde vir & vxor, non amittit eam, licet postea fiat diues.*

9 *Beneficium ratione dignitatis concessum, non amittitur finita dignitate.*

10 *Filius, per deportationem liberatus a patria potestate, non reincidit in eam, etiamsi restituatur in patriam, cessetque deportatio, quæ illum a patria potestate eximebat.*

11 *Concessum propter laborem, finitur eius priuilegium labore finito.*

12 *Excusatus ratione minoris ætatis, non tenetur factus minor, & nu. 17. & 18.*

13 *Lex potius fauet reo, quam accusatori.*

14 *Cessante caussa absolutionis, cessat absolutio.*

16 *Excusatus semel ratione numeri liberorum, non amittit priuilegium, etiamsi post hæc filii moriantur.*

15 *Laborans morbo insanabili, soluitur e carcere: etiam non dato fideiussore.*

CAP. XIX. *An debitor sit liberandus a dispositione huius legis, si aduersa valetudine prematur: & an debitor morbi ratione possit eximi e carcere, absq; fideiussore.*

SOLENT carceris sordes (*præter molestiam*) aduersam valetudinem gignere. Quare non infrequenter dubitari solet, *vtrum parcendum sit debitori, perpetuo forsan morbo afflicto.* Et certe parcēdum est: text est insignis, *in l. in metallum, ff. de pœn* vbi probatur, quod ille, qui ratione delicti cogitur operas dare, excusatur, si prematur aduersa valetudine.

Cum ergo † ægritudo soluat obligationem præ- 1
standi operas impositas ex delicto; licet delictorum castigatio spectet ad publicam vtilitatem, *l. congruit, ff. de offic. Præsid.*) Quanto magis præstabit, ne debens operas ratione æris alieni, cogatur eas præstare, si æger sit. Deinde hic adferre licet argumenta, quib. senem decrepitum defendi, *cap. 7. num. 4.* nam senecta morbus est insanabilis.

His congruit textus expressus in *l. libertus qui post. ff. de oper. libertorum*: inquit lex. *Libertus, qui post inductionem operarum valetudine impeditur, quominus operas præstet, non tenetur: neque enim videri potest, per eum stare, quominus operas præstet.* Idem probatur *in leg. interdum, ff. de oper. libert.* ibi: *Nam, dum languet libertus, patrono operæ pereunt.* Idem probatur *in l. operæ, ff. de re vsufruct. leg.* ibi. *Quare, si post operas præstitas æger esse seruus cœperit, legatario pereunt.* His suffragatur *lex munerum, §. Camelelasia, ff. de muner. & honoribus*, ibi: *Corporis ministerio obligentur, ne vlla excusatione liberati, nisi læsi & mutilis corporis infirmitate.* His congruit *l. Prætor. ff. de vacat. muner.* ibi, *Prætor eos, quos intelligit operam dare non posse, pollicetur se excusaturum, forte, quod in perpetuum, qui operas dare non potest, quod in eam valetudinem incidit, vt munera subire non possit.* Idem probatur *in l. 7. titul 4. lib. 4. Ordinatio.* Postremo hanc sententiam probat Alciatus, *in l. age cum Geminiano, Codic. de transaction.* expressius Zasius *libr. 1. singular. respons. cap. 3. num. 33. & num 37.* facit textus *in l. cum heres, §. Stichus, ff de statu lib.* & faciunt plura *quæ dixi c. 9. num. 9.*

Postremo probatur, quoniam iure Regio, debitor inops addicitur creditori, vt operis reponat creditum.

Si autem † debitor, morbo perpetuo laborat, cer- 2
re, nullas operas præstare potest, *vt in dict. l. opera, ff. de vsufruct. leg. cum aliis supra allegatis*: Ergo, hoc casu cessat mēs huius legis, quæ noluit torquere debitorem, sed consulere creditori. Vltimo probatur, quoniam nunquam debitor, ita destituendus omni remedio, vt sit periculum, ne moriatur in carcere, *vt dixi, cap. 11* quod declaro, *vt infra.*

Quid † tamen, si debitor traditus creditori, vt o- 3
peris vel obsequio ei satisfaciat, incidit in morbum temporarium. Quæro, an tempus quo ægrotat computandū sit in tempus seruitii, a iudice præfixi? Mouet quæstionem, q famulo ægrotanti nō debetur salarium, *Bart. in l. si vno, §. item, cum quidam, nu. 8. ff. locat.*

& in

& in l. opera, num. 1. ff. de vsufruct. legat. Bald. in l. liberti libertaeque, num. 16. Cod. de oper. liber. Dd. in l. arboribus, §. de illo, ff. de vsufruct. Alexand. in leg. si cum dotem, §. si autem in sacupimo, column. 2. in princip. ff. solut. matrim. Debitor autem creditori addictus, famulus quidam est, qui creditori seruiendo, ab eo aufert salarium, quod debitor illi soluit, dum illud computat in summam sibi debitam vsuriam, qui compensat, soluit, *l. amplius, ff. rem rat. haberi: Mascard. de probationibus, tom. 1.*
4 *conclus. 334. nu 2.* Sed † contraria sententia est verior, imo, tempus aegritudinis computandum in tempus praefixum, *l. cum heres, §. Stichus, ff. de statu liber.* cuius verba sunt: *Sed, si quibusdam diebus, aut valetudo, aut alia iusta caussa impedimento fuerit, quominus seruiat, & ii anno imputandi sunt. Seruire enim nobis intelliguntur ii, quos agros curamus, qui, cupientes nobis seruire, propter aduersam valetudinem impediuntur.* Haec lex nominatim videtur loqui in nostro casu, nam loquitur de iusso seruire per certum tempus, vt eo elapso consequatur libertatem, docet autem tempus aegritudinis computandum in spatium praefixum: neq; obstat, si quis obiiciat, legem illam loqui de obligato seruire, & quod debitor, si est artifex, tenetur operis artificialibus (*hoc est, suo opificio*) satisfacere.

5 Sed † respondeo, quod paria censentur seruire vel vel operas praestare, *l. si quem seruum, ff. de statu liber.* ibi. *Nihil interest vtro modo caueas, si seruierit, an si operas dederit,* deinde seruitium est opera obsequialis. Neq; obstat, quod dispositio *l. cum heres, §. Stichus,* prodita est fauore libertatis: nam cum tractamus de eruendo debitore a manibus creditoris; tractatur verissime de caussa libertatis: cum tractemus de liberando homine, qui natus est ingenuus, a manibus creditoris, qui illo vtitur veluti seruo. Quod docet Zasius *consil. 19. incip. in caussa concernente monasterium, nu. 19. libr. 2. Matth. Afflict. in constitut. Sicil. incip. prosequentes, nu. 6. & 25. Felin. in c. 1 edocere, col. 2. vers. primo, declar. de rescript.* Praeterea tempus aegritudinis computandum, probatur *in leg. hae opera, §. si patroni, ff. de oper. libert.* ibi. *Si patroni plures in diuersas regiones discesserint, & liberto simul operas indixerint, potest dici, diem operarum cedere, sed libertum non obligari; quia non per eum; sed per patronos stet, quo minus operae dentur, sicut accidit, cum aegrotanti sibi opera indicuntur.*

Idem probatur *in leg. libertus qui post. ff. de oper. liber.* ibi. *Libertus qui valetudine impeditur, quominus operas praestet, non tenetur, neque enim potest videri, per eum stare, quominus operas praestet.* Hoc probatur efficacius *in l. opera, ff. de vsufruct. legat.* cuius verba retuli supra: neque aduersatur, quod dixi de famulo; aliud enim est, quando versatur libertatis fauor, vt probatur *in d. l. cum hares, §. Stichus.*

6 Sed quid si debitor † excusatus fuerit, a dispositione huius legis, & solutus e carcere non dato fideiussore, quia perpetuo morbo grauatur, medicorum iudicio; & postea, vt sunt mira indulgentis naturae opera, conualescit: quaero an iterum capi possit, & in seruitium peti. Et certe, quanquam multa vtrinque proferri possint, humanius est; vt si creditor iam petiisset illum in seruitium, &, contestata super hoc lite, iudex debitorem a rigore huius legis absoluat, & e vinculis eximat, non possit amplius conueniri, etiamsi conualescat, nisi pinguiorem nactus fuerit fortunam. Primo; quoniam in debitore, qui furoris ratione eximitur, & post venit ad sanam mentem, & in minore qui aetatis imbecillitate male gat, & post fit maior, ita definiui, & pluribus probaui, *cap. 8. num. 9. & cap. 9. nu. 9.* furor autem morbus est. Deinde in eo, qui ratione inopiae soluitur e vinculis, licet non possit soluere mulctam: quod licet post acquirat, non tenetur soluere, docui, *cap. praeced. numer. 6.* Praeterea clericus, qui propter aegritudinem non recitat horas, non tenetur resarcire, licet post conualescat, *vt ibi dixi, nummer. 7.* Rursus, licet cessante caussa cesset effectus, fallit, nisi caussa iam suum fuerit sortita effectum, *l. finali, ff. vnde liber. leg. inter stipulantem, §. sacram, ff. de verb. obligat. & ibi Iason in quarto notabili, Imol. in capit. finali, per textum, ibi: de offic. delegat. Antonin. in cap. fanne; de renuntiat. Cynus in leg. generaliter, column. 2. de Episcopis & clericis, & ibi Baldus, column. 3. Bartol. in l. 2. §. finali, ff. de donat. Decius in l. 1. num. 79. ff. de offic. eius, & consil. 31. col. fin. & in cap. quae in ecclesiarum, columu. 7. de constitut.*

Deinde † sententia definitiua, quae transiuit in 7
rem iudicatam, qua debitor absoluitur a decreto huius legis, reuocari non potest, *l. Paulus, ff. de re iudic.* His aptissime congruit, quod si quis excusetur a muneribus propter morbum, de quo nulla spes erat, quod sanitatem admitteret, certe haec excusatio illi perpetuo proderit in ea tutela, etiamsi praeter spem conualescat, *l. penult. ff. de vac. mun. notat Bartol. per eum textum in l. si cum dotem, §. si maritus, versic. si autem tantum. ibi, vt sanitatis nulla spes supersit, & ibi Paul. circa medium, vers. & per hoc determinas, & ibi Alex. col. 2. vers. in textu, ibi nulla spes, ff. sol. matr.*

Sic † mulier, cui ob paupertatem defertur quarta 8
pars, *iuxta authent. praeterea, C. vnde vir & vxor.* non amittit eam, licet postea fiat diues, quia sufficit qualitatem adfuisse tempore mortis mariti, *auctore Dec. in dict. Authent. praeterea in fine, Codic. vnde vir & vxor, & consil. 24. incip. mulier, cui propter inopiam, columna prima.*

Sic † beneficium concessum propter dignitatem, 9
non finitur, finita dignitate, *l. eos qui, C. de excus. mun. lib. 10. & ibi Platea notat. Bart. Angel. & Platea in l. maximarum, per textum ibi, Cod. eodem titul. Platea in l. eos qui, Cod. de fabricen. libr. 11. l. iubemus, & ibi Platea, Cod. de proxim. sacro scrin. libr. 12. Felin. in c. quae in ecclesiarum, col. 32. fallentia 5. versic. & hinc est: de constitut. Dm. Ioan. Andr. & Francus, in cap. decet concessum, de reg. iur. lib. 6. Hippol. singul. 107. & singulari 179. col. 2.* Sic liberatio contingens liberto ratione matrimonii contracti, cum domina sua, vel contra, non finitur soluto matrimonio, *ex sententia Bald. & Oldrald. in leg. liberta, Codic. de oper. libert. de qua re latissime dixi, capit. 14. numer. 6.*

Sic filius liberatus † a potestate patris, per depor- 10
tationem, non reincidit in eius potestatem, etiamsi restituatur in patriam, cesset q; deportatio, quae illum a patria potestate eximebat, *l. in insulam, Codic. de sententiam passis.* Et liberatus a patria potestate per dignitatem, non reincidit in eam, dignitate finita, *gloss. in authent. consistentio quae de dignitatibus, §. 1. versic. sic generaliter, in verbo, praestet, gloss. in authent. sed episcopalis dignitas, Codic. de Episcopis & cleric. Platea in leg. fin. Codic. de consul. libr. 12. Dinus* (quem nemo citat) *in regula, decet, de regul. iur. lib. 6.* Haec opinio est conformis humanitati, neq; alio nomine mihi magis placet, quam quod eximit hominem a dispositione huius durissimae legis: libenter tamen eo suaderem iudici, ne simpliciter absoluat debitorem propter

morbum, de cuius sanitate nulla est spes, sed vt addat verbum *Donec ægritudo durauerit*: vt hac clausula nouarum litium occasionem dirimat. Neque enim negare possum (*aut debeo*) hanc opinionem, quam tot argumentis probaui, habere nescio quid iniquitatis, satis enim videtur concedi humanitati, si debitor propter insanabilem morbum soluatur e carcere, neque videtur concedendum, vt si conualescat, nō reponat creditum. Nam † quando aliquid conce-
11 ditur propter laborem, finito labore finitur priuilegium, *l. geometra, ff. de excus. tut. l. idem Vlpianus, l. athleta, § 1. ff. de excus. tut. l. Titia Seio, §. vsuras, & ibi gloss. ff. de leg. 2. Alexand. Aretin. & Ias. in l. filius a patre, §. 1. ff. de liber. & posthum. Dyn. & Francus in capit. decet, de regul. iur. in 6. Angel. in l. minoribus, Codic. de his quib. vt indig. Roman. in l. si vero, §. de viro, fallentia 27 ff. solut. matrim. Aretin. consil. 83. & in l. diuortio, §. fin. col. fin. ff.*
12 *sol. matrim.* Sic † licet filius minor, qui non redemit patrem, excusetur imbecillitate ætatis, nec priuetur patris hereditate, *authent. si captiui. C. de Episcop. & cleric.* certe licet semel fuerit excusatus ratione ætatis, non sufficiet si factus maior non redemit patrem, *auctore Bald. in dict. authent. si captiui. post medium, in versicul. secunda quæstio est, & in leg. qui contra, column. 1. versic. ibi quos omnes, C. de incest. nupt. & in l. precibus, col. 3 versic. quid ergo si tempore primo, C. de impuber. & aliis substit.* vbi dicit hanc communem Angel. *in l. 1. Cod. in quibus causis in integr. restit. non est necessar. Fulgos. consil. 52 in 2. dubio, Paul. in leg. sciendum, §. fin. in 1. notabili. & ibi Alexand. colum. 1. & Ias. numer. 11. ff. qui satisdat. cogan. Roman. singul. 221. incip. tu habes*, qui allegat *l. qui eum maior, post principium, ff. de bon. libert. & in l. 3. §. scio, ff. de minor.* Neq; obstat, quod dixi *cap. 8 nu. 9. versic. moueor*, quoniam quod minor, qui non vindicauit necem patris, semel excusat⁹ ratione ætatis, perpetuo erit excusatus; licet postea fiat maior, & cesset: atque item mater, non petens filio tutorem excusatur ætate, & licet postea fiat maior, & cesset, censetur perpetuo excusata, *vt ibi dixi*. Illud enim peculiarem habet rationem, quia matre non petente filio tutorem lex statim ei prouidet. Quare mater liberata est ab onere petendi, sufficit enim prouidentia legis, & iam diligentia matris præuenta est a iure, *argum. l. caussam, §. puella, ff. de manumiss.* at in filio minore non redimente patrem, secus est, quia obsequium quod filius debet patri, habet in se tractum successiuum, semper enim est obligatus. Ergo sic in debitore dicendum, quod licet morbi ratione fuerit e vinculis solutus, & a dispositione huius legis liberatus, quod si postea conualescat, non sit perpetuo liber: quia obligatio qua est adstrictus creditori, durat perpetuo, donec soluat: quare cum reualuerit & beneficio legis seruatus fuerit, videtur quod sanus & robustus teneatur creditū reponere. Neq; obstat quod dixi *cap. 9 n. 9.* quod furiosus semel excusatus a pœna criminis, censetur perpetuo excusatus, licet ad sanam mentem redeat. Illud enim est, quoniam lex difficillime succurrit † ad accusandum,
13 & libenter fauet reo: quare minori, non dat lex restitutionem, ad accusandum, neque ad exaggerandum delicta aliena, *vt in l. auxilium, ff. de minor.* Non obstat quod clericus, qui non recitauit horas propter ægritudinem, non tenetur illas resarcire, factus sanus: quoniam alius est noster casus, in quo de restitutione rei alienæ tractatur, vbi non dimittitur peccatum, nisi restituas quod debes: At Deus parcit clerico, propter ægritudinem non oranti: gaudet enim Deus hilare datore. Non obstat, quod dixi in debitore mulctæ, quoniam ille non adeo debitor est, ac si deberet priuato pecuniam, quam ab eo accepit. Quod patet, quoniam primo casu iudex remittere potest debitum ex mulcta: at non potest remittere debitum priuato. Non obstat, q sententia definitiua, non potest reuocari, hic n. seruatur mens sententiæ, quæ ratione ægritudinis liberat debitorem: Ergo ea cessante, silet mens sententiæ: & cessante caussa sententiæ, cessat sententia, *l. si a te, ff. de except. rei iudic.*

Vbi † notat Socin. ex ea lege, in primo notabili, 14
quod cessante caussa absolutionis, cessat absolutio, quod etiam probatur *ex l. 2. & ex leg. si mater. §. in. & eandem, ff. eod. tit.*

Non † obstat, quod semel excusatus a muneri- 15
bus, ratione morbi, censetur perpetuo excusatus. Illud enim est, quoniam in locum illius subrogatur alius ex ciuib. & sic satisfit necessitati publicæ: At in nostro casu, non satisfit creditori, etiamsi debitor semel liberetur ratione morbi. & sic dispar ratio est. Cetera argumenta non vrgent, hic enim tractamus de dando creditori, quod suū est Quid verius? Equidem prima opinio æquior est, sed secunda videtur verior, & cōprobatur fortissima ratione (scil.) quoniam debitor insanabilis morbi ratione liberatus a carcere, non censetur liberatus, si postea cōualescat, & contrahat noua debita, sicut dixi *c. 4. nu. 23.* de eo, qui liberatus a creditoribus (quia casu amisit facultates) contrahit noua debita, non enim illi suffragabitur prior cessio.

Et † sicut dicimus, quod semel liberato, ratione 16
numeri liberorum, proderit liberatio, etiamsi filii moriantur, *Soc. & Ias. in l. sciendum, § fin. ff. qui satisdat. cogan. Dec. in authen. præterea, col. fin. C. vnde vir, & vxor. Ripa, in l. ex facto, col. 3. versic. præmissa, ff. de vulg.* id tamen intelligendum, liberatum perpetuo a tutela, quæ iam cessarat viuentibus liberis, non tamen ad eas, quæ post mortem liberorum superuenerunt, *Franc. in regula decet, de reg. iur. in 6 Bartol. in l. 2. § non solum, ff. de excus. tut. & alios refert Tiraq. in tractat. cessante caussa, in 4. limitatione, num. 14.* Ergo sic dicendum, quod cum liberatio, ratione morbi insanabilis, non prosit, si debitor postea conualescat, & contrahat noua debita: quod idem multo maiori ratione dicendum, quoad priora debita, vt si conualescat teneatur eis satisfacere, cum illa maiori fauore digna sint, & in eis iustissime cum eo actum sit; dum ratione morbi liberatur a carcere. Præterea, cū is, qui iuxta ius Romanum liberatur cedendo, possit conueniri, vbi pinguiorem nanciscitur fortunam: idem dicendum in eo, qui liberatur ratione morbi, vt possit conueniri, vbi primū (*fauente Christo*) cōualescat. Excutiant eruditi; res est ambigua inspectis nostrorum traditionibus. Si tamen veritatem, & iustitiæ prudentiæ robur apprehendamus, & non inanes nostrorū traditiones, qui ex similibus, prorsus dissimilib. pleraque definiunt: certe verius & rectius videtur, vt debitor, vbi cōualuerit, satisfaciat creditori summę. Cum enim eximitur, si carcere non eximitur quia soluit, sed, quia ægrotat: Ergo, cum ægritudo non habeatur pro solutione, sequitur, quod cessante ægritudine, potest cogi ad satisfactionem

Neque † obstat, si quis mihi obiiciat, cur *A. nu.* 17
9 docuisti, minorem semel ætatis ratione liberatum

perpe-

perpetuo remanere liberum, etiamsi post ad robur virile perueniat: illud enim, quoniam minor, qui cū sui iuris non esset, debitum contraxit: videtur enim fauore dignus, neq; sibi qui sua non possidet, obiici potest, cur tua amisisti? & præsertim hoc æquissimum, si debitum descendit a patre, quæ enim culpa minori imputari potest, *vt ibi dixi, & c. 6. num. 23.* certe, si in ægro hanc opinionem non probamus, (*vt scilicet*) sanus repōat creditum, certe erit occasio, vt mille fraudes excogitentur a medicis, ad eōspectum pecuniæ nihil non iurantibus, & semel eluso carcere, debitor triumphabit impune.

18 Postremo, obiicietur mihi; cur *c. 9 nu. 6.* docuisti, debitorēm, si superueniat furor, liberandum a carcere, & a dispositione huius legis, neq; reuocandū in carcerem, etiamsi conualescat a furore? Illud enim, quoniam furiosus, qui redit ad sanam mentem, facile redit ad furorem, si prematur operis & labore, & curandum, ne ob pecuniolam homo obnoxius sit tanto periculo, quo miser caret intellectu & iudicio (potissima hominis dote)

19 Quod autem † laborans morbo insanabili sit soluendus e carcere (etiam non dato fideiussore) dictat humanitas, & Christianæ caritatis zelus. Deinde probatur, quoniam senex decrepitus non premendus carcere, *vt dixi c. 7 nu 3.* durior autem ægritudo est, morbus insanabilis quam senectā. Postremo, si traditus in seruitium creditori, liberatur ab obligatione seruiendi, propter morbum insanabilem, *vt dixi n. 6.* & probat *l. ut metallum. ff. de pœn.* multo magis non tradetur a principio, *argumen. l. patre furioso, ff. de his, qui sunt sui vel alien. iur.* Sed nota, quod de morbo insanabili per sententiam definiuuam, non per interlocutoriam pronuntiandum, audito plenissime creditore, qui sua pecunia priuatur, nam obligatio seruiendi succedit in locum pecuniæ, & cum tractetur? An debitor debeat seruire, vel nō, videtur tractari, an ei soluendum, vel nō soluendum.

SVMMARIA.

1 *Obligatio ad carceres, non valet, nisi in vim consuetudinis.*

2 *Non est admittendum, vt homo liber, sit in perpetua seruitute.*

3 *Redemtus ab hostibus, an debeat præstare operas redemtori, tanto tempore, donec pretio redemtionis satisfiat, an vero seruiendo per quinquennium liberetur: & ibi de intellectu l. fin. C. de cap. & postli. reuer. & nu. 4.*

5 *Obligatio, qua quis adstringitur reponere beneficium, non parit actionem.*

6 *Pater tenetur soluere redemtori pretium, quod soluit pro redemtione filii.*

7 *Amplia, etiamsi filius mortem obierit, antequam ad dominum accesserit.*

8 *Donatio facta redemtori, non reuocatur ingratitudinis prætextu.*

9 *Pater viuens, & valens, tenetur assignare filio, detento in carcere pro delicto, legitimam, & nu 10.*

11 *Filia dotata debet ali a marito, & non a patre.*

12 *Pro mutuo quod filius emancipatus contraxit, non tenetur pater.*

13 *Viuente patre, filius non est dominus, nec habet quidquam in bonis patris.*

14 *Licet ad effugiendum carcerem licita sit alienatio rei, subiecta restitutioni, id negatur, si debitum sit ex delicto.*

15 *Filius debet patri operas obsequiales, & non artificiales.*

16 *Filiusfamilias ob æs alienum capi & exsecutari potest.*

CAP. XX. *An debitor sit addicendus creditori, si obligatus sit ad soluendum redditum perpetuum, quod quotannis recurrit, ita, vt nunquam suis operis in perpetuum, etiam per totam vitam, satisfacere possit, sed miser & seruiens exspirare debeat.*

AD propositam quæstionem præstat argumentum, & ad limitandam durissimam dispositionem huius legis in casu quotidiano; 1 scil. cum debitor inops debet redditum perpetuum magnæ quantitatis, cui satisfacere per omnem vitam suis operis est impossibile, cū quotañis redeat. Quæritur, *quid si debitor obligat se ad solutionem redditus, non solum personaliter, & sub generali hypotheca, sed etiam obligat corpus ad carceres publicos?* Et dicitur obligationem carceris non valere, quia esset perpetua quædam & præcisa seruitus, ad quam liber homo sese obligare non potest, *vt dixi capi. 1. num 17.* Deinde adducitur, quod obligatio ad carceres non valet, nisi in vim consuetudinis, *vt notatur in l. ob æs, C. de action. & oblig.* & quod consuetudo non admittit, vt quis capiatur, nisi in debitis momentaneis, vbi vna solutione obligationis nexus euanescit: & quod ideo non debet extendi ad obligationes perpetuas & successiuas, quorum est maius præiudicium.

Præterea adducitur, quod Solon, qui immensum fœnus ad mediocritatem reduxit, lege prodita cauit: *Ne quis ob vsuras ius in corpus debitoris haberet:* vt memoriæ prodit Plutarchus, in eius vita. Quibus rationibus videtur dicendum, iudicem in hac specie rationem excogitare debere, qua inops debitor, non pereat in potestate creditoris; addictus enim creditori videtur detineri captus, *vt dixi c. 2. n. 9.* & videtur esse eius seruus.

Admittendum autem † non est, vt homo liber sit in perpetua seruitute: est autem manifestum, quod debitor seruit per omnem vitam creditori, si debet redditum perpetuum, magnæ quantitatis, cui annuæ operæ pares esse non possunt. Comprobatur hæc opinio, quoniam nemo potest locare operas suas in perpetuum, *vt dixi capit. primo, numero 17.* Quod autem non potest fieri per pactum, non potest fieri per statutum, *vt dixi cap. 2. numer. 9* sed hanc opinionem probare, non est animus. Primo, quia esset melioris conditionis, qui debet viginti aureorum millia, & forsan ea turpiter prodegit, quam qui debet aureos decem. Deinde, cum prospiciatur creditori, cui debentur aurei decem, cur non prospicietur ei, cui debentur aureorum decem millia, cum magna certe sua iactura. Certe stolidissimū esset illi prospicere: hunc destituere, præsertim, qui maiore coercitione dignus est, & magis infamis, qui plurimum æris alieni contraxit, quam qui modicum. Postremo, qui ingentem summam debet, rectius addicendus creditori, quam qui debet modicum quiddam, & in eo rectius quadrant verba legis. Vltimo, non inepte suspicari licet eum, qui maximam summam debet, rem exportasse vel abscondisse, eludis creditoribus, quare hic magis premendus, quam debitor mediocris summæ. Non obstat, quod esse in carcere per omnem vitam, non est admittēdum, quia esset præci-

2

AA 4

sa quædam seruitus: quoniam hic, per addictionem, liberam debitorē a carcere, vt operis satisfaciat creditori, neq; tr iglit creditori, videtur esse eius seruus.

Non obstat, quod carcer pro debito, non patiendus. quando debitum habet tractum successiuum, quoniam nego id esse verum: quamuis enim debitum habeat tractum successiuum, potest contingere, vt aliquis extraneus soluat pro debitore, & recurrens quotannis redditū extinguat. Deinde, cū carcer admittatur pro his, quæ momēto solui possunt: quanto magis pro his, quæ perpetuo augentur, & crescunt? cum creditor habeat iustiorē caussam vrgendi, & debitor soluendi. Neque alicubi inuenio, qui regulam generalem ita restringat, tantum carcerem non admitto: quando nullum est remedium illam effugiendi, nisi solutione, ita, quod non admittitur cessio bonorū, quod nonnullæ gentes præpostere & impie statuerunt. Præterea, nego carcerem pro ære alieno inductum consuetudine, imo, id videtur iure statutum, vt cessans in solutione prematur carcere, *vt dixi c. 1. supra.* Non obstat, quod nemo potest locare operas suas in perpetuum, quoniam hic non locat operas in perpetuum, sed momento liberatur, si soluat, & numinis prouidentia maxime apparet in reb. iam comploratis, & ab humana ope destitutis. Quare quotidie videmus inopem ad maximum dignitatis, & opulentię locum euectum. Est n. mira rerum humanarum varietas, & forsan de repente apparebit, qui pro debitore soluat, vel Christus emolliet creditoris animum.

His ita definitis videamus, quid in hac specie iudicandum. Paulus Hieronymum ab hostibus aureis trecentis redemit, reuersusque in patriam, petit a Hieronymo, vt sibi aureos trecentos soluat, & cum inops sit, petit, vt sibi tradatur in seruitium, per tantum tempus, quod possit debitum reponere, puta, per annos octo vel decem, iuxta debitoris industriā, arbitrio iudicis: opponit Hieronymus, quod etiamsi Paulus pro eius libertate aureos mille hostib. soluisset, nō esset cogendus ei operas præstare, per longius tempus, quam per quinquennium (quoniam hoc est lege præfinitum) citatq; textum expressum *in l. fin. C. de captiu. & postlim. reuers.* vbi hæc verba legimus: *Decet redemtos, aut datum pro se pretium emtoribus restituere, aut laboris obsequio, & opera quinquennii, vicem referre beneficii.*

3 Quid iuris: certe verius † videtur, Hieronymum cogendum seruire per tempus congruens ei pretio, quod pro eius libertate hostibus est solutum. Moueor, quoniam, *d. l. fin.* loquitur de Iure Ciuili, quo debitor liberatur cedendo bonis, neq; cogitur seruire creditori, etiamsi soluendo non sit, *vt dixi cap. 1. nu. 1.* At cum iure Hispanico omnis debitor cogatur seruire, si soluēdo non sit, certe aptius, & rectius cogendus, qui debet ex caussa redemtionis, quam alius: nam adeo iusta ea caussa visa fuit, vt ex ea sola debitor inops de Iure Ciuili cogatur seruire, *vt dixi, cap. 1. num. 65.* Cum ergo ea caussa seruitio digna visa fuerit, eo tempore quo pro debito nemo seruiebat, certe hodie, quando apud nos lex est generalis, vt debitor inops seruiat per tempus a iudice taxandum; efficacius & vehementius lex exercenda in eum, qui etiam Iure Ciuili, visus est dignus, qui seruiret: nam hic, qui tantum beneficium accepit, nimirum libertatis munus, durius cogendus, quam qui ex alia caussa debet, ideo, non per quinquennium, sed per tempus a iudice taxandum seruire debet. Sed certe durum videtur recedere a taxatione legis, præsertim, cum suspicari liceat illud taxari tam stricte, quoniam captus redit omnib. fortunis spoliatus: & vt qui diu fuit miser, numinis indulgentia lætetur: quæ opinio æquior est.

Sed est quæstionis, quod si Paulus pro libertate Hieronymi, hostibus dedit aureos decem, an Hieronymus cogendus seruire per quinquenniū, iuxta præfinitionem *d. l. fin.* quæ redemtum (*si soluendo non sit*) iubet redemtori seruire per quinquennium? Et certe hoc casu seruanda videtur præfinitio *dict. l. fin.* quoniam non ratione pretii absolute, sed ratione beneficii in redemtum collati, iubet, vt redemtori seruiat, nam, si redemtus deberet ex alia caussa; quam redemtionis, non posset cogi ad seruitium: vnde manifeste infertur, quod dispositio *d. l. fin.* non est nata, simpliciter & absolute ex pretio dato, sed ex pretio dato pro redemtione, beneficio inæstimabili, quo quis patriæ, parentibus, & libertati restituitur; vnde licet pretium sit exiguum, videtur, quod debet seruire per tempus taxatum a lege: sed obstat, quod lex ipsa dicit, quod, vbi primū redemtus soluit pretium redemtori, est liber, neq; detineri potest ratione collati beneficii.

Vnde infertur, quod † lex non vult operis pensari beneficium, nisi quousque reponat pretium, & quod si reponit pretium, non tenetur seruire: cum autem hodie generale sit, creditum solui operis, videtur, quod si operæ vnius anni æquivaleant pretio, dato pro redemtione, quod non tenetur seruire per quinquennium, iuxta taxationem *d. l. fi.* Non obstat, quod dispositio, *l. fin* non est nata simpliciter, & absolute ex pretio dato, sed ex redemtionis maximo beneficio. Nam id beneficium non parit actionem in plus, quam vt redemtus teneatur soluere pretiū, quod pro eius libertate hostibus est datum, vt in dicta lege probatur. 4

Neq; obligatio † qua quis adstringitur reponere beneficium, parit actionem, *vt notatur in l. sed & si lege, §. scire. ff. de petit. heredit. Iason. in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure.* 5

Sed illud † notandum, adeo redemtori deberi pretium redemtionis, vt pater teneatur soluere redemtori pretium, quod soluit, vt eius filium liberaret ab hostium captiuitate: quoniam pater, saltem necessitate causatiua tenetur filium redimere a captiuitate, ne priuetur eius hereditate, *Auth. si captiui, C. de Episcop. & cleric.* Ergo redemtor gerit negotium patris, & sic pater tenetur illud approbare, & soluere, *l. soluendo, ff. de negot. gest. l. nam & Seruius, ff. eod. tit.* melior textus *in l. quamuis, ff. solut. matri. cum lege seq.* & ita nominatim docet *Paul. cons. 443. incip. viso puncto supradicto. dico nu. 1. lib. 1.* 6

Quod ampliat etiamsi filius mortem obierit, antequam domum accesserit, nam sufficit negotium initio vtiliter gestum, licet postea euentus non sit ex animi sententia, *l. sed an vltro, §. 1. ff. de neg. gest.* 7

Deinde † non prætereundum, quod si ei qui me a vinculis, vel a potestate hostium liberauit, summā immensam donem, certe non possum ob ingratitudinem reuocare donationem, quoniam donatio remunerat oria, non censetur donatio, *vt dixi in meo tractat. de non meliorah. filia. dotis ratio cap. 17. numer. 14.* & nominatim in redemto a vinculis, vel ab hostibus notat *Bald. in capit. 1. §. fin. quæ fuit prima caus-* 8

sa ben-

in benefic. amitten. & in capit. 1. colum. 3. an mutus vel surdus. Iacobinus Sanctus Georgius, in tractatu feudorum, folio 34. colum. fin. Lupus in repetit. rub. de donation. §. 50. incip. limitat. 2. numer. 7. argum. l. si pater, §. 1. ff. de donat. Non prætereundum, quod traditio *Pauli. d. consil. 443.* (scilicet, quod pater tenetur soluere pretium, quod quis soluit pro redemtione filii sui) confirmatur efficacissime.

9 Quoniam pater † viuens, & valens, tenetur in vita sua assignare filiu legitimam, si detinetur in carcere pro delicto, & multo magis, si pro debito ciuili; si enim pro dote danda, & pro alimentis, multo magis pro vita filii conseruanda, & pro libertate: nam carcer, & perpetua seruitus, morti comparantur, *l. intercidit, ff. de condit. & demonst. l. seruitutem, ff. de reg. iur facit textus in Authent. si captiui. Cod. de Episc. & cleric.* & hunc casum audisse se, a Cancellario Franciæ, testatur Benedict. *in repe. cap. Raynutius, in verb. in eodem testamento, numer. 215. de testa.* & sequitur Berengarius Fetoandus *in repetit. l. in quartam, numer. 136. versicul. 5. etiam, ff. ad legem Falcid.* Hæc Benedicti & Berengarii opinio summam æquitatem præ se fert, si enim filio de Iure ciuili cogor dare donationem propter nuptias in vita, vt dixi in tractatu *de non melior. filiabus, cap. 8. n. 24. in fin.* multo magis videor cogendus, dare, vt eximatur a carcere, & liberetur a potestate creditoris, quæ seruitus & captiuitas quædam est: maiusque beneficium confert in filium, eruendo eum a carcere, quam dando donationem propter nuptias, magisque in hoc paternam pietatem exercet. Sed vereor, ne tantæ æquitatis opinio vera sit, arbitrorque in iudiciis locum non habituram. Primo, si hanc aperiamus ianuam, quo euadet? quo non penetrabit iuuenum profusio? quis erit sumptibus modus? quid non machinabuntur fœneratores? Itaq; maximũ hinc periculum impendet, iuuenilisq; licentia optimo iure coercenda fouetur, cumque patris damno, pessimoque exemplo alitur. Deinde, cum de iure pater non teneatur pro filio, *vt in Rubrica Cod. ne filius pro patre*, cur auferetur a patre res sua, quam, forsan ad vltimos nauigans Indos, magnis sudoribus parauit? Cur damnum irrogabitur ceteris fratribus? dum pater, neque negotiari, neque augere rem potest, cum portione, quam cogitur tradere filio, ob æs alienum capto. Itaque hic maxima subest iniquitas. Præterea nulla est lex, quæ iubeat patrem, dare in vita sua legitimam filio ob debitum ciuile capto. Atque adeo nulla est prudens ratio, nulla publica vtilitas, quæ hoc admittere cogat.

Postremo hic † longe alia ratio est, quam in dan-
10 dis alimentis, dote, vel donatione propter nuptias. Nam, nisi pater det alimenta, filius fame peribit; & nisi det dotem, vel donationem propter nuptias, filia non inueniet maritum, neq; filius vxorem: quod aduersus naturalem æquitatem, & aduersus publicam vtilitatem, esse videtur, *leg. prima ff. solut. matrim.* Deinde, est aduersus votũ patris, qui iuxta a natura insitam procliuitatẽ, cupit per nepotes memoriam nominis sui in posteritatem propagari; & libenter, & vltro, dotem dat. Quare & æquum, & reipublicæ vtile est, primum cogi alere, & dotem vel donationem propter nuptias dare filiis, præsertim, quod dos succedit loco alimentorum, vt prolixe dixi *in tract. de non melior. dot. ratio filia. c. 2. nu 33.*

11 Et filia dotata, a marito est alenda, non a patre, *vt dixi in tractat. de non meliorand. filia.* & pater tunc alimenta debita, potius quam donationem videtur dare. Rursus, cum filio dat donationem propter nuptias, potius lucratur, quã expendit, de Iure ciuili, siquidem eo iure eoam vsusfructus dotis quę filiofamilias datur, pertinet ad patrem, *l. 1. & 2. C. de bon. quæ lib.* Quid hoc ad iniquam impensam, qua Benedictus & Berengarius onerauit patrem? siquidem iniquissimum reputo, obligare patrem ad æs alienum, quod filius forsan alea, luxu, vel scortis contraxit. Deinde, si Berengarii & Benedicti opinio esset vera, non tractarent Dd. An valeat statutum, vt pater cogatur, in vita soluere pro filio condemnato, ob delictum? vbi tractant *in cap. 2. de delict. puer. vbi Anania, Alexand. in l. lex Cornelia, nu. 8. ff. de vulg.*

Vltimo, est † textus expressus in *l. 1. C. ne filius pro patre*, dictans, patrem non teneri pro mutuo, quod filius eius emancipatus contraxit: nam, si esset in potestate, defenditur Senatusconsulto Macedoniano: quomodo autem verũ esset, patrem non teneri pro debitis filii, si per cuniculos & obliquas machinationes cogitur pro eo soluere, dando ei legitimam in vita, iuxta debitam summam. 12

Neque quidquã † suffragatur filio, quod est dominus in vita patris, & quod legitima est sibi debita, nam viuente patre dominus non est, neque quidquam sibi efficaciter debetur. *l. 3 § si impuberi, ff. de collat. bon. & dixi in tractatu de non melioran. filia.* illa enim est communis opinio, quod pater non cogitur in vita, filio suo assignare legitimam, quia non debet eam, nisi post mortem, *Imol. & Alexan. in l. lex Cornelia, ff. de vulgar. Fabian in repetit. Auth. nouissima. in 7. q. prin. C de inoffic. testa.* Rursus, non adiuuat Berengarii & Benedicti opinionem æquitas, quæ prima statim fronte legentibus occurrit, quod scilicet æquissimum est, filium a carcere liberare. Primo enim, si filius debet ex delicto, dignus est punitione, & indignus fauore. 13

Quare iure † constitutum est, vt, licet ad effugiendum carcerem possit quis alienare rem, restitutioni subiectam, id negatur, si debitum, propter quod detinetur in carcere, procedit ex delicto: Admitterem tamen opinionem Berengarii, si in defectum solutionis filius esset occidendus, vel mutilandus, vel perpetuo carcere premendus, quia tunc tanta versatur æquitas, quanta in alimentis: secus, si alia pœna imponenda. Deinde, si filius detinetur ob debitum, ex causa ciuili, non oportet Berengariũ repræsentare, carcerem esse captiuitatẽ & seruitutem, cum eã, cedẽdo bonis, possit effugere *l. per ... C. qui bon. cede. poss.* vbi hæc aptissima verba lego: *Cum, & in se nihil, in suo sensu, ii qui in potestate parentum sunt, habeant, tamen, ne patiantur iniuriam, debet bonorum cessio admitti.* Certe, si de iure, pater per obliquum teneretur soluere pro filio, dando ei suam legitimam, non diceret lex, vt filius cederet bonis, cum cessio fiat, cum solui non potest, ne in defectum solutionis detrudatur in carcerem, *l. 1. Cod. qui bon. ced. poss.* Præterea textus *in Authen. si captiui, in fin. C. de Episc. & cleric.* licet loquatur de redimendo filium, a potestate hostium, non dicit, quod pater tenetur redimere filium, assignando ei suam legitimam in vita, sed quod, si eum non redimit, priuatur eius hereditate: itaq; amissionem hereditatis (*hoc est, amissionem lucri*) lex denuntiat, non amissionem pro- 14

prię rei, dum cogitur filio tradere rem suam, hoc est, legitimam; quam in vita non debet. An autem dispositio Auth. si captiui. seruetur in Gallia, vide *Rebuf. in proœm. Regiæ consti. glos. 5 nu. 38.* Præterea, vt ad nostram consuetudinem veniamus, quid piaculi est, si filius effugiat carcerem, tradendo se in seruitutũ creditori. An oportet, vt sit ocosus? an oportet, vt iterum
15 indulgens inguini & gulæ, nouum æs alienum contrahat? Neq; obstat, quod ancquius est debitu, quo patri debet operas: nam filios patri debet operas obsequiales, non artificiales, *vt dixi in tract. de decima tut. c. 2 n 12.* & illæ operæ obsequiales debentur ex congruentia, non ex pecunia. Sed obiicis, *quid si est aduersus honorem filii?* Certe nihil, quod pater filii amantissimus admittit, dici potest aduersus honorẽ vel vtilitatem filii. Quare, desinant stulte curiosi, patrem filii sui iudicem esse, obiicere: nullum inueniet ęquiorem iudicem, nullum commodis suis magis fauentem. Ex his apparet, traditionẽ Pauli *d. cons. 443.* esse dubiam; sed certe mihi placet: & quotiescunq; filius esset occidendus, vel perpetuo carcere premendus, nisi solueret, probarem opinionem Berengari, & Benedicti: vt pater teneretur in vita dare eis suam legitimam, pro modo debitæ quantitatis. Deinde, ex superioribus constat, filium familias (*nisi debeat ex mutuo*) & generaliter filium emancipatum, cogendos esse subire dispositionem huius legis.

Nam licet, † filium familias non posse ob æs alienum capi, nec exsecutari, asseueret Accursius, *in l. 3.* 16
§. sed vtrum, & in l. quod si minor, §. si seruus, in ver. condemnabitur, ff. de minor. contraria sententia vera, & cõmunis est, quam probat Bart & Dd. per text. ibi, *in l. pen. C. qui bon. ced. poss.* nam si non posset capi, non esset necessaria cessio bonorum, *vt dixi, c. 3. n. 2. Bald. in tract. de carcere, q. 3. n. 6. Bar. in l. si filio, l. 2. n. 8. ff. sol. matri. Aretin. in §. fin. col. 3. Instit. de action. & ibi. Ias. colu. 2. Boer. in rep. l. consentaneum, n. 165. C. quomo. & quan. iud. Hippo. in pract. crimina. verb. attingam, n. 69. Chass. in. in consuetud. Burgundia Rubr. §. 2. num. 14. versicul. additio. Paris. consil. 94. numer. 41. lib. 1. Bald. in l. si ex alio. C quod cum eo. Ioan. Bapti. Sanseuerin. in tract. de debitore suspens. & fugitiu. in 5. q. princ. vers. 4. quæro, n. 8.* qui dicit Accursiũ recte loqui, si intelligatur in minori. Nec requiritur consensus patris, *Bald. in tract. de carcere, q. 3. Bartol. l. si. §. 1. ff. de verb. oblig. Aut. ba. cons. 72. Boer. d. loc. n. 166.* & hoc esset indubitabile, si filius esset mercator.

CASPARIS BAEZII
IVRISCONSVLTI CLARISSIMI, ET IN GRANATENSI SENATV Aduocati,

Tractatus modis omnibus nouus,

DE DECIMA, TVTORI HISPANICO IVRE præstanda, ad interpretationem l. 2. tit. 7. lib. 3. fori, aduersus Iuris communis regulas.

Ante omnia visum est Hispanicam constitutionem, qua tutori decima datur, hic annectere.

SI Algunos huerfanos que sean sin edad, fincaren sin padre, o sin madre, los parientes mas propinquos, que ay in edad y sean para ello, reciban a ellos y a todos sus bienes delãte el Alcalde, y delãte omes buẽos por escrito, y guardẽles o fasta que los huerfanos vengã a edad: y sino ouierẽ pariẽtes que seã para ello, el Alcalde de los haga dar cõ todos sus bienes a algun ome bueno, y tengalos assi como es sobredicho: y quienquier que los tenga, mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo de los frutos, por razon de su trabaio: y quando vinieren a edad dexeles todo lo suyo ante el Alcalde por el escrito con que lo recibio: e deles cuẽta derecha de los frutos que ende recibio. E si alguna demãda fizieren a los huerfanos, o ellos ouieren de demandar a otro, aquel que los tiene en guarda pueda demãdar e responder por ellos, y lo que fiziere vala fueras si lo fiziere con enganno, o danno dellos, o si por su negligencia, o por su culpa algun danno recibieren los huerfanos en sus bienes, sea tenudo de gelo pechar: e si los huerfanos algun pleito le fizieren de su danno, por alguna guisa mientras los tuuiere en su poder no vala: e si despues que fueren de edad les tuuieren sus bienes, o alguna cosa dellos, respondales sobre ellos, quando quier que gelos demandaren, e no se pueda defender por anno y dia: e quãdo el padre, e la madre murieren e los fijos fincaren, entren los fijos en los bienes del muerto, o otros herederos derechos, si fijos no ouieren.

SVMMARIA.

1 *Tutoris officium gratuitum est, de Iure Ciuili.*
2 *Tutori pro administratione nil dandũ de Iure Ciuili: nisi quando sese aliunde alere non potest.*
3 *Tutor si proficiscatur peregre ad curanda negotia pupilli, debet ire expensis pupilli, & nu. 5.*
4 *Tutori, de Iure Ciuili, si aliquid datur, potius datur vt effugiat damnum, quam vt capiat lucrum.*
6 *Tutori assignandum salarium de Iure Ciuili, quando pupillo sese offert aliquod peculiare negotium, non autem pro generali administratione.*

7 Tutori

7 *Tutori dandum pretium, si incidat negotium, quod tenetur obire, & ex quo damnum accipiat, & n.8. vbi declaratur, & num.11.*
Tutori ex iusta caussa potest (etiam de Iure ciuili) assignare iudex salarium. nu.9.
10 *Quæ sit iusta caussa dandi tutori salarium, relinquitur arbitrio iudicis.*
11 *Cum tutor ex iusta caussa petit sibi dari salarium, deducendum est, quod domi esset expensurus.*
12 *Si tutor non habet vnde se alat, est dandum ei salariũ, etiam de Iure ciuili.*
13 *Tutor retinens aliquid ex pupilli pecunia, tenetur ad interesse.*
14 *Etiã matri tutrici non est dandũ salariũ, de iure ciuili.*
15 *Tutela est onus.*
16 *Expendens non liberalitate animi, sed legis imperio, non repetit.*
17 *Mater expendens ex precepto legis in rẽ filii, non repetit.*
Obligatus aliquid facere, debet facere suis expensis.
18 *Filius an possit petere pretium operæ, quam collocauit in rem patris.*
19 *Tutor, pretium capiens pro suscipienda tutela, tenetur ad restitutionem, condictione ob turpem caussam.*
20 *Tutor accipiens pecuniam pro maritanda pupilla sua, tenetur ad restitutionem.*
21 *Consanguineus capiens pecuniam pro maritanda consanguinea, tenetur ad restitutionem.*
22 *Tutor tenetur locare matrimonio pupillam.*
23 *Respublica non consistet absq; caritate.*
24 *Innocentia conciliat fauorem pupillis, & quod diliguntur a Christo domino.*
25 *Hominum vita non debet esse sordida.*
26 *Tutela munus honorificum est.*
27 *Pupillo fauere, magnificum est.*
28 *Veteres Romani non accipiebant præmiũ ꝓ patrocinio.*
29 *Pauperes non debent soluere pecuniam notario pro instrumento, & nu.31.*
30 *Decuriones non possunt accipere pecuniã pro visitatione terminorum: licet de consuetudine non seruetur.*
31 *Hispani, ab hinc annis plus mille, dant decimam tutori.*
33 *Consuetudo deferens omnes fructus tutori valida est, tamen est restringenda, & nu.36.*
35 *Decima, quæ datur tutori est magnum salarium.*
37 *Tutor (etiam de Iure ciuili) potest capere pecuniam pro administratione tutelæ, dum tamen eam non capiat a pupillo, sed a tertio.*

CAP. I. *An de Iure ciuili tutor salarium auferre possit ratione administrationis rei pupillaris, & qua in re hæc lex corrigat Ius ciuile.*

1 TVTORIS officium de Iure ciuili gratuitum est, ideo tutori administrationis ratione nihil accipere vel petere licet, *l. a tutorib. §. principalib. ff. de adm. tut. Sumtuum* (inquit l.) *qui in tutelã; non qui in ipsos tutores fiunt, ratio haberi solet.* Idem probatur *in l. qui negotiationem, in fin principis, ff. de admin. tuto. Lucrum* (inquit) *facere ex tutela non debet.*

2 Et per † locum a speciali, idem probatur *in l. 1. §. si pupillis, ff. de tut. & rationib. distrahen.* vbi lex non, nisi quando tutor sese aliunde alere non potest, permittit ipsi salarium dari. Ergo in contrarium est regula communis.

Hæc est receptissima nostrorum sententia, a qua (quod mirum videri potest) nullus hactenus discessit, & eam probant Dynus, Iacobus Arenius, Odofredus, Bart. Baldus, Albericus, & Raph. Comensis, *in d. l. a tutorib. §. principalib. ff. de admin. tutor. Alber. in rub. ff. eod. tit. nu. 17. Bal. in l. cum oportet, lta. 16. C. de bonis quæ liber. & in l. si is qui, ff. de eo, qui pro tutore negot. gerit.* vbi hæc eius verba legimus: *Tutor ex tutela administratione nullum consequitur fructum.*

Eiusdem opinionis fuit Imola. *cons. 75. col. fin. & c. 1. nu. 4. de pœn. cleri. Barba cons. 62 nu. 6. lib. 2. Iacob. Arenus, Odofredus, & Rapha. in l. 1. §. si pupillis, ff. de tutel. & rationib. distrab. Bart. Bald. & Alber. post glos. in l. 1. §. fin. ff. manda. & in l. denique, §. idem Labeo, ff. eod. tit. Angel. Aretinus, in tractatu de testament. glos. 96 colum. 2. Philippus Francus in cap. i. grandi, colum. 5. Dominic. colum. pen. Anchar. & Corsetus, prope finem de supplen. negligen. prælato. Anania, in c. qualiter & quando, el segundo, §. licet, col. fin. de accusat. Barba. de præstan. Cardin. q. 3 n. 28. Ias. in l. item, verb & notã, C. de procur. Socin. cons. 180. nu. 5. lib. 2. Bal. cons. 259. super primo puncto, lib. 3.*

Vbi dicit, quod † tutori, nullum est dandum salarium pro administratione: tamen quod si profectus est peregre, ad curanda negotia pupilli, debet ire expensis pupilli, & sic euitat damnum, non capit lucrum, *l. 1. §. si pupillis, vers. item sumtus litis, ff. de tutel. & ratio distrab. Paul. & Angel. in l. nutritoribus. C. commu. de succes. Dynus, Bart. Odofredus, Iacobus Aren. Bal. & Alber. in l. tu eos, ff. de tutel. Petrus Iacobus in sua pract. tit. de contraria mandati actione, Angel. in §. sed & si quis præsens, Instit. de suspect. tutorib. Paul. cons. 374. incip. super isto dubio, in 1. dubio lib. 2. Chassan. in consuetudinibus Burgundiæ. Rubrica 6. §. 4. verb. & faict la dicte femme, Angel. §. actionum, nu. 36. Instit. de actio. Maynerius; l. quo tutela, nu. 77. ff. de reg. iur. Boeri. c. 1. nu. 4. de pœn. cleri. Soci. cons. 180. nu 5 lib. 2. Boer. in consuetudinib. Bituricensibus tit. de consuetudine circa status personarum, §. 11. col. 1. & tit. consuetudine testam. §. 5. col. 2. & probat Rochus Curtius in c. vltimo quæst. 12. de consuetudine*: scribit doctissimus Antonius Padilla, non genere tantum, verum etiam optimorum studiorum, & totius humanitatis & prudentiæ laude merito illustris, *in l. 1. nu. 18. C. de transact.* & Oroscius, quem mira articulatæ vocis pronuntiatione, Ius ciuile sedulo legentem, iuuenis adhuc Salmanticæ audiui *in l. suimus, ff. de pact. prope finem.*

Hæc est † generalis regula, & si aliquando de Iure ciuili pretium datur tutori, potius datur pro aliquibus expensis a se factis, vel ne patiatur damnum propriarum rerum, quam ratione salarii & lucri. 4

Sic Bald. † *cons. 258. super primo puncto lib. 3.* scribit, quod tutori nullum est salarium præstandum: pro administratione tamen, quod si procurandis negotiis pupilli in aliquam regionem profectus est, expensæ sunt ei reficiendæ ex re pupilli, citat notata *in l. denique, §. idem Labeo, ff. manda.* Aliud enim est lucrum capere (scilicet salarium) aliud damnum non admittere. 5

Sic † Ias. *in l. item, versic. & nota, C. de procurator.* scribit, quod tutori assignandum est aliquod salarium quando sese offert peculiare aliquod negotiũ: alioqui gratis administrare debet, quoniam tutela onus est, non lucrum. 6

Iudex ergo, si † incidat aliquod negotium, quod tutor ratione officii tenetur obire: certe si ex eius administratione tutoris facultates damnum accipiant, pretium negotii ratione dare iubebit, etiam stante dispositione Iuris Ciuilis, quoniam hoc non est salarium, vel lucrum dare, sed expensas pecuniarias resarcire. 7

8 Hoc tamen † iudex de Iure ciuili nonnisi raro, nonnisi parce & moderate, faciet, quid enim si negotium directe respicit administrationem, & vel cura est, vel vigilantia, vel solicitudo? Certe nihil illi præstandum, siue colat fundum, siue fulciat domũ, siue aggerem erigendum curet, siue pupillarem pecuniam collocet, hæc enim omnia facere tenetur. Si tamen peregre proficiscatur, & vltra solicitudinẽ, & animi intentionem pecuniam expendat, certe refundenda ipsi est: *vt late tradit Alberic. in l. a tutoribus, §. principalibus, ff. de admi. tuto. & in l. 1. §. si pupillis, ff. de tutel. & ratio distrah. Boer. in consuet. Bituric. tit. de consuet. iuris stat. in perso. § 11. col. 2* & probatur, *in d. l. 1. §. si pupillis vers. item sumtus, ff. de tutel. & ratio. distrah.*

9 Idem dicendum † stante simili caussa iusta. Potest enim iudex assignare tutori salarium, si adsit caussa iusta, & idem potest facere contutori: vnde in ratione rei pupillaris, tutor licite reputat, quod contutori ex iusta caussa pretium pro administratione dedit; ita probatur *in l. a tutoribus, §. principalibus, ff. de administ. tuto. vbi notat glos. Dynus, Bart. Bal. & Raphael. glos. per textum ibi. in leg. idemque, §. idem Labeo, ff. mandati, gloss. & Bartol. in l. 1 §. fin. ff. mandati. Bartol. Bald. Dynus, Iacobus, Aren. & Alber. in l. in eos, ff. de tutel. Alber. in d. l. a tutoribus, §. principalibus, Bartol. Albericus & Dynus in dicta l. 1. §. si pupillis*, vbi est textus de hac re: qui licet solum assignet duos casus, in quibus potest tutori salarium dari, non excluduntur casus similes: iuxta glossam *in l. ob æs alienum tantum, C. de prædi. minor.*

10 Quæ sit † autem caussa iusta, arbitrio iudicis relinquitur: *vt scribit Alberic. in dict. l. a tutoribus, § principalibus.*

11 Illud tamen † admonere visum est, quod fere in omnibus casibus, in quibus de Iure ciuili pecunia datur tutori, potius datur pro reficiendis expensis, & reponendo damno, quam pro dando lucro: & cũ fit ratio expensarum factarum, a tutore deducendum est, quod domi esset expẽsurus, vt docuit Guido *decisione, 625. incip. si quis condemnatur. Innocen. in c. fin. de dolo & contuma. Panormitan. in c. cum in litibus, col. antepen. de dolo & contuma.* vbi limitat, nisi in domo viueret ex officio. *Rupellan. forens. inst. lib. 2. fol 158.*

12 Sic † Guido *dict. decisione, 625. dicit*, quod ex iusta caussa iudex constituit salarium tutori: idem scribit Anania *in cap. qualiter & quando, el secundo, §. licet, col fin. de accusat.* Sic, si tutor non haberet vnde sealeret, alimenta sunt ei constituenda, *l. 1. §. si pupillus, ff. de tutel. & ratio. distrahen. & ibi notant Odofredus, Iacobus, & Albericus.* Si enim tutor caret necessariis ad victum, necessario deseret administrationem sibi mandatam, vel certe minus diligenter obibit, vt possit sibi consulere, quare, vt pupillo melius sit cõsultum, alimenta inopi tutori constituenda sunt, etiam de Iure ciuili.

13 In summã, de † Iure ciuili tutoris officium gratuitũ est, neq; pro administratione aliquid est ei præstandum, nisi forte careat alimentis, vel negotium aliquod gerat, ex quo vel expendat, vel amittat aliquid propriarum facultatum. Quare si tutor pupillarem pecuniã (*vt dicam*) accepit, sed vel retinuit, vel in proprios vsus conuertit, ad interesse tenetur, eiusque ratio haberi debet cum rationem reddit, *vt in l. qui negotiationem, §. ex duob. & §. fin. & l. tutor, qui repertorium, §. si vsuras, & §. sequenti ff. de administ. tutor. Roman. cons. 193. column. 2. Decius cons. 192. Socin. cons. 2. lib. 1. Lupus in repetitione cap. per vestras, 6. notabili, §. 7. de donation. inter virum, & vxor. & dicam latius cap. sequenti.*

14 Rursus, quod † tutori non sit dandum salarium probat, *l. 35. titul. 10. part. 5.* etiamsi sit mater, *vt per Soc. cons. 180. n. 5. vers. circa secundum, lib. 2.*

15 Hæc Iuris † ciuilis dispositio, æqua & probabili ratione niti videtur. Primo tutela onus est, *vt in § 1. Institut. de excusat. tutor. scribit Ias. in l. si quis a filio, §. si quis plures, num. 13. ff. de leg. 1. Marianus Socinus, in repetitione l. cum filio, nummer. 41. de legat. 1.* Quis autem tutelam appellasset onus, si exinde lucrum corradi posset?

16 Deinde cum † tutor (iure cogente) administret, nullum pretium ei præstandum est, quoniam non liberalitate animi, sed legis imperio laborem subit, nam qui ex necessitate expendit, non repetit. Ita docuerunt glos. Alber. Bald. Paul. Angel. & Salyc. & cum his Cynus. Alex. & Aret. *in l. alimenta. C. de neg. gest.* qui scribunt, quod licet mater expendens in rẽ filii repetat expensas; si constat de animo repetendi, hoc non admittitur, quando expensas facit iure cogente.

17 Sic Bart. † *in l. cum seruus, num. 4. ff. de verb. obligat.* scribit, quod qui tenetur aliquid facere, debet facere suis expensis, & sequitur Campegius *in tractatu de dote, prima parte, priuilegio, 16. Bart. l. Nesennius, ff. de neg. gest. text. in l. suo victu, ff. de oper. liber. Ripa l. 1. n. 90. ff. solut. matri.* Officium autem tutoris a lege imponitur, (etiam inuito) *vt in principio Inst. de excusa tuto. & l. 1. ff. de muner. & honor.* ergo eius ratione nihil debet tutor habere.

18 Sic Bald. † *in c. 1. circa medium, vers. & hoc est notabilis: titulo de beneficio fratrum*, scribit, operam quam filius patri exhibet censeri gratuitam, cuius rei Ias. *in l. vt nemini, col. 2. ad fin. C. de collat.* scribit Raphaelem rationem reddere, scilicet quod filius gerit negotia ex obedientia, quam ex lege diuina & naturali debet patri: fateor tamen opinionem Bald. esse periculosam, *vt dicam late c. sequenti.*

19 Hinc glos. † *in l. in eos, ff. de tutel. & in l. a tutoribus, §. principalibus, ff. de admin. tut.* scribit, quod si tutori, tutelæ ratione, vt illam (scilic.) suscipiat, aliquid detur, potest ab eo repeti condictione ob turpẽ caussam: nam cum teneatur & sit obligatus administrare, turpiter facit, si aliquid pro administratione accipiat, ideo condictioni locus est, *vt in l. penult. ff. de condict. ob turpem caussam.*

20 Sic tutor † accipiens pecuniam pro maritanda puella, cuius tutor est, tenetur pecuniam restituere, quoniam cum ad id ex officio teneatur, turpiter facit pecuniam accipiendo. Ita primus docuit Pileus Doctor antiquus, *quæst. 72.* dicens, quod tutor tenetur pecuniam restituere, quia deliquit administrando, scilic. eam matrimonio collocando, nam quamuis fecit quod debuit, non fecit modo, quo debuit, quod sequitur Ioannes Andr. *in addition. ad Specul. tit. de iudiciis, §. generalia, col. 9. in additione incipiente in d. l. quicquid, folio 44. Odofred. Alber. Bald. & Angel. in l. qui sine vsuris, ff. de negot. gest. Alber. in l. quicquid, C. arbitr. tutel. Lupus in repetitione c. per vestras, §. 3. num 22. de donat. inter vir. & vxor. Alber. in rubrica, C. de interdic. matrimon.*

21 Et in † simili (scilicet in consanguineo) quod tenetur restituere pecuniam quam accepit, vt matrimonio locaret consanguineam, scribit gra-

uiter

niter Anchar. *conf. 175. incip. prætermittendum*, & sequitur Lupus in loco supracitato, quoniam officium locandi puellas, deficientibus parentibus pertinet ad consanguineos, *vt in l. contum Eliore, C. de nupt.*
22 Et † tutor abstinere debet ab omni lucro, secundum Lupum *in loco supracitato*, licet glos. *in d. l. quæ sine vsuris* dicat, quod tutor non tenetur restituere pecuniam, quam accepit pro maritãda puella, & idẽ Guliclm. de Ludo *sing. 71.* sed errant secundum Doctores in loco supracitato, quoniam tutor debet abstinere ab omni lucro, & facere ad quod est obligatus, non merẽdo lucrum. Nuptui autem tradere puellã tutor tenetur, *l. 9. tit. 17. part. 4.*

23 Rursus † dispositio iuris ciuilis cõprobatur; quoniam respublica absque charitate, si non Christiana certe politica, consistere non potest, neque enim consistet humana societas, si omnia pretio & nihil ex virtute fiat, ideo tutorem imbecillo puello constitutum, oportet non quæstu non pretio inuitari, sed virtute duci, & publicę vtilitatis respectu moueri ad administrationem, *neque enim* (iuxta prudentissimi viri dictum) *solis nobis nati sumus, sed & parẽtibus, sed & amicis, sed denique patriæ gentis sumus*, quod ex Cicerone refert Iurisconsultus, *in l. postliminium, § filius, ff. de capt.*

24 Deinde, † puellis & infantibus fauorem conciliat ætas, vel quia delectamur naturæ simplicitate, vel, quia Christus istorum pronuntiauit esse Regnũ cœlorum, vel quia sceleris nescia ætas, innocentia inuitat ad misericordiam.

25 Rursus † cum liberalitas ingenuũ quiddam sit, neque humana vita sordida, & illiberalis esse debeat, sitque indignum hominum dignitate, omnia emptitia, omnia venalia esse, certe in nullum aptius exercetur liberalitas, in nullum rectios collocatur officium, quam in pupillum. *Beatus* (inquit Diuinus ille Psalmographus) *qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus.* Et alibi, *Dominus custodit aduenas, pupillum & viduam suscipiet.* Qui ergo pupillo fauet, in eum confert beneficium, quem domini curæ relictum testatur Psalmographus, *Tibi inquit derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.* Quid ergo tantæ pietatis opera, pecuniola conductus tutor obibit? certe Romanæ grauitati repugnat, bonisque moribus aduersatur: virtus enim propter se solum est summopere expetenda, neque extirpanda est ex hominum vita charitas, qua nihil est quod vehementius rempublicam contineat.

26 Rursus † tutelæ munus honorificum est, *l. testamento Centurio, in fine ff. de testam. manum. Bartol. & Bald. l. pen. C. de verb. signific. Socin. l. virum ita, §. cum quidam, vltimo notabili, ff. de rebus dub.* & inter munera publica computatur, *l. 1. ff. de muner. & honor.* præmium autem abunde magnum est, reipublicæ consuluisse: Educare autem pueros, & eos bonis moribus formare, reipublicę est vtilissimum, & ad tutoris officium pertinet: *vt dicam cap. sequente*, puerorum enim greges, reipublicę segetes sunt, quæ diligenter excultæ, & ad autumnum suum peruenientes, rempublicam beatam ac fœlicem reddunt.

27 Postremo † infantem, ætatis imbecillitate cuiuslibet iniuriis expositum, fouere, eiusque rebus præsidio esse, magnificum quiddã est omnem superans pecuniam. Ergo iure optimo est salarium non dandum, oportet enim maiora facere pro gloria, quam pro paranda pecunia vt in curatoribus definitur *in l. 35. tit. 12. parti. 5.*

His † congruit quod veteres Romani, non tam pro patrocinio pupilli, sed neque pro patrocinio cuiuslis alterius pecuniam accipiebant; nimirum benefactorum conscientia & laude contenti. Vnde Tacitus libro 13. inquit. *Multa arbitrio Senatus cõstituta sunt, ne quis ob causam orandam, mercede aut donis emeretur.* Rursus Quintilianus Institutionũ libr. 12. inquit. *Gratis ne ei semper agendum sit, tractari potest, quod ex prima statim fronte diiudicare imprudentium est. Nam quis ignorat, quin id longe sit honestissimũ, & illo quem exigimus animo dignissimum, non vendere operam, nec eleuare tanti beneficii auctoritatem. Cum pleraque hoc ipso possint videri vilia quod pretium habẽt. Nec quisquã quibus sufficientia sibi (modica autem hæc sunt) possidebit, hunc quæstum sine crimine sordium fecerit. At si res familiaris amplius aliquid ad vsus necessarios exiget, (secundum omnium sapientium leges) patietur sibi gratiam referri, cum & Socrati collatum sit ad victum. Neque enim video quæ iustior acquirendi ratio, quam ex honestissimo labore, & ab iis de quibus optime meruerint. Quod quidem non iustum modo sed & necessariũ est, cũ hæc ipsa opera tẽpusque omne alienis negotiis datũ, facultatem aliter acquirendi recidant, ac ne pauper quidem tanquam mercedem accipiet, sed mutua beneuolentia vtetur.* Hactenus Quintilianus, ex cuius verbis vides, patrocinium apud ethnicos gratuitum fuisse, neque pro opera pecuniam admitti solitam, nisi pauper esset patrocinium præstans, ita vt sese alere non posset: sicuti diximus in tutore inope, cui ius ciuile precium dari permittit, ita, vt sese alere possit. Legimus apud Plutarchum, Cimonem Atheniensem acerbe reiecisse Persam hominem, qui cum eius patrocinio vti vellet, pateras duas ei obtulit, alteram plenam aureorum Daricorum, alteram argenteorũ, respondisseque; ego mercenarius nõ sum, si me amico vti vis, refer tecum munera quæ obtulisti. 28

Simile est, † quod legibus Longobardicis non licet notario mercedem accipere ab orphanis, vti legimus *in l. fi. C. de Scabinis & Cancellariis*, inquit textus. *De orphanis autem, vel cæteris pauperibus qui exsoluere hoc non possunt, in prouidentia Comitis sit, vt nequaquam vnde aliquid accipiant.* 29

Sic † Rectores populorum, quos nostri Decuriones vocant, tenẽtur fines gratis visitare, *auctore Guidone decisione 65.* quod non seruatur, *vt scribit Auendanus, in tractatu de exequendis mandatis. cap. 4. nu. 6.* adeo venales isti vrbium Senatores, pro pastoribus agunt predones, pro custodibus lupos, quos dominus abigat a grege suo: quid enim miser populus nõ patitur ab his, qui non virtute parta, sed nummulis empta dignitate superbiunt? 30

Sic etiam, † hodie notarius non capit salarium pro instrumẽto quod facit pauperi, *auctore Ias. l. nec quicquam, §. vbi decretum col. 2. ff. de offic. Proconsul. Chass. in consuetud. Burg. rubr. 6. §. 6. verbo. Et prendra, num. 4.* 31

Nunc † videamus, quo in re hæc lex corrigat Ius ciuile. Et quidem, Hispani videntes refrixisse charitatem præmioque excitari homines, tutore pro labore administrationis decimam fructuum constituũt: quod licet legatur in libro cui *Forus* nomen est, tamen abhinc annis plus mille antiqua lex de hac re prodita seruabatur, ita enim lego inter Gothorum leges *lib. 4. ti. De los herederos, in lege incipiente Si el padre. El hermano deue auer a los otros hermanos o a sus cosas en guarda. E mandamos, que tome el diezmo de los* 32

frutot en que bina. & in fine leg mns, Ley antigaa, & Sifnandi Regis nomen. Ergo si venerandæ antiquitatis nomen, auctoritatem conciliare solet; hæc lex vetustissima est. Si mouemur exemplis, Galli tutoribus nobiliũ dant omnes fructus, vti legimus apud Borrium, *in consuetudinibus Bituricensibus. titu. de consuetudine iuris status personarum, §. 11. Chassa. in consuetudinibus Burgundia. rub. 6. § 4. verbo Et faicta la dicte femme. & verbo, baliste.* Idem seruatur apud Aurelianos (qui & ipsi Galli sunt) *auctore Pyrrho in consuetudinibus Aurelianensibus, titulo quibus modis ius patria potestatis soluitur, cap. c.*

Idem seruatur Cauodistriæ *auctore Paulo, consil. 374. incip super istis dubiis. lib. 2. Chass dicta rubric. 6 §. 4. verbo. Et faict la dicte femme,* & similis consuetudinis meminit Petrus Bellapertica, *in Authent. minoris debitor, Codic. quo dari tutore pet.* Ioann. Igne. qui de Galliæ consuetudine loquitur, *in repet. l. necessarios. §. non alias, n. 424 ff. ad Sillanian.* & dicit, quod incolæ eam obseruant, veluti numen. Sic apud Gallos etiam patri, cui peculiaris quædam rerum feudaliũ filii custodia committitur, dantur omnes fructus pro custodia. *vt scribit Molin. in consuet. Paris tit 1. § 22. n. 1.* Sic in Regno Siciliæ, curia Regis dat tutorẽ Ducibus, & Comitibus pupillis, & assignat tutoribus salarium ad victum & vestitum, vt apparet ex Affl &. *in constitutionib. Sicilia, titulo de Iure Balii, volumn 1. Isern. cap. si quis decesserit si de feudo fuerit controuersia, inter domin. & agnat. Igneus in d. §. non alias, nu. 424.*

33 Et talis cõsuetudo † deferens omnes fructus tutori, valida est & seruanda, *vt scribit Paul. dicto cons. 374. lib. 2. num 1. Chass. in consuet. Burgund rubric. 6. §. 4. verbo, Et faict la dicte femme. Petrus Bellapertica, in dicta Auth minoris debitor, C. qui dare tutores pet.*

Sic Paulus Iouius historiarum scriptor nobilissimus, in descriptione Britanniæ indicat, apud Anglos fructus rei pupillaris ad Regem pertinere, quoniã scilicet pupilli in tutela Regis viuunt. Iouii verba hæc sunt. *Augent mirum in modum Regiæ facultates patrimonia pupillorum, non enim ante pubertatem paterna hæreditate perfruuntur, certa siquidem lege pueri in tutela Regis viuunt.*

34 Hispanico † tamen iure tutori, sola decima fructuum datur, vt ex hac lege constat, & scribit Didacus Segura *in repet l. cohæred §. cum filia ff. de vulg. & pupill. part. 2 col. 3. folientia nona. Auendanius in tractatu de exsequendis mandatis, c. 4. n. 6.*

35 Decima † autem magnum est administrationis salarium: res enim propria, magna industria & labore curata, vix decimam domino reddit. Quare legem hanc, veluti rigidam, alienam prorsus a decretis Iuris Ciuilis, restringẽdam esse censeo. quod ideo accuratius faciẽdum, quoniam decima salarium est nimis benignum, largum, & splendidum. Ideo, etiã atque etiam expendendum iudici est, cui decimam præstari iubeat. neque enim omnibus tutoribus, neque ex omni fructuum genere decima ducenda est.

36 Sic † Bitricarius *in d. Auth. minoris debitor,* dicit, cõsuetudinem, deferentẽ tutori omnes fructus, esse restringendam, tanquam odiosam, quod sequitur Chass *d. rubr. 6. §. 4. verbo, Et faict la dicte femme,* & dictam consuetudinem esse iniquam, pronuntiat Anton Padilla, *in l. 1 n. 18. C. de transact.*

37 Illud † tamen non omittendum, quod licet de Iure ciuili turpiter faciat tutor, qui pecuniam accipit, vt suscipiat administrationem tutelæ; *iuxta gl. in l. in eos ff. de tutelis, cum aliis supra citatis,* tamen si gratis ei pater pupilli, vel alius pecuniam dederit, tãquam tutori, licite potest eam capere, etiam de Iure Ciuili. Valet enim legatum tutori relictum, & lex interpretatur relictum pro administratione, neque tamen illud improbat *l. sed hac mimium, cum lege præcedenti ff. de excusat. tutorum, & dicam late infra cap 5* vbi tractabo, an tutor, cui relictum est legatum, debeat id habere pro decima. Hoc addere visum est, quoniam Borrius. *in consuetudinibus Bituricensibus, tit. de consuetudine iuris status personarum. § 11. colu 1.* scribit generaliter, quod tutor punitur extra ordinẽ, si data sibi pecunia officium tutelæ suscipiat; intelligendum enim, quando datur ei pecunia, vt velit suscipere tutelam, non vero, quando pecunia datur gratis, non vt tutelã suscipiat, sed vt aliquod habeat laboris premium ex liberalitate dantis.

SVMMARIA.

1 *Ratio huius legis, est labor tutoris.*
2 *Negotiorum gestore, & mandatario; an detur salarium remissiue.*
3 *Filio, paternas facultates administranti, an sit soluendum pretium in diuisione hæreditatis paterna, & num. 4.*
5 *Filio lucranti cum pecunia patris, an sit danda pars lucri.*
6 *Filio lucranti cum pecunia patris. aliquando datur plus, quam dimidium lucri, & quid. si suo nomine & periculo negotiatur, n. 7.*
8 *Filio negotianti nomine patris, non est danda pars lucri, licet plurimum lucretur.*
9 *Filio laboranti in fundo paterno, an sit danda pars fructuum, vel salarium, & num. 10. & 11. vsque ad num 15.*
12 *Filius an debeat præstare patri operas artificiales. & quidem vxor, an debeat marito operas artificiales & an ex eis lucrata, lucretur sibi, n. 13.*
13 *Index an debeat habere rationem operæ filii, & quid debeat considerare odeam est mandam.*
14 *Opera filii non meretur salarium, nisi insignis vtilitas rei paternæ, in qua laborauit, rationes indicant æquitatem.*
16 *Socio administranti pro se, & sociis salarium constituendum est. vel maior pars lucri danda.*
17 *Si duo fratres viuunt in communi, & vnus habet filios qui laborant in re communi, habenda est ratio operarum horum filiorũ. & an acquiratur ei ipsi, ex quoad proprietatẽ. an vero quoad vsumfructũ.*
18 *Exsecutori testamenti decima datur Iure Regio.*
19 *Alguazelo decima datur pro exsecutione in aliquibus regionibus.*
20 *Iudici decima datur, si ipse exsequatur instrumentũ, & mortuus sit, eam dari alguazilo exsequenti.*
21 *Custodi arcis & carceris, datur salarium.*
22 *Hospitale tenetur alere eum qui hospites curat. Hospitalarius æquiparatur tutoribus.*
23 *Aduocatis salariũ debetur, etiamsi cõuentum non sit.*
24 *Medico debetur salarium, tamen durante ægritudine non licet paciſci.*
25 *Mercenarius mercede dignus est.*
26 *Visitanti Ecclesias mandatum salarium.*
27 *Proxenetis, præceptoribus, tabellionibus & notariis debetur salarium, & non minus solatium, salarium medico, quam doctori*
28 *Expensas qui potest deducere de fructibus, potest deducere pretium operarum.*

29 La-

29 Laboris solutio est caussa summaria: & priuilegium, seruitii caussa concessum, non reuocatur ob ingratitudinem.
30 Beneficium nemo tenetur facere de suo.
31 Tutori non debet officium suum esse damnosum.
32 Tutor, est loco patris, & domini.
33 Tutor aliquando æquiparatur prælato.
34 Tutor, de Iure Ciuili præfertur fisco in successione pupilli, & an id hodie procedat, stante hac lege, remissiue.
35 Coadiutori datur salarium.
36 Tutoris labor omnem laborem superat, quo cæteri administratores premuntur.
37 Tutor cogitur inuitus tutelam suscipere.
38 Clericus, an cogi possit suscipere tutelam.
39 Tutor nobilis an excusare se possit a tutela pupilli ignobilis.
40 Tutelæ munus nemo recusare potest, etiamsi id habeat peculiare priuilegium.
41 Tutor tenetur facere inuentarium, quam primum potest, & in eo debet scribere omnia ad pupillum pertinentia, & quæ postea augentur, & si aliquid nō scribatur in inuentario potest remoueri a tutela, ideo tutor debet in inuentario facere protestationem, & n.41.42.43.44 & 45.
46 Inuentarium an expensis tutoris, an vero pupilli, faciendum.
47 Tutorem qui tenetur petere, non satisfacit, nisi curet, vt tutor faciat inuentarium.
48 Inuentarium non faciendum, quando pupillus est valde inops, vel quando eius pater prohibuit, vel remisit.
49 Inuentarium faciendum, etiamsi testator id vetet, si modo id iudici videatur pupillo magis expedire.
50 Inuentarium etiamsi a testatore prohibitum sit, tamen est facienda descriptio bonorum, ne supprimantur.
51 Inuentarium faciendum coram iudice, sed de consuetudine sufficit coram notario.
52 Inuentarium non debet continere debita, quæ debet pupillus, sed quæ ipsi debentur.
53 Tutor non faciens inuentarium, videtur esse in dolo, & aduersus eum iuratur in litem, & remoueri potest a tutela, & accusari furti, & torqueri, & poni in vinculis, & n.53.54.55.56.
57 Tutor, ante inuentarium administrare non potest, nisi tempore peritura: & an valeant gesta ante inuentarium, & quod agens remoueri potest, & quid si postea conficiat inuentarium, & num. 58. vsque ad n.60.
61 Tutor probare debet se fecisse inuentarium, & copiā inuentarii ostendere debet, si velit admitti ad agēdum, si pars hoc petat, & nu.62.
62 Et quid si inuentarium est cœptum, sed nondum confectum.
63 Inuentarium probat efficaciter aduersus tutorem, & tradendum est minori finita tutela.
64 Tutor non potest administrare (nisi tempore peritura) quousque sibi decernatur administratio, nisi testator aliter iusserit, vel vtile sit pupillo: alias gesta non valent. n.65.
66 Tutor iurare debet vtilia facere, & inutilia prætermittere, & debet addere formalem promissionem, quod pupilli defensionem absque vlla mora suscipiet, alias tutela non valet, secundum aliquos & n.67.68.69.& 71.
70 Et an valeant gesta ante iuramentum, si sint pupillo vtilia, vel tempore peritura.
72 Tutor, non potest administrare, nisi satisdet: nisi patrimonium pupilli sit modicum.
73 Fideiussor tutoris, an debeat esse locuples, secundum quantitatem contentam in inuentario.
Tutela non vitiatur, etiamsi fideiussor non sit idoneus.
74 Tutor ante satisdationem potest vtilia facere.
75 Tutor qui non satisdedit, an possit prosequi caussam, si post satisdet.
76 Tutor testamentarius, an teneatur satisdare.
77 Tutor, siue a maiore, siue a minore iudice detur, tenetur satisdare iuxta receptam praxin.
78 Patri & patrono, tutoribus, an remittatur satisdatio.
79 Tutor, etiamsi sit valde diues, satisdare debet, sed tunc sufficit qualiscunque fideiussor.
80 Tutor, an satisdare debet, etiamsi sit propinquus, & vir valde honestus, & fidus, & num.81.
81 Bonis viris plurima in iure conceduntur.
Tutor dissipator, non admittitur ad tutelam cum satisdatione.
82 Fideiussori pecunia dari potest pro fideiussione.
83 Tutor tenetur alere pupillum.
Tutor quantum possit dare pupillo, ad alimenta.
84 In constituendo alimenta pupillo, inspicienda est consuetudo.
85 Alimentorum appellatione, quæ veniant.
86 Tutor, an teneatur alere pupillum, in domo sua
87 Tutor tenetur pupillum bonis moribus instruere, & mercedem præceptoribus constituere.
88 Tutor tenetur administrare res pupilli.
89 Tutor curare tenetur, etiam sita in exteris regionibus: dummodo centesimum lapidem non excedant.
90 Tutor tenetur curare salutem pupilli, & fulcire domos, agrum curare, & reficere collapsa, etiamsi pater pupilli reliquerit eu deformata.
91 Tutor, quando debet proponere res pupillares, suis.
92 Tutor tenetur lucrari cum pecunia pupilli.
Tutor, si deposuit pecuniam apud campsorem, communiter reputatum idoneum, non tenetur, licet campsor decoquat.
Tutor, vt tutior sit, prudenter faciet, si contrahat cum consensu matris pupilli, & coniunctorum.
Tutor, an debeat dare ad lucrum pecuniam si sit modica.
93 Tutor an hodie possit mutuo dare sub vsuris pecuniam pupillarem, si redditus pupilli ad alimenta sufficiunt: & hodie tenetur emere redditus annuos.
94 Tutor qui non collocauit pecuniam pupilli, tenetur ad interesse, idem, si tardius collocauit: & si non habet vnde soluat, extra ordinē coercendus est, & num.1.
95 Tutoris hæres tenetur ad vsuras pecuniæ pupillaris, quæ in eius manum peruenit.
96 Tutor, non collocans pecuniam pupilli, condemnandus est ad interesse minus, quod in prouincia in vsu est, nisi pecuniam in vsus suos conuerterit.

Tutor, intra quantum tempus debeat collocare pecuniam pupilli.

Tutor collocare debet pecuniam pupilli intra certum tempus, quod intelligendum, si possit, vel nisi in aliud pecuniam converterit, quod magis sit, e re pupilli, puta si solvat debita.

97 *Tutor convertens pecuniam pupilli in suos usus censetur prædo, & tenetur ad interesse, & potest accusari furti, si fecit animo furandi.*

99 *Tutor, ut condemnetur ad interesse, quod non collocavit pecuniam pupilli, debet probari potuisse: at tamen cessasse, & quomodo probetur.*

100 *Tutor pupillarem pecuniam debet collocare idoneis nominibus.*

Tutor qui collocavit suam pecuniam, non est audiendus, allegans se non potuisse collocare pecuniam pupillarem.

101 *Tutor negligens in emendo solvit interesse.*

102 *Tutor non collocans pecuniam, committit peccatū mortale.*

103 *Tutor non potest pecuniam pupilli conferre in societatem, vel in aliquod exercitium, nisi id in usu fuisset patri pupilli.*

Si tutor non est ita industrius, ut pater pupilli, non debet conferre pecuniam pupilli in exercitiū, quod pater eius exercebat.

104 *Tutor obligans rem pupilli & pecuniam, pro qua eam obligat, non convertens in suam utilitatem, non obligat eum.*

105 *Tutor consetur habere mādatum generale cum potestate libera.*

Tutor propria auctoritate potest eripere pupillum de manu consulis.

106 *Tutor tenetur de gestis, & de neglectis.*

107 *Tutor tenetur defendere caussam pupilli, nullamque utilem occasionem omittere, et si non defendat, removeri potest.*

108 *Tutor potest advocare pro pupillo in caussa quam adversus eius patrem defendebat.*

109 *Tutor non agnoscens bonam fidem, & temere litigans: debet condemnari in expensis, alias defensio fieri debet in expensis pupilli.*

110 *Tutor exigere debet a debitoribus pupilli, alias tenetur ad sortem, & usuras.*

111 *Tutor exigere debet, a debitoribus pupilli, etiamsi sint eius fratres.*

Tutor, non tenetur exigere debitum, cuius exactio carior esset, quam ipsa sors.

112 *Tutor exigere tenetur, a seipso, & sibi solvere.*

113 *Tutor, an teneatur iurare fidelitatem pro pupillo.*

114 *Tutor, tenetur locare matrimonio, & dotare pupillam suam. & si plus dedit in dotem, quam pupilla habet, tenetur solvere de suo.*

115 *Tutor (etiam finita tutela) administrare tenetur connexa, & litem ceptam prosequi tenetur, & numero 117.*

116 *Tutor, si appellavit, heres eius tenetur prosequi appellationem.*

117 *Tutor, constituens actorem, tenetur de gestis ab eo.*

118 *Tutor, tenetur servare in sua persona pactum quod fecit cum creditoribus pupilli.*

119 *Tutor, durante tutela, non potest vectigalia conducere.*

120 *Tutor, maiori affectu gerit, quam cæteri administratores.*

121 *Tutor ut quis detur, inquirēdū est quos habeat mores.*

122 *Tutores tenentur in solidum.*

123 *Tutor, res pupilli praesentes, & postea obvenientes, tenetur administrare, & tenetur de gestis, & de neglectis.*

124 *Tutor, etiam si non sit legitime datus, non potest deserere administrationem, donec faciat alium legitime dari.*

125 *Tutor, nomine proprio accusat, si res pupilli id exposcat.*

126 *Tutor, non alienat pupillaria, absque iudicis decreto, & necessitatis & utilitatis probatione.*

127 *Tutor, tenetur ad pretium, pro quo vendidit rem pupilli, nisi fuerit conversum in utilitatem pupilli.*

128 *Tutor, quando teneatur de evictione pro re pupilli quam vendit.*

129 *Tutor, an possit persuadere morienti, ut sibi relinquat quod moriens vult pupillo relinquere.*

130 *Empta a tutore præsumuntur de bonis pupilli.*

131 *Tutor tenetur, de fructibus perceptis & percipiendis.*

132 *Tutor, neque familiares eius, non possunt contrahere cum pupillo, nisi tutor factus rationem habeat.*

133 *Tutor, tutela finita, defendere debet caussam pupilli, si nondum rationem reddidit, & rem ad curatores transtulit.*

134 *Tutor, etiam finita tutela, tenetur de periculo rei pupillaris, nisi minorem moneat, ut petat curatorem, vel ipse petat.*

135 *Tutor, litem ceptam prosequi tenetur, etiam finita tutela, nisi de curatore, adulto, providere fecerit.*

136 *Rector Ecclesiæ, tenetur petere (officio finito) ut alius subrogetur, alias tenetur de periculo.*

137 *Syndicus, officio finito, tenetur petere alium subrogari, alias tenetur de periculo.*

138 *Tutor negligens præsumitur esse in dolo, & ideo est peccati mortalis, & ideo & removeri potest.*

140 *Executor testamenti negligens, removeri potest.*

141 *Procurator removeri potest, ob negligentiam.*

142 *Iudex ex officio potest removere tutorem negligentem.*

143 *Tutor, remotus ob dolum, infamis efficitur.*

144 *Tutor removeri potest ob iustissimam caussam, & propter generalem suspicionem.*

145 *Tutor, suspecti postulari potest, a quolibet de populo.*

146 *Tutor, an suspecti accusari possit, ante gestionem.*

147 *Tutor, tenetur de culpa lata & levi.*

148 *Tutor in exigendis debitis, non tenetur, nisi de lata culpa.*

149 *Tutoris bona sunt tacite hypothecata pupillo.*

150 *Tutoris invalidi bona sunt tacite hypothecata.*

151 *Protutoris bona sunt tacite hypothecata.*

152 *Tutor tenetur rationem reddere.*

Quilibet administrator, tenetur rationem reddere.

153 *Frater tenetur rationem reddere de his quæ administravit: & qualis debeat esse ratio.*

154 *Administrans cum mandato, vel sine mandato tenetur rationem reddere.*

155 *Pater & mater tutores, tenetur rationem reddere.*

150 Ase

156 *Executor datus in vltima voluntate, reddit rationem.*

158 *Tutelæ ratio, non solum pupillo, sed eius hæredibus reddenda.*

159 *Tutor rationem reddere debet, etiamsi non sit in vsu.*

160 *Tutor rationem reddere debet, etiamsi ei remissa sit rationis redditio; & quid si testator, vltra liberationem a reddendo rationem, legat ei omnem summam in qua fuit condemnatus.*

161 *Confessio secundi tutoris, quod primus bene reddidit rationem, non nocet pupillo.*

162 *Tutor tenetur denuo rationem reddere, si ratio est erronea, aut nõ plena, etiamsi facta sit liberatio generalis cum iuramento.*

163 *Tutor iterum rationem reddere debet, si dicatur erronea, etiamsi liberatio facta sit, cum auctoritate curatoris, & decreto iudicis.*

Liberatio a ratione reddenda quid operetur.

164 *Liberatio nil operatur, quoad occultata, vel dolo ignorata.*

165 *Ratio non sufficienter reddita, est iterum reddenda.*

166 *Tutor vnus non potest rationem reddere, sine altero, nisi vni commissa sit administratio.*

167 *Tutor tenetur reddere rationem, etiam non requisitus.*

168 *Tutor promittens in instrumento guarentigio reddere rationem, an possit exsecutari.*

Rationem reddere promittens, an possit exsecutari.

169 *Tutor cum reddit rationem, primo inuestigatur an fuerit inuentarium.*

170 *Confessio tutoris de redditibus pupilli, non præiudicat ei, donec acceptetur expensa.*

171 *Tutor exhibere debet librum rationis.*

172 *Rationum liber, si factus non sit, potest iurari in litem aduersus tutorem.*

173 *Liber rationum, continere debet debita, & credita, & redditus bonorum pupilli.*

174 *Liber rationum debet esse scriptus, dilucide & distincte, demonstrando rem, & annum, & quantitatem: alias non videtur reddere rationem, & videtur esse in dolo, & n. 175.*

176 *Redditio rationis, quid complectatur.*

Tutor debet reddere rationem, etiam non requisitus.

177 *Ratio cum effectu reddenda, & calculatio est necessaria.*

Liberatio facta, nõ præmissa calculatione, nihil valet.

Et quomodo probetur, calculationem non factam.

178 *Ratio computanda, neque sufficit soluere reliqua.*

Tutor aliqua supprimens in libro rationis, videtur esse in dolo.

Rationem non dicitur reddidisse, qui non soluit reliqua.

179 *Liber rationum tradendus, alias tutor præsumitur dolo administrasse, & iuratur aduersus eum in litem.*

180 *Omissiones in libri rationum allegantis, non creditur, nisi probetur.*

181 *Tutor non exhibens librum rationis, censetur esse in dolo, & aduersus eum potest iurari in litem.*

182 *Tutor non inuentariata, & in inuentario non inscripta, debet ponere in libro rationum.*

183 *Tutor, si adulto non restituit instrumenta, potest aduersus eum iurari in litem.*

184 *Tutor debet reddere rationem fructuum, secundũ quod communiter percipi potuissent.*

185 *Tutor mobilia scripta in inuentario non tenetur restituere, si verisimile sit, esse naturaliter corrupta vel consumpta.*

186 *Ratio reddenda, vbi res est administrata.*

187 *Labor tutoris tantus est, vt nulla administratio parem laborem requirat.*

Lex ista prudens: quia tutor diligentius administrabit, intelligens partem fructuum ad se peruenturam.

188 *Tutor rationes rei pupillaris debet scribere separatas a suis.*

189 *Curator promittens reddere bonam administrationis rationem, tenetur de leuissima culpa, ne verba sint superuacua.*

Cap. II. *Quæ sit ratio huius legis, quotque, & quanti sint tutoris labores.*

Ratio legis, (vt e nostris doctissimus quidam dixit): est anima legis, neque vlla res æque legislatoris animum indicat, & vim legis demonstrat, vti ratio. Et in totũ, ad definitionẽ an bigui tatũ, quæ circa dispositionẽ hui⁹ legis occurrũt, nihil efficaci⁹ excogitari potest, quã eius rationẽ intus & in cute (quod aiũt) cognouisse. Quæro ergo, quæ sit ratio huius legis: & certe eius ratio in ei⁹ cõtextu exprimitur ibi. *Tome para si el diez mode los frutos, por razon de su trabajo.* Ergo, decima laboris ratione tutori præstatur. Et, licet nouum sit, tutori præmium seu salarium dare; non est nouum, ceteris administratoribus, qui non administrant lege cogente, sed voluntarie, vti sunt mandatarii, dare laboris præmium. Ita probatur *in l. idemque, §. idem Labeo ff. mandat. & notatur in l. 1 ff. eodem titulo*, quod declarat Guido *decisione 68. column. 2.* & dicam *infra cap. 20.* vbi declaro. 1 2

Sic filio pater eas facultates administranti pecuniæ portio in præmium administrationis præstatur, auctore Fulgosio, *in l. illud C. de collat.* vbi scribit, quod si pater habet multas possessiones, quas non potest gubernare: quoniam agit ætatem decrepitam, quod si filius maior possessiones curat, & alius filius infantilem agit ætatem, quod, mortuo patre, filius maior in diuisione repræsentabit operas suas, & petet sibi dari tãtum salarium, quantum dandum esset negotiorum gestori: fatetur tamen Fulgo. quod vix hoc impetrari posset, & quod vidit iudicari contrarium, & ita aduersus eum pronuntiat Iason, *in d. l. illud, in 9. versic. secundo principaliter. colum. penul. C. de collat.* cuius opinio mihi verior videtur, quoniam talis filius nomine patris administrat, & ex reuerentia sibi debita, & quando filius nomine patris negotiatur cum pecunia patris, nihil lucratur ratione operæ suæ, etiamsi magnam summam acquirat: de qua re vide, quæ statim dicam. 3

Est tamen verũ, † quod si ratione industriæ filii, maiores fructus percepti sunt ex fundo paterno, sic habenda est ratio operarum filii, *vt per Alexand. d. l. illud colu. fin.* qui citat Fulgo. sed certe si tanquam minister patris administrabat, nihil videtur ei dandum, vt statim dicam, sed certe etiam, quando negotiatur vt minister patris, est ei dandum salarium, licet non detur dimidium lucri, *ita Socin. consil. 92. numero 15. versic. aliquando pater, lib. 1.* vt etiam Bald. 4

in Auth. ex testamento, C. de collat. sed vide quæ dico *num. 9. & n. 18.*

5 Rursus, † æquitas huius legis probatur, quoniã si filius lucratur cum pecunia patris, certe dimidiũ lucri sibi est dandum, ratione operæ & industriæ personæ suæ, si res opera sua lucrata est; quoniam communis consuetudo dimidium lucri tribuit pecuniæ, & dimidium industriæ, ita docuit Bartol. *in l. illud, Cod. de collation. num. 2. versic. quæst* vbi Paulus *num. 6.* dicit hanc opinionem esse æquissimam, & Ias. *num. 7.* dicit opinionem Bart. probandam esse, si res industria & opera filii lucrata fuit, secus. si absque opera filii magnum lucrum acquisitum fuisset, cum pecunia patris: puta, deponendo eã apud campsorem, tunc enim nihil filio dandum, cum nulla sit eius opera digna consideratione, & ita sentit Bartol. & opinionem Bartol. sequitur Abb. *consil. 35. incip. circa primum dubium quo quæritur. num 252. versic. si vero capita, lib. 2. Roman. consil. 469 column. 2. versic. tum etiam quia textus,* vbi late disputat; & videtur sequi Angelus, *consil. 85. incip. pater habens plures filios, colum. 2. versic. & quod dicte lucra. Decius in dicta l. illud, colum fin. num. 10 versic. vltimo nota, C. de collat. Bartol. in l. cum oportet, col 1. C. de bonis qua liber. & in l. 1. §. neque Castrens. ff. de collat. bon. Corn. consil. 152. lib 3. Socin. consil. 142 colum 1. & seq. vsque ad finem, libr. 2. & consil. 192. incip. circa difficultatem, in 1. dubio lib. 2.* vbi limitat. Et est magis communis auctore Segura. *in l. si ex legati causa, vers. hinc venit. column. 16 ff. de verb. obligat. Bart. in l. si tibi decem, §. si pactus. ff. de pact.* & est communis, auctore Socin. *consil. 92. num. 15. versic. circa secundam dubitationem, lib. 1. Angel. & Paulus in l. cum oportet, col. 2. Cod. de bonis quæ liber. Bart. in tractatu de duobus fratribus, in 1. & 2. col. & in 2. quæst. princ. Corn. cons. 24. incip. visis nonnullis actis, col. 3. vers. & volunt etiam, lib. 1. & cons. 213. Philip. Decius col. 2. vers. & dicit, libr. 3. & cons 311 incip ad euidentiam huius consultationis. lib 3. & cons. 58. vers Et ideo lit. E. lib. 4 Explicat Ferronus in consuetudinib. Burdegal. tit. de iure personarum, § 1. col. pen Crotus in repet. l. si tera, patro, num 118. quæst. 31 ff. de cond. ind.* vbi hanc appellat communem sententiam. Bald. & Corn. *in d. l. cum oportet.*

Mouentur omnes ex textu, *in §. 1. Instit per quas personas nobis acquir.* ibi: *Ne quod ex suis laboribus, vel prospera fortuna accesserit, hoc in alium prouenient in luctuosum eis procedat.* Adducunt etiam textum *in l. cũ oportet.* ibi: *Filii non lugebunt, quæ ex suis laboribus sibi possessa sunt, ad alios transferenda aspicientes, C. de bonis quæ liber.* Hæc opinio quod filio negotianti cum patris pecunia det pars lucri, mihi æquissima videtur & ab ea non discedẽdũ, licet contra sentiat Spec. *tit. de iudicio, §. sequitur, vers quod si aliter, post gl. in d. l. cum oportet, Citat textum in l. ex re, ff. de vsufruct.* vbi dicitur, *Ex re vsufructuarii id intelligitur per seruũ acquiri, quod ex administratione rerum eiusdem seruus lucri fecerit* Facit, *l. si ita legatus, §. fin. ff. de vsu & habita.* Hæc re vera non obstant, nam ad *l. ex re,* plane respondeo, verum esse, ex *re* vsufructuarii acquirit, quod ex administratione rerum eius acquirit seruus, non tamen acquiritur ex re sola, sed ex re & opera serui: & licet opera serui, non sit pensanda, quoniam seruus omnem operam debet domino, tamen opera filii optimo iure pensanda est; licet enim filius debeat patri obsequiales operas, non debet artificiales, *vt tradit Bald in Authent ex testamento. col 3. num. 8 C. de collat. Ias. in l. illud num. 7. colum. pen. vers præterea vtet filius, Cod. eod. tit. Ferron. in consuetudinib. Burdegal. tit. 1. § 1. col. penult.* Quare si cum pecunia patris, adiuncta sua opera, lucrum fecit, pars lucri ei tribuenda, quoniã etiamsi dici possit, id lucrum ex re patris acquisitum (*quoniam absque patris pecunia nõ acquireretur*) tamẽ non est acquisitum ex sola re patris, sed etiam ex opera & industria filii: idem respondeo *ad l. si ita legatus, §. fin. ff. de vsu & habita.* Non obstat etiam *§. 1. Instit. per quas personas nobis acquir.* vbi dicitur, quod si quid ex re patris filio adueniat, totum patri acquiritur. Ille enim textus loquitur, quãdo ex sola re patris lucrum aduenit; hic autem loquimur, quando non ex sola re patris, sed ex re patris & opera filii, lucrum prouenit: & cum ex eius opera proueniat, opera præmium meretur. *l. 1. C. pro socio, l. societas, l. cum duobus. § si in coeunda, ff. pro socio.*

6 Rursus † ab hac sententia (scilicet, quod pars lucri, sit filio tribuenda in præmium industriæ suæ) non discedit Bald. licet, irridens Bartolum, dicat, cũ imitationem stoicorum ex æquo diuidere lucrum inter patrem & filium, dimidium tribuendo pecuniæ, & dimidium operæ, cum præstet id relinquere arbitrio boni viri, qui considerare debet, quanta fuerit pecunia tradita a patre, & quantum fuerit lucrum: quid enim, si cum aureis centum, filius mille lucratus est, certe plusquam dimidium filio præstandum, ita Bald. *in l. cum oportet, column 3 Cod. de bonis quæ liber. & in Authent. ex testamento colu. 3. num 7 C. de collat. & in l. omnimodo, §. imputari, col pen. C. de inoffic. test. tam.* cuius sententiam videtur probare Alexand. *in d. l. illud, in fine, C. de collat.* Et re vera, si propius consulantur, haud quaquam dissentiunt Bartolus & Baldus, Bartolus enim loquitur in dubio: secus, si appareret, quod lucrum pro maiori parte, ex opera & industria personæ potius, quã ex pecunia prouenisset, tunc enim oporteret bonum virum (*hoc est iudicem*) arbitrari inspecta æquitate, an filio plusquam dimidium lucri dandum esset, & ita Bartolus & Baldus in concordiam rediguntur: *vt notat Ias. d. l. illud. col pen n 7 Dec. ibi, n 11. colum. fi. vers. & præsitta concessio. Corneus, consilio 24. libr. 1. & dic. eod. consil. 213. lib. 3. & consil. 58. lib. 3. Chassan. in consuetudinibus Burgund. rubr. 6. § 2. num 9.* Quod mihi verissimum videtur, & probatur *in l. si non fuerint, § 1 ff. pro socio,* vbi scribitur, quod plerumq; tanta est industria socii, vt plus conferat societati, quam pecunia, *vt in l. quidem, ff. pro socio. & in §. de illa, versic. nio, Seruius Sulpitius, Inst. pro socio,* & hæc est res, quam ipsa naturalis æquitas dictitat, atq; etiam sensus communis.

7 Quid tamen, † si filius negotiaretur proprio nomine suo, & sub periculo, & tunc alia ratio est. *vt per Ias. & Dec. in d. l. illud Corn. cons. 152. lib. 3 Soc. 162. colu. 7. lib. 2. & 192 libr. 2. Crotus, in l. si ater a fratre, q. 31. ff. de cond. ind. Rom. cons. 469.*

8 Addunt † tamen Doctores, quod si filius negotiaretur nomine patris, quod tunc lucrum in solidum acquiritur patri, nam filius videtur fuisse eius institor, seu procurator ad negotiandum constitutus, ergo totum patri acquiritur. *l. qui ea procurator, ff. de procurat. Scribit Romanus, consilio 469 incipien. quoad primum propositæ consultationis articulum, columna 2. versiculo primo casu. Iason in l. illud,*

illud, num. 7. colum. penult. versic. limita tamen, & ibi Decius, colum. pen. num. 12. versic. secunda conclusio C. de collat. Socin. cons. 92. n. 15. versic. aliquando pater. libr. 1. Angel. cons. 85. col. 2. Bald. in Auth. ex testamento, col. 4. num. 8. C. de collat. Ferron. in consuet. Burdeg. tit. 1. § 1. colum. penul.

9 Hæc adducere † visum est, ad definitionem quæstionis, quam proponit Fulgos. in *d. l. illud*, an scilicet filio, operanti in fundo paterno nō debeat dari pars fructuum, vel salarium: videtur enim dandum, cum ei detur pars lucri acquisiti sua industria, cum pecunia patris, quod probat Alex. *in dict. l. illud colum. fin. ad finem*: certe, hæc quæstio dubia est, [illegible] Doctoribus iudicium relinquens, breuiter meum proferam sensum. Et quidem, vtcunque filius laboret in fundo paterno, nunquam ei dabo dimidium fructuum, etiam eorum, qui ex sua industria videntur prouenisse, quoniam fundum nomine paterno & tanquam paternum videtur colere, ideo, quicquid inde prouenit, acquirit patri, sicuti negotiorum gestor acquirit domino *l. quod procurator, ff. de procur.* neque enim negotiorum gestor adeo erit impudens, vt petat dimidium rei, quam acquisiuit gerendo negotium alienum. Et hoc casu non admittetur communis traditio Bartoli, quod filio lucranti cum pecunia patris est dandum dimidium lucri. Si tamen filius non peteret dimidium lucri, sed tantum, repræsentata opera sua, peteret haberi eius rationem; & hoc casu quidam censent, quod si fundus ex opera filii maiores fructus reddit, quod est habenda eius ratio. Ita Alexander *in dict. l. illud, ad finem*, & licet Iason videtur sentire contra, *numer. 9. versic. breuiter tamen*, non loquitur, quando fundus maiores fructus reddit ex opera filii: & Angelus, quem citat, loquitur aduersus eum, & non loquitur de salario, sed de dimidio vel parte lucri.

Rursus Socin. *consil. 92. num. 15. vers. aliquando pater, lib. 1.* dicit, quod licet, quando filius administrat nomine patris, non debeat habere dimidium lucri, tamen quod debet habere salarium: & citat Bald. *in Auth. ex testamento C. de collat.*

10 Mihi distinguendum † videtur, aut enim filius laborans in re patris, non reddit eam meliorem vel vberiorem, sed tantum operam suam pensari vult, & (*saluo doctiorum iudicio*) non est habenda eius ratio: filius enim obedientiam & obsequium debet patri, *l. veluti, ff. de iust. & iur.* deinde rem paternam administrat veluti propriam, filius enim quasi dominus est in vita patris *l. in suis, ff. de liber. & posthum.* Præterea nescio, an quisquam filius cogitet, se operæ pretium consequuturum a patre. Postremo hic nullum est lucrum industriæ suæ, & sic non quadrāt verba tex. *in l. cum oportet, C. de bon. quæ liber. & in §. 1. Instit. per quas person. nob. acquir.* & ita iudicarem, nisi qualitas operæ aliud suaderet, puta, si esset personalis & diuturna, vel filius res proprias amisisset, vt consuleret paternis: nam ex re patris alitur, & cum a patre alatur, æquum, est non haberi rationem huius operæ.

11 Si tamen res paterna † in substantia vel fructibus creuisset ex opera filii, & certe eius rationem habēdam censeo, ne fructum operæ & industriæ suæ lugeat ad alium transferri. *l. cum oportet, C. de bon. quæ lib. § 1. Instit. per quas person. nobis acquir.*

12 Deinde hoc casu filius operam † vtilem præstitit patri, & licet debeat obedientiam & operas obsequiales, non debet artificiales, *vt per Bald. in Authen. ex testamento, num. 8. C. de collat. Ias. in l. illum, col. penult. C. eod. tit. Ferron. in consuet. Burdegal. tit. 1 §. 1. colum. penult.* ideo de opera filii non iudicandum, veluti de opera serui, seruus enim omnem operam debet: ideo opera filii pecunia pensanda, sicuti generaliter in opera fit, *vt in l. cum duobus §. si in coeunda, ff. pro socio, l. 1. C. eod. tit.* & hoc casu quadrat communis, supra relata de filio, qui sua industria lucratur cum pecunia patris, quod debet habere partem lucri. Et quod filius non debeat operas artificiales patri, probatur, quoniam vxor non debet operas artificiales marito, & inde lucrata sibi acquirat, *vt inquit Bald. in l. si vxorem, col. 2. versic. ceterum, ff. de condit. insert. l. si mulier, §. si vir vxori, ff. de donat. inter virum & vxorem. Lupus in rubric. de donat. inter virum & vxor. §. 45. incip. si autem, num. 4. Segura de bon. lucrat. fol. 238. num. 209 Pyrrhus in consuet. Aurel. tit. de societate inter virum & vxor. col. 4. vbi citat Petrum, in l. diuortio, ff. solut. matrimon. in fin. princ.* Quod intelligendum, quando dos vxoris sufficit ad alimenta viri & vxoris & familiæ, alias tenetur præstare operas seruiles, *auctore Abbate, in cap. literas, colum. final. de restit. spol. Lupus in capit. per vestras. §. 20. incip. 1; & tenendo, numer. 3.*

In æstimatione tamen † huius operæ filii, oportebit elucere iudicis prudentiam: quid enim si filius propriis manibus laborabat, vires cōferebat, terram rastro & ligone exercebat, vnde maximum paterni fundi incrementum? certe habebitur eius ratio. Si tamē phalerato vectus equo, rus vrbi propinquum inuisebat, operas excitabat, fructus rapaci manu auehi non sinebat, operis mercedem soluebat; maiora debet patri, & leuicula hæc sunt, laudanda potius quam præmio afficienda, optimoq; iure audiet illud Euangelicum: *Quod debuisti facere fecisti.* Interesse enim eius, paternam rem non deformari, non conteri: res enim patris, est res filii, & æstimum patris, est æstimum filii, & patre diuite, filius dicitur diues, vnde ei & rei & honoris maxima ornamenta proueniunt. Sed hæc Doctoribus excutienda relinquo: tantum nolui rem quotidianam silentio præterire. 13

Si tamen iudex essem, parcissime filii operam æstimarem nisi operæ qualitas & vtilitas aliud suaderent. Sed dicet aliquis, *cur operam filii consideras, cum fundus redditur melior, & eam spernis, cum non redditur melior vel vberior?* Respondeo, quod licet opera sit res considerabilis, & quæ pretii loco habetur (*vt ita dicam*) tamen si præstatur a filio, non est considerabilis, nisi ex æquitate; puta, quando fuit opera personalis, vel magnopere auxit lucrum patris, tunc enim habenda ratio eius operæ, non tam quia operatus est, quam quod sua ex opera magna dimanauit vtilitas patri: hoc enim casu æquissimum videtur, vt filius, cuius industria augmentum debetur, sentiat laboris commodum: at cum opera solum peritur tanquam opera, nulla repræsentata euidenti vtilitate, non videtur opera filii consideranda. Quid enim filius non debet patri? & laborans in re patris suam propriam rem curat, in qua successurus est.

Sed obiicis, *filius nō debet operas artificiales*, fateor, non potest cogi artificiales præstare, tamen si eas vltro præstat, debitum officium facit, & pater- 14

nam obedientiam curat, præceptumque diuinum implet, & etiamsi multo amplius faciat, non satisfaciet meritis patris & obligationi diuinæ & humanæ, qua ei est obstrictus. Sed obiicis, opera præmium meretur. *l. 1. C. pro socio, l. societas. l. cum duobus, §. si non coeunda. ff. pro socio,* fateor; sed non opera filii, nisi insignis, & magnam adferens vtilitatem: filius obedientiam debet patri, neque hæc obedientia debet esse otiosa & inanis. Confirmantur hæc ex *l. 3. titul. 20 part. 2.* vbi videtur probari, patrem posse cogere filium, vt sibi seruiat, & ibi gloss. notat, quod filius qui multum laborauit in re patris, non potest a patre, neque a fratribus mortuo patre, petere salarium, & quod filius debet operas artificiales patri. Facit *l. final. titul. 7. part. 2.* & quod non detur filio salarium, vide Gerard. *singul. 84.* Postremo alienum videtur a grauitate Christianæ disciplinæ, filium, pro leui opella collata in rem patris, salarium petere, nisi insignis vtilitas excitet iudicantis æquitatem, vt filium participem lucri faciat, quod eius auctor industria sua fuerit. Sed de his hactenus.

15 Illud non omittam † in confirmationem distinctionis supra factæ, quod Doctores cum tractant de pensanda opera filii, semper supponunt, lucrum ex ea obuenisse: *vt Angel. dict. cons. 85. Roman. consil. 469. cum aliis. Chassan. in consuetudin. Burgund. rubr. 6. §. 2. numer. 9.* Quinimo non solum requirunt lucrum, verum insigne lucrum, vt eius portio filio detur. Ita nominatim Arnoldus Ferron. *in consuetud. Burdegal. titul. 1. §. 1. column. penultim.* quamuis loquuntur de dando dimidium lucri, non de dando salarium, & reperio quod, opinionem Fulgosii (scilicet quod filio qui laborauit in re patris, detur salarium pro modo laboris) refert Pyrrhus in *consuetudinib. Aurelianen. tit. de feudis. §. 27.* & probat Tiraquel. *de primogenius, quæst. 89.* & refert Crotus *in loco supra citato,* sed ego rem ex operis qualitate æstimabo, puta si laborabat propriis manibus, vti mercenarius laborasset, leuem autem operam non curabo, nisi lucrum & vtilitas aliud suadeant, de qua re vide, quæ dico infra *num. 17. versic. & quod sit habenda, & num. 18.*

16 Redeundo ad id † vnde digressi sumus, non est nouum exemplum, administratori salarium dari: opera enim loco pecuniæ habetur; & plerumque plus confert quam pecunia *l. si non fuerint, ff. pro socio, l. societatem, § si non coeunda, ff. eod. tit. l. 1. C. eod.*

Sic cum vnus ex multis sociis negotiatur pro se & sociis, salarium ei constituendum est pro regionis more, *auctore Corn. cons. 110. incip. licet videatur, lib. 4.* Et licet nonnulli scripserint, nihil de salario socii administrantis reperiri iure cautum, *vt scribit Roman. cons. 168. incip. in quarto dubio,* tamen scribit, maiorem partem lucri tribuendam socio administranti, considerata a iudice qualitate personæ & industriæ, *l. si non fuerint ff. pro soc. Bald. l. 1. C. eod. tit. Corn. consil. 311 litera B. in fine lib. 3. decis. Delphinal. noua 890. num. 3.* Quod in idem recidit, nihil enim interest, an opera pensetur soluendo salarium, an dando maiorem partem lucri. Et quod opera inter socios habeatur loco pecuniæ, scribit Socin. *consil. 265. num. 7. libr. 2.*

17 Et quod sit habenda ratio operæ † notat Bald. *in cap. grauis, col. num. 2. de restit. spoliat. & probatur in l. si id, § si quas, ff. de donat. inter virum & uxor.* cuius argumento definitur illa quæstio, quid si duo fratres simul habitant, & vnus habet filios qui valde laborant & plurimum conferunt communi domui, an habenda sit harum operarum ratio: & certe habenda est. Ita Angel. *in l. ex duobus, ff. de negot. gest. Bald. in l. 1. in 9. quæst. C. pro soc.* vbi scribit, quod si duo fratres mortuo patre habent prædium commune, & conducunt insuper alia prædia ad laborandum, & vnus eorum habet filios duos, qui similiter laborabant, & ex fructibus rei communis & ex labore proprio plurimum lucrati sunt, quærit Bald. qualiter sit facienda diuisio? Et respondet, quod medietas fructuum prædii communis diuidetur æqualiter inter fratres, ad quos pertinet prædii proprietas, argumento eius quod legitur & notatur *in l. 1 C. pro socio,* alia vero dimidia, quæ iure laboratorum percipitur, adiudicanda est omnibus quatuor in capita: quia societas est istius naturæ, quod diuiditur earum operarum in capita. Rursus quoad fructus perceptos ex rebus conductis, dicit etiam quod debent diuidi æqualiter in capita, inter omnes quatuor: ita etiam scripsit Bartolus *consil. 186. incip. Lucia vel Ius.*

His accedit quod scribit Bald. *in addition. ad tractatum Bart. de duobus fratribus,* quod si sunt duo fratres rustici, & alter habet filios qui quotidie laborant in agro communi, quod ille qui habet filios, quia plus operæ ponit, plus fructuum debet accipere in diuisione, arbitrio boni viri: quod refert & sequitur Alexand. *consil. 99. num. 3. vers. his considerat. lib. 3.* Sic Bald. *in l. patruus, quæst. penul. C. commun. vtriu. quæ iudicii,* scribit, quod si duo fratres rustici col[un]t agrum communem, & alter eorum habet [fili]os laboratores, & omnes scindebant terram, emolumentum debet diuidi in capita, quia societas respicit capita eorum qui operam ponunt in societatem, & licet sint filiifamilias, tamen illud quod ipsi acquirunt, acquiritur ipsis quoad proprietatem, & patri quoad vsumfructum, quod sequitur Alexand. *dict. consil. 99 num. 3. lib. 2 sic Angel. cons. 110. incip. Vannutius & Antonius, & consil. 113. in fine,* scribit, quod si fratres in communione steterunt, & durante communione alter procreauit filium, & simul cum filio perseuerauit in communione per annos quadraginta, non poterit filius ex sua persona petere partem acquisitorum, quia non est socius, sed vnus de societate, tamen quia opera est loco pecuniæ, *vt in l. cum duobus, § si non coeunda, ff. pro socio,* dicit Angel. quod pater huius filii, quatenus plus operis posuit ratione filii, tanto plus consequetur de bonis communibus, quod sequitur Alexand. *dict. consil. 99. nu. 5. libr. 2.* & in æstimatione huius operæ dicit standum arbitrio boni viri, *l. vnica, & quæ dibi notat. Bartol. in fin. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.* Quæ opinio est æqua, rationalis & magis communis, secundum Alexand. *dict. consil. 99. num. 5. in fine libr. 2. Iason in l. vt nemini, col penult. & fin. num. 6. C. de collation.* vbi supradicta Doctorum placita refert & probat: sequitur etiam Alexand. *consil. 77. num. 2. lib. 5. Antonius Butr. in consil. 7. Corn. consil. 152. in fine, & consil. 296. column. 1. libr. 3. & consil. 38. litera S. & consil. [illegible] 9. libr. 4. Ias. consil. 5. libr. 1. Alexand. consil. 123. num. [illegible] libr. 2.*

Non est omittendum, quod † ad tradi[tio]n[em] Fulgosii *in l. illud, C. de collation. supra relat.* [illegible] plurimum confert doctrina Bald. *in dict. l.*

quæst. penult. C. commun. vtriusque iudicii, licet non aperiat Baldus, an id quod filio acquiritur in proprietate, sit pecunia quam consequitur a patre; an vero quam consequitur a patruo. Probabilius est enim loqui de pecunia patrui, quæ sibi datur ratione operæ, cum dicat acquiri patri quoad vsumfructum: Ergo non loquitur de pecunia propria patris, ipse enim eam possidet, absque eo quod sibi acquiratur per filium; ergo loquitur de pecunia soluta per patruum, ratione operę per filium impensæ in re patris & patrui. Non tamen ergo has Doctorũ traditiones, inspecta eorum auctoritate, efficaces esse, ad persuadendum distinctionem a me supra factam de filio laborante propriis manibus, cum emolumento rei paternæ.

19 Redeundo † ad dispositionem nostræ legis, non est sine exemplo, tutori salarium dare: nam exsequutori testamenti iure Regio decima debetur, vt efficaciter colligitur *ex l. 4. tit. 2. lib. 5. Ord. quæ habetur l. 9. tit. 11. lib. 5 Recopil. & ex l. 13. tit. 5. lib. 3. fori, & ex l. 31. tit. De las penas, lib. 8. Ordinationum,* de qua re dicam *capit 19.*

20 Rursus moribus multarum † Hispaniæ vrbium, iudicum exsequutoribus, quos barbaro nomine *Alguaziles* vocamus, datur decima. Sic olim iudicibus decimam laboris ratione dari solitam scribit *Alciat. disputation. libr. 3. c. 17. ad fin.* Et hodie, si per propriam personam exsequatur instrumenta, aufert decimam, si ea alguazilo ex more dari soleat, *vt do. et Auend. de exseq. mand. c. 17.*

21 Sic custodi † carceris datur salarium, *vt notatur in l. fin. C. de erogat. milit. annona, scribit Bartholomæus a Capua. singul. 101* & custodiæ reis dari salarium, *notat Bal. in l. ex diuo, C. locat. Ias. in l si mora, nu. 17. ff. solut. matrimon.* tutor autem, & res & personam pupilli custodit, *vt infra late dicam*: ergo optimo iure capit salarium.

22 Sic hospitale † teneetur alere & vestire eum, qui hospites accipit & curat, cum eius opera vtatur: *ut Rom. cons. 440 incipiente, non est dubium,* quoniam alere & vestire tenemur eum, cuius opera vtimur, *l. in rebus, §. potest, ff. comm. l. in his, §. 1. ff. solut. matr.* & quoniam, qui Ecclesiæ seruit, de Ecclesiæ prouentibus viuere debet, *cap. cum secundum, de præb. c. ex his, 2. q. 1. c. caritatem, 12 quæst. 2.* hospitalarii autem æquiparantur tutoribus, *vt in l. orphanotrophos, cum ibid. notatis, C. de Episcop. & Cler. Socin. cons. 181. incip. visis capitulis. num. 1. lib. 2.* Ergo sicut alitur hospitalarius alendus est tutor. Sic iudex missus a Rege ad petitionem populi, habere debet stipendium ab ipsomet populo; *vt tradit Conar. practicar. quæst. cap. 4. num. 5. versic. his vero.*

23 Sic opera aduocati † iam olim mercenaria est, & pecunia pensatur, licet nihil conuentum sit, *l. 1. & ibi Bart ff. de variar. & extra ordin. cog. Socin. consil. 195. col. 2. lib. 2.* licet enim nobilius & magis ingenuum esset a pecunia abstinere: tamen aliter sanxit Nero Cesar, *auctore Sueton. in eius vita, cap. 17.* licet, id Claudii tempore fieri solitum, probetur ex Tacito, *libr. 11.* qui ante Neronem imperauit, modum enim imposuit aduocatis in capiendis pecuniis pro patrocinio, ex quo liquet, eius ætate pecuniam pro patrocinio capi solitam: quod hodie receptissimum est, iuxta laboris modum, vt per *Specul. titul. de salario. §. sequitur, versic. sed & id quod dicitur, & tit. de magist. u, § 1. versic. Bellamera, decis. 437.* Cum ergo tutoris lab. multo maior sit, non est absurdum eum pensari pecunia

Sic Medico pro † opera & industria datur salarium, licet durante ægrotudine non liceat pacisci super salario; *vt docet Plat. in l. archiatri, C. de profes. & medic. lib. 11. l. 1. & ibi Bar ff. de var. & extr. cogn. Bald. l. 1. C. mand. Soc. cons. 196 col. 2. lib. 2.* 24

Sic vulgo dici solet † *Quod operarius mercede sua dignus est. vt per Anan. in c. nauiganti, n. 35. de vsuris, Bonifac. in Clem dudum, § verum. de sepult. & Clemen. 1. de magistris. n. 49.* 25

Sic pro visitatione † Ecclesiarum aufertur salarium, *vt in cap. cum instantia, de censib.* & proxenetis datur salarium; *Guid decis. 68. l. 1. ff. de proxene.* & notariis & tabellionibus datur salarium, licet nihil conuentum sit, *vt habetur in l. 1. §. ludi, ff de var. & extra cogn Bald l. 1. C. mandat. Socin. consil. 196. column. 2. lib. 2.* & non minus soluendum salarium Medico & Doctori, quam famulo, *auctore Azone in summa tit. de locat. Bald. in l. contractus, C. de fide instru. & in l. etiam, C. de iur. dot Soc. cons. 196. col. 2. lib. 2.* 26

Sic præceptoribus salarium † constituitur, officio iudicis *l. cum plures, §. cum tutor. ff. de admin. tutor.* & patronis pro eorum facundia salarium præfinitur *l. 1. §. in honorariis ff. de variis & extraordin. cognitionibus.* 27

Et generaliter præmium debet esse par labori, *vt per Bald. in l. certum., num. 11. column. final. C. famil. berciscund.* & vbi maior labor, maius præmium, *l. meretur contra publicam, in fin. C. de re milit.* ibi, *Quia honoris augmentum non ambitione, sed labori, ad vnumquemque conuenit deuenire. l. vnicuique, in princip. C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. l. 2 C. de offic. mag. offic. scribit Boerius in tractatu de auctoritate magni consilii, num. 145.* qui videtur esse Ioannis Montani *l. 1. tit. 9. lib. 5. Ordinationum.*

Et naturæ lex esse videtur, vt qui † sentit onus, sentiat etiam honorem *l. cum qui. ff. de iureiur.* & vbi sunt onera, ibi oportet esse fructus, *vt latet per Alex. in l. si cum dotem, § transgrediamur, ff. solut. matrimon.* tutela autem est onus ex parte tutoris, *l. tria onera, ff. de excus. tutor. Bart. in l. certarum. ff. de testam. tutel. nu. 1. Corn. cons. 132. incip. licet videatur, col. 2. litera O. lib 1. & cons. 20 lib 2. Angel. in § si quis autem, num. 2. Instit. de excus. tut.*

Et generaliter administrationes temporales, oneris sunt, non honoris, *vt per Bonifac. in Clement. in plerisque. §. quod si, num. 6. de election.* Ergo oportet onus solatio leniri, salarium autem solatium laboris est, *vt scribit Platea in l. per hanc, C. de erogation milit. annona, lib. 11.*

Rursus illi qui † possunt deducere expensas de fructibus, possunt deducere pretium operarum suarum quas collocarunt in quærendis fructibus, *ut Bald. in l si quis C. de res vend. Paul. & Aretin. in l. diuortio § impendia. ff. solut. matrim. Angel in l. si a domino, ff. de petit. hered. glos. in l. per diuersas, in gl. magna, C. mand. Ias. in l. fructus, col. fin ff solut. matr. Barb. in cap. Reynaldus, cart. 17. col. 2. vers. circa hanc partem. de testam. Boer. decis. 44. nu. 23. ad fin.* 28

Adeo autem labor † præmio & fauore dignus videtur, vt eius solutio sit caussa summaria; *vt scribit Marant. in sua practica, part. 4. num. 81.* & priuilegium seruitii caussa concessum, non potest reuocari, etiamsi simus in casu, in quo priuilegiũ reuocari potest, *auctor. Bal. in l. qui se patris, C. vnde lib. Roder.* 29

allegatione 9. num. 5. & probatur in l. si pater, § si quis aliquem, ff. de donation. vbi donatio remuneratoria non potest reuocari propter ingratitudinem, licet alias ingratitudo sit caussa sufficiẽs ad reuocandum donationem, *vt in l. fin. C. de reuoc. donat.*

Deinde, iuxta verba Apostoli, *Nemo debet suis stipendiis militare:* Ergo æquitati conuenit, laborantem in re pupilli alere ex fructibus rei pupillaris, *Afflict. in constitutionibus Siciliæ in rubr. cap. constitutionum, fol. 160. pag. 2.*

Rursus maiori præmio ornandus, qui maiorem laborem sustinet, *l. vnicuique, C. de proximis sacrorum scriniorum, lib. 12. & ibi Platea num. 3. vers. sic. id in nota, l. 1. C. de ugend. in reb. l. 1. C. de diuersis offic. eod. lib. & l. fin. C. de nromib. eod. libr.* labor autem tutoris maximus est.

30 Rursus æquitas † huius legis apparet, quoniam nemo tenetur de suo facere beneficium, *c. precario, 10. q. 2. c. cum ex officii. de præsc.* neq; æquum est, collocantem industriam suam in re pupilli, amittere fructum, quem ex industria sua consequi posset.

31 Deinde (iuxta iuris regulas) † tutori non debet officium suum esse damnosum, *vt per Alber. in l. tutor ff. si quis caution. Iseru sing. 5. l. si quis ex signatoribus, ff. quemadm. test. aper.* esset autem ei damnosum, si occupatus administratione rei pupillaris, nullũ exinde consequeretur fructum, ac vitæ suæ consulere non posset præpeditus pupilli negotiis.

32 Rursus, de iure tutor † habetur loco domini, *l. qui fundum, §. si tutor. ff. pro emptor. & ibi Paul. Bar. l. in Authen. vt ii qui obligatas, num. 1. & in l. qui testamento ff. de testam. & in l. neque tutoris, num. 2. C. de procur. & in l. 1. §. non potest ff. de excusat. tutor. & in l. videamus, n. 4. ff. de in lit iuran.* quinimo habetur loco domini & patris, *l. 15 tit. 14. part. 7. Specul. tit. de satisdatione, §. 4. vers. actor num. 4. & titul. de sponsalibus, §. 2. versic. argumentum contra, num. 3. Marianus consil. 61 vers. circa finem, col. 5* Cum ergo dominus vtatur fructibus rei suæ, & pater lucretur fructus rerum filii, æquum est, vt tutor, qui cum non sit pater, faciat officium patris, lucretur partem fructuum rei pupillaris.

33 Postremo, prælatus † lucratur fructus sacerdotii sui, de tutore autem ad prælatum nonnunquam validum est argumentum, *gloss. in c. quia Episcopi, 5. quæst. 3. Afflict. decis. 169. num. 5. Beroy. q. 27. num. 4. Barbat. de præstantia Cardinal. q. 3. num. 28.* Ergo, sicut prælatus propter curam lucratur fructus, æquum est & tutorem aliquid lucrari.

34 Rursus, stante dispositione † iuris ciuilis, tutor aliquale habebat laboris sui præmium, nimirũ præfertur fisco in successione pupilli, *vt per Paul. in l. nutritoribus, C. comm. de success. Pet. Rauc. sing. 590 Bars. sing. 5 Boer. in consuet. Bitur. tit. de consuet. testam. § 5. col. 2.* Quod tamẽ hodie dubiũ est apud nos ex dispositione huius legis; quoniam, vt aliquorum opinio est, ideo tutor succedebat pupillo, excluso fisco, quoniam gratis administrabat: cum autẽ hodie habeat splendidum laboris præmium, videtur id non admittendum, quod infra suo loco plenius exsequar c. 33 In summa, tutor ab eruditis censetur præmio dignus, *vt per Bonifac in Clemen. ad nostram, de censib. num 27* Rursus si exempla pro ratione haberi solent, Galli tutoribus nob lum dant fructus ratione administrationis, *vide Boer. in consuetudinib. Bituricensibus, tit. de consuetudine tutu status persona-rum. §. 11. colum. 3.* dicit quod sunt aliqui, qui malunt habere tutelam ampli patrimonii, quam tenuẽ hereditatem. *Chassan in consuetud. Burgund. rubr. 6. §. verb. Et fault la dicte femme. Ignem in l. necessarios, non aliàs, num. 424 ff. ad S Silania. Petrus Bellapert. in Authentic. minoris debitor, C. qui dare tutores pe. Paul.* qui id dicit seruari Cauodistriæ, *in con. 3. 4. lib. 2.* quod & apud Neapolitanos in vsu est, vt apparet ex Afflict. *in constitut. Siciliæ, titul. de iure Vass. col. 1. Iseru. in cap. si quis decesserit, si de feudo fuerit controuersia inter dominum & agn.*

Sic & coadiutori † datur salarium *cap. 1. §. 2. de Cler. ægrotan 6. Abb. & Cardin. in cap. de rectoribus eod. tit. Dominic. Franc. & Corset. col. 24 in cap grandi, de suppler. negl. prælat. in 6.* Coadiutor autem est curator, *vt inquit Innocent. in dict. cap. grandi, & dicam infra capit. 19.* & iustum est, vt consequantur stipendium, qui suum commodant obsequium, *cap. charitatem, 12. quæst. 2.* 35

Postremo prudens † maxime existimari potest huius legis decretum, quoniam tutor, vt sciat partem fructuum ad se pertinere, diligentissime curabit rem pupilli, & eius incrementum: nimirum eius laboris mercedem ad se redundaturam. 36

Vltimo, cum omnibus prudentibus labor videatur dignus præmio, certe si quis laborat, præmium meretur. Si quam industriã beneficentia excitari & pensitari est æquum, est industria & labor tutoris, qui præter laborem improbum, quo tantum non obruitur, multis periculis est obnoxius, multis casibus implicatus, quæ omnia laborem augent, *vt scribit Segur. in repetit. l. coheredi. § cum filia fol. 20. eius repetitionis, col. 1. versic. quod ad alium tamen. ff. de vulg. & pupil.*

Labor quidem est administrare, sed multo malor est, puniri in re, fama & persona, nisi recte diligenter & vtiliter administres. Itaque non est simplex tutoris labor, neque cum aliis hominum negotiosis occupationibus componendus Ideo ne quis de tutore ad alios administratores hanc legem rẽte extendere, consultum visum est, labores hic tutoris enumerare, quam fieri poterit breuissime, vt liqueat quam sit vera ratio huius legis, ibi, *Por su trabaio*, simulq; vt ad lucem infra dicendorum constet, non omnibus tutoribus dandam decimam. Neque est, quod lectoris veniam deprecer, quod extra legis speciem otiosus digrediar: nihil enim magis alienum ab ingenio meo, quam quicquam extra rem dicere, neq; ad veram lucem huius legis quicquam magis est necessarium, quam tutoris laborem ad viuum (quod aiunt) repræsentasse, vt incidente dubia aliqua specie, iudex prudentiæ robore validus inclametur: non hic est labor, quem lex Regia decima pensari voluit.

Primo tutor cogitur † inuitus tutelam suscipere, *l. 1. § si quis tutor. ff. quando appell. sit, Alexand. l. decem, num. 5 ff. de verbor. oblig. at.* Officium enim tutoris est necessarium, procuratoris voluntarium, *vt per Dec. in l. si pecuniam, num. 5. ff. si cert pet. at. Alexand. l. qua, tutum ff. de in suo voc.*

Quinimo, vt aliquorum opinio † est, Clericus cogitur tutelam suscipere, vt videtur probari in c. si 86. distinct. de quo tamen vide gloss. & Dd. ibi, & in cap. fin. 88. distinct. & Authent. ne sancti. Episcop. §. Deo amabiles, col. 9 l. 14. tit. 16 p. 6. vbi videtur probari contrarium, scilicet vi cogi non posse. 38

Adeo

39 Alio autem tutoris † officium est necessarium, ... obilis ab eo non excusatur, etiamsi pupillus sit ignobilis, ... *Iac. b. Aret. Nicol. Neapolitan.* & *Val. ... ff. de excus. tut.* ... si sit hominum aho... , vt probari videtur in *vers. Libertinum*, vbi scribitur, ingenuum non cogendum suscipere tutelam liberti, nisi ob aliorum penuriam. & sequitur B. nedict. *in rep. c. Raynutius, verb. Et vxorem nomine Adelasiam, n. 666 de test. ...*

40 His congruit, quod † iure nostro Regio nemo excusatur a tutelæ munere, etiamsi id habeat peculiare Regis priuilegium, *vt in l. 7. tit. 4. lib. 4 Ordin. ... l. 21. tit. 14. lib. 6. Recop.* Cogi autem nolle ... quidam est, quod tædio affectum hominem adigit ad mortem, plurimum enim lucrari dicitur, qui implet voluntatem suam, *vt in § præterea, I... de action.*

41 Deinde tutor laborat, quoniam † facere tenetur inuentarium, vt in hac lege probatur, & *in l. tutor qui repertorium in princip. ff. de administr. tutor.* & *in l. tutores, C. eod tit.* & *in l. ... tit. 16 part. 6.* & in eo debet scribere omnes res pupillares, *vt per Bar. in d. l. tutor qui repertorium, n. 10 ff. de admin. tut.* & omnia instrumenta pertinentia ad res pupilli, *vt ibi notatur, & in l. 94 tit. 16. part. 3. & notat Ias. cons. 119 col. 2. lib. 2.* nihil omittendo, etiamsi minimum sit, *vt per Alber. in l. tutores, C. de admin. tut.*

42 Et si † facto inuentario bona augentur, augendum est inuentarium, *glos. in l. mulier, C. de iure dotium. glos. in d. l. tutor qui repertorium, in princ, Bald. l. fi. § tale, C. de cur. furio. Alex. cons. 74. col. 1. lib. 7. Bart. l. 1. § item solent, col. 1 ff. de offi. præfect. vrbis, Bald & Angel l. tutores. C. de admin. tut Chass. in consue. Burg. Rubr. 6. § 6. verb. Par inuentaire num. 3. text. in l. fin. §. tale, C. de cur. furios. Bart. in d. l. tutor qui repertorium, num. 11 Petr. Rauen sing. 90.*

43 Faciendum est † autem inuentarium, quam primum tutor potest *l. 15. tit. 16. part. 6.* vbi dicit, inuentarium ante omnia faciendum, *Bart. & Salyc. l. tutores C. de admin. tut.*

44 Quod si faciat inuentarium, & † non omnia bona pupilli in eo scribat, accusari potest vt suspectus; *Ias. cons. 219. num. ... lib. 2.* & remouetur a tutela, & insuper criminaliter punitur, *l. 1 §. item ... , & ibi Bar col. 1 ff. de offic. præfect. vrbis, l. in eos ff. de tutel. Abb. cons. 73. col. 3. & 4. libr. 2.* Debent enim omnia sigilla tim scribi in inuentario, *l. fin. C. arbit. tutel. l. si ... ff. de admin. tut* & vt ab hoc periculo (si aliquid inscienter omittat) liberetur, optimum est protestari; quod si aliqua ponenda non ponuntur, habeantur pro appositis, quod ignoranti alias esse res proderit, non vero scienti.

45 Cum enim sit † in mala fide; lex eam punitam vult, *vt per Bart. in d. § item solent, col. 2. de quo vide Alber. in l. tutores, C. de admin. tut.*

46 Inuentarium autem an † debeat fieri expensis tutoris, an vero pupilli, probabilius est pupillo imputari posse. Erit a fuisse Neapoli iudicatum testatur Icernia, *singul. s. incipiente, vtrum tutor possit?* Nemo enim debet officium suum esse damnosum, *l. si quis ex ... ff. quemadmodum test. aperiun.* & ... tum ... ciuile & personale. *l. ... §. 1 ff. de excus. tut.* quia item subit officium ciuile & personale, non debet erogare de suo, *l. fin. § persona ... ff. de muner. & honor.*

47 Ad ... autem † tutoris † proprium est, facere inuentarium, vt qui tenetur tutorem petere (puta mater transiens ad secunda vota) non videatur tutorem petiisse, nisi sedulo curet, vt tutor faciat inuentarium, *argumento eorum quæ notat Bar. l. 1. ff. qui petant tutor. Marian. Socin. cons. 39. col. antepenul. vers. quare cum in terminis.*

Solum inuentarii confectio † omitti potest, quando pupillus est inops, ita quod forsan maior esset expensa confectionis, quam pretium rei pupillaris, 48
Bart. l. mediterranea, C. de annonis & tribut. libr. 11. Alber. l. tutores, C. de admin tut. quem vide num. 5. Corsu. sing. verb expensa, in 2. Abb. in cap. de appellat. vel quando pater pupilli prohibet inuentarium fieri, *l. fin. C. arbit. tutel. notat Bart. l. nemo potest ff. de leg. 1. & ibi omnes Bart. l. in confirmando. ff. de confir. tut. Bald. l. cum tale, §. 1. ff. de condit & demonstr. Bald. l. 1 §. item solent ff. de offi. præfect. vrbis.* Neque interest, an pater pupilli prohibeat, an vero remittat confectionem inuentarii, *argument. l. 2 C. vt in poss. leg.* vbi loquens de cautione non præstanda, dicit, *remiserit. simili l. 2. C. de vsufruct.* vbi lex dixit, prohibuerat tamen, pariformiter iudicatur de remissione, quod de prohibitione, *vt in dictis locis probatur.* Et quod non interest, an vetet, an vero remittat confectionem inuentarii, est de mente Bart. *in dict. l. nemo potest, vbi Alexand. & Rip. num. 85.* testantur hanc esse magis communem sententiam, *& ibi Ruinus & Cretus & Annibal num. 388.* Et idem testantur Gozadi. *consil. 18. num. 12. Paris. consil. 21. num. 53. lib. 2. Dec. consil. 15. num. 12. Paul. consil. 355. numer. 1. libr. 1. aduersus Ioann. Andr. in add. ... ad Specul. tit. de tutore, §. generaliter, vers. hoc autem notorium Salyc. in dict. l. fin. C. arbit. tutel. Andrea. in addition. Capel. Tolos. 288. Ang. §. præterea, Instit. de except.* qui requirunt, vt testator expresse vetet confectionem inuentarii, adherendo verbis *l. fin. C. arbit. tut.* Adducunt, quod cum testator vetat inuentarium, videtur facere fauore filii, ne patrimonii secreta pandantur, *argum. l. 2 C. quando & quibus quarta pars debeat.* At quando remittit confectionem inuentarii, videtur facere fauore tutoris: mihi communis placet, quid enim si testator, vt tutorem sibi & filio magis deuinciret, significare voluit se velle fauere tutori, & magnam de eius fide fiduciam concepisse, & ideo non verbo *veto inuentarium*, sed verbo *remitto inuentarium* vsus est, cum reuera vellet filio fauere, & tutoris fidem verborum lenocinio lenire, *de vna* (quod aiunt) *fidelia duos dealbans parietes.* Deinde, quid si testator non tantum valet sermonis proprietate, quantum Cicero? quid si quod sentit, proprie & germanis verbis efferre non potest? tantum dicit ne curet tutor facere inuentarium, cum re vera animus sit, vetare inuentarium: tamen credit illa verba idem significare. Adducit Annibal. in loc. sup citato quædam parum efficacia ex aliquibus iuris locis, sed mihi mens legis & prudens æquitas videntur apprehendenda.

Adeo tamen tutori incumbit † facere inuentarium, & adeo pupilli fauore est introductum, vt etiamsi testator id vetet, faciendum sit, si modo iudici videatur, id pupillo magis expedire, *arg. l. in confirmando ff. de confirmat tut. l. 3. §. quoties, ibi: Si pater minus perperso ... consilio ff. de administr. tutor. notat Bart. in d. l. nemo potest, & ibi Alex. & Rip. num. 84. Annibal. num. 396. Ioan. Andr. in addit. ad Speculat. tit. de tutore, § generaliter vers. hoc autem, Cretus in dict. l. nemo potest, col. 22. Ang. cons. 245. Dec. consil. 349. column.* 49

post medium, Aym. conf. 190 nu. 9. vbi disputant, an caussæ quæ mouent iudicem, debeat esse ignota testatori, & superuenire de nouo.

50 Illud tamen nota, † quod etiamsi prohibeatur inuentarium, debet fieri descriptio bonorũ, ne supprimantur, *ita Chassan in consuet. Burg. rub 6. §. 6. ver. par inuentaire, n. 27. qui citat alios.*

51 Debet autem † inuentarium fieri coram iudice, *auctore Bart. l. tutor qui repertorium, col. 2 ff. de admin. tut. lib. 1 tit. 7. lib. 3. fori.* Faber tamen *in l. tutores, C. de admin. tut.* & ibi Salyc. dicũt, quod sufficit, quod fiat coram notario, & ita in moribus receptum est, *auct. Chass in consuet. Burg. rub. 6 §. 4. verb. se par le pere, fol. 215. num 8 Matth. de Afflict. in constit. Sicil. suscip. minoribus int. qu. 1. notab.* vbi dicit, quod saltem debet fieri manu publica.

52 In inuentario autem † non ponenda debita quæ pupillus debet, sed quæ ipsi debentur, *vt notat Bart. l. tutor qui repertorium, col. 3. ff. de admin. tutor. Aret. conf. 142. quæst proposita, col. 1. Cepol. in repe. l. si fugitiui, col. 14. C. de seru fugit. Chassan. in consuet. Burg rubric. 6 §. 6. verb. par inuentaire, num. 4.* est enim inuentarium caput omnium rationum, *vt inquit Curt sen. conf. 66 colum. 8. vers. secundum articulum.* Et quod inuentarium debeat fieri coram iudice, est *l. 2. tit. 9. lib. 3 Fori l. 15. tit. 16. part 6. sed gloss. dict. l. 2.* dicit, quod de consuetudine sufficit coram notario.

53 Tutor autem inuentarium † non conficiens, in euidenti dolo esse præsumitur, & aduersus eum in litem iurari potest, *l. tutor qui repertorium, in princ. ff. de admin. tut.* nisi testator ei inuentarii confectionem remiserit, *ita Fulg. conf. 25. col. 2. vers. super eo. Alex conf. 74. col 1. lib. 7. Dd. in d. l. tutor qui repertorium, Afflict. decis. 360. n. 2 Paris conf. 21. num. 55. lib 2.* & remoueri potest a tutela, *vt in d. l. tutor qui repertorium,*
54 *notat Capre. decis 50.* & est † infamis, *gloss. l. fin. C. arb. tutel. Guilielmus de Ludo sing. 99. Barbat. conf. 60 col. 3. lib. 3. Abb. cap ex parte, M. de appel. num. 6.* vbi scribit, quod tutor non faciens inuentarium est suspectus, nisi aliud sit consuetudine receptum. *Gozad. conf. 17. num. 3. & col fin. Cor. conf. 238. col. fi lib. 4. Afflict.*
55 *decis. 207.* Et incidit † in suspicionem furti, *vt in Anthent. de hered. & falc. § sancimus, Rom. conf. 118. incip. quoad primum,* & cum ita præsumat lex, præsumtio legis est liquidissima probatio. *gloss. in l. si tutor, C. de peric. tutor. & quod sit suspectus furti, scribit Chass. in consuet. Burg rub. 6. § 6 verb. par inuentaire, n 12.*

56 Et mater tutrix † hoc casu potest poni ad torturam, *secundum Romanum, vbi supra.* Sed in matre secus est, *vt per Hippol. in practic. criminal. verb attingam, num. 64. & per Chassan. vbi supra num. 12.* Item tutor qui confecit inuentarium, potest poni in vinculis *l. 3 §. fin ff. de susp. tutor. Gozad. in conf 18. num. 14.* An autem æstimatio rerum ponenda sit in inuentario, vide Salycet *l. fin § sciant. C. de iur. delib. Chassan. vbi supra, num 5.*

57 Rursus inuentarii † confectio adeo est necessaria, vt ante inuentarium administrare non possit: & si administret infamis est, & velut suspectus remoueri potest, *l. fi. §. illo. C. arbit. tutel. l. tutor qui repertorium, in princ ff. de admin tut.* tantum potest administrare, quæ dilationem non recipiunt, *vt in d. l. tutor, in prin. notat. Alex. nu. 4. & Ang. in l. procuratorem, C. de procurat.* & etiam potest perscrutari res pupillares, vt ponantur in inuentario, *vt per Roman. conf. 106. col. fi. Afflict. decis 285. nu. 22. Capel. Tolosan. 281. & ibi addit.* *Aufrer.* vbi, quid de processu facto ante confectionem inuentarii, an valeat, *Bar. l. legitimi et ad finem. ff. de leg. tut. Guid. decis. 330.* vbi dicitur, quod ante inuentarium possunt geri quæ sunt vtilia pupillo, *Bar. l. 1. nu. 2 ff. de tutel. Soc. l. quis dicat, n. 30. ff. de rebus dub.* nam liberum est tutor, etiam ante inuentarium, *vt per Bar. l. 1. ff. de tutel. & l. absenti ff. de donat.* & quod ante inuentarium possit facere vtilia, & tempore peritura, notat Boer. *decis. 124 n 19 Corn. con. 164. lib. 4. Bart l. legitimos. ff. de leg tut. Faber l. tutores, C. de admin. tutor. Paul. l. 1. ff. rem pupil sal. for.*

Et an valeant gesta † ante inuentarium, vide An- 58
fre. decis. Tolos. 186 Salyc. l. tutores, col. 1 C. de admin. tutor. Corn. conf. 164. col. 2. libr. 4. Capic. decis. 50. Abb. c. ex parte. M. n. 6. de appellat. Bart. l. tutor qui repertorium, col. 2. ff. de admin. tut. Bal in addit. Spec tit. de tutore, ad fi. glo. l. 9. tit. 16 p. 6. vbi dicit quod non valet.

Et quod † remouetur agens ante inuentarium, 59
scribit Alex *conf 26 num. 8. lib. 6 Bar. l. tutor qui repertorium, col. 2. vers. sed quid si neglexit.* Et quod ante inuentarium non possit agere, neque conueniri in iudicio, neque extra, scribit Boer. *decis. 53. num. 5. Corn. conf. 207. col. 2 lib. 3. Bertr. quæst. 90 num. 35. Speculator titul. de actore, vers. quid si minor. & tit. de except. & replication. § 3. vers. quid ex illa, & vers. quid si post litem contest. 21. & titul. de instr. inuentorum edictione, § 13. versic. cæterum.*

Illud autem notandum, quod † cum tractatur de 60
inuentario, tutori incumbit onus probandi, inuentarium factum fuisse, *ita Igneus in rep. l. in vers. § tut. 6. nouit al. et, nu. 196. ff. ad Sillania. Angel. & Alexand. in l. stella, ff. de verb. oblig.*

Quid autem, si † quis fecit inuentarium, illud po- 61
stea agat, an admittatur ad agendum, vide Capic. *decis. 50. colum. 2. & colum. 1* vbi declarat, ex quo dic non possit agere, qui non confecit inuentarium. Quid autem si inuentarium sit ceptum, tamen non confectum, an possit tutor agere? Corneus, quod non, *consil. 207. colum. 2. lit. C. versic. item peccat, libr. 3 Bartol. l. tutor qui repertorium, nu. 22. ff de administr. tut. Anton. in cap. ex literarum, num. 5. de tempor. ord. Goz. ad. conf. 17.*

Ideo tutor copiam † inuentarii ostendere debet,
licet non totius, ne patrimonii secreta pandantur, 62
tantum ostendere debet factum fuisse inuentarium, non vero ibi sunt describendæ omnes res. *vt notat Bart. Alber. & Bald. in l. fin. C. de alim. pupil præst. gloss l. 1. tit. 5. part. 3. Angel. in l. fin. C. de precib. imper. offeren Jacob. in l. argentarius, §. edi, col. 1. & ibi Jas num. 13. ff. de eden.* vbi scribit, quod sufficit præsentare principium & finem. *Franciscus Marcus decis. Delphinal. 131.* & vide Alber. *in l. mariti, numer. 5. ff. ad l. Falcid. & in l. quod plerumque, num. 2. C. de alim. pupil. præstand. Platea l. 1. C. quando & quibus quarta pars debeatur, libr. 11.* Intellige autem, quod tutor debet ostendere inuentarium, si pars hoc petat, alias non, *ita Bar. in l. 3 ff. de cura. bonis dan. Constant. in l. Regias, art. 131. col fin.*

Præter hos labores † & legales obseruationes,
aliud secũ adfert onus inuentarii, scilicet, quod pro 63
eo est præsumtio, & probat efficaciter aduersus tutorem, *l. fin. in princip. C. arbit. tutel. Salyc. in l. tutores, C. de admin. tutor.* nec potest dicere tutor, se res proprias in inuentario scripsisse, quia præsumitur verum quod scriptum est, vel tutorem donare voluisse. *Ita notat Salycet. in dict. l. fin. C. arbit. tutel. Socin.*

cons

consil. 150. incipit, in præsenti, numer. 1. lib. 2. Angel. l. 1. §. hac stipulatio, versic. vltimo scias, ff. si eius plusquam per leg. Falcid. de quo vide etiam Alber. *l. veteris, C. arbit. tutel.* Neque aduersus hoc admittitur probatio, *vt l. fin. C. arbit. tutel. Regio l. 120. tit. 18. part. 3. Speculat. tit. de instrument. edition. §. fin. col. 1. & 2.* Inuentarium autem minori ex idendum esse, finita tutela, scribit Alber. *l. tutores, C. de admin. tutor.* est enim caput rationum, *vt inquit Curt. senior, consil. 66. col. 8. vers. secundum articulum.*

64 Rursus tutor † obseruare debet, ne se administrationi ingerat, antequam sibi per iudicem decernatur, *l. naturalem in fin. ff. de confirm. tut. l. 1. C. de tut. & curat. illustri. persona. l. fin. C. arbit. tutel. Bart. l. legitimos, num. 2. ff. de legit. tutor. & in l. etsi pluribus ff. de auctor. tut. Bald. l. omnia. §. item solent, ff. de offic. præfect. vrbis, Guid. Papæ decision. 3, o. Iacob. in l. cum te, in 2. lect. numer. 15. ff. de transact. Capit. decis. 50. column. 1.* quod limitatur in tempore periculis, *vt notat. Socin. l. qui duos, num. 30. ff. de reb. dub. argum. l. fin. C. si tutor, vel curat. satis non deder.*

65 Item limita, si † testator permiserit, vt administret absque decreto, *argum. l. Titia. cum testamento, §. 1. & ibi glos. & Bart. ff. de legat. 2.* per quam ita notat *Bar. in l. legitimos, col. 1. ff. de leg. tutor. Iasl. l. non dubium, col. 3. C. de leg. Bar. l. etsi pluribus, & l. si tutor, ff. de auctor. tut. Rip. l. nemo potest, num. 81. ff. de leg. 1.* Quod si extra hos casus administret, absq; decreto gesta non valent, vt probatur in locis superioribus, & notat Cornel. *consil. 164. col. 2. lit. D. lib. 4. Paul. consil. 355. n. 4. lib. 1. nisi sint vtilia, vt ibi.*

66 Rursus laborat † tutor, quoniam iurare debet vtilia pupillo facere & inutilia prætermittere, *vt in Authent. vt qui ob. gatas se habere perhibent res minorum §. fin. not. Bal. l. omnia. §. item solent, ff. de offic. præfect. vrbis. Reg. l. 9. tit. 16. par. 6. ib. E sobre todo, deuen iurar los guardadores de fazer todas las cosas que sean a pro de los huerfanos, e de non se entremeter en fazer cosa, que se a en dammo dellos, &c.* Ad hoc enim vt tutor sit legitimus iurare debet, *auctor Bar. l. leg. times ff. de leg. tut. Paul. l. 1. ff. rem pup. salu. fore, Guid. decis. 430. e. dec. f. 30. Bonifac. in Clem. 1. de heret. nu. 110.* alias gesta non valent *vt a g'of. l. 9. tit. 16. part. 6. argum. eius* quod supra dixi, quod gesta a tutore, qui nunquam fecit inuentarium non valent: pro quo nota supra citata verba legis Regiæ, ibi *E sobre todo deue iurar*, licet contra sentiat Specul. *tit. de tutore, §. gener. diter, col. 3.* Sed primum videtur verius, nisi in tempore periculis, vel vtilibus pupillo, vide *Alexand. consil. 163. lib. 5. col. pen. & fin. Bart. & Bald. l. fin. de tutor. qui satis non dedit, Guid. decis. 330. Capel. Tolos. 288. & ibi Aufrer. S. 1. et. in l. tutores, col. 1. C. de admin. tutor. quem vide. Iacobin. in l. si tutor, num. 13. C. in quibus causis in integr. restit. non est necessar.*

67 Auget hunc laborem, quod † non sufficit iurare, vtilia facere, & inutilia prætermittere, nisi addat promissionem, quod pupilli defensionem absq; vlla dilatione suscipiet, & nisi his verbis rite conceptis defensionem promittat, tutela non valet, *l. fi. §. omnem, C. de admin. tut. Bart. in l. legitimos, in princ. ff. de leg. tut. vers. quintum quod requiritur* vbi dicit, quod sæpe vidit multas tutelas cadere, quod huiusmodi promissio de defendendo sine mora apposita non fuisset, quoniam licet de iure digestorum præcipuum tutoris officium sit defendere pupillum, *vt in l. tutoris præcipuum, ff. de admin. ist. tut.* tamen lex Codicis supra citata vult, hoc expressis verbis promitti, & quod ideo, si non promittatur, tutela non valet, quod repetit Bartol. *in l. prætor, in princip. ff. de noui operis nunciat.* vbi Iason *num. 9. versic. iuxta prædicta.* testatur, hanc esse communem sententiam: eam sequuntur Raph. & Roman. ibi Bartol. & Angel. in *dict. l. fin. § omnem C. de administ. tut. Bald. in addict. ad Speculat. tit. de tutor. ad finem, Angel. in § actionum, Institut. de action. Matthesilan. singular. 107. incipit, nota textum. Raph. in l. legitimos, ff. de legit. tutoribus. Petrus Ferrara in forma libelli, quo agitur ad reddendum rationem tutelæ. versic. in suo vltimo testamento, col. 2. versic. vlterius quæritur, vtrum tutor testamentarius*, & est communis, *teste Grato consil. 156. num. 2. lib. 2. Alexand. consil. 129. ponderatis, column. 2. num. 3. lib. 1. & consil. 163. lib. 5. Paul. consil. 355. lib. 1. nu. 4. Curt. sen. consil. 66. col. 15. Cortesius singul. incip. tutor, Iason in l. 1. column. 4. ff. de liber. & posthum. Bar. singul. 170. Corn. consil. 164. column. 2. lib. 4. Iasi. in l. 1. column. 4. ff. si quis in ius vocatus non ierit. Guid. decision. 330. Barbat. inter consil. Alexand. consil. 123. number. 3. libr. 4. Bart. l. 1. ff. rem gratam habe. Vincentius l. 2. num. 10. ff. de noui o; er. nunt. Aufrer. in add. 1. Capel. Tolos. 63. Constant. in l. Regiæ fol. 266.*

68 Ex aduerso tamen, quod † tutela & gesta a tutore valeant, etiamsi defensio non sit per ea verba, sed per æquipollentia promissa, sentit Cyn. *in l. fin. §. omnem, C. de admin. tut. Bald. ibid. & in l. legitimos, ff. de leg. tutel. & in l. 1. & 2. C. de tutor. & curator. qui satis non dedit. Marcus Mantua sing. 570. Capell. Tolosana 69.* Quoniam iura considerant effectum verborum, non formam, *l. quoniam indignum, & l. omnium, C. de testament. idem scribit Bald. in cap. ex parte M. col. 9. & sequentib. de appellat. Alex. in consil. 80. visis, num. 14. col. penul. lib. 5.* ita obseruari dicit Alexand. *in l. prætor ait, & ibi Bald. ff. de operis noui nunciat.*

69 Mihi hæc opinio † & verior & grauior videtur. Primo, quoniam *l. fi. §. omnem, C. de admin. tut.* quam doctores adducunt, loquitur cum iudice, ne scilicet eiceret tutorem, qui nō promittat defensionem absq; vlla mora suscipere. Non tamen dicit text. quod tutela non valeat, & quod tutor hoc formaliter promittere debeat, & licet id requiratur ex parte iudicis, non requiritur ex parte tutoris.

70 Deinde † *l. 9. tit. 16. par. 6.* hanc superstitiosam defensionis promissionem non exigit, tantum inquit: *Sobre todo deuen iurar los guardadores de fazer todas las cosas que sean a pro de los huerfanos, e de non fazer cosa que se torne en danno dellos, e que guardaran lealmente sus personas, e sus cosas.* Quis plus exigat quā lex exigit?

71 Deinde hæc opinio est † grauior. Oportet enim eruditos a superstitiosis obseruationibus longe abesse, & omnem curare superstitionem spernere. Quid enim interest, an ita vel ita promittas, si animus idē sentit, & verba idem significant, & obligatio legis eadē est. Qui promittit curare vtilitatē pupilli, satis promittit defensionem: & tamen etiamsi alia magis expressa addantur, non sufficit aliquibus, cum quibus mihi cōuenire nullo modo potest, ridiculum enim est, digladiari de verbulis, cum & res & sensus est idem: de his rixantur abunde clamosi Sophistæ, & iuuncti A bertistæ: a iudiciis in quibus ars boni & æqui tractatur, longe sunt arcendi.

72 Fateor tamen † obstare legem Regiam *94. tit. 18. p. 3. in princ. & ibi, E de defender sin mal enganno, en mybatz.*

zo, y fuera del. sed ibi factum narratur, neque lex requirit, vt illa verba ad literam apponantur, neque addit, sine dilatione.

72 Deinde tutor laborat, quoniam † non potest administrare nisi satisdet, *l. 1. & l. 3. & l. fi. C. de tutor. vel curat. qui sa. non ded. Regia l. 9. tit. 16. p. 6.* Debent n. tutores legitimi satisdare, *l. legitimos ff. de leg. tut.* nisi forte pupilli patrimonium sit modicum, *auctor. Alber. in l. sciō ff. de in integr. restit. Ferm. in tractat. de Episcop. part. 4. lib. 4. q. 12. post prin. 19.* Quæ res arbitrio iudicis videtur relinquenda.

73 Ante satisdationem autem, licet iam de iure sit tutor, administrare non potest, vtrumq; tradit Bart. *in l. 1. & in l. muto, § sub conditione, numer. 3. eo. tum fin. ff. de tutel.*

Fideiussor autem debet esse locuples, secundum quantitatem contentam in inuentario, *vt in l. 9. tit. 16. part. 6. & l. final. & ibi Bald. C. de magistrat. conuen.* de quo tamen vide Bart. *l. 2. §. idoneos, ff. ad Tertul.* Non tamen vitiatur tutela, etiamsi fideiussor non sit idoneus, *l. mulier, & ibi Bald. C. de iure dot. Baldus l. final. de magist. conuen. Bartol. l. legitimos, numer. 8. C. de legitim. tutor. col. fin. versic. quæro, quod si dederit. gl. l. 9. tit. 16. par. 6.*

74 Ante satisdationem † tamen potest vtilia facere, *l. fin. C. de tutor. & curator. qui satis non dedit. notat. Iacobin. in l. si tutor. num. 13. C. in quibus caus. in integr. restit. non est necessar. Gma. decis. 330. cum aliis congestis supra, num. 66.*

75 An autem qui † non satisdedit possit prosequi caussam, si post satisdet, vide Alber. *in l. indubitati, C. de tutor. & curat. & quæ dixi supra hoc ipso capite, num. 57. & Capic. decision. 50.* Et an fideiussore facto non soluendo sit alius dandus, vide Alber. *in rubric. C. de tutor. & curat. datis ab his.* vbi etiam tradit, an tutores possint ad inuicem fideiubere, & quibus verbis satisdandum sit.

Sed an augeri debeat satisdatio, si augetur patrimonium, vide Bal. *in l. mulier, C. de iur. dot.*

76 Testamentarii tamen † tutores non satisdant, *vt in principio Institution. de satisdationibus, Bartolus in l. si nemo in secundo, §. hoc edictum, ff. de testamen. tutel.*

Item datus ex inquisitione a iudice maiore, non tenetur satisdare, *vt Institut. de satisdation. in princip. & in §. penultim. Institution. de Attilia. tutor. gloss. in Authentic. vt ii qui oblig. se hab. prohib. res minor. §. final. Bartol. in l. 1. ff. rem pupill. saluam fore, Bartolus in l. si nemo, in secundo, §. hoc edictum, ff. de testament. tutel. Salycet. in lege prima. C. de tutor. & curator. qui satis non dedit,* quoniam maior auctoritas iudicum, auget fidem industriæ & probitatis tutoris.

77 In praxi tamen, siue † a maiore siue a minore iudice tutor detur, satisdatio exigitur, *vt scribit Gregorius in l. 9. tit. 16. part. 6. Scholio, verb. fiadores.*

78 An autem patri & † patrono remittatur satisdatio, pro tutela filii & liberti, vide *l. legitimos, in princ. ff. de legitim. tutor. Salycet. in l. 3. C. de tutor. & curat. qui satis non dedit. gloss. in dicta l. 9. titul. 16. part. 6. Albericus in rubric. C. de tutor. vel curator. qui satis non dedit.*

79 Adeo autem satisdatio exigitur, vt † etiamsi tutor sit valde diues, satisdationem præstare debeat, quamuis tunc sufficiat qualiscunque fideiussor, *gloss. & Baldus in l. mulier, C. de iure dot.* sicuti & econtra fideiussor valde idoneus supplet inopiam tutoris, *gloss. in l. si plures, §. 1. ff. de fideiussor. Bald. in dicta l. mulier. Platea l. 1. C. de pericul. nominat. libr. 11. & in l. quicunque, la. 2. C. de fund. patrimon. eodem libr.* vbi tradit, quod tutor, quantumuis diues, satisdare debet. *gloss. in dicta l. 9. & l. 94. titul. decim. octau. part. 5.*

Rursus adeo satisdatio exigitur, vt † etiamsi tutor sit propinquus, & vir multum fidus & honestus, satisdare debeat. Ita probari videtur *in l. 93. titul. 18. part. 3. ibi, Porque los fallaron que eran omnes buenos, y de buen testimonio, y desembargados,* & postea dicit, *e dieron fiador,* qua ratione ita sentit Gregorius *in dict. l. 9. titul. 16. part. 6.* ac tandem reliquit cogitandum. Ego potius Baldi opinioni starem, qui in *l. legitimos, ff. de legitim. tutor.* scribit, argumento eius legis, quod multum fido & honesto tutori remittitur satisdatio. Vita enim honesta & cum laude acta liberat ab obligatione satisdandi, *vt per Iason. in l. si quis stipulatus, § 1. ff. de verbor. oblig. Platea in l. agentes, C. de agen. in reb. lib. 12.* Non obstat lex Regia, quoniam ibi factum narratur non ius præfinitur, & licet vir bonus ibi dederit fideiussorem, non infertur, quod non posset absque satisdatione admitti ad tutelam. Deinde verba eius legis non probant, virum optimum teneri dare fideiussorem, solum significant virum bonum daudum in tutorem, non turpem vel sceleribus infamem, *vt in l. 1. titul. 3. libr. 3. Fori.* 80

Quis tamen inde inferat; virum excellenti virtute præditū, multis rebus honeste gestis insignem, non esse liberandum a satisdatione? Debetur hoc præmium virtuti, & e re pupilli est, hunc potius absque satisdatione habere tutorem, quam impium quempiam mille fideiussoribus stipatum. Denique aliud est, esse *buen hombre,* aliud, præstantis fidei & egregiæ probitatis hominem esse, licet lex Regia quæ dicit, *E de ron fiador a dar omes buenos, e de buen testimonio.*

Rursus probatur, quoniam satisdatio præstatur, vt res pupilli salua sit, & vt ei plenius sit cautum. At quis ignorat, quam firmior sit possessio virtutis, quam pecunia, quæ fortunæ & naturæ casibus innumeris est obnoxia: at virtus aliis prorsus radicibus innititur.

His accedit, quod † viris optimis plurima a iure conceduntur, *vt per gloss. in l. Titio fundus, in glossa n. agna, ff. de condition. & demonstrationibus, late Iason. in l. de pupillo, §. si quis ipsi, numer. 11. ff. de noui operis nunciation. Alexand. consil. 28. num. 6. libr. 1.* Et quod tutori multum fido sit remittenda satisdatio, e nostris Hispanis scribit Lupus. *in cap. per vestras, §. 7. allation. 7. num. 6. de donation. gloss. l. 1. tit. 7. libr. 3. Fori.* Sicuti econtra, qui dissipator est, non admittitur, etiam cum maxima cautione, *§. suspectus autem, Institut. de suspect. tutor. cum materia. Gratiae consil. 115. num. 31.* 81

Nunc reputa, † quantus sit tutoris labor in quærendo fideiussorem; cum enim qui fideiubet, stultū pronuntiat sapiens ille Salomon, Prouerbior. *cap. 17.* & obligatio fideiubendi onus est, *l. 2. §. sed si autem eius, ff. de iudic.* & iuxta Senecæ sententiam, *Nihil est carius, quam quod precibus emitur.* At fideiussor non solum prece, verum etiam pretio, nonnunquam parandus: neque enim est prohibitum, pecunia parare fideiussorem, *vt in l. si remunerandi, § ultim. ff. mand. & in l. hoc iure, §. Labeo, ff. de non. neq;* fide u- 82

tos il-

for illicitum videtur accipere, *vt tradit Auan. in cap. fin. de vsuris, Bart. & Paul. in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donat. Lupus in c. per vestras, 6. notabil. §. 9. de donation. inter virum & vxorem. Couar. variarum resolutionum lib. 3. cap. 2. num. 6.* de qua re disserui *in tractatu de inope debitore, iure Hispanico creditoribus addicendo & cap. de fideiussore inope, an sit addicendus creditori.* Denique difficile est inuenire fideiussorem, ille enim qui pro multis fideiubet, videtur male gerere negotia sua, & vxor potest petere, vt dos ponatur in loco tuto, *vt notat Angel. in l. si constante, in princip. Alex. col. 11. vers. est aliud. Lupus, in cap. per vestras. §. 18. incip. ex quibus, n. 9.*

83 Rursus, tutor † tenetur alere pupillum. Ius autem decernendi alimenta prætori competit; vt ipse moderetur, quam summam ad alimenta præstare debeat. Sunt autem alimenta decernenda a iudice, iuxta modum patrimonii, & ea moderatione; vt non vniuersum redditum patrimonii in alimenta decernat, sed semper sit, vt aliquid ex reddiitu supersit: Ita scribit Iurisconsultus *in l. eius alimentorum, ff. vbi pupil. educar. debeat,* & probatur in hac ipsa lege, ibi, *E mantengalos de los frutos.* Neq; enim quicquam expendendum supra redditus, *vt in l. mediterraneæ ciuitatis, & ibi Platea C. de annon. & tribut. lib. 10. cap. sospite, & cap. enim nuper. de censibus, cap. cum Apostolus. eod. titul. l. 3. ff. vbi pupil. educar. debeat.* Neq; enim debet proprietas vendi, *vt per Alexand. consil. 70. lib. 4. & consil. 100 lib. 1. l. ob æs alienum tantum, C. de præd. minor.* Officio autem tutoris incumbit, alere pupillum, pro modo facultatum, etiamsi id iudex arbitratus non fuerit: si tamen supra æquum in alimenta expendat sibi imputabit, *l. officio, ff. vbi pupil. educ. deb. l. 1. & 2. & ibi gl. ff. vbi pupil. educ. deb. l. fin. C. de alimen. pupil. præstand. Boer. in consuet. Bitur. tit. de iur. personarum, §. 12.*

Est ergo hic anxietas & animi sollicitudo in expendendo summam, ne parum moderata expensa, minime frugi & parum tenaci tutori noceat, *vt in d. l. officio.*

84 Denique in constituendo † alimenta inspicienda est consuetudo, *vt per Bald. in rubr. de consuet. col. 4. Signorol. cons. 169. Corset. in singul. verb. expensa,* qui tamen hoc non dicit, licet eum ad hoc citet Boer. *in consuetudin. Bituricens. titul. de iure personarum, §. 12. col. 2 & Chassan. in consuet. Burg. rubric. 6. § 4. verb. & alimenter.*

85 Appellatione autem † alimentorum multa veniunt, quæ alendi laborem augent. Primo veniunt vestes, *l. legatis, ff. de alimen. & cib. legat. l. verbo victus, ff. de verbor. significat.* Item veniunt medicinæ, *vt per Bartol. & Alexandr. in l. cum dotem §. sin autem; in seniissimo. ff. solut. matrimon. & in l. legatis, de alim. & cibar. legat. & in l. liberis, in 2. §. quæst. 1. ff. eod. titul.* Item venit habitatio, *d. l. legatis;* nisi per viam transactionis alimenta debeantur, *l. cum hi, § qui transigit. ff. de transact.* Item veniunt expensa in studio, *l. qui filium. ff. vbi pupil. educ. debeat Bartol. l. de bonis, §. non solum. ff. de Carboniano edict. Socin. consil. 162. in fino lib. 2.* Quod tamen intelligo, cum alimenta debentur iure sanguinis, *vt per Bartol. Bald. & Florian. in l. si. sit impendia; ff. de vsufruct. Afflict. in constitutionib. Sicil. incipient. comitibus, in fin. lib. 3* Et ad longum, & ex professo quæ veniant appellatione alimentorum, vide Lara de Cordoua, *in l. si quis à liberis, §. non tantum, number. 31.*

4. 21. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. & 32. ff. de liber. agnoscend.

Sed, an tutor † teneatur alere pupillum in domo sua, vide Paul. *cons. 374. incip. super istis dubiis, in vltimo dubio, lib. 2.* vbi tractat, an stante consuetudine, vt tutor lucretur fructus, amittat eos, nisi alat pupillum in domo sua, & dicit quod si tutor talis sit, vt deficiente pupillo, ei de iure succedere debeat, quod melius est, vt alatur apud propinquos, eius successionem non expectantes, *l. 1. §. & ff. vbi pupil. educ. debeat.* De qua re vide, quæ dicam infra *in c. de malo tutore, & l. 19. tit. 16. partit. 6.* 86

Rursus, tutor tenetur † pupillum bonis moribus instruere, non enim solum præponitur rebus, sed etiam moribus, *vt in l. cum plures, §. cum tutor. ff. de adminis. tut.* Ideo mercedes præceptoribus pro modo facultatum constituere debet, *vt ibid. præcipitur.* Deniq; tutoris officium eleganter exprimitur, *in l. 16. tit. 16. part. 6.* inquit lex: *Trabaiar se deue el guardador, de fazer al moço que touiere en guarda, que aprēda buenas maneras, e de si deue le fazer aprender leer, e escriuir, e despues desto, deue le poner que aprenda, o aquel menester q̄ mas le conuiniere segun su natura, e la riqueza, e el poder que ouiere, o deue guardalo, e pensar del. dandolo de comer, e de vestir, e de las otras cosas que menester le fueren, segun entendiere que lo deue fazer catando toda via que lo faga segun los bienes que recibio del.* Idem præcipitur *in l. qui filium. ff. vbi pupil. educ. deb. & in l. eius alimentorum, vers. ad instructionem. ff. eod. tit. & in l. §. tutor, ff de susp. tut.* In summa tutori incumbere videtur, vitam pupilli a criminibus, & res ab impiorum manibus, defendere, *vt in c. r. 12. q. 1.* 87

Cum ergo tutor pupilli animum ad virtutē formet, iuueniles calores coerceat (quod est vere parētem agere) dubium non est, quin ei satis digna gratia referri non queat. Præclare enim dixit Aristoteles. *Plus debere nos eis, a quibus instituti sumus, quam à quibus prognati: Quod a parentibus tantum accipimus vt viuamus, ab institutoribus vt bene viuamus.* Ergo tum patri cui nonnunquam vitam tantum filiu debent (*post Deum*) fructus rerum omnium tribuantur ratione patriæ potestatis, sic & tutori, qui pupillum etiam in potestate habet, *vt in §. 1. Instit. de tutel.* & qui recta institutione parētem pupillo præstat, æquum est, vel potestatis, vel laboris, vel administrationis ratione partem fructuum præstari.

Præterea † tutor tenetur administrare bona fide res pupilli. Ad nomē autem administrationis mundum quendam curarum mihi dixisse videor. administratio enim quantū secum adferat anxietatis, norunt ii, quibus cōtigit animus Philosophicus. Quam obsecro molestiam non superat? domum fulcire, agrum curare, debita exigere, pupillum defendere, actiones mouere, lucrum parare, supputare, inuigilare rationes, contortis digitis sæpius iterare? Quis ad viuum explicet molestiam litigandi; quæ tumorum l ernam quandam secum trahit? dum itur, reditur, clamatur, concurritur, dum struitur & saginatur aduocatus, quæruntur testes, producuntur instrumenta; & (o Deum immortalem) his deliciis plures aluntur & consenescunt, neque sibi viuere videntur, dum lite vacant. Omnia tamen illa præstare debet tutor. Idque exacte vnumquodq; prosequar singulatim. 88

Ante omnia curare tenetur, non † solum in sua regione, verum etiam in exteris regionibus posita, 89

scilicet in alio territorio, *l. propter litem, §. licet. ff. de excusat. tut. l. magis puto, § illud ff. de reb. eorum, l. 1. in fi. ff de tut. & curat. datis ab his. Dyn. & Iacob. Arten in l. non solum, §. qui testamento, aduersus gl. ibi, ff. de excus. tut. idem Dyn & Bart. in l. pupillo ff. de tut. & curat. dat. ab his. Cyn. & Bartol. l. 1. C. vbi pet. tut.* Tutor enim simpliciter datus pupillo, qui habet bona in diuersis territoriis, censetur datus etiam ad bona territorii, cui non est subiectus, & totum patrimonium debet administrare, licet possit se excusare, ne vltra centesimum lapidem tutelam gerat, *vt in dict. l. propter litem. § licet, Alber. in l. Iudex, C. de his qui ad Eccles. confuger. & in l. magistratus, C. vbi pet. tut. Afflict. in rubr. de iure Vdies. num. 1. Alexand. cons. 128. col. 4. lib. 1. Salyc. & Ias. nu 92. in l. 1. C. de summa Trinit. Bart. & Bald in l. testamentaria, C. de excus. tut.*

90 Deinde tutor tenetur † curare salutem pupilli, *l. consilio, in prin. ff. de curat. furios.* Praeterea tenetur domum fulcire, & agrum curare *l. 15 tit. 16 p 6. in princ. & in fin. l. lex quae tutores. C. de admin. tut. l. a tutoribus, in princip. ff. eod. tit. docet Platea in l. 2. C. de condit. in publ. horr. lib. 10* vbi scribit, quod tutor debet reparare sarta tecta, ne pupilli frumentum pluuiis corrumpatur, & quod non excusatur si apposuit actorem communi opinione reputatum fidelem, de qua re infra dicam: nam actor periculo tutoris constituitur. Rursus tenetur reficere collapsa, etiamsi pater pupilli reliquerit ea deformata, *l. lex quae tutores, §. sed etsi parens, C. de admin. tutor.* & si non reficit collapsa, tenetur ad interesse, *Rip. de pest n. 14.*

91 Adeo autem res pupilli curare † debet, vt eas praeponere debeat suis. *l. tutor secundum dignitatem, § 1. ff. de admin. tut.* & eas melius debet curare quam suas, nisi forte res tutoris preciosior sit, tunc enim locus est gratificationi, *iuxta gl. in l. si vt certo, § proinde ff commoda. & ibi notat Bart. scribit Curt. iunior cons. 19. num. 10 ad fin. lib. 1. Rom. singul 705 incip attende*, vbi scribit, quod si tutor est in tali periculo, quod non potest simul & semel custodire bona sua & bona pupilli, quod debet praeferre bona pupilli, nisi res ipsius tutoris sit pretiosior. Idem notat Bart. *in dict. l. tutor. §. 1. Chassan. in consuetudinib. Burgund. rubric. 6. §. 4. verb. Entre gens nobles, versic. mais tenir, numer. 2.* Quod premium non meretur tam rigida & seuera obligatio?

Sed an Praelatus idem seruare debeat, scilicet praeferre res Ecclesiae suis? vide Barbat *de praestan. Cardinal. qu. 3. n. 1. 30* Et de tutore vide Alber. *in l. quicquid, C. arbit. tutel. gl. in c. qui cunque. 12. qu. 4. Salyc. in d. l. quicquid*, vbi cum Albe. dicit hoc verum, in casu quo non constat, quod si curaret rem pupilli, amitteret suam, alias secus, quod profecto videtur aequius & verius, *vt dico infra nu 129.*

92 Praeterea tutor tenetur † lucrari cum pecunia pupilli & lucrationem reddere. Debet enim licito foenore dare vel praedia emere, *l. tutor qui repertorium, § si post. ff. de admin tut. & l 3 § si pecuniam, & l. ita autem, in princip. & l. tutor qui repertorium, § si depone l. si tutor constitutus, ff. d. admin. tut. l. qui negotiationem, § penult ff eod tit. scribit Bart. Alex. & Doctores in l. diuus Seuerus ff. n. il Bal. id. Bar in d. l. tutor qui repertorium § si post. Roman singul. 179. incip. iure hodierno, Dec. consil. 178. nu. 2. incip. in causa quae proponitur. Roman. con. 139. Socin. cons. 2. num. 16. libr. 1. Roman. cons. 88 incip. in hac causa, col. 1. ad finem*: vbi addit, quod debet fructus vendere & pecuniam dare ad lucrum, *ex l. fin C. de admin. tutor. Conar.* qui rem Christiane tractat *variar. resolut. lib. 3. cap. 2 versic. illud sane, Paul. num 2. & Alber. in l. qui sub conditione, ff. de condict. & demonstrat.* vbi per eum text. dicunt, quod si tutor deposuit pecuniam ad lucrum apud campsorem, communiter eo tempore reputatum virum bonum, quod licet decoquat, & aufugiat, non est sibi imputandum, *l. si rei pupillaris. ff. de administ. tutor. Chassan. in consuet. Burg rubr. 6 § 6. verb. Den rendre, num. 11.* vbi consulit, vt tutor contrahat cum consensu matris pupilli & coniunctorum, *vt per gloss. l. 4. verb pupillo, C. de his, quibus vt indign. & ibi Paul. Ias. l. 1. C. de transact. ante fin. Boer. in consuet. Bitur. tit de iure person. § 7. col. 3.* Et quod dixi de campsore communiter reputato idoneo, sequitur Lupus *in repetition. rubric. de donat. inter virum & vxorem, in princip. num. 17. & in repet. cap. per vestras, in 7. illation. incip. septimo infertur, num. 2. Alber. in l. sed si, ff. de in integr. restitut. & in d. l. si tutor in verb. Tutor.* vbi dicit, quod tenetur dare ad lucrum pecuniam, nisi sit modica, *Laurentius Rodolphus in tractatu de vsuris, 2 part. quaest. 66.* vbi dicit, quod alias soluit pupillo quinque pro centenario. *Marianus Socin consil. 2. versic. circa tertiam quaestionem, Corneus consil. 243. circa primum. col. 4 litera K. lib 3. Barbat. consil. 91. colum 1 lib. 3.* vbi dicit, an teneatur de fuga telonis apud quem ad lucrum deposuit pecuniam. *Anchar. cons 330. col. 1. versic. similiter, Decius consil. 192. num. 3. Conar. variarum resolution. lib. 3. cap. 2. numer 2.*

Meminisse tamen † oportet, quod in Authent. *nouissime, C. de admin. tutor.* dicitur, quod vbi redditus praediorum pupillo sufficiunt, tutor non tenetur pecuniam foenerari, sed caute recondere. Sed re vera ex sacri iuris traditione tutor etiam ad alendum pupillum, non potest pupillarem pecuniam mutuo dare sub vsuris, *vt tradit Conar. lib. 3. variar res. 3. cap. colum 1.* solam debet licito foenori, scilicet emet redditus annuos, alias soluet interesse, *vt per Conar. vbi supra.* 93

Denique tutor † qui exactas pupilli nomine pecunias, non dedit foenori licito, tenetur ad vsuras, quod hodie est iustum interesse, *vt per Sot in d. versi. 2. num. 16. lib. 1* Idem si tardius dedit: nam tenetur ad vsuras medii temporis, *vt in l. tutor qui repertorium, §. si depone ff de admin tut* & si non habeat vnde soluat interesse, extra ordinem coercendus est, *vt in l.* [illegible] *obseruare ff de admin. tut.* Quinimo debet v[illegible], etiam finito officio, vsque ad diem quo tutelam reddidit, *vt in l. tutor qui repertorium, in fin. & in l. tutor pro pupillo § 1. cum l. sequent & in l. Lucius, §. qua, tu[illegible] ff. de admin. tut.* 94

Idem in tutoris † herede, qui tenetur ad vsuras pecuniae quae in eius manus peruenit, *vt in l. tutor §. pecunia quae in arca. ff. de admin. tut. & in l. cum* [illegible] *dimus. §. vsuras ff de fideius tut.* 95

Si autem in prouincia † diuersum & varium sit pecuniae interesse, semper in minus condemnandus est tutor. *L. tutor, § si depone, vers. ex caeteris ff de admin. tut. Roman. singul. 179. incip. iure hodierna, Lupus in repet. rubr. illat. 7. § 7.* [illegible] tutor in vl[illegible] conuertisset pecuniam, *vt ibi Lupus docet*, & [illegible] casibus exceptis *in dict. §. si depone*, sed certe [illegible] suras iure ciuili introductas, [illegible] non fo[illegible], [illegible] tantum interesse damni [illegible] & [illegible] tis, *vt post scribit Conar. dict. lib. 3. c. 2. & lib. 1. c. 2.* S[illegible] dum 96

dum autem non statim in culpa esse tutorem, si vbi primum suscipit tutelam non collocat pecuniam, datur enim ei a lege tempus sex mensium, *vt in l. si tutor constitutus, ff. de administ. tutor.* quod si dudum tutor fuerit, exigere & collocare debet pecuniã intra duos menses, *vt in l. tutor qui, §. vsura, ff. eod. titul.* quod si in vsus suos conuertit, non excusatur, quod duo menses lapsi non fuerint. *vt in d. §. vsura.*

Collocare autem debet (vtique si possit) *l. tutor qui, §. si post depositionem, ff. eod. tit. & l. cum plures, §. fi. ff. eod. tit. l. qui negotiationem, §. pen. ff. de admin. tutor. glos. in l. si tutor constitutus, & in l. tutor qui. §. vsura. ff. de administ. tutor.* Quid enim si soluit debita pupilli certe melius est quam emere prædia, *vt notat Paris. cons. 96. n. 36. lib. 3.*

97 Quid si tutor pecuniam † pupilli conuertit in suos vsus, præsumitur esse in dolo, & iudicatur prædo. *l. tutor qui repertorium, §. pecunia ff. de administ. tutor. notat. Angel. & Imol. in l. Pomponius, § ex facto, ff. de acquirend. possess. Alexand. in l. ex stipulatione. ff. eodem titulo. Ias. consil. 219. num. 2. colum. 2. lib. 2.* & debet soluere interesse, *vt per Bart. & Alex. in l. Diuus Seuerus. ff. ad l. Falc. dict. l. tutor qui repertorium. § si post, late Roman. cons. 139. Ias. cons. 219. col. 2. lib. 2. Gratus cons. 23 nu. 17. lib. 1.*

98 Quinimo si in suos † vsus conuertit animo furandi, potest accusari furti, *vt notat Petrus Iacobus in sua practica, titul. de action. & rationibus distrah.* Et quod tutor conuertens pecuniam pupilli in suos vsus, censeatur esse in dolo, scribit Soc. *cons. 159. num. 10. lib. 2.* Et quas vsuras pendat, vide Bald. *l. qui in fina, ff. de neg. gest. num. 1.*

99 Ad hoc autem † vt condemnetur, si non collocauit pecuniam in emtionem prædiorum, oportet probare, potuisse, attamen cessasse, & quomodo probetur, vide Bart. *in d. l. tutor qui repertorium, §. si post.*

100 Curare autem debet † tutor, vt pecuniæ quæ fœnori dantur idoneis collocentur nominibus, *l. si tutor constitutus, vbi Bar. & Alberic. ff. de administ. tut.* Quod si suam pecuniam bene collocauit, nõ est audiendus, allegans nõ potuisse pupilli pecuniam collocare. *l. tutor secundum dignitatem. §. non est audiendus, & ibi Bar. & Alberic ff. de admin. tut.* Debet enim pupillaria præferre suis, de quo supra dixi.

101 Tutor autem † negligens in emendo prædia, soluit interesse, *vt supra dixi, & notat Barbat. in cap. 2. de deposito, Lup. in dict. repet. rubr. allation. 7.* Imo hac de caussa si humilior sit, publicis vinculis continetur, & tanquam suspectus remouetur, *vt in l. 3. §. tutores, ff. de susp. tut. vbi Din. Bart. & Alb. notant.*

102 Huc accedit, quod † tutor non collocans pecuniam committit peccatum mortale, *auctore Syluest. in summa, verb. Tutor, Socin. cons. 2. nu. 12. lib. 1.* vbi dicit quod tutoris negligentia est peccatum mortale, *Aym. cons. 132. nu. 4.*

103 Notandum tamen, quod † non potest pecuniam pupilli conferre in aliquod exercitium (puta in societatem) nisi illud in vsu fuisset patri pupilli, *glos. in Authen. vt hi qui obligatas, §. si vero, argum. l. si negotia, ff. de negot. gest. Bart. in l. Titium & Mæuium, §. altero, ff. de admi. tut.* vbi vide, an tunc damnum vel lucrum pertineat ad pupillum, & vide Marian. Socin. *cons. 24. col. antepen. & penultim. & Soc. eius filium in cons. 24. num. 44. lib. 1.* eius enim videtur fuisse consilium, quod patri & filio inter cõsilia Mariani promiscue tribuitur. Et si tutor non est ita industrius, vt pater, non debet conferre rem pupilli in exercitium patris, *vt Bart. & Soc. notant, & vide Saly. et in Auth. 1. C. de admin. tut.*

104 Ita autem tenetur † pecuniam conuertere in vtilitatem pupilli, vt si rem pupilli obliget, & pecuniam in eius vtilitatem non conuertat, obligatio non valeat, *auctore Bart. per illum textum in l. si rem, C. si aliena res pignori data sit.*

Reputa igitur, quam sit improbus tutoris labor, qui præter animi prouisionem, & corporalis laboris intentionem, ciuili magistratui corpore pœnas dat, dum publicis vinculis continetur; atq; insuper infamis effectus & a tutela remotus, sarcit ex propriis facultatibus lucrum, pupillo cessans, quod eius pecuniam vacare permiserit. Quid restat amissa fama (possessione longe pretiosissima) quam vitæ componit *gloss. in l. iuxta, C. de manumis. vindict.* amissis facultatibus, quas hominis animam appellat Hesiodus? nimirum restat anima, sed & hæc capitali crimine perit, si Syluestro credimus *d. verb. Tutor.*

105 Scimus quidem, quod † quo maior est potestas eius, cui negotium aliquod committitur, eo maius est onus quod eius humeros premit, cum teneatur administrationem exæquare potestati, minus enim premeretur, si minus facere posset. Tutor autẽ censetur habere mandatum generale, cum libera, iuxta glos. communiter receptam, *in l. mandato generali, ff. de procur.* quam dicit communiter approbari Curt. iunior, *cons. 147. nu. 13. Bal. cons. 376. libr. 5. Angel. in §. actionum, nu. 37. Instit. de action.* & administrationem generalem habet etiam ad lites, *auctor. Bart. l. hec iura. ff. solu. l. inter bonorum. ff. de admin. tut.* Et propria auctoritate potest eripere pupillum de manu alterius, sicut maritus vxorem fugitiuam, *Aym. consil. 18. nu. 6.* Et quod habeat mandatum generale, cum libera, scribit *Ias. in l. iusiurandum, § si procurator, nu. 14. ff. de iureiurand. & in l. 1. col. 2. ff. de offic. procur. Cæsarius Alexand. cons. 22. col. fin. lib. 1. Bart. & Dd. in l. alia, ff. de aliment. & cib. leg.*

106 Et generaliter † in toto administrationis negotio, tenetur de gestis & neglectis, *vt in l. a tutore. ff. de admin. tut. Soc. cons. 2. nu. 4. lib. 1.*

107 Præterea tenetur defendere † pupilli caussam, nullamq; vtilem occasionem omittere. *l. tutoris præcipuum. ff. de admin. tut. l. si bonam, C. eod. tit.* Tenetur enim pupilli caussam defendere agẽdo & defendendo in iudicio, & extra, *Regia l. 17. tit. 16. p. 6. l. generaliter. ff. de admin. tut. & l. fi. in princ. C. eod. tit. l. cum qui, C. de procur.* Tutela enim est vis ac potestas in capite libero, ad tuendum eum qui propter ætatem se ipse defendere nequit, *§. 1. Instit. de tutel.* Quod si non defendat, remoueri potest a tutela, *Paul. in l. cum sit, nu. 8. C. de procur. & ibi Bart. & in l. fin. C. de admin. tut. l. cum qui, C. eod. tit. de procur.*

108 Adeo autem proprium † est tutori defendere pupillum, vt possit aduocatũ eius agere in caussa, quam aduersus eius patrem defendebat, *l. fin. ff. de postul. docet Specul. titul. de aduo. at. §. 1. numer. 19. vers. sed numquid Clericus.*

109 Hic autem defensionis labor † haudquaquam simplex est, debet enim tutor bonam fidem agnoscere, *l. quoties, §. sicut ff. de admin. tut. l. qui solidum §. etiam, ff. de leg. 2. Alb. in l. Præses, in fin. C. de transact. & in l. properandum, in prin. col. 12. vers. item si tutor, C. de iudic.* Quod si temere litiget, ipse condemnabitur in expensis, *l. non est ignotum, C. de admin. tut. Bart. &*

quoties. § si cui. ff. de admin. tut. late Ripa in l. si te non obtuisti, nu. 19 ff. de reiud. Abb. in c. reprehensibilis. n. 22. de appel. Ias. in l. omnibus § si procurator, nu. 21 ff. si quis ius dicen. non obt. imp. Aym. cons. 132. n. 8.

Alias generaliter defensio debet fieri expensis pupilli, *ut est Io. de Gemminiano consil. 55. n. 2* Et quod si calumniose litiget, sit condemnandus in expensis docet Bart. & F. b. *in d. l. non est ignotum, & in l. meminerint, C. unde vi. & in l. quem in solidum. §. etiam ff. de leg. 2. Bart. Bald. Salyc. & Ias. in l. iubemus nullam, C. de sacros. Eccles. Cap. Tolos. q. 40.*

110 Rursus tutor † tenetur exigere a debitoribus pupilli, ita ut si eius negligentia in exigendo desierint esse soluendo, teneatur ad sortem & vsuras, *l. si tutor constitutus, ff. de admin. tut.* Et apochae tutoris creditur de solutione sibi facta durante tutela, *l. Lucius. §. tutela, ff. de admin. tut. Raphael. Comens. cons. 14. col. ... Barbat. cons. 18. col. 5. vers. quarto facit, lib. 3. Tiraq. de retract. lib. 1. § 1. gl. 18 nu. 93.*

111 Et quod tutori † imputetur, si debitores pupilli potuit conuenire & exigere, & non exegit, probatur in *l. Chirographis ff. de admin. tutor.* etiam si debitor esset frater ipsius pupilli, *l. qui negotiationem §. penult. ff. de admin. tut.* vbi dicitur, quod alias tenetur ad sortem & ad vsuras, & probatur etiam *in l. si tutela. ff. eod. tit. & in l. tutor qui repertorium, §. competit, ff. de admin. tutor. & in l. cum quaeritur, C. eod. tit. l. tutores, in princip. & in §. adolescens, ff. eod. tit. & in l. debitoribus, C. eod. tit. l. 2. C. arbit. tut. l. Lucius in 2. § fin. ff. de admin. tut. Laomina, C. arb. tut. scribit Soc. cons. 2. incip. sequendo ordinem. n. 9. lib. 1. Marian. Soc. cons. 2. vers. circa secundum.* Si tamen debitores tales essent, vt ab eis exigere tutor non potuisset, etiam si non cessasset, & tunc nihil est, quod sibi imputetur, ita probatur in simili, *in l. tutor qui repertorium. § 1 ff. de admin. tutor. & in l. item, ff. mandat. late Bart. cons. 112. incip. carissime domine, Socin. cons. 283 n. 8 vers. secundum principa, opponitur, lib. 2.* Notandum tamen quod non tenetur exigere debitum, cuius exactio carior esset quam ipsa sors debita, *ita Bar. l. mediterranea C. de annon. & trib.*

112 Exigere autem non † solum a debitoribus, verum & a seipso tenetur, alias pupillum defendere, vt videtur, *l. generaliter, ff. de admin. tut. l. ita autem, §. debitor. l. quoties § si cui, & § si temporalis, ff. eod. tit.* sed an debitum naturale a se exigere debeat, vide Bar. & Dd. *d. §. debitor, & § si temporalis, Alber. in l. atque natura, num. 1 ff. de negot. gest.*

Rursus si pupillus ei aliquid debeat, debet sibi soluere, & a tempore morae vel negligentiae in sibi soluendo, vsurae desinunt currere, *l. quoties § si temporalis ff. de administ. tut. Paul. in l. tutor datus, num. 2. ff. de fideiussor.*

113 Quamuis autem tutor obligatus † sit auctoritatem interponere in caussis pupilli sui, tamen non tenetur pro eo praestare iuramentum fidelitatis, *vt notat Alvar. in c. si minor, si de feudo defuncti fuerit controu. in verb. quia admonaest. praestit. iur. fide. col. 6. vers. sed nunquid tutor,* Licet possit iurare si velit, *vt docet Bald. c. 1. §. nulla, titul. per quos fiat inuestitura.* Quando autem cogatur auctoritatem praestare, vide Bart. & Dyn. *in l. si tutor ff. de auct. tut.*

114 Praeterea tutor tenetur † locare matrimonio, & dotare pupillam suam, *Regia l. 9 tit. 11 part. 4. Ioann. Andr. ad Specul. tit. de instru. §. generaliter, col. 9. in ad ... incip. in dicta. l. quicquid, fol. 44. Alber. Bald. Angel. in l. qui sine vsuris ff. de negot. gest. Alber. in l. quicquid. C. arbit. tutel. Lupus in rep. cap. per vestr. n. § 3. num. 22. de donat. inter vir. & uxor. & dixi in tractata de non meliorando filiabus dotis ratione.* Et si dat plus quam valent facultates pupillae, de suo soluet, *l. 9. tit. 11 p. 4. l. cum post mortem §. 1. ff. de admin. tut.*

115 Rursus obligatio † administrandi non solum viget durante tutela, verum etiam ea finita, in his quae connexa sunt pristinae administrationi, *gloss. in l. tutores qui, post finem, ff. de admin. tut. l. tres tutores ff. de administr. tut. Bald. Paul. & Alexand. in l. tutors, C. de negot. gest. Alber. in rubr. C. vt caussa post pubertatem adsit tutor. Fulgos. cons. 182. col. 1 versic. nam videmus, Abb. in cap. ex parte, el. 2. col. 2. de appel. textus in l. tutor post pubertatem ff. de tutel. & rat. distrah.* vbi dicitur pristinam tutelae actionem in connexis durare post pubertatem, vt infra suo loco prolixius dicam.

116 Sic legimus, quod † si tutor appellauit, heres eius cogitur prosequi appellationem, quousque reddat rationem *l. si tutor ff. de appel. & ibi Alber.*

117 Praeterea si tutor † constituat actorem, suo periculo eum constituit *l. decreto, ff. de administ. tut. l. ita autem § gessisse ff. de admin. tut.* Deinde tutor officio finitu, litem ceptam exercere cogitur, *Imol. l. fin. nu. 14 ff. de appel. Angel. in § tutores, Instit. de oblig. quae ex quasi contractu. num. 4.* de qua re vide infra, *num. 133. 134. & 135.*

118 Auget tutoris labores, † quod tenetur seruare in sua persona pactum, quod fecit cum creditoribus pupilli, de qua re vide Alber. *in rub. ff. de pact. n. 15.*

119 Rursus, tutor † durante tutela non potest vectigalia conducere, *vt per Alber. in rubric. C. ne tutor vel curat.*

120 Deinde in toto † administrationis negotio, vt liquet, quantum tutor differat a ceteris administratoribus, notandus est textus insignis *in l. quaero. ff. de eo qui pro tutore neg. gess. ibi, Vt eo affectu negotia gerat, quo tutor gerere debet.*

121 Praeterea labor est, quod † adhoc, vt detur tutor, inquirendum est quos habeat mores *l. 5. tit. 6. lib 3 fori* & quas habeat facultates, nequ enim dicitur idoneus nisi tantum habeat quantum pupillus, *§. sed & propter paupertatem & ibi glos. Instit. de excus. tut. l. paupertas, cum gl. ff. eod. Ias. in l. fideiussor, n. 2. col. 2. ff. qui satisdar. cogant. & in d. l. constante, in n. 154 ff. sol. matr.* de qua re vide Bald. *in l. mulier, vers. respondet, col. 1. C. de iur. dot. gl. l. 9. tit. 16. p. 6.*

122 Deinde labor est, quod † etiam si tutores plures sint, omnes tenentur in solidum, *vt in l. si plures* & ibi notant & distinguunt Dd. *ff. de admin. tutor. & in l. 1. C. de transact. vbi late Alex. & Ias. Corn. cons. 91. col. 2. libr. 3.*

123 Rursus alii administratores † vnam rem administrant & aliam omittunt: deinde illam quam administrant, cum volunt omittunt, *l. si pupilli, §. videamus, ff. de neg. gest. vbi notant Paul. & Alber. idem Paul. & Bar. in l. Pomponius, la. 2 & in l. seq. ff. d. negot. gest. Alexand. in l. tutorem, C. eod.* at tutor omnia negotia & res pupilli, tam praesentes quam etiam eas, quae postea augentur, tenetur administrare, *l. quoties, § fin. ff. de admin. tutor.* Neque tutelae onus omittere potest, sed tenetur de gestis & de neglectis, *vt in l. a tutore C. de negot. gest. l. tres tutores ff. de admin. tut.* neque excusari potest, quod res pupilli sint in exteris regionibus, *vt supra dixi n. 89.*

124 Adeo autem † tutor non potest deserere administrationem, vt etiam si non sit legitime datus, non possit

posset eam deferere, donec faciat alium legitimum da- ri. Ita docet Bart. in l. tutores. §. curator, num. 2 versicul. vltimo nota, ff. de administr. tut. per illum textum.

125 Præterea labor est, † quod nomine proprio accusetur, cum res pupilli id exposcit, quod intellige, vt per Ananiam in c. cum dilectus, col. 7 vers. & tamen dubium an tutor debeat nomine proprio accusare, num. 20. de calumniator.

126 Labor † etiam censendus est, quod non potest alienare rem pupillarem, absque iudicis decreto. & vtilitatis & necessitatis probatione, vt in leg. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eorum.

127 Deinde tenetur † ad solutionem precii, quod accepit, pro re pupilli, nisi fuerit conuersum in vtilitatem pupilli, l. pr. adorsum C. de prod. minorum, l. 3. §. delni. ff. quando ex facto tutoris. gloss. & DD. l. final. ff. si quis cautionib. Boer. decis. 80. n. 6.

128 Rursus, † licet tutor vendens, non teneatur de euictione, vt per Bal. & DD. in l. 1. C. creditor. euict. pign. non debere. Iacobinus a Sancto Georgio, in l. fin. num. 4. Cod. de fert. Corn. consil. 72. col. 1. lib. 4. Bart. in l. alio. ff. de alimen. & cib. leg. attamen, si nomine proprio, se & bona sua obligauit, tenetur de euictione, l. & si quem. C. de præd. minor. Boer. decisio. 80. num. 6. Ad similitudinem eius, quod dicimus in marito rem dotalem vendente, & eius euictionem promittente, quod tenetur de euictione, vt per Bart. Bald. & Alber. in l. cum lex ff. de fidiuss. & in l. procuratore qui de euictione. & ibi Bart. & DD. ff. de procur. & quando tutor teneatur pro obligationibus nomine pupilli factis, vide Alber. in rubr. ff. de adminsitrat. tutor. num. 5.

129 Præterea † vide qualis sit labor tutoris, quod nō potest persuadere alicui morienti, vt sibi relinquat, quod pupillo relinquere volebat. Ita sentit gloss. in cap. quicunque, 12. q. 4. Hæc fuit opinio Martini Semiani, quem referunt Alberic. & Salicetus in l. quicquid, C. arbitr. tut. Et hinc opinionem sequitur, & appellat æquiorem Barbat. de præstantia Cardinalium qu. 3. num. 30 verss. sed in veritate, mouetur, quoniam cum tutor iuret vtilia pupillo facere, & inutilia prætermittere, vt in l. fin. §. omnium, C. de administr. tutor. non debet facere, vt sibi relinquatur, quod testator vult relinquere pupillo. Rursus mouentur, quoniam tutor non solum tenetur de damno illato, verum etiam de lucro omisso, vt in l. quicquid, C. arbitr. tutel. neque debet prætermittere occasionem pupillo vtilem, l. si bonam, C. de administr. tutor. Postremo adducunt Authent. vt nulli iudicum. §. & hoc per omnia, collatione 9.

Reperio tamen quod contrariam sententiam, probat glossa, in d. l. quicquid, & in l. pupillorum, Cod. de administr. tutor. sequitur in l. quaeunt, num. 55. ff. de reg. iuris. Sic Cynus, & Salic. & Alber. in d. l. quicquid, dicunt, quod si tutor blando sermone induxit testatorem, vt sibi relinqueret, quod pupillo relinquere volebat quod, nihil illicitum facit, argument. l. fin. C. si quis aliquem testari prohibuerit, secus si dolo, vel fraude cum illo egerit: mouentur, quoniam non debet vtilitatem pupilli præferre suæ, vt in l. videamus, § sed ne: tuteres, ff de adult. vt rand gloss. in l. quicquid. C. arbitr. tutel. nam id quod supradixi, quod tutor tenetur vtilitatem pupilli præferre suæ, verum est in dubio, secus vbi constat, quod si faciat commodū pupilli, non potest facere suum: tenetur Cyn. Alber. & Salic. in d. l. quicquid, & ita sunt intelligēda, quæ supra dixi num. 19.

Mihi videtur distinguendum aut enim tutor persuasit sibi relinqui legatum, & persuasit testatori, qui illum in testamento nominat tutorem; & tunc cum nondum ierauit, neque tutor sit viuo testatore, non video probabilem dubitandi caussam, quominus omni persuasione vti possit: si tamen postquam est tutor persuadet alicui morienti, vt sibi relinquat, quod pupillo volebat relinquere, & profecto non auderem discedere ab opinione Cyn. Saliect. & Alberic. cum quibus sentit Ioannes Andreæ, in additionibus ad Speculat. titulo, de iudicis; §. generaliter. versiculo sed opponitur. in add. tione, incip. prealleg ata lege quicquid. Quamuis enim, tutor debeat curare vtilitatem pupilli, intelligitur in re quæ iam est pupilli, vel in acquirendo lucrum, cum eius pecunia pupilli, hic autem non omittit lucrari cum pecunia pupilli, neque suum commodum debet spernere, vt pupillus id acquirat. Illud tamen addiderim, quod fraudem tutoria iudicabo quodcunque mendaciolum, quod exaggerans facultates pupilli, vel eius mores infectans, morientem procliuiorem reddit, ad legandum sibi, & non pupillo: de hac re vide Alber. in l. Lucius, §. Sempronia, ff. de legat. 2. & vide Felin. in capit. cum deputati, numero 10. de iudic. Barbatius, de præstan. Cardinal. in 3. quæstion. 1. partis, num. 28. versiculo, sed si contrapartitela.

Labor † etiam est, quod empta a tutore præsumuntur de bonis pupilli, vt late dicam infra suo loco. 130

Est † etiam labor quod tenetur de fructibus perceptis & percipiendis, vt per Alber. in rubr. ff. de admin tutor. n. 27. 131

Præterea labor est, † quod cum pupillo non videtur habere posse commercium, neque enim ipse, vel aliquis de eius familia, aut interposita per eum, persona, potest cum pupillo contrahere, l. 1 post princip. l. pupillus. § item ipse, ff. de auctor præst. nisi minor, minor factus contractum cōprobauerit, vt in dicto § item ipse. sunt tamen aliqui casus in quibus contrahere inter se possunt; puta quando tutor emit palam & bona fide rem pupilli, quæ vendebatur, l. tutor rerum, & ibi gloss. Bartol. & Doctores ff de administrat. tutor. & in l. si empti. §. final. ff. de contrahen. d. emption. late Bartolus leg. pupillus. §. final. ff de auctore præstand. Alexander & Doctores in leg. si quis aria, numero quarto ff. si cert. petat. & in l. prima, §. fuit quæsitum, ff. ad Trebel. 132

Deinde † labor est, quod tutor etiam post pubertatem assistere debet defensioni caussarum pupillarium, si necdum rationem reddidit, neque rē ad curatorem transtulit, l. vna. & ibi Alber. & DD. C. vt caussæ post pubert. adsit tutor. 133

Præterea, labor † est quod etiam post pubertatem, finita tutela, tenetur de periculo rei pupillaris, nisi minorem instanter moneat, vt petat curatorem, vel ipse pro eo petat, l. admone. Cod. qui petant. tutor. l. ita. §. si tutor. ff de administr. tutor. & l. a tutoribus, § 1 ff eodem titulo. quare meminerint tutores, vbi primum tutela finitur, petere minori curatorem, alias non liberatur, & si quid interim perit tenetur, an- 134

ctore Fabre, in l. 1. Cod. vt caussa post puber. Angel. in § fin. Instit. quib. mod. tutel. fi. Alber. in rubr. ff. de administr. tutor. num. 5 glos. in l. 12. titul 16. part. 6. verbo Deue durar Boer. in consuetudin. Bituricens. tit. de iure persona § 8. col. 2. Chassan. in consuetudin. Burgun. rub. 6. §. 4. verbo E tage, n. 2.

135 Quare licet tutor desinet † esse tutor, pupilli pubertate, tamen si lis in prima instantia, vel instantia appellationis pendeat, tenetur eam prosequi, si cepta fuit, tutela durante, nisi de curatore adulto prouideri fecerit, *vt in d. l. ita, §. pen. & § fi. & vtrobiq; Bart. ff. de administr. tutor. & ibi Alexand. in additione, & in dicta l. 1. Cod. vt caussa post puber. ad ff. tutor. & in dict. l. admoner. & ibi DD. C. qui pet. tutor. Boer. dicto §. 8. col. 2.*

136 Vbi † rem extendit ad rectorem ecclesiæ, & ad syndicum, vel procuratorem fabricæ ecclesiarum, vt finito eorum officio teneantur petere alios subrogari, *vt docet Bartolus in l. fin. §. fin. & in leg. negotiorum, § fin. ff. de appellatio. Innocen. in cap. gratum, de*

137 *officio deleg. Rota. decisione 377. Chassan. in consuetud. Burgund. rubrica 6 §. 4. fol. 216. supra citato Ioan Constant. in leges Regias art. 131 col. 2.*

138 Auget laborem, quod si negligens est, præsumitur esse in dolo, ii enim qui ex officio tenentur aliquid facere, si negligenter se habeant, in dolo esse præsumuntur, *vt scribit Anchara. consil. 158. incip. ex narratis in facto, col. 6. Socin. consil. 2. col. 2. num. 10. libr. 6.* vbi dicit, quod negligens, reus est peccati mortalis, *Aymon. consil. 132. n. 4.*

139 Rursus † negligens remoueri potest a tutela, & ab omni alio munere, imo remoueri non solũ potest, verum etiam debet *l. 1. ff. vbi pupil. educ. debeat., l. fin. C. de administr. tutor. l. fin. tit. 18 part. 6. Rom. cons. 80. confirmanda, & cons. 418. incip. in terminis, in secundo dubio, Corn. cons. 183. col. 1 li. 4.*

140 Idem in † executore testamenti, *Roman. vbi supra. Paul. cons. 332. incip. viso testamento Michaelis, in 3. dubio, lib. 1. & cons. 437. incip. super dictis quæsitis, in tertio dubio, liq. 2. Aymon. cons. 132. n. 3.*

141 Idem † in simplici procuratore, est enim remouendus a iudice, etiam nemine petente, si sit negligens, *l. eum qui res agit hæredum, C. de procur.* quam tãquam ad hoc insignem citat Roman. *d. cons. 437. in secundo dubio.*

142 Tutor † autem remotus ob dolum, infamis efficitur *l. fin. C. de susp. tutor. & ibi omnes DD Anania. c. licet Heli, de Simonia, textus in §. si suspectus Institut. de susp. tutor. & ibi doctores.* Et an ob latam culpam remotus, sit infamis, vide glos. *in dicta l. fin. C. de susp. tutor. l. fi. tit. 18 part. 6 l. si suspectus ff. eod. melius in § suspectus. Inst. eod.*

143 Remoueri † autem potest tutor, etiam ob leuissimam caussam, *vt per Bart. in l. fin. ff. de suspect. tutor. Afflict. decisione 207. nu. 3. Bald. in l. qua fortuitis, col. 8. C. de pignor. act.*

His accedunt plures pœnæ, malis tutoribus a iure impositæ, quas enumero infra c. 13. si enim atrocia aliqua in tutela admiserit grauiter punitur, *l. 1 §. fin. ff. de susp. tutor.*

144 Et remoueri † potest, propter generalem suspicionem *Abb. cap. accepimus, num. 8. de purga. canonic.* Neque oportet inserere caussam remotionis, *vt per Abbat. cap. examinata, num. 9. de iudic.* Et iudex ex officio inquirere potest, an sit suspectus, *vt per Spec. in tit. de offic. omn. iud. § 2. vers. item reperitur, nume. 14. in fine, & dissipans remouetur, vt per Afflict. decis. 207. Goz. ad cons. 68. n. 3.*

Deinde, suspecti postulari possũt a quolibet de populo, *l. 1. §. consequens, & l. impuberibus. ff. de susp. tutor.* & an suspecti accusari possint ante gestionem, vide Bald. *l. omnia §. item solent ff. de offic. præfect. vrbis.*

Et an suspicionem † in tutore arguat recusare? Aretinus quod sic, *cons. 29. col. 6 vers. præterea si ibi gereret. & cons. 66. col. 8. vers. præterea si ibi ageret. Corne. consil. 183. col. 1. libr. 4. Aymon, cons. 132. n. 7.* 145

His accedit † quod tenetur de dolo, & culpa lata, & leui, *vt in l. quicquid, & ibi notat glossa, Bald. Alber. & Sal. C. arbitr. tutel. Faber. & Angel. in §. suspectus, aduersus glossam, ibi Inst. de suspect. tutor. Ang. in §. actionum, n. 40. Inst. de act.* 146

Quamuis † in negotio exigendi debitores pupilli solum teneatur de lata. *A. ex. cons. 104 num. 3 lib. 4. textus in l. 2. & ibi Salic. & Bald. C. arbit. tutel. Bart. in l. chirographis n 3. ff. de administ. tut.* 147

Dolus tamen. † vel culpa seu negligentia, in administrando, non præsumuntur, & allegans tenetur eã probare, *auctore Bart. l. tutor. qui repertorium, §. quo post & in l. cum plures §. fin. ff. de admin. tuto. Marianus Soc. cons. 149. col. 1. vers. tertio & vltimo.* Quod in omnibus allegantibus negligentiam generale est *vt per Bart. & recentiores, l. si ab hostibus, § si vir ff. sol. matrim.* 148

Auget laborẽ, † & stringit obligationem, & peculiare priuilegium inducit, quod bona tutoris tacite sunt hypothecata pro administratione *l. pro officio, C. de administr. tut.* & in bonis prælati notat Anania *in cap. qualiter & quando, el segundo, r. 33. de accus.* 149

Quod † procedit, etiamsi tutor inuentarium non fecerit, vel solemnia non seruauerit. Non enim melioris conditionis esse debet nulliter administrans, quam vtiliter gerens, quo argumento ita colligit Aretin. *consil. 29 colu. 1. Capicius, decisione 129. num. 3. Bald. in l. cum pater, n. 2 ff. de negot. gest.* 150

Et confirmatur, † nam bona protutoris etiam sunt tacite obligata, *gloss. in l. debitus ff. de priu. credit. & dicam infra capite De protutore.* Et a quo die bona sint tacite obligata, an a principio, an vero a die malę administrationis, vide Marian. Socin. *cons. 62. vers. circa secundam quæstionem.* 151

Postremo † tutor tenetur rationem reddere, *l. 1. §. officio, ff. de tutel. & ratio distrahen.* Non enim solũ tutor, verum & quilibet administrator tenetur administrationis rationem reddere, *vt docet Iacob. de Arena, in dicto §. officio, & ibi Baldus. Romanus, consil. 414. incip. quo ad primum, in prin. & consil. 168. incip. circa primum quo quæritur in tertio dubio,* vbi loquitur in fratre maiore, qui administrauit, quod debet rationem reddere. Idem scribit Abbas *cons. 12. incip. vt clare materia liberatis, in sexto dubio lib. 1.* vbi dicit qualis debeat esse ratio fratris, & vide Soc. *cons. 97. 1 apto, n. 5 lib. 2.* 152

Vbi dicit † quod ita et debet etiam reddere rationem, de his quæ gessit viuo patre, *vt per Abbat. d. consil. 12. in 6. dub. libr. 1. Idem notat Raphael Comensis qui sequitur in patruo cons. 87. incip. in casu præmisso in principio.* & probatur in *l. rationes & in l. aduersus, C. de fide instrum. notat Decius, cons. 178. in caussa quæ proponitur, n. 1.* 153

Et id † generale est, vt administrans cum mandato, vel sine mandato, teneatur rationem reddere, 154

in no-

vt notatur in Clement. 2. § illi etiam de religio. domib. & in l. si procuratorem. § 1. ff. manda. & in l. 1. & in l. item verum. § decuriones, ff. quod cuiusque vniversi. nomin. scribit Socin. consil. 2. n. 5. column. 1 lib. 1. Villico enim dicitur in Euangelio: *Redde rationem villicationis tuæ.*

155 Adeo autem tutori incumbit rationem reddere, vt neque pater, neque mater, excusentur, si filiorũ tutores sunt *l. 3. titulo De la guarda de los huerfanos, libro 3. Fori. notat Bald. in l. si superstite, Cod. de dolo, & in l. licet, Cod. ad leg. Falcid. & in l. cum oportet, § fin. C. de bon. quæ lib. l. fin. tit. Præst. Cod. de transaction. Bald. in l. fin. qui ff. de tut. & curat. dat ab his Angel. in Authent. de nupt. § sancitum, Aretin. l. fin. § 1 col. fi. ff. de verbor. obligation. Socin. consil. 2. column. 3 n. 7. lib. 1 & consil. 76. col. 6. lib. 3. vers. capio nunc. Chass. in consuet. Burgund. rub. 6. § 6. verbo Den rendre, n. 1. Gerardus sing. 84.* [illegible] secus sit quando pater possidet bona filii ratione patriæ potestatis, de quo vide *Chass. d. rubr. 6 § 7. n. 5.*

156 Et executor datus in vltima voluntate reddit rationem *Gerardus sing. 84.*

157 Denique hoc est regulare, vt omnis administrator teneatur rationem reddere, *vt scribit Gerardus d. singulari, 84. Chassan. in consuetudinibus Burgund. rubr. 6 § 7. n. 3. ad finem. Francisc. Marc. decis. 441.*

158 Neque solum pupillis factis maioribus, verum etiam agnatis eius heredibus reddenda est ratio, *l. si pater, & ibi Bald. C. commun. de successio.*

159 Tutor autem rationem reddere debet, etiamsi nõ sit in vsu rationis redditio: non enim valet consuetudo, quod tutor non teneatur reddere rationem, *vt valet Afflict. in constitution. Sic he. quæ incipit in necibus, in fine, lib. 3. Chassan. in consuetudin. Burgũd. rubr. 6. § 6 verbo Den rendre n. 20.*

160 Quinimo † tenetur reddere rationem, etiamsi ei remissa sit rationis redditio, etiamsi remissio fiat, dicendo quod testator legat ei totum illud, in quo cõtigerit condẽnari, nihilominus [illegible] reddere debet quicquid apud eũ fuerit ex rebus pupilli, tenetur[illegible] de dolo, non obstante legato. [illegible] amplissimis verbis [illegible], vt pluribus [illegible] concludit *Alexander consil. 82 incip. [illegible] numero 8 libr. 4 [illegible] adfert. in l. [illegible] Cod. de fideicommiss. Decius consil. 178 [illegible] numero 3.* vbi dicit hanc esse commu[illegible] opinionem. *[illegible] in consuetudinibus Parisiens. [illegible] § [illegible] gloss. 6 numero 20. Aymon [illegible] consil. 193 num. 4. lib. 1. Decius consil. 418. & consil. 340 & [illegible] 707. column. 8. Ancharanus consil. 127 [illegible] in dubio. Fulgosius consil. 103. incip. [illegible] Angel. consil. 175 incip. [illegible] Statuto. S[illegible] consil. 90 & 110 [illegible] consil. 80 [illegible] & intellectis. in secunda d[illegible] Decius* qui hanc [illegible] communem, *cons. 192. num. 4* vbi prudẽ[illegible] [illegible] docto[illegible] [illegible] vel [illegible] non solũ [illegible] obligationem reddendi rationem, verum etiam [illegible] nnem in [illegible] [illegible] *De [illegible] cons. 199. num. 19. lib. 2 [illegible] num. 25. num. [illegible] lib. 1.* [illegible] [illegible] tutori [illegible] [illegible]

Quoniam etiamsi † facta sit liberatio generalis, cum iuramento, tutor tenetur denuo computare, & rationem reddere, si constet priorem computationem aut fuisse erroneam, aut non plenam: *ita Ias. cons. 219 nu. 2. lib. 2. Anchara. cons. 331 incip. visa facti narratione.* 162

Vbi rem extendit, etiamsi minor cum auctoritate curatoris, & decreto iudicis, fecerit generalem liberationem tutori, & asseruerit rationem administrationis sibi fuisse redditam, & insuper iurauerit, adhuc enim ex his non liberatur tutor a reddenda ratione administrationis, *Socinus consil. 159. num. 11. lib. 2. consule eum*, ego enim ab his euolare cupio, & ad legis interpretationem lubens propero, hæc tantum lectori indicasse sufficiat. 163

Non hic addam † quod liberatio nihil operatur, quoad ea quæ dolo tutorum sunt occultata, vel adultis ignorata, *l. tres fratres l. emptor, § Lucius, ff. de pact. vtrobique Ang. & Paul. Ias. d. cons. 219. n. 2 lib. 2.* 164

Et quod si ratio non est sufficiẽter reddita, quod iterum reddi debeat, late docet Socin. *consil. 159 nu. 11. cum sequentibus lib. 2. & notatur in l. 1. Cod. de erro. calcul. Ioann. Andr. Ioann. Monach. & Archidiac. in capit. 1. de clerico ægrotante, lib. 6. & ibi Dominicus & Imol. in Clement. cum contingat de religio. domibus Paris. cons. 96. incip. in præsenti casu, num. 3. libro 1. Socin. cons. 92. lib. 4.* in quibus locis tractatur ex quibus appareat dolus, Aliud enim est cõfessio redditæ rationis, aliud reuera redditam fuisse, si enim reuera reddita non est, reddenda est omnino non obstante liberatione. 165

Meminisse † tamen oportet, quod si tutores plures sint, vnus non potest reddere rationem sine altero, ne ratio diuidatur, cum simul tota reddi debeat ab omnibus, vt asseuerat *Bald. in l. si plures, C. de cõd. insert. Chassan. in consuetudin. Burgund. rubrica 6 § 6. verbo Den rendre. num. 1.* Quod intelligendum, nisi vni commissa sit administratio, argumento eorum quæ dicam infra capite *De pluribus tutoribus.* 166

Deinde tutor tenetur † reddere rationem, etiam non requisitus, prout sentit glossa *in verbo singulis in [illegible] in Clement. quia contingit de religio. domibus*, quam esse communiter receptam, testatur Socin. *cons. 92.* 167

num.17. vers. praeterea, lib. 4. nam ipso iure cõstituitur in mora, *vt dico infra n.176.*

168 Instrumentum tamen, in quo tutor ꝓmisit reddere rationem, cum consignatione reliquorum, non habet executionem paratam, vt probat Alex. *cons.192. incip. visis narratis, per totum, lib.4.* sed via ordinaria id petendum est: offerendo enim rationem, excludet viam executiuam, vt in simili scribit Rodericus *in l. post rem, in declaratione legis Regiae ff. de reiudic.*

169 In ratione † autem administrationis, primo inuestigatur, an fecerit inuentarium, *vt per Dec. cons.178. num.1. & cons.192.* Est enim inuentarium caput omnium rationum, *vt inquit Curtius senior, cons.66. column.8. vers. secundum articulum.* Et hoc videtur significare, quod doctores dicunt; quod tutor prius debet ostendere introitus, quã exitus, ita enim scripsit Nicolaus Neapolitanus, *in l. spadonem, §. ratiocinatio, ff. de excusat. tutor. Bertachinus Firmanus in tractatu de Episcopo, lib.4. 6 parte, qu.29. Platea in l.1. in fine, C. de apochis, publ. lib.10.* quanquam verosimilius est, doctores significare quod in reddenda ratione, prius sunt excutiendi quanti sint redditus, & res pupilli, & deinde examinandae impensae, quas tutor reputat.

170 Obiter autem illud nota; quod confessio redditus, non praeiudicat tutori donec acceptetur impensa, & econuerso, *l. cum quaeritur, ff. de administr. tutor. scribit Platea in l.1. in fine. num.9. C. de apoch. public. lib.10. citans glossam in l. Thais, §. libertatem, ff. de fideicommiss. libert. Chassan. in consuetud. Burgund. rubr. 6. §.6. verbo, de arendre, num.19.* quod durius est, cum confessio etiam ab eodem homine dictata, diuidi possit, si possibile est, *vt late per Bart. l. Aurelius. §. idẽ quaesiit, ff. de liber. legat. Ias. in §. item si quis postulante, Instit. de act.*

171 Secundo † tutor exhibere debet librum rationũ omnis administrationis rei pupillaris, *l.1. §. officio, ff. de tutel. & ratio distrah. l. qui sub conditione, ff. de condit. & demonstrat. l. si statu libera, §. fin. ff. de statu lib. scribit Decius consil.178. num.1. Bald. cons.353. incip. ad euidentiam praemittendum, lib.1. Roma. cons.118. incip. quoad primum, in secundo dubio, & cons.413. incip. quoad primum in quo quaeritur, in principio Ias. cõs.29. col.2. lib.2. Socin. cons.159. num.18. lib.2. et ex ins in l. fin. § inter cetera, & ibi Bart. ff. de liber. legat. Gozad. consil. 17. lib.2. Decis. Delphin. noua, 413. & 415.*

172 In his locis † late docetur tutorem teneri facere librum rationum, quod si non fecerit, iuratur in litem aduersus eum, censetur enim esse in dolo *arg. l. si quis ex argentariis, § penultim. ff. de eden. & ita docet, Roman. d. consil.413. incipiente quoad primum in quo quaeritur, Afflict. decis. 366. num.3. Corn. consil.196. column. fin. litera H. lib.3.* Et videtur probari, *l.1. § officio, ff. de tutel. & ratio distrah. Imol. & Anton. in c. cũ in officiis de testam. Bald. in Auth. licentia, C. de Episc. & cleric.* Et significat Dec. *consil.178. num.2. versic. & casu, Socin. consil.159. num.3. lib.2. Gozad. consil.17. col.2. Bald. in d. §. officio, l.1. ff. de tutel. & ratio distrah.* & ibi Bart. addit quod ita praesumitur dolus, aduersus non conficientem librum rationum, sicut aduersus non conficientem inuentarium, & ex vtraq; caussa defertur iuramentum in litem, *Angelus consil.277. idem sequitur Anchara. cons.317. Ias. cons.219. column.2. libr.2.*

In libro † autem administrationis scribere debet 173 debita, & credita, & omnia negotia pupilli, *in dict. l.1. §. officio, & ibi doctores. Bart. cons.150. cum praedicta examinarem, in fine, Ias. cons.219. col.2. lib.2.* Et scribendi sunt fructus, & redditus qui percipiuntur ex bonis, *vt notat Bart. in d. cons.150. Decius consil.178. num.1.* Nam & in fructibus tenetur tutor diligentiam adhibere, *vt tradit Bart. in l.1. C. de cond. in public. horr. lib.10. & in l. iubemus, Cod. de erogat. militar. annona, eod. lib. Roman. cons.425. quoad primum. Socin. cons.159. num.1. lib.2.* Et debet fructus vendere, & ex pecunia emere redditus annuos, ad vtilitatem pupilli, *vt dixi supra num.92.* 174

Rursus † Anchara. *in cons. incip. sordide, & perniciose nimis.* Inquit, quod non faciens librum rationum censetur esse in dolo, & quod in libro rationum omnia sunt late, & sigillatim scribenda, & nõ in summa, *argum. l. cum seruus, ff. de condit. & demonst.* quoniam singulis specificatis, veritas constare poterit, & ita dicit scripsisse Bart. *consil.150. incip. cum praedicta examinarem.* Vbi dicit, quod liber rationũ, debet ita esse conscriptus, vt omnia singulariter inferantur & annotentur, puta ex tali fundo, & ex tali colono, tantum tali anno redditum est: allegat *l. antepen. ff. de cond. & demonstrat.* & addit, quod qui aliter reddit rationem, non videtur reddere, cum intelligi non possit, *l. argentarius, §. edi. ff. de eden. l. antepen. ff. de cond. & demonstr.* vbi Paul. eam notat, ad rationem quam tutor exhibere debet, & tradit late, & accurate; Socin. *consil.159. in praesenti consultatione. num.4. lib.2. Anchara. cons.317.* vbi dicit, quod praecipuum tutoria officium est, libros rationum seriatim conficere, ita vt accepta, & data, & introitus, & exitus, exacte & facile distingui possint, & non perfunctorie, & quod qui aliter facit, est in dolo praesumpto, quoniam dolus est omittere id, quod facere debeas, citat *l. duos, ff. manda. & cap. cum aeterni, de re iudicata, in 6.*

Sic deputati ad scribendum redditus reipublicae, puniuntur si non perfecte scripserint, quae ad eius manus peruenerunt, *l. excellentia, C. de erogatio. militar. annona, lib.12. tradit Bald. in l. vbi exigitur, ff. de eden. Socin. d. cons.159. n.9. lib.2.*

Praeterea † Angel. *cons.277. incip. inter alimentauit pupillum,* inquit, in tertio dubio, quod impossibile est, reddi rationem, nisi ostendatur liber, in quo contineantur accepta, & data, & introitus, & exitus: 175 oportet enim (*vt ipse inquit*) rationes offerre legendas primum, deinde computandas, vt examinari possint imputationes, probe ne, an improbe referãtur accepta, & data, *argum. l. cum seruus, supra citata.* Nam cum necesse sit rationẽ reddi a capite, *l. argẽtarius, §. edi. ff. de ed.* quomodo caput medium, & finis elucebunt rationibus in libro non descriptis. Et scribit Ang. *cons.195. incip. in Dei nomine, quoniam in facto assertum est, Anchara. d. cons.317. Ias. cons.2. [illegible] libr.2.*

Deinde † Bald. *in l. cum testamento, Cod. de [illegible] manumiss.* dicit, quod redditio rationum [illegible] complectitur, codices edi, calculum poni, [illegible] reddi, culpã purgari solutione. Praeterea deb[illegible] dere rationem, etiam non requisitus. Paul. *l. si [illegible] quam, ff. rem pup. salu. fore. Socin. consil.92. numer. [illegible] libr.4. glossa & doctores in Clemen. quia contingit, de re[illegible] lig. domib.* 176

Deinde

177 Denique ratio † realiter, & cum effectu est reddenda, & a cap. *l. argentarius, § edi. l. si quis ex argentariis, §. rationes. ff de eden.* Et calculatio necessaria est, alias nō potest vere reddi ratio, & liberatio facta absque calculatione, nihil valeret: *vt supradixi, num ero 162. scribit Anchara. conf. 33. Paris. consil. 90. numer. 5. lib. 1.* Et ex breuitate temporis præsumitur rationem exacte redditam non fuisse, quid enim si tempus adeo breue fuit, vt impossibile esset fieri calculationem, certe liberatio nil prodest: *vt notat Paris. d. nu. 3. & dixi supra, n. 162.* Et debet reddere rationem eius, quod tutor administrare debuit, nec administrauit: atque eius, in quo tutor ex caussa fideiussionis pupillo adstringitur, *l. pater, l. heredes, l. aduersus, C. de hered. l. aduersus, C. de hered. tuto. Rom. cons. 413. col. 2.*

178 Non enim † sufficit soluere reliqua, sed præcise est computanda ratio, *vt in l. non solum, §. is qui. ff. de liber. legat. notat Ias. cons. 219. lib. 2.* Et tutor qui aliqua supprimit in libro rationis, præsumitur habere animum furandi, *l. si pupillus, § sed et si quis, & ibi Bart. ff. de neg. gest. Ias. consil. 219. col. 2. lib. 2. Aret. l. Pomponius. §. accessionis, num. 37. ff. de acquir. possession.* Et non dicitur reddidisse rationem, qui non soluit reliqua, *l. non solum, §. is qui reddere ff. de libe. legat. Angel. cons. 175. textus in l. cum seruum, ff. de condit. & demonstr. l. si statu libera. § fin. ff. de statu liberis, l. cum testamento, ff. de testam. manum.*

179 Deinde liber † rationum non solum faciendus, sed exhibendus, & adulto tradendus, *l. si §. inter cetera. & ibi Bald ff. de libe. lega. l. si cum liberras, l. cum seruus, ff de cond. & demonst. Bart. l. 1. §. officio, ff. de tutel. & ratio distrah.* Quod si non tradit minori librum, præsumitur dolose administrasse, *vt per Ias. cons. 219. libr. 2. Anchara. cons. 307. incip. in caussa qua vertitur, col. 2. alias est. 317. Socin. conf. 159. col. 1. lib. 2.* & iurari potest in litem, *vt notat Alexand. cons. 74. n. 2. lib. 7.*

180 Et dicenti, se librum † fecisse attamen perdidisse, non creditur nisi probet casum, quia eius officium erat, librum facere & custodire diligēter, quare præsumitur librum supprimere, non autem amisisse, argumento eorum quę notantur *in l. si quis ex argentariis, § pen. ff de eden. & in l. cum ita legatur, §. species, ff. de leg 3. scribit Socin. cons. 159 incip. in præsenti numer. 5. lib. 2. Anchar. cons. 317. in caussa, col. 3* Gratus consil. 23. *incip. in caussa illustrium comitum, num. 20. lib. 1.* Quoniam cum aliquis tenetur custodire, non statur eius iuramento, quod rem custodiendam amisit, sed casum probare debet, *vt per Felin. in cap. accepit de fide instrum. notant Gratus, & Socin. in locis supra citatis.*

181 Et librum † rationum tenetur tradere, non solū ipse tutor, verum etiam eius heres, *textu tradita per Franciscum Marcum, decis. 14: sextus in l. 1. & 2. C. de hered. tutor.* Et si tutor, cum illum habeat, nō exhibet, censetur esse in dolo, & aduersus eum potest iurari in litē, *vt docet Alex. cōs. 74. n. 2. lib. 7. & cons 63. lib. 1. & cons. 164. lib. 5. & cōs. 62. li. 4. Mol. in consuet. Paris. §. 6. gl. 6.* Et an sufficiat exhibere librū, licet cum actualiter nō tradat, vide doctores *vbi s.* quibus adde Alber. *l. dissolute, C. de cond. ex lege, & in l. 1. §. officio, n. 1. ff de tutel. & ratio distrah.* vbi dicit, quod tenetur tradere.

182 Præterea nouiter inuenta, si non sunt posita in inuentario, debent poni in libro rationum, *l. finali, § tali, C. de cura. furios. Specul. titulo de instrument. edi. §. dicto, alias iuratur in litem, dicta l. 1. § officio, ff. de tutel. & ratio distrahend. & ibi gloss. & DD. Chassan. in consuetud. Burgund. rubric. 6. §. 6. num. 9. verbo den rendre* In libro autem rationum, omnia sunt suo loco distincte, dilucide, & particulatim describēda, tā recepta, quam expensa. Si enim explicite computentur, nō summatim sub duorum verborum inuolucro, cuiusque rei veritas elucebit. Neque bona esset hæc ratio; tantum accepi, tantum expendi: nisi sit particularia omnem successum rei gestæ explicant. Debet enim continere, a quo receptum, cui datum, & quantum; & ex qua caussa, & qua die, *Bartolus & Platea in l. comperimus, per illum textum, C. de naucul. lib. 11. & per l. apparitores C od. de exact. tribut. eodem libro 11.* Si autem omissio diei non pareret incertitudinem, omissio nil noceret, *Molin. in cons. Paris. n. 1. §. 6. gloss. 6. versic. den rendre, num. 16. Anchar. cons. 316. Soc cons. 46 col 2. lib. 1. Ias. cōs. 4. col. 2. & cōs. 14. col. 4. libr. 3.* Limita hæc in ratione fratris, præsertim nobilis, qui administrauit bona communia, non enim ita particularem & scrupulosam rationem reddere debet, *Abb. cons. 12. in 6. dubio. Socin. cons. 75. colum. 1. lib. 1. & consil. 40 num. 2. libr. 4.* dummodo dicat verisimilia, *vt per Molin. vbi supra, n. 18.*

Deinde, si non † restituit adulto instrumenta, potest aduersus eum iurari in litem, *l. aduersus, l. is qui. C. de in litem iuran.* 183

Et debet reddere rationem † fructuum & redditituum, secundum quod communiter percipi potuissent, *gloss & Bald. l. cum testamento, C. de test. am. manum. Dec. consil. 178. colu. 2. Chassan. vbi supra, num. 7. Roman. cons. 413.* 184

Postremo, ratio reddenda est plene & bona fide, *auctore Bald. l. penult. col. 7. C. de cond. inser.* 185

Et licet in inuentario sint scripta aliqua mobilia, tutor non tenetur ea exhibere, si probet illa esse corrupta, vel consumpta secundum naturam suam, *ita docuit Bartol. in lib. 12. l. quod ad præsens. Cod. de muril. Alexand. cons. 45. column. 3. lib. 1. Affl. constitut. Sicul. incipient prædecessorum, in fi.* & rationes probāt aduersus tutorem, *l. aduers. C. de fid. instr. & l. rationes, eod. tit. Soc. cons. 156. col. 1. lib. 2.*

Et ratio † reddēda est, vbi administrata res fuerit, *l. 1. & per totum, C. vbi de ratiocin. agi oport. l. prætor, §. is etiam, ff. de eden leg. heres absens, §. 1. ff. de iud. scribit Marianus Socin. cons. 146. colu. 2. vers. & post. quod ad hoc.* 186

Ergo iure optimo † decima tutori datur, tantū enim laborem æquum est præmio pensari: laborem appello tot res, tot casus, tot pericula. Non ergo pēsatur decima quilibet labor, sed labor tutoris, qui tantus est, vt citius nauem adornaris, quam eum ad viuum expresseris. 187

Deinde † illud pro ratione sufficit, quod tutor totis viribus curabit augmentum rei pupilli, intelligens decimam sibi dandam, & quod, quo maior res fuerit, maior erit decima. 188

Videturque hæc lex pupillo consulere simul, & tutori; pupillo, quoniam tutor diligentius augmentum curabit; tutori, quoniam tantum laborē æquitas non patitur præmio carere. Et vt nunc sunt res humanæ, prudēter Romana grauitas hac in re silet; refrigescēti enim hominum charitati, oportuit antidotum admoueri.

Illud (*vt ad rationem tutoris redeamus*) omittere nolui, quod tutor debet scribere rationes pupilli, separatas a rationibus suis, *vt scribit Soc. consil. 159. col. 2. lib. 2.*

Etno-

Et nota, quod si curator promittit reddere bonum computum, & bonam administrationis rationem, quod hoc casu tenetur de leuissima culpa, ne verba sint superuacua, vt opinatur Decius *cons. 274. num. 5.* Sed mihi durissima opinio videtur, cum ea verba dicantur ex more, & non vt nouam obligationem inducant, præter legalem. De expensis tutoris qualiter probeotur, vide *cap. 21. col. fin. & ibi, an si non acceptetur expensa, valeat confessio de recepta.*

SVMMARIA.

1 *An curatori adolescentis sit danda decima.*
2 *Curator principaliter datur personæ, secundario rebus.*
3 *Ætatem an dicatur habere, qui attigit annum decimumquartum.*
4 *Curare personam & res, plus est, quam curare solam personam.*
5 *Tutor plura potest facere quam curator.*
6 *Tutor datus, si non valet, vt tutor, non valet, vt curator.*
7 *Error nominis in rebus, non valde differentibus, non vitiat.*
8 *Fratrum minorum appellatione, an veniant fratres seruati, in statuto de soluendo quartam.*
9 *Lex correctoria, non extendenda, etiamsi sit identitas rationis.*
Pintianus Regius senatus pronuntiauit, decimam non esse dandam curatori adolescentis.
10 *Curatori adolescentis danda decima.*
11 *Tutoris appellatione, an veniat curator, & an dispositum in vno extendatur ad alium, & n. 12.*
13 *Curator largo modo dicitur, tutor.*
14 *Lex extenditur vltra verba, ex identitate rationis:*
15 *Curator adolescentis eosdem subit labores quos tutor.*
16 *Curator non datur inuito, tamen semel datus, non potest repudiare, & curator etiam inuitus cogitur administrare.*
17 *Curator tenetur de dolo, lata culpa, & leui.*
18 *Tutor, & curator æquiparantur.*
Lex corrigens in vno, ex æquiparatis, videtur corrigere in alio: ibidem.
19 *Correctoriam legem extendere licet, si ratio exprimitur in lege.*
20 *Lex ista curatorem adolescentis comprehendit.*
21 *Tutoris appellatione, an veniat curator, & econtra: distingue. & n. 24. 25. & 26.*
22 *Actus debet valere modo quo potest: intelligendum, nisi fiat latior extensio.*
28 *Curator adolescentis, etiam curat personam.*
29 *Curatori furiosi, prodigi, muti & surdi, an danda decima.*
30 *Furioso, non datur curator ratione ætatis.*
31 *Quo maior est potestas, maior est labor.*
32 *Curatori furiosi, & prodigi, & similium decima danda.*
De tutore, ad curatorem furiosi, valet argumentum.
33 *Furiosus aduersus curatorem suum, habet priuilegia, quæ pupillus aduersus tutorem habet.*
34 *Curator furiosi, æquiparatur tutori.*
35 *Curator furiosi, non minus laborat quam tutor, & n. 36. & n. 54.*
37 *Curator furiosi, tenetur de lata culpa, & leui, & curare rem & salutem furiosi.*
38 *Curator furiosi, tenetur inuentarium conficere, & eius bona sunt tacite hypothecata.*
39 *Furiosus satis dicitur ætatem non habere, cum iudicio careat.*
41 *Furiosus non transmittit hereditatem, aditam a suo curatore.*
42 *Curatori furiosi, an sit danda decima, pro tempore quo furiosus habet dilucida interualla.*
Curator furiosi, curator est, etiam pro tempore dilucidi interualli, sed administrare eo tempore non potest.
43 *Interdictum relaxatum ad tempus, finito tempore non est nouum interdictum, sed idem.*
45 *Curator furiosi pro tempore dilucidi interualli, curator est nomine, non re.*
46 *Furor non præsumitur, tamen si quis incidit in furorem, præsumitur durare in eo, nisi mentis alienatio breuissimo tempore durauerit, & numero quadragesimoseptimo.*
48 *Cura furiosi, vt finiatur, an requiratur, vt furiosus sit in sana mente per biennium.*
49 *Furorem, quis probare debet.*
50 *Curator furioso quando dandus.*
51 *Curator furioso vel prodigo datus, non auditur, allegans, eum non esse prodigum, vt munus recusset.*
52 *Furioso vel prodigo, succedere non possunt ex testamento illi, ad quorum suggestionem eis est datus curator, neque audiuntur allegantes, illos prodigos vel furiosos non fuisse, & n. 53.*

CAP. III. *An curatori adolescentis, vel furiosi, sit danda decima.*

QVÆRO deinde, *an curatori adolescentis sit danda decima sicuti tutori impuberis & quid in curatore furiosi.* Mouent quæstionem verba legis, ibi: *Reciban a ellos, y a todos sus bienes.* 1

Hæc † verba solum quadrant tutori, qui pupillũ in potestate habet, & eius personæ & rebus datur, *vt in l. in copulandis. vbi notant doctores C. de nupt. Bart. in l. 1. ff. de bonorum possessione furio & infan. dela. & in l. cum in vna, § tutor, ff. de appellatio. textus in §. certe. Instit. qui dari tutor. testam. poss. Iason & Decius, num. 10. l. infantis, C. qui admitti. Ias. l. quod dicitur, num. 12. ff. de verborum obliga. & in l. si quis in fundo, ff. de leg. 1. num. 46. lex Regia, 6. titul. 16 part. 6. ibi Tutores llamado en latin, toda eme, que ha en guarda alguno moço, e todos sus bienes fasta que es de edad de catorze annos.* Tutor enim principaliter datur personæ, secundario rebus, *vt inquit Bart. l. tutores, § 1. ff. de administrat. tutor. Iason l. si quis in fundo, num. 46. ff. de leg. 1. & probatur. §. 1. Instit. de tutel. ibi, Ad defendendum eum qui propter ætatem se ipse defendere nequit.* Nota illa verba definitionis tutelæ, *ad defendendum eum*, ex quib. elicitur, tutorem principaliter dari personæ, *Angel. § ad certum tempus, Institution. qui dari tutor. possint.* At curator non datur personæ, sed rebus *leg. in copulandis, Codic. de nupt. Iason l. si quis in fundo numero 46. ff. de legat. primo. Iason & Decius in leg. infantis, Cod. qui admitti.* ergo verba huius legis, *reciban a ellos, y a todos sus bienes*, non quadrant curatori, neque de illo videtur lex sensisse: quod probatur ex aliis verbis legis postea sequentibus ibi: *De los aguardar con todos sus bienes*, ergo lex non loquitur de curatore, neque ad eum extendenda; defici-

deficientibus enim verbis legis, deficit eius dispositio, *vt in l. 4. §. totiens, ff. de dam. infect.*

3 Deinde, nota † alia verba legis, ibi: *Los huerfanos que no tienen edad*, nostri autem illum dicunt ætatem non habere, qui decimumquartum ætatis annum non attigit, *l. cum filio. in fine, ff. de leg. 3. scribit Paul. in l. fin. ff. de condit. & demonst.* & huic, qui ætatem non habet, tutor dari solet.

Præterea extendere hanc legem, de tutore, ad curatorem, esset arguere de maiori ad minus; maiorem enim laborem sustinet tutor, qui personam moresque pupilli curat, quam curator, qui solum rebus datur, *vt in dicta lege in copulandis, Codic. de nuptiis.*

4 Plus enim † est curare personam, ad bonos mores formare, literis instruere, atq; insuper rem curare; quam solius rei curam gerere. Cum ergo tutoris labor, tanquam magnus, pensetur decima, non est idem præmium dandum curatori, cuius labor tantus non est, præsertim, cum maior cura requiratur circa personam, quam circa res, *vt per Alber. in l. si hereditatis, ff. de leg. 1.*

5 Hic accedit, quod † tutor plura potest facere, quæ curator non potest, vt probatur *in l. cum in vna, §. tutor, ff. de appel. scribit Bart. in l. furioso, nu. 5. ff. de bon. possess. furio. & infan. del. ita. Deci. l. infantes, num. 10. C. qui admitti. gl. & Bart. l. venter, §. curatorem, ff. de tuto. & curato. datis ab his.*

6 His congruit. † *l. tutores qui. §. curat. ff. de administ. tuto.* vbi probatur, quod si alicui datur tutor, vt tutor, non valet, vt curator; & ibi eum adhoc notat *Bar. Ias. in l. si quis in fundi, nu. 46. ff. de leg. 1. Paul. in l. pater Seuerinam, §. conditionum verba, ff. de condi. & demonstrat. Ias. in l. quod dicitur. nu. 12. ff. de verbor. obligat. Butigel. in rep. l. 1. § si quis ita, nu. 38. ff. eod. tit. & ibi. Alciat. n. 36. vers. 6. ad illum textum, Ias. in l. qui quartam, in fine, de leg. primo.*

7 Quod vtique † non fieret, nisi magna esset inter tutorem & curatorem differentia, cum sit opinio recepta, quod error nominis in reb. non valde differentibus non vitiat, iuxta traditionem *Bart. in l. si quis in fundi vocabulo, ff. de leg. 1.* vbi Iaso. testatur hanc esse communem sententiam, *idem Ias. in l. qui quartam, ff. eo tit.* Cum ergo hoc nomen *tutor* non extendatur ad curatorem, in his quæ vtilitatem pupilli respiciunt, scil. vt datus tutor valeat, vt curator, ad vtilitatem & administrationem rei pupillaris, licet hoc pupillo expediat, quanto minus dispositum in vno extendetur ad alium, in his quæ pupillo detrimentosa sunt, scilicet in dando decimam.

8 His suffragatur, quod † scripsit Antonius Butrius, *consil. 26* vbi inquit, quod licet de iure fratres minores debeant soluere quartam, *vt in Clement. dudum, de sepulturis*, hoc non habet locum in fratribus seruitis, quoniam, etiamsi minores, & seruitæ simillimi sint, dispositio Clementinæ quæ iubet solui quartam, cum sit odiosa, non est extendenda ad seruitas: ergo in nostra specie, cum hæc lex odiosa sit, & restringenda. *vt ex Petro Bellapertica, & alijs probat iupra capite primo, column. fin.* certe, licet tutor & curator adolescentis similes sint, tamen cum dare decimam sit odiosum, & aduersus dispositionem iuris ciuilis, lex ista loquens de tutore, non est extendenda ad curatorem, & cum hæc lex grauet pupillum, non est extendenda ad adolescentem, & satis est in pupillari ætate soluisse.

Postremo facit, quod † lex correctoria non est 9
extendenda, etiamsi sit identitas rationis, *iuxta notat. in Auth. quas actiones, C. de sacros. eccles.* Quinimo, neq; ex maioritate rationis; *iuxta tradita ibi per Bart. Bal. Ias. & Salyc. Bar. l. si constante, 9. q. 3. part. & ibi. Ias. n. 72. ff. sol. matri. Alex. in l. mutum, col. 1. ff. de acquir. hered. & in l. 2. ff. de lega. 1. & in l. fi. Cod. de indict. viduit. tollend.* Cum ergo hæc lex sit correctoria, damnosaq; rei pupilli, pro cuius conseruatione tot senatusconsulta; tot leges sunt editæ, sequitur, hanc legem ad curatores adolescentium extendendam non esse. Et ita fuisse iudicatum in senatu Pintiano narrabat nobis Tebar, optimæ fidei iureconsultus, in supremo Hispaniarum Senatu clari nominis aduocatus.

Sed contraria † sententia verior videtur, & æ- 10
quior. Primo, ex verbis legis ibi. *Y quando vinieren a edad, dexeles todo lo suyo, ante el Alcalde, y deles cuenta derecha de todos los frutos que ende recibio.* Nota primo illa verba, *Y quando vinieren a edad.* Hæc namq; verba, verificantur cum quis vigesimumquintum ætatis annum compleuit, *vt in l. fi. & ibi notant Bal. & Salic. C. de his, qui veniam ætat. impetrarunt. docet Paul. in l. fi. ff. de condit. & demonst.*

Rursus, nota illa verba, *dexeles todo lo suyo ante el alcalde, y deles cuenta derecha.* Non enim minoribus vigintiquinque annis rerum suarum administratio committitur, *vt in l. 1. ff. de minor.* ergo hæc lex, quæ decimam dare præcipit, etiam sentit de curatore. Postremo nota illa verba, *De les cuenta derecha* si enim lex loqueretur de eo, qui ad pubertatem solum peruenit, potius iuberet curatori rationem reddi, non autem ipsimet: ergo manifeste lex loquitur, etiam de curatore adolescentis, qui vsq; ad vigesimum quintum annum curatorem habet.

Præterea † dispositum in tutore, de iure extendi- 11
tur ad curatorem, *vt in l. pater Seuerinam, §. conditionum verba, ff. de condition. & demonstr.* quem ibi notat *Bart. idem in l. tutores qui, §. curatores, ff. de administrat. tutor. Ias. in l. si quis in fundi vocabulo, num. 46. ff. de legat. 1. & in l. quod dicitur, nu. 12 ff. de verbor. obligat. melius Bald. in l. qui neq; column. 2. ff. de rebus eorum per textum ibi.* Imo vero in materia pœnali, & odiosa dispositum in tutore extenditur ad curatorem, *vt in l. 2. § quod si curat. ff. ad Tertul. text. optimus in l. fin. in fine. C. de tutore. præstan.* Similis & notatu dignus *in l. si rete, ff. de contrah. emt. glos. in Auth. vt nulli iudicum, obligat. se habere perhibent res minorum, in verbo, Ad curationem, glos. in Authent. minoris debitor, Cod. quando mulier tutel. officio fungi possit*, vbi glossa legem correctoriam loquentem in tutore, extendit ad curatorem, & sequitur Angel. ibi Bartol. & Bald. *in dict. Authent. minoris debitor, & in Authent. matri & auiæ. Cod. quando mulier. tutel. officio fungi poss. Iason, in leg. pupillaris, colum. 2. ff. de vulgar. & in l. si constante, numer. 81. ff. de solut. matrimon. & in l. si quis in fundi vocabulo, numer. 46. ff. de leg. 1. & in l. qui quartam, col. fin. ff. eod. tit. & in l. quod dicitur, numer. 12. ff. de verborum obligation. Alexand. in dicta leg. qui quartam, Butigel. numero 38. Alciat. numer. 36. in l. 1. §. si quis ita, ff. de verborum obligationibus*, vbi dicit, quod verbum *tutor*, scriptum in lege, extenditur ad curatorem, multo facilius quam cum ponitur in dispositione hominis.

Et licet † multa scripserint nostri super interpre- 12
tatione *l. tutores qui, §. curatores, & l. pater Seuerinam. §. conditionum verba*, veritas esse videtur, vt si a iudice detur curator ei, cui est dandus tutor, datio non

valeat ex rationibus, de quibus infra differam. Si tamen ponatur in lege, & eadem sit ratio, eademque mens, semper dispositum in tutore extendendum ad curatorem: & clauis huius disputationis pendet a mente & ratione legis, quam considerare oportet, potius quam vrgere ex scriptis iuris locis, quæ suam peculiarem habent rationem, & ideo varie & diuerse in eis præcipitur, ac definitur

13 His † congruit, quod curator, largo modo dicitur tutor, *vt scribit Iason. in l. si tibi pecuniam, col. 2. ff. si cert. peta.* & ex identitate rationis debet fieri extensio, de vno ad alium, *vt per Iason. leg. 1. colum. 1. ff. de vulgar. & pupil. & in l. emancipata, colum. final. Cod. qui admitti, & in l. fin. colum. 7. Cod. de edict. D. Adrian. tollend.*

14 Præterea, cum † in hac lege exprimatur ratio, qua tutori decima datur, certe etiamsi eius verba non admodum curatori suffragarentur, essent ad eum extendenda. Nam, cum ratio legis est generalior lege, debet extendi vltra casum legis, *vt in l. 1. §. sexum. ff. de postuland. & ibi notat Bartol. Bald. in l. generali, Cod. de Episcop. & cleric. Bart. in extrauaganti, ad reprimendum, in verb. nec ex eorum, Ias. in Auth. quas actiones, n. 17. C. de Sacrosanct. Eccl.*

15 Scimus † autem, curatorem adolescentis omnes fere subire labores, quos tutor sustinet: vterq; enim cogitur, *vt in l. 1. ff. de muner. & honor. Alber. in l. hoc edictum, ff. de negot. gest. Ias. in leg. eum qui rei, Cod. de procurato. Bart. in leg. illud, ff. de tutor. & curator. dat. ab his, Specu. titul. de curator. §. fin. col. 3. Salyc. l. 1. C. qui petant tuto.*

16 Licet enim † inuito non detur curator, *vt in §. item inuiti, Institut. de curator. l. 13. titul. 16. part. 6.* tamen curator, si adolescens semel eum habere velit, cogitur: & adolescens ipse, si semel curatorem accepit, non potest eũ reiicere, vsq; in vigesimumquintum annum, *vt tradit Abb. cons. 91. lib. 1. glos. l. 13 tit. 16. par. 6*

17 Deinde † curator tenetur de dolo, lata culpa, & leui, sicut tutor, *vt in l. quicquid, C. arbit. tutel.* Haberque liberam & generalem administrationem, iuxta glossam *in l. mandato generali, ff. de procurator. vbi tradunt Doctores in locis citatis supra c. 2. nu. 105. & notat Bart. in l. neq; tutores, nu. 17. C. de procur.* & eius bona sunt tacite obligata, sicut bona tutoris, *vt per Albe. in l. pro officio. C. de admin. tut.*

Et generaliter, in omnibus ad administrationem pertinentibus, tutor & curator æquiparantur, vt inquit Baldus *in l. qui neque, ff. de rebus eorum. Bartol. per textum ibi. in l. inter bonorum, ff. de administrat. tutor.* & probatur *in l. scire oportet, ff. de excusation. tutor. ibi: In paucis distant curatores a tutoribus.* Et nisi super vacuum esset, enumerarem iterum labores tutoris; ostenderemque eosdem subire curatorem adolescentis, vide Doctores, *in locis citatis supra cap. 2. a numero 36. vsque ad numerum 179.* & comperies, promiscue Doctores loqui, in tutore & curatore adolescentis.

18 Rursus, cum † tutor, & curator æquiparentur, *vt supra dixi,* sequitur, quod lex corrigens in vno, extenditur ad alium, *iuxta glossam in l. si quis seruo. C. de furios. Bart. & Dd. in l. a. ff. de leg. 1. & in l. Marcellus, ff. ad Trebel.* &, quod tutor & curator æquiparentur, notat Bartol. *in leg. 1. §. parui, ff. quod vi aut clam.* & probatur efficacissime, *in l. qui neque, ff. de reb. eorum,* vbi dispositum a Principe in tutore, extendit Iurisconsultus ad curatorem, quoniam simillimi sunt.

19 Postremo, cum † ratio exprimitur in lege, licitum est eam extendere, si sit identitas rationis, iuxta glossam communiter approbatam, *in Clement. 1. in verbo eligatur, de electione, Bartol in leg. si constante, in 9. quæstion 3. partis. ff. solut. matrimon. & ibi. Alexand. numero 5. Iason. numer. 81. Alexand. in l. 2. ff. de lega. 1. & in leg. mutum, ff. de acquirend. hereditat. Iason, in fin. Cod. indicta viduita. & in Authent. quas actiones, C. de Sacrosanct. Eccles.* Imo vero sæpenumero sola identitas rationis, sufficit ad extendendam constitutionem, etiam pœnalem, vt probat glossa *in Clement. 1. in verbo Præsidentis, de rescription. Imola & alii in l. si vero, §. de viro, ff. solut matrimon. Domin. & Francus, in 1. 1. de temper. ordin. lib. 6. Ioan. Baptista Sanseuerinus, in repetition. leg. omnes populi, ff. de iustitia & iure: & probatur in c. cupientes, §. hac generali, de election. lib. 6. iuncto cap. si postquam, §. cum autem, & § si vero, & ibi notatur eodem titul. & lib. 6. notat Bal. consil 486. incip. statutum prouidet, col. fin. lib. 2. & probatur in cap. 1. § porro, ad finem, tit. quæ sint prima causa bene c. amitten.* Cum ergo tutores æquiparentur curatoribus, & econtra, & his verbis promiscue vtamur sequitur, quod dispositio huius legis loquentis in tutore, debet extendi ad curatorem, cum in vtroq; eadem versetur ratio, scilicet, par & vniformis labor.

20 Non † obstant allegata in contrarium. Primo, non obstat, quod lex ista videtur loqui de eo, qui personæ & rebus minoris datur: nam verba legis etiam curatorem, qui rebus datur, comprehendunt; *vt supra probaui,* & verba, in contrarium notata sunt narratiua: & mens, & verba legis, expresse significant, velle consulere his qui ætatem non habent, & eorum tutoribus & curatoribus. Non enim quis dicitur habere ætatem vsq; ad vigesimum quintum annum: & a verbis narratiuis arguere non licet, *vt notant omnes, in l. non epistolis, Cod. de probat. vbi Bald. & Salyc. Beroius, quæst. 20. per totam Mascard. & ab eo relati, de probation. tom. 3. conclus. 1257. numer. 4. remissiue.* Rursus respondeo, quod licet ex verbis legis, hoc non satis probaretur, sufficit vigere eandem sententiam.

Non obstat traditio Antonii, *dicto consil. 26.* quoniam falsa est, vti opinatur Romanus, *in Authen. similiter, C. ad legem Falcid. Ias. in l. si constante, ff. solut. matrim.* Nam præsertim licet extendere legem, de stricta significatione ad latam, *vt not. Alexand. in d. l. si constante.*

21 Postremo, non † obstat textus fortis, *in l. tutores qui, §. curatores, ff. de administrat. tuto.* nam, cum tractamus, an appellatione tutoris veniat curator, distinguendum, an simus in dispositione legis, an in dispositione hominis: nã in dispositione legis appellatione tutoris venit curator, & appellatione curatoris venit large tutor, iuxta *gl. in Auth. vt ii, qui obligat. se, in princ. & tradunt Dd. in locis supra citatis.* Hoc tamen (scilicet quod appellatione curatoris venit tutor) non habet locum in dispositione hominis, quoniam plus est esse tutor, quam curator, *vt notat Bart. d. l. tutores, §. 1.*

22 Et regula † quæ dicit, quod actus debet valere, vt potest, intelligitur, nisi modus per quem valere posset sit latior, & amplior, & hæc est men *Bart. in d. l. tutores qui, §. 1. & notat Alc. in rep. l. 1. §. si quis ita, nu. 32. vers. a principaliter, ff. de verb. oblig.*

Fact-

23 Facilius enim † fit extensio in verbis legis, quam hominum, *vt in l. Titius, & l. commodissime, ff. de libe. & posthum. iuncta, l. non possunt, ff. de legib.* Vnde in verbis legis indefinita semper æquipollet vniuersali, secus in dispositione hominis, *Bart. l. si pluribus, col. 2. ff. de leg. 2.*

24 Deinde, in † dispositione hominis distinguendum: Nam si iudex dat curatorem cum debeat dare tutorem, iure optimo actus non valet, in vim curæ, tum, quia animus dantis deficit, vult enim tutorem dare, non curatorem, & actus non operatur vltra intentionem agentis, *l. 1. ff. de iure codicillo. l. non codicillum, Cod. de testam.* Deinde personæ, quibus tutor & curator dantur, differentes sunt. Tutor enim datur impuberi, curator puberi. Impubes inuitus accipit tutorem. Pubes inuitus non accipit curatorem. Tutori persona & res committuntur, & maius onus ei imponitur, curatori res solum. Item, curator impuberis, non potest adire hereditatem, *l. cum in vna, §. tutor. ff. de appellation. Doctores l. pupillus si fari. ff. de acquirend. hereditate.* Tutor potest Pubes intelligit, impubes quæ videt, ignorat. Cum ergo personæ differant, & potestas & onus curatoris & tutoris diuersa sint, probabile est, deficere voluntatem eius, qui pro tutore constituit curatorem. Et merito tale decretum ex falsa caussa interpositum non valet, vt in specie probatur *in l. Seia egressa. ff. de tutorib. & curatorib. datis ab his, & in l. tutor si petitus. ff. eodem titulo. & l. cum vero. §. subuenitum, ff. de fideicom. liberta. notat Bart. Alexand. & Iason in l. si is ad quem. ff. de acquirendi hered. & in l. diuus, ff. de re iud.*

25 Non tamen † omittendum, quod cum reuera parua sit differentia inter curatorem adolescentis, & tutorem, & vulgus promiscue his vtatur, appellans curatorem eum, qui tutor est, & e contra, quod etiam in dispositione hominis, si mens id suadeat curator accipietur, pro tutore, argumento eius, quod dici solet, quod verba sunt intelligenda iuxta communem vsum loquendi, *l. cum de lanionis, §. asinam molendin. tria, ff. de fundo instruct. instrumentoq. lega.* & quod verba vulgariter scripta, sunt intelligēda iuxta linguam vulgarem, non vero iuxta vim & proprietatem Latini sermonis, *vt notat Bart. in l. si quid filiab. ff. de testa. tutel.* pro quo facit textus *in l. librorum, §. quod tamen Cassius, ff. de leg. 3.* vbi appellatione chartæ venit liber, quia plerique solent libros chartas appellare, & notat Ias. *in l. si quis in fundi vocabulo, nu. 45. ff. de leg. 1.*

26 Præterea respondeo † efficaciter & plane, *ad d. l. tutores qui, §. 1.* quod licet Doctores disputent, an appellatione curatoris veniat tutor, tamen supponunt, quod appellatione tutoris venit curator, *vt in l. pater Seuerinam, §. conditionum verba, ff. de condit. & demonstrat. not. Bart. in l. tutores qui, §. 1. Ias. l. si quis in fundi vocabulo, nu. 46. ff. de lega. 1.* Quia tutor est plus quam curator, quia datur personæ & rei, Ideo non mirum, si, quod plus est, comprehendit quod minus est. Sed tamen curator, cum sit minus quam tutor, non sumitur pro tutore, & ita etiam declarat *Paul. in dicto § conditionum verba.* Lex autem ista manifeste loquitur in tutore, ergo iuxta communes traditiones extendenda est ad curatorem.

27 Finem † faciam, si illud addidero, quod Iason *in l. si quis in fundi, nu. 46 citat dictam l. tutores qui, §. 1.* aduersus communem sententiam gloss. Bart. & Doctorum, *in d. l. si quis in fundi*, quæ tradit, quod quando vnum nomen appellatiuum habet magnam proximitatem cum alio, tunc error non vitiat, *vt in l. librorum, § quod tamen Cassius, ff. de lega. 3.* Opponit Ias. *de dicta l. tutores qui, §. 1.* dicens, tutor, & curator similimi sunt, attamen datus, vt curator, non valet vt tutor, & dicit esse cogitandum. Sed responde, quod communis opinio habet locum manente eadem materia, puta, si librum chartam appello: remanet enim eadē materia, licet vnum accipiatur pro alio: at si curatorem dat iudex pro tutore, errat, quia verisimile est, quod vult dare tutorem ei, qui impubes est, & sic decretum ex falsa caussa interponitur, & ex consequenti non valet. Deinde pubes rationis capax est; alter, quæ videt ignorat. Item puberi curator dari potest; impuberi non potest. Attamen nemini non potest charta legari; ideo non mirum si charta accipitur pro libro, cum non sint tot inconuenientia, sicuti, si datus curator transeat in tutorem. Est enim ei imponere maius onus aduersus verba iudicis, qui illum curatorem dedit, non tutorem, scilicet rem præcipue curare iussit, non personam.

28 Vltimo, non obstat, quod † tutor curat personam & res, curator verum solum res, quoniam negari non potest, curatorem saltem secundario curare personam adolescentis, cum illum alere & defendere teneatur.

29 Nunc excutiamus † secundam quæstionis partē: an curatori furiosi, prodigi, muti, & surdi decima danda sit, sicuti curatori adolescentis. Equidem durum videtur, & aduersus furiosi vtilitatem, curatori eius decimam dare, sufficit enim afflictio afflicto, *vt in l. Ioratio, ff. de sponsalib.*

30 Deinde, lex † ista loquitur de tutoribus eorum, qui ætatem non habent; at curator non datur furioso propter defectum ætatis, ideo definitio tutelæ nō cōperit curatori furiosi, *vt notat gl. in l. 1. ff. de tutel. l. 1. ff. de cura. furiosi.* Ætas enim est caussa naturalis; furor accidentalis, *vt in l. qui habet, ff. de tutel.* Cum ergo hic deficiant verba legis, non est admittenda eius dispositio, neq; enim est recedendum a verbis, *vt in l. non aliter, ff. de leg. 3.*

31 Præterea ratio, qua † tutori decima datur, est labor quem sustinet, par maxime potestati, quam habet in rebus pupilli, *vt dixi cap. 2.* Quo enim maior est potestas administratoris, maior est labor, debet enim administrationem exsequare potestati. Neq; enim potestas debet esse otiosa, *vt dixi capit. 2.* at potestas quam tutor habet in pupillo, maior est ea, quam curator habet in furioso, *vt notat Benedictus, in repetitione cap. Raynutius, verbo. Mortuo itaque testatore, in 2. num. 277.* Tutor enim datur personæ; at curator furiosi præcipue datur rebus; ideo potestas minor est, *vt notat Bart. l. 1. num. 5. ff. de bonor. poss. furiosi & infan. del. l. Alexand. Iason, Decius, Roman. & Angel. in l. infantis, Cod. qui admitti. & docet Hormanoctius Decius, in repetitione l. 1. §. adipiscimur, num. 12. colum. penult. ff. de acquiren. possess.* Vnde fit, vt furiosus non transmittat ad heredes hereditatem extranei sibi delatam, etiamsi curator eam adiuerit, *l. Autissius, §. fin. & ibi Doctores, ff. de acquir. heredi. notat gloss. 1. Bart. Alexand. Iason. & Decius in l. infantis, C. qui admitti, Bart. & Ias. num 36 in l. ex facto, de vulgar. & pupil.* & videtur probari *in l. fin. §. tali, Cod. de cura. furiosi.*

32 Sed † tamen (*saluo semper doctiorum iudicio*) ego

curatori furiosi, prodigi, & similium, decimam dabo. Moueor ex textu insigni *in l. qui neq. ff. de reb. eorum, ibi: Sed si curator sit furiosi, vel cuiusuis alterius, non adolescentis, videndum est, an hanc rationem admittemus, & puto, quia de pupillis Princeps loquitur, & coniuncti tutoribus curatores accipiuntur, pertinere.*

Nota, quod ideo lex rem extendit ad curatorem furiosi, quia Princeps locutus fuerat de pupillo, vel de eius tutore. Idem probatur *in Authent. vt ii, qui obligatas se habere perhibent. §. & hac:* cuius verba hic libet annectere. *Et hac dicimus, in omni curatione, in quibus omnino curas aliquorum introducunt leges, prodigorum forte, aut furiosorum, aut amentium, aut si quid aliud iam lex dixerit, aut si quid inopinabile natura adinuenerit.* Nota, quod æquiparatio tutoris, & curatoris furiosi, & prodigi, non solũ procedit in casibus a iure expressis, sed etiam in casibus, quos inopinate natura adinuenerit.

33 Præterea † facit, *l. fin ff. de tutel. & ratio distrah.* vbi priuilegium tutelæ, non solum datur aduersus bona tutoris, sed etiam aduersus bona curatoris furiosi: cum ergo furiosus par priuilegium habeat aduersus suum curatorem, sicuti pupillus aduersus tutorem, æquissimum est, vt curator furiosi habeat priuilegia & præmia, quæ tutor habet ex bonis pupilli. Et quod furiosus habeat priuilegia aduersus bona sui curatoris, probatur *in leg. & mulieri, ff. de curator. furios.*

34 His consonat † communis opinio, glossæ & Doctorum, dictans quod disposita in tutoribus pupillorum extenduntur ad curatores furiosorum, *vt docuit glos. in l. 2. C. de cura. furio. & ibi Bal. Salyc. & Alber. Bar. in l. Marcellus, ff. de fideius. Bal. in l. fi. C. in quibus causis non habeat locum longi temporis præscriptio. & in l. authentiu, in 2. col. 2. C. de Sacros. Eccles. & in l. infantis, col. 2. C. qui admit. Bald. & Cuma. in l. qui neque, ff. de rebus eorum, Dd. per textum ibi. in l. apud Celsum, §. quæ in tutor. ff. de doli exception. Bart. Alex. col. 2. & Ias. num. 9. in l. Imperator, ff. de re iudi. Alex. in l. si finita. §. si de vectigali, num. 5. 2. ff. de damn. infect. Paul. in l. tutor, §. 1. ff. iutreiur. Alexan. & Ias. in l. si cui bonis, ff. de verb. obli. Felin. in c. pastoralis, col. 2. de iudic. Alber. in l. idem priuilegium, ff. de priuil. credito.*

35 His accedit, quod † tutori decima datur propter laborem. Curator autem furiosi, non minus laborat quam tutor. Quod mihi videbor probasse, vbi primum docuero curatori furiosi, liberam generalemque administrationem a lege concedi, non minus quam tutori: textus est expressus *in l. inter bonorum, ff. de administrat. tuto.* (inquit lex) *Inter bonorum ventrisque curatorem, & inter curatorem furiosi, itẽq. prodigi, pupilli, pupillæve, magna est differentia, quippe cum istis quidem plena rerum administratio, &c.* Nota tutorem pupilli, & curatorem furiosi, æquiparari. Deinde vtrique concedi plenam rerum administrationem; cum ergo non minorem potestatem concedat lex curatori furiosi, quam tutori, & hæc potestas non debeat esse otiosa, plane sequitur, quod non minorem laborem sustinet curator furiosi, quam tutor. Quod si labor par est, cur præmium non erit par?

36 Et quod † onera imposita tutori adolescentis, incumbant curatori furiosi, notat *Alberic. in l. idem priuilegium, ff. de priuileg. creditorum.* Ante omnia cogitur curam suscipere, *vt notat Decius consil. 274. incip. viso decreto, num. 6. volum. 3.* nam obligatus ad factum, ex dispositione legis, tenetur illud suscipere, *vt notat Bart. in l. stipulationes non diuiduntur, charta penult. ff. de verbor. obligation. per l. si cum exceptione, §. sed & si quis, ff. quod metus caussa, vbi not. Bar. Idem Bar. in l. 1. §. hoc autem edictum, col. 2. ff. de noui oper. nunt. & in l. illud per tex. ibi. C. de excus. muner. lib. 10. Bald. in l. nec patronus, circa finem, C. de operis libertu. Abb. c. 2. in vlti. notab. de sponsalibus.*

Deinde curator † furiosi, tenetur de lata culpa, 37
& leui, & de dolo, ad similitudinem tutoris & curatoris adolescentis; ita nominatim Decius, *consil. 274. n. 4.* Deinde tenetur patrimonium, corpus, & salutẽ furiosi curare, *l. consilio, in princ. ff. de cura. furios.*

Deinde tenetur † inuentarium conficere, & sa- 38
tisdare, & iurare, sicut tutor, *vt in l. fin. §. sed cum antiquitas, & §. pua. C. de curat. furios.* & eius bona sunt tacite hypothecata, sicut bona tutoris, *vt in d. l. fin. §. & inuentario:* & Doctores nostri non aliter in eo loquuntur, quam in curatore adolescentis, vt patet ex scriptis per eos, *in l. infantis: C. qui admitti.* Et tenetur respondere legatariis, *vt per Alber. in l. Licinius, ff. de legat. 2.*

Non obstant † ex aduerso prolata: nam præter-
quam, quod ratio legis generalis est, tam competens 39
curatori furiosi, quam tutori & curatori adolescentis, & ex hoc extendi possit, *vt dixi nu. 14.* satis tamen dicitur ætatem non habere, qui propriæ mentis cõpos non est, & intellectu caret, ideo furiosus, ne infans quidem est. Infans enim ad aliqua applicat animum, & aliqua intelligit, *iuxta tradita in l. donationum, C. de acquiren. possess. & in l. pupillus, ff. de acquir. hered.* ætatemque habere dicimus illum, qui prudentia valet, iuxta illud: *Ætatem habes, responde pro te.* Prudentia enim, facit hominem senem, licet ætate puer sit, iuxta illud Sapientis, *Cani hominis sapientia eius.* Ergo furiosus omni intellectu destitutus, & a prudentia alienissimus, ætate caret, brutisque potius est annumerandus, quam adolescentibus: ergo, cum adolescentis curatori decima detur, æquum est etiam dari curatori furiosi?

Deinde † licet de hac re non sit lex nominatim 40
scripta, sufficit legis mens, eiusque ratio: quæ cum adsunt, legem de ea re scriptam dicimus, *vt in l. his solis, ibi, Satis tacite cautum putamus. C. de reuoc. donation.* Satisq; mihi est, quod hæc lex loquitur de his quæ traduntur defensoribus, vt eorum personas, & bona curent: quod in furioso, qui curatori traditur contingit, *vt in l. consilio, ff. de curat. furiosi:* eandemq; habet potestatem eius curator, quam curator adolescentis: & curator furiosi, principaliter datur personæ, & in hoc magis accedit tutori, quam curator adolescentis, *vt scribit Salyc. in l. in copulandis, Cod. de nupt. Dec. in l. infantis, nu. 12. C. qui admitti.*

Deinde licet † furiosus, non transmittat heredi- 41
tatem, aditam a suo curatore, non hoc ideo est, quia minorem potestatem habeat eius curator, quam tutor. Sed quia maior defectus est, esse in furore, qui metam non habet, quam esse infans, qui tempore fit vir, *vt notat Dec. Ias. & alii in d. l. infantis.* Et vt verum sit, quod tutor habeat maiorem auctoritatem, non tamen maiorem potestatem; & casus notatus a Doctoribus specialis est, ratione naturæ rei, non vero ratione potestatis.

Sed quid † si furiosus dilucida habeat interualla, 42
& sex mensib. sanus sit, aliis sex alienationem mentis patiatur: quæro, an pro toto tẽpore sit danda cura-

tori de

toti decima? Et quidem ita videtur, quoniam etiam tempore dilucidi interualli curator est, ita enim est iure constitutum, vt curator furiosi curator sit, etiam pro tempore, quo furiosus non est in furore, sed dilucidæ mentis interuallis fruitur: ita probatur *in l. cum alius, C. de cura. furio. & ibi notant Bald. & Salyc. & in simili docet Bartol. in l. ex facto, colum. penult. & ibi Dd. ff. de vulgar. & pupil. & in l. humanitatis. C. de impuberum & aliis substitut.* vbi notant, quod etiamsi substitutio, facta filio furioso, finiatur, eo reuerso ad sanam mentem, *vt in d. l. humanitatis, & in l. ex facto,* tamen si furor eius naturæ sit, vt delinat, ac rursus recurrat, dilucidæ mentis interuallum non irritat substitutionem, sed durat, ac si alienationem mentis semper pateretur.

44 Sic Dd † *in d. l. cum alius, C. de curat. furios.* scribunt, quod si interdictum relaxetur ad tempus; quod finito tempore non est nouũ interdictum, sed idem cum primo: arguendo de furioso, qui diuersis interuallis, furoris & sanæ mentis, perfruitur, sicut enim pro toto tempore vna cura est, non facta consideratione dilucidi interualli, ita etiam pro toto tempore vnum est interdictum.

45 Sed mihi † contraria sententia placet. Imo, licet furor recurrat, curator solum habebit decimam, pro tempore furoris, non vero pro tempore dilucidi interualli: moueor ex textu insigni, *in l. cum alius, C. de cur. fur.* vbi inquit lex; quod licet curator eius, cuius furor per vices recedit, & redit, semper pro toto tempore sit curator, tamen pro tempore, quo furor recedit, non potest res furiosi administrare, sed ipsemet furiosus pro eo interuallo administrabit, inquit lex: *Cum incertum est huiusmodi furoris hominis, quando resipuerint, siue ex longo, siue propinquo spatio, cum possibile est, & in confinio furoris, & sanitatis eum sapius constitui, & per longum tempus sub eadem esse varietate, vt in quibusdam videatur etiam pene furor esse remissus, curatoris creationem non esse finiendam, sed manere quidem eam, donec talis furiosus viuit, quia non est pene tempus, in quo huiusmodi morbus desperetur: sed per internalla, quæ perfectissima sunt, nihil curatorem agere, sed ipsum furiosum posse, dum sapit, & hereditatem adire, & omnia alia facere, quæ sanis hominibus competunt, &c.*

Nota, quod pro tempore dilucidi interualli curator nihil debet agere, ergo cessat fundamentum, & ratio huius legis, scilicet labor administrationis, qui nullo modo adesse potest, cum lex vetet administrationem: & illam legem ad hoc notat *Bald. in l. furiosum, nu. 2. C. qui testament. facere. pos.* Rursus nota verba vltima, *d. legis*, ex quibus probatur, quod pro tempore dilucidi interualli, competunt furioso, quæ sanis hominibus competunt; sani autem homines decimam non persoluunt.

Non obstant adducta in contrarium, nam licet pro toto tempore vna cura sit, tamen durante dilucido interuallo, cura est nomine non re, cum nihil agere debeat, & ille, qui nomine tantum est tutor, decimam habere non debet, *vt dicam infra c. 6.*

46 Quid tamen, si † curatori, petenti vel reputanti decimam, obiciatur, furiosum per sex menses fuisse in sana mente, an curator debeat probare furorem, *an vero alii teneantur probare furiosum rediisse ad sanam mentem?* Equidem licet furor non præsumatur, nisi probetur, *vt in l. 5. Cod. de codicill. notant Doctores in l. furiosum, Cod. qui testament. facer. poss.* tamen si quis in furorem inciderit, & furor per aliquot dies durauerit, dicens illum rediisse ad sanam mentem, debet illud probare. Præsumitur enim, furorem semper durare, nisi contra probetur, *ita notat glossa in cap. fin. de successio ab intestat. & in ca. inducias Hermannum, 3. q. 9. Anchara. & Cardin. in Clement. 1. de homicid. Anton. & Imol. in cap. cum inter Canonicos, de electiou. per glossam ibi:* dicentem, semper præsumi morbum durare, *Imol. in c. fin. de præsumtion. & in l. qui testamento, §. nec furiosus, ff. de testam.* & hæc est comũnis opinio, *teste Ias. in l. patre furioso, col. 2. ff. de his, qui sunt sui vel alien. iuris, Alex. cons. 86. nu. 12. lib. 2. Salyc. in l. furiosum, C. qui testa. face. poss.*

Si tamen † mentis alienatio breuissimo tempore 47
durauit, præsumitur ex accidenti processisse, non vero mentis radicem perturbatam, *auctore Alexan. d. cons. 86. nu. 12. lib. 2. Bart. in l. 1. ff. de bon. possess. furio. & infan. dela.*

Quando autem † finiatur cura furiosi, vide Dd. 48
in l. humanitatis, C. de impub. & alius ibi. Deci. num. 10 l. 1. & ibi. Bal. C. de cura. furio. Guido decis. 260. vbi dicit, quod licet vulgo dicatur, curam furiosi cessare cessante furore, hoc intelligitur, quando post furorem fuit, per biennium aut triennium, in sana mente, citat Authent. *de monachis. §. illud, collatione, 1.* sed certe, eius opinio dura & insipida videtur, & aliter videtur sentire *Bald. dicta l. 1. Bartol. in l. is cui bonis, ff. de verborum obligat. Dec. consil. 274. col. 2. vers. nec admitti debet, Boer. decis. 23. num. 39. & in consuetudinib. Bituricens. titul. de iure personarum, §. 8. col. 2. versicul. sed curatores.*

Rursus quis † teneatur probare furorem, cum ne- 49
scitur, illum de quo agitur vnquam fuisse in furore, vide Specul. *de probation. §. 1. vers. pone quidam erat furiosus. Lapum allegat. 26. Socin. cons. 42. libr. 1. Boer. decis. 23. nu. 67.*

Curator autem † furioso quomodo dandus, vi- 50
de Fulg. *cons. 80. col. 2. Alex. d. cons. 86. nu. 7. lib. 2.*

Finem † faciam, si addidero, quod si quis furio- 51
so, vel prodigo detur curator, non est audiendus, allegans illum non esse prodigum, *vt per Deci. consil. 274. num. 1. Felin. in c. lator, col. 2. de re iudi. Rota in decis. 4. tit. de testamentis, in antiquis.*

Rursus notandum, quod; † si ad suggestionem a- 52
liquorum alicui fuerit interdictum bonis, tanquam prodigo; certe si talis prodigus faciat testamentum, & instituat vel substituat eos, quorum suasu est sibi bonis interdictum, testamentum non valet, & res defertur ad venientes ab intestato, *ita Rota decis. 4. tit. de testament. in antiquis, Boer. in consuetud. Bitur. tit. de consuetud. iur. personarum, §. 8. col. pen.* Neque enim sunt audiendi, allegantes non fuisse prodigum illum, cui bonis est interdictum, propter eorũ suggestionem. quod sequitur Constantinus *in leges Regias, artic. 131. col. 3* quod ad furiosum videtur extendendum eadem ratione.

Itaq;, si mea † delatione, curator Petro (*tanquam* 53
furioso) datus sit, & post me heredem instituat, non possim petere eius hereditatem, allegando illũ furiosum non fuisse: quod & iuri, & æquitati, conuenit, & videtur rationi recte maxime congruere.

Postremo, quod † ad superiora attinet illud ad- 54
dendum, quod eo nomine labor curatoris furiosi, censeri potest maior, quam labor tutoris, quoniam tutor portum spectat, scilicet pubertatem: at curator furiosi, terminum non habet, furor enim cessa-

tur morbus insanabilis, *vt notat Iason, in l. infantis, col. 1. C. qui admitti.*

SVMMARIA.

1 *Patri tutori an sit danda decima.*
2 *Patre, nullus propinquior, filio.*
3 *Pater non debet esse deterioris conditionis quam extraneus.*
4 *Mater, si ex statuto lucretur dimidium mobilium, statutum practicandum aduersus filios.*
5 *Parentes semper videntur velle repetere a filiis, si expendunt, cum sunt eorum tutores, vel negotiorum gestores.*
6 *Pater tutor subit omnes labores tutelares.*
Et facit inuentarium.
7 *Et reddit rationem.*
Et cogitur suscipere tutelam, nulla obstante excusatione. & nu. 8.
Et tenetur augere rem filii.
8 *Pater ratione doli, amittit legitimam administrationem rerum filii.*
9 *Filio laboranti in re patris, an detur salarium, & numer 31.*
10 *Patri tutori, non danda decima.*
Pater non repetit a filio expensas, quas facit ex necessitate.
11 *Pater cogitur suscipere tutelam filii.*
12 *Administrare, non est expendere.*
13 *Parentes etiamsi sint administratores, non repetunt expensa in personam filii.*
14 *Parentes non repetunt expensa in pium vsum filio vtilem.*
15 *Parentes non repetunt expensas paruas.*
16 *Priuilegium excusationis, quia qui habet tres tutelas, non prodest patri, vt se excuset, a tutela filii, quia est aduersus naturales stimulos.*
17 *Pater, est legitimus tutor filii impuberis, & an sit legitimus curator, nu. 79.*
Pater retinet dimidium vsusfructum, in praemium emancipationis.
18 *Mens legis, habetur pro lege.*
19 *Filius recuperat aduentitia ex matrimonio Iure Regio: non tamen recuperat ea ita plene, ex emancipatione.*
20 *Filius debet esse pubes, vt recuperet aduentitia, per matrimonium, & fiat sui iuris.*
21 *Pietatis intuitu administrans, non aufert salarium.*
22 *Filius administrans rem patris, an auferat salarium.*
23 *Pater possidens aduentitia, debet ex fructibus facere expensas.*
24 *Amor paternus maximus.*
25 *Medicus curans consanguineum agrotum, an repetat.*
26 *Pater expendens in curando filio, an videatur habere animum repetendi.*
27 *Appellatione consanguineorum, ex vulgato vsu loquendi, an veniat parens.*
28 *Pater non potest esse tutor filii, nisi sit emancipatus, & emancipatio non praesumitur.*
29 *Pater tutor debet indulgentius agere cum filio, quam tutor extraneus.*
31 *Filio curatori patris furiosi, an danda decima, & nu. 34. 35. & 36.*
32 *Filius curator patris tenetur reddere rationem.*
Ratio, quam frater reddit de administratione, non debet esse nimis rigida.
Filius semper videtur habere animum repetendi.
38 *Mater tutrix, an possit auferre decimam, distinguo plures casus.*
39 *Mater inuita, non cogitur esse tutrix.*
40 *Mater tutrix debet promittere defensionem filii.*
41 *Mater non faciens inuentarium, priuatur hereditate filii, & in multis, peioris conditionis est in tutela, quam maritus, & nu. 42.*
43 *Mater debet reddere rationem, & bona eius sunt taci- to hypothecata, & dos pro administratione retineri potest a filius, & nu. 44.*
45 *Mater renuntiat omni legum auxilio, & se obligat, sublato Velleiano, si vult admitti ad tutelam, & num. 47.*
Et an haec renuntiatio debeat praecedere, nu. 48. & 49.
Et an haec obseruet tutrix testamentaria, nu. 50.
46 *Mater ratione mala administrata tutela, an capi possit, & nu. 78.*
50 *Pater, per secundas nuptias, non amittit tutelam filiorum, & quid in matre, & quid in legitima administratione, quam habet pater iure patria potestatis.*
52 *Mater asserens se velle nubere, an amittat tutelam, & an eam recuperet mortuo secundo marito.*
53 *Mater secundo nubens, amittit filii hereditatem, si ei tutorem non petiit.*
54 *Filius, an alendus apud matrem, quae secundo nubit.*
55 *Secundus maritus tenetur de periculo tutela, quam vxor gerebat in bonis filiorum.*
56 *Mater secundo nubens, ante redditam rationem, & petitum tutorem, qua poena puniatur.*
57 *Mater, an repetat alimenta data filio.*
58 *Mater tutrix, non videtur expendere de suo.*
59 *Mater, quando sit minus dubium, quod potest auferre decimam, & nu. 60. & 61. vsque ad nu. 64.*
Et quid si petant eam eius heredes, vel ipsa petat ab heredibus filii.
60 *Tutor, an possit deducere expensas quas fecit in actore.*
62 *Mater filium egenum alere tenetur.*
63 *Mater non deducit decimam, quando filius eget suis redditibus, ad se alendum.*
65 *Mater, an repetat expensas factas circa personam filii, vel expensas modicas.*
66 *Mater nubens consentientib. filiis, an amittat tutelam.*
68 *Maritus dicens, relinquo vxorem dominam, & administratricem, an videatur eam facere tutricem.*
Et quid si dixit, relinquo filios sub potestate matris, nu. 69.
Et quid si dixit, in manibus matris.
70 *Mulier prohibita contrahere absque quadam solennitate, an possit assumere tutelam filii.*
71 *Tutor datus a patre, an praeferatur etiam in maternis.*
72 *Mater, an excludatur a tutela per auum.*
73 *Mater est curatrix bonorum filii absentis.*
74 *Matre nubente, an ad paternam, an vero ad maternam auiam tutela pertineat.*
75 *Pater, an possit priuare vxorem tutela.*
76 *Mater, an praeferatur tutoribus testamentariis.*
77 *Tutor datus a matre, an administret inuito patre.*
Mater debet petere curatorem ventri, alias amittit successionem.
80 *Filio datur curator propter malos mores patris.*
82 *Patre ad secunda vota transeunte apud quem debeat pupillus ali.*
83 *Pater, an praeferatur matri petenti administrationem.*
Et quid si pater sit naturalis.
84 *Pater iubens filios educari penes matrem, an videatur matri relinquere alimenta.*

CAP.

CAP. VI. *An patri tutori sit danda decima, & quid in matre tutrice, & in filio, curatore patris.*

1 RVRSVS quæro, *an patri tutore decima danda sit?* Hæc est dubia quæstio, in qua eruditi variare solent. Primo, (*quod patri sit danda decima*) probari videtur, ex verbis huius legis, quæ attente excutere oportet: inquit lex. *Si algunos huerfanos, que sean sin edad quedaren sin padre, o sin madre, los parientes mas propinquos recibã a ellos, y a todos sus bienes.* Et paulo post, *y sino ouiere parientes que sean para ello, el Alcalde delos aguardar, a algũ ome bueno, y quien quier que los tenga, mantengalos delos frutos, y tome para si el diezmo, de los frutos por su trabajo.*

Nota primo illa verba, *sin padre, o sin madre*, ex quibus probatur, legem hanc loqui, siue quis careat patre tantum, siue matre tantum, hoc enim significat illa disiunctiua, *sin padre, o sin madre.* Deinde inquit lex: *Los parientes mas propinquos reciban a ellos, y a sus bienes.*

2 Deficiente autem † matre, nullus pupillo proximior patre, & ei ex lege defertur tutela, *vt in §. 1. Inst. de legit. parent. tutel. & §. præterea si impubes, Instit. quibus modis ius patr. potestatis solu.* Postea subiungit lex: *Y quien quier que los tuniere, tome para si el diezmo delos frutos*, quæ verba superioribus iuncta, expresse videntur probare, patri decimam dandam: pater enim est proximior, & lex postquam dixit propinquiori tutelam deferendam, subiicit, *Y quien quier que los tuuiere, tome para siel diezmo.*

3 Rursus † hæc opinio probatur, quoniam alienum videtur ab omni prudentia, patrem deterioris esse conditionis, quam extraneum, præsertim, cum pater sit tutor legitimus, hoc est, ex lege datus, non itẽ extraneus. Deinde huius opinionis videtur esse Boer. *in consuetud. Bituricens. titul. de consuetudine iuris status personarum, §. 11. colum. 2 vers. sed contra hunc*, vbi legem Gallicam definientem, tutori dandos fructus, extendit ad patrem tutorem, ne deterioris conditionis sit, quam extraneus; *idem Pyrrhus, in consuet. Aurelianens. tit. quibus modis ius patria potestatis solui. col 2.* sic Molin. *in consuet. Paris.* dicit, quod iure Gallico patri custodi filii, dantur omnes fructus rerum filii, ita docet *tit. 1. §. 32. nu 1.*

4 Præterea † comprobatur, quoniam si ex statuto mater lucretur dimidium mobilium, statutum seruandum aduersus filios, & ex bonis defuncti deducendum, *vt tradit Chassan. in consuet. Burg. rub. 6. §. 1. col. 2. num. 4.* nisi forte pater habeat filios, ex alio primo matrimonio, *vt sentit Alex. cons. 158. incip. circa primum dubium, libr. 5.*

Deinde, cum hoc sit generale, tutori decimam dari, quis legem generaliter loquẽtem restringat? cum lex generaliter loquens, generaliter debeat intelligi, *vt in l. de pretio. ff. de public.* Præterea minus damnosum est pupillo, dare decimam patri, quam extraneo tutori, cum patri successurus sit, non item extraneo.

5 His consonat, quod licet expensæ † factæ a patre vel matre, aliquãdo censeantur factæ animo donandi, hoc non procedit, quãdo pater vel mater tutores sunt, vel negotiorum gestores, tunc n. non paterno affectu, sed ratione negotii videntur expendisse, & cessat presumtio donationis, & sua repetere possunt: Ita probat *l. Nesennius. ff. de negot. gest. & ibi notant Guiliel. Bart. & Alber. & Paul. tradunt Alber. & Aret. in l. alimenta, C de neg. gest. Nouell. de dote, 6. part. priuil. 6. Lup. in rubr. de donat. inter, §. 66. num. 14. Bosquens in tractat. de nuptiis, libr. 5. num. 34. Beroius, quæst. 11. Antonius Gomezius in l. 51. Tauri, numer. 23. Socin. consil 5. col. penult. & fin libr 4.* Pater autem gerens tutelam filii, quamuis nihil expendat ex propriis facultatibus, satis dicitur expendere, cum, animi prouisione & corporali intentione laborans circa res filii, non iam pecuniam, sed vitam ipsam prodigere videatur. De iure enim paria censentur, petere expensas factas in melioratione alicuius rei, vel petere salarium laboris suscepti, vt significat *Iason in l. si non sortem, §. si certum, numer. 10. versic. limita, iuncto versic. adde, ff. de condit. indeb.* & vel insumsisse tempus (*cuius iactura maxima est*) sufficit, vt dicatur expensa. Quod si ipsa tutelæ gestio, est expensa, & pater repetit expensas, cum est tutor, vel negotiorum gestor, neq; videtur filio velle donare, sequitur, quod pater tutor habebit decimam, & videtur habere animum petendi eam: facit *l. 1 de negot. gest.* & ibi Doctores notant, quod mater repetit expensa in acceptando tutelam.

His † accedit, quod ratio huius legis, est labor tutoris. Pater autem tutor, tenetur obire omnes labores tutoribus iniunctos, vt nouissime scripsit vir grauissimus, omnis virtutis amator, propter eruditionem & virtutem eximiam, quã mira humanitas aptissime condiebat, longiori vita dignus Arius Pinellus Lusitaniæ suæ ornamentum. *in l 1. Cod. de bonis maternis, in 2 part. num. 30. vers. inde sequitur.* 6

Primo, tenetur facere inuentarium, cum tutor est, *vt in l 3. infra isto titul. De la guarda de los huerfanos, Bald. in l. si superstite, C. de dolo, & in l. licet, Cod. ad leg. Falcid. & in l. cum oportet. §. fin. Cod. de bon. quæ liber. Iason in l. Præses, Cod de transact. Angel. in authent. de nupt. § sed quod sancitum, Aretin. in leg finali, §. 1. column. fin. ff. de verbor. obligat. Socin. consil 2 colum 1. in fin lib. 1.* Quamuis secus sit, quando est legitimus administrator, tamen etiam, tutius verius & honestius est, vt descriptionem facere teneatur, *vt per Benedict. de Peru. consil. 149. in 6. dubio, & faciunt ad hoc, quæ dixi capit. 2. num. 50.*

Deinde cogitur † rationem reddere, cum est tutor, & eius bona tacite sunt hypothecata: Ita docent Bald. Paul & Corn. *in l cum oportet, §. sed cum tacitas, C. de bon. quæ lib. Bald. in l. orphanotrophos, num. 7. C. de Episc. & cleric. Bald. Paul. & Aretin in l. si superstite, Codic. de dolo*, vbi videtur probari, Ias. *in l. Præses, numer. 3. Codic. de transact. Crotus in repet. l. frater a fratre, num. 56. ff. de condit. indeb. Roderic. in quæst. maioratus, col. fin.* qui citat *leg. litis contestata, §. pater, ff. de negot. gest. Chassan. in consuetudin. Burgun fol. 224. col. 3. in fin. Corrasius in repet l frater a fratre, numer. 8 ff de condict. indeb.* & hoc generale est, vbicunq; pater non habet vsumfructum in rebus filii, vti tradunt Doctores in locis supracitatis: *Boerius, decision. 61 numer. 9. Tiraquell. in l. si vnquam, in princip. legis, numer. 29. Codic. de reuoc. donat.* 7

Præterea † cogitur suscipere tutelam filii, adeo seuere, vt etiamsi tres habeat alias tutelas, quæ immunitatem præstare solent, non possit ea vti aduersus filium, *vt in l. amicissimos, §. Lucius, ff. de excus. tut.* 8

Neque custodire solum & administrare, sed augere tenetur res filiorum, ad similitudinem ceterorum tutorum, *vt in l. vltima, §. minores, C. de sententiam passis.* Et si culposus reperiatur, remoueri potest

ab administratione tutelæ, quinimo legitimam administrationem, quam habet iure patriæ potestatis amittit, ex dolo, *vt notat Bald. in leg. cum oportet, §. non autem; column. 1. C. de bonis qua lib. gloss. in §. non autem, ea lege, vbi Cornel. num. 3. Socinus consil. 34. numer. 15. & sequentib. libr. 1. Alexand. in l. Imperator, ff. ad Trebell. Negusan. de pignorib. 4 membro, 2. parte, num. 13. & nu. 16. Aretin. consil. 72. num. 7. vers. ad sextum, Lupus in capit. per vestras, §. 17. nu. 13 de donat. inter virum & vxor. Ioan. Nicolaus Arelatensis in l. generaliter, num. 155. C. de secund. nupt. Boer. decis. 01. num. 19. Pinellus in l. 1. C. de bonis mater. in 2. part. nu. 33.*

9 Postremo † hæc opinio probatur efficaciter, quoniam filio laboranti in re patris, datur salarium, *vt scribit Fulgos. in l. illud, C. de collat. Socin. consil. 92. num. 15. versicul. aliquando pater, lib. 1. Pyrrhus in consuetudinibus Aurelianensibus, titul. de feudis, §. 27. Tiraquell. de primogenit, quæst. 89. & refert Crotus in repetit. l. frater a fratre, numer. 118. quæstion. 31. ff. de condict. indeb.* Quod præsertim admittitur, quando ex opera filii prouenit lucrum patri, vel eius res melior redditur: *vt scribit Alexand. in l. illud, numer. fin. Cod. de collation. & ibi Bartol. numer. 2. Paul. numer. 6. Ias. numer. 7. Abb. cons. 35. num. 2. versic. si vero capitale, libr. 2. Roman. consil. 469. col. 2. Decius in d. l. illud, col. fin. cum aliis a me prolixe congestis, supra cap. 2. num. 9. vsque ad numer. 15. vbi late rem tractaui.*

Quod si datur salarium filio laboranti in re patris, cur non detur patri laboranti in re filii? multo enim plus debet filius patri, quam pater filio. Filius quicquid est, habet a patre, ab eo alitur, & illi obedientiam debet, nihilominus tamen aufert salarium, si eius rem curat: quanto magis auferet pater qui filio nihil debet, & a filio nihil accipit, cur deterior sit conditio patris administrãtis rem filii, quam filii administrantis rem patris? Huc pertinet vulgatum illud: *Quoties de re agitur pater filium non agnoscit, neque filius patrem.*

10 Equidem in hac † quotidiana quæstione, mihi diuersa sentẽtia grauior, & probabilior videtur. Moueor, quoniam cum pater ex necessitate expendit in rem filii, non repetit, siue sit administrator, siue non, cessatq; hoc casu distinctio *leg. Nesennius, ff. de negot. gest. Ita Alber. ibi. colum. 2. Bartol. Alber. Bald. Paul. Angel. Cynus, Salyc. Alexand. & Aretin in l. alimenta, Cod. de negot. gest. gloss. in l. si quis a liberis, §. non tantum. ff. de liber. agnoscend. Ripa post Alexand. Imol. & Aretin. & Socin. in l. 1. numer. 90. ff. solut. matrimon.* vbi proponunt quæstionem de patre curatore filiæ, & dicũt quod si eam dotat, videtur dotare de suo, non de re filiæ, non obstante, quod est eius curator: nam expensa dotis, est expensa necessaria, facta vt se liberet ab obligatione legis, non vero animo repetendi: & ideo cum expendat necessario, & lege cogente, non oportet distinguere, iuxta dispositionem, *l. Nesennius*, neque respicere an sit curator vel non, *vt late docui in tractatu de non meliorandis filiabus, capit. 11. numer. 136. vers. quod procedit.*

11 Hoc † supposito, pater cogitur gerere tutelam filii sui, *vt in l. amicissimos, §. Lucius, ff. de excus. tutor.* Ergo, etiamsi ipsa gestio tutelæ esset expensa, non posset pater eam repetere, iuxta communem Doctorum opinionem supra relatam.

Sed obiiciet aliquis: *Hac sane ratione, nullus tutor decimam auferet, quoniam omnes tutores coguntur suscipere tutelam: nihilominus tamen has lex concedit eis decimam.* Audio argumentum, sed in patre peculiaris quędam coactio est, longe superans coactionem ceterorum tutorum, ceteri enim tutores plurib. rationibus excusantur, scilicet, si tres alias habeant tutelas, *vt in l. amicissimos, §. Lucius, ff. de excusat. tutor.* At pater licet tres habeat tutelas, non excusatur a tutela filii, *vt supra probaui, numer. 8.* nam videtur facere aduersus naturalem stimulum, quem implere cogitur, omni posthabita ratione. Itaque coactio patris, alia prorsus est ab ea, qua ceteri tutores premuntur. Cogitur enim præcise peculiari obligatione, diuersa ab obligatione generali tutoribus imposita, ita probatur *in dict. l. amicissimos, §. Lucius, ff. de excusat. tutor.*

Ergo cum adeo seuere cogatur gerere tutelam filii, certe etiamsi ipsa gestio appellari posset expensa, non posset eam repetere, quoniam præstat eam, lege præcise & rigide cogente, ita quod eam recusare nullo modo potest.

Quod si expensas, lege cogente factas, non repetit, multominus repetet præmium administrationis, lege cogente susceptæ, cum reuera administratio, expensa neque sit, neq; dici debeat. Si enim gestio tutelæ, esset expensa, certe tutor gestionis salarium auferret de iure Ciuili, nam de iure Ciuili tutor reputat expensas, & repetit eas a minore, *vt in l. 1. C. de reputation. & in l. 1. ff. de contrar. & vtili action. tutel.* At non reputat laborem administrationis, vt late dixi *capit. 1.* Ergo administratio non reputatur expensa: quod autem tutor non reputet (hoc est, mercedem accipiat pro administratione) probatur *in l. in tot, ff. de tutel. & in l. qui negotiationem, in fine princ. ff. de administ. tut. & docui late supr. cap. 1. col. 1. & 2.* 12

Præterea † hæc opinio probatur, quoniam pater vel mater, etiamsi administratores sint, non reputant expensa in personam filii, *ita docent Butrigar. Cynus, Paulus, Bartol. Angel. Salycet. & Alexand. in l. alimenta, Codic. de negotiis gestis, Alber. in l. Nesennius, column. 2. ff. eod. titul. & ibi Bartol.* Ergo etiamsi administratio, expensa dici posset, pater eius ratione nihil petet, cum bona pars, tutelaris laboris, versetur circa personam pupilli, quem tutor optimis morib. instruere, omnique consilio & ope iuuare tenetur, *vt dixi capit. 2.* Et hoc de expensis, factis circa personam, intelligendum, quando fiunt necessario, *vt per Bartol. l. Nesennius, column. 2. Doctores l. 1. Codic. eodem.* Administratio autem tutelæ necessaria patri est, & eam nullo legitimo priuilegio recusare potest, *vt in dict. §. Lucius.* 13

His † congruit, quod parentes non reputant expensa in pium vsum filio vtilem, censentur enim illa donasse, ita Salyc. *in l. alimenta, Cod. de negotiis gestis,* qui citat *l. cum is, §. si mulier, ff. de condict. indeb.* Rursus Paul. *in l. is qui amicitia, ff. de negotiis gest.* notans expensas pietatis intuitu factas, non repeti: scribit, *piam esse expensam, quæ in pupillum confertur.* Et in diuinis libris innomera sunt loca, vbi cœlestis vitæ præmia promittuntur, his qui pupillum tuentur. Cum ergo pater, tutor filii, pium opus faciat, ad quod omni diuina & humana ratione tenetur, nõ petet eius præmium, nisi omnem Rempublicam pessimo exemplo contaminare velit. 14

His † accedit, quod parentes non repetunt expensas paruas, *vt notant omnes Doctores in l. 1. & in l. alimenta, C. de negot. gest.* gerere autem tutelam, neq; magna, neq; minima expensa est. 15

Præter-

16 Præterea † hæc opinio probatur efficacissime *in d. l. amicissimos. §. Lucius. ff. de excusat. tutor.* vbi priuilegium concessum, vt quis excusetur ab onere tutelæ, non datur patri aduersus filium, quoniam repugnat stimulo naturali, parentis animo insito, quem spernere ferum quidem est, non minus quam spernere naturæ legem, *vt in l. 1. ff. de iustitia & iure.* Sicut ergo pater caret priuilegio aduersus filium, in euitando onere vtili filio, multo magis carebit priuilegio in capiendo lucrum damnosum filio (scilicet) in arrodendo eius rem, capiendo decimam: multo enim magis repugnat stimulo naturali, capere decimam, quam recusare tutelam. Tutela enim pluribus honestis caussis recusari a patre potest, at post susceptam tutelam, velle carpere rem filii, summæ impudentiæ est; summeque barbaricum, horridum, ferum & inhumanum. Quis adeo ferus est, moribusque adeo incultis, cui non monstro simile videatur, parentem deuorare & carpere rem filii, hoc est, simplius? Auina per medios insilit ignes fœtibus suis nutricem præstitura, & homo ratione præditus, perfricta fronte audebit salarium petere, quod filio tutorem præstiterit eiusque rem gesserit, cui omni iure obstrictissimus est, & natura coniunctissimus, ad cuius amorem violentissima naturæ vi impellitur? Cur auferat rem filii, qui eum alere tenetur? eiusque tutor est, non tantum iure, verum etiam natura? Cur naturæ legem violator transgredietur? Audio: vera hæc sunt, sed quid, si pater non vult naturalis stimuli rationem habere, sed ad viuum ius suum persequi? In id prodita sunt iura, creati iudices, delecti prudentes magistratus, vt hos naturæ violatores non sine seueritate coerceant, eius exemplo, quod ab Ethnico Iurisconsulto factum videmus, qui loquens de patre recusante tutelam filii; responsum reddit non solum de iure verum, sed etiam seueram reprehensionem continens. Inquit enim in dict. §. Lucius, *Contra naturales stimulos facit, qui aduersus filium tentat vti excusatione.* Iudices oportet non solum punire homicidia, furta, adulteria, reliquaque maleficia, sed efficere, vt boni mores augescant, vicia decrescant, vtque eorum opera, pietate vbique gliscente, homines non solum abstineant a maleficiis, verum etiam amplectantur honesta. Quod exemplum esset, iudicem lata sententia pronuntiare, patri salarium præstandum, quod filii rem gesserit? Non hoc summe absurdum, planeque barbaricum esset? non exstirparet caritatem ex hominum mentibus? Exemplum Scythicum, imo prorsus dœmoniacum. Pater deglubat filium, prædonem præstat, non pastorem, nouum monstrum, in vltimas orbis oras exportandum. Quæ erit reliqua caritas inter ciues, quæ amicitia, quæ societas, quæ fides? Reiiciunt nostri plurima, non quod aduersentur iuri scripto, sed quod absurda sint, *l. nam absurdum. ff. de bonis liber.* At hoc nihil potest esse absurdius. Pater, nolens benignum tutorem se filio præstare, sed conductitium, execrandus est, non audiendus, cum non præstet quod bruta præstant, nulla mercede, nulla premii spe.

17 Rursus patri decimam non præstandam, probatur. Nam ex legis dispositione pater tutor est filii impuberis emancipati, *§. præterea si impubes. Institut. quibus modis ius patriæ potestatis soluit.* Pater autem emancipans filium retinet dimidium vsusfructus rerum filii, in præmium emancipationis, *l. iubemus. Cod. de emancipat. liberor. l. cum oportet. §. cum autem. C. de bonis quæ liber.* Ergo cum ratione emancipationis sit tutor, sequitur, contentum esse debere dimidio vsusfructus, neque aliud dimidium decimandum; nam tutela prouenit ex emancipatione, & ex emancipatione habet dimidium vsusfructus, quod multo magis est, quam decima fructuum.

His † congruit, id seruandum pro lege, quod legislator, si fuisset interrogatus, respondisset, *vt late tradit Ias. in l. Titius. ff. de liber. & posthum. glos. l. tale. § fin. ff. de pact.* Ego autem non dubito, quin si conditor huius legis interrogatus fuisset, an pater, cui dimidium vsusfructus lex relinquit, cum emancipat filium percipere debeat decimam pro tutela, supra dimidium vsusfructus, quod habet ex emancipatione; responsurus fuisset, se non sensisse de hac specie, cum ex emancipatione, quæ dimidium vsusfructus patri dat, oriatur tutela. 18

Hæc † ratio me magnopere mouet, non tam vi iuris scripti, quam æquitate quadam, quæ mirifice hoc casu adesse videtur.

Sed † hic mouebit alicui scrupulum Taurina *constitutio 48.* definiens patrem aduentitia omnino restituere debere filio emancipato, nulla parte vsusfructus sibi retenta; sed responde, illud verum quando filius egreditur patriam potestatem, per matrimonium, non autem quando per emancipationem, vt ex verbis eius legis aperte colligitur. 19

Deinde † cum filius fit sui iuris per matrimonium, oportet excessisse pubertatis annos, *vt per totum titulum de desponsatione impub. rum:* nam si ante pubertatem duxit vxorem, pater etiam, stante lege Regia, non tenetur restituere ei aduentitia, cum matrimonium non valeat, *vt per Barto. Alexand. & Ias. in l. si ante nuptias, ff. solu. matrimon.* Quinimo neque soluitur patria potestas. Et sic pater eius tutor est, cum illum habeat in potestate, quod si post pubertatis annos ducit vxorem, pater desinit curator eius esse, quoniam iure Regio curatoris officium finitur matrimonio, *vt in l. 207. Styli.* quanto ergo minus incipit, argum. *l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris.* Ergo præcedens argumentum vrget non obstante lege Regia. 20

Postremo, † patri non esse dandam decimam, probatur *in l 35. tit. 12 par. 5.* cuius verba sunt: *Piedad mueve a las vegadas al ome, a recebir, algun huerfano en su casa, y dale porende las cosas que le son menester, en recaudarle sus bienes, y acaece despues; que este quiere cobrar lo que assi despendio, e dezimos que lo no puede fazer.* Nota illa verba: *En recaudarle sus cosas*, quæ de administratione loqui videntur, & tamen negatur repetitio. Quod si hoc in extraneo definitur, quid sentiendum de patre, quo nemo magis diligit filium, *vt in l. fin. in princ. C. de curat. furi.* præsertim cum hic non tractemus de expensis, a patre factis, sed de præbendo salario ratione administrationis, *facit l. si paterno affectu, cum ibi notatis, C. de nego. gest.* 21

Vltimo † facit, quod late docui *supra cap. 2. num. 3. & num. 9. vsque ad num. 18.* vbi pluribus rationibus demonstraui, filio administranti rem patris, non esse dandum salarium, nisi insignis vtilitas, & augmentum aliud suadeant, lege ibi scripta. Quod si filius, qui nunquam censetur donare patri, *vt in l si filius. C. de nego. gest.* non aufert salarium, generaliter administratoribus concessum, quoniam filius est, quanto magis carebit pater salario tutoribus concesso, etiamsi sit tutor filii? Nam pater magis diligit filium, quam 22

filius

filius patrem, & natura pater tutor est filij, alienumq; videtur ab omni ratione, peioris esse conditionis filium, gerentem negotia patris, quam patrem gerentem negotia filii, & quod filio negemus salarium, patri autem demus. Quamuis enim filius obedientiam debet patri, & non pater filio, tamen natura pater genitus videtur, ad fouendum & nutriendum filium, non vero ecõtra. Et magis naturale est, patrem dare filio, quam filium patri, cum autem negetur salariũ filio, negetur & patri. Scio quęstionẽ hanc apud eruditos dubiam iudicari: illud tamen meo iudicio sufficeret, quod est prorsus Christiana caritate & grauitate indignum, omnia olere quæstum, & sordidam inuncandi artem sapere, præsertim inter patrem & filium. Æquissimum est, vt pater gratis tueatur, eum quem proprio sanguine genuit, quod si recuset, dignus est qui ex hominum commercio explodatur, tanquam naturæ monstrum, communis sensus expers, brutum animal, sub humana specie latens.

23 Præterea, quod † patri non sit danda decima, probatur: quoniam emancipato filio impubere, pater ex lege duo habet: tutelam, scilicet, & dimidium vsusfructus in præmium emancipationis, *vt supra dixi.* At pater vsufructuarius tenetur facere expensas necessarias in rebus aduentitiis, *vt in l. fin. §. vbi autem, C. de bon. qua lib. l. 1. C de bonis mater. ibi, Sumtus ex fructibus facere, & ibi notant Bartol. numer. 3. Bald. Angel. & Corn. & Pinellus, num 68. Bartol. l. 1. §. 1. numer. 1. ff. vsufructuar. quemadmodum caue. Goz. adm. consil. 94. Paul. Montepicm, in l. Titia cum testamento, §. Titia cum nuberet, qu. 58 ff de leg. 2. Rauenn. singul. 60. Bart l fin. ff. de vsufruct. legat.* Hoc argumentum protuli ad persuadendum, non ad euincendum: respondebit enim quispiam, teneri ad expensas eius partis, in qua habet vsumfructum.

24 Postremo facit, † quod non est prudentis viri: pati, affectum naturæ esse otiosum: legimus nullum esse amorem, qui vincat paternum, *l fin. in princ. C. de curat. furios. l. quidam cum filium, & ibi Angel. ff. de hered. institut.* Rursus Bald *in l. precibus, col. 11. versic. tertio hoc probatur, Cod. de impub. & aliis substitut.* scribit, quod si amicus amico vult bona, multo magis pater filio. Præterea idem Bald. *consil 35. incip. pater filio, column. 1. lib. 3.* scripsit, quod pater præsumitur filio prouidere, non illũ grauare. Et amoris paterni, & materni ardor est inæstimabilis, vt inquit Bald. *in l. precibus, col. 5. versicul. quid ergo si petitur, Cod. de impuber. & aliis substitut. Marian. consil. 9. prosequendo, column. 4 versic. vigesimo probatur.* Et pater censetur ardenti desiderio diligere honorem & incrementum prolis suæ, *vt inquit Bald. in cap. super eod. post princip de testib.* De amore autem inter patrem & filium, videndus est Alciat. *de præsumt. regul. 1. præsumt. 1. Cephal. consil. 164. num. 21. Rominald Senens. consil. 261. numer. 39. volum. 2. Ioan. de Amicis, consil 144. num. 5. Curtius senior, consil. 46. num. 6.* & de effectu amoris, Petrus de Moncad. *in addit. ad Crotum tractat. de testibus, 4. part. num. 128. & latius per Tiraquell. de legib. connubial. lib. l. 2. num. 7. & in l. 7 nu. 22. & in l. 9. num. 84. cum pluribus sequentibus, & in l. 12. num 44. & in l. 14. & in l. 15. quasi per totum, & in l. 16. num. 47. & Ioann. de Lignan in tractat. de amicitia, §. dubitari.* Et naturalis stimulus hortatur parentes ad filiorum educationem, *l. 1. §. taceat, Cod. de rei vxor. act. § fin. Instit. de noxalib.* Sic Bald. *in authent. ex caussa, column. 7. versicul. secundo accipio, C. de lib. præter. vel exhered.* scribit, quod qui naturalem erga liberos caritatem non curat, videtur habere morbum cerebri. Artaxerxes Persarum Rex, Regnum Dario filio cessit, maiori scilicet afficiebatur gaudio, videns filium Regno conspicuum, quam si ipse illud possideret, *vt scribit Iustinus in initio libri decimi.* Est quidem his affectus naturę etiam brutis animantibus est insitus, vt scribit D. Ambrosius, in Hexameron *libr. 6. capit. 4.* his verbis: *Natura hoc bestiis infudit, vt catulos proprios ament, fœtus suos diligant,* & paulo post, *Quæ fera pro catulis non ipsa potissimum se offerat morti? Quæ fera suos, innumeris licet obsessa cuneis armatorum, nõ suis visceribus tegat? Ingruat licet telorum seges, illa tamen paruulos suos muro sui corporis septos, immunes præstat periculi.* Sic Bald. *in l. 1. col. 5. vers. expedita est, C. vnde vi,* scribit bruta animalia, salutem filiorum quadã naturali iustitia tueri & defendere. Filius & pater vna eademq; persona censentur, *arg. l. in fing. ff. de liber. & posthum. l. nam & si parentibus; C. de inoffic. testam.* ideo iniquum est, cum filio agere, vt cum extraneo.

25 Vltimo facit † quod licet Medicus curans ægrotum inuitum, possit petere salarium, hoc non habet locum, quando est propinquus, *vt notat Corsetus in singularibus, verbo Expensa. 1.* Quod nescio, an sit satis tutum, nisi esset pater.

26 Quamuis † pater expendens in curando filio, repetere velle in dubio censeatur, nisi possideat filii bona materna, nam tunc videtur facere tanquam administrator, *vt in l. 2. & ibi Bartol. ff. de petit. hered. Decius consil. 616 num. 4.* & donatio non præsumitur, nisi cum sanguine alia concurrant, *vt per Bart. Alexand. & Ias. in l. quæ dotis, ff solut. matrim.*

27 Non † obstant ex aduerso prolata. Primo nõ obstant verba huius legis: nam illa verba, *Que dare sin padre, o sin madre*: non probant q carens patre habeat matrem; neq; rursus quod carens matre habeat patrem, tutor enim datur pupillis, siue careant matre, siue patre, siue vtroq;: quod autem lex non loquatur quando mortua matre patre superstes est; probatur ex verbis statim sequentibus: *Los parientes mas propinquos recibian a ellos, &c.* Quod si mortua matre cognati proximiores tutores sunt: Ergo non erat superstes pater, alioqui ipse tutor esset, nõ vero propinquiores consanguinei. Neq; obstat si quis obiiciat illa verba: *Los parientes mas propinquos*: cõprehendere patrẽ, quia nullus eo proximior filio: sed interpretatio non quadrat verbis legis. Inquit n. *Los parientes mas propinquos*: in plurali, nullus aũt præsumitur habere plures patres, neq; coniugis adulterium præsumitur: *vt in l. miles, §. defuncto, ff ad leg. Iul. de adult.*

Nisi in † casu ab Anton Gomez. posito *in l. 80. Tauri, num. 60.* & infinita genera probationum adulterii, vide per Ioseph. Mascard. *in tract. de probat. 1. tom. conclus. 57. cum septem sequentibus.* Rursus, communis vsus loquendi non admittit, vt illa verba significent patrem. His enim verbis *Los parientes,* non significamus patrem vel matrem, sed remotiores consanguineos, sic dicimus: *Pedro tiene muchos parientes,* & ex tali familia *son muchos parientes,* & cum dicimus, *Pedro tiene muchos parientes,* nõ significamus patrem illius, quod probatur *in l 5. tit. 16 part. 6 ibi: Si la madre casare, de al moco al pariente mas cercano.*

28 Præterea † quod verba huius legis tale quidpiam non probent: probatur, quoniã pater non potest esse tutor filii, nisi sit emancipatus: *vt in §. 1. Instit. de legit. parent. tutel. & §. 1. Instit. de fiduc. tutela.* Filius autem

sempe

semper præsumitur esse in potestate patris, *vt per Doctores, in l. si emancipati, C. de collat.* Aut ergo filius ante mortem matris erat emancipatus, & iam pater ante matris mortem erat tutor eius, neque oportebat legem hanc prouidere, vt pupillus habeat in tutorem, vnum ex proximioribus consanguineis, cum iam patrem haberet tutorem: Aut emancipatus est post mortem matris, & hoc casu non loquitur hæc lex. Primo, quoniam non præsumitur emancipatio: neq; in hac lege fit eius mentio: deinde quoniam repugnant verba legis, quæ statim mortua matre dicit, propinquiores esse tutores pupillo: Ergo non loquitur de patre, qui non potest esse filii tutor, nisi sit emancipatus: filius autem pupillus non potest emancipari, nisi seruatis certis solemnitatibus, *vt in l. iubemus, C. de emancip. liber.* Hæ autem solemnitates non præsumuntur, *vt per Doctores in l. sciendum, ff. de verb. oblig.* Cum ergo in hac lege nulla fiat mentio emancipationis, neq; verisimile sit, illam statim mortua matre adfuisse, & emancipatio non præsumatur, palam est, verba legis non quadrare personæ patris. Quid ergo significant illa verba: *Sin padre, o sin madre.* Nimirum non loquuntur de vno & eodem pupillo, sed de diuersis: alii n. deficit mater, aliis pater. Quod autem loquantur in diuersis pupillis, probatur, ex verbis huius nostræ legis, cuius initium est: *Si algunos huerfanos que leuaren sin e la l.* Quanquam fateor posse intelligi de pluribus pupillis, ex eodem patre prognatis, vel de vno & eodem pupillo, siue moriatur pater, qui solum superstes est, siue mater quæ tantum supererat. Rursus hanc legem non loqui in patre, probatur ex *leg. 3. tit. sequenti tit. 2. lib. 3. Fori, qui incipit, si el padre.*

Non obstat secundum argumentum: nam maxime conuenit prudentiæ & grauitati, patrem tueri filium gratis, neq; petere salarium, quod in extraneo æquum & rationabile est. Præsertim, cũ pater emancipans filium ex emancipatione tutor sit, & ex emancipatione retineat sibi dimidium vsusfructus, *vt supra dixi.*

29 Non obstat auctoritas Boerii, Pyrrhi & Molinei; ipsi enim dicunt, apud Gallos etiam patrem tutorem ex lege lucrari fructus, quia ita lege cauetur: tamen etiamsi apud eos hoc lege cautum sit, non sequitur legem suam esse iuri conformem, neq; exemplis est iudicandum, *vt in l. nemo, Codic. de sentent. & interlocut. omn. iud.* de quo vide Bartol. *in Rubric. Codic quæ sit longa consuet. & in repet. l. de quibus, numer 2. opp. 9. tit. 4. de legibus, Menchaq. de successionum progre. libr. 1. numer. 52. Rolandus consil. 70 numer 18. libr. 1. Guid. Papæ, quæstion. 80. Cranetta consil. 144. in fin. & 168. Bursat. consil. 32. num. 26. & consil. 56. numer. 4. Burg. de Paz, in proœm. legum Taur. a nu. 225.*

Non obstat quartum, quod protuli ex Chassaneo, quoniam ipse citat legem, apud suos Burgundiones de ea re latam, non autem definit rem ex decretis iuris Ciuilis, neq; ex ratione, sed sequitur legem apud suos de ea re vigentem.

Non obstat, quod lex generaliter loquens, generaliter est practicanda: id n. falsum, quando ratio & mens legis aduersantur, *vt in l. huius soln. ibi: sanè cautum putamus, C. de reuoc. donat.* Non obstat, ꝙ pater tutor non debet esse peioris conditionis, quam tutor extraneus, quoniam hic non est pater peioris conditionis, sed filius est melioris conditionis, quam si haberet tutorẽ extraneum. Neq; pater dici debet peioris conditionis, quod legem naturę impleat, & filium non expilet.

Non obstat, quod pater tutor videtur expendere, animo repetendi, id enim falsum, quando expendit in rem, ad quam de iure est obligatus, vt supra probaui. Deinde, administrare non est expendere, *vt supra docui*, neq; repetit expẽsas pietatis caussa factas. Non obstat, quod mater repetit expensas, in acceptando tutelam, quoniam illud debet intelligi in expensis extrinsecis, *vt notant in l. 1. & 2. C. de negot. gest.* At administrare non est expendere, & nullas expensas factas, lege cogente, repetit.

Non obstat, quod pater tutor, præstare & facere debet, quæ ceteri tutores præstant, quoniam ad id peculiariter & præcise cogitur, peculiari quadam coactione, & etiamsi administratio dici posset expensa, nõ potest pro ea pretium petere, cum faciat lege cogente. Deinde labor tutoris extranei, liberalis dici potest, cum natura ad eum non teneatur: at pater tutor, etiamsi maiora onera subeat, non satisfacit obligationi, qua filio obstringitur, iure diuino & humano.

Non † obstat, quod filio laboranti in re patris, da- 30
tur salarium. Filius enim licet debeat obedientiam patri, non debet operas artificiales, *vt dixi cap. 2. n. 12.* At pater præcise & peculiariter, supra omnes tutores cogitur gerere tutelam filii, *vt supra dixi*, ideo cũ gerat lege peculiariter cogente, non potest repetere. ꝙ in filio, liberaliter & spontanee præstante, secus est. Deinde falsum est, filio dandum salarium, nisi insignis vtilitas & augmẽtum rei paternæ, eius industria prouenjens, aliud suadeant, vel nisi propriis manib. laborant, *vt late dixi supra capit. 2. numer 9. vsque ad numerum 18.*

Sed † est quæstionis, *an filio curatori patris sit danda* 31
decima: Supponendum autem, filium furioso patri, vel matri, dari curatorem, *vt in l. furiosæ matris, ff. de curat. furio.* & generaliter patri, qui rebus suis præesse non potest, datur curator filius, potius quam extraneus, *vt in l. si quis in princ. ff. de tutor. & curator. datis ab his.* Quid ergo danda est filio decima? equidem supra *cap. 3* docui, curatori furiosi & prodigi dandam esse decimam, non minus quam curatori adolescentis: tamen quod filio, curatori patris, non sit danda decima, probatur ex his, quæ late dixi *supra capite secundo, numero 9. vsque ad numerum 18* vbi tandem (pluribus prolatis) ea potior sententia visa est, vt filio administranti rem patris, non detur salarium: nisi augmentum rei paternæ eius opera proueniat, vel magna vtilitas aliud suadeat: vide ibi dicta. Non enim videtur consultum eandem rem repetere, præsertim in eodem opere: tantum adde, quod scribit Bald. *consil. 316. libr. 4. numer 3* quod pater, non debet filio mercedem pro obsequio, nisi fuerit debita vel conuenta, citat *l. obsequio, C. de negot. gest.* Ex quo videtur, quod cum filio negotiorum gestori denegetur salarium vel præmium, generaliter dandum his, qui in re nostra laborant, *vt dixi supra capit. 2 numer. 22* quod etiam denegetur ei salarium, generaliter ex hac lege concessum curatori furiosi vel prodigi. Rursus suadetur, quoniam filius obedientiam debet patri, *l. veluti, ff. de iust. & iur.* Et plus debet filius patri, quam pater filio, vt supra dixi: Ergo cum pater tutor, non auferat decimam de bonis filii, videtur, quod etiã filius non auferet decimã de bonis patris, cui omni iure est obstrictissimus. Deinde magis absurdũ videtur, filiũ pecuniam capere pro administratione rei patris, quam patrẽ pro administratione

rei filii. Ergo, cum hac ratione patri denegauerimus decimam, videtur etiam deneganda filio.

32 Contraria † tamē sententia videtur probari, quoniam filius curator patris, tenetur reddere rationem, *vt notat gloss. in dict. l. si qui, ff. de tutor. & curator. datis ab his, quam ibi sequuntur Doctores, Firmianus de Episcopo, numer. 64.* & eam esse receptam testatur Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern. in 2. part. num. 39.* Idque generale est in filio, cui pater negotia commisit, nam ab eo poterunt fratres rationem exigere, licet exactio non debeat esse scrupulosa, sed ei debet credi in his, quæ verisimilia sunt, etiamsi ratio non sit valde particularis, & præsertim hoc seruandum inter personas nobiles, nisi dicat quæ non sunt verisimilia, *vt tradit Abb. consil. 12. column. 4. vers. 3. libr. 1. Corrasius in l. frater a fratre, in 2. part. num. 7. & ibi Cret. nu. 19. ff. de condict. indeb. Decius consil. 255. col. 1. Socin. 192. num. 5. & consil. 213. libr. 2. Socin. 65. col. 1. lib. 1. & consil. 40. num. 2. libr. 4. Molin. in consuet. Paris. tit. 1. § 6. gloss. 6. verbo, den rendre, num. 18.*

33 Rursus, difficile videtur † obtinere aduersus hāc opinionem, *ex late traditis, per Fulgos. Alexand. Iason. & Decium, post Bartol. & alios in l. illud, C. de collat.* vbi dicunt, quod filio administranti rem patris, est dandum salarium, præsertim, si res eius industria fiat melior vel vberior: licet respondert possit, illud non admittendum, quando administrat nomine patris, *vt ibi dixi.* Sed replicari potest, nihilominus dandum salarium, vt ibi dixi: & ex eo, quod ibi notant omnes de filio lucrante, cum pecunia patris, quod ei sit danda dimidia pars lucri, vt lato sermone explicaui supra *capit. 2. numer. 3.* licet responderi possit, *vt supra.*

34 Hæc res † ambigua videtur ex dictis, in loco supracitato, ideo, breuiter casus minus dubios definiam, & quæ magis ambigua sunt, eruditis excutienda relinquam. Equidem si res paterna, industria filii curatoris magnum accepit incrementum, non dabo ei dimidium lucri, licet in filio, lucrante cum pecunia patris definiant Doctores dandam, *in locis citatis, cap. 2. num. 5.* hic enim filius administrat nomine patris, & hoc casu cessat communis opinio, & totum acquiritur domino vel patri: cuius nomine geritur, *vt dixi capit. 2. numer. 8.* item, non dabo dimidium lucri, quoniam hic administrat tanquam curator, & curatori nullum est dandum salarium, *vt dixi capit. 1. column. 1.* Et licet hæc lex corrigat hac in parte ius commune, & dicat curatori decimam dandam, solum dat ei pro administratione decimam partem. Neque est excedenda præfinitio legis, neque dandum dimidium, tamen licet non sit ei dandum dimidium lucri, dabo ei decimam fructuum: tum ex generali dispositione huius legis (*quæ in curatoribus etiam est practicanda,*) tum ex æquitate, ne filius curator videat fructum industriæ suæ, nulla re præcipua sibi retenta, transferri ad fratres otiosos, alienum laborem spectantes, aduersus dispositionem & considerationem *leg. cum oportet, Codic. de bonis quæ liberis, & §. 1. Institut. per quas personas nobis acquiri.* ibi, *Ne quod ex suis laboribus accesserit, hoc in alium proueniens, luctuosum ei procedat.* Quæ æquitas tot peperit dispositiones, in casu magis dubio, quas recitaui *supra, capit. 2. numero 5.* omnes enim Doctores, qui dant filio partem lucri, vel præmium administrationis, mouentur ex hac æquitate. hic autem non solum viget eadem æquitas, verum etiam vrget generalis dispositio huius legis.

Si tamen † res paterna nullum accipiat augmentum, industria filii curatoris, certe licet non creuerit, dabo ei decimam, si defendendo rem paternam a calumniatoribus, vel lites explicādo, facilia reddidit quæ erant inuoluta, abunde enim hoc magnum est lucrum.

Quod si † neque rem paternam auxit, neque litibus fuit inuolutus, sed tantum rem paternam curabat, & patrem fouebat, colligebat fructus, & debita exigebat, & certe, etiam huic verisimilius & probabilius videtur dandam decimam: tum ex generali dispositione huius legis, tum, quoniam, si Doctorum traditiones in simili specie inspiciamus, æquum esse censent, pensare laborem filii, colentis fundum paternum. Quod si labor culturæ vnius fundi aliquibus videtur dignus præmio, multo magis promeretur præmium, administratio tutelæ, quæ tot res, tot casus, tot pericula continet, *vt dixi cap. 2.* His accedit *l. si filius, Cod. de negot. gest.* vbi filius gerens negotium patris, soluendo eius debita, censetur facere animo repetendi, & ita ibi notant Bellapertica, Cynus, Butrigar. Rayner. Baldus, Salycetus, & Alexan. quanquam in patre, expendente pro filio, alia ratio sit, *vt in d. l. Nesennius.* Quod si filius gerens negotium patris, censetur habere animum repetendi, etiamsi curator non sit, quanto magis censebitur habere eundem animum, quando est curator: quo casu, etiam pater, qui alias non videtur habere animum repetendi, videtur illum habere, & velle repetere, si tempore, quo expendit, erat administrator. Ex quo liquet, differētiam esse inter patrem & filium, pater enim non videtur habere animum repetendi, nisi administrator sit, *vt in d. l. Nesennius, ff. de neg. gest.* At filius, semper videtur habere animum repetendi, *l. si filius, C. de negot. gest.* nisi contrarium probetur: & ita nō est, quod quisquam reprehendat, quod aliter in patre, aliter in filio statuimus, *vt probat d. L. Nesennius.*

Non † obstat, quod filius plus debet patri, quam pater filio, & quod, cum patri negēmus decimam, etiam filio est deneganda: fateor plus debet filius, sed tamen magis diligit pater filium, quam filius patrem. Non obstat etiam, si quis obiciat, quod *d. l. si filius, Cod. de negot. gestis,* non procedit in expensis factis lege cogente, & quod etiamsi administratio tutelæ esset expensa, tamen quia suscipit illam, lege cogente, non potest repetere, *iuxta dicta supr. numer. 10.* sed respondeo, quod iure Regio, scilicet ex hac lege, pretium datur tutori, etiamsi teneatur tutelam suscipere lege cogente, *vt leg. 1. ff. de muneribus & honoribus,* & ita non est efficax argumentum, pretium non dandum, quia administrat lege cogente. Sed replicabit quispiam, cur definitis patri non dandam decimam, ea præcipue ratione, quod cogitur gerere tutelam. Respondeo, quia coactio patris, est maior & violentior, & efficacior, quam coactio ceterorum tutorum: hæc autem coactio, tam peculiaris, non reperitur imposita personæ filii. Non obstat, quod est absurdum haud quaquam enim absurdum est, filium accipere a patre, tamen patrem accipere a filio, præposterum est, & absurdum, & aduersus naturæ ordinem, *vt in leg. nam & si parentibus, ff. de inoffi. testam.* Hæc opinio mihi probabilior videtur.

Sed

38 Sed † quid in matre tutrice, an est ei danda decima. Non remorabor vulgaribus lectorem, neq; hæc quæstio eadem est cum præcedente, præcipua enim fundamenta, quibus docui, patri non esse dandam decimam, hic deficiunt.

39 Primo † enim mater non cogitur inuita tutelam suscipere, *vt in authent. matri & auiæ, & in loco vnde sumitur, C quando mulier tutel. officio fungi potest, & l.3 tit. De la guarda de los huerfanos, que statim sequitur post hanc legem, libr.3. Fori*, ex quo liquet, quod in matre, non solum cessat illa rigida & peculiaris coactio, qua pater cogitur ad suscipiendam tutelam, nulla obstante legitima excusatione, verum etiam coactio generalis, omnibus tutoribus imposita, in matre deficit. Ex hoc tria sequuntur. Primo, illud argumentum quo patrem priuamus decima, scilicet; quod expensæ, factæ lege cogente, non repetuntur, hic deficit, nam mater non cogitur. Deinde, minus laboris perfert, qui non cogitur, cogi enim molestum quiddam est. Tertio, quo minus cogitur, & maior est eius liberalitas, eo magis digna est præmio. Præterea in matre tutrice deficit, quod adest in patre, scilicet, quod pater cum emancipat filium retinet dimidium vsufructus, quare iniquum videtur, vt carpat, quod reliquum est: at mater, nunquam habet vsumfructum, quoniam non habet filium in potestate, *vt in §. mater, Instit. de adopt.*

40 His † accedit, quod mater tutrix tenetur iurare, vtilia facere, & inutilia prætermittere, *iuxta l fin §. defensionem, C. de admin. tutor.* & ita nominatim scribit Curtius senior, *consil. 66. incip. sapienter, col. 17. versic. modo ex istis eliceitur Capitius decis. 50. num. 5.*

41 Deinde † mater non faciens inuentarium, & non faciens sibi decerni administrationem, vel alios tutores non petens, amittit hereditatem filii, *vt scribit Bartol consil. 3. incip. an testamentum sit nullum. Curtius senior, d. consil. 66. col. 16 versic. praeterea ad hoc, argument. leg. sciant cuncti, Cod de legitim. hered. & l. 2. §. si mater, ff. ad Tertull.*

Ex quo vides (*lector*) quod mater non solum tenetur seruare in sua persona, disposita in tutoribus, verum etiam amittit hereditatem filii, si ea non obseruet. Cum ergo ita acriter puniatur cessans, videtur præmio afficienda cum diligenter gerit.

42 Confirmatur † hoc ex eo, quod scripsit Bald. *in l. precibus, col. 6. vers. sed quid si mater, Cod de impub. & aliis substitut.* vbi inquit, quid si mater delatam sibi tutelam administrauit vtiliter, non tamen seruauit iuris solemnitatem, dicit, quod punitur, quia nō legitime gessit, citat notata *in l. 2. §. si mater, ff. ad Tertul.*

Sic idem Bald. *in l. matres, Cod. eod. titul. versicul. nunquid mater ; quaerit. Quid si mater gessit negotia pupilli, diligenter, sollicite & vtiliter, ac si tutelam impetrasset (sua scilicet simplicitate decepta) an excusetur?* Adducit, quod habito effectu, non curamus de modo, & quod pupilli non interest: sed tandem definit esse puniendam, quia debet solemniter accipere tutelam, *iuxta glossam in dict. § si mater, & sequitur Curtius senior, dict. consil. 66. column. 16. versicul. & adduco, quod voluit idem Baldus. Et column. 18.* dicit, quod mater non seruans solemnia, debet remoueri: sed intra quantū tēpus debeat mater facere inuētariū, vt non priuetur successione filii, vide Bartol. *l. 2 §. confestim, ff ad Tertull Rodericus in repetit. l. post rem, in 9. limitat. ad legem Regiam, col. finali, ff. de re iud.*

Deinde mater † tenetur reddere rationem administrationis, siue tutrix fuerit, siue nō, *Paulus l. omnem, numer. finali, C ad Tertull. Corn consil. 198. col. fin. libr. 1. & consil. 255. eodem libro, Baldus in l. cum oportet, col. fin. Cod. de bonis quæ liber. Anchara. consil. 317. incip. in caussa quæ vertitur, Decius consil 349. incip. consuluit excellentissimus Doctor, nu. 10. col. fin.* 43

Et pro † tali administratione bona matris sunt tacite obligata, *vt notatur in l. pro officio, Cod. de administr. tutor. Decius, dict. numer. 10. Socin. consil. 180. column 1. libr 2.* Quinimo eius dos pro administratione retineri potest, donec reddat rationem, *vt scribit Socin. consil. 180. incip. diligenter punctis narratione; numer. 1. col. 2. libr 2. & col. 1. Decius, dict. consil. 349. numer. 10.* quoniam licet non admittatur retentio in dote, *vt in leg. vnic, §. taceat, C. de rei vxor. actio.* hoc non habet locum, quando dos est legitime hypothecata, *vt notat Socin. d. consil. 180 col 2. libr. 2.* Res enim hypothecata retineri potest ratione hypothecæ, *iuxta notata in leg. quamuis, Cod. de distract. pignor. & in l. si non sortem, §. si centum, ff. de condict. indebit. & in l. fin. Cod. de commodat.* & satis probatur in specie magis dubia, *in Rubric. Cod. etiam ob chirographariam pecuniam.* Adeo autem mater tenetur reddere rationem, vt ei non prosit liberatio ab obligatione reddendi rationem, si dolum committat, vel reliqua possideat, *vt notat Decius, dict. consil. 349 col. fin.* 44

Rursus, quod † mater debeat percipere decimam, probatur: quoniam plus facit, quam pater, neque enim mortuo viro admitti potest ad tutelam filii, nisi renuntiet omni iuri, & legum auxilio, & nisi obliget res suas, *vt in authent. vt sine prohibitione matres, § quia vero, & in l. fin. C. quando mulier tutel. officio fungi potest, l. 4. titul. 16. part. 6.* Argumento autem rerum suarum venit dos, licet alioqui prohibeatur obligare, vel alienare dotem, *vt in authent. sine a me, C ad Velleian* vt pendenter in hac specie probat Soc. *d. consil. 180. col 1. lib. 2.* 45

Et † vigore talis renuntiationis, qua renuntiat omni legum auxilio, potest mulier personaliter capi, non obstante *authent. sed nouo iure, C. de custo. reor.* quæ dicit, fœminam non posse in carcerem duci; Ita docet Bart *in l. si quis sub conditione, num 18. ff. de testam. tutel Bartholomæus de Salyceto in authent matri & auiæ, C. quando mulier tutel officio fungi potest, numer. 14. & ibi Bartol. numer. 13 Socin. dict. consil. 180. numer. 2. libr. 2. Alexand. Socin. & Ias. col. fin. in l. pleriq, ff. de in ius vocand. Roman. in l alta. § eleganter, nu 11 ff. solut. matrim. Ias. in l. penult. num. 4. ff. si cert. pet. Platea & Angel. in l. nemo carcerem, Cod. de exact. tribut. Matthesila. notab. 108 nota casum. Hippol. sing. 249. Decius in l. fœmina, numer. 74. ff. de regul. iur. Alexand. in additione ad Bartol. in leg. nemo carcerem, & ibi Platea, col. penult post Angelum, Cod. de exact. tribut. Baldus in tractatu de carceribus, capit. 1. numer. 3 Socin. regul. 259. fallent. 7. & regul. 229. fallent. 2. Guilielmus Mainerius, in l. quo tutela, numer. 138 ff. de regul iur. Marian. Socin. in tractatu de citat. artic. 5. numer. 39. Rebuffus ad constitutiones Regias, 1. part. tit. de literis obligatoriis, artic. 11. gloss. 3. numer 32. Ias. in l. ad egregias, num 9. ff. de iureiuran. Ioan. And. Domin. & Franc. in cap. 2. de iudic. in 6 & ibi Ludouicus Gomez numer. 13. Cifontanus in l. 62. Tauri, & ibi Castellus, in princ. Lup. num. 3. Arius in l 60. Taur. num. 8. Nouell. de dote, 7. parte, priuil. 5. Boer. in repet l. consentaneum, numer. 141. Cod. quomodo & quando iudex, & decis. 349. column. penult. Et videtur sentire Rodericus, in l. 2. titul. de los gouiernos, quest. 5 num.* 46

8. lib. 2. Fori, Anton. Gomez, l. 14. Taur. numer. 11. Mouentur omnes, quoniam mater, cum assumit tutelam, renuntiat omni iuri & fauori sibi competenti: ergo cessat fauor a iure inductus, ne mulier pro debito ciuili capi possit, vt in authent. sed hodie, Cod. de officio diuers. iudic. & in leg. 62. Tauri, Ioan. Baptista Sanseuerinus, in tractatu, de debitore suspecto & fugit. q. 6.

Sed, vt ingenue proferam, quod sentio, hoc in matre tutum non est, vt infra dicam, nu. 78.

47 Quod † autem mater, vt sit tutrix, teneatur inuentarium conficere & renuntiare Velleiano, & secundis nuptiis: notant Bart. Angel. & Salyc. in d. auth. matri & auia, Signorolus consil 206. & consil. 218. mulier quaedam, Boerius, decisione 124. numer. 9. Bartol. in l. si quis sub conditione, ff. de testament. tutel. Angel. consil. 325. pro decisione consultationis, versiculo, super secundo dicendo, Anania, consil. 100. Bald. §. nos, column. 9. versicul. sed pone, quod mater sit data tutrix in testamento, Institut. de Atilia. tutor. & in authentica, eisdem, Codic. de secund. nuptiis, & in l. omnem, Codic. ad Tertull. l. 3. titul. 7. libr. 3. Fori, Boerius in consuetudinibus Bituricens. titul. de iure personarum, §. 6. column. 6. Capic. decision. 50. Faber. in authent. sacramentum, Codic. quando mulier tutel. officio fungi possit. Specul. titul. de tutore, §. nunc dicendum, versicul. vt autem in his plenius instruaris. Petrus Iacobus, titulo de actione tutelae directa, ante finem, versicul. vltera modo, text. & ibi gloss. & Bart. in l. 2 §. quod si pater eius, ff. ad Tertull. ibi: Nec legitime administrat. Ex quibus verbis apparet matrem debere administrare iuxta leges tutoribus impositas, Corneus cons. 164. incip licet videatur, libr 2.

48 Haec † autem (scilicet, vt renuntiet Velleiano, & secundis nuptiis) conditionaliter requiruntur, in d. authent. matri & auiae, ibi: Si renuntiauerit secundis nuptiis, & Velleiano. Et conditio videtur continere solemnitatem, non leuem, l. Prator, ff. de coll. bon. Abb. & Dec. in c. ex parte, 3. de appellat.

49 Nec sufficeret, † vna die accipere tutelam, & alia renuntiare, vel primo renuntiare, & alia die suscipere tutelam, gloss. in capit. vt circa, in verb. praestito, de election. in 6. Bald. vbi supra, Lucas Penna in l. 1. column. 6. versicul 3. quaeritur, Codic. de princ. agen. in rebus, libr. 11. Paulus & Iacobin. in leg. alienam, Codic. de procurat. Chassaneus in consuetudinibus Burgund. Rubric. 6. §. 6. verb. & prendra, numer. 6. & Rubric. 6. §. 4. verb. la femme.

50 Et ista debet † obseruare, licet sit testamentaria, vt in l. 4. tit. 16. part. 6. & ibi gloss. licet iure Communi secus iudicetur, Alb. col. 2. in auth. matri & auia, Ang. cons. 50. Boer. decis. 124 nu. 11.

Deinde † durior est conditio matris, quoniam pa-
51 ter per secundas nuptias, non amittit tutelam filiorum, vt in l 4. titul. 7. lib. 3. Fori, l. generaliter, Codic. de secund. nupt. & ibi Angel. & in authent. de nupt. §. sed quod sancitum est, collat. 4. Bald. in authent. eisdem poenis, numer. 8. Codic. de secund. nupt. Boer. decis. 266. num. 2. Imol. in l. ex facto, col. 6. ff. de vulg. Corn. in l. humanitatis, col. 2. Codic. de impub. & aliis substitut. licet contra scribat, Chassan. in consuetud. Burgund. Rubr. 6. §. 8. At mater per transitum ad secundas nuptias amittit tutelam, vt in authent. sacramentum, Codic. quando mulier. tutel. officio fung. pot. l. 5. titul 16 part. 6. l. fin. tit. 7. libr 3. Fori, etiamsi sit tutrix testamentaria, vt notat Guid. decis. Delphin. 529. vbi dicit, hoc seruandum, etiamsi testator dixerit, vt sit tutrix per totam vitam, Boer. in consuet. Bituricens. tit. de iure personarum, §. 6. col. 6. gl. in l. omnem, Cod. ad Tertull & ibi Bart. Cynus, Alber. Salyc. & Corne. Angel. §. actionum, num. 41. Institut. de act. Bald. in authent. eisdem poenis, Cod. de secund. nupt. Alexand. in addition. ad Bartol. in l. mater, Codic. ad Tertull Petrus Ferrara, in forma libelli, qua agitur ad reddendum ration. tutel. col. 3. versicul. & dixi eius tutelam, Boer. decision. 124. numer. 12. Abb. in cap. vxoratus, de conuersio. coniugat. Barbat. consil. 11. in princ. lib. 3. & consil. 91. eod. lib. Et quod amittat tutelam per secundas nuptias, etiamsi sit tutrix testamentaria est magis communis, auctore Boerio, decis. 266. num. 4.

Quinimo, si solum † asseruit se velle nubere, & 52
fecit dari liberis alium tutorem, non recuperat eam, etiamsi mutato consilio non nubat: Ita docet Bald. in d. auth. sacramentum, q. fin. & in l. cum ancillis, col. fin. C. de incest. nupt. & in l. imperialis, in princ. versic. sed & si tales, Cod. de nupt. Bart. in dict. authent. sacramentum, & consil. 145. factum sic se habet, in 6. dubio, & in l. si quis sub conditione, column. fin. versic. quaero an statim, ff. de testam. tutel. Decius in c. ex parte, col. 3. versic. in glossa, ibi, soluta est tutela, de appellat. Et an recuperare possit tutelam filii, mortuo secundo viro, vide Decium in c. ex parte, col. 3. de appellat. Hippol. in l. etiamsi redditibus, ff. de quaest. numer. 6. Bald. in §. nos autem, versic. sed pone, Institution. de Atilia. tutor. late Boer. decision. 266. column. 2.

Neque † solum amittit tutelam, verum etiam filii 53
hereditatem, si nupserit & tutorem non petierit, vt in l. omnem, C. ad Tertull. & l 2. §. quod si mater, ff. eodem titul. Decius cons. 246. Et tutor ab ea nominatus, cum transiit ad secunda vota, non est necessario dandus, sed iudex debet inquirere, & eligere magis idoneũ, vt notatur in d. authent. sacramentum, scribit Bald. in leg. precibus, column. 9. Cod de impuber. & aliis substitut. Decius, in cap. ex parte, 2. de appellat. Aymon. consil. 190. numer. 8. incip. quod in praesenti: de quo vide Curtium senior. consil. 46. column. 2. Bartol. in l. credendum, in fine, ff. qui petant tutor. Baldus in l. si quis sub conditione, ff. de testament. tutel. Ioannes Garron. in Rubr. C. de secund. nupt. numer. 100.

Et filius † non est alendus apud matrem, quae se-
cundo nubit, quoniam debet ali apud personam, de 54
qua non sit suspicio, l. 1. & 2. C. vbi pupill. educat. deb. Lex autem diffidit de matre, quae secundo nubit, l. lex quae tutores, Codic. de admin. tutor. scribit nominatim Franciscus Marcus, in decision. Delphinal. nona, 131. Guido decision. 529.

Neque solum † in his praedura est conditio ma- 55
tris tutricis, verum etiam grauatur, quoniam secundus maritus tenetur de periculo tutelae, si ipsa reliqua filio non reddiderit, vel aliquid male gesserit, Regia l. 5. tit. 16. part. 6. l. si mater, Cod. in quibus causis pignus taci. contrah. l. 2. C. quando mulier tutel. offic. fung. potest, l. 26. tit. 13. part. 5. Negusantius de pignor. 2. part. membro 4. num. 19. cum duobus sequentibus, fol. 25. Bald. in d. l. si mater, declarat Bolognetus ibi, in primis interpretationibus, Boerius in consuetudinibus Bituricens. titul de iure personar. §. finali, column. 2. & in decisione Burdegalensi, 200. numer. 2.

Deinde si ante redditam † rationem & petitum 56
tutorem, secũdo nubit post annum luctus, perdit lucra ptioris viri, & non potest dare in dotem vltra tertiam: de quo tamen vide Ioan. Garron. in l. 1. in 3. notabili, & in authen. eisdem poenis, in verb parit, versic. subiicit, & in l. hac edictali, col. 4. & ibi Bertrand. in repet. nu. 58. C. de secund. nupt. Boer. decis. 201. num. 2.

Cum-

57 Cum † ergo mater tantum superet patrem labore, tutque casibus sit obnoxia, tot casibus implicata; videtur decimam ei dandam, licet patri non detur.

Confirmatur hæc opinio: nam licet pietatis maternæ intuitu videatur alere filiũ, videmus, ꝙ mater tepetit alimenta data filio, si protestatur, vel est tutrix, *l. Nesennius, ff. de negot. gest. Doctores in l. 1. Cod. eod. titul. scribit Nouell. de dote, 6. part. priuil. 3. Doctores per textum ibi, in l. Nesennius, ff. de negot. gest. & in l. alimenta, Codic. eod. titul. Berous quæst. 11. column. 2. Socin. consil. 5 colum. fin. lib. 4* Quod intellige, *vt ibi per eos.* Cum ergo alimenta, rem conseruandæ vitæ filii necessariam, repetat, licet vitam filii habeat carissimam, videtur, quod multo magis petere possit decimã, quod multo minus absurdum videtur, quam petere alimenta.

58 Postremo † facit, quod mater tutrix in dubio non videtur expendere de suis, *l. Nesennius, ff. de negot. gest. & ibi omnes Doctores, gloss. l. fin. verbo, intelligi, Codic. de dotis promiss. Nouellus de dote, 6. part. priuileg. 6. Lupus in Rubrica de donationibus, § 66. numer. 14. Bosquetus de nuptiis, libr. 5. numer. 34. Antonius Gomezius in leg. 51. Tauri, numer. 23 Berous quæstion. 11. cum aliis citatis supra numer. 5.* qui promiscue in patre & in matre, negotiorum gestoribus, vel tutoribus loquuntur.

59 Hæc sunt † quæ istam partem videntur asserere, & profecto res est dubia, ideo, quæ verisimiliora & minus dubia sunt, distinguendo referam. Distingue ergo: Aut mater tutrix actorem habebat, qui soluebat pecuniam, vt rem filii curaret & debita exigeret, quod fœmineum genus infirmum & imbecillum est. & profecto æquissimum videtur matri decimam dari, præsertim si ampla non sit, & præsertim si protestata est tacite vel expresse, se velle auferre decimam. Licet enim, quando est tutrix non requiratur protestatio, quia lex præsumit velle repetere, vt *in leg. Nesennius*, tamen protestatio hoc casu vtilis est, quia *lex Nesennius*, non habet locum quando expensa est modica, vel in persona filii, *vt dixi supra numero 13.*

Hæc autem opinio, scilicet, vt auferat decimam, hoc casu probãda videtur, quoniam tutores masculi tutelam gerere per se possunt, nimirum virili robore instructi, fœmina vero nisi per actorem difficilime potest administrare. Et quando dat pecuniam actori, iam cum petit decimam, non tam petit præmium administrationis, quam refusionem damni accepti ex pecunia expensa in administratione. Quod ei negandum non videtur, *vt per totum ff. de contrar. & vtili actio tutel. l. si quis a liberis, §. 1. in fin. ff. de liber. agnosc.* vbi repetit expensa in alimenta. Et licet alii tutores huiusmodi expensas factas in actore petere non possunt, quia ex necessitate illa agere tenentur, & est expensa intrinseca, *vt dico c. 21. col. fin.* quam suis expensis obire tenentur, *vt in leg. suo victu, ff. de oper. liber. notant Bart. Cynus, & Alexand. l. 1. C. de negot. gest.* præsertim cũ eis apud nos detur decima: tamen in matre saltẽ dicemus, hac ratione ei dandam decimam, ꝙ impossibile est, vt absq; sumtu pecuniario administret tutelam, quod in viro secus est: & cum mater non repetat expensas factas in actore, certe æquum est, vt deducat decimam.

60 Comprobantur † hæc, quoniá nihil magis pium, magisq; conforme menti matris videtur esse posse, quam alere filium, attamen si expendat in eius alimenta, potest repetere, & censetur habere animum repetendi, si est tutrix, *vt in l. Nesennius, ff. de neg. gest. & dixi supr. n. 57* ergo idem dicendum cũ expendit in curando rem filii, quod non ita videtur gratum & expentum matri, atq; cum alere nimirum absque alimentis filius peribit, quod supra omnes humanas calamitates, matri lugubre & acerbum est.

Rursus † comprobatur hæc opinio, quoniam nisi 61 mater posset hoc casu petere decimam, oriretur inæqualitas inter filios, tũmitũ pupill⁹ plus haberet. Æqualitas aũt inter filios habenda est, *vt dixi in tract. de non melior. and. filiab. c. 2 num 36.* & opinio quæ adducit filios ad æqualitatem, amplectenda est, *vt ibi dixi.* At nisi matri des decimã certe ex generali dispositione iuris Ciuilis non consequetur expensas intrinsecas, eas scilic. quas ex natura officii facere tenetur, *vt per Alex. l. 1. C. de neg. gest. col. 2.* nimirum, tutor & tutrix tenentur exigere debita, tenentur administrare, hoc autem non est expensa, *vt supra dixi nu 9.* Licet enim opera dici possit expensa, & mereatur præmium, *vt dixi c. 2 num. 14.* tamen cum opera lege cogente, & ex necessitate præstatur, suscepto officio, nõ potest eius ratione peti premium, *vt in l. suo victu, ff. de oper. liber. & docui late supra c. 1 nu 16.* & ideo licet mater constituat actorem ad administrandam tutelam filii, certe si res esset, quam ipsa per se obire non posset, puta si mitteret actorem vel negotiorum gestorem, qui trabes, ligna, calcemque emat, ad reficiendum domum filii, certe, etiam de iure Ciuili reputabit has expensas, quia eas per se obire non potest, *vt per totum, ff. de contraria & vtili actione tutelæ.* At si actor constitutus est, vt otiose quietus, domi sedens, pecuniam ab offerente creditore accipiat, vinum, & triticum pupilli vendat, certe hæc per se obire fœmina nobilis potest, neque de iure ciuili ea consequetur ex re pupilli, quoniam annexa sunt ipsi tutelæ officio, ꝙ gerit, & suis expensis ea obire tenetur. Itaq; quotiens mater pecuniam expendit in administratione (non loquor de expensis factis in constituendo actorẽ vel gestorem); certe etiamsi tales expensę non sint de iure ciuili repetibiles, præstant maximũ æquitatis argumentum matri petenti decimam, ne oriatur inæqualitas inter filios ex eo, quod ipsa soluit actori. Ex hoc infero, ꝙ si actor pretium non abstulit, vel paterno affectu administrauit, quod mater non tantum iuris habebit aduersus filium, vt ex infradicendis apparebit.

Si tamen mater nihil expendebat in administratione, sed tamen mortuo filio petit decimam, non a filio, sed a substituto filii defuncti, & profecto ei dabo decimam. iam enim non carpit rem filii. & melius est, vt ipsa habeat saltem particulam hereditatis filii, quam quod habeat eam substitutus extraneus. Si tamen non mater, sed heredes eius peterent a filio decimam, & profecto eis concedenda videtur. iã enim cessat absurdum, quod mater deuorat rem filii.

Si † tamen mater ipsa nullis factis intrinsecis ex- 62 pensis (*intrinsecas voco, quæ fiunt in ipso actu gerendi*) petat a filio decimam, & hic casus est magis dubius. Equidem si filius erat pauper, ita quod fructus essent necessarii ad eius alimenta, matri nullam decimã dabo: nam tenetur de suo alere filium egenum, *l. si quis a liberis, §. pen. ff. de liber. agnosc.* neque repetit, hoc casu, expensas, *gloss. leg. Nesennius, & ibi Bartol. & Alber. ff. de negot. gest. column. 2 Alexand. l. 1 numer. 21. & ibi Ias. ff. solut. matrimon. Bald. & Salycet. in l. neque mater, Cod. de iure dot. Bart. Alber. & Bald. in authent. res quæ, Codic. commun. de legat. Nouell. de dote, 6. parte, priuilegio 6.*

Ias. §. fuerat, nu. 115. Inst. de act. Boer decision. 129. nu 3 & 4. cum aliis a me congestis in tractat. de non meliorandis filiabus, cap. 11.

63 Quod confirmatur † quoniam vt infra docebo. *cap. 10.* quando omnes fructus sunt necessarii ad alimenta pupilli tutor etiam extraneus non aufert decimam: imo ea carere debet.

64 Si † tamen mater petat decimam a filio diuite, nullis factis intrinsece expensis, & videtur quod non debeat auferre decimam: ex ratione reddita per Iurisconsultum *in l. ante finmos. § Lu. 1m, ff. de excus. tutor.* vbi pater caret priuilegio in euitando onere vtili filio: tenetur enim illud suscipere non obstante omni priuilegio: opponere enim priuilegium ad effugiendum onus filio vtile, dicit Iurisconsultus, quod est aduersus naturales stimulos. Mater autem non minus diligit filium, quam pater neq; minus acer est in ea naturalis stimulus iuxta illud Esaiæ *capu. 49 Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui?*

Deinde vrget, quod administrare tutelam non est expensa: præsertim quod loquimur, quando mater nullas faciebat expensas [illegible] tantum administrabat, & cum mater nullas fecit expensas videtur tractare de lucro, [illegible] autem de [illegible] arcendo damno sicut quando repetit alimenta quæ pecunia constant, tunc enim non est iniquum, vt repetat alimenta quæ pecunia consistentur: hic autem nullam pecuniam expendit: quare æquissimum videtur, vt mater hoc det stimulo naturali, vt gratis administret, cum Iurisconsultis eius ratione imponat patri onus, quanto magis dicet, vt abstineat a lucro.

65 Deinde † vrget, quod etiamsi administratio dici posset expensa; mater non repetit expensas factas in personam filii, sed fateor responderi posse, illud verum quando facit lege cogēte, sed tamen mater non cogitur tutelam suscipere.

Rursus vrget, quod mater non repetit modicas impensas, *vt notant omnes in l. 1. & in l. alimenta, Cod. de negot. gest.* Administrare autem tutelam, neque minima neq; magna expensa est. Præterea ita nominatim docet Chassan. *in consuetudinib. Burgund. rubr. 6. §. 7. nu. 1.* Sed ille ius Gallicum refert.

66 Vltimo † hæc opinio propugnatricem habet æquitatem, potentissimam in iudiciis patronam: nemo enim non iudicabit absurdum, matrem carpere rem filii, quem genuit, educauit & in vtero gessit.

67 Sed † ex aduerso (*quod matri sit danda decima*) vrgent omnia supra producta, & quod mater neque vsumfructum, neq; quicquam aliud habet in rebus filii vllo tempore, & quod non cogitur eius tutelam suscipere: ideo tutior opinio videtur, quod matri sit danda decima si filius sit diues. Hæc noua sunt & a nullo hactenus tractata: ideo si quid minus placet, ignoscet lector candidus, satis est fœliciora ingenia excitasse. At vide Soc. *cons. 180. nu. 5. lib. 2.* vbi docet, an matri tutrici sint danda alimenta. Sed videtur loqui de alimentis, quæ dari solent propter retardatam solutionem dotis: quam ibi filii retinebant propter reliqua administrationis.

68 Et an [illegible] mater nubens consentientibus filiis amittat tutelam: vide Boerium, *decision:* [illegible] *mer. 22.* An autem maritus relinquens vxorem dominam, & administratricem, videatur ei relinquere tutelam filiorum, vide Fabr. *in Authent. matri & auiæ*, Bal. *consil. 429. libr. 4. Specul. tit. qui filii sint legitimi, versicul. quid si aliquis*, Boerius *decisione 124. col. 2. Cyn. l. 1. C. si secundo nupser. mulier. Aretin. cons. 66. col. 2.*

Quid autem † si dixit, relinquo filios sub potestate matris, an videatur eam tutricem constituere, vide Bald. *in cap. ex parte, in fin. de appellat. & ibi præposit. in 3 notabili. Francum, & Decium, ibi. Boerium dict. dec.* [illegible] *4 nu. 6.* Quid autem, si dixit, relinquo filios in manibus matris, an censeatur tutrix testamentaria, vide Boer *vbi supra, Ias. in l. manumissiones, column. 1 per illum textum, ff. de iust. & iur. Socin. in l. qui duos, in 2 nota* [illegible], *ff. de rebus dubiis.* 69

Rursus † adeo proprium est, mātrem tueri filium, vt etiamsi mulier ex statuto prohibeatur facere contractum absq; certa solemnitate, non prohibetur assumere tutelam filii. De qua re, quia contraria videtur opinio verior & receptior, vide Raph. Com. & Iacobum Puteum *in le. apud Iulianum. § 1. ff.* [illegible] *ibus ex causis, in poss.* [illegible] *ca. ur.* [illegible] *itaq. post leges conn* [illegible] *gloss. num. 176. Al* [illegible] *in tract. de præsumpt.* [illegible] *præsumptione 52. num. 6. Ballum Bartholom. in* [illegible] *Nouellum in rubrica ff. de verb. oblig. column. penult. & ibi Galiaulam, column 29 vers. item per hoc videtur.* 70

Et † an tutor datus a patre præferatur etiam in bonis maternis dato a matre, vide Roman. *consil. 189* 71

Et an † mater excludatur a tutela per auum vide Corne. *consil. 229 lib. 1 Bart. l. si quis sub conditione, colum. 4. ff. de testament. tutela.* vbi dicit, quod mater præfertur tutoribus legitimis, & datiuis, & etiam auo materno. De qua re vide Boerium, *in consuetudin. turonen. titulo de iure personarum § 6. colum. 4. Alex.* [illegible] *cons. 215. lib.* [illegible]

Itē mater potest esse tutrix filiorū, non solū marito mortuo, sed etiam eo viuo, si maritus per [illegible] tatem desinat habere suos in potestate, [illegible] *in l. si n. C. de sent. passu. ita Bartol. in d. l. si quis sub conditione, in* [illegible] *ne. Bald. in §. nos autem. Institutis, de Attilia. tutor. Boerius vbi supra.*

Et † matēr nō solum est tutrix filii pupilli, sed etiam curatrix bonorum filii absentis, *vt per Bald.* [illegible] *9. lib. 2.*

Item † matre ad secūda vota transeunte, an ad paternam auiam, an vero ad maternam, tutela pertineat, vide Bald *cons. 260 lib. 4.*

Et † an pater possit priuare vxorē tutela filii, [illegible] Bald *cons. 408. lib. 2 text. in d. Authent. matri & auiæ* [illegible] *gnram in rep. l. coheredi. § cum filia, fol. 87. suorum* [illegible] Et an sit tutrix, etiamsi non seruet conditionem impositam a marito, vt non administret absq; consensu fratrum pupilli, vide Bald *consil. 229. lib. 4.* Et [illegible] ter non petens tutorem amittat successi [illegible] rius id permisit, vide Bald *consil. 802. lib. 4.* Et an mater teneatur petere, vt tutores dati filiis administrent, vide Bald. *consil. 403. lib. 4. & quæ dixi* [illegible] *num. 47.*

Et † an mater præferatur tutoribus testamentariis, vide B[illegible] *t. in d. l. si quis sub conditione* B[illegible] *consi. 402. lib. 4. Boerium consuet.* [illegible] *Bituric.* [illegible] *4. Albe. in l. matri. C. quando mul. er tutel. offi.* [illegible] Et si non idoneos tutores petiit [illegible] iis, non censetur dolo sed bona fide fecisse, auctore Bal. *in* [illegible] *C. de nupt. & alim. Tiraquel in l. si vnquam. in pri* [illegible] *nu. 9. C. de reuoc. donatio* 76

Et † an datus a matre ad ministret pat. e in[illegible] de Afflict. *in constitutio. Sicilia, titulo de tut.* Ba[illegible] *num* 77

num.10. Et debet petere curatorem, etiam ventri, alias amittit successionem, *vt per Odofred. in tractatu de curatore bonis dando, numer. 9.* Et an a matre petitus aliis omnibus præferatur; vide quæ dixi supra, & adde Beroium, *qu 66.num.6.* Et quod mater inops initio tutelæ, & postea diues, nõ præsumatur ditata de bonis filii, vide Gozadinum *consil. 94. nu. 14. Cremen. inter consilia Alexand.cons.64.num.14 lib.4* Et quod mater luxuriose viuens, amittat tutelam, vide *l.fin. Cod. quand. mul. tut.offic fung. poss. Bald. in authent: sacramentum, Cod.eodem titul. Specul. titul. de actore, versicul. Item excipitur, Lupus in Rubric. de donat.§. 67. nu 16.*

78 Non † est omittendum, quod non est verum, matrem capi posse ratione tutelæ. Licet enim id asserant viri tantæ eruditionis, citati *nu.46* tamen ius & æquitas aduersantur. Mater enim etiam ratione tutelæ, non potest conueniri, vltra quam facere possit, non obstante generali legum renuntiatione, *vt in leg. sunt qui, ff.de regul iur.notat Bartol.l.si quis sub conditione, numer.20. ff.de testament.tutel. Antonius Gomezius in leg.14. Tauri, numer.11.* Quod si non potest conueniri in plus quam facere possit, certe capi non potest, *vt per Alexand. l. Centurio, numer.25. ff.de vulgar. & pupillar. gl. in leg liber captus, & ibi Bald. in fine, Cod. de capt: Baldus l 1 column.fin. C.qui bonis ceder.poss Aretin. in l.maritum, §.eleganter, column. 2. ff.solut.matrim.* Neq; obstat renuntiatio omnis iuris & fauoris, facta in assumtione tutelæ: quoniam cum lex concedat matri beneficium, ne conueniatur vltra quam facere possit: & concedat illud propter reuerentiam, quam ei filius debet iuxta domini præceptum, *Honora patrem tuum & matrem tuam*, certe beneficium concessum propter debitã reuerentiam, nõ tollitur renuntiatione, *vt in leg.alia.§.eleganter, ff sol matr.* & ita, quod mater capi non possit, docet Barb. *in l lator, num.4.de pignoribus, per textum, in c.2.de iurament.calumniæ, libr. 6 Præposit. Alexand. in cap. ex parte enim, numer.11.de appellat.citat Alber.in l. vbi adhuc, Cod. de iure dot. Hippolit. practica criminali, §. attingam, numer.65. Ioan.Baptista Sanseuerinus, in tractatu de debitore suspecto & fugitiuo, quæst 5.numer.26. Petrus Plaça, qui apud Salmanticenses Pontificii iuris professor fuit, in suo epitome delictorum, libr.1. capit.32. numer.12. Andreas a Pomate, in additione ad Bartol. in Authent. matri & auiæ, Gomezius in capit.2. numer.22. de iudic. libr.6. Ioan. de Monte Sperelo, in l. plerique, ff. de in ius vocand. & ibi Socin. numer. 40. Couarr. variarum resolution.libr.1 cap.1.numer. 3 & probatur in cap.2.§.fin. de iudic. libr 6. ibi, Etiamsi ad hoc voluntas accederet earundem. Et facit l. patronus, ff.de re iud.* Et hanc partem probat Couar. *in repet.c. quamuis pactum, in 2.part.in princ.nu 7.* & doctissimus Ferdinandus Vasquius, *in tractatu de success.creatio.lib 3.§ 22. limitatione 18.num.82.* Neq; enim ius reuerentiale potest pacto remitti, *l. alia, §. eleganter, ff.solut.matrim. vbi Alexand.colum.1.Cyn.in l.nec honorem, Cod.de Episc. & cleric.*

79 Et † an pater sicut est legitimus tutor, sit etiam legitimus curator filii, vide Bartol. *l. amicissimos, §. Lucius, ff de excusat.tut. & in l.sed & milites, § iam autem, ff. de excus.tutor.*

80 Et quod † detur curator filio, propter malos mores patris: vide Bart *l.fin.nu.2.C.de sent.passis.* Et quod pater, etiam debitor filii, possit esse eius tutor, vide Bart. *in authent. vt sine prohibitione matris, num.5. Alber. in authent. minoris debitor, Cod. quando mulier tutel.offic. fung.poss.*

Et † an habenti patrem possit dari curator, vide Bart. *l.p.§.fin autem, C. de bonis quæ lib. Iacobin. in l.1.in lectura; nu.17. & 18. ff.de iurisd.omn.iud.* 81

Et, patre † ad secunda vota transeunte, apud quem debeat pupillus ali, vide Curtium iuniorem, *cons.94. num 2.libr.2.* 82

Et † an pater præferatur matri, petenti administrationem, vide *l.2. & l.fin.C.quan.mulier.tut.offi.fung. poss.gloss Fab.Cyn.Bart. Bald. & Salyc. in authent. matri & auiæ, cod.tit.* etiamsi pater consentiret matri, vt haberet administrationem, *l.qui aliena, § quam quam, & ibi Bald. & Bolognin. in secundis interpret. ff. de negot. gest.* Nam reuera pater præfertur, nisi sit naturalis, quia tunc mater præfertur, *auctore Bartol. in dict. Authent. matri. Bald. in dict. l si quis sub conditione, column 4. versic quid si pater est, ff testam tutel. Bald.§.nos autem, col. 4.Instit.de Atilia.tut. & consil.194. col. 1. libr.3. & in l fin. & in authent: Ad hæc, Codic quando mulier tut. offic fung. poss Boer. in consuetud. Bituricens. tit. de iure person § 6 col. 4. versic hac consuetudo.* Quid autem in patre spurio, vide Aretin *l. cum in eo, num. 4. ff.de pact. Bart. & Dd. in d.authent. matri & auiæ.* Et quod pater possit esse legitimus administrator, & simul curator, vide casum per Paritium, *cons 109.nu.7. & 8. lib.3.* Hæc loca indicare breuiter visum est, quoniam eorum tractatus est quotidianus. 83

Sed illud † notandum, quod si pater iussit filios suos educari, seu ali, penes matrem, certe matri censentur tacite relicta alimenta, *iuxta notata per Bald. in l.si m..lieri, ff.de vsufruct.accrescend. & in l. 1. in. Cod. de edict. D. Adrian.tollend.* vbi scribit, quod si pater reliquit vxori habitationem cum filiis, quod tacite videatur ei legare alimenta: & vtrumq; sequitur Cremen. *singul. 66.incipien: testator iussit:* quod potius ex vulgato vsu loquendi, quam ex verborum vi, significari videtur. Et quã pœna puniatur mater, quæ non seruat solemnia, vel se ingerit absq; decreto iudicis, vide Curt. senior. *cons.66.col 17. & dico infra cap.12.num 16. versic. præterea longe.* 84

SVMMARIA.

1 *Decima, an danda tutori, cui relinquitur legatum in testamento.*
2 *Fratri tutori, an danda decima.*
3 *Fratris opera, an censeatur gratuita.*
4 *Lex, dans tutori fructus, est restringenda.*
5 *Fratri tutori danda decima. & nu.6.*
7 *Fratris opera nunquam censetur gratuita.*
Idem; in opera filii fratris, num.8.
9 *Frater, nunquam videtur expendere animo donandi.*
10 *Donatio non præsumitur ex sola sanguinis coniunctione, nisi alia concurrant:*
11 *Frater nunquam præsumitur velle donare; præsertim si est tutor vel curator fratris.*
12 *Frater tutor tenetur reddere rationem, & facere inuentarium.*
13 *Patruus tutor aufert decimam.*
15 *Frater est legitimus tutor fratris; & vbi primum habet ætatem ad gerendam tutelam fratris, desinet esse tutor ille, qui a iudice datus est tutor fratri.*
16 *Soror, an priuetur commodo substitutionis, si fratri tutorem non petiit.*
17 *Legatum relictum tutori, an sit habendum a tutore, loco decimæ, & nu 35.*
Legatum relictum non minuit portionem debitã legatario, quando non debet ipse testator, sed eius hæres.

18 Legatum non compensandum cum lucro debito, si debetur ratione oneris.
21 Legatum tutori relictum, censetur relictum in præmium administrationis.
22 Tutor non administrans, amittit legatum sibi relictum, & an amittat substitutionem fideicommissariam, nu. 23.
24 Tutor, cui relinquitur legatum, cauere debet, se illud redditurum, si non administrauerit.
25 Legatum semper compensandum cum debito, si ea fuit mens testatoris.
26 Expensa an soluenda administratori, si ei datur salarium remissiue.
27 Legatum relictum executori, videtur relictum ratione laboris.
28 Legatum ab vxore marito, qui lucrari debet quartã partem dotis, computatur in quartam.
29 Legatum a patre filio, computatur in legitimam.
30 Legata relicta heredi, imputantur in Falcidiam.
31 Legatum relictum executori, computatur in decimam.
32 Legatum filio vel seruo tutoris, an computandum in decimam.
33 Legatum computatur in decimam, pro interusurio medii temporis, licet alii sit restituendum.
36 Legans filio, eidemq; tutori, non videtur legare ratione administrationis: tamen si filius recuset tutelam, amittet legatum, & nu. 37.
38 Legatum non videtur relictum pro administratione tutelæ, quando legatarius, non datur tutor a testatore, sed a iudice, & quid si non datus a iudice, oportuit ab eo confirmari, & num. 40.
40 Legatum nunquam succedit in locum debiti, quando deficit voluntas testatoris, vera vel præsumta.
41 Quid si legatum est minus decima, an tutor eo contentus esse debeat?
Distingue vsq; ad num. 46.
47 Decimam, neque testator, neque alius potest auferre a tutore.
49 Tutor non potest grauari in decima.
50 Spurius consequetur plus quam quintam, si pater illum nominet tutorem fratris, nam consequetur decimam.
51 Tutor repudians legatum relictum sibi a testatore, qui illum nominauit tutorem, an possit consequi decimam, vsq; ad num. 53.
Seruus quem relinquo tutorem filio, potest deducere decimam.

CAP. V. *An sit danda decima tutori, cui relinquitur legatum in testamento, & an fratri tutori sit danda decima.*

1 SÆPE † venit in quæstionem, *an sit danda decima tutori cui legatum relinquitur in testamento. Et an frater, tutor fratris, videatur fraterna pietate administrasse.* Quoniam vero primum quæsitum longiorem tractatum expostulat: de fratre prius dicamus.

2 Et † quod fratri non sit danda decima, contendere quis potest ex traditione Bald *in c. 1. circa medium, & hæc est nobilis, titul. de beneficio fratrum*: vbi scribit, quod opera inter fratres præsumitur gratuita, & n caritate impensa, citat *l. ex duobus, ff. de neg. gest.*

Præterea † cum hæc lex sit correctoria restringi debet, vt quam fieri possit, minus lædat ius commune, *l. vna, cum vulgaribus, C. de priuileg. dot.*

Et quod † lex, dans tutori fructus, sit restringenda, notat Butrigat. *in authent. minoris debitor, C. quando mul. tutel. offic. fung. poss. Chassan. in consuetudin. Burgund. rubr. 6. §. 4. verb. & faict la dicte femme.* Et dixi *supr. cap. 1. num. 36.* 4

Sed † verius est, fratri decimam dandam. Ita enim probatur ex verbis huius legis, ibi: *Los parientes mas propinquos reciban a ellos, y a todos sus bienes* (& post inquit) *Y quien quier que los touiere tome para si el diezmo de los frutos.* Nota, tutelam dandam propinquioribus: mortuo autem vtroque parente, nullus proximior fratre. Rursus nota illa verba: *Quien quier que los touiere*, hoc est, siue sit extraneus, siue proximior consanguineus. 5

Rursus hæc opinio † expressius definitur, in volumine Gothicarum legum, quod vulgo appellamus *Fuerotuzgo, in l. incipiente, si el padre*, Cuius verba hæc sunt: *El ermano deue auer los otros sus ermanos, e las sus cosas en guarda: e mandamos, que tome el diezmo de los frutos en que bina.* Quamuis autem hæc constitutio non habeat vim legis, potest citari ad declarationem legum, quæ in vsu sunt, præsertim si cum eis consentiant, vel ex eis sint deriuatæ. Et quod frater deducat decimã, significat Segura. *in repet. l. cohæredi, § cum filiæ. fallent. 9. ff. de vulg.* licet nihil alleget Præterea hæc opinio probatur *in §. 1. Inst. per quas person. nobis acquir.* ibi: *Ne quod eis suis laboribus accesserit, in alium prouemens, luctuosum ei procedat: & in l. cum oportet, C. de bonis quæ liber. ibi, filii non lugebunt, quæ ex suis laboribus sibi possessa sunt, ad alios transferenda aspicientes.* 6

Deinde † probatur, quoniam opera inter fratres, nunquam censetur gratuita: *vt late scribit Alex. consil. 133. col. 2. versic & idem, nu. 1. lib. 2. & cons. 89. incip. habita super narratis, col. 2. nu 5. vers. tamen, lib. 2.* vbi dicit, opinionem aduersus Bald. *in c. 1 de beneficio fratrum*, esse magis communem, *Ias. in l. illud, col. pen. prope finem, & in l. vt nemini, col. pen & fin. C. de collat.* 7

Quinimo † non solum opera fratris, verum opera filii fratris, viuentis cum alio fratre in communi, est pensanda: *vt tradit Ang. in l. ex duobus, Cod. de negot. gest. Bald. l. 1. quæst. 9. C. pro socio. Bart. consil. 186 Bald. in addit. ad tractatum Bart. de duobus fratribus. Alexand. cons. 99. num. 3. libr. 2. Bald. in l. si patruus, quæst. penultim. C. commun. vtriusque iudic. Angel consil. 110. incip. Vanutius, Alexand. consil. 77. num. 2. libr. 5. Butrius consil. 7. Corn. consil. 152. in fin. & consil. 196. col. 1 libr. 3. & consil. 58. lit. F & consil. 299. libr. 4. Iason, consil. 5. libr. 1. Alexand. consil. 123. num. 1 libr. 2.* 8

His † accedit, quod frater nunquam videtur expendere animo donandi, sed animo repetendi: nisi contra probetur, *gloss. in l. si paterno, & ibi Paul. C. de negot. gest. Alexand. per textum, ibi, in l. si negotium, Codic. de negot. gest. Raph. Comen. consil 86. Decius consil. 21. num. 7. text. in l si pro fratre, ff. de negot. gest. Bart. Bald. & Salyc. in d. l. si negotium, Alex. in l. si filius, C. eod. tit.* 9

His consonat † q sola sanguinis coniunctio non sufficit, vt præsumatur donatio, vt late docent Bart. Alexand. & Ias. *in l. quæ dotis, ff solut. matrim.* 10

Hoc est † præsertim verum, quando frater est tutor vel curator fratris vel sororis, tunc enim non animo donandi, sed administratorio nomine, videtur expendisse, *vt tradit Bald. in l. fin. numer. 12. Codic. de dot. promiss. Soc. cons. 121. nu. 14 lib. 1. Raph. Comen. cons. 57. col. 2. Bosquens de nupt lib. 5. nu. 34. argument. l. Nesennius. ff. de negot. gest. & dixi cap. præcedenti, nu. 13. & in tracta. de non meliorandis filiabus, cap. 12. nu. 15.* 11

His

His aptari & adiungi possunt, quæ *capite præcedenti num. 38. dixi*, in fauorem matris tutricis: cum enim mater auferat decimam, multo magis auferet frater.

12 Postremo † facit, quod frater tutor, tenetur reddere rationem, & facere inuentarium, ad similitudinem ceterorum tutorum, *vt scribit Decius consil. 178. col. 2.* Quod est verissimum, cum idem sit dispositū, in specie magis dubia (scilicet) in patre & matre, *vt dixi cap. 2 num 155.* Quinimo etiamsi sit nudus administrator, tenetur frater reddere rationem fratribus: *vt dixi cap. 2. nu 153.* sed ratio, quæ exigitur a fratre, non debet esse rigida, *Abb. cons. 12 lib. 6.*

13 Præterea † in patruo, quod aufert decimam, scribit nominatim Segura, *in repet. l. coheredi, §. cum filia, fallentia 9. ff. de vulg. & pupill.*

14 Non obstant adducta ex aduerso, quoniam doctrin. Bal. *c. 1. de beneficio fratrum*, reprobatur communiter, *vt ex superioribus, nu. 7 patet.*

15 Illud auctuarii † vice addendū, quod frater, adeo est legitimus tutor fratrum, vt si duo fratres habeant tutorem, & alter fiat legitimæ ætatis, tutela datiua finitur, si ipse vult assumere tutelam fratris: ita probatur *in leg. si tutor, 2. §. si duobus ff. de tutel. & ratio. distrahend.* quem ibi dicunt singularem, Nicolaus Neapolitanus, Bald & Bologni. inprimis interpretationibus: & probatur ex textu, iuncta glos. *in l. 4. C. de testamen. tutel. & ibi notant Faber, Bald. & Salyc. glossa l. fin. C. eod. tit. Petrus Iacobus, titulo de actione tutela directa. Specul. titulo de tutore, §. si vero, versicul. sed pone, & §. nunc dicendum, versiculo, & sciat, cum sequenti.* Et an soror priuetur commodo substitutionis, si fratri tutorem nō petiit intra annum, vide *Bal. cons. 295. lib. 3.*

16 Nunc tractemus † de altera quæstionis parte: an scilicet decima danda sit tutori, cui relictum est legatū in testamento: est enim hic casus quotidianus, & videtur in iure definitus: videtur huic decimam dandam, *ex l. vna, §. sciendum, C. de rei vxo. actio.* vbi relinquens vxori legatum, non videtur relinquere pro dote quam ei debet, & ideo legatum & dotem petere potest. Legatum n. relictum a testatore non minuit portionem debitam legatario: *vt notant Dd. in d. §. sciendum, & in cap. officii, de testamen. Paul. in l. creditorem, ff. de legat. 2.*

17 His suffragatur, quod etiamsi aliquādo legatum minuat portionem debitam legatario, *vt notatur in l. si cum dotem, §. si pater, ff. solut. matri. & in l. huiusmodi, §. cum pater, ff. de leg. 1.* hoc non admittitur quando non testator, sed eius heres erat debitor legatarii, tunc enim legatum nunquam videtur relictum in compensationem debiti. Ita docent Abb. Imola, & Antoni. *in c. officii, de test. am. Ias. in Authen. præterea, num. 20. C. vnde vir & vxor. vbi Salyc. prope finem, Rodericus in repetitione l. 1. titulo de las arrhas. §. sed pone quæstionem valde quotidianam, col. penult. versic. non recedas a communi opinione. Tiraquel. in tractatu de primogenitis, q. 75. nu. 3. Afflict. decisione Neapolit. 138.* vbi scribit, quod cum, iure Neapolitano, primogenitus teneatur dare fratri vitam, & militiam, non sufficiet, vt sit liber ab hac obligatione, quod pater relinquat secundogenito castrum, ex quo se possit alere, nihilominus n. primogenitus tenetur dare secūdogenito vitam, & militiam: quoniā cum pater non deberet ei vitam & militiam, sed eius primogenitus, certe nō potest videri reliquisse legatū animo compensandi, cum non deberet ipse, sed primogenitus eius. Eandem opinionem asserit idem Afflict. *in constitution. Siciliæ, incipiente, comitibus, colum. 6. quæstion. 14. Alexand. in l. si cum dotem, §. si pater, numer. 4. ff. solut. matrimon.* Ergo cum testator decimam non debeat, sed eius filius pupillus; certe non potest videri relinquere tutori legatum, animo compensandi cum decima, cum ipse non debeat eam, quinimo neq; eius filius debet, tempore quo pater legat, cum nondum sit tutor, *§. 1. Inst. de tutel.* Imo neq; eo mortuo, quousque tutor solemnia impleuerit, & administrauerit, cum non impletis solemnib. non possit administrare, *vt dixi c. 2. nu. 57. cum sequen. & nu. 64.*

18 Postremo † hæc opinio comprobatur, ex Barba. *in cap. officii, de testam.* vbi de sensu eius capitis disserit *a col. 27. vsq. ad col. 48.* & scribit, quod, cum lucrum debetur ratione oneris, legatum non compensatur cum lucro debito; neq; eius vice succedit; puta, statutū exstat, vt maritus vxore mortua lucretur quartam partem dotis: finge vxorem relinquere marito legatum, an illud compensandum cum quarta? certe non, quoniam quarta datur marito ratione oneris matrimonii. Idem docet Bald. *in Auth. præterea, C. vnde vir & vxor. Bal. & Rapha. in l. si donaturus, §. 1 ff. de condict. ob caussam. Bal. in l. Titia, §. qui inuita, ff. de legat. 2. & in l. si vxor. C de bon. autori. iudi. possid. Alexan. in l. si cum dotem, §. si pater, ff. soluto matrimon. & in l. huiusmodi, § cum pater, ff. de leg. 1. & ibi Iason. Idem in Authent. præterea, Cod. vnde vir & vxor.* Cum ergo tutori præstetur decima ratione laboris, *vt dixi cap 2. num. 1.* videtur legatum ipsi relictum non succedere loco decimæ.

19 Deinde † cum hic locus (*scilicet*) an legatum sit, compensandum cum debito, pendeat ex voluntate testatoris, certe non est verisimile illum voluisse, vt legatum quod relinquit tutori, succedat in locum decimæ, quæ nondum debetur eo viuo, & eo mortuo debetur a filio, non a se.

20 Sed his † non obstantibus contraria sententia videtur prima fronte verissima: imo legatum, a patre pupilli tutori relictum, compensandum est cum decima.

21 Moueor ex † textu, qui nominatim in hac specie loquitur, *in l. sed hæc nimiū, iuncta lege præced. ff. de excus. tuto.* vbi Iurisconsultus scribit, quod legatum relictū tutori, designato in testamento, semper (nisi aliud constet) videtur relictum in præmium administrationis tutelæ, inquit lex: *Sed hæc nimium scrupulosa sunt, neq; aliter admittenda, nisi euidenter pater expresserit, velle se dare legatum etiamsi tutelam non administrauerit.* Nota legatum semper videri relictum pro administratione tutelę, nisi pater euidenter aliud dixerit. hoc enim significat illa lex iuncta præcedenti, quæ incipit *Nesennius, in fine: vbi ita notant Dyn. Iacob. Arena & Alber. Idem in l. tutor, §. quæ tutorib. ff. de excus. tuto. Alex. cons. 74. nu. 1. lib. 7* & probatur melius *in l. tutor, §. quæ tutorib. ff de excus. tut. ibi. Remunerandæ fidei caussa.* Idem probatur *in l. amitissimos, ff. de excus. tuto. ibi. Ad suscipiendū onus tutelæ, honore legati, eos prosequi.* Idem probatur *in l. qui tutel. ff. de testa. tutel. & in l. post legatum, § amittere, ff. de his quibus vt indign.*

22 Hoc adeo † est verum, vt tutor nō administrans, amittat legatum, *d. l. post legatū, § amittere. l. Nesennius, & l. amitissimos, ff. de excus. tut. Regia l. 12. tit. 5 lib. 3 Fori. in fin. l. qui tutelam, ff. de testam. tutel. l. etiamsi partu, ff. de leg. 1. Bart. & Alex. in l. si legatarius, C. de leg. Decim.*

consil. 179. num. 3. & consil. 192. num. 4. Bartol. singul. 68. Bald. cons. 357. lib. 4. Segura, in repetit. l. cum patronus, colum. antepenult. & penult. ff. de leg. 2. vbi † tractat, an tutor non administrans, amittat substitutionem fideicommissariam, Aufretius *in additione Capellae Tholosanae, 293.* vbi, si sint duo tutores legatum accrescit administranti.

23

24 Hinc † Bald *in l. fin. ff. de confir. tuto.* scribit, quod tutor, cui relinquitur legatum, cauere debet, cum illud accipit, se illud redditurum, si tutelam non administrauerit.

25 Quod si † legatum semper videtur relictum tutori ratione administrationis, sequitur, quod decimam habere non debet: quoniam Doctores plenissime supponunt, legatum compensandum cum debito, si ea fuit mens testatoris: seruanda enim est eius voluntas. *vulgaris textus in Authent. de nuptiis, §. 1. versicul. disponat itaque, collation. 4.* Quinimo etiamsi voluntas sit tacita, *vt in l. cum proponebatur mihi, & in l. qui solidum, § 1. ff. de legat. 2.* circa quae videnda sunt, quae adducit Menchaca contra Couarr. *lib. 1. de successión. creatio. § 2. nu. 8.* & quae declarat Decius *cons. 59. & Iason. in l. filiusfamilias, §. Diui. 3. notab. & in l. nemo potest, 1. notab. de legat. 1. & in l. filium quem habentem, Cod. famil. hercyscund.* & obiter notat, quod respectu heredis voluntas testatoris est lex, tenet Bart. *in l. 1. C de pactis, & videndus Ripa, d. l. nemo potest, num. 36.* Quod limita, nisi contrarietur iuris dispositioni, *vt per Iason. d. l. nemo potest, num. 2. & in d. l. filiusfamilias, §. Diui. numer. 12. in 2. lectura, Guid. Papa, q. 515. Iul. Clar lib. 3. recept. sent § testamentum, q. 61.* & vbi de ea constat, non est amplius disputandum, an legatum sit compensandum cum debito, *vt per Bart. Bal. Salyc. Rom. & Alex. in Auth. praeterea, C. vnde vir & vxor. Bart. Imol. Paul. & Alex. in l. si cum dotem, §. si pater, ff. sol. matri. & in l. huiusmodi, §. cum pater. ff. de leg. 1. tex. l. vna. § secundum, C. de rei vxori. actio.*

Hic tutori debetur labor administrationis, lex autem praesumit legatum relinqui pro labore administrationis, vt supra probaui, neq; oportet aliter constare de mente testatoris, cum praesumtiones legum sint liquidissimae probationes: *glo. in l. si tutor petitus, Codic. de pet. tutor. late Iason, qui alios citat, in l. Imperator. ff. de leg. 1. & in l. si fundus, ff. sol. mat.* Adeo autem lex praesumit legatum relinqui pro administratione, vt ei standum prorsus sit, nisi euidenter aliud constet, haec enim sunt verba legis supracitatae. Et ex hac sola praesumtione lex tollit legatum tutori, nolenti administrare. Ita probatur *in d. l. Nesennius, §. fin. cum lege sequenti, ff. de administrat. tuto.* & applicatur pupillo, *Rom. cons. 235. col. 1.* Cum ergo testator legatum relinquendo, videatur velle compensare laborem administrationis, manifestum est, quod nō debet iterum solui, nec enim est nouum, aliud pro alio soluere, *l. soluendo, ff. de neg. gestis:* praesertim, cum ex legato tutori facto, minuatur legitima pupilli, neq; verisimile sit, patrem velle grauare filium duplici praestatione, *vt in l. Titia, §. qui in vita, ff. de leg. 2.* Deinde cum tutor legatum acceptat, iam videtur velle illud habere pro administratione, iuxta iuris

26 praesumtionem quam ignorare non debet.

Confirmatur haec † opinio, ex textu *in l. idemq; §. idem Labeo, ff. mandat.* vbi loquit lex, quod expensae factae ab administratore, sunt ei soluendae, & ponit glossa exemplum in tutore, qui repetit expensa, in rem pupilli. Subdit tamen textus, hoc verum, nisi administratori pretium detur, tunc enim nihil ei est soluendum. Cum ergo tutori detur legatum pro administratione, certe etiamsi administratio esset expēsa, non posset eius mercedem petere. De intellectu tamē illius glossae dicam *infra, c. 21. vers. sed certe.*

His congruit, quod executori semper videtur relinqui legatum ratione laboris, *vt scribit Ang. cons. 163. Alex. l. 1. col. 2. nu. 4. ff. de leg. 2.*

His † magnopere suffragatur, quod si ex statuto, marito deferatur quarta pars dotis, si vxor ei reliquit legatum, non potest petere quartam, quoniam legatum in quartae locum succedit. Haec est communis sententia, quam tuentur Iacob. Ricat. Albe. Bart. Salyc. & Ias. *n. 21.* & Alexan *in Authent. praeterea, C. vnde vir & vxor.* Alexan & Imola *in l. si cum dotem, §. si pater, ff. solut. matrimon. Alexand. & Ias. & in leg. huiusmodi §. cum pater, ff. de leg. 1.* Rodericus, qui post Alexand. & Ias. asserit hanc opinionem esse receptam, *in l. 1. titul. De las arrhas, §. pone quaestionem, libr. 3. Fori:* vbi plurima congerit similia a nostris definita. Ergo iuxta hanc communem sententiam; cum tutori ex hac lege deferatur dec[illegible], non habebit illam, si legatum ei sit relictum. 27

Deinde probatur, quoniam † legatum relictum a patre filio, computatur in legitimam debitam filio, *vt in l. etiam, §. si debita, ff. de bon. libert. notant Bal. Salycet. Angel. & Iason in l. si quando, § & generaliter, Cod. de inoffic. testament.* Cum autem in legitimam (non ciuili tantum, verum etiam naturali iure debitam, *vt per Doctores in l. 3. Cod. de iur. & fact. ignor.*) computetur legatum, a patre relictum filio, quanto magis idem dicemus in tutore, vt legatum ei relictū computetur in decimam, quae neq; Naturali, neq; Ciuili iure, sibi debetur, sed ex decreto huius legis, quae, veluti correctoria, est restringenda, *vt dixi cap. 1. colum. final.* Praesertim stantibus supra productis, scilicet, quod legatum, nisi aliud testator expresserit, videtur relictum in praemium administrationis. 28

His accedit, quod † in quartam Falcidiam, quae optimo iure debetur, iuxta glossam, & communem sententiam, *in leg. 1. ff. de condiction. indebi.* computantur legata relicta a testatore: *vt in l. in quartam, ff. ad legem Falcidiam,* quanto magis idem dicendum in decima, quae aduersus iuris dispositionem datur. 29

Postremo, haec † opinio probatur, quoniam licet Iure Regio executori detur decima, *vt dixi c. [illegible]* id non procedit, si executori relinquatur legatum, vt significatur *in l. 30. tit. 5. De las penas, lib. 8. Ordinat.* 30

His rationibus, verissimum videtur, tutori non dandam decimam, pro quantitate sibi legata a testatore: quod amplia, etiamsi legatum relinquatur filio, vel seruo tutoris, nam id videtur relictum tutori, ita nominatim probatur *in l. qui tutelam, ff. de testam. tutor. fac. l. maritum, ff. ad leg. Falcid.* vbi Doctores notant, quod id qu[illegible] relinquitur filio heredis, contemplatione ipsius heredis, computatur in quartam Falcidiam, quam ex iuris dispositione heres habere debet. 31

Illud † addendum, quod non solum legatum perpetuo remansurum apud tutorem, computatur in decimam, verum etiam interusurium medii temporis, licet post illud teneatur illud restituere: hoc probatur, quoniam heres imputat in quartam Falcidiam interusurium legati, sibi relicti cum onere restituendi, *l. cum quo, §. si quis in bonis, ff. ad legem.* al- 32

[illegible]

ftid. l. in quantitate, §. magna, l. mulier, §. alia, ff. eodem tit. Quare, si tutori legetur vsusfructus fundi in decem annos, certe vsusfructus eius temporis computabitur in decimam, *vt in simili notant Arctin. & Iason, nume. 27. in Authen. præterea, C. vnde vir & vxor.* Intellige hoc, nisi tutori id, quod restitutum est, possideat post mortem pupilli, id enim non computabitur, puta, si ei substituatur, *l. amicissimos, in prin. ff. de excusat. tuto. Rom cons. .. col. 2.*

34 Hæc videtur † probabilis opinio, quam si sequi velis, non obstant allegata in contrarium. Primo, nō obstat *l. vna, §. ... C. de rei vxor. actio.* nam præter alias responsiones prolixe traditas per Doctores *in Authent. præterea, Cod. vnde vir & vxor. & in l. si cum dotem, § si pater, l. solut. matrimon.* textus ille loquitur, quando non constat de voluntate testatoris, vtrum voluerit legatum compensari cum decima, nos autem loquimur in casu, in quo lex nominatim definit, legatum videri relictum in præmium administrationis.

Deinde, non obstat communis intellectus *c. officii, de testa.* ... et, quod nunquam legatum censetur relictum, pro eo, quod heres debet: id enim generaliter verum est, non autē in nostro casu, in quo lex definit, legatum videri relictum in præmium administrationis tutelæ. Cum autem administratio debeat esse in re pupilli, & lex dicat, quod pro ea videtur relictum legatum, certe licet pupillus debeat præmium administrationis, iam a patre est solutum, & cum sit solutum, non est iterum soluendum. Patet enim nominans tutorem, cum sciat illum non posse onus recusare, iam pectore reuoluit, quomodo gratis fit tutori, cui cum sibi iam videre videtur, administrare rem filii, & laborem nondum ceptum vult remunerare.

35 Sed vt † ingenue, quod sentio proferam, hæc opinio non caret scrupulo. potest enim responderi ad *l. sed hac numum, ff. de administration. tut.* quod licet legatum videatur relictum pro administratione, non videtur relictum pro decima, quam pupillus debet. Non enim aduersatur iuri, vel rationi, vt tutor præmium accipiat a testatore, & decimā ab eius filio, cum taxa decimæ solum imponatur, vt non deducatur plus de bonis pupilli, non tamen, vt aliunde tutor non possit habere aliud præmium, pro administratione: & licet detur generaliter præmium pro administratione, non videtur dari loco decimæ, quam pupillus debet, nisi id exprimatur, vel adnitus legatum relinquat tutori, hoc videtur verius, sed quia varia sunt hominum iudicia quædam addam necessaria, his quibus contraria sententia placuerit.

36 Primo, hæc † limitatio huius legis (licet vera sit) non habet locum, quando pater relinquit legatum filio suo, quem designat tutorem fratris, eiusdemq; filii sui pupilli, quoniam non ratione administrationis, sed ratione filiationis legatum videtur reliquisse, ita nominatim probatur *in l. tutor, §. quæ tutoribus, ff. de excus. tuto.* Inquit lex: *Quæ tutoribus remunerandæ fidei caussa testamento parentis relinquuntur, ab heredibus extraneis, quoque retineri placuit: quod non habebit locum in persona filii, quem pater impuberi fratri coheredem & tutorem dedit, cum iudicium patris, vt filius, non vt tutor, promeruit.* & ita ibi notant Bartol. Bald. & Albe. ad limitationem, *l. sed hac numum, ff. de excusat. tutor.* Sic Alexand. *in l. 1. numer. 4. col. 2. ff. de legat. 2.* scribit, quod etiamsi legatum relictum executori, videatur relictum ratione laboris, id non admittendum, quando vxor, vel filius sunt executores, tunc enim ex naturali amore simulo ... legatum, non ratione laboris: citat Angel. *consil. 163.* & facit regula generalis, quod in dubio legatum, & aliæ quæcunque donatio, videntur relinqui filio, ratione filiationis, non vero alio respectu, *vt notant Bald. in Authent. ex testamento, Cod. de collation. Alexand. qui alios citat in l. si donatione, Cod. eodem titulo, Iason. in l. si tibi decem, §. si pactus, col. 3. ff. de pactis, & in l. Titius. colum. 2. ff. de liber. & posthum. Alciat. præsumptionum regula 1. præsumptione 6.* Et quod filio videatur relinqui legatum ratione filiationis, scribit Alexan. *in l. qui filiabus, numer. 2. ff. de leg. 1. Decius consil. 192. numer. 3. Roman. consil. 20. incipiente, si volumus. & consilio 235. incip. quod ... primum, Decius consilio 179. nu. 3. Segura in repetitione l. cum patronis, colum. penult. ff. de leg. 2.*

37 Illud tamen † maxime notandum, quod licet voluntas testatoris, legantis filio tutori fratris, censeatur procedere ratione filiationis, & non ratione administrationis, atq; ideo non sit legatum computandum in decima, tamen si filius recusat esse tutor, amittet prorsus legatum, quia non impleuit voluntatem testatoris, qui illum designauit tutorem; ita est intelligenda dicta *l. tutor, §. quæ tutoribus, & ita docuit Iacobus Beluisius, in Authent. de hered. & Falcid. §. his omnibus, per illum textum, Bald. & Alexand. in l. si legatarius, Cod. de leg. Decius. d. consil. 192. num. 4. & consilio 179. numer. 5. Segura in repetit. d. l. cum patronis, col. pen. Bald. & Paul. in d. l. si legatarius, Bart. in l. Nesennius, ff. de excusat. tuto. & in l. 1. ff. de leg. 2.* & differe Alexand. *in d. l. si legatarius, nu. fin.* Nam, non desunt qui contra sentiant: scilicet, Imol. *in l. 1. ff. de leg. 2. Ioan. Andre. ad Specul. de instrumentorum editione, §. nunc vero aliqua, versic. quæritur autem qualiter, Angel. consil. 153. incip. in Christi nomine.* Sed præcedens opinio, videtur receptior, si recusat tutelam: si autem gerit, viget interpretatio legis, quod non ratione administrationis, sed ratione filiationis, videtur reliquisse, & sic ei supra legatum decima debebitur.

38 Sed illud † pro declaratione præcedentium executere oportet. Quod si quis a patre pupilli legatum acceperit amplissimum, non tamen ab eo, sed a iudice datur tutor, quæro, an loco decimæ computari debeat legatum? Supra diximus de eo, cui relinquitur legatum a testatore, & ab eo nominatur tutor; hic nō de eo, quia testatore designatur tutor, sed a iudice: videtur tamen hunc legatum habiturū loco decimæ, tum ex superioribus, tum ex his, quæ notat Bartol. Alexand. & Iason *in l. quæ dotis, ff. solut. matrimon.* Idem Bartol. & Doctores, *in l. si fundum per fideicommissum, ff. de legat. primo,* vbi notant quod ille qui a me, vel ab auctore meo beneficium accepit, si aliquid vtilitatis in rem meam conferat, videtur conferre animo donandi, & beneficium reponendi: facit etiam *l. si vero, §. idem Papinianus, ff. mandat.* Cum ergo tutor legatum acceperit, a patre pupilli, videtur, quod contentus beneficio, nolit decimam deducere. His suffragatur, quod notant omnes *in Authent. præterea, ... & vxor,* quod retuli. *nu. 18.* (scilicet) quod ... statuto, vt maritus lucretur quartam mortu... non habet locum, si vxor ei reliquat legatum, & c...

communis sententia, *vt supra dixi*: Ergo idem videtur sentiendum in tutore, vt non auferat decimam; si ei relinquatur legatum.

Sed contraria sententia verior est, & nominatim definitur *in l. ex his apparet, ff. de excusat. tuto. cum. ta, l. Nesennius, eo titul.* Inquit lex, quod etiamsi de iure testator videatur relinquere legatum tutori, pro administratione, tamen non procedit, quando legatarius, non est datus tutor a testatore, sed a iudice. Verba legis hæc sunt: *Hinc apparet, non esse huic similem, quem prætor tutorem dederit, cum posset vti immunitate; huic enim nihil contra iudicium fecit testatoris, nam, quem ille no dederit tutorem, cui noluisse tutelam sibi administrare, dicere non possumus.* Cum ergo testator non videatur huic relinquere legatum pro administratione, quia de administratione eius non censetur cogitasse, si illum tutorem non dedit, manifestum est, quod labor administrationis non est pensatus, neque habuit animum illum pensandi, & ideo est pensandus: Ita notant Dynus, Iacub. Arena, Pal. & Alber. ibi, Rom. *cons. 235 col. 2.*

39 Rursus, probatur † hæc opinio, quoniam nunquam legatum succedit in locum debiti, quando nō adest voluntas testatoris, vera, vel præsumpta a iure. *l. vna, §. secundum, C. de rei vxor. actio.* notant omnes *in Auth. præterea, C. vnde vir & vxor, & in l. si cum dotem, § si pater. ff. solut. matri.* In nostro autem casu, lex non præsumit legatum relictum pro administratione, imo præsumit testatorem non cogitasse de tutela, vt probatur *in d. l. ex his apparet*: cum ergo de tutela non cogitarit, ineptissimum esset dicere, voluisse testatorem remunerare laborem administrationis tutelæ.

Deinde, quod huiusmodi legatum non sit computandum in decimam, probatur: quoniam, si id volumus probare ex communi sententia supra relata, scil. quod obligatus ex dispositione legis aliquid præstare, videtur relinquere legatum animo compensandi, per Dd. dicta *Authent. præterea*. Obstat alia communis opinio, docens hoc non procedere, quando non testator, sed eius heres debebat, *vt no. at Abbas, d. cap. officii, nu. 4. ac testam. & ibi. Anton. & Imola, Iason. in Authent. præterea, nu. 20. cum alii citatis supra nu. 17.* Decimam autem non debebat testator, sed eius filius debet post mortem patris, post assumptam & administratam tutelam. Ergo legatum a testatore relictum, non est compensandum cum decima, quia non debet eam ipse, sed eius filius incipit debere post eius mortem.

Non obstat, si quis obiiciat, cur supra *num. 21* docuisti, legatum compensandum cum decima, non obstante communi opinione? Respondeo, rem illam non definiri ex iuris decretis, sed ex voluntate testatoris, qui, cum nominat tutorem aliquem, legatum fecit, videtur relinquere legatum pro administratione. Hic autem, hæc præsumptio & tacita voluntas deficit, quoniam si non nominauit tutorem, præsumit lex, quod non cogitauit de tutela, *vt in d. l. ex his apparet*, præsertim, quod etiamsi nominetur a testatore, res est satis dubia, vt supra dixi: & hæc solum scribimus his, quibus placet legatum compensari debere cum decima, si testatur legat ei, quem tutorem nominat.

Non obstant ex aduerso prolata, quoniam ex superioribus patet responsum.

40 Sed quid † si datus fuit tutor a testatore aliquis legatarius, tamen necesse [illegible] tutelæ eo [illegible] an talis tutor teneatur in decimam computare legatum, nam videtur talem tutorem dari a iudice. Sed verius est legatum cum putandum in decimam, quoniam licet tunc legatarius egeat iudicis confirmatione, viget iudicium & voluntas defuncti, qui illum nominauit tutorem, qui videtur voluisse remunerare administrationē, & ea ratione reliquisse legatū, ita speciatim probatur *in d. l. Nesennius, de excu. tut.* quā ad hoc notant ibi Dyn. Bal. Iacob. & Albe. Sed vt supra dixerē testatus sum, res est satis dubia, quod tutor testamentarius teneatur computare legatum in decimā, & fere omnia argumenta, quæ magis vrgent, loquuntur, quando legauit ipsemet, qui debebat, non quando eius heres. Sed replicari potest, quod hic, licet debeat heres, debet administrationem, & testator, ex iuris præsumptione, videtur legare in præmium administrationis. Sed respondeti potest, quod videtur legatum, in præmium administrationis, sed non in locum decimæ, & hoc videtur probabilius.

Sed est † quæstionis, *quid si legatum est minus decima, q; a debetur pro omnibus annis, an tutor residuum petere possit?* mouet quæstionem *l. Imperator, §. si centum, ff. de lega. 2.* ex quo Bartol. & Paul notant, quod licet gratuitus non teneatur supra legatum, quo fuit honoratus, id non procedit, quando non in quantitate, sed in aliqua specie gratuitus fuit, tunc enim legatarius acceptans legatum, obligatus est implere illud, pro quo sibi relictum est, licet pluris æstimari possit, quam legatum: quod etiam docuit Paul *in l. Titia, §. qui inuita, ff. de leg. 2. Alex. in l. si cum dotem, § si pater. ff. solut. matrimon.* Tutor autem gratuitus a testatore, administrare non videtur gratuitus in quantitate; nam administratio non est pecuniaria impensa, sed est factum, *vt dixi cap. 4. nu. 22.* 41

His † accedit, quod de iure, si debitor relinquat creditori aliquam rem animo compensandi & creditor acceptat legatum, non potest aliquid vltra petere, etiamsi debitum plus valeat, quia ipsa res legata. Ita significat glossa *in l. creditorem, § de leg. 2. quā ibi sequitur Dynus, attans pro ea l. sed si non servus, in principio, ff. ad leg. Falcid.* & ibi Raphael dicit, glossam esse singularem et notandam, & Imola dicit esse menti tenendam, & quod cum ea transeunt Dynus, & Bart. Ergo, cum testator nominans tutorem, semper videatur relinquere animo remunerandi administrationem, videtur, quod si tutor acceptat legatū, non potest amplius petere remunerationem administrationis, scilicet decimam; etiamsi decima maior sit. 42

Mihi distinguendum † videtur, aut enim testator nominans tutorem, dixit, vt tutor legato contentus esset, neque amplius petere posset pro decima, & tunc, si tutor sciens acceptat legatum, nihil amplius petere potest, hoc omnes casus omnes probant glossam *in d. l. creditorem*, præcipue Imola ibi. Paul. *in l. cum ab vno. ff. de leg. 2. & in d. l. creditore, in lectura Bononiensi. Alex. cons. 132. num. 2. versiculo licet Ioannes, lib. 2. & l. si cum dotem, §. si pater, numer. 2. ff. solut. matrimon. Bertrand. in repetition. l. hac edictali, §. si vero plus, nu. 6. & 7. C. de secund. nupt.* Si tamen solum legasset, nominando illum tutorem, *nihil vltra addito*, & profecto verius videtur, legatum pro concurrenti quantitate compensandum cum decima, non vltra. Moueor ex Paul. *in d. l. creditorem, in lectura Bononiensi, & in d. l. cum* 43

l. cum ab vno, qui doctrinam gloſſæ, *in dict. l. creditorem*, non probat, niſi cum reſtator addit, ne vltra quicquam petere poſſit. Quod etiam (dubius tamẽ) videtur ſentire Imola, *in d. l. creditorem*, & cum hac declaratione eam probat Alexand. *d. conſil. 132. num. 2. lib. 2. Facit l. ciuitatis, §. final. cum ibi notatis, ff. de leg. 1.* Comprobatur hæc opinio, *ex leg. dotale, §. final ff. de fund. dota.* vbi paret relinquens filiæ legatum, minus valens quam dos, quam ei dederat, non impedit, quominus filia (*etiamſi acceptet*) reſiduum petere poſſit, *facit l. Lucius, la. 1. ff. de leg. 2.* vbi ꝓbatur, compenſationem faciendam, pro concurrenti quantitate. Facit etiam *d. l. Titia, §. qui iuncta, ff. de leg. 2. l. ſi ſocer, §. fin. ff. ſolut. matrimon. & tradita a Doctoribus, in l. ſi cum dotem, §. ſi pater, ff. ſolut. matrimon. & l. Imperator, §. ſi centum, ff. de lega. 2.* Scio tamen, quod ad *l. dotale, §. fin. ff. de fund. dotal.* reſpondet Alex. *in § ſi pater*, quod illud eſt ſpeciale, fauore dotis: ſed facit, *l. pen. §. fin ff. de alim. & ciba. lega.*

44 Non obſtat, quod † protuli ex Bart. & Paul. *in l. Imperator, §. ſi centum* (ſcilicet) quod legatarius in ſpecie grauari poteſt, vltra ſummam legatam. Nam revera, ſi tutor cenſetur legatum habere in remunerationem adminiſtrationis, *vt dixi*, certe, ſi legatũ impediret petere reſiduum decimæ, videtur grauatus in quantitate, cum amittat pecuniam ex decima prouenientem. Non obſtat gloſſa, *in d. l. creditorem*, quoniam intelligenda eſt, *vt ſupra dixi*. Et hæc opinio eſt æqua.

45 Meminiſſe † tamen oportet, quod etiamſi teſtator dixerit, ne tutor quicquam petere poſſit, tutor agnoſcens legatum, non præiudicat ſibi, ſi id fecerit, ignorans diſpoſitionem teſtatoris. Ita n. dictat æquitas, & notat Bal. *in l. ſi. ff. de confir. tuto. Alex. l. 1. nu. 4. col. 2. ff. de leg. 2.* & ſic reſiduum petere poterit.

46 Non ignoto, quod † aduerſus primum caſum diſtinctionis, ſcil. quando teſtator dixit, ne tutor quicquam vltra petere poſſit, *facit §. ceterum, in Authen. vt cum de appell. cognoſ. collat. 5. & quæ notat Iaſ. in l. heres inſtituta, C. de impub. & aliis, & in l. ſi quando, §. & generaliter, in 2. notabili, C. de inoffic. teſtamen. Chaſſan. in conſuet. Burg. Rub. 7. §. 12. in verb. ne retourne, nu. 12.* ſcilic. quod ſi pater reliquit aliquid filio, pro ſua legitima, & mortuo patre filius ſimpliciter acceptat legatum, & facit quietationem generalem heredib. non ideo prohibetur petere ſupplementum legitimæ, etiamſi pater addiderit clauſulam, *Ne filius vltra petere poſſet, & quod eſſit contentus legato.* Sed reſponde, illud eſſe ſpeciale, fauore legitimæ, *vt notatur in dictis locis.*

47 Illud † addendum, quod teſtator, ſiue nominet tutorem, ſiue non, non poteſt efficere, ne tutor auferat decimam, neque io ea illum grauare. Primum probatur, quoniam beneficium, lege vel conſuetudine conceſſum, non poteſt a nobis tolli, *vt in Auth. de nuptiis, § ſi vero.* Et ius mihi competens abſq; facto meo, a me auferri non poteſt, *vt in l. id quod noſtrum, ff. de reg. iur.* Et quod ſupra dixi, *num 43* intelligitur, quando acquieuit voluntati defuncti, qui noluit illum quicquam capere, vltra legatum.

48 Deinde ius † per legem acquiſitum, re vel ſpe, a nobis tolli non poteſt, niſi conſentiamus: *vt late per omnes, in l. qui Romæ, §. Flauius, ff. de verb. oblig.* Sic pater paciſcens, ne filia habeat dimidium lucratorum, conſtante matrimonio inter eam & maritum, nihil agit, *vt per Lupum in repet. Rub. de don. §. 63. incip. limitabis iſta, nu. 1. verſ. idem dicendum.*

49 Quoad † ſecundum (ſcilicet) quod tutor non poteſt grauari in decima, notat expreſſe Didacus Segura, *in repet. l. coheredi, §. cum filia. verſiculo, ſed aduerte, ff. de vulgar.* Quoniam tutor decimam accipit a pupillo, non a teſtatore, & cum a teſtatore nil accipiat, grauari non poteſt, *l. a te, cum iuribus vulgaribus, Cod. de fideicommiſſ.* Deinde, quoniam tutor non capit decimam ex liberalitate, ſed ex cauſſa onerosa, propter ſuum laborem, & ſic nihil liberaliter capit. ſed laboris præmium conſequitur. Onus n. tutelæ decimam meretur, vt in hac lege: & ſic, cum accipiat, vt adminiſtret, onus adminiſtrationis facit, vt tutor potius videatur debitum accepiſſe, quam honorem, & ſic grauari non poteſt. Facit *l. ciuitatib. §. fin. ff. de leg. 1. & l. non amplius, cum ibi traditis, per Alex. & Iaſ. ff. de leg. 1.* vbi tractant, quod quando onus ſuperat legatum, legatarius non tenetur illud implere, neq; grauamen valet. Denique tutor poſſidens decimam, rem, ſua opera partam, poſſidet: non rem a teſtatore, vel pupillo donatã, ergo quod ſuo labore acquirit, a nemine poteſt minui.

50 Notandum † tamen, quod ſi quis filio ſuo ſpurio conſultum velit, &c, vt habeat vltra quintam bonorum, ei Iure Regio conceſſam; conſilium eſt, vt nominet eum tutorem filii ſui legitimi, vt inde conſequatur decimam. Ita in ſimili docet Segura, *in d. §. cũ filia, fallentia nona, ff. de vulg. & pupil.*

51 Sed † eſt cognitu dignum, quid ſi tutor datus in teſtamento, repudiet legatum ſibi relictum, an, etiamſi illud repudiet, teneatur illud cõputare in decimam? Hæc quæſtio tam eſt difficilis, quã elegans, & vtilis eſt his, quibus placet legatum compenſandum cum decima. Videtur, quod legatum repudiatum non ſit computandum, *iuxta notata per gloſ. in l. Titia, §. qui iuncta, ff. de leg. 2.* vbi legimus, quod etiamſi de iure mulier, cui relinquitur a patre legatum pro dote, non poſſit pro concurrente quantitate petere dotem, vt ibi probatur, *& in l. ſi cum dotem, § ſi pater, ff. ſolut. matri.* tamen id non habet locum, ſi mulier repudiat, & ita notat Alex *in d. l. ſi cum dotem, §. ſi pater, nu 3.*

Rurſus facit efficax argumentum (ſcilicet) quod ſi tutor non agnoſcit legatum, applicatur heredibus teſtatoris, *vt in l. tutor. §. quis tutoribus, ff. de excuſ. tuto. & ibi notant Dynus, & Alberic. textus in l. pen. Cod. de leg.* Cum ergo legatum repudiatum a tutore, detur pupillo heredi teſtatoris, iniquum videtur, vt tutor non auferat decimam, ratione repudiati legati, cum applicetur ipſi pupillo, qui decimam dare deberet.

52 Contraria † tamen ſententia fortiſſimis rationibus nititur. præcipue auctoritate Iuriſconſulti, *in l. ſi heres cuius, ff. ad leg. Falcid.* cuius verba ſunt: *Si heres, cuius fideicommiſſum eſt, vt accepta certa pecunia hereditatem reſtituat, a voluntate eius qui teſtamentum fecit, diſcedat: & poſtea legis Falcidiæ beneficio vti velit, & ſi non detur ei id, quo accepto hereditatem reſtituere rogatus eſt, tamen fideicõmiſſum, quod reſtituere grauatus eſt, cogitur nihilominus præſtare, quoniam quod ei paterfamilias dari voluit, legis Falcidiæ commodum præſtat.*

Nota vltima verba legis, & quod heres computat in Falcidiam, non ſolum legatum, quod accepit, verumetiam legatum, quod repudiauit: habetur enim, ac ſi illud accepiſſet. Cum autem hoc in Falcidia diſponatur, videtur idem dicendum in decima, vt non ſolum in ea computetur legatum acce-

ptum, verum etiam legatum repudiatum; facit *l. cum quidam, C. de conditio. inser.* vbi si seruo relinquatur libertas, si decem dederit heredi, consequitur eam, si heres nolit agnoscere legatum. Adeo autem decretum, l. si heres cuius, nostris placuit, vt scripserint, quod heres si repudiat legatum, non solum, non auferet quartam Falcidiam, verum neque licebit pœnitere, & repudiationem rescindere. Ita Iacobus Arena, Paul & Alexand. *ibi* Bartol. Bald. & Cyn. *in l. fin. C. de condit. inser.* de qua tamen re, vide Alex. *in dict. leg. si heres cuius. Paulus in l. cum fundus, ff. de condit. & demonstrat.* Præterea non obstat glossa *in l. Titia, §. qui inuita.* quoniam ibi relinquitur legatum, pro re propria, ideo si repudiatur, propriam rem petere potest: hic autem loquimur non quando quis rem propriam vendicat, sed cum petit decimam in remunerationem laboris, quo casu paria sunt, accepisse vel repudiasse, *vt in dicta l. si heres.* Deinde non obstat quod legatum repudiatum applicatur pupillo, quoniam forsan habet fratres coheredes, & sic non applicatur sibi totum. Præterea in casu *l. cum quidam, Cod. de condition. inser.* legatarius consequitur legatum, non obstante, quod retinet sibi legatum. scilicet quantitatem quam iussus est dare. Ergo & hic non est iniquum, vt idem sit.

53 Postremu † hæc opinio comprobatur forti ratione: nam legatum censetur relictum pro administratione, & id tutor ignorare non debet, cum teneatur scire ius: repudians autem legatum, videtur renuntiare præmium administrationis; nullus autem negabit tutorem posse renuntiare, & repudiare decimam: nam licet fauori suo renuntiare, *l. si quis in conscribendo. Cod. de pact.* & mulier potest renuntiare lucris sibi competentibus, *capit. 1. de matrimon. ad morga. contract.*

Hæc omnia mihi videntur æqua, & probabilia, & principalis conclusio (*scilicet*) quod tutor teneatur computare legatũ in decimam, probatur, quoniam decima datur, vt tutor habeat vnde se alat, *vt dixi c. 5.* Si autem ex legato habet alimenta, non est quod amplius decimam petere possit.

54 Sed certe † res est satis dubia, & probabilius videtur, quod *dixi nu. 35.* Cogitent eruditi. Sed illud addendum, quod seruus meus quem relinquo tutorem filio, potest deducere decimam, licet ex tutela fiat de iure liber, quoniam id fit ratione & fauore pupilli, *vt in l. quidam, C. de necess. seru. hered. instit. & in l. si hereditas, §. fin. ff. de testam. tutel.* vt gesta ab eo valeant, & commodius administret, in vtilitatem pupilli.

SVMMARIA.

1 *Honorario tutori, an danda decima, & num. 17. vsq. ad nu. 19.*
2 *Honorarius tutor, quis dicatur.*
3 *Honorarius, tutor est, & tenetur facere inuentarium, & num. 4.*
5 *Honorarius tutor, non potest contrahere cum pupilla.*
6 *Honorarius tutor non habet minorem potestatem, quam ceteri tutores.*
7 *Quarta Trebellianica datur Cæsari heredi instituto.*
8 *Honorarius tutor non administrat, nu. 13.*
9 *Honorarius tutor, non exigit rationem.*
10 *Honorarius tutor, non iurat.*
11 *Honoraria tutela non censetur onus.*
12 *Tutor non gerens, non potest auctorari.*
13 *Nobilis, non petit salarium solicitudinis.*
14 *Salarium, non tribuendum, pro solo titulo dignitatis.*
15 *Honoraria dignitas letitiam præstat, sed quæ habet administrationem, plerumq. parit amaritudinem.*
16 *Capellani creati ad honores, non lucrantur fructus.*
20 *Tutor datus caussa notitiæ, qui sit.*
22 *Tutori dato caussa notitiæ, an sit dandum salarium.*
23 *Tutor datus caussa notitiæ, an teneatur de periculo tutelæ, & nu. 24.*
25 *Tutor datus caussa notitiæ, non datur, vt gerat, & nu. 26. & 27.*
28 *Tutor notitiæ caussa datus, de quo tutela periculo teneatur.*

CAP. VI. *An tutori honorario sit danda decima, & quid in tutore dato caussa notitiæ.*

PRÆTEREA † quæro, *an tutori honorario, sit danda decima. & quid in tutore dato caussa notitiæ?* De honorario prius dicamus. Sciendum, inter tutores, non solũ eam esse differentiam, quod quidam legitimi, quidam datiui, quidam testamentarii sunt, verum etiam quidam sunt honorarii.

Dicitur † autem tutor honorarius, qui datur, vt pupillus sit magis honoratus eius auctoritate, & protectione, puta si quis plebeius designet filio suo tutorem, Beneuentanum Regulum, aut Toletanũ Antistitem, aut Hispalensem rempublicam, vt legimus quendam fecisse, qui filio Florentinam rempublicam reliquit tutricem, quo filius ab omnib. magis coleretur; Ita docet glos. *in l. iure nostro, & ibi Dyn. Bal. Alber. & Rapha. Com. ff. de testa. tut. glos. in l. quod si forte, §. sunt quidam, ff. de solution. & ibi notant Bart. Paul. & Angel. sic Pomponius iuris originem explicans, in l. 2. §. eodem tempore, ff. de origi. iuris.* Inquit: *Honorarium dicitur, quod ab honore Prætoris venerat.* Deinde Cicero Tusculanarum quæstionum lib. 5. *Solent* (inquit) *honorarium arbitrum accipere Carneadem.* Arbitror etiam honorarium tutoré dici, qui proprii honoris caussa datur, puta fratrem habeo, cuius mores mihi displicent, tamen ne eius existimatio lædatur apud bonos & graues, nomino illum, cum aliis tutoribus, quos designo filio meo: Ita notat glossa *in l. quod si forte, §. sunt quidam, ff. de solutio.* & ibi notant Bald. Paul & Angel sed arbitror priorem significationem propriam esse. 2

Videtur † honorario tutori decimam dandam, quoniam hæc lex de tutoribus loquitur, honorarius autem, tutor appellatur, *vt in l. quod si forte, §. honoris, ff. de testa. tut.* Et vbi quadrant verba legis, admittenda est eius dispositio, *vt in l. 4. §. totiens, ff. de dam. infecto.* Et cum lex non distinguat, nec nos distinguere debemus, *l. de pretio, ff. de Publicia.* 3

Sic honorarius † tenetur facere inuentarium, *auctore Bart. col. 1. & Dyno, in l. tutor qui repertorium, ff. de admini. tuto. & ibi. Bal. Saly. in l. tutores, col. 3. C. eo tit. Anferrius in additione Capellæ Tholosanæ, 288. col. fin.* Mouetur Bart. quia *l. tutor qui,* loquitur generaliter. Cum ergo hæc lex loquatur generaliter, videtur etiam ad honorarium extendendam. 4

Deinde † leges loquentes in tutore, extenduntur ad honorarium, vt scil. non contrahat matrimoniũ cum pupilla, & ad eum pertinet periculum tutelę, *vt in l. si quis, §. quid ergo, ff. de ritu nupt. l. 3. §. tantundem, ff. de admin. tut.* Item honorarius, non minorem potestatẽ habet in administratione, quã ceteri tutores. 5

res, *vt in l. quod si forte, §. sunt quidam, ff. de solut. & ibi notant Bart. Bald. Ang. & Paul.* Quod si habet eandem potestatem, eundem laborem sustinet; ergo idē præmium habere debet.

6 His congruit, † quod quarta Trebellianica, quæ datur heredi, propter onus restituendi hereditatē fideicommissario, danda est Principi, & reipublicæ, & ipsi Cæsari si instituatur heres, licet non satis videatur conuenire Augustæ dignitati: ita probatur *in l. si legatus, §. fi. ff. ad Trebel.* cuius hic est verus & cōmunis intellectus, *vt ibi notant Dynus, Bart. Paul. Imola, & Alexand.* qui testatur hanc esse communem sententiam. Cum ergo viri Principes quartam deducāt, videtur, honorarium posse deducere decimam, licet tātæ sit dignitatis, vt datus fuerit ad protegendum pupillum. Postremo facit, quod si ex statuto vir mortua vxore possit retinere quartam partem dotis, hoc admittendum etiam in viris nobilissimis, *vt scribit Dec. cons. 402. n. 14.*

7 Contraria † tamen sententia probatur efficacissime, quoniam tutoris officium est gerere tutelam, & propter laborem administrationis datur ei decima, vt hic expresse & diserte exprimitur, *ibi: Por su trabaio.*

8 Honorarius autem † non administrat, *vt in l. 3. §. tantundem ff. de administrat. tutor.* inquit lex: (*Ceteri ergo tutores non administrabunt, sed erunt ii quos vulgo honorarios appellamus.* Nota honorarium dici, qui non administrat: idē probatur *in l. quod si forte. §. sunt quidam ff. de solutionib. ibi: Sunt quidam tutores, qui honorarii appellantur quidam qui in hoc dantur, vt gerāt.* Nota honorarios non dari vt gerant.

9 His † congruit *dict. l. iure nostro, §. honoris. ff. de sol.* vbi probatur, quod si tutori dato in testamento iniungatur cura exigendi rationes, eo ipso non potest appellari honorarius. Vnde Bart. & Alber. ibi notāt, quod honorarius adeo liber est ab onere administrationis, vt si ei solum imponatur cura exigendi rationes, eo ipso non sit appellandus honorarius.

10 Hinc † Bald. scripsit, *in dicta l. quod si forte, § sunt quidam, ff. de solut.* quem legit *in l. tutorem. ff. eod. titulo,* quod licet tutor teneatur iurare, se omnia recte, & ad minoris vtilitatem, gesturum, neque prætermissurum vtilia, neque admissurum inutilia. *vt in l. fin §. sed cum antiquitas. C. de curat. furios.* hoc non requiritur in tutore honorario, quoniam non datur, vt gerat. Cum ergo decima detur propter laborem, & hic tutor non laboret, imo, neque detur vt gerat, manifestissimum videtur huic decimam non dandam.

11 Confirmatur † efficacissime hæc opinio ex *leg. si quis, §. quid ergo. ff. de ritu nupt.* vbi probatur, quod habens tres tutelas, non excusatur ab onere quartæ, si vna tutela sit honoraria. Quod si honoraria tutela non sufficit ad effugiendum damnum, multominus sufficere debet, ad capiendum lucrum, (scilicet) decimam: cum non indicetur onus, neque labor.

12 Postremo hæc opinio † confirmatur, quoniam bona pars pupillaris vtilitatis versatur in vtiliter cōtrahendo: tutor autem non gerens, non potest præstare auctoritatem in contractu minoris, *vt in l. etsi pluribus. ff. de auctor. tutor & in l. pupillum. ff. de acquir. heredit. & in l. iusiurandum, quod ex conuentione, ff. de iureiurand.* Cum autem honorarius non gerat, neque in id detur, vt gerat, manifestum est, quod auctoritatem præstare non potest.

Vltimo, † quod honorarius non administrat, notant Dynus, Bartol. Iacobus Arena, & Alber. *in d. l. iure nostro, §. honoris, ff. de testament. tutel. Bartol. Baldus, Paulus, & Angelus, in dict. §. sunt quidam, l. quod si forte, ff. de solutio.* Et tutela honoraria non est labor, neque onus, *vt in dict. l. si quis, §. quid ergo, ff. de ritu nupt.* Cum ergo non sit onus, cessat ratio huius legis, quæ decimam dat propter laborē. Et vel illud sufficeret, quod tutori non gerenti, non est danda decima, vt infra capitulo vndecimo. 13

His congruit, quod honorarius cum detur, vt honoret pupillum, erit necessario vir gentia nobilitate clarus, & opulentia insignis. Nobilis autem non potest petere salarium, seu pretium sollicitudinis, *auctore Bald. in capit. grauis, column. 2. versiculo, sed nunquid nobilis, iuncto eo, quod prius dixerat, versiculo, sed an rusticus de restitution. spoliator. Tiraquellus de nobilitate, capit. 37. num. 43.* quoniam non est solitus operas suas locare, atque ideo operæ suæ non æstimantur pecunia, citat *leg. naturalis, § 1. ff. de præscription. verborum, quæ mihi non satis probat.*

His accedit, quod † salaria non sunt tribuenda pro solo titulo dignitatis, sed pro meritis (scilicet) quia bene & vtiliter satisfacit officio suo. Ita scripsit Platea, *in l. 1. numer. 1. Codic. de anno. ciuil. libro vndecimo,* vbi dicit, quod salarium non est dandum Doctori, eo quod Doctor est, sed quia bene, & vtiliter legendo satisfacit officio, cui est deputatus, citat textum ibi, *& in leg. vt virtutum, C. de statu, & imaginibus, & in l. grammaticos, & in l. magistros, Cod. de professor. & medic. libr. 10. & in l. vna, Cod. de Athletis, eodem libro.* Ergo quamuis honorarius habeat nomen tutoris, non debet habere salarium tutoris, quia salarium non datur pro solo titulo. 14

His † suffragatur, quod scribit Lucas de Penna, *in l. 1. C. de Prætor. & honor. præu. libr. 12.* Boerius, seu Ioannes Montanus, *de auctoritate magni consilii, numero 145.* vbi scribunt, quod dignitas honoraria lætitiam præstat: quæ autem administrationem habet, plerumque parit amaritudinem. Cum ergo honorarius laboris particeps non sit, æquum est, vt sit contentus honore, & fiducia, quam de eo testator concedit. 15

Postremo facit, † quod capellani creati ad honores, non sunt veri capellani, neque lucrantur fructus, in casibus, in quibus alii eos lucrantur, *gloss. in Authent. vt ordinariæ præfectura, in verbo, videat, collat. 5.* Idem in consiliariis ad honores creatis: docet Baldus *consilio 57 incip. præmissis verbis, lib. 1. Bald. in l. sed & reprobari, in princip. ff. de excusat. tutor. Boerius decis. 17. n. 9.* 16

Quid † probandum? Ex æquo enim videntur pro vtraque parte pugnare rationes, & argumenta. Distingue, aut tutor honorarius iuxta naturam suam non gerit, & nullo modo consequetur decimam, ex omnibus prolatis, pro parte negatiua. Si autē gerit (*quod quidem ei licet, sicut ceteris tutoribus*) & procul dubio consequetur decimam, ex prolatis, pro parte affirmatiua. 17

Ex hac distinctione patet, † argumēta supra prolata non pugnare. Honorarius enim non datur, vt gerat, & si naturam suam sequitur, non est, quod petat decimam: si tamen præter naturam offici 18

sui administret, consequetur decimam.

19 Non aduersatur † huic distinctioni *l. 3. §. tantundem, ff. de administration. tutor.* ex qua contendet aliquis, honorarium etiam non gerentem debere cõsequi decimam, qooniam tenetur de periculo tutelæ. Respondeo enim, quod honorarius non tenetur de periculo obueniente, ex eo quod ipse nõ gessit: tantum tenetur, si contutores suspectos nõ fecit, & ille qui solum de periculo tutelæ tenetur; non percipiet decimam, nisi etiam administret, vt patet in nominatore, & fideiussore tutoris, qui non erunt adeo imprudentes, vt petant decimam, etiam si de periculo teneantur, *vt in l. 1. ff. de magistr. conuen. & in l. 1. ff. de fideiuss. tutor.*

20 Nunc oportune † excutiamus, quid sentiendũ de tutore, quem Iureconsulti appellant tutorem datum caussa notitiæ. Inter tutores enim quidam dantur, vt gerant; quidam dantur caussa notitiæ. Ille autem dicitur notitiæ caussa datus, qui in id præcipue datur, vt instruat contutores, qualitatem & naturam rerum pupillarium ignorantes. Multum enim in administratione præcellit, qui rerum situs, regionis naturam, temporis opportunitatem norit. Ex mutatione enim regionis, mira succedit rerum varietas. Apud Germanos enim oleum magno in precio est: apud nos copia vile redditur.

21 Quod autem † huic tutori decima danda sit, probatur: quoniam ex hac lege tutoribus decima datur: tutor autem datus caussa notitiæ, tutor appellatur, *vt in l. 1. §. si pupillus, ff. de tutel. & ratio. distrahend. l. 1. C. de peri. tutor.* neque solum tutor est, verum etiam dux & oculus ceterorum tutorum, *vt scribit Odofredus, in l. prima, Codic. de peric. tutor.*

22 Præterea, † hæc sententia videtur efficacissime probari, *in l. 1. § si pupillus, ff. de tutel. & ratio. distrab.* vbi probatur, quod quamquam tutori de Iure Ciuili non sit dandum salarium, *vt in l. in eos, ff. de tutel. l. a tutoribus, §. principalibus, ff. de administrat. tutor.* & docui prolixe *capite primo, calumn. 1.* tamen tutori caussa notitiæ dato, est dandum salarium. Verba legis hæc sunt. *Ergo, etsi ex inquisitione propter rei notitiam fuerit datus tutor, eique alimenta statuerint cantutares, debebit eorum ratio haberi, quia iusta caussa est præstandi.*

Cum ergo etiam ex tempore, quo tutori salarium non dabatur, daretur salarium tutori, dato caussa notitiæ, multo magis hoc tempore dandum, quo apud nos generaliter tutori salarium datur.

23 His † suffragatur, *l. quæra, §. idem Paulus, ff. de testam. tutel.* vbi probatur, quod tutor datus caussa notitiæ, in omnibus pertinentibus ad administrationem & accessionem, tenetur sicut alii tutores. Inquit lex. *Item Paulus respondit, eum quoque, qui propter rerum notitiam tutor datus est, perinde in omnibus, & administrationis & accessionis iure, conueniri posse, atque ceteros tutores.*

24 Nota, quod tutor datus caussa notitiæ in attinẽtibus ad administrationem, æquiparatur aliis tutoribus. Decima autem datur, pro administratione: ergo cum in attinentibus ad administrationem æquipareturaliis, certe ad similitudinem eorum habebit decimam. Qui enim sentit onus, debet sentire honorem.

Præterea † hæc sententia probatur ex. *d. l. quæra. §. item Paulus*, secundum unam lectionem: iuxta quam probat, quod tutor notitiæ caussa datus, tenetur de cessatione, & quod, si non gerat, obligatur. & cessationis pœnas dat. Et ita ibi notant Dynus, Bartolus, Raphael Comensis. Bartoli autem verba hæc sunt, *Tutor notitia caussa datus obligatus est de administratione.* Ex his videtur, tutori dato caussa notitiæ, decimam dandam.

Contraria † tamen sententia verior videtur, & 25
probatur ex his, quæ per textum ibi notant Odofredus, Bart. Bald. & Salycetus *in l. 1. C. de peric. tutor.* vbi notant, tutorem notitiæ caussa datum non debere gerere, quoniam non in hoc datur, vt gerat, sed vt contutores instruat.

Præterea † hæc opinio efficacius probatur, *in l.* 26
quod si forte, §. sunt quidam, ff. de solution. cuius verba sunt: *Quidam notitia caussa dantur, quidam in hoc dantur, vt gerant.* ergo datus caussa notitiæ, non datur vt gerat, & in hoc dissimilis est ceteris tutoribus. Quod si decima datur propter administrationem, certe danda non videtur tutori dato caussa notitiæ, *vt dixi numer. 14.* cum dictum restringatur secundum rationem, *vt in l. cum pater, §. dulcissimis, ff. de legat. 2.* & hic nõ datur ad gerendum.

27
Rursus, † hæc opinio probatur, quoniam hæc lex pensat laborem tutoris, aliud autem est administrare, aliud instruere administrantem, neque solum differunt re, verum etiam laboris qualitate, & disparitate, *vt in l. quod si forte, § sunt quidam, ff. de solut.* Tutor autem datus caussa notitiæ, solum datur ad instructionem tutorum gerentium, non vero, vt ipse gerat. Cum autem non gerat, cessat fundamentum & ratio finalis huius legis; ergo cessat eius dispositio, *vt in capite cum cessante, de* 28
appellat.

Non obstant † ex aduerso prolata. Primo, non obstat *l. 1. §. si pupillus, ff. de tutel. & ratio. distrahend.* non enim dicit, quod tutori dato caussa notitiæ, est dandum salarium, eo quod caussa notitiæ datus sit, sed quia premitur tanta egestate, quod se ipsum alere non potest, & ex consequenti non potest tutelam gerere: qui casus (scilicet) non habere alimẽta, ius præstat non solum tutori dato caussa notitiæ, verum etiam ceteris quibuscunque tutoribus, vt etiam iuxta Iuris Ciuilis regulas præmium administrationis postulent. Ego autem non loquor de tutore paupere, dato caussa notitiæ, & etiã si esset pauper, non dabo ei decimam, sed quantitatem sufficientem ad alimenta. Quid enim si decima excedit
necessitatem alimentorum? certe ei decimam non 29
dabo, sed quod alimentis sufficit.

Præterea non † obstat secundum argumẽtum ex *l. quæro. §. item Paulus, ff. de testam. tutel. cum ibi notatis per Dyn. Bart. & ceteros.* Sciendum enim, tutorem notitiæ caussa datum, solum teneri, si contutores male gerentes non fecit suspectos, vel si eos rævero non instruxit, & sic intelligitur quod legimus *in d. § item Paulus*, illum in administratione cessare non debere (hoc est in administratione naturæ suæ congruenti) in instruendo diligenter & bona fide contumaces, & in faciendo suspectum eum, qui ex dolo vel negligentia dignus est, vt remoueatur, vt probatur *in dict. l. prima, Codic. de pericul. tutor.*

SVM·

SVMMARIA.

1 *An tutor, ignorans se tutorem, debeat auferre decimam, si administrat: & nu mero quarto.*

2 *Sententia lata a iudice, ignorante se iudicem, an valeat, & num. 11.*

3 *Tutor semper videtur gerere administratorio nomine.*

4 *Gesta a tutore, ignorante se tutorem, nõ valent, & tutor non est.*

5 *Tutor ignorans se tutorem esse nominatum, non potest acquirere pupillo suo.*

6 *Gesta ab executore, ignorante se nominatum executorem, non valent.*

7 *Procurator ignorans se habere mandatum, nil potest facere.*

8 *Tutor ignorans se tutorem, non tenetur de periculo tutelæ.*

9 *Tutor qui non seruauit solemnia, non lucratur decimam, neque gesta ab eo valent.*

10 *Sententia lata a iudice, tanquam aduersus contumacem, non valet licet reus reuera fuerit contumax, si modo iudex id ignorabat.*

13 *Tutor, dubitans an sit tutor, an lucretur decimam.*

14 *Tutor inualidus, non lucratur decimam.*

15 *Tutor administrans tanquam amicus, & non tanquam tutor, an lucretur decimam.*

16 *Tutor administrans tanquam amicus, non acquirit pupillo suo.*

17 *Relictum Petro, tanquam tutori, non est dandum, si administrat tanquam contractus, & non tanquã tutor.*

18 *Pupillus nullum habet priuilegium aduersus tutorem, qui non administrat tanquam tutor, sed tãquam amicus.*

19 *Si quis faciat actum modo inualido, non cõualidatur ex modo, ex quo valere posset.*

CAP. VII. *An sit danda decima tutori designato, si ignoret se tutorem, licet administret: vel si non administret tanquam tutor, sed tãquam amicus.*

1 QVæro deinde, *quod si aliquis designatus tutor in testamento a patre pupilli, diligenter administrat pupilli bona, ignorat tamen se tutorem datam;* quæro, *an huic sit danda decima?* videtur danda. quoniam tutor designatus est, & hæc lex de decima tutori danda loquitur: cum ergo quadrent verba legis exercenda est in hac specie eius dispositio, *vt in l. 4. §. totiens ff. de d.....infect.* Præterea cum diligenter administrando laboret, viget ratio huius legis, quæ vult præmium pro labore repONERE.

2 His congruit, † quod licet iudex ignoret se electum iudicem a partibus, nihilominus valet sententia ab eo lata, vt probari videtur *in l. 2. in principio ff. de iud.* inquit lex. *Proinde si priuati consentiãt, prætor autem ignoret consentire, an legi satisfactum sit, videndum est, & puto defendi posse, eius iurisdictionem esse.* Cum ergo gesta a iudice, ignorante se iudicem, valida sint, videtur idem dicendum in gestis a tutore, ignorante se tutorem, cum reuera tutor nominatus fuerit in testamento.

3 His accedit † gloss. *in l. post mortem ff. quã ado ex facto tuto.* vbi glossa docet, quod tutor semper videtur administrare tutorio nomine, etiamsi id nõ dicat; quod etiam docuit Aretinus, Paul. Alexand. & Ias. *in l. post dotem, ff. solut. matrim. Bart. Alexand. & Iason l. 1. §. nunciatio. ff. de nom oper. nunt. & in l. qui in aliena, § si is qui putabat. ff. de acquir. heredit. Bart. & Paul. in l. 4. §. 2 ff. inc solu* & est communis opinio. *secundũ Alex. & Ias. in locis supra citatis.* Cum ergo in nostro casu hic tutor sit designatus, & diligenter administret, & semper etiam, si id non exprimat, videatur administrare tutorio nomine, videtur æquissimo iure ei dandam decimam, præsertim si administratio pupillari rei vtilis fuerit. Quod comprobatur, quoniã natura certa est hunc esse tutorem, & hæc naturę excellẽtia sufficere solet in pluribus casibus, in quibus scientia requiritur. & vel sufficere debet, *dicta l. 2. in principio. ff. de iud.* quæ dicit legi satisfactum, etiamsi ignoret.

Sed his non † obstantibus, contraria sententia vera est: imo vero tutor, ignorans se tutorem, non debet habere decimam, etiamsi diligenter & vtiliter administret. Moueor primo ex *l. quæro, ff. de eo. qui pro tuto. negotia gessit,* inquit lex. *Quæro an is qui testamento tutor datus esset, & id ipsum ignoraret, vt tutor e negotia pupilli gesserit, quasi tutor, an quasi pro tutore gesserit, teneatur? Respondi, non puto teneri quasi tutorem. quasi scire quoq; se tutorem esse debet, vt eo affectu negotia gerat, quo tutor gerere debuit.* 4

Hinc duo sunt notanda. Primum, quod gesta ab eo, qui designatus est tutor in testamento, non valent quasi gesta a tutore, si ignorabat se tutorem; si autem nondum est tutor, neque tenetur quasi tutor, certe deficiunt verba huius legis, quæ de tutore loquitur. Secundo maxime nota, & ad hanc quæstionem, & ad omnem materiam huius legis, verba vltima: *Quia scire quoque se tutorem esse debet, vt eo affectu negotia gerat, quo tutor gerere debuit.* Ergo affectus (hoc est) vis, & spiritus, & diligentia quo tutor gerere debet, diuersus est ab effectu, quo ceteri administratores gerunt. Hæc autem lex propter administrationẽ tutelarẽ, dat decimã, & ꝓpter laborẽ, *vt dixi c. 2.* Cũ ergo affectus tutorꝭ deficiat in eo qui ignorat se tutorẽ, plane deficit ratio huiꝰ legis quæ ꝓpter laborem tutelarẽ dat decimã, (hoc est) ꝓpter laborẽ sedulũ, improbũ, nimium & magnũ. Tertio nota, quod tutor ignorans se tutorem, nondum est tutor, sed protutor; protutori autem non est danda decima, *vt dicam cap. de protutore.*

His suffragatur † textꝰ insignis, *in l. 9. §. sed quod de tutore, iunctis præcedentibus ff. rem pupil. salu.* inquit lex. *Sed si quidem tutor sit, non tamen quasi tutor negotia administrauit, quia ignorat se tutorem esse, dicendum est non committi stipulationem.* 5

Dixerat textus, quod stipulatio iudicatum solui, acquiritur pupillo per tutorem: postea subiungit, id non habere locum in eo qui ignorat se tutorẽ: hoc enim casu stipulatio ab eo interposita non acquiritur pupillo, per quem textum Paul. *ibi num. 7.* scribit, quod tutor ignorans se tutorem, non acquirit pupillo suo. Cum ergo ignorans neque tutor sit, neq; pupillo suo acquirat, saltem iure communi, neque ea diligentia. & affectu negotia gerat, quo tutor gerere debet: deficiunt verba huius legis, quę loquitur de tutore, deficit eius ratio (scilicet) labor tutelaris, hoc est labor ingenti spiritu susceptus. Quod autem ig[...]s tutor non sit, probatur *in d. l. quæro, & in l. 1. ff. de eo qui pro tutore negotia gess. & dicam latius infra.*

His accedit, quod scribit Bald. *in l. falsus, nu. 19.*

6 *C. de furt.* vbi proponit quæstionem: An † valeāt gesta ab exsecutore, ignorante se nominatum exsecutorem? ac tandem definiit, non valere, *ex text. dict. leg. quaro.* & eius opinionem sequitur Alexander, *in l. sed etsi de sua, ff. de acquirend. hered.*

7 Præterea † hæc opinio confirmatur, quoniam tutor & procurator, quamquam disparem habeāt potestatem, vterque tamen dicitur administrare: gesta autem a procuratore, ignorante se habere mandatū, nullius momenti sunt, licet id reuera babeat, quoniam antequam sciat, mādatum sibi concessum vel commissum, procurator non est. Ita notat glossa per textum ibi, *in Clementina vnica, de procurat. notat Specul. titulo de procuratore, §. 1. vers. sed nunquid Bart. in consil. incipiente, quaro, vtrum procuratori, num. 1. column. 1. Archidiac. in capit. 1. de electio. Alexand. in l. sed & si de sua, column. 1 ff. de acquir. hered. Ioann. Andrea, in cap. si cui de procurat, in 6. Bald. in l. 1 ff. de procurat. & in d. l. falsus, numero 18. Codic. de furt. & in leg. quaro ff. de eo qui pro tut. negot. gessit.*

8 Deinde hæc † sententia confirmatur, quoniam qui non sentit onus, non debet sentire honorem, *vt in l. eum qui, ff. de iureiurād.* Onus autem tutoris, non solum est administrare, sed teneri de periculo, si nō administrat, *vt late dixi cāp. 1. numer. 66.* Tutor autem, non tenetur de periculo tutelæ, vsque ad diem scientiæ, *vt in l. etsi sciens, C. de administration. tut. & in l. quidam decedens, ff. eod. tit. Bart. l. absenti, ff. de donat.* Cum ergo vsque ad diem scientiæ, non sit obnoxius periculo, certe ante scientiam non debet habere præmium, quod datur pro periculo.

9 Præterea facit, † quod tutor, qui non fecit inuentarium, & non iurauit, & satis dedit, & cui a iudice non est commissa administratio, non potest agere, neque conueniri, neque administrare, licet sciat se tutorem. Quamuis enim ex scientia tutor sit, tamē gesta ab eo non valēt, quousq; solemnia nō seruauerit; *vt notant, Guido decision. 330. Bart. l. legitimei, ad finem, ff de leg. tutor. & in l. 1. num. 2. ff. de tutel. Aufrerius, in additione decision. Tholosan. 288. Salyc. in l. tutores. column. 1. C. de administr. tutor. Corneus consil. 164. col. 2. lib. 4. Capec. Decis. 30. Paris cons. 125. n. 15. lib. 1. gl. in l. 9. tit. 16. par 6. Alex. cons. 163. lib. 5. col. penultim. Bart & Bald. in l fin. C. de tutore, vel curat. qui satis nō dedit. Iacobin. in l. si tutor, nu. 13. C. in quib. caussis in integr. rest. non est necess. Anton. in l. 14 Taur. n. 11. vt late dixi c. 2. n. 58. & n. 73.* Cum ergo gesta non valeant, non est dandum administrationis præmium ei, cuius administratio inutilia est: & in specie Chassan. *in consuetudinibus Burgundia, rubr. 6. §. 4. ff. verbor. cantio. versiculo, aduerte, num. 7.* scribit, quod licet ex lege Gallica tutor lucretur fructus, id non procedit in tutore, qui non satisdedit, *vt late dicam infra c. 11.*

10 Simile est, † quod sententia lata a iudice aduersus me, tanquam contra contumacem, non valet, etiā si vere fuerim contumax, si modo id ipsum iudex ignorabat. Ita docent Bartol. *in l. hac autem ff. quib. ex causs. in possessio eatur. Bald. in l. properandum, §. & siquidem, C. de iudicib & in l 3. col fin. Cod. de procurat. Bartol. in l. si finita, §. Iulianus ff. de damn. infect. Bald. in l. generaliter, § his de prasentibus, Cod. de reb. creditis, Anton in cap. cum dilectis, de dolo & contum. Baldus, in Authentic. matri & auia, Codic. quand. mul. tutel. offic. fung. poss.*

Si e gesta † a iudice, ignorante se iudicem, nullius momēti sunt, etiamsi ei vere fuerit iurisdictio commissa, *vt notat Bartol. Paul. & Socin. in lig. multum interest, ff. de condit. & demonstrat. Abb. & Anton. in cap. cum ex officii, de prascription. Bald. in l. falsus, C. de furt. Baldus & Aretin. in l. sed etsi de sua, ff. de acquirend. heredit.* Citant Doctores, ad comprobationem huius sententiæ, *d. l. quaro, & l 3. §. etsi quidem, ff iud. solui,* quæ loquuntur in tutoribus ignorantibus, & eorum argumento censent, nullius esse momenti, gesta a iudice, ignorante se iudicem. 11

Postremo † hæc sententia comprobatur, quoniā etiamsi tutor sciat se tutorem, non debet percipere decimam, si non administrat tanquam tutor, sed tanquam amicus, vel alius, *vt statim dicam;* is autem qui ignorat se tutorem, qualiter potest administrare tanquam tutor? 12

Quid † autem, si quis non prorsus ignorat se tutorem, sed tamen dubitat? certe gesta ab eo non valent, & ex consequenti non debet babere decimam: dubius enim & ignorans æquiparantur, *vt in l. fi. §. sin autem nesciens & dubitans, C. de furt. vbi hoc notat Baldus.* Et nominatim, quod *l. quaro, ff. de eo qui pro tutor.* loquens in tutore ignorante, extendenda sit ad tutorem dubitantem, docet Bald. *in l. falsus, numero 19. Cod. de furt.* qui licet loquatur in gestis ab exsecutore, definit rem ex dispositione *l. quaro,* quæ loquitur in tutore. 13

Non † obstant allegata in contrarium, quoniam non sufficit aliquem designatum esse tutorem, nisi solemnia obseruauerit, & nisi possit valide administrare, & eo affectu quo tutor gerere debet. Hoc autem deficit in tutore ignorante, nam neque tutor est, *vt in l. 1. §. 1. ff. de eo qui pro tutor. negot. gess.* Ad reliqua patet responsum, solum oportet respōdere *ad l. 2. in principio, ff. de iud.* vbi videtur probari, quod valet sententia, lata a iudice ignorante se iudicem, id enim prorsus est falsum, vt supra docui, & probatur *in dict. l. quaro.* Neque obstat *dicta l. 2.* quoniam loquitur in eo, qui vere iudex erat, & sciebat, tamen ignorabat iuri[illegible]tionem sibi prorogatam a partibus, & sic vere iudex erat, & sciebat se iudicem, & solam prorogationem ignorabat. Nō obstat, quod tutor semper videtur gerere, tanquā tutor, quoniam hæc præsumptio est præpostera, in ignorante. 14

Sed † est quæstionis, *quod si quis, sciens se tutorem, administrat bona pupilli, non tamen administrat animo tutoris, nec tanquam tutor, sed tanquam amicus; an huic sit danda decima?* Mouet quæstionem, quod hæc lex de tutoribus loquitur, hic autem tutor est. Item hæc lex dat decimam ratione administrationis, hic autem admini[illegible]rat. Cum ergo quadrent verba & ratio legis, videtur practicand[illegible] eius dispositio: nam vel illud sufficeret, quod tutor semper videtur gerere tutorio nomine, *iuxta dicta supra numer. 3.* Sed verius videtur huic d[illegible] [illegible]mam non dandam, si non administret tanq[illegible]m tutor, sed tanquam amicus. 15

In † hanc sententiam me satis proclin[illegible] pertrahit textus sing[illegible]laris, *in [illegible]. 3. §. sed [illegible] de tutore. ff. iud. solui.* inquit lex [illegible] *quidem sit, nō tamē quasi tutor negotia administrauit, ex [illegible] caussa: dicēdū erit nō cōmissā stipulationē.* Hęc ve[illegible]

& a Paragrapho præcedenti, probant, quod etiamsi tutor regulariter acquirat pupillo, id nõ habet locũ, quando administrat non tanquam tutor, sed alias. Et illum textum tanquam memoria dignum, notat ibi Paulus, *numero 7.* dicens, ex ea lege inferri, q̄ tutor, qui non administrat tanquam tutor, non acquirit pupillo suo. Cum ergo non possit acquirere pupillo, saltem Iure Communi, cessat administrationis præcipua & magis expressa vtilitas, ergo cessabit dispositio huius legis, *vt in cap. cum cessante, de appellation.*

17 Rursus hæc sententia † efficaciter, & nominatim probatur, ex Decio. *consil. 178. column. 3. num. 3. vers. secundo respondé*, ibi: *& licet administrauerit tanquam coniunctus*, & ex Alex. *cons. 102. inc. visis & põderatis, col. fi. vers. præterea in testamento li. 1. q.* scribunt, quod si alicui relinquatur aliquid, tanq̃ tutori, nõ cõsequet̃ illud, si non administret tanquam tutor, sed tanquã coniunctus, vel negotiorũ gestor. citat Alex. *dictã l. 3 §. 2. ibi: Quidam tutor sit, non tamen quasi tutor administret, ff. sud. solut. l. debitor, §. 1. ad Trebel. l. si paterfamilias, §. si duos, & quod ibi notatur, ff. de adopt.* Imo si hic nominatus tutor tutelam recusauit, & administrationem suscepit, dicitur esse in dolo, sicuti dici solet de eo, qui repudiat hæreditatem, & reperitur possidere bona, *l. si is qui bona, ff. de acquir. hæredit.* Ergo, cum hæc lex det decimam tutori, sequitur, quod non consequetur eam, qui non administrat tanquam tutor, sed tanquam amicus, vel cõiunctus. Ita enim in hac fere specie, notãt Alexand. & Decius, duo clarissima Iurisprudentiæ lumina. Scilicet mater secundo nubens, non reddita ratione, faciat remanere obligatum secundum maritũ, ex legis dispositione, *l. penult. C. in quib. causs. pignor. taci. cont.* hoc nõ habet locum, quando administrauit bona filiorum, sed non tanquam tutrix, *ita Bolognin. in suis primis interpretationibus, in d. l. penult. Boerius in consuet. Bituricens. titulo de iure persona. §. 14. in fine.* Sic licet coniuncta persona admittatur ad agendum, sine mandato, non admittitur si velit agere, non vt coniunctus, sed vt procurator *argument. gloss. in l. sinus, in gloss. fin. ibi Vel hic pater, ff. qui satisd. cogant. Bald in cap. nonnullis, col. 2. versic. nota si quis impetrat, & ibi Felin. column. 14. versic honesta secundo, de rescript. Alexand. in l. ex gestis, colu. 2. l. 4, column. 3. fallent. 6. C. de proc. Bald. & Salyc. in l. 1. col. 1. C. de procur.*

18 Præterea † confirmatur hæc opinio, ratione maxime æqua (scilicet) quod pupillus non habet priuilegium aduersus tutorem, qui non tanquam tutor, sed tanquam amicus gerit, ita probatur *in leg. si negotium, ff. de priuil. credit. vbi notant Dynus, & Albericus.* Cum ergo pupillus, hoc casu careat priuilegio, concesso aduersus tutorem, æquissimum est, vt ipse tutor careat priuilegio, quod habet aduersus pupillum, & aduersus eius bona, scilicet vt ex eis auferat decimam, *argumento l. non eo minus, Codic. de procurat.*

19 Huic suffragatur † regula, ab eruditis memoria tradita (scilicet) quod si quis possit aliquem actum valide [illegible], certo modo, certe, si diuerso modo fa[illegible] [illegible] non conualidabitur ex eo capite, ex quo p[illegible] licet, & valide administrari, nec præmium p[illegible] tum adipiscetur, *ita notat Socin. in l. multum, col. 3.* [illegible] *demonstratio. Abbas, & Anton. in c. cum ex officii, de præscription.* Cum ergo hic si administraret tanquam tutor, præmium decimæ habiturus esset, sequitur, quod cum alio modo gesserit, ex qua decima non datur, (scilicet) administrauit tanquam amicus, quod non debet consequi decimam, sed audiet vulgare illud, quod potui nolui, q̄ volui adimplere nequiui, *vt in l. multum interest C. si quis alteri vel sibi, l. si genero, ff. de iure dot. l. miles, ff. de milit. testam. cap. cum super, de offic. delegat. Aymon. Crabeta cons. 171.*

Præterea, † aut hic inuentarium confecit, & cautionem præstitit. & de periculo tutelæ tenetur: & certe, etiamsi vtiliter administret, tanquam amicus, ita, vt bona non diminuantur, nihilominus eius administratio indigna est fauore, cum administrando tanquam amicus, pupillo acquirere non potuerit, *vt supra dixi.* Licet enim tutor, qui solemnia non seruauit possit acquirere pupillo, *vt dixi cap. 2. num. 57.* id verum, quando administrat, & gerit nomine pupilli, & tanq̃ eius tutor secus si tanq̃ eius amicus, vt probatur *in d. l. 3. §. sed quod de tutore, ff. sud. solut.* 20

Non obstant ex aduerso prolata non enim sufficit, quem tutorem esse, vt ipsi decima detur, imo requiritur, vt eo modo administret, & eo nomine, quo sibi decima datur (scilicet) nomine tutorio. Itẽ requiritur, vt bonus & diligens tutor sit, officiũ autem tutoris est acquirere pupillo, hoc autem tutor præstare non potest, si tanquam amicus administret, & non tanquam tutor. 21

Non obstat, quod semper videtur administrare tutorio nomine, hic enim loquor quando manifestum est, quod administrauit tanquam amicus, lex autem tutori dat decimam, non amico, nulla enim lex scripta est, vt amico decima detur. 22

SVMMARIA.

1 *Tutor, vel curator adiunctus primo tutori, an decimam habere debeat, distingue numero 17. 18. 23. & 24.*

2 *Tutorem habenti, tutor dari non potest, nisi ex caussis enumeratis, in nu. 5.*

4 *Tutor adiunctus primo tutori, an sit verus tutor, an vero censeatur administrator, & n. 12. & 13.*

6 *An ex datione secundi curatoris, primus desinat esse tutor, vel curator: distingue, vt in num. 17. & num. 21.*

7 *Tutor secundo loco datus, an habeat liberam generalemque administrationem.*

8 *Tutor adiunctus primo tutori, an teneatur obseruare solemnia.*

9 *Tutor secundo loco datus, an teneatur de periculo tutelæ.*

10 *Officium tutoris secundo loco dati, an duret vsque ad pubertatem pupilli, an vero, quousque finiatur necessitas primi tutoris, & nu. 16.*

11 *Faciens actum alteri mandatum sub certo salario, an lucretur idem salarium.*

14 *Curator secundo loco datus, vt subleuet primi tutoris curam, an possit authoritatem præstare in his quæ iuris sunt, & an hoc auctore possit adire hæreditatem.*

19 *An tutor, vel curator secundo loco datus, in casibus, in quibus verus tutor est, debeat diuidere decimam cum primo tutore, & numero 20. & num. 21.*

25 *Tutoribus pluribus testamento datis, si vnus decedit, alius dabitur, etiamsi cæteri tutores superstites sint.*

26 *Tutelaria negocia consuetudine metienda.*

27 *Mater tutrix in aliquibus regionibus, non tenetur renunciare secundis nuptiis, quia ita moris est.*

CAP. VIII. *An tutor vel curator adiunctus primo tutori, quia ægrotat, vel quia infirmus est, vel impeditus, possit petere decimam, tanquam verus tutor.*

1 OCcurrit quæstio, doctissimi cuiusque examine digna, *vtrum tutor vel curator, adiunctus primo tutori, decimam habere debeat?* Nō hic loquor de pluribus tutoribus simul datis, sed de tutore qui ex iusta caussa datur tutorem habenti, quæ primus tutor administrare non potest.

2 Supponendum † ad lucem postea dicendorum, eam esse iuris regulam generalem, quod tutorem habenti, tutor dari non potest, *l. propter litem, §. 1. ff. de excusat. tutor. l. eum iure, C. qui dare tutor. poss. Regia l. 13. tit. 16. part. 6. scribit Specul. tit. de tutor. §. generaliter, num. 8. Marian. cons. 20. Iacobinus in leg. si curatorem, num 15. Cod. de in integrum rest. Baldus Angel. & Sal. in l. 1. C. in quibus causis tut. haben.*

3 Ex iustæ † tamen caussa (scilicet si tutor sit impeditus) detur alius tutor, puta propter valetudinem, senium, furorem, vel surditatem, primi tutoris, *l. 1. ff. de tutel.* item si primus tutor relegetur ad tempus, vel ab aliqua parte administrationis sese excuset, puta si pupillus habeat bona in diuersis regionibus, *vt in l. pen. Cod. in quib. caussis tutor. haben. & in l. propter litem, §. 1. ff. de excusat. tutor.* Item si primus tutor abfit caussa reipublicæ, *vt in l. si quis absuturus, ff. de suspect. tutor. l. quasi non, ff. de tutel.* item cum primus tutor sit pauper, *vt in l. pietatis, C. de suspect. tut.* item, cum primus sit debitor pupilli, *vt in Authent. vt ii qui obligatos se habere perhibent res minorum, §. sed & si quis,* quem textum dicit ibi singularem Angelus.

4 His suppositis, † contutori vel concuratori adiuncto primo tutori videtur dandam decimam. Primo, quoniam lex hos appellat curatores, & tutores, *vt in l penult. ff. de tutel. in Auth. de nuptiis. § fin autem collat. 4. docent Dynus, Iacob. & Angel.* qui hanc probat & sequitur sententiam, *in rubric. C. in quib. caussis tutorem habenti tutor dari potest* ; & probatur nominatim *in titulo. C. in quib. caussis tutorem habenti tutor dari potest,* nota verba illa: *Tutorem habenti tutor dari potest.* Ex quo liquet, secundum appellari tutorem. Cum ergo tutor sit, quadrant verba legis, & ex consequenti exercenda est eius dispositio, *argumento l. 4. §. totiens ff. de damn. infect.*

5 Præterea, † licet nonnulli e nostris censeant, hūc secundum tutorem, non esse tutorem, sed curatorem, vt statim dicam, tamen sufficit, esse curatorem minoris, vt quis consequatur decimam, *vt dixi c. 3.*

6 Præterea † hæc sententia, probatur argumento fortissimo, nam cum secundus datur, primus definit esse tutor, *vt in l. propter litem, §. fin ff. de excusat. tut.* ibi. *Habenti ergo tutorem, datur tutor, sed aliarum rerum, non earundem datur.* Et ita notat Alberic. *in l. penult. ff. de excusat. tutor. Raphael Comensis, in l. tutor qui reipublicæ, ff. de tutor. & curat. datis ab his & ibi Alb. idem Alber. C. in. Ang. notant, & Salyc expresse in l. 1. C. in quibus caussis tuto. haben.* Ex quo infertur, quod secundo loco datus, non solum est tutor, verum etiam primus definit esse tutor, ergo absque dubio, ei dabitur decima.

7 His suffragatur, † quod sicut tutor plenam liberamque habet administrationem, iuxta glossam *in l. mandato generali, ff de procur. cum aliis a me congestis, c. 2.* ita etiam liberam generalemq; administrationem habet tutor, secundo loco datus, *auctore Alb. in l. fi. C. in quibus caussis tuto. haben. cuius doctrina probatur in l. omnem, ff. de tutor. & curat. datis ab his.* Cū ergo potestas concessa officio secundi tutoris, par sit potestati, quam generaliter tutores habent, par erit administrationis labor: quo enim quis maiorem habet potestatem, maior est officii labor, neque enim potestas debet esse otiosa.

8 His consonat, † quod ii, non solum habent potestatem, quam habent primi tutores, verum etiam eadem solemnia obseruare tenentur, *auctore Bartol. in l. tutor qui repertorium, col. 1 ff. de admin tut. & ibi notat Dyn. docet Alber. in l. de creationibus, C. de Episc. aud. col. pen.*

9 Rursus, † hic secūdo loco datus, proprio periculo administrat, ita probatur *in l. 1. & 2. Cod. in quibus caussis tutor haben. notat Bart. in l. tutor qui repertoriū, colum. 1. ff. de administr. tutor. Azo in summa, Cod. in quibus caussis tutorem habenti. Raphael Comensis, in l. solent ff. de tutel.*

10 Item, † sicut officium tutoris finitur pubertate, ita officium tutoris, secundo loco dati, finitur pubertate, *vt in l. 2 C. in quibus caussis tutor. habenti, vbi notant Bart. Bald. & Salyc.* Cum ergo secundo loco datus, tutor sit, & labores tutoris sustineat, adsunt in fauorem huius sententiæ mēs, ratio, & verba expressa huius legis.

11 Postremo, vel illud sufficeret, quod qui exercet actum alteri sub certo salario mandatum, idem salarium petere potest, textus est singularis, & forte vniens, *in l. Titio, ff. ad municipal.* vbi hoc notat Bartolus dicens esse textum notabilem. Ergo cum secundo loco datus, exerceat officium tutoris, & tutori detur decima, sequitur, quod secundo loco dato danda etiam est decima.

12 Hæc sunt, † quæ istā sententiā videnī extra omnē dubitationis aleā ponere. Sūt tamen plura, neq; inepta, neq; ieiuna, quæ diuersā sniētiā efficaciter asserunt. Primo vrget text9 insignis, *in l. solent, ff. de tutel.* vbi pbatur, q curator dat9 tutorē habēti, magis cēsetur administrator rerū, q curator, audi verba legis: *Solet enī aliquando curator dari tutorem habenti, propter aduersā tutoris valetudinē, vel senīū etatis, qui magis administrator rerum, quam curator esse intelligitur.* Quod si curator nō est, qua fronte petet decimā, cū hęc lex tātū de tutoribus & curatoribus minorū loquatur: & nō solū administratoribus, verū neq; curatoribus dāda est decima, si modo non adolescētiū; sed bonorum curatores sint, vt infra dicam suo loco.

13 Sic Bald. expēdēs † verba dictæ legis, dicit, hos secūdo loco datos, irregulariter & impprie appellari curatores. Rursus Raph. Comen. ibi dicit, hos appellādos curatores bonorū *& ante hunc gl. in c 1. 7. q. 1. Azo in summa. C. in quib. caussis tutorē habēti tutor dari potest,* vbi dicit hos impprie appellari curatores, pprie vero administratores bonorū. Rursus Ang. Perusi. *in rub. C. eod. tit.* dicit hos non curatores, sed bonorum administratores appellandos.

14 His efficaciter suffragatur talis † ratio: De iure pupill9 nullū cōtractū inire potest, nisi tutore au[illegible] *vt in rubro & nigro, C. de aut. praest. & ff de aut. tut. [illegible]*

ius

num titulum, hic autem curator secundo loco datus, vt subleuet primi tutoris curam, in his omnibus, quæ iuris sunt, auctoritatem interponere non potest; & si huiusmodi (aliquid, ipso auctore) gestum sit, non valet, sicuti factum absque auctoritate tutoris: ita probatur *in l. tutore. ff. de auctor. tutor.* vbi Bartol. & Raphael Comens dicunt, quod vbicunq; tutoris auctoritas est necessaria in re pupilli, non sufficit auctoritas illius curatoris. Idem tradit Bartol. *in l. curator ff. de tutor. & curat. datis ab his*, vbi citando textum *in l. curatorem, ff. de auctor. tut.* inquit: hunc curatorem neque alienare, neq; obligare pupillum posse, neq; alia gerere quæ iuris sunt, tantum debere bona administrare & côseruare: fructus colligere & recondere, quod est proprium officium curatoris bonorum, *vt in l. si cui, §. postquam, ff. vt in poss. legator. & in l. inter bonorum, ff. de admin. tut. gl. in l. 1. ff. de cur. bon. dand.* idem tradit *Alb. in l. qui habet, col. 1. ff. de tutel.* curatori autem bonorum non est danda decima, vt efficaciter probo, *infra suo loco*.

15 Sic, licet † curatore auctore adolescens adire hereditatem possit, *vt in l. cum quidam, C. de admin. tut.* tamen si habenti tutorem adiûgatur ex aliqua caussa curator, talis curator hereditatem adire non potest, *l. cum in vna, §. tutor, ff. de appellat.* quam ibi notat *Bart. notant Dd. in l. potuit. C. de tut. aelib. & in l. pupillus si fari. ff. de acquir. hered.* vbi nostri litigant de ratione *dict. §. tutor*, & tandem definiunt, eam veram esse rationem, quod curatori, dato habêti tutorem, minus iuris & potestatis conceditur, quam tutoribus & curatoribus adolescentium. Ex his apparet, hos curatores non solum impropriè appellari curatores, verum etiam non habere potestatem quam tutores & curatores habent, sed strictissimam habere potestatem.

Præterea, quod † ii curatores limitatam habeant potestatem, notat glos. *in dict. l. solent*, *Azo. in summa. C. in quibus caus. tutorem habenti tutor dari possit*.

16 Adhæc, vt liqueat † quantum isti differant a tutoribus & curatoribus adolescentium, vide Bar. Iacobum Arenam, Alb. Bal. & Raph. Come. *in l. solent, post glos. ibi, ff. de tutel.* vbi omnes tradunt, officium istorum curatorum finiri finito morbo vel impedimento primi tutoris, non autem durare vsq; ad pubertatem pupilli, vel vsq; ad annum vigesimum quintum, quod expresse probatur *in l. 1. C. in quibus caus. tutor. haben. & in l. si tutor reipublica, ff. de tutel. & ration. distrahen.* vbi dicitur, quod periculum administrationis pertinet ad istos curatores, quousq; primus possit administrare. Verba legis subiiciam: *finita iam finito munere, quod ei iniunctum est, abesse desinit, quin ad eius officiû curam q; iam pertineat, &c.* Et quod hic tutor finiatur, finita necessitate, probat *Reg. l. 13. tit. 16. part. 6. notat Alb. l. si quos, col. 1. vers. sed nunquid remouit, & sequenti C. de offic. Præfecti præt. Orientis. Tiraquellus in tractatu, cui titulum fecit, cessante caussa, in prima parte, in verb. officii, num. 194. facit l. 3 §. fin. ff. de susp. tutoribus.*

17 Quid verius? quid † probabilius? vtraque pars fortibus rationibus, crebraque Doctorum nomenclatura videtur commonita: mihi distinguendum esse videtur; inter caussas enim, propter quas tutorem habenti, tutor dari potest, quædam tales sunt, vt primus tutor, cui côcurator, seu contutor adiungitur, desinat esse tutor, vel ad tempus vel in perpetuum, vel per excusationem: horum exempla subiiciam. Si tutor reipublicæ caussa absit, datur in locum eius curator, & ipse desinit esse tutor, ita probatur *in l. 1. C. in quibus caus. tut. haben. & ibi notant, Cyn. Dyn. Alber. Salycet. & Ang.* & probatur etiam *in l. si tutor reipublica. ff. de tutel. & ration. distr.* Et ibi notant Alber. & Raph. Comen. Idem Alb. *in l. Titium, ff. de excus. tut. & in l. 3. § si quis absfuerit ff. de susp. tut.* hoc ergo casu primus desinit esse tutor, & secundus curator est.

Rursus, aliquando, per dationem secundi curatoris, quis desinit esse tutor in perpetuum, puta si primus tutor factus sit furiosus vel mut⁹: hoc enim casu secundus in locum istius suffectus, tutor est, *l. pen. ff. de tutel.* Idem cû mater tutrix transit ad secunda vota, in locum eius datur alius qui vere tutor est; *vt in Authentic. de nupt. §. sin autem.* Tertius casus est, quando quis potest se excusare a parte tutelæ, puta, si pupillus habet bona in diuersis regionibus, & tutor videns se obligatum esse omnia administrare, etiam sita in ceteris regionibus, imparemque se esse tanto negotio, vtitur esse excusatione, quoad sita in alia regione, petitque, pupillo quoad illa tutorem alium dari, & ipse quoad illa tutor desinit esse: ita nominatim dicitur, *in l. propter litem, §. 1. ff. de excus. tutor.* Sunt etiam aliæ caussæ, quibus habenti tutorem, tutor dari potest; puta si tutor sit valetudinarius vel senio confectus, & his & similibus casibus; secundo loco datus, non est vere curator sed administrator, & ita loquitur textus *in l. solent, ff. de tutel.* hanc distinctionem (ne forte quis mei capitis somnium dixerit) tradit Ang. *in rubr. C. in quib. causs. tut. hab. tutor dari potest*.

His suppositis distingue, aut † enim caussa propter quam secundus tutor datur, talis est, vt primus desinat esse tutor, & secundus tutor sit, & tunc secundus cum sit verus tutor habebit decimam, & ita intelligenda sunt omnia prolata in fauorem primæ partis: est enim verus curator, liberamq; & generalem administrationem habet, & eius officium durat vsq; ad pubertatem, *vt supra dixi*, & probatur *in l. curatorem, ff. de tut. & curat. datis ab his, l. 1. & l. potuit, C. in quib. caus. tut. haben.* 18

Si vero caussa propter quam secundus curator datur, talis est, vt nô remoueatur primus tutor a tutela, ad tempus neq; in perpetuum, & hoc casu cum secundus curator non sit, sed potius administrator, ipsi decima danda non est, ita intelligitur *d. l. solent, ff. de tut.* & omnia adducta in fauorem secundæ partis. Hic enim curator, sicut a necessitate desinit curator esse, & strictam habet potestatem, neq; auctoritatem interponit, vel valide quidquam facit in his quæ iuris sunt, cessantque verba & ratio huius legis, cum neq; tutor, neq; curator sit, neq; laborem tutelari parem sustineat.

Sed dubitabit † aliquis, *an in casibus, in quibus decima danda est curatoribus secundo loco datis, debeant eam diuidere cum primo tutore, aut quisnam eorum solidam decimam percipiat, & an iudicandum sit ac si ambo tutores essent?* Mouet quæstionem, quod primus tutor est, *vt in rubric. C. in quibus caussis tutorem habenti tutor dari potest.* Idem probatur *in dict. l. solent, ff. de tutel.* Præterea mouet quæstionem, *l. penultim. ff. de excusation. tutor.* vbi textus inquit, quod tutor qui abest caussa reipublicæ, & in cuius locum alius est substitutus, postquam rediit, desinitq; reipublicæ caussa abesse, reassumit tutelam, & vna tutela est. 19

Ex quo infertur, primam tutelam minime finitam esse, si enim esset finita, non esset vna tutela eademque cum prima, sed noua tutela, si igitur semper est tutor, pro toto tempore decima ei præstanda est.

Quod autem prima tutela duret, docuit glossa, quam sequitur Hugolinus, quem Cyn. refert, *in l.1. C. in quibus caussis tut. hab. glos. in d. l. solent, ff. de tutel.* quæ scribit, quod cum curator adiungitur tutori, talis curator non potest hereditatem adire, *vt in l. cum in vna. §. tutor. ff. de appel.* Illud enim tutor facturus est Si igitur tutor adire debet hereditatem, non desinit esse tutor, & illam glo. sequuntur Bartol. & Raph Comen. *in l. curatorem, ff. de tutor. & curator. datis ab his. Bartol. in dict. l. cum in vna, §. tutor, ff. de appellat.*

20 Sed contra † verius, imo vero in casibus, in quibus supra docui, secundo tutori dandam esse decimam, ipse in solidum eam percipiet, neq; eam communicabit primo tutori: nam in casibus in quibus docui secundo decimam dandam esse, in casibus in quibus primus desinit esse tutor, ad tempus vel in perpetuum, iuxta negotii naturam. Etenim si furor, cœcitas vel quid consimile tutori primo euenia t, remouetur in perpetuum, *vt in l. pen. ff. de tutel.* Si vero absentia caussa reipublicæ incidat, pro tempore absentiæ desiuit esse tutor, & pro tempore quo tutor non est, decima ei non est præstanda. Quoniam hæc lex de tutoribus loquitur, hic autem tutor non est, *vt in l. si tutor reipublica, ff. de tutel. & ratio distrah.* inquit lex. *Si tutor reipublica caussa abesse cœperit, ac per hoc fuerit excusatus, tutelæ iudicio locum esse.* Nota absentem caussa reipublicæ, in cuius locum alius subrogatur, *vt in l. quæsitum. ff. de tutel.* desinere esse tutorem: Inquit enim lex, illum esse excusatum, & tutelæ iudicio locum esse, iudicium autem tutelæ non habet locum, nisi tutela finita, *vt in l. 3. & in l. ratione, C. de admin. tut.* Et quod hoc casu desinat esse tutor, videtur esse communis opinio: Ita enim sentit glos. *in l. 3. §. si quis absuturus. ff. de suspect. tutor. & ibi Raph. Comen num. 2. Alber. & Raph. in l. tutor qui reipublica ff. de tutel. & ratio distrah. Cyn. Alber Angel. & Salyc. expresse in l. 1. C. in quib. caus. tut. hab. Dynus & Alber. in l. tutor, § si quis. ff. de suspect. tutor.* Cum ergo tutor non sit, deficiunt verba huius legis, quæ de tutoribus loquitur, & a verbis recedendum non est. *vt in l. non aliter, ff. de leg. 3.*

21 Confirmatur hæc opinio, quoniam † in hoc casu quoad primum tutorem, non solum deficiunt verba legis, verum etiam eius ratio, (scilicet) labor administrationis, tutor enim propter cuius absentiam furorem, cœcitatem vel similem caussam, secundus tutor datur, tantum abest, vt possit administrare, vt ne solutionem quidem recipere possit, dato secundo curatore. Ita probatur *in l. quod si forte, § sunt quidam, ff. de solut.* ibi: *Quod ergo si solutum, in cuius locum curator erat constituendus, vt puta relegato in perpetuum vel ad tempus. dico stante soluit quam substitueretur curator, oportere liberari.* Nota, quod substituto secundo curatore propter relegationem primi, non potest primo solui; ergo cessant verba & ratio huius legis. Quod manifestius liquet: quoniam periculum tutelæ ad primum tutorem non pertinet, *vt in l. 1. C. in quibus cauß. tut. haben.* Non ergo est dubitandum primum nullam decimæ partem consequuturum.

22 Non obstant adducta in contrarium (scilicet) tutelam primi tutoris durare: quoniam in casibus supradictis falsum est; imo tutela cessat perpetuo vel ad tempus.

Non obstat rubrica *C. in quib. cauß. tut. haben.* licet enim videatur innuere, primum adhuc tutorem esse, id verum, antequam detur secundus tutor. Imo seuerius iudicauit Angel. *in d. rubric.* Inquit enim, quod cum primus tutor statim sit remouendus, iam antea habetur pro remoto. Non obstat *l. penult ff. de excusat. tut.* fateor enim vnam tutelam esse quoad hoc, vt tutor non possit se excusare, cum desierit abesse caussa reipublicæ, sicut enim obligatus erat gerere, antequam reipublicæ caussa abesset, ita obligatus est gerere cum desinit abesse, & quoad vna tutela est, tamen pro tempore absentiæ tutela cessauit, *vt ibi notant Dyn. & Alber. & dixi supra.*

Hoc tamen † (scilicet, vt secundus auferat totam decimam) intelligendum est, cū primus desiit quoad omnia bona esse tutor, non vero si desinat esse quoad partem bonorum pupillarium. Subiiciam exemplum quo res sit dilucidior; pupillus bona habet in diuersis regionibus, tutor ne tanto onere prægrauetur, petit sibi adiungi curatorem, qui bona in alia regione sita administret, *vt in l. propter litem, §. 1. ff. de excusat. tut.* certe, etiamsi hic est vnus ex casibus, in quo tutorem habenti, tutor datur, tamē primus tutor non desinit esse tutor, quoad omnia bona, sed solum quoad bona alterius regionis: ideo ex bonis in alia regione sitis decimam non percipiet: pro qua opinione militant verba *l. propter litem, §. 1. ff. de excusat. tutor.* Inquit enim, *Habenti ergo tutorem, datur tutor. sed aliarum rerum, non earundem datur.* 23

Secundo limita † in casibus in quibus primus non desiuit esse tutor, puta, si adiungatur ei curator ratione senectutis vel malæ valetudinis, hoc enim casu, primus solidam decimam sibi percipiet, nō vero secundus, qui potius administrator bonorum est, quam curator, *vt in d. l. solent, ff de tutel.* & primus verus tutor est, & licet senio sit confectus, vera sapientia loquitur. *Plus valet vmbra senis, quam gladius iuuenis, & multorum annorum est prudentia, & in multis annis intelligentia.* Et vitium est senibus peculiare, rem nunquam spernere, tremunt manus, vacillant pedes, caligant oculi, lingua balbutit, res tamen familiaris nunq̄ spernitur. Cogitant semper senes de crastino, siue id efficit auaritia senibus peculiaris, siue multorum annorum prudentia, quamquam anxia sollicitudo parandæ rei, a vera prudentia longe abest. Dixit enim suis cœlestis Doctor, *Nolite solliciti esse de crastino.* 24

Dimittam lectorē, † si prius illud addidero, quod præter casus supradictos, tutor datur tutorem habenti, hoc casu. Habet pupillus plures testamentarios tutores, & vnus decedit, certe etiamsi alii superstites sint, alius dabitur, *l. si quis sub conditione, §. plane, ff de leg. tut. notat Corn. cons. 175. licet in præsenti, col. 2. lit. F. vers. & tunc non obstat. lib. 3.* 25

Rursus illud † addendum, quod si ex legitima cōsuetudine alicuius regionis illud esset receptum, vt dato, ex qualibet caussa, secundo curatore, officium primi tutoris prorsus exspiraret, ei consuetudini standum esset, nam aliqua ex dispositis & requisitis in tutoribus, apud aliquas gentes mutata sunt consuetudine. 26

Puta in aliquibus regionibus † in vsu est vt mater tutrix testamentaria non renuntiet s. condi[illegible] nuptiis, vt inquit Faber in *auth. matri & auia,* [illegible] *in C. ad.* 27

do mul. tut. offic sing. pot. Guid. decis. 330. Boer. decis. 124. nu. 1. Sed expendendum etiam atq; etiam, an talis consuetudo legitime introducta sit.

SVMMARIA.

1 *Tutori Regis, an danda decima, & nu 9.*
Hispania Reges potentissimi.
2 *Fiscus vtitur iure communi, nisi in casibus in iure expressis.*
3 *Falcidia deducitur ex rebus Principi relictis.*
4 *Nobiles decet esse munificos.*
5 *In ambiguis an aduersus Fiscum iudicandum.*
6 *Præmium debet esse par labori.*
7 *Aduocatus accipit supra taxam, quando est aduocatus Principis viri.*
8 *Regius tutor habet magnam potestatem.*
10 *Tutori ad decimam competit contrarium iudicium tutelæ.*
11 *Tutori salarium iure ciuili dabatur ad alimenta, quando non habebat vnde se aleret, & num. 12.*
13 *Tutor & coadiutor Regis æquiparantur.*
Coadiutori Regis moderata alimenta danda.
14 *Conductor supra pactum pretium soluit, si fructus magni sunt.*
15 *Principis res non patitur super inductionem.*
16 *Mens legis inspicienda, & nu 23.*
17 *Deo seruire abunde, magnum est lucrum.*
18 *Mutus & surdus a natura, non succedit in Principatum, habentem iurisdictionem, sed præfertur secundo genitus.*
19 *Thesauri inuentor non debet habere quintam, si opulentissima sit.*
20 *Tricesima si detur ex statuto, non danda si labor est paruus.*
22 *Iudex potest restringere legem.*
24 *Regis tutor obseruare debet quæ ceteri tutores.*
25 *Curator Regis non debet auferre decimam.*
26 *Regis curator, an administret quæ sunt simplicis iurisdictionis.*
27 *Tutor administrans partem & partem non, an debeat saltem percipere decimam de parte, quam administrauit.*
28 *Regibus an tutor necessario dandus.*
29 *Regius tutor an debeat satisdare.*
30 *Rex minor viginti annis, an possit administrare.*
31 *Tutoribus Ducum, an danda decima.*

CAP. IX. *An tutori Regis sit danda decima fructuum & redditiuum Regalium, & quid in tutore Ducis & similium Regulorum.*

1 QVÆRO † deinde, *an Regis tutori sit danda decima de fructibus & redditibus Regalibus?* Videtur enim esse salarium magnum & præmium administrationis immodicum; Reges enim Hispaniarum, quorum imperium ad Occidentem, vltimos insuperabilis Oceani fluctus attingit, fabulosos paulo ante Antipodas capit, immensum terrarum orbē perdomito mira fœlicitate Oceano possident: concessit in eorum ditionē preter Hispaniam, Siciliam, & Baleares, ipsa quondam rerum domina Italia, concesserunt Belgæ atq; Bataui: denique rerum Europæ arbitri sunt, & ad Antipodas vsq; Christiani imperii fines protulerunt, habentq; annuas supra nongentas auri Myriades.

2 Ergo tam immensam † auri vim, tam inexhaustos thesauros tutor decimabit? Videtur ita dicendum: nam inter Fiscum & priuatum non est differentia, nisi in casibus a iure expressis, iuxta glossam *in l. 4. C. de petition. hered. & in l. item videndum, § in priuatorum ff. eod. tit. notat Bar. in l. 1. C. de conduct. & procur. præd. fisc. lib. 11. Alex. in l. 1. ff. de acquir. hered. Ias. in l. re coniuncti, num. 121. ff. de leg. 3. Dec. consil. 531.* Ergo Regius Fiscus non minus soluet decimam, quam priuatus; cum nulla lex excipiat tutorem Regis a tutore priuati.

Comprobatur hæc † opinio ex textu singulari, 3 *in l. & in legatis, C. ad l. Falcid.* vbi ex rebus Principi relictis, deducit heres quartam, propter laborem quem sustinet, quanto magis deducetur decima de redditibus Principis, in quibus tutor tantopere laborat, tantumq; oneris sustinet, nempe tantorum regnorum administrationem.

Deinde † etiamsi labor tutoris tam opulentum 4 præmiū non promeretetur (videtur enim excedere octingenta aureorum millia) tamen decet tantum Principem, tantum Christiani orbis monarcham, largum munificumq; esse, *vt in l. cum plures, § 1. ff. de admin. tut. notant Innoc. & Domin. in c. grandi, de suppl. neglig. prælat. in 6.* & præsertim decet esse munificum erga tutorem, qui eius indolem ad virtutem format & effingit.

Quarto comprobatur † hæc opinio, quoniam in 5 ambiguis aduersus fiscum est iudicādum, *vt in l. non puto ff. de iure Fisci. Alex. & Ias. num. 37. in l. 1. ff. solut. matrim. Rip. ibi nu. 4. Ias. in l. inter partes, col. 2. ff. de re iudic. & in l. de die, col. fin. ff. qui satisd. cogan. Dec. in l. in ambiguis, ff. de reg. iur. de qua re legendi sunt Socin. & Alciat. in d. l. 1. ff. solut. matr. Segura de bonis lucratiuis constant. matrim. nu. 79 Cagnolus in l. diem functo, n. 163. ff. de offic. assessor. Couar. variar. resolut. lib. 1. cap 16. Gomez in § superest, nu. 19. Instit. de action. Matthesil. singular. 71. Ioan. Baptist. Plotus, in repetition. l. si quando, § vnde ex præmissis, C. vnde vi.* qui rem late discutiunt. Cum ergo hæc lex loquatur de tutoribus, & hic tutor sit, videtur manifestum, ei dādā decimam; & quod, quamuis dubium esset, aduersus Fiscum est in ambiguis iudicandum.

Quinto licet decima † redditiuum Regaliū ma- 6 gnam summam efficiat, considerandum est, quod tutor Regis maximum laborem sustinet, & de iure præmium debet esse par labori, *vt docet Bald. in procem. digestor. § discipuli, col. 2. & in l. certum, nu. 11. C. famil. hercisc.* Et vbi maior labor, maius præmium constitui debet *l. contra publicam, in fi. C. de re iudic. l. vnicuique, C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. l. 2. C. de offic. mag. Boerius in tractat. de auctoritate magni consilii, num. 145. l. 1. tit. 9. lib. 5. Ordinationum. Platea in l. vnicuique, num. 3. vers. item nota, C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. l. 1. C. de agen. in reb. l. 1. C. de diuer. offic. lib. 12. l. fin. C. de tyron. eod. lib.* Ad tutorem enim Regis spectat vniuersalis administratio, *vt inquit Bart. in l. quidam consulebant, num. 13. ff. de re iudic. Corset. de potestate Regia, qu 18. & quæst. 89. Doctores in c. grandi, de supp. negl. prælat. & in c. cum vigesimum, de offic. deleg. Iacobin. de feudis, in præ c. & col. 4.*

Præterea confirmatur † hæc opinio, quoniā licet 7 a iure sit taxatum salarium dandum aduocato, potest supra taxam accipere, si sit aduocatus Episcopi, vel alterius Principis viri, *arg. l. si pater, ff. de don. vbi Bar. Saly. Ang. Raph. Cum. & Imol. & nominatim Tiraq. de nobil. c. 29. nu. 35.* Ex quo infertur, quod tutor Principis potius accipere deberet supra taxam tutoribus constitutam, quam infra taxam.

8 His congruit, quod tutor † Principis (vt est verisimile) erit vir, generis dignitate & auctoritate nominis clarissim⁹, vnde licet decima sit magna, nō excedit quod æquitas & decens est. Postremo facit l. 2 tit. 15. p. 2. vbi probatur; Regium tutorem habere satis amplam potestatem, quæ cum non debeat esse ociosa, necessario magnum perferet laborem.

9 Sed his non obstantibus, mihi † probabilius æquiusq; videtur, vt dispositio huius legis nō habeat locum in tutore Regis. Moueor multiplici ratione. Primo, præmium debet esse par labori, vt docet Bal. in proœm. digestorum. § discipulis, col. 2. & in l. certum n. 11. C. famil. hercisc. Platea in l. vnicuiq; n. 3 vers. nemo nota, C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. cum aliis citatis, c. 2. Labor autem tutoris Regis, haudquaquam magnus videri potest, si ad decimæ immensam summam cōferatur: nam Reges Hispaniæ habent ministros plures, qui eorum rem & redditus tuentur, curant, & omni sollicitudine augere contendunt. Quinimo est ab eis institutus Senatus rationalis, hoc est, Contaduria mayor, y contaduria de cuentas, qui nihil aliud curat, quam rem Principis tueri, augere & stabilire: & vnicuique horum rationalium, quos Hispani appellamus, Contadores, salarium non pœnitendum soluitur a Principe. Suntq; homines multarum rerum vsu insignes, ideoque maxime prudentes. Cum igitur ii expensis Principis eius rem tueantur, non est quod in his, quæ ipsi administrant, consideretur tutoris labor, sicut consideratur in tutore hominis priuati. Ecce tutor Principis, expensis Principis, habet hominem, rem & redditus Principis curantem. Restat iurisdictionis administratio; sed & hanc expediunt Regii Senatores, quos est verisimile esse eruditionis laude, & humana prudentia insignes. Restat bellicarum rerum cura, regnique augendi nouisque trophæis decorandi sollicitudo. Sed & hunc laborem subeunt proceres nobilissimi, a Rege dilecti, qui perpetuo consilio honorem Regni curant, & ne quid ab hostibus externis, seu internis patiatur detrimenti. Omnes ii salarium auferunt a Principe, neque tutoris expensis administrant, ideo non potest dici, tutorem per eos gerere, quoad hoc, vt labor eorum censeatur labor ipsius tutoris, sicut dicimus quan[do] tutor administrat per actorem, vt in l. decreto ff. de adm. tut. Vbi ergo est tutoris labor par, tantæ tamq; inexhaustæ summæ, quāta est decima pars redituum regalium.

Præterea licet Regii † tutoris labor magnus esset, haudquaquam potest esse tātus, vt tam immensum salarium promereatur, igitur prælandum non est, iuxta supradicta, & iuxta notata per Alexand. Iason & alios in l. i. donatione, C. de collat. vbi dicunt, quod præmia, quæ dantur alicui in remunerationem maxima habent priuilegia, dummodo remuneratio & præmium sint proportionabilia eum beneficio, neque valde differant recta æstimatione. Cum ergo decima detur tutori in remunerationem laboris, sequitur quod si decima longe excedit laborem, quod non est præstanda.

10 Rursus hæc opinio † probatur, quoniam tutori agenti ad decimam competit contrarium iudicium tutelæ, vt in l. 1. ff. de contr. & vtil. act. tutel. & dicam infra cap. 33. Hoc autem contrarium tutelæ iudicium est actio bonæ fidei, vt notat Iason §. actionum, Instit. de action. Cum autem sit actio bonæ fidei, ex bono & æquo agendum videtur, habita ratione dispositionis, l. 2. C. de rescind. vend. vt eius exemplo proposito opera tutoris (quæ videtur locata) pro laboris præmio æquo & tolerabili. Quis enim labor promeretur septingenta aureorum millia quotannis? Deinde tantam summam dare priuato, est prædicere regni neruos, & publicam vtilitatem spernere, atque adeo prodere. His consonat, quod notant ynus 11 Iacob. Aren. & Albericus in l. a tutoribus, § principalibus ff. de admin. tut. cum aliis citatis, c. i. col. 1. qui docent, quod in casibus, in quibus licitum est de iure ciuili, tutori salarium dare, salarium debet esse congruum alimentis, ne tutor occupatus in administratione: subsidio vitæ necessario careat, vt probatur in l. i. §. si pupillus ff. de tut. & rat. distrah. quis autem est in toto orbe, qui ad alimenta (illustrium Regum fastum æquantia) egeat annuatim sexcentis aureorum millibus.

Non obstat, quod † hæc lex iubet tutori dari decimam, licet enim constituat certam summam, neq; distinguat iustam vel iniustam caussam, & in vtroq; corrigat ius commune, vt dixi c. 1 tamen verisimilimū est, decimā eo animo dari, vt tutor habeat vnde se alat, vt patet ex legibus Gothicis, vnde hæc est desumta, l. 2. n. t. De los herederos, ibi, Tome el diezmo para si en que biua: hoc est, ex quo alatur. Quis autem etiamsi sit vir Princeps, exiget ad alimenta sexcenta aureorum millia, nisi palam insaniat? 12

Confirmatur hæc opinio, quoniam † tutor & coadiutor Regis æquiparantur, & vterque plenam liberamque habet administrationem, vt notat Bald. & Iason l. fin. C. de testam. milit. text. & ibi glo. ... 'Dominic. & Franc. col. 1. in c. grandi de supplen. negl. prælat. libr. 6. Tamen coadiutores (qui vt plurimum solent esse clarissimi regni proceres) nihil auferunt præter expensas moderatas, ad alimoniam sui suorumque, vt notat Franc. in dict. cap. grandi, num. 6. citat cap. 1. §. 2. de Cler. ægrot. in 6. & notata per Archidiacon. & Ioan. Andr. in c. quis, de electio. lib. 6. Cum ergo de iure communi etiamsi tutoribus non daretur salarium, dabatur coadiutori, qui æquiparatur tutori, ei moderationi videtur standum, idq; videtur tutori dandum, quod tunc coadiutori dabatur. Hæc enim lex eis tantum cautum voluit, quibus de iure communi nihil dabatur. Dispositio enim generalis non extenditur ad specifica, vt in l. cohæredi, § qui discretas ff. de vulg. & pupil. Ergo hæc lex non extendēda ad tutorem Regis, in quo erat & est specialis prouisio legis ciuilis & canonicæ, præsertim cessante labore digno tanto præmio. His † suffragatur glos. quam ibi Doctores sequuntur, in l. mercedu, § vir maior, in verb. cum ff. locat. quæ notat, quod locans tibi prædium precio ordinario, & pro ... reddit magnos fructus, quod tales fructus de[bentur] ... rei reddendi sunt (augendo scilicet pretium ...) tionis) non autem omnes fructus cedunt lucro ... ductoris, & illam glos. sequitur Bart. in l. diuertio, § final. ff. solut. matrim. Alexand. l. fructus, colum. ... eod. tit. Iason l. 1. num. 79. C. de iur. emphyt. multo magis hoc dicendum in tutore Regis, cui magni & intuendi fructus (nulla data pecunia, vt facit conductor) obueniunt ratione decimæ, aduersus vt ... dicimus in eo ductore, est iudicandum in tutore Regnum tutor ... odammodo videtur lucrari ... tori vel cet ipse operam conferat, pupilli soluat pecuniam. 13 14

on-

15 His congruit, quod † licet ex rebus priuatorum certa summa soluenda sit, id nõ procedit in re Principis. Ita probatur in *l. licitatio, §. Fiscus, ff. de publ. caus. & vectig. & in l. vniuersi prouinciales, C. de vectigal. & commer.* Facit textus, *in l. 2. C. de fundis rei priua.* vbi prædia Principis etiam data in emphiteosin, non patiuntur superindictionem, neque soluunt tributum, *vt tradit Laudensis in tractatu de Fisco, quæst. 9.*

16 Postremo facit † gloss. communiter approbata, *in l. tale pactum § fin. ff. de pact.* quæ docet, legem generaliter loquentem, restringendam in casibus in quibus eam limitaret legislator, si de eo casu fuisset interrogatus, *vt late tradunt Ias. & Dd. in l. Lucius ff. de lib. & posth.* In nostro autem casu mihi fit verisimilimum, neq; Principem, neq; legislatorem sensisse, vt cum maxima regni pernicie & subditorum iniuria, tutor Regis (fere nihil laborans) auferat regiorum vectigalium decimam.

Vltimo, esse Regis † tutorem, maxime honorifi-
17 cum est, cum summa vtilitate coniunctum: solent n. Principes eum nutricibus qui suã infantiam formarũt maxime liberales esse. Cõtentus ergo sit Regius tutor moderatis alimẽtis, præferatq; publicam regni vtilitatem suis priuatis cõmodis, exspectansq; ab alumno grati animi liberale testimonium, existimet se magnum fecisse lucrum, cum rebus publicis consuluerit, suumq; priuatum honorem auxerit, cœlitibusq; gratissimum obsequium ad nõ dubiam æternæ fœlicitatis gloriam præstiterit, optimum Principem educando.

Tot sunt in iure nostro loca † publicam vtilita-
18 tem priuatæ præferentia. Videmus eruditos omnes, principatum, habẽtem iurisdictionem, auferre muto & surdo a natura, vel alias inhabili, expellereque hominem auita ditione, quod vtilitas subditorum præferenda sit vnius hominis vtilitati, *vt in Auth. res quæ, C. commun. de leg.* vt in specie prudenter & erudite docuerunt Bald. *in l. omnes populi, col. 9. versic. est ergo aliud exemplum, ff. de iustit. & iur. Corn. cons. 42. col. 5. lib. 4. Roderic. in repet. l. quoniam, limit. 11. in quæst. ducatus Valentiæ, C. de inoffic. testam. Baptist. Sansouerinus, in repetit. l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. Bald. in cap. 1. in fin. de succes. feud. Aret. l. ex duobus, ff. de acquir. hered. Lupus, in cap per vestras, §. 26. colum. 3 de donat. inter virum & vxor. Toraquel. de primogenitis, cap. 23 Molin. in consuetud. Parisiens. tit. 1. §. 8 gloss. 1. quæst. 3.*

Quod si propter publicam vtilitatem quis auitis sedibus priuatur, quãto magis priuabitur is qui auita non petit, sed cum pernicie regni & miserorum iniuria, Regia vectigalia exhausta cupit. Pecuniæ enim bellorum nerui sunt & pacis subsidia, quibus si Princeps careat, paratæ victoriæ interrumpuntur, Iniquis tributis grauantur populi, omniũmq; res & regnum ipsum periclitatur. Qui hanc sententiã non probat, ignorat prorsus, quanta suis damna intulerint Principes; qui profuse temereq; donando per ocia pacis, vanis sumtibus paratos ad bellicas necessitates thesauros exhauserint.

Vltimo, si exempla † mouere solẽt, videmus Phi-
19 lippum Regem, qui ab eximia pietate, prudentia & fœlicitate rerum gestarum, Regum maximus videri potest, abstulisse sibi auri & argenti fodinas apud oppidum *Guadalcanal* repertas, neque inuentori dedisse partem quam ei iura ciuilia & Regia tribuũt: nimirum prudenter & ad regni vtilitatem fecit, nolens homini priuato dare centum auri myriades, cum eius fortunam & spes superent quindecim, vel viginti aureorum millia, & æquissimus Princeps supra eam summam iam olim offerat. Denotant stulti, spernit legem: imo ab omni iure & æquitate discederet, suorumque hostis esset, si necessaria ad Europæ defensionem, regnique præsidium. priuato cuidam homini tribueret Obiiciunt, *lex est:* Fateor sed mens legis est inspiciẽda, neq; sensit lex, vt nongenta aureorum millia priuato tribuantur, quod fortunę felicitate thesaurum inuenerit in terra aliena. Tanta enim est auri summa quę inde extrahitur, vt similem nulla maiorum ætas viderit, aut literæ meminerint.

Rursus hæc opinio probatur, † quoniam licet ex 20
statuto alicui sit danda tricesima pro labore, id non procedit, quando labor est paruus, *vt scribit Afflict. in constit. Siciliæ, in cap. constitutionum, n 7.*

Præterea hæc † sententia probatur, quoniam o- 21
mnes leges, omniaque iura restringuntur, si sequatur absurdum, *vt in l. nam absurdum ff. de bon. liber.* Absurdum autem & præposterum videtur dare decimam Regio tutori.

Vltimo facit, quod † iudex legum custos potest 22
ex iusta caussa restringere legis decretum, *vt notat. Bar. Imol. Alex. & Ias. in l. 2. ff. de re iud. late Tiraq. de pœn. tempor. in princ.*

Non obstant † ex aduerso prolata. Primo nõ ob- 23
stat, quod non est facienda differentia inter Fiscum & priuatum, nisi sit expressum in iure. Satis enim est expressum, cum ratio & æquitas, quæ optima iura sunt, faciunt differentiam, *vt in l. his solis. ibi: Satis enim esse cautum putamus, C. de reu. don.* Non obstat, quod quarta Falcidia deducitur de rebus Principi relictis: fateor, quod deducitur quarta de reb. relictis Principi a priuato: illæ enim res Regiam opulentiam æquare non possunt, vt æquat decima Regiorum vectigalium. quæ Regio tutori, absque Turcarum & Barbarorum risu tribui nõ potest. Expedit quidem seruare legem. sed non seruanda, cum incidit casus quo publicæ vtilitati aduersatur. Non obstat, quod decet tantum Christiani orbis monarcham, & rerum Europę arbitrum, largum, munificumque esse fateor, sed est (*vt ille inquit*) modus in omnibus rebus optimus. Decet esse munificum, sed non profusum, stultum, aut turpiter prodigum: tuncque cum rebus humanis optime agetur, cum Principes intellexerint, verum esse prouerbium illud: *Magnum vectigal parsimonia.* Non obstat, quod in ambiguis aduersus Fiscum est iudicandum, id enim verum non est, cum Fiscus tractat de damno euitando, & non de lucro captando. vt notant Doctores citati, *num 3* hic autem Fiscus damnum & ruinam reipublicæ excusare vult. Præterea non obstat, quod præmium debet esse par labori, quoniam hac ipsa ratione denegãda est Regio tutori decima: quoniã labor non promeretur tã inexhaustam summam. oportetque leges ciuiliter intelligere: litera enim occidit, spiritus viuificat. Non obstat, quod habet plenam, liberamque administrationem: non enim administratio Regii tutoris tãti laboris est, vt tantum præmium promereatur, præsertim Regno perniciosum.

Non obstat quod † scripsit Montaluus *in l. 3. tit.* 24
15 part. 2. (scilicet) quod tutor Regis obseruare

debet, quæ ceteri tutores: quoniam licet obseruet, non meretur tantum premium. & lex restringenda, ne sequatur absurdum, neq; extenditur ad casum inopinatum, vbi eius mens deficit.

25 Non est omittendum, quod † hæc opinio multo manifestior est in curatore Regis: nam præter rationes supra citatas in tutore, est peculiaris quædam ratio in curatore, scilicet quod Rex ipse adolescens factus administrat absque curatore omnia, ad iurisdictionem simplicem pertinentia, vt loquit Bartol. *in l. quadam consulebant, numer. 13 ff. de re indic. & ibi Paul. Abb. in cap. cum vigesimum, num 3. de offic. delegat. Ias. in l. fin. num. 4. col. 2. C. de testam. milit. Anch. in c. grandi, col. fin. & ibi Corset. col. pen. de supplen. negl. prælat. lib. 6. Angel. Areti. quem citat Benedict. in c. Raynutius, verb. Adrectæ filia, n. 52. de test. Cors. de potestate & excellentia Regia, qu. 16.* Quod si Rex adultus administrat iurisdictionalia, manifestum est, quod curator non subit totum onus, neque tantum laborem, hoc est, tam vniuersalem, quantum suscipiunt tutores priuatorum, & sic cessat ratio huius legis, quia administratio simplicis iurisdictionis spectat ad Principem.

26 Non ignoro, † responderi posse quod Princeps habet iurisdictionem quoad proprietatem, sed non quoad exercitium, & quod hæc proprietas ei competit statim mortuo patre, licet infans sit, & quod non debet administrare iurisdictionalia, quæ tanti momenti sunt, licet ad pubertatem peruenerit, *vt late disputat Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 29. num. 6. & 7.* Sed licet hoc prudentius videatur, mihi non placet ea post pubertatem administrari a curatore; sed a bonis & prudentibus viris, *vt inquit Mol. ibi n. 8.* nullo dato curatore, vt infra.

27 Confirmatur hæc opinio, quoniam † ideo tutoribus & curatoribus decima datur, quoniam totum minoris patrimonium seruant, administrant, colũt, fulciunt & augent: si autem partem rerum administrarent, partem negligerent, carerent decima, etiam partis administratæ, vt nominatim videtur probari *in l. etiam si partis, ff. de leg. 1.* vbi legimus, quod si pro administratione rerũ pupillarium detur alicui pretium, & administret partem & partem non, nullam legati partem consequetur. Sed responderi huic vltimæ rationi potest, id verum, quãdo negligit vnam partem administrare, & aliam administrat, secus si vnam tantum partem administrare potest, nam de illa deducet decimam. In curatore autem Regis de nulla parte deducet decimam, quoniam etiamsi iurisdictionalia & patrimonialia administraret, non deduceret illam, vt supra dixi in tutore: quanto magis non deducet curator, cum non possit omnia administrare.

28 An autem tutor Regibus † necessarius dandus, vide Alexand. & Ias. *in l. fin. C. de testam. milit. Abb. & alios in cap. cum vigesimum, de offic. deleg. Innoc. sing. 17.* Qualiter autem sit dandus, vide Regiam *l. 3. tit. 15. part. 2.* vbi dicitur quid facere teneatur, Corset. de potestate & excellentia Regia, *part. 3. n. 6. Angel. l. 1. C. de cur. illust. person.* Quæ sit autem iusta caussa dandi Regibus curatorem, vide Laudensem *de Principibus q. 386.*

29 Tutor autem † Regis sufficit si det fideiussorem, qualem potest, etiamsi non paria faciat cum Regali opulentia; alias Reges carerent tutore: Ita docet Alber. *in l. de creationibus, C. de Episc. aud.* & ita respondit Vbertus Bobius, dicens Blancam Francorum Reginam admittendam ad tutelam filii Regis, datis fideiussoribus, quos dare potest. Idem probat Chass. *in consuet. Burgun. rubr. 6. §. 4. verb. caution, n. 4. Laudensis in tractat. de officialibus dominorum, in 4. notabil. Iacob. in tractat. feudorum, in verb. Carolus, in princip.* & vide *l. 3. tit. 15. part. 2.* & ibi glossam, quæ ex ea lege dubitat, an tutor legis debeat necessario satisdare, & prudentius est, vt satisdet meliori modo, quo potest: nam metu vel reuerentia fideiussorum abstinebit a flagitiis: solent enim Regum tutores, regnum prædæ habere. An autem Rex debeat etiam inuitus habere curatorem, vide Oldrald. *cons. 52. Dominic. quæst. penult. & Franc. in cap. grandi, de supplen. neglig. prælat. libr. 6. Roman. Alex. & Ias. nu. 4. in l. fin. C. de testam. milit. Ioan. Andr. in addition. ad Specul. in rub. de tutelis, Bald. in princip. Instit. quibus modis tut. fin. Corset. de potestat. Regia. quæst 18. Abb. & Felin. in cap. cum vigesimum, de offic. deleg. Iacob. de sanct. Geor. in tractat. inuestitura. car. 1. 2. colum. 3. versic. quod si filius est pubes, Innoc. sing. 17. Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 19. Put. de syndicat. tit. de excess. Imper col. fi. Boer. in consu. Bitur. tit. de iur. person. § 8. col. fin.*

30 Apud nos lex † Regia *3. tit. 15. part. 2.* decernit, vt Rex non sit absque curatore, quousq; perueniat ad annum vigesimum. Sic aliqui eruditi censent, non spectandũ, vt perueniat ad añum vigesimum quintum, vt sentit *Imol. in d. c. grandi, Ananias in rub. de delictis puerorum, col. 1.* Et ita apud nos fuit obseruatum in Ioanne secundo, qui decimo quarto ætatis anno regnare cœpit, quod lege lata definiuit Alfons. *in constitution. editis Pintiæ, anno 1363.* Quod apud nos continenter fuisse obseruatum, credo: vt vidimus in Carolo V. Cæsare, primo huius nominis Hispaniarum Rege, qui decimo septimo ætatis anno regnare cœpit, vt de Carolo VIII. Galliæ Rege memoriæ prodit Guaguinus, quod mihi prudentius videtur: Rex enim plures habet consiliarios, quorum prudentia supplebit eius minus eruditum iudiciũ. Deinde ad tranquillitatem regni ita videtur expedire; Quid enim malorum non perpetitur regnum a tutoribus vel curatoribus administratum, late & impune regnat auaritia, quiuis in alienum caput violẽter grassatur, omnia prædonibus & peculatoribus plena sunt, fluctuat populus tanquam oues pastore destitutæ. Deniq; nusquam plus malorum. Itaq; nõ est curandum de *d. l. 3. tit. 15. p. 2.* quoniam contraria consuetudine videtur abolita, ergo non seruanda, *gl. c. 1 de tregua & pace. Ias. l. de quibus, col. 7. ff. de leg. & in l. si filius qui in potestate, ff. de lib. & posth. Ant. & Ab. in c. vt circa, de consang & affin.* Quæ opinio præcipue seruanda, si in Principe concurrat Regia indoles, & animus dignus imperio.

31 Tutoribus tamen ducum, & similium, censeo dãdam decimam, quoniam cessat iniquitas, & cessant omnes rationes supra prolatæ, ideo legi standum videtur. Sed certe si dux opulentissimi redditus ditionem possideat, non videtur æquum, decem aureorum millia dare tutori pro decima, absurdum enim quiddam & præposterum sapit ex rationibus supra relatis.

SVMMARIA.

1 *Tutori an danda decima, si redditus pupilli adeo sint tenues, vt nulli fructus supersint, deductis alimentis, & num. 6.*

2. Pu-

2 *Pupilli res venduntur, ad soluendum æs alienum.*

3 *Alimenta præstare obligatus, an teneatur vendere res proprias, & assertum si ipsemet sit alendus ex illis, vel eius ministri, n. 4.*

5 *Alimenta si sint præstanda ex aliqua re; & illa non sufficiat, an aliunde supplendi.*

7 *Decima tutoris cum computatur, an prius deducendi fructus necessarii ad alimenta pupilli.*

8 *Alimenta dare obligatus si fructus non sufficiunt, non tenetur res proprias vendere.*

9 *Decima Papalis nõ soluenda a clericis, si eorum redditus vix sufficiunt ipsis alendis.*

10 *Monasteria quæ egẽt omnibus fructibus ad sui sustentationem, non tenentur soluere decimam.*

11 *Aduocatus non capit salarium a clientulo egeno.*

12 *Iudex non capit sportulas a litigatore egeno.*

13 *Notarius non accipit salarium pro instrumento egeni.*

14 *Episcopus non aufert pro visitatione salarium a clericis egenis.*

15 *Medici tenentur gratis curare ægrotos pauperes.*

16 *Alimenta pupilli non sunt expẽdenda supra redditus.*

18 *Decima danda tutori de fructibus, non de rebus pupilli.*

19 *Decima quæ non aufertur, quia nõn sunt fructus vltra alimenta pupilli, an supplenda alio anno vbere, cum nu. seq.*

23 *Fructus non soluti propter sterilitatem vnius anni, quando supplendi, ex abundantia alterius anni, 23. cum seq.*

Fructus supplentur ex vbertate alterius anni, quãdo vbertas est in eisdem rebus, non in aliis.

CAP. X. *An decima tutori danda sit, si redditus adeo sint tenues, vt vix sufficiant alendo pupillo.*

1 QVÆRO præterea, † *an decima tutori dãda sit, si fructus adeo sint tenues, vt præter alimenta pupilli nihil supersit?* Videtur etiã hoc casu dandam decimã, etiam si pupillus ad id possessionẽ vendat: quoniam beneficium a lege concessum, absque facto nostro a nobis auferri non potest, *vt in reg. indultum. de reg. iur. lib. 6. & l. id quod nostri um. ff. de reg. iur. & dixi supra c. 5. nu. 47. vers. illud addendum.* Ideo tutor in decima grauari non potest, *vt ibi dixi.* Deinde si fructus exigui sunt, damnum debet esse pupilli non extranei, scilicet tutoris: res enim perit periculo domini, *vt in l. incendium, C. si cert. pet.*

2 Præterea, cum pupillus † teneatur ex hac lege soluere decimam, certe pro dissoluẽdo ære alieno permissum est rem pupillarem vendere, *vt in l. ob æs alienum. C. de præd. min. l. magis puto ff. de reb. eor.*

3 His † accedit, quod notat Imol. *in l. Imperator, ff. ad Trebel.* scilicet, quod quamuis de iure, qui tenetur præstare alimenta, non teneatur vendere rẽ propriã; illud non habet locum quando ipsemet qui daturus est alimenta, est alendus ex illis, tunc n. permissum est rem vendere: Ergo cum deducta decima vel parte decimæ deficiũt fructus, vnde sese pupillus alat, manifestum videtur, quod potest res proprias vendere, *vt in l. magis puto ff. de reb. eor.*

4 Quinimo Angelus (posita regula, quod † qui tenetur alere, non tenetur res proprias vendere) dicit hoc limitandum, si ministri domini rei sint alendi, tunc n. dominus obligatus est res proprias vendere; *ita Ang. in l. Diuus ff. de petit. hered. Alex. in l. Imperator, n. 5. ff. ad Treb.* Decima autem iure Regio datur tutori, vt exinde se alat, *vt dixi cap. 1. notant Dd. in c. grandi, de supplen. negl. prælat. lib. 6. Alber. l. 1. § si pupillis, ff. de tutel. & ratio distrah.* & probatur *l. 2. tit. Da los herederos,* in volumine legum Gothicarum quod vulgo appellamus, *Fuero Iuzgo.* inquit lex: *Tome para si el diezmo, porque aya en que biua.* Cum ergo tutor minister sit rei & personæ pupilli, omnia enim curat, & in omnibus ministrum sese præstat, sequitur iuxta doctrinam Ange. quod ad alendum ministros domini licebit vendere possessiones, & dominus tenebitur id facere.

Sexto comprobatur † hæc opinio. quoniam si ad alimenta sit præstanda alicui portio de aliqua re, certe si illa res non reddit tantos fructus, quanta est portio, debet suppleri & persolui ex alia re: Ita docuit Bart. *in l. Lucius, nu 3. ff. de alim. & cib. leg. & in l. inter stipulantem § sacram ff. de verb. oblig. & ibi Dd.* Cũ ergo tutori debeatur ad alimẽta decima de redditibus rei pupillaris, certe si decima redditũ nulla sit, videtur ex possessionibus soluenda. 5

Sed mihi contraria † sententia placet; imo si fructus omnes sint necessarii ad alimenta pupilli; tutor eos non decimabit, nec pupillus cogetur eam soluere, etiam factus maior. Moueor ex his quæ notant Abb. *num. 5* & ibi Cardin. & Vincent. *in c. de rectoribus, de Clerico ægrotante:* vbi scribunt, quod etiamsi de iure coadiutori prælati infirmi debet dari salarium, *vt in cap. 1. § 2. de cleric. ægrotant. in 6. notant Dd. in cap. grandi, de supplen. negl. prælat. lib 6. vbi Corsetus col. 24.* & dicam infra *c. de coadiutore:* tamen hoc non habet locum, quando redditus prælati solum sufficiunt ad alendum prælatum, tunc enim coadiutor nullam partem fructuum consequetur, quod Abbas dicit dictare æquitatem, & rectam & piam rationem. Sic in nostro casu, licet iure Regio tutori decima fructuum detur, id nõ admittendum. quando omnes fructus sunt necessarii ad alimenta pupilli. 6

Hinc sententiam magnopere adiuuant † verba huius legis, ibi, *Mantengalos de los frutos y tome para si el diezmo de los frutos.* Nota, quod prius debet pupillum alere ex fructibus, & postea percipere decimam: si ergo nihil superest deductis alimentis. non est vnde deducat decimam, nec potest illã deducere. Neque in obscuro est, seriem verborũ magni esse momenti, *vt in l. ex duobus, ff. de vsufruct. l. Publius, § fin. ff. de condit. & demonstrat. notant Bart. Alexand. Ias. & Doctores in l. Gallus, § quidam recte ff de lib. & posthum.* Deinde nota, quod illa verba *Mantengalos de los frutos,* videntur significare actum perfectum, & postea deducendam decimam: sed audio, hoc argumentum vtile est ad persuadendum, non ad conuincendum, quoniam si verba legis significarent, vt prius aleret pupillum, & postea deduceret decimam, sequeretur. quod in facienda computatione decimæ, semper essent prius deducenda alimenta pupilli. quod præposterum videtur & aduersus legis mentem; sed respondeo quod etiamsi verum sit, alimenta in facienda computatione non deducenda, tamen negari non potest, legem voluisse, vt prius alat pupillum (hoc est) vt potior esset ratio alimentorum pupilli quam decimæ. Deinde nota ex illis verbis, quod decima est deducenda de fructibus, non de rebus: si ergo nulli supersunt fructus, non est vnde deducatur decima, nisi de rebus; hoc autem est 7

a [illegible] hanc legem, quæ dicit deducendam de [illegible] ctibus.

9 Tertio facit, † quod notat B[illegible] rol. in l. Imperator, ff. ad Trebel. & in l. penul [illegible] ff. [illegible] alim. & cib. l. [illegible] argumento earum l[illegible] quon[illegible] nor da[illegible] alimenta Sempronio, & fruct[illegible] non sufficiunt, non tenetur res proprias vendere; quod etiam docuit Ang[illegible] in l. Diuus ff. de pet hered. Alex. in l. maritum, num. 11. ff. solut. matrimon. Alexand. Angel. & Imola, in l. Imperator ff. ad Trebell. Angel. in l. 1. C. de legat. & in l. qui bona, per ill[illegible] textum, [illegible] ff. quibus au cedere poss. Salycet. in l. 1. C. de fidei comm. Ergo pupillos non cogetur res proprias vendere, ad soluendum decimam tutori, qui forsan est diues, & non eget alimentis.

10 Quinto nominatim † hoc probari videtur, ex his quæ tradunt Pan[illegible]. Lazar, & Imol. col. 4. num. 13. vers. quaeris hic, in cap. cum homines, de decimis, vbi notant, quod decima Papalis non est soluenda a clericis, si eorum res adeo [illegible] nt tenues, vt vix sufficiant alendis ipsis clericis, & quod ita iudicauit Bonifacius octauus.

Sic mon[illegible] steris quæ egent omnibus fructibus ad sui sustentationem, non tenentur soluere decimam, ni[illegible] decimæ quæ soluuntur in honorem Dei. Ita docet Card. [illegible] dejentent. excomm. quoniam agris nostris sitientibus, non debemus alios irrigare. cap. non satis. 26. distinct. Ioann. And. Ant. & Dd. in c. cum homines, de dec. Host. in sum. de decim. §. vtrum præscribantur, vers. [illegible].

11 Si aduocati † licet de iure debeant (& possint) exi[illegible] salarium, id exigere non debent ab egenis, sed gratis eis patrocinari & operam præstare debent. Ita docuit Alber. in proœm. C. col. 4. num. 18 [illegible] Lite quisquam §. vbi decretum, column. 2. ff. de offic. Procons. & leg. vbi dicit, quod aduocatus [illegible] faciens [illegible]; [illegible] in l. si furiosi, C. de nupt. vbi dicit, quod etiamsi aduocatus iurauerit, se nunquam gratis patrocinium præstaturum, nihilominus gratis debet patrocinari [illegible] Hostiens. Abb. & Felin. in cap. [illegible] Diuus Thom. 2. 2. quæst 71. artic. 1. Capella [illegible] 451. Angel. [illegible] in sua summa, in [illegible] Gabriel. in 4. distinction. 15. quæst. 6.

12 Sic iud[illegible] licet † exigere possint sportulas, non debent exi[illegible] ibus personis, vt inquit Ba[illegible] C. de Episcop. & cleric. Henricus, in [illegible] col. 1. de vita & honestate clerico. Cardinalis Clement. statutum, in 1 oppositione de electon. & prob[illegible] in Authentic. de mandatis Principum, § [illegible] quoque, vbi textus loquitur, etiamsi [illegible] peregre proficiscantur. Quinimo etiamsi [illegible] iudici offerat sportulas, non debet eas a[illegible] Archidiac. Ioan. And. & Domin. in cap. statutum, § insuper, de rescrip. libr. 6. vbi bo[illegible] C. de sal. hosp. non præbend. lib. [illegible] C. de rem. [illegible] ibi, Vel spontanea volun[illegible] in l. maritus, & ibi Dec. & [illegible] Authen. sed hodie C. de Episcop. [illegible] de simon. Hipp. in l. consistium, col. [illegible].

13 Sic notan[illegible] [illegible] umento non debet accipere [illegible] vt scribit Roman. in repetit. l. si vero. § de vi[illegible] sic. 6. ff. [illegible] solut. matrimon. [illegible] C. de Episcop. aud. [illegible] pœnult. [illegible] de [illegible].

lexand. in l. argentarius, in prin. col. fi. ff. de eden. Alex[illegible] de verbor signif. cart. [illegible] Dec. in cap. 1. col. [illegible] probation.

Sic E[illegible] scopus visitans clericos, † non debet ab egenis procurationem exigere, gl. inc. instans a[illegible] verb. prægrauare, de cens. quæ citat [illegible] textum in c. placuit, 1. q. 2. & sequitur d. c. cum instantia, col. [illegible] & Ioan. Andr. in c. procurationes, eod. tit. 14

Sic M[illegible] dici tenentur † gratis curare ægrotos pauperes, gl. in cap. 153. distinction. Speculat. tit. de s[illegible] §. postremo. Anton. in cap. ad aures, de ætat. [illegible] Lucas Pennam [illegible] Archiatri, C. de Prof. & Med. li[illegible] 10. Felin. in cap. 1. de offic. ind. Adrian. in quæstio[illegible] super librum quartum sentent. vbi agit de correctione fraterna, in propositione solutionis 1. quæst. principalis. Hoc protuli ad persuadendum: nam potest responderi, quod non est pauper pupillus qui habet possessiones. 15

P[illegible] facit, quod † ad alendum ipsum pupillu[illegible] [illegible] expendendum sup[illegible] redditus, [illegible] & 2. & ibi gl. ff. vbi pupil. educar. debe[illegible] l. mediterranea & ibi Platea, C. de ann. & tribut. lib. 10. cap. [illegible] cap. cum nuper, de censib. & probatur in hac lege [illegible] tengalos de los frutes, & dixi cap. 2. Si [illegible] pupillus ex fructibus alendus [illegible], non [illegible] possessionibus, quanto magis idem dicendum in tutore, cui decima datur, vt habeat vnde [illegible]. 16

In summa, mihi † hæc opinio pr[illegible] & æquior videtur, & ita lata sententia iudicarem, si casus iudicandus occurreret. Non obstant ex aduerso prolata. Non obstat, quod benefi[illegible] um a lege co[illegible] cessum a nobis auferri nō potest, quoniam [illegible] auferr homo, sed lex, neque hoc [illegible] deberur tutori, si in id pupillaris prædia vend[illegible] da sint. Non obstat quod propter æs alienum ven[illegible] tur res minoris, quoniam hic nihil debetur [illegible] & sic nullum est æs alienum. S[illegible] non ob[illegible], quod in alimoni[illegible] m ministrorum [illegible] vendere possessiones, si redditus nō [illegible] nt, id enim verum, quando quis tenetur de iure [illegible] personas alere, hoc autem casu pupillus non [illegible] neq; decimam præstare tutori [illegible] quod decima est danda tutori de [illegible] ibus, vt hic dicitur, non vero [illegible] rebus. 17

Non † obstat l. [illegible] & quod [illegible] notat B[illegible] r. ff. de al m. & cib. leg. loquitur [illegible] alicui alimenta ex [illegible] tionis adiecto, tunc [illegible] ad 18

alimenta non sufficiunt [illegible] liorum prædio[illegible] quoniam p[illegible] monstrandum [illegible] hic autem dicitur, vt decima d[illegible] & sic fructus pon[illegible] est deducend[illegible] si autem nu[illegible] te non sunt vendendæ poss[illegible] deducere decimam, non d[illegible] sionibus. Et istam distin[illegible] stipulantem, § sacram. [illegible] opinio [illegible] recepta, teste Ias. ibi n. 27 ff. de verb. [illegible]

Quid tamen [illegible] † [illegible] tenuit [illegible] steri is annui magnitate, & annu[illegible] mus est, quæro [illegible] debiam primi [illegible] cima, quæ primo [illegible] soluta non [illegible] videtur non amplius [illegible] ctandus [illegible] ma a [illegible] steri is, ex textu, [illegible]

in l. cum certus ff. de vino, tritico & oleo leg. vbi probatur, quod si alicui fuit relicta certa quantitas fructuum, & tanta quantitas ex fundis præstari nō possit quod non debet suppleri annis sequentibus: & illum textum notat Bart. *in l. f.* ... *ff. de alim. & cib. leg. & in l. si quis argentum, C. de don.*

20 Secundo facit doctrina † Bar. *in l. diuortio. § impendia. ff. solut. matrim.* vbi notat, quod si marito sit præstanda certa quantitas fructuum, ex re mulieris, si vno, ... non reddiderunt, suppleri non debent ex fructibus sequentium annorum, etiamsi vberrimi fuint: & illa doctrina Bart. est communiter recepta secundum Alex. *ibi col. fin. & in d. fruct. us, col. 2. ff. solut. matr.* Ergo si propter exiguitatem fructuum vnius anni, non necessarii fuerunt ad alimenta pupilli, tutor eo anno decimā non dedexerit, non debet ex decima deduci de fructibus sequentium annorum.

21 Postremo, cum fructus † dicantur qui quotannis redduntur, & fructus vnius anni non sint fructus alterius anni; certe si decimā ... ex fructibus anni sequentis, esset ... decimas ad ... quæ vnam tantum tribuit, & esset aduersus ... pupilli, quam leges & senatus ... accuratissime curarunt.

22 Ex aduerso contraria † sententia fortibus rationibus nititur. Primo æquitate, si enim decima datur, vt exinde tutor viuat, & de ... anno propter ... fructuum, ... videtur, vt de fructibus alterius anni ... *l. si vno, ff. locat.*

23 De hac re † videtur esse textus expressus *in l. in legatum ita, §. vim F... ff. de ann. leg.* vbi probatur, quod ... quantitas fructuum data est, & vno anno non præstatur, quia non fuerunt fructus, quod sequenti anno vberi soluendi & refundendi sint. Idem probatur, *in l. Firm... ff. quando dies legat. cedit.* per quem textum ita notat Bart. *in l. inter stipulantem, § sacram, n. 6. de verb. oblig.* vbi scribit, quod si ... præstanda est quotafius certa fructuum quantitas, & fructus deficiant vno anno, quod deficitus eius anni suppletur ex vbertate sequentium annorum. Et Bart. opinio est communiter recepta, secundum Iaf. ibi: eam probant, Cyn. *in l. si quis argentum, in princ. C. de don.* Bart. *in l. I. ... col. 2. ff. de alimen. & ... & in l. cum certus, ff. de vino tritic. & oleo leg. & in ... Firm... ff. quando dies leg. cedat. & in l. legatum, §. ... ff. de annuis leg.*

24 Con... hæc opinio, quoniam † communis sententia (supra relata) loquitur, quando fructus debentur ex caussa lucratiua, puta ex legato, ergo multo magis idem dicendum, quando debentur ex caussa onerosa, scilicet ratione administrationis, & laboris in tut... suscepti, & ratione vtilitatis collatæ ... pupillo. Postremo facit, *l. si vno, cum sibi tradit... Dd. ... loc.*

25 Hęc opinio æquior † est, dummodo vbertas sequētis anni producatur ex eisdem rebus, non vero ex rebus ... acquisitis pupillo: Ita do... & Bart. in. *l. fructus, ff. solu. matri.* Sic *Imola, in ... propter sterilitatem, de locato,* notat, quod ... compensanda cum sterilitate a ... quando vbertas contingit in eisdem rebus, non in aliis.

26 Non obstant † ex adverso prolata, quoniā respō-sum colligitur ex Bartol. *in l. cum certus ff. de vino, tritico, & oleo lega. & in l. inter stipulantem. § sacram, ff. de verbo. oblig. & in. l. legatum ita. ff. de annu. lega.* Ad secundum argumentum responde, ex his quæ docet Bar. *in l. diuortio. § impendia. ff. solu. matri.*

17 Equidem † fateor, rem esse ambiguam, tamē hæc opinio æquitati magis accedit. Neque obstat, quod videtur deducere duas decimas, quoniam altera est pro anno sterili, & licet ratione sterilitatis pro eo anno non deberetur, vbertas vnius anni supplet sterilitatē alterius. Ego in hanc partem procliuior sum. eruditi plenius rem excutient. Interim tamen vide in simili, quæ pro nobis scribit Molin. *in consuet. Parisi. titulo. 1. §. 49. num. 2.* Si tamen decima vnius anni non fuisset prorsus nulla, sed modica seu parua: & certe non est supplenda ex fructibus alterius vberrimi anni, quia lex solum dat decimam fructuum, quicunque sint. Et cum etiam, si uno anno decima esset vltra duplum solitæ vbertatis, nihil sibi ex ea adimeretur: ita conqueri non debet, si modica fuit, vti *Molin. supra proxime.*

SUMMARIA.

1. *Tutori non gerenti, non est danda decima, & n. 9.*
2. *Tutor cessans puniendus est.*
3. *Doctori non legenti non datur salarium.*
4. *Ex sequutor nō faciens quod debet, amittit legatum.*
5. *Clericus qui non dicit officium, non debet habere beneficium.*
6. *Clerici qui non dicunt officium, tenentur restituere fructus.*
7. *Vxor quæ sua culpa non est in seruitio viri, non debet ab eo ali.*
8. *Custos castri non lucratur fructus, si non custodit.*
10. *Tutori non administranti, an detur decima pro præteritum quo administrat.*
11. *Iudici malo, an detur salarium saltem pro eo tempore quo bene administrauit.*
12. *Heres dolum committens priuatur quarta falcidia, non solum in re, in qua dolum commisit, verum etiam in aliis.*
13. *Tutor non gerens, priuandus est decima, etiam si ex cessatione nullum damnum accipiat pupillus.*
15. *Tutor non gerens, quia abfuit caussa reipublicæ, an debeat habere decimam, & n. 20 & 24.*
16. *Absens ex facultate superioris, an lucretur salarium, & num. 2...*
17. *Miles captus in bello an lucretur stipendium, & numer. 26.*
18. *Seruientes Principis vel Pontificis, censentur esse præsentes, & lucrantur fructus, n. 19 & n. 27.*
21. *Tutor absens caussa reipublicæ, non tenetur de periculo tutelæ.*
22. *Locans alii operam suā, non lucratur primū salariū.*
23. *Tutor absens caussa re publicæ desinit esse tutor.*
28. *Tutor non gerens, impeditus casu fortuito, an lucretur decimam: & nu. 29 & 30.*
31. *Tutor impeditus administrare, ab aliquo tertio, an lucretur decimam.*
Et quid si non gerat, culpa minoris, n. 32.
33. *Quid si tutor non gerit, quia contutori suo commisit administrationem, de ... n. 34.*
35. *Si unde ex mandato tutelæ administrationem vni ex tutoribus, alii ... consequetur decimam, quia alii non possunt administrare.*
36. *Tutor committens administrationem contutori, an lucretur decimam.*

37 *Decima tutoris non gerentis, an accrescat tutori gerenti, an vero ipsi pupillo, si administrans administret omnem rem pupilli.*

CAP. XI. *An tutori non gerenti sit danda decima, saltem eius partis quam administrat. Et quid, si nullum damnum obuenit pupillo, ex eo quod non administrauit. Et quid, si contutori vel alii commisit administrationem, an videatur gerere, & debeat habere decimam.*

OCCVRRIT vtilis & necessaria quaestio, an tutori non gerenti sit danda decima, saltem eius partis quam administrat, praecipue si nullum damnum ex cessatione obuenit pupillo, & quid si tutor non gerat, quoniam contutori vel tertio commisit administrationem?

1 Quoad primum, † illud est manifesti iuris, tutori non gerenti non esse dandam decimam: deficit n. ratio huius legis, quae propter laborem iubet decimam dari, ergo cessante ratione legis cessat eius dispositio, *vt in c. cum cessante, de appel.*

Et nominatim probatur *in l. Nesennius, ad S.C. & in l. sed hac nomine ff. de excusat. tut. melius in l. quod autem, ff. de excusat. tut. & in l. tutor, §. qua tutoribus ff. eod. titul.* vbi probatur, quod legatum vel pretium re ictum tutori, videtur relictum pro administratione, ideo si non administret non consequitur pretium, *l. post legatum. § amittere, ff. de his quibus vt indign. l. Ne*[illegible] *& Lam*[illegible]*simos, ff. de excusat. tutor. l. etiamsi partis, ff. de leg. p*[illegible] *l. qui tutelam, ff. de testamen tutor. l. 12. tit.* [illegible] *5. lib. 3. Fori. Bartol. & Alexan. in l. si legatarius, C. de leg.* [illegible] *consil. 179. num. 3. & consil. 192 num. 4 Barto*[illegible] *lar. 61. Bald. consil. 357. libr. 4. Ausrerius in addition. Capel*[illegible] *Tolosan. 243. Segura in rep.* [illegible] *l. cum patronus, col. antepenult. & penult. ff. de leg. 2.*

2 Item cum tutor † [illegible] in administratione, culpam [illegible] eo puniendus est potius quam praemio [illegible] *in Auth. it.* [illegible] *C. de Episc. & Cler.* [illegible] *Balan Luna fi. C.* [illegible] *Tit*[illegible] *ff. ad munic.*

3 S[illegible] genti † non datur salarium, li[illegible] *Bal. in l. fin. ff. de excus. tut.* [illegible] *rep.* [illegible] *vero 6. §. de viro, in 24 fallen.*

4 [illegible] † faciens quod ei a iure im[illegible] *vt in l. 31. tit. fin.* [illegible] *tit. 4 tit. 3. lib. 5 Ordin. & de*[illegible] *utore.* Sic tecluma, quae iure N[illegible] non datur non administranti, [illegible] *constitution. Neapolitan. tit. de* [illegible] *num. 9.* [illegible] *l. 1. C. de annon. & tri*[illegible] larium est dandum ei, qui [illegible] depu[illegible] citat *l. vt vir*[illegible] *Grammaticos, & l.* [illegible] *lib. 10. l. vna, C. de Athle*[illegible] pecunia ratione one[illegible] nisi subeat onus, *l. Titio,* [illegible] *libertus §. ab here*[illegible] *D* [illegible] offi[illegible] benefi[illegible] *& si Christus an 13. nota*[illegible]

5 [illegible] officium, non debet habere beneficium quod propter illud datur, *cap. si de rescrip. lib. 6.* Et c[illegible] praeben[illegible] tur ban[illegible] *sacerdotum, & ib*[illegible] *cap. I verte*[illegible] *Card. nal* [illegible] *Anchar. Anton.* [illegible] *commun gl. cap. 1. verb. officium* [illegible] *Arch. de rescr. lib. 6.*

6 Sic clerici qui † non deseruiunt o[illegible] gni beneficio, vt in grati Deo & h[illegible] fructuum restitu[illegible] tenentur, [illegible] *in §. 1. 42. dist. nisi. si canonici, §. fe*[illegible] *lib. 6. Fe*[illegible] *post. clasti, col. 8. de rescrip.* [illegible] *num. 222. C. de reuoc. donat.* Sic vxor qua[illegible] non est in [illegible] viri, non est [illegible] *Salycanl. quod in vxorem. an sin* [illegible] *Lup.* [illegible] *cap. per vestras. § tertio sequitur,* [illegible] *men, de donat.* [illegible] *vir. & vxor A*[illegible] *mer. 2. de offic. Praesid.* A[illegible] nus, non lucratur. [illegible] Facit quod scribit in proposito Pa[illegible] *dicam, Gomez in de triennali po*[illegible] *negligentia, consil. 75.* & quod [illegible] decisione Delphin. *num. 778.* 7

8 Sic Roma *consil. 417.* † scribit quo[illegible] dentur fructus, et[illegible] custodi[illegible] quetur fructus. *Chass. in consuet. Bur.* [illegible] *5. v* [illegible] *et je pare, n. 16.*

9 Et nominatim in tutore † cui ex c[illegible] dantur fructus, notat Paul. *consil.* [illegible] *num. 2. lib. 2.* notat (inquam) quod [illegible] non lucratur fructus.

10 Ita autem verum est, tutori † non gerenti non dandam decimam, vt etiamsi pa[illegible] larium administret, priuandus etiam [illegible] partis quam administrat. Quo[illegible] administrat, d[illegible] inquit & puni[illegible] praemio afficiendus Non enim bene co[illegible] quis pro eadem tutelae caussa par[illegible] puni[illegible] partem praemio afficiatur: [illegible] fis & insignis, *in l. etiamsi par*[illegible] tur, quod si tutori [illegible] ministret partem rerum, [illegible] quod amittit [illegible] ctum, verba legis haec [illegible] *se excusauerit tutor, p*[illegible] *rerum, totum quod* [illegible] *sta Dint Verius &* [illegible] qua rem desino [illegible] partem admin[illegible] enim culpabi[illegible] tutelam administrationem [illegible] hilominus tamen desinit fuit[illegible] solum amittit legatum pro part[illegible] go, cum decima detur pro ad[illegible] tutor partem rerum non [illegible] totam decimam; [illegible] valde remota, [illegible] pars in [illegible] quae Galliae [illegible] ortis [illegible] tterede [illegible] mini[illegible] lx[illegible] *consil. 479 n.* [illegible] *De maio tut*[illegible]

Confirmatur haec † op[illegible]

tem de re ad tempus, *vt in l. miles ita ff. de test. in milit.* Sunt autem qui dicant, tutorem male administrantem, priuandum decima, non solum pro tempore, quo male administrauit; verum etiam pro tempore quo bene administrauit, vt in iudicis salario videtur nominatim probari, *in l. iudices, C. de annon. & tribut. lib. 11.* De qua re (quoniam maxime dubia est) vide quæ dicam infra, capite *De malo tutore*, vbi rem tracto.

12 Melius confirmatur † hæc opinio, ex text. & gloss. *in Authent. de heredibus & falcidia. §. sancimus*, vbi probatur, quod heres committẽs fraudem in rebus hereditariis, priuatur quarta Falcidia, non solum in ea re in qua dolum commisit, verum etiam in ceteris aliis, & illum textum notant DD. ibi. Notat Bart. Paul. & Alexand. *in l. Paulus, ff. ad leg. Falcid. & in l. beneficio, ff. eo tit.* Falcidia autem de iure communi debetur, decima vero ex hac lege correctoria, atq; ideo restringenda, *vt dixi c. 1.*

13 Secundo amplia, adeo † verum esse, quod tutori non gerenti non est danda decima, vt id procedat, etiamsi, ex cessatione tutoris, nullum damnum obueniat rei pupillari, tex. est expressus, *in l. quod autem, ff. de excus. tut.* vbi lex ad amissionem lucri relicti pro administratione tutelæ solum considerat, an tutor non gesserit, etiamsi nullum inde damnũ obueniat pupillo, & reddit rationẽ Iurisconsultus, scilicet quoniam contumacia eius punienda est.

14 Quod confirmatur prudenti † ratione: etenim si pupillus damnum nõ sentit, id neq; tutoris vi[…]tti neq; operæ debetur, sed diuinæ prouidentiæ, potius quam tutoris dilig[…] L[…] x a[…] ista dat decimam. quod tutoris opera res pupillaris floret, non quod absq; eius opera non periit, id enim opus est Dei vel alterius boni viri, non tutoris. Sed an tutor auferat decimam ex fructibus, in quibus condemnatur ratione cessationis, dico *infra suo loco.*

15 Nunc videamus, quid † si tutor obiiciat, verũ est me non gessisse, sed non gessi, quia absui caussa reipublicæ; an hoc casu decimam consequi debeat. Videtur ita iudicandum ex *l. si quis Titio, ff. quib. ex causs. maior.* vbi probatur, quod si ad consequendũ legatum quis debeat [e]sse præsens, quod habetur pro præsente si abest caussa reipublicæ, & l[eg]atum relictum consequitur: Inquit lex: *Quia n. dubitanti militi restitui hereditatem, quam ob id perdidit, quod reipublicæ caussa abfuit.* E[t] illum tex. ad hoc notant Ia. Angel. & Gomez *in §. vniuersas, Instit. de action.*

16 Secundo facit, quod scribit Bald. *in Authent. habita, num. 22. [C.] ne fil. pro patre, & in l. idem ff. de offic. ass.* Alexand. *in addition. ad Bart. in l. 1. § Diuus, col. pen. ff. de variar. & extraord. cognit.* qui docent, quod si ille, cui ratione laboris datur salarium, abest ex facultate superioris, quod debet consequi salarium: citant *l. hac lege, C. de proxim. sacr. scrin. notat gloss. in l. 3. in verb. Ad idem ff. de re mil.* Si ergo tutor iussu Præsidis ciuitatis abest reipublicæ caussa, videtur decima [e]i danda.

17 Tertio facit † quod miles captus in bello lucratur [...] stipendium, ac si militiæ operam nauaret [...] Laudens. *in tractat. de milit. art. 4.* cuius [...] videtur probare Chass. *in consuet. Burg. rubr. 1. §. 4. fol. 33. col. 4. n. 2.*

18 Quarto facit, quod † præsentes censentur, qui in Principis seruitio sunt, & ideo lucrantur fructus. *vt scribit Bald. in l. Iurisperitos, in principio, vers. Nota ex* ista lege, *ff. de excus. tut.*

19 Sic lucrantur † fructus, absentes pro seruitio Pontificis, *c. bona. de postulat. prælat.* vbi capellani Pontificis percipiunt fructus beneficiorum. *c. cum dilectus, de Cler. non residen. & ibi Ioan. Andr. Anton. & Abb. Laudensis in tractat. de Cardinalibus, charta quinta, vers. an domestici Cardinalis.* Sic Episcopo seruientes percipiunt fructus beneficiorum, ac si præsentes essent, *c. de cetero, & c. ad audientiam, de Cler. non resid. Bal. in l. iurisperitos ff. de excus. tut. Boer. decis. 17. n. 12.*

20 His tamen non obstantibus † mihi contraria sententia placet, imo tutor non gerens non debet percipere decimã, etiamsi absit caussa reipublicæ, quoniam tutor absens caussa reipublicæ, desinit esse tutor, saltem pro tempore quo abest, *l. tutor qui reipublicæ, ff. de tutel. & ratio distrah. & ibi notant Alber. & Raph. idem Alber. in l. 3. § si quis, ff. de suspect. tutor. Angel. in rub. C. an quibus caussis tutorem habentes tutor dari potest, & ibi Salyc. de qua re vide quæ dixi c. De tutore adiuncto primo tutori.*

21 Facit *l. 1. C. an quib. caus. tut. haben.* vbi † probatur quod tutor absens caussa reipublicæ, nõ tenetur de periculo tutelæ, quod si non sentit onus, æquum est vt non sentiat honorem, *vt in l. eum qui, ff. de tutelis.* *Labeo. C. de fideicom.*

22 Tertio facit, † quod absens reipublicæ caussa aliud iam negotium gerit, & aliud salarium lucratur. De iure autem lucrãs salarium, non lucratur illud, si alii locat operam suam, *vt late tradit Ias. in l. diem functo, n. 13. ff. de offic. assess.*

23 Rursus cum absens † caussa reipublicæ desinat esse tutor, & alius in eius locũ detur, hic secundus lucrabitur decimam, neq; primus restituetur, cũ eius iniuria: nõ enim conceditur restitutio cum iniuria tertii, *vt in l. secundum, ff. quib. ex caus. mai. quem ibi notat Bal. Bar. Paul. Aret. Alex. col. 2. in l. cum quidam ff. de acquir. hered. Bal. in l. pen. C. de repud. hered.*

24 Non obstant adducta in † contrariũ. Primo non obstat, *l. si quis Titio ff. quib. ex caus. mai.* Illud enim procedit, quando persona, cui relinquitur legatum, & caussa legandi, non deficiunt; tunc enim licet deficiat caussa accidẽtalis, scilicet præsentia, non amittitur legatum. Sit exemplum. *Lego Titio*, si tempore mortis meæ fuerit Granatæ, certe, si eo tempore reipublicæ caussa absit, legatum non amittit, quoniam & Granatæ & extra Granatam idem est Titius, & licet deficiat conditio, tamen remanet persona, cui ob amorem videtur relictum, *vt in l. nec adiicit ff. pro soc.* ideo absentia ei non nocet. In nostro autem casu non datur decima ratione personæ, sed ratione officii, scilicet quia est tutor, & ratione laboris, scilicet quia administrat, *vt in l. sed hæc nimium ff. de excus. tutor.* ideo licet absit caussa reipublicæ, deficit caussa substantialis & finalis, propter quam datur decima, scilicet desinit esse tutor, & sic desinit esse is cui lex iubet dari decimam, & alius in eius locum sufficitur. At *in l. si quis Titio*, Titius non desinit esse Titius, quod absit a Granata. Item in nostro casu deficit ratio & fundamentum, scilicet administratio. At *in l. si quis Titio*, Titius nihil tenebatur agere, & sic absentia nihil nocet, at hic absentia efficit, ne sit tutor & ne administret.

25 Non obstat, † quod notat Bald. *in Auth. habita*, quia loquitur, quando quis abest caussa reipublicæ, iussu eius qui ei præstat salarium. At in nostro casu, tutor non abest mandato eius qui illi dat salarium, neq; abest mandato superioris.

26 Non obstat † tertium argumentum, quoniam falsum est, militi capto deberi stipendium, cum iam non laboret: & ita docuit Bar. in l. 1 C. de re mil. neque Christ. aperit quid sibi potius videatur.

27 Non obstat † quartum argumentum; scilicet, quod præsentes esse censentur, qui in Principis servitio sunt: id enim verum, quando solum requiritur præsentia & residentia, non vero quando requiritur labor personalis, & pretium soluitur, non a Principe sed a priuato. Qui enim aufert salarium a Principe vel a Pontifice, ob residentiam vel administrationem, præsens esse censetur, si absit iussu ipsius Principis.

Non obstat vltimum argumentum, quoniam Episcopus est caput, vt ita dicam, suæ Ecclesiæ post summum Pontificem, & sic qui seruit Episcopo, videtur seruire Ecclesiæ.

28 Quid autem si quis † casu fortuito impeditus, non administrat, an nihilominus consequi debeat decimam. Mouet quæstionem text. expressus, *in l. ab administratione, C. eadem lege.* vbi probatur, quod si mihi pro administratione tutelæ aliquid relinquatur, & administrare non possim impeditus casu fortuito, quod nihilominus mihi dandum est legatum pro administratione relictum, *& ibi notant omnes Dd.* Qua re ex dispositione eius legis videtur, quod tutori impedito casu fortuito sit danda decima, quam et hæc lex assignat pro administratione.

29 Sed mihi † semper contraria sententia potior visa est, si enim salarium debetur ex dispositione legis, & quis casu fortuito impeditus non potest obire laborem, pro quo salarium datur, certe non consequetur salarium, textus est, *in l. 1. C. de re milit.* & ibi Bart. notat, dum loquitur de milite capto ab hostibus, quod non est soluendum stipendium. Et in ipsa

30 met specie, de qua agimus, scilicet, in tutore cui aliquid est dandum pro administratione, quod illud non consequatur, si casu fortuito impeditus non administrare. scribit Bart. *in l. 1. § D. ... col. 2. num. 6 ff. de tu. ... & extraord. cognit.* vbi ... dicit ... textum non procedere, quando ... debetur ex dispositione legis; & quod ... ex vltima volunt tate. *facit l. in vno § certe, & §. cum quidam, ff. locat. Corset. in verb. salarium, 3. Alb. in rep. sicut et 3. de iure iurand. Bartol. & Ias. in l. diem functo ff. de offi. assessor.*

31 Quid autem si quis † impeditur administrare ab aliquo tertio, vide Bartol. *in l. in vno, § item cum quidam ff. locat. & Alexand. & Ias. in l. si petunt, ff. de condict. ob causam. Bald. & Salyc. in l. penult. C. de condict. ob cau. ff.*

32 Quid autem, si † tutor vel curator non gereret culpa ipsius adulescentis, forte quia eum vulnerauit & certe soluit decimam, tum ex hac lege, tum ratione intereſſe damni emergentis, iuxta decretum legis Aquiliæ. Facit *l. si dadam. § fin ff. loc.* & quod per locum a speciali scribit Alex. *in addit. ad Bar. in l. ex agentibus, C. de prapos. agen. in reb. lib. 12. Rom. sing. 66. Ab. in c. magnæ, de voto, col. 3. Bar. Fulg. & Ias. in l. diem functo ff. de offi. assess.*

33 Quid vero si tutor † non gerit, quia cotutori suo vel alicui tertio commisit administrationem gerendam, & certe hoc casu præstabitur ei decima, tum quia tutor est, tum etiam quoniam per cotutorem vel actorem, videtur administrasse, & per omnia habendus est ac si gereret. Ita probatur, *in l. si tutora, ... de administ. tut. quem ibi valde notat Alber. Scribit Salyc. in l. 2. col. 2 C. de diuid. tutel.* & probatur *in l. ita autem, § gessisse ff. de adminis. tut. & ibi notat Bar. & Alb.* Qui enim per alium gerit, ipse gerere videtur, *ut notat per illum tex. Salyc. in l. non ideo minus, col. 5. & 6. C. de procur. Ias. in l. si is qui pro emptore, n. 353. vers. contra, Bart. ff. de vsucap.*

Et tutor per alium gerens, scilicet per contutorem, videtur eam partem gerere, *l. tra tutore. § non solum ff. de admin. tut. l. si procuratorem, § si tutores ff. mand. notat Aret. cons. 66. col. 1. late Dd. in l. 1. C. de transact. Bart. l. Lucio, § si ter, ff. de aqu. quotid. & astiu. Curt. sen. cons. 66. col. 1. in princ.*

34 Præterea facit, quod † quicunque tertius, administrans rem pupilli, administrat periculo tutoris, qui illum constituit, *l. decreto, & ibi Bar. & omnes Dd. ff. de admin. tut. Bar. in l. tutor qui repertorium, col. 1. ff. eod. tit. & in l. tutor ff. rem rat hab.*

35 Si tamen a iudice † mandaretur administratio vni ex pluribus tutoribus, & tunc ceteri nullam partem decimæ consequentur, quoniam ... censentur extranei, & ille solus a iudice assignatus gerere & administrare potest; textus est expressus, & ibi Bart. notat, *in l. tutores ff. de auctor. tut. & in l. ... de excusat. ... & in l. quoties § fin ff. de admin. tut. scribit Bartol. in ... 3. § sed quod de tutore ff. de ... in.* vbi textus egregius asserens hanc sententiam, per ... Paul. *ibid. num. 6.* notat quod tutor non a iudice ... non potest acquirere pupillo. Cum ergo ... administrare neque acquirere pupillo possit ... cessat fundamentum & ratio huius legis: *facit l. 2. C. si vnus ex pluribus ... 2. C. de diuid. tut.* Et quod ceteri tutores non ... administrate, si vni cum causæ cognitione fit commissa administratio, *notant Bart. Bal. Ang. ... Paris in l. quod si forte. § sunt quidam, ff. de solut. Bart. in l. pluribus ff. de admi. tut.*

36 Et quod si † quis abdicata a se potestate administrandi commisit socio administrationem, non possit ipse amplius administrare, probatur *in l. 3. § tantundem, cum leg. sequent ff. de adm. tut.* Quod si non potest administrare, non consequetur decimam cum non administrauerit, ... modo dada sit. ... do autem commitor teneatur de negligentia ... toris, vide leges & Doctores supra citatos, *in l. ... transact. Soc. ... num. ... (orn. con ... tum, lib. 1.*

Et an possit vnus tutor cogere alium ... administrationem, vide Bar. *in ... pluris, § ... de admin. tut.*

Illud addendum, quod † solet dubitari, *qui ... plures tutores, & vnus gerit & alius non, an de ... pertineret ad non gerentem, comprobat in ... in?* Et certe cõpetit, si ipse omnia a iudice ... procedit, etiã in casu magis dubio, puta, si ... mento relinquantur centum, duobus tut... testamento designatis, nam si ... non, certe gerens consequetur solida ce... vero quinquaginta accrescent ... pella Tolosan. *293. incipit, item dati, citat ... autem, C. de caduc. toll.* & ibi Ar... *in addit.* licet Capella loquatur ... alequator ... in pluribus tutoribus. Quare ... legatum ... rationes reddiderint, dabitur totum ... rationem, & non alias: citat Bald. *in l. si plures, 3. C. de condit. insert. & ita fuerit, ff. de man. test.* ... ceset procedere, etiamsi alter tuto... vn... us ...

re, vt suspectus citat Bald. *in Auth. hoc amplius, col. 1. C. de fideicommiss.* & vide quæ dicam infra, capite *De fle ibus tutoribus.*

Postremo nota, quod licet supra docuerim, absenti non dandam decimam, intelligendum est, absenti, & non gerenti. Quid enim si absentia vtilis sit pupillo, certe habitur tutori decima. Nam canonici pro vtilitate Ecclesiæ absentes, habētur pro præsentibus, & lucrantur fructus, *vt per Doctores in cap. cum non deceat, de electione, lib. 6. & c. ea fraternitatis, de clericis non residen. & c. licet, de præben. Bart. & D. Dan l. 9. Assiduum, ff. de leg. 3. Bald. l. 1. Cod. de his quib. vt indign. O. drad. cons. 117. Boer. decis. 17. n. 5.*

SVMMARIA.

1 *Tutor inualidus, communiter reputatus validus, an lucretur decimam, & n. 7.*
2 *Prælatus putatiuus, an lucretur fructus.*
3 *Tabellionis inualide gesta, an valeant, si communiter reputetur tabellio.*
4 *Errans in facto, an lucretur fructus, & nu 19.*
5 *Quarta debita iure naturæ, an amittatur per non confectionem inuentarii.*
6 *Salarium soluendum administratoribus Ecclesiæ, communiter reputatis validis.*
8 *Tutoris putatiui gesta nil valent.*
9 *Dispositio l. Barbarius, non habet locū nisi in causis, in qua est iu isdictio.*
10 *Putatiuus tutor non est tutor, & gesta eo auctore, nō valent, & nu. 11.*
12 *Etiam si ... vtile pupillo, ... tremur.*
13 *Filius putatiuus, non acquirit patri.*
14 *Tutori non implenti solemnia, non est danda decima.*
15 *Tutor inualidus, non tenemitur actione tutelæ.*
16 *Mater tutrix, priuatur hereditate filii, si non seruat solemnia.*
17 *Matrimonium si sit nullum, non habet locum statutum, de lucranda parte dotis.*
18 *Tutor inualidus, an teneatur de periculo tutelæ.*

CAP. XII. *An tutor putatiuus, communiter reputatus tutor, lucretur decimam.*

1 RVrsus occurrit † quæstio, pulcra, & difficilis. *Quid si tutor, per plures annos administrauerit maxima cum vtilitate pupilli, & communiter reputatus est tutor, postea vero appareret, tutelam non valuisse: verum ei decima cōdasit, vel ipse eā retinere possit?* Hic, nihil videtur interesse, an tutela contracte ex defectu ipsius, qui datur tutor, an vero ex persona eius, cui datur tutor.

2 Videtur, † non solum ex æquitate, verum etiam ex iuris rigore, huic dandam decimam: tutor enim & prælatus æquiparantur *glossa in cap. quia episcopi 5. q. 1. ... Card in. qu. 3. num 28. ... 169. num. 5. Beroi. qu. 27. num. 4.* Prælatus autem inualides, lucratur fructus, *vt notat Innocent. in ... tion. Bald. Albe. & Raphael Comen. in l. qui neque ff. de rebus ... rum, Bald. S... & Paul. in l. si putas, ... de petit. heredit.* Quod intelligendum, dummodo ... electio ... superiore, alias non facit fructus ... *notat Inno. ... c. querelam, de electione. Ant. in ... p. ... in illustrationibus, de iure patronat. Alexander cons. 38. lib. 1.* Cum ergo tutor administret ex auctoritate iudicis, qui ... est administrat... tus enim nullo modo administrare possit, etiamsi

legitimus esset, *l. fin. §. fi. C. arbitr. tutel. l. tutores, & ibi Bart. ff. de auctor. tutor. & dixi cap. 2. num. 44.* videtur quod lucrabitur fructus, ad similitudinem prælati.

His † suffragatur, quod gesta a tabellione communiter reputato pro vero tabellione, valent; si adsit confirmatio superioris, *auctore Bald in l. 1. num. 12. C. de testam. Spec. de instr. editione §. restat.* & est cōmunis sententia, *teste Alexand. in l. 1. column. fin. C. de testam. Iason in l. Barbarius, in 2. limitatione, ff. de off. Prætor.* Nullus autem tutor administrat, absq; decreto iudicis, vt supra dixi, ergo gesta a tutore cōmuniter reputato valido, valida erunt, & ex consequenti deducet decimam. 3

Deinde, † si tutor credidit se tutorem, errans in facto, videtur lucrari decimam fructuum, quoniam error in facto iustificat possessionem, & facit lucrari fructus: *vt in l. sed etsi lege. § scire. ff. de petit. heredit. Bald. in l. scire, num. 63. C. de seruit. & aqua*, vbi *num. 37.* tractat, an prælatus illegitimus lucretur fructus: & quod error in facto sit caussa lucrandi fructus, dixi in *tract. de non meliorandis filiabus, c. 33. n. 11.* 4

Postremo † vrget, quod scribit Paul. *consil. 19. nu. 2. lib. 2.* quod creditor succedens debitori, non amittit ius retinendi, etiamsi non confiiciat inuentarii &, quod propius facit ad nostram quæstionē) per non confectionem inuentarii, non amittitur quarta debita iure naturæ, *vt notatur in Authentica, sed cum testator, Cod. ad leg. Falcid. vt ibi Paul. tradit.* Ergo licet tutor, per non confectionem inuentarii, non sit tutor legitimus & validus, non ideo amittet decimam. 5

Vltimo † facit, quod scribit Alexand. *in additione ad Bart. in l. Herennius. ff. de decurion.* quod administratoribus ecclesiæ, communiter reputatis validis, est soluendum salarium. 6

Contraria † tamen sententia, probatur nominatim ex Alexand. *in additione ad Bart. an d. l. Herennius:* vbi scribit, quod etiamsi administratores ecclesiatum inualidi, faciant fructus suos, si lucrentur precium administrationis: id tamen non habet locum, in tutoribus. Vt autem Alexander apte loquatur, intelligendus est, in casibus, in quibus de iure ciuili datur tutori salarium, quos retuli *capite primo.* 7

Secundo † facit, quod gesta a tutore putatiuo, cō muniter reputato valido, non valent. Quia regula *l. Barbarius Philippus*, non procedit in tutore: ita primus (vt arbitror) docuit Iacobus Beluisius, *in defensatione, cuius tutium est: ... lare caueatur. Paul. in l. si putas, C. de petit. heredit. Ioann. Calderin. & Anton. in cap. ad probandum, num. 2. ff. de re iudicat. Baldus in l. nemo minus, § fin. column. final. ff. si cert. petat. Raph. Comen. in l. quemque. per textum ibi, ff. de rebus torum, Alexand. consil. 138. column. 4. lib. 1.* Ad hoc enim, vt habeat locum regula *l. Barbarius*, requiritur, vt publice interfit: gesta valere, *vt per Alexand. d. consilio 138. lib. 1.* Officium autem tutoris, neque auctoritatis, neque vtilitate est publicum, *l. 1. ff. de muner. & honorib.* Et hic versatur caussa priuatæ vtilitatis, nimirum solius pupilli. 8

Item † regula *l. Barbarius*, non habet locum, nisi in caussa in qua erat iurisdictio, *vt notat Bald in l. non omnis. § pupillus. ff. si cert. petat. Iason in d. l. Barbarius.* Item quintum, vt ... certe constituti ... superio... *Bar. in l. ... de numerat. ...* 9

hic autem deficit publica vtilitas, & caussa iurisdictionis. & confirmatio superiori: quamuis enim iudex posset ita administrationem, non ideo videtur confirmare, nisi adiiciat, se ratum habiturum ab eo gesta, tunc enim valerent ex auctoritate iudicis cõfirmantis, *vt in l.2.§. Pomponius ff quod fix fo tut. Baldus in l 2 ff. de eo qui pro tut.* Alias gesta a tutore inualido, etiamsi communiter reputetur validus, nulla sunt, *vt in l. qui neque, & ibi notat Raphael Comensis ff. de reb. eorum.*

10 Præterea facit, quod tutor inualidus reuera nõ est tutor, quamsi cõmuniter reputetur tutor; quod si non est tutor, deficiunt verba legis. & per consequens cessare debet eius dispositio, *l. 4 §. totiens, ff. de dam. infect.* D. inde gesta a tutore minus solemni, non valent: *notat Bart. in l. legitimos. ad finem, ff. de leg. tutor. Guido decis. 330. Bart. l. 1. num 2 ff. de tutel. Aufret. in additione Capella Tolosano. 288. Salycet. in l. tutores, col. 1 Cod. de administrat tutor. Corneus consil. 164. col. 2 lib. 4. Alexander cons. 34 num 8. libr 2. Bart. l. tutor qui repertorium, col 1. versic. quid si neglexit, ff. de administr. tut. Boer. decis. 53 num. 5. Corne. co sil. 207. col. 2. lib. 3. Beros. quest. 60. num. 35. Specul. tit de actore vers quid si minor. Jason l. si quis in fundo. n. 46 ff. de legat. 1 Socin. in l. qui duos, num 30 ff de rebus dub. Paul. cons ... n 4. lib. 1 ol. in l. 9. tit. 16 par 6.*

11 Sic alienatio, † facta cum auctoritate tutoris putatiui, non valet. *l. si is qui, & ibi Bart & Bald ff. de eo qui pro tut negot. gest.*

12 Quinimo, licet gesta vtilia sint pupillo, non valẽt, nisi minor ex post facto rata habeat, *vt notat Bartol. post vltramontanos communiter, in l si tutor, per gloss. in ibi C. in quib cau ssis in integr. restit. non est necessa. & ibi Bald. & Paul. notat Imol. in l. sæpe, column. 18. ff de re iudic.* & est communis & vera opinio, *teste Barbat. in c. cum in iure peritus, de offi. deleg. sentit Bald. in l. nõ ideo minus. C. de procur.* & est vera. & magis communis, *vt testatur Beroius qu. 103. num. 2.* Defectus enim solennium, facit quem dici non tutorem, *vt notat Capicius, decis 1.9 nu. 3. vt de falso tutore scribit Hipp. cons. 89 num 6. lib. 2.* Et parata sunt, non esse tutorem vel non ... esse, *vt notat Ia obus in l. si tutor. C. in quib. cau ss in integr. restit. non est necessaria.* Cũ ergo, neque tutor sit, neque gesta valeãt, æquissimum est ei non dari decimam. Sed obiiciet aliquis, valent in vtilitatem pupilli: fateor, sed ita demum si pupillus velit ea rata habere. Et licet rata habeat, non id sufficit: alias etiam negotiorum gestori, vtiliter gerenti, daretur decima, quod est planius falsum.

13 Confirmatur † hæc opinio, quoniam filius putatiuus, non acquirit patri, *vt in l. qui in aliena, §. si is qui putabat ff. de acquir. hered. t. vbi notant Bart & Bald. & cæteri.* Sic etiam pupillus nihil acquiret, vel dabit, tutori putatiuo.

14 Præterea † quod inualido non sit danda decima, probatur notatione, ex Chassaneo *in consuetudinibus Burgundia, rub. 6 §. 4 verbo caution, nu. 6.* vbi scribit, quod licet, iure Gallico, tutor nobilis pupilli lucretur fructus, certe eos non lucrabitur, nisi sufficientem cautionem tradiderit, vt est obligatus, alias enim non implet, quod in tutore requiritur, scilicet satisdare. Admonitum tamen velim lectorem, Gallos, tutorem appellare, Ballium, vt patet ex Chassaneo, *dic. § 4 verbo Balist.* citat Chassaneus in cõprobationem suæ sententiæ, quod vsufructuarius non cauens, non lucratur fructus, *l si vsufructus le-gatus sit, cum glossa. ff. de vsufruct. l. vxori, ff. de vsufruct. legat. & ibi Bartol. Idem Bartol. in l. si homo ff. de vsucapion. & in l vsumfructum, Cod. de vsufruct. & in l. hac edictali, § fin. Cod. de secund. nupt. de qua re, vide Bart. in d. l. vxori. Bald cons. 21. & seq. libr. 2. Felin. in cap si autem, col. 4. de rescript.*

Præterea facit, † quod tutor inualidus non potest pro gestis conueniri, actione tutelæ, quæ pupillo multa præstat priuilegia: tantum conueniri potest, actione negotiorum gestorum, *l. militia, Cod. qui dare tutor. poss. sentit Bald. in l cum pater, num. 2 ff. de negotior. gest. Raphael Comensis, consil. 87. post principium.* 15

Præterea, † longe durius est, amittere, quod debetur Iure communi, quã quod debetur Iure particulari. Reperio tamen, quod mater delatam sibi tutelam administrans (licet vtiliter) punitur, si nõ seruauit solemnia requisita, vt tutela valeat, & priuatur hereditate filii. Ita docet glossa, *in l. 2. §. si mater, ff ad Tertul. Bald. in l. matres. C eod titulo, Gr... adin. consil. 17. nume. 3 versiculo, tertio adduco. Curtius senior, consil. 66. column. 17. Bald. in ... precibus, colu. 6. C. de vulgar. & pupill.* Multo ergo magis, tutor inualidus, amittet decimam, ... iuris ciuilis dispositionem in hac lege datam. Deinde facit, quod qui statuto vult vti, cum non seruauerit solennitatem illius, priuatur beneficio ipsius, *... cin. cons. 51 incip præstantissime, colu. 3. versiculo, octauo & vltimo, lib. 1 Alb. l auxilium, §. 1. ff. de minor.* 16

Postremo † facit quod si ex statuto, marito d... feratur lucrum dotis, id non habet locum, si matrimonium sit nullum: vt in impotenti ad coitum, scribit Iason *cons. 58. libr. 1. & consi ... col. 1. & 2. & cons. 135. libr. 1.* Et generaliter, in lucro ex lege vel pacto delato, ratione matrimonii, ... Bald ... Angel. & Salyc. *in l. 1. per text. ibi, C. de condiction. ob causs. Ang. in Authent. de nuptiis. § adscrip titio. column. 4. Alexand. in l. si ante. column. ... ff solut. matr. Barb. in cap ex literis, column. fin. de pignorat. Bald. cons. 1 4. libr. 3. Paul Roman. & Alexand. ... cum dotem, § fin. ff solut. matrimon. Bald. Barbat. ... Felin. col ... iurauit de probat. Boerius deci. 23. num. 37 Facit l. ... insulam, § fructus ff solut. matrimon. & ibi notat ... manus, Lupus, in rubric. de donationib. inter virum & vxor folio 19 column ... 39 colum. 2. vers ... amplius, in parum. Late Roder. ... in repetitione tituli De las ganancias, col ... era diuidenda ... inter ... & ... monium fuit nullum, facit l. penult ... ff ... fa se tutore.* 17

Vltimo facit, † quod tutor, ... tuto... tenetur de periculo tutelæ, si reuera ... *l. tutor qui post. ff. de administrat. tutor. Bart. ... impuberis, n. 1. ff. de tutel.* 18

Hæc opinio vera est, quod tutor inualidus non aufert decimam: quod intelligo, ... a principio tutela non valuit, ... si ea post ... valere, tunc enim pro tempore quo ... tutor fuit, & ipsi decima danda est, *l. 1 ff. de ...* Non obstant ex aduerso prolata. ... stat, quod prælatus cõfirmatus a superiore, ... fructus: tutor enim non confirmatur a ... vt prælatus, sed decernitur sibi ... di, *vt in l si ... arbit tut.* Idem respondeo ... argumentum, & quod in tabellione ... blica vtilitas.

In

19 Non obstat, quod † errans in facto lucratur fructus: id enim fallit, quando fructus dantur ratione alicuius actus validi, non vero ratione dominii, si enim dantur ratione dominii, ex errore nascitur bona fides. & ex bona fide acquiruntur fructus. At si dentur ratione administrationis validæ, certe non acquiret qui inualide administrat. Nō obstat, quod tutor communiter reputatus validus, tenetur de periculo tutelæ, quoniam est falsum, *vt in dict. l. tutores qui, in princip. ff. de administrat. tutor.* Non obstat, quod filius non conficiens inuentarium, non amittit legitimam, quoniam filius non conficiens inuentarium non desinit esse filius, neque ex hoc amittit legitimam. At tutor non conficiens inuentarium, tutor efficax non est, & in dolo esse præsumitur, & neq; agere neq; conueniri potest, *vt dixi cap. 2. num 57.*

Non obstat, quod scribit Alexand. ad Bartol. *in l. Herennius*, quoniam ipsemet id limitat in tutore: alter enim confirmatur, scilicet prælatus, alter regulariter non confirmatur, sed decernitur sibi facultas administrandi, quod non est confirmare.

SVMMARIA.

1 *Tutori male gerenti non danda decima, & n. 6.*
2 *Salarium non dandum male administranti.*
3 *Tutori gerente an accrescat portio tutoris male gerentis, ac vero accrescat pupillo.*
Legati, non implentis officium, salarium an accrescit alteri legato, qui recte fecit suum officium.
4 *Tutor malus non recuperat expensas factas in re pupilli.*
5 *Tutor cui legatur summa in qua fuerit condemnatus, an possit retinere quadebet ratione doli.*
7 *Tutor non implens solemnia, non lucratur decimam.*
8 *Pater male gerens amittit administrationem rerum filii.*
9 *Mandatario excedenti fines mandati, an dandum salarium.*
10 *Iudici delinquenti non dandum salarium.*
11 *Male tractans debitorem, vel vasallum, vel filium, amittit ius suum.*
12 *Salarium non datur pro inani titulo, sed quia quis recte officium implet.*
13 *Maritus male tractans vxorem, amittit lucrum dotis.*
14 *Prius signum amittit qui eo abutitur.*
15 *Malus tutor punitur.*
16 *Fructuarius male vtens, non lucratur fructus.*
Ex [illegible] tutori malo non datur decima.
17 *Tutor malus non est tutor, sed prædo.*
Tutor malus a quo die amittat decimam, vsque ad [illegible]
20 *Tutor a die, quo postulatur de suspecto, non potest administrare.*
24 *[illegible] a qua die non lucretur fructus.*
26 *Tutor malus pro parte temporis, vel in parte rerum an amittat decimam pro toto tempore & in omnibus rebus distinguit 32 [illegible] 34.*
35 *Tutor an amittat decimam, si pupillum non alat in domo [illegible].*
36 *Tutor negans alimenta pupillo, an amittat decimam.*
37 *Tutor an deducat decimam ex fructibus, in quos condemnatur ex dolo vel negligentia, & num. 39. cum sequent.*
40 *Tutor soluens in solidum ex delicto, non recte petit actiones sibi cedi aduersus contutorem.*
43 *Decima quare detur tutori.*
46 *Tutor an amittat decimam, ex eo quod possit remoueri, licet non ex delicto.*
47 *Tutor ex quibus caussis remoueri possit, & quid in consanguineis.*
48 *Tutor quando præsumatur esse in dolo.*

CAP. XIII. *An tutori male gerenti sit danda decima, saltem ex fructibus earum rerum quas bene administrauit: & an deducat decimam de fructibus, in quibus condemnatur, quia male gessit, vel pupillarem pecuniam permisit esse ociosam.*

RVRSVS quæro, *an tutori male gerenti sit danda decima: & vbi danda non sit, an saltem dari debeat ex fructibus rerum, quas bene administrauit, vel ex fructibus in quos iure condemnatur, quia male gessit, vel quia pecuniam pupillarem permisit esse ociosam: & a quo die malus tutor desinat lucrari decimam.*

Ante omnia, illud æquissimi iuris est, † tutori male gerenti non dari decimam, neque vllum omnino salarium. Ita nominatim probatur, *in l. quod autem, iunctis legibus præcedentibus, ff. de excus. tutor.* vbi probatur, quod si alicui relinquitur legatum, pro administratione tutelæ, quod si male administrat, non debet consequi præmium administrationis. 1

Vnde ex † eius legis decreto viget communis Doctorum sententia, quod salarium non debetur, culpabiliter vel dolose administranti. Ita docent ibi Iacobus Arena, Bartol. & Alber. Bartol. *in l. Mænio nepotem. ff. de annu. legat. & in l. 1. §. Diuus, column. final. ff. de var. & extraordin. cognition. & in l. iudices, C. de ann. & tribut. lib. 11. Bald. in l. 2. colum. 2. C. de loc. & in l. vna. col. [illegible] C. de suffrag. & in l. Nesennius. ff. de excusat. tutor. gloss. Bart. Paul. Raph. & Ias. in l. diem functo ff. de offic. assessor. Corset. singul. salarium. 1.* Idem probatur, *in l. etiam si pareto, ff. de legat. 1.* quæ loquitur in tutore, cui relinquitur legatum, & male administrat; [illegible] probatur in *Auth. licet. C. de Episc. & Cler.* Inquit lex: *Sed si is qui facere [illegible] neglexerint, amittant lucrum quod iis contingebat.* 2

Rursus † in tutore nominatim hæc opinio probatur, quoniam si duobus tutoribus legatum relinquatur, & alter recte gerat, alter remoueatur, certe remotus non consequitur partem legati, sed accrescit gerenti, non vero applicabitur heredi testatori. *l. 4. Capella Tolosan 293 & ibi Aufrerius in additione. Bald. in Auth. nisi. hoc amplius, column. 1. C. de fideicommiss. textus in l. tutor. §. qui tutoribus. ff. de excusat. tutor.* Quanquam salarium legatarii officium non implentis, non accrescit ei qui officium suum implet, *vt notat [illegible] per illum textum, in l. 1. C. de legat. Corset. verb. Salarium.* Sed ibi salarium non [illegible] ad [illegible] nem redditus alicuius rei: hic vero deci[illegible] fructibus. Q[illegible] et [illegible] administrauit, partem contutoris cessantis consequitur. 3

Confirmatur † hæc opinio, ex eleganti trad tione
4 Bald. & Paul. num. 4 in l. si pupilli, § sed & si quis, ff. de negot. gest. vbi Bald pe[illegible] inquit, nota hunc §. contra tutores vel curatores, vt si accessit animo d[illegible] dandi (quod colligitur, si bona pupilli conuerterunt in suam vtilitatem; vel denegant rationem red[illegible] re) quod non possunt repetere expensas, etiamsi fuerint vtiles pupillo, nisi appareat pupillum factum locupletiorem. Cum ergo malus tutor propria nō repetat, quanto minus petet aliena, scilicet decimam in pupillarium reditu[illegible], & cū damnum non effugiat, repetendo a se expensas, quāto minus lucrum capiet, auferendo a pupillo decimam.

5 Præterea nominatim † in tutore, quod malo, decima danda non sit, probatur efficaciter, quoniam etiamsi tutori legetur omnis summa, in quam fuerit debitor ex administratione, non consequetur ea, quæ debet ratione doli. Ita docet Salyc. in l. cum necessitatem, C. de fideicommiss. per l. quidam decedens, ff. de administrat. tutor. & sequitur Alexand. consil. 74. numer. 4. lib. o 7. Anchara. consil. 114. incip. casus ta is est. S[illegible] in repetitione l. si ex legati causa, a numero 23. ff. de verborum obligation. notant recentiores in dict. l. cum necessitatem, Aymon. consil. 192. num. 9 lib. primo, Dec. con. 192. num. 4. Alexand. consil. 62. num. 8. libr. 4. Dec. consil. 178. num. 3. Sec. consil. 159. numer. 19. libr. 2. Gratus cons. 23. n. 6. cum aliis a me citatis, supra c. 2 n. 160.

6 Deinde † Paul. cons. 374 num 2. lib 2. expresse notat, qu[illegible] tori malo non esse dandum præmium fructuum, a statuto propositum.

7 Deinde † facit, q[uod] non seruasse solemnia (quæ ad inanem te[illegible] tum legis obseruantiam, & formulam pertinent) sufficit, vt tutor non lucretur fructus, Gallico iure tutori debitos, vt scribit Chassaneus, in consuetudinibus Burgundiæ, rubric. 6. § 4. verbo, cautionem, num. 7. & docui supra capite præcedenti, num. 16. Quinin o sufficit, vt mater amittat hæreditatem filii (omni iure sibi debitā) patria n. sunt, non habere tutorē, vel habere minus solemnē. ideo, si mater gerat, tutelā filii, nō tamen solēnia obseruauerit, amittit hereditat[illegible], vt per Bald in l. matrer, C. ad Tertullian. Go[illegible]adin. consil. 17. n. 3. Bald. in l. precibus, col. 6. C. de vulgar. & pupil. Curt. senior, cons. 66. colum 17. Quanto magis amittet, si, malum tutorem se præstando, rem pupilli coorrumperit ac dissipauit, vel se pupillo hostem præbuerit.

8 Sic pater, † legitimus bonorum filii administrator, & qui ea iat oue lucratur fructus, amittit administrationem, si male gerat, vel dolum seu negligētiam committat, vt late tradit Alexan. per illum textum, in l. Imperator, num. 6. ff. ad Trebel. textus in l. fi. § minores, C. de sententiam passis. Aretin. cons. 72. num. 5. verticulo ad quartum, Barbat in cap. venerabili, ad finem, de offic. delegat. Joannes Nicolaus Arelaterfis, in l. generaliter, num. 155. cum sequentibus, C. de secundis nuptiis, Socin. consil. 34. num. 5. libr. 1. Crotus in repetitione l. si constante, numer. 120. ff. solut. matrimon. Anania in c. cum estimuisset o. num. 22. de haeret. Lupus in repetition. c. per vestras, § 17. num. 13. Doctores in d. l. Imperator, Boerius dec. 61. num 14. Segura, in repetitione l. Imperator, num. [illegible] ff. ad Trebel. Et hoc casu pater tenetur aduer us tionis regolani ratione ad[illegible] ationis reddend[illegible], auctore Bald. per textum, ibi, in l. cum oportet, § fin. Cod. de bonis quæ libe[ris] gloss. in

§. non[illegible] & ibi Corne[illegible] us. in tractatu de pignoribus, 4. m[illegible] n 13 Putel [illegible] 43.

Sic † mā[illegible] excedenti fin[illegible] mand[illegible] datur conuentum salarium, in o co[illegible] expensas petere potest, § si qui ex[illegible] mandat. Guido dec. sion. 68. col. 2. versiculo, item [illegible] curatore.

Sic iudici † delinquēti, non est soluendu[illegible] rium, vt notat Jacobus Arena, in l. qui negotiat[illegible] ff. de administrat. tutor. & in §. 1. & § penultim. [illegible] & ibi Bart. in l. iudices. C. de annonis & trib. lib[illegible] Corsetus, singul. [illegible] alarium, 1. sic Bald. in l. mancipia, C. de seruis fu[illegible] scribit, quod potestas [illegible] lis remotus propter suspicionem, non debet hab[illegible] salarium, Abbas, in cap. cum sit, de Iudeis. Cor[illegible] in d singulari. Puteus, in tractatu de syndicatu. § [illegible] cialis, & §. iudices.

Sic † immoderate castigans vassallum, vel debito[illegible] rem, amittit ius suum, & dominu[illegible] amittit seruum, & pater patriam potestatem, vt in l. [illegible] inter, § fi ff. de pignor. action. & ibi Paul. [illegible] ff. de h[illegible] qui sunt sui vel alien. iur. l. 3. Cod. de obsequ. [illegible] in quib. caus. sui eleuti, § finali, Instium. de pat[illegible] ate. Et v[illegible] lus amittit feudum, propter in[illegible] mioo, vt late traditur, in locu vul[illegible] priuatur proprietate, ratione iniuriæ f[illegible] vt late tradit Cardinalis Alexandrin. in cap. quibus mod. feud. amittat. Jason in Authent quirem, num. C. de sacrosanct. Eccles. Boerius, in consuet. Bitu[illegible] tit. de consuetudine feudi, §. 15. Faber § præ[illegible] colum. 9. Instit. de action. Gemmina in cap. ad ap[illegible] ca. de re iudicat. Aluarottus d.c. 1. qui fuit prima ca[illegible] benefic. amitten.

Postremo † facit quod salarium non [illegible] dandum pro inani titulo, sed quia quis bene & v[illegible] sufficit officio sibi iniu[illegible] cto, v[illegible] ta, per textum ibi, in l. 1. num. [illegible] lib 11. et l. vt virtutum, C. de [illegible] & imaginib l. grammaticos, l. mag. stros, C. de pr[illegible] med. libr [illegible] l. vna, C. de Athletis, lib 11.

Præterea, † maritus male tr[illegible] ns vxorem, am[illegible] tit lucrum dotis, puta, si eam e[illegible] & bene satisfacit[illegible] gelle[illegible] vel aliment[illegible] deneget, ita v[illegible] hald. Alexand. [illegible] Boer. decis 244 n 12. Ba'd. [illegible] ante nupt. Ripa, in [illegible] n. 14 [illegible] sit expulsa sine causa, ita vt vir non [illegible] matrimonii, non lucratur vir [illegible] in l fin. in fine, C. de sentent. que [illegible] certa quantitate. lexan [illegible] matrim. & ibi [illegible] Lupus in repet. c. per vestras. § [illegible] inter vir. & vxor. Bald. in rub. C. de prœml. [illegible] l. 1. C. de lat. liber. tollend.

Deinde facit, quod doloso tuto[illegible] debet, vt notat Alberic. in tutor, ff. [illegible] bus.

Denique † qui non vtitur pri[illegible] amittit illud, cap. vt priuilegia de priuile[illegible] & tutor qui legem sibi impositam spe[illegible] est, vt legis beneficio non vtatur, l. auxilium ff. de minor ib. § fin autem pos[illegible] C. ae iure c. quia frustra, de vsuris & ibi notat [illegible] Si ctarius, qui male tractat Eccle[illegible] ficio colligendi, c. [illegible] ctans rem emi hirco[illegible] vel c[illegible]

tur ea, vt in Auth. quas rem, C. de sacros. Eccl. Et in cood ictore probatur, *in l. eadem, C. de iei. Bal. consil. 36. incip. sapienter* [illegible]*, col. 7. lib. 2.*

15 Vltimo † hæc opinio probatur, quoniam tutori datur decima propter laborem administrationis, vt in hac lege expresse dicitur, & in præmium laboris. At malus tutor laborat, vt perdat pupillum, & ex diametro agit aduersus id, pro quo decima datur. Et ratione male obiti officii, publicis vinculis nonnunquam continetur, *l. 3. § fin. ff. de suspect. tut. l. 1. § solent, ff. de offic. præf.* [illegible] *vrbis Alber. in l. Diuus, num. 5. ff. de offi. Præsi. l. F.* [illegible] qualiter puniatur, spolians pupillum, [illegible] *Affl. decis. 336.* Quomodo autem punitio conuenit cum præmio? Quomodo idem castigabitur & præmio afficietur ex eadem causa, & ex vno eodemque facto? Si bonus est, optimo iure præmio afficitur, si malus, æquum est vt culpæ pœnam seuere luat, & non vt præmium accipiat.

16 Præterea † fructuarius male vtens, non lucratur fructus, *l. testam.* [illegible] *in princip. ff.* [illegible] *l. hoc amplius, § fi. ff. de damn. infect. facit l. cognouimus, C. de mancip.* [illegible] *C. de aquæduct. lib. 11. Angel. Paul. & Iaso.* [illegible] *C. de Sacrosanct. Eccles. Iacob. in* [illegible] *feud. verb. de His que vasalli promiserunt non committere* [illegible]*, col. 9.* sic *Bald. in Authent.* [illegible] *col. 2. C. de mand.* [illegible] *vid.* per illum textum [illegible] quod faciens aduersus cautionem præstitam, vel conditionem requisitam, omne emolumentum tenetur restituere, & sequitur Molin. *in consuet. Paris.* [illegible] *num. 52.* qui dicit, quod si fructuarius colludit cum vasallo, in fraudem [illegible], non lucratur fructus: [illegible] ad tutorem colludentem cum debitoribus pupilli applicari [illegible].

Denique confirmatur hæc opinio, quoniam malo curatori non datur decima atque legatum relictum, *vt in l. 4.* [illegible] *lib. 5. Ordinat.* [illegible] Vltimo facit, quod tutori non gerenti, non est danda decima, *vt* [illegible] *cap. 12. num. 1. cum sequent.* Quod si non gerenti non datur decima, multo minus dabitur ei, qui male gerit: præstat enim non administrare, quam perniciose administrare. Qui enim non administrat, [illegible], certe nihil noxium facit, [illegible] in cō[illegible] *do*: At [illegible] perniciose administrat, rem pupilli perdit [illegible].

17 [illegible] nisi † illa manifestissima ratio occurreret, quod malus tutor non est tutor, sed prædo, [illegible] *tutor, ff. de vsucap.* [illegible] *tutor qui ad vtilitatem ff. de admin. tut. &* [illegible] *Dd. P.* quando autem [illegible] gnus est non præmio.

18 Hec [illegible] opinio [illegible] ssima, quod malo tutori nō est [illegible] decima. Neque [illegible] moueat autoritas [illegible] *in consuetud.* [illegible] *num. 14.* quoniam ibi ius G. [illegible] refert, vel [illegible] magis puto loquitur de tutore, relinquentem tutelam [illegible] scilicet pertineat fructus tempore [illegible] tur de remotio, cuius culpa [illegible] pristinæ administrationis, [illegible] temporis præteriti, vel statim ad [illegible].

19 [illegible] *an † tutor amittat decimam a* [illegible] *culpa an vero a die qua postulatur de suspecto* [illegible] *non admi-* [illegible] tutor [illegible] non v [illegible] a die quo postulatur [illegible] *l.* [illegible] *dicens* [illegible] *offic.* [illegible] dicant, quod cum post crimen fuerit toleratus, & administrauerit, non debet seruitium esse gratuitum, sicut in prælato digno priuatione scribit Felin. *in c. de quarta, col. 11. in princip. vers. faciunt postremo prædicta ad quæstionem, de præscrip. Corn. in l. 1. col. 1. C. de his quib. vt indig.*

Rursus occurret † alius, qui spreta horum authoritate sentiat, tutorem, a die quo postulatur de suspecto non lucrari decimam, etiamsi innocens sit, & nihil remotione dignum admiserit. Ita enim videtur probari, quoniam tutor a die a quo postulatur de suspecto, non potest administrare, adeo vt neque solutionem recipere possit, vt definit Iurisconsultus *in l. quod si forte, § sunt qui iam, ff. de solut. vbi notant Dyn. Bar. Bald. Angel. & Paul.* Etiamsi tutor sit affinis, vt censet Faber. *§ si quis autem. Instit. de suspect. tutor. Bart. l. si tutor, num. 3. ff. de suspect. tutor. l. decreto ff. eod. tit. Affl. decis. 357. num. 5. Rube. consil. 60. num. 8. Chassan. in consuetudinibus Burgundiæ, rub. 6. § 5. verb. & legitime, num. 2. Francisc. Marcus in decision. Delphinal. noua 654. Paul. in l. quæ omnia, numer. 6. ff. de procurat.* Sicuti dicitur de eo, qui deliquit in officio, quod sibi lite pendente interdicitur administratio. quod intellige, *vt per Bart. in l. libertus. § in quæstionibus, ff. ad municipal. cap. venerabili, de offi. delegat. vbi Bart. & Dd. & in cap. quia vero, cap. licet Heli, de simon. Anan. in cap. prælatorum, n. 9. de accus.* vbi tractatur de prælato. 20

Quid probandum? † Distingue, aut tutor malus fuit, aut bonus, sed tamen indigne postulatus de suspecto; primo casu tutor amittit decimam a die quo, [illegible] non expectata postulatione vel sententia, ex dispositione *l. quod autem ff. de excusat. tut.* vbi [illegible] hoc, vt tutor amittit [illegible] pro administratione, sufficit [illegible] administrare, vt possit remoueri, non vero exigit lex, vt reuera remoueatur. 21

Præterea † probatur, quoniam tutorem priuamus decima ex delicto, sententia autem solum declarat delictum, & postulatio de suspecto nihil aliud est, quam petere vt tutoris crimen detegatur, & a tutela remoueatur: Itaque causa (scilicet crimen) iam præcessit. Ergo ex die criminis carere debet decima. 22

Deinde, si † solum amitteret fructus a die sententiæ, ex qua remouetur, reuera nihil amitteret. quia [illegible] desinit esse tutor, & sic crimen [illegible] administratione commissum non puniretur, nisi tutor amitteret decimam a die, quo prædonis animum [illegible] rem [illegible]. 23

Rursus facit, † *l. prædonis, & ibi Angel. & Paul. de petit. hered.* vbi prædo non facit fructus suos, & ibi [illegible] argumentum contra prælatos, qui [illegible] alia propter quæ fiunt indigni [illegible] & habent ad [illegible] rationem iuris & facti, nihilominus censentur prædones, & si post multos annos depor[illegible] tur a [illegible], tenentur ad restitutionem fructuum medio tempore perceptorum. & ibi Ang. & Paul. sequuntur. de qua re vide quæ [illegible] A [illegible] *c. si beneficia, de præb. in 6. Fel. in c. de quarta, col. 11. de præscrip. & late refert Boer. decis. 91. n.* [illegible] 24

Postremo confirmari potest hæc opinio ex supradictis [illegible] probationem præcipiam concludentem (scilicet) quod malus tutor non debet habere decimam. Vltimo facit, quod pro omni tempore, pro quo

quis male administrat, non debet habere salarium, *vt scribit Bart. in l. Ma nio nepotem. ff. de ann. leg. & in l. 1 § Diuus, col fin ff. de var & extraor. cognit.* Ergo non a die remotionis, sed a die malæ administrationis, amittit decimam.

Non obstat quod protuli ex Bellapertica, Paul & Ias. *in l. diem functo. ff. de offic. assess.* vbi dicunt, quod a tempore remotionis non debet habere salariū. Respondeo enim, eos loqui in assessore, qui cum male rem gereret, fuit toleratus: tolerantia enim supponit scientiam, nō enim dicor tolerare, quæ ignoro. Hic autem loquimur in tutore, qui etiāsi male gerens non remoueatur, non potest dici toleratus a pupillo: pupillus enim prudentia caret, & quæ videt ignorat, ac rursus non potest tutorem postulare de suspecto, quare nō est ipsi imputandum, si tutorem tolerauit, *l impubers. & ibi Doctores, ff. de suspect. tutor.* Vltimo respondeo, illam Petri & Iason. sententiam apud me maxime suspectam esse: generaliter enim scribitur, quod iudici delinquenti non debetur salarium, *vt per Bartol. in l. iudices, C. de anno. & tribut. lib. 10 & in l. Mania, ff. de annu. legat. & in l. diem functo ff. de offic. assess. Cors. verb salarium*, a quod alibi latius discutiam.

25 Si autem † tutor bonus esset & indigne postularetur de suspecto, & tunc, saluo Doctiorum iudicio, decimam dabo. Primo, quia si aliter dicamus, esset in manu cuiusuis, tutorem priuare decima, cum quiuis extraneus possit tutorem postulare de suspecto, *l. 1. §. fin. ff. de suspect. tutor. Secundo probo ex Anan. cap qualiter & quando. el. 2. nu. 11 de accusat.* vbi indigne postulatus recuperat expensas. Tertio ex Chass. *in consuetudin. Burgun. rubr. c. 6. § 5. verb. & legitimi, num. 1.* vbi patri tutori postulato de suspecto, vel prælato, dicit non ita facile interdicendam administrationem, quia lucrantur fructus: Ergo idem apud nos in tutore dicendum, qui iure Regio lucratur fructus ex administratione. Facit, quod notat Paul. *cons. 374. in fin lib. 2.*

26 Nunc tractemus, quid † sentiendum, si tutor malus fuit pro parte temporis, pro parte vero debitum suum impleuit, an debeat habere salarium, saltem pro tempore quo recte gessit. Mouet quæstionem *l. etiam si parte, ff. de leg 1.* vbi probatur, quod si tutori relinquitur legatum pro administratione, *vt in l. Nesennius. & in l. sed hæc nimium. ff. de excusat. tutor.* non administrat partem rerum pupillarium, quod licet aliam partem administret, nihil consequitur ex legato, ergo ita hic dicendum, quod tutor qui partem rerum administrauit, vel pro parte tēporis administrauit, amittit salarium totius temporis, valet enim argumentum de re ad tempus, *vt in l. miles ita, ff de test. milit.*

27 Rursus, mouet † quæstionem *l. iudices, C. de an. & trib. lib 11.* vbi definitur, quod administrator reipublicæ negligenter seu dolose administrans priuatur eo salario, et tēporis præteriti, quo recte administrauit.

28 Tertio mouet † quæstionem, quod tradit Bal. *in l. etiam si partis ff. de leg. primo*, vbi scribit, quod si potestas recedit ab officio per vnū mēsem ante finem, debet carere salario totius anni: mouet ex ipsa *l. etiā si partis.*

29 Quarto facit glos. & † quod ibi notat Bart. *colu 3. & col. fin. in l si v... § item cum quidam ff. locat.* quod si famulus qui promisit seruire per annum, recedat ante, quod non debet habere vllum salarium.

Quinto facit, quod † conducens ab vno plures res, si vnam male tractet priuatur omnibus, *vt notat Barbat. cons 36 incipien. sapienter, col. 8. libr 2 & col. 9. Chassan. in consuetudin. Burgund. rubr 4 § 6. n. 16.* Sic si quis plures res vno contextu accipiat in emphiteusin pro vna pensione, amittit omnes, si in vna male versetur, *Oldral. & Bald. in l. cum eiusdem ... de edil. edict. Bal. l. eden. col. fin. C. de loc. & ibi Alber. ... l. si ita quis § ... col. fin ff. de verbor. oblig. Alexand. cons. 118. col. 1. lib. 5. Tiraquel. de retract. lignag. 1. § 23. glos. 1. num. 2.* 30

Contraria tamen sententia † æquitate & magnorum virorum auctoritate nititur. Primo, decreto Bartol. qui nominatim in salario loquitur, *in l. Mania nepotem, ff de ann. legat.* vbi dicit, quod debet habere salarium pro tempore, quo fuit bonus, *idem Bart. in l. 1 §. Diuus, col. fi ff. de var. & extraor. cognit. & in l. iudices, C. de ann. & trib. lib. 10. Bal. l. vna. in fi. C. de suffr. Ias. in l. diem functo, nu. 45. ff. de offic. assess Cors. sing. Salarium 1.* 31

Sic vasallus vel emphyteota solum amittunt rem vel partem rei quam alienant, non cetera. *Soc. l. 4 §. Cato ff de verb. obl. Dec. cons 667. circa med. Curt sen. cons 71. col. fin. Ias. l. fi. versic. ex quo, C. de iur. emphyt. Tiraq. vbi supr. n. 25.*

Sic vasallus negās, priuatur † solum ea parte feudi quam negat, non alia. Nam pœna non debet excedere delictum. *glos. Isr. Bald. & Alex. l. sancimus, cum vulgar. C. de pœn. Prep. in c. 1 §. vasallus, siue feudo defuncti conten. sit inter dom. & agn.*

Sic famulo pro parte temporis seruienti, licet recedat, soluendum est salarium temporis quo seruiuit. Ita enim dictat æquitas, *vt per Bald. l. 2. & l. edes. C. de locat. Ias. in l. diem functo, num. 46.* Sic Paul *consil. 347. incip super istu dubiu, in princ. lib 2.* dicit, quod tutor debet habere fructus, pro tempore quo administrauit, licet post remoueatur, dummodo non remoueatur ex delicto suo: Sic Molin. *in consuetudin. Paris § 1. glos. 1. num. 51.* scribit: quod si fructuarius colludit cum vasallo, fructus applicandi sunt domino, non omnes, sed illi, in quibus fraus commissa fuit: *l. rescriptum, l heres ff de his quib. vt ind. l. 1. § si duo, ff. quorum lega. l. ex facto, § si ff. ad vulg.*

Quid iudicandum? Mihi † distinctio placet. Aut enim tutor occidit pupillum vel stuprauit pupillam, & nihil dabo, sed omni commodo priuabitur neque enim succedere potest ei quem occidit, *l. ab hostibus § si vir ff solut. matrimo. & in ... cum ratio, § fin. ff. de bon. damnator. late Boer. decis. ... 5. Bald. ... C. vnde vir. & vxor. versic extra quaro ... Dec. ... consil. 5. col. 1 Bald. in l hereditas, et pr. C. de his qui. vt ind. n.* & indignitas rei maximam pœnam meretur: & stupranti pupillam iure nostro maxima imminet pœna, *vt in l. 1. C si quis eam cuius tutor ... fuerat.* quoniam deportatur, & bona eius pub... vt ibi.

Rursus si prædandi animo rem pupillarem surripuit vel abscondit, profecto ind... vid... omni lucro. vna enim res ad... fœda & impia ... mat omnia bene gesta; & prædo fructus non ... tur, *vt in l. prædonis ff de petit. her.* Et ob præ... nem furti vel rei absconditæ, defertur pupil... mentum in litem, vel ex eo solo quod tutor ... certe inuentarium, *vt in l. tutor qui repertorium ... adm. tut. & dec. in c. 2. n. 38.* Et heres vnā: ēabscō... priua-

priuatur quarta Falcidia, etiam in aliis, *vt in Auth. de heredib. & Falcid. & ibi glos. §. sancimus, Bart. Paul. & Alexand. in l. Paulus, ff. ad leg. Falcid. & in l. beneficio, ff. eo. tit. Facit l. heres qui, ff. de his quib. vt indig. Et consule Dd. varie hac in re sentientes, & Molin. in consuet. Paris. §. 1. gl. 1. nu. 31.*

33 Si tamen † solum in aliqua re, vel aliquo tempore, notari posset negligentia, vel lata culpa tutoris, & profecto pro tempore quo bene gessit, censeo ei dandam decimam, ex supra adductis, & ex æquitate, *argumento text. optimi, in l. 3. §. idem erit, ff. de susp. tuto.* Quod tamen limita, nisi negligentia vnius temporis, vel vnius rei, noceret alii tempori, vel aliis rebus, tunc enim pro toto tempore amitteret decimam, vt prudenter docet *Bal. in l. vna, C. de suffra. Bart. in l. 1. §. Diuus, ff. de vari. & extraor. cognitio. & videtur sentire Corsetus sing. salarium. 1.* quod probatur ratione, cum enim negligentia faciat amitti decimam, manifestũ est, quod faciet amitti pro toto tempore, quo negligentia est damnosa rebus pupilli.

34 Neque † obstat *l. etiamsi partis, ff. de leg. 1.* quoniam ibi in legato relicto ratione tutelæ, quoniam legatum est indiuiduum, *l. vnum ex, ff. de leg. 2. & ita respondet Raph. Comen. in d. l. etiamsi partis, Ias. in d. l. dicm fin. to. n. 45.* Deinde respondeo, illud procedere, quoniam testator videtur reliquisse legatum pro administratione tutelæ, *l. ex his, ff. de excus. tuto.* tutor autem omnibus rebus etiam in exteris regionibus sitis) videtur datus, *l. propter litem. §. 1. ff. de excus. tuto.* Quare cum negligat iudicium defuncti, partem rerũ non administrando, indignus est vel particula legati sibi relicti. Testator enim, videtur tutelam omnium rerum tutori commendare, censetur enim se conformare dispositioni iuris: quare negligens eius iudicium (quod ad omnia extenditur) indignus est parte legati. Item ibi loquitur lex, quando tutor expresse se excusauit ab administratione partis rerum, & sic iã expresse reiicit iudiciũ defuncti, & incidit in pœnam, *Auth. hoc amplius, C. de fideicom. vt dixi c. 5. n. 37.* at hic loquimur, quando omnia administranda suscepit, tamen circa partem rerum negligens fuit, quod minori pœna dignum videtur, vt elicitur ex notatis in *d. cap.* Et quod remotus ob negligentiam, debeat habere salarium temporis, quo negligens nõ fuit, probatur *in l. à tutela, ff. contra iudi. tutela.*

35 Non † omittendum, quod superiora maxime explicat, scilicet, quod, vt malo tutori vel negligenti decima non est danda, ita si pupillus maior factus, recuset solutionem decimæ vel inducat repetitionem, quod tutor illum non aluerit, in domo sua, certe non est audiendus hoc nomine, neque enim hæc culpa est digna pœna, adeo rigida: neque constitutum est, vt tutor pupillum alat in domo sua: neque hoc forsan e re pupilli est, præstat enim domus adolescentium studiosorum, vbi egregius aliquis adest iuuentutis formator, quam domus tutoris. Et nominatim, quod non ob hoc debeat tutor priuari decima fructuum delatorum ex statuto, *notat Paul. consil. 374. incip. super istis dubiis, in fine lib. 2.* Nam si ad tutorem forte spectat hereditas pupilli, melius est, vt penes alios propinquos alatur, *vt in l. 1. ff. & C. vbi pupill. educa. debeat.* Ideo, si tutor ei alimenta præstitit, vel per eum non stetit, certe nõ est priuandus fructibus, licet eum in domo sua non aluerit: Hæc Paulus, & sequitur Chassan. *in consuet. Burgun. Rub. 6. §. 4. verb. vestir, nu. 8.*

Illud † addendum, quod si tutor neget se tutorem, & ex consequenti non det alimenta, non debet habere decimam: nam est summe impium, & quodammodo pupillum exponit morti, *ita Paul. d. cons. 374. a lim. lib. 2.* Nam absq; alimonia non viuitur, *vt in l. necare, ff. de liber. agnos.* 36

Nunc † tractemus quid si malus tutor, ratione doli vel negligẽtiæ, damnatur pupillo resarcire fructus, vel interesse, quod forte pecuniam pupilli in suos vsus conuertit, vel otiosam esse passus est aduersus præceptum legis: de quo dixi, *c. 2. n. 91. & 92.* quæstio, *an possit tutor, agendo vel excipiendo, deducere decimam, de fructibus in quibus condemnatur?* est quæstio quotidiana. Nulli enim infidelius rem gerunt, quam tutores, non immerito collusores appellandi, putant enim prædam obiectam, non prouinciam: excitatque humani ingenii prauam cupiditatem, tum ipsa pupilli imbecillitas, tum occasio, vt nihil dicam de pecuniæ contrectatione, quæ paucis contingit, quos non coinquinet. Videtur tutorem posse de his fructibus deducere decimam, quoniam ii fructus, succedunt in locum fructuum, quos res pupillaris reddidisset, si bene culta fuisset, vel si pecunia idoneis collocata fuisset nominibus, *vt iura exigunt)* de illis autem tutor manifeste deduceret decimam, ergo & de his: surrogatum enim sapit naturam surrogati, *vt in l. Paraiolaus, C. de Episcop. & cleri.* Et omnino iniquum videtur, vt reddens fructus, quos negligentia dicitur amisisse, amittat etiam lucrum, sibi dandum ex illis fructibus si res pupillaris eos reddidisset. 37

Deinde, pœna non debet excedere delictum, *vt in l. sancimus, C. de pœnis,* tutor autem deliquit in non colendo fundum, vel in non collocando pecuniã, & propterea damnatur soluere fructus, vel interesse. At si præter solutionem fructuum, priuatur etiam eorum decima, acrius punitur quam deliquit, & bis punitur, ex eodẽ facto, aduersus *l. Senatus, ff. de accus.*

Præterea † taxata est a iure vsura, vel interesse, quod tutor soluere debet, si pupillarem pecuniam passus est esse otiosam, vel si in suos vsus eam conuertit, *vt dixi c. 2. n. 96.* At si supra interesse, a iure præfinitum, tutor etiam priuaretur decima, certe puniretur acrius, quam lex præfinit. & excederetur pœna legis, cum præstet eam remittere, & humanis rationibus mollire: promptiores enim oportet nos esse ad absoluendum, quam ad condemnandum. 38

Sed contra † videtur verius, immo tutor non decimabit fructus vel redditus, in quibus ex negligentia, vel dolo condemnatur; ita probatur efficaciter, *in l. quid autem, ff. de excus. tuto.* vbi Iurisconsultus inquit, quod tutor male administrans, amittit præmiũ sibi relictum pro administratione, etiamsi pupillus interesse cessationis receperit, quoniam contumacia eius, qui non gessit punienda est. Ecce nominatim videtur definiri, quod præmium administrationis non est præstandum tutori negligenti, etiamsi pupillus damnum cessationis recipiat & reciperet. 39

Præterea hæc † opinio suadetur, ex textu *in l. si plures, l. 2. in fine, ff. de administrat. tutor, & in l. §. fin. ff. de tutel. & ratio distrahen.* vbi probatur, quod si vnus ex pluribus tutoribus, ratione doli, vel culpæ, damnatur aliquam summam pupillo soluere in solidum, quod non potest petere a pupillo, iam facto maiore, vt sibi cedat actiones aduersus contutorem: 40

& subiicit Iurisconsultus aptissimam nostro tractatui rationem, *in d.l. si plures, la. 2. in fi.* his verbis: *Cum n. propria cuiusq; contumacia puniatur, qua fronte poterit hoc desiderari.* His verbis respondendum tutori, petenti decimam fructuum, quos ex culpa vel dolo cogitur soluere. Cum soluas ex negligentia anni cessatione, vel dolo a pupillaris pecuniae conte ctatione qua fronte peti decimam, quae datur in praemium industriae & laboris?

Rursus vrget efficaciter, ipsum decretum Iureconsulti in *d.l. si plure. & in d. §. plane*: cum enim tutor damnatur ex cessatione in solidum, non possit petere a pupillo, vt saltem sibi cedat actiones aduersus contutorem, quatenus non poterit petere ab ipso pupillo, iam facto maiore, vt sibi pecuniam propriam ipsius pupillus praestet, dando decimam. Non cedit ius aduersus contutorem, & cedet vt ita dicam) aduersus se ipsum? Item cum non cedat ei actionem, vt a contutore partem rei recuperet diuisa scilicet summa quanto minus ipsemet pupillus tenebitur de suo aliquid soluere.

41 Deinde, quod † ad dolosum tutorem attinet, vrget *l. qui dum decedens, ff. de admin. tut.* vbi ex eius decreto notant Dynus, Iacobus Arena, Bart & Bal. quod si tutor legetur quantitas, in quam ratione malae administrationis fuerit condemnatus, certe si talis tutor dolose gerat nihil consequitur ratione legatis quod intellige ... *dixi cap. 2. nu. 160. & supra nu. 5.* Cum ergo tutor habens expressam voluntatem testatoris vt percipiat summam in qua ratione malae administrationis fuerit condemnatus) nihil percipiat, si dolose gerat, quanto minus hic, ex condemnatione ratione doli, habebit fructum aduersus domini voluntatem.

His accedit, quod supra probaui, *num. 1 cum seq.* quod male vel negligenter tutori, non est danda decima: qualiter ... hoc verum esset, si ei damus decimam ex fructibus, in quib. condemnatur. Neq; enim bene consultum esset pupillo, si ei daretur ista electio; amitte interesse quod tibi debet tutor, vel solue ei decimam, ex ipso interesse (alteri,) quomodo potest verum esse hoc axioma: malus tutor non debet habere decimam: & illud; decimam habere debet ... b. quo soluit, quia malus fuit. Nam solutio fructuum, est reddere pupillo res propnas, at non dare decimam est punire tutoris negligentiam, vel contumaciam, vel dolum. Itaque qui dixerit, decimam dandam ex fructibus in quos condemnatur, ... aduersus opinionem tot argumentis comprobatam, quod malus tutor non debet habere decimam.

42 Praeterea, ratio, quare tutori datur decima, est labor in tutela susceptus, vt hic expresse dicitur, & docui *cap. 2. nu. 1 cum sequentib.* condemnatio autem fit propter negligentiam: quomodo aut ex tam diuersis fontibus idem procedet effectus, cum negligentia & neglectus, res sint omnino pugnantes: ergo ... quos ... dat ... non debetur praemium, quod datur propter diligentiam.

Postremo ... probatur, quoniam si ... talibus fructibus tutor ... deduceret decimam, ... aretur ex re pupilli plus ... in decimam ... sdispo... neq; enim ... pupilli ei licet ... quam ... Subiiciam exemplum, quo ..., pupilli aureos ... in suos vsus conuertit, & ... tur quotannis aureos centum, vel ... cogitur pupillus maior ... dum lucrum cessans ex ... tutor soluere septuaginta aureos quotannis, ... cit, deducenda est decima, ex summa in quam condemnatur ... decimam, haber ... etiam supra eam ... vsurarum, hoc est, ... quod lucrabatur cum ... aureis, vel ... aureis, quos sibi reddebant mille aurei, quos in vsus suos conuertit.

43 Vltimo, ne scrupulosi de nihilo ... tragoediam, & in media luce super situ nis fumo caligent, anxio animo reputantes, fructus a tutore solutos, succedere in locum eorum, qui non ... tutore colligerentur: illud adiicere visum est, decimam non dari tutori, quia lucrum cessans & damnum emergens soluit pupillo, sed quia tutelam administrauit: quod euidentissime probatur, quoniam de iure ciuili, tutor resarcire tenetur damnum obueniens, vel lucrum cessans pupillo, attamen neque decimam, neque omnino vllam rem capere potest, ex te pupilli, *vt docui c.* Non ergo est bonum argumentum, soluit fructus, ergo deducat decimam ex eis non enim decima datur, quia refundit fructus sed quia sedulo, & bona fide administrat. Ponitur dicetur bonus tutor, qui nihil abstulit, quam qui ablata restituit. Restitue ablata, vel sua culpa amissa, vel crimen fatetur, vel negligentiam.

44 Neq; hanc † sententiam, magnopere labefactant ex aduerso prolata. Primo, quoniam ... fructus succedant in locum eorum, quos res pupillaris reddidisset, tamen deficit labor & industria tutoris, circa eos, & sic deficit ratio legis: non enim decima datur tutori, quia reddit fructus, sed quia rem pupillarem administrauit, *vt supra dixi*, si ergo male administrauit, & ea ratione damnatur, non percipiet fructus, nam decima in praemium ... rationis, & laboris datur, non in praemium ..., & non gerenti, non est danda decima, *vt dixi cap. 11.*

45 Secundo † non obstat quod reddendo fructus, videtur purgare delictum & quod si amittat decimam, punitur supra meritum. Responde, quod reddere fructus non est poena: ... restitutio rei ..., & amissio decimae pro ... ex dolo, vel cessatione, & ea sola poena est. si forte poena ... poterit, non auferre, quod neq; tuum est, neq; tuae virtuti vel diligentiae debetur.

Tertio non obstat, quod soluit vsuras, & rem cum fructibus, & quod lex taxat ..., neque expedit augere poenam legis. Responde, quod restituere rem cum vsuris, non est poena, sed rei restitutio nam forte ipse cum pecunia pupilli plus lucri fecit. Deinde vt dixi, decima non datur quia restituit rem, sed quia administrat: Quod ... cessat, aequissimum est, vt amittat decimam, nam ... cessat ratio legis. Neque quisquam, cum ... sit omnino ... pudens petet decimam, si vel dolo ... vel ... gens ... Quod ... ratione, ... dono ... celn... debitur ... quia ... fructibus ... debetur, si alien ... quod beneficium ... pupillo. si prop ... Sed de his iam satis.

46 Finem faciam, si prius illud addidero, non sufficere generaliter, tutorem posse remoueri, ad hoc vt amittat decimam, ... dolo ... vel ... possit. De iure n. tutor inimic' remoue ...

l. 3. §. *si tutor. ff. de suspe. tutor.* tamen si neque pupillum, neque eius res læsit, non amittet decimam. Sic tutor pauper, remoueri potest, *l. postulante, C. de susp. tuto.* tamen nemo cordatus ei negabit decimam, quod remoueri potuerit. Ad æstimandum enim, quantum salarium, & pro quanto tempore, amittat malus administrator, inspicitur quantum læserit: *vt dixi num. 33.*

47 Ex quibus † autem caussis, tutor remoueri possit, relinquitur arbitrio iudicis, *vt late Corne. cons. 148. litera R. lib. 1. Gozadin. cons. 17. num. 2. & 7. Bart. in l. tutor qui repertorium, ff. de adminis. tuto.* &, an mater, vel pater possit remoueri, vel cognati, an vero eis adiungendus curator, vide Dynum, Bart. & Alber. *in l. si tutor, ff. de susp. tuto. vbi est textus, l. 1. §. ostendimus, quæ videtur contraria, ff. eod. titul. glos. in l. fin. in fine, C. arbit. tutela, Bartol. in l. tutor, qui repertorium, ff. de adminis. tuto.* Et de matre vide Curt. senio. *cons. 65. col. 15. versic. modo ex istis colligitur: late Corn. consil. 175 incip. licet in præsenti consultatione, lib. 3. Gozadin. cons. 17. colum. 1. & finali, ad finem, Bart. cons. 3. incip. ante testamentum.*

48 Tutor † autem præsumitur esse in dolo, si rem pupillarem in suos vsus conuertit, & dicitur prædo, *vt notat Angel. in l. Pomponius, §. ex facto, per illum textum, ff. de acquirend. possess. Socin. consil. 159. incip. in præsenti consultatione, lib. 2.* Item dicitur esse in dolo, si inuentarium non confecit, *l. tutor qui repertorium, in princ. ff. de admin. tuto. & dixi c. 2. n. 53.* Item si codicem rationum non fecit, *l. si procurator, § dolo, & l. dolum, ff. manda. l. dolo, ff. ad leg. Falcid. Bart. in l. tutor qui repertorium, ff. de adminis. tuto. Anchar. consil. 317. Bart. in l. vbi exigitur, § dolo, ff. de edend. Gozadin. cons. 17. num. 12. l. excellentia, C. de erogatione militar. annonæ, lib. 12.* vbi nominati & constituti, ad scribendum redditus publicos, puniuntur, si non recte scripserint, quæ peruenerint ad manus suas; quam rem late tradidi *c. 2. prope finem.*

SVMMARIA.

1 *Curatori fœminæ luxuriosæ, an danda decima.*
2 *Mulieri luxuriosa, an danda decima, & 4. & 7. & 8. cum sequent.*
3 *Mulier cui ex luxuria curator datur, an testari possit, & nu. 11.*
5 *Mulier prisco Iure Romano, nihil absq; curatore facere poterat.*
10 *Prodigalitas fœminæ non probatur, ex eo solo quod probetur esse luxuriosa, licet præsumatur.*
12 *Viro luxurioso nunquam ex sola luxuria dandus curator.*
14 *Fœmina nupta non dandus curator, etiamsi luxuriosa & prodiga sit.*

CAP. XIV. *An tutori fœmina luxuriose viuentis, sit danda decima.*

1 EST dubium cum primis elegans, *an tutori fœminæ luxuriosæ sit danda decima?* Videtur omnino danda, lex enim de tutore & curatore loquitur, & ad curatorem furiosi & prodigi extendi
2 debet, *vt docuic. 3.* Mulieri † autem luxuriosæ curator dari potest, & interdici bonorum administratio, *l. & mulieri, ff. de cura. furios.* Inquit lex: *Et mulieri quæ luxuriose viuit, bonis interdici potest.* Et quod mulieri luxuriosæ possit curator dari, notat ibi Raph. Comens. Bald. *in l. ea lege num. 20. C. de condi. ob caus. & in cap. cum decorem, de ætat. & quali. Thomas Ferrar. cautela 6. Lupus, in cap. per vestras, §. 21. versic. a ide etiam quod ista leges, num. 23. de don. at. inter vir. & vxor. Specu. tit. de actore, §. 1. nu. 12. Segura in l. Imperator, ad finem, ff. ad Trebel. Alber. & Rapha. Comen. in l. in cui bonis, ff. de verbor. obligat. vbi Rip. num. 16. Berot. q. 122. num. 1. ad finem. Boertus consil. 1. incip. si quis, col. penult. Antonius Gomez, l. 14. Tauri, nu. 14. Barba. Felin. & Decius, in cap. pastoralis, de iudici. Gomez. Arias in l. 13. Tauri, col. 1. Tiraquel. l. connubiali 9. num. 91.* licet aliquantum dubius, *Feruand. Loazes, in repetitione tituli de iust. & iure, col. 7. Salyc. in l. 1. col 1. versic. quæritur glos. quod de luxurioso. C. de cura furio* & est communis, *auctor Pinel. in l. 4. C de bonis mater. nu. 24* vbi asserit, hunc esse communem intellectum dictæ *l. & mulieri, ff. de cura. furio.* Cum ergo hæc lex de tutoribus & curatoribus loquatur, & ad curatorem prodigi extendatur, videtur etiam extendenda ad mulierem, cui propter luxuriam interdicitur bonis, & curator datur.

3 His † congruit ratio. Quo enim is, cui curator datur, minorem habet potestatem, eo maior est potestas ipsius curatoris. Mulier autem luxuriosa, cui ex luxuria tutor datur, adeo cohibetur & astringitur, vt neq; testamentum facere possit, sicut in prodigo definitum exstat. Ideo nonnulli e nostris, qui decipulis & astutis cautionibus prauum per se hominum genus impiè armatum, aditionem legitimos heredes meretricis, vt si velint omnino corradere eius rem, petant a iudice, vt ei det curatorem tanquam luxuriosæ. Exinde enim non poterit testari: *iuxta l. is cui, ff. de testam. ita Ferrar. cautela. 6. & ante eum Bald. in l. 1. C. de condict. ob turpem caus. Deci. l. 1. nu. 6. C. de re iudica. Alber. in l si quæramus, ff. de testa. Segur. in l. Imperator, ff. ad Trebel. prope fin* quod est maxime notandum, quoniam adolescens habens curatorem, testari potest, neq; adeo constringitur, nihilominus tamen eius curator aufert decimam, *vt dixi c. 3.* Cum ergo hic curator sit, & omnia curet (non enim mulier, vel testamentũ facere potest) sequitur quod conueniunt verba huius legis, quæ ad curatores extenditur, & eius ratio, scilicet labor, neque is vulgaris, sed omnino conformis legi, scilicet labor tutoris.

4 Ex † aduerso (ne lectorem circumducam) vrget, quod plures potioris eruditionis viri, censent fœminæ luxuriosæ non posse dari curatorem, quoniam hoc iure non cauetur; ita ante omnes Aret. *in l. is cui bonis, ad fi. num. ff. de verb. obligat. vbi Rip. a nu. 17. Antonius Augustinus Hispanus, erudit a diligenti et latissimus, lib. 4. emendationum, cap. 15. Iodocus, de patrocinijs pupillorum, & sentit Tiraq. lege connubiali 9. num. 91. ad finem,* vbi dicit prope finem, quod *l. & mulieri,* forte de hac nostra luxuria non intelligitur. Et nouissime Pinel. vir optimus, virtutis amator insignis, ab exacta diligentia, multaque & accurata lectione, & grauitate iudicii, omnia ar.ctius excutienti, exaggerata laude dignus, *in l. fin. C. de bonis maternis, num. 22.* Et ante omnes ita sensit *gl. in d. l. & mulieri,* in secunda expositione. Mouentur, quoniam iuxta proprietatem Romani sermonis, qua nostri Iureconsulti maxime valuerunt, luxuria non libidinem, sed profusionem sonat, quæ opponitur parsimoniæ, vt liquet ex Cicerone, *officiorum 1.* Et ex Suetonio, *in Vespasiano,* dũ ait: *Libido atq; luxuria coercente nullo inualuerat: Auctor Senatui fuit decernendi, vt quasi alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Neve filiorum familias fœneratoribus.*

exigendi crediti ius esset. Ex quibus verbis liquet luxuriam non libidinem, sed profusionem significare. Rursus Liuius, decadis 3. lib. 3. ait: *Prona semper ciuitas in luxuriam, nullus sumtibus modus erat.* Quare videtur *l. & mulieri* intelligendam, de fœmina prodiga, non de indulgente libidini.

5 Quid verius? Equidem † communis opinio fulciri potest, quoniam apud gentes prudentiæ nomine celebres, præcipue apud Romanos, sufficiebat esse fœminam, vt ei tutor daretur, etiamsi libidinosa non esset; vt indicat Cice. in oratione pro Flacco, dum ait: *Quod mulier sine tutore auctore promiserit deberi, non est aditus ad huiusmodi res.* Et paulo post: *Ipse nunquam auderet iudicare, deberi viro dotem, quam mulier nullo auctore dixisset.* Rursus in oratione pro Murena: *Mulieres omnes* (inquit) *propter infirmitatem consilii, maiores, in tutorum potestate esse voluerunt* Et alium Ciceronis locum profert & explicat, Alciatus Parergon *lib. 9. cap. 19.* Sic Boenus *lib. 2. in Topica Ciceronis*, inquit: *Mulieres antiquo iure tutela perpetua continebat.* Et Cato Censorius, apud Liuium. *lib 4.* belli Macedonici. *Maiores* (inquit) *nostri, ne priuatam quidem rem agere fœminas sine auctore voluerunt.* Idem indicat Liuius, *lib. 39.* cum scribit: *Fescenna libertina, quia Bacchanalium indicium fecerat, Senatusconsulto concessum, vt sibi tutoris optio esset.* Quod apud Græcos etiam obseruatum, scribit Cicero: his verbis, in oratione pro Flacco: *Emtiones falsas, prædiorum præscriptiones cum mulierculis, aperta circumscriptione fecisti, tutor his rebus Græcorum legibus adscribendus fuit.* Sexus enim fœmineus, fragilis ac mobilis est, si suo relinquatur arbitrio, vt inquit Diuus Hieronymus ad Eustochium, *capite 16.* Ideo per omnem fere Italiam, fœminis nihil licet agere absque consensu Mundualdi, vel propinquorum, *auctore Angel. consil. 191 incip. super puncto videtur: post principium.* Quod si apud Romanos, Ciceronis seculo, mulier etiam nō libidini indulgens, tutorem accipiebat, quid mirandum, si reiecta ea generali dispositione, id solum est receptum, vt fœminę libidini debitæ, bonis interdici & curator dari posset.

6 Præterea communis † opinio confirmatur, quoniam licet apud probatos latinæ linguæ auctores, luxuria, non libidinem, sed profusionem sonet, tamen luxuriosa præsertim fœmina, nescio, an profusam, & prodigam significet: potius enim videtur ad libidinem referendum, & *l. & mulieri*, luxuriosa dicit. Deinde fœmina, magis obnoxia est libidini, quam prodigalitati, quare probabilius videtur, Iureconsultum, malo magis vsitato, occurrere voluisse. Est enim auarissimum genus mulierum, idemque libidini maxime obnoxium, & ea quæ frequentius accidunt, Iureconsulti magis curarunt, *l. nam ad ea, ff. de legi.*

7 Equidem, vt † hac in re, meum interponam iudicium, mihi probabilius, & legis verbis magis consonum videtur, vt distinctione tota hæc res componatur. Aut enim mulier libidini indulget, non tamen sua profundit, & nullo modo ei dari potest curator, nisi forte morum. Curator enim datur, vt curet res periculo expositas propter inhabilitatem eius. cui curator datur. qui res suas curare nō potest. At si meretrix, sua sedulo curat, sedulo seruat, cui rei, in quem vsum, dandus est curator? quod ad res quidem attinet? Meretrices, vt plurimum sagacitate mentis valent, &, vt sæpius decipiunt & decipiuntur, vsu & dolore humanam prudentiam didicere: præsertim quod assidue cōuiuunt viris, qui prudentiæ robore magis valent. Deinde semper ingenii aciē exacuūt, quo fucis & cuniculis, artibus (scilicet) insidiosis aliquid rapiant. Quid huic oportet dari curatorem? qui rem curet, præsertim decimatam. Dandus fortasse esset pius aliquis senex sacerdos, qui mores prolapsos curaret, & sacris confessionibus, adhortationibus, & reliquis Christianę disciplinæ sanctis remediis, ad sanitatem corruptos mores adduceret. Huic autem sacro viro, quid cū decima? mores enim curat, vt Episcopi & sacerdotes facere tenentur: res ad eius curam nō spectat: in tuto enim est apud dominam, raro ineptam ad rem seruandam, nisi, quod vt plurimum tenuis est.

Si tamen † fœmina, nō solum indulgeret libidini, 8
& luxuriosa esset, sed etiā luxuriose viueret (hoc est) sua profunderet, & tunc optimo iure danda eius curatori decima, & hic (nisi me fallit animus) est germanus sensus *dictæ l. & mulieri.* Non enim inquit lex, fœminæ luxuriosæ interdici bonis, sed fœminæ luxuriose viuenti. Aliud enim est luxuriosam esse, aliud luxuriose viuere Sicuti aliud est, illustrem esse, aliud illustris vitæ splendore florere. Hic enim, vita, & viuere, ad splendidi sumtus, humanæ vitæ totas actiones, refertur, non ad vnum, vel alium actum. Sic si dicimus. Sempronia luxuriosa est, indulgere libidini significamus. At illud, Sempronia viuit luxuriose, vel vitam agit luxuriosam, tractum successiuum, vt nostri dicunt significamus. Denique, hoc verbum *viuit*, ad sumtuosum vel sordidum viuendi modum refertur, Et ita omnes probati auctores vsurpant, & hæc est propria vis verbi, sicuti liquet manifeste ex illo versiculo e Græco translato, a doctissimo viro: *Sic sumtuose viuit, is qui nihil habet.* Vbi *viuit*, ad victum, & ad domus disciplinam refertur. Ergo illa verba legis, *Mulieri viuenti luxuriose*, non de luxuriosa, sed de luxuriose viuente, intelligenda sunt. Ideo autem, fœminæ luxuriosæ meminit lex, quoniam libidini indulgens, fere semper in cultu corporis sumtuosa est, indulget gulæ, ne frigeat Venus, conuiuatur splendide, præsertim cum sodalibus, multisque culta mundiciis (quod cum ad corporis cultum attinet) seueris prodiga videri potest. Vnde Felin. *in capit. pastoralis, colum. 3. de iudi.* scribit, quod luxuriosa necessario etiam est prodiga, & quod non admittitur probatio in contrarium, *citat d. l. & mulieri.*

In summa, † luxuriosæ neq; curator datur, neq; 9
tutor: tamen luxuriose viuenti, hoc est, profuse & fœde sua prodigenti, dandus curator, isque decimam deducet. Non ergo datur curator ratione libidinis, sed ratione prodigalitatis, quamuis prodiga non absurde præsumi potest, quæ libidini seruit. Quamuis enim fœminæum genus sit auarum, tamen in cultu corporis est profusissimum, dum pigmenta, vestes, mundusq; parantur, ac tener quispiam adolescens coemitur, iuxta illud Iuuenalis Satyra, 7. *Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum.* Sic Apuleius, *libro nono Metamorphos.* auaritiam, prodigalitatemque esse in fœmina inhonesta, significat, quod, scilicet, aliena appent, sua profundit. *In rapinis* (inquit) *turpibus auara, in sumtibus fœdis profusa.*

Quamuis † tamen fœmina luxuriosa, præsume- 10
tur,

[illegible] prodiga, non admitto, quod [illegible] n. docet *in di-* *cto capit. pa* [illegible]*, col. 3.* quod [illegible] non admitta- tur [illegible] [illegible], est enim plusquam [illegible] sum, & longe [illegible], ne [illegible] prol[illegible]: nam *l. & m* [illegible] [illegible] loquitur de [illegible] no[illegible], sed de [illegible] vt dictum [illegible] & ide[illegible] *l. & mulier*, non [illegible] bo[illegible] dicendum, sed posse [illegible], ex qualitate scilicet [illegible], [illegible] luxurio [illegible].

11 [illegible], falsam esse opinionem Bal. [illegible] Deci & a[illegible], [illegible]entium, post legitimum [illegible] [illegible] here[illegible], [illegible] bonis [illegible], & [illegible], & quod [illegible] & quod [illegible] non p[illegible] id enim ve[illegible], in luxum [illegible] hoc est [illegible] prodi- ge[illegible], non [illegible] in luxu[illegible], qua [illegible] pe tenaci[illegible], & petaci[illegible] bus rapit aliena. Equidem, si testamen[illegible] fœ- minæ inh[illegible] d[illegible]egaretur, quo redeat a[illegible] [illegible]dam mentem, p[illegible]anda esset talis quæpiam lex, sed nulla est, quæ iubeat dari curatorem bonis [illegible] minæ, tantum quod luxurio[illegible]. Et [illegible] Do- ctorum, & [illegible] in [illegible] cula bene [illegible] republi[illegible] [illegible] [illegible] prorsus talium iudic[illegible] debe[illegible] curatorem, bonisque inte[illegible] [illegible] ideo [illegible] cautel[illegible] pru- denter Pi[illegible] *l. 4. n. 21.* [illegible] [illegible], quod in te[illegible] [illegible] di[illegible] pon[illegible] [illegible] saluti anim[illegible] priuan[illegible] te testand[illegible] [illegible]. E[illegible] nun- quã [illegible] neque [illegible] fœminæ [illegible] bonis, quod [illegible] [illegible] humani ingenii [illegible] iudicium [illegible] quos hæc perinique nunquam adnuisse, verisimile est.

12 Qu[illegible] tamen pluri[illegible]s vetus [illegible] placet, neque [illegible] veteris inscitiæ patroni, illud addere [illegible] quod viro libidinoso nunquã [illegible] tione libr[illegible] est [illegible] dicenda bonorum admini- st[illegible]o. q[illegible] in fœmin[illegible] id p[illegible] adm[illegible]. Ita not[illegible] *dicto cap pastoralis. col 3. de iu[illegible] Bar- ba l [illegible] cui bonis. [illegible] l. 2 & 3. ff. de verbor. obligatio. [illegible] in capit. per vestr.* [illegible]*, §. 21. col. penult. versiculo, adde et- iam quod ista leges, de donatio[illegible]. inter virum & vxorem, Loazes, in re[illegible] titulo, de [illegible] & iure, col. 7. Sa- lyc. l. 1. col.* [illegible] *versicul.* [illegible] *quæro, gloss. Cod. de curato. furio- so. Specul. titulo de actore. § 1. num 12.* [illegible] *Raphael Comens. & Are*[illegible] *in d. l.* [illegible] *cui bonis, ad finem, Boerius,* [illegible] *consuetudines* [illegible] *Antonius, l. 14. Tauri. num. 14. Arius, l. 13. Tauri. colum. 1. Pinel. l. 4. numer. 23 Cod. de bonis matern. Tira*[illegible] *l. connubiali 9 num. 91.*

13 Neque obstat, quod † contra sentiunt Bal. *in l. ea lege, num. 20 C. de condict. ob caus.* [illegible] *cui bonis, numer. 18 Segura in l. Imperator, ad* [illegible]*, ad Trebel.* mou[illegible], [illegible] propo[illegible]ne, [illegible] *dict. l. mulier*, qua- [illegible] [illegible], vt non [illegible] m[illegible]culo luxu- rio[illegible] sed et[illegible] fœminæ curato[illegible]etur. Nam, vt ex superioribus apparet, ne[illegible] [illegible]næ dandus est cu[illegible] [illegible] quod luxurios[illegible] [illegible] sit prodiga. Et esto [illegible] quæreretur [illegible] exten- dend[illegible] qui[illegible] [illegible] effectu libid[illegible] ideo [illegible] at præ- posit[illegible] propo[illegible], n[illegible] fu- rioso. & [illegible], & [illegible] præcedentes leges c[illegible]rahit, verum [illegible] luxuriose vi- uenti, curatorem dari [illegible]. Op[illegible]ebat enim præ-

cipi de fœmin[illegible], q[illegible] *l. 1 ff.* [illegible], solum [illegible]ceeperat le[illegible] [illegible] cum fœ- nume[illegible] genus [illegible] [illegible] cipi de [illegible] [illegible], quo[illegible] [illegible], [illegible] fœde pr[illegible].

14 [illegible] addere[illegible], que[illegible] etsi [illegible] luxurios[illegible] [illegible] [illegible] dandu[illegible] [illegible] nupta, *vt* [illegible] *at Ioannes A*[illegible] *quæ*[illegible] *in loco* [illegible] *num* [illegible] se[illegible] B[illegible]ba. Fel[illegible] Deciu[illegible], *in capit.* [illegible] [illegible] *l.* [illegible] *cui bonis, numer. 2* [illegible] [illegible] pros[illegible] [illegible] apud nos [illegible] [illegible] *Tauri* [illegible] hæc [illegible] de ad [illegible] simulare, exprobrare [illegible] *a l.* [illegible] *l. si vxor. § Diuus* [illegible] tione [illegible] prodi[illegible] [illegible] dum cum [illegible] Re[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] non potest du[illegible] honeste viuat, *vt dix*[illegible] [illegible].

SVMMARIA

1 *Tutores si [illegible] sint, an vnusquisque [illegible] debeat so- lidam decimam, & nu 3.*

2 *Tutoris officium [illegible] in solidum, a[illegible] quemlibet ex tutoribus. & n*[illegible] *& 1*

3 *Pronotheta quicunque distribuit actum, vnicuique in so- lidum.*

4 *Duo simul in*[illegible] *edientes ar*[illegible] *consequ*[illegible] *vnus- quisque in solidum præmium, propositum* [illegible] *arcem.*

6 *Tutela non potest administrari a duobus* [illegible]*dum, quoad executionem.*

7 *Duo simul capientes vexillum, debent diuidere inter se præmium, propositum capienti vexillum.*

8 *Distributiuum non dist*[illegible] *actum* [illegible] *verbis in* [illegible] *distribuit actum secundo.*

9 *Pluribus electis ad officium quod habebat vnus, solum deb*[illegible] *salarium, quod vnus habebat.*

11 *Decima quando & quomodo* [illegible] *inter* [illegible] *tutores & quid, si* [illegible] *&* [illegible] [illegible] *administrationem & vide n*[illegible] *2.13. & 4.*

16 *Tutor rerum Hispal*[illegible] *an possit exigere a debente,* [illegible] *bonorum* [illegible]*torum apu*[illegible] *contant.*

17 *Tutor rerum* [illegible] *decimam partis bonorum, etiamsi ex bello fugiat. Segouiam, vbi alius est tutor.*

18 *Conditio, vt vnus tutor non administret sine alio, an valeat & an vnus possit cogere alium diuidere tu- telam.*

CAP. XV. *An, si p*[illegible] *tores, possit vnusquisque* [illegible] *cimam.*

NOLLEM hanc quæstionem cuiquam vide- [illegible] Pupillus habet p[illegible] tutore ad [illegible] [illegible], nu[illegible] facta [illegible] diuisione, quæro an decim[illegible] vnusquisque po[illegible] deducere so- lidam an vero vnam solam de[illegible], inter omnes diuidendam: 1

Mouet † quæstionem quod [illegible] 2

in solidum, apud quemlibet ex tutoribus, & vnusquisque est in solidum tutor, *l. fin. C. de aucto. praest. vbi ita docet Bal. Bart. & Iacobus Arena, in l. & si plurib. ff. de auct. tut. Bart. Paul. & Angel. in l. quod si forte, §. sunt quidam, ff. de solut. Alber. in l. & si pluribus, ff. de aucto. tuto. Abb. in cap. ad probandum, col. fi. de re iudi. Paul. in l. qui proprio, §. si duobus, ff. de procur. Bart. in l. decreto, §. 1. per textum ibi, ff. de admin. tuto. & in l. inter tutores, col. 2. ff. eo. tit. Bal. in l. 2 C. si vnus ex plurib. tuto. Paul. in l. cum ipse, Cod. de contrahend. emt. Abb. in l. cum ficus, de eo qui mitti in posse. caus. rei seru. & in cap. prudentiam, num. 4. de offic. deleg.* Cum ergo vnusquisq; tutor sit in solidum, videtur, quod vnusquisq; habere debet solidam decimam. Rursus probatur, quoniam omnes tenentur in solidum de periculo tutelae, *l. si plures, la. 2. ff. de admin. tuto. latissime Dd. in l. 1. C. de transact. & in locis supracitatis.*

3 Praeterea † probatur ex verbis huius legis ibi: *Quienquier que los tuuiere, tome para si el diezmo.* Nota illud pronomen *Quienquier*, quod aequipollet verbo latino *Quicunq;*. De natura aût huius pronominis est, distribuere actum, vnicuiq; in solidum, *vt in l. si pluribus, vbi Bar. & Dd. ff. de legat. 2. & in l. qui liberis, § haec verba, ff. de vulgar. & pupil. docent prolixe Bart. Paul. Angel. & Imol. in l. hoc articulo, ff. de hered. instituen.* & est communis opinio *secundum Alex. Pau. & Ias. num. 2. in l. si quis in fundi, § si quis heredes, ff. de lega. 1. Zas. in l. qui filiabus, ff. eod. tit.*

4 Hinc † scribit pte Bal. *in prooemio Digestorum, § discipuli, col. 2.* quod stante statuto, vt quicunq; primo perrupterit in arcê, lucretur centû, q si duo simul ingressi sunt, q vnicuiq; sunt praestanda solida centû, quoniam pronomen *Quicunq;* distribuit actû in solidum. Cum ergo verbum *Quienquier*, aequipolleat latino pronomini *Quicunq;*, videtur, q vnusquisq; tutor debet habere decimam, praesertim stante regula, *Quod distributiuum, distribuens actum primi verbi in solidum, distribuit etiam in solidum actum secundi.* Ex quo inferri videtur, quod cum vnusquisq; tutor sit in solidum, decima etiam debeat dari in solidum.

5 Sed † contraria sententia verior videtur. Primo ex verbis legis, ibi: *Los parientes mas propinquos, reciban a ellos, y a todos sus bienes.* Et paulo post, inquit: *Y quienquier que los tenga, tome para si el diezmo.* Nota, illa verba pluralis numeri, *los parientes*, & tamen dicit lex, eos capere decimam in numero singulari, ergo non decimabunt bis rem pupillarem, sed tantum semel.

Sed quoniam obiiciêt quispiam, verbum *Quienquier*, distribuere decimam in solidum, alia proferâ.

6 Probatur † igitur haec opinio, quoniam decima praestatur ratione administrationis. Manifestum autem est, quod si plures simul gerunt, non potest vnusquisque subire solidum & integrum laborem. Non enim emtiones, locationes, exactiones, caeterique contractus, ab vno initi, possunt iterum iniri, & celebrari ab alio. Iniri scilicet denuo pacta, conuenire iterum de pretio, ire & redire, auctoritatem nouiter interponere, nouaq; instrumenta conficere, debitaque iam exacta, vel soluta, iterum exigere, vel soluere, est impossibile: esset enim insaniae genus, pupillari rei perniciosum, *vt in l. qui bis idem, de v. r. et obli. et. notat Bald. in l. si plures, numero 10. Cod. de condition. inser.* Quinimo plurima sunt, quae simul & eodem tempore non possunt fieri a duobus tutoribus, *vti docent Bartol. & Albert. in l.* *decreto, per textum ibi. ff. de administration. tuto.* Cum ergo decima detur, propter laborem administrationis totius tutelae, & si duo gerant, non potest vnusquisq; obire per omnia laborem totius tutelae, sequitur, quod dare duas decimas ex vna tutela, esset aduersus mentem legis, & quod esset summae iniquitatis, dare vnicuiq; solidam decimam. Praeterea probatur, quoniam habere duos tutores, esset maxime damnosum pupillo, cum bis decimaretur.

Confirmatur † haec opinio, ex traditione Bart. *in dict. l. hoc articulo, col. 3. ad fin. m*, vbi scribit, quod si quis promittat decem, capienti vexillum Florentinorum, & duo simul illud capiant, quod illa decem sunt diuidenda inter eos, non vero vnicuique solida decem tribuenda. Subiungit rationem, quoniam scilicet, vnus, capiendo vexillum, laborauit simul cum alio, neque vnus solus potuisset illud capere. Et eandem opinionem sequitur Bald. *in d. prooemio Digestorum, § discipuli, Paulus, in l. si quis in fundi, § si quis heredes, ff. de lega. 1. Alexand. & Iason. qui plures citant, in l. qui filiabus, §. 1. ff. eod. tit. Angel. & Imol. in d. l. hoc artic.* Ergo cum in nostro casu, impossibile sit, vt vnus tutor subeat solidum laborem administrationis, quoniam scilicet vnusquisq; aliquid agit, neque debet agere, quae iam ab alio acta sunt: sequitur quod inter eos decima est diuidenda, non vero vnicuiq; in solidum tribuenda. 7

Rursus † comprobatur, ex regula communi, quod si distributiuum non distribuit actum primi verbi in solidum, non distribuit etiam actum secundi. *Ita Bartol. Imol. & Angel. in l. hoc articulo, Paul. Alexand. Ias. & Zas. in l. qui filiab. § 1. ff. de leg. 1. & in l. si quis in fundi, § si quis heredes, ff. eo. tit.* At hoc pronomê *Quienquier*, positum in hac lege, actum primum, propter quem decima datur (scil. laborem) distribuit in solidum, quoad obligationem, non vero quoad executionê. Si n. plures rem pupillarem administramus, certe quod ego iam administraui, tu non potes administrare. Si ergo ipsa executio administrationis non potest esse apud vnûquemq; in solidum, certe non tribuet actum secundi vnicuique in solidum, scilicet perceptionem decimae. 8

Postremo probatur, auctoritate Bart. & Bal. *in l. binos, C. de aduoc. diuers. iudi.* vbi scribunt, quod † si ad officium, quod vnus solebat obire, exiguntur plures, quod tantum debent habere salarium, quod habebat vnus, & quod illud inter se debent aequaliter diuidere. Cum ergo vni tutori detur decima, & generaliter pro administratione vnius tutelae solum detur decima, sequitur, quod etiamsi dentur plures tutores, non debent habere duas decimas, sed vnam inter se aequaliter diuidendam, nisi in dispares portiones diuiserint inter se tutelam. 9

Non † obstant ex aduerso prolata. Non obstat, quod officium est apud vnumquemque in solidum, quoniam executio & administratio non potest esse apud vnumquemque in solidum, vt dictat sensus communis, & notat Bald. *in dicta l. si plures, num. 10. Codic. de condic. in. infer.* & decima datur ratione administrationis: non enim sufficit, tutorem esse, vt quis consequatur decimam, sed requiritur vt administret. Cum ergo decima detur ratione administrationis totius tutelae, certe qui non omnia administrat per se, vel per alium, nomine suo administrantem, non debet percipere solidam decimam. 10

Non

Non obstat pronomen *Quienquier*, positum in hac lege: nam licet de sua significatione, tribuat vnicuiq; rem in solidum, intelligitur, si actum primi verbi distribuit etiam in solidum, *vt notant Bart. Imol. & Aug. in dict. l. hoc articulo, Alex. & Zasius, in d. l. qui [illegible] habebit, §. 1.* Actum autem primi verbi nō distribuit in solidum, scilic administrare: Ergo neque secundum, scil. percipere decimam.

Deinde respondeo, quod hoc pronomen, *Quienquier*, non hic ponitur, vt actum vel rem in solidum capiat [illegible] habet tutor, sed cum supradictum sit, pupillos debere esse sub tutela consanguineorum & eis deficientibus sub tutela extraneorum, subiungit lex: *Y quienquier que los tuuiere, tome para si el diezmo.* Hoc est, siue sit extraneus, siue consanguineus: & hic est sensus germanus.

11 Ita † tamen decima diuidenda est inter plures tutores, si modo omnes gerant: si tamen vnus nolit gerere, & alter omnia gerat, certe ille cōsequetur solidam decimam, non vero pro parte non gerentis retinere poterit a pupillo; ita dictat æquitas, vt qui solidum laborē sustinet, solidū consequatur præmium, & in specie notat Capella Tholosana, *203. incip. item datis, etiam l. vna, § vbi autem, C. de cadu. tol. n. 1.* & ibi Aufrerius *in additione*, qui addit, quod si legatum relinquatur tutoribus rationem reddentibus, debitur in solidum reddentibus, non vero non reddentibus, vel heredi [illegible] tat Bald. *l. si plures, colum 5. C. de iud. inst[...]tu, & l. si ita fuerit, ff. de manum. testam.* quod dicit esse verum, etiamsi alter ex tutoribus remotus fuerit, [illegible] citat Bald. *in Auth hoc amplius, C. de fideicom. col. 1.* Neque obstat, quod notat Bart. per illum textum, *in l. 1. C. de leg. Cor[...] salarium, 2* scilicet, quod salarium legati, ob [illegible] in non implentis, non accrescit ei qui solus implet, quoniam ibi salarium non assignatur ad proportionem redditus alicuius rei; hic autem decima datur omnium fructuum: quare tutor qui omnia administrauit partem tutoris cessantis consequetur.

12 Notandum etiam, quod † tutor gerens per contutorem, debet auferre decimam, neq; videtur cessare, sed gerere, *vt in l. tres tutores, & ibi notat Alber. ff. de administration. tutor l. ita autem, §. gessisse, & ibi Bartol. & Alberic. ff. de administrat. tutor. facit, l. tres tutores, §. non solum, ff. de admin tutor.* vbi probatur, quod gerens per contutorem, cui commisit administrationem, videtur administrare, *l. si procuratorem. § si tutores, ff mandat notat Arce consi 66. col. 1 Bartol. l. Lucio, §. si iter, ff. de a qua quotid. & æstiua, Curt. senior, cons. 66 col. 14. in princ.*

13 Si † tamen nō tutor, sed iudex, committeret causa cognita, administrationem vni ex tutoribus, certe ille solus percipiet decimam, quoniam ipse solus administrare potest & ceteri censentur extranei, *l. tutores, ff de auctor. tu[...] & ibi Bart. & in l. fin. C. de auto. præst. & in l. quoties, §. [...] ff. de admin. tut. Bal. l. 3 § sed quod de tutore, ff. de iudic. solu.* vbi Paul *num. 6* [illegible] bit, quod tutor non administrans, non potest acquirere pupillo, *Bart. Bald. Ang. & Paul. in l. quod si forte, §. sunt quidam, ff. de solut. Bart. in l. pluribus, ff. de auctor. tutor* optimus textus *in l. 3. §. antundem, ff. de admin. tutor cum lege sequenti, l. 2. & ibi Doctores, C. de diuid. tutor. l. [...] C. de si vnus ex plurib. tut.*

14 Postremo † illud addendum, quod licet decima diuidi debeat inter gerentes, respiciendum, an inter se diuiserint administrationem; nam si diuiserunt, quisque eam soli in partem decimabit, qua [illegible] contigit in diuisione & quoad [illegible] cetera, [illegible] habetur extraneus, *l. tutores, ff. de auctor. tutor. l. [...] n. [...] de auctor præst. l. quotiens, § fin ff de admin tutor [illegible] quæro [illegible] de [illegible], vbi textus [illegible] ff. de admin. tut vbi ita docet Bart. idem Bart & Iacob. Aren in l. inter tutores, ff. eo tit. Alex. in l. fin. col. 1. ff. de iurisd. omn. iud.*

Si Bald. *in l. 2. C si vnus ex plurib. tut.* scribit, † quod 15 etiam [...] de iure, officium sit apud quemlibet ex tutoribus [...] in solidum, hoc non habet locum, quando tutela est diuisa. Deinde magis in specie facit, quod si aliquis habet bona in diuersis territoriis, quorum vnumquodq; habet Fiscum separatum, & committat delictum, propter quod bona vbiq; sunt cōfiscanda, certe vnusquisq; Fiscus, capiet bona quæ sunt in suo territorio, neq; petet quæ in alio territorio sunt: Ita docuit Bald *in l. ex facto proponebatur, ff. de hered. Instit. Chassan. in consuetud. Burgund. Rubr. 9 § 15. verb. & les heritages, num. 2.*

Præterea † illud addendum, quod si tutor cui 16 commissa est administratio rerum Hispalensium exigat redditus, a debente; respectu bonorum sitorum apud Segouiam, vbi alius est tutor, certe ipsemet tutor Hispalensis, redditus decimabit, non vero Segouiensis, quoniam res ad eius curam spectat, & ipse Hispali potest debitorem conuenire, *l. tutores, § heres, ff. de admin. tutor.*

Neque † illud omittendum, quod si boues, ex 17 bello, fugiant in Segouiensem regionem, certe Hispalensis, si ei cura gregis demandata sit, partus decimabit, *ita Bald. Alb. Paul. in l. huiusmodi, § legatum, ff. de leg. 1. Boerius, dec. 1, 13 [...] 54 col finali.*

An autem † valeat conditio, vt vnus non administret, sine alio: vide Bald. *con. 308. lib. 2.* Et an dans in 18 testamento alium tutorem, videatur remouisse primo nominatum, vide Alber *in l. etsi, C de testam. tutel. & ibi est textus, Ias. cons. 47. lib. 3.* Et an vnus tutor possit cogere alium diuidere administrationē, vide Bart. *l. si plures, § si non erit, ff de admin. tut.*

SVMMARIA.

1 *Curator bonis quando detur.*
2 *Curatori bonorum an danda decima, nu. 13.*
4 *Curator bonorum debet facere inuentarium, & quiuis alius administrator tenetur facere descriptionem bonorum [...] nu. 5.*
6 *Restituere post aliquod tempus obligati, tenentur facere inuentarium.*
7 *Curator bonorum tenetur iurare.*
8 *Curator bonorum debet satisdare.*
9 *Curator bonorum, & ventris, administrat ad similitudinem tutoris.*
10 *Curator bonorum, an præsentare possit ad beneficia, & habetur loco domini.*
12 *Curator bonorum, plura facere tenetur.*
14 *Curator bonorum, & curator adolescentis, valde differunt.*
15 *Curatori bonorum, sola videtur commissa rerum custodia.*
16 *Cura bonorum, non censetur onus, neq; excusat ab onere quarta tutelæ.*
17 *Curator bonorum, æquiparatur procuratori.*
18 *Curator bonorum ea facere potest quæ fieri possunt in bonis pupilli, tutorem non habentis.*
19 *Curator bonorum, & eius labor cito finitur.*
20 *Curatori bonorum, an dandum aliquod salarium.*

21 *Tutela [illegible], non datur aduersus curatorem bonorum.*
22 *Curator bonorum, solum tenetur de dolo, & culpa lata.*
23 *Curator bonorum, an detur inuitus.*
24 *Premium par labori.*
27 *Tutor posthumi, an lucretur decimam, & num. 28. cum sequentibus.*
29 *Pater non est administrator filii nondum nati.*
30 *Tutor datus ei qui est in ventre censetur curator ventris, & an posthumus, pro tempore que fuit in ventre, habeat priuilegium aduersus tutorem, num 37.*
39 *Curator bonorum, quando & quomodo, & quibus casibus dandus*
40 *Curator datus bonis minoris, an censeatur curator ipsius minoris, num 44.*
43 *Curator datus minori ad adeundam hereditatem, quomodo duret.*
44 *Tutela finitur captiuitate.*
46 *Curator minoris his verbis datus,* Deprecor te curam habere rerum, *non valet.*
47 *Curator datus bonis furiosi, non potest facere que curator furiosi.*
51 *Curator datus bonis minoris, quam potestatem habeat.*
52 *L. qui habet, ff. de tutel. quomodo intelligatur.*

CAP. XVI. *An curatori bonorum sit danda decima, & an tutori dato posthumo, debeatur decima, antequam posthumus nascatur.*

1 NVNC † tractemus, an curatori bonorum decima debeatur, sicut tutori & curatori adolescentis. Sopponendum autem, curatorem dari bonis captiui, de quo loquitur *l. 3. C. de captiuis, l. 1, in fine. ff. de muner. & honor.* Item, bonis defuncti, vel eius qui bonis cessit, *leg. si quis instituatur. ff. de hered institut.* Item bonis latitantis, *l. Fulcinius, ff. quib. ex caus. in possess. eat.* Item datur curator ventri, *l. si ventri, ff. de tutor. & curator. dat ab his l. 1. ff. de vent. in possess. mitten.* Rursus datur aliis personis, & caussis, quas statim explicabo.

2 Quid † ergo? debetur hic decimam? Ita quidem videtur. Primo, quoniam curator est, *vt per totum, ff. de cur. bon. dand.* curatoribus autem adolescentium decimam dandam, docui *cap. 3* Secundo tacit [illegible] *qui ne[illegible], ff de reb. eorum*, vbi disposita in curatore adolescentium extenduntur ad curatorem bonorum.

3 Tertio, ratio † propter quam tutori decima datur, est labor, vt in hac lege dicitur: curator autē bonorum plurimum laborat, & plurima obseruat, quæ tutores & curatores adolescentium facere tenentur.

4 Primo tenetur † conficere inuentarium, *gloss. in l. si vacantia, C. de bon. va. au. lib. 11. & ibi Angel. Odofred. in tr. de curat. bon. dand. numer. 64 & numer. 90 Iacobin. in l. si omnes, numer. 6. Cod si minor ab hered. se abstineat. & ibi Aretin. numer. 3. gloss. in l. de creationibus, Cod. de Episcop. aud. textus in l. 1. in fine, ff. de ventre inspic. l. 5. titul. 16. part. 6 l. 24 tit. 20. part. 2. Platea in l. si quando, column. 1. C. de bonis vacant. lib. 1.*

5 Nam etiam [illegible] † officium mere priuatum tenentur hæc [illegible] inuentarium: nam licet ad hoc non teneantur ex natura officii, tamen ad reddendam rationem, tenentur inuentarium, vel saltem descriptionem bonorum, facere. *l. in suprin. ff. de bon. auctor iud. possid. Bal. [illegible] bent sed [illegible] testator, in fine, Cod. ad leg. Falcid.* Et etiam [illegible] gendum quod [illegible] *consil. 137.* vbi docet quod omnis [illegible] bonorum [illegible] gestor, tenetur facere inuentarium, [illegible] *ser- nus, l. cum talis, in princ. ff. de condit. & [illegible] onst.* nam absque hoc non potest verificari, quid receperit, quod est præcipuum caput libri rationum, *vt per Gemin. cap. generali. col. 2. de [illegible] in 6. Molin. in consuetud. Paris. titul. 1. §. 6. verb. rendre, numer. 6.* Facit, *quæ dixi capit. 2. numer. 50.*

Item † qui tenetur restituere post aliquod tempus, debet inuentarium conficere, *vt est auctor Vitalis Camban. in tract. clausularum, pag 190. Guid. con. 242.* Ideo vsufructuarius tenetur inuentarium conficere, *l. 1. §. recte, ff. de vsufruct. quemad. caue Alexand. [illegible] 5. num. lib. 3 [illegible] in l. fin. § 1. de iure delib. [illegible] decis. 342. Bellon consil 54. num. 1. Pinellus l. 1. Cod. de bonis materni in 2. part. numer 22 scribit hæc Ferdinandus Vasquius, qui prudens Philippi Regis nomine, in concilio Tridentino, magna auctoritate legatus interfuit, in tractat. de success. creat lib. 1. § 6 num. 18.* 6

Deinde † tenetur iurare ad similitudinem tutoris, se omnia recte & diligenter administraturum, *vt in authent. quod nunc generale, [illegible] de curat. furios. [illegible] in titulo de cura. bonis dando, §. officium, column. 1 [illegible] titul. de curatore, Bald. in l. 2 [illegible] glossa. 1, [illegible] bon. dando, Platea l. si quando, col in. 2. Cod. de bon. vac. libr. 11.* 7

Tertio † tenetur satisdare, sicut tutores, *l. 3. [illegible] de capt. l. honor [illegible] curat. furios.* 8

Quarto † probatur, quoniam curator ventris æquiparatur curatori bonorum, *leg. inter bono [illegible] ff. de admin. tut.* curator autem ventris, eandem curam præstat, quam curatores adolescentium, & [illegible] similitudinem administrat: ita probat [illegible] firmus ad definitionem huius quæstionis, *in l. [illegible] §. item si periculum ff. de vent. in poss. mitten ibi: Ita igitur curam hoc officio administrabit, quo solent curatores atque tutores pupillorum* Præterea curator bonorum habet in loco domini [illegible] præsentare potest ad beneficia, cui datur bonis domini absentis, vel non apparentis. *teste Molin. [illegible] consuetud. Paris. tit. 1. §. 6. gloss. 4. verb. commissaires, col. 2. [illegible] hinc est.* 9 10

Quinto † hoc videtur efficaciter probari [illegible] *in l. 4. tit. 29. part. 2. ibi: E si estos probinç [illegible] derechos, falsedad fiziessen, non queriendo dar a los captiuos su derecho, o tomando mas para si de lo que deuiessen.* Nota verba vltima, ex quibus probatur, curatori dandam decimam. Nulla enim in parte, expressum est, quantum curatori bonorum dari debeat: lex autem Regia dicit. *Tomando mas para si de lo que deuiessen.* Ergo ad decima se refert, nam leges contentæ in hoc libro, cui *Forum* nomen est, antiquiores sunt, quam septem partitæ leges, præcipue hæc nostra, quæ inter Gothicorum leges reperitur, *vt docui, cap. 1.* 11

Sexto hæc opinio probatur quoniam curator captiui, plurima præstare tenetur, eiusque labor circa plu[illegible] versatur, *vt in d. l 4. tit. 29. part. 2.* cuius verba hic [illegible] ensanneche. *Otrosi, deuen fazer enderecar los heredamientos [illegible] fueren rezios, labrandolos, y alinandolos, porque cayan [illegible] pro sus duennos, e lo que al fuere mueble otrosi, [illegible] lo empecando, en tal manera, que se aprouechen [illegible] los cuydado, que yazen en captiuerio: e si de otra guisa [illegible] dolo, dexaren perder, no los aliñando, que deuen pechar otro tanto de lo suyo, quanto fuesse aquello, que por su culpa se perdiesse; e si de lo, que dende leuasse, no diesse cuenta derecha, deue pechar doblado el menoscabo, e de mas auer pena* 12

segun

ſegun fueſſe el fecho. Cum ergo curator bonorum, cura-
tor ſit, & curatoribus decima detur, & valde laboret,
in adminiſtratione ad ſimilitudinem tutoris, præſer-
tim quando eſt curator ventris, adſitq; lex Regia, quę
in ſpecie loqui videtur: non videtur æquum, curatori
bonorum denegare decimam.

13 Sed cõtraria ſententia verior † eſt, & omnino pro-
banda, ſcilic. vt curatori bonorum non detur deci-
ma. Moueor primo, quoniam hęc lex loquitur de tu-
tore vel curatore minoris, *vt docui c.3.* Curator autem
bonorum, fere ſemper datur maiori. Cũ autem hęc
lex ſit correctoria, oportet ea reſtringere, præſertim
deficientibus verbis legis, quæ cum non quadrent,
non eſt vtendum eius diſpoſitione, *l.4.§.totiens, ff. de
damno infecto.*

14 Secundo † moueor ex textu inſigni, *in l. inter bono-
rum, ff. de admin. tutor.* vbi Iuriſconſultus dicit: ma-
gnam eſſe differentiam, inter curatorem bonorum,
ſeu ventris, & inter curatorem pupilli, prodigi, & fu-
rioſi: quoniã primis ſola cuſtodia rerũ committitur,
ſecundis vero plena rerum adminiſtratio datur. Sed
præſtat ipſum audire Iuriſconſultũ, dicentẽ: *Inter bo-
norũ ventriſq; curatorem, & inter curatorẽ furioſi, itemque
prodigi, pupilli pupillæve, magna eſt differentia: quippe cum
iſtis plena rerum adminiſtratio, duobus autem ſuperioribus,
ſola cuſtodia, & rerum quæ deteriores facta ſunt, vẽditio cõ-
mittatur.* Nota magnam eſſe differentiam, inter cura-
torem bonorum, & curatorem pupilli. Cum autem
hæc lex loquatur in curatore pupilli, quis niſi ſit inſa-
nus, extendet eam, ad curatorem bonorum. Quis res
adeo diſpares, diſſimileſq; eadẽ definiet regula, præ-
ſertim cum hæc lex ſit correctoria. Secundo nota, ꝙ
Iuriſconſultus, nõ ſolũ dicit magnã eſſe differentiam
inter hos: ſed aſſignat qua in re differant: dicens, cu-
ratorem pupilli habere liberam adminiſtrationem:
curatorem autẽ bonorum, ſolam cuſtodiã. Cũ ergo
hæc lex det decimam tutori, propter adminiſtratio-
nẽ, & adminiſtratio tutoris multo plenior ſit, & obli-
gatio longe maior: alienum eſt ab omni ratione, cu-
ratorem bonorum, qui nihil aliud facit, quàm cuſto-
dire, eodẽ afficere præmio, quo curatorẽ pupilli vel
adoleſcentis, qui plenam liberãq; habet adminiſtra-
tionẽ, & parem tantæ poteſtati obligationẽ, *vt docui
c.2.* Non enim tutor ſolum adminiſtrare, ſed & lucra-
ri cũ re pupillari tenetur, *vt docui c. 2.* eiuſq; obligatio
latiſſime patet, vt in dicto loco late recenſui.

15 Quod † autem curatori bonorum, ſola videatur
commiſſa rerum cuſtodia, probatur etiam *in l. poſt quam,
§. Princeps, ff. vt in poſſeſſ. legat. & in l.1. §. penult. ff. de col-
lat. bonor. l. vnus, & l. cum legati, ff. quibus ex cauſ. in poſ-
ſeſſ. eatur.* Ideo curator bonorum, neq; actiones mo-
uere, neque aduerſus quenquam agere poteſt: niſi
in rebus tempore perituris, *l. creditor, vbi notant Bart.
& Alber. ff. de bon. auctoritat. iudicis poſſiden. Bartol. An-
gel. & Imola column. 4. in l. ſi quis inſtituatur, §. ſi condi-
tioni, ff. de heredib. inſtitut. Angel. in l.2. ff de curator. bon.
dando:* Idem diſpoſitum eſt in curatore ventris, *vt in
leg.1. §. item ſi periculum, ff. de ventre in poſſeſſ. mittend.*
Quinimo eorum poteſtas adeo arcta eſt, vt neque
creditoribus bonorum ſoluere poſſint, niſi in defe-
ctum non ſolutæ pecuniæ magna aliqua immineat
pœna, *l. ſi quis inſtituatur, § penult. ff. de heredib. inſtit. l.1. de
curat. bonis dando.* Et in curatore ventris idem defini-
tur, *in l. curator ventris, ff. de ventre in poſſeſſ. mitten. gloſſ. in
l.1. ff. de curat. bonis dando*, quæ notat, hos curatores
ſolum dari ad cuſtodiam, *Odofredus titul. de curatore
bonis dando, §. cum autem, num. 6.* Cum ergo tam li-
mitata ſit horum poteſtas, limitatus erit eorũ labor:
nam ſi vltra permiſſionem legis adminiſtrent, puni-
tione potius digni ſunt, quam præmio, *l. diligenter, ff.
mandat. & dixi cap.15.*

Præterea, hæc ſententia probatur † efficaciſſime, 16
quoniam licet habens tres tutelas, excuſetur ab one-
re quartæ tutelæ, *vt in l. tria onera, ff. de excuſat. tutor. §.
tria, Inſtit. eod. tit.* tamen ſi quis duas habeat tutelas, vel
curas pupilli vel adoleſcentis, & vnam curam bono-
rum, non excuſatur ab onere quartæ tutelæ: & ita ꝓ-
batur *in l.1. Cod. qui numero tutelarum. Odofredus in tra-
ctatu de curatore bonis dando.* Cum ergo cura bono-
rum non habeatur loco tutelæ, quoad effugiendum
damnum, multo minus habebitur, quoad capien-
dum lucrum: diſpar enim negotium eſt, damnum ad-
mittere, quod lucrum capere. Et hoc eſt ſolidum ar-
gumentum, quod hanc opinionem prorſus euincit.
Ex quo elicitur, quod cura bonorum, non eſt adeo
grauis, vt cura tutelæ, nam ſi æque grauis eſſet, vtique
iudicaretur onus, vt excuſaret ab onere quartæ tute-
læ. iuxta *dict. l. tria onera*, cum autem hoc non præſtet,
non eſt æquiparanda tutelari labori.

Deinde † hæc opinio probatur, quoniam curator 17
bonorum æquiparatur procuratori, *l. Imperator, ff. de
curator. bonis dando.* Hæc autem lex, ſolum de tutorib.
& curatoribus adoleſcentium loquitur, non autem
de procuratoribus. Item vult præmio afficere tutela-
rem laborem, qui magnus & improbus eſt, non pro-
curatorium laborem, qui ab eo longe diſtat: neq; n.
procurator integro pudore petet decimam.

Octauo, comprobatur † hæc opinio, quoniam cu- 18
rator bonorum, ea ſolum facere poteſt, quæ fiunt in
bonis pupilli tutorem non habẽtis. Si enim pupillus
tutore careat, & aliquid debeat, ꝙ ex pœna creſcat,
ſoluitur cum decreto iudicis, *l.1. ff de curat. bon. dando.*
Curator autem bonorũ, ea ſolum ſoluere poteſt, quę
ſoluuntur, cum pupillus tutorem non habet, *l. ſi quis
inſtituatur, §. ſi conditioni, ff. de heredibus inſtitut. l.1. ff. de
curator. bon. dando* ibi: *Quod ſi nihil facere poteſt, curator
bonis conſtituendus erit; ſed ſi graue æs alienum ſit, quod ex
pœna creſcat, per curatorem ſoluẽdum eſt æs alienum, ſicuti
cum venter in poſſeſſione ſit, aut pupillus heres tutorem non
habet.* Nota ex his verbis vltimis, curatorẽ bonorum
ea facere, quæ fiunt cum pupillus tutorem nõ habet:
tũc autem pauciſſima fiunt, quæ tutelarem laborem
non æquant: ſic Decius *conſil. 401 num. 2.* dicit, quod
curator hereditatis iacentis neceſſaria facere po-
teſt.

Præterea † labor tutoris, vel curatoris adoleſcen- 19
tis, per longum tempus durat, ſcil. vſque ad puberta-
tem in tutore, & vſq; ad vigeſimũ quintum annum
in curatore. Labor autem curatoris bonorum, quam
citiſſime deficit: nam heredi adeunti hereditatem,
præfigitur terminus, *l.1. ff. de iure deliber.* & breui cura
bonorum ceſſat. Idem, cum vterus in lucem prodit,
aut debitor latitans exhibet ſe. Et de curatore dato
ventri, quod non ſit amplius curator nato infante,
probat *l.1. § tamdiu, ff. de vent. in poſſ. mitten. Aret. & Pla-
tea, in §. cum autem, Inſtit. de tut.*

Hæc mihi æqua & † probabilis opinio videtur: eſt 20
tamen curatori bonorum dandum aliquod ſalariũ,
pro labore, iuxta naturam rei, arbitrio iudicis, ſicuti
datur laboranti in re aliena, *leg. idemq; §. idem Labeo, ff.
mand. & docui, c.2. num.19.*

Præterea † hæc opinio probatur, quoniam cum 21

minori plura dentur priuilegia, adoersus tutorem vel curatorem suum, æquom est, vt ipse tutor, aliquo gaudeat (vt ita dicam) priuilegio, aduersus pupillum: nam priuilegia quibus minor est armatus, obtuunt tutorem, & laborem eius faciunt maiorem videri. At captiuus, cuius bonis datur curator, nullum habet priuilegium, aduersus curatorem bonorum suorum, *auctore Alber. & Dyn. in leg. idem priuilegium, ff. de priuileg. credit.* Cum ergo non habeat aduersus curatorem suorum bonorum priuilegium, quod pupillus habet aduersus suum tutorem vel curatorem, iniquissimum est, vt curator bonorum habeat priuilegia & præmia, quæ tutores habent in bonis pupilli vel adolescentis.

22 His † suffragatur, quod licet tutor teneatur de dolo & culpa lata & leui, *vt in l. quicquid, & ibi Doctores, C. arbit. tutel. & in l. tutori, C. de negot. gest.* tamen curator bonorum, solum tenetur de dolo & culpa lata, *l. prætor ait, §. est præterea, ff. de bonis auctor. iudic. possid. vbi notant Bart. Dynus & Alber. Speculat. titul. de curatore, §. fin. gloss. in l. 2. ff. de curat. bonis dand.* Cum ergo minor sit labor, minus erit præmium, ita enim dictat prudentia & æquitas.

23 Præterea † curator bonorum, etiam ab hoc liber est, quod non datur inuitus, *textus in l. 2. §. quæritur, & ibi Bart. ff. de curat. bonis dando, Bald. & Salyc. in l. tutori, Cod. de neg. gest.* Tutor autem inuitus & reluctans cogitur: quod maxime molestum est. Et quod curator bonorum non detur inuitus, notat Odofred. *in tractatu, de curatore bonis dando, num. 43. Bart. l. qui habet, §. si pupillus, num. 2. ff. de tutel.* vbi limitat, nisi adsit caussa, *Bald. in l. fin. §. sed & si quis, colum. 3. per textum, ibi, Cod. commun. de legat.* Caussa autem iusta cogendi, est necessitas, puta, quod res sint periculo expositæ, ita quod egeant curatore, & quod nullus inuenitur, qui id sponte facere velit, vel tam idoneus sit, *gloss. in dict. §. quæritur, & ibi Ang. Molin. in consuetud. Paris. titul. 1. §. 6. gloss. 6. verbo retidre, n. 3. Bald. in l. 1. in fin. ff. vbi pupill. educ. deb. Curtius in tractatu de sequestro, quæst. 2.* Præterea tutela vel cura tunc est munus publicum, cum datur personis, defectum ætatis, vel intellectus patientib. vt sunt pupilli, adulti, furiosi, prodigi, & similes, *l. fin. in princ. C. de admin. tut.* ideo tunc etiam inuiti dantur. At officium curatoris bonorum, est priuatum, & ideo generaliter est voluntarium, quod valde extenuat eius laborem & facit, vt minus sit onerosum.

24 Non † obstant ex aduerso prolata. Primo non obstat, quod curator bonorum laborat, quoniam eius labor non est comparandus cum labore tutoris, *vt patet ex superioribus, & ex dictis cap. 2. numer. 39. cum sequentibus.* Cum autem præmium debeat esse par labori, *vt dixi, d. c. 2. nu. 27.* minus premium meretur curator bonorum, quam curator adolescentis, cum inter vtriusq; administrationẽ magna sit differentia, *vt in d. l. inter bonorum, ff. de admin. tutor.*

25 Non † obstat *l. 1. §. item si periculum, ff. de ventre in poss. mitten.* Fateor enim, curatorem ventris similem esse tutori, in casibus, expressis *in d. §. item*, scilicet in potestate conueniendi debitores ventris, qui tempore liberantur, tamẽ in aliis rebus dissimillimi sunt, vt inquit *l. inter bonorum, ff. de admin. tutor. notat gloss. in dict. §. item si periculum*, & elicitur ex verbis ipsius textus. Iniquom autem esset præmium tutoris dare curatori bonorum, vel ventris, ex eo quod in leuiculis quibusdam similis sit tutori, clamante Iurisconsulto, magnam esse inter eos differentiam, alioqui procuratores, mandatarii, & negotiorum gestores, deducent decimam, quod in aliquib. similes sunt tutoribus, quod est prorsus ineptum, & simpliciter absurdum.

26 Non † obstat, *l. 4. tit. 29. part. 2.* nam verba eius legis, intelligenda sunt, de recuperatione expensarum, factarum a curatore bonorum, quod scil. non debet plus accipere, quam sibi debetur. Vel secũdo respondeo, quod licet loquatur de salario, non ideo intelligẽdum de decima, cum sit salarium profusissimum soli tutori dandum, sed de salario, taxando a iudice, propter laborem quod generale est in aliis, in re aliena laborantibus, *vt in l. idemq; §. idem Labeo, ff. mandat. cum aliis, citatis cap. 2.*

27 Sed occurrit † iuxta superiora, quæstio elegantissima. Docui supra, curatori ventris decimam nõ dandam, nunc quæro, *quid si filio meo posthumo, quem venter vxoris adhuc possidet, do tutorem (quod licet, vt in l. si quis ita, §. si posthumo, ff. de testament. tutel.) hic autem tutor administrat, quæro an ei sit danda decima; pro tempore quo administrauit, antequam posthumus nasceretur.* Et saluo semper doctiorum iudicio mihi videtur, ei decimam non dãdam. Primo, quoniam posthumus, dum est in ventre, non potest habere tutorem, *l. 1. versicul. si quis quasi, ff. de eo qui pro tutore neg. gest.*

28 Secundo † moueor, ex *leg. si nemo, §. testamento, ff. de testam. tutel.* Inquit lex: *Testamento autem datus posthumo tutor, nondum est tutor, nisi posthumus edatur.* Idem probatur *in l. posthumo, ff. de tutel. & ratio distrah.*

29 Quinimo † neq; pater est administrator filii, nondum nati, vt ex pluribus probat Tiraquel. *de retract. libr. 1. §. 1. gloss. 9. num. 76. & 77.* qui ex hoc aliqua deduxit nostro tractatui parum apta.

30 Tertio, cum † nondum tutor sit, dum infans est in ventre, deficiunt verba legis, quæ solum de tutoribus & curatoribus adolescentium loquuntur.

31 Quarto † probatur, quoniã ante editum partum tutor datus est curator ventris, curatori autem ventris, non est danda decima. Quod autem sit curator ventris, probatur *in d. l. 1. §. eligitur,* iunctis præcedentibus, *ff. de ven. in poss. mitten.*

32 Quinto † facit textus insignis, *in l. quæro, ff. de eo, qui pro tut. neg. gessit,* ibi: *Quia scire quoque se tutorem esse debet, vt eo affectu negotia gerat, quo tutor gerere debet.* Ergo tutor, qui scit se non esse tutorem, dum posthumus est in ventre, non geret eo affectu, quo tutor gerere debet, vt lex requirit. Quod si deficit vis, spiritus & affectus, quo tutor gerere debet, multo minus suberit laboris: Ergo minus debet esse premium.

33 Sexto, cum † hic, licet appelletur in testamento tutor, non sit tutor, *vt in d. l. si nemo, ff. de testam. tut.* sed sit curator ventris, certe magna est differentia, inter curatorem ventris, & curatorem pupilli, *vt l. inter bonorum, ff. de admin. tut. & dixi late supra hoc ipso capite:* Ergo non licet arguere de vno ad alium.

34 Septimo facit, quod † infans in lucem editus, non habet priuilegium aduersus eum, qui, dum esset in ventre, rem eius administrauit, non habet inquam priuilegium, pro tempore quo administrauit dũ erat in ventre, *l. si ventri, in princip. ff. de priuil. credit. & ibi notant Iacobus Arena, Dynus, & Alber.* Cum ergo pupillus non habeat pro eo tempore priuilegium aduersus eum, certe neq; ipse tutor habebit pro eo tempore priuilegium aduersus pupillum, vt scilic. auferat decimam, tanquam si fuisset eo tempore tutor, cum pupil-

pup[illegible] non habeat priuilegium, si- bi con[illegible] aduersus [illegible].

35 O[illegible] humus nondum est, vt ex iuris lo- cis, & P[illegible] rum auctoritate probat Ti aq. in l si vnquam, [illegible] C. de reuoc. donat. [illegible] autem lex [illegible] quæ. [illegible] de los frutos, y tome p[illegible] si el diezmo. Ergo [illegible] de pupillo, qui a tutor alitur.

36 Hæc est [illegible] sima, limitanda † tamen, si m[illegible] pro tempore quo pos[illegible] erat [illegible] postquam in lu[illegible] est, [illegible] tempore habebit de[illegible] Ita [illegible] in εmo, § testamento, [illegible] de [illegible] tutel. [illegible] Si qui plane [illegible] post editum p[illegible] de eo quoq; quod ante gessit, [illegible] tenebitur, & omnis [illegible] ratio in hanc [illegible] ba[illegible] ma. [illegible] gestare [illegible] partu exigentur [illegible] tutor [illegible] pro- gel[illegible] tum partum habeat de[illegible], si mo- do etiam post editum partum gessit.

37 Secun[illegible] perseueret ge- rere, etiam post partum editum, minor pro[illegible] tem [illegible] habet [illegible] tutorem [illegible] Bar[illegible] & Pau[illegible] per text. ibi, [illegible] & [illegible] de tut. & ra[illegible] g[illegible] tor pro to[illegible] te. [illegible] habebit [illegible] tutelæ re, [illegible] decimam, vt [illegible] Areno, [illegible] Al[illegible] probatur.

38 Tertio † p[illegible] te ter[illegible] pet[illegible] curat[illegible] ent[illegible] ced[illegible] tu[illegible] tamen[illegible] di[illegible] strant. [illegible] tur, non e[illegible] hereditate, sub prætextu quod [illegible] tutorem vel curatorem petierit, [illegible] tu[illegible] [illegible] ad a- [illegible] po[illegible] ti[illegible] tempore quo non [illegible] eius tutrix [illegible] notat Bal. in l. matre[illegible] C. [illegible] ex dispositione d[illegible] emo, §. [illegible] tut.

39 O[illegible] † probatur, quoniam con[illegible] idem est [illegible] Et vnum [illegible] in infans [illegible] Bart. [illegible] in [illegible] de [illegible] Itaque [illegible] sia do[illegible] viuo, non [illegible] tu vel monstroso [illegible] tus, l. qui mortui, ff. [illegible] posthum. h[illegible] Ea in specie limitat[illegible] cum [illegible] Pinus, [illegible] Non [illegible] [illegible] N[illegible] & futu[illegible] ura- n[illegible] tu[illegible] & [illegible] ex[illegible] cando [illegible] testamenta, [illegible] Bald. in d. l. qui[illegible]

O[illegible] posthumo, v[illegible] E[illegible] esse dan- du[illegible] urato[illegible] [illegible] t[illegible] E[illegible] e[illegible] quabe[illegible] remota, vide Ale[illegible] na § [illegible] Et eu[illegible] detur [illegible] Dec. [illegible] E de curat[illegible] Fulgos. consil. 14. & consil. 15. [illegible] datus non [illegible] quam iudicis offi-

cio, Paul[illegible] § si qui, numer. 3 ff. de [illegible] qu[illegible] hereditaris [illegible] de [illegible] nnm. [illegible] de nego. gest. Et c[illegible] a l[illegible] quu dodat [illegible] præsenti & [illegible] iuenti, Paul. l. a [illegible] P[illegible] curator [illegible] tutor, [illegible] hered tatis [illegible] vide Affl. [illegible] decis. [illegible] E[illegible] curatore ab sen[illegible] v[illegible] at, l. [illegible] E[illegible] qu[illegible] ter pe[illegible] creditoribus, cura- to[illegible] erede de[illegible] dic[illegible] Spec. tit. [illegible] 2. [illegible] nu. 2. Et an talis [illegible] vide Alber. [illegible] num. 4. [illegible] specul. titul. [illegible] iura- mento ca[illegible] § [illegible] num. 4. [illegible] num. 6. Bart. [illegible] 2. num. 5. ff. de cur. bon. dan.

[illegible] de calumnia, vide Sp[illegible] § [illegible] ver- sic[illegible] E[illegible] an curator p[illegible] bonis, intell[illegible] vide Al[illegible] num. 2 ff. ad Treb. [illegible] a c[illegible] bus e- [illegible] A[illegible] an d[illegible] bus [illegible] tis, vide Ang. cons. [illegible] 3 [illegible] ex [illegible] te possit, [illegible] A[illegible] qu[illegible] er citandus, vel [illegible] [illegible] Angel. cons. [illegible] 2. & 13[illegible] [illegible] bonis, vide Ang. [illegible] potestate [illegible] re[illegible] tentis. vide [illegible] l. d[illegible] 93 & [illegible] E[illegible] tor datur boni [illegible] notatur in v[illegible] debitor s, num. [illegible] Col. d[illegible] a[illegible] da[illegible] vbi [illegible] Iacobin. [illegible] datur [illegible] tor [illegible] præterea[illegible] mat[illegible], an [illegible] de Bald. con[illegible]

S[illegible], vt † cognat[illegible] expe[illegible] iam, quæ quid [illegible] dem curator, bon[illegible] quinq; anis 40 an [illegible] possit dedu[illegible] cimam [illegible] q[illegible] l. qui habet. f[illegible] vbi quãd[illegible] ex cau- s[illegible] ideo [illegible], puta ex ætate, & c[illegible] potest d[illegible] potius videtur datus ex caussa [illegible] qua [illegible] accidẽtali, & ita[illegible] Dyna, Bart. Bald. [illegible] & Raphael Coment [illegible] bonis [illegible] le vers. [illegible] Bart. in l. [illegible] dispositio d. l. qui habet [illegible] loc[illegible] accidentalis [illegible] futur. [illegible] quæ [illegible] curatore dati o- portear, [illegible] A[illegible] & Bald. ibi, Bart. [illegible] Cum [illegible] & [illegible] b[illegible] po[illegible] cum [illegible] curator mi- [illegible]

S[illegible] bat[illegible] quoniam lega[illegible] ndito- 41 res mi[illegible] curato[illegible] esset consal um re- bu[illegible] bon[illegible] l. C de ca, [illegible] 29 [illegible] part. 2. Plen[illegible] ement co ultum, si c[illegible] eat ex caussa natural, & non ex acciden- tal. N[illegible] centis, plenam li- be[illegible] ex[illegible] quenti ple- ni[illegible] in [illegible] notat A- retin. cons. 66. col. 2 [illegible] princ. P[illegible] tur mi- no[illegible] teneatur [illegible] cum pe[illegible] pupilli, vt docui, cap. 3 nu. 92.

Te[illegible] probatur quoniam in d. l. qui habet [illegible] 42 fu[illegible] e pot[illegible] x caus[illegible] hec curator fu[illegible] & [illegible] p[illegible] em [illegible] nt po- testate[illegible] vt docui, capit. 3. nu. 3[illegible] [illegible] cer[illegible] tur, curatorem valere, ex caussa naturali. Quia

ro magis idem hic dicendum, cum, si valeat tanquam curator bonorum, longe differat a curatore adolescentis, quod non videtur esse e re minoris capti.

43 Quarto † hæc opinio probatur, *in authent. * *ceat matri & auiæ.§. si vero ætate*, ubi probatur, quod si instituatur heres minor vigintiquinque annis, & pater noluit hereditatem adire curator ei dandus est, si ipse velit adire hereditatem, & talis curator durat, vsque ad vigesimum quintum ætatis annum: Ergo valet ex caussa naturali, & reuera est curator adolescentis, non autem curator bonorum quoniam si esset curator bonorum, duraret pro tempore necessitatis, *vt supra dixi, & cap.8.* non vero vsque ad vigesimum quintum annum.

Quinto facit, quoniam vbi adest remedium ordinarium, nõ quærimus extraordinarium. Ordinarium, & naturæ infirmitati maxime conueniens est, curatorem valere, tãquam curatorem minoris, non vero tanquam curatorem bonorum: quod si est curator minoris, haud dubie deducet decimam.

44 Sed † contra verius: imo curator bonorum, etiam si detur bonis pupilli vel adolescentis, non deducet decimã, quoniã est curator bonorum nõ vero curator adolescentis. Quod in adolescẽnte capto probatur, primo *in l. 2 ff de legit. tut.* vbi probatur, tutelam finiri captiuitate, *& ibi gloss. & Doctores notant, Specul. titul. de statu monachor. in, v. versicul. 35.* Quinimo media capitis diminutio extinguit tutelam, vt in ea lege probatur, quod si tutela iam cepta, exspirat captiuitate, multo magis non incipiet, argumento *l. patre furioso, ff de his qui sunt sui vel alien. iuris.*

45 Secundo † probatur, non solum in minore capto, sed generaliter in minore, cuius bonis datur curator, *in l. fin. § sin autem in secunda ætate, C. de bon. quæ liber.* ibi: *Necessitatem habeat filius, adire competentem iudicem, & ab eo curatorem hereditati dari.* Nota curatorem hereditati dari, non minori, *vt ibi etiam notat Bald. & Salyc.*

46 Tertio † hoc probatur efficacissime, *in l. 1. ff. de confirm. tut.* vbi curatoris datio minori facta, his verbis: *Decerno te curam habere rerum*, non valet vllo modo & ille textus videtur expressus & singularis, ad comprobationem huius opinionis.

47 Quarto † in simili probatur, *in l. Fulcinius, § adeo, ff. quibus ex causis in possess. eatur*: vbi curator datus bonis furiosi, nõ potest facere, quæ curator furiosi, sed quæ curator ventris. Inquit lex: *Oportere prætorem, dare curatorem aliquem ex creditoribus, vt non amplius, quam necesse est, ex bonis furiosi veneat, ea quæ seruanda Labeo ait, quæ solent seruari, cum venter in possessionem mittitur.* Ergo curator datus bonis furiosi, non habet potestatem quam curator furiosi, & ex consequenti curator datus bonis minoris, non habet potestatem, quam curator minoris.

48 Quinto † si minor captiuus est, non potest ipse habere tutorem: nam tutela est potestas in capite libero, *vt in §. 1 Instit. de tutel. facit, l. cum heredes, ff. de acquir. possess.*

49 Sexto † si curator bonorum minoris, esset curator ipsius minoris, non appellaretur curator bonorum: si ergo est reuera curator bonorum, non debet habere decimam, etiam si bona sint minoris.

50 Præterea † dispositio *l. qui habet, ff de tutel.* in suo casu prudens est: nam siue cura valeat ratione furoris, siue ratione ætatis, semper curator iuuat ope & consilio, *vt in l. consilio, ff. de curat. furios.* minoris que maiores saltem secundario curat, *vt dixi, cap. 2. nu. 28.* at si minor est in potestate hostium, nullo modo curator bonorum eius personæ vtilis est: Ergo optimo iure dicitur curator bonorum, & non curator minoris.

Octauo † probatur *in l. si quis instituatur, § si conditione, ff de hered. instit. & in l. 1 ff de curat. bon. dand.* vbi probatur, quod curator datus bonis minoris, solum habet potestatem, quam lex concedit curatori bonorum, non vero, quam concedit tutori vel curatori minoris. Verba legis hæc sunt: *Per curatorem sol-uendum est æs alienum, sicut cum venter in possessione sit, aut pupillus heres tutorem non habet.* Nota hæc verba vltima ex quibus efficacissime colligitur, quod curator bonorum, datus pupillo ex caussa accidentali, scil. quia creditores vrgent, non habet vices tutoris. 51

Nonô † probatur, *in l. Fulcinius, § adeo, iunctis præcedentibus, ff quib. ex caus. in poss. eatur*, vbi curator datus bonis cuiuscunque qui curatoris ope iuuari solet, nõ habet vices neque potestatem, quam curator illarũ personarum. Idemque in prodigo dicendum est, & in ceteris, qui curatorum ope iuuantur. Vltimo facit, *l. si pupillus, & l. fin. ff. de reb. eor.* 52

Postremo facit ipsamet *l. qui habet, ff. de tutel.* quæ ex aduerso prolata est: non enim inquit lex, quod si minori detur curator, tanquã furioso, quod non valet in vim curatoris furiosi, sed in vim curatoris minoris, sed quod potius est dandus tutor, ratione minoris ætatis, quam ratione furoris, inquit lex: *Non esse necesse, quasi dementi curatorem quæri, cum magis ætati, quam dementiæ, tantisper sit consulendũ.* Nota illa verba: *non esse necesse.* Præterea in illa lege non est mirandum, si potius ætatis, quam furoris rõe videatur curator datus, cũ curator furiosi, & curator adolescẽtis æquiparentur, *vt in l. inter bonor. ff de admin. tut. gl. & DD. in l. 2 C. de curat. furios. & docui late, cap. 3 n. 34.* At curator bonorũ & curator adolescentis, valde differũt, vt in *d. l. inter bonor.* ideo prorsus præposterum esset, vt curator datus bonis pupilli censeretur tutor vel curator ipsius pupilli. Denique, cum hic vere curator bonorum sit, non deducet decimã. Non obstant ex aduerso prolata, quoniam ex superioribus apparet omnia huic veriori opinioni nihil obstare.

SVMMARIA.

1 *An tutor vel curator certæ rei, decimet fructus illius rei, & num. 5. vsque ad 8.*
2 *Tutor vel curator certæ rei, quando dari possit, & numer. 3.*
9 *Tutor vel curator certæ rei, an debeat conficere inuentarium.*
10 *Tutor datus certæ rei, an teneatur iurare.*
11 *Tutor datus rebus, sicut in vna regione, pot. eas decimare*
12 *Curatori ad litem an danda decima*
16 *Curator ad litem, an debeat facere inuentarium.*
17 *Curator ad litem an detur inuitus.*
18 *Curator ad litem censetur bona tacite hypothecasse.*
19 *Curator ad litem, quandocunque, reuocari potest.*
20 *Curator ad litem, an detur non petente, & quamdiu duret.*

CAP. XVII. *An curator datus certæ rei, possit decimare fructus eius rei, sicut curator vniuersaliter datus, decimat omnes res: & quid in curatore ad litem.*

1 RVRSVS † quæro, an tutor vel curator, datus certa rei, possit decimare fructus eius rei? Et distinguendum est. Aut enim tutor vel curator dantur vni rei, vel vni actui, aut dantur rebus, quæ sunt in vna ciuitate, vel in vna regione.

2 Primu† casu, illud est regulare, quod tutor certæ rei, dari non potest l. certarum, ff. de testament. tut. & ibi Bart. assignat rationem, Paul. l. etsi ad species, ff. rem pupill. sal. fore, Bart. l. hereditas, ff. de testam. tut. & in l. impuberi, ff. de tutor. & cur. datis ab his, Dec. cons. 470. col. 2 tamen ad adeundam hereditatem, speciale est, vt dari possit, l. cum in vna, § tutor, ff. de appellat. & ibi notant Doctores, Paul. in l. & si a l. species, ff. rem pupil. sal. for.

3 Curator† tamen, bene potest dari ad vnũ actum l. non tantum, ff. de tut. & cur. datis ab his, Bar. l. certarum, col. 1 ad finem, ff. de testam. tut. Bald. & Paul. in l. fin § fin autem, per text. ibi. Bald. nu. 2. C. de bon. quæ lib. Iacobin. & Bart. l. fin. generalis, per textum ibi, ff. de iure dot. textus in auth. vt liceat matri & auiæ, §. 1. col. 6. gl. in l. fin § fin autem, el. 1. in verb. hereditatis, & ibi Fab. Salyc. & Paul. C. de bon. quæ lib.

4 His † ita definitis, videtur, tutorem in casu quo datur certæ rei, atq; item curatorem, posse deducere fructus eius rei, quoniã, in locis supracitatis, tutor & curator appellantur. & hæc lex dat decimã fructuũ, tutori vel curatori adolescentis, Cum autem ii adolescentium curatores sint, videtur, quod de illa te possint deducere decimam.

5 Sed † certe his tutoribus & curatoribus, ego nunquam decimam dabo. Primo illud constat, hanc legem tutelarem laborem respexisse, qui natura & duratione, & varietate, & molestia, magnus & multiplex est, & omnem rem pupillarem respicit, etiam sitam in exteris regionibus, vt in leg. propter litem, §. 1 de excusat. tut. & docui cap. 2.

6 Item † respicit personam pupilli, & innumera facere tenetur. At si tutor datur ad adeundam hereditatem, ille actus est, non administratio. Item momento absoluitur,

7 Et † etiamsi darentur ad administrandam vnam rem: certe plus laboris sustinet, etiam respectu vnius rei, qui plura administrat, quam qui vnam rem tantum. Præterea ii proprie non vocãtur curatores, sed nudi administratores, similes his, qui dantur, cũ res mobiles vel immobiles pignorantur, per excutionẽ rei iudicatæ, vt scribit Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 6. gl. 6 verb rendre compte col. 2. vers. at in præsenti. Itẽ, disposita in tutore, vel curatore vniuersaliter dato, non sunt extendenda ad hos certæ rei curatores, vt inquit Aret. cons. 29. col. 3. vers. præterea.

8 Quarto † hoc videtur probari ex verbis huius legis, ibi, Reciban a ellos y a todos sus bienes. Ergo hæc lex de tutore omnium rerum loquitur, non de curatore certæ rei.

9 Quinto. curator † certæ rei, etiam a leuiorib. obseruationibus, curatoribus iniunctis, immunis est: nam non tenetur conficere inuentariũ, vt notat Specul. tit. de instrumento. editione, §. nunc vero, nu. 44. Bart. in l. tutor qui repertorium, col. 1. nu. 4. ff. de admin. tut. & in l. si hereditas, column. 1. ff. eod. tit. Salyc. in l. fin. Cod. de tut. vel cur. qui satis non ded. Bald. cons. 146. lib. 1. Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 6 gl. 6. verb. rendre, nu. 12.

10 Præterea non tenetur † intrare vtilia facere, & inutilia prætermittere, auctore Grato, cons. 156. nu. 3. lib. 2. licet Alex. cons. 163. n. 2. lib. 5 scribit, quod debet cauere, & defensionẽ promittere: citat l. mulier, & ibi Bal. & Doctores, C. de iure dot. Deniq; cum hæc lex tutelarem laborem (qui vniuersalis est) respexerit, nõ debet extẽdi ad laborem & curam vnius rei: nam vt a nobis est dictum, maior labor (etiam respectu vniuscuiusq; rei) est plura administrare, quam solam vnã rẽ: præsertim, quod curator datus vni rei intelligitur, id est, vni actui, ille autẽ citissime absoluitur. Neq; de his tutoribus & curatoribus aliter sentiendum, quã de his, qui nomen tantum curatorum habent, labore autem vacant: quibus decimam dandam non esse, docui cap. de honorario tutore.

Si † tamen tutor non esset datus vni rei, sed rebus suis in vna ciuitate vel regione, & procul dubio fructus earũ rerum decimabit: nam verus tutor est: &, quoad eas res, contutor est, vt in l. propter litem, §. 1. ff. de excusat. tut. Et hæc res iudicanda, veluti cum tutores diuidunt inter se rerum administrationem, nam quisq; suæ partis decimam deducet, vt late docui supra cap. De pluribus tutoribus. 11

Ex † his apparet, curatori ad litem non esse dandam decimam: nam licet curator simpliciter datus ad litem, teneatur agere & defendere, tã in præsentibus quam in futuris litibus, vt in l. qui habet, § si pupillus, vbi notant Dynus, Iacob. Bart. Bald. & Alb. ff. de tutel. Oldral. cons. 59. Ioan. Andr. c. pen. de iud. in 6. Specul. titul. de actore ab vniuersitate, nu 7. tamen reuera nõ habet administrationem rerum pupilli. Quinimo, neq; solutionem recipere potest. v. late per Alex. in l. non solum, ff. sol. matrim. text. in l. hoc iure, & ibi Bart ff. de sol. neq; petere sententiam executioni mandari, l. si procurator, §. 1. in fin. ff. de procurat. late Bart. l. hoc iure, ff. de solut. late Rodericus, in repetitione l. postrem, in tertia quæstione, incipiente, quia supra visum est, column. 1. & 2 ff. de re iudicat. 12

Secundo † probatur, quoniam, litigare, est minima particula laborum tutoris: decima ergo quæ datur tutori ob innumeros labores, non est danda ei, qui tanto minus laboris sustinet. premium enim debet esse par labori, vt late docui, cap. 2. nu 27. 13

Tertio, curator † ad litem æquiparatur procuratori, auctore Bart. l. cum semel, ff. de tutel. 14

Quarto † facit, quod administrãs partem tutelæ, non meretur præmium eius partis, quod tamen intelligendum, iuxta dicta supra cap. De malo tutore. 15

Quinto, † curator ad litem non tenetur conficere inuentarium, saltem de consuetudine, quoniam nihil recipit, ita Spec. tit. de actore, nu. 8. & ibi Bald. in additione. Iacob. Guid. Alber. Faber. Bald. & Salycet. post glos. in l. de creationibus, C. de Episc. aud. Dyn. & Bart. in l. si hereditas, in fine princip. ff. de testam. tutel. Bart. in l. tutor qui repertorium, col. 1. ff. de admin. tutor. Bart. l. 1. num 5. & ibi Alb. ff. de curat. bon. dand. & in l. si a l. species, ff. rem pupill. sal. fore, Bald. l. nulli, num. 11. C. de Episcopis & clericis, Afflict. decis. 247. Iacobinus, l. sed si tamen, numer. 2. ff. de pact: Bald. in l. qui habet, §. si pupillus, ff. de tutel. Practicus Papien. in libello ad redden. rat. tut. col. 1. 16

Sexto non † datur inuitus, neq; cogitur acceptare, auctore Iacobo Arena, & Bart. in l. qui habet, §. si pupillus, per text. ibi, ff. de tutel. Bald. in l. quæ fortuitis, numer 16. C. de pign. actione, Alexand. Bald. & Salycet. in l. tutori, Cod. de negot. gestis, Alexand. consil 122. libr. 1. & consil 85. lib. 2. De qua re, quoniam Doctores variant, vide Alber. in Rubric. C. de in litem iurand. Guid. q. 72. Faber. §. item inuiti, Institut. de curat. Marcus Mantua singul. 582. Specul. in tractat de curat. §. cum autem, vers. sed nunquid inuitus, & ibi Ioan. And. in addition. vers. specialem, Angel. 17

in l.2.§.quaeritur,ff.de curat.bon.dand.Bart.l.eandem,q.6. vers.secundo casu,ff.de duob.reu.Molin.consuet.Paris.tit. 1.§.6.gl.6.verbo rendre, nu.11.

18 Ex his liquet, quod † curator ad litem, nō solum est liber ab immodicis tutoris laboribus, verū etiam ab obseruationibus tutelaribus, quæ solemnitatem respiciunt. Neq; obstat, quod eius bona sunt ex dispositione legis obligata, sicut bona tutoris, *vt notant Alex.& Ias.in l.properandum,§.fin.col.fin. C.de iud.* quoniam decima non datur pro hypotheca, sed pro labore, eoq; non vulgari, sed tutelari: ab hoc aūt labore, immunis est curator ad litem: ergo decimam petere non debet.

19 Illud † addendum, quod curator ad litem, quandoq; reuocari potest, licet secus in tutore, *ita Bart.& Alb.in l.si quis eum,§.Iulianus,ff.de procur.l.curatorem, C.qui dari tut.poss. Alb.in Rub.ff.de procur.n.8.* Et an debeat satisdare, *Afflict.dec.247.*& vide Alb. & Bart. *in l.etsi ad species,ff.rem pup.sal.fore.* Et an creditor vel debitor, possit esse curator ad litem, vide Alb. *in l.minoris, C.qui dari tut.poss.*

20 Et an † detur non petenti, vide Ripa *l.4.§.hoc autem,nu.41.ff.de dam.infect. Afflict.dec.262.nu.5.*& quamdiu duret, vide Specul. *tit.de actore,vers.quid si filius,& vers.sed si dubitat,nu.26.& vers.quid si nullo modo.* Et an iuret ad litem, si non habet speciale mandatum, Bal. *cons.277.lib.5.*

SVMMARIA.

1 *Tutor administrans post pubertatem pupilli, an lucretur decimam.*

2 *Tutor administrans post pubertatem, non est tutor, sed protutor.*

3 *Tutor ipso iure constituitur in mora.*

4 *Tutor administrans post pubertatem, an sit obligatus de periculo tutelæ.*

5 *Liberatio a reddenda ratione, non prodest in administratis post pubertatem.*

6 *Tutor post pubertatem administrans connexa, an lucretur decimam.*

7 *Tutelæ actio in connexis durat post pubertatem.*

9 *Tutor, quando teneatur connexa administrare.*

10 *Magistratui administranti finito officio, an dandum salarium.*

11 *Tutor restituens omnem rem, nullis deductis fructibus, an amittat decimam.*

13 *Tutor promittens rem integram cum omnibus fructibus restituere, an possit deducere decimam cum seq.*

22 *Tutor lucrans cum pecunia pupilli, an debeat id capere pro decima.*

23 *Tutor habitans in domo pupilli, an aliquid debeat soluere.*

26 *Tutor an hodie censeatur ditatus cum pecunia pupilli.*

CAP. XVIII. *An tutor administrans post pubertatem possit deducere decimam, & quid si promisit omnia bona integre restituere, an nihilominus possit deducere decimam, & an pupillus possit dare tutori pro decima, id quod cum eius pecunia in casu permisso lucratus est, vel quod in eius domo habitauit.*

1 PRÆTEREA occurrit † quæstio, *quid si tutor vel curator, minore, pubertatem & vigesimū quintum ætatis annum egresso, perseueret in administratione, an possit deducere decimam, non obstante, quod tutela finita est pubertate, & cura anno vigesimo quinto?* Et distinguendū est, aut enim administratio in qua tutor perseuerat, est administratio rei, non connexæ pristinæ administrationi, sed prorsus separatæ: & certe a die, quo tutela vel cura finita fuit, decimam non consequetur.

Primo, quoniam † iam non est tutor, sed protutor, *l.1.§.cum eo,ff.de eo qui pro tutor.* hæc autem lex de tutore loquitur: protutori non est danda decima, *vt statim dicam,c.20.* Secundo, quoniam tutor, qui post pupilli pubertatem administrat, tanquam tutor, committit crimen falsi, *vt in l.1.§.tutor,ff.ad leg.Cornel. de fals. docet Anania in c.fin. de crimin.fals.* Cum ergo crimen cōmittat, puniendus est, nō præmio afficiendus, & iniquum est, vt ex delicto præmium consequatur, *c.cum non deceat, de elect.in 6.& iam supra cap.* de malo tutore, docui ei decimam dādam non esse; *notant Bart.Bald.& Alb.in l.quid autem,ff. de excus.tut. Bar.l.Maeuio,ff.de annu.leg.Bald.l.vna in fine, C.de suffrag.* 2

His † accedit, quod tutor nō restituens bona, statim adueniente pubertate, cōstituitur in mora ipso iure, absq; interpellatione, *vt scribit Paul. in l.si posteaquam,ff.rem pup.saluam fore,text.in l.in minorum, C.in quib.caus.in integ.restit.non est necess.Imol.cons.75. Socin. cons.92.nu.17.lib.4. gl.& Doctores communiter in Clem. quia contingit de relig.domib.* A die aūt moræ nō debet lucrari fructus *l.cū res,& ibi Bart.Alex.& Ias.ff.de leg.1.* 3

Postremo † hæc opinio probatur, quoniā tutor pupillaria bona administrans, post pubertatem, siue id faciat per errorem, credens tutelam non finitam, siue scienter, non est obligatus de periculo administrationis, *l.tutores qui post finem tutelæ,ff.de admin.tut. & ibi notant Doctores.* 4

Quod † confirmatur, quoniam liberatio a reddenda ratione relicta tutori, non operatur quoad administrata, finita tutela, *auctore Ancha.cons.118.col.2. versic.circa primum dubium, Segura, in repet.l.si ex legati caussa,de verb.obligat.col.18. vers.3. circa praedicta est notandum.* Sic ergo decima quæ datur tutori, non dabitur pro administratis finita tutela. 5

Si † tamen post pubertatem administret res pristinæ administrationi connexas, æquissimum est, ei dare decimam. 6

Primo, quoniam † hoc casu, nō minus obnoxius est, quam durante tutela, neq; minus ad eum pertinet periculum administrationis, *gloss.in l.tutores qui, ff.de admin.tut.l.tres tutores,ff.eod.tit. Bal.Paul.& Alex. in l.tutori C.de neg.gest. Alber.in rub. C.vt caussæ post puber.adsit tutor,& in l.1.ff.de fideiussor. Abb.in c.ex parte M. el.2.col.2.de appellat. Fulg.cons.182.col.1. versic.nam videmus, decis.Delphinalis noua,455.* 7

Deniq; † sufficit *l.tutor post pubertatem,ff.de tut.& rat.distrahen.* vbi Iurisconsultus inquit, pristinam tutelæ actionem in connexis durare. Sic officio finito, litem ceptam, tutor exercere cogitur, *auctor. Imola l.fin.num.14.ff.de appell. Ang.in §.tutores,n.4.Instit.de oblig. quæ ex quasi contractu.* Quinimo, si tutor appellauit, eius hæres cogitur prosequi appellationem, donec reddat rationem, *l.si tutor,& ibi Alb.ff.de appell.* 8

Meminisse † tamen oportet, tutorem obligatum esse cōnexa administrare, si modo nō sit facta translatio administrationis in curatorem, *l.si sine,§.fin.ff. de admin.tut.& ibi Bart.idem Bart.l.creditor,§.substituti, ff.de appellat.gloss.& Salyc.in l.tutor post pubertatem, Cod. arbit.tutel.Bald.in l.patris,C.de peric.tut.* Coi autem incumbat onus probandi, tutorem vltra tempus pubertatis administrasse, vida Corn. *cons.255.lib.1.* 9

10 Et † quod administranti connexa, finita tutela, sit danda decima, nisi vnã solam rem administret (nam tunc neq; vero tutori datur, *vt dixi, c. 17.*) probatur: nam potestas debet exercere iurisdictionem, etiam post finitum officiũ, vsq; in aduentum successoris, *l. meminisse, ff. de offic. Procons. l. eum qui, ff. de iurisd. omn. iudic.* tamen pro eo tẽpore quo administrat finito officio, debet consuetum salarium accipere, *vt in auth. de admin. §. illud, Roman. sing. 395. & in l. diem functo, ff. de offic. assess.* Nam hoc necessario facere tenetur, sicut tutor administrare connexa, quod si non sint connexa, tutor non tenetur, dummodo admoneat minorem, vt petat curatorem, *vt dixi, cap. 2.*

Quid autem si tutor finita tutela vel cura, omnia bona restituit pupillo cum fructibus, nulla parte deducta, ratione decimæ, quæro, *an possit postea decimã petere?* Et quidem si scienter omnes fructus restituit, non põt decimam postea petere, vt efficaciter videtur probari, *in l. hæres cum debuerat, ff. ad Trebell.* vbi si hæres fideicommissum restituat, non retenta quarta Trebellianica, nõ põt postea eam petere, si modo id sciẽter fecit. Verba legis hęc sunt: *Heres cum debuerat quartam retinere, totam hereditatem restituit, simile eum esse, Aristo ait, illis, qui retentiones, quas habent, omittunt, sed posse eũ rerum hereditariarum portionem repetere vel nancisci, nisi sciens restituit:* idẽ probatur *in l. error, C. ad*
11 *leg. Falcid.* Quod † si non probaretur, tutorẽ scienter restituisse, repetitioni locus esset, vt apte probatur, *in d. l. cum hæres,* & cõprobatur, quoniã si vir restituit totam dotẽ, nulla facta deductione necessariarum impensarũ, potest eas repetere, quasi soluens indebitum, *l. quod dicitur, §. pen. ff. de impens. in reb. dotal. fact. scribit Nouell. de dote, 3. part. n. 21. Camp. eod. tract. q. 13.*

Sic *gloss. in l. cum de in debito, in verb. ignorantia, ff. de probat.* scribit, quod eo ipso, ꝙ probatur aliquid indebite solutũ, præsumitur solutum per errorẽ, & repetioni locus est, etiamsi fuerit error in facto proprio: & opinio glossæ est cõmuniter recepta, *auctore Alexand. cons. 164. lib. 5. nu. 3. col. 2.*

12 Vltimo † facit, quod in specie scribit Alex. *in dict. cons.* (scil.) quod si tutori competat ius retinendi reliqua, & finita tutelã ea tradat pupillo, ꝙ nihilominus põt ea repetere & retinere: Cũ ergo possit retinere decimã, certe si eam non retinuit, repetere poterit. Deinde facit, ꝙ ibi scribit Alex. quod licet tutor promittat reddere integrã rationem, non ideo minus potest deducere lucrum sibi competens.

13 Quid tamen † si tutor tempore quo suscepit tutelam, promisit integre restituere pupillo omnem rem cum omnibus fructibus, quęro, *an hoc casu possit deducere decimam.* Videtur, quod nõ possit: qui enim totum dicit, nihil excludit, *l. Iulianus, ff. de leg. 3. c. solite, de maior. & obed. l. pediculis, §. Labeo, ff. de aur. & argent. legat.*

14 Secundo probatur, quoniam † si ex statuto deferatur marito lucrum tertię partis dotis, amittit eam, si promiserit totam dotem soluto matrimonio restituere. Ita docet Rayn. Alexand. & Iason. *in l. post dotem, ff. solut. matrimon. Imola in l. si patronus, ff. de donat. Bald. in l. fin. C. ad leg. Falcid. & est communis auctore Alexand. consil. 5. column. fin. num. 15. libr. 3. & consil. 133. col. 1. in fine, libr. 5. Decius, consil. 195. column. 2. Purpu. in l. 1. nu. 130. Cod. de summa Trinit. & fide Cathol. Boer. decis. 244. num. 8. & Hippol. singular. 687. verbo, integre, Gozadin. consil. 59. numer. 14. qui citat Bald. in l. quod nomine, ff. de condict. indeb.*

Sic, si † testator iusserit totam suam hereditatem, 15
ad quempiam peruenire, impeditur detractio Trebellianicæ, *auctore Bart. in l. Centurio, col. 7. versic. quid dicemus, ff. de vulg. & pupill. & ibi Alexand. & Ias. & Aret. & est communis auctore Alex. consi. 5. col. fin. lib. 3. Marian. cons. 14. colum. fin. Alex. cons. 201. num. 6. libr. 6. Corsetus in tractatu de potestate & excellentia Regis, quæst. 73. in secundo dubio.*

Equidem † nisi tutor destinato animi consilio, 16
sciens prudensq;, ea mente promiserit, rem restituere cum omnibus fructibus, vt ipse suam partẽ amitteret, non censeo eum ex generali verborum cautione priuandum decima.

Moueor † primo, quoniam verba sunt ciuiliter 17
intelligenda, *l. fin. ff. ad exhib.* Hæc autem verba apposita videntur ex more, & vt obligatio tutoris magis diserte & efficaciori modo sit expressa, non vero, vt priuetur decima, laboris præmio.

Secundo † moueor, quoniam illa verba: *Promit-* 18
to rem cum omnibus fructibus restituere, intelligẽda sunt, cum omnib. fructibus pertinentib. ad pupillum. Et cum intellecta congruum & prudentem habeant sensum, non oportet rẽ ad iniquitatem superstitiosa interpretatione adducere: non n. præsumitur donatio, neq; quemquam velle iactare suum, *l. cum de indebito, ff. de probation.*

Tertio † moueor ex *l. qui totam, ff. ad Trebell.* vbi li- 19
cet quis iubeatur totam hereditatem restituere, nihilominus potest deducere Trebellianicam, quæ æquior & sanior opinio esse videtur, & eam probat Rom. *cons. 32. in fine, Soc. consil. 14. col. fin. libr. 1. Alber. in l. raptores, num. 3. C. de Episcop. & cleric. Bald. & Salyc. in l. 1. C. de fruct. & litis expens. Ias. consil. 84. col. 9. lib. 1.* Neq; obstat, quod Alex. respondet *cons. 5. col. fin. lib. 3.* quod ideo ita dispositum *in l. qui totam,* quoniam iure digestorum non licebat Trebellianicã prohibere: quoniam illa lex hoc videtur probare, ex mente, non ex iuris necessitate. Et alia iuris loca adducit Roma. *dict. cons. 32.* Quis enim præsumat verbum *Restitue totum,* comprehendere id quod heredis est, atq; ideo alienum.

Tertio † moueor, quoniam decima datur ratio- 20
ne laboris, & quoniam in tutelæ administratione tutor expendit tempus, rẽq; suam fortassis deserit & alibi collocat industriam. De iure autẽ, etiamsi quis iubeatur restituere fructus integros, nihilominus potest deducere expensas factas in eis colligendis, *auctore Bald. & Salyc. l. 1. col. 2. C. de fructib. & litis expens. Aretin. l. diuortio, § fin. col. 2. versic. pro intellectu, ff. soluto matrimonio, Aretinus & Alexandrin. in l. fructus, ff. soluto matrimonio, citant, l. diuortio, ff. eodem titul.* vbi lex loquitur de fructibus integris, & tamen intelligitur deductis expensis, & probat Tiraq. *de retract. libr. 1. §. 1. gloss. numer. 8. Corn. cons. 289. col. fin. versic. non obstat, libr. 1.*

Quarto † moueor, quoniam maritus, cui ex sta- 21
tuto defertur lucrum tertiæ partis dotis, deducit illud, etiamsi promiserit dotem integram restituere, nisi id scienter fecerit, *ita Dec. cons. 402. num. 6. versic. 1. non obstat, Cremensis singular. 25. incip. statuto cauetur, Bald. in l. fin. vers. & est argumentum, C. ad leg. Falc. Angel. in l. damni, § cum parietem, & ibi Roman. & Imola, ff. de damn. infect. Decius consil. 195. colum. 2. Paul. cons. 233. incip. pro pleniori responsione, versicul. secundo videndum est. Barbat. consil. 24. column. 3. libr. 1.* Et licet ista opinio non careat aliquo scrupulo, tamen in no-

ſtro caſu res videtur manifeſtior, cũ decima detur, vt tutor habeat vnde viuere poſſit, neq; damnũ patiatur ex adminiſtratione tutelæ; quare non videtur, voluiſſe carere ſubſidio vitæ. Sed illa verba, promitto reſtituere rem cum omnibus fructibus, vel cum integris fructibus, intelliguntur, pupilli, & ex more credam apposita, vt efficacius, & plenioribus verbis cautum ſit pupillo, quod tabelliones libenter faciunt, plenis & ſignificantibus verbis rem adſtipulantes. Itaque ſcienter deſtinatoque animi conſilio illa verba appoſita neceſſe eſt probare.

22 Nunc † vltimam quæſtionis partem excutiamus. Quid ſi tutor in caſu licito, & a iure permiſſo, vſus eſt pupillari pecunia, & cum ea vbertimum lucrum fecit, an minor cũ de decima agitur, poſſit id lucrum dare pro decima. Supponendum autem, quod tutor, qui palã & bona fide vtitur pecunia pupilli otioſa, nihil aduerſus legem facit, teneturq; legitimas vſuras (hoc eſt beſſes) pendere, *vt in leg. quotiens, §. tantundem, ff. de admin. tut.*

23 Quid † ergo ſi tutor cum pecunia pupilli emit poſſeſſiones magni redditus, puta, cum mille aureis pupillarib. emit poſſeſſionẽ, nunc pendentem quotannis aureos ducentos, vel venditoris ſtultitia, vel temporis lapſu, qui rerũ pretio magnum dat incrementum, vt eſt teſtis hæc ciuitas Granatenſis, clementis cœli læta ſerenitate, amœniſſimi agri pulcritudine, & perennium fontium ſcaturigine prorſus mirabilis, in qua quæ his ſeptuaginta annis, qua a Mauris virtute Ferdinandi Regis eſt recepta, eos opulentię proceſſus fecit, vt qui emendis poſſeſſionibus primis ſtatim annis aureos mille collocarunt, duos habeant annuus aureos mille. Ergo ſi tutor pupillari pecunia magnopere rem ſuã auxit, æquum eſt, vt pupillo etiã id lucrum proſit, videtur enim ex bonis pupilli ea accepiſſe, *l. ſi quis obligatione, ff. de reg. iur. l. ſi mulier, ff. de condict. ob cauſ.*

Ideo † pupillus rem, cum ſua pecunia emtam a
24 tutore, poterit, ſi hoc malit, ſibi capere, & lucrum ſi ita placeat tutori pro decima, pro cõcurrenti quantitate, dare. Eſt enim in eius arbitrio, vel rem emtam capere, vel capere pecuniam cum vſuris legitimis. Ita probatur *in l. ſi curator, C. arbit. tutel. & ibi notãt omnes Doctores, & in l. ſi vt proponis, Codic. de rei vendic. & in leg. tutor qui repertorium, §. ſi poſt, ff. de admin. tutor.* dummodo omnes poſſeſſiones capiat, non enim eſt audiendus, ſi pro parte velit ſuam pecuniam, & pro parte poſſeſſiones emtas, *vt in l. cum quæritur, & in l. tutor, § ſi poſt, ff. de admin. tut.*

25 Quid autem † ſi tutor habitauit in domo, in qua ipſe pupillus habitat, an id conſiderato valore ſit ei in decimam imputandũ. Ita videtur, nam inhabitãs domum dicitur fructus percipere, *l. ſi is qui bona, §. ſi antiphona, ff. de pignorib. l. apud Iulianum, §. 1. ff. de legat. 1. l. prædiorum, ff. de vſur. Chaſſan. in conſuetudinib. Burgund. Rubric. 4. §. 17. verbo, & fayre, numer. 14.* Sed contra ſentit Bald. *in l. 1. §. ſi pupillis, ff. de tutel. & rat. diſtrahend. Boer. in conſuetudinib. Bituricenſibus, titulo, de iure perſon. §. 11. verſic. quamobrem, colum. 2.* qui ſcribunt, quod cum tutor debeat bonis moribus formare pupillum, debet habitare in domo ſua, & nihil ſoluere pro conductione: hoc probarem, ſi minor diues eſſet, & nobilis.

26 Notandum † tamẽ, quod tutor, etiamſi tempore ſuſceptæ tutelæ, fuerit pauper, & poſt reperiatur diues, non præſumitur ditatus ex re pupilli, ſed ex ſuã induſtria, *l. ſi defunctus, C. arbit. tutel. & ibi Faber. Bald. Ang. & Salyc. Bald. Ang. Paul. & Salyc. in l. ſi patrum, C. commun. vtri. iudicii, Cremenſ. inter conſilia Alexan. conſ. 62. column. fin. libr. 4. Abb. & Barbat. in cap. 1. de pecul. cler. Segura, in rep. l. ſi ex legati cauſſa, verſicul. pro expeditione, ff. de verb. oblig.* qui & Cremenſ. *dict. conſil. 62. lib. 4.* loquuntur in matre nutrice: quod eſt magis notandum, quoniam parua & fere inutilis eſt fœminæ induſtria, *Abb. conſil. 36. libr. 2. Bolognin. in l. etiam, C. de donat. inter vir. & vxor. in primis interpretationibus, Aretin. conſil. 31. incip. In Chriſti nomine Amen, conſiderata diligenter,* vbi late dicit, an tutor videatur ditatus ex tutela.

Reperio † tamen, quod Boer. *in conſuet. Bituricenſibus, titulo de conſuetudine iuris ſtatus perſonarum, §. 11. verb. les faict. col. 2.* ſcribit, quod cum iure Gallico, tutor lucretur fructus, tutor pauper qui reperitur diues, præſumitur ditatus ex fructibus rei pupilli. Ego Boerio libenter aſſentior: nam tutor præſumitur ditatus ex induſtria ſua, & lex Gallica dat tutori nobilium fructus, propter induſtriam & adminiſtrationem, non tamen præſumam eum ditatum ex ſola tutela: nam ex diſpoſitione iuris Ciuilis, tutor nil lucratur ratione adminiſtrationis tutelæ, etſi reperitur repente diues, præſumitur ex ſua induſtria, non ex tutela ditatus: ergo non quod iure noſtro tutela vtilis ſit, ideo præſumetur inde ditatus ſupra quantitatem decimæ, ſed pro ea tantum; reliquũ tutoris induſtriæ, & fortunæ fœlicitati tribuendum. 27

SVMMARIA.

1 *Coadiutori, an danda decima.*
2 *Inhabilis, non debet ſuccedere in Ducatu vel Comitatu, & 3. cum ſeq. & 6.*
7 *Coadiutori Regis, an danda decima, & quid in coadiutore Ducis, nu. 14. cum ſeqq.*
8 *Coadiutor & tutor æquiparantur.*
Coadiutor debet facere inuentarium.
9 *Coadiutor habet plenam, & liberã adminiſtrationem.*
10 *Coadiutori de iure Communi datur ſalarium.*
11 *Coadiutor cenſetur curator.*
12 *Coadiutor Epiſcopi, quid poſſit, & nu. 13.*
16 *Coadiutor quis eſſe poſſit.*
17 *Exſecutori teſtamenti an danda decima.*
18 *Exſecutor teſtamenti non datur inuitus.*
19 *Exſecutor teſtamenti, an habeat poteſtatem quam tutor.*
43 *Exſecutor teſtamenti tenetur reddere rationem, & facere inuentarium.*
Et an debeat ſatisdare, num. 24.

CAP. XIX. *An coadiutor, qui datur Principi vel Duci, maiori viginti quinq; annis, vel coadiutor qui datur Epiſcopo, poſſit deducere decimam. Et quid ſentiendum de exſecutore teſtamenti.*

QVÆRO † deinde, *an coadiutori dato Principi, Duci vel Comiti. vel Epiſcopo, ob mentis vel corporis infirmitatem, ſit danda decima, ſicuti tutori?* 1

Supponendum, quod licet † Princeps, Dux vel 2
Comes inhabilis, non debeat ſuccedere in Regno, Ducatu vel Comitatu, neq; in ceteris Regiis dignitatib. id verũ ſi a natiuitate eſt inhabilis, puta furios9, mut9 & ſurdus: ſi tñ habilis naſceretur, & poſt fieret inhabilis, non eſt priuandus Regno, ſed adminiſtrat

per

per curatorem, & ita debet intelligi dispositio *capit. grandi, de supplen. neglig. prela. lib. 6. Ita Bald. in capit. 1. in fine, de success. feudi, versicul. quaro consuetudo dictat.* vbi huius rei assignat rationem, scilicet, quod si nascitur habilis, ius in eius persona radicatur, secus si nascitur inhabilis. Idem probat ibi Laudensis, Aluarotus, *cap. nunus, versicul. quaro quid si statutum, titulo de Episcopo vel Abbate, & ibi Cardinalis Alexandrinus, Laudensis in tractatu de primogenitura, colum. penult. versic. rursus quærendum est, & in tractatu de Principibus, quæst. 371. Aret. in l. ex duobus, columna 2. ff. de vulg. & pupill. Socin. consil. 47. in princ. lib. 3. Lupus, in cap. per vestras, §. 26. col. 3. de donat. inter virum & vxor. in paruis, Iacobinus in tractatu feudorum, col. 3. versicul. sed quid si primogenitus, Rodericus in repetition. l. quoniam in prioribus, vndecima limitatione, in quæstion. ducatus Valentini. Montalu. in l. 11. tit. De la guarda de los bienes del Rey, libr. 1. Fori, Tiraquell. de primogenitis, qu. 23. Molinæus in consuetudinibus Paris. tit. 1. §. glossa in 2 quæst. versic. quare hanc. gl. in l. 2. tit. 15. part. 2.*

3 Et quod † primogenitus a natiuitate inhabilis, non debeat succedere, probatur in *l. 2. titul. 15. part. 2. ibi: Seyendo ome para ello:* lex enim generaliter loquens restringitur de habilitate, & habilibus censetur scripta, *l. Lucius Titius, §. Lucius Titius Dama, ff. de leg. 2. Bald. in specie, in l. omnes populi, col. 9. versic. est ergo aliud exemplum, ff. de iust. & iure, Corn. consil. 42. colum. 2. versicul. & propterea, lucera G. lib. 4. Ioan. Baptist. in repet. l. omnes populi, nu. 204. ff. de iust. & iure, Zas. in tractatu feudorum, part. 8. nu. 67. Iacobin. de feudis, nu. 7. versic. quid si primogenitus, Boer. decis. 204. nu. 34.*

4 Quod † confirmatur ex *l. 12. tit. 1. part. 2.* vbi probatur, Reges creasse Duces & Comites, vt vasallis facere iustitiam, sicuti Rex tenetur facere suis. Hoc autem inhabilis a natura facere non pôt: præsertim, quod Duces, Reges, & Comites, debet iudicio præcellere, sicuti dictione, *vt in princip. tit. 2. part. 2. l. 6. tit. 9. part. 2.*

5 Illud † nunc sufficit, quod Regi, Duci, vel Marchioni, a natiuitate inhabili, aufertur Regnû & Ducatus: si tamen nô a natiuitate, sed ex accidenti inhabilis factus sit, datur ei curator. Et si Episcop⁹ corporis vel ingenii morbo grauetur, datur ei coadiutor.

6 Sed † an eis danda decima? Equidē curatori Regis nunquam dabo decimã, ex rationib. late productis supra, *cap. de tutore Regis.* Vnde lector si quis forte hæc nostra leget, hauriet si quid desiderat.

7 Quid autem † in coadiutore Ducis vel Comitis? nam de curatore vero, non est dubium, quin possit habere decimam.

8 Videtur, † coadiutori Ducis vel Episcopi dandam decimam. Primo, quoniam tutores & coadiutores æquiparantur, & dispositum in vno extenduntur ad alium, *vt notat Abb. in c. fin. de cleric. ægrotan.* Vnde coadiutor tenetur facere inuentarium, & sollicitudinem tutoris, & satisdare, sicuti tutor satisdat, *auctore Innocent. in capit. grandi, columna fin. de supplen. negligen. prælat. libr. 6.*

9 Secundo † probatur, quoniam coadiutor habet liberam, generalemq; administrationem, sicuti tutor & curator, *vt in d. cap. grandi, & ibi notat Innocent. Imol. Domin. Anch. & Franc.* Vnde omnes reddi tus, obuentiones, fructus, & quæ pertinēt ad eum, cui datur coadiutor, debet, tenetur q; id commode & prudenter facere, sicuti tutor minoris, *vt in d. c. grandi, notant Anchar. & Corset. Abb. in capit. de rectoribus, c. 2. de cleric. ægrot.* Cum ergo coadiutor tantam habeat potestatem, quantam tutor, sequitur, quod tantundem laboris sustinebit, quo enim maior est potestas, maior est labor, cum debeat reddere rationem potestatis sibi datæ. Et in coadiutore scribunt Ioan. Andr. Archidiac. & Fran. *in c. vnic. de cleric. libro sexto.* Cum ergo tantum laboris sustineat, quantum tutor, par debet esse administrationis præmium.

10 Tertio, hæc † opinio efficaci ratione probatur, nam de iure Communi, quo tutori nihil aufert pro administratione, *vt dixi, col. 1.* constitutum est, vt coadiutori detur salarium, *vti notant Innocent. Imol. Domin. Franc. & ... 24. in c. grandi,* vbi dicit Corsetus in hoc differre tutorem & coadiutorem: quod tutori de iure Communi non datur salarium, coadiutori vero datur, *vt probatur in cap. 1. & 2. de cleric. ægrot. lib. 6. Abb. in c. de rectoribus, de cleric. ægrotan.* Cum ergo eo tempore, quo nihil dabatur tutori, decernitur salarium coadiutori, multo magis hodie, quo decima datur tutori, debet dari etiam coadiutori.

11 Postremo † considerabitur, ex l. hoc *in c. grandi,* vbi non est, quod coadiutor sicut est curator minoris habet quid in magis laboriosum, sic quod ea finitur anno vigesimo quinto; coadiutoris autem officium, non finitur nisi cum morte, *vt notant Bartol. & Bald. in l. quisquis, ff. de ...*

12 Vltimo † coadiutor datus Episcopo, omnia potest quæ Episcopus, præter alienandi potestatem, *vt Ioan. Andr. & Ant. in c. fin. de cleric. ægrot. Chassan. in consuet. Burgund. Rubr. 1. §. 4. verb. & ... nu. 20. Bartolus. Bellemon. de charitatiuo subsidio, q. 17.*

13 Contraria tamen † sententia, fortissima ratione nititur, scilicet, quod coadiutor nihil potest facere, absq; consensu eius, cui coadiutor datur. Ita docent Abb. *in c. de rectoribus, col. 2. de cleric. ægrotan. Oldrald. consil. 44. col. 2. Lapus, Anch. & Franc. in cap. 1. § fin. col. 2. de cler. ægrot. lib. 6.* Quamuis nô desint qui dicât, ipsum, cui coadiutor datur, administrare omnia per se non posse, sed cum consensu coadiutoris. Ergo cum coadiutor non sustineat totum laborem, sicut tutor, non debet habere præmium tutoris.

14 Quid † verius? mihi distinctio placet: Aut enim decima æquiualet expensis coadiutoris, aut excedit expensas coadiutoris & ministrorũ. Primo casu coadiutor decimam habebit. Nam etiam de iure communi expensæ præstandæ sunt coadiutori, & suis, *vt in dicta grandi, notant Ioan. Andr. Archidiac. Imola, Domin. & Franc. Abb. in d. c. de rectoribus, de cler. ægrot. Domin. & Franc. in c. 1. de cleric. ægrotan. lib. ...* Ex quo sequitur, quod si decima est minor expēsis, dabitur ei supra decimam. Si tamen decima excedit expensas, & tunc distingue. Aut enim coadiutor datur propter animi morbum talem, vt impediat omnem rationis vsum & negotiorum administrationem, & tunc coadiutori dabitur decima, quoniam vere curator est, cum plena & libera administrandi potestate, *vt notat Innoc. d. c. grandi, & præcipue Corsetus, ibi, in repet. col. fin. Abb. in d. c. de rectoribus, col. 2.*

15 Si tamen † daretur coadiutor Episcopo, vel Duci, propter morbum corporis, non eludentē iudicium, nec rationis vsum: & hoc casu coadiutori decimam non præstabo, quoniam illi etiam limitatamque habet potestatem, *auctore Oldral. consil. 44. col. 2.* Et ita sunt intelligenda producta, in fauorem partis negatiuæ. Plerumq; enim datur coadiutor propter

occupationes, vel vt inspiciat, quam recte quis munus sibi iniunctum sustineat. Neque oportet legem correctoriam, loquentem in tutoribus & curatoribus minorum, extendere ad coadiutorem eius, qui mentis vi valet, tantum morbo vel negotiis impeditur.

16 Illud † addendũ, quod qui potest tutor esse, potest esse coadiutor, *vt sic ibi Abb. in c. fin. de cleric. agrot.* & quod Duci dat coadiutorem Rex, petentibus vasallis, Regi autem, Romanus Pontifex: *ita Innocent. Domin. & Franc. in dict. cap. grandi.*

17 Sed † quid sentiendum de exsecutore testamenti, *an danda ei decima.* Videtur non dandam, ex textu *in l. si quis pro redemptione, Cod. de donat. & ibi notat Bald.* Melior textus *in l. si quis ad declinandam, C. de Episcop. & cleric.* vbi, postquam lex dicit Episcopum esse exsecutorem, subiungit: *Nullo penitus ex hoc lucro, vel Episcopo, vel ecclesiæ relinquendo.* Idem probatur *in l. 5. tit. 10. part. 6.* cuius verba sunt: *Y tambien el Obispo que esto ouiesse de fazer, y los escriuanos que escriuieren alguna cosa, non deuen tomar por razon del trabaio que lieuan en esto cosa alguna.*

18 Deinde, † exsecutor testamenti, differt a tutore, neq; tantum laboris subit: non enim datur inuitus, *vt scribit Abb. & communiter Doctores, in cap. Ioann. de testament.* (quos lector videat, & est communis, *auctore Alexand. in l. 1. num. 4. ff. de leg. 2.*

19 Præterea † non est verum, tutorem & exsecutorem similem habere administrandi potestatem, *vti notat Bald. in l. id quod pauperibus, Cod. de Episc. & cleric. Bart. l. alio, col. 2. ff. de alim. & cib. legat. Alexand. & Ias. in l. si sic, ff. de leg. 1.* Cum ergo dissimiles sint in administratione, dissimile erit laboris præmium: debet enim præmium esse par labori, *vt docui, capit. 2. numer. 27.*

20 Contraria tamen † sententia iure Regio verior est. Primo ex *l. 4. tit. 2. lib. 5. Ordin.* cuius verba sunt: *Todo hombre que fuere cabeçalero de algun testamento muestrelo ante el Alcalde hasta vn mes, y el Alcalde faga lo leer ante si publicamẽte, y si el cabeçalero esto no cũpliere, pierda lo que deue auer de la mãda: y si ninguna cosa le ouiere mãdado, pague el diezmo de lo que montare el testamento.*

21 Hæc lex † desumta fuit ex *l. 13. tit. 5. lib. 3. Fori.* Quæ leges meo iudicio significant, exsecutorẽ negligentem, si nihil ei legatum sit, amittere decimam, quæ sibi datur in præmium laboris. Quod satis significat additio marginalis, scripta in *l. 4. tit. 2. lib. 5. Ordin.* inquit enim, *Concuerda Enrique de penas*: Et reperio, q in volumine Regiarum constitutionum: *Titul. de las penas, lib. 8. Ordin.* est *l. 31.* lata ab Enrico Rege, quæ nostram sententiam asserit. Inquit lex: *Otro si, todo hombre, o muger que fuere cabeçalero, o testamentario de otro, y recibiere el testamẽto, y no lo publicare hasta treinta dias, pierda lo que le fuere mandado por el testamento, y si no le fuere mandado cosa alguna, pierda el salario que deue auer por su trabaio segun vso de cabeçalero.* Cum ergo, vt testatur additio marginalis a Montaluo concinnatore eius voluminis, vt ego quidem sentio, posita, *l. 4. tit. 2. lib. 5. Ordin.* concordet cum *l. 31. tit. de las penas*, lata ab Enrico Rege, sequitur quod decima, cuius meminit *lex* est salarium quod exsecutori datur, cuius meminit *l. 31. tit. De las penas*: Cuius vltima verba, nostram sententiã confirmant, ibi: *Segun vso de cabeçalero*, quæ significant, decimam dari ex cõsuetudine, & ita est: nam vetustior lex, quæ huius rei indiciũ præbet, cõtinetur in libro, cui Forus nomen est, *in l. 13. tit. 5. lib. 3. Fori*, a qua ne vna quidem mutata syllaba desumta fuit illa lex *Ordin. 4. tit. 2. lib. 5.*

Confirmatur † hæc opinio, quoniam hæc lex dat tutori decimã; exsecutor autem, & curator æquiparantur, *vt inquit Bald. l. nulli, nu. 10, C. de Episc. & cler.* Curator enim & tutor, prospiciũt personæ minoris, exsecutor autem curat animã defuncti, dum restituit aliena, & Christi misericordiam eleemosynis, & piis Christianæ disciplinę institutionib. conciliat defuncti manibus. Et curatores, & exsecutores ęquiparentur, notat *gloss. in l. antepenul. ff. de tutel. & ibi Bart. Bald. Alber. & Raphael Comens. gl. in l. vxor, §. 1. ff. de fals. Ias. in l. si quis a filio, §. si quis, col. fin. ff. de leg. 1. Alex. in addit. ad Bartol. in l. tutores, ff. de tutel.* vbi dicit, tutores & exsecutores æquiparari in omnibus, *Aluis singul. 262. Lupus in Rubric. de donat. inter vir. & vxor. §. 67. incip. vnum, nu. 18. vers. idem dicendum.* 22

Sic † exsecutor vltimæ voluntatis, tenetur reddere rationem, *auctore Gerardo singular. 84. l. si hæres, vbi Doctores, ff. de cõd. ob caus.* Id enim generale est in omni administratore, *vt docui, cap. 2.* 23

Sic ad instar tutoris, vel curatoris, exsecutor non potest constituere procuratorem ante litem contestatam, *vt notat Specul. tit. de instru. editione, §. nunc vero aliqua, versic. sed nunquid ante, Bonirus singular. in verbo & singulari, procurator, num. 34.* Et inuentarium facere debet, *gloss. in l. nullus, Cod. de Episcop. & cleric. Amanellus singul. 6.*

Non † tamen tenetur satisdare, de quo differitur, *in l. Diuus, ff. si cui plus quam per leg. Falcid. Petrus Rauen. singul. 10* nisi pauper fiat testatore ignorante, *l. liberto suo, §. largius, ff. de vsufr. legat. Bart. singul. 88.* 24

Quod autem † exsecutori sit dandum præmium laboris, comprobatur, quoniam heredi datur quarta Trebellianica, *vt probatur, ff. ad Trebellianum.* Exsecutor autem habetur loco heredis, *vt in cap. cum tibi, cum ibi notatis, de testam. Rofred. titul. de actione ex testamento, versic. quid si erit.* Hoc intelligendum, si nulli sint heredes, *vt per Specul. de instrument. editio. §. nunc aliqua, vers. item pone quod aliquis, & ibi Ioan. And. Bart. in l. alio, ff. de alim. & cib. leg. Bart. in l. si quis ad declinandam, per illum textum, col. 3. vers. vlterius nota, C. de Episc. & cleric.* Deniq; hæc opinio de iure Regio, videtur probanda, quoniam sunt leges de hac re latæ. Neq; magnopere vrgẽt prolata ex aduerso: nam loquuntur in exsecutore caussæ piæ, qui (non est mirandũ) si nullum auferat salarium, cum etiam de legatis ad pias caussas non deducatur Falcidia, *vt in auth. similiter, C. ad l. g. Falcid.* 25

SVMMARIA.

1 *Protutori vel sequestro, & similibus, an danda decima, & nu. 5.*

2 *Protutor & tutor similes an sint, & nu. 5.*

3 *Protutor conuenitur a minore, cum eisdem priuilegiis, cum quibus tutor.*

4 *Protutor debet conficere inuentarium.*

6 *Protutor nihil facere potest in re pupilli magis, quam extraneus.*

8 *Tutor magno affectu gerit, non protutor.*

9 *Administrans, non tanquam tutor, non debet habere decimam.*

10 *Tutor non seruans solemnia, non lucratur decimam*

12 *Sequestro, an danda decima.*

Sequestri officium quod sit.

15 *Sequester, an detur inuitus.*

16 *Sequester, minus est, quam curator bonorum.*
Sequestro, an dandum salarium.
17 *Depositario non danda decima.*
19 *Negotiorum gestori, an danda decima.*
21 *Administratores plures dati, an teneantur in solidum.*

Cap. XX. *An protutori, vel sequestro, & similibus, sit danda decima pro administratione.*

1 QVÆRO † deinde, *an protutori, sequestro, & similibus administratoribus, sit danda decima?* Videtur protutori dandam, quoniam neq; nouum neq; iniquum est, extendere legem de similibus ad similia, *l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Tutor autem, & protutor similimi sunt, *l. 1. & ibi notant Alber. & Raph. Comen. ff. de eo, qui pro tut. neg. gest.*

2 Secundo, ratio † huius legis est, labor administrationis: protutor autem eandem fidem & diligentiam in administratione præstare debet, quam tutor, *l. qui pro tutore. ff. de eo qui pro tuto neg. ger.* Cuius verba sunt: *Qui pro tutore negotia gerit, eandem fidem, & diligentiam præstat, quam tutor præstaret.* Nihil videtur posse citari efficacius.

3 Accedit tertia ratio, scilicet, quod minori, agenti aduersus protutorem, eadē priuilegia conceduntur, quæ aduersus tutorem, *l. dabimus, cum glos. § 1. ff. de priuil. credito. Aret. cons. 29. col.* Et obligatur ac si verus tutor esset, *l. 1. & ibi notatur, C. de eo qui pro tutor. Aretin. d. cons. 29. col. 1.* Cum ergo gerat, & onera subeat tanquam tutor, videtur quod idem debeat habere præmium, nam qui sentit onus, sentire debet honorem, *l. cum qui. ff. de iureiur.*

4 Præterea protutor adeo † similis est tutori, vt teneatur conficere inuentarium, *auctore Alber. l. 1. § in protutore. ff. de eo qui pro tut. neg. ger.* Quod in administratorib. scribit Bolo. *cons. 19. ver. [illegible] aut. & col. praced.*

5 Sed contraria † sententia verissima est, imo protutori non est danda decima. Moueor quoniam decima datur tutori pro administratione. De iure autem administratio tutoris plurimum differt, ab administratione protutoris, *l. si qui. ff. de eo q. pro tuto. neg. ger.* cuius verba sunt: *Non enim est eadem protutoris, qua tutoris est rerum pupilli administratio.* Cum ergo differant, in caussa finali, propter quā decima datur, certe non debitur decima protutori, ex eo q. detur tutori. Et illum text. ibi notant Bald. Alber. & Rapha. Comen. Et probatur eorum sententia, *in l. qui neg. ff. de reb. eorum. & ibi notant Dyn. Bal. & Raph. Comen.* Idem Dynus, Alber. & Rapha. *in l. fin. qui, ff. de protutor. negot. gest.* vbi est optimus textus, probans quod gesta a protutore, nullius momenti sunt, quoniam nō habet veram administrationem: & eorum sententiā probat *Bal. in l. non omnis. § si. ff. si cert. pet.* & est expressum *in l. apud Celsum, §. si quis tutor, ff. de doli exceptio.* Quinimo, neque acquirere pupillo potest saltem de iure communi, *auctore Paul. in l. 3. §. sed quod de eius re, ff. iudi. solui.* Vnde pupillus non potest auctoritate protutoris adire hereditatem, *vt scribit Raphael Comens. in l. pupillus si fari, ff. de acquirend. hereditat.*

6 [illegible] contrahenti cum protutore ne forte damnum [illegible] currat, data [illegible] stitutio ex edicto prætoris, posit[illegible] *in* [illegible] *qu*[illegible] *protutore.* Neq; solū protutor non habet [illegible] anon [illegible] rca res, verū neq; circa personam non enim habet pupillum in potestate, *vt scribit Bal. & Salyc. in l. [illegible] n. C. de interdi. matrimi.* Et neq; extra iudicium, neq; in iudicio potest administrare, *l. fi. C. de eo, qui pro tuto.* Quare soluens protutori, non liberatur, *l. 1. §. fin. ff. de eo, qui pro tuto.*

Deinde † protutor, non est tutor, *l. 1. post principiū, ff. de eo qui pro tuto.* Cum ergo deficiant verba legis, quæ loquitur in tutore, & cum deficiat eius ratio, cū neq; in iudicio neq; extra iudicium possit administrare, neq; pupilli personam curet, neque ei acquirere possit, saltem de iure communi: quis audit, aduersantibus verbis & ratione legis, dare decimam (hoc est rem pupilli) ei cuius gesta omnia nil valent. 7

Præterea † facit textus insignis, *in l. quæro, in fine, ff. de eo qui pro tuto. neg. ger.* ibi: *Quia scire se tutorem esse debet, vt eo affectu negotia gerat, quo tutor gerere debuit.* Ergo affectus quo tutor gerere debet, differt a diligentia, qua cæteri administratores gerūt. Cum ergo hæc lex det decimam, propter laborem tutoris, & affectus, quo gerit, differat ab aliis, certe etiam differet præmium, nam præmium debet esse par labori. *vt dixi c. 2. nu. 27.* 8

Præterea facit, quod † si alicui legatum relinquitur, tāquam tutori, non consequetur illud, si administret, non tanquam tutor sed tanquam negotiorū gestor. Ita docuit Alex. *cōs. 102. in sp. visis & ponderatis, col. fin. vers. praterea in testamento, lib. 1. Decius, consil. 178. col. 3 num. 3. versic. 2. responde, ibi, & licet administrauerit tanquam coniunctus.* De qua re vide quæ scripsi capite *De tutore, qui non administrat tanquam tutor sed tanquam amicus.* Cum ergo hæc lex, decimam tutori dari præcipiat, certe non dabitur administratori, qui tutor non est, siue sit protutor, siue sequester, *vt statim dicam.* 9

Rursus confirmatur, quoniam † etiamsi quis reuera tutor sit, non consequitur decimam, nisi obseruet ea, quæ tutores obseruare tenentur, tam in solennib. quam in ipsa forma administrandi. *Ita dixi supra, cap. De tutore inualido,* & capite, *De tutore qui administrat tanquam amicus.* Protutor autem tutor non est, neq; eius administratio est vtilis minori, sicut administratio tutoris, neq; onera imposita tutori, quæ late enumeraui *c. 2. nu. 37. cum seqq.* comparanda sunt cum administratione protutoris, vt illa legenti erit manifestissimum. 10

Non obstant ex aduerso prolata. Quamuis enim tutor, & protutor similes sint, non tamen sunt similes in administratione, *vt supra probaui.* Ratio autem huius legis, est labor tutoris, cum autem nullus labor comparari possit cum labore tutoris, nulli est danda decima, nisi tutori præsertim cum hæc lex sit correctoria, atq; ideo restringenda, *vt dixi eo. col. penult.* Et dispositio quæ meretur restringi, non est extendenda, de tutore ad protutorem, *vt in l. si. C. de interdict. matrim.* 11

Sed an ei, cui † res sequestri nomine traditur, sit danda decima; iam vidi de hac re dubitari. Equidem sequestro non est danda decima, quoniam eius officium est, colere, colligere, & conseruare, *vt in l. postquam, §. Princeps, ff. vt in possess. lega.* Quod est proprium officium curatoris bonorum, *vt dixi c. 16.* Curator autem bonorum magnopere differt a tutore, in potestate administrandi, & ei non est danda decima, vt euidentissimis rationib. probaui *d. c. 16.* Ergo neq; dabitur sequestro. 12

Præterea confer † tutoris labores, tantum sollicitudinis, tantum anxietatis, tantum periculi continētes, cū labore sequestri. Quod si, fatearis necesse 13

est, longissime vtriusque laborem differre, quis salarium tutoris det sequestro, nisi palam insaniat?

14 Hæc lex † de tutore loquitur; sequester tutor non est, neq; tutori similis, neq; tutori comparandus, quis recedat a verbis legis?

15 Præterea † labor tutoris, differt magnopere a labore sequestri. Hæc autem lex pensare vult tutoris laborem, hoc est laborem magnum, improbum, sedulum: cur idem præmium præstetur labori vulgari, ac vix mediocri? Possem hic singulos tutoris labores enumerare, ostenderemq; ab eis liberum esse sequestrum, mandatarium, & ceteros administratores, atque ideo diuerse in eis statuendum. Nam ii neq; inuiti, ad eam qualemcunq; administrationem dari possunt, *l. 2. § queritur, ff. de curat. bon. dand. Bald. & Salyc. in l. tutori, C. de nego. gest. Bal l. final. §. sed etsi quis, per texe. ibi, in verbo Noluerit: C. com. de leg. Melius Bart. in l. litibus, ad fin. C. de agricol. & censi. lib. 11. Angel. & Paul. in l. si fideiussor, § si satisdatum, col. 1. ff. qui sat. cog. Curtius in tract. de sequestro, quæst. 2.* nisi ex caussa, *vt dixi cap. 16.* Sed res videtur manifestior, quam vt hanc exigat operam, facileque erit lectori caput secundum euoluere, totque casus, quibus tutor est implicatus, conferre cum labore sequestri, & ceterorum administratorum, & nisi me fallit animus, manibus pedibusque in nostram sententiam discedet. Nam curatori bonorum (*vt supra efficacissime probaui*) non danda decima. Sequester autem minus est, quã curator bonorũ Gerit. hic vicem rei vacantis, loco personæ absentis, vel mortuæ, & habet administrationem iuris, cum sit loco domini. At sequester, & omnes commissarii, non habentur loco domini, nec eius personam repræsentant, sed habentur loco simplicium gestorum, & custodum, *l. ei apud, l. licet, ff. depositi. Molin. in consuetud. Parisi. tit. 1. § 6. glos. 4. verbo Commissaires, col. 1.*

16 Obiicitur † ab aliquibus Alexand. *in l. interesse, in finalibus verbis, ff. de acquir. possess.* quasi vir ille sentiat; sequestro salarium dandum, sed certe contractum significat. Nam licet glossa *in l. si oleum*; & ibi Angel. & Imol. dicant, quod ibi agitur aduersus sequestrum præscriptis verbis, quia sibi dabatur salarium. Alexander post Baldum dicit, quod hoc est diuinare. Ex quo infertur, illum sensisse, quod non est necesse sequestro salarium dare, & licet dandum esset salarium, non sequitur, quod est danda decima fructuum.

17 Præterea † quod sequester proprie sit curator bonorum, notat Constantinus *in leges Regias art. 92 col. fin. vers. nam vbicunq; & art. 93.* Idem sentio in depositario. Nam ii omnes non possunt conferre beneficia, vel ad ea præsentare, licet id curator possit, *vt per Molin. in consuetud. Paris. titul. 1. § 6. glos. 4. verbo Commissaires, col. 2.* Et improprie dicuntur curatores, *vt ibi Molin.* notat, imo sunt meri & nudi commissarii, qui nomen curatoris non merentur, *vt per Molin. in consuet. Paris. tit. 1. § 6. glos. 6. vers vendre compte, nu. 1. verb. & 11.*

18 Vltimo † ita sentio, vt qui contenderit, alii, quam tutori, & curatori pupilli, vel adolescentis furiosi, aut prodigi dandam decimam, risu potius dignus sit, quam confutatione: nã loquitur absq; lege, aduersus omnem rationem & æquitatem, nullo æquitatis aut iuris colore. Datur decima tutori propter laborem tutelarem: vbi labor, tutelari similis? vbi tantum obligationum, tantum periculorum, vbi obligatio tam generalis totque ... Si componas omnia administratorum genera cum tutore, omnes multis parasangis longissime præcurrit tutor, vt pro mea tenuitate exprimere tentaui, *cap. 2. nu. 3. & seq. ad nu. fin.*

19 Quod ... rem † attinet ad negotiorum gestorem, manifesti iuris est, quod non est ei danda decima, ex rationibus supradictis, *& ex l. tutori, C. de negot. gest. ibi. Tutori vel curatori similis non habetur, qui, citra mandatum, negotium alienum sponte gerit.* Item nullam habet potestatẽ, neq; aduersus quenquam potest mouere actionem, *l. si pupilli, § videamus, ff. de nego. gest. l. tutori, C. eo. tit.* Vnde ei, etiamsi sit cõiuncta persona, solui non potest, *l si aliena, § quanquam, ff. de negot. gest. l. si filius, C. de pact. Bartol & glossa in l. vero Procuratori, ff. de solution. Alex. & Ias. in l. exigendi, C. de procurat. & in l. tutori, col. fin. C. de negot. gest. Alex. consil. 37. col. 1. lib. 1. & in l. non solum, ff. solut. matrim.*

20 An autem † negotiorum gestori salarium dandũ? certe solas expensas potest petere, *auctore Guidone quæstion. 58. col. 2.* nisi fines mandati excesserit: consule eum, qui citat *l. salarium, C. manda. & l. idemq; § idem Labeo, ff eod. titulo.* Nisi sit res, quæ pretio vel salario fieri solet, vel gestor absq; pretio facere non solet, *vt tradit Bald. in l. 1. C. man. lat.* Et de ... cipientibus innera & seruitia, & oper... s præstantibus, vide Bartol. *in l. ambitiosa, num. 4. ff. de decre ab ordin. faci.* quod eis daudum salarium. Et de famulo, scribit *Alex. cons. 96. & Iason. in l. decem functio, nu. 46. ff. de offi. asse. Bald l. 2. & 3. C. de locat. Bart. l. 1. § ludi, ff de var. & extraordi. cogni. Socin. cons. 196. col. 2. in princ. lib. 2.* vbi dicit citando Bart. quod pro seruitiis exhibitis, non est dandum salarium, consule eos, nam ego rẽ aptius alio loco excutiam, nunc apta tantũ ad declarationem huius legis proferre decreui. His autem taxabit iudex salarium, ex bono & æquo, iuxta rei qualitatem: quid enim si sequestrentur vestes, vel similia, certe nil dabit, nisi forte tabernam, vel domum, vel conclaue sequestri occupent: ita, quod vel aliam cõducere oporteat, vel so... ita mercede fraudari. Hic exercet iudex prudentiam suam. Raro enim dabitur salariũ, sed expensa refundetur, nisi propriis manibus laborarit, vide Ioan. Constantin. *in leges Regias, articulo 92. colum. 2.* Nam si propriis manibus laborarit, salarium petet: vide caput sequens, & quæ *dixi cap. 2.*

21 An autem † plures administratores dati, teneantur in solidum, vide Bart. *in l. cum alienius, ff. de negot. gest. & in l. eandem, q. 6. ff. de duob. reu. & ibi Imol. Aretin. cons. 29 & consil. 66.* Et quid in pluribus commissariis, vide Molin. *in consuet. Parisiens. titul. 1. § 6. glos. 6. verbo vendre, nu. 32.*

SVMMARIA.

1 *Decima fructuum qua sit.*

2 *Decimæ computatio, qualiter facienda, & num. 3. cum seq.*

6 *Tutor, an possit accipere supra decimam, ex rescripto Principis, vel consensu pupilli, etiamsi labor sit magnus, nu. 10. & nu. 11*

7 *Sacerdotes, ex consuetudine, an possint capere supra decimam.*

8 *Prælatus, non potest accipere supra taxam, pro visitatione.*

9 *Tutor supra decimam capere potest, si non ex re pupilli, sed aliunde ei offeratur.*

la Tu-

Cap. XXI. *Qualiter sit facienda computatio, vt intelligatur, quæ sit decima pars fructuum. Et an tutor possit pro administratione deducere plusquam decimam, & an præter decimam possit deducere expensas factas in tutela.*

1 Qværo deinde, qualiter † sint intelligenda hæc verba legis, *Diezmo de los frutos.* Non est quæstio inanis. Ante omnia sciendum, hoc verbum *Diezmo*, Hispanica lingua sonare decimam, *l.1.tit.21.par.1.* Quæro ergo, *an in præstatione decimæ, sit facienda computatio, iuxta diuisionem legalem, scilicet, vt distributis fructibus in duodecim partes, detur decima tutori.* Lex enim vnamquamque rem in duodecim partes distribuit, *l.qui non militabat, & l.interdum, §.si pater, ff.de hered.instit.*

2 Quæ diuisio, non † solum obseruatur in diuisione hereditatis, verum etiam in diuisione cuiuslibet rei, *vt notant Bart. Paul. & Imola, in d.l.interdum, §.si pater, Bar.in l.codicillis, §.qui Semproniam, ff.de vsufr.leg. Paul.& Alex.n.2.in l.cum quasi C.de lega. Aret.in l.plane, §.[illegible] de legat.1. Abb.in c.cum homines, de decim.* Et videtur esse communis opinio. Ergo in facienda computatione portionis, quæ tutori competit, fructus in duodecim, non in decem partes diuidendi sunt, atque inde est ei danda decima.

3 Sed verius † est, fructus in decem partes diuidendos, atq; inde tutorem accepturum vnam partem. Ita nominatim explicando, quæ sit decima, definitur *in c. cum homines, de decim.* vbi Abb. notat, quod si alicui decima sit præstanda, non est facienda diuisio rei in duodecim partes, sed facienda est in decem.

4 Secundo † probatur ex traditis per Bar *in l. interdum, §.si pater, ff.de hered.instit.* vbi scribit, quod quando debetur pars rei, per verba numeralia, puta duæ partes, tres partes, quatuor partes, intelligitur de re diuisa in duodecim partes: si tamen debeatur, non per nomina numeralia, sed per nomina quotatiua, puta, sexta, quarta, decima, & tunc res in decem, nó in duodecim partes est diuidenda, atque inde computatio facienda. Et relictis nouem partibus domino rei, decima danda ei, cui ex lege vel contractu debetur, *ita Bart. in d l.interdum, §.1. & ibi Paul. Bart. in l.codicillis, §.qui Semproniam, ff.de vsufr.lega. Abb. in d. c. cum homines, de decim.*

Tertio probatur, quoniam † hac in re, communis hominum sensus & interpretatio, sunt maxime 5
spectanda, *vti notat Bart. in d.l.codicillis, §.qui Semproniam, ff. de vsufruct.lega. & in l. qui non militabat, ff. de heredib. instit. Abb. in d. c. cum homines, col.1.* vbi addit, in toto orbe, decimam appellari, quod superest de tota re, deductis nouem partibus. Et quod communis interpretatio sit spectanda, probatur, quoniam licet ex sacri iuris traditione, decima debeatur sacerdotibus, tamen in aliquibus regionibus, inueterata consuetudine, cuius memoria non exstat, soluitur vicesima, & ex recepta loquendi formula appellatur decima, vt scribit Socin. *consilio 297. colum. 2. versiculo, non obstat secunda ratio, lib. 2. Belon. cons. 55. num. 8.*

Sed est † quæstionis, *an tutor possit accipere supra decimam:* Iam vidi quendam tutorem, qui cum rē patris pupilli administrasset, annuis aureis centum, assueuetanter pollicitus est pupillo, se non aliter tutorem futurum, quam si eadem centum sibi darentur, quoniam res, plus quinquaginta milliarib. a tutoris domo aberat. Equidem, vt est manifesti iuris, nullus contractus, a pupillo factus vllum habet robur. Itaque si tutor, ex promissione vel consensu pupilli, supra decimam accipit, non potest pupilli consensu sese tueri, neque pupilli promissio ei suffragatur. Ideo, si vel impellente genio, vel suadente pupillo, plus accipiat, quam decimam; pessime agit: teneturque ad restitutionem cum vsuris, ad instar eorum tutorum; qui rem pupillarem in suos vsus conuertunt, de quibus dixi *cap.2. nu. 96.* Neq; enim licet excedere metam, & in præfinitionem legis, vti docui *in tractatu de non meliorandis filiabus, capite primo, colum. final.* Nec licet recedere a verbis legis, *l. non aliter, ff. de leg.3.* De Iure communi tutor, pro administratione aliquid accipieos, condictione ob turpem caussam illud restituit, *vt late dixi capite primo, num. 1.* Hæc lex Ciuilem constitutionem tollit, permittitque tutori salarium accipere, sed præfinit illud addita taxatione, scilicet decima. Itaque, qui supra decimam acceperit, Hispanica lege se tueri, non potest, sed de eo iudicandum, vti de eo, qui salarium pro administratione (vigente Iuris ciuilis de hac re dispositione) accipit, nam censetur turpiter facere.

Et quod † non possit tutor accipere supra decimam, probatur, quoniam de Iure communi sacerdotibus decima pars debetur, *vt in titulo de decimis, in volumine Decretalium*, neque valet consuetudo, vt minus decima, vel supra decimam, debeatur, vel soluatur, *vt notant glossa. & Abbas in cap. in aliquibus, de decimis, vbi Ioannes Andreas, & Antoni in capit. parochi, eodem titulo. Felin. in capit. cum caussam, in principio, de præscription. Curtius in capit. final. de consuetudine*, qui testatur hanc esse communem opinionem. Nisi forte consuetudo esset tanti temporis, cuius memoria non extaret, tunc n. valet consuetudo, quod soluatur minus quam decima: vel si hoc priuilegio Romani Pontificis concederetur, *iuxta glossam in c. a nobis, 1. de decim. Barb. consil. 35. sapienter, libro, 2. Alexan. consil. 70. incipien. viso puncto, colum. 1.*

& 2. libro 4. Sociu. consilio 297. colum. 2. vers. item praescriptio, libro 2. Decius consil. 147. in princip. & consil. 113. colum. 2.

8 Sic † Praelatus non potest accipere supra taxam, ei a iure assignatam, pro visitatione, & eius labore, neque valet consuetudo in contrarium, *vt in Extrauaganti Benedicti duodecimi, incipiẽt, vas electionis, §. praemissis quoq; Notant Bartolom. Belleu. de charitatiuo subsi. q. 40. 41. & 42.*

9 Itaq; † tutor, a pupillo, vel ex re pupilli, non potest ratione tutelae accipere supra decimã, bene tamen potest supra decimam capere ratione administrationis, si id ei liberaliter offeratur ab his, qui pupillum sanguine contingunt, vel ab aliis. Nam licet Iure communi tutor nihil posset capere ratione administrationis, ex re pupillari, capiebat tamen aliunde, *vt in l. tutor, §. quae tutorib. & in l. Nesennius, cum legib. sequentibus, ff. de admin. tuto.*

10 Sic etiam † poterit tutor supra decimam accipere, si ex rescripto Principis, ex magna & iusta caussa, pupillo vtili, id concedatur, nam Principis voluntas est lex. Subiiciam exemplum. Quidam ciuis Granatensis serica vectigalia conduxit, & octoginta aureorum millia annuatim Regio Fisco se persoluturum datis fideiussoribus pollicitus, vitam cum morte commutauit, relicta vnica filia, cui tutorem reliquit Hieronymum. Res in eum vsque diem male cesserat, metuebatque tutor, ne Principis manu exactores conducti vectigalis apponerentur, ideo cum Princeps nouos exigeret fideiussores, tutor repraesentato administrationis labore, quia praeter rem pupillae continebat vectigalis obligationem, petiit a Principe, vt sibi salarium assignaretur: assignatique sunt a Principe aurei mille quotannis. Sed certe, nisi Princeps huic legi derogauerit, non admittendum, neque quisquam bene sentiet de tutore, qui tale quippiam petierit. Quod si petat, dabitur curator pupillo, qui caussam eius defendat, neque eo non citato, quicquam congrue agi poterit, *iuxta l. de vnoquoq;, ff. de re iu. & ibi. Bart. Alexand. Ias. & recentiores, in l. Gallus, §. & quid si tantum. ff. de libe. & posthum.* Et id rescriptum Principis admissum fuit, quia pater pupillae (quae spuria erat) legauit tutori annuos aureos mille, pro tempore administrationis. Audiant tutores illud beati Ioannis, *Contenti estote stipendiis vestris.*

Sic in simili † Pinelus, *in l. 1. in 3. par. nu. 62. versiculo insertur decimotertio. C. de bon. mater.* scribit, quod si famulo, vel administranti negotia, soluatur salariũ conuentum; quicquid vltra datur, etiamsi digne, ob fidelitatem diligentiamve, censebitur iure simplicis liberalisque donationis. *l. cum plures, §. fin. ff. de admi. tuto.* Quod dicit esse vtile, aduersus insidias eorum, qui eo nomine plura extorquent a minoribus, in quibus est peculiaris ratio, quod neque donare, neque contrahere possunt. Et sic loquitur Pinelus in specie.

12 Quid tamen, si † tutor ingenue fatetur, se supra decimam accepisse, obiicit tamen, se id fecisse ratione expensarum factarũ in administratione: quaero, an recte excipiat, & an supra decimam possit expensas petere? videtur non posse.

13 Quoniam † regula iuris est, quod si is, ad quem fructus pertinent, aliquid expendat in eis colligendis, non potest expensas deducere, nisi cum distinctione, tradita per Bart. & Alex. *in l. diuortio, §. impendia, ff. solu. matrim. Albe. & Bar. in l. 2. ff. de impensis, in reb. dotal. fact.* Ergo cum decima fructuum pertineat ad tutorem, videtur quod non possit repetere expensas factas in eis exigendis, vel colligendis, saltem pro portione ad se pertinente. Secundo facit, quod licet aduocato sit soluendum salarium, *vt late dixi, c. 2.* tamen tutori nihil est praestandum, ex eo, quod aduocatum praestiterit in caussa pupilli, *vt in l. generaliter, ff. de admin. tuto. notat Alber. in Rub. & in l. 1. ff. de postul.*

14 Quod † confirmatur, quoniam licet opera aduocati censeatur pretium, atq; ideo sit soluendum, tamen, si quis aduocatus in propria caussa aduocationis munere fungatur, non potest, cũ agitur de expẽsis, petere sibi solui salarium, quod ipse, si aduocatus non esset, daret alii conductitio aduocato, vti late asserunt Bal. Ang. Paul & Salyc. *in l. fin. C. de fructibus & litu. expens. & ibi Bologninus, in primis interpretationibus, Albe. Bald. & Imol. in l. si stipulatus es, ff. de fideiussori. Ias. in l. properandum, §. sin autem alterutra, col. 5. in fine, versiculo, adde etiam, Cod. de iudi. Antonius, & Abb. in cap. finem litibus, de dolo & contuma. Rota decis. 534. Fraucus in repetitione c. quoniam contra, folio, 126. nu. 15. de probatio. Hippol. in l. patre vel marito, num. 70 ff. de quaestion.* Quinimo idem iuris est, etiamsi defendat rem, vel caussam, sibi & alteri communem, nam commune est meum, *l. serui electione, § Labeo ait, cum sequent. ff. de lega. 1.* & ita iudicatum testatur Boerius, *decision 210. num. 4.* Cum ergo fructus rei pupillaris communes sint tutoris & pupilli, nimirum portionibus inter eos diuidendi, sequitur, quod tutor repetere non potest expensas, vel operas manuũ suarum, cum in re propria laborarit, nam commune meum est, *vt supra dixi.*

15 Sed † certe, licet in aliquibus casibus tutor non possit petere expensas, sed sola decima contentus debeat esse, *vt infra dicam*, tamen regulariter expensas repetere potest, easque recipere debet supra decimam.

16 Moueor, quoniam † regula iuris est, quod si administrator, cui pro administratione salarium do, aliquid expendat, repetere potest expensas, neq; eas facere debet ex salario. Ita nominatim probatur, *in l. idemq;, §. idemq; ait. ff. mandati.* Inquit lex: *Et si ad vecturas suas dum excurrit in praedia, sumtum fecit; nisi salarium fuerit datum, & hoc conuenit, vt sumtus de suo faceret.* Nota, non debere sumtus de salario facere, nisi hoc conuenit. Nulla autem lege cauetur, vt tutor debeat expensas facere de decima, nam si id cautum esset, certe nihil sibi daretur pro labore, neque quicquam retineret.

17 Praeterea probatur, quoniam † verba legis nostrae haec sunt: *Tome para si el dieamo por su trabaio.* Ergo pro labore datur decima, non pro expensis.

18 Tertio probatur, quoniam † de Iure cõmuni, tutor pro administratione nihil accipit, & tamen reperit expensas, *vt per totum titulum, ff. de contraria & vtili actione tutela, & C. de reputation.* Ergo, quod capitur pro administratione, non succedit in locum expensarum, res enim sunt valde diuersae.

19 Quarto, decima † datur tutori, vt habeat vnde viuat, *vt probaui c. 2.* quod si tenetur soluere expensas, certe non posset viuere ex decima, quae forte nõ sufficit ad expensas necessarias.

20 Quinto, maxime † grauaretur tutor, si expensas ex decima facere deberet, neq; haec lex ei quicquam

dare,

daret, sed potius adimeret, quod iure communi ei conceditur, scilicet recuperare expensas. Quod cũ non sit sublatum, non est recedendum a legis dispositione, præsertim, cum expensæ nonnunquam excedant rem pupilli, & possint repeti a tutore, si in vtilitatem pupilli factæ sunt, *l. quod ergo, ff. de contrà. & vtili act. tutel.*

11 Sexto † probatur, ex Specul. *tit. de salario, §. 1. col. 4.* vbi scribit, quod si ille, cui salarium datur, aliquid expenderit, repetere id potest præter salarium.

12 Septimo, facit † glos. *in l. idemq;, §. Labeo, ff. manda.* quæ dicit: dispositione textus *in §. idemq;* deficiente, expensas refundendas ei, cui datur salarium, habere locum in tutore, & illam glossam sequuntur Bald & ceteri ibi.

13 Octauo, hoc † olim definitum erat in fratre tutore, vt non solum acciperet decimam, sed etiam deduceret expensas factas in tutela fratris. Ita enim lego in volumine legum Gothicarum, quod vulgo appellamus *Fuero iuzgo, lib. 4. tit. De los herederos, in l. incip. Si el padre,* inquit lex: *El hermano deue auer a los hermanos, e a sus cosas en guarda. E mandamos, que tome el diezmo de los frutos en que biua, e si algunas expensas fiziere por los negocios de los hermanos, cobrelo.*

14 Ergo tutor † repetere decimam potest præter expensas, vel agendo, vel compẽsando, cum eo, quod pupillo debet, *l. 1. §. præterea si tutela, ff. de contra. & vtil. actio. tut l. 1. § sed & si seruum, ff. de tut. & ratio. distrah.*

Non obstant ex aduerso prolata. Primo non obstat, quod notant Dd *in §. impendia*, quoniam fructus omnes ad pupillum pertinent, & is debet decimam tutori; tanquam creditori. Item non obstat, quod aduocatum præstans pupillo, non potest pretium aduocationis petere, quoniam, quando est opera personæ ipsius tutoris, puta aduocare, non est pecunia pensanda, *vt in dicta l generaliter; & ibi notat Albericus.* Et hic est vnus ex casibus, in quibus expensas petere non potest, non tamen illud disponitur ratione decimæ, neq;, quia tutor eam aufert, sed quia ita dictat prudens æquitas. Et ita videmus, quod erat dispositum de iure communi, antequam quidquam daretur tutori pro administratione, & stante eiusdem iuris dispositione, qua permittitur tutori expensas repetere, non permittebatur petere tutori salarium aduocationis a se factæ

15 Si tamen † tutor (forsan agricola) propriis manibus pupillare prædium arabat, vindemiam faciebat, triticum, & poma colligebat, & hic haud dubie, preter decimam repeteret pretium operę, si solitus est locare operas suas. Nã opera est loco pecuniæ, *vt dixi late cap. 2.* Ideo pretium eius repetet, haud aliter, quam si expensam in rem pupilli fecisset. Cur enim ipsi non detur, quod operę conductitię ipso cessante dandum esset, nam tutor tenetur solum administrare (hoc est) rem prudenter disponere, non tamẽ propriis manibus laborare. Et aliud est administrare, aliud laborare Faciunt quæ in filio laborante in re patris, *dixi cap. 2.* Item facit, quod qui habet deducere expensas de fructib potest deducere pretiũ operarum suarum, quas collocauit in quærendis fructibus, *auctore Bal. in l. si quis, C de rei vendit. Paul. & Aret. in l. diuort. § impendia, ff. solut. matrim. Ang. in l. si a Domino. §. fin. ff. de peti. hered glossa magna circa medium, in l. per diuersas, C. manda. c. ad nostram, de reb. Eccles. non alienan. Iason. in l fructus, §. fin. ff. solut. matrim. Barb. in c. Raynaldus, char. 17. col. 2. de test. Boer. decision. 44. nu. 23.*

Sic Hostiens. in summa, tit. de vsur. versic. 12. notat, quod licet creditor teneatur cõputare in sortem fructus perceptos, ex re pignorata, *l. quamuis, C. quibus mod. pigno. taci. contra.* id non admittendũ, quando creditor magnos suscepisset labores in re colẽda, quod probat *Ioan. Andre. in c. conquestus, de vsur. Anan. in c. 1. col. 5. in fin. vers. in glos. fin. de vsur. Boer. decis. 44. nu. 24. vers & ideo.*

Rursus si † tutor dicat: da decimam, & insuper, 16 solue, quod actori, vel negotiorũ gestori ego soluebam, vt nomina debitorum exigeret, pecuniã collocaret, & operis mercedẽ solueret: & meo iudicio, nullo modo est tutor audiẽdus, sed sola decima cõtentus esse debet. Nã officium tutoris est debita exigere, pecuniã collocare, fundũ colere, domũ sarcire, *vt dixi c. 2.* Ideo si actorem ad hoc constituit, ipse de suo soluet salarium, & sola decima, nulla re propter actorem deducta, contentus esse debet, cum per actorẽm censeatur ipsemet gerere, *l ita autem, §. gessisse, l. decreto, ff de admi. tuto & dixi late c 2.* Itaq; improbe hoc imputabitur pupillo: & similiter non imputabitur, quidquid administrandi, imperandi & gubernandi muneri cohæret. id enim proprium tutoris officium est, & aliis ea mandans, suo periculo & sua impensa mandat. Alioqui otiosus & sedentarius decimã deduceret, & pupillus supra decimã, implenti tutoris munus, aliam forsan decimam solueret, vel amplius, quod est plusquam absurdum.

An autem † tutor, possit imputare pupillo ex- 17 pensas, quas fecit in eundo Hispalim, ad acceptandum tutelę munus? certe non, quoniam iure cogente id facit, & ex officii natura, vt tradunt Bar. Albe. & Bal. *in l. Nesennius, ff. de neg. gest Idem Bar Bal. Ang. Paul. Salyc. Aret. l 1. C. de neg. gest.* ad quos remitto lectorem. Tantũ hæc profero ad comprobationẽ superiorum, scilicet, quod non potest imputare tutor pecuniam, quam actori dabat, vt rem pupilli gubernaret.

Quis autem † impensas repetat, vel compenset 18 tutor, vide *l officium, ff. vbi pupill. educar. deb. l. 1. & per totum, ff. de contra. & vtili actio. tutelæ, Barba. 62. n. 4. lib. 2.* Et an in taxatione expensarum stetur libro tutoris, expensis ipsius manu scriptis, vel ipsius voci, si in dubium illæ reuocentur. probare eas debet, *l. qui sub condit. ff. de condi. & demonst.* Probatio autem, non semper exigitur per testes, vel instrumenta, sed quandoque sufficit singrapha, vel rei seu operis euidentia, aut aliæ coniecturæ, quæ iudici satisfaciant, *ita Bald. in Rubric. de fide instrum. col. penul. Corn. l. fin. §. in computatione, col 1. C. de iure deliber.* Probatio autem, si quantitas sit magna exigitur, etiamsi in aliis capitulis recta inueniatur fides, & ratio tutoris; *vt inquit Molin. in consuetud Paris. titul 1. §. 6 glos. 6. verb. den rendre, n. 24.* Si tamen expensa sit modica, stabitur iuramento, si dicat, vel scribat verisimilia, *vt notat Ioan. Andr. ad Specul. tit. de instrum. edition. §. nunc vero aliqua; Bartol. in l. Diuus; in fin. ff. si cui plusquam per leg. Falcid. Ang. §. si. Instit. de verb oblig.* Quæ sit autem minima expẽsa, est in arbitrio iudicis, ex rei actu, & personæ qualitate, *ita Angel. & Corn. d. §. in computatione, & vide Bald. consil. 117. incip. tutor & heres tutoris, libro 2. & consilio 418. libro 3.* Et idem in ceteris administratoribus, rationem reddentibus, scribit Socin *consil. 46 lib. 2. & consil 162. considerata contingentia, col. fi. eodem lib. & consil. 40. numer. 2. lib. 4.* Maxime autem creditur tutori, si officium recte impleuit, & res

discrete, hoc est minute, quantum, cui, quare. sit scriptum in libro rationum, & sit verisimilis, & super ea addat iuramentum, vt docet Ioan. Andre. *ad Specul. titu. de instrument. editione*, §. nunc vero aliquã, *&* *Ioannes Andreas in addition. versicul. 21. Bartol. in l. qui sub conditione, in fin. ff. de condit. & demonstrat. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 6. glos. 6. verb. den rendre, nu. 26.* Dum tamen res sit rationabilis, alioqui non acceptabitur, etiamsi probetur. Nec probantur iuramento, *ita Paul. & Ias. in dict. §. in computatione. Bald. consil. 17. lib. 2. Bar. in l. inter omnes, §. recte, ff. de furt. Molin. vbi supra n. 27.* Et an expensæ probentur iuramento, vide Franci. Marcum *in decis. Delphi. noua. 485. nu. 9. Aret. c. qualiter & quando nu. 49. de accus. Imol. cons. 75. num. 4.*

29 Et ratio, quæ † exigitur a fratre, tutore, vel administratore, non debet esse scrupulosa, vel particularis, vel rigida, præsertim inter nobiles, vel honestas personas, *vt inquit Abb. consil. 12. libr. 1. Molin. in consuetud. Paris. titul. 1. §. 6. num. 18. Socin. consil. 40. num. 2. libr. 4.* Dummodo dicat verisimilia. Item non debet esse particularis, quando opus, factum a tutore, est visibile, vel ædificium, in quo dicit se tantum expendisse, & remittit se ad opus, vt per inspectionem & verisimilitudinem probetur, quantum sit expensum. *Ita Bald. in l. quæ sub conditione, ff. de conditio. & demonstrat. Molin. vbi supra, num. 19.* Et expensæ modicæ solo iuramento probantur, *Bart. & Dd. in l. fin. §. in computatione, C. de iure delib. Ang. in §. fin. Instit. de verb. oblig.*

30 Et an † pupillus possit, factus maior, partem rationum acceptare, repudiare? vtique potest, si non sint res connexæ, *Bald. consil. 156. cum duæ societates, libr. 3. Cynus, l. 1. quæstion. 13. & ibi. Bald. colum 3. Cod. de confess. Bartol. l. Aurelius, §. idem quæsit, ff. de liber. lega. vide eos, & quæ dixi, c. 2. num. 189.* Sed illud non prætermittendum, quod malus tutor qui pecuniam pupillarem in suos vsus conuertit, non solum non aufert decimam, verum neq; expensas factas repetere potest, *vt in l. pupilli, §. sed & si quis, ff. de neg. gest. & ibi notat Paul. numer. 3. post Bald. & docui supra cap. 13. versicul. confirmatur.* Sed an confessio de recepto præiudicet tutori, si non acceptetur impensa, tractaui *cap. 2. num 170.* vbi dixi quod præiudicet. Reperio autem quod eiusdem opinionis est Molin. *in consuet. Paris. tit. 1. §. 6. glos. 6. verb. deu rendre, num. 24.* quoniam de recepto tenetur tutor curare, vt appareat a quo recepit, accipiendo sibi antapocham vel instrumenta cancellata, vel apparebit ex inuentario, quod recepit tantum in bonis, & hanc confessionem de accepto non potest retractare, licet non acceptetur impensa.

SVMMARIA.

1 *Tutor an decimet fructus iurisdictionis, puta mulctas, confiscationes, & nu. 11. & 13. & 18.*
2 *Tutor decimat fructus naturales & ciuiles, puta pensiones, & nu 3.*
3 *Fructuum appellatione an veniant ciuiles, & nu. 5.*
4 *Maritus lucratur fructus ciuiles & confiscata, etiamsi sint immobilia sita in oppidis vxoris.*
10 *Fructus naturales, ciuiles & industriales qui sint.*
11 *Fructus non sunt qui non renascuntur.*
12 *Confiscata bona an pertineant ad firmarium, & n. 17.*
14 *Confiscata acquisita constante matrimonio diuiduntur inter vir. & vxor.*
15 *Fructuarius lucratur mulctas & confiscationes.*
21 *Tutor an decimet fructus vectigalium & pedagiorum, & 32.*
22 *Portorium quod percipitur in aliqua domo, an censeatur venditum vendita domo, & 27.*
24 *Verbum frutos quomodo intelligendum in hac lege.*
28 *Salaria pupilli decimat tutor.*
Tutor lucratur quod percipitur ex exercitio lucroso id quod contulit in rem pupilli.
29 *Fructuum appellatione quæ veniant. Obuentionum appellatione quæ veniant.*

CAP. XXII. *An tutor deducat decimam de fructibus iurisdictionis, puta de mulctis & confiscationibus, quæ ratione iurisdictionis pertinent ad pupillum; & an deducat decimam de pedagiis & vectigalibus.*

DEINDE quæro, *an tutor deducat decimam ex fructibus iurisdictionis, puta ex mulctis & confiscationibus; quæ ratione iurisdictionis adiudicantur pupillo.* Ante omnia videndum, *an tutor † deducat decimam non solum ex fructibus naturalibus, verum etiam ex ciuilibus, puta, ex pensionibus.* 1

Mouet † quæstionem glossa, *in l. 1. C. de annon. & tribu. libro 11.* quæ notat, quod appellatione fructuũ non veniunt pensiones, vti etiam scribit Bald. *in l. si traditio, colum. fin. Cod. de action. empt. Alexand. consil. 181. numer. 6. lib. 1. & in l. diuortio, num. 32. ff. solut. matrimon. & ibi Iason, num 9.* vbi vterque scribit, quod in constitutionibus, quæ sunt restringendæ, appellatione fructus non venit pensio. Hæc autem lex cum sit correctoria, restringenda est, vti nominatim scribit Petrus Bellapertica, *in Authent. minoris debitor. C. quando mul. tut. offic. fung. pot.* & ceteri quos citaui *cap. 11. col. pen.* 2

Sed verius est, tutorem † decimam deducturum non solum de fructibus naturalibus & industrialibus, verumetiam de ciuilibus. Primo, *ex l. videamus ff. de vsur.* per quam Bald. ibi notat, quod omnis quæcunque vtilitas venit appellatione fructus, citat glossam *in l. loci corpus, §. 1. ff. si seruit. vend.* 3

Secundo † ex Bald. *in l. pro oneribus, & in l. Vbi adhuc, C. de iure dot.* vbi scribit, quod cum fructus dotis pertineant ad maritum, ratione oneris, quod etiam pensiones sunt ei præstandæ: vti etiam notant glos. Bart. Paul. Alex. & Ias. *in l. diuortio ff. solut. matrimo. Alex. in d. l. diuortio, §. si vir in fundo, col. 3. Ang. & Alex. in l. in ratione, §. 2. ff. ad l. Falcid. Campe. de dote, q. 30. & est expressum, in l. diuortio, §. non solum, vers. de pensionibus, ff. solut. matrim.* 4

Tertio, quando † eadem versatur ratio, etiam in statutis restringendis, appellatione fructuũ veniunt pensiones, vti docet Alexand. *cons. 181. col. 2. nu. 6. lib. 1. glos. & Bart. in l. fructus, ff. solut. matri. Chassan. in consuet. Burgund. Rub. 4. §. 17. in verb. & faire, Bart. in l. fundi Trebatiani, ff. de vsufr. lega.* 5

Quarto, probatur † ex verbis huius legis, ibi: *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo.* Ergo decima deducenda ex fructibus, ex quibus pupillus alitur. Non minus autem alitur ex pensionibus, quam ex fructibus naturalibus, ergo non minus deducet decimam de illis, quam de his. 6

Deinde, hoc † nominatim definit Paul. *cons. 374. super isto dubio, nu. 1. lib. 2* vbi dicit, quod cum ex consuetudine Cauodistriæ, tutor lucretur fructus bonorum pupilli, certe lucrabitur redditus imprætitorum 7

torum

torum pupilli, quoniam appellatione redd[illegible]uum comprehenduntur dictæ annuæ præſtationes, *vt in Authen. de non alterand. § hic egitur, in [illegible] ff. de v[illegible]fruct.* & quod hac[illegible] *l. frugis, ff. de verbor. ſignif. In iacente c paſtoralis, de donat. ſuper verb. redditus.* Ha[illegible] Paul F[illegible] q 10 appellatione fructuum veni[illegible] ciuiles, licet proprie ſint obuentiones *l. final. [illegible] vendic. l. prædiorum, l. vſura vicem ff. de v[illegible] qui bona. § ſi Antiphana, ff. de pig. late Mo[illegible] in con[illegible] Pariſ. [illegible] § 1. gl. [illegible] n. 33.*

8 Quinto probatur, quoniam † decima datur tutori propter laborem, magis autem laborat tutor circa penſiones, quam circa fructus naturales. Primo, collocat pecuniam idoneo creditori, deinde penſionem exigit, quod maximum laborem ſecum trahit. Terra enim bona fide ſponte ſua reddit fructus, melioriſque fidei eſt, quam homo captiuſis interpretationibus, litibus & mendaciis differens debiti ſolutionem. Cum ergo par vel maior ſit labor tutoris in [illegible]urando, collocanda & exigenda penſione, quam in colligendis fructibus, certe non minus de [illegible]his deducet decimam, quam de his.

9 Non † obſtant ex aduerſo prolata, quoniam ſi eadem vigeat ratio, permiſſum eſt, legem loquentem de fructibus, extendere ad penſiones, *vt ſupra dixi.* Et illud eſt regulare, vt leges correctoriæ extendantur, ex identitate rationis, ſi ratio ſit expreſſa in lege, *iuxta glo. in Clement. 1. de electi. Doctores in Authent. quas actiones, C. de ſacroſanct. Eccleſ. Alex. in l. multum, col. 1. ff. de acquir. hered. & in l. 2. ff. de le[illegible]. & in l. [illegible]onſtante, num. 5. in certa limitatione ff. [illegible] nt. matrim.*

10 Qui autem ſint † fructus naturales, qui ciuiles, & qui induſtri[illegible], [illegible] de *l. ſi nauis ff. de rei vend. Bart. in l. [illegible] ff. de vſur. fiſc. Bal. in l. ſi traditio, in fin. C. de act. empt. Bar. & alios in l. & ex diuerſo ff. de rei vend. Did. [illegible] graues, de reſtit. ſpol. Aret. con[illegible] 9. col. 1.*

11 Sed quid ſentiendum † de fructibus iuriſdictionis, ſcilicet de mulctis & conf[illegible]cationibus, an poteſtatea tutor de[illegible]nare. Et an decimabit, non ſolum [illegible] bonorum mob[illegible], verum etiam immob[illegible]m, ſi[illegible]orum in o[illegible]is pupill[illegible]. Facit ſcrupulum quo[illegible] o conſentur fru[illegible], qui non renaſc[illegible] *[illegible] ſi vir [illegible]ndo, ff. ſolut. matrimon. ibi [illegible]. Alexand. colum. 2. & 3. [illegible] vir. Bald. in l. ſi quis [illegible] accedenti [illegible] l. quadam, § nih[illegible]* tus enim dicuntur, quod ſingul[illegible] ipſe redit, vt ex Latinis auctoribus [illegible] obit [illegible] *de retract. lib [illegible] 6. in prin[illegible] dicam [illegible] ſuo loco.* M[illegible] autem & [illegible]ationes ex natura ſ[illegible] non [illegible], ſed pro [illegible]onum varietate, vel adſunt vel [illegible]unt.

12 [illegible]cit dubium, quod † bona co[illegible]ata non [illegible]ium, *vt notat Oldr. al. conſ. 48 [illegible] Alber. [illegible] rubr. de [illegible] col. [illegible] verſ. item quæri[illegible] an l. ſi quis id quod ff. de iur. [illegible] omn. iud.*

13 [illegible] tutorem [illegible] poſſe de[illegible] & [illegible]cationibus [illegible] imo, ex co[illegible] Alex. Dynus, Angel. & [illegible] late [illegible] *matrim.* ſcilicet, quod cu[illegible] ad ma[illegible] fructus dotis, [illegible]nent etiam [illegible] & in oppidis dotalibus [illegible]nem, quoniam ii ſunt [illegible] Regalia, & cum lex dicat, [illegible]us pertinere ad maritum, pertinere debent hæc omnia quæ pro fruct[illegible] h[illegible]bentur, vti etiam cenſent Albe[illegible] & Bellaper. *in l. ſi vero negotium, [illegible] fin. ante finem, ver[illegible] immo femina. [illegible] n. collige. ff. ſolut. matrim. Fel. in cap. [illegible] col. [illegible] circa medium, de teſt. Bar. & Paul in l. 2. C. de [illegible] piſc. [illegible] Bal. & Ang. in l. diuortio, § ſi vir in fundo. Paul. a Montepico, in [illegible] l. Titia cum te[illegible] §. Titia cum nuberet, n. 114 [illegible] 35. ff. de leg. ſecun. Alex. & [illegible] in l. diuortio, § ſi vir in fundo. ff. ſolut. matrim. Bal. in l. 1. col. 3. de fruct. & lit. expenſ. Alber. & Iac. Rauen. in l. vſuſfructu legato, per tex. ibi ff. de vſufr. Iacoben. in tractat. feudor. in inueſtitura feudi, verſ. de caſtro Rubeimontis, col. 2. verſ. quæro etiam, Boer. deciſ. 1[illegible] num. 4. Lup. in repet. rubr. de donat. inter vir. & vxor. § 62. vnde lucra, nu. 11. verſ. ampliabis, Molin. in conſuet. Pariſ. titul. 1 §. 1 gloſ. e, num. 31. Benedict. in cap. Raynutius, in verb. Cætera bona, num. 36. de teſtam.* & eſt communis opinio. Cum ergo tutori detur decima fructuum eadem ratione, propter quam datur mari[illegible]o (ſcilicet) propter laborem, ſequitur, quod ſicut maritus lucratur fructus mulctarum & conſi[illegible]cationum, ita etiam lucrabitur tutor.

Quod autem attinet † ad maritum, illud notandum, quod licet hæc omnia olim pertinerent ad maritum ratione fructuum, hod[illegible] [illegible] ſoluto matrimonio, diuidentur inter maritum & vxorem, ex lege Regia, quæ lucra vult inter eos eſſe communia, *ita Lup. in d. § 62. n. 11.* 14

Redeundo ad rem, non ſolum † maritus, verum etiam [illegible]ctuarius lucratur mulctas & bona confiſcata, *vti notant omnes, in l. vſuſfructu legato, ff. de vſufr. & in locis ſupra citatis,* & eſt magis communis opinio. *auctore Mol. in conſuetud. Pariſ. tit. 1. § 1. gloſ. 1. num. 3. Benedict. vbi ſupra.* 15

Non obſtat, quod † ii fructus non renaſcuntur, quoniam [illegible] renaſ[illegible], & q[illegible] [illegible]ſunt, [illegible] experientia docet: & omnes Doctores *in d. § ſi vir in fundo,* quamuis negent marito fructus rei quæ non renaſcitur, non negant fructus iuriſdictionis, ſcilicet mulctas & conf[illegible]cationes. 16

Neque obſtat, quod † confiſcata non pertinent ad firmarium, quoniam id falſum, *vt per Alexand. in [illegible] ſignificat quod, col. fi. verſic. in quantum autem, dicit Aret. [illegible] colum. 4. ante fin. Inſtit. de act[illegible]on. Iacobin. ibid num. 17. late Socin. conſil 36. num. 12. libr. 4. Boerius deciſ. 180. num. 6. Barbat. cap. relatum, in 2. num. 6 de te[illegible]am.* 17

Sed [illegible] quæſtionis, an † tutor decimet cõfiſcationes, etiam bonorum immobilium ſitorum in oppidis pupill[illegible] N[illegible] marito, cui æquiſſimo omnium gentium [illegible] tribuuntur, [illegible]b[illegible] reputatur, [illegible] ſoluto matrimonio retineat confiſcationem bonorum immobilium, ad ſe pertinentem ratione oppidi dotalis *[illegible] ſolut. matrim.* Mouetur, quia ſi pertineret ad maritum, non redderet ſoluto matrimonio territorium integrum ad vxorem. Sequitur ibi Ang[illegible] & Anan. *in cap. 2. in vltimo [illegible] Prælati vice[illegible], Iacob. Rauen. Albir. in l. vſufru[illegible] legato, ff. de vſufru[illegible].* & videtur ſequi Boer. *deciſ. [illegible] nu 5.* Ergo ſi n[illegible] denegantur immobilia [illegible], vi[illegible] etiam denegand[illegible] tutori, quoniam tutor non [illegible] ten[illegible] reſtituere pupillaria, quam marito [illegible], neque integre videbitur pupillaria reſtituere, ſi retineat bona immobilia in oppido pup[illegible] 18

Sed [illegible] non † obſtan[illegible] tutor de[illegible]bit mulctas & conſiſcatione[illegible] [illegible]bilium, quo- 19

niam fructus ciuiles sunt, & tutor de ciuilibus deducit decimam, vt supra dixi. Et hæc ratio generalis sufficit ad commendandam hanc opinionem. Et confirmatur, quoniam maritus ea legis dispositione, quæ sibi dat fructus, lucratur mulctas & confiscationes immobilium, *auctore Bartol. post Petrum, in l. fin. ff. solut. matrim.* vbi Alexand. testatur, quod cum Bartol. tenent communiter Dd. ibi. & sequitur Imola, ibid. Tiraquel. *de retract. lib. 1. §. 10. gloss. 1. num. 19.* qui videtur huic opinioni acquiescere. & Molin. qui in vsufructuario rem tractat, *in dict. consuet. Parisiens. tit. 1. §. 1. gloss. 1. num. 31.* Et sufficit generalis dispositio *l. vsufruct. legat. ff. de vsufruct. Bald. in l. e. C. de fiuctib. & lit. expens. & in l. filio, § si ver. ff. solut. matrim. Angel. in l. si constante. §. quoties, ff. solut. matr.* & videtur esse magis communis opinio.

10 Neque obstat ratio † Bald. *in dict. l. final.* quoniam licet vir lucretur bona confiscata in castro dotali, non ea hoc dicetur non restituere castrum integrum, cum restituat integram iurisdictionē, quam vxor dedit in dotem. Non enim dedit vniuersa bona ciuium castri, quæ iure dominii ad incolas pertinent. Quare, sicut incolæ inuita domina possent bona donando vel vendendo in alium transferre, quoniam non ea hoc læditur dominæ iurisdictio: ita non læditur ex eo, quod maritus vel eius heredes retineant bona confiscata, cum aduersus eum, & aduersus mariti heredes, soluto matrimonio possit exercere iurisdictionem, ratione rei quā ex confiscatione possident in suo castro: Ita respondet Alex. post Paul. *in dict. l. fin. Alex. n. 2. ff. solut. matr.* Idem iudicandum in similibus fructibus, & idem sentiendum in tutore.

11 Vltimo tractare † oportet, an tutor possit decimare pedagia, aut vectigalia. Mouet quæstionem, quod eruditissimi viri tradunt, quod in concessione & datione fructuum, non censentur data vel remissa pedagia & vectigalia. Ita Bald. *consil. 11. ad euidentiam est præmittendum primo vers. interdum conceditur alicui, lib. 4.* Adducunt, quod licet vectigal vel pedagium cohæreat solo, non tamen cohæret ad vtilitatem soli, sed Fisci, aut alterius domini: & sequitur Bocr. *decis. 212. n. 25. vers. vbi etiam.*

12 Sic Bald. † *in l. a procurator. C. mand.* scribit, quod si vendo possessiones, quas habeo in tali territorio cum [illegible] suis iuribus suis, & habeo ibi aliquas domos [illegible] quibus percipio portorium vel pedagium a transeuntibus, quod non censetur pedagium venditum quia non est de natura rei venditæ, sed aliud ius, & [illegible] sequitur Alex. *in l. 3. in princ. nu. 24. vers. & ideo in proposito, vbi ponit ff. de acquir. possess.* Ergo licet tutor ea hac lege possit deducere decimam fructuum, non tamen decimabit fructus portorii vel pedagii, quoniam ii fructus non censentur, & saltem non sunt fructus soli.

13 Quicquid alii † sentiant: magis conforme videtur menti legis, vt tutor hinc etiam possit deducere decimam. Moueor primo, quoniā ratio legis est labor tutoris. In eo adaucten redditu portorii, maiore labore tutor eum diligentiam adhibet, cum des appetit, pecuniam colligit, & collocat, quare non minor [illegible] tali maior ratio dandi decimam.

Secundo † moueor, quoniam verba Hispanicæ [illegible] sunt intelligenda, non ad proprietatem & [illegible] Romanarum sermonis, sed iuxta communem vsum loquendi, *vt per Bart. in l. si quis filiabus. ff. de testam. tutel.* Hæ autem lex [illegible] dicit: *Mantengalo de sus frutos, y tome el diezmo.* Illud verbum *frutos*, est locutio (nedum maligne) interpretandū ad litteram latinæ normā, sed ad receptam loquendi formulam. Vulgo autem dicimus *Los frutos de mi hazienda, y aden dect, mis*, hoc est, redditus & obuentiones quæcunque, dummodo quotannis redeant, & non semel tantum: imo sufficit esse apta ad redeundum. Quare tutor, qui collocat pecuniam pupilli, in aliquod exercitium lucrosum, puta in mercaturam, decimabit lucrum, quoniam saltem sunt buentiones.

Itaq; redditus portorii † optime veniunt appellatione fructus, in hac lege. Nam hic fructus capitur pro redditibus. Redditus autem appellatio latissima est, & multa comprehendit, quæ appellatione redditus non veniunt, *vt dicam c seq.* 25

Deinde facit, quod † pupilius non minus alitur ex redditu portorii, quā ex redditu fundi. lex autem ista dicit, *Mantengalo de los frutos, y tome para si el diezmo.* Ergo decima deducenda ex fructibus, a quibus pupillus alitur, si autem alitur ex redditu portorii, cur non deducetur decima ex eo. 26

Hoc verius videtur. † Neque obstat, quod Bald. & ceteri scribunt, quoniam illud peculiarem habet rationem, scilicet quod dans fructus, vel non est dominus pedagii, & pertinet ad Fiscum, vel ad alterum dominum, *vt per Bart. in l. locare. ff. locat. Bald. in l. si plures, col. 2 versic. sed nunquid venditis, C. de condit. insert.* vel (quod magis puto) Bald. considerauit mentem contrahentium, qui censentur se retulisse ad fructus, qui colliguntur ex solo, pedagium autem non colligitur ex solo, sed est ius de per se, non minus principale quam ipsum solum, & magis principale quam fructus. Ideo venditis vel datis fructibus fundi vel domus, non videtur venditum ius portorii, nisi aliud fuit de mente contrahentium. Item licet Bald. *in dict. consil. 11.* dicat, quod datis fructibus, non censentur data pedagia, non negat quin sint fructus, saltem large sumto vocabulo, neq; negaret esse redditus, sed interpretatur mentem dātis, quod pedagia non voluerit dare. 27

Deinde notandum, quod † tutor decimabit salaria pupilli, nam sunt fructus ciuiles seu industriales, *vt per Bartol. in l. fin. in fine, ff. de iur. fisc. Bald. in l. si traditio, in fin. C. de act. empt. Molin. in consuet. Parisi. tit. 1. §. 1. gl. 1. nu. 43.* 28

Illud non † omittendum, quod appellatione fructus, veniunt naturales & industriales & ciuiles, *vt supra late dictum est.* Vulgaria de fructibus naturalibus & industrialibus, non est animus tractare. Certe vuas inter naturales fructus connumerat *gloss. in cap. contra suos, non est[?] spoliat. Cynus, in l. certum, C. de rei vendicat.* Et habitans domum dicitur fructus percipere, *l. si is qui bona. §. si antichresis ff. de pignor. l. apud Iulianum, §. 1. ff. de legat. l. præcipimus ff. de vsur. l. bas[?]. consuetudin. Burgund. rubr. 4. §. 17. verb. & layre, n. 14.* Et appellatione fructuum veniunt omnia quæ ex terra nascuntur, vel ea quibus aluntur, *l. in pecudum. l. fructus. ff. de vsur.* Dum tamen eius generis fuerit, renascantur, *vt dicam cap. sequen.* Quid autem veniat appellatione obuentionum, *vide gloss. l. 1. §. exercitori, ff. de exerc. action. & in cap. præsenti, §. porro, de offic. ordinar.* vbi bonus textus, *l. obuentio. ff. de verbo* 29

fign[illegible]

significat Clement. statutum, de election. Appellatione autem frugum quid veniat, vide *l. frugem, ff. de verb. significat. Fulg. consil. 116. Bald. cap. cum M. de constit.* Et quid veniat appellatione fructuum, vide Petr. Ferrar *in practic. in forma libelli, in glos. in verb. Simul cum fructibus, in fin.* 4

SVMMARIA.

1 *Partus ancillæ an tutor possit decimare.*
2 *Partus ancillæ venit appellatione redditus, licet non fructus.*
3 *Partus ancillæ diuiditur inter virum & uxorem, & num. 15.*
4 *Partus ancillæ non sunt in fructu.*
5 *Heres non lucratur partus ancillarum, licet lucretur fructus.*
6 *Maritus non lucratur partus ancillæ dotalis.*
7 *Tutor decimat fructus aptos ad alendum hominem non alios, & nu. 11.*
8 *Gabellam fructuum ement, non lucratur gabellam, quæ imponitur pro capitibus hominum.*
9 *Maritus non lucratur fructus, qui non renascuntur.*
10 *Partus ancillæ, potius est fructus, quam augmentum.*
14 *Tutor decimabit fructuum operæ serui, sed non ipsum seruum, orta in tutela natum.*
16 *Tutor an debeat decimam in iure præsentandi, vel in iure patronatus, nu. 23. & 25.*
17 *Ius patronatus acquisitum constante matrimonio, diuiditur inter virum & vxorem, & n. 21.*
18 *Ius patronatus an transeat ad maritum.*
19 *Tutor an habeat ius præsentandi nomine pupilli.*
20 *Fructuum cum sit mentio ad alendum hominem, intelligitur de fructibus aptis ad alendum.*
27 *Ius præsentandi, an transeat ad eum ad quem pertinet pars fructuum.*
29 *Fructus vel redditus appellatione, non veniunt iura.*
30 *Ius præsentandi non transit in patrem.*
Ius præsentandi an transeat in maritum.
31 *Ius præsentandi, an transeat ad fideicommissarium vniuersalem*
32 *Fructuum conductor non habet præsentationes ad beneficia.*
33 *Ius præsentandi, quando sit fructus.*

CAP. XXIII. *An tutor deducat decimam ex partubus ancillarum, & an habeat decimam in præsentationibus iure patronatus pupillo competentibus.*

EST quæstio † difficilis, *an tutor decimare possit partus ancillarum pupilli.* Exemplum sit: serua pupilli, vna vel plures, durante tutela pepere-
1 runt filios decem, qui ad pupillum pertinent, nam *partus sequitur ventrem:* Quæro, an vnus ex his decem fetuis, iure decimæ pertineat ad tutorem, vel decima pars vnius serui, si vnus tantum nascatur? Est quæstio longe difficilis. Videtur hunc quoq; tutorem posse decimare.

Primo, ex generalitate huius legis. Secundo, ex eius ratione. plus enim laboris est, educare seruum pupilli, quam exigere eius redditus, ex redditibus autem deducit decimam: Ergo & ex partubus ancillarum.

2 Tertio, probatur † argumento efficaci: nam licet appellatione fructus non veniant partus ancillarum, tamen appellatione redditus, recte veniunt, *iuxta glossam, in l. deducta, §. hereditatem, ff. ad Trebellian. & in cap. grandi, in verb. de redditibus, De supplend neglig. prælat. lib. 6 glos. in cap. generali, in glos. fin. de electionib. lib. 6. glos in l. frugem. ff. de verbor. significat. notat. Speculat. titul. de locato. in fine principii, versic. item generaliter ast, num. 6. Archidiac. in cap. his, 19. quæst. 2. Paul. & Alexand. in l. deducta §. hereditatem, ff. ad Trebellian. vbi idem scribunt, Imol. & Raphael. l. Paulus respondit, §. heres, ff. de vsur. Chassan. in consuetudinibus Burgundiæ rubric. 4. § 17. in verb. & fayre, num. 15.* Nam plus comprehendit verbum *redditus*, quam verbum *fructus*. Verbum enim *redditus* comprehendit omnes prouentus promiscue, *auctore Cardin. in Clementin. 1. in princip. de excessib. prælator.* Vnde heres grauatus restituere fructus deductis redditibus, deducit partus ancillarum, quos non deduceret, si rogaretur restituere deductis fructibus, *l. in ratione, in secunda, ff. ad legem Falcidiam, docet Imol. & Alexand. in l. maior, §. heres, & in l. deductis §. hereditatem. ff. ad Trebellian.* Supra autem *in quæstione præcedenti, column 2.* docui, tutorem posse decimare, non solum fructus, verum etiam quoscunque redditus. Verba enim huius legis, *Mantengalos de los frutos, y tomo para si el diezmo,* referuntur ad iuris dispositionem, qua cauetur, pupillum ex redditibus alendum, non vero possessiones vendendas, *vt in l. iui alimentorum, ff. vbi pupil. educar. debeat, l. 3. ff. eod. titul. & docui capit. 2. versicul. rursus tutor tenetur alere pupillum.* Nemo autem cordatus dicet, tutorem solum posse alere pupillum ex rebus quæ proprie fructus sunt, & non ex his quæ sunt redditus, licet non sint fructus, ex eo quod hæc lex dicit: *Mantengalos de los frutos:* Ergo ita videtur dicendum in nostro casu, tutorem posse decimare, non solum ea, quæ fructus proprie sunt, verum etiam ea quæ sunt redditus: nam verbum diffiniens plura contenta in eadem oratione, debet ea pariformiter determinare, *l. iam hoc iure, ff. de vulgar. & pupillar.* Ergo hæc oratio: *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo,* vt pariformiter omnia determinet, significat, tutorem posse capere decimam ex his, ex quibus pupillus alitur. Pupillus autem alendus est ex redditibus: Ergo & ex redditibus tutor potest deducere decimam. Appellatione autem redditus veniunt partus ancillarum: ergo tutor eos decimare potest. Quid, quod *vt supra dixi,* verbum *frutos* hic positum, intelligendum est iuxta vulgatum modum & vsum loquendi. Hispanice autem *fructus* appellamus quoscunque redditus, *vt supra eadem quæstione dixi, n. 4.* & licet partus ancillæ in fructu non sit, est in reditu.

Quarto facit, quod † cum iure Regio lucra constante matrimonio acquisita, inter virum & vxorem diuidantur, diuiduntur etiam partus ancillarum, vti in hoc Regio prætorio iudicari post longam controuersiam vidi. vt statim dicam. 3

Hæc sunt † quæ istam partem asserunt. Sunt tamen alia, quæ veritatis amatorem possunt non absurde in diuersam sententiam adducere. Primo, illud est manifesti iuris, quod partus ancillæ in fructu non sunt, *l. in pecudum, ff. de vsur. §. in pecudum. l. fluuii. de rer. diui. l. vsque § final. ff. de vsur. l. ancillarum ff. de petition. hered.* Ideo ille ad quem fructus pertinent, non capit partus ancillæ. Quinimo licet pluris habere vsumfructum rei, quam habere fru- 4

ctum rei, *vt in l. item si fundi. ff. de vsufruct. iuncta l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. so. ut. matrimon.* tamen, neque ille qui habet vsufructum in ancilla, lucratur eius partum, *l. vetus. 75 ff de vsufruct.*

5 Sic licet heres faciat † fructus suos, & non teneatur eos imputare in Trebellianicam seu Falcidiam, tamen non lucratur partus ancillarum, *iuxta tradita per gloss. Alexand. & Imol. in l. mulier, §. heres, ff. ad Trebell.*

6 Tertio, maritus † lucratur fructus & omnes quoscunque redditus, *l. dotis fructus, ff. de iur. dot. l. pro oneribus, C. eod. tit.* tamen non lucratur partus ancillæ dotalis, *l. 1. C. solut. matrimon. l. penultim. §. mancipia, ff. eod. titul. l. si mancipia, ff. de iure dot.* a contrario sensu. Cum ergo maritus æquissimo iure lucrans fructus, non lucretur dotalis ancillæ partum, licet sustineat vix satis exaggerata onera matrimonii, & licet fructus ei dentur ad ea sustinenda, profecto maximum est argumentum, quod tutor decimans fructus, non potest deducere decimam de partu ancillæ, præsertim cum hæc lex sit correctoria iuris ciuilis, a sapientissimis hominibus conscripti.

7 Quartu † probatur, quoniam decima datur tutori, vt inde sese alat habeatque vnde viuat, *vt docui cap. 2.* Ergo certe verisimile est legem sensisse, vt tutor deducat decimam, ex fructibus & redditibus, quæ natura vel functione alimoniam præstant, puta ex pecunia prouenientie ex reddito annuo, ex tritico, vino, oleo & ceteris naturalibus & industrialibus fructibus, non autem ex ancillæ partu, qui non videtur in lucem proditus, vt ex eius pretio paretur victus, sed, vt ministret, & seruiendo operas præstet. Nam vendere seruum absque caussa iustissima, non satis sapit Christianam caritatem, cum pauperem Christi, seruitutis iniuriis expositum, e domo ableges, alibi fortassis non ita clementer, neque iuxta Christianam disciplinam tractandum. Itaque qui seruos ea facilitate vendunt, qua pecora, omnem humanitatis sensum exuerunt, & a Christiana caritate alieni, auaritiæ vel ferociæ seruiunt, neque satis meminerunt se homines esse. Qua ratione constitutum arbitror, ne maritus lucrans fructus dotis, lucretur partus ancillæ. Neque est aliud argumentum, quod me violentius in hanc sententiam trahat. Nam licet scripti iuris auctoritate non facile trahamur in hanc sententiam, tamen arcano quodam naturæ sensu, libenter improbamus ancillæ partum decimandos. Repugnat enim æquitas & naturalis ratio, neque verisimile est, legislatorem de his fructibus vel redditibus sensisse. Sapit enim, nescio quid Scythicum Cur seruum domi, eum pupillo domino educatum a tutore, nihil accipientem, matris labore ablactatũ, subito e matris vbere transferamus ad tutorem, admittaturq; dura separatio aduersus legem?

8 Sic tamen in gabellam † fructuum, nõ pertinet gabella quæ imponitur pro capitibus hominum, *iux Bald in dict. l. vetus ff de vsufruct.* Quia gabella fructuum non comprehendit partus seruarum. & idem ibi notat Angel. & Paul. a Montepico, *in repetit. l. Titia cum testamento. §. Titia cum nuberet, nu. 113. qu. 91. ff de leg. 2. Boer. decis. 126. col. 4. n. 2.*

9 Postremo facit prudens ratio, quod † vir non lucratur, nisi fructus qui renascuntur, *vt in l. diuortio, § si vir in fundo ff solut matrimon. & dicam capitul. 25.* Res enim quæ non renascuntur, non censentur esse in fructu, neque pertinent ad eum, ad quem pertinent fructus, *vbi notant Bartol. col. fin. Alexand. col. 2. Ias. colum. 2. & 9.* Et redditus dicitur, qui quotannis redit; *vt dixi capite præcedenti.* Parere autem ancillam, non est res quæ natura sua renascitur, nisi ancilla viro copuletur. Copulari autem non iubebit herus, quoniam extra matrimonium copula capitale peccatum est. Si autem copulatur ex matrimonio, voluntate domini, serua libertatem adipiscitur. Ager naturaliter germinat, parturiunt arbores, fructificant vites, de his decimam deducet tutor, ex partu vero ancillę non deducet, quoniam homo, cuius caussa cœlestis ille pater omnia creauit, non est in fructu, neque ancilla absque copula parit, quod dominus iubere non debet: ergo non adeo naturale est, sæpius parere ancillam, vt vitem sæpius germinare. Rursus in fructu est lapis, si renascitur, *vt in d. l. diuortio §. si vir in fundo.* At lapis renascitur natura ipsa, absque hominis ope. at in vtero absque noua viri irrigatione, non gignitur alius seruus. Denique cum ancilla copulans se viro qui non est maritus, peccet mortaliter: non potest iuxta rectam naturæ legem dici naturale esse alium seruum renasci Item non est naturale alium seruum renasci, sed posse renasci accedente copula.

Vltimo, seruus † ex pupilli ancilla natus, potius 10 est appellandus augmentum rei pupilli, quam fructus vel redditus, cum non sit naturale semper redire. Ideo tutor, licet possit & debeat alere pupillum ex redditibus, non poterit eum alere ex pretio serui venditi, licet denuo nascatur ex ancilla pupilli, quoniam potius auget rem pupilli, quam est in fructu.

Denique illud, vel † refractarium, in nostras par- 11 tes adducet, quod fructus & redditus dicuntur, qui apti natura sunt ad parandum victum, & alendum hominem: at quis vnquam dixit, ego habeo quadraginta aureos ex redditibus annuis, quod serua nonnunquam parit? Verba sunt intelligenda iuxta communem vsum loquendi, neque quisquam dicitur viuere ex suæ rei redditibus, licet vendat seruos, quos ancilla peperit, sed dicitur alienare proprias res.

Hoc mihi videtur æquius, prudentius, & verbis & menti legis accommodatius, adde etiam verius. Et vel illud est Achilleum argumentum, quod maritus tot laboribus matrimonialibus obligatus, non lucratur partus dotalis ancillæ.

Non obstant † ex aduerso prolata, licet enim hęc 12 lex generaliter iubeat fructus decimari, est ratione limitanda, & æquitate restringenda, neque ratio admittit, vel æquitas patitur, vt tutor decimet partus ancillæ.

Non obstat, quod † appellatione redditus ve- 13 niunt partus ancillæ, & quod tutor deducit decimam de redditibus. Quamuis enim tutor deducat decimam de redditibus, Intelligitur de redditibus, ex quibus alendus est pupillus, vt supra probaui, non autem dicentur alicus ex fructibus, si alatur ex pretio serui, nati durante tutela & a tutore venditi. Itaque non ex quibuslibet redditibus, sed ex his, qui natura vel functione apti sunt ad alendum pupillum, est deducenda decima.

Non obstat, quod † tutor laborat in educando 14 seruum recens natum, quoniam etiam laborat in fundo, tamen non decimat ipsum fundum, sed

dum, sed eius fructus, ideo decimabit redditus operarum serui, sed non ipsum seruum.

15 Non obstat, quod † seruus, natus constante matrimonio, diuiditur inter virum & vxorem, iuxta Regiam constitutionem, quæ omnia lucra vult inter eos communicari. Id enim verum, quoniam lex Regia, non solum fructus vel redditus, sed ipsa etiam res omnes matrimonio constante lucratas, vult inter maritum & vxorem communicari, & partus ancillæ venit appellatione redditus. & non solum redditus, sed omne augmentum communicatur inter virum & vxorem, etiamsi neque fructus sit, neque redditus. Non ignoro hanc quæstionem, de diuidendo partum ancillæ inter virum & vxorem, difficilem reputari, sed mihi indigna videtur, quæ prudentibus facessat negotium: nam illa quæ parum attentos exterrent, inania terricula sunt, neque enim partus ancillæ diuiditur, quia est in fructu, sed quia est augmentum rei maritalis, & omne augmentum diuiditur inter virum & vxorem.

16 Nunc tractemus † *quid si pupillus habet ius præsentandi ad decimam sacerdotum, an hic quoque tutor habeat decimam, & ad decimum sacerdotum cuiusque suum aliquem sacerdotem præsentare possit.* Mouet quæstionem, quod tutor decimat fructus, præsentatio autem est in fructu, *glossa singularis in capit. Bertoldus, de re iudicat. & in capit. cum olim de maior. & obed. Abb. in capit. cum olim, column. 2. de iure patronat. Abb. in capit. consultationibus, column. 3. eod. titul. & in cap. si ecclesiam sin. de concess. prebend. Bald. in l. 1 C. de distra. pignor.*

17 Sic cum iure † Regio lucra diuidantur inter virum & vxorem, diuiditur ius patronatus matrimonio constante acquisitum, *vt scribit Lup. in rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 81. n. 23. Couar. variar. resolut. lib. 3. c. 19.*

18 Tertio probatur, quoniam † in maritum transit ius patronatus vxori competens, non alia ratione, nisi quia iure constitutum est, vt maritus faciat suos fructus dotis. Quod intelligitur, si ius patronatus non competat ratione personæ, sed si ius patronatus conferendi vnitum & adhærens certo loco, castro vel fundo: nam cum eo transit, *cap. cum seculum, de iure patronat.* Ita nominatim in marito scribit Rochus Curtius, *de iure patronatus, verb. ipse vel is, a quo, quæst. 28. Molin. in consuetudinib. Paris. tit. 1. §. 3. gloss. in. num. 3.* Cum ergo tutor lucretur fructus, videtur quod pro sua parte possit repræsentare, præsertim cum patronatus sit instar rerum patrimonialium, *vt in c. cum seculum, & in c. ex literis, de iure patronat. cum aliis vulgaribus.*

19 Et quod ius patronatus † transeat ad maritum, scribit Rota *decision. 422. fuit dubitatum, vtrum vxore in nouis. Cardinal. Florent. in capit. ex literis, de iure patronat. & in Clement. plures, in princip. eodem titulo quæst. 6. Rochus Curtius, in loco supracitato. Cardin. Alexand. in cap. per vestras, colum. 3. versic. vlti. quæro, de donation. inter virum & vxor. & ibi Lupus §. 48.* vbi post Alexandrum disputat, an præferendus sit præsentatus a marito, præsentato ab vxore. De qua re vide Doctores in locis supra citatis, *& Anchar. cons. 351. visis punctis, in vlt. dubio. Lambertinum, de iure patronatus. artic. 3. q. princip. 3. part. lib. 1. Arnu. in Ferron. in consuet. Burdegal. titul. de iure personarum col. 4. vers. & ideo.*

Quarto, vel illud nos † in hanc sententiam adducere potest, quod tutor, etiam stante iure communi, quo nihil ei acquiritur, præsentat simul cum pupillo, & præsentatus ab eo præfertur præsentato a pupillo, si pupillus infans sit, *vti late scribunt Ioan. Andr. in cap. ex eo, de election. lib. 6. Doctores ibid. in cap. cum olim, de iure patronat. Lupus allegation. 75. Lupus, in dict. cap. per vestras. §. 43. succedit alia notabilis quæstio, num. 3 fol. 76. Anchar. cons. 355. Abb. in cap. fin. de concess. præbend. Sciua, de beneficio, quæst. 4.* Cum autem hoc dispositum sit de iure communi, quo nihil datur tutori, certe magis & maiori facultate poterit hodie facere, cum decima fructuum pupillarium ad eum pertineat. 20

Præterea † cum in aliquibus regionibus constitutum sit, vt mulier mortuo marito habeat dimidium fructuum rerum mariti, certe talis mulier potest præsentare, *vt scribit Afflict. in constit. Siciliæ, incip. licentiam, in 2. q. primi notab.* 21

Postremo, sunt † aliqua iura patronatus, pecuniam adferentia, quod si pupillus ex iure patronatus habet annuos aureos quingentos, certe esset iniquum, vt eos tutor non decimaret. 22

Equidem in iure † præsentandi ad Ecclesiam vel sacerdotium, arbitror tutorem decimam non percepturum, licet enim præsentatio sit in fructu, & hæc lex det decimam fructuum, intelligitur de fructibus aptis ad alimenta tutoris & pupilli, vt patet ex verbis legis iam sæpius prolatis. *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo.* Datur enim decima tutori, vt habeat vnde se alat. Occupatus enim negotiis pupillaribus, non poterit sibi parare victum, tamen cessante fructu industriæ suæ. Quod autem hæc sit mens legis, docui supra hoc capite, & probat antiquissima lex Gothorum, scripta in volumine legum Gothicarum, quod appellamus *fuero iuzgo.* Inquit enim, *Tome para si el diezmo, para que aya en que biua.* Et hæc nostra lex decimã deduci vult ex fructibus, ex quibus pupillus alitur, ex iure autem patronatus præstante ius præsentandi, minime quisquam ali potest. 23

Præterea, vt † supra dixi, verba legis vernacula lingua conscriptæ, intelligenda sunt iuxta proprietatem linguæ vulgaris, & communem vsum loquendi. Vulgo autem non appellamus fructus ius præsentandi, imo reputatur ius sterile, exile, prorsus ieiunum, & inutile. Sic dicere solemus: *Pedro puede presentar quatro capellanias, pero que fruto le viene de esso que le renta esso.* 24

Itaque reuera † mens & verba legis, atque etiam ratio hic deficiunt. Nam cũ fit mentio fructuum ad alicuius sustentationem, non venit ius patronatus, nec præsentatio, *auctore Felin. in cap. cum olim. col. 2. de maior. & obed. sequitur Benedict. in c. Raynutius, verb. cetera bona. n. 3.* 25

Præterea ne desit auctoritas, † hanc quæstionem breuiter tractauit Chassan. *in consuetud. Burgund. rubric. 6. § 4. in verb. Et fruict la dicte femme, numer. 4. versi. ita quæro iuxta prædicta.* Vbi tractans ius Gallicum, quo tutori omnes fructus rei pupillaris dantur, inquit: Quid si in dictis bonis sit ius patronatus, an præsentatio spectet ad matrem tutricem, & baiulam, an vero ad filios? videtur quod ad matrem, quia præsentatio est fructus iuris patronatus, & di- 26

Paulus de Citadinis, *in suo tractatu de iure patronat. 2. part. art. 2. quæst. 28.* quod est fructus industrialis.

ergo cum faciat fructus suos tutrix, videtur quod possit præsentare: dicit tamen Felin. *in c. cum olim, in 2. col. de maioritate & obedientia*, quod quando fit mentio de fructibus ad alicuius sustentationem, non venit præsentatio. Ex quibus cogita & aduerte, an pupillus possit præsentare, & quis præferatur, an tutor, vel pupillus: & quando minor præsentat, an requiratur auctoritas tutricis vel curatoris, vide Rochum Curt. *de iure patronatus, in verb. competens, quæst. 4.*

Hactenus Chassan. qui lectori iudicium relinquens, nihil definit, sed nescio, an videatur proclinior in hanc partem.

27 Quarto probatur, quoniam † stricto nostro iure Regni, hoc videtur manifestius, quoniam iure nostro non dantur tutori omnes fructus, sed tantum decima fructuum. Cum autem non omnes fructus, sed pars ad aliquem pertinent, ius præsentandi ad illum non transit, quoniam ius patronatus est quid indiuiduum, *cap. 1. de iure patronat.* ideo non venit in diuisione, *auctore Bald. in l. familiæ, C. comm. vtri. iud.* ita docuit Chassan. *in consuetudin. Burgund. rubric. 4 § 6. verb. sur la moytie, num. 2. versic. sed quæro.* Si tamen aliquis esset fructuarius omnium fructuum, tunc ad eum transit ius patronatus, competens ratione loci, *vt scribit Socin. in repet. l. Titia, §. Titia cum nuberet, quæst. 39 ff. de legat. 2. Rochus Curtius, de iure patronat. in verb. ipse vel is a quo causam habuit, quæst. 28. Molin. in consuetudin. Parisiens. titul. 1. § 3. glos. 10. num. 3. & tit. 1. §. 1. glos. 1. §. 24.* quoniam etiam ad colonum transit, vna cum re corporali, *cap. ex literis, de iure patronat.*

28 Hæc autem, † opinio, vt ille, ad quem pertinet pars fructuum, non possit præsentare, est manifestior in nostro casu, quoniam tutori non traduntur bona, vt vtatur fruatur, sicut fructuarius partis rei, sed omnes fructus pertinent ad pupillum, & pupillus debet decimam partem tutori, vt creditori: non autem tutor est fructuarius decimæ partis, sed est creditor eius summæ, & ius patronatus non transit, nisi cum vniuersitate, *vt in capit. ex literis, de iure patronat.*

29 Sexto probatur efficaciter, quoniam † hoc casu, quo ad aliquem pertinent fructus vel redditus, appellatione fructuum vel redditum non veniunt iura, *vt in cap. grandi, de supplen. neglig. prælat. libr. 6.* vbi notat Dominicus, cuius traditionem probat Alexand. *in l. diuortio. §. si vir in fundo, ff. solut. matrimon.* Ius autem præsentandi, & ius patronatus, potius sunt iura quam fructus, vt ipsum nomen significat.

30 Septimo probatur, quoniam † ius præsentandi non transit in partem, *vt scribit Ferron in consuetudinibus Burdegal. titul. de iure personarum, §. 1. folio 11.* quoniam in spiritualibus non curatur patria potestas.

Octauo, marito debentur æquissimo iure omnes fructus dotis, tamen in eum non transit ius patronatus, *vt notant in cap. fin. de concess. præb. Ant. & Abb. col. pen. & fin. Imol. ibi. Paul. Elear. in cap. nobis, de iure patron. & in disputatione quæstionis incipientis, Patronatus Eccles. sancti Martini. Felin. in cap. cum Bertoldus, col. fin. de re iudic. Benedict. cap. Raynutius, verb. cetera bona, num. 37. de testam.* qui scribit, quod si villæ in dotem datæ pertinet ius patronatus, ius præsentandi potius pertinet ad vxorem, veram dominam, quam ad maritum, ad quem pertinent fructus rei dotalis, quoniam præsentatio non est fructus, commodum reale adferens, seu aliquid conferens ad sustinendum onera matrimonii, sed est solum quidam honor. Quod si in maritum, qui pro tempore matrimonii dominus est rei dotalis, & ad quem omnes fructus pertinent, non transit in patronatu, quanto minus transibit in tutorem, qui non est dominus rei pupillaris, neque ad eum pertinent omnes fructus, neque circa eum tanta versatur æquitatis ratio, sicut circa tutorem, & decimam fructuum petit ex lege correctoria. Fateor tamen, hoc argumentum de marito non satis solidum esse, quoniam contraria sententia videtur æquior, *vt dixi in tractatu de non meliorandis filiabus, cap. 26. column. 2.* præsertim cum ius patronatus debetur, & est affixum rei. Adde tamen quod Boer. *in consuetudinibus Bituricensib. titul. de iure personarum, §. 5. verb. paraphernia, column. 1.* docet, ius patronatus non transire in maritum.

Nono facit, quod ius patronatus † non transit in fideicommissarium vniuersalem, *vt notant Bart. & Nicol. Neapol. in l. qui a perinde, ff. ad Trebel. Alex. & Imol. in l. si patroni, in fine, ff. eod. titul. per dictam legem. quia perinde, iuncta l. familiaria, cum sequent. ff. de religios. & sumtib. fun. Alexan. in l. Centurio, col. 11. ff. de vulg. & pupil. Paul. in l. præcipimus, C. de impub. & al. substitut. ibi Alexand. col. 8. Ias. col. 18. Rochus de iure patronat. verb. ipse vel is a quo, quæst. 9. Benedict. in cap. Raynutius, verb. si absque liberis moreretur, 2. num. 24. de testament.* Explicat rem Molin. *in consuetudinibus Parisien. titul. 1. §. 37. glossa 10. numer. 1.* Nam videtur intelligendum de certo patronatus genere. 31

Denique nescio, quid † absurdum continet, vt tutor habeat decimam in iure præsentandi. Huc facit, quod conductor fructuum, quem Galli *firmarium vocant*, non consequitur collationes, seu præsentationes beneficiorum, *vt in cap. ex literis, & ibi Abb. de iure patronat. Idem Abb. in disput. incip. Angerio, col. 19. Bald. cons. 32. lib. 3. Ioan. Francisc. Pauinus de potestate capituli sede vacan. in 2 parte, quæst. 5. Boer. in addition. ad Dynum, in regul. beneficium. fol. 9. incipiont. adde glossam, de regul. iur. in 6. & in consuetudin. Bituricens. tit. de iure person. §. 5. in glos. dotis, col. 1. in fin. versic. & decision. 224. num. 9. & cons. 67. videtur primo quod firmarius.* 32

Hæc mihi verior † sententia videtur, vt tutor non habeat ius proprio nomine præsentandi ratione decimæ. Si tamen ius patronatus pupillo competens tale esset, vt adferret pupillo annuatim commodum pecuniarium, tunc certe redditum pecuniarium decimabit tutor, quoniam sunt veri & proprii fructus apti ad suppeditandum victum. 33

Non obstant ex aduerso prolata. Non obstat primum, quod præsentatio est in fructu, quoniam non est fructus vtilis ad alendum hominem, & hæc lex solum intelligenda de fructibus aptis ad alendum tutorem & pupillum. Item intelligenda in fructibus, non in iuribus, vt dixi supra. Non obstat, quod in maritum transit ius præsentandi, id enim est, quoniam est dominus rei dotalis *l. in rebus, C. de iur. dot.* Deinde ad eum pertinent omnes fructus, & plus iuris in eis habet quam vsufructuarius. Deinde in maritum transeunt iura competentia vxori, at tutor non est dominus rei pupillaris, neque vsufructuarius,

sed tan-

ſed tantum ei debetur decima tanquam creditori. Adhæc alia eſt æquitas in marito, diuinæ & humanæ domus indiuiduo & perpetuo ſocio, cui & corpus ſuum tradit vxor. Non obſtat, quod tutor etiam de iure communi præſentat ſimul cum pupillo. quoniam id non ad vtilitatem ſuam, neque nomine ſuo, ſed pupilli, tanquam miniſter auctoritatem præſtando præſentationi.

SVMMARIA.

1 *Fructus ſacerdotij pupilli, an decimet tutor, & nu. 2.*
3 *Tutor datus a iudice ſeculari, non habet poteſtatem in rebus ſpiritualibus.*
Patris auctoritas, an ſufficiat in rebus Eccleſiaſticis pertinentibus ad filium.
4 *Theſaurum repertum in ſolo pupilli, an decimet tutor.*
5 *Theſaurus non pertinet ad vſufructuarium.*
6 *Fructus non cenſentur, qui non renaſcuntur.*
8 *Theſaurus repertus in fundo dotali, an pertineat ad maritum.*
9 *Augmentum rei pupillaris non eſt decimandum a tutore, ſed eius fructus, & n. 11.*
10 *Augmentum an pertineat ad vſufructuarium.*
11 *Emphiteotica res, incidens in commiſſum, an pertineat ad proprietarium, an vero ad eum qui habet in ea vſumfructum.*
12 *Succeſſiones pupillo obuenientes, non decimat tutor.*
13 *Donata vni ex coniugibus, non communicantur inter eos, bene tamen communicantur eius fructus.*
14 *Glandem decimat tutor.*
15 *Fructus etiam ex re aliena, vel prohibita decimat tutor & diuiduntur inter virum & vxorem.*
16 *Tutor decimat lucrum, quod prouenit ex aliquo exercitio, in quo confert pecuniam pupilli.*
17 *Tutor decimat aues & feras & piſces & paleas pertinentes ad pupillum.*
18 *Donata pupillo non decimat tutor, bene tamen decimat fructus rei donatæ.*
Donata non diuiduntur inter virum & vxorem, neque inter ſocios.
19 *Tutor an decimet acquiſita ex operis ipſius adoleſcentis.*

CAP. XXIV. *An tutor deducat decimam ex fructibus beneficij pertinentis ad pupillum, vel adultum, vltra redditus prophanos, & an decimet piſces ſtagni, vel aues & feras incluſas in viuarijs pupilli, & quid in theſauro reperto in ſolo pupilli, & an decimet augmentum, obueniens rei pupillari, vel fructus maioratus, & quid in rebus donatis.*

1 QVÆRO † deinde; *minor viginti quinque annis, ſacerdotium vel beneficium aliquem redditus habet, vltra redditus prophanos, quæritur, an tutor decimet fructus beneficij?*

2 Videtur poſſe ex inde † deducere decimam, nam fructus ſunt, & ad minorem pertinent, tutor autem deducit decimam fructuum ad pupillum pertinentium. Præterea peculio beneficij eſt in fructu, vt patet ad ſenſum, & docet Chaſ. *in conſuet. Burg. rub. 4. § 17 verb. & ſuiuc, n. 5. verſ incipiente, addito.*

3 Sed meo iudicio † verius eſt, tutorem vel curatorem non poſſe decimare fructus beneficij ad pupillum vel adultum pertinentis. Moueor vnico, ſed tamen efficaci argumento, ſcilicet quod tutor datus a iudice ſeculari, non habeat poteſtatem in bonis ſpiritualibus vel Eccleſiaſticis pupillo competentibus, nec poteſt integrare perſonam minoris ſui clerici. Ita docet Anchar. *in c. ſi annum, de iud. in 6.* & ibi Dominicus & Francus, qui addunt, quod tutor teſtamentarius vel datiuus, non poteſt litigare pro beneficiis ſui pupilli. Et ante eos gloſ. *in d. c. ſi annum, in verb. eiuſdem*, notat, quod licet in pluribus caſibus ſufficiat auctoritas patris, *vt in l. cum oportet, & in l. cum non ſolum, C. de bon. lib.* illud verum in bonis patrimonialibus, non in Eccleſiaſticis, in quibus neque auctoritas Imperatoris ſufficeret, neque cuiuſuis alterius iudicis prophani, *vt in cap. bene, 96. diſtinct. cap. at ſi clerici, de iud. l. ille a quo, §. fin. & lege ſequenti, ff. ad Trebell.* Et quod tutor datus a iudice ſeculari, nõ habeat poteſtatem in bonis ſpiritualibus, vel Eccleſiaſticis pupillo cõpetentibus, docet Chaſ. *in conſuetudin. Burgun. rubr. 8. §. 5. verſ & primo, num. 31. col. 2.* Cum autem tutor vel curator in bonis Eccleſiaſticis ad pupillum pertinentibus, nullam habeant poteſtatem adminiſtrandi, deficit ratio huius legis, quæ propter adminiſtrationem dat tutori decimam. Deficiente autem ratione legis, deficit lex, *vt in cap. cum ceſſante, de appellat.* Præterea ſupra docuimus *cap 12.* quod tutori, qui non poteſt adminiſtrare: quia deficit facultas legis, non eſt danda decima, vide ibi tradita.

Sed eſt quæſtionis, quid † ſi in domo vel fundo pupilli reperitur theſaurus, *an tutor poſſit illum decimare.* Videtur poſſe, quoniam fructus dicitur, quod immediate colligitur ex re, *l. qui ſe, l. cum quis ff. de cond. ob cauſſam.* Theſaurus autem immediate procedit ex fundo: ergo tutor poterit illum decimare, iuxta generale decretum huius legis. 4

Sed verius eſt † non poſſe, quoniam theſaurus non eſt fructuarij, *l. diuortio. § ſi fundum, & ibi Doctores, ff. ſolut. matrim. & ita ibi notat gloſ. Bart. & Bal. Molin. in conſuet. Pariſ. titul. 1. §. 1. qu. 4 gloſ. 1. num. 43. Boer. deciſ. 51. num. 2. Albert. in rubr. C. de vſufruct. ante finem, verſic. multo enim magis, Boer. deciſ. 224. numero 9 verſic. pariter iſtud probatur.* Cum ergo non pertineat ad vſufructuarium, multo minus pertinebit ad tutorem, cui non omnes fructus debentur, & decima quæ ei datur, debetur ei tanquam creditori, non tanquam vſufructuario, & fortius ius habet vſufructuarius, quam is cui debentur fructus, *vt docui ſupra.* 5

Præterea † theſaurus ſemel erutus non renaſcitur. quæ autem non renaſcuntur, nõ cenſentur fructus, neq; ad vſufructuarium pertinent, neque ad maritum, *l. diuortium, §. ſi fundum, & § ſi vir in fundo, ff. ſo. matr.* Neq; ex his quæ non renaſcuntur, decima eſt danda tutori, *vt late dicam infra n. 25.* 6

Præterea † hæc opinio probatur, quoniam dimidium theſauri inuentori dandum, dimidium vero domino ſoli & prædii, *l. ſi is qui, §. ſi communis ſeruus, ff. de acquir. rerum domin.* Neque theſaurus cenſetur fructus fundi, naturalis, nec ciuilis, *vt notant Dd. in dict. l. diuortio, §. ſi fundum, Molin. in conſuetud. Pariſ. titul. 1. §. 1. quæſt. 4. gloſ. 1. num. 43. & § 37. ad fin. num. 48.* Tutor autem non eſt dominus fundi pupillaris, ſed cultor & adminiſtrator. Neq; eſt theſauri inuentor. 7

Neque obſtat ſi † quis obiiciat, quod maritus accipit dimidium theſauri, reperti ab aliquo in fun- 8

do dotali, quoniam id ea ratione fit, quoniam pro tempore matrimonii est dominus fundi dotalis, & sic solum pro tempore matrimonii retinet dimidiũ thesauri, sicut ceteras res dotales. Ex quo liquet, quod non retinet eum, tanquam fructum dotis, sed tanquam augmentum dotis, & post illud restituit vxori. Cum ergo marito denegetur, multo magis denegabitur tutori, qui neq; dominus, neq; vsufructuarius est rei pupillaris, tantum decima fructuum ei debetur tanquam creditori.

9 Postremo facit, † quod thesaurus magis est augmentum rei pupillaris, quam fructus. De augmentis autem quæ fructus non sunt, non debet tutor deducere decimam, quoniam potius decimaret res ipsas, quam fructus, hæc autem lex de decimandis fructibus loquitur: Ergo extra fructus cessant verba legis, essetq; maxime detrimentosum pupillo, si a verbis legis recederetur, nonnunquam enim res obueniens pupillo, excedit decem annorum fructus, nonnunquam triginta. Itaq; de fructibus deducenda decima, non de augmento, quoniam de fructibus lex loquitur.

10 Comprobatur, quoniam † licet ad vsufructuarium omnes fructus pertineant, tamen non pertinet ad eum augmentum, nisi quoad vsumfructum, *l. item si fundo, §. sed si insula, ff. de vsu. Oldrald. q. 229. col. fi. Ioan. Andr. in addition. ad Specul. tit. de locat. § nunc aliqua, vers. 93. Paul. in l. 2. C. de vsufruct. Benedict. in cap. Raynutius, verb. cetera bona, num. 33. Molin. in consuetudin. Parisiens. titul. 1. §. 1. glos. in verb. le seigneur feodal, quæst. 5. num. 46* Quinimo, neque in augmento habet vsumfructum, si sit separatum a re, in qua habet vsumfructum, *vt in dict. § sed si insula.* Sic in tutore dicendum, quod licet non possit decimare augmentum, poterit decimare fructus augmenti, quoniam etiam rei pupillo accrescentis est tutor, *vt docui capit. 2. num. 42.* & omnium rerum, quarum est tutor, decimat fructus, & comprobatur ex his, quæ dico infra, *numer. 18.* & quod dico infra *cap. 25. vers. ex his infertur.*

11 Præterea, quod ad † fructuarium non pertineat augmentum, probatur, quoniam si res emphiteotica, durante alicuius in ea vsufructu, incidat in commissum, commissum pertinet ad proprietarium nõ ad vsumfructuarium, quoniã per commissum consolidatur dominium vtile cum directo; directũ autem non habet vsufructuarius: Ergo ad eum non pertinet commissum. Item commissum est res, quæ venit per modum separatum: Ergo ad fructuarium non pertinet, *ita Guid. Papa, decis. 277. incipiente, vtrum proprietarius, numer. 3. Ias. in l. fin. col. 17. C. de iure emphiteo. Oldral. cons. 240. Alber. in l. 1. col. 2. C. de vsufruct. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 1. gloss. 1 qu. 4. num. 44.*

12 Præterea, ita † in specie definitum exstat in tutore, nam licet iure Gallico tutor lucretur fructus, nõ lucratur successiones pupillo obuenientes, quoniam solum lucratur fructus qui renascuntur, successio autem non renascitur. Ita docet Chass. *in consuetud. Burgun. rubr. 4. §. 4. verb. & fault la dicte femme, nu. 2. vers. quid veniat.* Ex quo vides, id verissimum esse, vt tutor fructus rei pupillaris, non vero augmentum rei pupillaris, decimet.

Hoc tamen intelligendum, vt dixi *num. 9.* quod licet non possit decimare augmentum, tamen decimabit fructus ipsius augmenti, sicut dicimus in marito, qui licet non lucretur thesaurum, tanquam fructus fundi dotalis, tamen vtitur fructibus & vtilitate ipsius thesauri, pro tempore matrimonii, *vt dixi nu. 8.*

His accedit, quod licet † res obuenientes marito per donationem non debeãt communicari vxori, licet obueniant constante matrimonio, quoniã hoc casu limitatur lex Regia, iubens diuidi inter maritũ & vxorem omnia lucra, constante matrimonio acquisita; tamen fructus rei donatæ diuidi debent inter maritum & vxorem. Ita probatur, *in l. 4. tit. 4. lib. 6 ordinat. scribit Roderic. in l. 1. titul. De las ganancias, tertia limit. col. penultim.* Nam non solum res, verum etiam fructus extantes soluto matrimonio, diuiduntur inter virum & vxorem, *l. 3. tit. 2. lib. 3. Fori, & l. fin. tit. 3. lib. 3. & l. 12 tit. 4. eod. lib. Lupus in rub. de don. §. 62. vnde, nu. 10.* 13

Rursus tutor † deducet decimam ex glande, quoniam dicitur esse in fructu, nã appellatione illius omnis fructus continetur. *l. qui venenum, § glandis appellatio. l. silua cædua, §. glans caduca, ff. de verb. sign. l. vna, in fin. ff. de glan. legen. Boer. decis. 51. n. 6.* 14

Rursus deducet decimam † fructuum, etiamsi sit ex re alienari prohibita. Nam fructus primogenii, non sunt pars primogenii, nec videntur prohibiti alienari. Ideo cõmunicantur inter virũ & vxorem, *vt scribit Lup. in rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 62. vnde lucra, nu. 10. col. 5. Roderic. in repet. l. 1. tit. De las ganancias.* 15

Illud tamen quotidie venit in † quæstionẽ, quid si tutor cum pecunia pupilli exercet aliquam artem vel negotium, vt lucretur forsan maiores fructus, quam si pecuniam fœnori daret, an ex lucro deducat tutor decimam: & certe æquius est, vt eam deducat, hoc enim magis conuenit rationi & menti legis, *vt dicam infra c. sequen.* Sunt enim redditus & obuentiones, *vt dicam cap. sequent.* 16

Præterea † deducet decimam ex auibus & feris, solitis capi in viuariis pupilli, & ex piscibus & omni pecu squamigero ad pupillum iure redditus pertinente, vti pertinent ad Medinæ Sidoniæ Regulum. Nam appellatione fructus veniunt aues & feræ solitæ capi, vt inquit Bar. *in l. cum plures, ff. locat. l. item si fundi, § aucupiorum, ff. de vsufr. l. vsufructuarium venari ff. de vsufruct. Chass. in consuet. Burgun. rubr. 4. §. 77. verb. & faire, num. 9* Et appellatione fructuum venit palea, *vt scribit Specular. de decimis, §. 1. vers. sin. Bald. in l. fin. col. 3. C. de condit. insert.* 17

Sed tamen tutor non deducet † decimam ex rebus donatis pupillo. Primo, quoniam ibi nullus est, neque fuit eius labor. Secundo, quoniam res donatæ non sunt fructus sed augmentum, & tutor decimat fructus, non augmentum, *vt dixi nu. 9.* Tertio, quoniam donatio non diuiditur inter virum & vxorem *l. 1. & 2. tit. De las ganancias, quod ibi late Rod. Lup in rubr. de donat. inter virum & vxor. fol. 44. col. 9. vers. limitabis, & §. 62. num. 18. Chass. in consuetudin. Burgund. rubr. 4. §. 2. verb. & acquest. col. 1.* Nam neque inter socios diuiditur, quod prouenit ea donatione *vt per Alex. cons. 49. col. 1. lib. 1. Bald. in l. cum oporteat, in princip. col. 1. C. de bon. quæ liber.* Ergo multo minus communicabitur inter tutorem & pupillum, præsertim cum inter eos solum diuidantur fructus. Nota tamen, quod ex fructibus augmenti tutor deducet decimam, *vt dixi supra, vers. fin. l. postremo facit.* 18

Sed est

19 Sed est quæstionis, quid † si adultus magnos fructus sibi acquirit ex propriis operis, exercendo officium vel artificium, quæro, an ex his, quæ quotannis pupillus lucratur ex operis suis, possit tutor deducere decimam. Et verius est, vt non possit.

20 Primo, quoniam † quod prouenit ex operis, non censetur fructus, neque fructuum appellatione venit, *gloss. in l. 3. ff. de vsufruct. legat. & probatur expresse in l. cum duobus, § fini coeunda, ff. pro socio, scribit Bal. in l 2. nu. 1. col. 1. C. de locat.*

21 Sic † Alexand. *consil. 77 col 2. lib 5.* scribit, quod si inter aliquos sint diuidendi fructus, quod non veniunt in diuisionem acquisita ex propriis operibus, quoniam fructus non sunt. *Ægidius Thom. de collectis, fol. 529 nu. 10.*

22 Tertio comprobatur, quoniam † licet vxor acquirat viro quæsita ex operis domesticis, tamen si sit textrix, vel aliquam aliam artem exerceat, illa omnia ex eo artificio quæsita sibi acquirit, non marito, *l. si mulier, § si vir vxori, & ibi Raphael ff. de donat. inter virum & vxor. Bald in l. si vxorem, col. 2. vers. ceterum. C. de condit. insert. Lupus in rubric. de donat. inter vir. & vxor. § 45. si autem col. 1. num. 4. folio vigesimo quinto. Pyrrhus in consuetudin. Aurelianens. tit de societate inter virum & vxorem, col. 5. quæstat. Petrum in l. diuortio in sine principii ff. solut. matrim.* quod intellige, *vt dixi c. 2.*

Sic ergo, licet fructus sint diuidēdi inter tutorem & pupillum, non diuidentur quæ pupillus ex suis operis acquirit.

23 Quarto probatur, quoniam † licet filius acquirat patri, tamen illa quæ acquirit ex suis operis & labore, non pertinent ad patrem, saltem quoad proprietatem, *vt per Bart. nu. 2. in l cum oportet, & ibi DD. C. de bon. quæ lib. & docui latissime supra, cap. 2. nu. 5. cum sequentib.*

24 Quinto probatur † quoniam tutor decimat fructus rei pupillaris: at acquisita ex labore adolescentis, licet dici possent fructus, sunt fructus personæ, non vero fructus rei pupillaris, & ita deficiunt verba legis, quæ de fructibus rei pupillaris decimandis loquitur.

25 Sexto probatur, quoniam † tutori datur decima propter administrationem rei pupillaris, & propter laborem, quem in administratione, collectione & obseruatione fructuum perfert. At in his, quæ minor ex operis suis acquirit, nullus considerari potest labor tutoris: ergo exinde nullum consequetur fructum.

26 Neque obstat † si quis obiiciat, quod laborat, dum curat personam minoris, quoniam ea cura tutelæ muneri adhæret, & propter eum laborem datur sibi decima fructuum rei pupilli, *vt in hac lege definitur*, nō vero datur decima fructuum personæ pupilli, etiamsi appellari possent fructus: ergo taxa legis contentus esse debet.

Septimo facit, quod † hæc ex minoris opera acquisita, potius dicenda sunt lucra vel augmentum rei pupillaris, quam fructus, quod si sunt augmenta non est exinde deducenda decima, *vt dixi supra, n. 9*

SVMMARIA.

1 *Tutor an decimet, quæ vasalli offerunt pupillo domino suo in signum lætitiæ, & num. 6. & 9. cum sequentib.*

4 *Tutor decimat etiam ea, quæ sunt redditus.*

8 *Fructus appellatione an veniat, quod datur in signum lætitiæ, quod quis prospere aduenerit.*

12 *Eleemosyna incerta, non venit appellatione redditiuum.*

13 *Lapides vel arbores fundi pupillaris, an possit tutor decimare, & nu. 15. cum seq.*

16 *Maritus, an faciat suos lapides fundi dotalis, vel arbores sylua dotalis.*

17 *Fructus non sunt, qui non renascuntur, ideo non sunt decimandi.*

21 *Vsumfructum habere, magis est, quam lucrari fructus.*

22 *Tutor an decimet quod colligitur ex exemplationibus protocollorum pupilli.*

23 *Vsufructu legato, an veniat, quod colligitur ex exemplationibus protocollorum.*

Tutor, licet non decimet quæ non renascuntur, tamen decimat fructus prouenientes ex eorum valore.

24 *Donata, licet non diuidantur inter virum & vxorem, tamen fructus rei donatæ diuiduntur.*

29 *Tutor decimat lucrum pupillo obueniens ex negotio, in quo tutor collocauit eius pecuniam, licet proprie redditus non sit.*

31 *Tutor non retrahit ex sua persona ea, quæ pupillus potest retrahere iure sanguinis.*

CAP. XXV. *An tutor deducat decimam ex rebus, quæ vasalli extra ordinem offerunt pupillo suo in significationem lætitiæ, quod prospere aduenerit. Et an deducat decimam ex lapidicinis, aurifodinis, syluis caduis, vel ex pecunia, quæ ad pupillum pertinet ex exemplatione protocollorum, & aliarum rerum quæ ex sua natura non renascuntur.*

QVÆRO † deinde, *quid si pupillus dominus est alicuius oppidi, & vasalli solent quotannis munera mittere: iam caballos, iam animalia, iam pecuniam, iam alia atque alia prout animi motus suggerit, an ex eis tutor possit deducere decimam? Et quid sentiendum in his, quæ sibi a vasallis offeruntur in signum lætitiæ, quod incolumis & alacer ditionis fines intrauerit.* 1

Videtur tutorem † posse ex his deducere decimam, quoniam vasalli offerunt hæc in recognitionem dominii, & iurisdictionis, quam pupillus habet, & sic sunt fructus iurisdictionis, tutor autem decimat non solum fructus naturales & industriales, verum etiam fructus iurisdictionis, vt pluribus argumentis probaui, *supra c. 21.* 2

Secundo comprobatur, † *ex l. diuortio, §. quod in anno ff. solut. matr.* cuius verba sunt: *Item si locatio agri talis sit, vt super annuam mercedem aliquid amplius præstaret, &c.* Ex quo nota, quod ille ad quem fructus pertinent, non solum accipit annuam mercedem, sed & quod supra eum erogatur, & non solum lucratur fructus ordinarios, sed & extraordinarios. 3

Tertio facit, quod † scripsit Bertran. *cons. 202 non videtur. lib. 3.* quod si aliquis conduxit fructus, & cetera emolumenta, & iura Prioratus, quod ad talem conductorem pertinent spolia, siue successiones Curatorū, siue Parochorum, omnium Ecclesiarum subditarū dicto prioratui, tēpore locationis morientiū, sicuti pertinerent ad ipsum Priorem, propter mortē dictorum Parochorum, quoniam veniunt appellatione *fructuum*, large sumpto vocabulo, & saltem 4

veniunt appellatione *redditu um*, & *obuentionum*, & sequitur Molin. *in consuet. Parisi. tit. 1. §. 37. num 47.* Ex quo sequitur, quod tutor ad quem decima fructuum generaliter pertinet, non solum deducet decimam ex his quæ proprie fructus sunt, verum etiam ex his quę sunt redditus. *vt probatur c. 25.*

5 Quarto facit, quod † decima datur tutori propter laborem, & decimare potest redditus & fructus, ex quibus pupillus alitur. Pupillus autem non minus ali potest ex his fructibus, de quibus loquimur, quam ex fructibus fundi: ergo non minus deducet decimam de illis, quam de his.

6 Contraria tamen † sententia probari videtur. Primo, ex *l. Seio amico. § Medico ff. de ann. legat.* cuius verba sunt: *Medico Sempronio ea, qua viuus præstabam, dari volo, ea videntur relicta, que certam formam erogationis annua, non incertam liberalitatis voluntatem habuerint.*

7 Sed ne lectorem † pluribus circumducam, distingue: Aut enim minori aliquid a vasallis annuatim, vel per interualla datur ordinarie vel extraordinarie: & certe si vasalli ea præstare iure vel consuetudine obligati sunt, tutor deducet decimam, quoniam non est liberalitas vasallorum, sed stata & perpetua obligatio, & redditus ad pupillum pertinens; &, siue sit annuus, seu per temporis interualla debitus, eadem versatur æquitas, quæ in annuis redditibus, eademque viget legis mens, & hanc opinionem probant omnia supra allegata. Et declarando *d. § Medico, l. Seio*, ita declarat Ial. *in d. l. diuortio. §. quod in anno. ff. solut. matr.*

8 Rursus † præter omnia supra adducta facit quod scribit Molin. *in consuet. Paris. tit. 1 §. 37. glos. 4. num. 9.* vbi declarando textum *in d. l. Seio, §. Medico*, refert celebrem traditionem Oldral. *consil. 129. in q.* vbi scribit, quod si quis conduxit fructus Archidiaconatus, & moris sit aliquid præstari Archidiacono, cum vrbem primum ingreditur, quod hoc non pertinet ad conductorem, quoniam ii fructus dantur ratione personę, ergo non debentur conductori. *argum. d. §. Medico, l. Seio.* Subiicit Mol. definitionem Oldra. veram esse in suo casu, si tamen fructus deberentur ex necessitate, deficere verba *d. § Medico*, qui loquitur de his, quæ liberaliter Medico præstabantur supra annuam mercedem Fatetur tamen opinionem Oldral. veram esse, quoniam appellatione *fructus* non venit, nisi illud quod renascitur, *vt statim dicam*, & quod fructus non dabantur Archidiacono, nisi semel in vita, & quod in generali concessione non venit illud, quod est reseruatum personę. *argumento l. obligatione generali. ff. de pign. c. in generali. ff. de reg. iur. lib. 6.* & quod id quod datur pro iucundo aduentu, videtur esse personale, quoniam datur in honorem Archidiaconi: Ergo non transit ad conductorem.

9 Igitur si vasalli † annuatim, vel p interualla, illa pręstare obligati sunt, certe tutor ea decimabit, etiamsi offerantur in honorem personæ pupilli, quoniam tutor non succedit in locum pupilli, sicut conductor in locum Archidiaconi. Conductor enim omnes fructus ad Archidiaconatum pertinentes percipit absente Archidiacono, qui non implet id pro conductore. At tutor, præsente pupillo, cui honor exhibetur, & cui munus in honorem datur, & cui munus acquiritur, post quam ipsi pupillo est acquisitum, deducit decimam, neque dici potest eum deducere ex sua persona fructus, qui dantur pupillo ratione personæ & obedientiæ, sed quod postquam ipse pupillus illa præsens acquirit, acquirit ipse tutor. Et vere hic fructus est, cum annuatim vel per interualla debeatur, & sic renascitur: ergo est fructus, & per consequens decimandus.

Si tamen † ea, quæ vasalli offerunt, non sint necessario offerenda, sed tantum dantur in signum lætitiæ, augmenta sunt potius quam fructus, quoniam non renascuntur, cum liberaliter offerantur, neque non debeant iterum offerri. Ideo de his non aliter iudicandum, quam de donatione pupillo facta, quam tutor decimare non potest, quoniam est augmentum, non fructus, quia non renascitur ex natura sua, neque qui semel donat, tenetur iterum donare. 10

Præterea facit, quod † scribit Oldral. *dict. cons. 129.* quod ad eum, qui conduxit fructus Archidiaconatus, non spectat, quod solitum est præstari Archidiacono in ingressu suo, & iucundo aduentu, quoniam hoc non venit in locatione fructuum, & sequitur Alber. *in rubric. C. de action. emp. Bald. Paul. Imol. Alexand. Aretin. & Ias. in l. diuortio, §. quod in anno. ff. solut matrim. Anchar. in cap. si propter tua debita. in 3. quæst. principali, de rescr. lib. 6. Boer. decis. 19. num. 6. & decis. 133. num 4. Felin. in cap accedentes. col. 2. versic. simile est quod scribit Oldral.* Et ratio est, *vt scribit Molin. in loco supra citato*, quod hoc dabatur tantum semel in vita, & sic fructus appellari non potest, cum non renascatur. 11

Sic eleemosinę incertæ † non veniunt appellatione redditu um, *vt notat Ioan. And. ad Specul. tit. de concess. prebend. vers. demum quærebatur. Oldral. cons. 206. incip. an obitus, Bartholome. Bellens. in tractat. de charitatiuo subsidio. q. 76.* 12

Nunc tractemus, † *quod si pupillus habet prædium vel fundum, in quo sunt lapidicinæ, vel habet sylvam arboribus densam, an tutor possit decimare lapides qui extrahuntur, vel arbores quæ succeduntur?* videtur posse: quoniam tutor decimat fructus industriales & naturales. Lapis autem naturalis fructus esse videtur, nimirum natura in abditis terræ latebris lapidicinam gignit, atque item fundus producit arbores. 13

Secundo nominatim † probari videtur, *in l. item si fundi. ff. de vsufr.* cuius verba sunt: *Sed et si lapidicinas habebat, & lapides cædere velit, vel cretæ fodinas habebat vel arenas, omnibus his vsurum Sabinus ait, quam sententiam puto veram.* 14

Sed his † non obstantibus, tutor de lapidicinis, neque de arboribus decimam deducet, si modo sylua vel lapidicina eius generis sint, vt semel excisa nõ renascantur. Ante omnia loquendo in tutore, cui iure Gallico dantur fructus, ita docet Chass. *in consuetudin. Burgund. rubric. 6. §. 4. verb. & fait la dicte femme, num. 2. vers. credo quod veniant*, vbi explicans eius Gallicum, quo tutori dantur fructus, subiicit hæc verba: *Credo, quod veniant solum fructus qui renascuntur.* Ergo nominatim vir ille sentit, tutorem nomine fructuum, solum posse auferre quæ renascuntur, non vero quæ non renascuntur, quoniam ii fructus non sunt, vt statim dicam. 15

Confirmatur hæc opinio, quoniam † etiamsi ad maritum pertineant fructus dotis, pro oneribus matrimonii, *vt in l. dotis fructus, ff. de iur. dot. & in l. pro oneribus, C. eod. tit.* tamen si vendit lapides ex lapidicinis fundi dotalis, nummi ex venditione recepti, do- 16

pti, dotis sunt, & ex cōsequenti mulieri restituendi. Ita probatur *in l. si ex lapidicinis, ff. de iure dot.* cuius verba sunt: *Si ex lapidicinis fundi dotalis, mulieris voluntate lapides vendiderit, nummi recepti ex ea venditione dotis sunt.* Huiusmodi enim res, quoniam fructus non sunt, ad maritum non pertinent, *vt in l. diuortio §. si fundum, ff. solut. matrim. vbi ita docent Alber. Paul. Bald. Alex. & Ias.* Idem sentiendum in marmoribus, si semel eruti non renascantur, *vt in d. l. diuortio, §. si vir in fundo. ff. solut. matr. & in l.* [illegible] *ff. de fund. dot.* [illegible] *de late, q. 30. & 31.*

Et quod de huiusmodi fructibus nihil sit danda [illegible], ad quem fructus pertinent, notat Bar. *in d.* §. *si vir in fundo, col. fin. Alex col. 2. Ias. col. 2. & 3. Alber. in d. l. diuortio, §. si fundum vir, & in §. si vir in fundo, Bart. in l. si quis ex argentariis, §. fin. & in l. quedam, §. nihil, ff. de eden.* Cum ergo ad maritum non pertineat huiusmodi res, multo minus pertinebunt ad tutorem, in quo multo minus est ratio.

17 Tertio, hæc lex iubet † tutori dari decimam fructuum: quæ autem non renascuntur, in fructu non [illegible] *in d. l. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrim. vbi notant Bart. Paul. Alex & omnes Dd. Boer. decis.* [illegible] *num. 1. & decis. 224. num. 4. & decision. 19. numer. 5. Ias. in l. quedam. § 1 ff. de eden. post Bart. ibi Socin. cons. 100. in caussa Baptistæ, num. 4. lib. 1.* Non enim dicitur esse in fructu, quod non percipitur, nisi semel, neque amplius redit vel renascitur. *Vt ibi per Doctores scribit Challan. in consuetud. Burgund. rubr. 4. §. 6. in verb.* [illegible] *num. 3. vers. & etiam. dicit Bartholomæus Bo*[illegible]*en. de caritatiuo subsidio, quæst.* [illegible] *Iacobus Santogeor. in l. si ex lapidicinis ff. de iur. dot. & Bartholomæus Iiellen. d. quæst. 64.* dicit, quod conductor fructuum colliget caritatiuum subsidium, & quod datur pro renouationibus vel inuestituris, quia potest renasci.

18 Vltimo hæc † opinio comprobatur, quoniam, *vt dixi c. 24.* tutor decimat fructus, non vero augmentum rei pupillaris, scilicet res quæ pupillo obueniūt. Lapis autem erutus ex fundo pupilli, si non renascitur, pars ipsius fundi esse videtur, ipsum autem fundum non decimat tutor.

19 [illegible] ntiend[illegible] in † in sylua pupilli. nam si arbo[illegible] ex [illegible] eius naturæ sunt, vt non renascantur, tu[illegible] eo[illegible] decimare nō potest, quoniam in fructu non [illegible] ad eum pertinent, ad quem fructus per[illegible] *in d. l. diuortio, §. si fundum, ff. sol. mat. matr. &* [illegible] Quæ autem arbores excisæ [illegible], scribit Plinius *lib. 13. cap. 4.* Sylua autem [illegible] dicitur sylua cædua, *vt in l. sylua cædua* [illegible] *princ. ff. de verb. signif. & in l. ex sylua cædua, in* [illegible] *de vsufruct.*

20 [illegible] quod [illegible] ii sunt fructus naturales. Nam [illegible] in fructu non sunt, sed pereunt [illegible] vtilitatem fructificandi, vbi primum [illegible] suuntur, vt supra probaui, & dictat [illegible]

21 [illegible] *l. item si fundus. ff. de vsufr.* quoniam [illegible] be [illegible] fructus, aliud esse vsufructua[illegible] us enim plenius ius habet, quam [illegible] nent, hic enim ea tantum [illegible] e vero etiam his, quæ fru[illegible] tur, dummodo id faciat [illegible] no[illegible] ne[illegible] [illegible] fructus possit [illegible] fr[illegible] incidere, *l. de*

Angel. *in d. l. ex sylua, Paulus Montepico, in repetitione l. Titia cum testamento, §.* [illegible] *tia cum nuberet, ff. de leg. 2. Chass. in consuetud. Burgun. rubric. 4. § 6 ad finem*

Ex his infertur, quod † si pupillus esset filius alicuius Tabellionis, & ex eius protocollis multa exemplaria describerentur in magnam vtilitatem pupilli, quod ex tali vtilitate non potest tutor deducere decimam, quoniam instrumentum semel editum iterum edendum non est, *vt in l. si quis ex argentariis, §. final. ff. de eden.* Ergo cum fructus exemplationis non possit absque magna caussa iterum percipi, sequitur, quod fructus non est, cum non renascatur. Ita nominatim docent Bart. Fulgos. & Angel. *in l. quedam § fin. & ibi Ias. ff. de eden. Bald. in l. terminato, C. de fru*[illegible] *& lit. expens. Boerius, decision. 224. num. 4. Angel* [illegible] *rubr. ff. de vsur. Socin. cons. 100. in caus. Baptista. nu 4 lib. 1.* 22

Quinimo, si maritus † legauit vxori vsumfructū omnium bonorum, certe, quod colligitur ex exemplatione protocollorum mariti, ad vxorem nō pertinet quoniam non dicitur esse in fructu, quod semel perceptum non renascitur. Ita docuit Bart. *in l. diuortio, § si vir in fundo, & ibi Alexan. num. 5. & ibi Bald. ff. solut. matrim. & ibi Ias col. 2. num. 4. vers. extra gloss.* Et licet Paul. & Roman. ibi dissentiant a Bartolo, tandem in [illegible] gis communis opinio esse videtur, vt mulier vsufructuaria nō acquirat nec faciat suam quoad proprietatem pecuniam, quæ ex exemplationibus protocollorum percipitur, bene tamen pot[illegible] fru[illegible] ia, tanquam vsufructuaria, nō vero tan[illegible] aria. Sic ergo tutor, licet decimet [illegible] pupillaris, non decimabit fructus, q[illegible] no[illegible] tur, quoniam fructus non sunt: bene tam[illegible] nabit redditus, qui colliguntur ex fundo, [illegible] ex illa pecunia vel re, quæ in fructu nō est, *vt in* [illegible] *docui c. 24.* 23

Sic [illegible] t [illegible] ter † virum & vxorem non sint com[illegible] eunic[illegible] da bona quæ maritus lucratur in bello, vel ex d[illegible] one Regis, vel alterius, tamen fructus inde collect[illegible] [illegible] matrimonio, diuidendi sunt iuxta legem [illegible] Regiam, quæ lucrata inter virum & vxorem iuber [illegible] di. Ita docet *Ro. de. l. 1. tit. De las ganancias. §.* [illegible] *in rep. rubr. de donat. §. 65. limitatio, nu 05.* [illegible] *ex his.* 24

Non [illegible] † quod ad vsumfructuarium pertinent quæcunq; obuentiones, *vt in l. vsufructu legato. ff. de vsufr.* quoniam plus iuris habet vsufructuarius, quam is ad [illegible] fructus pertinent, *vt supra dixi.* Et tutor neq; vsufructuarius [illegible] fructuarius est, tantum ad eum pertinet decima fructuum. 25

Deniq; † [illegible] quissimum est, vt res vel iura ipsa prin[illegible] palia [illegible] sufficit decimari fructus qui renascuntur [illegible] lex ista ex eis fructibus vult decimam [illegible] us pupillus alēdus est, non est autem [illegible] s ex ipsis rebus, sed ex fructibus qui renascuntur. 26

Sed ne q[illegible] dissimulem, fateor, quod supra dixi de pecunia [illegible] colligitur ex exemplatione protocollorum, v[illegible] tius. Nam licet quæ colliguntur ex exemplatione protocollorum, non sint fructus, tamen videtur [illegible] appellatione reddituum & obuentionum, *vt notat* [illegible] *ngel. in rubr ff. de vsur. gloss. in c. gramis. in verb.* [illegible] *de supplen. neglig. prælat. lib 6* [illegible] *224. nu. 5.* Et faciunt quæ dixi *ac* [illegible] *cap* [illegible] Tutor autem 27

decimat redditus, vt ibi docui, licet stricta ratione fructus non sint, *vt ibid xi.*

28 Præterea † vt fateor recte dici, tutorem non posse decimare lapides vel arbores fundi pupillaris, nisi renascantur, quoniam pars ipsius rei esse videntur, & tutor ipsam rem decimaret, ita nego speciem de exemplatione protocollorum ei rei similem videri. Fundi enim plurimi sunt fructus, præter lapides; at protocollorum nullus videtur esse vsus, nisi quod datur ratione exemplationis, neque alens pupillum ex pecunia quæ colligitur ex exemplationibus, videretur alienare substantiam pupilli, sed illum ex reddito alere: Ergo & ex illo reddito, deducet tutor decimam. Ita videtur dictare æquitas, sed fortissimum argumentum diuersæ sententiæ est id, quod Bart. & Doctores scribunt *in loco supra citato.* Quare distinguendum videtur: aut enim officium tabellionatus ad patré erat pertinẽs, & omnia protocolla pertinent ad pupillum, & per substitutum tutorem in solidum gerit officium tabellionatus, inque eius domo omnia fiunt & administrantur, quæ in domo tabellionis, nimirum conficiuntur omnium cõtractuum instrumenta, offerãntur libelli, administrãtur & expediuntur lites, & certe quod ad pupillum ex exemplationibus protocollorum pertinet, decimari potest ab ipso tutore, nomine pupilli agẽtis tabellionem, quoniam in reddito officii esse videtur, quod exinde percipitur. Si tamẽ pupillo aliquid daretur pro exemplatione protocolli, quod in arca habet, vt scilicet suppeditet instrumentum, vt a successore officii exempletur, & certe tutor nihil aufert, neq; enim in domo pupilli est officium tabellionatus, neq; hæ obuentiones in ea exercentur, & quod præstatur, donum & munus appellari potest: id autem non decimatur, *vt docui cap. 24.* neque hæ dici possunt obuentiones ordinariæ, quæ redeunt in orbem & renascuntur.

29 Ex quo infer, quod † si tutor pecuniam pupilli collocat in aliquod negotium, puta in merces, vt exinde lucrum pupillo obueniat, quod decimabit lucrum: nam pecunia apta est iterum parare lucrum, & alens pupillum ex tali lucro, non diceretur alienare substantiam pupilli. Preterea (iuxta cõmunem vsum loquendi) ni sunt fructus.

30 In summa, tutor † non decimabit fructus, qui non renascuntur, quoniã fructus non sunt, & multo minus decimabit iura, ad pupillum pertinentia, nimirum ius præsentandi, cum ex eo ali non possit, cum honorem suppeditet potius quam pecuniam. Nec etiam poterit retrahere rem venditam, ex eo, quod ad pupillum pertineat iure sanguinis ius retrahendi, neq; enim decimat iura, quæ non suppeditant pecuniam nomine redditus, neq; decimat ea quæ ad parandum alimenta apta non sunt, *vt docui supra cap. 23.*

SVMMARIA.

1 *Fructus illicitos an decimet tutor.*
2 *Tutor an teneatur vsuras exercere, & nu. 4. & 5*
3 *Illicita non acquirit seruus domino, neq; filius patri, neq; [illegible] socio, neq; maritus vxori.*
6 *Tutor vsurarie aliquid acquirens pupillo, tenetur illud r[illegible] [illegible].*
7 *Tutor an possit recusare, tradere pupillo illicite acquisita, [illegible] num. 11.*
8 *Illicite acquisita maritus restituere potest, nõ obstante, quod dominium videbatur acquisitum vxori.*
10 *Fructus indebite exactos an decimet tutor.*
11 *Fructus [illegible] ex misericordia, vt [illegible] , an possit tutor decimare.*

Cap. XXVI. *An de illicitis fructibus vel redditibus, tutor possit deducere decimam, & quid si non [illegible] illicite, sed indebite exacti, soluti ex miser. cordia debitoris, qui aduersus pupillum noluit vti exceptione.*

Qværo deinde, *quid † si minor vel eius curator aliquos fructus vel redditus illicitos acquirat, puta vsurarios, an tutor talis fru[illegible] possit decimare.* Videtur posse ex generali d[illegible] huius legis. Deinde, quoniam tutor non solum potest, verum etiam debet vsuras exercere, *vt in rubro & nigro, C. de vsur. pupillarib. notant Bartolus, Dynus & Albericus in l. ob fœnus. ff. de admin. tutor.* Ergo [illegible] iamsi redditus sint vsurarii, tutor potest eos decimare.

Sed verius † est, tutorem non posse deducere decimam ex redditibus vel fructibus illicitis, quomodocũq; illiciti sint. Quoniam etiamsi seruus acquirat domino, tamen acquisita illicite non acquirit [illegible] *vt in l. quod seruus ff. de acquir. poss.*

Sic licet acquisita a † filio, negotiante cum pecunia patris, sint diuidẽda inter eum & patrem, id non habet locum in illicite acquisitis. *Ita Bart. in l. quod seruus, per illum text. ff. de acquir. vel. possess. & in l. cum oportet, num. [illegible] & ibi Bal col. 2. C. de bon. quæ lib. Alex. in dict. l. quod seruus. Ias. in l. aliud, num. 8. ad fin. versic. tertio limita, & ibi Dec. col. fin. ad finem, C. de collatio. Ioan. Andr. ad Specul. in tit. de iudicio, §. sequitur, additione incipiente, vidisti. Lupus in repet. rubr. §. 65. num. 5. Bald. in Authent. ex testamento, C. de collat.* Ergo etiamsi fructus sint diuidendi inter tutorem & & pupillum, id non procedit in fructibus & redditibus illicitis.

Sic licet parta matrimonio † constante, diuidantur iure Regio inter virum & vxorem; ame[illegible] illicite parta non sunt diuidenda, neque communicanda, sicuti in sociis definit Iurisconsultus, *in l. quod autem. ff. pro soc.* Ita docuit in marito & vxore Lupus, *in rubric. de donat. inter vir. & vxor. §. 65. incip. limitationibus. Redericus in l. 1. tit. De las ganancias, 4. limitatione. Chassan. in consuetud. Burgund. rubric. 4. [illegible] 2. in verb. Et aquest. num. 16. versic. octauo limita.* Mouentur, quoniam huius modi lucra non communicantur inter socios, *vt in dict. l. quod autem, ff pro soc. Barba. cap. conquestus, col. 4. de foro compet. in l. nec prætermittendum. l. quod autem ex furto, [illegible] pro soc. R[illegible] l 2. B. tit. 10 part. 5.* vbi vide [illegible] in. *Bart. in l. [illegible], si vnus ex sociis ff pro soc.* vbi dicit, quod acqui[illegible] ita [illegible] vnum ex sociis, ex vsuraria prauitate non sunt communicanda.

Sic Paul. *in l. 3. ff. ad l. Falc.* notat, quod si lucra [illegible] diuidenda inter aliquos ex di[illegible] posi[illegible] one legi[illegible] v[illegible] hominis, quod res illicite acquisitæ non [illegible] diuidendæ: & eius doctrina est communiter approbata, teste *Alex. in d. l. 3. [illegible] con. 27. lib. 5.*

Præterea tutor de[illegible] fructus rei pup[illegible] pupilli autem nõ [illegible] quo[illegible] ab eo au[illegible] test, *l. qui concubinam, [illegible] si heres, ff. de leg. 3 [illegible] in quocunque, §. 1 ff. de leg. l. Iulianus. §. 1. [illegible] de verb. [illegible] late Ias. in d. l. non quocunque, in princip. & [illegible] glos in l. si vo, in verb. In rem, C. de his qua vi [illegible] consistunt.*

6 Rursus † facit, quod tutor qui aliquid vsurarie acquisiuit, tenetur illud restituere, etiamsi pupillus id possideat, *gloss. in c. fin. 46. distinct. Paul. in l. 3. §. si procurator, ff. quod quisque iuris, Alexand. ibi num. 9. & nu. 13. & l. as. col. fin. Laurentius Rodulph. in repetition. c. consuluit, quæst. 57. de vsur.* Nam & proxeneta quo mediatore res acquiritur, tenetur ad restitutionem vsurarum, *vt notat Bart. post gloss. in l. sciendum, ff. ad legem Pomp. de parric. & in l. 1. §. incidit, ff. ad Turpill. & late exequuntur Abb. & Doctores, in cap. Michael. de vsur. Hostien. in summa de vsur. §. an aliquid, Bartol. in Authent. vt hi qui obligatas, § quoniam.* Et quod tutor teneatur restituere fœnus illicitum, vide Iacobin. *in l. si quis intignum § si procurator, in 2. lectione, nu. 12. ff. quod quisque iur.* Cum ergo tutor teneatur restituere redditus illicitos, non est admittendus si eorũ petat decimam, *vt in l. dolo facit, ff. de reg. iur.* In pari enim caussa turpitudinis potior est conditio possidentis, *l. 2. C. de condict. ob turp. caus.*

7 Hanc † quæstionem intellige, quando tutor illicite acquisita tradidit pupillo, emendo redditus ex illicite acquisitis, vel quando facto maiori tradidit, & imputat vel petit decimã fructuum, quos reddidit illa res illicite acquisita: alias tutor si velit, potest recusare solutionem rei illicite acquisitæ, cum obligatus sit ad eius restitutionem. *Ita docent Cyn. Alber. & Salyc. in l. nouissime. C. de admini. tut.*

8 Sic † maritus illicite acquisita potest restituere antequam ea ad communionem adducat, *c. sicut non suo, 46 distinct. Alexan. in l. quod seruus, in fine, ff. de acqu. possess. Lupus in Rubric. de donat. §. 65. limitabis, colum. 2. num. 10.*

9 Non † obstaot ex aduerso prolata, quooiam hodie tutor non potest, neq; tenetur vsuras exercere, tantum potest fœnori licito rem pupillarem otiosam tradere, *ita Bart. Imol. & Alexand. in l. diuus Seuerus, ff. ad leg. Falcid. Molin. in tractatu de vsur. quæst. 76. cum aliis citatis, cap. 2.*

10 Quid † tamen si cum colonus deberet centum tritici modios, tutor exegit ducentos, an possit omnes ducentos decimare. Et certe non potest, quoniam indebitum exigendo furtum cõmittit, *l. quoniam, ff. de condict. furt.* Acquisita autem illicite non potest decimare, vt efficaciter probaui.

11 Sed † an teneatur tradere minori facto maiori omnes ducentos modios, etiamsi centum tãtum deberentur. Equidem is qui gerit negotia mea, omnia indebite exacta tenetur mihi integre restituere. *Ita Bart. Dyn. & Alber. in l. tutor secundum, ff. in soluendis, §. de admin. tutor. Bart. Alber. & Paul. in l. si quis negotia, ff. de negot. gest.* Neque obstat, quod dixi tutorem posse recusare solutionẽ rei illicite acquisitæ, quoniam illud, quando res est acquisita vsurarie, ita quod titulus est prauus & exsecrabilis; secus quando titulus est validus, sed tamẽ soluitur supra quantitatem debitam. Neq; enim tutor sese tueri potest, quod tanta quantitas non deberetur minori.

12 Sed occurrit † elegans quæstio. Pupillus habet annuos aureos centum, tamẽ debitores possunt sese tueri exceptione, quo minus soluant: commoti tamen misericordia vel astu pupilli, nõ vtuntur exceptione uno anno, & aureos centum integre pẽdunt, quæro, an tutor possit eos decimare. Videtur posse, quoniam vtcunq; sit pupillus; consequitur integra centum, neq; curamus de modo, *vt in l. non vide, C. si cert. pet.* neq; curamus de medio, *vt in l. 3. ff. de leg. præst.*

Sed contra verius, imo † tutor non decimabit fructus, qui soluuntur pupillo ex misericordia vel stultitia debitoris. Primo ex textu in *l. si hæres. ff. ad leg. Falcid.* vbi probatur, quod si habens plures debitores me heredem instituit, & plura legata reliquit, quibus soluendis (*solutis veris debitis*) hereditas non sufficit, quod si ego hæres institutus paciscor cum creditoribus, ita vt remittant magnam partem creditæ summæ, quod etiamsi ex remissione magnam summam consequar ex hereditate, quod nihil teneor soluere legatariis; quoniam illa habeo ex fructu industriæ meæ, & ex beneficio creditorum, non vero ex hereditate. Sed præstat ipsa verba legis subiicere. Inquit lex: *Sed & si is qui soluendo non erat legauerit, & hæres cum creditoribus deciderit, ne solidum solueret, & ob eam decisionem factum sit, vt aliquid retineret, nihil legatariis debiturum, quia eam quantitatem non ex hereditate, sed ex decisione habet.* 13

Sic & in nostro casu † non ex re sua habet minor illos redditus, sed ex donatione & remissione debitoris, & potius est augmentum quàm redditus. De augmento autem nihil soluit, *vt supra probaui* … neque de donatione. Et sicut hæres nihil soluit legatariis, & minor nihil soluet tutori, quoniam potius ex donatione debitoris, quam ex redd. tu rei suæ illa percipit. Hæc autem lex iubet redditus decimari, hi autem redditus non sunt, sed donatio, neque sunt redditus pupilli, sed augmentum pupilli: & reuei a soluentis erant non pupilli, & vno anno vult remittere. Si tamẽ in perpetuum remitteret, iam reuera fructus rei pupilli esseut, & decimari possent tanquam redditus.

Hæc autem † opinio vera est, siue minor ea consequatur ex misericordia, vel liberalitate debitoris, siue ex stupore soluentis, siue ex propria industria. Ita notãt omnes Doctores, *in l. 3. ff. ad leg. Falcid* & faciunt omnia argumenta suprà adducta, scilic. quod illa non sunt reuera ex redditibus pupilli. Idem dicendum, quando debitor soluit deceptus dolo minoris, tum quia fructus non sunt, tum quoniam tutor non decimat fructus male acquisitos, sicuti neque socii, *l. quod autem, ff. pro socio*, & probaui suprà hoc ipso capite. 14

Illud addendum, quod semper bona præsumuntur licite acquisita, *argument. l. merito, ff. pro socio, Bal. in l. cum oportet, col. 2. Cod. de bon. quæ lib. Lupus, in repet. Rubric. de donat. §. 65. limitabis, numer. 9. versic. in dubio tamen.*

SVMMARIA.

1 *Tutor, an decimet fructus debitos pupillo, & alii correo, & 21.*

4 *Tutor, si sit correus credendi simul cum pupillo, an debeat imputare in decimam, quod ex ea caussa recipit.*

6 *Tutor solum habet ius personale ad decimam.*

7 *Fructus qui supersunt, deductis debitis & onerib. sunt decimandi, non alii.*

16 *Tutor, an decimare possit pecuniam, quæ minori datur pro fructibus, quos grauatus est præstare.*

19 *Decima debita Ecclesiæ, soluenda antea quàm decima tutoris.*

20 *Fructus quos minor grauatus est præstare, decimari possunt a tutore, si non possint peti, secus, si peti possint licet actu non petentur, vsq; ad nu. 22.*

22 *Fructus, quos pupillus grauatus est præstare, an decimari*

re eos possit tutor pro interusurio medii temporis, quod non præstantur.

24 *Fructus, quos pupillus grauatus est præstare, an decimet tutor, saltem pro quantitate, quæ pro eo pupillo præstantur, cum seqq.*

27 *Fructus quos minor corrupit, an decimet tutor.*

28 *Vxor, an petere possit ab heredibus mariti, parta constante matrimonio, quæ maritus alea vel maleficiis absumsit.*

32 *Precium quod datur minori pro fructibus, quos in casu valido remittit debitori, an sit decimandum.*

36 *Fructus qui reuera ad minorem pertinent, sunt decimandi a tutore, non vero ii, de quibus per confessionem constat, etiamsi minor fecerit confessionem factus maior.*

CAP. XXVII. *An tutor possit decimare fructus debitos pupillo, & alii correo, & an possit decimare fructus, quos pupillus grauatus est dare, vel minori precio vendere: & quid si minori aliquid detur pro fructibus, quos grauatur præstare.*

1 OCCVRRIT † quæstio. *Debentur annatim centum pupillo, & alii correo credendi, in solidum, quæro, an si correus prius litem contestetur, & pecuniam recipiat, tutor possit petere eius decimam.* Videtur posse, quoniam cum illi redditus ad pupillum spectarent, & tutor pupillares redditus decimet, videtur tutori esse ius quæsitum, & quod correus illud non possit auferre. Nam ius nostrum absque facto nostro a nobis auferri non potest, *leg. ius nostrum, ff. de reg. iur.*

2 Sed † verius est, tutorem non posse hos redditus decimare, quoniam si correus prius agat, fructus sibi acquirit, *vt in l. ex duobus, ff. de duob. reis.* Quod intelligendum cum distinctione, tradita per Alexand. *in l. si ex toto. §. fin ff. de leg. 1.* Cum ergo ad correum pertineant, non vero ad pupillum: æquum est, vt tutor non deducat exinde decimam, cum non sint pupilli: verba enim sunt intelligenda cum effectu, *vt in l. 1. ff. quod quisque iur.*

3 Præterea, si fructus † pupillo & correo credendi in solidum debeantur, & correus illos recipiat, non possunt dici fructus pupilli.

4 Quinimo, si † tutori & pupillo deberentur aliqui fructus, tanquam correis credendi, & tutor nomine suo contestaretur litem prius quam curator, qui ad illam rem peculiarem pupillo dandus est, *vt in l. 1. 2. & 3. C. qui dar. tut. poss.* certe tutor fructus integros sibi habebit, neque illi fructus poterunt ei imputari, vt habeat eos pro decima ceterarum rerum, quas administrat. Quoniam fructus quos colligit, debentur ipsi in solidum sicut pupillo, & melior est conditio eius, qui prius litem contestatur, *leg. ex duobus, ff. de duobus reis.* Quod est memoria dignum.

5 Non † obstant ex aduerso prolata. Quoniam tutor decimat fructus, qui ad pupillum pertinent cum effectu, *l. 1. §. fin. ff. quod quisq. iuris.*

6 Non † obstat, quod videtur tutori ius quæsitum, & quod correus nó potest ei præiudicare, quoniam tutor non habet ius reale ad fructus, vt consequatur decimam, tantum habet ius personale, *vt notatur in l. fundi Trebatians, ff. de vsufruct. legat.*

7 Sed † quid si pupillus habens annuatim aureos mille ex re sua, grauatur a patre dare quotannis ducentos, quæro. *an tutor decimet omnes mille aureos, an vero qui reliqui sunt deductis ducentis?* Videtur, quod omnes possit decimare, quoniam decima datur propter laborem, & tutor circa colligendos omnes mille aureos laborat.

His † accedit, quod ille ad quem pars fructuum pertinet, non teneetur ad solutionem æris alieni, *auctore Bartol. in l. fin. ff. de vsufruct. legat. Paul. l. fin. §. fin autem, Cod. de bon. quæ liber. Alexand. in l. vsufruct. ff. ad leg. Falcid.* 8

Sed † verius est eos tantum fructus decimandos, qui remanent salui pupillo, solutis debitis. Primo, quoniam legitima debetur iure diuino & humano, ea tamen minuitur ære alieno, & prius id deducendum, & quod superest est legitima, *leg. Papinianus, §. quarta, ff. de inoffic. testament.* Quanto magis hoc iure regulabitur decima tutoris, quæ aduersus iuris communis regulam datur. 9

Secundo † probatur ex *l. Mutius, ff. pro socio,* vbi inter socios id solum communicatur, quod superest deducto ære alieno, & omnibus onerib. Idem probatur *in l. non amplius, ff. de legat. 1.* Vbi Bald notat, quod si ex quaque re vendita decima sit soluenda ex statuto, certe, si emo rem pluribus onerib obnoxiam, decima soluenda est ex quantitate, quæ superest deductis oneribus. Idem probatur Paul. Raphael. Florian. & Iason, *in dict. l. non amplius, Angelus, in leg. ciuitatibus, §. fin column. final. per illum textum, ff. eodem titulo, Alexand. in leg. veterani, §. 1. ff. ad legem Falcid.* 10

Deinde † probatur ex *l. quantitas patrimonii. ff. ad leg. Falcid.* cuius verba sunt: *Quantitas patrimonii, deducto eo, quod explicandarum venditionum caussa impenditur, æstimatur.* 11

Deinde † facit, quod licet decima ex more regionis sit soluenda Alguazelo exsecutanti, intelligenda est decima, de pecunia quæ reuera soluitur, vt videtur sentire Auendan. *de exsequ. mandat. capit. 13. num. 4. versicul. primum est, cum sequentibus.* Faciunt tradita per Doctores *in l. fructus, ff. solut. matrimon. per Bartol. in l. si vir vxori, §. quidam, ff. de condition. & demonstrat.* 12

Præterea † hoc nominatim probatur *in l. fundi Trebatians, & ibi notat Bart. numer. 4. ff. de vsufruct. legat.* quod si alicui legantur fructus fundi, debet intelligi de fructibus, qui supersunt soluta parte fructuum, quæ colono præstanda est. 13

Rursus † facit, *l. quod de bonis, § ex donationibus, ff. ad legem Falcid.* vbi probatur, quod non solum, quod hæres iam præstitit, sed etiam quod præstaturus est, facit hereditatem pauperiorem, & auget Falcidiam. Ita etiam legata vel onera, quæ pupillus grauatus est de fructibus præstare, facit fructus videri minores, & ex consequenti, decima debet esse minor. 14

Non † obstant adducta in contrarium. Quamquam enim tutor laboret circa omnes fructus qui colliguntur, non sequitur, quod de omnibus debet habere decimam, cum non sint omnes pupilli. Facit hæc lex ibi: *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo.* Ergo eos fructus tutor decimat, ex quibus pupillus alendus est, non autem est alendus ex his, quæ grauatus est alii præstare, quoniam illa aliena sunt non propria. 15

Ex his elicitur, quod si pupillus, † habens annuatim 16

nuatim centum modios frumenti, grauetur illos centum modios quotannis præſtare pro viginti aureis, certe tutor ſolù decimabit illos viginti aureos; quoniam illos ſolum habet reuera pupillus: ita efficaciter probatur *in l. ſi dignum, ff. ad leg. Falcid.* cuius verba ſunt: *Si dignum decem fundum, damnetur heres quinque vendere, ſine dubio quinque erunt imputanda Falcidiæ.* Ecce, quod ſi quis habet centum, & grauatur ea dare pro viginti, ea ſolum videtur habere.

17 Rurſus, hæc † opinio probatur, quoniam grauans heredem, vt rem valentem quinquaginta det pro viginti, videtur legare, quod ſupereſt vſque ad quinquagintá, vt docet Alexand. alios citans, *in d. l. ſi dignum.* Ergo vtemur regula ſupra tradita, quod tutor non debet decimare redditus, vel fructus legatos.

18 Poſtremo, quod † hæc vera ſint, patet, quoniam ſi tutor decimaret, tam fructus qui pupillo ſuperſunt, quam fructus quos grauatus eſt præſtare, certe pupillus ſolueret ei pluſquam decimam; cum ſarcire teneatur, quod tutor abſtulit ex fructibus legatis; vt illud integre ſoluat legatario. Et ſatis dici poteſt ſoluere plus quam decimam, cum ſoluat decimam, non ſolum ex ſuis, verum etiam ex his quæ grauatus eſt præſtare, & poſtea ſarciat ex propriis, quod aliis præſtaturus eſt.

19 Illud † non prætereundum, quod tutor cogi poteſt ab Eccleſia, ad ſoluendum integram decimam, antequam ipſe, vel pupillus cōſecuti fuerint partem ſuam. Et idem in colonis prædiorum pupilli: nam antequam ſoluant pupillo, poſſunt cogi ſoluere eccleſiæ ſuam decimam, quoniam decima, Eccleſiæ debita, eſt onus reale, & ſequitur fructuum detentatorem, *iuxta gl. in c. tua nobis, de decimis; text. in c. cum non ſint, eod. titul.* Qua ratione ita docet Soc. *conſil. 93. eleganter, in 3. col. 1. verſic. & pro fundamento, lib. 3. Imol. in Clement. 1. de decimis.*

20 Sed † eſt quæſtionis, *quid ſi pupillus grauatus eſt, annuatim magnam partem fructuum vel redditnum ſuorum præſtare, attamen fructus exigi ab eo non poſſunt, an nihilominus poſſit prohibere tutorem, ne decimet fructus, quos grauatus eſt præſtare?* Et diſtinguendum eſt, aut enim exigi non poſſunt, quoniam creditoris & legatarii miſericordiá, vel induſtria minoris, illos ei remiſerunt pro vno anno, & certe tutor eos non decimabit, quoniam potius eſt donatio quædam; *vt dixi capit. 24.* Si tamen remitterentur in perpetuum, iam proprie eſſent fructus pupilli, & decimarentur, *vt ibi dixi.* Si autem fructus peti non poſſent à pupillo, quoniam legatum non valuit, & perinde habetur, ac ſi factum non eſſet, tutorq; poteſt illum decimare. Textus eſt elegans, *in l. non eſt dubium, cum lege ſequenti, ff. ad legem Falcid.* Cuius verba ſunt: *Non eſt dubium, quin ea legata, a quibus hæres poteſt ſubmouere petitorem exceptione, in quartam ei imputentur, ne ceterorum legata minuantur. Neque intereſt, vtrum ab initio quaſi inutile fuerit; an vero ex accidenti poſtea in eum caſum perueniſſet legatum, vt actio eius denegaretur.*

Ecce, quod hæres non poteſt recuſare integra legata præſtare, ex eo quod pluribus legatis ſit obrutus, ſi modo legata non valeant. Idem in minore dicendum, licet enim grauatus fuerit, magnam partem fructuum præſtare, certæ ſi legatum non valet a principio, vel ex poſt facto, tutor etiam eos fructus poteſt decimare.

21 Sufficeret † ad horum comprobationem, textus inſignis, *in leg. cum hæres deductis, ff. ad Trebell.* cuius verba ſunt: *Cum hæres deductis legatis hereditatem reſtituere rogatur, non placet, ea legata deduci, quæ peti non poterant.*

22 Item † probatur *in l. in ratione, in 1. in principio, & in l. in ratione, in 2. § penult. & ibi Bart. ff. ad leg. Falcid. & in l. quod autem, in fine, ff. eod. tit.* Et probatur ratione, verba enim debent intelligi cum effectu: ergo tunc legata de fructibus, minuent decimam tutoris, cum legata valida fuerint, & peti poſſint: ſi enim ſint valida, non ſunt decimanda, ſi peti poſſint, licet legatarii, nondum ea petant, *vt in l. quod ac bonis, § ex donationibus, ff. ad l. Falcid.*

23 Sed † quid ſi fructus quos pupillus grauatus eſt præſtare, non ſint ſtatim præſtandi, ſed poſt aliquot annos, an interim, dum præſtantur, tutor poſſit eos decimare; & certe poteſt, quoniam interim omnes fructus ſunt pupilli: ergo iuxta generalem diſpoſitionem huius legis decimari poſſunt. Ità efficaciter probatur, *in l. in quantitatem, § in diem, ff. ad leg. Falcid.* vbi legimus, quod licet hæres non teneatur computare in Falcidiam legata, quæ præſtaturus eſt, tamen ſi non teneatur præſtare ſtatim, ſed in diem, tenebitur interuſurium medii temporis computare in Falcidiam, quoniá tantominus videtur præſtare, quanto tardius præſtat, & medii temporis interuſurium remanet in hereditate. Audi ipſa verba legis: *Sed tantominus erogari ex bonis intelligendum eſt, quantum interea, donec dies obtigerit, hæres lucraturus eſt ex fructibus vel vſuris.* Idem probatur *in l. circa, ff. ad leg. Falcid.* vbi notant Bald. & Alex. Ergo pupillus eos omnes fructus cenſetur habere, quouſque adueniat dies, quo grauatus eſt eos præſtare; & ex conſequenti omnes decimabit tutor.

24 Sed ad † lucem præcedentium tractare oportet, quid ſi pupillus grauatus eſt magnam fructuum partem quotannis Titio præſtare, attamen ipſe Titius grauatur pro fructibus dare pupillo centum; quæro, an tutor ſaltem poſſit decimare illa centum, quæ pupillo dantur pro fructibus? Videtur non poſſe, quoniam tutori ſolum conceditur decimare fructus rei pupillaris. Quantitas autem, quam ei legatarius præſtat, non eſt fructus ipſius rei: nam fructus dicuntur, qui percipiuntur ex re, *l. quis ſit, & l. cum quis, ff. de condict. ob cauſ.* Item fructus dicuntur, qui natura ſua renaſcuntur, & redeunt.

25 Sed his † non obſtantibus, contraria ſententia verior eſt, imo decimare poteſt quantitatē, quæ pupillo datur pro fructibus. Ita efficaciter probatur *in l. non vtitur, iuncta l. quia qui precio, ff. ad leg. Falcid.* cuius verba ſunt: *Quia qui precio fruitur, non minus habere intelligitur, quam qui principali re vtitur fruitur.* Ecce quod paria ſunt poſſidere fructus, vel quantitatem datam pro fructibus: ergo cū fructus decimaret, decimabit precium, quod datur pro fructibus. Idem probatur *in l. ſi fundus legatus, ff. ad leg. Falcid.* vbi definitum extat, quod ſi hæres dicat hereditatem exhauſtam legatis, atq; non teneri ſoluere legata integra, certæ non eſt audiendus, ſi legatarii aliquid ei iuſſi ſint ſoluere ꝑ legatis. Ita, & in noſtra ſpecie, licet minor non debeat decimam ex fructibus, quos grauatus eſt præſtare, certe debet eam ex ſumma, quæ ſibi pro fructibus datur.

26 Non † obſtat, quod hæc quantitas nō eſt fructus,

quoniam sufficit haberi loco fructuum, & idem, quod de ipsis, iudicari, *vt in dict. l. quia qui precio, & in leg. si fundus legatus, ff. ad leg. Falcid.* Facit quod subrogatum sapit naturam subrogantis, *l. parabolani, Cod. de Episc. & cleric.*

27 Sed quæro, quid † si adolescens de industria rei suæ fructus conterit & corrumpit, an nihilominus tutor eos qui corrupti sunt, possit (tantundem accipiendo) decimare. Videtur non posse, quoniam eos solum fructus decimat, qui cum effectu remanent pupillo, *vt supra dixi.*

28 Secundo † vrget, quod etiamsi iure Regio ad vxorem pertineat dimidiũ rei matrimonio constante partæ, tamẽ si maritus rem propriã alea profundat, vel maleficiis absumat, non potest vxor in diuisione petere partem rei, quæ ex profusione mariti periit. Ita sentit Rodericus, *in repet. l. 1. tit. de las arras, §. quæritur circa hoc.*

29 Sed contra † verius videtur, imo pupillus doli sui damnum sentire debet perindeque decimanda est quantitas, quæ periit, atq; ea, quę non periit. Nam quod culpa vnius ex sociis perit, non periculo societatis, sed periculo eius perit, ipseque de suo refundere tenetur, & damnum sentire debet, *l. fratres, §. per contrarium, ff. pro socio, l. adeo, §. penult. ff. eod. tit. l. si is cum quo, ff. commun. diuidun. l. inter cohæredes, §. ex facto, ff. famil. hercisc. l. ex duobus, ff. de noxal.* Deinde æquissimum videtur, ne tutor ex malitia minoris priuetur portione sibi a iure delata, & propter laborem debita.

30 Non † obstat, quod tutor non decimat, nisi quod ad pupillum peruenit, quoniam hic peruenit, & facto minoris desiit exstare: pariaq; sunt possidere, vel dolo facere, quominus possideas.

31 Non † obstat, quod scribit Rodericus, quoniam ipse fatetur, quod ex vigore iuris scripti, potius contraria sententia est amplectenda, & ille alius est casus, dissimili ratione librandus.

32 Sed † quæro iuxta supradicta, quod si minor, cum auctoritate curatoris, & iuramento denique in casu valido, remittit debitori fructus, & inuicem debitor remittit pupillo aureos mille, quos sibi debet, *an poterit tutor eos mille aureos decimare.* Et distinguendum est. Aut enim debitor fructuum, idemq; creditor, remittit pupillo creditum, vbi primum pupillus ei remittit fructus, & certę pro quantitate, qua fruct⁹ & creditum æquiualent, tutor decimabit mille aureos, non vero in plus, quoniam potius est augmentum rei pupillaris, quam fructus, & augmẽtum non decimatur, *vt dixi c. 24.*

33 Comprobatur hæc † opinio, quoniam ex vicinitate actus, præsumitur alter alterius contemplatione factus, *vt tradit Bald. in l. petens, in lect. Perusina, column. penult. & ibi Decius, num. 4. Iason in l. lecta, col. 6. ff. si cert. pet. Corn. consil. 36. libr. 2.* Et sic aurei mille, videntur iidem esse cum fructibus pro concurrenti quantitate.

34 Sic in specie simili definit † Molin. *in consuetudinibus Parisiens. titul. 1. §. 23. quæstion. 21. numer. 59.* vbi proponit, an domino directo feudi debeatur quinta precii, si feudatarius donat creditori, qui ei remittit aureos mille quos sibi debet: quærit Molin. *an dominus possit deducere quintam precii?* & definit quod potest, quoniam creditum quod remittitur, videtur esse pecunia, quæ datur pro feudo. Sic etiam creditum, quod hic remittitur; videtur dari & solui pro fructib. quos pupillus remittit, ideo non aliter iudicandum, quam si minor fructus pecunia vendidisset. Quod tamen non habet locum, si creditor ex interuallo pupillo creditum remisisset, *vt notat Molin. in loco supra citato.*

Illud † aduertendum, quod nullus actus factus a tutore nomine pupilli, sibi præiudicat, quoad minuendam suam decimam, *argum. l. cum quæritur, C. de admin. tutor.* vbi tutor iuri suo non præiudicat interponendo auctoritatem nomine pupilli, *& ibi notat Bald. & omnes Doctores.* 35

Postremo † notandum, eos tantum fructus decimari posse, qui ad minorem reuera pertinent, non vero eos quos ipse fatetur ad se pertinere, cum reuera non pertineant. Hoc ipsa ratio dictat. Et nominatim facit, quod scribit Bald. *consil. 333. lib. 4.* quod si ex statuto quarta pars dotis pertineat ad maritum soluto matrimonio, intelligitur de dote vera, non de dote, de qua solum per confessionem constat, *arg. l. assiduis, cum ibi notatis, ff. qui potio. in pignor. habean.* Facit etiam, quod propter nostrum affirmare, vel negare, oratio non redditur vera vel falsa, *vt in l. assumptio, ff. ad municip.* Et si pupillus in hoc falsus est, manifestum est, quod confessio ei non nocet. Solum ergo dubia, & vtilis est hæc decisio, quando minor factus maior, litigat cũ tutore agente vel excipiente, solum n. decimabit tutor fructus, qui reuera ad eum pertinebant, nõ vero eos, de quib. per confessionem constat, cum reuera ad eum non pertinerent. 36

SVMMARIA.

1 *Fructus maturos tempore, quo tutela incipit, an tutor decimet.*

3 *Fructus pendentes pars rei iudicantur.*

4 *Hæres restituere rogatus, an lucretur fructus.*

8 *Fructus maturos, tempore quo matrimonium incipit, an lucretur maritus.*

10 *Pensiones, quarum dies venerat tempore, quo tutela incipit, an decimet eas tutor.*

11 *Redditus, quorum dies venit tutela finita, an pro tempore, quod cessit durante tutela, possint decimari.*

17 *Mulctas delictorum commissorum durante tutela, an decimet tutor, si sententia feratur super delicto finita tutela, cum sequentibus.*

20 *Pœna, an pertineat ad iudicem, qui primo tulit sententiam, an vero ad iudicem appellationis qui confirmauit.*

CAP. XXVIII. *An tutor deducat decimam de fructibus maturis, tempore quo tutela incipit, & quid in fructibus collectis finita tutela, sed maturis ante, & quid in debitis durante tutela, sed solutis finita tutela.*

QVÆRO † deinde, *quid si tempore, quo tutori decernitur administratio tutelæ fructus rei pupillaris sunt maturi, an hos etiam tutor possit decimare?* Videtur posse, tum ex generali decreto huius legis, tum ex *leg. diuortio, in princip. ff. solut. matrimon.* vbi probatur, quod si mulier habens det in dotem fundum fructibus plenum, quod maritus eos lucratur, sicut cæteros fructus dotis, etiamsi paulo post, matrimonium dissoluatur. Quod Paulus ibi indicat memoria dignum, & Raph. & Iason, qui explanatius remittit, *column. fin. post Alexand. num. 44.* Sicut ergo maturus 1

titus

ritus lucratur fructus maturos tempore matrimo-
nii, ita tutor lucrabitur fructus maturos, tempore
quo tutela incipit, vtrique enim fructus ex eadem
caussa dantur, scilic. propter laborem, vt hic expres-
se dicitur, *& in l. pro oneribus, C. de iure dot. & dixi late*
cap. 2. col. 1.

2 Equidem † res hæc dubia videtur, sed mihi con-
traria sententia magis placet. Primò, quoniam hæc
lex dat tutori decimam fructuum: fructus autẽ pen-
dentes, fructus non sunt, sed pars rei, *vt in l. fin. §. fru-*
ctus, & §. non solum, ff. de his quæ in fraud. cred. scribit Paul.
in l. Iulianus, §. fructus, ff. de action. emt. Alexan. in lege
Falcidia placuit, ff. ad legem Falcid. Alexand. Aretin. &
Iason, in leg. cum filiofamilias, ff. de leg. 1. & probatur
expresse *in l. fructus, ff. de rei vendicat. l. 2. § ex hoc rescri-*
pto, ff. de ven. inspic. Quinimo censentur eadem sub-
stantia cum re; & eis quibus solui non potest in fru-
ctibus, sed in ipsa re, potest solui de fructibus matu-
ris & pendentibus, sicuti videmus in filio, cui legiti-
ma soluenda est ex substantia patris, non vero ex
fructibus, *l. scimus, § fin. & ibi gl. & communis omnium*
traditio, Cod. de inoffic. testament. tamen de fructibus
pendentibus bene potest fieri supplementum legi-
timæ. Ita docet Ang *in l. fructus, ff de rei ven. luc. & in leg.*
centurio, col. 2. ff. de vulgar & ibi Alexand. num. 40. Ias. in
l. cum filiofamilias, colum. fin. ff de legat. 1. Molin. in con-
suetudinibus Parisiens. titul. 1. § 1. gloss. 1. numer. 34.
Quinimo statutum loquens de fructibus, non ha-
bet locum in pendentibus, *auctore Alber. in 2. part.*
statutorum, quæst. 226. Molin. in loco supracitato Sic fru-
ctus maturi, tempore quo finitur vsusfructus, non
pertinet ad heredem fructuarii, sed ad proprieta-
rium, quoniam pars rei esse videntur, *l. si vsusfructua-*
rius, ff. quibus mod. vsusfruct. amitt. l. in singulos, ff. de an-
nuis legat. Et simile quiddam prudenter docet Co-
uarr. *variar. lib. 1. c. 13. num. 7. vers. 2. diligenter.* Secundo
3 adducit † me in hanc sententiam, *l. in lege Falcid. pla-*
cuit, ff ad leg. Falcid. vbi probatur, quod etiamsi de
iure hæres lucretur fructus, neq; teneatur eos impu-
tare in Falcidiam, *vt in l. in ratione in fictam l. 2, in princip.*
ff ad legem Falcid. hoc non habet locum in fructibus
maturis, quoniam eos hæres non lucratur, sed
cẽsentur esse pars rei, & augent hereditatem. Verba
legis hæc sunt: *In lege Falcidia placuit, vt fructus maturi*
augeant hereditatis æstimationem, fundi nomine, qui vide-
tur illo tempore fuisse preciosior. Sicut ergo hæres, qui
de iure lucratur fructus, non lucratur fructus iam
maturos tempore mortis, ita tutor, etiamsi lucretur
decimam fructuum, non lucrabitur decimam eo-
rum, qui iam maturi sunt tempore, quo tutela inci-
pit, quoniam ipsas res videretur decimare non fru-
ctus. Augmentum enim rei iudicandi sunt, potius
quam fructus.

4 Tertio † facit, quod licet grauatus restituere hę-
reditatem, interim lucretur fructus, *vt in l. in fideicõ-*
missariam, ff. ad Trebell. id non habet locum in fructi-
bus maturis, tempore quo heres hereditatẽ adit, eos
enim restituere tenetur, quoniam fructus non sunt,
sed pars rei. Ita probatur, ex notatis per Iacobum A-
renam, Bald Alex & Ias. in *l. si quis bonorum, ff. de legat.*
1. Florian. in l. in fideicommissis, ff. de vsur. Alexand. in l.
Centurio, numer. 40. ff. de vulg. & pupill. Vides (le-
ctor) ita dispositum in omnibus, qui lucrantur fru-
ctus. Deinde facit, quod ad fructuarium non
pertinent fructus pendentes, *leg. defuncta, ff. de v-*
sufruct.

Accedit efficax ratio, scilicet, quod † tutori da- 5
tur decima propter laborẽ administrationis, vt par-
ticeps sit vtilitatis, ideo non administrans, nõ lucra-
tur decimam, *vt docui cap. 11.* Tutor autem, qui re-
perit fructus maturos, tempore quo tutela incipit,
non laborat circa eos, iam enim res, alieno labore
& cura, fructus produxit, & licet laboret in colligen-
do eos, satis est, quod decimabit fructus & redditus,
qui ex eis fructibus ementur, vel quod in solidũ de-
cimabit alios fructus pupillares, dũ æs alienum pu-
pilli soluitur ex his fructibus maturis, & non ex fru-
ctibus postea prouenientibus.

Deinde facit, quod † cum breui, & quasi statim 6
sint a fundo separandi, habentur pro collectis, *argu-*
ment. l. cetera, §. sed si separauit, cum ibi notatis, ff. de leg. 1.
& in l. pen. ff. de testam. milit. Ergo hic deficiunt ratio,
& verba legis: nam neq; sunt fructus, neq; circa eos
laborauit.

Non † obstat, quod tenetur eos conuertere in v- 7
tilitatem pupilli, *l. fin §. fin. C. de administrat. tut.* quo-
niam etiam pecuniam pupillarem tenetur in vtili-
tatem pupilli collocare, & docui *c. 2.* tamen non de-
cimat eam, nisi sit ex redditu, quoniam hæc lex solos
redditus vult decimari, non vero res principales, *vt*
dico cap. 24. Non obstat *l. diuortio,* quoniam cũ varios
habeat intellectus, non est citanda ad definitionem
caussarum, *iuxta notata per Ias. & Doctores, in l. post do-*
tem, ff. solut. matrimon. Rursus Ias. post longam super
eius legis intellectu enarrationem, iubet lectorem
attentius rem considerare. Præterea, vt ea lex si-
gnificet id, ad quod eam citaui, loquitur in marito,
qui dominus est rei dotalis, *l. in rebus, C. de iur. dot* ideo
nõ mirandum, si facit suos fructus, maturos tempo-
re contracti matrimonii.

Rursus labor † mariti, non solum est administra- 8
re, sed expendere ad sustentationem vxoris & fami-
liæ, & vbi primum nuptias contrahit, profuse & lu-
culenter pecuniam prodigit, ornando vestibus, zo-
na, & reliquo muliebris mũdi apparatu nouam nu-
ptam, ideo æquissimum est, eum maturos & pen-
dentes fructus lucrari. At tutoris labor solum est ad-
ministrare, non alere, neque expendere circa rem
vel personam pupilli. Cum autem labor admini-
strationis non sit considerabilis in fructibus matu-
ris tempore initæ tutelæ, deficit ratio, propter quam
decima datur. At in marito, non deficit ratio, etiam
circa fructus maturos. Nam fructus dotis ei dantur
propter onera matrimonii, *l. pro oneribus, C. de iur. dot.*
& tantum onus sustinet in principio matrimonii;
quantum post: ideo non est alienum a ratione, vt et-
iam maturos fructus lucrẽtur, pręsertim cum sit do-
minus dotis. At tutor rei pupillaris dominus non
est.

Hæc † opinio probabilis & æqua videtur, atque 9
item iuri conformis, quam adiuuat, quod pupillo
fauet, cui leges maxime prospectum cupiunt.

Idem censeo † de fructibus ciuilibus, scilic pen- 10
sionibus, & similibus rebus, quorum dies venerat
tempore, quo tutela incipit, nam fructus pendentes
dicuntur, quousq; obligatio cedatur: nam quod est
separatio a solo in fructibus naturalibus, est cessio
obligationis in ciuilibus, *vt tradit Molin. in consuet.*
Paris. titul. 1. § 1. gloss 1. quæst. 3. numer. 35 & vide quæ in-
fra dico.

Sed est † quæstionis, quid si pupillo debẽtur fru- 11
ctus vel redditus, pacto vel natura, in diem quo ad-

ueniente, tutela vel cura est finita, an tutor tales fructus vel redditus possit decimare. Et distinguendum est, aut enim loquimur in fructu naturali, qui producitur ex fundo vel sylua. Aut in fructu ciuili, vt sunt, pensiones & redditus pecuniarii. Primi casus sit exemplum: habet pupillus syluam cæduam, quæ semel excisa, renascitur post quinquennium. Finge: vndecimo pupilli anno syluam cædi, & eius fructum non redire, vsque ad decimum quintum, vel decimum sextum pupilli annũ, quo iterum cædi potest, quia germinauit. Tutor petit sibi decimam fructus dari, quoniam diligenti sedulitate eam curauit. Obiicit pupillus *tutelam finitam, & hanc legem de tutore loqui*: sed replicat tutor, fructus natos durante tutela, & quod, licet percepti non fuerint ea durante, danda sibi est decima. Sed verius videtur tutorem hos fructus decimare non posse, quoniam cum colligendi sint ex succisione syluæ, videntur habere tacitam conditionem, si nascantur, *leg. 1. ff. de cond. & demonstra.* & cum debitum sit condictionale, actio nata non est etiam pupillo: ideo, cum tempore, quo conditio impletur tutela desierit, non est q tutor quidquam petat magis, quam extraneus, *ita Bart. l. diuortio, num. 9. ff. solut. matrimon. & ibi Alexand. & Ias. num. 44.* post alios. Comprobatur hæc opinio, quoniam non solum, quando redditus consistit in fructu naturali, verum etiam, quãdo consistit in pecunia, quę pręstatur ratione fructuum, redditus pertinet ad eum, qui dominus est tempore, quo fructus colliguntur, *Bart. per text. ibi in l. fin. §. fin. ff. de iur. fisci, l. defuncta. ff. de vsufr. & ibi notat Alb. Salyc. in l. fructus, nu. 3. Bald. nu. 4. C. de act. emt. Paul. cons. 214. lib. 2. Conarr. var. lib. 1. c. 15. num. 3.*

12 In † secundo autem casu, quando fructus ciuiles colliguntur finita tutela, & quidem si redditus debebatur sub conditione tacita vel expressa; certe decimam petere non potest, quoniam, neque tutor est, neque tempore quo tutela durabat redditus debebatur pupillo, & cum redditus non esset pupilli, deficiunt verba legis, quæ de decimandis pupilli fructibus loquitur. Et ita notat Bart loquendo in marito, *in d. l. diuortio. nu. 9. Bald. Paul. Angel. & Ias. num. 44.* Si tamen pensio vel redditus debebatur in diem, & dies nondum venit, *an tutor finita tutela, possit talem redditum decimare, saltem pro tempore decurso durante tutela?* Mouet quæstionem, quod soluto matrimonio, maritus lucratur pro rata temporis pensionem vxori debitam, etiamsi dies nondum venerit tempore matrimonii, *l. diuortio, in princip. & ibi Bart. Paul. Alexan. & Iason*, quare idem videtur in tutore dicendum.

13 Sed † mihi potius videtur, tutorem tales redditus decimare non posse, quoniam licet dies cesserit, nõdum venit, neque redditus sunt collecti. Et si sufficeret diem pensionis cessisse, etiam per decem annos. post finitam tutelam redditus decimaret, cum omnis futuri temporis cesserit dies, vt statis cuiusq; anni temporibus redditus soluatur. Exemplum sit, colonus domus meæ, obligatus est quotannis perpetuo mihi soluere quinquaginta aureos, vigintiquinque solemni Christi natali, & viginti quinque in festo diui Ioannis, finitur tutela sub Calendas Mayas, petit tutor dari sibi decimam pensionis, soluendæ festo diui Ioannis. Obiicit minor tutelam ante diem desiisse: respondet tutor, diem ante finem tutelæ cessisse, & pro parte temporis laborasse: replicat minor, si, diem cessisse ante finitam tutelam sufficit, vt decimes redditum, non solum decimabis eos, quorum terminus aduenit festo diui Ioannis, sed & omnes futuros, quoniam cũ in diem debeatur, iã dies cessit, & actio orta est, *l. cedere diem, ff. de verbor. significat.* Certe tutor damnatam caussam souere videtur. Sed potest respondere, se solum petere partem pensionis pro rata temporis, quo tutor fuit, quæ petitio, non ita videtur absurda, atque si peteret redditus temporis, quo tutor nõ fuit, quo casu, cum nihil, vel sollicitudine laborauerit, non est audiendus: at in primo casu pro rata temporis laborauit cura, obligatione & sollicitudine. Sed replicari potest, quod lex dicit, *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo*: ex quo colligitur, quod solum potest decimare redditus, quorum dies venit, quia ex reddito, cuius dies non venit, non potest alere pupillum. Item, quod pensiones domorum, quorum dies nondum venit, sunt fructus pendentes, *auctore Bald. c. 1. in fine principii, de pace tenen.* quem citat Socin. *consil. 100. in caussa Baptista, column. 1. libr. 1.* fructus autem pendentes pars rei sunt, & decimari non possunt, etiam pro rata, vt dixi supra. Sed certo Bald. *in d. c. 1. in fine principii*, potius probat, vt inspiciatur rata temporis in pensionibus domorum, & in cæteris similibus, quæ tractum successiuum habent, & quotidie deberi incipiunt, inquit enim, quod fructus naturales pendentes iudicantur pars fundi, pensiones autem, & fructus ciuiles æquiparantur fructibus separatis a solo, si cessit dies pensionis soluendæ, si autem nondum cessit, æquiparãtur fructibus pendentib. Si autem pro parte temporis cessit, & pro parte non, iudicandum de eis pro rata temporis, & sequitur Molin. *in consuet. Paris. tit. 1. § 1. glo. 1. nu 35.*

Sed † hoc non facit contra, quia Bald. loquitur, quando cessit dies solutionis, non vero, quando solum cessit dies obligationis. Deinde non obstat, q inter emtorem & venditorem fit diuisio pro rata temporis, *vt per Bartol. & omnes in l. Iulianus, §. si fructus, ff. de act. emt. Salycet. in l. fructus, Cod. eod. tit. Bald. in cap. cum M. versicul. nota, de constit. Bart. in l. fin. in fino, ff. de iur. fisci, explicat sedulo Conarru. variar. libr. 1. capit. 15. numer. 2. & 3. cum sequentibus*, quia videntur loqui in casu, quo dies solutionis venit, vel ibi alia est ratio æquitatis, quia emtor suam pecuniam dat. Non ignoro ea aduerso adduci posse, quod cũ fructus diuidantur soluto matrimonio, inter virum & vxorem, etiamsi sint ex re maioratus, hoc habet locum, etiamsi tẽpore soluti matrimonii fructus non essent collecti, vel a solo separati: nam & tunc diuiduntur inter coniugem superstitem, & heredes defuncti, si fructus iam apparebant, vt late distinguendo iure Regio probat Lupus, *in Rubric. de donat. inter virum & vxor. § 62. vnde lucra, col. 5. num. 10. versicul. isti ergo fructus, folio trigesimo octauo.* Sed responderi potest, quod inter maritum & vxorem hoc ideo verum, quoniam nõ solum partiuntur inter se fructus, verũ etiam quodcunq; aliud lucrũ vel commodum, constante matrimonio acquisitũ: non vero, quia sint fructus. At tutor solum decimat fructus, qui, cum sint pendentes, pars rei esse videntur. 14

Non † obstat *l. diuortio, in princ.* quia, vt supra dictum est, maritus non lucratur fructus dotis, quia administrat dotalia, sed quia alit propriis expensis vxorem. Et cum eã, & familiam aluerit, æquissimum 15

est,

ut, vt pensionem matrimonio constante temporis lapsu decursam colligat, licet matrimonium finiatur, antequam dies veniat, & esse hac ratione peculiare, notat Couarru. *var. lib. 1. c. 15. nu. 6.* At tutor ex propriis nihil expendit, & si expendat repetit, & supra expensas decimam deducit, *vt dixi c. 21.*

16 Comprobatur † hæc opinio, quoniam licet fructuarius moriatur fructib. iã maturis, fructus nõ ad heredem eius, sed ad proprietarium pertinent, *l. si vsufructuarius, ff. quibus modu vsusfruct. amitt. l. in singulos, ff. de annu. lega.* Item cum nondum dies soluendi redditus venerint, tutor non laborauit in exigendo eos, ideo solos reddit⁹ exactos potest decimare. Præterea facit hæc lex ibi: *Mantengalos de los frutos, y tome el diezmo dellos.* Ergo eos fruct⁹ decimat, ex quibus potest alere pupillum, non potest autem illum alere ex redditibus, qui cum dies nondum venerit, exigi non possunt. Et circa hanc opinionem, quod tutor non decimet redditus, quorum dies venit finita tutela, facit, quod licet tutor succedat pupillo deficientibus consanguineis, *iuxta gl in l. quo tutela, ff. de reg. iur. vt infra dicam*, id non procedit quando pupillus moritur post finitam tutelam, & casus successionis venit finita tutela. *vt post Bal. & Aug. scribit Paul. l. nutritoribus, nu. 2 C. commu. de succes.*

Ex superioribus oritur quæstio: *Dictum est, cap. 22. quod tutor decimat fructus naturales, & industriales, atq; insuper fructus ciuiles, vt sunt fructus iurisdictionis, mulctas scilicet, & bonorum publicationes, & huiusmodi alia. Finge: tutela durante, pupilli fisco ex mulctis applicanda decem aureorum millia, ex delicto tutela durante commisso, sententia tamen qua ea summa applicatur pupillo, fertur finita tutela, quæro, an tutela finita, possit tutor petere decimam eius summæ sibi dari.*

Hæc quæstio plura habet capita. Aut enim tutela durante commissum est delictum, tamen non est lata sententia, aut lata est sententia sed tamen est appellatum, & sententia confirmatur finita tutela.

Primo casu videtur sufficere, quod delictum sit commissum tutela durante, vt tutor decimet mulctam, quã ex lege soluere tenetur delinquens, quoniam cõmisso statim maleficio ius videtur quæsitũ tutori, *l. quæcunq; actiones, ff. de action. & obligation. l. si n qui in puteum, §. si postea, ff. quod vi aut clam.* Tempus enim perpetrati criminis videtur spectandum, & finis ad principium videtur referendus, vt ad eum mulcta pertineat, ad quem ius statim commisso delicto pertinebat. Nam finis habet necessariam consequentiam a principio, *leg. 3. §. scio, ff. de minor. l. quod ase, §. 1. ff. de minor.* vbi Bartolus scribit, quod in delictis initium spectandum est, vt intelligamus ad quem pertineat punitio; *cap. fin. de sent. excommunic. l. 1. ff. de pœn.* & Abb. *in d. c. fin.* notat, ad pœnam imponendam inspiciendum esse tempus delicti. Deinde a tempore delicti orta est obligatio ad pœnam, *l. fi. C. de sent. pass. vbi quis ex delicto efficitur seruus pœna, l. Imperatores, ff. de iur. fisci:* vbi ex delicto quis se pœnæ subdidit, *glossa in l. 1. §. bestias, in verbo onerari, ff. de postul.* Nam vbi primum quis deliquit, incipit obligari fisco, *vt post Richardum tradit Alber. in l. leges, colum fin. versiculo, secunda similis, Cod. de legib. Alberic. in l post contractum, col 1. ff. de don.* & sententia quæ postea fertur, potius declarat, quam aliquid noui inducit, ideo sententia retrahitur ad tempus delicti, *l. heres palam, § si post, iuncta glossa loquente de induc. ff. de testam.*

Rursus, quod † mulcta pertineat ad eum, ad 17
quem fructus pertinebant tempore delicti, docuerunt Petrus, Cyn. & Bal. *in l. fi. ff. de iurisd. omn. iud. Ang. in l. si possessor, §. 1. ff. de petit. hered. Anania, in cap. 1. & 2. ne prælati vices suas, Bald. & Roman. in l. diuortio, §. si fundum, ff. solut matrim.* vbi Alexan. *§. si fundum vir, num. 11.* testatur hanc esse communem opinionem, *Anchar. in capit. si propter, ad finem de rescript. libr. 6. Alexand. consil. 7. viso themate, colum. 1. numer. 5. versicul. 4. pro hoc facit, lib. 3. Socinus, consilio 100. in caussa Baptista, colum. 2. versiculo confirmari videtur, libro 1. Barbat. in l. Seichum, aut Pamphilum, §. stipulatio colum. 17. versiculo, quæris hic, Rodericus Romanus, ff. de verborum obligation. Iason, in l. mora, colum. 5. ff. de iurisdiction. omn. iudi. Chassan. in consuetudinibus Burgundiæ, titulo, 1. §. 7. glossa, 4. colum. final. Alexand. & Iason, in leg. fin ff. de iurisdict. omn. iudic. Laudensis in tractatu de fisco, §. 92. Nicolaus Milis, in repertorio, in verbo iurisdictionis, Boerius, decisione, 5. numer. 24.* In quibus locis tractant Doctores, quod si aliquis emit a Rege redditus primi mensis proxime futuri, & alius, redditus secũdi mensis, quod si primo mense commissum est maleficium ab aliquo, pro quo sibi imponenda est mulcta centum aureorum, & in secundo mense facta est condemnatio, quod mulcta pertinet, ad eum, ad quem pertinebat tempore commissi delicti. Qua ratione idem videtur dicendum in tutore, vt cum decima mulctarum ad eum pertineat tutela durante, non solum decimet mulctas debitas ex sententia, sed etiam debitas tantum ratione commissi maleficii.

Contraria tamen † sententia probabilior & æ- 18
quior videtur, vt solum decimet mulctas debitas ex sententia lata durante tutela, non vero debitas ex delicto. Primo, ex verbis huius legis: *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo.* Ex quib. liquet, quod eos fructus decimat, ex quib. pupillus alẽdus est, nõ aũt alere ex fructib. nondũ sententia debitis, imo, neque de iure debentur, nisi lata sententia, vt statim dicam. Secundo moueor, ex dictis supra, quod non decimat redditus, quorum dies cessit, si non venit tutela durante, quæ opinio comprobatur ex verbis huius legis supra notatis.

Tertio moueor, quoniam † plures eruditissimi 19
viri, in ea sunt sententia, vt mulcta pertineat ad eũ, ad quem de iure pertinet tempore sententiæ, nõ vero ad eum, ad quem pertinent tempore delicti. Ita docuit Baldus plerumque sibi male constans, *in l. 1. col. 2. versic. modo quæro, de quadam, Cod. de fructibus & liti. expens. Imol. in dict. l. diuortio, §. si vir in fundo, & ibi. Aretin. in principio legis, colum. fin. Iacobus Rebuffus, in l. 3. Cod. de suscep & Anchar. libr. 11. Guid. decision. 535. Baro quidam per l. qui explicandi, ibi, cuius finis in iudicis potestate ac motu situs est, & l. furti, §. si autem, ff. de his qui notan. infam. l. cum posteriori, Cod. ad Trebell. & sequitur Bertrand. consilio 214. viso casu, lib. 2. Molin. ad Alexand. consilio 7. litera B. lib. 2. Paris. Puteus, de Syndicat. verbo, prouentus, folio 217. in parum.* Et hanc opinionem esse in puncto iuris sustentabiliorem scribit Alexand *in d. l diuortio, §. si vir in fundo; numero 11. ff. solut. matrimon.* Quia ante condemnationem pœna, non dicitur debita fisco, *l. si qua, ff. de verbor. significat. l. aliud, §. 1. ff. eod. titulo, l. ex iudiciorum, ff. de accusat. Bartol. in l. aufertur, §. fiscus, ff. de iure fisci.* Itaque interim mulcta, est quasi fructus nondum perceptus: fructus autem nondũ perceptus, non est de-

timandus, vt supra docui; nam eos decimat tutor, ex quibus pupillus ali potest, scilicet debitos, & præsentes: & hanc arbitor esse mentem huius legis. Et certe licet Doctores tantopere inter se dissentiant, tamen quod ad decimam tutoris attinet, ego potius hanc sententiam amplecterer, neque enim ad eum pertinent omnes fructus, sed tantum decima, neque pertinet decima omnium fructuum, sed tantum eorum, ex quibus pupillus ali potest. Sed certius hac in re iudicium expecto ab eruditis. Illud non omiserim, quod Doctorum pugnam quidam tentarunt dirimere distinctione, vt prima opinio procedat in pœnis ordinariis, secunda in arbitrariis, *vt per Bart. & Paul. l. si seruum, ff. de noxal. actio. Salyc. l. si quis decurio. C. de fals.* Et aliam distinctionem comminiscitur Benedictus, *in cap. Raynut. verb. cetera bona, nu. 38. de testam.*

Sed certe stricto iure, secunda opinio verior videtur, vt inspiciatur tempus sententiæ. Sed inspecta æquitate, & quod emens mulctas primi mensis pecuniam erogat, & quod lites sunt immortales, & sententia cautllis prorogatur, æquior videtur communis opinio, cum emtor petat ex caussa onerosa: tamen in tutore & verius & æquius est, vt inspiciatur tempus sententiæ: & ita iudicarem. Neq; enim adeo onerosa est caussa tutoris, atque eius, qui pecunia (hoc est sanguine) mulctas emit, & oportet legem hanc corrigentem Ius ciuile restringere, & minori potius est fauendum, quam tutori.

10 Si tamen † durante tutela lata sentẽtia esset, & finita tutela confirmetur in caussa appellationis, certe æquum videtur, vt tutor decimet mulctam, quam intentata lite pronuntiari fecit deberi pupillo. Et nominatim in quæstione de emtore mulctarũ primi mensis, quod ad eum pertineat mulcta, si sententia est lata durãte suo mense, licet fuerit a iudice appellationis confirmata finito mense, docet Molin. ad Alex. *cons. 7. litera B. ad finem, lib. 3*, quoniam ius semel quæsitum, non debet tolli, propter appellationem iniustam. Et confirmatur, quoniam si ex lege, pœna pertineat ad iudicem, & ipse in negotio ferat sententiam, a qua appellatum sit; certe si sententia confirmatur pœna, non pertinet ad iudicem appellationis confirmantem, sed ad primum iudicem, qui veritatem primus in lucem produxit, *vt auctor est Alex. in l. ex facto, ff. de vulg. & pupil.* & ita inuictissimi Regis Philippi Secundi rescripto definitũ exstat. Pridem n. misso rescripto ad senatũ Granatensem, ita sanxit, & pro lege obseruari voluit, insuperque præcepit, iudices appellationis restituere omnem pecuniam, quam ex sententia confirmatoria sibi applicauerant.

SVMMARIA.

1 *Fructuum decima, an danda tutori deductis impensis, & nu. 7.*

2 *Decima Ecclesiæ soluitur nullis deductis impensis, & an idem in decima principi debita.*

3 *Redditus dicuntur, qui supersunt deductis impensis.*

4 *Lucrum est, quod superest deductis impensis.*

5 *Fructus censentur qui supersunt deductis impensis, etiãsi quis iubeatur dare fructus integros.*

8 *Fructus an dicantur, deductis impensis, quando debentur per quotam.*

10 *Decima tutoris, an soluere debeat pro sua parte onera, pupillaribus fructibus imposita.*

11 *Primogenitis imposita onera, an sint soluenda a primogenito in solidum, an vero etiam a fratribus secundogenitis, quibus pars fructuum datur.*

Fructuum partem accipiens, an debeat subire partem onerum, nu. 12. & 13.

14 *Tutor, an pro parte sua decima teneatur, reficere collapsam vel labefactatam rem pupilli.*

16 *Pensionarii, an contribuere teneantur in decimis Papalibus. an vero solum titularii.*

17 *Vsufructuarius, quando teneatur ad expensas.*

CAP. XXIX. *An cum tutor petit decimam, sint deducendæ expensæ, a pupillo factæ circa fructus, & an tutor teneatur pro sua parte soluere onera imposita fructibus pupillaribus.*

QVÆRO † deinde, *an cum tractatur de facienda computatione decimæ fructuum, sint prius deducendæ expensæ, factæ circa fructus?* Mouet 1 quæstionem *c. tua nos, de decim.* vbi probatur, speciale esse in decima debita Ecclesiæ, vt in facienda eius computatione non deducantur expensæ, ergo in contrarium est regula communis. Idem probatur *in c. pastoralis, & in c. non est in potestate, & in c. cum homines, de decim. notat glos. in l. si a domino, §. fin. ff. de petit. heredit. in verbo impensis, & ibi. Alber. & Bald. Dd. in l. fructus, ff. solut. matri.* & est communis opinio in decimis prædialibus.

Adeo autem † speciale est in Ecclesia, vt non sit 2 id admittendum, si fructus debeantur fisco. Nam textus *in cap. tua nos*, loquitor in decima, quæ est tributum animarum egentium, atque ideo maxime fauorabilis, *l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles.* At cum pars fructuum debetur Principi, censetur esse vectigal, & tributum, quod est odiosum, *vt notat Bartol. l. si pupillus, §. fin. ff. ad leg. Falcid.* Qua ratione ita docuerunt Bald. *l. 1. col. 1. versiculo modo accidit, C. de fructibus & litis expens. Bald. Angel. Imol. Raph. Comens. Roman. Alexand. Aretin. Socin. & Ias. in l. fructus, ff. solut. matrim. Felin. in c. ad nostram, in 1. col. de iureiur.* Nam licet Ecclesia & fiscus, æquiparentur, *l. fin. C. de sacrosanct. Eccles.* non potest arguide vno ad alterum, in rebus, in quibus est diuersa ratio. Ideo hæc opinio, *vt c. tua nos*, non procedat in fisco, amplectenda videtur potius, quam opinio eorum, qui contra sentiunt, e quorum numero sunt Salyc. & Paul. *in l. fructus, ff. solut. matrimon. Bal. in l. si a domino, §. fin. ff. de petit. hered. Afflict. decision. 252.* Sed eorum opinioni, præter æquitatem obstat, *c. grauis, de restitut. spoliato.* vbi etiam in fructibus debitis Ecclesiæ, sunt deducendæ impensæ, ex quo liquet non simpliciter Ecclesiæ dari fructus, non deductis impensis, sed tantum id procedere in decimis, ratione supradicta: Principi autem non dantur fructus, tanquam tributum animarum, ergo si ei debeatur pars fructuum, certe in facienda computatione deducendæ sunt expensæ.

Cum ergo ex mente omnium Doctorum, textus in *c. tua nos*, sit specialis in decima debita Ecclesiæ pro tributo animarum, certe, argumento sumto a contrario sensu, secus iudicandum, cum decima alii debetur quam Ecclesiæ.

Præterea † lex dicit decimam deducendam de 5 fructibus, in æstimandis autem redditibus deducuntur prius expensæ, vti docet Bald. & Salycet. *in l. a coheredibus, C. fami. herciscun. Bal in l. neq., in fine, C. de compen.* Et in æstimandis fructibus, prius deducuntur ex-

tur expensæ, l. fructus, ff. solut. matri. glos. Bart. & Ang. in l. fundo, ff. de rei vendica. glossa, in c. cum antea, in verbo Fructus, & ibi. Barbat. colum. 2. de pigno. Late Felin. in c. ad nostram, col. 1. & 2. de iureiuran. l. si a patre, §. pen. ff. de pet. hered. Inquit lex: Fructus dicuntur deductis impensis, quæ quærendorum conseruandorumq; eorum gratia fiunt.

Sic lucrum † dicitur quod superest deductis im-
4 pensis l. Mutius, ff. pro soc. vt late dixi, c. 27. & probat, l. quantitas patrimonii, ff. ad leg. Falcid. l. vbi pure, §. fi. & ibi Alexand. & Ripa, ff. ad Trebel. Ang. & Imola, l. ciuitatibus, §. fin. ff. de leg. 1.

5 Quinimo † etiamsi quis iubeatur inferre fructus integros, potest deducere expensas, secundum Bald. & Salyc. l. 1. col. 2. C. de fru. & litis expen. Citant, l. 1. in verb. Fructus integros, C. de his quib. vt indig. vbi probatur, quod heres, qui non est vltus necem defuncti, cogitur reddere fructus hereditatis integros, sicut malæfidei possessor. Malæfidei autem possessor expensas deducit, l. si a domino, §. fin. ff. de pet. here. l. fundus qui dotis, ff. famil. herc. Rom. sing. 334. Ang. in l. ait prætor, §. per hanc, ff. de his quæ in fraud. credito.

Et nominatim, quod iussus inferre fructus integros, expensas deducat, notat Aretin. l. diuortio, §. fin. ff. solut. matrimon. Alexand. l. fructus, ff. eod. titul. Corn. consil. 289. videtur in hac, col. fin. vers. non ob id quod dixi, libr. 1. Iason, in d. l. fructus. qui citant dict. leg. diuortio, quæ loquitur de fructibus integris, & tamen intelligitur deductis expensis, vt in d. l. fructus, quæ loquitur in eodem casu. Sed fateor hoc de fructib. integris, non ita expeditum esse, nam contra sentit Roman. in d. l. fructus, & Alexand. consil. 133. lib. 5. Barbat. in c. Raynaldus colum. 65. versic. sed adhuc, de testam. Corse. in singulari, in verb. integre, Lupus, cap. per vestras, fol. 99. colum. 3. versiculo facit præterea, de donation. inter virum & vxorem. Et certe res videtur, iuxta subiectam materiam ex mente legis vel hominis iudicanda.

6 Præterea, quod † decima sit danda tutori deductis in computatione expensis, probatur ex traditis per Bart. in l. sed si hoc quam legit, cum l. si vir vxori, §. cuidam, per illum textum, ff. de condi. & demonstr. vbi notat, quod stante statuto, vt de pretio rei venditæ soluatur gabella triũ denariorũ pro libra, debent de pretio deduci quæ impẽsa sunt in proxenetas, vt ibi distinguit. Idem docet in l. quantitas patrimonii, ff. ad leg. Falcid. & in l. in lege Falcidia, eod. titul. & in l. vbi pure, §. fin. ff. ad Trebellianum, cum aliis similibus congestis, capit. 27.

7 Hæc opinio † videtur de Iuris rigore vera, tamen contraria sententia suas etiam habet rationes. Primo facit quod scribit Bart. in l. fructus ad finem, ff. sol. matr. quod si rustico locaui fundum ea lege, vt fructus inter nos diuidantur, diuisio facienda est absque deductione expensarum. Et eius opinionem, probant omnes Doctores, ibi auctore Ias. num. 22. Bald. l. 1. C. de fructib. & litis expen. Bald. & Cyn. l. 1. 7. q. C. pro soc. Albe. & Bal. post Iacobum Aren. in dict. l. fructus, Ioan. Andre. ad Specul. titulo de locat. §. postquam, versiculo, quid si tibi locaui fundum, Corne. cons. 289. videtur in hac, post princip. & iterum colum. 3. versicul. & hinc est quod colonus, lib. 1. Afflict. decision. Neapolitan. 252. Bertrand. consil. 255. nu. 4. lib. 1. Hoc videtur probari in d. c. tua nobis, de decim. vbi notant Innocen. Hosti. & Ioan. And. Cardin. Floren. & Abb. nu. 3. Capici. decis. 20. num. 14. Inter tutorem autem & pupillũ simile quiddam esse videtur, quod inter colonum partiarium & dominum. Dominus enim fundum præstat, colonus colit & præstat operas. Sic pupillus rem suam tutori quasi præstat, & tutor colit & auget. Sicut ergo inter dominum & colonũ fructus diuiduntur, absq; deductione impensarum, sic diuidendi videntur inter tutorem & pupillum.

Secundo moueor, quoniam † licet verum sit, fru- 8
ctus dici deductis impensis, id non videtur admittendũ quando fructus debentur per quotã, sed solũ quando simpliciter debentur. Ita videtur probari in c. pastoralis, & in c. tua nos, de decim. & sic ibi nihil speciale statuitur fauore animarum, ita docet Hostien. ibi, & Cardin. Floren. in prima opinione, & videtur sequi. Abb & late excutit Socin. in dict. l. fructus, in 1. & 4. conclusione, & videtur sensisse Bart. ibi, dum fecit distinctionem, an verbum fructus proferatur a lege, an ab homine? & postea subdit, hoc verum quando verbum fructus ponitur indeterminate: & infert, quod si statutum diceret, vt de qualibet corbe frumenti soluatur tantum pro gabella, non deducentur expensæ, secus si diceret de fructib. Et hanc differentiam tuetur Capicius. decis. 20 num. 12. Bart. & & alii in l. inter stipulantem, § sacram, ff. de verbor. oblig. Bal. Imol. Alexand. Aretin. & Socin. in d. l. fructus, ff. solut. matrimon. Bald. in l. 1. col. 3. C. de fruct. & litis. expen. Florian. in l. videamus, ff. de vsur. Firmian. in tractatu gabellarum, in 2. par. 8. partis princip. in 5. q. per textum in l. si debitor, §. verisimile, ff. de contra. emt. Sed fateor, hos omnes præter Hosti. Cardin. & Abb. loqui, quando statutum dicit, vt de qualibet corbe frumenti soluatur tantum pro gabella, quo casu cum statuatur certa quantitas, expensæ non possunt minuere, quod expresse promissum est.

Sed hæc † exempla de corbe frumenti & similia, 9
& decisiones Doctorum, possunt cauillis eludi, ne scil. confirment hanc opinionem in decima tutoris. Dicit n. quispiam, Dd. ibi loqui quando debentur decem corbes frumenti per nomina numeralia, nõ vero quando debetur decima fructuum, quo casu Doctores videntur sentire expensas deducendas, cũ dicant id esse speciale in decima quæ soluitur ad suffragium animæ tanquam peccatorum tributum, vt non deducantur expensæ ergo in contrarium est regula communis. Agnosco tamen maxime conuenire sensui communi, vt non deducantur impensæ, in tutore, cum non omnes fructus sed pars eorum sit ei præstanda.

Postremo, quod † me in hanc sententiam præci- 10
pue trahere posset, est cõmunis vsus loquendi, iuxta quem intelligenda sunt verba legis vulgari lingua scripta, vt per Bart. in l. si quis filiabus, ff. de testament. tut. Vulgo autem dicimus: Petrus tot fructus colligit ex vinea sua, neq; vllas deducimus expensas, sed quod a solo sublatum naturaliter est, appellamus fructum, nulla facta mentione expensarum. Qua ratione verba huius legis: Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo. Videntur ex communi vsu loquendi significare, vt decimet fructus ex solo ablatos, nulla facta deductione impensarũ. Argumẽto eius quod notat Alber. in l. diuortio, ff. solut. matrimon. vbi scribit, Bart. doctrinam, in l. fructus, de domino & colono partiario, & de fructibus inter eos diuidendis, absque deductione impensarum, probandam esse ex communi vsu loquendi, licet non probetur lege. & sequitur Iason, in d. l. fructus, num. 22. vbi dicit, quod

licet opinio Bart. non probetur lege, amplectenda est ex quadam æquitatis congruentia.

11 In summa † prima opinio exacti iuris rigore vera videtur. Sed secunda videtur æquior, præsertim si expensæ circa culturam (nam de his loquor, *vt in l. diuortio, §. impendia, & ibi Doctores, ff. solut. matr.*) tot sint, vt si earum computatio fiat fere nihil maneat tutori, argumento glossæ, *in l. qui concubinam, §. qui hortos, & ibi Bar. ff. de legat. 3.* Licet hoc argumentum possit retorqueri in contrarium, scilicet, quod minor soluet plusquam decimam, si expensæ magnæ sint, ita quod eis deductis fructus sint pauci, & nihilominus cogatur soluere decimam integram, & hoc de iure verius videtur & seruandum.

12 Sed quid † si ratione rei pupillaris aliquid sit præstandum principi, vel subeundum onus quodpiam, *an minor solum suis expensis id faciet, an vero etiam tutor debebit contribuere pro sua decima?* Et distinguendum est. Aut enim tutor nondum acceperat decimam, tempore quo onus imponitur fructibus rei pupillaris, & haud dubie hoc nocebit tutori, nam quo fructus minores fuerint, minor erit decima. Et licet magni fructus colligantur, respiciendum quanti maneant pupillo deductis oneribus, *vt probaui supra c. 27.* Si vero onus imponatur postquam tutor suam decimam accepit, & tunc fructus decimæ pupilli non sunt, sed tutoris, & onus impositum fructibus pupillaribus non minuet fructus quos pro decima tutor accepit, quoniam iam pupilli non sunt.

13 Sic in † simili disputãt Dd. quod si primogenitus teneatur fratribus secundogenitis dare vitam & militiam, vti moris est apud Britonnes, vel aliquam partem fructuum pro alimentis, an si quid præstandum sit principi ratione rerum feudalium, vel subeundum onus quodpiã, puta vt regi seruiat in bello, vel vt pecuniam suppeditet, an solus primogenitus id faciat suis expẽsis, an vero secundogeniti teneantur contribuere. Istam quæstionem proponit Afflictus, *decisione Neapolitana 252. magnificum Dominum, & late disputat Tiraquel. de primogen. q. 74. per totam, Isernia, in constitutione Sicilia, sucipiente, comitibus,* & omnes definiunt, quod si princeps exigat pecuniam, secundogeniti nihil tenẽtur dare de parte fructuum quæ sibi dantur ad alimenta, sed quod solum primogenitus debet onus sustinere. Et simile disputat Boer. *decis. 244. nu. 9.* an scilicet maritus lucrans ex statuto tertiam partem dotis, teneatur pro sua parte ad impensam funeris, vide Bald. & Alber. *in l. Neratius, ff. de relig. & sumpt. fune.*

14 Sed est † quæstionis, quid si arbores fundi pupillaris, vel tabernæ corruant. Ita vt oporteat tabernas reficere, & arbores sufficere, an prius ex fructibus pupillaribus deducenda sint necessaria ad refectionem, & post deducenda sit decima ex fructibus qui supersunt. Mouet quæstionem *l. fundi Trebatiani. ff. de vsufru. lega.* vbi Iurisconsultus assignans differentiam inter eum cui debetur vsusfructus, & inter eũ cui debentur fructus, scribit, quod, etiamsi vsufructuarius non teneatur reficere, attamen ille cui fructus dantur, reficere tenetur rem in qua habet ius percipiendi fructus, & videtur idem probari *in l. verum quæstio, & in l. cum fructuarius, ff. de vsufruct.*

15 Sed verius † videtur, tutoris decimam non minuendam, ex eo quod illa sint reficienda. Ita videtur probari *in l. vsufructu legato, ff. de vsufru.* in vltimis verbis, ex quibus probatur, quod ille, ad quem omnes fructus pertinent, tenetur reficere rem, non vero ille, ad quem pertinet pars fructuũ. Verba ipsa legis audire præstat. Inquit lex: *Quoniam igitur omnis fructus rei ad eum pertinet, reficere eum ædes per arbitrum cogi.* Nota illa verba: *Quoniam omnis fructus rei ad eum pertinet.* Ergo si non omnis fructus ad eum pertinet, reficere non tenetur. Ad tutorem autem solum pertinet decima: & nominatim hoc probatur *in c. pastoralis, de decim.* Non obstat *l. fundi Trebatiani, ff. de vsufru. legat.* nam intelligenda est quando omnes fructus ad aliquem pertinent, non quando pars eorum, *vt in d. l. vsufructu legato.*

Huic tractatui † similis est illa quæstio, an pensionarii teneantur contribuere in decimis papalib. an vero solum titularii? De qua re vide extrauag. Bonifacii Octaui, incipientẽ, *declarationem, §. quia nonnulli,* positam inter extrauagantes communes, sub titulo *de decimis, Imol. in Clem. beneficiorum, in 3. quæst. de decim. Bartol. Bellen. de charitatiuo subsidio; q. 37. & 75. Caccialup. in tractatu de pensionibus, q. 17. Gigas de pensionibus, q. 38. Deci. consilio 156. Tiraquell. de primogen. q. 74. in fine.* 17

Et quando vsufructuarius teneatur ad expensas, distinguendum inter temporales & perpetuas, vide *l. hactenus & l. si pendentes, §. si quid cloacarii, ff. de vsufru. l. pen. §. fin. & ibi glos. ff. de legat. 3. l. quæro & ibi Bart. ff. de vsufru. leg.* Et distinguendum inter necessarias, vtiles, & voluptarias, *l. vsufructu legato, §. quoniam, l. hactenus, l. æquissimum, §. fructuarium, ff. de vsufru. Specul. de locato, §. postquam, versic. sed quæritur, & ibi Ioan. Andr. in addit. in verbo, habitat. Chassan. in consuetud. Burgund. Rub. 4. §. 6. verb. de maintenir, nam. 1. & 2.*

SVMMARIA.

1 *Tutor an possit duas decimas deducere, si res pupillaris bis in anno fructificet, & nu. 7.*

2 *Fructibus venditis an censeantur venditi secundo fructus, si res bis in anno fructificet, & nu. 6.*

3 *Fructus lucrans, an lucretur etiam secundos.*

4 *Duæ collectæ non soluenda, eodem tempore.*

9 *Verba legis an intelligantur de primo iure.*

10 *Gabella emta, an censeatur emta quæ augetur.*

15 *Fructus rei castrensis an decimet tutor.*

17 *Lucrata in bello non diuiduntur inter virum & vxorem, bene tamen diuiduntur eorum fructus.*

18 *Redditus, quos pupillus habet pro tempore vitæ, an decimet tutor.*

19 *Tutor an si cesset petere decimam per biennium, possit eam postea petere.*

CAP. XXX. *Si res pupillaris bis in anno fructificet, an tutor bis deducat decimam. Et an decimet fructus ad minorem pertinentes ex bonis castrensibus, vel ex reddito ad vitam: & an lex regia, præfiniens famulo tempus vt petat salarium, comprehendat tutorem.*

FVIT quæstionis, *quid † si res pupillaris bis in anno fructificet, an tutor bis possit deducere decimam?* Mouet quæstionem hæc lex, quæ decimam in numero singulari tutori tribuit, ibi (*el diezmo*) quod si bis decimat fructus, videretur duas decimas deducere, aduersus præfinitionem legis & aduersus vtilitatem pupilli.

His † suffragatur, quod si quis vendat rosas viridarii sui, & fructificet bis in anno, venditio intelligitur

citur de primis fructibus, non de secundis, *argumento l. boues, §. hoc sermone, ff. de verb. signif. l. dotis promission. ff. de iure dotium. Ità docet Bald. in l. diuortio, §. quod in anno, ff. solut. matrimon & ibi Alexan. col. pen. Ias. nu. 12. Idem Ias. in l. duobus, § 1. ff. de iureiur. Alex. consi. 16. num. 6. lib 4. & alios citat Tiraquel. in repetione l. boues, §. hoc sermone, ff. de verb. signif.* Cum ergo ille, cui ex caussa onerosa fructus debentur (scil. exemtione) non consequatur nisi fructus primo natos, quanto magis idem dicendum in tutore cuius caussa non adeo videtur onerosa, atque eius qui pecunia rem parauit.

3 His congruit † quod scribit Ioan. Andre. *in regula, sine culpa, in Mercurialibus*, quod si ex legis dispositione maritus soluto matrimonio lucretur fructus rerum vxoris, intelligi debet de primis fructibus non de secundis si res bis in año fructificent. Et eius sententiam probant Bald. & Imola *in l. cum pater, §. qui ad certum, ff. de leg. 2.*

4 Simile † videtur quod duę collectæ non sunt soluendæ eodem tempore, *glossa & Dd. in l. 1. Cod. de mulier & in quo loco, glos. in l. honorem sustinent, ff. de muner. & honor. Bartol. & Doctores in leg. final. §. quoties, ff. de muner. & honor. Alexand. consilio 148. numero 10. lib. 6.*

5 Postremo † suadetur, quoniam labor tutoris nõ potest tantus esse, vt promereatur decimam, tam de primis, quam de secundis fructibus. Quid enim si de[illegible] na primorum fructuum valet aureos trecentos, certe si etiam secũdus fructus decimet, forte salariũ esset immodicum & iniquum, & præmium de iure debet esse par labori, *auctore Bald. in proœmio digestorum, § discipul. col. 2.* Et quando decima est immodica, si ad laborem conferatur, non est danda tutori, *vt docui c. 9.*

6 Vltimo facit, quod † vere & prudenter scribit Rom. *in l. diuortio, § quod in anno, & ibi. Alexand. numero 7. ff. solut. matrimon.* quod cum tractatur, an censeatur venditus solum primi fructus, an vero etiam secundi, res est iudicanda ex quantitate pretii. Hic autem decima datur propter laborem, neq; labor tantus esse potest, vt promereatur bis decimari fructus pupilli.

7 Sed mihi † contraria sententia potior videtur. Primo ex generali dispositione huius quæ decimam fructuum tutori concedit, fructus autem secundi non minus fructus sunt quam primi, ergo vtriq; decimandi. Non enim maior ratio proferri potest, cur potius decimare debeat primos quàm secundos.

8 Secundo † facit, quod decima datur propter laborem, tutor autem non minus laborat circa secundos, quam circa primos fructus, & quo vberior est fructus rei pupillaris, eo verior & maior, & diuturnior est labor.

9 Tertio facit, quod † regula, dictans sermonem simpliciter prolatum intelligi deberé de prima vice, non habet locum in verbis legis: vti post alios notat Alexand. *in l si cum dotem, §. eo autem tempore, ff. solut. matrim. Ias. in l. duobus, §. et qui, ff. de iur. iur. in.* Latissime rem profert Tiraq. *in repet. d. l. boues, §. hoc sermone, ff. de verbor. significat.* Decima autem tutori datur ex huius legis dispositione, ergo non magis decimabit fructus primos quam secundos. Et ita probatur *in l. diuortio. §. quod in anno. ff. solut. matrim.* vbi lex dictans maritum lucrari fructus dotis, intelligebat de primis & secundis fructibus, si res bis in anno fructificet. Et ita si res pupillaris eodem anno bis vel decies fructificet, decies tutor fru[illegible]s decimabit.

10 Sic legimus † quod si gabella est vendita, & posteà ex caussa duplicatur, certè tota in solidum pertinet ad emtorem vel conductorem, vt probat Aug. *in l. at vbi, ff. de petit. hered. qui citat Bald. quem vide in l. rerum, ff. eod. titul. Barb. in c. relatum, col. 3. n. 7. de testa. qui citat Bald. in Rub. ff. de rer. diuis. col 3. Boer. decis. 180. nu. 6. in fin.*

11 Non † obstat quod tutor videtur deducere duas decimas, id enim falsum, nam de primis deducit vnam decimam, & de secundis aliam, & sic non deducit duas decimas de iisdem fructibus, sed de diuersis fructibus.

12 Non obstat † etiam, quod Dd in simili videntur aliter definiri, quoniam ipsi non loquuntur quando alicui dandi sunt fructus in plures annos (qui est casus noster) sed quando venduntur fructus fundi nõ in longum tempus, neq; per plures annos.

13 Neq; etiam † obstat quod scribit Imol. *in l. cũ pater, §. qui ad cert. ff. de leg. 2.* quoniã non loquitur quando maritus in plures annos debet lucrari fructus, sed tantum per vnius anni spatium. Rursus respondeo, opinionem Imolæ dubiam esse: quoniam cum lex fructuum mentionem facit, & primos & secundos comprehendit, vti late excutit *Tiraq. in rep. l. boues, §. hoc sermone*, quem lector consulat.

14 Non obstat † quod scribit Alexan. post alios *consi. 148. nu 10. lib. 6.* quoniam species est prorsus diuersa, quæ hanc opinionem nostram ne leuissime quidem labefactat.

15 Nunc † videamus an tutor possit decimare fructus rei castrensis, acquisitæ ab adolescente minore suo. Et mouet quæstionem, quod licet Iure Regio parta constante matrimonio diuidantur inter virũ & vxorem, tamen quæsita ex militari negotio non diuiduntur, nisi vxoris expensis militiam sequutus fuerit maritus, vt lege regia definitum exstat.

16 Sed his † non obstantibus verissimum est tutorẽ posse decimare non ipsas res in bello acquisitas, sed fructus & redditus ex eis prouenientes. Primo ex generali dispositione huius legis. Deinde quoniam nihil plus iuris habet tutor in his quę minor habet hereditaria, quam in his quæ in bello adquisiuit, vtraque enim aliena sunt (scilicet pupilli) nihilominus tamen tutor decimat fructus ratione administrationis.

17 Deinde † licet parta ex militari opere non diuidantur inter virum & vxorem, tamen fructus ex eis procedentes iure optimo diuiduntur, *vt scribit Roder. Suar. De las ganancias, §. 3. fol. 37. in principio, & fol. 25. Lupus in rep. Rubrica de donationibus, §. 65. limitabis, nu. 65. vers. & ex his, Faciunt dicta supra, c. 25. ver. ex his infertur.* Et ita licet tutor non decimet res quia non sunt fructus, tamen ipsos fructus decimabit.

18 Idẽ sentio † de redditib. quos pupillus habet pro tempore vitæ, quoniam non magis laborat tutor circa redditus perpetuos quam circa temporales, & cum perpetuos decimet, decimabit etiam temporales. Quid quod omnes (quantumuis perpetui) temporales sunt quoad tutorem. Et lex loquens de redditibus exercenda etiam est in redditu ad vitam, *vt scripsi in tract. de non meliorandis filiabus ratione dotis, c. 4. n. 25.* Neque magis sunt pupilli perpetui, quam temporales.

19 Sed occurrit † quæstio. Regia lege a Carolo. V. edita cauetur, ne famulus post biennium quo dominum reliquit possit petere salarium: an id seruandum in tutore, vt post biennium finita tutela non possit petere decimam?

20 Sed certe in † tutore alia ratio est. Neq; enim tutor famulus est, sed potius loco domini habetur, *l. qui fundum, §. si tutor, ff. pro empto. Regia l. 11. titul. 14. part. 7. Bartol. in Authen. vt hi qui obliga. num. 1. & in l. neq; tutores, num. 2. C. de procurat. & in l. 1. §. non potest, ff. de excus. tuto. & in l. videamus, nu. 4. ff. de in lit. iurand. Specul. tit. de satisdatione, §. 4. verb. actor nu. 4.* Quinimo habetur loco patris, *l. 15. tit. 14. part. 6. Specul. vbi supra, & titulo de sponsalibus, §. versic. 2. argumentum contra, nu. 3. Marian. consil. 61. ver. circa finem, col. 5.* Cum ergo habeatur loco patris & domini, non est exercenda aduersus eum lex loquens de famulo: non enim quadrant verba legis, ergo neque legis dispositio, *l. 4. §. toties, ff. de dam. infect.*

SVMMARIA.

1 *Tutor an possit denuntiare minori, ne se inscio fructus colligat.*
3 *Vxor habet dominium in dimidio lucratorum constante matrimonio.*
4 *Decima pertinens ad Ecclesiam vendicatur aduersus tertium possessorem.*
7 *Tutor an possit retinere res pupilli ratione decimæ.*
9 *Retinere rem debitoris quando liceat ratione debiti.*
10 *Tutor potest propria auctoritate capere decimã, & sibi satisfacere si minor ei aliquid debeat.*

CAP. XXXI. *An tutor collectis fructibus finita tutela possit denuntiare minori, ne se inscio fructus colligat, & exportet, & an retinere possit res pupilli ratione decimæ.*

1 OCCVRRIT † quæstio, *tutor vel curator defuncti tutor esse ex caussa naturali, vel accidentali, collectis fructibus, non tamen exportatis, metuitque ne minor forsan iam maior factus fructus exportet, & abscondat, an possit prohibere minorem, vel eius curatorem ne se inscio fructus colligat, nisi misso inspectore: argumento l. 2. ibi, Sub aspectu, C. quando & quibus.*

2 Certe videtur † posse, nam qui habet partem in fructibus ratione decimæ, videtur habere partem in fundo. Nam fructus sunt pars fundi, præsertim pendentes, ideo videtur posse prohibere dominum ne se inscio fructus colligat. Hac ratione loquendo in decima, ita docet Specul. & post eum Ioan. Andr. & Bald. *in additione, titulo, de decimis, §. 1. col. fin. versic. vltimo quæritur, Ioan. Andr. qui citat alios in cap. ex parte 2. & ibi notat Collectar. & Abb. de decim. Lucas Penna in l. 2. col. 5. in verb. aspectu. C. quando & quibus quar. pars, debe lib. 10. Card. Floren. consil. 46. post prin. Alexand. in l. diuortio, §. fin. col. fin. versic. iuxta hoc vnum, ff. solut. matrimon.* & ita fuisse iudicatum in curia Delphinali; testatur Guido Pap. *decis. 283. exactor decimarum Aufre. in decis. Tholos. q. 109. item fuit quæsitum, Iacobi. Sanctus Georgius in tractatu de operis, col. fin. vers. rursus quæro homines mei.* Et videtur expresse probari *in l. 2. quando & quibus, quar. pars debea. ver. sub aspectu.*

3 Secundo † facit, quod lucra, quæ Iure Regio debent diuidi inter virum & vxorem, pertinent Iure dominii ad vxorem pro sua parte, etiam matrimonio constante, vt probari videtur *in l. 46. tit. 28. part. 3.* Scribit Lupus *in Rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 65. num. 24. Couar. variar. resolut. lib. 3. c. 19. col. 2. & 3. Roder. l. 1. tit. de las gananc*[illegible]*s, vers. quæritur vlterius, Segura, de bonis lucratis, constante matrimonio, num. 44. Molin. in consuetud. Paris. §. 25. col. 1. Chassan. in consuet. Burgund. rub. 4. §. 2 nu. 6. Antonius Gomezius, in l. 51. Taur. n. 76.* Si autem idem est in tutore, vt dominium decimæ ad eum pertineat, etiam durante tutela, antequam diuidat fructus, non est alienum a ratione vt possit denunciare ne se inscio fructus colligantur.

Tertio facit quod † legimus, quod decima pertinens ad Ecclesiam, est dominio Ecclesiæ, *vt in cap. commissum, & ibi notat Abb. de decim. idem Abb. in cap. parochianos, in fine, & in c. tua, colum. 2. eod. titulo.* Et pro ea competit Ecclesiæ actio, aduersus quemlibet possessorem prædii; etiam pro decima temporis præteriti quo ille non possedit, *vt notat Hosti. Ioan. Andr. Card. & Abb. in cap. pastoralis de deci. Socin. consi. 268. colum. 1. lib. 2.* vbi dicit, quod decima est onus reale, & sequitur fructuum detentorem, & pro ea potest agi actione reali. Quod si decima pertinens ad tutorem huius naturę est, & dominium eius pertinet ad tutorem, certe æquum videtur vt possit denuntiare, ne se inscio fructus colligantur. 4

Sed efficacius † probatur hæc opinio, *in l. 2. ibi, sub aspectu curialium, Cod. quando & quib. quart. pars debea.* Cuius argumento nostri definiunt, quod si inter me & colonum fundi mei fructus sint diuidendi, quod tempore messis possum mittere famulum inspectorem ne fraus fiat in fructibus. *Ita docet Alex. in l. diuortio, §. fin. col. fin. ver. iuxta hoc vnum, ff. solut. matr.* Et Bal. ibi dicit, quod vxor poterit inhibere viro ne se inscia fructus colligat, nisi præsente homine, quē mittere vult, ne sibi fraus fiat, & sequitur Alex. ibi. Vide casum in quo loquuntur, & citant Specu. *d. tit. de decimis, §. 1. col. fin. n. 12.* 5

Vltimo hæc opinio † vel ex eo probāda est, quod absq; damno pupilli vel minoris occurritur fraudibus, efficiturque vt suum cuique reddatur. Hæc mihi vera opinio videtur. Fateor tamen ingenue, eam non probari ex secundo neque ex tertio argumento. Nam dominium decimæ, non pertinet ad tutorem quousque eam capiat, fructus enim omnes pupilli sunt, & tutori decima debetur non tanquam domino, sed tanquam creditori. Nam etiam vsufructuarius qui plus iuris habet quam ille ad quem fructus pertinent, *vt in l. fundi Trebatiani, ff. de vsufr. leg. glossa, in l. si quis ita, ff. de vsufru.* non est dominus fructuum, neque potest eos vendicare antequam eos colligat, *l. si fur. ff. de vsufructu, quæ loquitur in vsufructuario.* Vendicatio enim non nisi domino datur, *l. in rem, ff. de rei vendic.* Non obstat *c. pastoralis, de decim:* quoniam ibi loquitur text. de decima quæ Ecclesiæ soluitur, cui peculiaria plura sunt concessa priuilegia. Si tamen tutor pupillo maiori facto, res suas integre restituisset, posset vtiq; ab ipso condicere decimam, licet non a tertio possessore fructuum, *vt docet Bart. in l. quod si nulla, ff. de leg. 1.* 6

Quid tamen † si pupillus iam maior factus nolit tutori relinqui decimam, imo fere omnia sua occupauit, quæro an tutor possit ratione decimæ retinere res pupillares. Videtur non posse, *ex l. fin. Cod. de commod.* vbi nemo potest retinere rem meam quod sibi debeam celatum, *& ibi notant Bart. & Alber.* 7

Sed contra † verius, imo tutor ratione decimæ potest retinere res pupilli quę apud se sunt, si minor abscon- 8

abscondit alias, & nõ vult in eis sibi dare decimam. Ita prubatur *in l. 1. § praterea. ff. de contra. & vti. act. tut.* vbi probatur, quod tutor potest vti retentione ad consequendum, quod sibi pupillus debet, *& ita notant ibi, Dinus, & Albe. Facit. l. si nõ sortem. §. si centum. ff. de condi. indebi. scribit Petrus Iacobus in sua praxi. in Rubric. de actione, & rationibus distrahendis prope finem, versi. tutor enim.* Scribit melius Alberic. post Vbertum quem citat. *in l. pro officio. col. fin. n. 6. C. de admi. tuto. & in l. alimenta. C. de neg. gest.*

9 Postremo facit quod prudenter scribit Bartol. *in l. si non sortem §. si centum.* quod si ratione debiti nullus possit retinere rem debitoris sui, hoc non habet locum quando debitum oritur ex melioratione facta in ipsa re. Citat *l. sim area. ff. de cond. indeb. & eandem opinionem probant doctores in d. §. si centum. Dynus, Bart. & Alber. in l. fi. C. de cõmo.* Vnde Bald. *in d. l. fi. C. de cõmo.* scribit, quod sartor potest retinere vestes ratione pretii sibi debiti pro sartura. Et scriptor potest pro salario retinere membranas, vel codicem scriptum, *vt notant Bartolus, Baldus, Angelus, Iaso, Alexander, in additione ad Bartolum, in dicto § si centum. Cin. & Salicet. in dicta l. fin. C. de commo. & in l si non inducta. C. in quibus caussis pignus, vel hypoc. tacit. cor traha.*

10 Tutor † autem non alia ratione petit decimam, quam quod coluit rem pupilli & laborauit in ea. Ergo poterit eam retinere ratione decimæ. Si tamen malitiose differret rei restitutionem, vsuras retardatæ solutionis soluet, *vt dixi. c. 2. n. 94.*

Illud non omittendum, quod tutor potest propria auctoritate capere decimam, vt patet ex verbis huius legis ibi: *Tome para si el diez mo.* Nam verbum, *Tome*, respondet Latino verbo, Capiat, quod est verbum directum, *auctore Bart. in l. Centurio. colum. 4 Socin. ibi. num. 5. notabili. ff. de vulg. & pupill. per illum textum. Bart. cons. 56. Bald & Dominicus. vers. testatore. col. pen. in cap. si pater. de testa. lib. 6.* Cum autem verba diriguntur in legatarium, potest legatum auctoritate propria apprehendere, licet alias non possit. *Ita Bart. in l. fund. Trebatian. ff. de vsufru. lega. gloss. in l. si quis sto. ff. de vsufr.*

11 Et tutores † possunt propria auctoritate sibi satisfacere de bonis minoris, si quid sibi minor debeat *arg. l. 3. §. plene fin. 1. ff. de contra. & vti. act. tutel. l. quotiens § Scu. ff. de admi tuto.* Scribit Paul. *consil. 379. primo videndum est vtrum remissio facta. vers. præterea est lib. 1. Boer. in consuetud. Bituricen. titulo de rõ iure in dote iurisper so ia §. 12. col. pen. vers. & an tutores.*

12 Non obstat † doctrina Bart. *in l. 2. C. quando. & qb. quar. part. debea.* vbi notat, quod quãdo quarta dãda filiis nomine legitimæ ex substantia patris, cum sit incerta, non poterit filius eam capere propria auctoritate, & si capiat non acquirit etiam possessionem, & sequitur Alexand. *cons. 134 num. 3. lib. 4. Bal. in l. si quis in suo. col. 2. C. de inoffic. testam.* Et melius probatur in *d. l. 2. C. quando & quib.* Sed certe non est expeditum, quod filius non possit propria auctoritate accipere legitimam, contra enim significat. *Ias. in l. non est ambiuum. col. fin. tertio notabili. C. de lega. Cassan. in consuet. Burgun. Rubr. 7. §. 2. verbo Laterre. versiculo & hanc. num. 7.*

Fateor † tamen quod si tutor rem omnem nulla deductione facta restituisset minori facto maiori, quod nõ posset propria auctoritate accipere decimam.

Quando autem tutor possit sibi soluere, vide Decium *in l. singularia. num 15 ff. si cert. peta. & cons. 48. num. 3.*

SVMMARIA.

1 *Decima an soluenda tutori ex ipsismet fructibus.*
5 *Filio ex ipsa substantia patris danda est legitima.*
6 *Decima adducenda de qualibet re.*
8 *Heredes tutoris an possint petere decimam si tutor moritur ante fructus collectos. distingue.*
13 *Salaria debita militantib. trãsmittuntur ad heredes.*
14 *Præbendam cum administratione habens, transmittit ad heredes salarium pro rata temporis quo præbendam seruiuit.*
15 *Heredes tutoris an possint petere saltem pro rata temporis decimam reditum, quorum dies viuo tutore cessit, sed non venit.*

CAPVT XXXII *An decima sit necessario soluenda tutori ex ipsismet fructibus, an vero sufficiat soluere æstimationem, & an omnes fructus, particulatim vnamquamque rem possit tutor decimare. Et quid si tutor moritur ante fructus collectos, an heredes eius decimam petere possint?*

QVÆRO deinde *an decima sit necessario soluenda tutori ex ipsismet fructibus. an vero sufficiat soluere æstimationem?* Nemo iudicet hoc a nobis otiose proponi. 1

Mouet enim quæstionem textus insignis, *in l. fundi. Trebatiani. ff. de vsufruct. lega.* vbi probatur, quod si alicui debeatur fructus, sufficit si ei soluatur æstimatio. Inquit lex. *Quæro an possit tutor heredis, fundum vendere, & legatario quantitatem offerre? respondit posse.* Sic glossa ibi, notat hunc esse vnum de casibus, in quibus aliud pro alio solui potest.

Rursus facit text. & quod ibi tradit Ias. *in simili, in l. non amplius. §. cum bonorum ff. de leg primo.*

Sed his † non obstantibus contraria sententia 2
verissima est. imo de ipsismet fructibus decima est soluenda, neque sufficit offerre æstimationem. Ita probatur efficaciter & expresse, ex Bart. *in l. cum qui. in fine princip. ff. de his quib. vt indig. & ex Imol. in c. ad nostram. de iureiur. Bartol. in l. fundi Trebatian. nu. 3 ff. de vsufruct. leg. gl. & Bart n. 1. Alex. n 3. Ias. nu. 5. in l. diuortio. §. ob donationes. ff. solut. mat. & facit recepta regula. l. 2. §. creditum ff. si cert. pet.*

Rursus † facit quod de iure nõ admittitur com- 3
pensatio de quantitate pecuniæ ad quantitatem fructuum, *vt notant glossa Cyn. & Bald in l. neque. C. de compensa. Innoc. in cap. ad nostram. de iur. iurand.* Quoniam qui cõpensat soluit, & qui debet fructus non potest pro illis inuito offerre æstimationem.

Hæc opinio † vera est & seruanda si fructus extant, alias sufficiet soluere æstimationẽ. Et ita intelligitur text. *in l. fundi Trebatiani. ff. de vsufr. legat. vt per Bart. ibi. & in l. cum qui. ff. de his quib. vt indign.*

Et † quod non sufficiat offerre æstimationem, 4
si fructus extent, probatur, quoniam non sufficit offerre filio pecuniam pro quarta debita nomine legitimæ, sed ex ipsismet rebus patris danda est, vt *not. Ias. per tex. ibi, in l. scimus. C. de inoffi. testam. Cassan. in consuetud. Burgun. Rub. 7. §. 2. verbo la tier. num. 5.*

Sed † an decima deducenda sit de qualibet re 5
quam res pupillaris reddit. Hanc quæstionem expresse definit textus *in l. 2. C. quando & quib. quart. pars debea.* per quem Bartol. *ibi not.* quod si alicui ex

quoniam sufficit haberi loco fructuum, & idem, q; de ipsis, iudicari, *vt in dict. l. quia qui precio, & in leg. si fundus legatus, ff. ad leg. Falcid.* Facit quod subrogatum sapit naturam subrogantis, *l. parabolani, Cod. de Episc. & cleric.*

27 Sed quæro, quid † si adolescens de industria rei suæ fructus conterit & corrumpit, an nihilominus tutor eos qui corrupti sunt, possit (tantundem accipiendo) decimare. Videtur non posse, quoniam eos solum fructus decimat, qui cum effectu remanent pupillo, *vt supra dixi.*

28 Secundo † vrget, quod etiamsi iure Regio ad vxorem pertineat dimidiũ rei matrimonio constante partæ, tamẽ si maritus rem propriã alea profundat, vel maleficus absumat, non potest vxor in diuisione petere partem rei, quæ ex profusione mariti periit. Ita sentit Rodericus, *in repet. l. 2. tit. de las arras, §. quæritur circa hoc.*

29 Sed contra † verius videtur, imo pupillus doli sui damnum sentire debet perindeque decimanda est quantitas, quæ periit, atq; ea, quę non periit. Nam q; culpa vtrius ex sociis perit, non periculo societatis, sed periculo eius perit, ipseque de suo refundere tenetur, & damnum sentire debet, *l. fratres, §. per contrarium, ff. pro socio, l. adeo, §. penult. ff. eod. tit. l. si in cum quo, ff. commun. diuidun. l. inter cohæredes, §. ex facto, ff. famil. hercisc. l. ex duobus, ff. de noxal.* Deinde æquissimum videtur, ne tutor ex malitia minoris priuetur portione sibi a iure delata, & propter laborem debita.

30 Non † obstat, quod tutor non decimat, nisi quod ad pupillum peruenit, quoniam hic peruenit, & facto minoris desiit extare: pariaq; sunt possidere, vel dolo facere, quominus possideas.

31 Non † obstat, quod scribit Rodericus, quoniam ipse fatetur, quod ex vigore iuris scripti, potius contraria sententia est amplectenda, & ille alius est casus, dissimili ratione librandus.

32 Sed † quæro iuxta supradicta, quod si minor, cum auctoritate curatoris, & iuramento denique in casu valido, remittit debitori fructus, & inuicem debitor remittit pupillo aureos mille, quos sibi debet, *an poterit tutor eos mille aureos decimare.* Et distinguendum est. Aut enim debitor fructuum, idemq; creditor, remittit pupillo creditum, vbi primum pupillus ei remittit fructus, & certę pro quantitate, qua fruct⁹ & creditum æquiualent, tutor decimabit mille aureos, non vero in plus, quoniam potius est augmentum rei pupillaris, quam fructus, & augmẽtum non decimatur, *vt dixi c. 24.*

33 Comprobatur hæc † opinio, quoniam ex vicinitate actus. præsumitur alter alterius contemplatione factus, *vt tradit Bald. in l petens, in lect. Perusina, column. penult. & ibi Decius, num 4. Iason in l. lecta, col. 6. ff. si cert. pet. Corn consil. 36. libr. 2.* Et sic aurei mille, videntur iidem esse cum fructibus pro concurrenti quantitate.

34 Sic in specie simili definit † Molin. *in consuetudinibus Parisiens. titul. 1. §. 23. quæstion. 21. numer. 59.* vbi ꝓponit, an domino directo feudi debeatur quinta precii, si feudatarius donat creditori, qui ei remittit aureos mille quos sibi debet: quærit Molin. *an dominus possit deducere quintam precii?* & definit quod potest, quoniam creditum quod remittitur, videtur esse pecunia, quæ datur pro feudo. Sic etiam creditum, quod hæc remittitur, videtur dari & solui pro fructib. quos pupillus remittit, ideo non aliter iudicandum, quam si minor fructus pecunia vendidisset. Quod tamen non habet locum, si creditor ex interuallo pupillo creditum remisisset, *vt notat Molin in loco supra citato.*

Illud † aduertendum, quod nullus actus factus 35 a tutore nomine pupilli, sibi præiudicat, quoad minuendam suam decimam, *argum. l. cum quæritur, C. de admin. tutor.* vbi tutor iuri suo non præiudicat interponendo auctoritatem nomine pupilli, *& ibi notat Bald. & omnes Doctores.*

Postremo † notandum, eos tantum fructus deci- 36 mari posse, qui ad minorem reuera pertinent, non vero eos quos ipse fatetur ad se pertinere, cum reuera non pertineant. Hoc ipsa ratio dictat. Et nominatim facit, quod scribit Bald. *consil. 333. lib. 4.* quod si ex statuto quarta pars dotis pertineat ad maritum soluto matrimonio, intelligitur de dote vera, non de dote, de qua solum per confessionem constat, *arg. l. assiduis, cum ibi notatis, ff. qui potio. in pignor. habean.* Facit etiam, quod propter nostrum affirmare, vel negare, oratio non redditur vera vel falsa, *vt in l. assumptio, ff. ad manicip.* Et si pupillus in hoc falsus est, manifestum est, quod confessio ei non nocet. Solum ergo dubia, & vtilis est hæc decisio, quando minor factus maior, litigat cũ tutore agente vel excipiente, solum n. decimabit tutor fructus, qui reuera ad eum pertinebant, nõ vero eos, de quib. per confessionem constat, cum reuera ad eum non pertinerent.

SVMMARIA.

- 1 *Fructus maturos tempore, quo tutela incipit, an tutor decimet.*
- 2 *Fructus pendentes pars rei iudicantur.*
- 4 *Hæres restituere rogatus, an lucretur fructus.*
- 8 *Fructus maturos, tempore quo matrimonium incipit, an lucretur maritus.*
- 10 *Pensiones, quarum dies venerat tempore, quo tutela incipit, an decimet eas tutor.*
- 11 *Redditus, quorum dies venit tutela finita, an pro tempore, quod cessit durante tutela, possit decimari.*
- 17 *Mulctas delictorum commissorum durante tutela, an decimet tutor, si sententia feratur super delicto finita tutela, cum sequentibus.*
- 20 *Pœna, an pertineat ad iudicem, qui primo tulit sententiam, an vero ad iudicem appellationis qui confirmauit.*

Cap. XXVIII. *An tutor deducat decimam de fructibus maturis, tempore quo tutela incipit, & quid in fructibus collectis finita tutela, sed maturis ante, & quid in debitis durante tutela, sed solutis finita tutela.*

QVÆRO † deinde, *quid si tempore, quo tutori decernitur administratio tutelæ fructus rei pupillaris sunt maturi, an hos etiam tutor possit decimare?* Videtur posse, tum ex generali decreto huius legis, tum ex *leg. diuortio, in princip. ff. solut. matrimon.* vbi probatur, quod si mulier nubens det in dotem fundum fructibus plenum, quod maritus eos lucratur, sicut cæteros fructus dotis, etiamsi paulo post, matrimonium dissoluatur. Quod Paulus ibi indicat memoria dignum, & Raph. & Iason, qui explanatius rem tradit, *column. fin. post Alexand. num. 44.* Sicut ergo ma- 1

titus

ritus lucratur fructus maturos tempore matrimonii, ita tutor lucrabitur fructus maturos, tempore quo tutela incipit, vtrique enim fructus ex eadem caussa dantur, scilic. propter laborem, vt hic expresse dicitur, *& in l. pro oneribus, C. de iure dot. & dixi late cap 2. col. 1.*

2 Equidem † res hæc dubia videtur, sed mihi contraria sententia magis placet. Primo, quoniam hæc lex dat tutori decimam fructuum: fructus autē pendentes, fructus non sunt, sed pars rei, *vt in l. fin. §. fructus, & §. non solum, ff. de his quæ in fraud. cred. scribit Paul. in l. Iulianus, §. fructus, ff. de action. emt. Alexan. l. in lege Falcidia placuit, ff. ad legem Falcid. Alexand. Aretin. & Iason, in leg. cum filiofamilias, ff. de leg. 1.* & probatur expresse *in l. fructus, ff. de rei vendicat. L. 1. §. ex hoc rescripto, ff. de ven. inspic.* Quinimo censentur eadem substantia cum re; & eis quibus solui non potest io fructibus, sed in ipsa re, potest solui de fructibus maturis & pendentibus, sicuti videmus in filio, cui legitima soluenda est ex substantia patris, non vero ex fructibus, *l. scimus, § fin. & ibi gl. & communis omnium traditio, Cod. de inoffic. testament.* tamen de fructibus pendentibus bene potest fieri supplementum legitime. Ita docet Ang *in l. fructus, ff de rei vend. lic. & in leg. centurio; col. 2. ff. de vulgar & ibi Alexand. num. 40. Ias. in l. cum filiofamilias, colum. fin. ff. de legat. 1. Molin. in consuetudinibus Parisiens. titul. 1. § 1. gloss. 1. numer. 34.* Quinimo statutum loquens de fructibus, non habet locum in pendentibus, *auctore Alber. in 2. part. statutorum, quæst. 226. Molin. in loco supracitato* Sic fructus maturi, tempore quo finitur vsusfructus, non pertinet ad heredem fructuarii, sed ad proprietarium, quoniam pars rei esse videntur, *l. si vsufructuarius, ff. quibus mod. vsusfruct. amitt. l. in singulos, ff. de annuis legat.* Et simile quiddam prudenter docet Couarr. *variar. lib. 1. c. 13. num. 7. vers. 2. diligenter.* Secundo
3 adducit † me in hanc sententiam, *l. in lege Falcid. placuit, ff ad leg. Falcid.* vbi probatur, quod etiamsi de iure hæres lucretur fructus, neq; teneatur eos imputate in Falcidiam, *vt in l. in ratione ea sicundæ, in princip. ff. ad legem Falcid.* hoc non habet locum in fructibus maturis, quoniam eos hæres non lucratur, sed cēsentur esse pars rei, & augent hereditatem. Verba legis hæc sunt: *In lege Falcidia placuit, vt fructus maturi augeant hereditatis æstimationem, fundi nomine, qui videtur illo tempore fuisse preciosior.* Sicut ergo hæres, qui de iure lucratur fructus, non lucratur fructus iam maturos tempore mortis, ita tutor, etiamsi lucretur decimam fructuum, non lucrabitur decimam eorum, qui iam maturi sunt tempore, quo tutela incipit, quoniam ipsas res videretur decimare non fructus. Augmentum enim rei iudicandi sunt, potius quam fructus.

4 Tertio † facit, quod licet grauatus restituere hereditatem, interim lucretur fructus, *vt in l. in fideicommissariam, ff. ad Trebell.* id non habet locum in fructibus maturis, tempore quo heres hereditatē adit, eos enim restituere tenetur, quoniam fructus non sunt, sed pars rei. Ita probatur, ex notatis per Iacobum Arenam, Bald Alex & Ias. *in l. si quis bonorum, ff. de legat. 1. Florian. in l. in fideicommissis, ff. de vsur. Alexand. in l. Centurio, numer. 40. ff. de vulga. & pupill.* Vides (lector) ita dispositum in omnibus, qui lucrantur fructus. Deinde facit, quod ad fructuarium non pertinent fructus pendentes, *leg. defuncta, ff. de vsufruct.*

Accedit efficax ratio, scilicet, quod † tutori da- 5
tur decima propter laborē administrationis, vt particeps sit vtilitatis, ideo non administrans, nō lucratur decimam, *vt docui cap. 11.* Tutor autem, qui reperit fructus maturos, tempore quo tutela incipit, non laborat circa eos, iam enim res, alieno labore & cura, fructus produxit, & licet laboret in colligendo eos, satis est, quod decimabit fructus & redditus, qui ex eis fructibus ementur, vel quod in solidū decimabit alios fructus pupillares, dū æs alienum pupilli soluitur ex his fructibus maturis, & non ex fructibus postea prouenientibus.

Deinde facit, quod † cum breui, & quasi statim 6
sint a fundo separandi, habentur pro collectis, *argument. l. cetera, §. sed si separatus, cum ibi notatis, ff. de leg. 1. & in l. pen. ff. de testam. milit.* Ergo hic deficiunt ratio, & verba legis: nam neq; sunt fructus, neq; circa eos laborauit.

Non † obstat, quod tenetur eos conuertere in v- 7
tilitatem pupilli, *l. fin §. fin. C. de administrat. tut.* quoniam etiam pecuniam pupillarem tenetur in vtilitatem pupilli collocare, & docui *c. 2.* tamen non decimat eam, nisi sit ex redditu, quoniam hæc lex solos redditus vult decimari, non vero res principales, *vt dico cap. 24.* Non obstat *l. diuortio,* quoniam cū varios habeat intellectus, non est citanda ad definitionem caussarum, *iuxta notata per Ias. & Doctores, in l. post dotem, ff. solut. matrimon.* Rursus Ias. post longam super eius legis intellectu enarrationem, iubet lectorem attentius rem considerare. Præterea, vt ea lex significet id, ad quod eam citaui, loquitur in marito, qui dominus est rei dotalis, *l. in rebus, C. de iur. dot* ideo nō mirandum, si facit suos fructus, maturos tempore contracti matrimonii.

Rursus labor † mariti, non solum est administra- 8
re, sed expendere ad sustentationem vxoris & familiæ, & vbi primum nuptias contrahit, profuse & luculente pecuniam prodigit, ornando vestibus, zona, & reliquo muliebris mūdi apparatu nouam nuptam, ideo æquissimum est, eum maturos & pendentes fructus lucrari. At tutoris labor solum est administrare, non alere, neque expendere circam rem vel personam pupilli. Cum autem labor administrationis non sit considerabilis in fructibus maturis tempore initæ tutelæ, deficit ratio, propter quam decima datur. At in marito, non deficit ratio, etiam circa fructus maturos. Nam fructus dotis ei dantur propter onera matrimonii, *l. pro oneribus, C. de iur. dot.* & tantum onus sustinet in principio matrimonii, quantum post: ideo non est alienum a ratione, vt etiam maturos fructus lucretur, præsertim cum sit dominus dotis. At tutor rei pupillaris dominus non est.

Hæc † opinio probabilis & æqua videtur, atque 9
item iuri conformis, quam adiuuat, quod pupillo fauet, cui leges maxime prospectum cupiunt.

Idem censeo † de fructibus ciuilibus, scilic. pen- 10
sionibus, & similibus rebus, quorum dies venerat tempore, quo tutela incipit, nam fructus pendentes dicuntur, quousq; obligatio cedatur: nam quod est separatio a solo in fructibus naturalibus, est cessio obligationis in ciuilibus, *vti tradit Molin. in consuet. Paris. titul. 1. § 1. gloss. 1. quæst. 3. numer. 35* & vide quæ infra dico.

Sed est † quæstionis, quid si pupillo debētur fru- 11
ctus vel redditus, pacto vel natura, in diem quo ad-

ueniente, tutela vel cura est finita, an tutor tales fructus vel redditus possit decimare. Et distinguendum est, aut enim loquimur in fructu naturali, qui producitur ex fundo vel sylua. Aut in fructu ciuili, vt sunt, pensiones & redditus pecuniarii. Primi casus sit exemplum: habet pupillus syluam cæduam, quæ semel excisa, renascitur post quinquennium. Finge: vndecimo pupilli anno syluam cædi, & eius fructum non redire, vsque ad decimum quintum, vel decimum sextum pupilli annũ, quo iterum cædi potest, quia germinauit. Tutor petit sibi decimam fructus dari, quoniam diligenti sedulitate eam curauit. Obiicit pupillus *tutelam finitam, & hanc legem de tutore loqui*: sed replicat tutor, fructus natos durante tutela, & quod, licet percepti non fuerint ea durante, danda sibi est decima. Sed verius videtur tutorem hos fructus decimare non posse, quoniam cum colligendi sint ex succisione syluæ, videntur habere tacitam conditionem, si nascantur, *leg. 1. ff. de cond. & demonstra.* & cum debitum sit condictionale, actio nata non est etiam pupillo: ideo, cum tempore, quo conditio impletur tutela desierit, non est q tutor quidquam petat magis, quam extraneus, *ita Bart. l. diuortio, num 9. ff. solut. matrimon. & ibi Alexand. & Ias. num. 44.* post alios. Comprobatur hæc opinio, quoniam non solum, quando redditus consistit in fructu naturali, verum etiam, quãdo consistit in pecunia, quę pręstatur ratione fructuum, redditus pertinet ad eum, qui dominus est tempore, quo fructus colliguntur, *Bart. per text. ibi in l. fin. §. fin. ff. de iur. fisci, l. defuncta. ff. de vsufr. & ibi notat Alb. Salyc. in l. fructus, nu. 3. Bald. nu. 4. C. de act. emt. Paul. consil. 214. lib. 2. Couarr. var. lib. 1. c. 15 num. 3.*

12 In † secundo autem casu, quando fructus ciuiles colliguntur finita tutela, & quidem si redditus debebatur sub conditione tacita vel expressa; certe decimam petere non potest, quoniam, neque tutor est, neque tempore quo tutela durabat redditus debebatur pupillo, & cum redditus non esset pupilli, deficiunt verba legis, quæ de decimandis pupilli fructibus loquitur. Et ita notat Bart loquendo in marito, *in d. l. diuortio. nu. 9. Bald. Paul. Angel. & Ias. num. 44.* Si tamen pensio vel redditus debebatur in diem, & dies nondum venit, *an tutor finita tutela, possit talem redditum decimare, saltem pro tempore decurso durante tutela?* Mouet quæstionem, quod soluto matrimonio, maritus lucratur pro rata temporis pensionem vxori debitam, etiamsi dies nondum venerit tempore matrimonii, *l. diuortio, in princip. & ibi Bart. Paul. Alexan. & Iason*, quare idem videtur in tutore dicendum.

13 Sed † mihi potius videtur, tutorem tales redditus decimare non posse, quoniam licet dies cesserit, nõdum venit, neque redditus sunt collecti. Et si sufficeret diem pensionis cessisse, etiam per decem annos, post finitam tutelam redditus decimaret, cum omnis futuri temporis cesserit dies, vt statis cuiusq; anni temporibus redditus soluatur. Exemplum sit, colonus domus meæ, obligatus est quotannis perpetuo mihi soluere quinquaginta aureos, vigintiquinque solemni Christi natali, & viginti quinque in festo diui Ioannis, finitur tutela sub Calendas Mayas, petit tutor dari sibi decimam pensionis, soluendæ festo diui Ioannis. Obiicit minor tutelam ante diem desiisse: respondet tutor, diem ante finem tutelæ cessisse, & pro parte temporis laborasse: replicat minor, si, diem cessisse ante finitam tutelam sufficit, vt decimes redditum, non solum decimabis eos, quorum terminus aduenit festo diui Ioannis, sed & omnes futuros, quoniam cũ in diem debeatur, iã dies cessit, & actio orta est, *l. cedere diem, ff. de verbor. significat.* Certe tutor damnatam caussam fouere videtur. Sed potest respondere, se solum petere partem pensionis pro rata temporis, quo tutor fuit, quæ petitio, non ita videtur absurda, atqui si peteret redditus temporis, quo tutor nõ fuit, quo casu, cum nihil, vel sollicitudine laborauerit, non est audiendus: at in primo casu pro rata temporis laborauit cura, obligatione & sollicitudine. Sed replicari potest, quod lex dicit, *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo*: ex quo colligitur, quod solum potest decimare redditus, quorum dies venit, quia ex redditu, cuius dies non venit, non potest alere pupillum. Item, quod pensiones domorum, quorum dies nondum venit, sunt fructus pendentes, *auctore Bald. c. 1. in fine principii, de pace tenen.* quem citat Socin. *consil. 100. in caussa Baptista, column. 1. libr. 1.* fructus autem pendentes pars rei sunt, & decimari non possunt, etiam pro rata, vt dixi supra. Sed certe Bald. *in d. c. 1. in fine principii*, potius probat, vt inspiciatur rata temporis in pensionibus domorum, & in cæteris similibus, quæ tractum successiuum habent, & quotidie deberi incipiunt, inquit enim, quod fructus naturales pendentes iudicantur pars fundi, pensiones autem, & fructus ciuiles æquiparantur fructibus separatis a solo, si cessit dies pensionis soluendæ, si autem nondum cessit, æquiparãtur fructibus pendentib. Si autem pro parte temporis cessit, & pro parte non, iudicandum de eis pro rata temporis, & sequitur Molin. *in consuet. Paris. tit. 1. § 1. glo. 1. nu 35.*

Sed † hoc non facit contra, quia Bald. loquitur, 14
quando cessit dies solutionis, non vero, quando solum cessit dies obligationis. Deinde non obstat, q inter emtorem & venditorem fit diuisio pro rata temporis, *vt per Bartol. & omnes in l. Iulianus, §. si fructus, ff. de act. emt. Salycet. in l. fructus, Cod. eod. tit. Bald. in cap cum M. versicul. nota, de constit. Bart. in l. fin. in fine, ff. de iur. fisci, explicat sedulo Couarru. variar. libr. 1. capit. 15. numer. 2. & 3. cum sequentibus*, quia videntur loqui in casu, quo dies solutionis venit, vel ibi alia est ratio æquitatis, quia emtor suam pecuniam dat. Non ignoro ex aduerso adduci posse, quod cũ fructus diuidantur soluto matrimonio, inter virum & vxorem, etiamsi sint ex re maioratus, hoc habet locum, etiamsi tẽpore soluti matrimonii fructus non essent collecti, vel a solo separati: nam & tunc diuiduntur inter coniugem superstitem, & heredes defuncti, si fructus iam apparebant, vt late distinguendo iure Regio probat Lupus, *in Rubric. de donat. inter virum & vxor. § 62. vnde lucra, col. 3. num. 10. versicul. isti ergo fructus, folio trigesimo octano.* Sed responderi potest, quod inter maritum & vxorem hoc ideo verum, quoniam nõ solum partiuntur inter se fructus, verũ etiam quodcunq; aliud lucrũ vel commodum, constante matrimonio acquisitũ: non vero, quia sint fructus. At tutor solum decimat fructus, qui, cum sint pendentes, pars rei esse videntur.

Non † obstat *l. diuortio, in princ* quia, vt supra di- 15
ctum est, maritus non lucratur fructus dotis, quia administrat dotalia, sed quia alit propriis expensis vxorem. Et cum eã, & familiam aluerit, ęquissimum

est,

ut, vt pensionem matrimonio constante temporis lapsu decursam colligat, licet matrimonium finiatur, antequam dies veniat, & esse hac ratione peculiare, notat Couarru. *var.lib.1.c.15.nu.6.* At tutor ex propriis nihil expendit, & si expendat repetit, & supra expensas decimam deducit, *vt dixi c.21.*

16 Comprobatur † hæc opinio, quoniam licet fructuarius moriatur fructib. iã maturis, fructus nõ ad heredem eius, sed ad proprietarium pertinent, *l. si vsufructuarius, ff. quibus modu vsusfruct. amitta. l. in singulos, ff. de annu. lega.* Item cum nondum dies soluendi redditus venerint, tutor non laborauit in exigendo eos, ideo solos reddit⁹ exactos potést decimáre. Præterea facit hæc lex ibi: *Mantengalos de los frutos, y tome el diezmo dellos.* Ergo eos fruct⁹ decimat, ex quibus potest alere pupillum, non potest autem illum alere ex redditibus, qui cum dies nondum venerit, exigi non possunt. Et circa hanc opinionem, quod tutor non decimet redditus, quorum dies venit finita tutela, facit, quod licet tutor succedat pupillo deficientibus consanguineis, *iuxta gl in l. quo tutela, ff. de reg. iur. vt infra dicam*, id non procedit quando pupillus moritur post finitam tutelam, & casus successionis venit finita tutela. *vt post Bal. & Ang. scribit Paul. l. nutritoribus, nu. 2 C. commun. de succes.*

Ex superioribus oritur quæstio: *Dictum est, cap. 22. quod tutor decimas fructus naturales, & industriales, atq; insuper fructus ciuiles, vt sunt fructus iurisdictionis, mulctas scilicet, & bonorum publicationes, & huiusmodi alia. Finge: tutela durante, pupilli fisco ex mulctis applicanda decem aureorum millia, ex delictis tutela durante commissis, sententia tamen qua ea summa applicatur pupillo, fertur finita tutela, quæro, an tutela finita, possit tutor petere decimam eius summa sibi dari.*

Hæc quæstio plura habet capita. Aut enim tutela durante commissum est delictum, tamen non est lata sententia, aut lata est sententia sed tamen est appellatum, & sententia confirmatur finita tutela.

Primo casu videtur sufficere, quod delictum sit commissum tutela durante, vt tutor decimet mulctam, quã ex lege soluere tenetur delinquens, quoniam cõmisso statim maleficio ius videtur quæsitũ tutori, *l. quæcunq; actiones, ff. de action. & obligation. l. si is qui in puteum, § si postea, ff. quod vi aut clam.* Tempus enim perpetrati criminis videtur spectandum, & finis ad principium videtur referendus, vt ad eum mulcta pertineat, ad quem ius statim commisso delicto pertinebat. Nam finis habet necessariam consequentiam a principio, *leg. 3. §. scio, ff. de minor. l. quod ait, §. 1. ff. de minor.* vbi Bartolus scribit, quod in delictis initium spectandum est, vt intelligamus ad quem pertineat punitio; *cap. fin. de sent. excommunic. l. 1. ff. de pœn.* & Abb. *in d. c. fin.* notat, ad pœnam imponendam inspiciendum esse tempus delicti. Deinde a tempore delicti orta est obligatio ad pœnam, *l. fi. C. de sent. pass. vbi quis ex delicto efficitur seruus pœnæ, l. Imperatores, ff. de iur. fisci:* vbi ex delicto quis se pœnæ subdidit; *glossa in l. 1. §. bestias, in verbo* *euerari, ff. de postul.* Nam vbi primum quis deliquit, incipit obligari fisco, *vt post Richardum tradit Alber. in l. leges, colum fin. versiculo, secunda similis, Cod. de legib. Alberic. in l post contractum, col 1. ff. de don.* & sententia quæ postea fertur, potius declarat, quam aliquid noui inducit, ideo sententia retrahitur ad tempus delicti, *l. heres palam, § si post, iuncta glossa loquente de iudice, ff. de testam.*

Rursus, quod † mulcta pertineat ad eum, ad 17 quem fructus pertinebant tempore delicti, docuerunt Petrus, Cyn. & Bal. *in l. fi. ff. de iurisd. omn. iud. Ang. in l. si possessor, §. 1. ff. de petit. hered. Auania, in cap. 1. & 2. ne prælati vices suas, Bald. & Roman. in l. diuortio, §. si fundum, ff. solut matrim.* vbi Alexan. *§. si fundum vir, num. 11.* testatur hanc esse communem opinionem, *Anchar. in capit. si propter, ad finem de rescript. libr. 6. Alexand. consil. 7. viso themate, colum. 1. numer. 5. versicul. 4. pro hoc facit, lib. 3. Socinus, consilio 100. in caussa Baptistæ, colum. 2. versiculo confirmari videtur, libro 1. Barbat. in l. Stichum, aut Pamphilum, §. stipulatio colum. 17. versiculo, quærit hic, Rodericus Romanus, ff. de verborum obligation. Iason, in l. mora, colum. 5. ff. de iurisdiction. omn. iudi. Chassan. in consuetudinibus Burgundiæ, titulo, 1. §. 7. glossa, 2. colum. final. Alexand. & Iason, in leg. fin ff. de iurisdict. omn. iudic. Landensis in tractatu de fisco, §. 92. Nicolaus Milis, in repertorio, in verbo iurisdictionis, Boerius, decisione, 5. numer. 22.* In quibus locis tractant Doctores, quod si aliquis emit a Rege redditus primi mensis proxime futuri, & alius, redditus secũdi mensis, quod si primo mense commissum est maleficium ab aliquo, pro quo sibi imponenda est mulcta centum aureorum, & in secundo mense facta est condemnatio, quod mulcta pertinet, ad eum, ad quem pertinebat tempore commissi delicti. Qua ratione idem videtur dicendum in tutore, vt cum decima mulctarum ad eum pertineat tutela durante, non solum decimet mulctas debitas ex sententia, sed etiam debitas tantum ratione commissi maleficii.

Contraria tamen † sententia probabilior & æquior videtur, vt solum decimet mulctas debitas ex sententia lata durante tutela, non vero debitas ex delicto. Primo, ex verbis huius legis: *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo.* Ex quib. liquet, quod eos fructus decimat, ex quib. pupillus alẽdus est, nõ aũt aletur ex fructib. nondũ sententia debitis, imo, neque de iure debentur, nisi lata sententia, vt statim dicam. Secundo moueor, ex dictis supra, quod non decimat redditus, quorum dies cessit, si non venit tutela durante, quæ opinio comprobatur ex verbis huius legis supra notatis. 18

Tertio moueor, quoniam † plores eruditissimi viri, in ea sunt sententia, vt mulcta pertineat ad eũ, 19 ad quem de iure pertinet tempore sententiæ, nõ vero ad eum, ad quem pertinent tempore delicti. Ita docuit Baldus plerumque sibi male constans, *in l. 2. col. 2. versic. modo quæro, de quadam, Cod. de fructibus & liti. expens. Imol. in dict. l. diuortio, §. si vir in fundo, & ibi. Aretin. in principio legis, column. fin. Iacobus Rebuffus, in l. 3. Cod. de suscep. & Anchar. libr. 11. Guid. decision. 535. Baro quidam per l. qui explicandi, ibi, cuius finis in iudicis potestate ac motu situs est. & l. furti, §. si autem, ff. de his qui notan. infam. l. cum posteriori, Cod. ad Trebell. & sequitur Bertrand. consilio 214. viso casu, lib. 2. Molin. ad Alexand. consilio 7. litera B. lib. 2. Paris. Puteus, de Syndicatu, verbo, prouentus. folio 217. in paruu.* Et hanc opinionem esse in puncto iuris sustentabiliorem scribit Alexand *in d. l diuortio, §. si vir in fundo; numera 11. ff. solut. matrimon.* Quia ante condemnationem pœna, non dicitur debita fisco, *l. si qua, ff. de verbor. significat. l. aliud, §. 1. ff. eod. titulo, l. ex iudiciorum, ff. de accusat. Bartol. in l. aufertur, §. fiscus, ff. de iure fisci.* Itaque interim mulcta, est quasi fructus nondum perceptus: fructus autem nondũ perceptus, non est de-

timandus, vt supra docui; nam eos decimat tutor, ex quibus pupillus ali potest, scilicet debitos, & præsentes: & hanc arbitror esse mentem huius legis. Et certe licet Doctores tantopere inter se dissentiant, tamen quod ad decimam tutoris attinet, ego potius hanc sententiam amplecteter, neque enim ad eum pertinent omnes fructus, sed tantum decima, neque pertinet decima omnium fructuum, sed tantum eorum, ex quibus pupillus ali potest. Sed certius hac in re iudicium exspecto ab eruditis. Illud non omiserim, quod Doctorum pugnam quidam tentarunt dirimere distinctione, vt prima opinio procedat in pœnis ordinariis, secunda in arbitrariis, *vt per Bart. & Paul. l. si seruum, ff. de noxal. actio. Salyc. l. si quis decurio. C. de fals.* Et aliam distinctionem comminiscitur Benedictus, *in cap. Raynut. verb. cetera bona, nu. 38. de testam.*

Sed certe stricto iure, secunda opinio verior videtur, vt inspiciatur tempus sententiæ. Sed inspecta æquitate, & quod emens mulctas primi mensis pecuniam erogat, & quod lites sunt immortales, & sententia cauillis prorogatur, æquior videtur communis opinio, cum emtor petat ex caussa onerosa: tamen in tutore & verius & æquius est, vt inspiciatur tempus sententiæ: & ita iudicarem. Neq; enim adeo onerosa est caussa tutoris, atque eius, qui pecunia (hoc est sanguine) mulctas emit, & oportet legem hanc corrigentem Ius ciuile restringere, & minori potius est fauendum, quam tutori.

Si tamen † durante tutela lata sentẽtia esset, & fi-
10 nita tutela confirmetur in caussa appellationis, certe æquum videtur, vt tutor decimet mulctam, quam intentata lite pronuntiari fecit deberi pupillo. Et nominatim in quæstione de emtore mulctarũ primi mensis, quod ad eum pertineat mulcta, si sententia est lata durãte suo mense, licet fuerit a iudice appellationis confirmata finito mense, docet Molin. ad Alex. *cons. 7. litera B. ad finem, lib. 3,* quoniam ius semel quæsitum, non debet tolli, propter appellationem iniustam. Et confirmatur, quoniam si ex lege, pœna pertineat ad iudicem, & ipse in negotio ferat sententiam, a qua appellatum sit; certe si sententia confirmatur pœna, non pertinet ad iudicem appellationis confirmantem, sed ad primum iudicem, qui veritatem primus in lucem produxit, *vt auctor est Alex. in l. ex facto, ff. de vulg. & pupil.* & ita inuictissimi Regis Philippi Secundi rescripto definitũ exstat. Pridem n. misso rescripto ad senatũ Granatensem, ita sanxit, & pro lege obseruari voluit, insuperque præcepit, iudices appellationis restituere omnem pecuniam, quam ex sententia confirmatoria sibi applicauerant.

SVMMARIA.

1 *Fructuum decima, an danda tutori deductis impensis, & nu. 7.*
2 *Decima Ecclesiæ soluitur nullis deductis impensis, & an idem in decima principi debita.*
3 *Redditus dicuntur, qui supersunt deductis impensis.*
4 *Lucrum est, quod superest deductis impensis.*
5 *Fructus cẽsentur qui supersunt deductis impensis, etiãsi quis iubeatur dare fructus integros.*
6 *Fructus an dicantur, deductis impensis, quando debentur per quotam.*
12 *Decima tutoris, an soluere debeat pro sua parte onera, pupillaribus fructibus imposita.*
13 *Primogenito imposita onera, an sint soluenda a primogenito in solidum, an vero etiam a fratribus secundogenitis, quibus pars fructuum datur.*
Fructuum partem accipiens, an debeat subire partem onerum, nu. 12. & 13.
14 *Tutor, an pro parte sua decima teneatur, reficere collapsam vel labefactatam rem pupilli.*
16 *Pensionarii, an contribuere teneantur in decimis Papalibus, an vero solum titularii.*
17 *Vsufructuarius, quando teneatur ad expensas.*

CAP. XXIX. *An cum tutor petit decimam, sint deducendæ expensæ, a pupillo factæ circa fructus, & an tutor teneatur pro sua parte soluere onera imposita fructibus pupillaribus.*

QVÆRO † deinde, *an cum tractatur de facien-*
da computatione decima fructuum, sint prius de- 1
ducendæ expensæ, factæ circa fructus? Mouet quæstionem *c. tua nos, de decim.* vbi probatur, speciale esse in decima debita Ecclesiæ, vt in facienda eius computatione non deducantur expensæ, ergo in contrarium est regula communis. Idem probatur *in c. pastoralis, & in c. non est in potestate, & in c. cum homines, de decim. notat gloss. in l. si a domino, § fin. ff. de petit. heredit. in verbo impensis, & ibi. Alber. & Bald. Dd. in l. fructus, ff. solut. matri.* & est communis opinio in decimis prædialibus.

Adeo autem † speciale est in Ecclesia, vt non sit 2
id admittendum, si fructus debeantur fisco. Nam textus *in cap. tua nos,* loquitur in decima, quæ est tributum animarum egentium, atque ideo maxime fauorabilis, *l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles.* At cum pars fructuum debetur Principi, censetur esse vectigal, & tributum, quod est odiosum, *vt notat Bartol. l. si pupillus, §. fin. ff. ad leg. Falcid.* Qua ratione ita docuerunt Bald. *l. 1. col. 1. versiculo modo accidit, C. de fructibus & litis expens. Bald. Angel. Imol. Raph. Comens. Roman. Alexand. Aretin. Socin. & Ias. in l. fructus, ff. solut. matrim. Felin. in c. ad nostram, in 1. col. de iureiur.* Nam licet Ecclesia & fiscus, æquiparentur, *l. fin. C. de sacrosanct. Eccles.* non potest argui de vno ad alterum, in rebus, in quibus est diuersa ratio. Ideo hæc opinio, *vt c. tua nos,* non procedat in fisco, amplectenda videtur potius, quam opinio eorum, qui contra sentiunt, e quorum numero sunt Salyc. & Paul. *in l. fructus, ff. solut. matrimon. Bal. in l. si a domino, §. fin ff. de petit. hered. Afflict. decision. 252.* Sed eorum opinioni, præter æquitatem obstat, *c. grauis, de restitut. spoliato.* vbi etiam in fructibus debitis Ecclesiæ, sunt deducendæ impensæ, ex quo liquet non simpliciter Ecclesiæ dari fructus, non deductis impensis, sed tantum id procedere in decimis, ratione supradicta: Principi autem non dantur fructus, tanquam tributum animarum, ergo si ei debeatur pars fructuum, certe in facienda computatione deducendæ sunt expensæ.

Cum ergo ex mente omnium Doctorum, textus *in c. tua nos,* sit specialis in decima debita Ecclesiæ pro tributo animarum, certe, argumento sumto a contrario sensu, secus iudicandum, cum decima alii debetur quam Ecclesiæ.

Præterea † lex dicit decimam deducendam de 3
fructibus, in æstimandis autem redditibus deducuntur prius expensę, vti docet Bald. & Salycet. *in l. coheredibus, C. fam. herciscun. Bal. in l. neq; in fine, C. de compen.* Et in æstimandis fructibus, prius deducuntur ex-

tur expensæ, *l. fructus, ff. solut. matri. glos. Bart. & Ang. in l. fundo, ff. de rei vendica. glossa, in c. cum antea in verbo Fructus. & ibi. Barbat. colum. 2. de pigno. Late Felin. in c. ad nostram, col. 1. & 2. de iureiuran. l. si a patre, §. pen. ff. de pet. hered.* Inquit lex: *Fructus dicuntur deducta impensa, quæ quærendorum conseruandorumq; eorum gratia fiunt.*

4 Sic lucrum † dicitur quod superest deductis impensis *l. Mutius, ff. pro soc. vt late dixi, c. 27.* & probat, *l. quantitas patrimonii, ff. ad leg. Falcid. l. vbi pure, §. fi. & ibi Alexand. & Ripa, ff. ad Trebel. Ang. & Imola, l. cum tacitus, §. fin. ff. de leg. 1.*

5 Quinimo † etiamsi quis iubeatur inferre fructus integros, potest deducere expensas, *secundum Bald. & Salyc. l. 1. col. 2. C. de fru. & liti. expen.* Citant, *l. 1. in verb. Fructus integros, C. de his quib. vt indig.* vbi probatur, quod heres, qui non est vltus necem defuncti, cogitur reddere fructus hereditatis integros, sicut malæfidei possessor. Malæfidei autem possessor expensas deducit, *l. si a domino, §. fin. ff. de pet. here. l. fundus qui dotis, ff. famil. herc. Rom. sing. 334. Ang. in l. aut prater, §. per hanc, ff. de his quæ in fraud. credito.*

Et nominatim, quod iussus inferre fructus integros, expensas deducat, notat Aretin. *l. diuortio, §. fin. ff. solut. matrimon. Alexand. l. fructus, ff. eod. titul. Corn. consil. 289. videtur in hac, col. fin. vers. non ob id quod dixi, libr. 1. Iason, in d. l. fructus.* qui citant *dict. leg. diuortio*, quæ loquitur de fructibus integris, & tamen intelligitur deductis expensis, *vt in d. l. fructus*, quæ loquitur in eodem casu. Sed fateor hoc de fructib. integris, non ita expeditum esse, nam contra sentit Roman. *in d. l. fructus, & Alexand. consil. 133. lib. 5. Barbat. in c. Raynaldus colum. 65. versic. sed adhuc, de testam. Corset. in singulari, in verb. integre, Lupus, cap. per vestras, fol. 99. colum. 3. versiculo facit præterea, de donation. inter virum & vxorem.* Et certe res videtur, iuxta subiectam materiam ex mente legis vel hominis iudicanda.

6 Præterea, quod † decima sit danda tutori deductis in computatione expensis, probatur ex traditis per Bart. *in l. sed si hoc quam legit, cum l. si vir vxori, §. cuidam, per illum textum, ff. de condi. & demonstr.* vbi notat, quod stante statuto, vt de pretio rei venditæ soluatur gabella triū denariorū pro libra, debent de pretio deduci quæ impēsa sunt in proxenetas, vt ibi distinguit. Idem docet *in l. quantitas patrimonii, ff. ad leg. Falcid. & in l. in lege Falcidia, eod. titul. & in l. vbi pure, §. fin. ff. ad Trebellianum, cum aliis similibus congestis, capit. 27.*

7 Hæc opinio † videtur de iuris rigore vera, tamen contraria sententia suas etiam habet rationes. Primo facit quod scribit Bart. *in l. fructus ad finem, ff. sol. matr.* quod si rustico locaui fundum ea lege, vt fructus inter nos diuidantur, diuisio facienda est absque deductione expensarum. Et eius opinionem, probant omnes Doctores, *ibi auctore Ias. num. 22. Bald. l. 1. C. de fructib. & liti. expen. Bald. & Cyn. l. 1. 7. q. C. pro soc. Albe. & Bal. post Iacobum Aren. in d. l. fructus, Ioan. Andre. ad Specul. titulo de locat. §. postquam, versiculo, quid si tibi locaui fundum, Corne. consi. 289. videtur in hac, post princip. & iterum colum. 3. versicul. & hinc est quod colonus, lib. 1. Afflict. decision. Neapolitan. 252. Bertrand. consil. 255. nu. 4. lib. 1.* Hoc videtur probari in *d. c. tua nobis, de decim. vbi notant Innocen. Host. & Ioan. And. Cardin. Floren. & Abb. nu. 3. Capici. decis. 20. num. 14.* Inter tutorem autem & pupillū simile quiddam esse videtur, quod inter colonum partiarium & dominum. Dominus enim fundum præstat, colonus colit & præstat operas. Sic pupillus rem suam tutori quasi præstat, & tutor colit & auget. Sicut ergo inter dominum & colonū fructus diuiduntur, absq; deductione impensarum, sic diuidendi videntur inter tutorem & pupillum.

Secundo moueor, quoniam † licet verum sit, fructus dici deductis impensis, id non videtur admittendū quando fructus debentur per quotā, sed solū quando simpliciter debentur. Ita videtur probari *in c. pastoralis, & in c. tua nos, de decim.* & sic ibi nihil speciale statuitur fauore animarum, *ita docet Hostien. ibi, & Cardin. Floren. in prima opinione*, & videtur sequi. Abb & late excutit Socin. *in dict. l. fructus, in 1. & 4. conclusione*, & videtur sensisse Bart. ibi, dum fecit distinctionem, an verbum *fructus* proferatur a lege, an ab homine? & postea subdit, hoc verum quando verbum *fructus* ponitur indeterminate: & infert, quod si statutum diceret, vt de qualibet corbe frumenti soluatur tantum pro gabella, non deducentur expensæ, secus si diceret de fructib. Et hanc differentiam tuetur Capicius. *decis. 20 num. 12. Bart. & alii in l. inter stipulantem, § sacram, ff. de verbor. oblig. Bal. Imol. Alexand. Aretin. & Socin. in d. l. fructus, ff. solut. matrimon. Bald. in l. 1. col. 3. C. de fruct. & liti. expen. Florian. in l. videamus, ff. de vsur. Firmian. in tractatu gabellarum, in 2. par. 8. partis princip. in 5. q. per textum in l. si debitor, §. verisimile, ff. de contra. emt.* Sed fateor, hos omnes præter Host. Cardin. & Abb. loqui, quando statutum dicit, vt de qualibet corbe frumenti soluatur tantum pro gabella, quo casu cum statuatur certa quantitas, expensæ non possunt minuere, quod expresse promissum est. 8

9 Sed hæc † exempla de corbe frumenti & similia, & decisiones Doctorum, possunt cauillis eludi, nec scil. confirment hanc opinionem in decima tutoris. Dicit n. quispiam, Dd. ibi loqui quando debentur decem corbes frumenti per nomina numeralia, nō vero quando debetur decima fructuum, quo casu Doctores videntur sentire expensas deducendas, cū dicant id esse speciale in decima quæ soluitur ad suffragium animæ tanquam peccatorum tributum, vt non deducantur expensæ ergo in contrarium est regula communis. Agnosco tamen maxime conuenire sensui comuni, vt non deducantur impensæ, in tutore, cum non omnes fructus sed pars eorum sit et præstanda.

Postremo, quod † me in hanc sententiam præcipue trahere posset, est comunis vsus loquendi, iuxta quem intelligenda sunt verba legis vulgari lingua scripta, *vt per Bart. in l. si quis filiabus, ff. de testament. tut.* Vulgo autem dicimus. Petrus tot fructus colligit ex vinea sua, neq; vllas deducimus expensas, sed quod a solo sublatum naturaliter est, appellamus *fructum*, nulla facta mentione expensarum. Qua ratione verba huius legis: *Mantengalos de los frutos, y tome para si el diezmo.* Videntur ex communi vsu loquendi significare, vt decimet fructus ex solo ablatos, nulla facta deductione impensarū. Argumēto eius quod notat Alber. *in l. diuortio, ff. solut. matrimon.* vbi scribit, Bart. doctrinam, *in l. fructus, de domino & colono partiario*, & de fructibus inter eos diuidendis, absque deductione impensarum, probandam esse ex communi vsu loquendi, licet non probetur lege. & sequitur Iason, *in d. l. fructus, num. 22.* vbi dicit, quod 10

licet opinio Bart. non probetur lege, amplectenda est ex quadam æquitatis congruentia.

11 In summa † prima opinio exacti iuris rigore verà videtur. Sed secunda videtur æquior, præsertim si expensæ circa culturam (nam de his loquor, *vt in l. diuortio, §. impendia, & ibi Doctores, ff. solut. matr.*) tot sint, vt si earum computatio fiat fere nihil maneat tutori, argumento glossæ, *in l. qui concubinam, §. qui hortos, & ibi Bar. ff. de legat. 3.* Licet hoc argumentum possit retorqueri in contrarium, scilicet, quod minor soluet plusquam decimam, si expensæ magnæ sint, ita quod eis deductis fructus sint pauci, & nihilominus cogatur soluere decimam integram, & hoc de iure verius videtur & seruandum.

12 Sed quid † si ratione rei pupillaris aliquid sit præstandum principi, vel subeundum onus quodpiam, *an minor solum suis expensis id faciet, an vero etiam tutor debebit contribuere pro sua decima?* Et distinguendum est. Aut enim tutor nondum acceperat decimam, tempore quo onus imponitur fructibus rei pupillaris, & haud dubie hoc nocebit tutori, nam quo fructus minores fuerint, minor erit decima. Et licet magni fructus colligantur, respiciendum quanti maneant pupillo deductis oneribus, *vt probaui supra c. 27.* Si vero onus imponatur postquam tutor suam decimam accepit, & tunc fructus decimæ pupilli non sunt, sed tutoris, & onus impositum fructibus pupillaribus non minuet fructus quos pro decima tutor accepit, quoniam iam pupilli non sunt.

13 Sic in † simili disputãt Dd. quod si primogenitus teneatur fratribus secundogenitis dare vitam & militiam, vti moris est apud Britonnes, vel aliquam partem fructuum pro alimentis, an si quid præstandum sit principi ratione rerum feudalium, vel subeundum onus quodpiã, puta vt regi seruiat in bello, vel vt pecuniam suppeditet, an solus primogenitus id faciat suis expẽsis, an vero secundogeniti teneantur contribuere. Istam quæstionem proponit Afflictus, *decisione Neapolitana 252. magnificus Dominus, & late disputat Tiraquel. de primogen. q. 74. per totam, Iserna, in constitutione Siciliæ, incipiente, comitibus,* & omnes definiunt, quod si princeps exigat pecuniam, secundogeniti nihil tenẽtur dare de parte fructuum quæ sibi dantur ad alimenta, sed quod solum primogenitus debet onus sustinere. Et simile disputat Boer. *decis. 244. nu. 9.* an scilicet maritus lucrans ex statuto tertiam partem dotis, teneatur pro sua parte ad impensam funeris, vide Bald. & Alber. *in l. Neratius, ff. de relig. & sumpt. fune.*

14 Sed est † quæstionis, quid si arbores fundi pupillaris, vel tabernæ corruant. Ita vt oporteat tabernas reficere, & arbores sufficere, an prius ex fructibus pupillaribus deducenda sint necessaria ad refectionem, & post deducenda sit decima ex fructibus qui supersunt. Mouet quæstionem *l. fundi Trebatiani. ff. de vsufru. lega.* vbi Iurisconsultus assignans differentiam inter eum cui debetur vsusfructus, & inter eũ cui debentur fructus, scribit, quod, etiamsi vsufructuarius non teneatur reficere, attamen ille cui fructus dantur, reficere tenetur rem in qua habet ius percipiendi fructus, & videtur idem probari *in l. vetus quæstio, & in l. cum fructuarius, ff. de vsufruct.*

15 Sed verius † videtur, tutoris decimam non minuendam, ex eo quod illa sint reficienda. Ita videtur probari *in l. vsufructu legato, ff. de vsufru.* in vltimis verbis, ex quibus probatur, quod ille, ad quem omnes fructus pertinent, tenetur reficere rem, non vero ille, ad quem pertinet pars fructuũ. Verba ipsa legis audire præstat. Inquit lex: *Quoniam igitur omnis fructus rei ad eum pertinet, reficere eum: adeo per arbitrum cogi.* Nota illa verba: *Quoniam omnis fructus rei ad eum pertinet.* Ergo si non omnis fructus ad eum pertinet reficere non tenetur. Ad tutorem autem solum pertinet decima: & nominatim hoc probatur *in c. pastoralis, de decim.* Non obstat *l. fundi Trebatiani, ff. de vsufru. legat.* nam intelligenda est quando omnes fructus ad aliquem pertinent, non quando pars eorum, *vt in d. l. vsufructu legato.*

Huic tractatui † similis est illa quæstio, an pensionarii teneantur contribuere in decimis papalib. 17
an vero solum titularii? De qua re vide extrauag. Bonifacii Octaui, incipientẽ, *declarationem, §. quia nonnulli,* positam inter extrauagantes communes, sub titulo *de decimis, Imol. in Clem. beneficiorum, in 3. quæst. de decim. Bartol. Bellen. de charitatiuo subsidio, q. 37. & 75. Cacialup. in tractatu de pensionibus, q. 17. Gigas de pensionibus, q. 38. Deci. consilio 156. Tiraquell. de primogen. q. 74. in fine.*

Et quando vsufructuarius teneatur ad expensas, distinguendum inter temporales & perpetuas, vide *l. hactenus & l. si pendentes, §. si quid cloacarii, ff. de vsufr. l. pen. §. fin. & ibi glos. ff. de legat. 3. l. quæro & ibi Bart. ff. de vsufru. leg.* Et distinguendum inter necessarias, vtiles, & voluptarias, *l. vsufructu legato, § quoniam, l. hactenus, l. æquissimum, §. fructuarius, ff. de vsufru. Specul. de locato, §. postquam, versic. sed quæritur, & ibi Ioan. Andr. in addit. in verbo, habitat. Chassan. in consuetud. Burgund. Rub. 4. §. 6. verb. de maintenir, num. 1. & 2.*

SVMMARIA.

1 *Tutor an possit duas decimas deducere, si res pupillaris bis in anno fructi', & 1, & nu. 7.*

2 *Fructibus venditis an censeantur venditi secundi fructus, si res bis in anno fructificet, & nu. 6.*

3 *Fructus lucrans, an lucretur etiam secundos.*

4 *Vna collecta non soluenda, eodem tempore.*

9 *Verba legis an intelligantur de primo iure.*

10 *Gabella emta, an censeatur emta quæ augetur.*

15 *Fructus rei castrensis an decimet tutor.*

17 *Lucrata in bello non diuiduntur inter virum & vxorem, bene tamen diuiduntur eorum fructus.*

18 *Redditus, quos pupillus habet pro tempore vitæ, an decimet tutor.*

19 *Tutor an si cesset petere decimam per biennium, possit eam postea petere.*

CAP. XXX. *Si res pupillaris bis in anno fructificet, an tutor bis deducat decimam. Et an decimet fructus ad minorem pertinentes ex bonis castrensibus, vel ex redditu ad vitam: & an lex regia, præfiniens famulo tempus vt petat salarium, comprehendat tutorem.*

FVIT quæstionis, *quid † si res pupillaris bis in anno fructificet, an tutor bis possit deducere decimam?* 1
Mouet quæstionem hæc lex, quæ decimam in numero singulari tutori tribuit, ibi (*el diezmo*) quod si bis decimat fructus, videretur duas decimas deducere, aduersus præfinitionem legis & aduersus vtilitatem pupilli.

His † suffragatur, quod si quis vendat rosas viridarii sui, & fructificet bis in anno, venditio intelli- 2

gitur de primis fructibus, non de secundis, *argumento l. bouis, §. hoc sermone, ff. de verb. signif. l. dotis promission. ff. de iure dotium. Ita docet Bald. in l. diuortio, §. quod in anno, ff. solut. matrimon. & ibi Alexan. col. pen. Iaf. nu. 12. Idem Iaf. in l. duobus, §. 1. ff. de iureiur. Alex. cons. 78. num. 6. lib. 4. & alios citat Tiraquel. in repetione l. boues, §. hoc sermone, ff. de verb. signif.* Cum ergo ille, cui ex caussa onerosa fructus debentur (scil. exemtione) non consequatur nisi fructus primo natos, quanto magis idem dicendum in tutore cuius caussa non adeo videtur onerosa, atque eius qui pecunia rem parauit.

3 His congruit † quod scribit Ioan. Andre. *in regula, sine culpa, in Mercurialibus*, quod si ex legis dispositione maritus soluto matrimonio lucretur fructus rerum vxoris, intelligi debet de primis fructibus non de secundis si res bis in año fructificent. & eius sententiam probant Bald. & Imola *in l. cum pater, §. qui ad certum, ff. de lega.*

4 Simile † videtur quod duę collectæ non sunt soluendæ eodem tempore, *glossa & Dd. in l. 1. Cod. de mulier. & in quo loco, glos. in l. honorem sustinent, ff. de muner. & honor. Bartol. & Doctores in leg. final. §. quoties, ff. de muner. & honor. Alexand. consilio 148. numero 10. lib. 6.*

5 Postremo † suadetur, quoniam labor tutoris nõ potest tantus esse, vt promereatur decimam, tam de primis, quam de secundis fructibus. Quid enim si decima primorum fructuum, valet aureos trecẽtos, certe si etiam secũdos fructus decimet, forte salariũ esset immodicum & iniquum, & præmium de iure debet esse par labori, *auctore Bald. in proœmio digestorum, § discipul. col. 2.* Et quando decima est immodica, si ad laborem conferatur, non est danda tutori, *vt docui c. 9.*

6 Vltimo facit, quod † vere & prudenter scribit Rom. *in l. diuortio, §. quod in anno, & ibi. Alexand. numero 7. ff. solut. matrimon.* quod cum tractatur, an censeatur venditi solum primi fructus, an vero etiam secundi, res est iudicanda ex quantitate pretii. Hic autem decima datur propter laborem, neq; labor tantus esse potest, vt promereatur bis decimari fructus pupilli.

7 Sed mihi † contraria sententia potior videtur. Primo ex generali dispositione huius quæ decimam fructuum tutori concedit, fructus autem secundi non minus fructus sunt quam primi, ergo vtriq; decimandi. Non enim maior ratio proferri potest, cur potius decimare debeat primos quam secundos.

8 Secundo † facit, quod decima datur propter laborem, tutor autem non minus laborat circa secundos, quam circa primos fructus, & quo vberior est fructus rei pupillaris, eo verior & maior, & diuturnior est labor.

9 Tertio facit, quod † regula, dictans sermonem simpliciter prolatum intelligi debere de prima vice, non habet locum in verbis legis: vti post alios notat Alexand. *in l. si cum dotem, §. eo autem tempore, ff. solut. matrim. Iaf. in l. duobus, §. et qui, ff. de iur. iuran.* Latissime rem profert Tiraq. *in repet. d. l. boues, §. hoc sermone, ff. de verbor. significat.* Decima autem tutori datur ex huius legis dispositione, ergo non magis decimabit fructus primos quam secundos. Et ita probatur *in l. diuortio. §. quod in anno, ff. solut matrim.* vbi lex dictans maritum lucrari fructus dotis, intelligebat de primis & secundis fructibus, si res bis in anno fructificet. Et ita si res pupillaris eodem anno bis vel decies fructificet, decies tutor fructus decimabit.

Sic legimus † quod si gabella est vendita, & postea ex caussa duplicatur, certe tota in solidum pertinet ad emtorem vel conductorem, vt probat Ang. *in l. at vbi, ff. de petit. hered. qui citat Bald. quem vide in l. virum, ff. eod. titul. Barb. in c. relatum, col. 3. n. 7. de testa. qui citat Bald. in Rub. ff. de rer. diui. col. 3. Boer. decis. 180. nu. 6. in fin.* 10

Non † obstat quod tutor videtur deducere duas decimas. id enim falsum, nam de primis deducit vnam decimam, & de secundis aliam, & sic non deducet duas decimas de iisdem fructibus, sed de diuersis fructibus. 11

Non obstat † etiam, quod Dd. in simili videtur aliter definire, quoniam ipsi non loquuntur quando alicui dandi sunt fructus in plures annos (qui est casus noster) sed quando venduntur fructus tandi nõ in longum tempus, neq; per plures annos. 12

Neq; etiam † obstat quod scribit Imol. *in l. cũ pater, §. qui ad cert. ff. de leg. 2.* quoniã non loquitur quando maritus in plures annos debet lucrari fructus, sed tantum per vnius anni spatium. Rursus respondeo, opinionem Imolæ dubiam esse: quoniam cum lex fructuum mentionem facit, & primos & secundos comprehendit, vti late excutit *Tiraq. in re. d. l. boues, §. hoc sermone*, quem lector consulat. 13

Non obstat † quod scribit Alexan. post alios *cons. 148. nu. 10. lib. 6.* quoniam species est prorsus diuersa, quæ hanc opinionem nostram ne leuissime quidem labefactat. 14

Nunc † videamus an tutor possit decimare fructus rei castrensis, acquisitæ ab adolescente minore suo. Et mouet quæstionem, quod licet Iure Regio parta constante matrimonio diuidantur inter virũ & vxorem, tamen quæsita ex militari negotio non diuiduntur, nisi vxoris expensis militiam sequutus fuerit maritus, vt lege regia definitum exstat. 15

Sed his † non obstantibus verissimum est tutorẽ posse decimare non ipsas res in bello acquisitas, sed fructus & redditus ex eis prouenientes. Primo ex generali dispositione huius legis. Deinde quoniam nihil plus iuris habet tutor in his quę minor habet hereditaria, quam in his quæ in bello adquisiuit, vtraque enim aliena sunt (scilicet pupilli) nihilominus tamen tutor decimat fructus ratione administrationis. 16

Deinde † licet parta ex militari opere non diuidantur inter virum & vxorem, tamen fructus ex eis procedentes iure optimo diuiduntur, *vt scribit Roder. l. 1. tit. De las ganancias, §. 3. fol. 37. in principio, & fol. 25. Lupus in rep. Rubrica de donationibus, §. 65. limitabis, nu. 65. vers. & ex his, Faciunt dicta supra, c. 25. ver. ex his infertur.* Et ita licet tutor non decimet res quia non sunt fructus, tamen ipsos fructus decimabit. 17

Idẽ sentio † de redditib. quos pupillus habet pro tempore vitæ, quoniam non magis laborat tutor circa redditus perpetuos quam circa temporales, & cum perpetuos decimet, decimabit etiam temporales. Quid quod omnes (quantumuis perpetui) temporales sunt quoad tutorem. Et lex loquens de redditibus exercenda etiam est in redditu ad vitam, *vt scripsi in tract. de non meliorandis filiabus ratione dotis, c. 4. n. 25.* Neque magis sunt pupilli perpetui, quam temporales. 18

abscondit alias, & nō vult in eis sibi dare decimam. Ita probatur *in l. 1. § præterea. ff. de contra. & vti. act. tut.* vbi probatur, quod tutor potest vti retentione ad consequendum, quod sibi pupillus debet, *& ita notant ibi, Dinus, & Albe. Facit. l. si nō sortem. §. si centum. ff. de condi. indebi. scribit Petrus Iacobus in sua praxi. in Rubric. de actione, & rationibus distrahendis prope finem, versi. tutor enim.* Scribit melius Alberic. post Vbertum quem citat *in l. pro officio. col. fin. n. 6. C. de admi. tuto. & in l. alimenta. C. de neg. gest.*

9 Postremo facit quod prudenter scribit Bartol. *in l. si non sortem §. si centum.* quod si ratione debiti nullus possit retinere rem debitoris sui, hoc non habet locum quando debitum oritur ex melioratione facta in ipsa re. Citat *l. si in area. ff. de cond. indeb. & eandem opinionem probant doctores in d. §. si centum. Dynus, Bart. & Alber. in l. fi. C. de cōmo.* Vnde Bald. *in d. l. fi. C. de cōmo.* scribit, quod sartor potest retinere vestes ratione pretii sibi debiti pro sartura. Et scriptor potest pro salario retinere membranas, vel codicem scriptum, *vt notant Bartolus, Baldus, Angelus, Iaso, Alexander, in additione ad Bartolum in dicto § si centum. Cin. & Salicet. in dicta l. fin. C. de commo. & in l. si non inducta. C. in quibus caussis pignus. vel hypoc. tacit. contraha.*

10 Tutor † autem non alia ratione petit decimam, quam quod coluit rem pupilli & laborauit in ea. Ergo poterit eam retinere ratione decimæ. Si tamen malitiose differret rei restitutionem, vsuras retardatę solutionis soluet, *vt dixi. c. 2. n. 94.*

Illud non omittendum, quod tutor potest propria auctoritate capere decimam, vt patet ex verbis huius legis ibi: *Tome para si el dezmo.* Nam verbum, *Tome,* respondet Latino verbo. Capiat, quod est verbum directum, *auctore Bart. in l. Centurio. colum. 4 Socin. ibi. num. 5. notabil. ff. de vulg. & pupill. per illum textum. Bart. cons. 56. Bald & Dominicus. vers. testatore. col. pen. in cap. si pater. de testa. lib. 6.* Cum autem verba diriguntur in legatarium, potest legatum auctoritate propria apprehendere. licet alias non possit. *Ita Bart. in l. fund. Trebatian. ff. de vsufru. lega. gloss. in l. si quis ita. ff. de vsufr.*

11 Et tutores † possunt propria auctoritate sibi satisfacere de bonis minoris, si quid sibi minor debeat *arg. l. 3. §. plene si sit. ff. de contra. & vti. act. tutel. l. quotiẽs § Sciendum. ff de admi tuto.* Scribit Paul. *consil. 379. primo videndum est vtrum remissio facta. vers. præterea est lib. 1. Boer. in consuetud. Biturican. titulo de rojacendere inter personas §. 12. col. pen. vers. & aut tutores.*

12 Non obstat † doctrina Bart. *in l. 2. C. quando. & qb. quar. pars. debea.* vbi notat, ꝙ quādo quarta dāda filiis nomine legitimæ ex substantia patris, cum sit incerta, non poterit filius eam capere propria auctoritate, & si capiat non acquirit eius possessionem, & sequitur Alexand. *cons. 134 num 3. lib. 4. Bal. in l. si quis in suo. col. 2. C. de inoffic. testam.* Et melius probatur in *d. l. 2. C. quando & quib.* Sed certe non est expeditum, quod filius non possit propria auctoritate accipere legitimam, contra enim significat. *Ias. in l. non est dubium. col. fin. tertio notabili. C. de lega. Cassan. in consuet. Burgun Rubr. 7. §. 2. verbo Laterce. versiculo & hunc. num 7.*

Fateor † tamen ꝙ si tutor rem omnem nulla deductione facta restituisset minori facto maiori, ꝙ nō posset propria auctoritate accipere decimam.

Quando autem tutor possit sibi soluere, vide Decium *in l. singularia. num 15 ff. si cert. peta. & cons. 48. num. 3.*

SVMMARIA.

1 *Decima an soluenda tutori ex ipsismet fructibus.*
5 *Filio ex ipsa substantia patris danda est legitima.*
6 *Decima adducenda de quolibet re.*
8 *Heredes tutoris an possint petere decimam si tutor moritur ante fructus collectos. distingue.*
13 *Salaria debita militantib. trāsmittuntur ad heredes.*
14 *Prebendam cum administratione habens, transmittit ad heredes salarium pro rata temporis quo prebendam seruiuit.*
15 *Heredes tutoris an possint petere saltem pro rata temporis decimam reddituum, quorum dies viuo tutore cessit, sed non venit.*

CAPVT XXXII *An decima sit necessario soluenda tutori ex ipsismet fructibus, an vero sufficiat soluere æstimationem, & an omnes fructus, particulatim vnamquamque rem possit tutor decimare. Et quid si tutor moritur ante fructus collectos, an heredes eius decimam petere possint?*

QVÆRO deinde *an decima sit necessario soluenda tutori ex ipsismet fructibus. an vero sufficiat soluere æstimationem?* Nemo iudicet hoc a nobis otiose proponi. 1

Mouet enim quæstionem textus insignis, *in l. fundi. Trebatiani. ff. de vsufruct. lega.* vbi probatur, quod si alicui debeatur fructus, sufficit si ei soluatur æstimatio. Inquit lex. *Quæro an possit tutor heredis, fundum vendere, & legatario quantitatem offerre? respondi posse.* Sic glossa ibi, notat hunc esse vnum de casibus, in quibus aliud pro alio solui potest.

Rursus facit text. & quod ibi tradit Ias. *in simili. in l. non amplius. §. cum bonorum ff. de leg primo.*

Sed his † non obstantibus contraria sententia verissima est. imo de ipsismet fructibus decima est soluenda, neque sufficit offerre æstimationem. Ita probatur efficaciter & expresse, ex Bart. *in l. cum qui. in fine principii. ff. de his quib. vt indig. & ex Innoc. in c. ad nostram. de iureiur. Bartol. in l. fundi Trebatian. nu. 3 ff. de vsufruct. leg. gl. & Bart n. 1. Alex. n 3. Ias. nu. 5. in l. diuortio. §. ob donationes. ff. solut. mat. & facit recepta regula. l. 2. §. creditum ff. si cert. pet.* 2

Rursus † facit quod de iure nō admittitur compensatio de quantitate pecuniæ ad quantitatem fructuum, *vt notant gloss. Cyn. & Bald in l. neque. C. de compensa. Innoc. in cap. ad nostram. de iur. iurand.* Quoniam qui cōpensat soluit, & qui debet fructus non potest pro illis inuito offerre æstimationem. 3

Hæc opinio † vera est & seruanda si fructus extant, alias sufficiet soluere æstimationē. Et ita intelligitur text. *in l. fundi Trebatiani. ff. de vsufr. legat. vt per Bart. ibi. & in l. cum qui. ff. de his quib. vt indig.*

Et † quod non sufficiat offerre æstimationem, si fructus extent, probatur, quoniam non sufficit offerre filio pecuniam pro quarta debita nomine legitimæ, sed ex ipsismet rebus patris danda est, *vt not. Ias. per tex. ibi, in l. si quis. C. de inoffi. testam. Cassan. in consuetud. Burgun. Rub. 7. §. 2. verbo. la tier. num. 5.* 4

Sed † an decima deducenda sit de qualibet re quam res pupillaris reddit. Hanc quæstionem expresse definit textus *in l. 2. C. quando & quib. quart. pars debea.* per quem Bartol. *ibi not.* quod si alicui ex 5

dispositione legis, vel hominis sit præstanda pars quotitatiua, puta, quarta, sexta, decima, non est deducenda de qualibet re; sed res est definienda arbitrio boni viri inspecta rerum qualitate an admittant diuisionem vel non. Idem scribit Bald. *in Rubric. ff. de rerum diuisione. col. 2. Bartol. in l. filius quoque. num. 10. ff. de hered. instit. Alexand. in l. quartam. col. 4. ff. ad leg. Falc.*

7 Præterea † facit, quod quarta debita filiis pro legitima ex substantia patris, non est danda ex qualibet re particulari, sed diuisio est facienda boni viri arbitrio respiciendo an res commode diuidi possit vel non, *ita Bald. Imol. Alexand. & ceteri. l. nonamplius. § cum bonorum ff. de legat. 1. Alexan. in l. Marcellus. § res quæ. nu. 10. ff. ad Treb.* Idē in decima tutoris, omnino seruandum, Illudque supponendum, neq; peiores, neq; meliores fructus pro decima dandos, vt in filii legitima notatit doctores, & tradit Ias. *in l. scimus col. 2. C. de inoffic. testam. & in l. filium quē habēt. col. 8. C fam. herc. Guid. Pap. q. 608.*

8 Sed † est quæstionis, *quod si tutor pupillaris re administrata, moritur ante fructus collectos. an eius heredes decimam petere possint. Videtur posse, ex l. a vobis. ff. de annu. leg.* vbi definit Iurisconsultus, quod si alicui in diem vitæ, annuum legatum relinquatur, si viuit tribus annis, & quatuor mēsibus, legatum soluendum non pro rata quatuor mensium; sed pro toto anno ac si annum integrum vixisset. Ergo etiam si tutor pro parte solum anni vixerit, neq; messam vel vindemiā viderit, heres eius decimā petere potest.

9 Rursus † probatur efficacius hęc opinio ex *l. post duos. C. de aduoc. diuer. iudi.* vbi salarium promissum aduocato pro labore aduocationis, debetur in solidū pro toto anno, etiāsi quatuor tantū mensib. vixerit.

10 Sic gl. † & Bald. in authē. *imo C. de actio. & oblig.* notant, quod pœna pecuniaria quæ applicatur detento, ex decreto eius constitutionis, transmittitur ad heredes eo mortuo.

11 Hic †, vt quæ dicentur magis sint in aperto, distinguendum. Aut enim quæritur, *an tutor mortuus transmittat ad heredem decimam fructuum collectorum, vel redditaum, iam debitarum, quorum dies venit, & haud dubie transmittet eam. etiam si decimam vel fructus nomine decime non acceptauerit.* Nam lucra q̄ deferūtur a lege, trāsmittūtur, etiā si acceptata non fuerint. *vt in l. infantis. C. de bō pos. infan. dela.*

12 Et † quod propius ad hanc speciem accedit, lucra constante matrimonio acquisita, vxor pro parte sibi Iure Regio competente transmittit ad heredes, etiamsi eam non acceptauerit, vt probat Lupus *in Rep. Rub. de don. inter virum. & vxor. § 62. vnde lucra. num 31. col. fin. vers. ampliat. quarto.*

13 Sic † salaria debita scholaribus vel militantibus transmittuntur ad heredes. *l. 1. C. de anno. ciuil. & ibi Platea. col. vers. tertio nota. & ibi etiam notat glos.* Ergo & tutor salarium transmittet ad heredes.

4 Sic † etiam si quis habeat præbendam cum administratione, & moriatur ante finē anni, eius heredes habebunt salarium pro rata tēporis quo præbendam seruiuit. *gl. in c. præsenti de offic. ord. in 6. Archidiac. in c. alienationes. 12. q. 2. & in c. statutū. § assessorem. de rescript. in 6. Bal. in l. iubemus. in 2. C. de sacros. Eccles. & in l. 2. C. de fruct. & liti. expē. & in l. de functa. ff. de vsufr. Isernia in c. 1. § his tāsequētor. tit. hic finitur lex Conradi. deinde constitutiones regni incipiunt.*

15 Si † tamē tutor moriatur ante fructus collectos, vel antequā dies debiti redditus veniat, an decimā eorū trāsmittat ad heredes, saltem pro rata temporis quo vixit & administrauit? Videtur trāsmittere, ex gl. supra allegata *in c. præsenti de offi. ord. in 6. & ex his quæ supra proxime diximus,* quę expressa, & efficacia esse videtur. Præterea probatur *in l. diuortio in principio. ff. solu. matr.* vbi probatur, q̄ si alicui sint dandi fructus quotannis, & nō viuat per annū integrum, quod trāsmittit ad heredem fructus pro rata temporis, *& ibi notant Bar. Alex. & ceteri.*

Hæc † res dubia videri potest, sed mihi potius videtur, tutorem nō transmittere ad heredē ius decimandi redditus vel fructus quorum dies ante eius mortem, nondū venit licet iam cessisset. Primo quoniam tutela iam finita est morte tutoris. Mors n. tutoris soluit tutelam, neq; ad heredē tutoris transit. *l. tutel. l. fortè. § mandati, vers. illud. ff. de his q. ut. notant. infam.* Quod si heres non est tutor, deficiunt verba legis, quæ ipsi tutori dat decimam. 16

Præterea † facit quod si vsufructuarius moriatur fructib. maturis, fructus non pertinent ad eius heredē, sed ad proprietarium *l. si vsufructuarius. ff. quib. mod. vsufr. amitt. & l. in singulos ff. de annu. leg.* Sic fructus fideicōmissi pertinent ad fideicōmissarium non ad heredē licet maior pars anni elapsa sit tempore quo venit dies fideicōmis. restituendi. *l. Herēnius. 1. ff. de vsur.* Item lex dicit. *Mantēgalos de los frutos y tome para si el diezmo.* Ergo decimat eos tantū, ex quib. alere potest pupillum scilicet fructus exactos, & circa eos solos laborauit exigendo eos. 17

Præterea † qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. *l. in delictis. § si extraneus. ff. de noxa. actio.* Verba autem legis, hæc sunt. *Mantēgalos de los fratos, y tome para si el diezmo.* Nota illa verba: *Mantēgalos y tome el diezmo.* Ergo tempore quo capit decimam debet esse tutor. Cum autem fructus nondum sunt collecti, vel dies soluendi redituū non venit, non potest decimam capere, si autem cum venit est mortuus, iam neq; capere potest neque tutor est. 18

Præterea † si cessisse diem solutionis in vita tutoris sufficeret, eius decimam transmitteret ad heredem, certe etiam sequentium annorū decimam auferret, cum redditus in diem debiti, statim pro omnibus sequētibus annis cedat dies, *vt in l. cedere diem ff. de verb. signif.* hoc autem absurdum est. 19

Postremo facit, quod dixi supra. c. 28. *quæ ad tutor decimet fructus maturos durāte tutela, licet colligantur finita tutela,* vbi ea potior sententia visa est vt tutor non decimet fructus collectos finita tutela, licet maturi fuerint durante tutela, & idem in redditib. quorum dies nondum venit, licet cesserit & proximus sit. argu. eius q̄ scribunt Bal. Ang. & Paul. *in l. in tertarus. nu. 2. C. com. de succe.* q̄ tutor succedit pupillo non habenti consanguineos, si decedit durante tutela, secus si post. 20

Nō † obstat. *l. diuortio in fin. princ. ff. solut. matrim.* quoniam loquitur in marito, & maritus non lucratur fructus dotis quia administrat, sed quia proprio sumtu alit vxorem & familiam, & cum eos aluerit pro rata temporis, æquissimum est, vt colligat pensionem pro rata temporis, licet matrimonium finiatur antequam veniat dies, vt scilicet colligat, pro rata temporis quo matrimonium durauit, & pensionis tempus decurrit, licet dies nondum venerit, *vide dicta in loco supra citato.* 21

Non

Non obstat etiam gloss. *in cap. præsenti*, quoniam qui habet præbendam cum administratione, pleniori iure lucratur fructus quam tutor, nimirum ratione suæ propriæ dignitatis. At tutor lucratur decimam ratione administrationis rei alienæ, quam, vbi primum moritur, neque administrat, neque administrare potest.

21 Non obstat † etiam, quod cura tutelæ aliquatenus transit in heredem tutoris: nam si tutor appellauit, heres eius cogitur prosequi appellationem, quousq; reddat rationem, *l. si tutor. ff. de appel.* & dixi late capite de tutore administrante connexa, quoniam ille peculiaris est casus & vnus. Et propter laborem de vna re non est danda decima, vt dixi capite de mandatario, & sequestro, & alibi sæpius.

Non obstat *l. a vobis, & l. post duos*. Quoniam *l. a vobis*, peculiarem continet dispositionem, deriuatam ex fauore vltimæ voluntati debito: Ideo trahenda non est ad alios casus.

Rursus *l. post duos*, loquitur, quando salarium non solum datur propter laborem, sed etiam propter scientiæ nobilitatem, vt scribit Bart. *in l. 1. §. diuus ff. de var. & extraord. cognit.* vbi dicit, quod *l. a vobis & l. post duos*, non sunt extendendæ ad alios administratores, & vide Bal. *in l. 2. & l. 3. C. de loc.*

Hæc mihi probabilior opinio videtur, nam fauet pupillo, & moueratur dispositionem huius legis in Romanum hac in parte abolentis. Nam leges correctoriæ restringendæ sunt. Aduersantur enim iuri communi, a viris prudentia & doctrina clarissimis elucubrato.

SVMMARIA.

1 *Tutori, quæ actio competat pro decima, & nu. 5.*
7 *Tutor a quo die incipiat lucrari decimam.*
14 *Tutor an præferatur Fisco in successione pupilli sui.*
15 *Nutritor an præferatur Fisco in successione nutritii sui.*

Cap. XXXIII. *Quæ actio competat tutori pro decima, & a quo die incipiat eam lucrari. Et an tutor succedat pupillo deficientibus agnatis, & excludat fiscum: præsertim apud nos, qui decimam tutori damus.*

1 VT nihil prætermittatur, quod † legi huic lucem adferre possit, quæro, *quæ actio competat tutori pro decima*. Huius rei cognitio vtilis est, nam variæ actiones variam sortiuntur naturam: *vt in § actionum, Instit. de act.* Videtur competere condictionem ex lege hac, *vt in l. 1. ff. de condict. ex lege.* Rursus videtur præscriptis verbis agendum, *vt in l. quoties. ff. de præscript. verb. Scilicet ex contractu, facio vt des.* Rursus erunt qui dicant competere actionem locati, tutor enim suis operis consulit rei pupillari.

2 Sed locati † actionem competere falsum est, quoniam quando quis obligatus est præstare operas, ex [illegible] itus, non habet locum actio locati, *auctore Bald. in l. vna, num. 3. C. de vsufr. & in l. [illegible] funct. nu. 22 [illegible] ff.*

3 Rursus non est verum † dari actionem præscriptis verbis, quoniam [illegible] actio non competit pro [illegible] ibus, quo [illegible] necessario [illegible] netur inire, sicuti traditum est a Bald. in dicta l. vna, num. 3. C. de vsufr. Tutelæ autem munus necessarium est, *l. 1. ff. de muner. & honor.*

Præterea non est verum, † cõpetere ad decimam condictionem ex hac lege, quoniam cum præter dispositionem legis requiritur, aliquem actum medium fieri, ad consequendum legis effectum; non competit condictio ex lege, *auctore Bart. in l. vna, col. 4. nu. 8. ff. de cond. ex lege*, hic autem requiritur vt tutor administret, *vt dixi c. 11.* 4

Illa vero opinio † est, quod tutor potest dupliciter decimam consequi. Primo per reputationem, *vt in l. a tutoribus, §. fin. de admin. tut. l. 1. §. si pupillis, ff. de tutel. & ration. distrah.* vbi probatur, quod in reputatione bonorum pupilli, potest tutor reputare salarium, quod sibi datur pro administratione, hoc est, potest retinere salarium, cum restituit rem pupilli. 5

Secundo potest consequi † decimam actione tutelæ contraria, *l. 1. §. an in hoc iudicio ff. de contra. iud. tut.* Vbi probatur, quod actio tutelæ contraria, non solum datur tutori pro expensis factis in re pupilli, verum etiam pro eo, quod pupillus obligatus est præstare tutori. Hæc autem actio non solum datur tutori aduersus pupillum, verum etiam aduersus quemlibet possidentem res pupilli: & datur, etiamsi pupillus nihil petat, neque directa tutelæ actione agat aduersus tutorem, *l. quid ergo §. fin. l. 1. §. hanc actionem, ff. de contra. iud. tutel.* Hæc autem tutelæ actio contraria bonæ fidei est, sicuti tutelæ actio directa, *vt per Ias. in §. actionum, num. 70. Instit. de action.* eiusdem enim naturæ sunt actiones contrariæ, cuius sunt directæ. Tutelæ autem actio bonæ fidei est, *vt in § actionum, Instit. de action.* Ergo eiusdem naturæ erit actio contraria. 6

Nunc videamus † a quo die incipiat tutor lucrari decimam. Et aut tutor datur sub conditione, aut pure. Primo casu decimam non lucratur quousque impleatur conditio, quoniam ante impletam conditionem tutor non est, *l. Titius, §. sed verum est. ff. de excusat. tut.* Quod si tutor non est, administrare non potest *l. si is qui. ff. de eo qui pro tut.* Lex enim tutori dat potestatem, non ei qui tutor non est. Ergo deficiunt verba & ratio legis, scilicet esse tutorem & administrare; ergo deficiet legis dispositio: *vt in l. 4. §. toties. ff. de [illegible] [illegible].* 7

Deinde hoc satis probatur, *in l. 3. § item erit, ff. de suspect. tutor. l. si quis sub conditione, ff. de testat. tutel.* quod si tutor non est, non debet lucrari decimam.

Si autem † tutor datur pure, videtur quod non statim lucretur decimam, quousque administrare possit seruatis solemnibus, scilicet confecto inuentario & præstito iuramento, & data cautione, permissa a iudice administratione: nam ante hæc non potest administrare, *vt late dixi cap. 2. num. 18. & 64.* Cum ergo decima detur propter administrationis laborem, videtur quod non lucretur eam, quousq; laborare & administrare possit. 8

Sed nisi † fallor, eiusdem † grauius & prudentius iudicium est, vt lucretur decimam a die quo scit se tutorem. Primo, quoniam statim est tutor, etiam antequam solemnia seruet, *auctore Bart. in l. absenti, ff. de donat. & in l. 1. ff. de tutel. Socin. l. qui duci, num. 30. ff. rel. dub.* 9

Secundo, quoniam † a die scientiæ tenetur de periculo tutelæ, *l. quidam decedens, § Papinianus, & ibi* 10

notant Dd.ff. de admin tut. scribit Alber. in l. si tibi, in fine C. de admin. tut. Et inuētarium & cetera solemnia conficere & implere debet, quam primum potest, *vt per Bart. & Salyc. in l. tutores, C. de admin. tut.*

11 Ex his liquet, quod † etiam antequam solemnia seruet, tutor est, & de periculo tutelæ tenetur: ergo æquum est, vt si post præstet solemnia, & recte administret, detur ei decima saltem a die sententiæ.

12 Non obstat, quod † hæc lex dat decimam propter administrationem, & quod hic administrare non posset ante impleta solemnia, quoniam dummodo non cesset ex negligentia, abunde laborat qui de periculo tenetur, & sedulo sese parat ad præstandum solemnia, & ea revera præstat & administrat: quæ enim proxime sunt facienda, habentur pro factis, *iuxta iura vulgaria.*

13 Postremo, quod † me magis in hanc sententiam trahit, est, quod amator veritatis ipsum æquitatis & prudentiæ robur apprehendere debet, omissis argutiis, quibus si vel summam curem detrahas, nihil est quo illud s. Iudicare, adhibita in consilium ciuili ... hoc auctore, æquitate, & quod potissimum est prudentia, laudabile est, & qui hac via ierit, veritatem ipsam ap(p)rehendet, & acu (*quod aiunt*) tāget. H... enim veritas faciem suam, etiamsi eā scripto iure non con(tin)ueat. At sectari sophisticea nugamenta & inanes argutias, quæ prudentia non innituntur, sed ex scripto iure detorquentur miserū est, & ingenii sterilis atq; ieiuni. Verissime enim scripsit Iurisconsultus: *Summum ius summa iniuria.*

14 Nunc tractemus, an † stante dispositione huius legis, qua tutori decima datur, tutor excludat Fiscū in successione pupilli. Non est ociosa hæc quæstio, *vt ex infra dicendis apparebit.* Ante omnes quæstionem hanc proposuit, & definiuit Accurs. *in l. quoties ... ff. de ... reg. iur.* vbi tuetur partem affirmatiuam, scilicet quod tutor præferendus est Fisco in successione pupilli, & Dyn. ibi dicit, similem gl. vel traditionem alibi non reperiri: & sequitur ibi Bulognin. *in suis primis interpretationibus, Bald. in l. si quis filio, §. cum qui. ff. de inoff. test. & in l. cum in eo ... ff. de pact.* vbi ... medium constituendi tutorem, ad ... dum ... *Bald. Angel. & Paul. in l. nutritoribus, C. commun. de success. Cuiac. l. 4. & l. fin. C. de hered. decur.* Et quod patronus succedit liberto: & videtur ... Boer. *in consuet. Biturie. tit. de consuet. testamentorum. § 5. col. 4.*

15 Contrariam † tamen sententiam, imo quod tutor non excludat Fiscum: probat Bartol. Iurisconsultissimus, *in l. quo tutela, ff. de reg. iur. & singular. 17. incipien. notat glossam.* Mouetur ex *l. nutritoribus, C. commun. de success.* vbi nutritor non succedit infanti quem nutriuit. Rursus hanc sententiam stante dispositione huius legis, qua tutori laboris præmium, & merces datur, videntur adiuuare, *Bald. Angel. & Paul. in dict. l. nutritoribus,* vbi reprobando opinionem ... respondent ad *l. nutritoribus,* quod lex illa, loquitur in nutritore, cui datur merces pro nutritione, ideo contentus sua mercede, æquum est ve non excludat Fiscum, secus in tutore cui nihil datur. Ergo cum hodie ex hac lege merces detur tutori, licet decima, videtur, quod iuxta mentem Doctorum tutor non excludat Fiscum, cum mercedem accipiat sicut nutritor, imo certiorem & vberiorem quam ipse nutritor.

Quid verius? Hæc negatiua opinio verior videtur, & Doctorum menti magis conformis, nam tutori deferunt Dd. hereditatem, quia gratis administrat. Cum autem apud nos non solum non administret gratis, verum etiam splendidum consequatur laboris præmium cessat ratio Doctorum. Et vel ex eo hæc opinio probanda est, quod nulla lege cauetur, vt tutor succedat pupillo, & vita pupilli minus erit insidiis obnoxia, si tutor ei succedere non possit. Postremo vrget *l. nutritoribus*, quam Bartol. citat. Maior enim debetur gratia nutritori, sponte officium præstanti, quam tutori, metu & imperio legis gerenti, nihilominus tamen nutritor succedere non potest nutrito. Deinde magis videtur præmio dignum, nutrire inopem, qui tutorem habere non potest, cum substantia careat, *vt dixi c. 2.* quam tutorem præstare diuiti, nihilominus tamen nutritori denegatur ius succedendi.

Non obstat *l. 4. C. de hered. decur.* quoniam ibi lege conceditur successio eis personis, & sicut ea dispositio non mouit Imperatorem, vt nutritori concederet ius succedendi, ita neq; nos mouere debet, vt tutori demus ius succedēdi p... ..., præsertim cū splendidam saginam ex re pupillari habeat, scilicet decimam fructuum.

Non obstat, quod patronus succedit liberto, id enim, quoniam fecit eum liberum. At tutor non dedit libertatem pupillo, & quamuis laborauerit in administratione, abunde decima pensatus est eius labor.

Vltimo hæc opinio suadetur ex eo, quod scripsit Pyrrbus, *in consuetud. Aurel. tit. de societate inter virum & vxorem, cap. 1. col. fin. prop. fin. vers. laudabilis est,* vbi notat, quod cum iure Gallico lucra diuidantur inter virum & vxorem, aduersus dispositionem iuris communis, quo maritus sibi acquirit lucrata constante matrimonio, certe eum ex consuetudine vxor lucretur dimidium, cessat edictum bonorum possessionis vnde vir & vxor. Ergo licet verum esset, tutorem succedere pupillo, hodie id non procedit cum lucretur decimam.

SVMMARIA.

1 *Tutor an decimet etiam fructus, quos pupillus habet in loco, vbi hæc lex non seruatur. & num. 7.*

5 *Primogenitus si ex consuetudine succedat in vniuersam patris substantiam, an consequatur etiam substantiam patris, sitam in loco vbi talis consuetudo non viget.*

10 *Tutor an lucretur fructus, si assumta tutela in loco vbi hæc lex seruatur, demigrat cum pupillo ad habitandum in loco vbi non seruatur.*

Cap. XXXIIII. *An tutor possit decimare non solum fructus quos pupillus habet in Hispania, vbi hæc lex seruatur, verum etiam quos habet in Italia, vbi hæc lex non seruatur, sed ius commune.*

Vltimo quæro, † *quod si pupillus redditus habet in Hispania vbi hæc lex seruatur, atque item redditus habet apud Italos, apud quos hæc lex non est in vsu, sed iure Romano tutori nil datur, quæro an tutor qui in Hispania cum pupillo Hispanico viuit, possit decimare tam redditus Hispanicos, quam etiam Italicos?* 1

Illud ante omnia † supponendum, tutorem curare debere, non solum sita in prouincia, vbi datur tutor ve- 2

tor, verum etiam sita in exteris regionibus, *l. propter litem. §. licet, ff. de excusat. tut. l. magis puto, §. illud, ff. de reb. cor. l. 1. in fin. ff. de tut. & curat. dat. ab his. Tynus, Iacobus Aren. in l. non solum § qui testimento, aduersus glossam ibi ff. de excusat. tutor. Dyn. & Bartol in l. pupillo, ff. de tutor. & curat. datis ab his. Cyn. & Bart. in l. 1. C. vbi pet. tut.*

Deinde supponendum † hanc legem consuetudine obseruari, cuius rei cognitio vtilis est, quoniam leges contentæ in hoc libro, quem Forum appellamus, non habent vim legum, nisi sint consuetudine receptæ, *vt in l. 1. Tauri scribit Roder. in princip. commentarii, quod in nonnullis leges Fori sedulo & erudite consuluisti.* Quod autem hæc lex moribus sit recepta, & consuetudine obseruata, testatur Anton. Padil. *in l. 1. ... C. de trans. Oros. in l. si unus, ff. de pact.*

4 His suppositis, quæstio nostra varie † & prolixe tra[illegible] potest. Ego, quæ ad rem propius facere videntur, paucis d[illegible]babo. Videtur quod tutor lucretur de[illegible] ex rebus sitis vbi hæc lex seruatur, & non ex sitis in regione vbi non seruatur, licet ipse & pupillus viuant in loco vbi seruatur. Primo quoniam, vt prox[ime] dixi, leges huius voluminis quod Forum appellamus, solum habent vim si seruentur: [c]um autem hæc lex non seruetur apud Italos, videtur, quod non possit tutor decimar[e] redditus Italicos.

5 Secundo moueor, quoniam † si ex consuetudine Hispaniæ primogenitus succedat in tota substantia patris, & pater habeat partem bonorum in Italia, vbi non est talis consuetudo, inspicienda est consuetudo cuiusque prouinciæ, & primogenitus non lucrabitur rem sitam apud Italos, sed sitam apud Hispanos, vbi ea consuetudo viget, *argumen. l. pupillo, ff. de tut. & curat. dat. ab his, l. Titium, §. tutor, ff. de admin. tut. l. constitutio, ff. ad municip. l. certa forma, C. de iure fisci, lib. 10.*

Quarum legum auctoritate ita docet Iacob Rauenna, Guil. Cuneus, Dyn. Rayn. Faber & Bal. *col. 9. verb. venio ad secundum, in l. cunctos populos, C. de summ. trinit. & fide Catholic. collecta in cap. 1. col. 2. & ibi Anchar. in 12. quæst. princip. de constit. Alexand. cons. 19. visa titul. in 1. dubio, lib. ... & cons. 28. consideratis verbis col. 2. vers. ... & pro hac de[illegible] a. Cern. cons. 115. in hac consultatione, col. 1. lib. 2. Socin. cons. ... circa primam col. 2. lib. 2. Iacobin. in trac. ... col. 6. vers. insuper quæro Gerardan locu legal. ... 79.*

6 Neque solum † in specie de primogenitis, sed & in similibus idem d[ic]it Bald. *in l. si arrogatur, col. antepenult. vers. ... & lucis ad plures quæstiones, ff. de adoption. Lupus alleg. 92. an primus videndum est, in 4. dubio. ... ard Flor. cons. 2. vers. item præsupposito, Paul. cons. 92. in princ. lib. 2. Corn. cons. 85. col. 4. lib. 3.*

Ex quo videtur dicendum, quod licet Hispanico iure tutori det[u]r decima, solum est danda de fructibus [illegible] in Hispania, non de rebus sitis in locis, vbi hæc lex non est in vsu, sed quod iudicari debet secundum cuiusq; regionis morem, præsertim cum sit vtilius pupillo, & hæc lex vti correctoria sit [illegible]nda.

7 [illegible] aduerso videtur † verius, vt tutor viuens cum pupillo in loco vbi hæc lex seruatur, decimet etiam [illegible]us rei, sitæ vbi hæc lex non seruatur. Primo au[illegible] tat P[illegible] grau[illegible] i & eruditissimi viri, qui rem hanc [illegible] ctauit, *in cons. 574. super istis dubiis, in ... lib. 2.* dicit hæc verba: *Præsupposita consuetudine quæ viget Canodistria, quod tutores superlucrantur fructus, quorumcunq; bonorum pupillarium, & in quocunque loco positorum, cum onere alendi pupillum, non video cur dictus tutor non debeat lucrari redditus impræstitorum, quæ dictus pupillus habebat Venetiis,* quia dicta consuetudo valida est, & potuit extendere suũ effectum ad bona quæ pupillus habet alibi, ratione personæ pupilli, subditæ iurisdictioni statuentium, *argum. l. magis puto, §. illud quæri, ff. de reb. cor.* Hactenus Paul. qui rem in specie tractat, sed videtur loqui quando lex dicit, vt lucretur fructus bonorum in quocunq; loco positorum.

Rursus † Chass. *in consuetud. Burg. rub. 6. §. 4. verb. Et fault la dicte femme. ... vers. consuetudo,* refert consuetudinem Galliæ, qua tutor lucratur fructus, & inquit: Consuetudo ergo nostra istud disponens valet, & ibi quærit Paulus, an mater habeat annuas præstationes extra locum consuetudinis nostræ, & sic extra ducatum Burgundiæ exsistentes: & dicit, quod sic; quem vide. Hic rem manifeste definit. 8

Præterea † confirmatur hæc opinio, quoniam verba legis nostræ in rem dirigũtur. Inquit enim lex: *Mantengalas de los frutos, y tome para si el diezmo dellos.* Statutum autem cum est reale, res ipsas afficit vbicunq; sitas, siue in hac siue in illa regione, *l. rescripto, in fin. ff. de mun. & honor. l. an in totum, C. de ædific. priu.* Quarum argumento plerique sentiunt, quod si ex statuto loquẽti in rem, puta, bona decedentium veniant ad primogenitum, primogenitus debeat lucrari rem paternam, lucrabitur omnia vbicunque sita, etiamsi aliqua sint in loco, vbi tale statutum non est. *Ita docent Petrus & Cyn. in l. cunctos populos, col. fin. C. de summ. trinit. & fide Cathol. Anchar. cons. 163. visis & diligenter inspectis in primo dubio. Imol. c. cum olim, ad finem de cleric. coniug. Abb. in cap. quod clericis, col. 6. vers. & cum hoc temperamento, & ibi Barbat. col. 14. de foro comp. Rochus Curt. in rep. c. fi. in vndecima quæstione principali, in 2. limit. de consuet.* 9

Rursus alii in hac quæstione de primogenito aliter senserunt, scilicet vt inspiciatur statutum originis eius, de cuius successione agitur, *per l. nullis, C. de Episcop. & Cleric. l. data, l. illam, C. de donat. l. fin. C. de præscript. long. tempor. l. magis puta, §. illud quæri, ff. de rebus eorum.* Huius opinionis fuit Alber. *in dict. l. cunctos populos, column. 7. & ibi Fulgos.* Quæ opinio nostræ opinioni suffragatur, nam loquitur quando tutor & pupillus viuunt in loco vbi hæc lex seruatur. Qui autem circa hanc quæstionem, de primogenito legere volet, omnia a maioribus tradita, consulat Tiraquel, rem diligentissime tractantem, *in tractat. de primog. n. 46. & 47.* Quid in ea re sit probabilius iudicent eruditi.

Præterea, quod tutor decimet vbicunq; sita, confirmari potest ex aliis pluribus, quæ consulto omitto. Iam enim mihi videor audire lectorem, dicentem, *Ohe iam satis.*

Quid autem si pupillus † & tutor transeunt ad habitandum in loco vbi hæc lex non seruatur, postquam tutor assumsit tutelam in loco vbi seruatur, *vide Salyc. in dict. l. cunctos populos, Tiraq. dict. quæst. 46.* Et in simili circa consuetudinem, qua lucra acquisita cõstante matrimonio diuiduntur inter maritum & vxorẽ: Qui[d] [si] post coniuges demigrent in vrbẽ, vbi talis consuetudo viget, *vide l. 24. tit. 11. part. 4. & ibi gl. Lup. in rep. rub. de dona. §. 62. col. fi. vers.* 10

Bart. MM 5

ampliabis prædicta, Roder. in l. 1. tit. De las ganancias, 6. limit. Dd. l. exigere dotem ff. de iud.

11 Quod si in tutore † placet ea opinio, vt decimet vbicunq; sita, etiamsi ibi non seruetur hæc lex, si seruatur in loco vbi ipse tutor & pupillus gerunt: Adde, quod non obstat, quod leges Fori non habēt vim legum, nisi seruentur, quoniam iam suppono quod hæc lex seruatur; & vbi primum suppono, quod seruatur, iam est lex & habet vim legis: & succedit secunda quæstio, an lex debeat seruari etiam circa bona sita in loco, vbi talis lex non seruatur. Et certe æquius & ciuilius videtur, vt tutor decimet vbicunq; sita, iuxta suprad. Nam onus tutelæ vniformiter respicit vniuersa in quibusuis regionibus sita, *vt supra dixi*, & hæc lex laborem remunerare vult.

Postremo facit, quod fructus & redditus iam collecti sunt bona mobilia. Mobilia autem in diuersis regionibus sita iudicantur, non secundum locum in quo sunt, sed secundum statuta loci, in quo dominus est. Ita Bald. per text. *ibi, in l. mercatores, C. de commer. & mercat. Alexand. in addit. ad Bart. in l. 1. col. penult. C. de sum. trinit. & fide Catholic. & cons. 31. viso titulo, col. 2. verb. pro quo primo allego, lib. 2. & cons. 19. circa primum dubium, col. 2. verb. subdo tamen, libr. 6.* vbi dicit, quod vbi sunt diuersa locorum statuta, bona mobilia sequuntur personam testatoris, & *cons. 141. col. fin. lib. 6. Soc. cons. 101. viso testamento, col. 2. lib. 1. Iacobin. de feud. in verb. cum mero mixto imperio, col. 4. verb. sed firmo vobis. Affict. d. 1. §. his consequenter, col. 3. nu. 11. tit. hic finitur lex.* Scio hoc vltimum a nōnullis improbari, sed profero illud ad persuadendum nostram opinionem. Nam lex hæc, & in tem loquitur, & de re mobili disponit. Tutores ergo tam opulento in hoc mundo inuitati præmio, meminerint, sese patres præstare pupillis, pastores, non prædones, illis enim dominus promittit vitam æternam, his mortem & exitium sempiternum. Sic enim legimus, Exodi 22. cap. *Vidua & pupillo non nocebitis, si læseritis eos vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filii pupilli.* Rursus Ieremiæ cap. 5. *Facite iudicium & iustitiam, liberate vi oppressum, pupillum & viduam nolite contristare, neque opprimatis inique, si enim non audieritis verba hæc, in memet ipso iuraui, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.* Cæterū his qui pupillis misericordiam exhibent, remissio peccatorum, & æterna felicitas promittitur, Esai. cap. 1. Sic enim inquit Dominus: *Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillum, defendite viduam, & venite & arguite me, dicit Dominus, si fuerint peccata vestra vt coccinū, quasi nix dealbabuntur, et si fuerint rubra quasi vermiculus, quasi lana alba erunt. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.* Porro iudices faueant paterna misericordia pupillorum caussis, ea enim est voluntas domini, cuius verba legimus, Eccles. c. 4. *In iudicando esto pupillis misericors, vt pater, & pro viro matri illorum, & eris tu velut filius altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater.* Rursus vniuersi mortales memoria perpetuo circumferant illud beati Iacobi in Epistola Canonica, cap. 1. *Religio (inquit), munda & immaculata apud Deum & patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.*

FINIS.

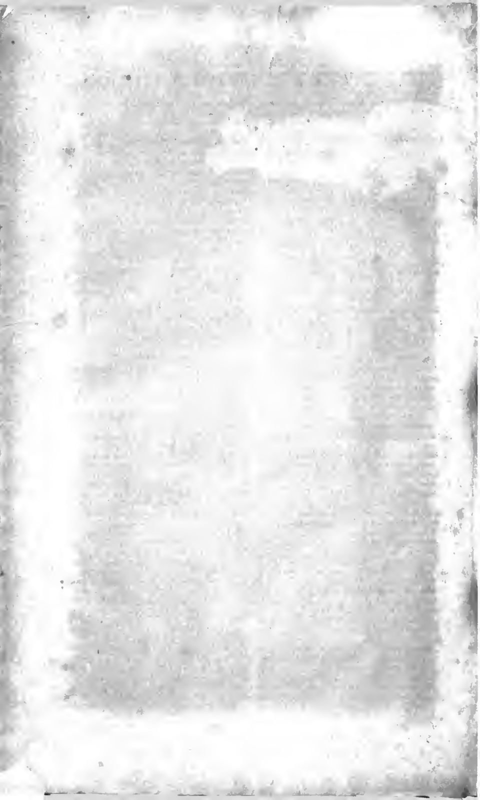

INDEX RERVM ET VERBORVM
IN TRIBVS BAEZII TRACTATIBVS
CONTENTORVM.

Numerus prior tractatum, secundus caput, tertius numerum marginalem denotat.

A.

Index:

Cura-

Dispo-

quam

Renun-

T.

The-

Tutor

V.

Verbum

FINIS